# Erdei Ferenc

# Politikai írások 2.

# Erdei Ferenc

# Politikai írások 2.

Erdei Ferenc

Politikai írások 2.

Erdei Ferenc

összegyűjtött művei

Erdei Ferenc összegyűjtött művei

Szerkesztőbizottság

Köpeczi Béla
Bernáth György
Erdei Sándor
Fekete Ferenc
Kovács István
Kulcsár Kálmán
Tőkés Ottó

Technikai szerkesztő
Kenéz Györgyné

160 335

# Erdei Ferenc

# Politikai írások 2.

Szerkesztette

**Kulcsár Kálmán**

Az előválogatásban közreműködött

**Gyarmati György**

Akadémiai Kiadó
Budapest, 1997

MTAK

Megjelent a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával

507606

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Könyvleltár 5457/19 97 sz.

Kiadja az Akadémiai Kiadó, Budapest

© Erdei Ferenc jogutódja, 1997
Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Hungary

# A parasztság történelmi útja*

Esztendőkben mérve lassan fordul előre a parasztság sorsának kereke. Száz esztendővel ezelőtt, 1847-ben már az egész ország a jobbágyfelszabadítás kérdéseit vitatta, és készítette elő az 1848-as törvényt. Mégis a nagybirtokos feudalizmus majdnem egy századon keresztül szinte teljes erejében virágzott a fölszabadító törvény után, és útját állta annak, hogy a parasztság valóban fölszabadulhasson. 1945-ben értük csak el, hogy a nagybirtok felett végrehajtotta a nép a történelem ítéletét, és a földet birtokába vette.

De hol vagyunk még most is, kilencvenkilenc évvel a jobbágyfelszabadító törvény után? A földreform még nincs úgy tető alatt, hogy a földhöz jutott parasztság nyugodtan nézhetne jövője felé. Egy rettenetes és pusztító háború után nyertük el a fölszabadulást, amely a földreformot lehetővé tette, s ez a háború úgy lerombolta mezőgazdaságunkat, hogy a termeléssel ezer kín és nehézség közepette vergődünk. És a parasztság terhei is irtózatosak: nemcsak az új gazdák, a most földhöz jutottak, de még a régi birtokosok is roskadoznak alatta. S a fölszabadulás első esztendejének a bátor nekirugaszkodása után újra meghunyászkodik a nép, szinte szégyenlősen és ijedten húzódik vissza a régi világ mindenféle urainak hangos követelődzése és ijesztgetése elől.

Most sem fog sikerülni a parasztság talpraállása? Erőszakosság, fondorlat és úri betyárság most is visszataszítja az eszmélkedő parasztságot? Nem, ez még egyszer nem következik be. Ha nehéz is az életünk, ha keserves is a felszabadulás útja, tanultunk már eleget a múltból és tanultunk már eleget a jövőnek ahhoz, hogy többet semmi erő vissza ne taszíthassa lehetetlen állapotába a parasztságot.

Az a két esztendő, amit a fölszabadulás óta megértünk, nagy iskolája volt a parasztságnak. Századok tennivalóit tanultuk meg ez alatt a két esztendő alatt, s a vizsgán nem bukunk meg többé. A földigénylő bizottságokban, nemzeti bizottságokban, termelési bizottságokban már sok százezer paraszt kijárta a politikai élet elemi iskoláját. Nagyon sokan megtanultuk már, hogy akármiféle urak nélkül is tudjuk igazítani a sorsunkat, és azt is megtanultuk, hogy meg tudjuk különböztetni az igazat az ámítástól és a barátot az ellenségtől. A pártokban is tanulságos iskolát kapott a parasztság. Százezrek mozdultak meg, és öntudatban, szervezkedésben kezdi érezni a parasztság a maga erejét.

A legnagyobb reménység azonban az – ezt dicsekvés nélkül elmondhatjuk –, hogy ezekben az években testet öltött a parasztság saját politikai mozgalma, saját pártja. Sodorhatja mindenféle áramlat a parasztságot, érheti mindenféle csalódás, saját magában és saját erejében többé nem szabad csalódnia. A történelem kezünkbe adta sorsunk irányítását, rajtunk áll most már, hogy tudunk-e élni az alkalommal.

De vajon eleget tanultunk, vajon most már nyugodtak lehetünk-e, hogy semmi baj nem érhet bennünket? A vak bizakodás lenne a legnagyobb baj, ami minden elért eredményt kockára tehetne. Nem tanultunk még meg mindent, és nem állunk még minden veszéllyel szemben elég erősen a lábunkon. Még könnyen hajlítható a parasztság. Százezrek vannak még, akik jobban hisznek az ámításnak és az ijesztgetésnek, mint a saját józan eszüknek. Olyan hosszú időn keresztül nevelték szolgaságban, alázatosságban és tehetetlenségben a parasztságot, hogy még visszataszítható ebbe az állapotba, ha nem vigyázunk.

Sokat tanultunk, de még ezután is tanulnunk kell. Van már saját erőnk, de még sokkal többre van szükségünk. Munka, tanulás és meg nem alkuvó helytállás az, amit az idő egyre többet és többet követel tőlünk. A történelem könyörtelenül vizsgáztatja a népeket és osztályokat s a vizsgán újra meg újra helyt kell állni. Egy vizsgán helytállt a magyar parasztság, ernyedetlenül kell készülnünk a következő, még nehezebb vizsgára.

Száz esztendő kellett ahhoz, hogy az úrbéri terhek eltörlésétől eljussunk a földreformig. Nem száz esztendő, de sok esztendő kell ahhoz, hogy a parasztság a föld és a politikai szabadság birtokában valóságosan szabaddá tegye magát. Hogy emberré legyen a paraszt, és hogy szava legyen az ország vezetésében, annyi, amennyi munkája és embersége után megilleti.

Rajta vagyunk ezen az úton, s rajtunk áll, hogy az idő újra le ne taszítson róla bennünket. Elindultunk a történelem biztató útján, s ha bátrak és erősek vagyunk, a mienk a jövő.

* Parasztnaptár, 1947. 65–66.

# A földhöz jutott parasztság sorsa*

## *A földreform eredménye*

A földreform nemcsak politikai jelentőségében korszakalkotó, hanem az ország földbirtokviszonyait és a mezőgazdaság egész szervezetét is gyökeresen átalakította. Az ország egész területének több mint negyedrészét mozdította meg a földreform és a mezőgazdasági lakosságnak majdnem a felét érintette. A földhöz jutott parasztság szempontjából a földreform legfontosabb eredményei a következők.

A földreform előtt volt Magyarországon 1 holdtól 20 holdig terjedő nagyságú parasztgazdaság 900 000 és ezeknek a kisparaszti gazdaságoknak a területe kitett 4 millió 900 000 katasztrális holdat, ami az egész magyar mezőgazdasági területnek a 30%-a volt. Ezek a kisparaszti gazdaságok a földreform következtében megszaporodtak 450 000 kisparaszti gazdasággal és 3 millió 200 000 hold földdel. Végeredményben tehát az 1-től 20 holdig terjedő kisparaszti gazdaságok száma a földreform után 1 millió 350 ezerre emelkedett és magában foglalja Magyarország mezőgazdasági területének valamivel több mint felét, 8 millió 100 000 kat. hold földet. Ez a nagyarányú változás a földtelen parasztság óriási nagy számát lecsökkentette annyira, hogy a földreform után földtelen vagy egy holdon aluli törpebirtokú parasztcsalád kb. 250 000 maradt.

Az egész mezőgazdasági népesség megoszlása szerint azt eredményezte a földreform, hogy a 4 millió 500 000 lélekszámú mezőgazdaságból élő lakosság túlnyomó része mintegy 3/4 része az 1-től 20 holdig terjedő nagyságú kisparaszti gazdaságokra esik. A földtelen parasztság arányszáma pedig csaknem 10%-ra süllyedt le.

Az ország mezőgazdasági területének, tehát egész termőföldjének megoszlását tekintve, a földreform után a következő helyzet alakult ki. Kb. 50% esik a kisparaszti gazdaságokra, 25% a 20 holdnál nagyobb birtokosokra, kb. 10% az állami erdőbirtokokra és a többi az állami mezőgazdasági, halászati és nádgazdasági üzemekre, valamint községi és egyházi birtokokra.

A földhöz jutott parasztság sorsa szempontjából nagyon fontos azt tudni, hogy a földhöz jutott parasztság hogyan oszlik meg. E tekintetben a földreform eredménye a következő. Földhöz jutott kereken 100 000 mezőgazdasági cseléd és 250 000 mezőgazdasági munkás. Ez 350 000 teljesen földtelen parasztcsalád földhöz jutását jelenti. Rajtuk kívül földhöz jutott 200 000 régi törpebirtokos, tehát olyan mezőgazdasági munkás, cseléd, részesmunkás, akiknek egy-két holdas törpebirtoka volt. Mindezeken kívül földhöz jutott még 30 ezer olyan kisbirtokos, akinek párholdas birtokát 6–8 holdra egészítette ki a földreform. Végezetül földhöz jutott 20 ezer uradalmakban, mezőgazdaságban dolgozó iparos, valamint gazdatiszt és erdész. Mind összevéve tehát 600 000 családfő, illetve család részesült a földosztásban.

A földreform eredményéhez tartozik az is, hogy a földreform törvény rendelkezése szerint minden községben, ahol a földreform során 300 holdnál nagyobb földterületet mozdítottak meg, meg kellett alakítani a földműves-szövetkezetet. Ilyen alapon az országban 2000 földműves-szövetkezetnek kell megalakulni. Eddig megalakult belőle 1700 és a többi 300 alakulása is rövidesen megtörténik. E földműves-szövetkezetek közül szabályszerű cégbejegyzés ért el 1200, viszont csak 800 földműves-szövetkezet megalakulása fejeződött be annyira, hogy a részére juttatott fel nem osztható uradalmi javakat hivatalosan leltárba is vették. Végül tudni kell azt, hogy a földműves-szövetkezetek közül jelenleg kb. 800 jutott el odáig, hogy már több-kevesebb szövetkezeti tevékenységet fejt ki az értékesítés, beszerzés vagy pedig a gépek, illetve mezőgazdasági ipari üzemek hasznosítása terén.

## *Elsősegély a földhöz juttatottaknak*

Ez a nagyszabású földosztás magától értetődően nagy munkával, sok bajjal, vitával és kisebb-nagyobb zavarokkal járt. Természetszerűen érintette a mezőgazdasági termelés menetét és nehéz, küzdelmes viszonyokat teremtett a földhöz juttatottak számára. Különösen akkor értjük meg ezt teljes jelentőségében, ha számításba vesszük azt is, hogy a háborús pusztítás óriási veszteséget idézett elő a mezőgazdaságunk berendezésében és állatállományában. Mindezeket a bajokat tekintetbe véve, a földhöz juttatott parasztság nem került abba a helyzetbe, hogy jól berendezett gazdaságokba ülhetett volna bele, vagy egyáltalán termelőeszközökkel, állatállománnyal el lenne látva. Emiatt rendkívül nehéz és küzdelmes a földhöz jutott új gazdák élete és mezőgazdasági termelésük megindulása még nem következett be teljes mértékben.

* (Budapest, Sarló Kiadás, 1947.)

Hogy a földhöz jutottak e nehéz körülmények között termelésüket megindíthassák és valamelyes eredménnyel is folytathassák, néhány elsősegélyszerű sürgős segítségre és támogatásra van szükségük.

Mindenekelőtt arra, hogy a földreform eredményei biztosítva legyenek, hogy a juttatott földet felmérve és telekkönyvezve minden új gazda magáénak mondhassa és azon teljes erővel a család munkaerejének teljes megfeszítésével dolgozhasson. Jelenleg az a helyzet, hogy a kiosztott földek mérnöki felmérése már megtörtént falvaink nagyobbik felében, a telekkönyvezés azonban még csak a községek kisebbik részében. A földhöz jutott parasztság jövője érdekében sürgős és halaszthatatlan feladat tehát a felmérés és a telekkönyvezés nagyon gyors befejezése. Ez irányban törvényes intézkedés is történt oly értelemben, hogy az 1946. év végén elfogadott törvény feloszlatta a földigénylő bizottságokat, a megyei tanácsokat és részben az országos tanácsot is és megerősítette a végrehajtó szerveket, hogy így hónapok alatt a juttatások a felméréssel és a telekkönyvezéssel együtt gyorsan befejezhetők legyenek.

Igen nagy mértékben nehezíti a földhöz juttatott parasztság talpraállását a törvényben előírt törlesztés teljesítése is. A megváltási összeg kétségtelenül igen méltányos. Azonban a földhöz jutott parasztság végtelenül nehéz helyzetében még e méltányos megváltási összeg esedékes részleteinek a törlesztése is igen nagy nehézségeket és megpróbáltatást jelent. Szükséges ezért a törlesztés rendezése, különösen abból a szempontból, hogy a juttatott felszerelések és állatállomány értékét pontosan és méltányosan megállapítsák és annak a törlesztését is méltányosan osszák be a jövő esztendőkre. E tekintetben szintén fokozott munkára szorítja a törvényhozás és a kormányzat a földreformot végrehajtó szerveket. Az Országos Földhivatal, valamint a Földalap viszont minden olyan esetben, amikor egy-egy földhöz jutott, vagy egy-egy község földhöz jutott parasztsága számára az esedékes törlesztési összeg megfizetése elviselhetetlen terhet jelentene, méltányos törlesztéseket, haladékot engedélyez a teljesítés tekintetében.

Azok a közterhek, amelyek a mezőgazdaságot azonban terhelik, különösen nyomasztóan nehezítik a földhöz jutott parasztság sorsát. Vonatkozik ez a közterhekre éppen úgy, mint a beszolgáltatási kötelezettségre. Az ország nehéz pénzügyi helyzetében és a közellátás biztosítása érdekében általános, minden földhöz juttatottra kiterjedő könnyítéseket nem tud nyújtani a kormány. Bizonyos mérséklést és könnyítést azonban kaptak a földhöz juttatottak. 1946-ra teljes mértékben elengedik a földadóját azoknak, akik negyven korona kataszteri tiszta jövedelemnél kevesebbel bírnak, és 50%-kal mérséklik a földadóját azoknak, akiknek földje 40–60 korona kataszteri tiszta jövedelem között van. A beszolgáltatás tekintetében is kaptak ilyesféle kedvezményt a földhöz juttatottak. Az 5 holdon aluli birtokosok – a földhöz juttatottak legnagyobb része ide esik – mentesítve van a külön beszolgáltatás alól, csak még 1945-ben kivetett földadóját tartozik természetben teljesíteni. Mindezek a kedvezmények érzékenyen érintik az államháztartást és a közellátást, de nem segítik érezhetően a földhöz juttatottakat. Különösen fájdalmas a földhöz juttatottakra nézve a dézsmagabona beszolgáltatása, amely az amúgy is szűkösen biztosított kenyérellátást még szűkebbé tette. Így bekövetkezik az, hogy a földhöz juttatottak igen nagy részének tavaszra már nem lesz kenyere és mint ellátatlan, kenyérjegyre szorul. A jövő esztendőben elkerülhetetlenül szükséges, hogy a földhöz jutottak mind a közadók, mind a közellátási beszolgáltatás tekintetében feltétlenül kapjanak nagyobb arányú kedvezményeket, mert különben tapraállásuk és termelésük folytatása kerül igen komoly veszélybe.

A földreform végrehajtásából eredő nehézségek, valamint a közterhek miatt annyira nehéz a földhöz jutottak helyzete, hogy termelésük legelemibb feltételei sincsenek biztosítva. Az igaerőhiány olyan mértékű a földhöz juttatottaknál, hogy földjük megmunkálását csak a legnagyobb kínok közt és mindig elkésve tudják biztosítani. A vetőmaggal való ellátottság is olyan rendkívüli módon fogyatékos, hogy emiatt is sokat késik és múlik a földhöz juttatottak termelése. Ezért mind az igaerő, mind a vetőmag tekintetében haladéktalanul elsősegélyre van szüksége a földhöz juttatottaknak. Mind a gépi, mind az állati igaerő tekintetében olyan rendet kell teremteni, hogy a földhöz juttatottak földjeit idejében meg lehessen munkálni. A vetőmag kérdésében pedig olyan állami vagy szövetkezeti akciókra van szükség, amelyek idejében tudják biztosítani a szükséges vetőmagot.

Ilyen elsősegélynyújtás nélkül évekig vergődik a földhöz juttatott parasztság a maga talpraállásának és az ország gazdasági életének felmérhetetlen kárára. Annál is inkább megérdemli és elvárja ezt az elsősegélynyújtást az új gazdák rétege, mert a háború utáni első két esztendőben végtelenül nehéz körülmények közt az elképzelhető legfogyatékosabb felszereléssel mégis bevetette a földjeit, és nagyjában-egészében biztosította az ország ellátását.

## *Elsősegélynyújtás a földműves-szövetkezeteknek*

A földreformtörvény nagyon helyesen intézkedett úgy, hogy az uradalmakhoz tartozó nagyobb gépi berendezések, épületek és ipari üzemek, valamint a fel nem osztható mezőgazdasági üzemek, mint rizstelepek, halastavak a földhöz juttatottakból alakult szövetkezetek kezelésébe kerüljenek. Ennek érdekében minden községre nézve földműves-szövetkezetek alakítását írja elő a törvény. Kezdetben a földművelésügyi minisztérium, később a megalakult földműves-szövetkezeti központ sorra szervezte meg ezeket a földműves-szövetkezeteket.

A községek nagy részében meg is alakultak e szövetkezetek, működésüknek azonban többféle igen komoly akadályai vannak, amelyeket elhárítani halaszthatatlan feladat. Elsősegélynyújtásra van szüksége e földműves-szövetkezeteknek is, hogy azt a célt, amit a földreformtörvény elérni kívánt, valóban meg is tudják valósítani.

A puszta megalakulás tekintetében már kevés a teendő. Azt is, ami még hátravan, a Földműves-szövetkezetek Országos Központjának a szervezői hónapok alatt elvégzik. Ugyancsak nagyobb akadályok nélkül halad előre és előreláthatóan rövidesen befejeződik a földműves-szövetkezetek cégbejegyzése. Ezzel e szövetkezetek formailag felállnak és működésüket megkezdhetik. Működésük útjában azonban még igen sok akadály tornyosul.

A felosztásra került nagybirtokok fel nem osztott javai még sok helyütt nincsenek számba véve és nincsenek leltár szerint a földműves-szövetkezetek birtokába adva. Ez pedig megbénítja, lehetetlenné teszi a szövetkezetek működését. Ezért mindenekelőtt való feladat, hogy a leltározás gyorsan megtörténjék. Ez irányban mind az Országos Földhivatal, mind a Földműves-szövetkezetek Országos Központja megtette a szükséges erőfeszítéseket és ennek következtében biztos remény van arra, hogy 1947-ben, sőt minden bizonnyal az év első felében, ez a leltározás befejeződést nyer.

Sokkal nagyobb baj van a szövetkezetek iparengedélyeivel. E tekintetben a régi törvényekből eredő akadályok, valamint a szövetkezeti életünkből folyó bizonytalanságok állják útját annak, hogy a földműves-szövetkezetek gyorsan megkaphassák mindazokat az iparengedélyeket, amelyekre szükségük van. Ezen a területen tehát nagyon gyors kormányzati intézkedésekre van szükség. Szükség van arra, hogy azokat a régi jogszabályokat, amelyek bizonyos iparengedélyek tekintetében olyan feltételeket írnak elő, amelyeket a földműves-szövetkezetek nem tudnak biztosítani, sürgősen megváltoztassák. Vonatkozik ez ipari üzemek folytatására. Viszont az üzleti tevékenység különböző ágazataiban, különösen a vegyeskereskedői iparengedély esetében el kell törölni minden olyan korlátozást, amelyet akár a kereskedelmi kamarák, akár a különböző szövetkezeti központok támasztanak annak útjába, hogy a földműves-szövetkezetek ilyen iparengedélyt kapjanak. Olyan kínja ez a földműves-szövetkezeteknek, amelyen gyorsan lehet segíteni, ha az ország vezető tényezői ezt egy-értelműen akarják.

A földműves-szövetkezetek működése az első időkben természetszerűen igen bizonytalan és zavaros volt. Bizonytalan volt a szövetkezetek vezetése, nem voltak üzleti könyveik, és senki nem ellenőrizte működésüket. Valamit segített a helyzeten az, hogy 1946 tavaszán megalakult a Földműves-szövetkezetek Országos Központja, amely sorjában vizsgálja fölül a szövetkezetek vezetését és viszi keresztül a szükséges újjászervezést, valamint ellátja üzleti könyvekkel a szövetkezeteket és gondoskodik az üzletvitel és a könyvvezetés ellenőrzéséről. Mindezt azonban igen fogyatékos mértékben tudta mindeddig megvalósítani. Ezért halaszthatatlanul sürgős teendő a szövetkezetek vezetésének az általános felülvizsgálata és újjászervezése, s ebben a politikai pártoknak és a földművelésügyi igazgatás szerveinek is hathatós segítséget kell nyújtaniok. Annál is inkább, mert a régi birtokosok, valamint azok gazdatisztjei és reakciós régi tisztviselők inkább nehezíteni igyekeznek a földműves-szövetkezetek vezetését és működését, mintsem elősegíteni. Ugyanilyen égetően sürgős feladat az is, hogy minden szövetkezet megkapja az üzleti könyveit és az ellenőrzést rendszeresen folytassák. Mindez a földműves-szövetkezeti központ feladata, de hogy ennek megfelelhessen, komoly és késedelem nélküli állami segítségre, támogatásra van szüksége.

Hasonlóképpen elsősegélyre van szüksége a földműves-szövetkezeteknek a tekintetben is, hogy egy minimális kezdőtőkét össze tudjanak gyűjteni. Kétségtelen az, hogy minden szövetkezet működéséhez a tagok áldozatkészségére és hozzájárulására van szükség. S ez alól a földműves-szövetkezetek sem kivételek. Éppen ezért mind a földművelésügyi és szövetkezeti igazgatási szerveknek, mind a politikai pártoknak, de főképpen a Földműves-szövetkezetek Országos Központjának mindent el kell követni, hogy valamekkora saját tőkét gyűjtsenek össze a földműves-szövetkezetek. Minden erőfeszítés ellenére azonban csak képletes lehet az így összegyűjthető tőke. A földhöz juttatott parasztok nemcsak tőkeszegények, hanem egyenesen teljes ellátatlanságban és nyomorúságban élnek. Tehát komolyabb szövetkezeti tőkét fizikailag képtelenek összeadni. Másképpen kell tehát rajtuk segíteni. Egyrészt úgy, hogy az uradalmakból megmaradt bizonyos berendezéseket, amelyekre a szövetkezet jövő működése során nincs feltétlenül szükség, eladhassanak, pénzzé tehessenek, másfelől pedig úgy, hogy a szövetkezeti központon és a hitelszövetkezeteken keresztül bizonyos hitelt kapjanak a szövetkezetek.

Mindez elemi szükséglete a földműves-szövetkezeteknek és ezek biztosítása nélkül lehetetlenség, hogy hozzáfogjanak igazi feladataik teljesítéséhez.

## *Az újgazdák termelésének jövője*

A most földhöz jutott parasztság egy része még nem gyakorlott az önálló gazdálkodásban, ennélfogva bátortalanul, tehetetlenül és bizonytalanul mozog most kapott földjén. Azok, akik korábban törpebirtokosok voltak,

valamint haszonbérlők vagy részes termelők, már szereztek valami gyakorlatot, azok bátrabban vágnak neki az önálló életnek. Csakhogy ez a kisebbség. Nagy részük mezőgazdasági munkás, summás volt vagy pedig uradalmi cseléd. Ezek tehát érthetően gyakorlatlanul és bizonytalanul vágnak neki az önálló gazdálkodásnak. Éppen ezért a régi birtokos parasztság jelenleg előnyben van az újgazdákkal szemben. Több mezőgazdasági szaktudással rendelkezik és van gyakorlata és mindezeken felül többé-kevésbé megmaradtak régi felszerelései vagy legalábbis azok az összeköttetései, amelyek révén a legégetőbb hiányokat pótolni tudja. Így tehát mind önbizalom, mind tőkeerő tekintetében sokkal erősebbek.

E különbség miatt nincsen egészen rendben az újgazdáknak és a régi gazdáknak az egymáshoz való viszonya. Nyilvánosan, a politikai fórumokon ugyan mind külön-külön a régi gazdák, mind pedig különböző testületeik, szervezeteik és pártjaik élénken hangoztatják azt, hogy ők barátjai és segítőtársai az újgazdáknak. A valóságban azonban az ország legtöbb községében bizalmatlanul és irigykedve szemlélik az újgazdák vergődéseit, és ahol tőlük telik, meg is nehezítik talpraállásukat. Ezen tehát mind a politikai pártok nevelő munkájával, mind a különböző mezőgazdasági szakmai testületek erőfeszítéseivel feltétlenül segíteni kell. Nagy segítséget nyújthat e tekintetben az, ha az újgazdák mind a szakszervezetben, mind pedig saját önálló szervezetükben bizonyos erőt és szervezettséget tudnak felmutatni.

Annál is inkább javítani kell az újgazdák és a régi gazdák közötti viszonyt, és ezen túlmenően növelni az újgazdák erejét és önbizalmát, mert a jövőre nézve nincsenek hátrányban a régi birtokosokkal szemben. Mert, ha igaz is, hogy nagyobb a régi birtokosok gyakorlata, szaktudása és tőkeereje, ugyanakkor erősebb a maradisága is és az ellenállása a termelés újításaival szemben. Az újbirtokok viszont inkább alkalmasak és képesek arra, hogy a termelés fejlesztésében gyorsabban és többet tanuljanak, s a szükséges és alkalmas újításokat befogadják. Egyrészt a szükség is szorítja erre őket, másrészt azonban múltjuk, régi gazdálkodásuk nem gátolja őket a tanulásban és a haladásban, miután nincsenek beleszokva a régifajta paraszti gazdálkodásba.

Mindezen előnyök azonban csak akkor érvényesülnek az újgazdák fejlődésében, ha talpra tudnak állni. Talpraállásukhoz pedig elengedhetetlenül szükséges az, hogy mindazt az elsősegélyt megkapják, amelyekre feltétlenül szükségük van.

Az újgazdák termelését természetesen nem lehet egyszerre fellendíteni arra a fokra, ahová azt a mezőgazdasági tudomány jelenlegi állása és az ország termelésének az érdekei szerint megkívánhatnánk. Alapos remény van arra, hogy erre a szintre hamarabb eljutnak az újgazdák, mint a régi birtokosok, amíg azonban ide juthatnak, a közbeeső lépést is meg kell tenniök. Az egyedül lehetséges reálisan járható út tehát az, hogy elsősegélynyújtással mindent elkövetni az újgazdák talpraállása érdekében és azután hozzásegíteni őket az első lépéshez. Ez az első lépés még nem lehet az, hogy a modern és jól szervezett gazdálkodás ideális állapotát egyszerre elérhessék. Az majd a második lépésben következik.

A talpraállás utáni első lépés nem lehet más, mint az, hogy hozzásegítsük a földhöz juttatottakat a vidékükön szokásos, bevezetett, kialakult termelésbe való bekapcsolódásra és az abban való helytállásra. Nem lehet másképpen elindulni azért, mert teljesen új és a szükséges feltételekkel nem biztosított termelést a földhöz juttatottak sem kezdhetnek egyszeriben. Azt a termelést, ami vidékenként szokásos, valamennyire az újgazdák is tudják, hiszen vagy a régi birtokosok, vagy az uradalmak üzemeiben dolgoztak és ezeket a munkákat végezték. És ami a legfontosabb, ezeknek a bevezetett termelési ágaknak, helyenként megvannak azok a termelési és értékesítési feltételei, amelyek között sikeresen termelni lehet.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a földhöz juttatottak mindenütt ugyanazt csinálhatják, amit a régi birtokosok. Csak azt jelenti, hogy a helyenként szokásos termelési ágakban indulhatnak el, amelyek kisebb területen és kézimunka hasznosabb felhasználásával belterjesebben folytathatók. Azért is, mert erre vannak rákényszerítve, ehhez van meg a szükséges munkaerejük és azért is, mert ezek a termelési ágak alkalmasak elsősorban arra, hogy gyorsabban megerősödjenek. Így volt ez a múlt század nagy agrárreformja, a jobbágyfelszabadulás idején is. A régi telkes gazdák földjén külterjes, szántó-vető, legeltető gazdálkodás folyt, és ezek a régi gazdák a felszabadulás után is sokáig még ezt folytatták. Viszont azok a zsellérek, akiknek nem volt jobbágytelkük, ellenben volt vetemény földjük és kisebb parcellákban részesültek a felosztott legelőkben, akkor is az ország legnagyobb részében belterjesebb termelést indítottak el. Mindenütt az országban a különböző speciális termelő kultúrákat ez a kevés földhöz jutott és sok munkaerővel rendelkező zsellérség fejlesztette ki. Így történt ez a makói hagyma, szegedi paprika, nagykőrösi, kecskeméti zöldséges kultúra, sőt az alföldi baromfitenyésztés esetében is, éppen úgy, mint a dohány- vagy a dinnyetermelés esetében. Akkor is az történt, hogy a veteményföldeken kialakult helyi termelőkultúrákat a kis föld birtokába jutott zsellérek kiszélesítették, magasabbra fejlesztették és ezáltal maguk is megerősödtek, viszont vidékük termelését is magasabb színvonalra emelték. Ugyanígy lehetséges ez most is. Azokat a belterjesebb termelési ágakat, amelyek egy-egy vidéken mostanáig kifejlődtek, a most földhöz jutott parasztság tovább művelheti, kiszélesítheti, magasabbra fejlesztheti és ezen a réven gazdaságilag megerősödhet, és az ország termelését gyarapíthatja.

Nézzük sorjában ezeket a termelési lehetőségeket.

A kerti veteményekés a kerti zöldségek termelése sok helyt az országban igen magas fokon kifejlődött. Korábban is a kisebb birtokosok, a törpebirtokosok, bérlők folytatták ezeket, tehát azok, akiknek egy része most földhöz jutott. A földhöz jutott mezőgazdasági munkások pedig ezekben a munkákban foglalkoztak korábban. Ezen az alapon a földhöz jutott parasztság termelésének igen reálisan megalapozott és jó eredménnyel kecsegtető útja ennek a kertészeti termelésnek a folytatása és kiterjesztése. Pontosan a következőkről lehet szó. Az ország különböző vidékein kialakult szárazkertészetet szántóföldi arányokra kiterjesztve folytathatja a földhöz jutott parasztság. Különösen nagy tőkebefektetésre e terményeknél nincs szükség, a termelési szaktudás vagy rendelkezésre áll, vagy helyben jól megtanulható. A termények értékesítésére helyben kialakult piacok vannak, tehát e termelési ágak folytatásának minden feltétele rendelkezésre áll. Ide tartozik a hagyma, paprika, paradicsom, uborka, dinnye, saláta, káposzta, répa, gyökér, zöldség kiterjedtebb, szántóföldi arányokra kiszélesített termelése.

Hasonló a helyzet a szőlő- és gyümölcstermelésnél. A szőlő- és gyümölcstermelésnek minden vidéken kialakult a szokásos helyi kultúrája, amelyet vagy tud legnagyobbrészt a földhöz juttatott parasztság, vagy helyben, a példákon könnyen megtanulhatja. Így, ahol szőlő vagy szőlős-gyümölcsös birtokot kapott a földhöz jutott parasztság, termelésének útja adva is van.

Több helyen az országban bizonyos hagyományai vannak már az aprómag termesztésének. Igen sok munkát, személyes gondot igénylő, de igen jövedelmező termelési ág ez. Egészen újonnan ismeretlen növényekkel próbálkozni kockázatos és általában nem ajánlatos erőtlen, kockázatot nem bíró újgazdáknak. Ellenben, ahol már van múltja ennek a termelésnek, vannak termelési tapasztalatok, ott már a földhöz juttatott parasztság sikerrel nyúlhat ehhez a termelési ághoz.

Különös fontosságú termelési ága a mezőgazdaságnak a cukorrépa-termelés. A nagybirtok termelésének a belterjes fejlesztésében nagy szerepet töltött be a cukorrépa. Ez az a növény, amely sok gondot, figyelmet és munkát kíván, viszont nagyobb kockázat nélkül igen eredményesen termelhető. Tehát most, amikor az uradalmak kiestek a magyar termelésből, a cukorrépa-termelés igen hasznos iskolája és igen eredményes vállalkozása lehet a földhöz juttatott parasztságnak. Annál is inkább, mert a régi kisbirtokos parasztság csak kevés helyen foglalkozott cukorrépa-termeléssel. És különösen azért is, mert az uradalmak cukorrépa termelésében a régi uradalmi cselédek, summások és mezőgazdasági munkások szereztek gyakorlatot. A cukorrépa-termelésnek kész piaca van, a gyárak termelési szerződést kötnek, tehát a földhöz jutott parasztság, ahol csak lehet, bátran vállalkozhat erre a termelési ágra. S az új birtokokon nem lehetetlen megteremteni az eredményes cukorrépa-termelés feltételeit. Az őszi mélyszántást a földműves-szövetkezet traktorával lehet biztosítani, a vetésre pedig közösen fogadott igaerővel lehet megfelelő módot találni. A többi már gondos kézimunka, amiben a földhözjuttatottaknál nincs hiány.

A kisállattenyésztés szintén sok helyen szépen kifejlődött. Több vidéken van olyan tenyészállomány és van olyan kialakult tenyésztési mód, valamint kifejlődött piac, ahol a földhöz juttatottak a régi formákon továbbhaladva meglelhetik termelési irányukat és a gyarapodásuk felé vezető utat. Ugyanaz a helyzet itt is, mint a kerti termelésnél. A baromfitenyésztést, valamint a sertéstenyésztést régen is a zsellérek vagy a törpebirtokos, illetve kis földű parasztság fejlesztette ki. Az Alföld nagyszabású baromfitenyésztését pl. a nagygazdák tanyáin dolgozó bérlők, tanyások, részesek, illetve családtagjaik fejlesztették ki. De hasonló a helyzet a sertéstenyésztésnél is. Ugyanezt az utat lehet járni most is. A földhöz jutott parasztság kevés tőkével, sok munkával kiszélesítheti és továbbfejlesztheti ezeket a helyenként kialakult kisállattenyésztő ágakat. Ugyanaz a helyzet a baromfi- és a sertéshizlalásnál is. A baromfihizlalás a szegény emberek népies foglalkozása Alföld-szerte. De még a sertéshizlalást, a magyar zsír- és szalonnakivitel alapját is, nem az uradalmak alakították ki, hanem sok kisparaszt gondossága és élelmessége. Ma, amikor a fogyasztás várható megnövekedése tágítja e cikkek piacát, a termelésben is tágíthatja a régi kereteket a földhöz jutott parasztság.

Nincs azonban mindenütt az országban ilyen különleges kistermelésre alkalmas kultúra. Kár lenne erőtlenül kockázatot vállalva most mindjárt kezdeményezni ilyen termelési ágakat a földhöz jutott parasztság részéről. Sokkal járhatóbb útja a gyarapodásnak az, ha az ott szokásos külterjes szántóföldi termelést több munkával és több gonddal a szokásos keretekben igyekeznek fejleszteni. Különösen a kapásnövények termelésében van ilyen lehetőség. A kukoricatermelés pl. a talajmunka és trágya feltételek mellett túlnyomó részben azon múlik, hogy hányszor és hogyan kapálják meg. Némileg hasonló a helyzet a burgonyánál is. Ha tehát a földhöz jutott parasztság a maga kis földjén a szokásos termelési irányok és keretek között pl. a kukoricáját többször kapálja meg, túlszárnyalhatja a régi gazdák termelését és gyorsabbá teheti a gyarapodását.

Az újgazdák termelésének második lépése lehet az, – ha már az elsőt megtették –, hogy a mezőgazdasági tudomány és a mezőgazdaság piaci helyzetének megfelelő modern termelést megvalósítják. A történelmi fejlődés kikerülhetetlenül szorít afelé, hogy az uradalmak helyén a régi uradalmi termelésnél változatosabb, maga-

sabb színvonalú és megközelítőleg annyira szervezett magas színvonalú mezőgazdasági kultúra alakuljon ki az újgazdák kezén. Ha haladéktalan elsősegélynyújtással talpraállítottuk az újgazdákat, valamint a szokásos termelési ágak továbbfejlesztésével megtettük már az első lépést az önálló gazdálkodás és a mezőgazdasági kultúra terén, akkor sikerrel foghatunk hozzá az ideális mezőgazdasági kultúra megteremtéséhez.

Ennek útjai a következők:

Mindenekelőtt rá kell nevelődni az újgazdáknak az okszerűen kalkuláló és a piac és a mezőgazdasági tudomány követelményeihez alkalmazkodó modern, szakszerű gazdálkodásra. Ez nem könnyű dolog. Sok olyat meg kell tanulni, amit a régi gazdák sem tudnak és ők is nehezen tanulnak meg. Néhány főbb tennivaló már most világosan áll előttünk.

Mindenekelőtt azokat az üzemformákat kell kialakítani, amelyek keretében szakszerű, teljesítőképes modern gazdálkodás folytatható. Tehát tanyás vidékeken a tanyai gazdálkodás alkalmas típusait, falutelepülési helyeken pedig a községhatár helyes tagosítását és a munkahelyek jó elhelyezését. Efelől sok vita folyik ma a szakértők között és e vitákat helyesen akkor lehet eldönteni, ha maguk az érdekelt újgazdák és a régi birtokos parasztság is öntudatosan és szakszerűen bele tud szólni.

A másik feladat a szakszerű, modern gazdálkodás megteremtése irányában a modern gazdaságvezetés legszükségesebb technikai és adminisztratív feltételeinek a megteremtése. Tehát valamilyen gazdasági könyvvezetés rendszeresítése, továbbá a törzskönyvezés és az állandó feljegyzések rendszeresítése. Mindezek mellett általános mezőgazdasági szaktudásra és a termelés speciális ágainak megfelelő különleges szakszerűségre van szükség ahhoz, hogy a parasztgazdaságok valóban jól gazdálkodjanak.

Mindez politikai feladat is, amelyet a megelőző lépések megtétele után is csak rengeteg munkával, a kormányszervek erőfeszítésével és legfőképpen a parasztság öntudatos igyekezetével lehet elérni.

A modern szakszerű gazdálkodás legfőképpen abban fog megnyilvánulni, hogy a helyi viszonyoknak megfelelően ki kell alakítani a sok munkát kívánó és nagy hozamot biztosító belterjes termelési ágakat. Ma is sokat beszélünk ezekről a termelési ágakról, de legnagyobbrészt még igen messze vagyunk attól, hogy széles körben megvalósíthassuk őket. Már ma szem előtt kell azonban tartani ezeket az irányokat.

Ilyen terület elsősorban az öntözéses gazdálkodás széles körű kiterjesztése. A konyhakerti zöldségtermesztés némely ágai nem is folytathatók öntözés nélkül. De óriási mértékben növeli a termés eredményét a réteknek, bizonyos szántóföldi növényeknek és a gyümölcsösöknek az öntözése. Ilyenformán az öntözéses gazdálkodásnak nemcsak a zöldségtermesztés területén van jövője, hanem még nagyon sok más kerti és szántóföldi növénynél is. Külön számba kell venni a rizstermelés lehetőségeit is.

Mindezt azonban nagyon nehéz megvalósítani ma, még akkor is, ha a szükséges csatornákat és az öntözés technikai berendezéseit megteremtenénk. Parasztságunknak igen kis része ismeri az öntözéses gazdálkodás fogásait és az ország kevés helyén áll rendelkezésre az ehhez szükséges egyéb feltétel is. Tehát az öntözéses gazdálkodás nagyarányú kifejlesztése csak fokozatos fejlődéssel, a parasztság nevelődésével és az értékesítési feltételek megteremtése révén, különösen a konzervipar kifejlesztése által érhető el.

Állattenyésztésünk belterjes fejlesztése a másik terület, ahol mezőgazdaságunk jövője megalapítható. Mind állatfajtáink, mind az állattenyésztés módjai tekintetében az uradalmak jártak elöl. Most a földreform után a kisgazdaságoknak kell ugyanezt a fokot elérni, sőt az állattenyésztés kultúráját szélesebbé és magasabb színvonalúvá tenni. Legkönnyebben elérhető ez azon a területen, ahol eddig is a kisgazdaságok jártak elöl, tehát a baromfitenyésztésben és baromfihizlalásban. Aránylag gyorsabb és könnyebb az előrehaladás a sertéstenyésztésben és hizlalásban, ahol szintén szép útja van a kisgazdaságoknak. De már a hússertés-tenyésztésben pl. nagyon sokat kell tanulnunk, hogy ez az egyébként igen jövedelmező termelési ág széles körben kifejlődjék. Ehhez az okszerű takarmányozás, fajtakiválasztás és különleges tenyésztői gond igen magas színvonala szükséges. Még inkább így van ez a juhtenyésztésben és a marhatenyésztésben, nem is beszélve a lótenyésztésről.

A következő terület a gyümölcstermelés nagyarányú kifejlesztése. Ezen a területen is az uradalmi termelés érte el a legmagasabb szintet és a földreform erős visszaesést idézett elő e téren. Nem is lehetséges másképp újra elérni az uradalmi termelés színvonalát, vagy éppen felül is szárnyalni, mint úgy, hogy valamilyen közös kezelésű gyümölcstermelő szövetkezeteket létesítünk.

Könnyebben és külön-külön kisgazdaságokban lehetséges a magtermelésnek és az ipari növények termesztésének olyan változatos és nagyarányú kiterjesztése, amit az uradalmak sem értek el. E téren a magyar mezőgazdaságnak igen kedvező lehetőségei vannak. Földünk és klímánk komoly előnyöket nyújt a legtöbb ország termelésével szemben, tehát itt különösen nagyok a lehetőségek. Ezek kiaknázásához azonban mezőgazdasági kultúránk széles alapú és erőteljes fejlesztésére van szükség.

Az általános szántóföldi termelés színvonala az utóbbi évtizedekben nem sokat emelkedett. Gabona-, kukorica- és burgonya-, valamint takarmány-termelésünk megállott egy többé-kevésbé kielégítő fejlettségi fokon. Holott minden termelési ágban igen nagy fejlődési lehetőségek vannak még. Ehhez azonban a fajták nemesíté-

sének, a trágyázásnak, valamint a talajmunkának igen sok kelléke szükséges. Éppen azért ott is, ahol speciális termelési ágak kifejlesztésére nincs meg a lehetőség, a szántóföldi termelés magasra fejlesztése az állattenyésztés bizonyos ágaival összekapcsolva, korlátlan utat nyit mezőgazdaságunk emelkedésének.

A következő terület, ahol az újgazdák termelésének a nagy lehetőségei megnyílnak: a gépesítés. Jelenlegi igaerőhiányunk kényszerít is arra bennünket, hogy gépi vonóerőhöz folyamodjunk. E téren a legsürgősebben és a leghamarabb el kell érnünk olyan fokot, amely messze meghaladja a jelenlegi mértéket. De nemcsak a gépi vonóerő az, ami a mezőgazdasági termelést fellendítheti. A gépi energiaforrásoknak a mezőgazdaságban való bevezetése egy csapásra megnöveli a termelés lehetőségeit. A villany és a motorerő bevezetése egyformán nagy előnyökkel járna. Ilyen módon a mezőgazdasági termények feldolgozása, takarmányozásra való előkészítése a mainál sokszorta sikeresebbé válna.

De a legnagyobb szükségletek és legnagyobb lehetőségek követelik a mezőgazdasági szerszámgépek fejlesztését és bevezetését. A mezőgazdaság kisgépei ma még igen alacsony színvonalon állanak. A legtöbb kézi-szerszám még ma is olyan, mint századokkal ezelőtt volt. Holott az egyes speciális munkákhoz szükséges mezőgazdasági kézi szerszámgépek kifejlesztése éppen a belterjes termelési ágakban tenné a mainál többszörösen eredményesebbé a munkát. A mezőgazdaság nagy gépei pedig a termelés tömegmunkáit tenné sokkal gyorsabbá, olcsóbbá és így eredményesebbé. A különböző talajmegmunkáló, valamint kaszálógépek, továbbá a gumós növények kiszedésére alkalmas gépek bevezetése többszörösére emelné a paraszti munka eredményét. A mezőgazdasági termelés modern és szakszerű kifejlesztése elválaszthatatlan a mezőgazdasági ipar nagyszabású kifejlesztésétől. Fejlett mezőgazdasági ipar az, amely a termelést fejleszteni, előrelendíteni képes és különösen az újgazdák érdeke, hogy mezőgazdasági iparunk nagy lépésekkel fejlődjék. Van azonban a mezőgazdasági iparnak egy másik oldala is. A mezőgazdasági termények helyi feldolgozása féltermékekké, valamint a szállításra való előkészítés. Az ilyenfajta berendezéseket, telepeket minden községben meg kell építeni. Ez az útja annak, hogy a mezőgazdaság sikeresebben léphessen fel a piacon.

A mezőgazdasági termelés mindezen lehetőségei nem aknázhatók ki valamilyen szervezet nélkül. Lehetetlenség magát a termelést szakszerűsíteni és specializálni, még inkább a szükséges gépesítést megvalósítani, valamint a mezőgazdasági ipart kifejleszteni másképpen, mint az egyes kisgazdaságok összeszervezésével és egységes irányításával. Itt nyílnak meg a szövetkezetek feladatai.

## *A földműves-szövetkezetek feladatai*

A földműves-szövetkezeteket azért rendelte el a törvény, hogy ezen a réven a földhöz juttatottakat talpraállítsa és termelésüket a szövetkezés előnyei révén minél gyorsabban magasra fejlessze. Közvetlenül az a szükség írta elő a földműves-szövetkezetek alakítását, hogy a felosztott uradalmakból megmaradt, fel nem osztható termelési berendezéseket közösen használhassák a földhöz jutottak.

Ilyen alapon a földműves-szövetkezetek a földhöz jutottak mindenes szövetkezetévé váltak. Mert bár elsősorban termelési célok megvalósítására alakultak, szükségképpen foglalkozniok kell a földhöz jutottak egyéb szükségleteinek az ellátásával is. Így tehát a fogyasztás és a termelés szükségleti cikkeinek a beszerzésével, valamint a jelenlegi termelés által megtermelt termények értékesítésével is.

Az egyes földműves-szövetkezetek igen nehezen birkóznak meg azokkal a feladatokkal, amelyek előttük állanak. Még a szétosztott nagybirtokokról megmaradt berendezések megőrzése is igen fogyatékosan sikerült. Kijavításukat, üzembe állításukat és hasznosításukat pedig nagyon kevés földműves-szövetkezet tudta megvalósítani. Ugyancsak nehéz küzdelmet folytatnak a földműves-szövetkezetek azért is, hogy mint beszerző szövetkezetek, vagy mint értékesítő szövetkezetek a földhöz juttatottak szükségleteit kielégítsék. Mindez azzal a következménnyel jár, hogy erősebb és hathatósabb központi segítségre van szükségük, mint eddig.

Csak erős földműves-szövetkezeti központ tudja egységesen és gazdaságosan megszervezni a felosztott nagybirtokból megmaradt berendezéseket, gépeket és üzemeket s hasonlóképpen csak központ tudja az egyes szövetkezetek beszerzési és értékesítési tevékenységét sikeresebbé tenni. Végül a szövetkezeti feladatoknak tekintélyes része meghaladja az egyes földműves-szövetkezetek erejét, tehát itt közvetlenül a központnak kell segíteni. Mindamellett igen kézenfekvő feladatai vannak minden egyes helyi földműves-szövetkezetnek a földműves-szövetkezeti központé mellett. Ez a két tevékenységi terület világosan elhatárolódik egymástól.

Az egyes helyi földműves-szövetkezetek munkája a következő feladatok megvalósításában áll.

A termelés jelenlegi viszonyai mellett is égető beszerzési és értékesítési szükségletei vannak a földhöz juttatottaknak. Ezek kielégítését joggal várja el a földhöz juttatott parasztság a földműves-szövetkezettől. Ezért mindenütt, ahol csak lehet, szövetkezeti boltot kell létesíteni és az értékesítésbe is, ahogy lehet, be kell kapcsolódni.

A helyi földműves-szövetkezetek termelőszövetkezeti tevékenysége igen sokoldalúan, már az adott körülmények között is, folytatható. Akkor is, ha a központ különleges segítséget nem tud nyújtani. Ilyen feladatok a

következők. Olyan gépek üzembe állítása és hasznosítása, amelyek meghaladják egy-egy gazdaságnak a szükségletét és ezért nem is jutottak egyéni tulajdonba. Traktor, cséplőgép, magtisztító gép stb. igen sok földműves-szövetkezet kezén van és igen sok helyen parlagon hever. Ezeknek bármi módon való üzembe állítása nagy segítséget nyújthat a földhöz juttatottaknak. Ahol pedig gyümölcsösök kerültek juttatásra, ott nem is lehet másképpen megmenteni és hasznosítani ezeket a gyümölcsösöket, mint úgy, hogy a juttatottak közös szövetkezeti üzemben kezelik a gyümölcsöst. Ezt egy újabb földművelésügyi rendelet el is rendelte és megalakításuk is megindult. Különös feladatai vannak a földműves-szövetkezeteknek ott, ahol szőlőterületet kaptak a juttatottak és ezzel együtt az uradalmi pincét is birtokba vették. Itt pinceszövetkezet létesítése elengedhetetlen feladat és nagy segítség is az újgazdáknak.

Nem szorosan a mezőgazdasági termelésben, de az ehhez kapcsolódó ipari és értékesítési tevékenységben szintén közeli és fontos feladatai vannak minden helyi földműves-szövetkezetnek. A termékek szállításra való előkészítése, félkész termékekké való helyi feldolgozása, tejüzemek létesítése mind olyan munka, amit a jelenlegi körülmények között is meg tudnak valósítani a földműves-szövetkezetek.

Ha pedig a mezőgazdasági termelés magasabb fejlődés útjára lép és az újgazdák is túl lesznek fejlődésük első lépésén, akkor különösen fontos termelési feladatok nyílnak meg a földműves-szövetkezet előtt. Az egységes vetőmagtermelés és -beszerzés, tenyészállatok tartása, törzskönyvezés, keltetőgép, hizlaló telep stb. beállítása mind olyan termelési feladat, amit az egyes kisgazdaságok számára csak a szövetkezet tud megvalósítani.

Jelenleg is nagy problémája a földműves-szövetkezeteknek, de később még inkább fontossá válik az, hogy a szövetkezeti feladatokat meg lehet-e valósítani egyetlen általános mindenes földműves-szövetkezet keretében. Jelenleg is az a helyzet, hogy a többfelé ágazó szövetkezeti tevékenység nehezen fér meg egy-egy általános földműves-szövetkezet keretében. Emiatt sorozatosan jelentkeznek egyik helyen a gyümölcstermelők, másik helyen az állattenyésztők, valamint az egyes mezőgazdasági ipari üzemek munkásai és egyéb érdekeltjei, hogy külön földműves-szövetkezetet alakíthassanak. Ez a specializálódás útja és ezt nem is lehet megakadályozni. Fokozatosan szükség lesz tehát a jelenlegi általános földműves-szövetkezetek egyes szaktevékenységeinek az önállósítására és ennek következtében külön-külön speciális földműves-szövetkezetek alakítására. A fejlődés útját azonban nem szabad siettetni és mindenütt csak a komoly szükséghez mérten szabad rálépni erre az útra.

A helyi földműves-szövetkezetek működése mellett megvannak a földműves-szövetkezeti központnak is a tevékenységi területei. Mindenekelőtt az, hogy mint teljesítőképes szövetkezeti és kereskedelmi apparátus, megerősödjék. Ennek érdekében tőkegyűjtő üzleti tevékenységet kell folytatnia még akkor is, ha ez csak részben alapszik az egyes tagszövetkezetek termelő és értékesítő tevékenységén. Ugyancsak meg kell erősödnie a földműves-szövetkezeti központnak szervezetileg, szakmailag is. Tehát össze kell gyűjteni és fel kell nevelni a központba azokat a szakembereket, akik a későbbi időben a földműves-szövetkeztek munkáját sikeresen tudják irányítani és gyümölcsöztetni.

Emellett sürgős és elsőrendű feladata a központnak az egyes tagszövetkezetek szervezése és irányítása. Tehát az a munka, hogy az egyes szövetkezeteket a saját feladatukra rávezesse és ott munkájukat sikeresebbé tegye. Ennek érdekében gondoskodnia kell a tagszövetkezetek jó vezetéséről, könyvelésük lefektetéséről, valamint folyamatos ellenőrzéséről. Emiatt gyakran erőteljes beavatkozásra van szükség az egyes földműves-szövetkezetek életébe, ami látszólag sérti a szövetkezet autonómiáját. A valóságban azonban ez a beavatkozás nagyon is szükséges, mert csak így tudják valóban megvalósítani földműves-szövetkezeteink azokat a feladatokat, amelyekre alakultak.

Következő tevékenységi köre a földműves-szövetkezeti központnak az egyes szövetkezet erejét meghaladó mezőgazdasági gépeknek és üzemeknek a munkába állítása. Ezért változtatni kell a jelenlegi gyakorlaton és az ilyen nagyobb berendezéseket nem egyes földműves-szövetkezetnek, hanem a központnak a kezelésébe kell adni. Csak így biztosítható ezeknek az ipari üzemeknek és egyéb berendezéseknek a kellő hasznosítása és az összes földhöz juttatottak javára való gyümölcsöztetése.

Sürgős és égető feladata a központnak a gépállomások megszervezése. Mindazokból a gépekből, amelyek meghaladják egy-egy földműves-szövetkezet erejét, vagy amelyeket nem tud üzembe állítani az egyes földműves-szövetkezet, továbbá azokat a gépeket, amelyeket a földműves-szövetkezetek vagy a kormány elhatározásából vagy a maguk erejéből szereznek, ilyen központi állomásokon lehet a leggazdaságosabban kihasználni. Így érhető el az, hogy a gépek karbantartása megtörténik és az üzemköltség is a legkisebbre csökken. És mindenekfölött: ilyen alapon nemcsak egy földműves-szövetkezet, hanem egy-egy egész vidék földhöz jutott parasztsága élvezheti e gépek előnyeit.

Vannak olyan mezőgazdasági üzemek (faiskola, rizstelepek, halastó stb.), amelyek igen nehezen kezelhetők egy-egy helyi földműves-szövetkezet keretében. Ezeket is a szükséghez mérten a központ kezelésébe kell adni, így a termelés folytatásához szükséges nagyobb tőkeszükséglet és a különleges szakmunka biztosítható.

Hogy mindezeket a feladatokat a földműves-szövetkezeti központ elláthassa, szükséges vidéki decentralizált szerveket is létesíteni. Olyan kirendeltségekre van tehát szükség, amelyek a központ munkáját közelebb viszik az egyes helyi földműves-szövetkezetekhez és ezáltal hatékonyabbá és gyorsabbá is teszik a központ munkáját.

Ha egyszer a helyi szövetkezetek termelő szövetkezeti tevékenysége oda fejlődik, hogy az újgazdák termelése, valamint közös szövetkezeti üzemeiknek a termelése eléri a modern szakszerű termelés fejlettségi fokát, akkor a központ értékesítési tevékenysége sokkal nagyobb arányú lehet. Akkor már az lesz a feladata, hogy az újgazdák szövetkezeteként megszervezett termelését szolgálja ki a központ beszerző és értékesítő munkájával. Addig úgy kell üzleti tevékenységet folytatnia, ahogy lehet és ahogy a tagszövetkezetek pillanatnyi szükségükben azt kívánják. Akkor azonban a termelés irányításának, valamint az értékesítés előrelátható megszervezésének a feladatait is vállalnia kell.

Magától értetődő, hogy akár jelenlegi tőkegyűjtő üzleti tevékenységét, valamint szervező és termelésirányító munkáját, akár későbbi értékesítő szövetkezeti tevékenységét csak akkor tudja kifejleszteni a központ, ha ehhez megfelelő támogatást kap. A földreform sikeres befejezése és az újgazdák jövője múlik azon, hogy ez a szövetkezeti tevékenység megkapja a szükséges támogatást. Akár állami hitel, akár magánhitel formájában, kormányzati kötelesség a földműves-szövetkezetnek ezt a támogatást megadni.

## *Az újgazdák sorsa és a mezőgazdaság jövője*

Ma, közvetlenül a földreform után, az újgazdák sorsa önálló és külön probléma. Külön gondjai, bajai vannak a földhöz jutottaknak, amelyeket sürgősen meg kell oldani. Ezért minden vonalon külön, önállóan kell szervezkedni és érdekeik védelméért harcolni a földhöz jutott újgazdáknak. Így van ez a termelés terén éppen úgy, mint az értékesítésben vagy pedig a szövetkezeti feladatok megoldásában. Viszont a maguk problémáinak megoldása közös ügye a mezőgazdaságnak. Éppen ezért az előrehaladás során fokozatosan össze fog kapcsolódni a földhöz jutottak ügye a régi birtokos parasztságnak az ügyével.

Ez a helyzet írja elő azt, hogy a mai körülmények között külön szervezetekre van szüksége a földhöz jutottaknak. Külön érdekképviseleti szervre az újgazdák és földhöz jutottak szövetségében és külön szövetkezeti szervre a földműves-szövetkezetekben. Előre kell azonban látnunk azt, hogy az előrehaladás során közös szakszervezetekben és érdekképviseleti szervezetben, valamint közös szövetkezetekben kell egyesülnie az újgazdáknak és a régi gazdáknak.

A magyar mezőgazdaság jövője most már a parasztság vállain nyugszik. Ezért a régi birtokos parasztságnak a maga útján és az újgazdáknak a maguk útján kell a magasabb fejlődés felé törekednie. Minél sikeresebben dolgozik ez a két rész a maga területén, annál hamarabb érjük el azt a fokot, hogy közösen jut el paraszti termelésünk a modern és szakszerű gazdálkodás megkívánt fokára, valamint ahhoz, hogy közös és egységes szervezetekben fogja megteremteni további előrehaladásának és közös érdekei megvédésének a szükséges szervezeteit.

Külön út és közös cél kapcsolja egybe a régi birtokosságot és az újgazdákat. A külön úton versengenie kell egymással a régi és új gazdáknak, hogy közös céljaikat elérjék. De minden versengés mellett mindegyik oldal csak akkor halad előre a maga útján, ha a mezőgazdasági érdekvédelem és a demokráciáért való harc területén felismeri közös érdekét és vállvetve dolgozik ezért.

# Demokrácia, népi demokrácia, szocializmus*

Azt nem lehet örök érvényűen megmondani, hogy mi a demokrácia. Lehet elmélkedni róla, lehet ideális képet is festeni róla, hogy milyen legyen a demokrácia, de ezektől az elvont okoskodásoktól teljesen függetlenül a történelem folyásában különböző elvi demokráciák követik egymást, és még ezek is a törvényektől függően igen sokféleképpen valósulnak meg.

Néhány példa világosítja meg, hogy a történelem különböző korszakaiban és a világ különböző részein milyen különböző demokráciák alakultak ki.

Az ókori görög társadalomban demokrácia volt. Ugyanakkor azonban a nép nagy többsége rabszolgaságban élt, és a demokrácia csak kevés szabad emberek között érvényesült. Vagy demokrácia volt a nyugati középkori városokban, és mégis ezek a demokratikus városkormányzatok rendkívül szigorúan reguláztak nemcsak a polgárok gazdasági és politikai tevékenységét, hanem még a magánéletet is megszabták, például azt, hogy meddig lehet az utcán járni és azt is, hogy az milyen ruhában járhat. Még egy példa, az Amerikai Egyesült Államokban a bevándorlás kezdete óta demokrácia van. Mégis a négereknek külön kocsikat jelölnek ki a vonatokon, továbbá pár ezer milliomos família szinte korlátlanul uralkodik a gazdasági életben.

Mindebből világosan következik az, hogy a demokráciáról nem lehet örök érvényű igazságokat mondani, nem lehet biztos érvénnyel meghatározni, hogy mi is a demokrácia. A történelem folyása szerint más-más formában valósul meg, és más-más társadalmi rendszert alakít ki.

Nézzük a parasztság szempontjából is a demokráciát. Történetíróink úgy emlegetik Magyarország régi rendi korszakát, hogy abban nemesi demokrácia érvényesült. Valóban ebben annyi igazság van, hogy a nemességnek elvben egyenlő jogai voltak, és mind a megyegyűlésen, mind az országgyűlésen szervezeti joga volt minden nemesnek. Ettől azonban a paraszt paraszt maradt, sőt minél demokratikusabb volt egymás közt a nemesség, annál jobban kihasználta és megnyomorította a parasztságot. A kiegyezéstől kezdve polgári liberális demokrácia volt érvényben Magyarországon. Ettől azonban a nagybirtokok mind megmaradtak, a nagybirtokosok politikai uralma szinte csorbítatlanul kizsákmányolta mind a parasztságot, mind a munkásságot. A demokrácia ellenére a parasztság sem a gazdasági fejlődésben, sem politikai szerepében nem szabadult fel az elnyomatás alól.

A demokráciát tehát ne magában véve, nem kortól és helytől eltekintve s elvonatkoztatva kell megítélni, hanem mindig aszerint, hogy milyen társadalmi helyzetről és milyen történelmi korszakról van szó. Általános érvényű igazságokat csak olyan értelemben mondhatunk a demokráciáról, hogy mik a demokrácia legfőbb követelményei. Ha a különböző korok és országok demokráciáját összevetjük, akkor az derül ki, hogy mindenek felett érvényes, általános követelménye a demokráciának az, hogy megszüntesse a dolgozó néposztályok kizsákmányolását, valamint társadalmi és politikai elnyomatását. Ez a követelmény állandó és mindig érvényes, de megvalósulása a föltételektől függően igen változatos formákban történik meg. Ezért kell világosan megkülönböztetnünk a demokrácia különböző formáit.

## *A liberális polgári demokrácia*

A francia forradalom a demokrácia eszméit tűzte zászlajára, és utána egész Európában ezek az eszmék mozgatták meg az európai népek mindegyikét. Mik voltak a francia forradalom eszméi? Szabadság, (testvériség, egyenlőség) ... az eszmék kétségtelenül a demokráciának, valamint az akkori forradalmaknak és reformmozgalmaknak a demokrácia valamilyen megvalósítása lett az eredménye.

Az eszmék mögött, melyeket a népmozgalmak zászlajukra írtak, meg kell azonban néznünk a társadalmi valóságot is. Az pedig a következő volt. Franciaországban is, Európa többi országában is a feudalizmus rendszere, szóval földesurak tartják uralmukban a földeket, és a földesurak nemesi rendje uralkodik az államban. Ez ellen a rendszer ellen kelt föl a városokban megerősödött polgárság és nyomában a földesúri terhek miatt elkeseredett parasztság, azért, hogy ezt a feudális rendszert megdöntse. Ezt a harcot folytatták a demokrácia és a szabadság jelszavai alatt. Azért harcoltak tehát, hogy a földesúri nemesi rend elöjogait eltöröljék, politikai hatalmát megdöntsék, a parasztság földbirtoklását szabaddá tegyék, és általában a szabadságjogokat, tehát a tulajdonszabadságot, a vállalkozás szabadságát és a törvény előtti egyenlőséget minden állampolgár számára kiharcolják.

* Pártiskolai előadás hibás gépelt kézirata. 1947. január EFB 2937.

Akkor ez a demokráciáért való harc el is érte a célját, fölszámolta a feudalizmus rendjét, kialakította a szabad polgári társadalmat, más szóval a kapitalizmus gazdasági rendszerét. Azért nevezzük ezt a demokráciát liberális polgári demokráciának.

Ennek a liberális polgári demokráciának az alapelvei és politikai programja van lefektetve a forradalom által kiharcolt francia alkotmányban, az amerikai alkotmányban és általában a nyugat-európai népek újkori alkotmányaiban. Ez a fajta demokrácia abban a történelmi korszakban (az egész XIX. században) megvalósította a demokrácia legfőbb követelményeit. Feladata az volt, hogy fölszabadítsa a népet a földesurak kizsákmányolása alól, és fölszabadítsa a polgárságot éppen úgy, mint a parasztságot a nemesi rend uralma alól. Éppen azért ez a korszak minden nép történelmében a fölszabadulásnak, fejlődésnek és előrehaladásnak a dicsőséges korszaka volt.

Idővel azonban kiderült, hogy az így kivívott demokrácia nem biztosítja minden időkre a dolgozó nép kizsákmányolásának és elnyomásának a lehetetlenné tételét. Az a kapitalista gazdasági rendszer, amely a liberális polgári demokrácia eszméi következtében kialakult, megteremtette a társadalom új uralkodó osztályát, a tőkés polgárság osztályát, és ez éppen úgy kizsákmányolta a munkásságot és az egész dolgozó társadalmat, mint korábban a földesurak a jobbágyságot. A szabadságjogok kiharcolása révén mindenki egyenlő lett a törvény előtt, mindenkinek egyenlő lett munkára, vállalkozásra és gazdagodásra való joga, de a gyakorlatban egy vékony kapitalista réteg élvezte a termelés minden javát, és széles munkásréteg állandóan nyomorúságban vergődött.

Tehát a polgári demokrácia nem váltotta meg az emberiséget, nem teremtett boldog aranykorszakot, csak fejlesztette, előbbre vitte a világot. Épp e helyes elvek alapján fölszámolta a feudális rendszer kiváltságait, előjogait és az általános emberi szabadságot iktatta törvénybe. Következményeiben azonban új uralmat és új szolgaságot tett lehetővé, ami ellen újra föl kell szabadítania magát a dolgozó osztályoknak. Miután a polgári demokrácia eszméi és politikai elvei szépek és helyesek, ma is sokan csak ezeket az elveket ismerik el a demokrácia egyedül üdvözítő igazságainak. Más szóval sokan ma is a liberális polgári demokráciát tekintik a demokrácia egyedül lehetséges formájának. Ez azonban igen megtévesztő okoskodás, mert bebizonyosodott, hogy ez a demokrácia alkalmas volt ugyan a feudális népelnyomás megszüntetésére, de nem alkalmas a tőkés kapitalista elnyomás megszüntetésére. Tehát a polgári demokrácia megvalósulása megszabadította az emberiséget a régi uralom alól, de nem szabadította meg a kapitalizmus új zsarnoksága alól. A parasztság oldaláról nézve még világosabb ez a helyzet. A polgári demokrácia felszabadította a parasztságot a földesurak úrbéri adóztatása és robotja alól, de nem szabadította fel a kizsákmányoló kereskedelem és a bankok uralma alól. Ha tehát a demokrácia egy bizonyos formája jó volt akkor a jobbágyság fölszabadítására, úgy ma egy haladottabb, másfajta demokrácia szükséges a kapitalista kizsákmányolás alól való fölszabadításra.

Végeredményben tehát a demokráciának új formájára, új elveire és új gyakorlatára van szükség a mi korszakunkban ahhoz, hogy a mostani gazdasági kizsákmányolás és a mostani politikai elnyomás alól fölszabadíthassa a dolgozó osztályokat. Éppen ezért a mi jelenlegi korszakunkban másképpen kell értelmezni a demokráciát, ha azt akarjuk, hogy a demokrácia címe alatt ne a régi uralom erősödjék, hanem a nép uralma valósuljon meg. Ezért a mi korszakunk demokráciája nem az elmúlt történelmi korszakok demokráciája, nem a liberális polgári demokrácia, hanem a változott helyzet követelményeihez igazodó új demokrácia: a népi demokrácia.

## *A népi demokrácia*

A népi demokrácia politikája azon a történelmi tapasztalaton alapszik, hogy az általános szabadságjogok kinyilatkoztatása és törvénybe iktatása csak azokat az előjogokat és kiváltságokat szüntetik meg, amelyek feudális természetűek. Nem szüntetik meg azt az uralmi rendszert, amelyet a kapitalizmus fejlesztett ki. Sőt a szabadságjogok általános biztosítása megerősíti, konzerválja a dolgozó osztályok kizsákmányolását és elnyomatását. Ha a jelenlegi gazdasági és társadalmi viszonyok szerint valóban meg akarjuk valósítani a demokrácia alapvető követelményeit, a kizsákmányolás és az elnyomás megszüntetését, akkor másképpen kell vinni a demokrácia politikáját, mint a liberális polgári demokrácia tette. Szóval más formáját kell megvalósítani a demokráciának, olyan formáját, amely a jelenlegi viszonyok között hatásosan nyúl bele a társadalom kialakult uralmi rendszerébe. Tehát ki kell sajátítani az idők folyamán fölhalmozódott nagy vagyonokat, kivetni a hatalomból a régi uralkodó elemeket, korlátozni politikai befolyásukat, és előnyt biztosítani a dolgozó osztályoknak, a parasztságnak és a munkásságnak. Csak ilyen közvetlen beavatkozás révén érheti el a demokrácia azt, hogy a szabadság ne váljék szolgasággá a társadalom nagyobb részére. Ennek megfelelően a nagybirtokot fel kell osztani, a nagy vállalatokat államosítani, a régi vezető rétegeket igazolással és b-listával meg kell rostálni, a választójogot, valamint a szervezkedés és a kritika szabadságát korlátozni kell mindazok számára, akik a régi uralom részesei voltak, valamint törvényes segítséget kell nyújtani a munkásság és a parasztság szervezkedéseihez.

A népi demokrácia tehát a demokrácia követelményeinek következetes és az adott körülmények közt sikeres megvalósításának a politikája. Közelebbről pedig a kapitalizmus és a feudalizmus uralkodó erőinek a fölszámolása, hogy a helyén igazi népuralom, a parasztságnak és a munkásságnak az uralma teremtődjék meg. Éppen azért ez a fajta demokrácia szigorúbb, komolyabb, következetesebb és harcosabb, mint a polgári demokrácia volt. Ez a különbség a kétfajta demokrácia közt, és ez a különbség a megváltozott történelmi helyzetből és a megváltozott társadalmi viszonyokból folyik.

Vannak, akik azt mondják, hogy a népi demokrácia út a szocializmus felé. Ezt a szocialisták mondják. Vannak azonban, akik azt mondják, hogy a népi demokrácia maga a szocializmus kezdete. Ezt mondják a népi demokrácia ellenségei.

Egyik sem helytálló beszéd.

A népi demokrácia nem a szocializmus felé vezető út, hanem a demokrácia valóságos megteremtésének az útja. Hogy ezen a réven valaha szociális társadalom fog-e kialakulni vagy nem, az a történelem távoli jövőjének a titka. Ha egyszer a szocializmus lesz a történelmi fejlődés útja, akkor ahhoz a népi demokrácia sem jobban, sem rosszabbul nem vezet, mint bármi más társadalmi rendszer vagy politikai rendszer.

De nem is a szocializmus kezdete a népi demokrácia. A népi demokrácia nem szocialista rendszer, csak kapitalistaellenes politika. Olyan politikai rendszer, amely nem szocialista intézményeket hoz létre, hanem a kapitalizmus tűrhetetlen uralmi viszonyait igyekszik fölszámolni. Ha közelebbről megvizsgáljuk a népi demokrácia politikai programját, ez világosan kiderül.

A népi demokrácia valóságos népuralmat, a dolgozó osztályok uralmát akarja megvalósítani. Ez természetesen azzal jár, hogy a régi feudális és kapitalista uralkodó erőket letörje, ha másképpen nem megy, erősebb, erőteljesebb eszközök igénybevételével. Ez azonban nem ugyanaz, mint a munkásosztály diktatúrája. Nemcsak a munkásosztály sorakozik föl ebben a harcban, hanem széles paraszt- és kispolgári tömegek is, akiknek egyformán ellensége a kapitalizmus. És nem is diktatúra, mert nem egy embernek vagy egy vékony rétegnek az érdekeit erőlteti rá a társadalom nagy többségére, hanem fordítva, széles néprétegek érdekében meg akarja dönteni kis csoportok és vékony uralkodó rétegek hatalmát.

A földreform és az államosítás szintén nem szocialista megoldás, nem a termelés kollektivizálását jelenti, hanem elveszi a termelőeszközöket egy-egy nagybirtokos vagy nagytőkés kezéből, hogy vagy közvetlenül a rajta dolgozók kezébe adja, vagy az államnak mint az összes dolgozók képviselőjének a kezére bízza.

Végül a szövetkezet sem a kollektív gazdálkodás kísérlete, hanem ellenkezőleg, a kistermelők és a fogyasztók erősítése azért, hogy a társulás révén eredményesebben termelhessenek, eredményesebben értékesíthessék termelt javaikat, illetve szerezhessék be szükségleteiket.

Tehát a népi demokrácia nem a szocializmus felé vezető út, még kevésbé magának a szocializmusnak a kezdete, hanem a demokrácia aktuális történeti formája. Ha komolyan demokráciát akarunk, akkor csak olyan demokráciát csinálhatunk, amilyen a népi demokrácia, és csak úgy csinálhatjuk, ahogyan addig elkezdtük. A történelem jelenlegi korszakában és a világ jelenlegi gazdasági és társadalmi viszonyai közepette a polgári demokrácia nem demokrácia, hanem a régi uralkodó elemek megerősítése kiváltságos helyzetükben. Viszont a demokrácia egyetlen megvalósítható formája a cselekvő demokrácia, az erős demokrácia, szóval a népi demokrácia.

Nézzük a parasztság szemszögéből a polgári és a népi demokrácia közötti különbséget. A jobbágyfelszabadítás a polgári demokrácia jellegzetes haditette volt. Jó is volt a maga idejében. Következtében azonban nem változtak meg az ország birtokos viszonyai, nem szűntek meg a nagybirtokok, és nem kaptak földet a parasztok. Csak éppen nem fizettek úrbért, és nem teljesítették a robotot többé. Ha a tűrhetetlen földbirtokviszonyokat meg akarjuk változtatni, akkor azt másképp, mint földosztással nem lehet elérni. Ugyanez a helyzet a parasztság politikai szerepével is. A liberális polgári demokrácia a 67-es kiegyezés után megadta a törvény előtti egyenlőséget és a politikai jogok egy részét a parasztságnak. Ezzel a jogegyenlőséggel azonban nem sokra ment a parasztság, mert a hivatalokban az urak ültek és a képviselőválasztásokon erőszakkal, etetéssel, itatással urak mentek be a törvényhozásba a parasztok szervezetei révén. Ha tehát a parasztság valóban politikai hatalomhoz akar jutni, akkor ki kell tenni a hivatalokból a régi urakat, és be kell vinni mind a törvényhozásba, mind a kormányzásba, mind a közigazgatásba a parasztokat is. A parasztságnak azon a kiuzsorázott és elnyomott helyzetén, ami a régi rendszer idején kialakult, nem lehet azzal segíteni, hogy a parasztság jogait törvénybe iktatjuk. Komolyan változtatni ezen a kialakult uralmi rendszeren csak akkor lehet, ha a parasztság közvetlenül és elszántan úgy szembefordul a régi uralkodó rendszerrel és elemekkel, és úgy szerzi meg magának a pozíciókat, mint ahogyan azt a népi demokrácia előírja.

## *A szocializmus*

Mondják, a szocializmus felé halad a világ. Lehet. De senki nem tudja megmondani, hogy mikor, milyen formában, hogyan jut el erre a fokra a történelmi fejlődés. Most semmi esetre sem a szocializmus kialakulása, a szocialista társadalom megteremtése a történelem esedékes lépése, még a szocialista pártok sem szocializmust akarnak csinálni, még kevésbé mi. A jelenlegi korszakban a társadalom jelenlegi kérdéseit kell megoldani, ez pedig nem a szocializmus kérdése. Lehet, hogy egyszer erre kerül a sor, de akkor egész más lesz a helyzet, és egész más gazdasági és társadalmi problémái lesznek a népnek.

Nézzük azonban a szocializmus kérdéseit mind elméletben, mind a gyakorlatban.

Elvben mit jelent a szocializmus?

A kizsákmányolás megszüntetését a termelésben, a termelés társadalmi megszervezését, az osztálykiváltságok megszüntetését és végül a nemzetek egymás ellen irányuló imperialista törekvések lehetetlenné tételét. Ezek olyan követelmények, amelyeknek előbb-utóbb valamilyen formán meg kell valósulni a történelem folyamán. Ilyen értelemben tehát a szocializmus egyszer esedékes lesz a történelem során azért is, mert a társadalmi és gazdasági fejlődés ezt kikerülhetetlenné teszi és azért is, mert a munkásság a dolgozó parasztsággal és az élni és dolgozni akaró értelmiséggel együtt ezt mind erősebben követelni fogja. Nem lehet azonban átugorni a fejlődés egyes szakaszait, nem lehet tehát a szocialista társadalmat egy csapásra megteremteni. Majd valamikor a fejlődés során odajut a világ és minden nemzet, hogy valamilyen formában megvalósítja a szocializmust.

Hogy milyen formában valósítja azt meg, tehát, hogy a gyakorlatban milyen lesz a szocializmus, az egy további kérdés. Egy bizonyos, olyan lesz és úgy valósul meg, ahogyan azt az illető társadalom akkori adott viszonyai megszabják. Tehát nincs recept arra, hogy milyen lesz majd egykor a szocialista társadalom.

Ma csak a Szovjetunióban van szocialista rendszer. Arról most többé-kevésbé van már képünk, hogy milyen az a szocializmus. Azt is kell tudnunk, hogy ez a szocialista rendszer azért lett olyan, amilyen, mert a cári Oroszország viszonyaiból fejlődött ki. Kolhoz például azért lett ott a mezőgazdaságban, mert az orosz parasztság olyan fejletlen, külterjesen gazdálkodó parasztság volt, amit össze lehetett fogni közös üzemekbe. Ha ugyanolyan fejlett kisparasztság lett volna, mint például a miénk, kiépült tanyákkal, falusi udvarokkal, szóval fejlett kisgazdaságokkal, akkor lehetetlen lett volna kolhozba boronálni őket össze. Ugyanígy az élet többi területén is a Szovjetunió szocialista társadalma azért olyan nagyvonalú, azért olyan határozott az egyéni szempontok és törekvések ellenében, mert a cári Oroszország is olyan viszonyokat teremtett, amelyben ez magától értetődő volt.

A legostobább beszéd azt állítani, hogy a szocializmusnak az a patentírozott formája, amely a Szovjetunióban van, és hogy Európa többi országaiban is, ha erre kerül a sor, ugyanolyan lesz a szocialista rendszer. Tökéletesen kizárt és lehetetlen ez. Ha Európa más országaiban is a szocializmus megvalósulására kerül a sor, az olyan lesz, amilyen az illető ország adott viszonyai, kialakult társadalmi és gazdasági helyzete szerint lehetséges lesz. Tehát egészen bizonyos, hogy nem alakul Európa nyugati és középső országaiban kolhoz a mezőgazdaságban, és az is egészen bizonyos, hogy a politikai rendszer is sokkal változatosabb és szövevényesebb lesz.

Ha egyszer valóban a szocializmus megvalósítására kerül a sor, akkor az nem lehet más, mint a demokrácia követelményeinek az akkori körülmények közt való következetes és komoly megvalósítása. Ebből világosan kiderül az, hogy a szocializmus rémségeivel való ijesztgetés nem a valóságos, a történelmi és társadalmi fejlődés valóságos viszonyainak a tekintetbevételén alapszik, hanem egyszerű politikai fogás.

## *A fejlődés útja*

A történelem során van fejlődés. Nem egyszerű megváltás, nem egyszerű átfordulás a siralomvölgyből a paradicsom kertjébe, hanem folyamatos és állandó fejlődés. Társadalmi rendszerek kifejlődnek és elavulnak, és új rendszer alakul ki a helyükben.

A feudalizmus rendszere a maga idején igen jó és alkalmas rendszere volt a társadalomnak, sőt egyedül lehetséges rendszere volt. És ebben a rendszerben nemcsak elnyomás és kizsákmányolás volt, hanem fejlődés is.

A parasztság a feudalizmus rendszerében alakult ki igazi termelő osztállyá korábbi szolga, rabszolga állapotával szemben. Csak később lett tarthatatlan a feudalizmus rendszere, akkor, amikor átalakult a termelés rendszere, és új társadalmi erők növekedtek fel a városokban.

A régi demokrácia is helyes politikai rendszer volt a maga idejében. Az tette lehetővé, hogy a földesúri kiváltságok megszűntek, hogy a szabad vállalkozás révén kifejlődött a termelés hatalmas technikája, és ez tette lehetetlenné, hogy az emberek fölszabadultak mindenféle törvény és szokásbeli kötöttségekből.

A polgári demokrácia is az egyetlen helyes rendszer volt a maga idején. A mostani történelmi korszakunkban azonban a népi demokrácia az egyetlen helyes politikai rendszer és egyetlen helyes politikai formája annak,

hogy a társadalom még megmaradt feudális kötöttségeit és a kialakult kapitalista uralmi viszonyokat megszüntessük, valamint a népnek, parasztságnak, munkásságnak és a velük együtt dolgozó értelmiségi rétegeknek a szabadságát megteremtsük.

És majd egyszer a maga idején a szocializmus lesz a társadalom helyes politikai rendszere. Hogy mikor és pontosan milyen formában, az a mostani korszak alakulásán, fejlődésén múlik.

Így az emberiség, a nép korszakról korszakra fejlődik, gazdagodik, és a társadalom rendje mind fejlettebb, mind szövevényesebb és nagyobb arányú lesz. Hogy ilyen módon az emberek egyre boldogabbak és boldogabbak is lennének, az nem bizonyos. Csak az a bizonyos, hogy minden fokkal előrehaladva a termelés eredményesebb lesz, és az emberek élete sokoldalúbb, fejlettebb lesz.

A történelmi fejlődés törvényszerűsége megmutatja az utat a helyes politikai cselekvésre. A politikai mozgalomban, politikai harcban nem lehet álmok után menni, de nem is szabad rémképektől megijedni. Azt lehet és azt kell tenni, ami a történelem folyásából esedékes. Tehát ma Magyarországon hiába futnánk a demokrácia régi elveinek az álmai után, hiába ijedeznénk a szocializmus fölidézett kísérteteitől, az egyformán oktalan, haszontalan és sikertelen politika lenne. Ma egyetlen politikai út áll előttünk, a népi demokrácia megvalósítása. Minél jobban és minél komolyabban valósítjuk meg ezt a politikai rendszert, annál jobban fog majd alakulni a történelem következő szaka, annál jobb lesz az a politikai rendszer, amely majd akkor esedékes lesz.

A parasztság oldaláról nézve éppen különösen világos ez a helyzet. Mit kell ma tenni ahhoz, hogy a parasztság fölszabaduljon, gazdaságilag fejlődjék, erősödjék, emberré legyen, megállja a helyét a többi dolgozó réteg mellett, és hogy öntudata, szellemi élete, kultúrája is méltó legyen? Mindenekelőtt gyökeresen elpusztítani a feudalizmus maradványait, azokat is, amelyek rajta kívül vannak és azokat is, amelyek a parasztság társadalmán belül vannak. Megreguláz ni a kapitalista törekvéseket és spekulációt, haszonra lesés és kizsákmányolás szabadságát, és mindezek alapján erőssé, öntudatossá, szervezetté és meg nem alkuvóvá nevelni föl a parasztság széles tömegeit. Mit jelent ez együttvéve? A népi demokrácia programjának a megvalósítását.

Annál is inkább csak ezen az úton járhat a parasztság, mert ha egyszer valóban a szocializmus küszöbére érkezik a világ, akkor abban csak úgy lesz a parasztságnak szava, hatalma és befolyása, ha a történelem mostani szakán a népi demokráciában kivereksz i a maga szabadságát és fölemelkedését. Ha ezt valóban el tudjuk érni, akkor a történelem későbbi szakán szocializmus csak olyan lehetséges és csak úgy lehetséges, ahogy azt a parasztság maga akarja és jónak látja.

# Népi szervek*

A felszabadulás után kialakult demokratikus rendszer olyan intézményeket, szerveket alakított ki, amilyenek a régi közigazgatásban, községi életben nem voltak. A régi rendszerben minden közfeladatot törvényben megállapított állami vagy önkormányzati szervek végeztek olyan hatáskörrel, amilyet törvény vagy rendelet írt elő a számukra. A felszabadulás után egymás után keletkeztek olyan közfeladatot végző szervek, amelyeket nem törvény alapított meg, és hatáskörüket sem körvonalazta pontosan egy-egy törvény vagy rendelet. Ezeket a nép kezdeményezéséből keletkezett és a nép közvetlen képviseletéből alakult szerveket nevezzük *népi szerveknek.*

A felszabadulás után kialakult demokratikus rendszernek jellegzetes intézményei ezek. A mi mostani demokráciánk nem olyan, mint a régi demokráciák, úgy ebben a rendszerben a hivatali ténykedést végző szervek is újakkal egészültek ki. A népi szervek a népi demokrácia jellegzetes intézményei, és az a legfőbb jellemzőjük, hogy az érdekeltek közvetlen képviseletéből alakulnak meg, tehát közvetlen érdek mozgatja őket tevékenységük ellátására. Az is jellegzetessége ezeknek a népi szerveknek, hogy hatáskörük nincs olyan pontosan körülírva, mint a régi közigazgatás hivatalos szerveinek, hanem vagy egészen, vagy részben rá van bízva az intézkedés magára a nép képviseletéből alakult bizottságra.

Miért volt szükség ilyen népi bizottságokra? Két okból. Az új rendszer kialakulása során felmerültek olyan közszükségletek, amelyek elvégzésére nem volt szerve, hivatala a régi közigazgatási rendszernek. Ezeknek az új feladatoknak az ellátására tehát új szerveket kellett létesíteni. A másik ok pedig az volt, hogy a régi hivatalok alkalmatlannak bizonyultak arra, hogy hivatásukat a demokrácia szellemének megfelelően betöltsék, ezért alkalmas új népi szervekkel kellett nagyon sok területen helyettesíteni őket.

Ezek a népi szervek minden területen bizottságok formájában működnek, és a bizottságok összetétele a demokratikus pártok képviseletén nyugszik. A pártok képviselői mellett még különböző más testületek képviselői vagy szakemberek is tagjai lehetnek ezeknek a bizottságoknak, működésük alapjait azonban a pártok képviselete határozza meg. Ilyenformán lényegében pártközi szervek ezek, és működésükben a pártok kezdeményezése és a pártok közötti együttműködés valósul meg.

A közéletnek csaknem minden területén alakultak ilyen népi szervek, és bár egyikük-másikuk, miután betöltötte hivatását, megszűnőben van, nagyobb részük ma is eleven alkotó része a demokrácia rendszerének, és szükség is van arra, hogy működésük ne sorvadjon el. Ezért tehát mindenütt, ahol még nem működnének, meg kell alakítani őket, és mindenütt, ahol nem jól működnének, életképessé tételéhez pártunk embereinek kezdeményező lépéseket kell tenni.

## *A Nemzeti Bizottság*

A legelső és a legfontosabb népi szerv a Nemzeti Bizottság. Közvetlenül a felszabadulás után a nemzeti bizottságok nem kisebb szerepet töltöttek be, minthogy az állami hatalmat helyettesítették. Tehát a nemzeti bizottságok alakították meg a képviselő-testületeket, nevezték ki a tisztviselőket és irányították a közigazgatást. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány rögtön működése kezdetén fel is hívta a községeket és városokat, hogy a nemzeti bizottságokat alakítsák meg.

A nemzeti bizottságok összetételét és hatáskörét sem törvény, sem rendelet nem szabályozza. A gyakorlat alakította ki működésük szabályait, és ma is ezen az alapon működnek.

A nemzeti bizottságok összetétele úgy alakul, hogy a Függetlenségi Frontba tömörült öt párt és a szakszervezet képviselői vesznek részt benne. Sok helyen vita folyik arról, hogy a Parasztszövetségnek lehet-e képviselete a Nemzeti Bizottságban. A gyakorlatban és a belügyminisztérium irányelvei alapján az alakult ki, hogy nem lehetnek tagjai, csak ott, ahol egyes pártoknak vagy a szakszervezetnek a képviselői hiányzanak. Ugyanez az összetétele a járási, megyei és az Országos Nemzeti Bizottságnak is, amelyek szintén sorjában megalakultak. Legfeljebb némely járásban nincs Nemzeti Bizottság. Kívánatos azonban, hogy itt is mindenütt alakuljon meg.

A nemzeti bizottságok hatásköre törvényes szabályozás híján fokozatosan alakult ki a gyakorlatban. Kezdetben a nemzeti bizottságok végezték egy-egy község és város életének az irányítását. Tehát mind a közigazgatásnak, mind a rendőrség munkájának, mind a gazdasági és politikai élet különböző feladatainak az irányítását ellátták. Abban az arányban, ahogy a központi államhatalom kiépült és az önkormányzati igazgatás helyre-

* Gépelt kézirat. 1947. január. EFB 3050.

állt, fokozatosan vesztettek hatáskörükből, de igen fontos hivatásuk ezután is megmaradt. Különösen kétirányú feladatot ma is be kell tölteniök. Az egyik a kezdeményezés, a másik pedig az ellenőrzés.

A Nemzeti Bizottság kezdeményező feladatai abban állanak, hogy a község, a járás vagy a megye életében kezdeményezzék azokat a közérdekű intézkedéseket, amelyekre az illető községnek, a demokratikus fejlődés érdekében feltétlenül szüksége van. Így a községpolitikában állandóan foglalkoznia kell a falu problémáival, és javaslatokkal késztetni a képviselő-testületet vagy az elöljáróságot arra, hogy a megfelelő intézkedéseket megtegye. De nem csak helyi vonatkozású kérdésekben merülhet ki ez a kezdeményezés. Szükség van arra is, hogy általános politikai kérdésekben alakítsa ki álláspontját a Nemzeti Bizottság, és ez irányú véleményét, javaslatát juttassa el a megyei és ezen keresztül az Országos Nemzeti Bizottsághoz, hogy az ország központi politikai irányító szervei megfelelő indítást kapjanak egy-egy intézkedés végrehajtására. Mind a politikai élet, mind a gazdasági élet számos olyan kérdést vet fel, amelyben helyes és szükséges a nemzeti bizottságok kezdeményezése.

A nemzeti bizottságok ellenőrző tevékenysége rendkívül fontos feladatkör akkor, amikor az államigazgatás gépezete még nem működik jól, vagy sokszor egyenesen a demokrácia érdekei ellen cselekszik. Ezért a Nemzeti Bizottságnak mindenütt éberen szemmel kell tartani az önkormányzati szervek működését és állandóan kritikával kísérni intézkedéseit. Ha tehát az elöljáróság vagy a közigazgatási tisztviselők elhanyagolják hivatásukat, vagy éppen népellenes módon töltik be, akkor a Nemzeti Bizottságnak fel kell ez ellen szólalni és először a képviselő-testületen keresztül kísérelni meg a beavatkozást, ha pedig ez nem sikerülne, akkor a felettes hatóságokhoz fordulni megfelelő javaslattal. A Nemzeti Bizottságnak most már nincs joga arra, hogy alkalmatlan tisztviselőket felfüggesszen, de joga és kötelessége az, hogy ilyen lépést kezdeményezzen és keresztülvigyen minden olyan esetben, amikor erre szükség van. A nemzeti bizottságok nem kötelezhetik a felettes hatóságokat arra, hogy egy-egy alkalmatlan tisztviselőt felfüggesszenek, azonban indokolt és alátámasztott kívánság elől nem is térhetnek ki.

Az ellenőrző tevékenységnek ki kell terjeszkednie a közigazgatáson túl az egész község életére. Tehát akár a gazdasági élet, akár a kulturális élet területén, vagy bárhol észlel olyan jelenségeket, amelyek sértik a demokrácia érdekeit, minden esetben fel kell lépniök. Törvényben biztosított eszközök nincsenek a nemzeti bizottságok kezében, rendelkezésükre áll azonban a nyilvános felszólalás, gyűlés és minden egyéb mód arra, hogy álláspontjukat mind a hivatalos érdekkel szemben, mind magánosokkal vagy csoportokkal szemben keresztülvigyék. Ehhez természetesen bátorság és energia kell, de ettől nem szabad visszariadni.

Vannak ezenkívül különleges tennivalói a Nemzeti Bizottságnak. Ilyen különleges feladatokkal számos törvény és rendelet bízta már meg a nemzeti bizottságokat, és ezután is fogja még megbízni. Így pl. legújabb a földreform végrehajtásával kapcsolatban áramlik bizonyos feladat a nemzeti bizottságokra, miután a Földigénylő Bizottságok meg fognak szűnni. Ugyancsak külön megbízatása volt a Nemzeti Bizottságoknak a tisztviselők létszámcsökkentésével kapcsolatban a véleményadás.

Nem törvényből vagy rendeletből folyó, de elismert különleges hatásköre a nemzeti bizottságoknak a különböző közhivatalt viselő egyénekkel és magánosokkal szemben is az ajánlásnak vagy a minősítésnek a feladata. Közhivatalra pályázó egyének a nemzeti bizottságok ajánlását szokták kérni, és ezeket minden közhivatalban komolyan figyelembe is veszik. Hogy ezek az ajánlások a demokrácia gyarapítását segítsék elő, szükséges, hogy a nemzeti bizottságok kellő felelősséggel és komolysággal adják csak ki az ajánlóleveleket, mert különben megbízhatatlanná válnak, és az ilyen ajánlások is elvesztik súlyukat.

## *A közigazgatás népi bizottságai*

A közigazgatás régi szervei mellett néhány különösen fontos igazgatási területen jogszabályok írják elő azt, hogy népi bizottságok létesüljenek. A legfontosabb ezek közül a közellátási bizottság.

Miután a közigazgatásnak egyik legkényesebb területe a közellátási intézkedések végrehajtása, szükség van arra, hogy a beszolgáltatás kérdéseinek a helyesebb megoldása érdekében bizottságok végezzék a legfontosabb közellátási irányítást. A közellátási bizottságok tagjai a községi bíró, az a tisztviselő, aki a faluban a közellátás ügyeit intézi, a gazdasági előadó, a termelési bizottság elnöke, a rendőrbiztos, a Függetlenségi Front pártjainak egy-egy kiküldötte, egy felvásárló és egy elosztó kereskedő.

A közellátási bizottság hatáskörét és működési területét rendelet írja körül, tehát ténykedésük annak határai között kell mozogjon. A rendelet azonban megengedi, sőt meg is kívánja, hogy a közellátási bizottságok önállóan, a törvényeket gondosan mérlegelve és megfelelő kezdeményező erővel működjenek. Arra is megvan a törvényes lehetőség, hogy a közellátási bizottságok a közellátás rendjének jobbítása érdekében javaslatokkal éljenek a felsőbb hatóságok felé, sőt szükség esetén a maguk hatáskörében rendkívüli intézkedéseket tegyenek.

Kisebb jelentőségű, de nem elhanyagolható két másik népi bizottság a közigazgatás keretében: a Közegészségügyi Bizottság, a Szociálpolitikai Bizottság. Ezek fontossága abban áll, hogy a községek és városok a mai

körülmények között nem tudják költségvetésük keretében megoldani a legszükségesebb egészségügyi és szociálpolitikai feladatokat sem, tehát a társadalom segítségére van szükségük. És a társadalmi segítséget jól kell megszervezniök ezeknek a bizottságoknak. Feladatuk elsősorban az, hogy a különböző társadalmi segélyszervek (egyesületek, Nemzeti Segély stb.) munkáját összehangolják, és a segítés érdekében minél szélesebb rétegeket megmozgassanak. Ugyancsak feladata a bizottságoknak az is, hogy a képviselő-testület és a felsőbb hatóságok felé megfelelő javaslatokat tegyenek.

Mindkét bizottság összetétele úgy alakul, hogy a pártok képviselői és a kérdéssel foglalkozó szakemberek vesznek részt benne.

## *Népi bizottságok a gazdasági életben*

A legnagyobb jelentőségű ezek között a Földigénylő Bizottság. A földreformtörvény végrehajtását elrendelő földművelésügyi miniszteri rendelet írja körül a Földigénylő Bizottságok hatáskörét és működésük szabályait. A Földigénylő Bizottság feladata volt a földigénylők és a kiosztandó föld összeírása, valamint a juttatási terv elkészítése. Ez utóbbinak legfontosabb része az igénylők jogosultságának elbírálása, valamint a juttatás mértékének a megállapítása. Ugyancsak a Földigénylő Bizottság hatáskörébe tartozó, [a] svábok kitelepítésével kapcsolatos intézkedések előkészítése és végrehajtása.

A Nemzetgyűlés által 1946 decemberében elfogadott törvény alapján a földigénylő bizottságok megszűnnek, és a földreform befejezésének az ezután hátramaradó műszaki és jogi munkálatait a megyei földhivatalok, illetve ezek rendelkezései alapján a községi elöljáróságok végzik el. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a Földigénylő Bizottságok abbahagyhatják a munkát. Arról van szó, hogy egy rövid határidőn belül mindenütt, ahol még a juttatási tervet véglegesen nem készítették el, el kell hogy készítsék, és ezzel hivatásukat betöltve megszűnnek. Minden községben arra kell törekedni, hogy a Földigénylő Bizottságok még hátralévő idejük alatt gyorsan és jól készítsék el a juttatási tervet, vagy ha már elkészítették volna, de még vannak megoldatlan problémái, a kiegészítést a törvényben előírt határidőn belül végezzék el.

A Termelési Bizottságot minden községben egy 1945-ben megjelent földművelésügyi miniszteri rendelet és annak végrehajtási utasítása írja elő. [E] két rendelet szerint a Termelési Bizottságnak legfeljebb 7 tagja lehet, akik közül 1 tagot a községi Nemzeti Bizottság, 4 tagot a Függetlenségi Front pártja, 1 tagot a Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége küld. A 7. tag pedig a falu gazdasági elöljárója. Miután a Termelési Bizottságok sok helyen a rendelettől eltérően alakultak meg, szükséges, hogy mindenütt a rendeletnek megfelelően alakuljanak át. Legyen gondja pártunk minden képviselőjének arra, hogy a Termelési Bizottság szabályszerűen alakuljon meg, és abban a dolgozó parasztság képviselői jussanak többségre.

A Termelési Bizottság rendkívül fontos feladat megoldására hivatott. Elsősorban biztosítani kell a falu mezőgazdasági termelését. Ennek érdekében termelési tervet kell kidolgozni, és annak végrehajtása érdekében gondoskodnia kell a község vetőmag-, műtrágya-, üzemanyag-szükségletéről, továbbá a munkaerő, különösen az igaerő helyes felhasználásáról. Feladata az is, hogy az előírt kötelező termelés ellenőrzését is végezze. Ezenkívül általában ellenőriznie kell a beszolgáltatás és egyéb mezőgazdasággal kapcsolatos gazdasági intézkedés helyes végrehajtását.

Arra való tekintettel, hogy a Termelési Bizottság rendkívül fontos szerepkört tölt be, rendeletek biztosítják azt, hogy a bizottságok rendelkezéseit hatóságoknak és magánosoknak egyaránt végre kell hajtaniok, sőt szükség esetén a járási kapitányságok útján a rendőrséget is igénybe veheti a Termelési Bizottság.

A termelési bizottságok az elmúlt évben igen nagy munkát végeztek és feladatukat általában jól oldották meg. Sok helyen azonban a jómódú birtokos parasztok kellemetlennek találták a Termelési Bizottság intézkedéseit, és ezért arra törekedtek, hogy a bizottságok irányítását a maguk kezébe vegyék. Ez sok helyen sikerült is. Ilyen esetben azonban a kisebb birtokú, szegényebb parasztság számára tűrhetetlenné vált a helyzet. Szükséges ezért, hogy pártunk tagjai mindent elkövessenek annak érdekében, hogy a termelési bizottságok a dolgozó parasztság irányítása alatt álljanak, és ne engedjék át a jómódú parasztság érdekeinek a kiszolgálására.

## *Egyéb népi bizottságok*

Fontos szerepe van a népi szerveknek a közigazgatás és a gazdasági élet területén kívül is. Az igazoló bizottságok már elvégezték munkájukat, tehát megszűntek. De sokáig szükség lesz még a népbíróságokra, amelyek szintén a népi demokrácia népi szervei. A népbíróságok összetételét és működését törvényerejű rendelet szabja meg, amelyeket szigorúan be kell tartani. A pártoknak csak arra kell vigyázniok, hogy a népbíróságba olyan tagjaikat küldjék be, akik kellő komolysággal, felelősséggel gyakorolják ezt a rendkívül fontos tisztet. Népbíróságok csak törvényszékek mellett működnek, tehát nem kell minden helyi szervezetnek foglalkoznia a népbíróságok ügyével. Városi szervezeteinknek és megyei szervezeteinknek azonban különös gondot kell arra fordíta-

ni, hogy a párt népbírói alkalmas egyének legyenek, akiket sem megvesztegetni, sem befolyásolni nem lehet, és akik tudatában vannak a népbíróságok jelentőségének, amit a demokrácia védelme érdekében betöltenek.

Minden község életében szerepe van az iskolán kívüli népművelésnek, a szabad művelődésnek. Ennek irányítására alakulnak községenként a Szabadművelődési Tanácsok. Tagjai a politikai pártok és a társadalmi egyesületek kiküldöttjei. E tanácsok elsősorban az iskolán kívüli népműveléssel foglalkoznak, és feladatuk tanfolyamok, előadások rendezése, könyvtárak szervezése, kollégiumok felállítása, illetve támogatása, szóval mindaz, ami egy-egy község kulturális előrehaladását szolgálja.

## *A népi szervek jelentősége*

A demokrácia előrehaladása nagyon sokban függ attól, hogy a nép közvetlen képviselete mennyire segíti elő a demokratikus törvények végrehajtását és a kormány intézkedéseinek a keresztülvitelét. Ezért különös jelentősége van a népi bizottságok jó működésének. A pártnak éberen kell őrködnie azon, hogy mindenütt megalakuljanak ezek a szervek, mindenütt a nép igazi képviselőinek a kezében legyenek, és ne tűrjenek maguk felett olyan befolyást, amely el akarja téríteni igazi hivatásuktól. A népi szervek jelentőségét nagyon jól tudják a reakció oldalán is, ezért állandóan támadják őket. Szüntelenül kritizálják összetételüket, működésüket és minden más módon akadályokat gördítenek tevékenységük elé. Ezekkel a támadásokkal szemben a Parasztpártnak mindig és mindenhol élesen szembe kell szállni. Ha itt-ott kifogásolható is a népi szervek működése, fennállásuk mégis létérdeke a demokráciának, tehát nem elsorvasztani kell ezeket, hanem működésüket jobbá és erőteljesebbé tenni. Semmiféle hivatal vagy hatóság nem nélkülözheti ezeket, még akkor sem, ha minden hivatal jól működne. Miután azonban nagyon sok nem működik jól, a népi szerveknek kell megfelelő kezdeményezéssel, ellenőrzéssel kijavítani azokat a hibákat, amelyeket a hivatalok elkövetnek. Külön kötelessége minden pártszervezetnek, hogy ezekbe a népi bizottságokba olyan alkalmas, megbízható és komoly egyéneket küldjön be, akik megalkuvás nélkül érvényesítik a dolgozó parasztság érdekeit.

# Figyelmeztető jelek*

Aki csak fölületén nézi az országot, az egyszerűen azt mondja, hogy növekvőben van az elégedetlenség, az ellenzékiség és a reakciós hangulat. Ezt veszi észre az, aki *csak a vonaton,* villamoson, piacon és nyilvános helyeken forogva szerzi benyomásait. Valóban ez a hangulata a legtöbb mutatkozó, utazó és üzletelő középrétegeknek: *a polgároknak és kispolgároknak.* A nép mélyén azonban sokkal mélyebb, komolyabb *indulatok érnek,* és sokkal meggondolkoztatóbb formában jelentkeznek.

Aki a parasztság körében mozog, és egyformán felfogja az új birtokával küszködő földhöz jutott parasztságnak, a földbirtokossal elkeseredett harcot folytató bérlő parasztoknak és a megszámlálhatatlan bajjal-gonddal vergődő törpe- és kisbirtokos parasztságnak a megnyilatkozásait, az mást is észrevehet, mint egyszerű elégedetlenséget és ellenzékiséget. Figyelmeztető jeleket kell észrevennünk, amelyek egyre sűrűsödve nyilatkoznak meg a parasztság körében, s azt árulják el, hogy valami baj van mélyen a nép tudatában és indulatában. A megtorpanásnak és türelmetlenségnek a sokféle jeleit kell észrevennie annak, aki mélyebben tekint bele a parasztság világába, s ezek a jelek fenyegetően figyelmeztetnek arra, hogy valami baj van, amelyen segíteni kell.

Akárhol az országban egy-egy paraszti gyülekezet alkalmával mindent elborító áradatban indul meg a tengersok panasz. Igaz, ezeknek a panaszkodásoknak egy része megszokott, szinte természetes jelenség. Időjárással, kormánnyal ritkán van megelégedve a paraszt, s akkor is panaszkodik sokszor, amikor különösebb oka nincsen rá. A mostanában eláradó panaszoknak jó részére azonban megvan a különös oka. Sok égető sebe van a parasztságnak, amely miatt elkeseredetten, sokszor kétségbeesve panaszkodik. Még az enyhébben sajgó sebek közé tartoznak azok, amelyeket a háború ütött. Az egész ország szenvedi ezeket, s a parasztság is többkevesebb türelemmel viseli őket. De sok újfajta veszedelem sebzi újra meg újra a parasztságot, s ezek miatt csap föl legmagasabbra a panaszkodás áradata. *A paragrafusokat csűrő-csavaró bürokrácia kisebb-nagyobb okvetetlenségei, az üzleti spekulációnak ezerféle csalárdságai,* az ipari árak elviselhetetlen arányai, a visszatérő földbirtokosok, hivatalnokok egyre vakmerőbb szemtelenségei és a jobb módú gazdák önző hatalmaskodásai, mind emésztő gyötrelmei a küszködő-vergődő kisparasztságnak, s ezek miatt süllyed napról napra jobban a kétségbeejtő panaszkodás ingoványába.

Ez a tengersok panaszkodás azonban még viszonylag *egészséges megnyilatkozása a parasztságnak.* Ebből még táplálkozhatik erőteljes és egészséges politikai öntudat is, ha jó politikai hatások érik a parasztságot. Csakhogy nem mindenütt érik, és ezért egyre több helyen az országban beteges formákba torzul a paraszti elégedetlenség.

Egyre több és több helyén az országnak megcsömörlik a nép a politikától, és csüggedt, tehetetlen állapotba depolitizálódik. Nem hisz senkinek sem, nem bízik a demokrácia jövőjében, és fásultan húzódik vissza minden politikai megmozdulástól. S ez az állapot *súlyos veszedelmeket rejteget.* Az ilyen *depolitizált parasztság könnyű prédája minden olyan agitációnak,* amely politikamentességet hirdet, s így gyűjti maga köré a politikából kiábrándult parasztttömegeket. Következményeiben pedig azt jelenti ez, hogy a politikamentesség jelszavával összetoborzott kiábrándult parasztság támaszává és eszközévé válik a parasztság visszanyomorítására törekvő reakciós politikának.

A reményvesztettség és kiábrándultság hellyel-közzel még vészesebb méreteket ölt. Egyre gyakoribbak a hírek az ország több vidékéről, hogy a szektás mozgalmak újra felütötték a fejüket, s mind nagyobb paraszti csoportok lelik egyetlen vigaszukat a földöntúli megváltás reménységében.

Szerencsére nemcsak ilyen vigasztalan és lehangoló jelekben nyilvánul meg a parasztság elégedetlensége. Sok helyen erős és bátor kitörésre vezet a tűrhetetlenség érzése, és ilyen helyen visszaüt a parasztság mindazok ellen, akikben nyomorúsága okát sejti. Nap nap után megtörténik, hogy valamely faluban elfogy a parasztság türelme, és egy-egy szemtelenül követelődző régi birtokos, vagy egy-egy basáskodó hivatalnok ellen elszánt föllépéssel harcolja ki igazát. Bihar megyében pedig egy egész vármegye parasztsága mozdul meg, hogy megvédje a maga emberét az arcátlan úri intrika ellen, s elmozdítsa helyéről a régi urak szálláscsinálóját.

Ezek azok a figyelmeztető jelek, amelyek a parasztság sorai közül érkeznek. De vegyük ehhez azt az egyre feszülő türelmetlenséget, amely a munkásság tömegeiben forrósodik. Minden pártfegyelem ellenére fogy a türelme annak a munkásságnak, amely az újjáépítésben inaszakadtáig dolgozik, s mégis azt kell látnia, hogy

* (Szabad Szó, 1947. január 12.)

munkája eredményét és az újjáépülő országot újra azok akarják kisajátítani, akik a régi rendszer idején uralkodtak.

S a legkiáltóbb figyelmeztető jel, hogy a régi rendszer vitézei nem tudnak beletörődni abba, hogy az ő idejük lealkonyult, és vakmerő készülődéssel szervezkedtek a demokrácia megdöntésére. S jól tudja azt is a nép, mely nyugtalanító érzésekkel viseli nehéz állapotát, hogy az ilyen készülődéseknek sok híve van mindazok között, akik a régi úri ország kiváltságait élvezték akkor is, ha az összeesküvésekben nem vettek részt.

Elég figyelmeztető jel mindez ahhoz, hogy világosan álljon minden igaz demokrata és minden felelős hazafi előtt, hogy demokráciánk előrehaladásával baj van. Mélyebb és komolyabb baj van, mint amennyi a politikai válság körüli tárgyalóasztalokra kerül. A nép kezdi nem találni a helyét, és ezért vakvágányokra csúszik le a demokratikus fejlődés egyenes útjáról, és a nép ellenségei fölbátorodva dolgoznak azon, hogy a türelmét vesztő nép furfangos megtévesztésével és fegyveres szervezkedéssel egyformán a maguk régi uralmát állítsák vissza.

Ezek a *figyelmeztető jelek nagyon komolyak*, de nem kétségbeejtőek. Még nem lepte el a kór a nép nagy tömegét, még buzog egészséges politikai indulat a parasztság jelentékeny részében, de az aggasztó jelek arra figyelmeztetnek, hogy egyre nagyobb területeken hatalmasodik el a lefelé húzó reménytelenség és a bénító kórság. Még a politikai válság állapotában vagyunk, ezt idejében meg lehet oldani, de már föltünedeznek a társadalom válságának a jelei, s ha ez kimélyül, akkor egész történelmi korszakra romlik el a demokrácia ügye. Egyfelől a nép oldalán romlik veszedelmessé a türelmetlenség, másfelől a régi társadalom erői próbálkoznak vakmerően a maguk világának a visszaállításával, s ez együttvéve mélységesen komoly figyelmeztetés és sürgetés a magyar demokrácia felelős tényezői számára.

*Meg kell erősíteni a népben a demokráciába vetett hitet*, és meg kell szilárdítani a reménységét, hogy egyedül ez az út az, amely fölfelé vezet, ez az út az, amelyen megoldást nyerhetnek a dolgozó nép minden bajai és problémái. És a másik oldalra meg kell mutatni a demokrácia erejét, hogy fölényesen le tud számolni minden ellene próbálkozó erőfeszítéssel szemben.

Ezt a politikai feladatot adják föl azok a figyelmeztető jelek, amelyek egyre komolyabban jelentkeznek a nép mélységeiből.

# Az összeesküvők politikája és a harmadik út ideológiája*

## *Az összeesküvők és elődeik*

A most leleplezett összeesküvés tényei világosan állanak már a magyar közvélemény előtt. Napilapjaink, valamint a pártok hangadó politikusainak a nyilatkozatai többé-kevésbé világossá tették az összeesküvés politikai és ideológiai hátterét is. Mindezek alapján elérkezett az ideje annak, hogy végleges számvetést csináljunk az összeesküvésről. Egy ilyen számvetés szükségképpen azt eredményezi, hogy pontosan beilleszthetjük ezt az összeesküvést a magyar politikai élet történeti fejlődésének a megfelelő helyére.

Akár az összeesküvés első és második vonalbeli vezetőit, akár pedig távolabbi közreműködőit vizsgáljuk meg, kiderül, hogy ezek mind horthysta politikusok. Csak látszólag zavarja meg ezt az összefoglaló jellemzést az, hogy a korszak politikájának meglehetősen különböző színeit képviselik. Van közöttük a 19-es ellenforradalomból ismert személy, van olyan, aki a polgári liberális bethleni konszolidációban játszott komoly szerepet, van olyan, aki a gömbösi fasiszta uralom esztendeiben buzgólkodott, van olyan, aki az Imrédy-féle „megújulás"-mozgalomban tevékenykedett, és olyanok is vannak, akik annak idején Szálasi eszmetársaiként működtek. Bármily különböző színeit és ágait képviselik is azonban a Horthy-korszak politikájának, összefüggésük és egymással való mélységes kapcsolatuk nyilvánvaló. Már csak abból is, hogy legtöbbjük sorozatosan szolgálta ezeket az egymás után következő horthysta politikai irányzatokat.

Ugyanilyen nyilvánvaló összefüggés derül ki akkor is, ha a Magyar Közösség oldaláról nézzük meg az összeesküvők gárdáját. A Magyar Közösség vezetői és mozgatói csaknem kivétel nélkül olyan személyek, akik valamely korábbi horthysta jobboldali egyesülésben, mozgalomban, egyesületben szerepet vittek. Szinte gyűjtőmedenceként fogta össze a Magyar Közösség az összes megelőző jobboldali alakulatoknak az embereit. Így megtaláljuk köztük az Ébredő Magyarok Egyesületének, a Turul Szövetségnek, a Turáni Társaságnak, az Etelközi Szövetségnek, a Tudományos Fajvédő Egyesületnek és a Honszeretetnek a vezető embereit vagy buzgó híveit. Ebből az áttekintésből is kiderül, hogy az összeesküvésben és a Magyar Közösségben a horthysta politika minden irányzatának az emberei összetalálkoztak és az összeesküvés kitűzött céljaiban a maguk politikájának az érvényesülését látták.

Fel kell tehát tenni a kérdést, kik ezek tulajdonképpen és hol tartoznak össze olyan mélyen, hogy minden szembeötlő eltérésük ellenére most is az összeesküvésben és korábban is a különböző jobboldali politikai irányzatokban következetesen összetalálkoztak. A felelet igen egyszerű. *A magyar uralkodó osztálynak, a „történelmi osztálynak" a politikai akcióiról van szó.* Arról az osztályról, amelyet a parasztság egyszerűen „uraknak" nevez. Azokról az urakról, akik a régi uralkodó nemesi rendnek a jogfolytonos utódai és a maguk feudális természetű uralmát továbbra is makacsul tartani akarták a két munkásosztály: a parasztság és a munkásság fölött. Közelebbről és pontosabban, arról a feudális úri felső- és középosztályról van szó, amely földbirtokosokból, hivatalnokokból, diplomatákból, katonatisztekből, gazdatisztekből és egyéb úri elemekből tevődik össze.

Általános társadalmi törvények szerint ez a „történelmi osztály" nem élesen és pontosan körvonalazható osztály ugyan, azonban a magyar történeti fejlődés sajátságos alakulása és a feudalizmus csökevényeinek makacs fennmaradása folytán mégis igen határozottan, jellegzetesen osztály ez, amelynek tudata, szolidaritása, szervezettsége és uralmi igénye mindenen keresztül érvényesült. A Horthy-korszak politikai fejlődésében, de korábban is az egész 67-es korszakban ez a feudális jellegű uralkodó osztály volt a magyar állam népelnyomó uralmi rendszerének a derékhada. Ennek az osztálynak voltak jellegzetes vezéregyéniségei Tisza Kálmán, Tisza István és Horthy Miklós. A Horthy-korszak politikáját ez az osztály vitte minden ellenálláson és akadályon keresztül, ez restaurálta a 18-as és 19-es forradalommal megbolygatott régi rendszert és ez alkalmazkodott az európai politikai fejlődés széljárásának megfelelően a fasizmushoz.

Most is ennek az osztálynak a felejteni és belenyugodni nem tudó, uralmukat visszasíró, hatalmukat visszaigénylő képviselői csinálták az összeesküvést. Magától értetődően nem kizárólag ennek az osztálynak a gárdája tette ki az egész összeesküvő sereget. Ugyanúgy, mint korábban a Horthy-korszak különböző politikai irányzataiban, segítségül igyekeztek toborozni különböző segédcsapatokat. Hol klerikális egyházi segédlettel, hol kapitalista polgári segédlettel, hol népi kispolgári-paraszti segédlettel erősítették politikai frontjukat, sőt olyan is volt, amikor mindhárom irányból tudtak szövetségeseket toborozni, mint a bethleni konszolidáció idején.

* (Fórum, 1947. február. 93–104.)

Most az összeesküvők is ugyanígy dolgoztak. Néhány mindenre kapható született kalandor és konspirátor mellett népi segédletet szerveztek maguk köré néhány megszédült népfi és „paraszt-ideológus" személyében. E segélyerők csatlakozása azonban semmit nem változtat az összeesküvők és a megelőző horthysta politikai irányzatok jellegén és természetén. A derékhada mindegyiknek az uralmát mindenáron visszaszerezni, erősíteni és biztosítani akaró „történelmi osztály" volt.

## *Az összeesküvők politikája*

Az összeesküvők politikai céljai pontosan megegyeznek a Horthy-korszak többi politikai törekvéseinek a céljaival. Ez a cél a régi rend helyreállítása, a restauráció, a jogfolytonosságnak, tehát az osztály uralmának a biztosításával. Pontosan ugyanaz volt az összeesküvők politikai célja, ami a 19-es és 20-as ellenforradalomé, vagy a bethleni konszolidációé: visszacsinálni mindent, amit a demokrácia akciói kivívtak: a földreformot, a köztársasági alkotmányt, az államigazgatás demokratizálását és legfőképpen a parasztság és munkásság politikai szervezkedését és az ország vezetésében való részvételét.

Az első világháború utáni ellenforradalom és a bethleni konszolidáció, éppen úgy, mint a mostani összeesküvés, a megingatott vagy elvesztett uralmat próbálta visszaszerezni, tehát közvetlenül vitte a restauráció politikáját. A két világháború közti időben a konszolidáció után viszont ugyanezeknek az erőknek az volt a politikája, hogy tartani és erősíteni a visszaszerzett uralmat minden külső és belső tényezővel szemben, úgy, ahogy az adott történelmi helyzetben lehetséges. Ilyen egyértelmű politikai törekvésekként sorakoznak egymás után jellegzetesen és tanulságosan az ellenforradalom utáni különböző politikai áramlatok, amelyek Horthy uralma alatt kialakultak. Valóságos történelmi lecke ezeknek a sorba állítása és szemléltetése.

A proletárforradalom elbukása után az ellenforradalom több ágon jelentkezett. Két ága rövid virágzás után lehervadt és átadta a helyét egy harmadik ágnak. Az első számú ellenforradalmi politika volt a fasiszta jellegű terrorista ellenforradalom. A Héjjas-gárdák, az Ébredő Magyarok Egyesülete, Horthy darutollas vitézei később fasisztáknak, a fasizmus előfutárjainak nevezték magukat és nem is ok nélkül. Ők képviselték a későbbi olasz és német fasizmus első kísérletét és nem rajtuk múlott, hogy kezdeményezésükből nem fejlődött ki ugyanolyan fasiszta uralom Magyarországon, mint később Olaszországban és Németországban. Előfasiszták voltak ezek, politikájuk azonban az adott belső és külső körülmények között nem tudott uralomra jutni.

A második számú ellenforradalmi kísérlet volt a sokkal szelídebb, kenetesebb, alkotmánytisztelőbb feudális-klerikális politika: a legitimizmus. Legitimistáink nem fasiszta módszerekkel, hanem a magyar társadalom klerikális-feudális erőinek a felhasználásával, a király visszahozásával próbáltak teljes restaurációt végrehajtani. Annak ellenére, hogy bizonyos „népi" mozgalmat is tudtak maguk köré szervezni, mégsem sikerülhetett kísérletük, mert a feudalizmus ennyire nyílt restaurációja ebben az időben már lehetetlen volt. Ezt még osztályuk többsége sem vállalta.

E két sikertelen ellenforradalmi próbálkozás után sikerült a harmadik: a bethleni konszolidáció. Ez a politika rendkívül ügyes úri furfanggal össze tudta hozni a fasiszta jellegű ellenforradalmi erőket a feudális legitimistákkal éppen úgy, mint a kapitalista polgársággal. Sőt a Nagyatádi-féle kisgazdapárt megnyergelésével „népi" bázist is tudott biztosítani e politikának. Mindezt a liberális polgári demokrácia korszerű eszméinek a frázisaival vitte keresztül Bethlen, de e jelszavak mögött pontosan végrehajtotta a régi feudálkapitalista rendszer restaurációját.

A nagy gazdasági válságban azonban megrendült ez a bethleni koncepció és új színekre, új eszmékre, új frázisokra volt szüksége az uralkodó osztálynak, hogy hatalmát továbbra is biztosítsa. Ezt hozta a gömbösi politika, amely felvette a fasizmus összes jellegzetes frázisait és fogásait, s ezzel valóban átvészelte a rendszer a válság nehéz éveit.

E negyedik számú horthysta politika fasiszta jellegű erőfeszítése azonban fölöslegessé vált akkor, amikor a válság hullámai elültek és a háborús konjunktúra kezdte éreztetni hatását. Rögtön vissza is szelídült a politikai vezetés a bethleni mintára, és megpróbálta visszacsinálni vagy elszabotálni Gömbös fasiszta újításait. Ez a visszafordulás azonban csak múló epizód volt az ország politikai fejlődésében, mert a német imperializmus gazdasági és hatalmi befolyása, valamint a nácizmus eszméinek a hatása elkerülhetetlenné tették a fasizmus irányában való további alkalmazkodást. Így fejlődött ki a horthysta politika ötödik számú változata, az Imrédyféle fasiszta irányba haladó „megújulás"-mozgalom. Ebben a mind gyorsabb ütemben fasizálódó csúszásban újult erőre kaptak az összes régi ellenforradalmi elemek és felújult a régi ellenforradalmi szegedi gondolat is. A háború kritikus szakán, 1944-ben szükségszerűen folytatódott ez a félfasiszta politika Sztójay és Szálasi nyílt és teljes fasiszta rémuralmában. A Horthy-politikának ez a hatodik számú változata kikerülhetetlen és szerves folytatása volt a megelőző ötnek.

Ha egy sorba állítjuk a horthysta politikának ezt a hat változatát, világosan kiderül, hogy itt nem egymástól független és külön-külön forrásból táplálkozó politikai irányzatok véletlen változatairól van szó, hanem egy

szervesen összefüggő, következetes, céltudatos politikai alakulásról, amelynek közös a forrása és közös az alapja. Ugyanaz az uralkodó rendszer és ugyanaz a „történelmi osztály" váltogatta politikai színeit a liberális polgári demokráciától kezdve a félig fasiszta politikán keresztül a teljes és következetes fasizmusig. Csak szellemtörténészek és naivan idealista képzelődők számára tűnhet egymástól független, önálló politikai rendszernek és ideológiának a Horthy-korszak e különböző hat politikai változata. Ha a történelmi fejlődést és a társadalom valóságos viszonyait nézzük, szinte kézzelfoghatóan kiderül, hogy ugyanannak az osztálynak azonos politikai cél érdekében vitt rugalmas és alkalmazkodó politikai változásairól van szó.

És ha mindezt világosan látjuk, akkor felismerjük az összeesküvés igazi politikai és történeti jelentőségét is. Ez az összeesküvés nem más, mint a horthysta politika hetedik változata. Ugyanazon erőknek, ugyanazon cél érdekében megkísérelt politikai akciója ez, mint a megelőző hat, csak annyiban más, amennyiben a változott körülmények között „korszerű" színeződést és frázisokat vett fel.

Mik ezek az új színek és frázisok az összeesküvők politikájában? Ideológiai feljegyzéseik és vallomásaik szerint két alaptétele volt politikájuknak: az egyik a polgári gondolat, a másik a népiesség.

Mit jelentett a polgári gondolat az adott körülmények között, a kifejlődött népi demokrácia uralmával szemben? A demokrácia elvont eszméit éppen úgy nem támadták meg, mint annak idején Bethlen. Sőt a polgári gondolat hangsúlyozásával éppen a demokráciának a polgári követelményeit és elveit igyekeztek kiemelni. Tehát az ő szájukon a polgári gondolat nem a demokrácia elvont elveinek a tagadása, hanem annak a gyakorlatnak az ellentéte, amit a népi demokrácia folytat. Szóval a polgári gondolatot a népi demokráciával, a demokrácia népi elemeivel fordították szembe az összeesküvők. Magyarul azt jelenti ez, hogy politikailag a polgári demokrácia korlátlan szabadságát, ellenőrizetlen szervezkedését akarták biztosítani, tehát mindazt, ami a munkássággal és a parasztsággal szemben osztályuk uralmát biztosítani tudta volna. Gazdaságilag pedig a feudális nagy- és középbirtok-rendszernek és a szabad kapitalista gazdálkodásnak a visszaállítását rejti ez a polgári gondolat.

Érdekesebb, szövevényesebb és zavarosabb a népiséggel való kísérletezésük. A háború utáni európai fejlődés letörte és megsemmisítette a nyílt fasizmus fajelméleten alapuló és imperialista-soviniszta nacionalizmusát. Viszont a jámbor és képzelgő népi romantika nem bizonyult politikai erőnek. Kialakítottak tehát az összeesküvők egy olyan „népi eszmét", amely a fasizmus nyíltsága nélkül és a népi romantika erőtlensége helyett alkalmas a nacionalizmusban rejlő reakciós, ellenforradalmi hangulatok feltámasztására. Körülbelül a következőképpen lehet megfogalmazni az összeesküvők „népi politikájának" alaptételét: „a szakpolitikus magyarok által vezetett tisztességes magyarok politikája."

Nem nagy erőfeszítés kell hozzá, hogy ennek a „népi politikának" az igazi tartalmát felfedjük. Kik a szakpolitikus, vezetésre alkalmas magyarok? Fölfogásuk szerint a hivatalnokok, diplomaták, katonatisztek, a földbirtokosok és a nemesség képviselői, valamint a Horthy-korszakban kipróbált és bevált vezető szakemberek. Szóval a történelmi uralkodó osztály képviselői. És kik a tisztességes, értékes magyarok az ő felfogásuk szerint? A földművelő osztály. Szóval az öntudatlan, vezethető, helyesebben félrevezethető, dolgos, úrtisztelő parasztság.

Nyilvánvaló mindebből, hogy az ő népi eszméjük csak politikai színjátszás, amely nacionalista indulatok felkeltésére való, lényegében azonban rosszul leplezett osztálypolitika. Jó magyaroknak tekintették a horthysta politikusokat mint vezetőket és azokat a parasztokat, akiket öntudatlanságuknál fogva még tudnak vezetni, tehát azokat, akik hívei lehetnek a restaurációnak. Odáig vitték ezt a hamis és megtévesztő politikai színjátszást, hogy elismerték értékes jó magyaroknak például a gazdag zsidókat, vagy az idegen eredetű főpapokat és arisztokratákat, viszont kizárták a tisztességes és értékes magyarok sorából a munkásságot, az öntudatos parasztságot és a szegény zsidóságot. Röviden ez azt jelenti, hogy jó magyarnak tartottak mindenkit, aki reakciós és fasiszta, és kizárták a jó magyarok köréből mindazokat, akik demokraták.

Nem érdektelen az összeesküvők politikai módszere sem. Amint a Horthy-korszak minden politikai irányzata a régi feudális úri politika parasztfogó huncutságai és fogásai mellett bőven alkalmazta a fasiszták módszereit is, úgy az összeesküvők is pontosan továbbvitték ezt a hagyományt. Egyik fő módszerük volt a parasztfogás ismert feudális módszere: a politikamentes paraszti szervezkedés, amelyet a Parasztszövetségben alkalmaztak. Másik fő módszerük volt a fasizmus ismert fogása, a suttogó propaganda és a misztikus szervezkedés, amelyet a Magyar Közösségen belül alkalmaztak. Mindkét módszert ügyesen keverve a Kisgazdapárt megnyergelésére is sikeresen alkalmazták. Mind a feudalizmus, mind a fasizmus politikai gyakorlatából egyformán következik a vezéri elvnek és a vezetők legendájának az alkalmazása, amivel szintén buzgón éltek.

Az összeesküvők politikája tehát méltán sorakozik a horthysta politika korábbi változataihoz. Ugyanazok csinálták, ugyanaz a célja és ugyanazokat a módszereket alkalmazta. Ugyanaz természetesen a történeti jelentősége és értéke is: utolsó kísérlete ez a „történelmi osztály" Horthy vezérlete alatt vitt népelnyomó politikájának.

## *Az összeesküvők és a harmadik út*

Az összeesküvők mind politikai jelszavaikkal, mind „ideológiájukban" utaltak a népi mozgalom eszméire, közelebbről a harmadik út ideológiájára. Sőt, ezen túlmenően, népi segédletüket is a népi mozgalom köréből vették. Az a néhány népfi, aki belekapcsolódott szervezkedésükbe, a népi mozgalom hívei közül került ki. Ezt az összefüggést a másik oldalon igen élesen és határozottan állapítja meg a baloldali közvélemény. A munkásság pártjai, valamint a baloldali polgárság orgánumai, igen határozottan és élesen állapítják meg az összeesküvésnek és a harmadik út ideológiájának a belső összefüggéseit. Egybehangzóan közvetlen összefüggést állapítanak meg több irányban is. Állítják, hogy a harmadik utas ideológia felelős azért, hogy a népies értelmiségből híveket tudott toborozni az összeesküvés. Állítják, hogy azért veszi körül bizonyos rokonszenv az összeesküvőket szélesebb középosztályi és értelmiségi körökben, mert ez a harmadik út ideológiájának a hatásából következik, és végül azt is állítják, hogy az összeesküvés kifejlődése és ideológiai megalapozása annak a hatásnak is következménye, amit a harmadik út ideológiája tett a magyar társadalomban.

Ebben a kérdésben én személy szerint is érdekelt vagyok: ugyanazok a baloldali források következetesen kiemelnek a népiesek általában megrovott köréből. Ez a személyes aposztrofálás természetesen kényessé teszi, hogy egyáltalán beleszóljak a vitába. Viszont személyes érdekeltségem nemcsak ilyen egyoldalú, tehát mégsem lehetetlen, hogy hozzászóljak a kérdéshez. Sőt éppen különleges és nemcsak egyoldalú személyes érdekeltségem ad lehetőséget arra, hogy talán a legpontosabban és leghitelesebben világítsam meg a kérdést. Személyes érdekeltségem ugyanis kétirányú. Egyfelől mély és belső közösségem van az egész népi mozgalommal, és ezt ma sem tagadom meg, másfelől viszont mindig határozottan és következetesen elhatároltam magam a harmadik út ideológiájától. Ennek az egymást közömbösítő kétirányú elfogultságnak a tárgyilagosságával igyekszem tehát hozzászólni a kérdéshez.

Mindenekelőtt pontosan és élesen meg kell állapítani, hogy az összeesküvők politikája és a harmadik út népies ideológiája nem ugyanazoknak a társadalmi erőknek a jelentkezése. Éppen ezért minden külső és belső kapcsolódás ellenére sem vehető a kettő egy kalap alá. Egyszerűen nem ugyanarról a társadalmi jelenségről és nem ugyanarról a politikai törekvésről van szó. Az összeesküvők politikája a konzervatív feudális „történelmi osztály" ügye, éppen úgy, mint a Horthy-korszak megelőző politikai törekvései. Ezzel szemben általában a népi mozgalom és különösen a harmadik út ideológiája a népiesség érzésében összekapcsolódott különböző elemekből összetevődött értelmiségi csoportnak az ügye. Ezenkívül az összeesküvők politikája hideg ésszel kitervelt, tudatosan és szervezetten vitt hatalmi politika, viszont a népi mozgalom, illetve a harmadik út ideológiája, a magyar nép sorsán való vívódás, szellemi emberek vajúdása és a magyar társadalom megújítása irányában való képzelődése.

Mindamellett nem véletlen az összefüggés az összeesküvők politikája és a harmadik út ideológiája között. A harmadik út olyan ideológiai-szellemi mozgalom, amely politikailag nem kötötte le magát és nem határolta el magát félreérthetetlenül. Emiatt érvényesülhetett az a részben külsőleges, részben belső rokonság, ami a harmadik út népi ideológiája és a horthysta politika némely változatai között fennáll. Bizonyos pontokon pozitív ez a rokonság, főképpen a nemzeti tudat és érzés bizonyos elemeiben, erősebb és határozottabb azonban egy negatívumban: a munkásság, a munkásmozgalom és a marxizmus irányában való barátságtalan, kételkedő, sőt itt-ott ellenséges magatartásban.

E belső rokonságnak természetesen társadalmi alapjai is vannak, amelyek feltárása igen mélyen bevilágít a horthysta politika és a harmadik utas ideológia összefüggéseibe. Ezen a ponton azonban az a fontosabb számunkra, hogy mi a gyakorlati következménye ennek a kétségtelenül fennálló rokonságnak. Egész pontosan az, hogy a harmadik utas ideológia használható, kiaknázható lett a horthysta politika újabb változatai számára. Mind embereknek a megnyerésében, mind politikai jelszavaknak a kiformálásában.

Az összefüggés ilyen éles és határozott megállapítása kétségtelenül meghökkentő, de nyilvánvalóan igaz. Németh László joggal tiltakozhat a mostanában kíméletlenül megvont összefüggés miatt, és én igen messzemenően együtt is érzek vele, mégis ez az összefüggés a valóságban fennáll. Németh László harmadik utas elképzelései kétségtelenül akadályozták a népi mozgalmon belül, sőt ezen túlmenően is, a baloldali politikai fejlődést, viszont érezhetően nem akadályozták a jobboldali csúszást. Hasonlóan Németh László. Nyilvánvalóan és kétségtelenül nem akarta Németh László a maga harmadik utas elképzeléseivel azt a politikai hatást, ami tényleg bekövetkezett, a hatás azonban szükségszerűen és kikerülhetetlenül bekövetkezett.

## *A harmadik út társadalmi alapjai*

Az egész népi mozgalom, benne különlegesen a harmadik utas irányzat jellegzetesen szellemi mozgalom volt, tehát értelmiségi csoportosulás a társadalmi alapja. Mégpedig olyan értelmiségi csoportosulás, amely sajátságos formában fejlődött ki a régi értelmiségi elemek mellett. Úgy lehet nevezni, hogy népi értelmiség ez, amely

sajátságos arculattal jelentkezett a feudális úri középosztályi értelmiség, valamint a polgárság és a munkásság baloldali értelmisége mellett.

Természetesen ezzel az új formálódással nem emelkedett ez az értelmiségi csoport a társadalmi összefüggések fölé, nem vált valami osztálytalan értelmiséggé. Minden mozdulása elárulja, hogy eredt valahonnan és tartozik valahova. Egész pontosan két forrásból eredt: egyik ágában a régi feudális úri középosztályból, másik ágában pedig a népi rétegekből, elsősorban a parasztságból.

A középosztályi eredetű népies értelmiség leszármazása nagyon tanulságos és egyben tiszteletre méltó fejlődésnek az eredménye. Az új, háború utáni nemzedékből az érzékenyebb, felelősebb egyéniségek, kétségtelenül az osztály java, elrúgta magát elődeinek a felfogásától, és új úton kereste az osztály hivatását és társadalmi szerepét. Szabó Dezső volt ennek a fejlődésnek a megindítója, az ő írásainak hatására szélesedett ki a középosztály feudális úri útjairól letérő és népiesedő értelmiségi csoport. Németh László, Kodolányi és még többen ezt a fejlődési vonalat vitték, illetve lökték tovább.

A népiessé lett középosztályi értelmiségiek az osztály forradalmárjainak érzik magukat. Szubjektíve kétségtelenül igazuk van. Valóban szembefordultak az osztállyal, azt hevesen és kíméletlenül támadták, s egész szellemi erőfeszítésükkel minél szélesebb kiterjedésében fel akarták rázni és a nép iránt való felelősségre akarták bírni. Ugyanakkor azonban objektíve mégsem forradalmárjai az osztálynak. Nem szakadtak le osztályukról, nem fordultak vele szembe teljes következetességgel és minden fenntartás nélkül. Nem forradalmárjai tehát az osztálynak, hanem csak lázadói.

Ennek a lázadásnak a jegyeit viseli magán egész felfogásuk, egész társadalmi és történelmi szemléletük, s végeredményben politikai magatartásuk is. Így mindenekelőtt nemzeti tudatukban és érzésükben következetesen megőrzik a nemzeti jogfolytonosságnak és a történelmi osztály különleges nemzeti hivatásának az érzését. Tehát makacsul a nemzet egyetlen igazán felelős rétegének érzik magukat, és ennek az alapérzésnek megfelelően viszonyulnak a parasztsághoz és a munkássághoz. Ebből következik, hogy valahol mélyen mindig féltik a nemzetet a parasztságtól és a munkásságtól.

Ebből a le nem vetkezett középosztályi természetükből folyik, hogy a parasztságot romantikusan szemlélik. „Nemzetben gondolkoznak" és a parasztságot mint népet, csak a saját nemzeti szemléletüknek megfelelően tudják társadalmi és politikai tényezőnek elfogadni. Tehát nem olyannak, mint amilyen a valóságban, hanem olyannak, amilyennek ők szeretnék. Ugyanennek az öröklött nemzeti szemléletnek a következménye az is, hogy a munkásság felé ha nem is ellenséges érzéseket, de mindenesetre bizonyos idegenségérzést és bizalmatlanságot táplálnak.

Más természetű társadalmi összefüggések határozzák meg a népi paraszti eredetű értelmiségi ágat. Ezek a népi értelmiségiek a parasztságnak és kisebb részben a kispolgárságnak érzésükben felgerjedt lázadói. Igen mélyen ellene éreznek minden feudalizmusnak és kapitalizmusnak. Ők is forradalmároknak érzik magukat, akik szemben állnak az egész régi renddel és mohón kívánnak egy új világ kialakításában munkálkodni. Szubjektíve valóban forradalmárok. Valóban szemben állnak a parasztság feudális elnyomásával és kapitalista kizsákmányolásával egyaránt, s őszintén és mélyen a parasztság felszabadításáért éreznek és harcolnak. Az objektív valóság síkján azonban ők sem igazi forradalmárok. Nem pedig azért, mert nem azon az úton és módon szolgálják a parasztság felszabadulását, amelyen a történeti fejlődés és a társadalmi összefüggések valóságos lehetőségei és szükségszerűségei között lehetséges és kell szolgálni. Ehelyett ők kapcsolódnak, sőt asszimilálódnak a történelmi középosztályi értelmiséghez, részben annak népiessé lett ágán keresztül, részben pedig közvetlenül. Tehát nem állnak szemben következetesen és félreérthetetlenül a feudális úri középosztállyal. Közkeletű jelszavaik élesen rávilágítanak erre a kapcsolatra. A „középosztály felfrissítésének" a jelszava, valamint az a jelszó, hogy „magyarok, a nép fiai vezessék a társadalmat a régi urak, svábok és zsidók helyett", egyformán utalnak arra, hogy a parasztságnak e lázadó érzésű értelmiségi fiai nem új társadalmat, hanem lényegében csak kicserélődést akarnak. A „dr. Kovács István" című film és annak rendkívül mély hatása e paraszti eredetű népi értelmiségre mindennél jobban példázza ezt a kapcsolódást. Még komolyabbá és súlyosabbá teszi lázadásuk bizonytalanságát és következetlenségét az, hogy a másik oldalon nem tudnak őszinte és komoly kapcsolatot teremteni a polgárságnak akármilyen szűk, haladó értelmiségi köreivel, még kevésbé a munkásmozgalom igazán forradalmi értelmiségével.

A népi értelmiségnek ez a két ága, eredetük különbsége ellenére, társadalmi természetük és jellegük alapján messzemenően egységes tudatot, felfogást és szemléletet képvisel. Két legfőbb és legjellemzőbb szemléleti és magatartásbeli vonásukat szükséges kiemelni politikai magatartásuk és karakterük szempontjából. Az egyik a romantikus forradalmiság, a másik a nép romantikus szemlélete.

A két ág forradalmias szemlélete egyformán közös abban, hogy ez a forradalmiasság erősen érzelmi, szubjektív jellegű, éppen ezért romantikus. Tehát általában gyakorlati politikai tudatosság és következetesség nélkül

érvényesül. Aktuális, kritikus politikai kérdésekben pedig következetesen bizonytalanságot eredményez és legtöbbször tartózkodást a határozott és félreérthetetlen politikai állásfoglalástól.

Még jellemzőbb és még fontosabb a nép romantikus szemlélete, ami szintén közös e népi értelmiség mindkét ágában. Leküzdhetetlen hajlam van e népi értelmiségiekben arra, hogy a népet ne valóságos társadalmi és történeti állapotában szemléljék és fogadják el, tehát a parasztságot és a munkásságot úgy, ahogy van, a saját belső osztályhelyzetéből folyó szemléletével, követelményével és politikai igényével együtt, hanem makacsul valami szellemi-kulturális-vérségi közösségnek fogják fel. Ez természetesen oda vezet, hogy a parasztság felé romantikus népbarátság és parasztidealizáltság származik belőle, a munkásság felé pedig következetes ellenérzés és húzódozás. Ugyancsak ennek a népszemléletnek a következménye az is, hogy éles elhatárolás nélkül és határozott magatartás nélkül viszonyulnak a feudális jellegű úri középosztályhoz és a kispolgársághoz. Mindig hajlamosak tehát arra, hogy a középosztályt és a kispolgárságot is romantikusan szemléljék. E társadalmi összefüggéseknek természetesen komoly ideológiai, politikai következményei is vannak, amelyek kikerülhetetlenül következnek ennek az egész értelmiségi csoportosulásnak a társadalmi természetéből.

## *A harmadik út ideológiája*

Hogy a harmadik út ideológiáját, illetve annak valóságos társadalmi és politikai hatását megértsük, elkerülhetetlenül át kell tekintenünk az egész népi mozgalom fejlődésének néhány jellegzetes szakaszát.

A falukutató mozgalomban, a Márciusi Front idején, még nem volt szó valamilyen különleges népi ideológiáról, különösen nem a harmadik útról. A népi mozgalom e kezdő szakaszán az volt a mozgalom szerepe, hogy feltárta a magyar társadalom fejlődésbeli görcseit és problémáit, különösen pedig a parasztság helyzetét, valamint viszonyát a vezető uralkodó osztályokhoz. Éppen ezért politikailag is tiszta és egyértelmű volt a mozgalom jellege. Nem más volt akkor a népi mozgalom, mint a népi demokrácia politikai mozgalmának a kísérlete, amely irodalmi, szellemi mozgalom formájában jelentkezett. Éppen e politikai egyértelműségből folyóan tiszta, rendezett és félreértések nélküli viszonyba került a haladó polgári radikalizmussal, valamint a munkásmozgalommal. Azokkal közösen, de hatásában azokat meghaladva, a magyar társadalom legjelentékenyebb demokratikus mozgalma volt.

Megváltozott a helyzet akkor, amikor a mozgalom mint népi irodalom új formában jelentkezett. Ekkor már teljesen szellemi, irodalmi mozgalom lett, amely politikailag többé nem volt egyértelmű és félreérthetetlen. Az idézte elő ezt a politikai megzavarodást, hogy a mozgalmon belül ideológiai törekvések jelentkeztek, mégpedig olyan ideológiai törekvések, amelyek igen különböző, sőt egymással ellentétes szemléletet és elveket kapcsoltak össze egy bizonytalan, lazán összefüggő egységbe. Egységes volt ebben az alakuló népi ideológiában a közös németellenesség, a közös antifeudalizmus és antikapitalizmus, valamint a parasztsággal való szolidaritás, de ezen túlmenően olyan különböző elemek keveredtek, amelyek egymással kibékíthetetlen ellentétben állanak. Ez az ellentétesség csak azért nem zavarta meg az alakuló népi ideológia mozgalmi egységét, mert irodalmi, szellemi szinten elkerülhető volt a félreérthetetlen politikai színvallás.

Megváltozott azonban a helyzet a felszabadulás után, a Parasztpárt megalakulásával. A Parasztpárt úgy alakult meg, hogy a népi mozgalom szellemi, irodalmi vonalát politikai mozgalom, pártszervezet formájában vitte tovább. Ez pedig azt jelentette, hogy a korábban irodalmi formában megnyilatkozott népi ideológia bekerült az osztálynak, a parasztságnak a fegyelmébe és kikerülhetetlenül alkalmazkodnia kellett a parasztság konkrét politikai szükségleteihez és igényeihez. Ennek természetszerű következménye lett az, hogy a Parasztpártban a bizonytalan és romantikus ideológiai elemek egyszerűen leváltak, elsorvadtak és a népi ideológia szellemi, irodalmi formában megfogalmazott elvei a parasztság radikális, osztályharcos politikájává egyszerűsödtek és izmosodtak.

Ezzel a politikai fejlődéssel természetesen az is velejárt, hogy a népi ideológia igen jelentékeny része, mégpedig a harmadik utas és jobboldali hajlamú része, mind emberekben, mind elvekben levált, kiszorult erről a paraszti politikai vonalról. Nem szorult azonban ki a népi mozgalomnak ez a része sem a magyar közvéleményből, sem a politikai fejlődésből. Nevezetesen a Kisgazdapárt környékén, a Parasztszövetségben és a Független Ifjúságban hajlékot talált az a népi vonal, amely nem lelt otthont a Parasztpárt radikális baloldali politikájában. A Kisgazdapártnak e két népiesebb szervezetében a népi irodalom teljességének a jelszavával fogadták be a népi mozgalomnak azokat az embereit és elveit, amelyeket a Parasztpárt nem vállalt.

Gyakorlatilag ez azt jelentette, hogy a népi mozgalom eddig is laza és bizonytalan egysége most határozottan osztódott. Baloldali elemei a Parasztpárton belül találtak hajlékot és politikai továbbfejlődést, viszont harmadik utas és jobboldalias elemei a Kisgazdapárt háza táján találtak otthont. A teljességhez az is hozzátartozik, hogy a Parasztpártból se szorult ki határozottan és következetesen minden harmadik utas elem, azonban a Parasztpártban ez a rész mégis alárendelt szerepet játszott, viszont a Parasztszövetségben és a Független Ifjúságban ez volt az uralkodó irányzat.

Ilyen fejlődés magyarázza meg a harmadik út ideológiájának a kialakulását és annak politikai hatását.

Maga a népi mozgalom tágabb egységében többféle, sőt igen sokféle ideológiai elemet foglalt magába. Sajátságos megjelenési formában és sajátságos keveredésben egyformán fellelhetők körében feudális, kapitalista, fasiszta és szocialista ideológiai elemek. Természetesen nem tisztán és külön-külön kihangsúlyozva jelentkeznek ezek az elemek, hanem bizonyos közös alaphangulat és közös fogalmazás leplében. Ebből következik, hogy a népi ideológia nem alakult zárt, következetes és egyértelmű szemléleti rendszerré.

Ha mármost politikailag mérjük le ezeknek a különböző, sőt egymással ellentétes ideológiai elemeknek a természetét, akkor könnyen felismerhetjük, hogy e laza egységen és összefüggésen belül mind baloldali, mind jobboldali elemek fellelhetők. Az egyes íróknál, az egyes művekben pedig jellegzetesen különböző arányokban úgy keveredtek ezek az ellentétes ideológiai elemek, hogy politikai hatásában is egyik inkább baloldali, a másik kevésbé, esetleg sokkal kevésbé.

Ebben a sajátságos, ellentétekből összetevődő, bizonytalan és laza egységben Németh László harmadik útja volt az egyik leghatározottabb és legszuggesztívabb erejű rendszeralakítási törekvés. Németh László elvont és írói megfogalmazásában a harmadik út elképzelése egy határozott és egységes rendszer formáját öltötte fel. Ez a harmadik utas ideológia sem elméleti alapjaiban, sem politikai konzekvenciáiban nem volt ugyan egy szorosan zárt szemléleti és világnézeti rendszer, azonban Németh László színes és szuggesztív előadásában mégis ilyennek hatott. Ezért lett Németh László fogalmazásának az a következménye, hogy a népi értelmiség széles körei a magukénak fogadták el, a maguk ideológiáját ismerték fel benne.

Csakhogy gyakorlati kihatásában mégsem az lett a harmadik út, amit Németh László finoman, színesen, rendkívül érzékenyen és írói köntösben megfogalmazott. A hívők valóságos meggyőződésében és különösen a hívők politikai magatartásában sokkal egyszerűbb, durvább, közönségesebb formát öltött a harmadik utas ideológia. Egy kísérteties kép világít rá Németh László elképzeléseinek e vulgáris következményeire. 1943-ban a balatonszárszói konferencián, amikor már a háború kimenetelének a szele érezhetően megérintette a magyar társadalmat, a népi mozgalom baloldali képviselői igen határozott és politikailag is félreérthetetlen színvallást tettek a nemzeti ellenállás és a népi demokrácia politikája mellett. Ekkor Németh László nagy hallgatóság előtt aszkétikus megjelenésének egész szuggesztív erejével és az apostoli lélek egész hevével kifejtette a maga harmadik utas elképzelését az ott kifejtett baloldali perspektívával szemben. Nyomban ott, szavainak hatására azonban nem az ő elképzeléseinek és aggodalmainak a helyes és pontos visszhangja tükröződött a hallgatóságon, hanem egy félreérthetetlenül jobboldali reakció a baloldal előadásával szemben. Miért? Mert amíg Németh László beszélt, Fitos Vilmos szervezte a hallgatóságot, és Németh László szavainak a hatását a baloldal ellen a jobboldal javára aknázta ki.

A harmadik utas ideológia tehát nem Németh László írói finomságaiban és jóhiszemű elképzeléseiben vált meggyőződésévé a hívő népi értelmiségieknek, hanem sokkal közönségesebb és politikailag sokkal élesebb formában. A valóságban nem Németh László szavainak a pontos értelmezése szerint alakult ki a harmadik utas gárda, hanem a politikai fejlődés társadalmi szabályai szerint. A háború utolsó esztendejében és a felszabadulás után a népi mozgalomból kicsapódtak a következetesen baloldali elemek és ezek a Parasztpártban, valamint a népi kollégiumi mozgalomban vitték tovább a mozgalom eredeti baloldali vonalát. Viszont mindazok, akik nem követték ezt a baloldali fejlődést, azok kívül maradtak, és Németh László harmadik utas elképzelésébe kapaszkodva a népi mozgalom jobboldalias eszméit és törekvéseit vitték tovább. Itt vált el egymástól a harmadik utas népi értelmiség az igazán forradalmi népfiaktól és az igazán forradalmi értelmiségiektől.

Az elválás után természetesen a két vonal fejlődött tovább a maga irányában, a maga szabályai szerint. A Parasztpártban és a népi kollégiumi mozgalomban a parasztság osztályalapjain és a népi demokrácia perspektívájában politikailag fejlődött tovább az, ami a falukutató mozgalomban kezdődött. A másik oldalon pedig a Független Ifjúságban és a Parasztszövetségben, a népi demokrácia politikájával szemben, a népi értelmiségi gárda jobboldali politikává fejlesztette a harmadik út ideológiáját. A harmadik út ideológiája tehát kétféleképpen jelentkezett. Egyfelől Németh László jóhiszemű és tiszta szándékú írói megfogalmazásában, másfelől pedig Németh László szándékaitól függetlenülve a Parasztszövetség és a Független Ifjúság határozottan jobboldali politikai mozgalmában.

## *A felelősség kérdése*

A népi mozgalom ideológiai és politikai fejlődése, valamint külön a harmadik út ideológiájának sajátságos alakulása, egyformán felvetik a felelősség kérdését azok miatt a következmények miatt, amelyek az összeesküvéssel kapcsolatban letagadhatatlanul bekövetkeztek. E felelősség kérdését azonban csak a pontosan és helyesen megállapított tényállás alapján lehet helyesen felvetni.

Az egész népi mozgalom kétségtelenül politikailag is pozitív értékű tényezője a háború előtti magyar fejlődésnek. Politikailag kétségtelenül és vitathatatlanul pozitív eredménye a Parasztpárt megalakulása és politikai

harca a dolgozó parasztság öntudatosításáért, neveléséért és megszervezéséért, s ugyanilyen kétségtelenül pozitív eredménye a népi kollégiumi mozgalom kifejlődése. A népi mozgalom másik ága viszont politikailag kétségtelenül negatív értékű következményeket szült. Az az ága, amely a harmadik út jelszavaival a Parasztszövetségben és a Független Ifjúsági Szövetségben igen közel került az összeesküvők politikájához.

A népi mozgalom vezető íróinak a számláján tehát mind a két tétel beszámítandó. Csak így állapítható meg komolyan és érdemlegesen történelmi felelősségük. Természetesen ez a számla és ennek következtében a felelősség egyénenként különböző. Közös mégis annyiban, hogy mindenkinek a számláján van pozitív tétel is, csak meglehetősen különböző arányban.

A népi mozgalom vezető írói tehát kétségtelenül felelősek a harmadik utas, helyesebben a harmadik út elképzeléseibe kapaszkodó jobboldali népi politikáért is. De nagyon botor dolog lenne ezt a felelősséget rendőri vagy büntetőjogi formában felvetni. Politikailag, történelmi mértékkel mérve áll ez a felelősség, és így kell vele szembenéznünk.

Mit jelent ez a felelősség? Azt, hogy a következmények láttán a népi mozgalom igazi társadalmi alapjainak és helyes politikai törekvéseinek megfelelően szálljunk szembe a népi mozgalom jobboldali csúszása vagy éppen jobboldali felhasználása ellen. Szálljunk szembe úgy, hogy azok, akiket illet, világosan határolják el, ha kell, revideáljuk szempontjaikat minden olyan vonalon, ahol a jobboldali csúszás veszélye szükségszerűen fenyeget vagy már be is következett. De szálljunk szembe úgy is, hogy azok, akiket illet, következetesen és félreérthetetlenül képviseljék a maguk társadalmi és politikai igazságait mindazokkal szemben, akik ezt az igazságot csak félig értik és egészen rosszul használják fel. Végeredményben tehát azt követeli a felelősség, hogy a népi mozgalom minden felelősséggel tartozó vezető írója és politikusa mind magával szemben, mind a többiekkel szemben, mind pedig a hívőkkel szemben vonja le a következményeit annak, ami az összeesküvés kapcsán elvitathatatlanul és kétségbevonhatatlanul világossá lett.

# Felszólalás a belügyi tárca költségvetési vitáján a Nemzetgyűlés 101. ülésén*

*Igen t. Nemzetgyűlés!*

Amikor a belügyi tárca költségvetéséről van szó, akkor a magyar köztársaság államrendje két legfontosabb szervezetének: a közigazgatásnak és a rendőrségnek a problémáiról kell beszélni. E költségvetésben tükröződik mind közigazgatásunk, mind rendőrségünk állapota. Elismeréssel kell szólnunk a belügyminiszter úrról, amikor a költségvetésben tükröződik a törekvése arra is, hogy mindkét igazgatási szervezetünket a körülményekhez képest fejleszteni igyekszik. Ehhez a fejlesztéshez szeretnék néhány észrevételt tenni. (*Halljuk!*)

A közigazgatással kapcsolatban előttem szólott igen t. képviselőtársam rámutatott arra, hogy a mi közigazgatási rendszerünk bizony nagyon összevissza elavult és igen nehezen működő szervezet. Én ezt kiegészítem azzal a néhány mozzanattal, ami a költségvetésből is világosan kiderül, hogy közigazgatásunk rendje úgy áll e pillanatban fejlődésének a jelenlegi szakaszán, hogy például számvevőségünk államosítva van, a belügyminiszter alá rendelve, vármegyei tisztviselőinket az államháztartás fizeti, ugyanakkor önkormányzataink, amelyek elvben csakugyan önkormányzatok, át meg át vannak szőve az állami beavatkozás különféle módjaival, ami magában véve és elvben nem baj.

Önkormányzati igazgatásunknak bele kell illeszkednie az állami igazgatásba. Lehetetlen, hogy valamiképp át ne fogja, ne irányítsa az állami igazgatás az önkormányzati igazgatásokat. De úgy, ahogyan ma van – ebben tökéletesen egyetértek előttem szólott képviselőtársammal –, hogy ti. megnehezíti, olykor szinte lehetetlenné teszi az önkormányzat működését; ez nem helyes. Ha ehhez még hozzávesszük azt is, hogy ez a fórumrendszer, az egyes hatóságoknak egymás fölé helyezkedése, részben majdnem teljesen áttekinthetetlen, részben pedig olyan összevissza vagy olyan hosszadalmas, hogy az ügyek elintézését, sokszor jelentéktelen ügyek elintézését is hihetetlenül hosszadalmassá teszi, akkor azt hiszem, mindnyájan egyetértünk abban, hogy igazgatási szervezetünk tökéletesen megérett arra, hogy komolyan megreformáljuk. Hogy még világosabb legyen, még súlyosabban érezhető legyen mindnyájunk előtt, amit különben a belügyminiszter úr indokolásából is kiérezhetünk, hogy ő is érzi, mennyire reformálásra szorul ez az igazgatási rendszer, csak a területi kérdésekre akarok rámutatni.

Hadd emlékeztessem az igen t. Nemzetgyűlést arra, hogy a felszabadulás után egy különös és érdekes folyamat indult meg a községek, a járások és a vármegyék életében. Mikor a felszabadulás bekövetkezett, a régi államrendszer összeomlott, és a községek, járások, megyék a maguk nemzeti bizottságainak vezetésével majdnem köztársasági autonómiát, önállóságot élveztek, akkor a községek, járások, megyék szinte felszabadulva egymás után igyekeztek megoldani a mindaddig megoldatlan területi kérdéseiket. Megszámlálhatatlan községi önállósítás, átcsatolás, járási határrendezés, új járások létesítése következett be. A pásztóiak felkerestek Debrecenben, és azzal fenyegetőztek, hogy ha nem csinálom meg a pásztói járást, akkor ők ellene mondanak az egész demokráciának.

Ilyen mérhetetlenül súlyos területi kérdésekkel van tehát megnehezítve egész állami igazgatásunk, és majd rá fogok mutatni, hogy a rendőrség jó megszervezése, területileg is helyes szervezete teljesen lehetetlen mindaddig, amíg közigazgatásunkat, minden országszervezés alapját olyan rendbe nem hozzuk, hogy ott valóban a modern élet követelményeinek megfelelő okos, célszerű, eredményes közigazgatás keretei alakulhassanak ki.

De nem arra való ez az alkalom, hogy ezt a kérdést itt részleteiben feltárjam. Én csak a költségvetés kapcsán és a belügyminiszter úrnak a költségvetés indokolásában bejelentett szándékaira hivatkozva akarok néhány legfontosabb mozzanatra rámutatni. Azt hiszem, senki nem vitathatja, hogy közigazgatásunk reformjának a kérdése igazán érett arra, hogy hozzányúljunk, és abban a rendben, ahogyan költségvetésünk keretei, s a községi és állami élet politikai viszonyai megengedik, határozottan, céltudatosan és szervesen vigyük keresztül ezt a reformot.

A közigazgatás reformjának magától értetődően két döntő része van. Egyik a személyi kérdés, a közigazgatás tisztviselői kara, a másik pedig a közigazgatás szervezete. Ami a közigazgatás tisztviselői karát illeti, itt meg kell állapítanom, hogy míg rendőrségünk a felszabadulással teljesen új szervezetként, új emberekként toborzódott össze, a kezdetnek természetesen minden nehézségével és hibájával, de azzal a véghetetlen és be-

* (Nemzetgyűlés Naplója, V. Budapest, 1952. 1024–1029.) 1947. február 26.

hozhatatlan előnyével, hogy ez a szervezet gyökeresen másnak indult el, mint a régi rendőrségi szervezet volt, addig közigazgatásunkban ez nem következett be. Különösen nem következett be a dunántúli részeken, ahol a háború előhaladása folytán sokkal kisebb számban menekültek el a régi tisztviselők, tehát a köztársaság bizony nagy részben a régi közigazgatás embereivel vergődik, bajlódik. Éppen ezért az a törekvés, hogy közigazgatási garnitúránkat, közigazgatási tisztviselői karunkat – amilyen nagymértékben csak lehet – minél hamarább, minél gyorsabban frissítsük fel, cseréljük ki népi elemekkel, paraszti és munkás eredetű tisztviselőkkel – ez olyan törekvés, olyan parancsa a köztársaság megerősítésének, amely elől nem térhetünk ki, és tökéletesen igaza van a belügyminiszter úrnak, amikor azt mondja: ha arányosítani akarunk a közigazgatásban, úgy arányosítsunk, hogy abban a népnek valóban arányos képviselete legyen.

Ha azok a törekvések, amelyeket a tanfolyamok révén a belügyminisztérium kifejt a közigazgatási tisztviselői gárdájának felfrissítésére, igen tiszteletre méltó arányuknak és határozottan sikereseknek is mondhatók, mégis hozzá kell ehhez fűznünk azt, hogy amennyire csak megengedik viszonyaink – mind a költségvetés keretei, mind a belügyminisztérium apparátusának munkabírása –, ezeket a tanfolyamokat mindaddig szélesíteni, általánossá tenni, különösen vidéken is kiépíteni kell, hogy közigazgatási tisztviselői gárdánk minél gyorsabban és minél rendszeresebben megfelelően kicserélődhessék.

A másik oldala a közigazgatás reformjának a szervezeti reform, amelyről a belügyminiszter úr is említést tesz a költségvetés indokolásában. Kitűnik az ő indokolásából, hogy nem gondol valami alapvető, gyökeres, durván szólva: az ország rendjét felforgató közigazgatási reformra, ellenben gondol azokra a legszükségesebb reformokra, amelyet a fellebbvitelnek egyszerűsítése, az egész fórumrendszernek áttekinthetőbbé tétele és az ország demokratikus átalakítása megkövetel. Teljesen egyetértek a belügyminiszter úrral abban, hogy nem lehet az ország újjáépítésének ilyen nehéz viszonyai között a közigazgatás rendjét egyszerre alapjaiban átforgatni, mégis a köztársaság megköveteli azt, hogy az egész állami igazgatást is tegyük modern népi igazgatássá, tehát előbb-utóbb mégis szembe kell nézni azzal, hogy közigazgatásunk rendjét alaposan átreformáljuk.

Nem akarom történeti visszatekintéssel untatni az igen t. Nemzetgyűlést, de egészen világos tény az, hogy mai közigazgatásunk rendje kisebb-nagyobb toldozással-foldozással tulajdonképpen az a közigazgatási rendszer, amely még a rendi időben kifejlődött, mert őrzi annak rengeteg értelmetlen, elavult és az egész közigazgatási működést gátló hagyományát, illetve örökségét. Tehát, ha megteremtjük államformánk modern népi formáját, a köztársaságot, ennek a köztársaságnak egész igazgatási rendjét is ennek megfelelően előbb-utóbb meg kell teremteni.

A mi pártunknak az álláspontja az, hogy akkor is, ha az adott viszonyok között, a költségvetés lehetőségei között, ami politikánk lehetőségei között és egyáltalában az újjáépítés jelenlegi állapotában nem is vághatunk neki annak, hogy egyszerre átformáljuk komolyan modern rendszerűvé közigazgatásunkat, mindenesetre készítsük elő, dolgozzuk ki ennek a közigazgatásnak átfogó, alapos tervét, és azokat az időközi, átmeneti reformokat, amelyekről a belügyminiszter úr itt említést tesz, ennek perspektívájában alakítsuk ki, mert nagyon könnyen kerülhetünk olyan helyzetbe, hogy amit hirtelen érkezett aktuális szükségletből most megteszünk vagy felépítünk, pár esztendő múlva egy következő szakaszban esetleg nagyon könnyen vissza kell csinálnunk, ha nem tudjuk, hogy milyen terv szerint akarjuk közigazgatásunk rendjét valóban gyökeresen átformálni.

A közigazgatás alapvető rendjének továbbfejlesztése, egy komoly közigazgatási reform végrehajtása természetesen nem kicsi program. Bőven vannak olyan igazgatási, adminisztratív problémáink, amelyeket nehéz megoldani; területi kérdéseink, azonkívül – magától értetődően – politikai kérdéseink is. Éppen ezért fel kell hívnom a belügyminiszter úr figyelmét, hogy amikor komolyan foglalkozik a közigazgatás rendjének megreformálásával, és bizonyos nagyobb, aktuálisabb változtatásokat készít elő, feltétlenül gondoljon arra, hogy ezzel együtt az egész közigazgatás átfogó reformjának tervét is tűzze napirendre, tartsa melegen. Ehhez mozgósítsa a belügyminisztérium arra való apparátusát, a pártok szakértőit, mindazokat az érdekképviseleteket, különböző szakigazgatások képviselőit, akiknek egyáltalán szavuk lehet abban, hogy közigazgatásunk igazán modern jövőképét ki tudjuk formálni. Azoknak a reformoknak, amelyeket a belügyminiszter úr az indokolásban kilátásba helyez, csak akkor van igazán értelmük, ha azok a jövő szempontjából is tisztázva vannak, és olyan úton haladnak előre, amelyen egy bizonyos átmeneti idő leforgásával eljutunk oda, hogy egész közigazgatásunkat komolyan megreformáljuk.

A rendőrségről is éppen a jövő fejlődése szempontjából szeretnék néhány észrevételt tenni. A rendőrséggel kapcsolatban a költségvetés kapcsán azt kell először felvetnünk, mint ahogyan általában fel is szokták vetni, hogy túl nagy létszámú ez a rendőrség. Kétségtelenül nagyobb létszámú jelenleg a mi rendőrségünk, mint egy normális, kiépült rendszernek a rendőrsége. Hadd idézzek néhány számot az igen t. Nemzetgyűlésnek.

A régi rendszer idején a rendőrség és csendőrség egész létszáma mindazokkal az alkalmazottakkal, akik a rendészeti szolgálathoz tartoztak, alatta maradt a huszonötezernek. Viszont hadd mondjam el azt is, hogy a felszabadulás után, ami közben az ideiglenes nemzeti kormány építette ki a központi hatalom befolyását egyes

vidéki önkormányzatokra, és a rendőrségek is önkormányzatiak voltak, ekkor legkevesebb hatvanezernyi létszámmal működött a rendőrség, amely a dolog természeténél fogva nem volt államrendőrségnek nevezhető. Így aztán ezt a nagy létszámot, amely a felszabadulás után a helyi nemzeti bizottságok határozata vagy bármely más kezdeményezés alapján előállott, igazán nagyon határozottan és nagyon energikusan kellett szűkíteni, visszafejleszteni és csökkenteni.

Amikor az államrendőrségnek a szervezete nagyjában-egészében mégis kiépült, körülbelül 40 ezer volt az a létszám, amely az államrendőrség kötelékébe tartozott. Ma 36 ezer ez a létszám. Kétségtelenül lényegesen magasabb, mint mondjuk a békebeli létszám, azonban azt hiszem, senki sem kezelheti ezt a számot, a rendőrség nagy létszámát úgy, hogy azt mondja: nincs sürgősebb dolga a köztársaságnak, mint hogy ezt a létszámot leszorítsa.

Akár a háborúban meglazult közfelfogás, vagy az erkölcsök, egzisztenciák elpusztulása folytán előállott közönséges bűnözés területét nézzük, akár a politikai biztonság kérdését, mindenképpen igazán indokolt s történetileg igazán megérthető, hogy ilyen viszonyok között egy rendőrségnek nagyobb létszámúnak kell lennie, mint a békebeli viszonyok között. Annál is inkább, mert számítsuk bele – amit nem tartok szégyellnivalónak a köztársasági rendőrség esetében –, hogy akárhogyan vesszük, kezdő rendőrség ez; eléggé tehetséges kezdő nézetem szerint, de mindenesetre kezdő rendőrség, ahol egy bizonyos munkának elvégzésére több energiát kell igénybe venni, mint egy bedolgozott, jól kiképzett apparátusnak munkájában.

Magától értetődő követelménye a költségvetésnek, az államháztartásnak és az egész állami életnek, hogy később csökkentessék a rendőrségi létszám, de most azt kívánni, hogy egy határozottan leszorított mértéken túl még tovább menjünk, határozottan botorság lenne. Csak egy mozzanatra akarok emlékeztetni: az utóbbi hónapokban végrehajtott a belügyminisztérium egy bizonyos egyszerűsítést a rendőrség szervezetében, amely gyakorlatilag azt jelentette, hogy a községekben rendőrbiztosságokat számolt fel, és bizony igen hevesen követelték az ott lakók, hogy ne vegyék el onnan a rendőrséget. Ha szidták is, amikor el akarták vinni, érezték, hogy hiányzik, és abból baj származik, ha elviszik. Ezt a harmincezres létszámot, amelyet a költségvetés tartalmaz, megfelelőnek tartom az adott viszonyokhoz, amikor számolnunk kell a rendkívüli körülményekkel, más oldalon viszont az államháztartás teherbíró képességét különösen szem előtt kell tartani, és egy későbbi időben tartom helyesnek azt, hogy ez a létszám fokozatosan csökkentessék.

A rendőrség szakmai fejlődéséről, iskolázásáról akarok még néhány szót szólni. Ennek az új rendőrségi szervezetnek természetesen rengeteg iskolázásra van szüksége, és ennek a belügyminisztérium bőven meg is teremtette az alkalmait, úgyhogy a rendőrség szinte állandó iskolázásban él. A szaktanfolyamok céljaira 60 ezer forint szerepel a belügyi tárca költségvetésében. Nyilvánvalóan itt is a szűkös keretek parancsolták azt, hogy többet ilyen célra, külön ilyen szaktanfolyam céljaira nem lehet fordítani. Annak ellenére, hogy a költségvetés keretei igen határozott határokat vonnak az iskolázás lehetőségei elé, mégis arra kell felhívnom a belügyminiszter úr figyelmét, hogy a rendőrség jövő fejlődése érdekében minden eszközt, ami egyáltalán rendelkezésre állhat, minden energiát, amit erre fordítani tud, fordítson a rendőrség iskolázására, tanfolyamainak a legmagasabb képzésig terjedő kifejlesztésére, mert a demokrácia rendőrségének – ha e két esztendő alatt a fejlődésnek igen tiszteletre méltó magasságát érte is el – a következő időkben még inkább, még magasabban kell elérnie arra a fokra, hogy valóban példamutató lehessen, és ki tudja verni az emberek fejéből azt az emlékezést, hogy a csendőrség milyen stramm intézmény volt.

A mi új rendőrségünk amellett, hogy politikailag egy napon sem említhető a csendőrség intézményével, szakmailag, a rend biztosításának, a rendészeti szolgálat ellátásának a strammságában is fel kell hogy vegye a versenyt, illetve túl kell hogy szárnyalja a régi csendőrség intézményét, és meggyőződésem, hogy ezt a köztársaság minden polgára nagyon megnyugtatóan fogja tudomásul venni, és úgy érzi, nem volt hiába az erőfeszítés, amelyet a rendőrségért tettünk, és hiábavalók voltak azok a támadások, amelyek mértéken felül és gyakran nem nagyon álcázott politikai szándékot takarva, ostromolták a köztársaságnak ezt az intézményét.

Rendőrségünk fejlesztésének egy másik problémájára akarok még rámutatni, amelyet a belügyminiszter úr az indokolásban szintén említ, ti., hogy a rendőri igazgatásnak és a rendészeti szolgálatnak még továbbmenő egyszerűsítésére és szervezeti reformjára törekszik. Amikor mi a rendőrség intézményét elterveztük és megállapítottuk, akkor egyszerűen a közigazgatás adott rendjét vettük alapul, tehát azt, hogy községenkint egy rendőri szerv, a legalsóbb rendőri szerv, járásonkint a kapitányság, majd vármegyénkint és így tovább felfelé mind magasabb rendőri szerv lássa el a szolgálatot. Kiderült, hogy ez a szervezet nem munkaképes, nem jó. Részben túlméretezett, részben pedig aránytalan, és mindenképpen szervezeti nehézségek akadályozzák azt, hogy jól tudja szolgálatát ellátni. Ennek vonta le konzekvenciáit a belügyminiszter akkor, amikor ezt a rendszert megszüntette, egyszerűsítette a rendőrség szervezetét, és úgy látszik, annyira megelégedett az eredményekkel, hogy ezt tovább akarja csinálni.

Ez magában véve nagyon helyes. Rá kell azonban mutatnom arra, hogy a rendőrség igazán alapos és igazán fejlett szervezetének a megteremtéséhez múlhatatlanul szükség van közigazgatási reformunk végrehajtására is. Mindaddig, amíg a közigazgatásnak van egy bizonyos szervezete, amely területileg is úgy osztja az országot, ahogy osztja, szervezetileg is úgy épül, ahogy ma, járásainkon és teljesen aránytalan vármegyéinken keresztül, mindaddig a rendőrségi szervezetnek is feltétlenül alkalmazkodnia kell ehhez, az igazán jó, a rendészeti szolgálat szempontjából szükséges érett szervezeti formát tehát nem tudja elérni. A rendőrség igazán jó szervezetének a kiépítése, igazán alkalmas szervezeti formájának a megteremtése is megköveteli azt, hogy közigazgatási reformunkat végtelenül komolyan vegyük.

De majd más tárcák tárgyalásánál is ki fog derülni, hogy ha akár a mezőgazdasági szakigazgatásnak, akár bármely más szakigazgatásnak a szervezetét jobbá akarjuk tenni, rögtön beleütközünk a közigazgatás jelenleg teljesen elavult állapotába.

Elnök: A képviselő úr beszédideje lejárt.

Erdei Ferenc (pp): Egy perc alatt befejezem.

Ezért én a belügyi tárca költségvetésének tárgyalásánál vezető motívumként, döntő szempontként a közigazgatási reform nagyon komoly előkészítésének és fokozott végrehajtásának a támogatására hívom fel az igen t. Nemzetgyűlés és a belügyminiszter úr figyelmét.

Mindezeknek a figyelembevételével is az adott körülmények között a belügyi tárca költségvetését olyannak látom, mint amely helyesen számol az adott szükséglettel, helyesen számol a jövő fejlődéskívánalmaival, tehát ezt pártom nevében is, a magam részéről is elfogadom. (Taps a Kommunista, a Szociáldemokrata és a Parasztpárt oldalán.)

# „Elsősegélyre van szükségük a földmíves-szövetkezeteknek"*

Először is a földhöz juttatottak helyzetére kell rámutatnom. Nekünk kialakult az a meggyőződésünk, hogy világosan fel kell fektetni azt a fejlődési vonalat, amelyiken a földhöz juttatottakat talpra lehet állítani, és magasabb agrár fejlődési vonalra lehet vezetni. Ennek a feladatnak a kivitelében válnak reálisabbá a földmíves-szövetkezetek teendői. Úgy látom, hogy a földmíves-szövetkezeteknek vannak olyan szükségletei, amelyeknél tegyünk félre minden szép elképzelést, mert elsősegélyre van szükség, hogy éljenek. A földhöz juttatottaknál ez az elsősegély a föld felmérését és telekkönyvezését jelenti. A Gazdasági Főtanács megadta a múlt évben, amit kellett, de rohammunkára van szükség. A másik a törlesztés kérdése. Amikor megállapítottuk a törlesztési összeget, úgy találtuk, hogy igen alacsony, és nem is lesz hiba, azóta azonban már másképp látjuk a dolgokat. Az OFT ad halasztást a törlesztésekre.

Szükséges a segítség az állatokkal kapcsolatban. Kevés az állat, a takarmány. A tervünk, hogy olyan helyen, ahol mégis csak több az állat, vásárolunk állatokat, és odavitetjük, ahol kevés az állat, de van takarmány.

Igaerővel és traktorral is szűkölködünk. Okos központi segítségre van szükség.

Itt vannak aztán a jogi kérdések, a cégbejegyzéssel még mindig nehézségek vannak. Az alapszabályban van egy olyan rész, amely nem egyezik a cégbíróság véleményével, és emiatt sokszor visszadobják a cégbírósági iratokat. A földmívelésügyi miniszter rendelettel már elhárította ezeket az akadályokat.

A leltározás jogos igényük a szövetkezeteknek, hogy leltározva kapják meg a vagyontárgyakat, hogy nyugodtan gazdálkodhassanak. Nagyon hátra vagyunk a leltározással, itt is a rohammunkára van szükség. Megállapodásunk van már a Földhivatallal, hogy a mi embereink is leltározhatnak, de az értékelésnél mégis kötözködnek. Oda a maguk emberét szeretik küldeni. Reméljük, hogy ebben az ügyben is elérjük az eredményt.

Itt van az iparengedély kérdése. A szövetkezeti miniszter hajlandó minisztertanács elé vinni, hogy elhárúljon minden akadály.

A forgótőke kérdéséről ezeket mondta Erdei elnök: kb. 1700–1800 szövetkezet van jelenleg, ebből kb. 800 megindult, és ebből több mint a fele jól működő szövetkezet, egy része pedig egész jól működik. Ezek a jól működő szövetkezetek a legfantasztikusabb furfanggal szereztek az induláshoz pénzt. Sajnos a Központ csak célhiteleket kapott, ezekkel egy-egy üzletágat el tudott indítani (vegyeskereskedés, áruraktár), életszükséglet azonban egy állandó tőke.

Ezek a talpraállítási problémák.

Ezután következik az a probléma, hogy lehet a földhöz juttatottakat és a földmíves-szövetkezeteket a termelés továbbfejlesztésére és megszervezésére vezetni. Reálisan kell kiindulni az adottságokból, amelyek megvannak. A földhöz juttatottaknál az első lépés, hogy hozzásegítsük őket a vidékükön szokásos termelésbe való bekapcsolódáshoz. Sok helyen tehetetlen kisparasztok vannak (uradalmi cselédek), ilyen helyeken a környéken honos termelési ágakba kell belesegíteni őket. Kerti növényeknél, zöldségfélénél és veteménynél, szőlőnél és gyümölcsösnél megvan a lehetőség, az aprómag-termesztésnél más-más a helyzet. Az aprómag-termesztést forszírozni kell, mert pl. a cukorrépa-termelés a termelésnek a motorja. Régi birtokos kisgazdáink mindig húzódoznak a cukorrépa-termeléstől. Az uradalmi cselédek és summások azonban a nagybirtokokon dolgoztak cukorrépával, tehát a lehetőség megvan, hogy továbbvezessük őket ezen a vonalon. Ha az első lépés megvan, akkor a földhöz juttatott kisparasztság nekiindulhat valami fejlettebb termelési úton.

A földmíves-szövetkezetek elsősegély-problémáit is elmondtam.

Ebben a pillanatban, mint szövetkezeti központ, ezzel az elsősegéllyel vagyunk elfoglalva.

Mi tudjuk, hogy termelő szövetkezetekkel alapozhatjuk meg szövetkezeteinket. Szükséges, hogy minél több maradjon a tagszövetkezeteknek áruik értékesítéséből.

A következő fokon, amikor már szövetkezeteink a szükségszerű értékesítő és beszerző üzletelés alapján és termelő szövetkezeti munkájuk alapján bizonyos eredményre tesznek szert, akkor lehet őket magasabb szövetkezeti munkaszintre emelni. Nálunk a termelő szövetkezet a fő (szántóföldi termeléssel, gyümölccsel, szőlővel, ipari üzemekkel). Igazi szövetkezeti, kereskedelmi tevékenység és értékesítő tevékenység akkor képzelhető el, ha már a szövetkezet a termelés terén eljutott a kitűző fokra. Minden igazi, jó szövetkezeti mozgalom termelő szövetkezetekkel kezdődik. Ezzel lehet megvetni az alapját az igazi áruforgalmazó és értékesítő szövetkezetnek is.

* (Földmíves-szövetkezetek Lapja, 1947. február 15.)

Nemcsak a tagszövetkezetnek, de a központnak is szüksége van áruforgalomra. Nekünk is kell valamiből élni. Muszáj tőkét gyűjteni és pénzt keresni. A mi központunk csinál is beszerző és értékesítő tevékenységet, de nem kötheti magát, hogy csak tagoktól vásárolhat, csak tagoknak értékesíthet, de igyekszünk tagszövetkezeteinket előnybe helyezni. Az elmúlt nyáron pl. mi mint központ nem tudtunk terményfelvásárlásra vállalkozni. Szövetkezeteinket elküldtük az MSZK-hoz, 530 szövetkezetünk mint MSZK felvásárló kereskedő működött is.

Ezek azok a problémák és feladatok, amelyekkel birkózunk, és végül kiküszöböljük. Hihetetlenül nehéz körülmények között mi mégis vagyunk valahogy. A központ képes továbbhaladni az úton. Törekszünk arra, hogy tényezők tudjunk lenni az ország szövetkezeti életében, az egész agrártermelésben és a földhöz juttatottak termelésének a felemelésében.

# Hozzászólás a földművelésügyi tárca költségvetésének vitáján a Nemzetgyűlés 107. ülésén *

*Igen t. Nemzetgyűlés!*

Nincs mód arra, hogy a földmívelésügyi minisztérium költségvetésében felvett összegekkel kapcsolatos problémákat ki-ki külön-külön megvilágíthassa a maga szempontjából, ezért én néhány, nézetem szerint rendkívül fontos és az eddigiekben talán nem eléggé megvilágított kérdéshez akarok hozzászólni.

Elsőnek a mezőgazdaság gépesítésének problémáját kell szóvá tennem, miután ez az a tétel, amelynek legközelebbi minél teljesebb mértékben való megoldását mezőgazdasági fejlődésünk követeli tőlünk. Nem kell magyaráznom, hogy az igaerőhiány, talajművelésünk elmaradottsága és még sok minden más ok miatt, rá vagyunk utalva arra – ha a traktor nem is ad trágyát maga után –, hogy mezőgazdasági gépesítésünkkel emeljük fel mezőgazdaságunkat oda, ahová felemelni állati igaerő és más mezőgazdasági berendezés hiányában nehezen tudnánk. A költségvetés több mint egymillió forintot szán erre a célra. Ez természetesen nem sok, sőt elenyészően kevés a feladathoz képest, de mindenesetre valami, és arányosítva a többi összegekhez mutatja azt a szándékot, hogy a földmívelésügyi minisztérium is komoly jelentőséget tulajdonít ennek a feladatnak, és igyekszik is valamit tenni a megoldása érdekében.

Én a gépesítésnek egy kérdéséről akarok szólni, amelyre fel kell hívnom a földmívelésügyi miniszter úr figyelmét. Előadásában azt mondotta a miniszter úr, hogy ki akarja építeni az állami gépszolgálati szervezetet járásokig lemenőleg gépjavító állomásokkal. Tehát szeme előtt nyilvánvalóan az a cél lebeg, hogy mezőgazdaságunk gépesítését egy kiépített gépállomás-hálózattal lássa el. Kétségtelenül helyes és egyedül lehetséges módja annak, hogy mezőgazdasági gépekkel valóban ki tudjuk szolgálni azokat a kisgazdaságokat is, amelyek magukban különben elesnének a gépesítés előnyétől. Van itt azonban egy nagyon komoly szervezési probléma, amelyet fel kell vetni. Felmerülhet az a kérdés, hogy milyen formában, milyen vállalkozás keretében valósíthatjuk meg, építhetjük ki ezeket a gépállomásokat.

Lehet szó arról, hogy legyen egy állami szervezet. Ennek klasszikus példája a Szovjetunió gépállomás-hálózata, amely a mezőgazdaság különböző gazdaságaitól, kolhozaitól elkülönítve, mint állami gépállomás-hálózat végzi a maga feladatát, és mind a kolhozok, mind másféle gazdaságok számára is elvégzi azt a nehéz munkát, amelyet ők maguk bármilyen okból nem akarnak vagy nem tudnak elvégezni. Lehet szó arról, hogy valami állami érdekeltségű vállalat különféle magánerők bevonásával végezze ezt, és lehetne szó arról, hogy szövetkezeti formában történjék.

A miniszter úr előadásából úgy veszem ki és egyébként is arról győződtem meg, hogy a földmívelésügyi tárca állami szervezet, állami vállalkozás formájában igyekszik ezt megvalósítani. Ezzel szemben újra meg újra felmerült az a lehetőség, hogy szövetkezeti formában kellene vagy lehetne ezt megcsinálni. Én a magam részéről az állami megoldást, a komoly állami gazdaság formájában való megoldást elvben egyáltalán nem tartom rossznak, ugyanakkor azonban szövetkezeteink keretében egy csomó feltétel és berendezési anyag van ahhoz, hogy ezeket a gépállomásokat jól meg lehessen csinálni. Én tehát arra hívom fel a figyelmet, hogy komoly megfontolás után – gazdasági, esetleg politikai tényezők tekintetbevételével is – olyan gépállomás-hálózatot csináljunk, amely számoljon a szövetkezetek berendezéseivel is, mert különösen, ha az egy szövetkezeti központ létrejön, akkor ebben az egy szövetkezeti hálózatban rengeteg olyan eleme van a mezőgazdasági gépesítésnek, amelyet nem lehet kihagyni, és amelytől függetlenül külön állami hálózatot kiépíteni nem lehet. Erre hívom fel tehát a figyelmet, hogy itt nagyon komolyan legyen gondunk arra, hogy egy jól megszervezett, céltudatosan épített egységes hálózat legyen, amelyben van helye és nagyon komoly szerepe az állami vállalkozásnak vagy az állami üzemnek, de nem hanyagolhatók el a szövetkezeti berendezések sem.

A kísérletügyi intézményekről is kell még néhány szót szólnom. Medey képviselőtársam azt mondja, siralmasan kevés az, ami kísérleti célokra a költségvetésben elő van irányozva. Valóban nagyon kevés, azonban hadd állapítsam meg, hogy mégis igen komoly igyekezet tűnik ki azokból a számadatokból, amelyeket a költségvetés tartalmaz mezőgazdasági kísérletügyi intézményeink fejlesztésére. Erre természetesen annál nagyobb szükség van, minél inkább követeli ezt az ország újjáépítése, mezőgazdaságunk fejlődése. A magánuradalmi nemesítő intézmények állami kézbe kerülésével most már nagyobb hálózat van a földmívelésügyi miniszter

* (Nemzetgyűlés Naplója, Budapest, 1947. 484–488.) 1947. március 7.

kezében. Amint a költségvetésből kiderül, tizenhárom komoly nemesítő intézmény áll a miniszter úr rendelkezése alatt, most már tehát lehet egységesen irányított munkát végezni, megfelelő szereposztást csinálni, szóval az egész ország agrárszükségletét kielégítő nemesítő munkát végezni.

Néhány szót szeretnék szólni nemesítő szakembereinkről. Én igazán nem vagyok barátja a gazdatiszteknek. Ezt a fajta embert semmiféleképpen nem tartom sem egész társadalmunk, sem mezőgazdaságunk olyan tényezőjének, amely nélkül ne tudnánk megélni. De a legtávolabb áll tőlem, hogy a mezőgazdasági szaktudást minél magasabb fokon képviselő mezőgazdasági szakmunkát bármiképpen is lekicsinyelném, tehát miután számtalan alkalommal nyilvánosan, sajtóban és szóban nem éppen hízelgő véleményt nyilvánítottam régi uradalmi gazdatisztjeinkről, ez alkalommal szeretném kiemelni, hogy a magyar nemesítő szakemberek minden megbecsülést és elismerést megérdemelnek. Most értesülhettünk az újságokból, hogy önmaguk kezdeményezésére ankétra ültek össze, és megtárgyalták mezőgazdasági nemesítő munkánk problémáit. Kiderült ott, hogy akár uradalomnál, akár állami gazdaságban szolgáltak, nem olyan gazdatisztféle emberek ezek, hanem agronómusok, mezőgazdasági szakemberek, és amikor ezt készséggel, nagyon szívesen és örömmel elismerem, ugyanakkor megállapíthatom azt is, hogy nemesítő munkánk jövőjének megvan az a gárdája, amellyel képesek leszünk ellátni azt a rengeteg nagy feladatot, amely előttünk áll.

Két szempontra szeretném itt felhívni a miniszter úr figyelmét mezőgazdasági kísérleti intézményeinkkel kapcsolatban. Az egyik a mezőgazdasági gépek kérdése. Legalábbis én nem tudok róla, hogy kísérleti intézményeink különösen elmélyülve foglalkoztak volna ezzel a problémával. Általában mezőgazdasági gépeink, nagyobb gépeink is bőven adnak feladatot a tervező, a kísérleti munkára, hogy mezőgazdaságunk teljesítőképességét növeljük, de én most a kisgépekre akarom felhívni a figyelmet. Makói hagymás vagyok, és elmondhatom, hogy nálunk körülbelül négy-öt kis kézi gép keletkezett lakatosok, kovácsok munkájából és hagymások állandó javítgatásával. Ha az ilyen gépek jobban, szélesebb körben elterjednének, és a kapálás és ezer más kézimunka meggyorsítására országszerte használatosak lennének, hasonlíthatatlanul megkönnyítenék a parasztság munkáját. De nemcsak Makón, hanem másutt is vannak ilyen kis, hogy úgy mondjam, népi szerszámok, gépek. Ezekkel komolyan kell foglalkozni, hogy a földhöz juttatottaknak ilyen gépet, emberi munkát megsokszorozó gépeket adhassunk, mert hiszen ezzel fontos feladatot látnánk el.

A másik szempont pedig, amelyet kísérleti intézményeinkkel kapcsolatban ki akarok emelni az, hogy nemcsak külön-külön az egyes növénytermelési és állattenyésztési ágak kérdéseivel kell foglalkoznunk, hanem általában a mezőgazdasági üzemforma, vetésforgó, termelési típusok, a táji termelés különböző szempontjainak megállapítása körül az eddiginél jóval szélesebb körű és céltudatosabb kísérleti munkát kellene végezni, mert nyilvánvaló, hogy termelésünk jövője termelésünk specializálódásán és külön-külön ágazatok szerint való elmélyültebb, belterjesebb fejlődésén múlik. Távolról sem egyszerűen a kertgazdaság vagy az öntözéses gazdálkodás segít rajtunk, hanem az egyes országrészek termelési, társadalmi viszonyai szerint különféle speciális mezőgazdasági ágazatokat, üzemtípusokat kell kiformálnunk. Ebben is nagyon sürgős feladat vár kísérleti intézményeinkre.

A szakoktatással kapcsolatban szeretnék egy olyan szempontot kiemelni, amelynek figyelembevételét nemigen látom sem a földmívelésügyi tárca munkájában, sem a közvéleményünkben. Mezőgazdasági oktatási intézményeink határozottan fejlődtek. Ezt örömmel kell megállapítanunk. Hogy agráregyetemünk van, hogy a mezőgazdasági középiskolák, gazdaképző iskolák valamennyire rendezettebb formában működnek, sőt nagyobb számban is vannak, ez már valami eredmény. Körülbelül úgy lehetne kifejezni ezt, hogy ma már nem olyan szégyenletes mezőgazdasági oktatásunk, mint nagyon sokáig volt, de még határozottan nagyon gyarló nemcsak azért, mert nagyon kevés agrároktatási intézményünk van, hogysem minden paraszt tanulhatna valamit, hanem ezekkel az iskolatípusokkal is baj van.

Nem beszélek most az agráregyetemről, ahol magas egyetemi fokon agronómusokat kell kiképezni, akik majd meglelik valahol munkaterületüket, de beszélnem kell a mezőgazdasági középiskolákról, a gazdaképzőiskoláról és egy parasztfőiskolánkról is. Meg kell állapítani ezekről az iskolatípusokról, hogy itt bizony nagyon komoly hiba van. A régi rendszernek az a felfogása, hogy a középiskola arra való, hogy önkéntesi jogot jelentő úri embereket neveljen, ezekben az iskolákban még túlságosan élő hagyomány, és a mezőgazdasági szaktudás, a mezőgazdasági szakemberek becsülete még nem eléggé honosodott meg, és nem eléggé komoly dolog ezekben az iskolákban. Ezeket az iskolatípusainkat valahogyan arrafelé kellene szorítani, hogy egyszerűen a szakember becsületét, a mezőgazdasági paraszti munka magasabbra fejlesztését szolgálják, mindenféle olyan társadalmi csökevény nélkül, amely különben a középiskolával együtt jár, arról nem is beszélve, hogy ezekbe a középiskolákba általában nem a középiskolás fiatalság java megy.

Szóval én úgy látom, hogy mezőgazdasági középiskoláink még ma is túlságosan a régi rendszer mintájára vannak szabva. Nehezen tudnám megmondani, hogy pontosan hogyan kellene rajtuk változtatni, de azért van földmívelésügyi minisztérium, hogy bátor kezdeményezéssel próbálja ezeket az iskolákat új típus felé alakítani,

hogy ott valóban művelt mezőgazdákat, a szakmában járatos, jól képzett agronómusokat képezzenek ki, ne pedig valamiféle olyan illúziókkal foglalkoztassák növendékeiket, mint a régi rendszer iskolái.

Még szólnom kell valamit gazdasági felügyelőségeinkről, illetve a mezőgazdasági igazgatásról. Mi itt a helyzet? Bevallom, valahányszor életemben láttam ezeket a hangos, prémbundás, gyalog alig járó úriembereket, sohasem tudtam elképzelni, hogy ezek ugyan mit lendítenek a parasztok gazdálkodásán. Valóban a gazdasági felügyelőknek ez a régi vármegyei körökben betagolódott gárdája vajmi keveset tudott foglalkozni a paraszti gazdálkodással, legfeljebb jószágkínálat idején hetykén fitymálta a paraszt jószágát. (*Vásáry József [msz.]: Nem lehet ezt általánosságban mondani.*)

A mezőgazdasági igazgatás azonban rendkívül komoly dolog, s meg kell találnunk a modern és társadalmilag is jó népi formákat, mert különben nehezen fogjuk igazgatni a sok kisgazdaságra szétszakadt országot. Amíg ugyanis a nagy uradalmak képezték igen jelentékeny részben a magyar mezőgazdaságot, könnyű volt így uraskodva gazdasági felügyelősködni, de most arról van szó, hogy egy modern agrárigazgatást kell kiépíteni, amelynek szükségét és hiányát bizonyára a földmívelésügyi miniszter úr is érzi. De hogy lehet ide eljutni? Semmi esetre sem úgy, hogy az agrárigazgatásnak valamilyen hatalmas gépezetét fejlesztenők ki. A mezőgazdasági igazgatásnak van egy sereg területe, amelyet a szövetkezetek, különösen, ha sikerül jó szövetkezeti hálózatot csinálni, elvégezhetnek – termelési politika, termelésirányítás és így tovább –, ha az érdekképviseleti szervezet kifejlődik, szintén részt kér belőle. (*Bárányos Károly földmívelésügyi miniszter: Én is ezt mondom!*) Nem ellenzően mondom, csak oda akarok kilyukadni, hogy a mezőgazdasági igazgatásnak modern formáját úgy, hogy az valóban kisgazdaságokra épített mezőgazdasági szervezet legyen, a szövetkezeti hálózat és az érdekképviseleti hálózat tekintetbevételével kell kialakítani.

Most visszatérek arra, amit a belügyi tárca költségvetésénél mondottam. Ezt megvalósítani közigazgatásunk komoly és alapos reformja nélkül természetesen hihetetlenül nehéz. Amikor az ország úgy van járásokra és megyékre osztva, hogy ebben a mezőgazdaság semmiféle ésszerűtlenséget nem lelhet, a mezőgazdasági igazgatást természetesen nem lehet megjavítani. Én tehát tudom, hogy több feltétele van annak, hogy jó mezőgazdasági igazgatást tudjunk teremteni. Ezért sietnünk kell ezeknek a feltételeknek a megteremtésével. Mivel a szövetkezeti kérdésben talán elindultunk azon az úton, amelyen megteremtjük az egyik feltételt, a közigazgatás reformjával is remélhetőleg minél hamarabb elindulunk. Itt én is az érdekképviseletre hívom fel a figyelmet azzal, hogy itt lenne az utolsó pillanat, hogy az érdekképviseleti szervezetre nézve valami tényleg életképes és hasznos tervet tudjunk készíteni. Mert ne haragudjon meg a földmívelésügyi miniszter úr, de az, amit az ő tárcája, nem az ő vezetése alatt ugyan, de korábban, mint érdekképviseleti tervet produkált, minden, csak nem használható, a célt szolgáló érdekképviseleti tervezet. Természetes itt a politikai tényezőknek és a pártoknak is segítségére kell lenniök. Mi a magunk részéről mindenesetre mindig készen állunk erre a segítségre.

A mezőgazdasági ipar kérdéséről kell még végezetül néhány szót szólanom. A mezőgazdasági iparra szintén milliónyi összeg van szánva a költségvetésben, ami igaz, hogy nem nagy összeg, azonban szintén már valami, ami legalábbis mutatja azt az igyekezetet, hogy mezőgazdasági ipari üzemeinkkel csináljunk valamit. Elég szépen van belőlük, viszont nagyon sok közülük működésképtelen, nincs beindítási tőkéjük. Ezt valahogyan elő kell teremteni. Azonkívül az organizáció is hiányzik, amely ezeket meg tudja mozgatni, és okszerű termelésre tudja beállítani.

Itt a szervezeti szempontokra hívom fel figyelmet, de már sokkal határozottabban annál, amint a gépállomásokról mondottam. Nevezetesen el lehet képzelni, hogy ezeket az állami üzemek formájában tartsuk fenn, tehát szabályszerűen úgy, mint ahogyan az erdőgazdaságunkat vagy a nád- és halgazdaságunkat állami üzem formájában szervezzük meg. Szilárd meggyőződésem, hogy ez mezőgazdasági ipari üzemeknél nem a legjobb módszer, nem a helyes forma. Ez a terület, ahol azután már vagy teljesen, vagy legalábbis túlnyomó részben szövetkezeteinknek kell átengedni a szerepet. Ha a szövetkezeti központot úgy tudjuk felállítani, ahogyan tervezzük *(A beszédidő végét jelző lámpa kigyullad.)* – két percet kérek még –, akkor szövetkezeteink meg fognak tudni birkózni ezzel a feladattal. Én tehát arra hívom fel a miniszter úr figyelmét, hogy ezen a területen semmi esetre se az állami üzemi formát, hanem a szövetkezeteket vegye annak a gazdálkodási szervezetnek, amelyben hasznosan és jól be lehet indítani és fejleszteni mezőgazdasági ipari üzemeinket.

Nem is akarom több részletben a tárca problémáit érinteni. A magam részéről a tárca költségvetését elfogadom. *(Taps a Ház minden oldalán.)*

# Alkalmas-e a magyar parasztság a szövetkezeti gazdálkodásra?*

## Erdei Ferenc FOK elnök nyilatkozata

*A magyar földműves gondolkodása, különféle hajlandósága tekintetében számos balhiedelem él a közvéleményben, s általában szeretik azt mondogatni, hogy parasztságunk a maga erős egyéni sajátosságai miatt meglehetősen idegenkedik a szövetkezeti termelés és értékesítés gondolatától.*

*Kérdést intéztünk erre és egyéb ezzel kapcsolatos kérdésekre vonatkozóan Erdei Ferenc v. miniszterhez, a Nemzeti Parasztpárt főtitkárához, aki tudvalévően a földművesosztály létproblémáinak egyik legalaposabb ismerője, és mind gyakorlati, mind tudományos téren úttörő munkásságot végzett a parasztság legégetőbb kérdéseinek feltárásánál. Kérésünkre most az alábbi nagyérdekű nyilatkozatokat adta:*

– Hogy a magyar paraszt különösen individualista természetű lenne, aki természeténél fogva idegenkedik minden társas együttműködéstől, az egyszerűen legenda. Korunkban, amikor a parasztság fejlődése ott tart, hogy a különböző feudális kötöttségekből a szabad gazdálkodás felé törekszik, természetesen nem könnyen hajlik akármilyen kötöttség, tehát a szövetkezeti fegyelem felé. Ez azonban nem örök természete a magyar parasztnak, még csak nem is történetileg állandó jellemvonása, egyszerűen *mai fejlődési állapotából következő tulajdonsága.*

Ne feledjük el, hogy a feudális termelés hosszú századain keresztül nagyon is *közösségi* volt a magyar parasztság termelése. Rengeteg olyan szabálya, kötöttsége volt az úrbéres faluközösség termelésének, amely az egyén gazdálkodását *közösségi fegyelembe fogta. A vetésforgó* kényszerítően megszabta, hogy ki-ki mit termelhet a földjén, s ezen túl az egyes forgókban azt is megszabta a faluközösség, *hogy mikor lehet vetni, különböző munkákat elvégezni vagy aratni.* A közös legelő- és rétkezelés pedig még ennél is szigorúbb *közösségi rendet teremtett a föld használatában.*

Gyakran hallja az ember, hogy a *tanyarendszer* kialakulása a legjellemzőbb a magyar paraszt individualista természetére. *Ez sem így van.* Az alföldi községek és mezővárosok valóban hamarabb fölszabadultak az úrbéres kötöttségek alól, s a tanyarendszer *ennek a fölszabadulásnak a következménye.* Azonban mégsem teljesen szabad, anarchikus gazdálkodás következménye a tanyarendszer kialakulása. *A tanyarendszerű határokban a jószág teleltetésének és a rétek használatának nagyon is szoros közösségi rendje volt, s ebbe a tanyákon gazdálkodó parasztság is szorosan beletartozott.*

Nem alapvető természete tehát az individualizmus a magyar parasztságnak, csak mostanában, a jobbágyfelszabadulás óta fejlődött ki az idegenkedése minden feudális vagy ahhoz hasonló kötöttség ellen. Még nem szűnt meg minden feudális kötöttség, ezért a teljes szabadság, a teljesen egyéni gazdálkodás felé törekszik a parasztság. S miután a szabad gazdálkodásban még nem fejlődött olyan fokra, hogy érezné a teljesen egyéni gazdálkodás hátrányait, *nem szívesen fogadja el a kívülről-fölülről ajánlott szövetkezeti vagy egyéb közösségi fegyelmet.* El fog azonban jutni ide is. Minél általánosabban érezhető lesz az anarchikus gazdálkodás hátránya, annál inkább hajlamos lesz a magyar parasztság is a közösségi fegyelem betartására, szóval a szövetkezeti termelés bizonyos formáira. S ez az idő most következett el. És, ha még felvilágosítással, öntudatosítással segítjük is ezt a folyamatot, *a magyar parasztság nagyon szívesen fog szövetkezni termelése magasabbra fejlesztése érdekében.*

*Melyek az utóbbi évek idevágó tapasztalatai?*

Termelőszövetkezeti kísérletek a *földműves-szövetkezetekben* indultak meg. Nagyon sok és nagyon érdekes tapasztalatunk van e tekintetben. Van olyan földműves-szövetkezet, amely *teljesen kollektív jellegű.* Ilyen például a *dánszentmiklósi* gyümölcstermelő szövetkezet. Teljesen közös üzemben dolgoznak a földhöz jutottak, s ha nem is megy minden simán, mégis alapjaiban jó a szövetkezet. Ilyen teljesen kollektíva jellegű termelőszövetkezet a gyümölcstermelésben és rizstelepeknél fordul elő, s itt *jó kezdeti eredményeket értek el.* A szántóföldi termelésben legérdekesebb a közös nyomásban dolgozó szövetkezet, mint például a sarkadi. Itt a forgórendszernek megfelelően több darabban osztották ki a birtokot, és a dűlőket a mezsgyékkel keresztben szántják, s csak a vetési, ültetési és kézi munkákat végzik külön a birtokosok. Nagyon jó és alkalmas forma ez, azonban érthetően nehezen vállalkoznak rá a szövetkezetek.

* Szövetkezés, 1947. március 7. K.M. interjúja.

*Mi volna a legsürgősebb teendő a szövetkezeti termelés előmozdítása terén?*

*Rendet teremteni a szövetkezeti központok között.* Közelebbről, megteremteni az egyetlen szövetkezeti központot, amelynek minden helyi szövetkezet tagja legyen.

Miért van erre szükség elsősorban?

Azért, mert a termelőszövetkezetek szervezése, ezek irányítása és támogatása olyan szövetkezeti központi tevékenység, amelynek a haszna csak *később* mutatkozik. Tehát itt *hosszabb időre szóló befektetésre van szükség,* ezt pedig csak olyan szövetkezeti központ tudja megcsinálni, amely egyéb kereskedelmi tevékenységének a hasznát fordítja erre a célra. A Földműves-szövetkezetek Országos Központja például hihetetlen erőfeszítéseket tesz a termelőszövetkezetek szervezése, támogatása és irányítása érdekében, azonban a legnagyobb erőfeszítés ellenére sem tudja előteremteni ennek a munkának az anyagi fedezetét. *Állami támogatásra van ítélve az ilyen munka,* viszont az állami támogatásnak is határai vannak.

Mindez megváltoznék abban a pillanatban, ha egy szövetkezeti központ lenne, amelynek minden szövetkezet egyformán tagja. Ez esetben a szövetkezetek szervezését és irányítását *egységesen* lehetne összefogni, és a munka anyagi fedezetét az egy központ kereskedelmi hasznából lehetne fedezni. Azért is *az egy szövetkezeti központ megteremtése a legsürgősebb teendő, mert a sokféle speciális termelési szövetkezeteket összehangolni, külön-külön helyes irányba fejleszteni csak egységes irányítás mellett lehetséges.*

Ha az egy szövetkezeti központ létrejön – s ez most már politikailag is *kikerülhetetlen szükség* –, akkor a földműves-szövetkezetek is, meg egyéb termelőszövetkezetek is *olyan fejlett és tőkeerős szövetkezeti központ tagjai lesznek, amely a hosszabb időre szóló befektetéseket is el tudja viselni. Enélkül pedig nem lehet termelőszövetkezeteket fejleszteni.*

Nem kételkedem benne, hogy ezt az egy szövetkezeti központot *hamarosan megteremtjük,* s ezáltal termelőszövetkezeteink fejlődésének beláthatatlan lehetőségeit nyitjuk meg. S abban sem kételkedem, hogy a magyar parasztság a termelőszövetkezeti munkában és fegyelemben *nem fog elmaradni a világ egyetlen más parasztja mögött sem* – fejezte be nagy érdekességű nyilatkozatát *Erdei Ferenc dr.*

# A szövetkezeti egység problémái*

## *A történelmi elhatározás*

Ami szövetkezeti életünkben történt, túlzás nélkül mondhatjuk, történelmi jelentőségű. Az a tény, hogy a koalíció pártjai és az ország három nagy szövetkezeti központjának a vezetői megegyeztek abban, hogy *egységes szövetkezeti központot létesítenek*, történelmi határkő szövetkezeti mozgalmunk fejlődésében. Eljutottunk oda, hogy szövetkezeti életünk sok és súlyos kérdését az egységes szövetkezeti központ alapján kezdhetjük sorjában megoldani.

Ez a történelmi elhatározás annyiban is mélységesen komoly és döntő jelentőségű szövetkezeti életünkre, hogy egy napig sem maradt meg az elhatározás elvi általánosságban, hanem nyomban erőteljesen megindult az előkészítő munka az egységes szövetkezeti központ kialakítására. A szövetkezeti törvény végleges megfogalmazásával kapcsolatban folynak azok a jogi előkészületek, amelyek szükségesek az egy központ megteremtéséhez. A szövetkezeti törvényt a Nemzetgyűlés megszavazta és az május 1-jére hatályba lép.

Megszületett az a magyar szövetkezeti kódex, amely egybefoglalja szövetkezeti életünk összes jogszabályait. Ugyancsak megindultak a szervezeti előmunkálatok is. A három nagy szövetkezeti központ képviselői kidolgozták azokat a terveket, amelyek szerint az egységes szövetkezeti központot meg lehet szervezni, és ennek végleges formája rövid időn belül kialakul. A politikai pártok vezetői ugyancsak megtették a szükséges politikai előkészületeket annyiban, hogy megállapodtak azokban az arányszámokban, amelyek szerint az egységes szövetkezeti központ vezetésében részesednek.

Mindez annak a jele, hogy az elhatározás a megvalósulás útjára került. Az is bizonyos, hogy amint a földreform vagy a stabilizáció, magyar demokráciánk világra szóló teljesítménye – úgy szövetkezeti életünk összefogása és egységes megszervezése méltán fog sorakozni demokráciánk eddigi teljesítményeihez.

Most a munka kezdetén van itt az ideje, hogy felvessük azokat a legfőbb problémákat, amelyek a szövetkezeti egységgel kapcsolatban felmerülhetnek, és néhány igen komoly szemponttal hozzájáruljunk a minél jobb megoldás kialakításához.

## *A szövetkezeti egység problémái*

Hosszú viták előzték meg a szövetkezeti egység létrehozására irányuló elhatározást. E vitában egyformán szerepet játszottak szövetkezetpolitikai, általános közgazdasági és technikai-szervezeti megoldások. Végül azonban létrejött a teljes megegyezés a tekintetben, hogy szövetkezeti életünk jövőjét *csak az egységes központ révén tudjuk biztosítani.* Nincs is már helye olyan vitának, hogy jó vagy helyes-e az egységes központ vagy nem. Az összes illetékes tényezők egyetértenek abban, hogy helyes és a történelem fogja majd eldönteni, hogy elhatározásunk valóban helyes-e. Szilárd meggyőződésem, hogy elhatározásunkat követő szövetkezeti fejlődés fogja döntésünk helyességét igazolni. Mégis fel kell vetnem néhány ellenszempontot, nem azért, hogy az egységes szövetkezeti központra irányuló elhatározást utólag gyengítsem, hanem azért, hogy az egységes szövetkezeti központ *jobb megszervezése érdekében hasznosítsuk* ezeknek a szempontoknak egynémely tanulságát.

Az egységes szövetkezeti központtal megteremtettük a szövetkezeti fejlődés szükséges feltételeinek a lehetőségét. De nem teremtettük meg mindezeket a feltételeket magával az egy központtal. További feladatunk az egy központ és az alája szervezendő *szövetkezeti hálózat helyes megszervezése.* És itt kell tekintetbe vennünk azokat a szempontokat, amelyeket a klasszikus szövetkezeti fejlődés képviselői szüntelenül hangoztatni szoktak. Nevezetesen azt, hogy az egészséges szövetkezeti fejlődés alulról való önkéntes szerveződés, nem pedig felülről irányított összefogás.

Eleve tévedés azt hinni, hogy az adott körülmények között a háború utáni újjáépítés során az egyre fokozott jelentőségű állami gazdaságpolitika, illetve tervgazdaság vitele mellett és egy új demokratikus államrend kiépítése idején, járható út lenne ez az alulról haladó, teljes önkéntességen alapuló szövetkezeti fejlődés. Adott történeti helyzetünkben más módon, mint felülről vezetett gyökeres átalakítás, szervezeti átépítés révén, nem lehet szövetkezeti életünket helyes mederbe terelni. Kétségtelen azonban, hogy ilyen fejlődés mellett, egységes és felső irányítás mellett is az egységes szövetkezeti fejlődésnek ugyanazokat a feltételeit kell biztosítani, ame-

* Szövetkezeti Élet, 1947. 7. sz. 13–16.

lyek más viszonyok között az alulról való önkéntes szövetkezeti fejlődésben is szükségesek. A különbség csak az, hogy a mi viszonyaink között a kezdeményezés felülről indul ki, de a szövetkezeti életben ugyanazokat a feltételeket kell eredményeznie, mint amikor, más viszonyok között, alulról indul ki a kezdeményezés.

Mik ezek az elemi feltételek, amelyeknek megteremtésére az egységes szövetkezeti központ esetén is különleges figyelemmel kell lennünk?

A *szövetkezet* akkor szövetkezet igazán, ha abban meg tudjuk teremteni hasonló érdekű kis gazdasági egyedek bensőséges szolidaritását és közösségét.

A *szövetkezetek* beszerző-értékesítő kereskedelmi tevékenységének közelről és érthetően kell szolgálnia a szövetkezeti tagok érdekeit.

A *központnak* és decentralizált szerveinek közvetlenül és érezhetően kell szolgálnia a tagszövetkezetek érdekeit.

*Végül az egész szövetkezeti* hálózatban különös gondot kell mindjárt a kezdetben fordítani a termelőszövetkezeti tevékenység kifejlesztésére és szervesen ehhez kell kapcsolódnia a beszerző-értékesítő kereskedelmi tevékenységnek.

Ezek olyan feltételei a szövetkezeti életnek, amelyek egyformán érvényesek akkor is, ha kezdő szakaszán lassú és folyamatos fejlődéssel, az autonómia erejéből emelkednek fel a szövetkezetek, és akkor is, ha a kapitalista gazdálkodásnak egy lényegesen megváltozott korszakában felső vezetéssel és irányítással építünk fel szövetkezeti hálózatot. Az egységes szövetkezeti központnak és az összefogott felső irányításnak éppen az a jelentősége adott viszonyaink között, hogy mindezeket a feltételeket *gyorsan, egységesen és hatásosan meg lehet teremteni* ezen a módon. Ami annál nagyobb jelentőségű, mert a szövetkezeti fejlődés klasszikus elképzelése szerint az adott viszonyok között nem is lehetne megteremteni. Éppen ezért az egységes szövetkezeti központ megszervezése és az ehhez kapcsolódó szövetkezeti hálózat kiépítése során külön gond és külön probléma ezeknek az elemi feltételeknek a biztosítása. *Arra kell tehát fordítanunk minden erőt*, hogy valóban biztosíthassuk e feltételeket. Ezeknek a nélkülözhetetlen alapfeltételeknek a biztosítása érdekében vetem fel azt a néhány konkrét kérdést, amelyek kapcsán különösen vigyáznunk kell a helyes elgondolásra.

## *Néhány döntő jelentőségű részletkérdés*

Végig az egész szövetkezeti hálózat területén felmerülnek olyan kérdések, amelyeknek megoldásával lehet jól biztosítani az egészséges szövetkezeti élet elemi feltételeit, de lehet rossz szervezéssel elrontani. Ezen jó vagy rossz megoldáson múlik, hogy az *egységes központ* és az alája szervezendő *szövetkezeti hálózat* az egészséges szövetkezeti fejlődést megindító keret lesz-e, vagy egy olyan szövetkezeti egykéz, amely monopolista teherként nehezedik rá a szövetkezetek életére, és meggátolja azok fejlődését. Az itt felmerülő sok részletkérdés közül a központi szervezetnek, a decentralizált központi szerveknek és a tagszövetkezeteknek néhány kérdését vetem fel.

Az egységes szövetkezeti központ szervezetében a következő fontos problémák merülnek fel.

*Először a szövetkezeti hálózat megszervezésének különös jelentősége.* A feladat abból adódik, hogy adott helyzetünkben nem egyszerűen kész szövetkezetek központba való szervezéséről van szó, hanem különbözőképpen működő, illetve nem működő szövetkezeteknek helyes kifejlesztéséről és ezeknek az *egységes központba való helyes beillesztéséről.* Ez igen nagy igényű és hatalmas arányú szervező munka. Ennek megfelelően az egységes szövetkezeti központnak külön gonddal kiépített apparátus segítségével, gondosan kiválasztott vezetők és szervezők bekapcsolásával kell ehhez a kérdéshez nyúlni. Mindennél nagyobb veszedelme lenne a magyar szövetkezeti életnek, ha erre a szervezési feladatra nem fordítanának megfelelő gondot és energiát. Következik ebből az, hogy az egységes központ szervezetében megkülönböztetett helyet, szerepet és költséget kell biztosítani erre a szervezőmunkára. Ezt a feladatot lekicsinyelni annyi lenne, mint veszélyeztetni az egész egységes központ jövőjét.

Továbbá különösen fontos probléma a *központ egyes tevékenységi ágainak a helyes megszervezése.* Közelebbről a termelőszövetkezeti tevékenységnek a helyes összehangolásáról van szó. Még közelebbről a mezőgazdasági szövetkezeti élet alapvető problémájáról, a termelőszövetkezeti munka és az értékesítő szövetkezeti munka szerves összefüggésének és egységének a biztosításáról van itt szó. Kapitalista vállalatok az ésszerűség szempontjából kiindulva, általában a vállalat működésének elkülöníthető funkciói szerint szervezik meg a munkát. Ott ez a helyes. Olyan szövetkezeti központnál azonban, amelynek munkájában a mezőgazdasági termelés és a mezőgazdasági értékesítés van túlsúlyban, nem ez a helyes megoldás. A *mezőgazdasági szövetkezetek munkájában egységes munkaterületként jelentkezik a mezőgazdaság egyes ágainak termelő, beszerző és értékesítési tevékenysége.* Csak akkor biztosíthatjuk a mezőgazdasági termelőszövetkezeti és értékesítő szövetkezeti munka szerves összefüggését, ha ezeket munkaterületenként is közös keretbe foglaljuk. Ebből következik, hogy nem az a helyes szervezete az egységes szövetkezeti központnak, hogy külön-külön munkaterületként szervez-

zük meg a mezőgazdasági termelés egyes területeit, ismét külön munkaterületként a mezőgazdasági beszerzés egyes területeit, és ismét külön munkaterületként ugyanazon ág termékeinek az értékesítő tevékenységét. A helyes megoldás, amely a mezőgazdaság érdekeit jól szolgálja, és amely a termelőszövetkezeti tevékenység sikerét biztosítja, csak az lehet, hogy a mezőgazdaság egyes termelési ágainak megfelelően közös keretben, *közös főosztályokban szervezzük meg az illető termelési ágakra vonatkozó termelési, beszerző és értékesítő tevékenységet.* Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy az egységes központ keretén belül hasznosítsuk a szakszövetkezeti központok kétségtelen előnyeit.

Miután adott viszonyaink között külön-külön szakszövetkezeti központok kifejlesztése részben lehetetlen, részben fölösleges erőfeszítés lenne, így az egységes szövetkezeti központon belül valósíthatjuk meg a szakközpontok e vonatkozásban jelentkező előnyeit.

Végül a központ helyes megszervezésének igen fontos kérdése a *vezetés személyi problémája.* Nem a személy szerint jelentkező problémákat kívánom itt felvetni, hanem azt a politikai kérdést, hogy hogyan biztosítható a vezetésben egyszerre a *koalíció kívánta arányosság és a jó vezetés.* Van egy koalíciós megegyezés, amely megállapítja, hogy mely pártok milyen arányban részesülnek a vezetésben. Ezt elvként leszögezni helyes és a koalíció szabályai folytán kikerülhetetlen szükségesség is. A baj akkor jelentkeznék, *ha ezt az arányosságot számtani pontossággal, részletesen, minden egyes ágazat minden vezető posztjára nézve alkalmaznánk.* A vezetés érdekeit nem veszélyezteti az, ha irányelvként ezt az arányosságot tartjuk szem előtt. De veszélyeztetné, ha makacsul, számtani pontossággal erőltetnénk keresztül ott is, ahol ezzel más kínálkozó jobb megoldásokat hiúsítanánk meg. A vezetést jól megszervezni csak akkor lehet, ha a koalíciós arányosság elvi szem előtt tartása mellett a vezetés összes többi követelményeit is megfelelően érvényesítjük.

Más természetű kérdések jelentkeznek a decentralizált központi szervek esetében. Itt az első kérdés, hogy az egységes szövetkezeti központ külső szerveit *megyénként vagy másnemű egységenként* szervezzük-e meg. Kínálkozik a megyeszékhelyenként való szervezés, ez azonban az ország több megyéjében nem eredményezne helyes területi elosztást. Ezért elvként el lehet fogadni a megyei beosztást, de ezt több megye esetében feltétlenül korrigálni kell. Pest megyén kívül pl. Zala megyében is feltétlenül külön decentralizált szervet kell létesíteni Zalaegerszegen és külön Nagykanizsán. Ugyanilyen szükséglet fog megmutatkozni más megyében is.

A decentralizált központi szervek alapkérdése: *tájközpont vagy kirendeltség.* Számos híve van a tájközpont gondolatának, és jó példákra tudnak hivatkozni a tájközpont hívei. A kérdés azonban az egységes központ megszervezésével *eldöntöttnek tekinthető.* Ha létrehoztuk az egységes országos szövetkezeti központot, lehetetlenség külön-külön tájközpontokat is létesíteni. Az a szükség, ami az egységes szövetkezeti központ kialakítására vezetett, azt parancsolja, *hogy tájanként sem bízhatjuk szövetkezeti életünket a helyi kezdeményezés esetlegességeire és kockázataira.* Ha pedig külön-külön tájközpontokat is ugyanolyan felső irányítással és összefogással akarnánk összehozni, mint az egységes szövetkezeti központot, ezzel feleslegesen kettős munkát végeznénk, és végül is lehetetlenné tennénk a szándékolt egységes vezetést és összefogást. Tehát nem marad más hátra, minthogy tegyük félre a tájközpont gondolatát, és a *kirendeltségi elv* alapján szervezzük meg az egységes szövetkezeti központ decentralizált szerveit.

A kirendeltségi elv azonban veszélyeket rejt magában. Eddigi szövetkezeti központjaink kirendeltségeivel kapcsolatban pedig különösen rossz tapasztalatai vannak szövetkezeteinknek. Tehát itt különösen elővigyázatosnak kell lennünk. A kirendeltségek részéről jelentkező központi akarat könnyen veszélyeztetheti a szövetkezetek autonómiáját és legnyilvánvalóbb érdekeit. Különösen jelentkezik ez a veszély akkor, ha a kirendeltség vezetésében olyan kereskedői szempontok érvényesülnek, amelyek nem számolnak kellően a tagszövetkezetekkel, illetve a szövetkezeti tagokkal. Ezért számolni kell nemcsak azzal, hogy a szövetkezetek ellenezni fogják a kirendeltségek létesítését, hanem azzal is, hogy erre okuk is van.

A kirendeltségben jelentkező veszélyeket azonban *megfelelő módon majdnem teljesen le lehet csökkenteni.* Erre két mód kínálkozik. Az egyik az, hogy minden kirendeltség mellett a szövetkezetek választott kiküldötteiből olyan bizottságot, *választmányt kell létesíteni,* amely tanácskozó, javaslattevő, ellenőrző hatáskörrel befolyásolni tudja a kirendeltség működését, és közvetlen útja van a központ felé észrevételeinek meghallgatására. A másik mód pedig az, hogy a kirendeltség vezetését *semmiképpen nem szabad kereskedői kézbe tenni,* hanem olyan egyént kell a kirendeltség élére állítani, aki termelőszövetkezeti és egyéb általános szövetkezetpolitikai szempontokból tájékozottsággal bír. A kereskedelmi vezetést ennek a vezetőnek a kezébe kell adni.

Igen súlyos problémák jelentkeznek a tagszövetkezetek esetében. Jelenleg az országban több mint 6000 szövetkezet van, amelyek részben általános szövetkezeti tevékenységet fejtenek ki, részben pedig szakszövetkezetek. Elvben ez a szám nem nagy, de jelenlegi szervezetlenségükben feltétlenül olyan bozót ez a nagyszámú szövetkezet, amelyben az egységes szövetkezeti központ megteremtésével *rendet kell teremteni.*

A felszabadulás óta eltelt két esztendő alatt rengeteg vita folyt arról, hogy *univerzális* szövetkezeteket kell-e szerveznünk vagy *speciális* szövetkezeteket. Ez a vita ma is eldöntetlen, és nézetem szerint ezután sem lehet

eldönteni. Tisztára elvi meggondolások alapján nem lehet a *helyes szövetkezeti hálózatot kialakítani.* Egyformán végzetes lenne az is, ha összes szövetkezeteinket közigazgatási egységenként, egy-egy univerzális szövetkezetbe kényszerítenénk. De végzetes lenne az is, ha minden szövetkezeti működési területnek megfelelően az ország minden községében külön-külön szakszövetkezeteket szerveznénk. Gyakorlatban azonban megmutatkozik a helyes megoldás.

Ha félretesszük a merőben dogmatikus elvi szempontokat, viszont szem előtt tartjuk az ország gazdasági, társadalmi és közigazgatási szervezetét, valamint azokat a helyi szükségleteket, amelyeket a szövetkezetnek ki kell elégíteni, könnyen megtalálhatjuk a helyes megoldást. Elvi kiindulásul két szempontra hívom fel a figyelmet. Az ország kisebb és közönséges mezőgazdasági termelést folytató falvaiban kétségtelenül az általános szövetkezeti elv lehet a kiindulás. Ezekben a községekben szükségessé válik az egymással feleslegesen versenyző és felesleges adminisztrációt jelentő *külön-külön szövetkezetek összevonása.* Külön kérdés, hogy az összevonás milyen mértékben történik az autonómia tiszteletben tartásával, és milyen mértékben teremtünk lehetőséget a központi beavatkozásnak. A nagyobb községekben és mezővárosokban, valamint a speciális termelést folytató helyeken viszont a speciális szövetkezetek elve lehet az irányadó. Ilyen helyeken bizonyos esetekben különleges szövetkezeti ágazatok *önálló* szövetkezetekként való megszervezése válik szükségessé, másfelől pedig különböző szakszövetkezetek összevonása *egyetlen szakszövetkezetté.*

## *A jelenlegi központok beolvadása az egységes központba*

Abban a megegyezésben, amely az egységes szövetkezeti központ megteremtését eredményezte, részt vettek a három nagy központ képviselői is. Ezzel a három jelenlegi központ hozzájárult ahhoz, hogy feladja önálló létét, és *tökéletesen beolvad az egységes központba.* Természetesen ez a beolvadás nem olyan egyszerű. Számítanunk kell arra, hogy az egyes központokban kifejlődött központi sovinizmus nem fog olyan könnyen elenyészni, és sokáig problémája lesz az *egység teljes megteremtésének.* Ez a veszély azonban nem különösen nagy, és bátran számíthatunk arra, hogy a felelős vezetők ennek leküzdése érdekében nem lesznek restek.

Van azonban egy másik vonatkozása a beolvadásnak, amit mint értékes és fejlődést szolgáló tényezőt nagyon meg kell becsülnünk. Arról van szó, hogy a három központ mindegyikében kifejlődött egy bizonyos *tapasztalat* a problémák felismerésében és megoldásában s bizonyos *gyakorlat* a központi tevékenység technikai megszervezésére és ellenőrzésére vonatkozóan. Ezt nem nélkülözheti az egységes központ sem. Az a helyes tehát, ha ezeket az értékes tapasztalatokat és gyakorlati módszereket, akár vetélkedve egymással, a beolvadó központok viszik magukkal. Így válik az egységes központ *élő szervezetté*, nem pedig elméletileg megszerkesztett gépies keretté.

És itt külön fel kell hívnunk a figyelmet a földmíves-szövetkezeti központban szerzett tapasztalatokra és kialakult gyakorlatra. Az lehet, hogy a FOK a legkisebb és a leggyöngébb szövetkezeti központ, de nem vitatható, hogy a legnagyobb szövetkezeti problémákkal birkózik. Csak két alapvető dologra mutatok rá. A FOK az egyetlen a szövetkezeti központok között, *amely hivatásszerűen és nagyobb arányokban termelőszövetkezeti munkát végez.* Ez irányú tapasztalatai és ez irányú gyakorlata nélkülözhetetlen és életbe vágó tényezője az egységes szövetkezeti központnak is. A másik pedig az, hogy nagyszabású és önálló problémaként jelentkező szervezési feladatokat szintén csak a FOK végzett eddig. Ez irányú tapasztalata és gyakorlata szintén megbecsülendő tényezője kell hogy legyen az egységes szövetkezeti központnak. Annál is inkább különös gonddal kell tekintettel lenni ezekre a tapasztalatokra, mert az ország szövetkezeteinek közel harmadrésze földmíves-szövetkezet. És ha a földmíves-szövetkezeti központ nem is tudta kielégítően kiszolgálni majdnem 2000 szövetkezetét, mindenesetre hozzászoktatta őket ahhoz, hogy erejéhez képest kiszolgálta őket. Ez a közel kétezer földmíves-szövetkezet joggal várja el az egységes szövetkezeti központtól, hogy azt a munkát, amelyet a FOK megkezdett, *nagyobb erővel és nagyobb sikerrel* folytassa az egységes központ.

Természetesen a többi szövetkezeti központnak is vannak *különleges tapasztalatai*, amelyet az egységes központ nem hagyhat számításon kívül. A másik két központ hozományára is életbevágóan szüksége van az egységes központnak. Ezek éppen olyan fontosak a maguk területén, mint a FOK-é a szervezés és a termelés terén. Kétségtelen, hogy e hozományok között a legnagyobbat a földmíves-szövetkezetek központja képviseli. És ez bőven kiegyenlíti azt a tőke- és berendezésbeli gyöngeséget, amivel a FOK elmarad a másik két központ mögött.

# Széchenyi*

*I. Széchenyi pályája*

1. *Az ország a 19. sz. elején:*

a) *A Habsburg császárság* birodalma kezdett....

α) *Az államigazgatás:* adó, hadsereg, közigazgatás

β) *Összbirodalmi gazdaságpolitika:* telepítés, urbárium, iparfejlesztés, kereskedelem

γ) *A rendek kuruckodása:* sorvadt: ellenállás csökkent, insurgentio nevetséges

δ) *Az arisztokrácia* szinte teljes asszimilációja

ε) *A jobbágyság* az adott lehetőségek közt kezdett emelkedni: lojális autonómiák, katonaság, német mesterek, németül tudnak

*Magyarország kezdett megszűnni*

b) *A jövő* ezen az úton tűnt föl

2. *Széchenyi:*

a) *egyik vezető arisztokrata család.* Pontosan benne ebben az alakulásban

b) *a fiatal Széchenyi is benne ebben* – külföld, nyelvtudás, életmód

c) *Egy nagy különbség:* benne merült föl: *lehet Magyarország.* Nem kell feloldódni Magyarország: saját nemzeti fejlődés – *Ez nagyság*

3. *A reformkor*

a) *A nyugati fejlődés ihlete:* a kapitalizmus és a szabad polgári fejlődés útja

b) *Ezt csinálni meg Magyarországon*

A feudalizmus lebontása: haladás stb.

c) *Ezt egy nagy tekintélyű főúr indította el,* utána az ország

d) *Saját osztályának a lelkesítésével* kaszinó, lovasegylet, ostorozás

4. *A forradalom szakasza:*

a) A kezdeményezés népi erőket mozgatott meg,

α) *A birtoktalan, értelmiségi köznemesség.*

Kossuthék

β) *A centralista polgárság*

γ) *A népi értelmiség* Petőfi, Vasvári, Táncsics, Arany J. stb. falusi jegyzők, papok

δ) *A pesti nép*

ε) *A jobbágyság bátorodása* úrbér .... fizetés, bátrabb alkudozás

b) *Ez a mozgás forradalmi harcra vezetett*

α) A király-császár és *Ausztria ellen*

β) *A főnemesség és főpapság* ellen

γ) *És a valóságban elhagyta* a Széchenyi kereteit

c) *Ezért konfliktus Széchenyiben*

α) *A haladás-fejlődés békés* útja, elképzelése szerint

β) *A valóságos társadalmi harc útja*

*Ezért Széchenyi visszahúzódott* saját elképzelése, eszméi körébe, s innen kritizálta a harcot és az elbukást

5. *Halála után, a forradalom elbukása után* neve továbbra is politikai tényező

a) A 48-as, 49-es elemek és szemlélet számára megalkuvás, reakció, duzzogó főúr stb.

b) *A 67-esek számára* a helyesebb út, az okosabb vezér, a nagyobb ember stb.

c) *Mindmáig: a Kossuth–Széchenyi ellentét*

α) *Kossuth:* a forradalmár, a doktrinér, az oktalan hős, a rossz politikus } a politikai felszabadulás

* A Györffy-kollégiumban tartott előadás kéziratos vázlata. 1947. március 22. EFB 2963.

β) *Széchenyi:* a haladó magyar
a történelmi alak
a tragikus hős
a jó politikus
} a gazdasági erősödés

II. *A mai probléma*

1. *Elvi síkon*

a) *Szekfű:* Sz. konzervatív *reformrendszere* a liberalizmus három nemzedéke helyett

b) *Németh L.: a mélymagyar géniusz:* a magyarság szellemi és politikai szabadságharcának az igazi apostola

2. *A valóságos történelmi fejlődésben*

a) *A 48-as forradalom* és szabadságharc

b) *Széchenyi:* α) *a reformmozgalom elindítója*
β) mély, nagy és *gazdag géniusz* eszmei-elvi szférába
γ) a valóságos népmozgalomban *félreálló:* eszméi igazságában

3. *Ez a harmadik út problémája.* Mi ez?

a) *Mély, nagy, igaz, szép eszmei vívódás és képzelődés* a nép, a magyarság, a nemzet sorsa felől

b) *Ez induláskor politikai erő is.* Előrevivő tényező

c) *De a valóságos társadalmi mozgalmak és harcok kifejlődésekor:* visszahúzódás: az eszmék igazságaiba és szépségeibe

*Nem reakció:* mert nem a régi rend

*De nem is a harc szellemi, politikai szolgálata*
mert visszahúzódik félreáll
és nem vállalja azt, ami folyik,
ámbár kívánta és részt vett az
indításban

d) Ez Széchenyi, Kemény Zsigmond akkor,
Ez most Németh László

4. *A megoldás, a föloldás*

a) *Történelmi igazság, törvényszerűség*
a társadalom átalakulása, a nép fölszabadulása nem az eszmék szépsége, mélysége és komplex igazsága szerint folyik, hanem valósága társadalmi erők természete szerint való harcokban. Fölszabadulást kívánni, elképzelni ezen kívül, másképp nem lehet. És a kihúzódás az ellenfélt szolgálja az kapaszkodik

b) *Az elvont, mély, gazdag eszméknek megvan a jelentőségük:* lehet tanulni belőlük, de nem lehet utánuk menni

A *nagy egyéniség pedig,* aki ezt képviseli a történelem, a nép élete szerint mérődik

c) *Tehát: vagy történelemformáló erő lesz* ha követi,
*vagy tragikus nagyság,* akinek tisztelet és akitől tanulni lehet, de a történelem átmegy rajta, ha visszahúzódik.

d) *De ez a mérték csak a nagyoknak*

A hívek a harc szabályai szerint s a nagy név sem menti őket –

# A parasztság útja*

Pártunk Politikai Bizottsága, amikor a párt politikai és szervezeti egységének biztosítása érdekében történelmi jelentőségű határozatokat hozott, ezt a lépését azzal indokolta meg, hogy biztosítani kívánja a Parasztpárt történelmi paraszti politikájának a töretlen érvényesítését.

Mi ez a történelmi paraszti politika? Mi a történelmi helyzethez mérten újra meg újra feltettük magunknak ezt a kérdést, és halálos komolysággal feleltünk rá. Joggal teszik fel ezt a kérdést tagjaink is és a pártunkba nem tartozó parasztok is. Nekünk előttük is, az ország nyilvánossága előtt is felelnünk kell. Felelünk.

*Az a politika ez, amely elszántan, következetesen és soha meg nem alkudva ki akarja harcolni a parasztság teljes és valóságos felszabadulását minden feudális-jobbágyi elnyomottságból és minden tőkés-kapitalista kihasználás és kiuzsorázás alól. Az a politika ez, amely meg akarja valósítani azt, hogy a századokon keresztül lenézett, semmibe vett és megnyomorított parasztok öntudatos, művelt és szabad emberek legyenek. Az a politika ez, amely el akarja érni, hogy az egész parasztság, mint a legnagyobb dolgozó réteg, munkájához, emberségéhez és súlyához mérten önálló és döntő tényezője legyen a társadalom életének és az ország vezetésének.*

Mi ennek a politikának az útja? Erre is felelt a párt Politikai Bizottsága egyértelmű meggyőződéssel és felelősséggel. Tovább kell fejleszteni és előbbre kell vinni az öntudatos parasztság szervezett politikai mozgalmát, meg kell erősíteni a parasztság saját, önálló pártját. Ez az út eddig is tisztán állt előttünk s most is világosan áll. Le kell rázni a parasztság politikai mozgalmának, a parasztság igazi pártjának minden feudális-úri és tőkés-polgári befolyást, minden úri huncutsággal félrevezető hamis irányítást, tehát szembe kell fordulnia a régi rend mindenféle kísérletével és képviselőjével. Ezzel szemben el kell fogadnunk és meg kell becsülnünk a dolgozó és néppel együttérző, igazi értelmiségi réteg segítségét és együttműködését. Legfőképpen pedig szövetséget kell tartanunk a másik nagy dolgozó osztállyal, az ipari munkássággal és ennek az osztálynak a pártjaival. Mert a munkásságnak is elvitathatatlan demokratikus jussa, hogy olyan pártokat alakítson és tartson, amilyen neki kell.

Ez a történelmi paraszti politika a parasztság felszabadulásának az egyetlen lehetséges útja. Ez az egyetlen lehetséges útja annak, hogy a parasztságnak kenyere, becsülete, jobb munkája és emberibb élete legyen. A történelem megszámlálhatatlan példája, legközelebb a Nagyatádi-féle kisgazdapárt katasztrófája, mutatta meg, hogy minden más próbálkozás, minden más út nem a fölemelkedés, hanem a szolgaságba való visszahanyatlás felé viszi a parasztságot.

A Nemzeti Parasztpárt ezt a politikát vallja, és ezt a harcot vívja attól kezdve, hogy a parasztság szószólói könyvekben és cikkekben felemelték a szavukat, s attól kezdve, hogy ezt a pártot mint a parasztság történelmi politikai mozgalmát megalapítottuk. Ezzel a céllal és ezen az úton küzdöttünk mindig úgy, hogy az adott körülmények között lehetett és kellett.

Az elnyomatás éveiben, a régi rend idején harcoltunk a földreformért, a parasztság társadalmi és gazdasági védelméért és a felszabadulás lehetőségéért: a demokráciáért. A felszabadulás után pedig dolgoztunk a földreform végrehajtásáért, a földhöz jutottak talpra állításáért, az állam és a társadalom demokratikus átalakulásáért, és harcoltunk a régi rend minden visszatérési kísérlete, minden reakciós politika ellen.

A parasztság történelmi politikáját szolgáltuk mindenekfölött régen éppúgy, mint most, azzal, hogy fáradhatatlanul és céltudatosan dolgoztunk a parasztság felvilágosításáért, öntudatosításáért és megszervezéséért. És ebben a harcban, küzdelemben, munkában soha nem hagytuk el a régi zászlót, egy pillanatra sem tévesztettük el az egyedül helyes utat. Nem alkudtunk meg, nem keveredtünk össze a régi rend uraival és polgáraival, de mindig befogadtuk és megbecsültük a parasztság sorai közé álló igaz értelmiségi embereket, és tántorodás nélkül tartottuk a szövetséget a munkássággal.

E meggyőződéssel vallott politikánk igazságát, helyességét és eredményességét sem egyszerű paraszti ésszel, sem akármiféle elvont okoskodással senki kétségbe nem vonhatja. A történelem minden példája s mostani életünk minden mozzanata a mi igazunk mellett bizonyít. Mégis voltak olyanok és vannak olyanok, akik kétségektől vezettetve nem erősek a meggyőződésben, és bizonytalanok magatartásukban.

Mitől van ez az ijedtség, miért van ez a bizonytalanság? Ők maguk is mondják, és mi is világosan látjuk, hogy mi az oka ennek. És azt is tisztán látjuk, hogy kikben munkál az ilyen kétség és bizonytalanság.

* Szabad Szó, 1947. március 2.

A parasztság körében azok közt, akik nem eléggé öntudatosak még, akik még benne élnek a régi nyomott jobbágyi gondolkozásban, amibe a régi rend évszázadokon keresztül belenevelte a parasztságot. És azokban, akik erősebb, birtokosabb gazdák lettek, és kisgazdai jólétüket, biztonságukat és vagyonukat érzik veszélyben. Az értelmiségi réteg soraiban pedig azok között, akik nem látnak még elég tisztán, akik nem tudnak szabadulni még a régi uralkodó osztály nemzeti és társadalmi illúzióitól. Pártunk vezetői közül pedig azokat ingatták meg ezek a kétségek – kit erősebben, kit gyengébben –, akikben a föltámadt néphangulathoz való alkalmazkodás kerekedett felül.

Milyen kétségekről van itt szó? A parasztság oldalán demokráciánk előretörése nyomán föltámadt sokakban az a kétség, hogy a munkássággal közösen épített népi demokrácia nem vezet-é a magántulajdon megszüntetésére és valamiféle kolhoz kényszerű megvalósítására. A maguk földjén gazdálkodó önálló parasztokban föltámadt az a kétség, hogy abban a népi demokráciában, amelyben döntő tényező a munkásság, a munkásság ipari érdekei és szocialista tervei nem veszélyeztetik-e a paraszti önállóságot és a parasztság munkájának a gyümölcsét. Sokfelé föltámadt az az ijedtség is, hogy a demokrácia nem tör-é az egyházi élet és a vallásos hit szabadsága ellen.

Az értelmiségi rétegekben pedig az az ijedtség vert tanyát, hogy a parasztság és a munkásság nem tör-é az értelmiség ellen? Nem akarja-e kipusztítani vagy szolgaságra kárhoztatni az értelmiségi réteget. Különösen érzékenyen és ijedten támadt fel az az érzés az értelmiségi rétegekben, hogy nincs-é veszélyben a nemzet függetlensége és szabad jövője a demokrácia politikája folytán.

Tudjuk, ismerjük ezeket a kétségeket és szorongásokat. De azt is tudjuk, hogy miből táplálkoznak. Egyfelől társadalmunk régi neveltségéből és félrevezetettségéből, másfelől pedig a régi rendet visszasíró elemek reakciós aknamunkájából.

A parasztságot századokon keresztül jobbágyi félelemre és alázatosságra nevelték, s évtizedeken keresztül arra tanították, hogy a munkásság fölforgató, hazátlan, istentelen, családromboló veszedelem, s ennek az úri nevelésnek a hatása alól még nem tudja kivonni magát egészen. A legtöbb parasztember nem hisz már a régi világban, de még kételkedik abban, hogy a munkássággal együtt föl tudunk építeni egy jobb és emberibb világot. Hasonlóan az értelmiségi réteg. A régi úri értelmiség azt tartotta magáról, hogy ő a nemzet egyetlen felelős vezető rétege, s ezért úri kiváltságok illetik meg, és parasztoknak, munkásoknak az kötelessége, hogy rájuk hallgasson. Az értelmiségi emberek emiatt ma is nehezen tudnak fenntartás nélkül odaállni a parasztság és a munkásság mellé, s nehezen tudnak a néppel, a parasztokkal és a munkásokkal együtt gondolkozni a társadalom és a nemzet jövője felől.

De nagy része van a kétségek felidézésében azoknak a suttogásoknak és ijesztgetéseknek is, amit a régi rendszer javíthatatlan hívei folytatnak szüntelenül. Az összeesküvés megmutatta, hogy milyen céltudatosan és furfangosan szították ezek az urak a nép hangulatát, s hogyan rémítették célzatos híreszteléseikkel a könnyen hívőket.

A kétségek és bizonytalanságok tehát sokféle forrásból táplálkoznak, csak éppen az igazságból, a valóságból nem. Sem általában az egész demokrácia, sem pedig különösen a Nemzeti Parasztpárt politikája nem rejti magában azokat a veszedelmeket, amiktől a tisztán nem látó emberek félnek. A demokrácia kétesztendős építőmunkája, minden baj, nehézség és kétségtelen hiba ellenére is jótáll magáért, s mindenki, aki fel tudja fogni a valóságot, érezheti, hogy kifelé viszi az országot a bajokból, s egy szabadabb, emberibb társadalmat épít.

A Nemzeti Parasztpárt eddigi politikája nem kevésbé meggyőzhette a kételkedőket és ingadozókat, hogy nincs okuk megijedni. Amit mi csináltunk a két esztendő alatt, az is beszél magáért, s nincs olyan rágalmazás, nincs olyan céltudatos félrevezetés és ámítás, ami sikeresen befeketíthetné a mi politikánkat. Pedig sokat rágalmaznak bennünket, és sokat igyekeznek rákenni mindazok, akik félnek az öntudatos parasztok önálló politikai mozgalmának a megerősödésétől.

Most, amikor a Parasztpárt a belső tisztulás és az egységes megerősödés útján van, kimondott szavakkal kell újra felelnünk azokra a kétségekre és félelmekre, amelyek kezdettől fogva kísérik pártunk munkáját, az elmúlt esztendőben olykor-olykor meg is ingatták a párt egy részét.

Szóljon először a parasztok felé szavunk. Mi ellene volnánk az önálló kisbirtokos parasztságnak? Soha. Nem voltunk egy pillanatig sem, de nem leszünk a jövőben sem. Azért küzdöttünk és azért küzdünk ezután is, hogy a parasztság önálló, maga földjén dolgozó, maga emberségéből élő szabad ember legyen, hogy gyarapodó, virágzó kisgazdasága legyen minden parasztnak. Ezért vettünk részt erőnkön felül a földreform végrehajtásában, és ezért dolgozunk ma is a földhöz jutottak talpraállításáért mindenkinél nagyobb erőfeszítéssel. Még a kisgazdák pártjának sem vagyunk mi az ellensége, csak azoknak, akik a parasztság szabadságát és munkáját veszélyeztetik.

Ellenségeink sem hiszik, hogy mi a magántulajdon megszüntetését akarjuk, és segédkezet nyújtanánk a kolhozrendszer bevezetéséhez. Mégis mondják, és mégis van, aki elhiszi. Ezeknek mondjuk: mi a dolgozó pa-

raszt magántulajdonát sérthetetlennek tartjuk, és ennek biztosítására, ennek védelmére senki nem készebb és nem elszántabb nálunk.

Paraszti politikánknak az is sarkalatos alaptétele, hogy a paraszti érdekek védelmében mind gazdasági, mind politikai vonalon egyformán legfelső feladatunknak tartjuk. Nincs olyan érdeke a parasztságnak, amelynek ne mi lennénk a legőszintébb és legkövetkezetesebb képviselői. Csakhogy mi ezt nemcsak mondjuk, hanem meg nem alkuvóan harcolunk is érte ott és azok ellen, ahol kell.

A mi pártunkat olyan katolikus, református, evangélikus és görög katolikus parasztok vezetik, akik egyházi iskolákban tanultak meg írni-olvasni, és falusi templomokban tanulták meg a vallásos hitét. Aki ezekre a parasztokra meri mondani, hogy egyházellenesek és vallásellenesek, az összetéveszti az egyházi nagybirtokok védelmét az egyház tiszteletével és a vallás szabadságával. Mi tiszteljük és védjük az egyház vallásos hivatását és a vallásos hit szabadságát, de nem védtük az egyházi nagybirtokot, és nem támogatjuk a papság politikai hatalmát.

Az értelmiségi rétegek felé is szeretnénk tiszta helyzetet teremteni. Akik azt állítják, hogy mi értelmiségellenesek vagyunk, hogy mi a művelt, dolgozó értelmiségi emberek ellen vagyunk, azok azt teszik fel rólunk, hogy saját magunk ellenségei vagyunk. A mi pártunk alapítói között a magyar értelmiség legjavából vannak tömegesen értelmiségi emberek, akik éppen, mert igazi értelmiségi emberek, odaálltak a parasztok sorai közé. Nem vagyunk mi értelmiségellenesek, ezt bátran elhiheti rólunk mindenki. Csak a régi úri középosztálynak nem vagyunk barátai, és azért küzdünk, hogy az értelmiség kivetkőzzék minden úri tempójából, és igazi értelmisége legyen, amely együttérez és dolgozik a néppel. Ezt az igazi értelmiséget mi hívjuk, befogadjuk, megbecsüljük, és erőnkhöz képest meg is védjük.

A mi pártunk Nemzeti Parasztpárt. S azt, hogy nemzeti, halálosan komolyan is vesszük. Minden erőnkkel, minden vércseppünkkel és minden idegszálunkkal a magyar nép jövőjéért és a népből megújult nemzet fejlődéséért küzdünk. Mégis kétségek támadnak olykor némelyekben, hogy nem szolgáljuk jól a nemzet javát. Ezeket megnyugtatjuk: ha valóban ezt hiszik, akkor végzetesen tévednek, és áldozatai azoknak a hamis nemzeti illúzióknak, amelyeket a régi, a történelmi osztályok festettek eléjük. Mi a nemzet valóságos érdekeit szolgáljuk, az egyedül lehetséges úton, nem pedig olyan álmokat kergetünk, amelyek már néhányszor a sír szélére sodorták a nemzetet. Ne féltse tőlünk senki a nemzetet: a parasztság, minél jobban viszi a maga helyes paraszti politikáját, annál eredményesebben szolgálja a nemzet fölemelkedését.

Ez tehát a Parasztpárt eredeti politikája, és ezt akarjuk vinni következetesen, ingadozás nélkül ezután is. Ami most történt a Párt életében, az nem törés, nem elhajlás, nem újrakezdés, hanem tisztulás és megerősödés. S ez a feltétele annak, hogy kezdettől fogva vallott politikánkat diadalra vigyük.

# Az egységes Parasztpárt politikája*

## Nyilatkozat a Békés c. lap számára

*Békéscsabai útja alkalmából megkértük Erdei Ferencet, hogy mint a Parasztpárt főtitkára nyilatkozzék az egységes Nemzeti Parasztpárt politikájáról.*

1. *Hogyan bontakozik ki a parasztság jövője a népi demokráciában az egységessé lett Parasztpárt programja szerint?*

Mindenekelőtt állapítsuk meg, hogy a Parasztpárt azzal, hogy egységét megteremtettük, semmit sem változott. Változatlanul állunk eredeti programunk alapján, mindössze annyi történt, hogy bizonyos ingadozásokat megszüntettünk, és újra következetesen, meg nem alkuvóan visszük a radikális paraszti politikát. Mi a jövője a parasztságnak a népi demokráciában a mi programunk szerint? Az, hogy megvalósítsuk a parasztság teljes felszabadulását. Ez azt jelenti, hogy a parasztság rázza le magáról a régi úri, polgári világ minden befolyását és szabadon, öntudatosan, mint a magyarság legnagyobb dolgozó rétege a maga érdekei és szabad akarata szerint döntő tényező legyen az ország vezetésében. Ez a politikai felszabadulás és felsorakozás biztosítja azt, hogy gazdasági, kulturális és minden egyéb kérdésben is méltó helyet foglal el a parasztság.

2. *Miért léptünk be a Baloldali Blokkba és mi a viszonyunk a két munkáspárttal?*

A Baloldali Blokkba azért léptünk be akkor és azért állunk szilárdan benne ma is, mert mélységes meggyőződésünk, hogy a parasztság a maga szabadságharcát csak a munkássággal együttműködve vívhatja meg eredményesen. Ezt felismertük tíz évvel ezelőtt, és ma annál kevésbé van okunk ebben kételkedni, mert az összeesküvés megmutatta, hogy a régi Horthy-rendszer urai buzgón igyekeznek szövetkezni a parasztsággal, de ez a parasztságra nézve nem más, mint visszasüllyedést eredményezne. Természetesen a munkáspártoknak is megvan a maguk politikája, megvannak a maguk politikai célkitűzései és nekünk is. Tehát mi úgy tartjuk a szövetséget a munkáspártokkal, hogy erős, önálló, öntudatos paraszti mozgalmat akarunk teremteni. Azért is, hogy a munkásság erejével együtt megsemmisítő erővel léphessünk fel a régi rend minden kísérletével szemben, és azért is, hogy a demokratikus társadalmi rend felépítésében a parasztság munkájához és súlyához mérten kivehessük a magunk részét. A Baloldali Blokk tehát nem veszélyezteti a Parasztpárt önállóságát, és nem jelent összekeveredést bármely munkáspárttal. Egyszerűen azt jelenti, hogy közösnek ismertük fel ellenfeleinket, és ezek ellen vállvetve harcolunk, viszont külön-külön dolgozunk az új népi demokrácia felépítéséért, és ebben igyekszünk versengeni egymással.

3. *Miben különbözik a Nemzeti Parasztpárt programja a másik két baloldali párt programjától, és ezzel kapcsolatban a kolhozról szeretnénk valamit hallani.*

A kolhozról nehezen tudok nyugodtan beszélni. Olyan kitartóan, makacsul és ostobán hajtogatják ezt a képtelenül hamis, idétlen és rosszindulatú feltevést pártunkkal kapcsolatban, hogy szinte sérti pártunk becsületét, hogy újra meg újra felvetik. De ha mégis felvetik, könnyen felelhetünk. Semmi közünk hozzá. Aki arra a pártra, amely a földosztásból szinte erején felül kivette a részét, amely a földhöz jutottak talpraállításáért annyit dolgozik, amely a paraszti kisgazdaságok jövőjét olyan sok munka befektetésével készíti elő, arra azt mondani, hogy kolhozt akar, az vagy bolondoknak a képzelgése, vagy alattomos, becstelen és céltudatos reakciósoknak a hazudozása.

4. *Van-e remény arra, hogy az ismét megtisztult és demokratizálódott Kisgazdapárttal a viszonyunk megjavuljon, és milyenek a parasztegység lehetőségei?*

A Kisgazdapárttal természetesen megjavulhat a viszonyunk. Minden azon múlik, hogy a Kisgazdapárt mennyire tud valóban átváltani az egyértelműen következetes és építő demokrácia útjára. Igen komoly lépéseket már tett. Tehát van remény arra, hogy tényleg meg fog tisztulni. Ez esetben mi a parasztság másik pártját fogjuk látni benne, amellyel ha kell, szövetkezve küzdünk a parasztság jövőjéért, ha kell versengünk vele abban, hogy melyikünk tud megbízhatóbban, eredményesebben küzdeni. Egy bizonyos. Amíg a Kisgazdapárt egyszerűen az ellenzéki hangulat megnyergelésével csinálta politikáját, és nem vette elég komolyan a demokráciát, addig mi igen lemaradtunk mellette, és bizalmatlanok is lettünk vele szemben. Ha azonban a Kisgazdapárt is olyan komolyan veszi a demokráciát, mint mi, és ugyanúgy a demokrácia megszilárdításán keresztül akarja a parasztság jövőjét szolgálni – és másképp nem is lehet –, akkor velünk egy célért küzd, és ebben mi álljuk a versenyt vele. A parasztegység úgy, ahogy régebben a Kisgazdapárt felvetette, bármilyen szépen hangzik is,

* Gépelt kézirat. 1947. március 22. EFB 217. Rövidítve megjelent: Békés, 1947. március 23.

végeredményben nem a parasztság érdekében történt. Mi szüntelenül törekszünk a parasztság egységére, és el akarjuk érni a dolgozó parasztság öntudatos politikai összefogását akár a mi pártunkon belül, akár pártokon keresztül. De ez a parasztegység csak akkor válhat komollyá, ha a Kisgazdapárt valóban paraszti politikát csinál, nemcsak szavakkal, hanem minden lépésével is.

5. *Konkréten milyen eredményeket ért el eddig, illetve milyen sikerrel kecsegtető akciókat indított el az egységesült Parasztpárt gazdasági, politikai és kulturális téren a magyar parasztságért?*

Persze, négy hét alatt nagy eredményt elérni ilyen történelmi időkben túlzott kívánság lenne. Nem is pártunk barátai szokták így felvetni a kérdést. Mi azonban mégis értünk el eredményeket. Legelőször belül a párton. Soha nem remélt mértékben felpezsdült a párt élete mindenütt, ahol nem romlott el végképpen az egymással ellentétbe került két oldal viszonya. Olyan dunántúli megyékben, ahol korábban 20–30 ember jelent meg egy-egy megyei értekezletünkön, ma százas tömegek sorakoznak fel, és megújult lelkesedéssel követik a párt zászlaját. Kicserélődött a központnak és a helyi szervezeteknek a viszonya is. Ma a központ valóban központja az ország Nemzeti Parasztpártjainak, és élénk vérkeringés járja át az országot pártmunkánk következtében. De eredményt értünk el a koalícióban elfoglalt helyzetünk tekintetében is. Míg korábban éppen ingadozásaink miatt nagyon lebecsültek bennünket, ma egyre komolyabb és komolyabb tényezők vagyunk, és ma már mindenkinek számolni kell velünk a magyar demokrácia irányításában.

6. *Megoldódott-e teljesen a belpolitikai válság, vagy kilátás van továbbra is új választásra, és milyen lenne az?*

A belpolitikai válság annyiban szűnt meg, hogy a Kisgazdapárt mutatott olyan szándékot, és tett is olyan lépéseket, hogy a demokrácia alapjain tudunk együttműködni. Annyiban is megoldódott, hogy rendeződtek a kormány kérdései, és van közösen elfogadott programja a megújult kormánynak. Ez persze nem jelenti még azt, hogy minden rendben van. Jelenti azonban azt, hogy újra megindulhat a munka és a nagy reformok előkészítése. Ebben a meggyőződésem szerint minden párt serényen kiveszi a részét. A megegyezés azonban olyan, mint a házasság. Viselve válik, hogy jó-e vagy nem. A legnagyobb felelősség a Kisgazdapárton nyugszik, elsősorban azon, hogy valóban leszámol-e a renitens, ellenzéki, koalícióellenes és itt-ott demokráciaellenes elemeivel. Ha ez valóban bekövetkezik, akkor hónapokra biztosítva van az ország nyugalma és a békés építőmunka lehetősége.

7. *Mit üzen a Viharsarok parasztságának, és mit vár a Békés megyei Parasztpárttól?*

Én makói hagymás vagyok. Tudom azt, hogy a paraszti kistermelésben a kapitalizált piaci viszonyok között élő viharsarki parasztság között igen nehéz a helyzete a Parasztpártnak. Nálunk Csanádban is így van. A módosabb polgári érzésű kisgazdák igen harcos kisgazdapártiak, és dühös ellenfelei a munkáspártoknak. Viszont a szegény, mindeddig bérmunkából élő kisparasztság nagy számban tömörült a munkáspártokba, és szintén dühös ellenfele a kisebb-nagyobb gazdáknak. E két élesen szembenálló fél közt igen nehéz a helyzete a Parasztpártnak. Mégis hivatása és jövője van a Parasztpártnak. A Viharsarok megyéjében is. A sok haszonbérlő, kertész, a maga földjén tengődő régi földbirtokos vagy földhöz juttatott újgazda az a rétege a parasztságnak, amely igazi alapja lehet a Parasztpártnak. De ha a módosabb parasztság, meg a régi kisbirtokos réteg is öntudatosan felismeri helyzetét a többi osztályok között, és felismeri azt, hogy a dolgozó parasztságnak közös érdeke mindenféle feudalizmus és kapitalizmus ellen megalkuvás nélkül harcolni, akkor ilyen vidékeken is tömegei lesznek pártunknak. Nagyon jól tudom, hogy nehéz a kialakult ellentétek közt jól meglelni helyünket. De tartsa szem előtt a Viharsarok parasztsága, hogy az ország számos részén már meglelte a parasztság ezt az utat és itt a Parasztpárt tömegei egyre öntudatosabbak és egyre nagyobbak. Annyit mindenesetre üzenhetek, hogy a központnak egyik legfőbb gondja lesz a Viharsarok parasztságának a gondjait magáévá tenni, és a pártszervezést úgy irányítani, hogy itt is egységes, öntudatos, erős parasztpártok legyenek. Én főtitkári tisztemet különösen úgy igyekszem betölteni, hogy a Viharsarok parasztsága méltó helyet foglaljon el a Parasztpárt egyre hatalmasabb seregében, és ebben az sem fog zavarni, gátolni vagy elkedvetleníteni, hogyha hamis előítéletekkel pártunk soraiban itt-ott bizalmatlanok lennének velem szemben. Én hiszek a parasztság jövőjében, hiszek a Parasztpárt elhivatottságában, és mindenki, aki hasonlóan tud hinni ebben, találkozik velem.

# Polgári demokrácia és fasizmus*

## *A Szabadságpárt problémája*

Mindaddig, amíg nagyobb szerepet nem kezdett játszani politikai életünkben a Szabadságpárt, a közvélemény többé-kevésbé tisztázott felfogással élt e párt felől. A Kisgazdapártból való kilépésük idején az volt a közvélekedés, hogy e kizárt képviselők olyan politikai felfogást képviselnek, ami miatt a Kisgazdapárt őket ítélje azoknak a reakciósoknak, akik zavarják a párt koalíciós politikáját. Azt is érezte a közvélemény, hogy nem ők elsősorban a Kisgazdapárt koalícióellenes reakciósai, hiszen kizárásuk után az összeesküvők és barátaik továbbra is bennmaradtak a pártban. A közítélet tehát egyfelől valóban reakciósoknak találta a Szabadságpárt képviselőit, másfelől azonban megkülönböztette őket az összeesküvőktől, a koalíció és a demokrácia náluk elszántabb ellenségeitől.

Az alatt a néhány hónap alatt, amíg a Szabadságpárt csöndesebben dolgozott, azt tapasztalhattuk, hogy általában ellenzéki politikát folytattak, különösebben kivehető, határozott él nélkül. Parlamenti felszólalásaikban és itt-ott megjelenő cikkeikben találkoztunk klerikális jellegű megnyilatkozásaikkal, más alkalommal a nyugati orientációt képviselő ellenzéki nacionalizmus hangjait ütötték meg, legtöbbször pedig a kapitalizmust és az egyéni gazdasági szabadságot védő liberális elveket hangoztatták.

Mióta a Szabadságpárt megindította országos szervezkedését és napilapja is megjelent, nemcsak zajosabb szerepet kezdett betölteni ez a párt, hanem egyúttal határozottabb jelleget is öltött. Ellenzékiségük mind következetesebben a polgári demokrácia elvei szerint nyilatkozott meg, s erről az elvi alapról támadták a koalíció és az egész demokrácia politikáját. Szüntelenül elvont szabadságjogokat, általános emberi igazságokat emlegettek és ezekből kiindulva mind élesebben és határozottabban támadták népi demokráciánk csaknem minden intézményét és intézkedését. A legkövetkezetesebben szálltak síkra a szabad kapitalista gazdálkodás érdekében és az államosítás ellen. Ugyancsak a liberalizmus szellemében értelmezték a sajtószabadságot és ilyen értelemben is igyekeztek élni vele. Mindinkább kiütközött magatartásukból az amerikai orientáció is, nemegyszer igen szokatlan és furcsa formában. Szigorú következetességgel azonban ebben az újabb szakaszukban sem lehet illetni őket. A liberális polgári demokrácia elvi alapjairól letérve, ellenzéki demagógiájuk érdekében igen gyakran klerikális és feudális érveléshez is folyamodtak. A fakultatív hitoktatás elleni fellépésük és tüntetésük olyan klerikális hajlamaikra vall, amit minden liberalizmusuk mellett sem tudnak levetkőzni. A földreform elleni meg nem szűnő rosszindulatú támadásaik pedig igen makacs feudális hajlamaikról tesznek tanúbizonyságot, ami ismét elvi következetlenség liberális felfogásukkal szemben.

Mindezekből az rajzolódik ki, hogy a Szabadságpárt lényegében a liberális polgári demokrácia pártja, amely ennek elvi alapjaira támaszkodva folytat éles ellenzéki harcot népi demokráciánkkal szemben. Ezt többékevésbé így érzékeli az ország közvéleménye és ennek megfelelően ítélik meg barátságosabban vagy ellenségesebben a párt működését.

Most azonban új elem vonult be a Szabadságpárt megítélésébe. A munkáspártok részéről elhangzott előbb a parlamentben, majd a sajtóban az a minősítés Sulyokékkal szemben, hogy fasiszták. S azóta mindkét munkáspárt, de főképp a kommunista párt következetesen tartja is magát ehhez a minősítéshez, és ennek megfelelően támadja a Szabadságpárt minden ténykedését. Ezzel együtt a párt vezető politikusairól hitelt érdemlően bizonyítja, hogy már az ellenforradalomban is, valamint Gömbös félfasiszta politikájában is szerepet játszottak.

A felhozott tények, továbbá a Szabadságpárt némely ténykedései valóban megengedik és alátámasztják, hogy a pártot és politikusait fasizmusban marasztaljuk el. Mégis, közvéleményünk számára szokatlan és meglepő, hogy egy liberális polgári demokrata jellegűnek hitt pártról kinyilatkoztatják, hogy ez tulajdonképpen fasiszta párt. Közvéleményünk politikai iskolázottsága nem olyan mértékű, hogy azokat a mélyebb összefüggéseket magától értetődőnek érezné, amelyek folytán nem alaptalanul ítélik a munkáspártok a polgári demokratának hitt pártot fasiszta jellegűnek. A kérdés lényege az, hogy közvéleményünk tapasztalati ismeretei a fasizmusról és a polgári demokráciáról összeegyeztethetetlenek, tehát sokakban támad olyan gyanakvás, hogy a Szabadságpárt fasiszta minősítése egyszerűen politikai fogás.

Mielőtt azokat a mélyebb elvi és történeti összefüggéseket igyekeznénk feltárni, amelyek megmagyarázzák azt, hogy egy polgári demokrata elvű párt folytathat fasiszta politikát, magát a gyanakvást kell eloszlatnunk.

* Fórum, 1947. 4. sz. 241–247.

Nem politikai fogás az, ha a munkáspártok a Szabadságpártot fasiszta pártnak bélyegzik. Annak ellenére, hogy valóban egy liberális polgári demokrata elvű politikai mozgalomról van szó, ennek számos és mély elvi kapcsolata van a fasizmussal, gyakorlati politikai szereplésükben pedig egyenesen a fasizmus erőinek a gócpontjává kezdenek válni és maguk is mindinkább a fasizmus szerepét töltik be. Ez az egyszerű kijelentő állítás azonban bővebb magyarázatra szorul.

## *A jobboldal elméleti különbségei*

A jobboldali politika ismeretes irányzatai között elméletileg igen éles és világos különbséget lehet megállapítani. Akár az egyes jobboldali politikai irányzatok történeti kialakulását, akár társadalmi alapjaikat, akár elveiket, programjukat szemléljük, mindenképpen könnyen felfogható jellegzetes különbségeket észlelhetünk. Elvontan, elméletileg szemlélve áttekinthető, tiszta rendszert állíthatunk fel a jobboldali politikai irányzatok között.

A *feudalizmus* politikai felfogása az ősi jobboldal. A régi rend klasszikus védelmezője ez a politikai felfogás, amely a földbirtokra és a földbirtokosok által vezetett államhatalomra támaszkodva ősi és engesztelhetetlen ellensége minden népi fejlődésnek, minden demokratikus átalakulásnak. Támaszkodik ez a politikai felfogás a társadalom középkorban kialakult hagyományos rendjére, az emberek hierarchikus alá- és fölérendeltségére és legvégül az emberi természet különbségeire és eredendő gyarlóságaira.

A *klerikalizmus* testvére a feudalizmusnak és ez a másik ősi jobboldali politika. A régi rend hasonlóan elszánt és engesztelhetetlen védelmezője, de az egyház segítségével. Az az alapvető felfogása ennek a politikának, hogy a társadalom világi vezetése csak akkor van jó kezekben, ha végső sorban az egyház irányítja ezt a vezetést. Messzebbmenő elvi nézeteiben ez a jobboldali felfogás a feudalizmushoz hasonló világszemléletre, valamint hasonló történelmi és társadalmi nézetekre támaszkodik.

A *polgári demokrácia* egykor a haladás elve volt és mint baloldal állt szemben a feudális és klerikális jobboldallal. Mióta azonban a parasztság és munkásság népi mozgalmai politikai tényezőként jelentkeztek, a polgári demokrácia politikája reakcióvá vált. A szabadság és a parlamenti demokrácia elvontan kezelt játékszabályainak a betartására támaszkodik ez a politikai felfogás, és a társadalom egyedül helyes vezető elvének ezeknek a formai szabadságjogoknak a betartását fogadja el. Nyilvánvalóan azért, mert a kapitalizmus régi rendjének a fenntartására ez a legsikeresebb módszer: általánosságban és elvontan biztosítani a szabadságjogokat, hogy ezzel gyakorlatilag csak a tőkések és egyéb régi vezető elemek tudjanak hatásosan élni. Elvont igazságaik igen szépek és hihetők, gyakorlatukban azonban mindezeket az elvont igazságokat és szabadságjogokat azért képviselik, mert így lehet legsikeresebben megakadályozni a nép valóságos politikai szabadságának a kivívását, és megakadályozni a munkásság és a parasztság felemelkedését.

A *fasizmus* a modern harcos jobboldal. Elvont, formai ismérvei igen változatosak és jórészben estlegesek. A totalizmus, az egypártrendszer, a fajelmélet stb. jellegzetes tünetei a fasizmusnak, de nem kizárólagos és nem változatlan jegyei. Mélyebb lényege a fasizmusnak az öntudatlan kispolgári tömegek álradikalizmusa és ellenkezése a valóságos demokrácián alapuló társadalmi fejlődéssel szemben, másfelől pedig a kapitalisták öntudatos és rugalmas védekezése az igazi demokrácián alapuló társadalmi fejlődéssel szemben.

A jobboldali politikai irányzatoknak ebből a rendszeréből kapott iskolát a magyar társadalom a Horthy-korszakban, s az emberek nagyobb része ma is e szerint szemléli e politikai irányzatokat. Meg kell azonban állapítanunk, hogy ez az iskolázottság nagyon zavaros és nagyon megbízhatatlan.

A feudalizmusról szóló iskolázást annak idején a polgári liberalizmus haladó mozgalma, Adyék és fegyvertársaik kezdték meg, ezt azonban már jórészben elfelejtette a magyar társadalom. Frissebb az emlékezetében az, amit a háború előtti évek fasiszta agitációja tanított a feudalizmusról, ami azonban nagyon vigyázva csak az egyik oldalát mutatta meg a feudalizmus politikai arcának.

A klerikalizmusról szintén a polgári radikalizmus haladó mozgalma tanította először a magyar társadalmat, amit ugyanúgy el is felejtett már, mint a feudalizmusról kapott leckét. Sőt a Horthy-korszak nem kis mértékben klerikális politikája egyenesen visszájára magyarázta az addig tanultakat. És e tekintetben a későbbi fasiszta agitáció még kevesebbet és még zavarosabbat nyújtott, mint a feudalizmus kérdésében.

A polgári demokráciáról pedig nem is kapott igazi szemléltetést a magyar társadalom, ellenben kapott különböző irányú félrevezető és megzavaró frázisokat. Bethlen azzal igazolta a maga feudálkapitalista rendszerét, hogy a polgári demokrácia elveire hivatkozott. S ezt elég sokan el is hitték. Később pedig a nyilasok fasiszta agitációja a társadalom egyik legnagyobb veszedelmének a liberális polgári demokráciát állította be, és ennek megfelelően vitte agitációját Bethlen rendszere ellen.

A fasizmusról hasonlóan torz és ellentétességük mellett is egyformán hamis és egyoldalú képet kapott a magyar társadalom. A háború előtti évek mindent elárasztó fasiszta agitációja egy új kor igézetét propagálta széles tömegek körében a fasizmus jegyében, s ezzel szemben a Horthy-korszakban csak a polgári demokrácia ellentanításait kapta társadalmunk, természetesen elegendő hatás nélkül. Ma a demokráciának mindezekkel a

torz és félrevezető tanításokkal szemben kell mind a demokrácia lényegét megismertetni, mind pedig a fasizmus igazi jellegét és jelentőségét feltárni.

E rossz iskolázás miatt állott elő közvéleményünkben az a zavar, ami ma érezhető a különböző jobboldali politikai törekvések megítélésével kapcsolatban. A rosszul megtanult különbséget ismeri a magyar társadalom a feudalizmus, klerikalizmus, polgári demokrácia és fasizmus között, tehát a legteljesebb zavar áll fenn ezen a téren. Lényegbevágó különbséget éreznek az emberek ott is, ahol nincs, másfelől pedig nyilvánvaló különbséget sem képesek érzékelni ott, ahol valóban fennáll.

## *A jobboldal történeti keveredése*

Világosabb a helyzet, ha nem az elvont elméleti különbségeket nézzük, hanem egyes jobboldali irányzatok valóságos történeti szereplését. Maradjunk e vonatkozásban is hazai portánkon. A Horthy-korszak elég tanulságos példa ebből a szempontból is.

Az ellenforradalmi fasizmus 1919–20-ban előbb segítette eltörölni a két forradalom minden nyomát, azután közreműködött a restauráció politikájában, végül pedig beállt Bethlen feudálkapitalista reakciójának a seregébe. Elég szemléltető példája annak, hogy a fasizmus elveit hirdető mozgalom hogyan tud az ellenforradalmi ténykedésen túl közreműködni egy feudálkapitalista restaurációban, és hogyan tud egy polgári demokrata álarcba öltözött reakciós rendszerbe beilleszkedni.

A bethleni liberális demokrácia szintén tanulságos példát nyújt. Ez a polgári liberalizmus eszméjével ágáló politika restaurálta az egész háború előtti feudalizmust a vele szövetséges kapitalizmussal együtt úgy, hogy a régi rend egész klerikalizmusát is átmentette és újjáélesztette. Azután pedig seregének jó részével megtorpanás nélkül ment át Gömbös félfasizmusába, s rövid pihenő után táborának még nagyobb részével Sztójay egész fasizmusába.

A Gömbös-, Imrédy-, Sztójay-féle fasiszta mozgalom elvi fasizmusa mellett kitartóan és elszántan védte a Bethlen-féle feudálkapitalista rendszert, majd beállt a nácizmus hazai csatlósának és a háború végén angolszász megadásra spekulált és mély barátságot mutatott a polgári demokrácia irányában. Ezt a sort még azzal is tovább lehet folytatni, hogy a köztársaság-ellenes összeesküvés viszont a polgári gondolat ellenforradalmát akarta megcsinálni demokráciánkkal szemben.

Végül szóljunk azokról a makacs liberális polgári demokratákról is, akik közül számosan vannak ma a Szabadságpártban. Ez a vaskalapos demokrata csoport egyáltalán nem elkeseredetten és nem mindenre elszántan ellenzéke volt Bethlennek, támadta Gömbös politikáját és kétségtelenül azt is, ami Gömbös után következett. Most azonban, mint Szabadságpárt, támad mindenkit, aki a népi demokráciát építi, viszont együttműködik mindenkivel, aki ellensége a népi demokráciának.

Ha ezt a néhány példát jól szemügyre vesszük, az a frappáns, de végeredményben nem meglepő igazság derül ki, hogy a jobboldali politika elvileg még oly élénken szembenálló irányai is a legkülönbözőbb módon, a legváltozatosabb formákban, de igen következetesen együtt tudnak működni egymással, sőt egymásba folynak át. Itt leljük a magyarázatát annak, hogy egykori fasiszták kiválóan tudnak a polgári demokrata reakcióba beilleszkedni és fordítva, igen elvhű liberális polgári demokrata politikusok és mozgalmak simán tudnak átváltani a fasizmus vonalára.

## *Polgári demokrácia és a fasizmus közössége*

A jobboldali politika két szélső típusa, a polgári demokrácia és a fasizmus között tehát nem olyan kibékíthetetlen az ellentét, nem olyan áthidalhatatlan a szakadék, ahogyan azt a nyilas agitáció élénk emlékezetében élő közvéleményünk egy része véli.

Az elvi ellentét is inkább látszólagos, mint valóságos. Kétségtelenül eltérő, sőt ellentétesnek tetsző a frazeológia, amellyel demagógiáját folytatja ez a két politikai irány. Az eltérő frázisok mögött azonban nagyon hasonló, sőt jórészben közös politikai törekvés rejtőzik. A polgári demokrácia politikája kapitalista reakció a liberalizmus szemléletével és frazeológiájával. A fasizmus pedig kapitalista reakció egy romantikus és erőszakos szemlélet módszerével és frazeológiájával. Tehát egyik kapitalista reakció így, a másik kapitalista reakció úgy, közösek azonban abban, hogy mindkét politikai irányzat a kapitalizmus védelmét szolgálja és elkeseredetten szemben áll minden igazi népi fejlődéssel.

Nagyon elmosódó viszont a különbség e két politikai irányzat történeti megjelenésében. Annyira elmosódó, hogy következetesen kialakul közöttük az egység és a kölcsönös átváltás egyikből a másikba. A történelmi példák azt tanítják, hogy a polgári demokrácia és a fasizmus megbízható szövetségesei egymásnak. Közös céljaik és közös terveik vannak, csak ezt eltérő módon szolgálják: rugalmasan változtatva a taktikát és megosztva a szerepet. Annyira érvényesül ez a közösség és kölcsönösség e két egymással ellentétesnek tűnő jobb-

oldali politika között, hogy szinte felesleges udvariasság precízen különválasztani és külön kezelni őket. Az ő kedvükért, akár a Szabadságpártról, akár más hasonló politikai mozgalomról van szó, nem is érdemes. Pontos elválasztásuk és gondos megkülönböztetésük egyedül a politikailag iskolázatlanok felé indokolt, hogy rosszul megtanult fogalmaiktól és elképzeléseiktől eljussanak a valóság helyes felismeréséig.

Újra tegyük fel tehát a kérdést: a Szabadságpárt fasiszta párt? A politikai harcban és feléjük szólva: igen. Akkor is azok, ha meggyőződéses liberális polgári demokraták vannak köztük, mert ez nem akadálya annak, hogy akár öntudatlanul, akár öntudatosan belecsússzanak a fasizmus szerepébe és bensőségesen együttműködjenek a fasizmus különböző elemeivel. És a Szabadságpárt eddigi pályája arról tanúskodik, hogy messze rajta vannak már ezen az úton.

A közvélemény felé magyarázva viszont úgy fogalmazhatjuk a feleletet, hogy ezek az eredetileg liberális polgári demokrata politikusok elveik formai fogalmazása szerint nem fasiszták, de lényegében a fasizmus szerepét töltik be a népi demokráciával szemben, és ezért nem véletlenül csoportosul köréjük minden fasiszta elem. Polgári demokrata elvűek eredetileg, de ez hozza szükségképpen magával azt is, hogy népi demokráciával szemben a fasizmus szerepét töltik be és azt is, hogy az eredetileg is fasiszta elemek nyugodtan csatlakozhatnak hozzájuk.

A parlamenti vitában Sulyok azt kiáltotta a munkáspártok felé, hogy „több közük van az uraknak a fasizmushoz, mint nekünk". A Nemzeti Parasztpártot még nem tisztelte meg Sulyok hasonló váddal, de ismerünk polgári demokratákat, akik ugyanezt hangoztatják a Nemzeti Parasztpárt felé. A munkáspártok felelnek magukért Sulyokkal szemben is, másokkal szemben is. Mi, akár Sulyok, akár más valaki igyekszik ránk költeni a fasizmus vádját, a következőket mondjuk. Lehet, hogy vannak pártunkban volt nyilas párttagok. Azok azonban nem fasiszták többé, hanem olyan szegényparasztok, akik a parasztság forradalmian radikális pártjában dolgoznak a földreformért, a szövetkezetekért és az ország demokratikus átalakításáért. Tehát ezek komolyan demokraták. És ez nem csodálatos átváltozás azoknál, akik a nyilas pártokba is azért sodródtak, mert földreformot akartak és mindenáron a kapitalizmus egész rendszerével szemben akartak harcolni. De a Szabadságpártban akármilyen elvhű liberálisok és polgári demokraták is a hangadók, amit ma csinálnak, az harc a földreform ellen, harc az államosítás ellen és harc az ország demokratikus átalakítása ellen, tehát ugyanaz, ami a fasizmus volt. Szóval nem a családfa és nem a származástudat a döntő, hanem az, hogy ki áll a nép szabadságharca, a népi demokrácia oldalán és ki áll szemben vele. A nálunk esetleg lelhető volt nyilas párttagok kétségtelenül a népi demokrácia oldalán állnak, viszont a Szabadságpárt liberális demokratái többszörösen bebizonyították, hogy szemben állnak. Pontosan ott állnak, ahol a régi fasiszták.

# A hároméves terv védelmében*

Úgy látszik, nem kezdeményezhet olyan jót a demokrácia, hogy azt a demokrácia ellenségei ne tudnák rossznak beállítani, és így agitálni ellene. Így volt ez a földreformmal. Épeszű és tisztességes érzésű ember, aki akarja a demokrácia előrehaladását és a parasztság sorsának javulását, nem ellenezheti a földreformot még akkor sem, ha végrehajtása körül nem ment minden előírásszerűen. Mégis egy időben teli volt az ország azzal a suttogással és hírveréssel, hogy a földreform tulajdonképpen a kolhoz bevezetése, s a földet csak azért osztják ki, hogy azután kolhozba vonják össze mind az újgazdák földjeit. Ma már a parasztság óriási többsége teljesen tisztában van a földreform jelentőségével, mégis újra meg újra elhangzanak olyan suttogások, ijesztgetések, hogy ennek a vége mégiscsak a kolhoz lesz.

Hasonlóan állunk a szövetkezetekkel is. Mindenki tudja, a szövetkezés arra való, hogy kisgazdaságok, kis gazdasági egyedek összetársuljanak azért, hogy közös vállalkozás formájában olyan tevékenységet fejtsenek ki a tagok javára, amelyet külön-külön az egyén nem tudna elvégezni. Tehát közös gépek, közös értékesítés, közös beszerzés stb. Azt is tudja mindenki, aki már próbált szövetkezetben dolgozni, hogy minél jobban dolgozik a szövetkezet a tagok közös vállalkozásaiban, annál több hasznát látja ennek az egyes tag. Tehát, ha a szövetkezet erősödik, a benne szövetkezett kisgazdaságok is erősödnek. Világos tehát, hogy a szövetkezés nem gyengíti a kisgazdaságokat, hanem erősíti, és emiatt semmiféle olyan veszedelem nem jár a szövetkezetekkel, hogy azok valamilyen kollektív közösségeket, valamilyen kolhozszerű gazdasági összevonást eredményeznének. Mégis a szövetkezetek ellen szüntelen a kolhoz meséjével agitálnak azok, akiknek nincs kedvükre a kisgazdaságok erősödése, a parasztság gazdasági felemelkedése.

Most a hároméves tervvel kapcsolatban ütötték fel fejüket hasonló híresztelések. Azok az urak, akiknek sem a földreform nem tetszett, sem a szövetkezetek fejlődése nem szívügyük, sem általában a parasztság politikai és gazdasági fölemelkedése nincs ínyükre, azok most a hároméves tervvel szemben találták ki újra a kolhoz átlátszó meséjét. Azt állítják ezek a tudatosan rágalmazó reakciós urak, hogy a hároméves terv nem más, mint a kollektív állami gazdálkodásnak a bevezetése, a kolhoznak az előkészítése. Azt híresztelik sok helyen az országban, hogy a hároméves terv fokozatosan szűkíti az egyéni gazdálkodás körét, és egy készülő állami terv végrehajtásával hamarosan az állami kényszergazdálkodás rendszerét eredményezi majd. Pontosan annyi igazság és annyi jóhiszeműség van ebben az állításban is, mint a földreform és a szövetkezet körül híresztelt kolhoz-mesében. Ez is egyszerűen a demokrácia gyengítését szolgáló, célzatosan kitalált ráfogás, tehát a reakció mindenre képes fantáziájától kitalált eszköz a demokrácia ellen.

Nézzük a valóságos helyzetet. A hároméves terv eszméjét a munkáspártok vetették fel, de nyomban utána meggyőződéssel csatlakozott a terv gondolatához a Parasztpárt is s a Független Kisgazdapárt is.

Csatlakoztunk a tervhez azért, mert mély meggyőződésünk, hogy a háborúban elpusztult ország újjáépítését csak tervszerű gazdálkodással, az egyes termelési ágak tervszerű összhangba hozatalával és a termelt javak tervszerű felhasználásával tudjuk elvégezni. Mi nem értünk mindenben egyet pl. a kommunista párt hároméves tervével, és a magunk részéről mindenütt kidolgoztuk a magunk tervét, és küzdünk majd azért, hogy a mi terveinket fogadja el a kormányzat minden ponton, ahol a mi tervünk jobban alkalmas arra, hogy a feladatot megoldja, mint a többi párté.

Azt is hozzátehetjük, hogy mi a tervgazdaság gondolatában a világon semmiféle veszélyt nem látunk általában az egyéni gazdálkodásra, de különösen a paraszti kisgazdaság fejlődésére nézve. Sőt ellenkezőleg, az a meggyőződésünk, hogy a paraszti kisgazdaságok talpraállításához mindennél jobban szükség van a tervszerű gazdálkodásra, hogy végre a mezőgazdaság is megkapja azokat a beruházásokat, amelyekre jövője érdekében égető szüksége van.

Akik a hároméves tervvel kapcsolatban a kollektív állami kényszergazdálkodás veszélyét huhogják, azok egyáltalán nem törődnek azzal, hogy a hároméves terv a valóságban mire alapszik. Egyszerűen ellene beszélnek azért, mert nem akarják, hogy ilyen módon is az egész demokrácia, de külön a parasztság kisgazdaságai is talpraálljanak és fejlődjenek.

Mit jelent a hároméves terv az egyéni gazdálkodás szempontjából? Erre világosan felelhetünk. A hároméves terv azon a gondolaton épül fel, hogy mind az állam gazdálkodását, mind a szövetkezetek gazdálkodását, mind pedig az egyéni magángazdaságok termelését, beruházásait és fogyasztását egységes tervbe foglalja össze.

* Szabad Szó, 1947. április 6.

Tehát a hároméves terv nem azt jelenti, hogy mind a szövetkezetek gazdálkodását, mind a magánosok gazdálkodását állami kézbe vonjuk, hanem azt jelenti, hogy mind az állam gazdálkodását, mind a szövetkezetek gazdálkodását, mind a magánosok gazdálkodását közös, célszerű tervbe foglaljuk össze. Tehát továbbra is marad az állami gazdálkodás köre abban a keretben, ameddig ma terjed és ugyanígy a szövetkezeteké és ugyanígy a magánosoké. Csak mindhárom területen egy kellően kidolgozott közös tervnek a végrehajtását akarjuk keresztülvinni.

A mi felfogásunk az, hogy az állami gazdálkodás eddig történt kiterjesztése helyes. A szövetkezeti gazdálkodás kiterjesztése pedig még igen messzemenően szükséges is, mert mindez nem veszélye, hanem segítsége a paraszti gazdálkodásnak. Éppen ezért nem félünk attól, hogy a hároméves terv, ha növeli is az állami üzemek fontosságát, és növeli is a szövetkezetek befolyását a gazdasági életre, veszélyeztetné a kisparaszti gazdaságokat. Sőt ellenkezőleg, mindkettő, ha jól irányítjuk, nagyban könnyíti a parasztgazdaságok fejlődését.

A hároméves terv részleteiről lehet vitatkozni, és mi vitatkozunk is. Mind a két munkáspárt, mind a kisgazdapárt tervével szemben vannak lényegbevágó módosító javaslataink: azokat a mezőgazdaság fejlődése, a paraszti kisgazdaságok előrehaladása érdekében pontról pontra megtesszük. De a hároméves tervet és a tervgazdálkodás gondolatát megvédjük minden alaptalan és rosszindulatú rágalmazással szemben. Megvédjük azért, mert mélyen meg vagyunk győződve arról, hogy az egész nemzet jövője, az egész parasztság jövője, de különösen a földhöz juttatott parasztság érdeke parancsolóan megköveteli a tervszerű gazdálkodást.

Ez az egyetlen lehetséges útja annak, hogy a háború pusztításait aránylag rövid idő alatt kiheverjük, és az ország gazdasági fejlődését arra a magasabb szintre emeljük, amely a nép jóléte, a parasztság emberibb és szabadabb élete szempontjából pártunk alapvető programja.

# Versengés a parasztságért*

A demokrácia két esztendeje alatt elég világosan kialakultak a pártkeretek, és szinte állandósult a négy pártnak egymáshoz és a parasztsághoz való viszonya. Mind a négy párt törekedett a parasztság szélesebb rétegei felé, és e törekvésükben mindegyiknek kialakult sajátos propagandája és módszere. Most azonban a nagyon kimélyült koalíciós válság megoldása után a helyzet megváltozott azzal, hogy egyrészt a négy koalíciós párt kialakult rendje eltolódott, másrészt pedig a parasztság körében is új politikai tényező jelentkezett a Szabadságpárt képében.

Mindehhez vegyük hozzá azt is, hogy minden párt fokozott erővel fordul a parasztság felé, és nagy erőfeszítéseket tesz azért, hogy szélesebb paraszti tömegeket vonzzon magához. Szinte versengenek a pártok egymással abban, hogy melyik nyerheti el nagyobb paraszti tömegek rokonszenvét, és melyik hivatkozhat hitelesebben arra, hogy ő harcol igazán a parasztság közelebbi és távolabbi érdekeiért.

Ebben a nagy versengésben a parasztságnak észre kell venni néhány új mozzanatot. A legelső az, hogy a Kisgazdapárt az összeesküvés folytán előállott nehéz helyzetében igyekszik módosítani politikáját, igyekszik egyértelműbben a demokráciát képviselni, viszont arra is vigyáz, hogy népszerűségét az általa felhangolt széles tömegekben ne veszélyeztesse. Emiatt bizonytalanabb és kisebb hatású a parasztság felé való politikai agitációja, ámbár széles paraszti tömegekre való igényét változatlanul fenntartja és hangoztatja. A másik új mozzanat az, hogy a Szabadságpárt demagógiával és népszerűséget kereső ellenzéki szólamokkal szorongatja a Kisgazdapártot. Ennek az a következménye, hogy vidéken a parasztság körében is egymás után kísérletezik pártalakítással a Szabadságpárt. A munkáspártok paraszti agitációjában nem új tényező az, hogy szélesebb paraszti tömegek megnyerésére törekszenek, de mindenesetre megújult erővel és igyekezettel folytatják ezt az agitációt. Mind a két munkáspárt élénken ecseteli a parasztság felé a maga érdemeit és a maga történelmi elhivatottságát, és ezzel, valamint falujárásaival, házi agitációjával kétségtelenül szélesebb paraszti rétegeket foglalkoztat.

A mi számunkra pedig az az újság ebben a nagy versengésben, hogy mindenfelől ki-kijut a Parasztpártnak valami támadás, lekicsinylés, itt-ott egy-egy rágalmazó gyanúsítás. Mindegyik párt olyan mértékben dicsőíti önmagát, és olyan fellebbezhetetlen bizonyossággal emlegeti a maga egyedülálló érdemeit és hivatását, hogy ezzel feleslegesnek igyekszik feltüntetni a Parasztpártot.

Ilyen körülmények között a mi számunkra is új helyzet állott elő, amelyet azonban mi igen nyugodtan és öntudattal ítélünk meg. Mi sokkal kevésbé érezzük veszélyeztetve magunkat, mint bármikor eddig. Erre két okunk is van. Az egyik az, hogy pártunkat belülről jól összefogtuk, megerősítettük, ingadozásainkat kiküszöböltük és erőinket sokszoros hatásúra megszerveztük. Politikai magatartásunkban pedig véglegesen és félreérthetetlenül kiküszöböltünk minden ellentétet és bizonytalanságot, tehát politikailag is, éppen úgy, mint szervezetileg sokkal erősebbek, öntudatosabbak vagyunk, mint bármikor. De attól sem ijedünk meg, ha felfokozott versengéssel egyre több oldalról ostromolják a parasztságot. Minél több irányból látja a parasztság a feléje irányuló igyekezetet, annál inkább össze tudja hasonlítani a mi pártunk paraszti politikáját a többi pártokéval. És ettől az összehasonlítástól mi egyáltalán nem félünk. Megmondjuk őszintén, még attól sem félünk, hogyha mind számosabb alaptalan ráfogással illetnek bennünket. Minél többfelől és minél ellentétesebb híreszteléseket szórnak ránk, annál inkább megvilágosodik minden józan paraszti ésszel gondolkozó parasztember előtt az, hogy egyik sem lehet igaz.

A parasztságért való versengésben tehát mi egész jól meg fogjuk állni a helyünket. Minél nagyobb a versengés, minél több a versengő, annál inkább fogja látni a parasztság, hogy a mi következetes, megbízható, igazi paraszti politikánk micsoda is tulajdonképpen, és hogy viszonylik ehhez a többi pártok paraszti programja. Lehet, hogy mi kevesebbet dicsekszünk, kevesebbet kicsinyítjük vagy éppen támadjuk a többi pártokat, de semmi esetre sem dolgozunk kevesebbet a parasztság politikai erősítéséért és érdekeinek érvényesítéséért. Nekünk ez a propagandánk a nagy versengésben, és az a tapasztalatunk, hogy ez egész jó propaganda. Ezt fogjuk tehát tenni ezután is. „Jó bornak nem kell cégér" – szokták mondani, de tudjuk mindnyájan, hogy ez nem egészen megnyugtató. Igaz, hogy a jó bor híre messze elterjed, de azért nem árt, ha időnként publikáljuk, hogy itt jó bort mérnek. Ezt tesszük mi és nem többet. Nem dicsérjük magunkat mértéktelenül, nem becsméreljük versenytársainkat szüntelenül, mindössze megmutatjuk a parasztságnak, hogy kik vagyunk, mit akarunk,

* Paraszt Újság, 1947. április 8.

mit csináltunk eddig, miért dolgozunk most, mi a nézetünk a jövendőről, és aztán rábízzuk a parasztságra, hogy döntsön a maga józan belátása szerint.

Mi is részt veszünk tehát a nagy versengésben, nem állunk félre, nem hagyjuk magunkat, csak éppen nem vesszük át a mostanában széltére elterjedt módszereket és fogásokat. Nem pedig azért, mert ezzel tartozunk a saját magunk becsületének is, meg a parasztság megbecsülésének is. Viszont biztosak vagyunk abban, hogy a dolgozó parasztság széles tömegei egyre jobban felismerik a valóságot, és egyre jobban ráismernek az igazságra. Tehát csak rajta, versengjünk egymással, mi ebben a versengésben nyugodt öntudattal és igazságunk biztos tudatában bízzuk magunkat a dolgozó parasztság megítélésére.

# Az országos nagyválasztmány elé*

Az uralkodó osztályok hatalma azonfelül, hogy nemzedékről nemzedékre örökölték a vagyont és a hatalmi pozíciókat, arra támaszkodott, hogy szervezett erővel léptek föl mindig a parasztsággal és a munkássággal szemben. Valóságos titkos társaság fűzte össze az uralkodó rétegeket, és kifelé is mindig megtalálták egymás közt a szervezett politikai tömörülést. A 67-es kiegyezés óta szinte megszakítás nélkül ugyanaz a párt tartotta kezében az ország kormányzását. Ezt a pártot Tisza Kálmán idejében „szabadelvű" pártnak hívták, Tisza István idejében „munkapártnak", Bethlen István idejében „egységes keresztény-nemzeti-polgári és kisgazda" pártnak, Gömbös idejében „nemzeti egység" pártjának, Imrédy idejében „magyar élet" pártjának, míg a fölszabadulás meg nem szakította ezt a jogfolytonosságot. Ez a szervezett erő fejlesztette szorgalmasan az uralkodó rétegek politikai tudományát és tapasztalatait, hogy miképpen lehet uralkodni a dolgozó népen, és hogy lehet szétrombolni, megbénítani akár a parasztságnak, akár a munkásságnak a politikai erősödését, öntudatosodását és szervezkedését.

Ilyen szervezett hatalommal szemben a dolgozó osztályok is csak úgy harcolhatnak sikeresen, hogy hasonló módon szervezik erejüket, és ugyanolyan céltudatosan és megszervezett sorokban harcolják ki jogaikat és beleszólásukat az ország vezetésébe. És erre szükség van most is, amikor a régi uralkodó rend sorai megbomlottak, de erejük még nem enyészett el. Az ipari munkásság ezt már sok évtizeddel ezelőtt megtanulta, és azóta folytonos munkával megteremtette a maga pártjait, szervezett hadseregeit. Ebben van a munkásság ereje, és a fölszabadulás óta azért tudják sikeresen érvényesíteni a maguk politikáját.

Ezt kell megtanulnia a parasztságnak is. Elesettségünknek, hátraszorítottságunknak az a legfőbb oka, s ma is annak a következményeit viseljük, hogy mi eddig nem tudtuk megteremteni azt az öntudatos, szervezett paraszti mozgalmat, amely állandó munkával, szüntelen tanulással és gyakorlattal érvényesíteni tudná a parasztság akaratát. Voltak paraszttömegek régen az ellenzéki *Kossuth*-párt mögött, feltömörültek *Achim* András parasztpártja és *Nagyatádi Szabó* István Kisgazdapártja mögött, de ezek a parasztmozgalmak nem tudtak biztosan gyökeret verni, s mielőtt igazán mozgalommá, szervezett parasztsereggé erősödtek volna, sikerült őket úri furfanggal felbomlasztani és elsorvasztani.

A szükséges erővel és politikai hatalommal csak akkor tudja felvértezni magát a parasztság, ha megteremti a maga saját önálló szervezetét és öntudatos mozgalmát. Ennek pedig egyetlen útja van, az, hogy építjük a magunk pártját. A parasztság fölfejlődésének, politikai megerősödésének az az egyetlen módja, ha olyan pártot építünk magunknak, amely előbb a parasztság legöntudatosabb, legjobban harcoló embereit gyűjti egybe és szervezi meg, aztán fokozatosan kiszélesedik a dolgozó parasztság egész nagy tömegére odáig, hogy végül egységes politikai erővé tömöríti az egész dolgozó parasztságot. Egyszer meg kell vetni az alapját ennek a pártnak, s azután állandó munkával, tanulással szüntelenül építeni mindaddig, amíg a dolgozó parasztság egész tömegét összefogó hatalmas erővé, legyőzhetetlen sereggé nem erősödik.

Mi joggal elmondhatjuk, hogy a múlt idők annyi sikertelen próbálkozása, kezdeményezése útján végre *megvetettük az alapját a parasztság pártjának.* Akkor, amikor még csendőrszuronyok vigyáztak a parasztság minden megmozdulására, fölismertük a parasztság valóságos helyzetét, fölismertük a fölemelkedés útját, és kimondtuk azokat az eszméket, amelyekkel győzelemre vihetjük a parasztság ügyét. A fölszabadulás után pedig elindítottuk az országos szervezkedést és nem eredménytelenül. A választáson ugyan elütöttek még bennünket a méltó képviselettől megtévesztő rágalmazások és hamis híresztelések, de azóta mélyen és kitéphetetlenül belegyökereztünk a parasztságba, s ma már nincs erő, amely lerombolhatná a párt sziklaszilárd alapjait.

A kezdet minden nehézségével sikeresen megküzdöttünk. Legyőztük a magunk bizonytalanságát, mindnyájunk tapasztalatlanságát, és a parasztság egy részének öntudatlanságát és bizalmatlanságát is sikeresen küzdjük le azzal a munkával, amelyet immár két esztendő óta mind nagyobb erővel, mind láthatóbb eredménnyel végzünk.

Eljutottunk oda, hogy pártunk kipróbált és megedzett politikai elveken és szervezett alapokon nyugszik, s biztos öntudattal, jogos önérzettel nézhetünk pártunk és ezen keresztül a parasztság jövője elé.

Rajta vagyunk azon az úton, amely a parasztság fölemelkedése és gazdasági, társadalmi, kulturális fölszabadulása felé vezet, most már csak az van hátra, hogy lankadatlan munkával, fáradhatatlan szorgalommal és megingathatatlan hittel, meggyőződéssel *építsük, erősítsük a pártot.* Rajta vagyunk azon az úton, hogy a dolgo-

* Szabad Szó, 1947. április 27.

zó parasztságnak egyre nagyobb tömegét és egyre több erejét tömöríthetjük pártunkba, és nem elérhetetlen kívánság többé, hogy pártunk építésével megvalósítsuk a dolgozó parasztság egységét.

Olyan keserves múlt után, annyi félrevezetés, csalatkozás és kijátszás után nem könnyű építeni a parasztság pártját. Annyi hamis tanítás és annyi ijesztgetés után a parasztság egy része nehezen tudja elhinni, hogy végre megtaláltuk az utat, hogy végre megvetettük a magunk saját politikai mozgalmának az alapjait, s bizalommal és bátran sorakozhatik közénk, mert mi vagyunk az a sereg, amely végre *egyenesen halad a parasztság teljes felszabadítása felé.* De már törik a jog, már egyre több és több dolgozó paraszt számára világosodik meg a mi megdönthetetlen igazságunk.

Nem nyugodhatunk azonban egy pillanatra sem. Jól végzett eddigi munkánk, és jogos önérzetünk nem altathatja el éberségünket, mert az ördög nem alszik. Nem örül annak mindenki, hogy végre a dolgozó parasztság megtalálta a maga pártjának az alapjait, és sikeres építőmunkával biztosan halad az erősödés és szélesedés útján. A parasztság ellenségei nem pusztultak még ki az országból, s nem nézik tétlenül azt sem, hogy a demokrácia sikeresen építi újra az országot, s azt sem, hogy ebben az építőmunkában mind nagyobb és nagyobb erő a parasztság a maga pártján keresztül. Próbálkoznak tehát azzal, hogy zavart, kételkedést támasztó kérdéseket dobjanak a parasztság közé, s szítsák a bizonytalanságnak, a félelemnek és a kétségbeesésnek az érzéseit. Avval is próbálkoznak, hogy személyi kérdésekkel, személyi gyalázkodásokkal zavarják sorainkat, s megingassák a parasztság bizalmát a párt vezetőiben. Az ellen a *Veres* Péter ellen, aki végre méltó és elhivatott vezére a parasztságnak, állandó gúnyolódással, komédiázással olyan hadjáratot folytatnak, hogy az már túlcsapott minden határon. De tévednek, ha azt hiszik, hogy evvel megrendítik a parasztság bizalmát saját pártja vezetőiben. Csak bebizonyítják azt, hogy *jó úton jár a párt,* azért erőlködnek annyira a lerontására.

Május 4-én, egy hét múlva ül össze a párt nagyválasztmánya, hogy határozzon a pártépítés további tennivalóiról, és újabb erősödés, gyarapodás útján lendítse tovább a pártot. Nekünk már nem afelől kell döntenünk, hogy merre tartson a párt, milyen politikát folytasson, hanem annak a tervét, programját kell megbeszélnünk, hogy milyen munkával, milyen erőfeszítéssel építhetjük mind erősebbre és hatalmasabbra a pártot, hogy mielőbb *az egész dolgozó parasztság hatalmas és szervezett serege legyen.* Pártunk politikája biztos és megingathatatlan alapokon nyugszik, kiállottuk már az idő próbáját, kitartó erőnktől függ, hogy a helyes úton minél hamarább, minél nagyobb előrehaladást tegyünk.

Ezt követeli tőlünk a *parasztság megszámlálhatatlan mindennapi gondja,* mert azokon nem lankadó erőfeszítéssel könnyítenünk kell, s ezt követeli tőlünk a *parasztság távolabbi jövője,* mert azt soha többé nem tehetjük kockára.

# Főtitkári jelentés*

Tisztelt Nagyválasztmány, kedves Tagtársak!

I. *A dolgozó parasztság igazi képviselői idejöttek:*
hozták magukkal a *parasztság tengernyi gondját,* baját, panaszát.
*És a kérdést: mit tud segíteni ezeken a párt,*
mit segített eddig
*És a követelést:* segítsünk rajta
*Nekünk erre a kérdésre kell felelni:*
Beszámolni arról: mit értünk el eddig és mit akarunk ezután
1. *A parasztság mindennapi terhei,* sérelmei könnyítésére
2. *És a jövő érdekében.*

II. *A mindennapi terhek, sérelmek megszámlálhatatlanok.*
Egy borzalmas háború és 2 szűk esztendő után,
most, amikor se ó, se új és a puszta kenyér is
hiányzik sokhelyt, alig győzzük számba venni
a bajainkat
1. *A földreform* függő kérdései: telekkönyvezés
2. *Az agrárolló* parasztpusztító nyílása, ipari
költség–kereskedelmi haszon
3. *A beszolgáltatás* – elszámoltatás – büntetés – dézsma
4. *A közterhek:* *a) általában* – földadó, gabonaadó
*b) különösen:* közmunka
tenyészállat
társulati adó
5. *A termelés szükségei:*
*a)* Jószág
*b)* Szerszám
*c)* Vetőmag
*d)* Épület
*e)* Hitel
6. *És a sok kisebb háborítás*
*a)* Vadászat
*b)* Dohány

Ezen mind segíteni, ennek mind oka van valahol és nekünk ott kell szorítani, hogy enyhüljön.

*Az a politika, hogy ezt az utat megtaláljuk.*

III. *És a jövő nagy kérdései*
A demokrácia a földreformmal és a politikai szervezkedés lehetőségeivel mozdított valamit.
*De a lenézett, elnyomott, semmibe vett parasztság most*
*is alul van:* most is a legkisebb a szava, legkönnyebben
nyomják rá a terheit és legutoljára segítenek rajta
*Most is vannak felül:* úrfélék, hatalmaskodók, vállalkozók, kapitalisták
A parasztság valóságos felszabadulása, egyenrangúsága még nincs kiharcolva

IV. *Hogy segíthetünk magunkon?*
1. *Teli vagyunk panasszal, elkeseredéssel*
Van ok rá: nem lehet nem panaszkodni és nem követelni
*De ez maga nem segít!*
A parasztság századok óta keservesen panaszkodik, mégis ott van, ahol van
2. *Csak erővel, szervezett munkával segíthetünk magunkon*
Összefogni a sok keservet politikai erővé

* Az 1947. május 4-i országos nagyválasztmányi ülésre készített főtitkári jelentés kézírásos vázlata. PTI *Archívuma 284/f. 4. ö.e./32–36.*

V. *Pártra van szükség!* Erős, jól szervezett, önálló saját párt,
*amely nem siránkozik, panaszkodik, hanem*
1. *tudja,* hol a hiba, fölismeri a helyzetet
2. *kitanulja,* hogy lehet segíteni
3. *erővel, hatalommal* verekszi ki a parasztság igazát
*És ez nem kicsiny dolog.*
A parasztnak sose volt...
A sok elkeseredés, lázadás szétfolyt vagy mások eszköze lett
*De most meg kell tanulni:* tanuljunk az ellenségtől,
vegyünk példát a szövetkezetektől

VI. *Erre a feladatra vállalkoztunk,* rajta vagyunk azon az úton, hogy a Nemzeti Parasztpárt legyen:
erős pajzs és erős fegyver
*Igazi párt, amely lépésről lépésre* vára a parasztságnak
1. *Az első szakaszt jól csináltuk:* eszmék, szellemi mozgás
Fölráztuk az ország egy részét
2. *A második is szép munka volt:* toborzás, szervezkedés
Szeged, Debrecen, Budapest } Szabad Szó, Győrffy Kollégium, Népfőiskolások, régi földmunkás mozgalom, ellenzéki parasztok
*De nem lett akkora eredménye: választás*
*Miért:* Még nem volt elég öntudatos, bátor a parasztság
Megijedt a rágalmaktól
3. *A harmadik szakasz még nehezebben ment*
*Az igazi párt alapjai:* egységes, szilárd
politika
szervezett pártmunka
*Politika:* kétség, ingadozás, hangulat
*Szervezet:* *széthúzás stb.*
*Eredmény: nem épült a párt*
nem gyarapodott az az erő, amivel a parasztságért harcolhattunk.
*A mélyponton észbe kaptunk:* politikai, szervezeti } *egység*
4. *Újrafogtuk a dolgot:*
híven a kezdethez: egyértelmű politikai
ezen pártépítő munka
*a) Központ:* Szervezőmunka, *Székely* B. s a többiek
Kapcsolat a vidékkel
Tájékoztatás: *Tóth* G.
*Szűcs* F.
paraszti érdekvédelem
Kifelé: nagyobb erő
*b) A képviselők:* stb. a legnehezebb: a kis csoport
a parlament szövevényei közt nehéz
*c) Kormánypolitikai Bizottság*
*d) Ifjúságunk:* meglendítettük: Kongresszus
Együtt a Nékosszal
5. *Nem csináltunk mindent jól, de nagyon sokat tanultunk*
*a) Csak politikai egység alapján lehet pártot építeni*
Ingadozás, kétség a párt romlása
*Hajdú*
azóta Bihar, Nógrád, Fejér | Szabolcs, Heves
általában a Dunántúl

*b) Csak öntudatos, kemény, szilárd meggyőződésű emberekkel,*
akik nem ijednek meg, nem mennek hangulat után,
nem egyéni vágyaik, sérelmeik: *akik tudnak*
*politikailag harcolni*
*legszebb fegyvertény* *Bihar*
Téglási

*c) Minél több paraszt vezető és új értelmiség:*
*a mi fiaink. Nékosz*

VII. *A jövő feladata: a lerakott alapokon építeni a pártot:*
ennek arányában *tudunk segíteni a mindennapi bajokon*
*sikerrel harcolni a jövőért*

1. *Szervezet és program:* most kerül végleges formába
2. *Szervező, öntudatosító munka:* a pártépítés
   *a) Központ:* kiadványok
   tájékoztatás
   kiküldöttek
   szervezett munka: *fegyelem, együttműködés*
   képviselők,
   tisztviselők,
   pártmunkások
   *b) Megyei titkárságok fölerősítése*
   több ember
   közlekedés
   *c) Járási élet fejlesztése:* járási értekezletek, központi
   *d) Helyi szervezet:* Rendszeres pártnapok
   *e) Helyi erők mozgósítása: Szónokok* 400
   még több kell [1070]
3. *A paraszti vezetőgárda kiszélesítése*
   több és több parasztot előre, vezetőhelyekre
   *Vezetőképző:* pártba, igazgatásba, szövetkezetekbe, érdekképviseletbe.
   *akik itt vannak, képviselőnek,*
   azok között azok, akik igazi politikai vezetők
4. *A paraszti érdekvédelem erősítése*
   A párt a parasztság érdekvédő irodája legyen
   központban is } a mezőgazdasági érdek...
   megyénként is } erősíteni
   panaszirodát

VIII. *A jövő:* Bátran bízhatunk, de nincs jogunk elbizakodásra
1. *Sem a politikai egység, sem a szervezeti fegyelem még* nem teljes
   Vannak kételkedők és fegyelmetlenek
   Rá fognak jönni: *Nagy iskola a pártépítés és csak ez a jó iskola.*
2. *Kívülről is van veszedelem:* Rágalmazás, suttogás, ijesztgetés
   Veres P.
   *Vigyázni, ébernek lenni és ellenállni*
3. *Munkán, hiten és kitartó erős küzdőképességen múlik, hogy sikerrel haladjunk*
   *Megtanultuk, kiismertük, hogy melyik a helyes út*
   *ezen kell rendületlenül haladni előre*
   akkor is, ha pillanatnyilag könnyebb volna
   másfelé menni, vagy érzéseink ingadoznak
   *Higgyünk magunknak*
   20 éve tanuljuk a leckét
   *s újra meg újra megbizonyosodtunk,* hogy jó úton járunk
   *Tehát ezen előre!*
   Aki ingadozik, aggódik, támaszkodjon az erősebbekre,
   aki magunkban nem, hanem másban bízik, az menjen oda

*Mi, a pártért elsősorban felelős emberek* rendületlenül hiszünk abban, hogy jó úton járunk,
hogy ezen az úton megépítjük a parasztság erős, nagy, önálló, saját pártját.
És hogy egyes-egyedül ezen az úton tudjuk enyhíteni mindennapi bajait és kiharcolni szabadságát, egyenrangúságát...

# Az országos nagyválasztmány mérlege*

*A Nemzeti Parasztpárt* Országos Nagyválasztmányának vasárnapi összeülése döntő bizonyítékát adta a párt egységének és a parasztság öntudatosodó erejének. Háromszázötven kiküldött jött össze az ország minden részéből, az ország minden járásának és minden városának képviseletében. A dolgozó parasztság igazi parlamentje volt ez, amelyben a parasztság méltó képviselői gyülekeztek össze, hogy állást foglaljanak a párt, a parasztság és a magyar demokrácia döntő kérdéseiben.

A tavaszi mezei munka megszámlálhatatlan gondja és tennivalója idején, amikor égetően sürgős a még hátramaradt szántani való föld és a még elvetetlen mag, s amikor már kapálásra vár a kikelő kukorica, répa és egyéb korai vetések, szinte hiány nélkül sereglettek össze a párt nagyválasztmányi tagjai. Mindössze húszan maradtak el a közel négyszáz kiküldött közül, ezzel is tanújelét adva annak az égő felelősségnek, amellyel a párt öntudatos vezetőemberei szívükön viselik a parasztság gondját és a magyar demokrácia sorsát.

A dolgozó parasztságnak ez a háromszázötven képviselője szilárd meggyőződéssel, egységes akarattal és világos paraszti öntudattal foglalt állást a párt eldöntésre váró nagy kérdéseiben, a parasztság számos és súlyos gondjaiban és a magyar demokrácia sorsdöntő kérdéseiben.

*1.*

*A párt politikai és szervezeti egységének megszilárdítása* érdekében, 1947. február 25-én elhatározta a Politikai Bizottság, hogy átalakítja a párt szűkebb vezetőségét, és ismételten félreérthetetlenül leszögezi azt a politikai irányt, amelyen a pártot ingadozás nélkül vezetni akarja. A Politikai Bizottság e döntéseivel biztosította a Nemzeti Parasztpárt történelmi paraszti politikájának a töretlen érvényesítését, feloldotta a belső ellentéteket, és megvetette a párt egységének alapját. A Politikai Bizottság egyértelmű akaratával megteremtette azt az egységes parasztpárti vezetést, amely megvalósítja a munkáspártokkal szövetségben harcoló s velük egyenrangú önálló nagy paraszti pártot.

A párt szűkebb vezetőségének akkori elhatározása azóta testet öltött, és most a nagyválasztmány kitörően lelkes, egyhangú határozatával szentesítést nyert. Az átalakított pártvezetés két hónapi munka döntő eredményeivel bizonyította be, hogy mire képes a szilárd és meg nem alkuvó paraszti politika és az egységes pártvezetés. Ezt a munkát ismerte most el a nagyválasztmány, és erre az egységes politikai akaratra tette most rá a pecsétet a dolgozó parasztság százezreinek a nevében.

*2.*

*A párt meg nem alkuvó* és nem ingadozó kipróbált vezetői mellett törhetetlen hűséggel és egyhangú ragaszkodással sorakozott fel a nagyválasztmány, s a parasztság százezreinek elszánt akaratáról és megingathatatlan hűségéről biztosította Veres Pétert és a többi vezetőit. Mindent elsöprő felháborodással tiltakozott a nagyválasztmány azok ellen a gyalázatos rágalmak és mocskolódások ellen, amivel a parasztság ellenségei illetik a párt vezetőit, elsősorban Veres Pétert. Hitet tett a nagyválasztmány amellett, hogy ha meg nem szűnnek ezek az otromba és aljas piszkálódások, akkor a parasztság felháborodása megtalálja az utat arra, hogy megtoroljon minden merényletet, amely a parasztság becsülete ellen irányul.

*3.*

*A pártépítés munkatervét,* melyet a vezetőség a nagyválasztmány elé terjesztett, egyhangú és lelkes határozattal fogadták el a kiküldöttek. Komoly elhatározással tette magáévá a nagyválasztmány azt a pártépítő tervet, amely fokozott munkát, állandó tanulást, bátor kiállást, ingadozás nélküli szilárd öntudatot és ha kell, áldozatot követel a párt tagjaitól. Megértette és elfogadta a nagyválasztmány, hogy ha igazán nagy és megdönthetetlen erejű pártot akar építeni magának a parasztság, akkor mind többet és többet kell tanulnia, egyre szilárdabbá és megingathatatlanabbá kell tennie politikai öntudatát, és mind többet kell dolgoznia és áldoznia a maga pártjáért. A felszólalások egybehangzóan megmutatták, hogy a dolgozó parasztság élgárdája érett erre a pártépítésre, és tudatában van a vállalt történelmi feladat komolyságának.

* Szabad Szó, 1947. május 7.

4.

*A párt programjavaslatát* azzal a fölhívással terjesztette a vezetőség a nagyválasztmány elé, hogy vigyék szét a kiküldöttek ezt a javaslatot a parasztság százezrei közé, és tanulmányozzák, vitassák, s tegyék meg észrevételeiket, javaslataikat. A nagyválasztmány lelkes örömmel fogadta ezt a javaslatot és úgy határozott, hogy a programot maga a parasztság fogja végleges formába önteni. Ezért a párt kiadja ezt a javaslatot, hogy a parasztság százezrei nyilvánítsák egyetértésüket abban, amit helyeselnek belőle, s tegyék meg kiegészítő, helyesbítő javaslataikat arra, amit hiányolnak, vagy nem helyeselnek. Így lesz a párt programja valóban a magyar parasztság programja, olyan népi hitvallás, amilyennel más párt nem dicsekedhet.

5.

*A parasztság fájdalmas problémáit* is megtárgyalta a nagyválasztmány azzal a felelős komolysággal, ami a parasztság történelmi igényű pártjához illik. Tárgyalás alá vette az agrárollót, a beszolgáltatás gondjait, a parasztságra aránytalanul nehezedő közterheket és a paraszti termelés égető szükségleteit. De mindezt nem az agrárdemagógia olcsó népszerűség-hajhászó felelőtlenségével, hanem a valóságos viszonyok megvizsgálásával, a háború sújtotta ország lehetőségeihez és a magyar gazdasági élet adottságaihoz képest. Nem lehetetlen kívánságokat állított fel a nagyválasztmány, hanem megállapította a jogos és kielégíthető paraszti követeléseket, és ezek mellett szögezte le magát. Nem lehetetlenségeket követeltek a parasztság egybegyűlt képviselői, hanem azt, amit megadhat az ország annak a dolgozó parasztságnak, amely szinte erején felül vette ki részét az ország újjáépítéséből és az áldozatok vállalásából. Ezt azonban úgy követelte a nagyválasztmány, mint a parasztság igazságos jussát, amiből engedni nem lehet.

6.

*A magyar demokrácia nagy kérdéseiben is egyértelmű* meggyőződéssel és egységes akarattal foglalt állást a nagyválasztmány. Egybehangzóan tettek hitet a kiküldöttek a dolgozó osztályok közössége, a munkássággal való szövetség és az értelmiségi dolgozókkal való bensőséges együttműködés, a reakció minden kísérlete ellen folytatandó kíméletlen harc, a földreform gyors befejezése és minden támadás ellen való megvédése, a háromféves terv, a szomszédos országok népeivel való baráti jó viszony mellett és minden országunk, népünk szabadságát veszélyeztető imperialista törekvés ellen. A parasztságnak e felelős gyülekezete arról tett tanúságot, hogy a parasztság felnőtt a nemzet felelős tényezőjévé, és a régi uralkodó osztályok hamis nemzeti jelszavai helyett tudja az igazi nemzeti felelősséget, képviseli az igazi nemzeti öntudatot, és magában hordja az igazi hazaszeretet érzését.

Megmutatta ez a nagyválasztmány, hogy olyan pártja épül a magyar parasztságnak, amely túl van már a kezdet nehézségein, túl van az ingadozásokon, és egységes politikai meggyőződéssel és következetes pártépítéssel halad a parasztság fölemelkedésének és teljes fölszabadulásának egyenes útján. Megmutatta ez a nagyválasztmányi ülés, hogy olyan pártja épül végre a magyar parasztságnak, amely egyre hatalmasabb és öntudatosabb ereje a dolgozó parasztságnak, egyre szilárdabb támasza a magyar demokráciának, és egyre erősebb tényezője a magyar nemzet fölemelkedésének.

# Szövetkezeti szervezkedés nélkül a magyar parasztság nem lesz életképes*

## Erdei Ferenc nyilatkozata a paraszti gazdálkodás perspektíváiról

Optimista vagyok. *Annak ellenére, hogy mind gazdaságilag, mind politikailag ma még nagyon nehéz a helyzet.* Gazdaságilag a parasztság előtt ma még annyi akadály és nehézség gátolja a felemelkedést és a fejlődést, hogy azokat leküzdeni nagyon nehéz. *A mezőgazdaság háborús pusztulásainak a helyreállítása, az agrárolló megszüntetése, a mezőgazdasági értékesítés jobb megszervezése és biztosítása mind nehéz, küzdelmes erőfeszítést követelnek, és jelenleg széles tömegeiben elkeseredetten érzi a parasztság ezeket a terheket.* Mégis, hol van ebből a nehéz helyzetből a felemelkedésnek az útja? Ott, hogy amit eddig elért a demokrácia rendje, az biztató afelé, hogy ezután is lesz előrehaladás. Külön a parasztság számára megtörtént a földreform, és megindult az erőteljes szövetkezeti szervezkedés, és a mezőgazdaság újjáépítése nem lekicsinylendő mértékben szintén előrehaladt. Azonnal persze nem lehet megoldani mindezeket a problémákat. De a *fokozatos előrehaladás útja biztosítva van.*

Miben bízhat az ember, hogy ez az előrehaladás megtorpanás nélkül megy előre, és végül a parasztság anyagi megerősödését és kulturális felfejlődését fogja eredményezni? Mindennek előbb magában a parasztságban lehet bízni. A háború elvonulása óta annyi példáját adta a dolgozó parasztság az erőfeszítésnek, a fáradhatatlan munkának, hogy abban nyugodtan bízhatunk a jövőre is. *A föld megmunkálása, állatok és szerszámok beszerzése és új meg új termelési ágak kialakítása terén egyformán biztató a parasztság önálló próbálkozása és állandó erőfeszítése.* De nemcsak anyagi erőfeszítésben nincs hiány a dolgozó parasztság körében. Olyan szellemi érdeklődés, tanulási kedv és mind szélesebb érdeklődés járja át a parasztságot, hogy minden helyzetben meg fogja találni emelkedésének és előrehaladásának az útját.

Nem kell azonban kétségbe esnünk a demokrácia gazdaságpolitikája iránt sem. A mezőgazdaság felerősítésének és a parasztság előrehaladásának az ügye, igaz, hogy nem egyetlen gondja a demokráciának, de mégis fő gondja.

A földreform végrehajtása és az új gazdák talpraállítása körül kifejtett gazdaságpolitikai tevékenység példázza azt, hogy a *demokrácia gazdaságpolitikája nem téveszti szem elől a parasztság elsőrendű érdekeit.* Nem történt meg mindaz, ami megtörténhetett volna, de van remény arra, hogy mind több és több fog megtörténni. Ezek a tényezők azok, amelyekben nyugodtan lehet bízni, és ezekre támaszkodva előre lehet látni a parasztságunk gazdasági felerősödését.

*A világ parasztságának gazdasági és termelési eredményeibe bele fog-e kapcsolódni a magyar parasztság?*

Sikerrel felveszi a versenyt. A mi mezőgazdasági kultúránk egy-két területen kimagasló, más területeken azonban eléggé elmaradt, ezért *sokat kell még tanulnunk más országok parasztságának a kultúrájából.* Bizonyos, hogy szövetkezeti szervezkedés nélkül nem tud versenyképessé válni a magyar parasztság a világ többi országainak paraszti termelésével. Viszont azt is látjuk, hogy *szövetkezeti életünk nem egészséges, és rengeteg megoldandó probléma súlya alatt vergődik.* Mégis szövetkezeti életünk előrehaladása is kétségtelenül biztató. Egyrészt azért, mert felül a központi vezetésben hosszas küzdelem után megtaláltuk a helyes megoldást, alul pedig a *sok sikertelen szövetkezeti próbálkozás mellett egyre több jó szövetkezetünk van.* Ugyanez a helyzet a gépesítés kérdésében és a mezőgazdasági kultúra számos egyéb területén.

Természetesen nem fog egyszerűen megtanulni a parasztság különböző idegen mintákat. *Nem lesz olyan a magyar mezőgazdaság, mint a dánoké, vagy olyan sem, mint a Szovjetunióé.* De biztos, hogy hasonló színvonalra fel fog fejlődni a maga sajátságos viszonyai között, a mi természeti feltételeink között és a mi társadalmi viszonyainknak megfelelően.

*Bekövetkezik-e a parasztság politikai szerepének további növekedése?*

Kétségtelenül. Csak *arra mutatok rá, hogy a demokrácia két esztendeje mit eredményezett ezen a vonalon.* Nemzeti bizottságokban, termelési bizottságokban, a megújult községi életben, pártokban, szakszervezetben és még sok más területen *olyan hatalmas arányokban mozdult meg a parasztság, hogy a régi tehetetlenségéhez képest ez valóságos forradalom.*

De milyen a jövő fejlődés kerete? A parasztság sok politikai szervezetben van érdekelve. Ezek mindegyike igyekszik követelni a parasztság politikai öntudatát és erősíteni politikai szerepét. *Természetesen ez a sok ágon*

* Demokrácia, 1947. május 18.

*történő erőfeszítés nem egyértelműen viszi előre a fejlődést.* Én meg vagyok győződve arról, hogy a Parasztpárt politikai mozgalma az, amelyik a legsikeresebben és a legnagyobb mértékben alkalmas a parasztság politikai erejének a növelésére. Nem vonom azonban kétségbe, hogy fontos szerepe van e tekintetben a munkáspártoknak, a szakszervezetnek és a kisgazdapártoknak is. És együttvéve ez a több irányban való előrehaladás elegendő ahhoz, hogy ne torpanjon meg a parasztság politikai fejlődése, annak ellenére, hogy nagyon sok ellenállással kell megküzdeni.

*Sokszor ijesztőnek látszik az az ellenállás és céltudatos lázítás, amely a parasztságot igyekszik szembeállítani a demokráciával, szóval saját jövőjének útjával.* Abban sem kételkedem, hogy ez a reakciós erőfeszítés nem fog könnyen engedni, és sokáig zavarja még az előrehaladást. Mégis bizakodó vagyok, sorjában le fogjuk küzdeni mindegyiket, és biztosítani fogjuk a parasztság politikai fejlődésének egyedül lehetséges útját. Mi biztosan megtesszük a magunkét, és *hiszem, hogy a többi demokratikus pártok és szervezetek pedig versenyre kelnek velünk.*

*A mezőgazdasági tervek megvalósítása szempontjából hogy látja a parasztság jövőjét?*

Most, hogy a hároméves tervet dolgozzuk ki, reálisan leérődnek mindazok a tervek, amelyek az elmúlt években felröppentek a parasztság jövője irányában. *Amikor a valóságos lehetőségeket és az előrehaladás valóságos tényezőit felelősen mérjük le, kiderül, hogy könnyű fantáziákkal nem lehet felfesteni a parasztság jövőjét. A kert-Magyarország az öntözött ország álma, éppen úgy, mint Európa vitaminkertjének a fantáziája, meglehetősen bizonytalanul lebegő elképzelések. Mindegyikben van valami reális elem, de közkeletű felfestésük többé-kevésbé álom.* Mégis biztató és lelkesítő jövője (van) a magyar mezőgazdaságnak, és ennek a terveit nemcsak, hogy meg lehet valósítani, hanem már a hároméves terv során is igen komoly részében meg fogjuk valósítani.

Mik ezek a megvalósítható tervek?

*A magyar mezőgazdaság belterjesítésének és specializálásának a terve.* Oly gazdag és változatos természeti feltételeink vannak, olyan tanulékony és már eddig is jól gazdálkodó parasztságunk van, és belső fogyasztásunknak és kivitelünknek olyan sokféle lehetősége van, hogy ezek számbavételével mezőgazdaságunkat változatosan fel lehet fejleszteni olyan színvonalra, hogy azt nem lesz okunk szégyenleni. *Tehát nem lehet egyszerűen kert-Magyarországot vagy öntözött országot csinálni, de meg lehet tervezni olyan Magyarországot, amely vidékenként más-más termelési irányban az optimális eredményt el tudja érni.* S ezeket a terveket már csináljuk, és a hároméves terv során megvalósításukat is elkezdjük.

Nagy probléma, hogy a mezőgazdasági fejlődéshez lényeges beruházásokat hogyan tudjuk előteremteni mai viszonyaink között és viszonyítva a közlekedés újjáépítéséhez, vagy az ipar szükségleteihez. *Ez nem könnyű dolog, és ezen a ponton vitába kerülnek egymással az iparosítás tervei és a mezőgazdaság felfejlesztésének a tervei.* Ez a vita azonban nem bénító ellentét, hanem termékeny versengése az ipari és a mezőgazdasági szempontoknak. Még akkor is, ha ebben a kérdésben szenvedélyes vitákat fogunk egymással folytatni, és ebben a vitában politikai szempontokat is vonultatunk fel. Egy pillanatig sem látom sötétnek a jövőt. Meg fogjuk találni az összeegyeztetés módját, és ez *olyan terv kialakítása lesz, amelyben mind nagyra hivatott iparunk* fejlődése, mind nem kevésbé nagyra hivatott mezőgazdaságunk jövője biztosítható.

# Mi a parasztdemokrácia?*

Amikor először mondottuk ki öntudatosan és programként azt a szót, hogy p a r a s z t, tiltakozás és kételkedés fogadta. Húzódozás fogadta a parasztság részéről és gáncsoskodás a nem parasztok részéről. Feltették a kérdést, miért alacsonyodunk le oda, hogy a parasztságot, amely felbomlóban van, meg akarjuk menteni a jövőnek, holott azért kellene harcolni, hogy a mezőgazdaság dolgozói ne legyenek parasztok.

Akkor is feleltünk ezekre a kételyekre, és ma is hasonlóan felelhetünk. Azért mertük a megbélyegzett paraszt szót vállalni, mert ez fejezi ki *legegyszerűbben, legtömörebben* azt a szándékunkat, hogy meg akarjuk szüntetni a parasztság elnyomottságát, lebecsülését és jogtalanságát. Azért vállaltuk programként ezt a szót, mert a régi rendszer odáig aljasodott, hogy fönntartott egy olyan paraszti állapotot, amelyet mind a parasztok, mind a nem parasztok szégyelltek. A parasztság maga úgy szégyellte, hogy mindenképpen menekülni, szabadulni igyekezvén a valóságos paraszti nyomorúságtól, legalább a szót igyekezett letörölni, tehát kisgazdának, polgárnak, földművesnek nevezte magát, hogy minden nap és minden órában ne érezze azt a bélyeget, amelyet a valóságban viselt. A parasztság fölött elhelyezkedő rétegek pedig feltehetőleg lelkifurdalásból kerülték a szót, hogy ezzel farizeus módon „enyhítsenek" a parasztság állapotán.

Mi programként öntudatosan vállaltuk a szót, kimondva ezzel, hogy leplezetlenül érezzük és tudjuk a parasztság állapotát, és ezt nem kendőzéssel, hanem a valóságban, a társadalom valóságos átalakításával akarjuk megváltoztatni. Tehát nem is szépítve, nem is kendőzve vállaltuk a szót, amint romantikus hajlamú úriemberek szoktak játszani vele, hanem meztelen, durva realitásként. Abból indultunk ki, hogy ez a parasztság állapota, ezt jelenti a paraszt szó, és mi ezt akarjuk megfordítani. A mi szánkon tehát *harci jelszó és politikai program* lett az, hogy paraszt.

Most pedig, amikor a parasztság mozgalma nemcsak megindult, hanem előre is haladt, és az épülő demokráciában a parasztság ügye és a parasztság megmozdulása kezd döntő tényező lenni, továbbmegyünk egy lépéssel, és azt mondjuk, hogy *parasztdemokráciát* akarunk.

És most újra jelentkezik a tiltakozás, a kételkedés és húzódozás. Mit akarunk mi a parasztdemokráciával? Végre is hányféle demokrácia van? Addig általában úgy tartották az emberek, hogy egyféle demokrácia van, s ez alatt általában a *polgári demokráciát* értették. Kétesztendős demokráciánk alatt pedig mindinkább kibontakoztak a *népi demokrácia elvei* és akciói. S most mi a *parasztdemokráciával* még tovább bonyolítjuk a helyzetet azzal, hogy a polgári demokrácia és a népi demokrácia elvei mellett a magunk parasztdemokráciáját is felvetjük?

Akik nagyon értetlenül állnak a népi demokráciával szemben, és demokráciának csak egyet tudnak elképzelni, azt, ami a polgári demokrácia, azok még értetlenebbül állanak a parasztdemokrácia programjával szemben.

Nézzük tehát először a népi demokrácia lényegét, hogy ezen keresztül jussunk el a parasztdemokrácia értelméhez. A feudalizmus uralma alól való felszabadulás idején a demokrácia a szabadság általános elveit és általános kiterjedését jelentette. A francia forradalomban éppen úgy, mint az egész XIX. század folyamán Európa népei úgy hittek a szabadságban, a szabadságjogok törvénybe iktatásában, hogy ez megváltoztathatja a világot, ledönti a földesurak és királyok uralmát, s szabaddá teszi a népet. Úgy hittek a népek a szabadság általános kiterjesztésének az erejében, mint valami csodatevő hatalomban, amely megszüntet minden régi uralmat, és kialakítja a szabad, egyenlőségen és testvériségen alapuló társadalmi rendet.

Azóta azonban végbement előttünk az a fejlődés, amely a feudalizmus után a szabadságjogok kiterjesztése alapján a demokrácia nevével indult. És ha nem is tagadhatjuk ennek a fejlődésnek hatalmas eredményeit, az emberiség óriási előrehaladását, ma már világosan megállapíthatjuk, hogy amit a demokráciának és a szabadságnak ez az értelmezése kialakított, az *nem* a népszabadság teljessége. A demokrácia és a szabadság szent nevében kifejlődött az a kapitalizmus, amely előbbre vitte ugyan a népeket és az egész emberiséget, de a nép millióinak a kizsákmányolását és a nyomorúságát is előidézte. És kifejlődött egy olyan polgári társadalom, amely ugyan törvényekben és szavakban biztosítja minden ember szabadságát és egyenlőségét, de amely nem számolta fel a régi uralkodó rétegek hatalmát és nem akadályozta meg új urak és polgárok uralmának a kialakulását.

Ma már világosan példázza előttünk a történelem, hogy a szabadságjogok általános kinyilatkoztatása és törvénybe iktatása még nem teremt általános népszabadságot, és nem szünteti meg az uralmat a dolgozó nép

* Szabad szó, 1947. május 25.

milliói felett. Százéves történelmi fejlődés világosan bebizonyította, hogy az a polgári demokrácia, amely egykor a szabadság szent nevével indult a feudalizmus rendjének megdöntésére, *nem eredményezett igazi demokráciát, igazi népuralmat,* mert egyrészt nem számolta fel a régi uralkodó erőket, másrészt új uralmi viszonyokat teremtett a dolgozó nép elnyomására.

A szervezetten megmozdult és egyre jobban öntudatosodó dolgozó osztályok így jutottak el a demokrácia egyedül helyes és korszerű értelmezéséhez: a népi demokráciához. Mind a parasztság, mind a munkásság felismerte a történelem példái nyomán azt, hogy nem az a demokrácia, amely általános szabadságjogokat hirdet, és aztán sorsára hagyja a népet. Ez a politikai rendszer legfeljebb nevében viseli a demokráciát, de a valóságban biztosítja a régi uralkodó erők hatalmát a dolgozó nép felett. Fel kellett ismernünk, hogy *a demokrácia csak a dolgozó nép valóságos felszabadulásával valósulhat meg,* ez pedig állandó és kemény küzdelmet jelent a régi uralkodó erőkkel szemben a dolgozó nép igazi szabadságáért.

Így alakult ki a népi demokráciának az a programja, hogy a társadalom régi feudális-kapitalista rendjét földreformmal és államosítással kell hatásos és közvetlen beavatkozással ténylegesen megváltoztatni, hogy a régi uralkodó rétegeket közvetlen és hatásos módszerekkel kell ténylegesen félreállítani, hogy az elnyomott és kihasznált dolgozó osztályokat közvetlen és hatásos módszerekkel kell vezető szerephez juttatni. Szóval kialakult a demokráciának az az egyedül helyes és korszerű értelmezése, hogy nem állhatunk meg a demokrácia általános elveinek a hangoztatásánál, hanem a valóságos társadalmi viszonyoknak megfelelően, a nép aktív fellépésével fel kell számolni a régi uralkodó erők hatalmát, és *irányító, vezető szerepre kell segíteni a népi erőket.*

Nem kétséges, hogy a parasztság számára is a demokráciának ez az értelmezése és ilyen gyakorlata hozhatja csak meg a valóságos felszabadulást és a komoly felemelkedést. Amikor mi mégis nem egyszerűen a népi demokráciát írjuk a zászlónkra, hanem a parasztdemokrácia elvét valljuk programunk és politikánk alapjának, akkor erre különös okunk van.

Ez a különös ok pedig az, hogy a parasztságnak *külön* terhei és külön nyomorúságai vannak a másik nagy dolgozó osztály, a munkásság terhein és nyomorúságain kívül, s azokat nekünk külön erőfeszítéssel, külön munkával kell felszámolnunk. *Mi azért valljuk a parasztdemokrácia elvét és programját, mert a parasztság különleges elnyomottságát, kihasználtságát és másodrendűségét akarjuk közvetlenül és hatásos módszerekkel megszüntetni. A parasztdemokrácia tehát az az oldala a népi demokráciának, amely a parasztság valóságos nyomorúságaiból és másodrendűségéből kiindulva a parasztság valóságos szabadságát és egyenrangúságát akarja kiharcolni.*

A parasztság is tanult a történelemből. Nekünk is meg kellett tanulnunk, hogy a polgári szabadságok kihirdetése és a jobbágyság megszüntetése még nem emelte valóságos szabadságra és egyenrangúságra a parasztságot. Attól, hogy a múlt század közepén a jobbágyfelszabadítás megtörtént, és a polgári jogegyenlőség és a közteherviselés elvét törvénybe iktatták, a parasztság továbbra is másodrendű, elnyomott, jogaival élni képtelen, tehetetlen dolgozó osztály maradt, a régi földesurak úri rendje pedig minden egyenlőség és minden általános szabadság ellenére továbbra is uralkodó osztálya maradt az országnak.

Ebből a történelmi leckéből tanultuk meg, hogy a demokrácia a parasztság számára csak akkor hozza meg a valóságos szabadságot és az igazi felemelkedést, ha nemcsak általános elveket és jogokat iktat törvénybe, hanem a parasztság kezébe adja azokat az eszközöket is, amelyekkel minden uralmat lerázhat magáról, és a maga öntudatos erejével alakíthatja sorsát. A parasztság számára csak az a demokrácia hozhatja meg sorsa emelkedését, amely *földet, anyagi eszközöket, politikai hatalmat és kulturális lehetőségeket ad a kezébe* arra, hogy ezekkel a valóságban is tudjon élni. Ezt értjük mi parasztdemokrácián, és ezzel az elvvel világítunk rá a parasztság politikájának egyedül célravezető útjára.

# „Nélkülünk nincs demokrácia"*

Ezen a címen írt vezércikket Kovács Béla, a Kisgazdapárt akkori főtitkára 1946 szeptemberében a Kis Újságban. Vele együtt ezt hangoztatták a Kisgazdapártnak azok a vezetői is, akikről azóta kiderült, hogy nagyon is hamis játékot folytattak a demokráciával, és éppen nem a demokrácia megerősítéséért dolgoztak. Így beszéltek azok a kisgazdapárti vezetők, akik demokratikus és koalíciós nyilatkozataik mellett az ellenforradalomra spekuláltak, és elősegítették a köztársaság megdöntésére irányuló összeesküvők munkáját.

Ezek a kisgazdapárti vezetők azt hangoztatták, hogy a *parasztság aktív közreműködése nélkül nincs demokrácia,* ami tökéletesen igaz. De van ennek a tételnek egy másik oldala is, nevezetesen az, hogy *a parasztság másképp, mint a demokrácia építésével, nem biztosíthatja jövőjét, nagyobb szabadságát és emberibb sorsát.* Ezt a tételt hangoztatták az azóta levitézlett kisgazdapárti vezetők nagyon hamisan és nagyon rosszhiszeműen, mert azóta kiderült, hogy az a kisgazda-politika, amit csináltak, nem a demokráciára, hanem az ellenforradalom kalandjára épített, és ez a csalárdság szerencsére nagyon hamar kiderült. Még kevésbé volt megbízható parasztpolitika, amit ez alatt a jelszó alatt csináltak. *Kiderült, hogy ez nem tisztességes és felelős parasztpolitika volt, hanem ellenkezőleg felelőtlen kaland a parasztság sorsával.* Felhasználták a parasztság jogos elégedetlenségét éppen úgy, mint indokolatlan félelmét, és ebből akartak tömegerőt toborozni a maguk ellenforradalmi kalandjához.

*Most összeomlott ez (a) politika, lelepleződött ez a kalandos próbálkozás.* A játéknak vége, és a parasztság széles tömegeinek most újra kell tájékozódni, és megtalálni annak a politikának az útját, amely felelősen és megbízhatóan vezeti jobb sorsa felé.

Nem kétséges többé, hogy ezek a felelőtlen kalandor kisgazdapárti politikusok eljátszották kisded játékukat, árulók lettek, és sorsuk nem érdekli tovább a dolgozó parasztság tömegeit. *Nagy kérdés azonban, hogy mit fog csinálni az a Kisgazdapárt, amelyet felelőtlen kalandorok ilyen katasztrofális helyzetbe hoztak.* Nagy kérdés, hogy a Kisgazdapártból, amelyet egyrészt választási győzelme, másrészt felelőtlen vezetése mélyen elrontott, tudnak-e egyértelmű, megbízható demokratikus pártot formálni azok, akik ma vezetni próbálják. És még nagyobb kérdés, hogy *tudnak-e a paraszti szempontból még veszedelmesebben elrontott Kisgazdapártból paraszti pártot csinálni azok a parasztvezetők, akik tisztán maradtak és nem keveredtek bele kalandor vezetőik veszélyes játékába.*

*Ez a Kisgazdapárt nagy kérdése.* Mi érdeklődéssel és jóhiszeműen figyeljük erőfeszítéseiket, és nincs bennünk sem irigység, sem ellenségesség az iránt, hogy ez a félelmetesen nehéz feladat megoldása sikerüljön nekik.

*De a demokrácia sorsa, a parasztság sorsa nem függhet attól, hogy sikerül-e a Kisgazdapártnak ez az újraformálása. Különösen nem függhet a parasztság jövője és a demokráciában való szerepe attól, hogy a Kisgazdapárt rátalál-e az egyedül helyes paraszti politika útjára és ezt biztosítani is tudja széles tömegeiben.* A parasztság sorsa nem függhet egy elrontott párt magához térésétől, nem függhet a Kisgazdapártban folytatott parasztpolitika kísérleteitől. A dolgozó parasztság tömegeit annyiszor félrevezették már, annyiszor megakadályozták egészséges politikai fejlődését és erőteljes, öntudatos szervezkedését, hogy bizonytalanságnak kitenni többé nem lehet.

Nyugodtan mutathatunk rá erre éppen mi, akik hatesztendős földalatti harcban és két és fél esztendős nyílt országos szervezkedésben mutattuk meg, hogy mi a helyes paraszti politika, mi a parasztság felemelkedésének az útja. Annak a pártnak joga van ezt kimondani, amely soha nem tévedt el, soha nem bocsátkozott felelőtlen kalandokba, hanem állhatatos, nehéz munkával és következetes hűséggel a parasztsághoz, soha nem tért le a parasztság boldogulásának egyedül járható útjáról.

Amit eddig meggyőződéssel hittünk és újra meg újra megvallottunk, azt most az események perdöntően igazolták. *Most már nem lehet kétséges egyetlen parasztember előtt sem, hogy a mi politikánk a helyes, a mi utunk az egyedül járható út. Önérzettel fordíthatjuk meg tehát Kovács Béláék jelszavát: nélkülünk nincs demokrácia. De különösen kimondhatjuk ennek a tételnek a folytatását: nélkülünk, a mi utunkon kívül nincs paraszti jövő.*

* Szabad Szó, 1947. június 5.

Ennek biztos tudatában dolgozunk tovább, minél válságosabbak az idők és minél bizonytalanabb a Kisgazdapárt, annál inkább vállaljuk azokat a történelmi feladatokat, amelyek a magyar demokrácia és a parasztság jövője érdekében ránk háramlanak. Nyugodtan és biztosan vállaljuk akkor is, ha még mindig kételkednek ebben némelyek, és bizalmatlanul nézik erőfeszítésünket. Mi azonban nem kételkedünk abban, hogy ahogy a történelmi események igazoltak bennünket, úgy minket fog igazolni a dolgozó parasztság hatalmas tömege is, ha választásra kerül a sor.

# Felszólalás a Dinnyés-kormány programjának vitáján a Nemzetgyűlés 128. ülésén*

[1947. június 11.]

T. Nemzetgyűlés! Az a kormányprogram, amelyet a miniszterelnök úr előterjesztett, jó és helyes, s mi ezzel a programmal egyetértünk. Szép programokat azonban bőven hallottunk már, tehát a program tekintetében nyilvánvalóan az a nagyobb kérdés, hogy sikerül-e politikai erőinket e program mögött úgy konszolidálni, hogy ennek végrehajtását valóban sikerrel tudjuk előrevinni. Bizonyára erre gondolt a miniszterelnök úr, amikor külön hangsúlyozta azt, hogy a koalíciós pártok közötti bizalmat hogyan lehetne jobbá tenni, az együttműködést hogyan lehetne hathatósabbá tenni, miután eddigi programjaink megvalósításában mindig ott merültek fel nehézségek, hogy belső ellentétek támadtak a koalícióban együttműködő pártok között, és emiatt csak nagyon nehezen, nagyon lassan, sokszor felesleges erőfeszítésekkel lehetett helyes és üdvös programokat keresztülvinni.

Ebből a szempontból minket, a Nemzeti Parasztpártot, különösképpen a Független Kisgazdapárttal való viszonyunk érdekel, miután ebben a vonatkozásban is – és ez a magyar koalíció működőképességének nem jelentéktelen tényezője – igen sok olyan probléma, kérdés merült fel, amely sokszor a parasztság érdekeinek rovására bizony megnehezítette az egymással való együttműködést, a bizalmat pedig nagyon sokszor kizárta.

Éppen ezért ebben a helyzetben, amikor éppen a kisgazdapárton belül lezajlott események idézték elő vagy váltották ki a politikai válságot, a kormányváltozás ezen a területen ment keresztül, szükségesnek tartjuk, hogy ezzel kapcsolatban néhány szót intézzünk a kisgazdapárt felé.

Mi nem örvendezünk azon, hogy a kisgazdapártot ilyen tragédia érte, mi nem örülünk annak, hogy a magyar parasztság legnagyobb tömegeit összefoglaló párt ilyen helyzetbe került, ilyen politikai zökkenőn, ilyen mélységes válságon esett keresztül. Annak különösen nem örülünk, hogy a magyar parasztság fiai közül azok, akiket a kisgazdapárt vezető posztra emelt, így eltévelyedtek, így árulói lettek a parasztságnak. Mi nem örvendezünk ezen, sokkal inkább fájdalmas ez a mi számunkra, ugyanakkor azonban igazolása ez annak a paraszti politikának, amelyet mi csináltunk, és amelyet éppen a kisgazdapárt letűnt vezetői különleges bizalmatlansággal szemléltek, és minduntalan kifejezésre juttatták, és a parasztság tömegei előtt arra apelláltak, hogy az a helyes paraszti politika, amelyet ők csinálnak, és amit mi csinálunk, az áruló paraszti politika, mert komolyan vesszük a munkássággal való szövetséget. Íme, ezek az események megmutatták, melyik a helyes politika, melyik a jó paraszti politika, amellyel sikeresen lehet képviselni a parasztság érdekeit, mellyel a parasztság politikai erejét a magyar demokrácia keretei között növelni lehet.

Ugyanakkor azt hisszük, hogy ezek a drámai események kellő tanulságot is nyújtanak a kisgazdapártnak a tekintetben, hogyan lehet helyes paraszti politikát csinálni, hogyan lehet az egész parasztság érdekében a koalíció keretein belül együttműködni.

Mi úgy ítéljük meg ezeket az eseményeket, Nagy Ferencnek és már korábban Kovács Bélának bukását, illetve vétkes eltévelyedését, hogy ez a példa megmutatta azt, hogy paraszti politikát úgy csinálni, hogy az ellenforradalom tüzével is játszani, és ugyanakkor a demokrácia alapjait, a demokrácia vívmányait nem venni halálosan komolyan, hanem háta mögötti játékot folytatni, végeredményben ellenforradalmi eltökéltséggel, ez semmi esetre sem vezethet oda, hogy a parasztság a saját legszorosabban vett ügyeinek megoldását előbbre viheti. Számunkra újra meg újra bebizonyították ezek az események, hogy éppen a parasztság fejlődése, saját anyagi előrehaladása, társadalmi és kulturális felemelkedése szempontjából egyedül ez az út lehetséges, hogy demokráciánk alapjait erősítjük, és ezen a szilárd bázison a parasztság erőit megsokszorozzuk, öntudatát, politikai erejét a lehetőségek legszélső határáig növeljük.

A kisgazdapárt dolga, hogy ebből a példából mit tanul meg, hogyan ítéli meg ezeket az eseményeket. Mi azért tesszük azt szóvá, mert az egymás közötti viszonyt szeretnénk ennek a példának kapcsán jobbá tenni, szeretnénk valami közösséget találni azért, mert tisztában vagyunk vele, hogy ez a parasztság jövője, a parasztságnak a demokráciában betöltött szerepe érdekében múlhatatlanul szükséges. Éppen azok a kisgazdapárti vezetők, akikkel ezek az események történtek, kínálták mindig nekünk az elmúlt hónapokban, helyesebben az egész felszabadulás ideje alatt, hogy alkossunk parasztegységet úgy, hogy pártunk lépjen szoros szövetségre a

* Nemzetgyűlés Naplója, VII. Budapest, 1952. 822–830.

kisgazdapárttal, ami más szóval azt jelentette volna, hogy szakítsuk meg a munkáspártokkal azokat a kapcsolatokat, amelyek a Baloldali Blokkon belül összekötnek bennünket; azzal az érveléssel ajánlották ezt nekünk, hogy ez kötelességük a parasztság hű képviselőinek, ha azt akarják, hogy a demokráciában méltó szerepet töltsön be a parasztság politikai pártja.

Mi ezt az ajánlatot következetesen visszautasítottuk. Akkor nagyon rossz néven vették ezt sokan a kisgazdapárt tagjai közül, és azt mondották, nem értik, miért utasítjuk mi el ezt, amikor a parasztság legnagyobb tömegeit magában foglaló párt részéről a parasztság érdekeit célzó ilyen ajánlatot intéznek hozzánk.

Azt hiszem, ma már nem kell magyaráznom, miért utasítottuk el ezt, illetve nem kell magyaráznom azt, amit akkor felhoztunk, hogy nem tudunk egyetérteni a parasztsággal felelőtlenül játszó olyan kalandos politikával, amelyet Nagy Ferencék csináltak. *(Parragi György (pk): Nagy Ferencet nevezték jó demokratának!)* Ami történt, az mindennél ékesebb igazolása annak, milyen indokolt volt az, hogy mi ezt a közeledést, ezt a parasztság érdekében vélt együttműködést visszautasítottuk.

Ma a lezajlott drámai események után egészen más a helyzet. Ebben a helyzetben mi változatlanul fenntartjuk mindazokat a nézeteinket, amelyeket a kisgazdapártnak a parasztság érdekében folytatott politikájához korábban fűztünk, teljesen függetlenül Nagy Ferenc ilyen vagy olyan szerepétől, ezzel szemben nem tudunk egyetérteni olyan politikával, amely a parasztság és a polgári elemek olyan összekapcsolását tartja alapjának, amely akármennyire hangoztatják is, nem teszi bensőségessé és komollyá a munkássággal való együtthaladást. Ezt a kritikánkat továbbra is fenntartjuk, de mert tisztában vagyunk vele, hogy a parasztságnak a mainál sokkal jelentékenyebb szerepet kell betöltenie a demokráciában, a magunk részéről szívesen tesszük meg az együttműködésre irányuló kezdeményezést. A dolgozó parasztságra támaszkodó együttműködés mirajtunk nem fog múlni, és e tekintetben a megváltozott helyzetben nekünk úgy tekinteni a kisgazdapárt felé, hogy az meggyőződve a politikájában végrehajtandó igen komoly tisztázások szükségességéről, olyan lépéseket fog tenni, amelyeknek alapján meg tudjuk találni a kapcsolatokat a közös paraszti érdekek védelmében.

Mi változatlanul nem azt ajánljuk, hogy úgy kapcsolódjunk össze, hogy ez a munkássággal, a munkásság pártjaival való együttműködést lazábbá vagy rosszabbá tegye, de azt sem ajánljuk, hogy a mi paraszti politikánkat, amely a felszabadulás ideje óta elég élesen kiformálódott, feladjuk, és feladjuk az ebből folyó kritikát is minden olyan politikával szemben, amely a parasztságot nem hasonló érdekű dolgozó rétegekkel kapcsolja össze, de ezenfelül mi minden barátságra, különösen pedig a parasztság érdekében való minden együttműködésre készek vagyunk, és ennek arányában növekedhetik közöttünk a bizalom. Mindez a parasztság érdekében mérhetetlenül fontos, de tovább megyek, egy ilyenfajta bizalom épülése nem jelentéktelen ügye annak, hogy demokráciánk, a koalíciós együttműködés, a koalíción alapuló nemzeti egység politikája erősödjék és fejlődjék.

Nem kell sok szót vesztegetni arra, hogy ezt bizonyítsuk, mennyire múlhatatlanul szüksége a kormányprogram megvalósításának, mindannak, ami abban benne foglaltatik, hogy egy ilyen bizalmasabb koalíciós együttműködés, a pártok közötti tisztább helyzetet megteremtsük.

De ismét csak a parasztság érdekében hadd hivatkozzam még valamire. Parasztságunk – nem kétséges senki előtt – alaposan kivette részét az országépítés anyagi erőfeszítéseiből. *(Úgy van! Úgy van!)* Ezzel szemben azt is meg kell állapítanunk, hogy nem részesült méltóképpen a demokrácia politikai fejlődésében és politikai vívmányaiban. Nem kell sok példázat ahhoz, hogy világos legyen ez mindenki előtt, de ugyanakkor azt hiszem, az ok megítélésében nem látunk egészen tisztán. Miért következett be az, hogy a dolgozó parasztság nem kellőképpen, nem súlyához, munkájához és derekasan elvégzett erőfeszítéseihez képest veszi ki részét, mint mondottam a politikai fejlődésből és a demokrácia vívmányaiból?

A mi meggyőződésünk szerint azért, mert éppen a parasztság legnagyobb tömegeit magában foglaló pártnak, a kisgazdapártnak letűnt vezetői olyan politikát folytattak, amellyel ugyan látszólag és a demagógia hangján a parasztság befolyásának, szerepének erősödését helyezték kilátásba, ugyanakkor azonban elütötték a parasztság jelentékeny tömegeit attól, hogy valóban részt vegyenek a demokratikus fejlődésben, valóban feladatot vállaljanak, valóban ki tudják fejezni akaratukat, nézetüket és a saját józan eszükből fakadó felfogásukat a demokrácia előrehaladásával szemben. *(Parragi György (pk): Azért kellettek volna a községi választások!)*

Nem a községi választásokról volt szó, és nem arról, hogy milyen demagógiával milyen maszlagokat beszélünk népgyűléseken, hanem arról, hogy a parasztságnak, ennek a hosszú feudális fejlődésben megnyomorított dolgozó osztálynak megadjuk a felfelé fejlődés, a tanulás, az öntudatosodás és a nevelés eszközeit, ezt pedig demagógiával, még kevésbé választási demagógiával nem lehet elérni. *(Úgy van! Úgy van! – Taps a kommunista- és a szociáldemokrata párton.)*

Mi, mint a koalíció legkisebb pártja, vállaltuk azt a szerepet, hogy a parasztságnak ezt a politikáját vittük. Ezt a feladatot úgy vállaltuk, hogy ugyanakkor ehhez nem jóindulatú barátságot, nem a hangoztatott testvéri összefüggésnek megfelelő jóhiszeműséget kaptuk, hanem egyenesen mindazokat a vádakat, amelyek az egész régi rendszer idejéből nagyon ismeretesek minden olyan politikával szemben, amely a munkássággal és a mun-

káspártokkal egyáltalán mer tisztességes politikai együttműködést őszintén fenntartani. Amikor tehát a kisgazdapárt tragédiája ilyen eseményeket idézett elő, a koalíció érdekében s még egyszer külön a parasztság érdekében merünk rámutatni arra, hogy nem szolgáljuk jól a parasztság érdekeit, ha nem vesszük komolyan például azt a programot, amelyet tegnap Dinnyés miniszterelnök úr és a kisgazdapárt vezetésében fáradozó képviselőtársaim fejeztek ki, akik megpróbálják, hogy valóban megteremtsék azt a koalíciós bizalmat – mi külön a parasztság érdekében is szükséges együttműködést –, amelyre, nem lehet kétség, egyformán szükségünk van, mind a parasztság, mind pedig egész demokráciánk és egész előrehaladásunk szempontjából.

Amikor mi különösen a parasztság szempontjait és érdekeit hangoztatjuk így a koalíció politikai viszonylataiban, akkor természetesen ugyanezt a mértéket kell alkalmaznunk a kormányprogramban, a kormányzat egyes tárgyi programpontjaiban, minthogy éppen elég baj van ezek körül is, sőt merném mondani, a legtöbb probléma, a legtöbb gond éppen a parasztságot érintő programpontok körül van.

Nagyon helyes, hogy a hároméves tervet állítja programja középpontjába a miniszterelnök úr, ebben mi tökéletesen egyetértünk vele. A hároméves terv ma már túl van azon a fokon, hogy egy vagy két, vagy három pártnak külön és nem mind a négy koalíciós pártnak együtt lenne a programja, mert ma már eljutottunk ahhoz az egyetértéshez, amelyre alapítva a hároméves tervet mint nemzeti tervet vehetjük programba. Ez a terv nagyjában-egészében jól fekteti le azokat az elveket, azokat az utakat, amelyeken nemzetgazdaságunkat újjáépíthetjük. Mi tehát tökéletesen egyetértünk azzal, hogy jövő kormányzati munkánk középpontjában a hároméves terv legyen, és abban is, amit a kormányprogram szintén magában foglal, hogy az árak és bérek kérdése és külön ebben az agrárolló kérdése, rendezést nyerjen. Azonban némileg túlságosan óhajtásszerűnek és kicsit jámbor óhajtásnak tűnik az a fogalmazás, ahogyan ez a kormányprogramban szerepel.

Mi tökéletesen tisztában vagyunk azzal, hogy agrárárakat és ipari árakat egymástól függetlenül nem lehet megállapítani és nem lehet különösen a dolgozó rétegek életszínvonalától – külön a munkásság életszínvonalától – elvonatkoztatva megállapítani. Mégis bátrak vagyunk rámutatni arra, hogy ma a gazdasági életben aránytalanság áll fenn, a bérek, valamint az ipari termelés valóságos és múlhatatlan szükségletei, továbbá a fogyasztási árak között. E tényezők között ugyanis olyan hézagok és olyan sötét területek vannak, amelyeken belül igenis meg lehet találni azt a módot, hogy az agrárollót már most a hároméves terv megkezdésével jelentékenyen lecsökkentsük anélkül, hogy indokolt ipari termelőköltségeket kellene csökkenteni, különösen anélkül, hogy megakadályoznánk vele az ipari munkás méltó bérét. Mi tehát azon az álláspónton vagyunk, hogy nem jámbor óhajtásnak szabad lennie a kormányprogramban annak, hogy az agrárollót megszűkítsük. Hiszen ezen a területen világosan adva vannak a lehetőségek, és a kormány ezen a ponton kell hogy megmutassa, hogy valóban komolyan veszi a dolgát, és ezeken az árak, a termelési költségek és a bérek, valamint a fogyasztási árak között elhelyezkedő sötét területeken tud olyan rendet csinálni, hogy ebből már most is, a hároméves terv megkezdésekor az agrárolló jelentékeny lecsökkenése származik.

Mi, a magunk részéről úgy ítéljük meg a kérdést, hogy semmiképpen nem elég csak jámbor vagy kevésbé jámbor óhajtásokat hangoztatni ezen a téren, hanem a kormánynak, ha azt akarja, hogy egyrészt a parasztság, másrészt a fogyasztó rétegek felé komolyan megbecsülést szerezzen, és politikai erőfeszítései mellett bizonyos gazdasági megnyugtatást is tudjon nyújtani, akkor ezen a téren nagyon nagy erőfeszítéssel meg kell mutatnia, hogy mit tud. Mi, a magunk részéről nem tudnánk belemenni abba, hogy újra valamiféle komplikált, rejtélyes összefüggésnek a hangoztatásával vagy éppen jámbor óhajtásokkal túlmennék ezen a kérdésen és most, amikor az árak és bérek megállapítása napirenden van, és kell, hogy sürgősen elintéztessék, akkor ezeket a szempontokat nem részesítenők kellő figyelemben.

A hároméves terv lényegében magában foglalja nemzeti erőfeszítésünk összes anyagi forrásait, az egész társadalom munkájának felhasználását. Van azonban néhány olyan szorosan anyagi erőfeszítésünkbe tartozó kérdés, amelyről nagyon felelősen és nagyon komolyan kell szólnunk, és a kormányprogramba lefektetett elveken és általános fogalmazásokon túlmenően nagyon konkréten felvetve a kérdést, erőfeszítéseket kell tennünk. Mi úgy látjuk, hogy különösen három kérdés általános jelentőségű és egyúttal döntő jelentőségű előrehaladásunk szempontjából, és mindegyik bizonyos mértékben szorosan kapcsolódik a hároméves tervhez is, más szóval gazdasági életünk erőfeszítéséhez is. Ez a három kérdés: a mezőgazdasági érdekképviselet, szövetkezeti életünk előrehaladása és a közigazgatási reform.

Ami a mezőgazdasági érdekképviseleteket illeti, ez nagyon kiváló példa arra, hogy az az agrárpolitika, amelyet Nagy Ferencék folytattak, e tekintetben igazán nem volt célravezető, mert lehetetlenné tette, hogy a parasztság érdekében szükséges megoldásokat el tudjuk érni. Kiss Sándor benyújtott egy javaslatot a nemzetgyűlésen, amelyben egyrészt el volt rejtve egy csomó olyan politikai törekvés, amely lehetővé tette volna azt, hogy a parasztságot minél inkább körülvegyük olyan keretekkel és olyan személyekkel, akik majd biztosítják azt, nehogy valamilyen meggondolatlan politikai megmozdulás vagy efféle mehessen végbe, agrárérdekképviseletet a politikai óvatosság olyan ágyába rakták volna, hogy az a javaslat emiatt sem politikailag

nem volt elfogadható, sem pedig érdekképviseleti szempontból, mivel az effajta érdekképviseletekkel nagyon rossz tapasztalataink voltak az elmúlt időkben.

Mi tehát azt tartjuk, hogy a mezőgazdasági érdekképviselet dolgát nagyon gyorsan elő kell venni. Nyújtson be ez a kormány ahelyett a javaslat helyett, amelyet Kiss Sándor nyújtott be, egy másikat, egy jobbat *(helyeslés a kisgazdapárt oldalán)*, mi a magunk részéről rendelkezésre állunk javaslatainkkal és gondolatainkkal, amelyek nézetünk szerint a paraszti érdekképviseletet valóban paraszti érdekképviseletté tudják tenni. Ebből sem politikai veszedelem, sem az érdekképviseleti tehetetlenség veszedelme nem származik.

Mi tehát nagyon komolyan és nyomatékosan felhívjuk a kormány figyelmét arra, hogy a mezőgazdasági érdekképviseleti javaslatát egészen más formában újból nyújtsa be, olyan formában, hogy az politikai szempontból megfeleljen a demokrácia követelményeinek, agrárpolitikai szempontból pedig valóban paraszti érdekképviseletet tegyen lehetővé. Mi a magunk részéről lelkesedéssel veszünk részt ebben a munkában.

Szövetkezeti téren már előbb vagyunk. Köztudomású, hogy szövetkezeti életünk döntő fordulat pillanatában van, hisz napirenden van az egységes szövetkezeti központ kialakítása. Az a törvény, amely ezt elrendelte, érvénybe lépett, az a kormányrendelet pedig, amely a részleteket szabályozza, és megteremti az egységes szövetkezeti központot, már-már készen áll, és július elsején a törvényes határidő előtt mindenesetre kiadásra kerül.

Nagyon sok politikai vita fűződik ehhez a kérdéshez és ezek a politikai viták ezután is folytathatók. Meggyőződésünk tehát, hogy az egységes szövetkezeti központ megteremtése annak ellenére, hogy mi itt kifogásokat emelünk különböző részletei ellen, magában véve is alkalmas lépés arra, hogy szövetkezeti életünket megújítsa s megteremtse azokat a lehetőségeket, amelyeket kellően munkálva és kihasználva, valóban egészséges szövetkezeti mozgalmat teremtsünk. Éppen ezért arra kérjük a kormányt, hogy az általános helyeslésen és törekvésen túlmenően fordítson külön gondot ennek az egységes szövetkezeti központnak a kialakítására, arra, hogy ez minél gyorsabban menjen és minél inkább figyelembe vétessenek azok a szempontok, amelyeket az egészséges szövetkezeti fejlődés érdekében tekintetbe kell vennünk.

És itt legyen szabad rátérnem néhány szóval a földmíves-szövetkezetek kérdésére, mivel e körül a kérdés körül van a legtöbb és a legáltalánosabb problémázás és vitázás az egységes központ kialakításával kapcsolatban. Mi nem titkoljuk, hogy a földhöz juttatott parasztság fejlődését, talpraállítását különösképpen és elsősorban szívügyünknek tartjuk s ebből kifolyólag természetesen a földmíves-szövetkezetek ügyét is, mégis találkozunk olyan nézetekkel, sőt nyilvánosan elhangzott megállapításokkal is, hogy itt valami nagy baj van az egész földmíves-szövetkezetek körül, mert ezek nem valóságos szövetkezetek, ezek kényszertársulások, és ha mi az egységes szövetkezeti központon belül a földmíves-szövetkezetek, a földhöz juttatottak és szélesebben az egész kisparasztság termelésének szempontjait különösképpen hangsúlyozzuk, akkor az a vád ér bennünket, hogy itt valami földmíves-szövetkezeti sovinizmus működik. Nem azért hozom ezt fel, hogy ezzel kimerítsem az egységes szövetkezeti központok problémáit, hanem példának hozom fel arra, hogy az egységes szövetkezeti központ körül nagyon sok és komoly probléma van, amelyeknek helyes megoldásán múlik, hogy az egységes központ valóban egy egészséges fejlődés elindítása lesz-e vagy pedig egy újabb szövetkezeti zsákutcát idéz elő. Ebből a szempontból tehát különösen felhívjuk a kormányzat figyelmét erre a kérdésre, és ezen belül a földmíves-szövetkezetek szempontjainak különleges méltánylására.

Végül a közigazgatási reform kérdéseiről akarok még különlegesen néhány szót szólni. Nincs vita afelett, hogy közigazgatási rendszerünk avult, és reformra szorul. Arról sincs vita, hogy a mainál politikailag is jobb közigazgatást teremtsünk, és a szakszerűség szempontjából is jobb, egyszerűbb, teljesítőképesebb közigazgatást alkossunk. Örömünkre szolgál, hogy a kormányprogramban igen fontos helyen és igen nyomatékosan szerepel ez a kérdés. Mi a magunk részéről úgy látjuk megoldhatónak a kérdést, hogy valóban a hároméves terv nagy erőfeszítése mellett közigazgatási reformkérdésekkel ne hozzuk zavarba az egész állami apparátus és gazdasági életünk erőfeszítését, de éppen azokat a reformlépéseket, amelyek a jobb adminisztráció érdekében szükségesek, bátran tegyük meg. Meggyőződésünk, ha ezt a hároméves terv megkezdése előtt nem érezné a kormány illetékes szervein keresztül szükségesnek, sőt attól félne, hogy ez zavart idézhet elő államéletünkben, majd rá fog jönni arra, hogy a hároméves terv végrehajtása során, ha fokozott munkát, nagyobb teljesítőképességet kíván az állami adminisztrációtól is, menthetetlenül szükségessé válik a közigazgatási reform. Ezen a téren egyformán szó van a községi szervezet modernizálásáról és átalakításáról és a megyének meg a magasabb kormányzati szervek reorganizációjáról. (*Sulyok Dezső (msz) jobbról és Pfeiffer Zoltán (pk) balról egyszerre kezdenek beszélgetni az elnökkel. – Hosszan tartó, élénk derültség a Ház minden oldalán.*) Szabad folytatnom?

*Elnök:* Tessék! (*Élénk derültség és taps.*)

*Erdei Ferenc (pp):* T. Nemzetgyűlés! Több részletkérdésről nem akarok szólni; nagyjában-egészében és a legtöbb részletében is egyetértünk a kormányprogramban kifejtett szempontokkal. Azoknak a biztosítékoknak, amelyekre mi is rámutattunk, s az előttem szólott képviselőtársaim is rámutattak, minél komolyabb és minél

sikeresebb megvalósítását tartjuk a program legfontosabb kiegészítő pontjának. Itt állunk azonban szemben azzal a kérdéssel, hogy vajon a biztosítékok megteremtése lehetséges-e úgy, hogy a választás kérdését kikapcsoljuk, s tartsuk magunkat ahhoz, hogy valahogyan ez a parlament boldogulni fog ezekkel a problémákkal. Elég sok tanújelét láttuk annak, hogy bizony nem nagyon boldogul, és éppen azoknak a politikai tévedéseknek, sőt mi több, hibáknak, bűnöknek következtében, amelyek a válságot is előidézték, bizony parlamentünk nem nagyon dicsekedhet azzal, hogy demokráciánknak méltó szerve, amely az ország újjáépítéséért és demokráciánk fejlesztéséért folytatott munkánkat szinte vezérli, vezeti és viszi.

Ezek a bajok már akkor kezdődtek, amikor a múlt alkalommal végbement a választás. Itt a nemzetgyűlésben a legélénkebben a választások tisztaságának elvét tapsolják, amit én is nagyon helyeslek. Azt hiszem, én nyugodtan mondhatom, hogy egyetértek a tiszta választásra irányuló kívánalmakkal, és semmiféle kétséggel nem vagyok illethető a tiszta választásokról alkotott felfogásom tekintetében, de meg kell állapítanom, hogy ezekből a megjegyzésekből és a választásra irányuló tervezésekből valami mégis elsikkadt. Hogy a múlt választással valami baj volt, azzal most már – gondolom – mindenki egyetérthet, mert elég baj származott belőle. (*Ellentmondások a kisgazdapárton. – Egy hang ugyanott: Milyen baj?*) Az, hogy itt tartunk, ahol vagyunk, és hogy ilyen válságokon mentünk keresztül. (*Nagy taps a kommunista párt oldalán.*) Éppen elég bajunk van tehát az elmúlt választás következményeképpen, pedig az nagyon tiszta választás volt.

Bátor vagyok én egy más megjegyzést is tenni. Tiszta volt a választás olyan értelemben, hogy sem a közigazgatás, sem a rendőrség, sem a pártszervezetek nem erőszakoskodtak, és nem csináltak semmit. (*Pfeiffer Zoltán (pk): A szovjet hadseregnek köszönhetjük a választás tisztaságát!*) Ha képviselő úr azt állítja, hogy voltak belső erők, amelyek másként akarták a választást csinálni, akkor legalábbis nem mond igazat. (*Zaj.*) A tisztaság nagyon helyes alapkövetelménye a választásnak. E tekintetben – mondom – a múlt választásnál sem volt hiba, ellenben hiba volt az, hogy a választásban nem voltak tisztázott frontok. Ki-ki nem saját orcájában jelentkezett. (*Úgy van! Úgy van! Taps a kommunista, a szociáldemokrata és a parasztpárt oldalán. – Gulácsy György (kg) tapsol.*) Mi azt tartjuk szükségesnek és elengedhetetlennek, hogy ha valóban a demokrácia törvényei szerint akarunk végre megnyugvást hozni politikai erőink harcában, akkor a választások tisztaságának biztosítása terén odáig kell mennünk, hogy tisztázódjanak azok a frontok, amelyek a választáson részt vesznek és a nép elé állnak, tehát ki-ki képében álljon oda, és egyszer s mindenkorra tegyük lehetetlenné a kalózlobogó alatt való választást. (*Nagy taps a kommunista, szociáldemokrata és a parasztpárt oldalán – Csíkos Sándor (kg): Ez oda is vonatkozik! Mindenkire vonatkozik!*) Mindenkire. (*Derültség a kisgazdapárton.*)

Mi tehát egyetértünk azzal a kívánsággal, hogy politikai fejlődésünk jövője érdekében tartsuk meg a választásokat. Az ellen sincs kifogásunk, ha minél gyorsabban tartjuk meg. Egész koalíciónk és demokráciánk fejlődése szempontjából, de különösen a parasztság szempontjából is szükségesnek és helyesnek tartjuk ezt, hiszen végeredményben az elmúlt választáson tulajdonképpen a parasztságot érte a legtöbb csalódás. Nyugodtan nézünk tehát az elé, hogy egy új választáson sokkal tisztábban felvonult frontok között sokkal igazabban mutassa meg akaratát a nép, és adja szavazatát oda, ahova meggyőződése vezeti. (*Balla Dömötör (kg): Akár a jövő héten!*)

Mi a Nemzeti Parasztpárt részéről az elmondottak alapján, de általánosságban is elfogadjuk a miniszterelnök úr által előterjesztett kormányprogramot, és bizalommal nézünk az elé a kormány elé, amely – akarjuk hinni – ezt a programot tényleg fenntartás nélküli őszinteséggel és komolysággal terjesztette elő. Mi ennek megvalósításából erőnkhöz képest a legnagyobb készséggel vesszük ki részünket. (*Taps a parasztpárt, valamint a szociáldemokrata és a kommunista párt oldalán. – Szórványos taps a kisgazdapárt soraiban.*)

# Az egyközpontnak a termelőszövetkezeti munkát is szolgálnia kell*

*A Földmíves-szövetkezetek Országos Központjának igazgatósága június 5-én tartotta meg ez évi második ülését az ország minden részéből összegyűlt paraszti igazgatósági tagok élénk részvételével. A végrehajtó bizottság nevében Erdei Ferenc elnök terjesztette elő az elmúlt időszakról szóló jelentést.*

– Legutóbbi igazgatósági ülésünket – kezdte Erdei Ferenc – ez év február 24-én tartottuk. Azon az igazgatósági ülésen beszámolhattunk a FOK szervezeti fejlődéséről és azokról a problémákról, amelyek részben a FOK, részben az egyes földmíves-szövetkezetek előtt merültek fel. Most beszámolhatunk további fejlődésről és ezenkívül egy sorsdöntő eseményről, az egységes szövetkezeti központ kialakulásáról.

## Május 31.: 2150 földmíves-szövetkezet

Ezzel kapcsolatban súlyos kérdéseket kell megoldanunk mind a FOK beolvadásával kapcsolatban, mind külön az egységes szövetkezeti központtól függetlenül, a földmíves-szövetkezetek továbbra is fennmaradó néhány nehéz problémájáról.

Amikor tehát a FOK fejlődését február 1-jétől május 31-ig számba vesszük, ennek alapján fel kell mérnünk a beolvadással kapcsolatban további fejlődésünk lehetőségeit.

| Megalakult földmívesszövetkezetek száma | | |
|---|---|---|
| most | 2150 | (1816) |
| leltározott száma | 1243 | (1165) |
| cégjegyzett száma | 1760 | (1374) |
| központi üzletrészt jegyzett szöv. száma | 1246 | (820) |
| üzleti könyvekkel ellátva | 364 | |
| ellenőrizve | 245 | |
| forintmérleg elkészítve | 364 | |

(Zárójelben a február 1-jei helyzet)

Ezek a számok mutatják szervezési munkánk eredményeit. Ha továbbra is ebben az ütemben tudjuk folytatni ezt a munkát, ez év június 30-ra, tehát a törvényes határidőre a földmíves-szövetkezetek szervezőmunkája nagyjában-egészében befejeződik.

Földmíves-szövetkezeti hálózatunk szervezési eredményeihez tartozik az is, hogy FOK kirendeltséget szerveztünk Nyíregyházán, és ezenkívül 5 főbizományosságot létesítettünk Szombathelyen, Nagykanizsán, Egerben, Makón és Balassagyarmaton.

Földmíves-szövetkezeti hálózatunk tevékenységét és életképességét mutatja, hogy a havonként rendszeresített megyei választmányi üléseket kivétel nélkül minden esetben központi kiküldött jelenlétében megtartottuk. Ezeken a megyei választmányi üléseken a tagszövetkezetek képviselői átlagosan 70–75%-ban megjelentek, és termékeny tanácskozásokat folytattak a földmíves-szövetkezetek életbe vágó kérdéseiről. Ezek révén pontosan ismerjük tagszövetkezeteink helyzetét és hangulatát, az egyes szövetkezetpolitikai kérdésekkel kapcsolatos állásfoglalásunkat.

Jogi osztályunk több ezer ügyben adott a folyó évben már jogi tanácsot a földmíves-szövetkezeteknek ügyes-bajos dolgaikban eljár az illetékes hatóságoknál és képviseli tagszövetkezeteinek érdekeit.

A FOK termelőszövetkezeti, majd értékesítés és beszerző tevékenységét ismertette Erdei Ferenc, végül a személyzeti kérdés, valamint a mérleg bemutatása után az Egyközpont nagy jelentőségű kérdésére tért rá.

Némely aggodalmak kétségkívül jogosak. Azonban az egységes központ szervezetének a kiépítésében megteremthetők azok a biztosítékok, amelyek csökkentik az aggodalmakat. Ennek érdekében az eddigi tárgyalásokon is erőteljesen képviseltük ezeket a szempontokat – folytatta Erdei.

* Földmíves-szövetkezetek Lapja, 1947. június 14.

## Legyen a MOSZK-ban is választmányi rendszer!

Mindenekelőtt az egységes központ vezetésében kell biztosítanunk a földmíves-szövetkezeti érdekeket. A jelenlegi körülmények között ugyan nincs mód arra, hogy külön földmíves-szövetkezeti képviseletet nyerjünk az igazgatóságban, tehát a kérdést úgy kell megoldani, hogy a pártok megállapított arányszámán belül megfelelő képviseletet nyerjen a földhöz juttatott parasztság. Ugyanezt kell tennünk az ügyvezetők összetételében is. Külön biztosítékot nyerhetünk erre, ha általában a földalap, különösen pedig a földhöz juttatott parasztság és a földmíves-szövetkezetek érdekeinek védelmében az Országos Földbirtokrendező Tanácsnak bizonyos ellenőrzési jogot biztosítunk az egységes központ vezetésében. Ez irányban megtettük javaslatainkat.

Miután a MOSZK igazgatósága az első alkalommal nem választás, hanem kinevezés útján alakul meg, módot kell találnunk arra, hogy azok a népi termelői érdekek, amelyek különösen a földmíves-szövetkezetekben érvényesülnek, az egységes szövetkezeti központ vezetésében is kellő befolyást kapjanak. Ennek érdekében szükségesnek látjuk a választmányi rendszer kiépítését. Az országos választmány mellett különös fontossága van annak, hogy a megyénként vagy körzetenként létesítendő kirendeltségek mellett megalakuljanak a tagszövetkezetek választmányai a kirendeltségek munkájának ellenőrzése és irányítása végett.

A központ szervezetének a kialakítása csak úgy szolgálhatja a földmíves-szövetkezetek és általában a mezőgazdasági termelés érdekeit, ha a termelőszövetkezeti munkának megteremtjük a szükséges feltételeit. Ennek érdekében harcolunk az ellen, hogy az értékesítő kereskedelmi tevékenység ne szorítsa háttérbe a termelőszövetkezeti munkát.

Az egységes központ decentralizált szervei, a kirendeltségek csak akkor szolgálhatják jól a földmíves-szövetkezeteket is, valamint az egész mezőgazdasági termelést is, ha azok nemcsak kereskedelmi szempontok szerint működnek, hanem szolgálják azokat a szövetkezetpolitikai célokat is, amelyek a parasztság és a mezőgazdaság érdekében elérendők. Ennek érdekében a választmányok kiépítése mellett arra is szükség van, hogy a vezetés ne kerüljön kizárólag kereskedelmi kezekbe, hanem befolyása legyen rá a termelőknek is.

Különösen nehéz probléma a tagszövetkezetek helyes kapcsolatának kiépítése az egységes szövetkezeti központtal. Ezt csak úgy tudjuk jól megoldani, ha a központ mind felvásárló és áruelosztó tevékenységét elsősorban a tagszövetkezeteken keresztül bonyolítja le, nem pedig főbizományosokkal vagy a saját kirendeltségeivel. Ez nyújt módot arra, hogy a tagszövetkezetek a kereskedelmi jártasságot megszerezzék, és a mindenképpen elérendő visszatérítéseket meg is kaphassák.

## A földmíves-szövetkezetek külön problémái

A FOK megszűnése és az egységes szövetkezeti központ kialakulása után is fennmaradnak olyan különleges problémái a földmíves-szövetkezeteknek, amelyek megoldásáról sürgősen, lehetőleg az egyközpont kialakulásával együtt gondoskodnunk kell. Ezek a problémák a következők:

1. A földmíves-szövetkezetek általános szövetkezetek maradjanak-e, avagy parcellázzuk őket szakszövetkezetekké. Azért van különleges fontossága ennek a kérdésnek, mert ha azt akarjuk, hogy egész szövetkezeti hálózatunk alappillérei a földmíves-szövetkezetek legyenek, akkor meg kell őriznünk földmíves-szövetkezeteink általános jellegét, hogy abban helyt kapjon a parasztság egész szövetkezeti élete. Ennek érdekében meg kell akadályozni a földmíves-szövetkezetek szétszaggatását. A jelenleg részben önálló szeszgyári szövetkezetekkel kapcsolatban ez irányban sikerült megegyezést létesítenünk a Szeszegyedáruság Igazgatósággal. E pillanatban csupán az önálló gyümölcs- és szőlőtermelő földmíves-szövetkezetek alakulását biztosítja jogszabály.

Ha legutóbbi igazgatósági ülésünk határozatának, hogy az egységes szövetkezeti központ a földmíves-szövetkezeti hálózatra épüljön, érvényt akarunk szerezni, akkor mindenképpen biztosítanunk kell a földmíves-szövetkezetek egységét és általánosságát.

2. Rendezni kell a földmíves-szövetkezetek belső szervezetét. Jelenleg kötelező csoportalakítást írnak elő az ide vonatkozó rendeletek és a minisztérium által kiadott alapszabály. A kérdés megoldását abban látjuk, ha a rendezésre váró jogszabályok nem írják elő az alakítás kényszerét, ellenben engedjék meg a csoportalakítás lehetőségét.

3. A földmíves-szövetkezetek vagyoni kérdéseinek a rendezése súlyos és sürgős feladat. A szövetkezeti törvény előírja, hogy minden szövetkezeti vagyon üzletrészekben helyezendő ki. Ez a mai földmíves-szövetkezetekre vonatkozó jogszabály bizonyos átalakítását teszi szükségessé, továbbá némi eltérést a szövetkezeti törvényben kifejezett elvektől. A megoldást abban látjuk, hogy „juttatott üzletrészek" formájában fel kell értékelni a szövetkezeteknek juttatott vagyonát, és ezt vagyononként üzletrészek formájában kell a szövetkezeti tagoknak birtokába adni.

4. Külön adó- és illetékmentességre van szüksége a földmíves-szövetkezeteknek.

5. A földmíves-szövetkezeti legelők ügyének rendezése külön nagy kérdése földmíves-szövetkezeteinknek. Egyformán nehéz a rendezésre váró kérdés magának a legelőjuttatásnak az ügye, valamint a juttatott legelők használatának a kérdése.

A földmíves-szövetkezeteknek ezeket a külön problémáit részben a szövetkezeti törvénnyel kapcsolatban kiadandó külön földmíves-szövetkezeti rendeletben, részben a MOSZK megalakítását kimondó rendeletben kell szabályozni.

# A nemzeti parasztpárt története*

## *Az első korszak: a pártalapítás és a szervezkedés kezdete*

(1939. június 29 – 1944. március 19.)

1939. június 29-én alakult meg a Nemzeti Parasztpárt. Makón jöttek össze az ország minden részéből az alapítók, és kimondták a párt megalakítását. Ideiglenes vezetőséget választottak, és hozzáfogtak a párt programjának kidolgozásához.

Pártunk megalakulásának komoly előzményei voltak. Az első világháború után Bethlen István kormánya szinte változás nélkül visszaállította a régi feudális-kapitalista rendszert, és kihasználva az akkori Nagyatádi-féle Kisgazdapártot, megszilárdította a „történelmi osztályok" uralmát. A megszilárdulás után pedig nyílt választójogi törvénnyel megakadályozták a parasztság és munkásság politikai megerősödését. A Nagyatádi-féle Kisgazdapárt, miután beolvadt az egységes kormányzópártba, lényegében megszűnt, és ettől kezdve nem volt többé politikai képviselete parasztságunknak. Annál is inkább, mert a Szociáldemokrata Párt akkori vezetőjével, Peyer Károllyal, megegyezett Bethlen, hogy a Szociáldemokrata Párt vidéken nem szervezkedik.

Ilyen körülmények között nem volt semmiféle politikai erő, amely fel tudta volna venni a harcot a Horthy-rendszer mindinkább súlyosodó uralmával szemben. Az ipari munkásság itt-ott fejtett ki némi ellenállást sztrájkokkal és bérharcokkal, maga a parasztság azonban tehetetlenné vált, és képtelen volt bármit is tenni érdekeiért.

A parasztság sokáig nem is jutott képviselethez. 1926-ban Gaál Gaszton alapított egy agrárpártot, a mai Kisgazdapárt elődjét, azonban ez inkább a mai középbirtokosok mezőgazdasági érdekképviselete volt, mintsem a parasztság politikai pártja. Ebből a pártból alakult ki a mai Kisgazdapárt 1931-ben, előbb Gaál Gaszton, majd később Eckhardt Tibor vezetésével. Ez a párt azonban nem lett igazi parasztpárt. A birtokos parasztság és a polgári rétegek ellenzéki pártja volt, amely sohasem áll ki élesen és meg nem alkuvóan az egész dolgozó parasztság érdekeiért. Voltak ugyan a Kisgazdapártnak komoly, demokratikus paraszterői is, ezek azonban a párton belül csak akkor kerültek előtérbe, amikor már a 40-es években az ország katasztrófája nyilvánvalóvá vált.

Az 1930-as évek végén a háborúra való készülődés, a német befolyás és a szélsőjobboldali mozgalmak erősödése folytán még jobban előtérbe került a nagybirtok szerepe, és még tehetetlenebbé vált a dolgozó parasztság. Az ország feltartóztathatatlanul haladt az 1944-ben bekövetkezett katasztrófa felé, a parasztságban pedig egyre nőtt az elkeseredés. Nem volt az országban egyetlen olyan párt vagy politikai erő, mely élére tudott volna állni a parasztságnak, hogy megakadályozza az ország katasztrófáját. A Szociáldemokrata Párt nem tudott erőt mutatni a Bethlen–Peyer-paktum miatt, a Kisgazdapárt pedig nem követett következetes paraszti politikát és hol Gömbös felé, hol a legitimisták felé keresett kapcsolatokat. Csak közvetlenül a végveszély előtt ért meg annyira a két ellenzéki párt belátása, hogy szövetséget kötöttek egymással. A Kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt szövetsége azonban nem volt elég erős ahhoz, hogy megmenthette volna az országot. Elsősorban azért, mert nem tudták megmozdítani sem a parasztság, sem a munkásság nagy tömegeit.

Széles körben kialakult így a szükséglet és igény mind a parasztság, mind az értelmiség körében, hogy egy olyan radikális demokratikus parasztpártot kell kialakítani, amely felemeli szavát a dolgozó parasztság és vele együtt az egész nemzet gazdasági és politikai felszabadulásáért. Ez a szükséglet ért meg 1939 nyarára oda, hogy Péter-Pál napján megalakult a Nemzeti Parasztpárt.

A Nemzeti Parasztpárt tulajdonképpen annak az irodalmi, szellemi mozgalomnak a folytatása, amelyet a falukutatás indított el. A falukutató mozgalom első jelentkezése volt a parasztság osztálytudatos fellépésének és az értelmiségi középosztály belső megrendülésének. Részben a parasztság soraiból felnőtt írók és egyéb értelmiségiek, részben a középosztállyal ellentétbe került haladó értelmiségiek találkoztak össze abban a törekvésben, hogy a parasztság tűrhetetlen elnyomása ellen szót emeljenek, és az egész nemzet jövője érdekében keressék a kivezető utat. A falukutató irodalom részletesen és megrendítően feltárta a parasztság helyzetét, és rámutatott azokra a tényezőkre, amelyek a parasztság lesüllyedése folytán az egész nemzetet veszélyezteti. Ez a falukutató irodalom óriási visszhangra talált. Mindenekelőtt az értelmiségi középosztály körében vert hullámot, és számosan sorakoztak fel a falukutató írók híveiként. Különösen nagy volt a hatás az értelmiségi fiatalság

* Gépelt kézirat. 1947. június 15. EFB. 296.

köreiben, akik közül mind Budapesten, mind a többi egyetemi városokban körök alakultak a falukutató írók hatására.

De nem volt hatás nélkül a falukutató irodalom a munkásságra sem, amely ezekben az írói megnyilatkozásokban a parasztság politikai öntudatának a jelentkezését üdvözölte.

Ez az irodalmi és szellemi mozgalom hamarosan politikai mozgalommá fejlődött. Olyan nagy hatást váltott ki a magyar közvéleményben, és olyan dühösen fordult vele szembe a Horthy-rendszer, hogy akarva-akaratlanul politikai mozgalommá kellett fejlődnie. Ennek a politikai mozgalomnak a kereteit adta meg a Márciusi Front megalakulása, amely a budapesti egyetemi diákság kezdeményezésére alakult meg. A Márciusi Front vezetői a falukutató írók lettek, és mögötte a haladó diákság és az értelmiség java sorakozott fel. A Márciusi Front egyszer Budapesten, egyszer Makón nagy jelentőségű összejövetelt tartott, amelyen megfogalmazta politikai álláspontját a fennálló rendszerrel szemben. Mindkét alkalommal politikai programot is adott ki a Márciusi Front, amely programok világosan körvonalazták a helyes paraszti és nemzeti politika irányát.

Ilyen előzmények után érett meg odáig a helyzet, hogy 1939. június 29-én Makón megalakult a Nemzeti Parasztpárt.

A párt alapítói azok, akik a falukutató mozgalom elindításában is részt vettek, és a Márciusi Frontnak is vezetői voltak: Veres Péter, Szabó Pál, Erdei Ferenc, Darvas József, Farkas Ferenc, Kovács Imre és Fejes Géza. Ők voltak a kezdeményezők, de csatlakoztak hozzájuk a Kisgazdapárt liberálisabb parasztemberei és demokratái közül is néhányan, mint Guba Mihály, Csorba János és még néhányan. Jelen voltak ezenkívül az alapításnál a Szabad Szónak azok a munkatársai is, akik a Szabad Szó körül mint cikkírók vagy lapszervezők fejtettek ki politikai tevékenységet: Nánási László, Iliás Ferenc, Sajban András és a Varjú testvérek. Részt vettek a párt megalakításában a Márciusi Front köré csoportosult fiatal értelmiségiek közül is többen, akiket Donát Ferenc és Fehér Lajos képviselt. Velünk tartottak a Függetlenségi Kossuth Pártnak megmaradt emberei, akik Makón még pártéletet is tartottak fenn, és népfrontot alakítottak a Szociáldemokrata Párttal (Nagy Zoltán, Kolonics József, H. Szabó Imre). Végül ott volt az alapításnál a Szociáldemokrata Pártból Takács Ferenc, aki mindig velünk érző és agrárius érdeklődésű szocialista volt.

A megalakulás után Budapesten elkészült a program, megalakult a pártközpont, és elsősorban a Szabad Szó hasábjain, de más módon is megkezdődött a szervezkedés. Még 1939 nyarán kiáltványt adott ki a párt, és ekkor adtuk a „Néppel a népért" jelszót. Ebben a kiáltványban tíz pontban fogalmaztuk meg a párt programját. 1. Független Magyarországot, 2. Magyar országvezetést, 3. Népuralmat (népi demokráciát), 4. Igazságos adózást, 5. Munka becsületét, 6. Földreformot, 7. A nagytőke uralmának letörését, 8. Az ország iparosítását, 9. Gazdasági szervezkedést és 10. Egyetemes népnevelést követeltünk akkor.

Mindez azonban nem tartott soká. Olyan politikai és rendőrségi nyomás nehezedett a pártra, és annyira elvonták tőlünk az anyagi megerősödés minden lehetőségét, hogy pártunk szinte megfulladt. Hogy tökéletesen lehetetlenné tegyék minden megmozdulásunkat, hamarosan megérkezett a leghatározottabb rendőrségi fenyegetés is minden további lépésünk esetére. Így pártunk nyilvános működése megszűnt.

Mégsem hagytuk azonban abba a munkát, és a Szabad Szó hasábjain továbbra is működtünk. Úgy azonban, hogy sem a párt nevét nem írtuk le, sem pedig nyílt szervezkedést nem folytattunk. A lap előfizetői azonban tulajdonképpen pártszervezetet alkottak, és a lap előfizetés-gyűjtői tulajdonképpen a párt agitátorai voltak. Ezenkívül évente többször összehívtuk értekezletre az előfizetőinket, és azon az aktuális politikai kérdéseket beszéltük meg. Így a lap szerkesztői voltak a párt vezetői. (Farkas Ferenc, Veres Péter, Erdei Ferenc, Darvas József, Kovács Imre.) A párt fő agitátorai a vidéki munkatársak voltak, és a Szabad Szó körülbelül húszezres előfizető gárdája volt a párthívek törzse.

Lendületet kapott mozgalmunk akkor, amikor a Parasztszövetség megalakult, és ebben az időben Kovács Imre, Sajban András, Nánási László, Dobi István és Somogyi Imre közreműködésével megalakítottuk a Földmunkás Szakosztályt. A Földmunkás Szakosztály tulajdonképpen a párt fedőszerve lett, és itt csatlakozott hozzánk a Parasztszövetségben tevékenyen részt vevő Sz. Szabó Pál, valamint a parasztfőiskolás szakosztályt megalakító Györffy-kollégisták is, Horváth Lajos, Sípos Gyula és Szűcs Ferenc vezetésével.

A párt első korszakában tehát nem folytathattunk nyílt országos szervezkedést, hanem a Szabad Szó hasábjain, irodalmi előadásokon, népfőiskolákon, valamint könyvekben és folyóiratok és demokratikus napilapok cikkeiben élt a párt. Voltak azonban szervezeteink is. Az egyetemisták köreiben, a Parasztszövetség Földmunkás Szakosztályában és a Parasztfőiskolások Szakosztályában tulajdonképpen a parasztpárti szervezetek létesültek. Hasonlóképpen szervezetként működtek vidéken az előfizetők csoportjai is, akik a lap olvasásával kapcsolatban valóságos pártéletet éltek.

1944 januárjában döntő fejlődés következett be a Szabad Szó és a párt életében. Ekkorra már a háború vége előrevetette az árnyékát, és mindinkább sürgetővé vált az a szükséglet, hogy a nemzet becsületéért határozottan álljanak ki az igazi hazafiak és a demokraták. Ekkor tettük meg azt a lépést, hogy a Szabad Szó irányítására 5

tagú szerkesztőbizottságot alakítottunk, és a szerkesztőbizottság nevét mintegy politikai kiállásként felírtuk a lapra. A szerkesztőbizottság tagjai voltak: Veres Péter, Erdei Ferenc, Kovács Imre, Darvas József és Illyés Gyula és mellettük mint a lap kiadója szerepelt Farkas Ferenc. Ez a lépésünk nagy jelentőségű politikai állásfoglalás volt, és mind az országban, mind külföldön erőteljes visszhangra talált. Az volt a jelentősége ennek a lépésünknek, hogy egyrészt a kormány politikájával és az erősödő jobboldali politikai mozgalmakkal szemben éles politikai ellenállást tanúsítottunk, másrészt pedig azért, mert ezzel élesen elválasztottuk magunkat a népi írók jobboldalra csúszó csoportjától (Kodolányi, Erdélyi stb.).

## *A párt második korszaka: az illegális idők*

(1944. március 19-től a felszabadulásig)

1944. március 19-e után a Sztójay-kormány a Szabad Szót betiltotta, és a párt szervezői és munkatársai legnagyobbrészt szétmentek az ország minden részébe. Hamarosan azonban az egész baloldal magához tért, és megkezdődött az illegális szervezkedés. Júniusban megalakult az illegális pártok szövetsége, a Magyar Front és ebben a Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Kisgazdapárt, a református és katolikus egyház társadalmi szervezetek mellett a Parasztpárt is részt vett.

Ez év őszi hónapjaiban pártunk emberei már több illegális összejövetelt tartottak, és azon a párt vidéki kapcsolatait és az emberek számbavételét tárgyalták meg.

1944. október 21-én tartottunk egy döntő fontosságú megbeszélést, melyen Erdei Ferenc, Kovács Imre, Darvas József, Erdei Sándor, Sz. Szabó Pál és a Györffy-kollégisták két képviselője vett részt. Itt új ideiglenes vezetőséget alakítottunk, és elhatároztuk, hogy Erdei Ferenc és Erdei Sándor átmegy a fronton Szegedre, és ott érintkezést keres az orosz parancsnoksággal, míg a többiek Budapesten folytatják az illegális munkát.

Erdei Ferenc és Erdei Sándor valóban átmentek a fronton, és ott hozzákezdtek a párt nyílt szervezéséhez, és ezzel új korszak kezdődött a párt életében.

Akik Budapesten maradtak, folytatták az illegális munkát, érintkezésben a többi illegális pártokkal. Ebben a munkában Kovács, Darvas, Farkas majd a Budapestre érkező Veres Péter, továbbá Majlát Jolán és a Györffy-kollégisták vettek részt. December végén Kovács Imre elindult, hogy szintén átjusson a fronton, de közel két hónapig nem tudott átjutni.

A Budapesten dolgozó pártembereink rögtön a felszabadulás után szintén hozzákezdtek a nyílt szervezkedéshez. Darvas József és Majlát Jolán részt vettek az első budapesti Nemzeti Bizottság ülésén, ahol bejelentették a párt budapesti szervezkedését és részvételét az új demokratikus bizottságokban. A párt súlyát mutatja, hogy a budapesti Nemzeti Bizottság főtitkára Farkas Ferenc lett, aki az első hónapokban szinte kormányzati hatalommal irányította a főváros meginduló életét.

## *Harmadik korszak: a szegedi és debreceni szervezkedés*

(1944. október 25–1945. április 10.)

Erdei Ferenc és Erdei Sándor október 25-én megérkeztek Szegedre, és már november 1-jén megalakították Makón és Hódmezővásárhelyen a Parasztpárt szervezeteit. November 10-én sikerült érintkezést találniok az orosz parancsnoksággal, és biztosítaniok a párt szervezkedésének a megindulását. November 15-én pedig a Kommunista Párttal és a Kisgazdapárttal megalakították a Nemzeti Függetlenségi Frontot, amelyben pártunkat Erdei Ferenc képviselte. Ugyancsak részt vett pártunk a Függetlenségi Front lapjának, a Dél-Magyarországnak a megalapításában, és ennek főszerkesztője Erdei Ferenc lett.

December 1-jén megalakult pártunk szegedi szervezete, és egyúttal ideiglenes pártközpont alakult Szegeden és innen kiindulva kezdték szervezni a környéket. Orosházán S. Szabó Ferenc, Kiskundorozsmán Simon Nándor, Kistelken, Sövényházán és Kübekházán pedig más parasztemberek segítségével meg is alakult a párt helyi szervezete, és a szegedi központ ideiglenes programmal és szervezeti utasítással látta el őket.

December 17-től 19-ig történt az Ideiglenes Nemzetgyűlés összehívása Debrecenből. Az előkészítésben Erdei Ferenc képviselte a pártunkat, és részt vett a képviselők behívásában. Az összegyűlt Ideiglenes Nemzetgyűlésben 18 képviselője lett pártunknak. Makóról Erdei Ferenc, idb. Erdei Ferenc és Nagy Zoltán; Szegedről Vas János, Bozsó János és Somogyi Imre; Orosházáról S. Szabó Ferenc, Szula András; Füzesgyarmatról Hegyesi János, Faragó Sándor – Balmazújvárosból Nádasdi József; Hajdúböszörményből Szatmári Imre; Kiskundorozsmáról Simon Nándor; Kisújszállásról Pólya László; Nyíregyházáról Bartha László és mint hozzánk csatlakozó frakció, két Kossuth-párti Makóról.

A Nemzetgyűlésen pártunk nevében Erdei Ferenc és Hegyesi János szólaltak fel, mindketten komoly figyelmet keltve pártunk iránt. A megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormányban pártunk egy miniszteri tárcát

(Erdei Ferenc belügyminiszter) és egy politikai államtitkárságot kapott (S. Szabó Ferenc földmívelésügyi államtitkár). Rögtön a kormányalakítás után pedig három főispánt is adott pártunk (Nagy Zoltán Csanád megye, Herbeli Zoltán Bács megye és Balogh István Szatmár megye).

Nem egészen két hónap alatt tehát pártunk a semmiből 17 képviselővel, egy miniszterrel és egy államtitkárral bíró párt lett, és helyi szervezeteink sorjában alakultak meg.

A debreceni kormány működésével párhuzamosan Debrecenben új ideiglenes pártközpontot létesítettünk, és innen irányítottuk a tiszántúli szervezkedést. Részt vett ebben a szervezkedésben Balogh István, Szabó Zoltán, Majlát Jolán, Nádasdi József, Hegyesi János, valamint a sorban ideérkező Györffy-kollégisták, Sipos Gyula, Medve Zsigmond, Komló László, Filip Sándor, Fazekas Béla, Szücs Ferenc stb. A debreceni központ fenntartotta az érintkezést Szegeddel, ahol mint kerületi központ maradt meg a szegedi pártközpont, és itt működött Erdei Sándor vezetésével Seres József, Lénárt István és több Györffy-kollégista.

Debrecenben a párt komoly politikai tényezővé lett. Január 16-án jelent meg a földreformjavaslatunk, amely rendkívüli hatású volt az akkori politikai feltételek között. A földreformjavaslat kibocsátása mellett a debreceni pártközpont hatalmas szervezőmunkát is végzett. Már februárban megjelent a párt hetilapja, a Debreceni Szabad Szó és február 25-én tízezres nagygyűlést rendeztünk Debrecenben, ahol Veres Péter, Erdei Ferenc, Nánási László és Hegyesi János szólaltak fel, és csupán Balmazújvárosból ezer ember vett rajta részt. Ugyancsak februárban elkezdtük a tiszántúli helyeken a gyűléseket, és minden vasárnap 4–5 emberünk ment ki gyűlésekre.

Óriási munkát végzett pártunk a földreform végrehajtása körül. A földmívelésügyi minisztérium javaslatunk alapján elkészítette a földreformrendelet tervezetét, és ezt a pártok tárgyalás alá vették. A mi pártunk ekkor már Veres Péter bekapcsolódásával részletesen megtárgyalta a javaslatot, és a végleges szöveget megállapító pártközi értekezleten erőteljesen részt vettünk a végleges szöveg megállapításában. Március 15-e után, amikor a rendelet érvénybe lépett, még nagyobb munkát fejtett ki pártunk. Március 16-án már az utcán volt a Szabad Szó földreform száma, amelyben a végrehajtás minden kérdéséről hoztunk cikkeket, és emellett a végrehajtás keresztülvitelére mi adtuk az első rohamgárdát. 30 fiatalembert állítottunk ki, részben Györffy-kollégistákat, részben más fiatal tagokat, akiket mint megyei és járási biztosokat szétküldtek az ország minden részébe. Ennek a rohammunkának a szervezését Majlát Jolán végezte, aki maga is mint repülőbiztos, sorra járta a vármegyéket.

Következő nagy akciója volt pártunknak a Budapest megsegítésében való részvétel. Amikor a felszabadulás után Budapest az éhhalálnak nézett elébe, a kormány akciót kezdett a segélyvonatok indítása érdekében. Eredménye volt ennek az erőfeszítésnek az, hogy pártunk emberei sikeresen gyűjtöttek élelmiszert, s juttatták fel Budapestre. Az első Budapestre érkező élelmiszervonat Orosházáról indult el és S. Szabó Ferenc államtitkár juttatta fel.

## *Negyedik korszak: Az országos szervezkedés és a választás*

(1945. április 10. – 1945. november 4.)

A kormánnyal együtt április 10-én a debreceni pártközpont is felköltözött Budapestre, és egyesült az akkorra kialakult budapesti központtal. Még április folyamán közösen megalakítottuk az ideiglenes vezetőséget (Elnök: Veres Péter, főtitkár: Kovács Imre), és megindítottuk az országos szervezkedést. A szegedi és debreceni kerületi központok mellett sorjában felállítottuk a miskolci, pécsi győri és szombathelyi kerületi központokat, és az egész országban elterjesztettük a Szabad Szót, valamint plakátjainkat is szétjuttattuk szerte az országban. Lendületet adott ennek az országos szervezkedésnek a budapesti, majd a dunántúli képviselők behívása, ami azt eredményezte, hogy pártunk 42 képviselővel vett részt az ideiglenes nemzetgyűlésben.

A választási hadjáratban pártunk teljes erővel részt vett, és a választási bizottságunk (Darvas József, Sipos Gyula, Majlát Jolán) emberfeletti munkát végzett. Ugyancsak hatalmas munkát végzett a párt belügyminisztere: Erdei Ferenc a választási törvényjavaslat kidolgozásával, valamint a választások zavartalan levezetésével.

Bár a választási hadjáratban erőnk teljes megfeszítésével vettünk részt, a népgyűlések százait tartottuk meg, és kerületi, megyei, valamint járási titkáraink emberfeletti munkát végeztek, a választási eredmény mégis csalódást okozott pártunknak. A 4 millió 718 ezer szavazatból mindössze 333 ezer szavazat esett pártunkra, tehát az összes szavazatok 7 %-a. A szavazatarránynak megfelelően pártunk 23 képviselőt küldött be a nemzetgyűlésbe: Adorján János, Bartha László, Buzás Márton, Czéh József, Darvas József, Erdei Ferenc, B. Farkas Ferenc, Gém Ferenc, Hegyesi János, Illyés Gyula, Jócsik Lajos, Kondor Imre, Kovács Imre, Mikita István, Nánási László, Pap János, Somogyi Imre, S. Szabó Ferenc, Szabó Pál, Sz. Szabó Pál, Tóth János, Valóci János, Veres Péter. A választások alapján megalakult kormányban pártunk a vallás- és közoktatásügyi tárcát kapta, amelyet Kereszturi Dezsővel töltöttünk be, ezenkívül két politikai államtitkárt adtunk a kormányba, Jócsik Lajos kereskedelem- és szövetkezetügyi minisztériumba és Zsebők Zoltán a népjóléti minisztériumba.

A választások folytán ért csalódás olyan erős volt, hogy emiatt ellentétek támadtak fel a pártban. Egyfelől a párt radikális kisparaszti és baloldali vonalát, valamint a sarlós-jelvényünket és a munkáspártokkal való együttműködésünket hibáztatták, másfelől pedig rámutattak a pártszervezés hiányosságaira és a pártmunka elégtelenségére. Ma már világosan látjuk, mi volt az oka választási lemaradásunknak. Új pártként jelentkeztünk a választási harcban, tehát még nem izmosodtak meg szervezeteink annyira, hogy kiállották volna az ellenpártok ostromát. Bár 7 hónapos országos szervezkedésünk minden faluba elvitte a Parasztpárt hírét, és embereink megismerése után lelkes tömegek is csatlakoztak hozzánk, mire választásra került sor, a jobban megszervezett és nagyobb anyagi erővel fellépő agitációja az ellenpártoknak sok párttagunkat megingatott. Elsősorban ártott pártunknak a Kisgazdapárt végtelen demagógiája azzal, hogy a kolhozvádat emelte ellenünk, és azzal rágalmazta pártunkat, hogy a Kommunista Párt fiókvállalata. Másfelől pedig viszont a Kommunista Párt vitte el földhöz juttatott híveink egy részét azzal, hogy a földreform körüli érdemeit túlzottan hangsúlyozta, és helytelenül fogalmazta meg a Kommunista Párt és a Parasztpárt viszonyát.

## *Ötödik korszak: A nemzetgyűlési választásoktól 1947 májusáig*

A párt természetesen hamar kiheverte a választások miatti csalódást, de nem ültek el azok az ellentétek, amelyek a választással kapcsolatban feltámadtak. Ezek az ellentétek egyfelől a Budapesten kialakult pártközpont és a Debrecenben kialakult pártközpont emberei között és különösen Erdei Ferenc és Kovács Imre személyével kapcsolatban nyilvánultak meg. Az ellentétek azonban lényegében nem személyi ellentétek voltak.

Politikai, elvi és taktikai különbségek nyilatkoztak meg a meg-megújuló ellentétek során. Az egyik oldalon, a párt baloldalán az elvi parasztpolitika tisztaságát és az osztálypárt öntudatosságát és következetességét hangsúlyozták, és ennek megfelelően a baloldal emberei minden erejüket a szervezőmunkára és a politikai nevelésre fordították. Ennek az elvi felfogásnak megfelelően ez az oldal következetesen kitartott a parasztság és a munkásság szövetségének történelmi politikája mellett, és ezért helyeselte a Baloldali Blokkba való belépést. A másik oldalon, a párt jobboldalán viszont minden áron tömegpárttá akarták növelni a Parasztpártot oly módon, hogy népszerű taktikával és politikai opportunizmussal igyekeztek szélesíteni a párt kereteit. Ezen az elvi alapon állva a pártnak ez az oldala erősítette a kisgazdapárt vezetése alatt álló parasztegység politikáját, és szoros kapcsolatot tartott fenn a kisgazdapárttal.

Bár az ellentétek egy pillanatra sem ültek el, 1945-46 telén mégis eredményes pártmunkát tudtunk végezni. Számos pártiskolát tartottunk, igen sok parasztiskolát szerveztünk és pártunk kiadványai egymás után jelentek meg. A szervezőmunka tehát egészségesen és jól haladt előre, annál bizonytalanabb volt azonban a párt politikai vonala a többi pártok felé.

1946. március 14-én és 15-én tartottuk meg pártunk első kongresszusát és nagyválasztmányi ülését. Ezekben a testületekben a párt vidéki küldöttei körében is megnyilvánult ugyanaz az ellentét, amely a vezetőségben kialakult. Egyfelől a földhöz jutottak és a kisebb birtokú dolgozó parasztok, valamint a radikális baloldali értelmiségiek erőteljesen képviselték a következetes és ingadozás nélküli baloldali politikát, míg a másik oldalon pártunk kisgazda jellegű képviselői, valamint a nemzeti érzésében aggodalmas középosztályi rétegek élesen szembefordultak ezzel a politikával. Emiatt igen feszült és viharos volt a hangulat mind a kongresszus, mind a nagyválasztmány ülésein, azonban a pártvezetőség minden igyekezete oda irányult, hogy az ellentéteket elsimítsa. Ez sikerült is olyan kompromisszum árán, hogy Veres Péter elnök mellett két alelnököt választott a nagyválasztmány Erdei Ferenc és Kovács Imre személyében. Az ellentétek viharzása mellett építő munkát is végzett azonban a nagyválasztmány. Megalkotta a párt szervezeti szabályzatát, és megválasztotta az abban meghatározott pártvezetőséget.

A Kongresszus után némileg elcsitultak az ellentétek, és újra megkezdődött az építő pártmunka. Nem volt azonban nyugalmas a párt élete, mert míg a párt baloldala a pártszervezésben és a nevelő munkában valóban állandó erőfeszítéssel dolgozott, addig a párt jobboldala Kovács Imre vezetésével részben a kormányzat politikájában, részben gazdaságpolitikai területeken, részben pedig a pártközi diplomáciában állandóan arra törekedett, hogy befolyását mind nagyobb mértékben erősítse.

Ez az ellentétes pártmunka odáig vezetett, hogy augusztusra a párton belül is válság robbant ki. Ez a válság kapcsolatos volt a koalícióban kifejlődött ellentétekkel. A Kisgazdapárt ugyanis – mint később kiderült – az összeesküvők befolyására odáig élezte a helyzetet, hogy már-már felborította a koalíció békéjét. Az összeesküvők politikájának megfelelően a Kisgazdapárt megkísérelte, hogy a parasztegység hamis jelszavával a maga befolyása alá vonja a Parasztpártot és a Szociáldemokrata Párt jobboldalát, és ezzel elszigetelje a két munkáspártot. Ennek a politikai törekvésnek megfelelően a parasztpárton belül is azzal a követeléssel lépett fel Kovács Imre, hogy a pártvezetőség baloldali tagjait kiszorítsa a pártból, vagy legalábbis elszigetelje. Ennek a célnak a szolgálatára a párt parasztképviselőinek egy részét is felhasználta, miután állandó politikai befolyásával elége-

detlen hangulatukat a végsőkig feszítette. Hosszú és viharos tárgyalások után sikerült a pártnak ezt a válságot levezetni, azonban csak azon az áron, hogy a párt legtevékenyebb fiataljai közül 3 Györffy-kollégistát, Sipos Gyulát, Szücs Ferencet és Medve Zsigmondot a politikai bizottság kirekesztette a pártmunkából. Ugyanakkor a főtitkári tisztséget ideiglenesen Sz. Szabó Pállal töltöttük be.

Ez az átmeneti kompromisszum természetesen nem szüntette meg az ellentéteket. A jobboldal akciója tovább erősödött, és a november 2-án tartott nagyválasztmányi ülésen viharos formák között jelentkezett a jobboldali törekvés, hogy a párt vezetéséből teljesen kiszorítsa a kipróbált és megbízható baloldaliakat, és a vezetőséget teljesen a Kisgazdapárttal való együttműködésnek megfelelően állítsa össze.

E rendkívül feszült és kirobbanással fenyegető hangulatban Veres Péter mentette meg a helyzetet. Támaszkodva a párt tiszántúli törzsére és a baloldal szilárdan kitartó embereire, visszaverte a jobboldal törekvéseit. Elnöki tekintélyével úgy sikerült lecsillapítani az ellentéteket, hogy megmaradt ugyan a két alelnök, de a politikai bizottságot teljesen Veres Péter elnöki javaslata alapján választotta meg az országos nagyválasztmány. A párt békéjét azzal is igyekeztünk helyreállítani, hogy a főtitkár tisztét ideiglenesen Sz. Szabó Pál helyett Gém Ferenccel töltöttük be, és a képviselői csoport vezetését Nánási Lászlóra bíztuk. A párt e két következetes, hűséggel és ingadozások nélkül dolgozó parasztképviselője nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az ellentétek mégsem robbantak ki.

De nem is szűntek meg az ellentétek. A pártmunkában még élénkebben és bénítóbban érvényesültek az ellentétek, mint korábban. Az 1946–47-es téli időt, amikor az iskolázásnak és nevelőmunkának számos alkalma kínálkozott volna, nem tudtuk kihasználni. Odáig fajultak az ellentétek, hogy a párt politikai állásfoglalása állandóan bizonytalan és kétértelmű volt, és ez kihatott az egész pártszervezetre és a párt lapjaira is. Ennek eredménye szükségképpen az lett, hogy szervezeteinknek a központtal való kapcsolata meglazult, pártközi viszonylatban a súlyunk csökkent és egyáltalán bizonytalanná vált a párt egész léte.

Ebben a helyzetben a pártért felelősséget érző vezetők végső erőfeszítést tettek annak érdekében, hogy a párt egységét helyreállítsák, és a párt életét egészséges alapokra helyezzék. Többszöri kísérlet után ez végre február végén sikerült.

## *A pártegység megteremtése*

A pártegység megteremtéséért folytatott erőfeszítés eredményeként a párt politikai bizottsága február 25-én tartott ülésén meghozta azokat a döntő jelentőségű határozatot, amelyek végre valóban lerakták a pártegység alapjait. E határozat a következőképpen fogalmazta meg ezt a nagy jelentőségű kérdést: „A Nemzeti Parasztpárt Politikai Bizottsága február 25-én tartott ülésén a Párt politikai és szervezeti egységének megszilárdítása érdekében a következőket határozta el:

1. Az állandó politikai készültség biztosítására a politikai bizottság héttagú Végrehajtó Bizottságot alakított. A Végrehajtó Bizottság tagjai: Darvas József, Erdei Ferenc, Farkas Ferenc, Gém Ferenc, Nánási László, Szabó Pál és Veres Péter.

2. A főtitkári tisztségre a Politikai Bizottság Erdei Ferencet választotta meg.

Főtitkárhelyettesek: Gém Ferenc és Nánási László.

A Politikai Bizottság e döntéseivel biztosította a Nemzeti Parasztpárt történelmi paraszti politikájának töretlen érvényesítését, feloldotta a belső ellentéteket és megvetette a Párt egységének alapját. A Politikai Bizottság egyértelmű akaratával megteremtette azt az egységes parasztpárti vezetést, amely megvalósítja a munkáspártokkal szövetségben harcoló s velük egyenrangú, önálló nagy paraszti pártot. Ugyanezen az ülésen a Politikai Bizottság tudomásul vette Kovács Imrének a párt elnökéhez intézett levelét, amelyben a Párt vezetőségében megérlelődött fenti elhatározás hatása alatt bejelenti a pártból való kilépését.

A Nemzeti Parasztpárt 1939-ben történt megalakulása óta a munkássággal való szoros szövetség politikáját vallotta. A parasztság és a munkásság szövetségét képviseltük már az elnyomatás éveiben is, és a Szabad Szó hasábjain kezdeményezői voltunk a paraszt–munkás–értelmiségi összefogásnak. A parasztság felszabadulásának ezt az egyetlen lehetséges útját jártuk a felszabadulás után is. Ez a következetes politika határozta meg helyünket a két munkáspárt mellett a Baloldali Blokkban.

Eredeti politikánknak ez a következetes érvényesítése a parasztság nem eléggé öntudatos részének hangulatában, s pártunk azon vezetőinek magatartásában, akik különös érzékenységgel reagáltak erre a hangulatra, bizonyos ingadozásokat idézett elő. Pártunknak ezek a belső vívódásai távolították el a párt eredeti irányvonalától azt a Kovács Imrét, aki az elnyomatás éveiben velünk együtt következetesen és bátran képviselte a parasztság és a munkásság szövetségét, és részt vett a Parasztpárt megalakításában. A Párt sajnálattal látta Kovács Imrének a Párt eredeti irányvonalától való eltávolodását, és azzal veszi tudomásul kilépést, hogy személyi

szempontok nem érinthetik a parasztság felszabadulásának nagy ügyét. A Párt megy tovább egyenes és történelmi útján."

A párt sok aggódó vezetője és tagja szinte fellélegzett, amikor ez az elhatározás megtörtént, és Kovács Imre kilépését a legkisebb zavar vagy megdöbbenés nélkül fogadták a párt vidéki szervezetei is. Mindenki azt remélte, hogy ezzel az ellentétek véglegesen megszűnnek, és az egységes Parasztpárt építő munkája fokozott lendülettel megindul. A párt nem is csalódott ebben a reménységében. Az átalakított vezetés nyomban hozzáfogott a központ újjászervezéséhez és a régi pártszervezetek gondozásához. Erdei főtitkár vezetésével hamarosan munkaképes állapotba került a pártközpont, és a tömeges vidéki gyűlések rendszeresítésével, a pártkiadványok rendszeres megküldésével teljesen felélénkült a pártmunka. Amikor május 4-én összeült a nagyválasztmány, azon egyhangú lelkesedéssel nyilatkoztak meg a kiküldöttek a párt munkájának újjáéledéséről és a központ munkájának eredményeiről. Lelkes hangulatban szentesítette a nagyválasztmány a politikai bizottság korábbi határozatait, és azzal a mély meggyőződéssel fejezte be tanácskozásait, hogy a párt egysége megbonthatatlanul helyreállt, és fokozott reménységgel nézhetünk a jövő elé. Ugyanez a nagyválasztmány a korábbi tapasztalatok alapján módosította a párt szervezetét, és véglegesen megszövegezte a párt alkotmányát. A módosított pártszervezetnek megfelelően a pártvezetői tisztségek betöltésénél kivétel nélkül egyhangúan helybenhagyta a politikai bizottság javaslatát.

A pártegység alapján rövid idő alatt is annyira megerősödött a párt központja, hogy olyan feladatokra is vállalkozhatott, amelyiket korábban az ellentétek miatt többszöri próbálkozások után sem tudott megoldani. Legnagyobb jelentőségű teljesítménye az országos központnak az, hogy végre megalkotta a párt programját. Ezt a programot május 11-én Mezőtúron a Dózsa-napon hirdettük meg. Programjavaslatként terjesztettük programunkat a parasztság elé, és akciót indítottunk azért, hogy legalább egymillió aláírást gyűjtsünk a javaslathoz, és egyúttal felszólítottuk párttagjainkat és az egész parasztságot arra, hogy tegye meg észrevételeit és javaslatait programunkhoz. Ez az akció minden várakozást felülmúló sikerrel járt. 1947. június 29-re, amikor a párt megalakulásának nyolcéves jubileumát ünnepli, együtt van az egymillió aláírás, és ezerszámra érkeznek javaslatok, hozzászólások a program egyes pontjaihoz.

Miközben pártunk az egység alapján hatalmas mértékben erősödött és növekedett, a magyar belpolitikai életet egy minden eddiginél nagyobb válság rázta meg. Napvilágra került a Kisgazdapárt legfőbb vezetőjének, Nagy Ferenc miniszterelnöknek az összeesküvőkkel való közös kapcsolata, aminek következtében Nagy Ferenc megtagadta a hazatérést, és a miniszterelnökségről lemondott. Növelte a Kisgazdapárt tragédiáját az is, hogy az összeesküvésben szintén érintett Varga Béla házelnök szintén külföldre szökött. E drámai események következtében a kormány átalakult, és a magyar belpolitikai életben új helyzet teremtődött. E válságos események közepette belső egységének és erősödésének közepette minden ingadozás nélkül állotta meg a helyét, és tovább folytatta a megkezdett munkát a Parasztpárt. A további munka a választásokra való készülődés, miután a kirobbant válság végleges megoldása csak egy új választás által lehetséges. Miután programakciónk során kipróbáltuk a párt szervei teljesítőképességét és az egymillió aláírás megalapította a párt becsületét, nyugodtan nézhetünk e választások elé. Öntudattal és bizakodva nézhetünk a választások elé, nem kétséges, hogy pártunk e választásból egész másképp kerül ki, mint az 1945-ös választásból. Bátran remélhetjük, hogy legalábbis megkétszereződik szavazóink száma, és ezzel pártunk megszerzi azt a súlyt és tekintélyt, amit a parasztság méltó képviselete és a nemzet érdekeinek szolgálata megkövetel.

# Választások elé*

A választási előcsatározás megindult. Még nem a választás eredményéért, nem a szavazatokért folyik a versengés, hanem a választások módjáért. Azért, hogy milyen legyen a választási eljárás, s milyen legyen a választójog.

Ez a választási elődöntő mérkőzés azonban máris mutatja a régi választások megszokott tüneteit. Hangulatkeltés, gyanúkeltés, egy-egy jelszó kilovagolása, s általában a lelkek fölhevítésére szolgáló választási hangulat kezd kibontakozni egyre több és több beszédből és cikkből.

Ebben a pillanatban az fenyeget, hogy sokan kezdenek elfeledkezni az első demokratikus választásról. Arról is, hogy az a választás elég lényegesen különbözött a régi rendszer választásaitól, és arról is, hogy ami baj származott abból a választásból, azt éppen a gátlástalan hangulatkeltés, gyanúsítás és az ijesztő vagy tetszetős jelszavakon való nyargalás eredményezte. Pedig az első demokratikus választás eredményeit és módját elég alaposan megvizsgáltuk már, és szinte mindnyájan egyetértettünk e választás jó és rossz oldalainak a megítélésében.

Demokráciánkról hisszük, hogy fejlődik, erősödik, és elismerésre méltó eredmények jelzik ennek a fejlődésnek az útját. Nyilván indokolt tehát, hogy a politikai módszereinkben többek között a választási módszerekben is fejlődünk. Távolról sem úgy, hogy fölrúgjuk az első választás tiszteletre méltó erényeit, hanem úgy, hogy azt a választási törvényt és azt a választási eljárást két esztendő harcainak és tapasztalatainak, valamint egész kormányzásunk és államéletünk eredményeinek megfelelően tisztábbá és őszintébbé tegyük. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány bizonytalanságaiból, tapasztalatlanságaiból és túlzott jóhiszeműségéből bízvást előre léphetünk a Magyar Köztársaság érettebb és felelősebb demokráciájába.

A választási előcsatározás azonban egyelőre nem úgy indul, mintha ezt a történelmi mértéket tartaná szem előtt. Egyelőre ott tartunk, hogy elszabadult egy sereg hangulatkeltő választási jelszó, s ezek körül kezd kialakulni az a nyugtalanító hangulat, hogy hátha valami csodálatos meglepetés születik a választásokból.

Mielőtt végképp belemerülnénk ebbe az elszabadult választási hangulatba, és tovább folytatnánk a megindult agitációt, bátrak vagyunk felhívni az ország közvéleményét néhány figyelemre méltó szempontra. Annál is inkább meg merjük ezt tenni, mert mindeddig egyetértettünk ezekben, és kivétel nélkül minden párt ilyen értelemben is nyilatkozott még két hónappal ezelőtt.

A négy koalíciós pártnak van valami közös felelőssége – hadd emlékeztessük mi erre a magyar közvéleményt mint a koalíciónak eddig legkisebb pártja. Ez az együttes felelősség származik abból, hogy néhány közösen kivívott teljesítmény a földreform, a köztársaság, a stabilizáció, a szövetkezeti egység, a hároméves terv áll mögöttünk, amiért nincs okunk szégyenkezni akár a világ bármely demokráciája előtt, akár a jövő történelme előtt. Másfelől pedig táplálkozik ez a közös felelősség abból, hogy mind belül a hátunk mögött, mind kívül az ország határain dezertált árulóink felől van bizonyos veszély, mely ellen közösen kell védekeznünk, mert a demokrácia szabadságára mindnyájunknak szüksége van.

A választási előcsatározás másik eszköze a világnézeti és világhatalmi háború a saját portánkon. Úgy indul ez az idegháború, hogy a beszédek és cikkek szavai mögött a suttogásokban és a lelkekben félelmetes világtörténelmi erők összecsapása veti előre az árnyékát. Mi is tökéletesen tisztában vagyunk avval, hogy világtörténelmi erők járják át Magyarországot is, és a mi életünk és a mi választásunk nem a világűrben zajlik, elzárva a nagy világnézeti és világhatalmi erők harcától. Mégis paraszti eszünkre hallgatva azt kell mondanunk, hogy ez a választás a mi ügyünk elsősorban. A magyar nép sorsáról dönt a választás, és a mi életünk problémáit kell előbbre vinnie a választásnak, tehát elsősorban mégis erre kellene talán fordítani a figyelmünket. Mi nem tudunk szabadulni attól a makacs meggyőződésünktől, hogy a magyar demokráciának az eddig elért eredményeket kell biztosítani, s újabb előrehaladásunk útját kell tisztábbá tenni. Mi félünk attól, hogy ha világnézeti és világhatalmi háborúság színpadává tennénk a választási mezőnyt, akkor abból csak rossz származna eddig végzett munkánkra is, de különösen a jövőben elvégzendő munkákra. Annál is inkább hisszük ezt, mert éppen elég közös dolgunk és halaszthatatlanul sürgős közös teendőnk van olyan, amit nyugodtan végezhetünk akkor is, ha minden párt fönntartja magának a saját világnézeti felfogását és a saját világpolitikai hajlamait.

A mi helyzetünk nagyon tiszta és nagyon világos a választási frontok között. Mi komolyan, őszintén és következetesen értelmezzük mind nemzeti, mind paraszti felelősségünket. Mi tehát ennek megfelelően állunk föl a választási hadjáratban, s ennek megfelelően formáltuk ki a véleményünket a választás módjáról is.

* Szabad Szó, 1947. június 29.

Nem kell új választójogi törvény – ez a legjobb meggyőződésünk. Szükséges azonban, hogy két évvel ezelőtt megalkotott törvényünket fejlesszük, módosítsuk azoknak a tapasztalatoknak és szükségleteknek megfelelően, amelyek a két esztendő alatt világossá lettek. Nincs tehát szükség sem új választási eljárásra, sem a választójog szűkítésére, mindössze azt kell tennünk, hogy egy kiegészítő törvényben gondoskodjunk a választási eljárás némely ellentmondásainak és korszerűtlenségének a megszüntetéséről, és írjuk körül gondosabban és több felelősséggel a kizáró okokat.

Tiszta választást akarunk, ezt kénytelenek vagyunk újra és újra leszegezni, mivel egynémely hangok úgy kiáltják ezt a jelszót, mintha csak ők akarnák ezt. Nyugodjanak bele az aggodalmaskodók, mi is tiszta választást akarunk, és ellene vagyunk minden törvényes eszközökkel való visszaélésnek és minden törvénytelen eszközökkel való kísérletezésnek. Az első demokratikus választás „tisztaságának" a tanulságai alapján azonban kifejezzük azt a tiszteletteljes óhajtásunkat, hogy igen üdvös lenne, ha ezt a követelményt kivétel nélkül minden vonalon tiszteletben tartanánk. Tehát a jelszavakban, sugalmazásokban és híreszteléseken is ragaszkodjunk a tiszta választás igényeihez.

Tiszta frontokat kell kialakítani a választásra, kezdettől fogva hangoztatjuk ezt az álláspontunkat, s nem ok nélkül. Az első demokratikus választás legnagyobb gyöngéje ti. éppen itt volt. Minden bajunk abból származott, hogy a Kisgazdapárt jóhiszeműsége és demokratikus becsülete mögött fölsorakoztak olyan erők, amelyeknek sem a parasztsághoz, sem a demokráciához nem volt közük, ellenben fedezéknek használták föl ezt a pártot. Most tehát mindent el kell követnünk azért, hogy világos, tiszta és össze nem keverhető frontok alakuljanak ki. S ez nem lehetetlen.

A pártokban megszervezett társadalmi erők igen világosan helyezkednek el társadalmunkban. A Parasztpárt iránt még csak kétség sem merülhet fel. Mi a dolgozó parasztság pártja vagyunk, s velünk tart az az értelmiségi réteg, amely vállalja a parasztsággal való szolidaritást, s amely komolyan átérezve a nemzeti felelősséget őszinte híve a demokráciának. A mi pártunkban csak ilyen vezetők és csak ilyen hívek vannak, és a képviselőink is csak ilyenek közül kerülnek ki.

A két munkáspárt szerepe is világos. Magukban foglalják a munkásságot és a munkássághoz kapcsolódó parasztrétegeket, valamint azokat az értelmiségieket, akik bele tudnak illeszkedni a munkássággal való szolidaritásba. Éppen ebben van a munkáspártok történelmi szerepe, s nagy baj lenne, ha másfajta rétegek beözönlésével elvesztenék ezt az eredeti jellegüket.

A Kisgazdapárt esetében már nehezebb a helyzet, mert az elmúlt választáson ez a párt elvesztette régi agrárdemokrata jellegét. Most választania kell. Vagy visszatér a régi pályájára, lesz belőle valóban a kisgazdáknak, a kisebb parasztbirtokosoknak és azoknak az értelmiségi rétegeknek a pártja, akik ideéreznek, ez esetben történelmi erőként illeszkedik be a magyar demokrácia rendjébe. Vagy az összes polgári rétegek befogadásával elkeveredik a párt, s ezzel elveszti paraszti jellegét, és legalábbis bizonytalan szerepre kárhoztatódik a többi pártok között. Nem is beszélve arról, hogy ezzel újra fölidézi azokat a veszedelmeket, amellyel maga is, meg az egész demokrácia is eleget küzdött eddig.

A tiszta frontok követelménye igen komoly kérdés az egyházak számára is. Mi nem tartjuk helyesnek, ha az egyház mint a hívek vallási gyülekezete, politizál. Más az egyház hivatása és más a politikai pártok hivatása. Minden pártban vannak minden egyház hívei közül, a mi pártunkban különösen sok hívő paraszt van, tehát az egyház bátran rábízhatná híveire a politizálást. De ha az egyházakban föltámad az a felelősségérzet, hogy a maguk eszményeit és a maguk nevelő hatását a demokrácia fejlesztése érdekében politikailag is érvényesítsék, mi ezt tisztelettel tudomásul vesszük. Egyet azonban nem tudnánk helyeselni: azt, hogy az egyházak a maguk politikai befolyását egyik vagy másik párt javára vagy ellenére igyekeznének érvényesíteni. Ha már az egyház politikai szerepet vállalna, ami lehet nagyon üdvös és gyümölcsöző is, akkor már az a helyes, hogy különálló, az egyház támogatása mellett működő új párt vagy pártok alakuljanak.

*A demokrácia választási frontjának* valamilyen formában érvényesülni kell. Mi vagyunk elsősorban az ellen, hogy a listákat összekeverjük, és a népakarat megnyilvánulását valamilyen megegyezéssel akarjuk pótolni. Elvben sem tartjuk helyesnek ezt, de nem titkoljuk, azért sem, mert számítunk arra, hogy pártunk alaposan meg fogja növelni szavazatainak a számát. Ellenben szükségesnek és helyesnek tartjuk azt, hogy a felelősséget viselő koalíciós pártok kialakítsák a demokrácia közös frontját és nem egymás ellen harcolnak egyenként vagy csapatonként, hanem együttesen erősítik a demokráciát.

Ezek a nézeteink a választás módjáról. Ha sikerül a második demokratikus választást ilyen módon megtartani, nem kételkedünk benne, hogy ez a választás tisztább, őszintébb és megnyugtatóbb lesz, mint az első volt. Senkinek nincs joga a várható eredményeket illetően mást, mint jóslást mondani. Valamit azonban itt is meg kell jegyeznünk. Egyik-másik párt részéről rejtett vagy nem rejtett többségi ambíciók nyilvánulnak meg. Megmondjuk őszintén, nem tudjuk kellően tisztelni ezeket a többségi ambíciókat, s az ilyen játékot veszélyesnek tartjuk. A Kisgazdapárt egyszer már többségi párt lett, s elég baj volt ez neki is, meg az egész demokráciának

is. Egyszerűen azért, mert mint Kisgazdapárt nem lehetett volna többségi párt, de az lett, mert jó adag reakciós reménykedés kapcsolódott hozzá, s ez adta azt a szavazattöbbséget, amivel többségi párt lett. Ilyet pedig mi nem kívánunk a most következő választás során sem a Kisgazdapártnak, sem más pártnak. Megmondjuk, még magunknak sem kívánnánk.

A valóság az, hogy mind a két agrárpártnak és mind a két munkáspártnak megvannak a tömegei, és mindegyiknek megvan a maga szerepe. S a parasztság és a munkásság tömegei mellett vannak polgári rétegek, amelyeknek szintén helyes lenne valamilyen pártban, mondjuk a Polgári Demokrata Pártban vagy a Magyar Radikális Pártban tömörülni, és felsorakozni a választási mezőnyben. De olyan párt, amely a maga természetéhez és társadalmi-politikai szerepéhez híven többségre emelkedhetne, nincs e pártok között. S ha valamelyik mégis ilyet ambicionálna, az nem történhetnék másképp, mint úgy, hogy hozzá képest idegen rétegek és érdekek tévedésből vagy cselfogásból rá adnák a szavazatukat. Ez pedig már nem lenne tiszta választás.

A demokrácia helyes értelmezése és a tiszta választás komoly érvényesülése mellett mindegyik párt csak a maga társadalmi körén belül törekedhet többségre, s ezt senki rossz néven nem veheti, sem az egyik, sem a másik párttól. Mi például nem titkoljuk azt az igyekezetünket, hogy a dolgozó parasztság körében és a velünk együtt érző értelmiség körében többségre törekszünk. Lehet, hogy ezen a választáson még nem érjük el, de alapos reményünk van arra, hogy nagyon közel fogunk járni hozzá.

# Felszólalás a hároméves terv vitáján a Nemzetgyűlés 137. ülésén*

[1947. július 1.]

T. Nemzetgyűlés! Az a hatalmas munka, amely e mögött a törvényjavaslat mögött van, és az a felmérhetetlenül nagy jelentőségű kérdés, amelyre feleletet akar adni ez a törvényjavaslat, nyilván más tárgyalást érdemelt volna, mint amilyen tegnap is a bizottságban és ma is itt a nemzetgyűlésben folyt. Nyilván megérdemelte volna azt, hogy komolyan beszéljünk arról, szükség van-e a hároméves tervre, akarjuk-e azt, és megérdemelte volna, hogy ennek érdemi, elvi kérdéseiről beszéltünk volna, ahelyett, hogy a törvényjavaslat előterjesztésének módját és azokat a jogi aggodalmakat, azokat a gazdasági aggodalmakat tártuk a Ház elé, amelyekre nézetem szerint nincs is ok.

Miután azonban ez történt, én is elsősorban ezekről a jogi és gazdasági aggodalmakról vagyok kénytelen beszélni, hogy erőmhöz képest feltárjam, megmutassam azokat a szempontokat, amelyek legjobb meggyőződésem szerint alaptalanná teszik ezeket az aggodalmakat.

Nézzük először a jogászi aggályokat. Az a legfőbb jogászi kifogás, hogy ez a terv olyan keret, olyan felhatalmazás, amely nem foglalja magában a hároméves tervet összes számszerű tételeiben, ennél fogva némelyik jogászi meggyőződés szerint nem alkotmányosan került ide, nem tárgyalható komolyan és így tovább. Hadd mutassak itt rá arra, amire az előttem szólottak is már többen rámutattak, hogy ez a terv eléggé az ország nyilvánossága előtt készült, az ország nyilvánossága előtt dolgoztuk ki szakemberek ezrei, nyugodtan mondhatjuk, előadásokban, minden néven nevezhető szóbeli és írásbeli módon ismertettük, vitatkoztunk rajta. Mi a magunk részéről például alaposan kivettük részünket ebből a megvitatásból és megállapíthattuk, hogy rengeteg vita után a legkomolyabban lefolytatott tárgyalás után születtek meg a terv egyes tételei (*Egy hang a szabadságpárton: Nagyvonalúan!*), amelyeket úgy kell kezelnünk, hogy egy nagyon széles körű vitatás, kimunkálás után születtek meg.

Rendben van, tényleg ez a hároméves terv, amelyet így az ország legszélesebb nyilvánossága előtt kidolgoztunk, nincs itt és nincsen a törvényjavaslatba belefoglalva. (*Egy hang a szabadságpárton: Ez az!*) Viszont elő van készítve. (*Nagyiván János [msz]: Hol van? A fiókban?*) Leszek bátor erre rátérni, t. képviselőtársaim, és leszek bátor megvilágítani, hogy az a tény, hogy a törvényjavaslatban nincsen benne ez a terv, még nem akadálya annak, hogy komolyan tárgyalhassunk róla. (*Közbekiáltás a szabadságpárton: De nem nyolcórás ülésen!*) Merem állítani, hogy a hároméves tervet annak ellenére, hogy nincs belefoglalva ebbe a törvényjavaslatba, nem kevesebb, hanem több nyilvánossággal tárgyalták és dolgozták ki, mint amennyit a törvény előír ahhoz, hogy komolyan lehessen tárgyalni róla.

A helyzet a következő. Kidolgozott és ideiktatott hároméves terv tényleg nincs olyan értelemben, hogy a törvény által arra rendelt szervek kidolgozták és annak rendje és módja szerint idehozták volna. Ennek a törvényjavaslatnak éppen az a célja, hogy ezt a folyamatot elindítsa, miután az előkészítő munka befejezést nyert. (*Sulyok Dezső [msz]: Egyszer megindítsa, egyszer be van fejezve! Micsoda össze-vissza beszéd ez?*) Tehát most ebben a törvényjavaslatban arra adjuk meg a kormánynak a felhatalmazást, hogy állítsa fel azt a tervtanácsot, amely a tökéletesen előkészített tervet hiteles formába önti, annak rendje és módja szerint alkalmazásba veszi. (*Sulyok Dezső [msz]: Halandzsa ez uram a javából! – Gyuska János [kp]: Csak a magáé nem halandzsa! – Sulyok Dezső [msz]: Egyszer már készen van, egyszer meg kell kezdeni! Próbáljon egyszer értelmesen gondolkozni! – Gyuska János [kp] közbeszól.*)

De még mást is figyelmükbe kell idéznem. Nevezetesen azt, hogy van egy állami beruházási terv, amely természetesen másképp – nagyon helyesen – nem is képzelhető el, mint a nemzetgyűlés elé kerülő költségvetés vagy egyáltalán számvetési tervezet formájában. De hadd hívjam fel a figyelmet arra is, hogy ez nem költségvetés. A költségvetésnek majd meglesz a feladata a hároméves terv keretén belül, és nyugodjék meg minden aggodalmas jogász, hogy a költségvetésbe beilleszkedő beruházási tételek a hároméves terv keretén belül idekerülnek mint költségvetési tételek és azokon majd lehet vitatkozni. (*Nagyiván János [msz]: A jogászok megnyugodnak, csak az adófizetők nem! – Sulyok Dezső [msz]: Hát kérem, nem is lesz költségvetés, mert holnapután a kormány felhatalmazást fog kérni!*)

*Elnök:* Csendet kérek!

* Nemzetgyűlés Naplója, VIII. Budapest, 1952. 264–269

*Erdei Ferenc [pp]:* A hároméves tervnek az a része, amely a költségvetésen belül nyer majd megvalósítást, idekerül. Másik része a szövetkezetek beruházási és termelő munkáját jelenti, és majd a szövetkezet közgyűlése és igazgatósága fog vitatkozni rajta. A részvénytársaságoknál ugyanígy megy a dolog. Szóval minden részt kiki a maga módján, a maga keretei között meg fog vitatni.

Nézetem szerint a felhatalmazás kérdésében is rendkívül súlyos félreértés történt. Vásáry képviselő úr azt mondja, hogy ez a világtörténelemben példátlan felhatalmazás (*Mozgás a kommunista párton.*), hogy valami olyan diktátori hatalmat ad a kormánynak, amivel a jó Isten tudja, mit fog csinálni.

A következők nyugtassák meg Vásáry képviselő urat. Az, amit a kormány – nem is annyira a kormány, mint inkább a pártok – eddig végeztek a hároméves tervvel kapcsolatban, s annak, amit a kormány el akar végezni, egy része olyan, hogy nem is volna szüksége külön felhatalmazásra, hiszen végeredményben minden tárcának kötelessége, hogy a tárcája körébe eső termelési területen céltudatos termelési politikát folytasson, s olyan gazdaságpolitikát csináljon, amellyel az ország fejlődését szolgálja. Itt most nem az történt, hogy 13 tárca külön-külön csinált valamit, hanem összeültek azok, akik felelősséget éreztek az ország gazdasági jövőjéért, és egy közös tervet dolgoztak ki. Lényegében tehát semmi különös felhatalmazást nem kívánna az, amit eddig előkészítettünk, még azt sem, hogy ezt a Tervhivatalt, Tervtanácsot felállítsuk. Így éppen az ellenkezője igaz annak, amit a képviselő úr mondott; nem egy extra felhatalmazásról van szó, hanem extra figyelmességről a nemzetgyűlés irányában, hogy ezt a javaslatot ebben a formában már a kezdő lépésnél idehozta a kormány a nemzetgyűlés elé. (*Kiss Ferenc [msz]: Nem ettünk bolondgombát, hogy ezt el is higgyük!*) Mindenesetre lényegesen komolyabb felfogás ez, mint amilyent Vásáry képviselő úr kifejtett. (*Zaj.*)

A felhatalmazás tekintetében nézetem szerint tehát a kerek égvilágon semmi baj nincs, mert a kormány mindazt, amit a hároméves tervvel kapcsolatban előkészítő szakon tesz – mindaddig, amíg mindez a költségvetés tételeibe bele nem kerül – nyugodtan megtehetné e nélkül a felhatalmazás nélkül is.

T. Nemzetgyűlés! Nézzük mindenekelőtt ennek a törvényjavaslatnak és vele kapcsolatban a hároméves tervnek néhány érdemi vonatkozását. A Nemzeti Parasztpárt részéről elsősorban a mezőgazdasággal kapcsolatos szempontokat akarom kiemelni. Miről van itt szó? Elsősorban a beruházások okos felhasználásáról, másodsorban a termelés irányának helyes megszabásáról, harmadsorban arról az ipari fejlődésről, ipari termelésről, amelyre a mezőgazdaságnak szüksége van: mindezek a hároméves tervben benne foglaltaknak. Benne foglaltatik tehát mindaz, ami beruházásban, a termelés irányításában, a mezőgazdaság ipari alátámasztásában a jövendő három esztendőben az ország számára szükséges. Azok, akik javaslatot tettek a hároméves tervre, elég kiadósan gondoltak minderre, mi pedig a parasztpárt részéről elég sok energiát fejtettünk ki, hogy a hároméves terv ebből a szempontból a parasztság számára pozitívumot jelentsen. Nyugodt lélekkel állíthatjuk, hogy a hároméves tervben a mezőgazdaság számára annyira szükséges és hasznos beruházások olyan arányúak, hogy ezek mezőgazdaságunk hallatlan fejlődését fogják elősegíteni; mert különösen a termelés irányait illetően – tekintetbe véve a világpiaci versenyt, amelynek elébe nézünk – kellő gondot fordítottunk arra, hogy ezekkel a beruházásokkal komolyan előkészítsük és megerősítsük mezőgazdaságunkat. Ami pedig az ipart illeti, az ipari fejlődés – akár a termelési eszközöket, akár pedig a mezőgazdasági népesség fogyasztási szükségletét tartjuk szem előtt – nyilvánvalóan eléggé életszükséglete mezőgazdaságunknak.

Azt, hogy itt a mezőgazdaság államosításának árnyéka fenyegetne, mindenesetre olyan rémképnek kell ítélnem, amelyet nyilvánvalóan Vásáry t. képviselőtársam sem hisz el. (*Vásáry István [msz]: A Világosság írja!*) Ha ugyanis jóhiszeműen értelmezné azt, ami a Világosságban megjelent, amely lappal mi különben szoktunk elég éles vitába keveredni, akkor nem mondotta volna azt, amit elmondott. A képviselő úr azt, hogy a Világosságban mezőgazdasági üzemek államosításáról volt szó, úgy értelmezi, hogy ez a mezőgazdaság államosítását akarja jelenteni. Én a Szociáldemokrata Párt és a Kommunista Párt részéről nem tapasztaltam semmi jelét annak, hogy ezt akarnák, de hogy általában ezt akarnánk, ez tiszta képtelenség. (*Pfeiffer Zoltán [pk]: Egyszer szocializmust akarnak, másszor nem! Mit akarnak tehát?*) Hogy a szociáldemokraták miként akarják, az az ő dolguk. Mi meg vagyunk nyugodva afelől, hogy a hároméves tervben az ég világon semmiféle államosítási veszedelem nem fenyegeti a mezőgazdaságot és azt, amit a Világosság ír, nem kell magyarázni, mert ki-ki nagyon jól tudhatja, hogy amikor a mezőgazdasági célokra termelő üzemek államosításáról beszélünk, akkor rézgálicot, műtrágyát, oltóanyagot stb. gyártó üzemek államosításáról van szó. (*Zaj.*) Nem lehet tehát egyáltalán a hároméves terv gondolatába belemagyarázni azt, hogy itt a mezőgazdaságot valami államosítási veszedelem fenyegeti. Ez olyan rémlátás, amely nyilvánvalóan olyasféle ijedtségekből származik, amelyeket nem a mezőgazdaság jövőjéért való gondoskodás szül, hanem valami másféle politika. (*Közbeszólások a kommunista párt oldalán: Úgy van! A bankoknál és a gyáraknál!*)

Különösen ki kell emelnünk a hároméves terv szükségességét és sürgősségét éppen a mezőgazdaság szempontjából, amikor – mint mondottam – annak nézünk elébe, hogy mezőgazdasági termelésünket a világpiaci

viszonyok miatt és belső fogyasztásunk szempontjából is jól, tervszerűen kell megszerveznünk. Ennek érdekében igazán a maximális felkészülést és erőfeszítést kell megtennünk. A hároméves terv ennek veti meg alapját, és tételeiben ez van kifejezve. Csak egyetlenegy példát mondok, a cukorrépa kérdését. Itt a napnál világosabban kiderül, hogy miért van szükség tervszerű gazdálkodásra a mezőgazdaságban. Különben bárki, aki a mezőgazdasági termelést közelebbről ismeri, nagyon jól tudja, hogy egy év munkáját mennyire tönkreteheti az, ha valamilyen termelési ágban vakra termel a termelő, és ki van téve annak, hogy sem a belső fogyasztás, sem a külső fogyasztás, sem az ipari termelés nem tudja termelvényét felvenni. Így olyan krach következhetik be, amelynek következtében koldussá válnak az abban a termelési ágban dolgozó parasztok tízezrei.

Olyan mértékben kezdett az újonnan földhöz jutott parasztság és régi kisbirtokos parasztság cukorrépát termelni, hogy számot kell vetni azzal, mit csinálunk a cukorrépával. *(Nagyiván János [msz]: Azért tizenegyszeres a cukor ára!)* A cukorrépa értékesítése körül szintén baj van, mégis cukorrépa-termelésünk évről évre rohamosan növekszik. Nyilvánvalóan mindnyájan felelősek vagyunk a parasztok kifejtett energiájáért, akik felkészültségüket belevetik a termelésbe, és nem tudják, mi lesz az eredmény. Csak akkor tudunk dönteni afelől, hogy a cukorrépa-termelés meddig lehetséges, ha ugyanakkor a másik oldalon a cukorgyártást, a késztermék forgalmát belső és külső relációban egyformán felmérjük, mert akkor kiderül, hogy körülbelül 150 000 hold az a cukorrépa-vetésterület, amelyen a bekövetkező két-három esztendőn belül érdemes cukorrépát termelni. Tudnánk többet is termelni, de ha földhöz juttatott parasztságunkat nem világosítjuk fel arról, hogy nem érdemes többet termelni, mert baj lesz a cukorrépával, akkor természetesen krach következhet be. Ez az egy példa is mutatja azt, hogy mezőgazdaságunknak legalább annyira szüksége van a termelés tervszerűségére a beruházásokon túl, mint amennyire szükség van erre ipari termelésünkben, ahol ez igazán helyénvalóváló, de különben ezt nem is vitatja senki.

Ezek után nézzük azokat a gazdasági elvi aggodalmakat, amelyekről szintén hallottunk ebben a vitában. A magántulajdon kérdéséről újra meg újra szó esik, s a magántulajdon teljes megszüntetésének veszedelmét érzi ki a hároméves terv elindításából Vásáry István képviselőtársam is. Legjobb meggyőződésem szerint mindazok a tervezetek, amelyek a hároméves terv végrehajtására irányulnak, még csak meg sem közelítik a magángazdálkodásba, az egyéni gazdálkodásba való beavatkozásnak azt a fokát, amelyet például a háború előtti szakaszon akár a Jurcsek-terv, akár számos más gazdaságpolitikai ténykedés előírt. Akkor ez a politika az ország veszedelmét okozta, Vásáry képviselőtársam ezt jól tudja és tudta akkor is. Talán nem ő, de nagyon sokan, akik a beavatkozásnak ezt a fokát ma helytelenítik, akkor elég lázasan és lelkesen helyeselték. Pedig a gazdaságpolitikába, a magántulajdonba, az egyéni gazdálkodásba való bizonyos mérvű beavatkozás akkor is bekövetkezett. Mennyivel inkább lehet tehát most az ország újjáépítése érdekében az egyéni gazdálkodásnak azokat a minimális korlátait elviselni, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a nemzeti erőfeszítés tényleg a minimálisra legyen emelhető. Őszintén szólva nem is értem, hogyan merülhetett fel a magántulajdonnal kapcsolatban elvi aggály, ha csak az államosításnak már eddig elért fokát nem érzi valaki a magántulajdon elvi sérelmének. Ezzel viszont mi nem tudunk egyetérteni.

A következő nagy sérelem a vállalkozási szabadság veszedelme, sőt Vásáry képviselőtársam egyenesen modern rabszolgaságról beszélt. *(Gyuska János [kp]: Ő népbolondításról beszélt, amikor a stabilizációról volt szó!)* Őszintén szólva nem tudjuk, miért jelentene modern rabszolgaságot, ha bizonyos termelési feladatok elvégzésére esetleg olyanokat is rákényszerítenénk, akik azelőtt nem szívesen vettek részt ilyesféle munkában. Mi a magunk részéről ezt semmiképpen sem vagyunk hajlandók modern rabszolgaságnak értelmezni. Sokkal inkább rabszolgaság volt az, ami az uradalmakban a summásokkal és béresekkel ment végbe. *(Úgy van! Úgy van! – Taps a kommunista, valamint a szociáldemokrata és a parasztpárt oldalán. – Egy hang a kommunista párt oldalán: Hej, az volt a szép világ, amikor ki lehetett uzsorázni a cselédet, igaz-e Vásáry? – Gyuska János [kp]: Vásáryék azt csinálták, hogy az irodába vitték a parasztot, aztán egy béres megverte és még hat hónapot kapott! – Vásáry István [msz]: Szamár beszéd ez! Menjen a kúriai irattárba, nézze meg! – Zaj.)*

Mindezeket az aggodalmakat, amelyeket itt hallottunk, nem lehet olyanoknak minősítenünk, hogy ezek alapján a hároméves tervnek ilyen törvényjavaslat formájában való elfogadásával bármiféle nemzeti veszedelem bekövetkezésétől kellene tartani. Igenis, a hároméves terv szükségessége vitathatatlan. Hogy ennek végrehajtása érdekében mindent el kell követnünk, az is vitathatatlan, és állítom, hogy az az eljárás, amely a javaslat tárgyalását megelőzte, jogilag sem eshetik olyan kifogás alá, mint amilyent itt képviselőtársam hangoztatott a javaslattal szemben. Arról van szó, hogy megadjuk a kormánynak azt a szükséges felhatalmazást, hogy a teljesen előkészített, mind a négy párt bevonásával részletekben kidolgozott tervet a felhatalmazás nyomán a hivatalos szervekkel végső formába öntse, illetve hitelesítse, és annak végrehajtásáért kövessen el mindent, ami a törvény keretein belül elkövethető. Mind a szándékkal, mind a végrehajtás módjával egyetértünk, és éppen ezért a törvényjavaslatot a magam és pártom nevében elfogadom. *(Taps a parasztpárt, valamint a szociáldemokrata és a kommunista párt oldalán.)*

# A parasztság szakszervezeti mozgalma*

A parasztság politikai megmozdulásának leghősiesebb korszaka a földmunkás szegényparasztság szakszervezeti szervezkedése. Csak megilletődve emlékezhetünk azokra az időkre, amikor a kapitalizmus útján fejlődésnek indult ország egész feudális hatalmával és kapitalista mohóságával mind jobban ránehezedett a földtelen vagy kisföldű szegényparasztságra, és ez ellen országszerte kezdett szervezkedni a legjobban sújtott parasztság. A Földmunkás Szövetség és a földműves körök mindenütt olyan harcos csapatai lettek a parasztságnak, amelyek szinte reménytelennek látszó harcba kezdtek a feudalizmus nagy hatalmú uraival és azok úri szolgáival. Az a reménység mozdította meg ezeket a végtelenül szegény embereket, hogy lehet változtatni a világ rendjén, és minden csendőri erőszakkal és földesúri basáskodással szemben makacsul kitartottak ezek a szervezkedő parasztok a maguk hite mellett. A kegyetlen uralom mártírok vérével pecsételte meg ennek a paraszti próbálkozásnak az útját és könyörtelen szigorral fojtotta el mindenütt az országban az ilyen próbálkozásokat.

A megindult szegényparaszti szervezkedés mégsem szűnt meg. Ha a nagy megmozdulások és sztrájkok sokáig nem is ismétlődtek meg, a Földmunkás Szövetség és a falusi földmíves körök egyre szűkülő körein belül ébren maradt az öntudatra ébredt földmunkások reménysége és meggyőződése. A Horthy-korszak legsötétebb éveiben is ezekben a földmíveskörökben és szövetségekben ápolták a parasztság felszabadulásának és a földreformnak a reménységét, és a birtokos parasztság közül is csatlakoztak hozzájuk azok, akik öntudatosan és meg nem alkuvóan szemben álltak az egész feudális és kapitalista uralommal.

A Nemzeti Parasztpárt elődjét és úttörőjét tiszteli ezekben a földmunkásmozgalmakban és egész paraszti politikai programja ennek a kezdetnek a folytatása. A mi legjobb harcosaink Veres Pétertől kezdve igen sok helyi szervezetünk vezetőjéig mind ebben az iskolában nevelkedtek. Itt tanulták meg a meg nem alkuvó harcot az egész feudális úri hatalommal és tőkés szövetségeseivel szemben. Itt tanulták meg a munkássággal való szövetség parancsát és itt edződtek meg minden úri furfanggal és csábítással szemben. De nemcsak a mi pártunk parasztpolitikája származik ezekből a forrásokból, hanem innen ered minden pártnak az igazi demokratikus paraszti politikája, amely ma a demokráciában a földreform végrehajtása után is küzd a parasztság teljes felszabadulásáért. A parasztság szakszervezeti mozgalmára épít a két munkáspárt, de a Kisgazdapárt igazi paraszti politikusai is ebben az iskolában tanultak. Így folytatódik ma a demokrácia politikai életében az, amely hihetetlen nehézségek és rettenetes elnyomás közepette elindult a múlt század végén a földmunkás szervezetekben.

De nemcsak a politikai pártokban folytatódik és fejlődik az egykori földmunkásmozgalom. Azok a szakszervezeti keretek, amelyekben ez a szervezkedés megindult, szintén hatalmasat fejlődtek. A Horthy-korszak sötét idejében ezek a szakszervezeti keretek majdnem teljesen elolvadtak, de mégsem pusztultak el. A felszabadulás után nem új szakszervezeti mozgalom indult el a parasztság körében, hanem a régi keretek tágultak ki, és a régi paraszti szakszervezeti mozgalom szélesedett ki. A földreform végrehajtásával a földtelen szegényparasztság földmunkás alapjai szélesedtek és a földhöz jutott parasztsággal és egyéb kisbirtokos parasztsággal meggyarapodva a földmunkások és kisbirtokosok szakszervezetévé fejlődött a mozgalom. Szükségszerű és helyes szélesedés volt ez. A parasztság mozgalma nem szorítkozhat többé a földből kiszorult földtelen parasztságra, hanem ki kell szélesednie az egész törpebirtokos, kisbirtokos dolgozó parasztságra, ha a demokrácia tágabb lehetőségei között is szolgálni akarja a parasztság fejlődését. A Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége ezen a helyes úton indult el. Még rengeteg kezdeti nehézséggel és akadállyal kell megküzdenie, de ezek leküzdése nem lehetetlen. Mi üdvözöljük a földmunkásmozgalom ilyen kiterjedését, és a magunk részéről őszintén, teljes erőnkkel közreműködünk abban, hogy a paraszti szakszervezeti mozgalom minél hamarább megtalálja egyetlen helyes útját, az egész dolgozó parasztság szakmai és társadalmi szervezetének a kialakítását. Ma nagyon nehéz még a helyzet. A parasztságnak igen sok szakmai érdekképviseleti, társadalmi, kulturális egyesülete, szervezete van, és ezek között egyik sem tudott még igazán mélyre gyökerezni és így általánossá válni. Pedig ezen múlik, hogy a politikai szervezkedés mellett gazdasági és társadalmi területen is szilárd és erős alapot nyerjen a parasztság felszabadulása. A sokféle paraszti szervezet között a szakszervezetnek van a legnagyobb és legtiszteletreméltóbb múltja, és a szakszervezetnek a legnagyobbak a lehetőségei minden más paraszti szervezet között. A munkán múlik, amelyet most végez, hogy a jövője is a legnagyobb legyen.

* A Szabad Szónak szánt cikk gépelt kézirata. 1947. július 8. EFB 3051.

# Néppel a népért!*

A Magyar Köztársaság első nemzetgyűlése jól-rosszul elvégezte a dolgát, és most befejezte pályafutását.

A történelem majd ítélni fog e munka felett, és meg fogja állapítani, hogy mit végzett jól, és mi tette képtelenné nagyobb feladatok megoldására és a nemzet sorsának további irányítására. A mi kötelességünk, hogy tanuljunk a két esztendőből, s most, amikor új nemzetgyűlést, végleges országgyűlést választunk, olyan törvényhozó testületet állítsunk a felszabadult ország élére, amely ingadozások és válságok nélkül viszi tovább az ország újjáépítését és a nép teljes és végleges felszabadulásának az ügyét.

A Nemzeti Parasztpárt huszonhárom képviselővel indult az elmúlt nemzetgyűlés munkájába, s ezek közül is kettő – emberi gyöngeségből és politikai ingadozásból – kidőlt a sorból. Huszonegy képviselővel végeztük száz ember munkáját, és minden válság és minden vihar közepette megingathatatlan maroknyi seregként álltunk helyt a parasztságért.

Most újra választunk, és újult erővel megnövekedett sereggel lépünk a síkra, hogy a jövő országgyűlésben munkánk érdeméhez és felelősségünk súlyához méltón képviseljük a parasztság ügyét.

Zászlónk fényesen és tisztán lobog a választási csatazajban, s rajta mocsoktalanul világít a jelszó, mely vezérel bennünket: *Néppel a népért!*

Nekünk nincs szükségünk új választási jelszavakra és alkalom szülte választási programra. Jelszavunk, mely a régi rendszer sötét éveiben vezetett bennünket, s amelyet a fölszabadulás ideje óta is híven követtünk, kiállta az idő próbáját, s mi e becsületet szerzett zászló alatt akarjuk ingadozás nélkül szolgálni a parasztság és a nemzet ügyét a végső győzelemig.

Programunkat sem a választás alkalmi zsivajában hirdetjük meg, hogy pillanatnyi sikert érjünk el fogadkozások és ígérgetések versenyében. Ígérgetésekből már elege van a magyar népnek, különösen pedig a magyar parasztságnak. A megbízható hitelű szó, az őszinte színvallás és a következetes cselekedet az, amit a nép kíván.

A mi programunk hétesztendei munkánk és harcunk eredményeképp született meg úgy, hogy szándékainkat és követeléseinket összefoglalva, ez év május 11-én Mezőtúron javaslatként terjesztettük a magyar nép elé. Ezt a programjavaslatunkat azóta százezrek vitatták meg, s tették hozzá a maguk gondolatát és akaratát. Több mint egymillió aláírás szentesíti ezt a programot, s pecsétként igazolja, hogy immár a magyar parasztság és az egész magyar nép programja.

Ezzel a programmal indulunk mi a választási harcba és eddig végzett munkánk a biztosítéka annak, hogy e program alapján számíthat ránk a magyar nép.

*Magyar parasztdemokráciát!*
*Népi Magyarországot!*
*Erős Köztársaságot!*
*Gazdasági demokráciát!*
*Érdekvédelmet a parasztságnak!*
*Népi szociálpolitikát!*
*Magántulajdont a dolgozóknak!*
*Virágzó parasztgazdaságokat!*
*Iparosított Magyarországot!*
*Magyar öntudatot!*
*Független Magyarországot!*

Ezek a mi programunk alapjai, s a választási küzdelem nem egyéb a mi számunkra, mint újabb alkalom arra, hogy e programot felmutassuk a magyar nép előtt és megvalósítására újabb és újabb erőket toborozzunk.

Jóleső elégtétellel tekinthetünk vissza a múltba. Az idő és az események igazoltak bennünket, s a sereg, amely fölsorakozott zászlónk alá, egyre hatalmasabb és hatalmasabb táborrá szélesedett. Nyugodt bizakodással és jó reménységgel nézünk tehát a jövő elé is. Tiszta szándékunk, világosan kifejtett programunk, derekasan végzett eddigi munkánk alapján ellenségeinknek sem lehet kétsége afelől, hogy az új országgyűlésben a Nemzeti Parasztpárt megsokszorozott erővel és súllyal fogja képviselni a dolgozó parasztságot.

* Szabad Szó, 1947. július 27.

Az aratás és a cséplés szorgos munkája foglalja most el a parasztságot, és ezenfelül ezernyi baj és mindennapi gond gyötri a verejtékesen dolgozó parasztokat, mi mégis kívántuk ezt a választást. Kellett ez az alkalom a magyar népnek, hogy kéteszendei okulás és tapasztalat után most már jobban tudja, miről kell a választáson döntenie, s jobban tudja, hogyan kell dönteni.

A Nemzeti Parasztpárt bátran és jogos önérzettel áll a nép elé. Fel vagyunk készülve arra, hogy a magyar parasztság és a magyar nép fölemelkedését újabb hatalmas lépéssel vigyük előre. Föl vagyunk készülve arra, hogy a ránk váró nagyobb felelősségnek, nagyobb munkának és nagyobb bizalomnak hűséggel megfelelhessünk. Edzett és kipróbált harcosokat nevelt sorainkban az elmúlt pár esztendő, és most már nyugodt lehet a magyar parasztság: Veres Péterrel az élen van olyan vezetőgárdája, amely méltón fogja képviselni és sohasem fogja cserbenhagyni.

Parasztok, magyarok, föl hát a választási küzdelemre! *Néppel a népért!*



MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

# Váctól Bajáig az ország legégetőbb gondjai*

Az ország újjáépítésének közös nagy munkája minden vidékre kiterjed, és minden társadalmi osztályra kihat. Mindaz, amit a demokrácia tervbe vett és elvégez az ország társadalmi és gazdasági rendjének megújítása során, sorjában megoldja azokat a kisebb-nagyobb problémákat, amelyek vidékenként és egy-egy társadalmi osztály körében évtizedeken, sőt évszázadokon át felhalmozódtak. Külön-külön a sok helyi gond, amely miatt kínlódnak és panaszkodnak az emberek, külön-külön nem is oldható meg. Átfogó, az egész országra kiterjedő reformmunka és építőterv szükséges ahhoz, hogy a helyi gondok és problémák is megoldhatók legyenek.

A demokrácia politikai megszilárdítása, a népuralom szervezett kiépítése az a legfőbb alap, amelyre minden gazdasági és társadalmi reformmunkát építeni lehet. Ez a demokráciának első és alapvető feladata, és ezt kell mindenekelőtt biztosítanunk. Ez a választás döntő próbája, demokráciánknak, a népuralom rendjének további fejlődése irányában. Ezért kell most minden erőt erre a politikai feladatra tömöríteni, és ezért kell ezen a választáson a parasztságnak is öntudatosan és felelősen felsorakozni.

Ugyancsak általános és minden vidék gazdasági problémájának a megoldásához szükséges alapfeltétel a hároméves terv végrehajtása. Ez a hatalmas országépítő terv, ha politikai előfeltételeit biztosítani tudjuk, és végrehajtásának gazdasági eszközeit minden erő felhasználásával előteremtjük, megadja az alapot arra, hogy az ország termelésének, mezőgazdasági és ipari fejlődésének, valamint belső és külső forgalmunknak minden problémáját megoldhatóvá tegye.

Végül az ország közigazgatási rendjének reformja az a nagy országépítő feladat, amelyet az ország minden községe, minden városa és egész igazgatása, valamint társadalmi fejlődése érdekében meg kell valósítanunk. Csak a közigazgatási reform jó végrehajtása tudja biztosítani azt, hogy a régi feudális kormányzás számtalan fejlődést bénító csökevényét, a közigazgatás rengeteg korszerűtlen képtelenségét meg lehessen szüntetni.

Az ország újjáépítésének nagy munkája, az általános és messze tekintő tervek kidolgozása és végrehajtása azonban még nem old meg mindent. Van egy csomó gond és probléma, amelyet az újjáépítés helyi vidéki apró munkájának kell megoldania. Annyi megoldatlan kérdést, félmegoldást vagy rossz megoldást hagytak ránk az elmúlt évtizedek, hogy azokat végre egyszerre kell céltudatos munkával sorjában megoldani. Az elmúlt rendszer kormányai egyik a másikra hagyták ezeket a feladatokat, s legfeljebb látszatképpen tettek valamit egy-egy választás alkalmával, hogy jobb hangulatra bírják irányukban a népet. Most a demokrácia kormányzására vár a feladat, hogy a nagy terv keretében és ezen túl is sorjában megtalálja a rengeteg helyi vidéki kérdésnek a megoldását. Minden város, minden járás és minden vármegye tele van ilyen égető gondokkal, és egy-egy választás idején mind felelevenednek ezek a kérdések, s eddig még mindig el is aludtak. A nép joggal sorolja fel újra meg újra ezeket a bajokat, és a jelöltek jól felfogott érdekükben újra meg újra keresik és ígérik e bajok megoldását.

Ez a választás nem olyan politikai játék, mint a régi rendszer választásai voltak, és méltatlan lenne, ha most a helyi kérdések felsorolásával egyszerű kortesmunkát végezne akármelyik párt is. Ma nem egyes jelöltek személyi ügyességéről vagy egyes pártok propagandájának ügyességéről van szó, hanem arról, hogy végre elérkezett az idő, amikor a demokrácia politikai alapjai, a tervgazdálkodás körültekintően megvont keretei és a demokratikus reformok megkezdett útja biztosítani tudja, hogy valóban fejlődés, előrehaladás és a kérdés komoly megoldása következzék be.

Most nem ügyes kortesfogásokra és a nép kívánságainak megfelelő ígéretek hangoztatására van szükség, hanem arra, hogy minden párt, amely jelöltjeivel és tömegeivel ki akarja venni a részét egy jobb társadalom kiépítésének munkájából, annak jól kell tudnia a leckét. Felelősen és komolyan tudnia kell, hogy mi az, amit általában vállalnia kell a demokrácia előrehaladásáért, és mi az, amit külön-külön vidékenként vállalnia kell, hogy falvaink és városaink is az áhított magasabb fejlődés útjára léphessenek.

A Nemzeti Parasztpárt nem hivalkodik azzal, hogy minden kérdésnek és minden megoldásnak az egyetlen és csalhatatlan birtokosa. De joggal hivatkozhatunk arra, hogy a parasztság sorsának, az ország mezőgazdasági gondjainak mi vagyunk a legkipróbáltabb és legmegbízhatóbb szakértői. Nem most ezen a választáson és nem kortesfogásból idézzük fel az ország vidékeinek helyi problémáit és helyi fájdalmait. Mi már akkor felfedeztük, amikor mint falukutatók csak szóban és írásban dolgozhattunk a jövőjéért, mert az ehhez szükséges politikai eszközöket kiütötte a kezünkből az akkori rendszer zsarnoksága. Ma rendelkezésünkre állnak a szükséges esz-

* A Paraszt Újságnak küldött cikk gépelt kézirata. 1947. augusztus 21. EFB. 2938

közök, mi is részesek vagyunk abban a felelősségben és hatalomban, amelyet a demokrácia a nép képviselőinek a kezébe adott, tehát most már nem jámbor óhajtásként, nem falukutató tervezgetésként vetjük fel ezeket a kérdéseket. Felelős politikai program az a mi számunkra, ami azt jelenti, hogy nem ábrándozás a jövőről és nem választási ígéret, hanem egy eredményesen megkezdett politikai munkának a szükségszerű továbbfolytatása mindaddig, amíg a kérdések sorjában mind meg nem oldódnak.

Váctól Bajáig, végig a Duna–Tisza közén, az ország legnagyobb megyéjében és egyik legkisebb megyéjében sorakoznak fel különösen tűrhetetlenül ezek a megoldásra váró égető helyi gondok. Szinte minden járás, minden város és környéke teli van a múltról ránk maradt nehéz és megoldatlan kérdésekkel, amelyekről most a választás idején, döntő, nagy politikai kérdéseink tisztázása idején sem lehet elfeledkezni.

Az országnak e vidékén a legkiáltóbbak azok a közigazgatási képtelenségek, amelyet a régi megyerendszer hagyott ránk. Mindenekelőtt itt van a főváros és környéke gondja. A főváros a maga növekvő gazdasági és közlekedési szervezetével régen túlhaladta már a székesfővárosi közigazgatás határait. A Budapest környéki falvak és városok szinte összenőttek Budapesttel, igazgatásuk mégis külön van választva a fővárosétól. Nagy-Budapest közigazgatási reformja olyan égető szükséglete mind magának a fővárosnak, mind a környék falvainak és városainak, hogy azt sokáig halasztani tisztára lehetetlen. A demokrácia kormányzata nem késlekedhet ennek a munkának az elvégzésével, és ezt a közigazgatási reformot nagyon gyorsan végre kell hajtanunk. A mi pártunk kezdettől fogva munkájába vette a közigazgatási reform kidolgozását, és ma már Nagy-Budapest közigazgatásának újjárendezésére is tökéletesen készen állanak a terveink.

A másik nagy közigazgatási gondja e vidéknek a betegesen feldagasztott Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye felbontása egészséges kisebb igazgatási egységekre. Pest megye élete így nem egy megyének az élete, hanem egy torz külön országrész, amelynek igazgatási nyomorúsága bármely más vidékénél nagyobb. Átfogó közigazgatási tervünkben különösen nagy gondot fordítottunk Pest megye egészségesebb szervezetének a kialakítására, és számolva a lehetőségekkel és a szükségletekkel, több változatát kidolgoztuk Pest megye kettő vagy három részre való felbontásának.

Nem kisebbek Bács megye igazgatási problémái sem. A történelmi Bács-Bodrog megye Baja székhellyel nagyon csökevényes alakulat. Pest megye déli vidékei úgy vonzódnak a bajai központhoz, hogy azt a közigazgatási határok új megvonásánál is feltétlenül számításba kell venni. De itt Bács megyében van az ország egyik legkirívóbb területi képtelensége is. A Mohácsi-sziget, amely hajdan a Duna folyásának bal oldalára esett, ma a Bács megyei oldalra tartozik közigazgatásilag, viszont ma is Baranya megyének a része. Így fordulhat elő, hogy a Kis-Duna-ág mentén felsorakozó községek házsorai alatt pár száz lépésre a községházától és néhány km-re Bajától már Baranya megyei határ terül el, szinte megközelíthetetlenül messze Baranya megye székhelyétől. Ezen segíteni és ezt a területet Bács megyéhez csatolni mindent megelőző feladata a közigazgatási reformnak.

Budapest mezőgazdasági ellátó körzetének továbbfejlesztése olyan gazdasági feladat, amely mezőgazdaságunk újjáépítése során mindennél előbbre való. Minden irányítás nélkül egyes községek népi kezdeményezéséből ma kialakult valamilyen kertészkedő és tejtermelő szövetkezet a főváros körül. Ez azonban nagyon aránytalan és nagyon tökéletlen. A bulgár kertészek telepei mellett néhány kertészkedő falu és egyenlőtlenül kifejlődött szarvasmarha-tenyésztés és tejtermelés, ez ma ennek az ellátó körzetnek a képe. Így persze nem csodálatos, ha Budapest ellátása sokszor nagy hiányokat szenved. Most a telepes falvak rendezése során és a hároméves terv beruházásai kapcsán előttünk a lehetőség, hogy olyan mezőgazdasági termelőzónát vonjunk Budapest köré, amely méltó az ország fővárosához, és méltó a magyar parasztság termelőtudományához és munkakészségéhez. Megboldogult Somogyi Imre volt az, aki ennek a szövetkezetnek a képét felrajzolta, és az ő úttörő munkája révén ma már ennek a tervnek a részleteit is kidolgozták mezőgazdasági szakembereink.

A Duna–Tisza köze földje az ország legjobb és legrosszabb talaja. Legjobb föld, és ha beruházásokkal, talajjavításokkal, öntözőhálózattal és megfelelő mezőgazdasági kultúra kifejlesztésével biztosítani tudjuk a magas színvonalú gazdálkodás feltételeit és a legrosszabb, ha magára hagyjuk ennek a vidéknek a termelését. A nép saját kezdeményezéséből, a parasztság helyi erőfeszítéséből így is csodálatos homoki kultúra fejlődött ki számos vidéken. Demokráciánk gazdasági politikájának a feladata, hogy a kertkultúra mai alapjait kiszélesítse és a mainál sokszorosan szélesebb körben biztosítsa a termelés jövőjét.

Mi szükséges ehhez? A Duna–Tisza-csatorna megalakulásán túl szükség van olyan termelési irányításra, amely megteremti a legjobb termelési módszereket, kialakítja a legjobb termelési formákat és ezeket minden község és város közkincsévé osztja szét. Természetesen egy nagyarányú fejlődés a termelés szintjén szükségessé teszi azt is, hogy e kerti termelés értékesítését a mainál sokkalta jobban megszervezzük. A közlekedés kiépítésén túl a szövetkezeti értékesítés megszervezése, valamint a minőségi áruszállításnak és csomagolásnak magasabb szintje szükséges ahhoz, hogy ez az értékesítés valóban jó legyen. Itt vannak a legvonzóbb és legszebb feladatai a szövetkezeti mozgalomnak, és mi mind a földműves-szövetkezetekben, mind egyéb paraszti szövetkezetekben már leraktuk az alapjait annak, hogy e kívánt fejlődés mielőbb bekövetkezzék. Ugyancsak e

szövetkezeti keretekre vár az a nem kisebb feladat is, hogy megteremtsék azt a hatalmas konzervipart, amely e vidék kertkultúrájának a termékeit képes lesz értékes, exportra alkalmas áruvá feldolgozni. Ennek a konzerviparnak már a hároméves terv idején odáig kell fejlődnie, hogy a folyamatosan megnövő termelés többé soha ne kerüljön válságba.

A Duna–Tisza köz területe szinte maga egy ország, és mind éghajlati, mind talajviszonyai tekintetében több részre tagolódik. A demokrácia kormányzatának az a feladata, hogy olyan közigazgatási határokat vonjon meg, és olyan gazdasági egységeket teremtsen ezen a vidéken, amely mindegyik a maga nemében el tudja érni a mezőgazdasági termelés magasabb fokát, és e növekvő termelés feldolgozását és értékesítését a saját szükségletének megfelelően biztosítani is tudja. Kecskemét és környéke helyi kezdeményezésből és a nép erejéből már kifejlődött ilyenné. De okos gazdaságpolitikának ide kell fejlesztenie Kiskunhalast és környékét, Kalocsát és környékét, valamint azt a felső Pest megyei részt, amely Budapest ellátó körzetének a külső köre lehet.

Ezek a gondok mind égetők és naponként megújulnak. Azok a tervek, amelyeket a problémák megoldására nagy vonalaiban felvetettem, nem ábrándozások. Ha erős lesz politikailag a magyar demokrácia, ha következetesen és eltökélten végrehajtjuk a gazdasági újjáépítés hároméves tervét és a közigazgatás nagy reformtervét, mindezek a megoldások valóra válthatók. Hogy valóra váljanak, annak nem utolsó biztosítéka a Nemzeti Parasztpárt. Mi igazán tudjuk és érezzük, mi ennek a vidéknek az élete, s bennünk a szándék, hogy ennek mind általános alapjait, mind különleges helyi feltételeit megteremtsük halálos komolyan. Mi voltunk azok a falukutatók, akik e táj égető gondjait tíz évvel ezelőtt feltártuk, és azóta éveken keresztül a megoldás tervét kidolgoztuk, és mi leszünk azok, akik a következő években a terveket végre is hajtjuk.

# Két év tanulságai*

1. *Két évvel ezelőtt, a 45-ös választáson még csak induló sereg voltunk:*

*Mögöttünk:* a feudális régi rend emléke

*Szívünkben:* a fölszabadulás hite úgy, ahogy a sötét években megálmodtuk; tisztán és forrón, de még sokféleképp és bizonytalanul

*Előttünk:* egy jobb világ képe, amelyben teljes jogú ember a paraszt és vele együtt dolgozó nép az értelmiség

*Így özönlöttünk szét az országban:* falvakba, tanyákra, pusztákra,

*hirdettük* hitünket, elveinket, eszméinket

*reméltük,* hogy szavainkra megmozdul a föld, és hatalmas seregben özönlik zászlónk alá a parasztság

*Nem egészen így történt:* A mi hitünkkel és eszméinkkel szemben erősebb lett a régi megszokás, a bátor harctól és újítástól való félelem, az úri furfang mesterkedése és a parasztság százados bénasága.

*Csak 330 000 szavazatot kaptunk* és kis párt maradtunk. Csak a legbátrabbak és a legerősebb hitűek sorakoztak mellénk, a többit elriasztották az ijesztgetések és az olcsó csábítások

2. *Azóta tudjuk már, mi történt.*

*Nem elég a tiszta hit és igazság.* Szervezett erő is kell az igazság mellé, céltudatosan és kitartóan szervezett mozgalom.

Küzdeni lépésről lépésre a múlt kísérteteivel,

Egyenként csatasorba állítani az embereket és kiépített frontot állítani a régi világ sötét hatalmai ellen.

Mindennapi bátorítással, felvilágosítással és tanítással küzdeni a megbénított parasztság tehetetlenségével és hitetlenségével szemben.

*Ezt megtanultuk,* és az azóta eltelt két esztendőt nem töltöttük tétlenül.

Tanultunk és tanítottunk. Küzdöttünk és bátorítottunk.

Igazságainkat politikai elvekké formáltuk és híveink táborát rendezett párttá szerveztük.

3. *A két esztendő alatt felnőttünk: vegye tudomásul az ország és legyen nyugodt a parasztság: megvetettük az alapját a parasztság nagy, történelmi pártjának.*

*Nagy és erős szervezet lettünk.*

1 800 szervezeti keret helyén ma már 2 400 erős helyi pártszervezetünk áll és mellette 600 ifjúsági szervezet.

És ezek már eleven mozgalmi szervezetek, olyanok, amik még sohasem voltak a parasztság körében. Harcoló érdekvédelmi szervek, nevelő iskolák és meleg közösségi otthonok, ahol egymásra talál és egymásra ismer a parasztság.

*Kipróbált vezetők* nevelkedtek föl a kétesztendős munkában. Alkalomszerűen élre került hangadók helyén ma már edzett, tanult és kipróbált vezető emberek. Parasztok és néhány olyan értelmiségi, aki kiállta a próbát.

*Hitünk és igazságunk* ma már világosan és félreérthetetlenül megfogalmazott politikai program. Ez év május 11-én hirdettük ki programjavaslatunkat Mezőtúron, amibe hosszú esztendők politikai tapasztalatát és még több esztendő munkájában megtanult igazságainkat foglaltuk bele. Ezt a programjavaslatot azóta több mint egymillió ember írta alá, és több ezer helyeslő vagy módosító hozzászólás véglegesítette.

Ez már a magyar parasztság, a magyar nép programja: tiszta, félreérthetetlen és vitathatatlan.

* Beszédvázlat gépelt kézirata. 1947. augusztus 24. EFB 2939.

*Eszközeink, melyekkel a harcot vívjuk* szintén gyarapodtak. Egyetlen újságunk, a Szabad Szó mellé ma már az ország legnépszerűbb néplapja, a Paraszt Újság is felsorakozott, és számtalan kiadványunk és tanfolyamunk hirdette igazságainkat.

Szegény párt vagyunk, s nekünk nem telt autók százaira, de ami szegénységünkből telt, azt előteremtettük. Egy-egy rozzant bérkocsit minden megyének és egy-egy kerékpárt minden járásnak a kezébe adtunk.

*És nem utolsósorban* eredményeink is ékesen beszélnek a kétéves fejlődésről. A földreform tervét mi dolgoztuk ki, és végrehajtásában is mi vettünk részt a legnagyobb felelősséggel. A földműves-szövetkezeteket mi indítottuk el, és mi adtuk legjobb erőinket a talpraállításukhoz.

A mezőgazdaság újjáépítésének a hároméves tervéhez mi végeztük el a döntő előmunkálatokat. A szövetkezeti élet minden vonalán mi tettük a legnagyobb erőfeszítést.

4. *Ezt a fejlődést, ezt az előrehaladást azonban nem adták ingyen.*

*Mérhetetlen munka* és áldozatos erőfeszítés kellett hozzá.

Éjjel-nappali munka és rogyásig való fáradozás, amiért senki közülünk nem kapott sem gondtalan megélhetést, sem tömjénező elismerést. Munkatársaink rongyosan és fagyoskodva, az élet mindennapi gondjaival küszködve dolgoztak, de álltak a helyükön. Kötelesség volt és teljesítették.

*Sok nehéz próbát kellett kiállanunk.* Hol a kudarcok miatt való csüggedéssel, hol anyagi nyomorúságunkkal, hol politikai nehézségekkel szemben.

A párt munkásainak és híveinek óriási többsége derekasan és hősiesen kiállta ezeket a próbákat.

*De nem mindenki.* Néhányan elhullottak: megfutamodtak vagy elpártoltak. Kik voltak ezek? Akikben nem volt elég erős a meggyőződés, és nem volt elég szilárd az akarat.

Akikben túlságosan erős volt a türelmetlenség, hogy minél gyorsabban népvezérek vagy legalábbis képviselők legyenek.

És kik követték őket? Néhány kortescimbora, néhány hiúságában sértett nagyravágyó és pár hűséges csatlósa e sértett nagyságoknak.

5. *De a gyöngék futamodásába bele se rezdült a párt. Éppen fordítva: tisztult és erősödött.*

*Ma, a választási küzdelem végső rohamában, erősebben, lelkesebben és diadalmasabban nő és árad a Nemzeti Parasztpárt, mint valaha.*

*Vannak megyék az országban,* ahol mindent magával sodró népmozgalom lett a párt. Ahol a nép elemi erejű megmozdulása a Nemzeti Parasztpárt választási fölvonulása.

Régi törzsök megyéink: Hajdú, Szolnok, Bihar, Szabolcs mellett így árad a párt Szatmárban, Fejérben, Békésben, Somogyban és más megyék számos járásában.

*Falvak százai vannak,* ahol olyan erő a Parasztpárt, hogy a parasztság legjobb emberei vezetik, és a nép többsége áll mögöttük.

*A városokban* nehezebb a Parasztpárt útja, de itt is tör előre a párt. A parasztsággal együttérző értelmiségieknek új meg új csapata sorakozik zászlónk alá. Tanítók, tanárok, de papok, orvosok, közigazgatási emberek is.

Debrecen és a hajdúi-szolnoki városok után sorra nyomul föl erős parasztpárti tömegekkel Hódmezővásárhely, Szeged, Nagykőrös, Cegléd, Székesfehérvár és a többiek.

6. *Még egy hét a választásig. Erős és áttörhetetlen az arcvonalunk, sem koalíciós, sem ellenzéki agitáció nem árthat már nekünk.*

*Köszönjük* a munkát, hűséget és tántoríthatatlan kitartást minden munkatársunknak és hívünknek. Köszönjük az áldozatos odaadást mindazoknak, akik önként, lelkesedésből és szilárd meggyőződésükből vállalták azt, hogy éjjel-nappal, gyalog, kerékpáron dolgoztak a pártért.

*Bízunk bennük továbbra is.* Bízunk abban, hogy a végső rohamban is megállják a helyüket, és nem lesz olyan szakasza frontunknak, ahol bárki is betörhetne.

*Felnőttünk, erősek vagyunk, és nem vagyunk többé kis párt.* Gyűléseinken, városokban és falvakban egyaránt soha nem látott tömegben és lelkesedéssel mozdul meg a nép, s ezt a megmozdult népet már semmi sem fogja visszariasztani.

*Bízunk a népben és a nép bízhat bennük: ez a választás majd megmutatja, hogy a Nemzeti Parasztpárt történelemformáló erővé tette a magyar parasztságot.*

# Mégis megyünk előre*

*A választási küzdelem* hevében némely pártok nagyon furcsán kezelik a választási szövetség kérdését, és nagy igyekezetükben ismételten megtisztelik a Parasztpártot is könnyen félreérthető vagy nagyon is félreérthetetlen célzásokkal.

Az ellenzéki pártok kortesei országszerte vad híreket terjesztenek a választási szövetségről, és e kitalálásaikat előszeretettel híresztelik a parasztság körében és a Nemzeti Parasztpárt rovására. Azt hirdetik, hogy a választási szövetség tulajdonképpen a szövetségbe tömörült pártok önállóságának a feladását jelenti. Azt híresztelik erős ellenzéki hévvel, hogy a koalíciós pártok tulajdonképpen megszűntnek tekinthetők, és a választások után mindegyik összeolvad valami közös egységes pártba, amelyet természetesen a Kommunista Párt fog vezetni. Hogy pedig szavaikat nehogy félreérthessék, gyakran azt is hozzáteszik, hogy elsősorban a Parasztpárt az, amely így meg fog szűnni, tehát felesleges is szavazni rá.

Nehéz vitatkozni ezekkel az ostoba beszédekkel, mert éppen olyan ez a hírverés, mint a Veres Péter 200 hold földjéről és kastélyáról szóló legenda. Miután az igazságnak egy szikrája sincs ezekben az állításokban, vitatkozni is nagyon nehéz fölöttük.

Míg az ellenzéki hírverők így beszélnek és velük a Kisgazdapárt némely javíthatatlan kortesei is igyekeznek versengeni, addig a Kisgazdapárt hivatalos lapja másképpen feledkezik meg a választási szövetségről és az igazmondás elemi szabályairól. A Hírlap augusztus 20-i száma a következő épületes hírt közli a Parasztpártról: „A Nemzeti Parasztpártban nagy szakadások történtek a listák összeállítása miatt. A budapesti szervezet legnagyobb része kivált a pártból és a Bihar megyei szervezet is otthagyta Veres Péteréket." Ha ez egy kicsit is igaz lenne, akkor sem tartanánk ildomosnak, hogy a választási szövetségben együtthaladó pártok így korteskedjenek egymás ellen. Miután azonban a „nagy szakadásról" szóló híresztelés egyszerűen mese, amelynek nagyon sovány alapja van a valóságban, különösen fel kell emelni szavunkat az ilyen agitációs módszer ellen.

Beszéljünk világosan és őszintén, mi is a választási szövetség? Úgy látszik, kétféleképpen is szívesen félreértik és hamisan magyarázzák azt a nagyon is érthető tényt, hogy a négy koalíciós párt olyan választási szövetséget kötött, amelyet kötött.

Azok felé, akik a pártok megszűnésének a kísérletét idézik fel a választási szövetséggel kapcsolatban, egyet mondhatunk. Ha nem értette volna meg valaki a választási szövetség lényegét abból a nyilatkozatból, amelyet a négy párt közzétett, könnyen megérthetné abból a szükségszerűségből, ami a koalíciót kikerülhetetlenné teszi. A választási szövetség semmivel sem több, mint a koalíció fenntartása a választás idejére is. Az, hogy a kormányzásban együtt kell működniök a pártoknak, vagy ha úgy tetszik, el kell tűrniök egymást, választási küzdelemben is érvényes, ha a demokrácia elveit és gyakorlatát komolyan akarják venni. Egyszerűen arról a közös felelősségről van szó, amelyet a magyar demokráciáért érezni kell minden komoly pártnak. De amint a koalíció nem semmisíti meg a pártok önállóságát, saját elveik és politikájuk követését, úgy a választási szövetség sem kíván ebből semmit feladni. Mindössze azt az önkéntesen és közösen vállalt felelősséget jelenti, hogy a demokrácia közös érdekeiért tiszteletben tartják egymást, és nem egymás elleni agitációval, nem egymás aláztatásával, hanem saját programjuk hirdetésével igyekeznek híveket toborozni a választásra.

Hogy erre a közös felelősségre mennyire szükség van, mi sem bizonyítja jobban, mint az a felelőtlenség, amivel az ellenzéki pártok agitálnak, és íme most a választási szövetség kérdését is kezelik.

*Ennyi és nem több* az, amit a választási szövetség jelent. Mindenki, aki mást mond, mindenki, aki a pártok megszűnéséről, a pártok önállóságának és függetlenségének a feladásáról beszél, nem mást cselekszik, mint népbolondító szándékkal hazudik és rágalmaz.

Az idézett újságcikk alapján úgy látszik a Kisgazdapárt felé sem árt néhány szót emelni a választási szövetség értelméről. Azt a közös felelősséget, amely a koalícióban és a választási szövetségben részt vevő pártokat terheli, lehet komolyan venni, és lehet könnyebben kezelni. Mi hisszük, hogy a Kisgazdapárt felelős vezetői és a demokráciáért felelősséget érző tagjai komolyan vették. Arra kérjük tehát őket, hogy gondoskodjanak e közös felelősség szabályainak betartásáról, és fékezzék túlbuzgó korteseiket és tollnokaikat. Legalábbis annyira, hogy megközelítően belül maradjanak az igazmondás határain. Annál is inkább elvárhatjuk ezt a Kisgazdapárttól, mert mi a Kisgazdapárt felé nagyon komolyan és nagyon szigorúan értelmeztük mind a köteles tiszteletet, mind a közös felelősséget. Lehet, hogy előfordul a mi agitációnk során is egy-két helytelen hang, mi azonban garantáljuk, hogy az ilyenek nyomban kellő kioktatásban részesülnek, és nem fognak újra meg újra elhangzani.

* Szabad Szó, 1947. augusztus 24.

Mi tehát betartjuk a tisztesség és a koalíciós fegyelem szabályait, pedig nekünk még hazudni sem kellene ahhoz, ha nagyon vaskosan támadni akarnánk a Kisgazdapártot. Ha mi is elfeledkeznénk a választási szövetség és a tisztességes választási küzdelem szabályairól, nagyon színes cikkeket és nagyon hatásos beszédeket mondhatnánk arról, hogy Zalában, Hajdúban vagy Szabolcsban vagy Békésben milyen „nagy szakadások" vannak a Kisgazdapártban, s kik hagyták ott a pártot, és kik mentek velük.

*Ilyen agitációt* azonban mi nem vezettünk be, és ezután sem akarunk folytatni. Elég baj az a Kisgazdapártnak, ha bomladozik, mi nem abból élünk, hogy a Kisgazdapártnak milyen bajai vannak, hanem abból, hogy hirdetjük és magyarázzuk programunkat, és ez a parasztság egyre nagyobb tömegét ragadja magával. Mi következetesen és töretlenül vitt elvi politikánkkal, a parasztság felvilágosításával és politikai megbízhatóságunkkal hódítunk mind nagyobb paraszti tömegeket, és nem vagyunk rászorulva arra, hogy más pártok vádolásával vagy rágalmazásával fogjunk híveket.

A Hírlap cikkének van még egy igen figyelemre méltó „kiszólása", amikor azt írja a Hírlap, hogy: „a Bihar megyei szervezet is otthagyta Veres Péteréket". Mi nem szoktunk úgy beszélni a Kisgazdapártról, hogy ezek vagy azok otthagyták „Dobiékat" vagy „Dinnyéséket". Mi jól tudjuk, hogy a Kisgazdapárt nem Dobi Istvánnak és Dinnyés Lajosnak a baráti társasága, hanem egy párt, amely akár jól, akár rosszul politizál, mégis társadalmi osztályokat, köztük a parasztság nagy tömegeit is képviseli. Nekünk megvan a véleményünk és a kritikánk a Kisgazdapártról mint pártról, de azt sohasem vonjuk kétségbe, hogy párt, amelyet megillet a pártnak kijáró köteles tisztelet. Éppen ezért soha nem emlegettük úgy a pártot, mint „Dobiéknak" vagy „Dinnyéséknek" a baráti társaságát, hanem tisztességes nevén úgy idéztük, hogy „Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt". Joggal elvárhatjuk tehát, hogy a Kisgazdapárt sajtója is tartsa be a pártok közötti érintkezés illendő formáit. Különösen elvárhatja az a párt, amelynek vezetője és vezetői eléggé összeforrtak paraszti tömegeikkel. Nekünk több okunk lehetne, hogy Dobi Istvánt vagy Dinnyés Lajost külön emlegessük a Kisgazdapárttól, mégsem tesszük. Tegye meg a Kisgazdapárt is azt a barátságot, hogy sajtójában ne csináljon szójátékot a Nemzeti Parasztpártról, főképpen pedig ne játsszék Veres Péter nevével. Annak a Veres Péternek a nevével, aki igaz, hogy messze kimagasló vezére a pártnak és a pártba tömörült parasztságnak, de attól nem választható el sem szűkebb, sem tágabb vezetőtársaival együtt, mert mindenestől egybeforrott az egész parasztsággal.

*Megjegyzéseinkből* senki ne következtessen arra, hogy ezek a pártunk ellen elhangzott rosszindulatú csipkelődések nyugtalanítanak bennünket. Sem a hazug híresztelések, sem az ostoba rágalmak nem tesznek a legkevésbé sem nyugtalanná bennünket. A való tények és az igazság nagyon megnyugtatnak bennünket, bármenynyire próbálnak is nyugtalanságot támasztani pártunk körül a nyilvánvaló tényeket és a magukért beszélő igazságokat elferdítő hírveréssel. Annál kevésbé nyugtalanítanak bennünket ezek a nagyon átlátszó célzatú csipkelődések, mert úgy látszik, a parasztságot sem nagyon nyugtalanítják, és pártunk soha nem látott arányban növekszik éppen most, a választások előtt.

De nézzünk szembe azokkal az állításokkal, amelyeket jónak láttak pártunk felől megkockáztatni. Nézzük, mennyi az igazság e könnyedén és minden gátlást félretéve odavetett híresztelések mögött.

A Kisgazdapárt sajtója „nagy szakadásokról" beszél, amelyek állítólag a parasztpártban végbementek. Közelebbről azt állítja a cikk, hogy a budapesti szervezet nagy része kivált a parasztpártból, a Bihar megyei szervezet pedig egészen hátat fordított Veres Péternek. Akármilyen nehezére esik a Kisgazdapártnak és mindazoknak a pártoknak, akik örülnének ilyen politikai eseménynek, higgyék el, hogy nem így van.

Mi történt Budapesten? Az, hogy a budapesti titkárunk, Molnár József, néhány társával együtt valóban kilépett a pártból, és átment Balogh Istvánhoz, miután nem az elképzelt igénye szerint jelöltük őket képviselői listánkon. Ezzel nézetünk szerint Balogh István sem fog sokáig dicsekedni, mi pedig igazán nem sok fájdalmat érzünk utánuk. Annál kevésbé, mert budapesti szervezetünknek nemhogy nagyobb része, hanem még a kisebb része sem rezdült meg ebbe a „nagy eseménybe" és szilárdabban áll a párt vezetősége mögött, mint bármikor. A bihari hír még ennél is érdekesebb. Biharban ti. az történt, hogy pártunk ottani vezetői között nem politikai kérdésben, hanem személyi kérdésekben bizonyos ellentét támadt, és emiatt a pártvezetőség némi változtatást eszközölt az ottani választókerület listáján. De ez a személyi vita is úgy zajlott le, hogy az a párttagunk, aki ebben a vitában a szenvedő fél volt, jó parasztpártihoz és öntudatos paraszthoz illően viselkedett. Tehát nem hagyta el a pártot, sőt a párthoz való hűségét nagyon nyilvánvalóan, újra meg újra megmutatta, és fegyelmezetten várja mint egyszerű közkatona azt az alkalmat, amikor a párt szolgálatában újra kiemelkedhetik.

Az pedig egyenesen mulatságos, hogy a gondatlan újságíró éppen a bihari Parasztpártot választotta ki arra a célra, hogy ilyen légből kapott hírt közöljön róla. Ha nem tudná a Hírlap újságírója és a Kisgazdapárt illetékesei, közölhetjük, hogy a Bihar megyei Parasztpárt egyike az ország legjobb parasztpártjainak, és számíthatnak rá, hogy a választásokon Bihar megye lesz az a megye, ahol a Parasztpárt kimagasló eredményeket fog elérni.

*Illő néhány* szóval azokról a rágalmazó vádakról is pár szót szólanunk, amelyekkel változatlanul kitüntetnek bennünket, főképpen az ellenzéki pártok oldaláról.

Ugyanazokkal a régi mesékkel hozakodnak elő, amikkel 1945-ben is kitüntettek bennünket. Hol a kolhozvádat hajtogatják, hol azt költik, hogy a Kommunista Párt fiókja vagyunk, hol az egyházzal akarnak bennünket szembeállítani, hogy Veres Péter kétszáz hold juttatott földjéről és csodálatos kastélyáról regélnek, hol pedig a Parasztpárt értelmiségi gárdáját, a népi kollégisták legjavát igyekeznek felelőtlen és kártékony suhancokként beállítani.

Az igazi feleletünk az lenne ezekre az ostoba beszédekre, ha pontosan felsorolnánk a valóságot mindegyik állítással szemben. Ha tehát részletesen elmondanánk, hogy a Nemzeti Parasztpárt hogyan indította meg a földreformért való harcot, hogyan dolgozta ki a földreform tervét, hogyan vett részt a földreform végrehajtásában, mit tett a földműves-szövetkezetekért, és hogyan dolgozik ma is a földhöz juttatott parasztság talpraállításáért, és mind a régi birtokosok, mind az új birtokosok parasztgazdaságainak felvirágoztatásáért. Hasonlóképpen el kellene mondanunk azt is, hogy mi hogyan értelmezzük az igazi paraszti politikát, hogyan dolgoztunk a parasztság politikai öntudatosításáért, megszervezéséért és erősítéséért, hogyan értelmezzük a parasztság és a munkásság együttműködését, hogyan építjük lépésről lépésre pártunk mind nagyobb erejét és erre támaszkodva megingathatatlan önállóságát és függetlenségét.

Azt is fel kellene sorolnunk, hogy mi a felfogásunk a vallás és az egyház hivatásáról és a politikai élethez való viszonyáról, valamint azt is idéznünk kellene, hogy mi kapcsolja össze a hívő parasztok sok ezernyi tömegén keresztül pártunkat akár a református, akár a katolikus egyházzal és a kereszténység nagy igazságaival.

*Arról* pedig különösen sokat kellene beszélnünk, ha el akarnánk mondani az igazság egyszerű történeteit akár Veres Péterről, akár a párt többi vezetőjéről.

Ugyancsak sokat beszélhetnénk, ha kellőképp meg akarnánk mutatni a Parasztpárt fiatal értelmiségi gárdájának igazi arculatát. Olyan tényeket és olyan eseményeket kellene evégből felsorolnunk, amelyekkel hivalkodni tiltja szemérmességünk és szerénységünk. El kellene mondanunk azokat a tényeket, amelyeket a történelem és az irodalomtörténet fog majd feljegyezni, és amelyekre a parasztság mint világító példákra fog majd tekinteni.

Mindezt azonban nem mondjuk el már csak azért sem, mert a magunk szegénységéből élő pártnak nincs olyan bőven pénze papírosra, hogy oldalakat töltsünk meg a magunk dicséretével.

Az újból és újból hangoztatott régi mesékre tehát az a feleletünk, hogy mondják, amíg bele nem fáradnak. A valóságos tények és elveink igazsága sokkal jobban állnak annál, hogysem dajkamesékkel meg lehetne akadályozni pártunk előretörését. Nyugodjanak meg mind a Kisgazdapárt rémlátói, mind az ellenzéki pártok kortesei, mind pedig az a néhány sértett nagyság, akik a Parasztpártból kiszorultak, sem ilyen, sem másmilyen eszközökkel nem fognak boldogulni a Nemzeti Parasztpárttal szemben.

*Az a párt,* amely a parasztság leghívebb fiainak a kezdeményezéséből nyolc esztendővel ezelőtt elindult, kibírt már nagyobb próbákat is, és mindegyiket győzelmesen állotta ki. Hogy minden eszközzel erőlködnek ellenünk, azon végeredményben nem csodálkozunk. De ne csodálkozzanak ellenségeink vagy ellenfeleink sem, ha pártunk annál inkább erősödik és izmosodik, s annál nagyobb paraszti tömegeket hódít, minél inkább igyekeznek ártani nekünk. A próba és küzdelem nem gyengíti az életerős és történelmi hivatást betöltő mozgalmakat. Sőt az az igazi párt és az az igazi mozgalom, amely nyílt vagy alattomos ellenség elleni küzdelemben egyformán állja a sarat.

A Nemzeti Parasztpárt túl van már a kezdet nehézségein, és túl van azon, hogy egy kisded sereg félreérthető vagy félremagyarázható próbálkozása lenne. Ma már hatalmasan áradó népmozgalom ez a párt, és a parasztság mind hatalmasabb tömegei gyülekeznek zászlaja alá. Amikor kisebb és küzdelmesebben viaskodó kezdő párt voltunk, még akkor is kibírtuk a sok rágalmazást és rosszindulatú támadást. Ma már nemcsak kibírjuk és elviseljük az ilyen kötözködéseket, hanem felnőtt és kiszélesedett mozgalmunk még nagyobb gyarapodással üt vissza az ilyen próbálkozásokra.

*A Nemzeti Parasztpárt* végre úgy megvetette a parasztság önálló és történelmi szerepre hivatott mozgalmának az alapjait, hogy akkor is árad és növekszik, ha békében hagynak bennünket és akkor is, ha igyekeznek gáncsot vetni elénk. Nem tudnak kitalálni sem ellenségeink, sem ellenfeleink olyan kortesfogásokat, amelyekkel megakadályozhatnák pártunk lendületét és növekvő előretörését. Ha újra meg újra próbálkoznak, ám próbálkozzanak. Hiába erőlködnek, nem fognak kitalálni olyan nyílt vagy alattomos kortesfogásokat, ami elüthetné pártunkat attól, hogy a választások eredményeképp méltón képviselje az ország vezetésében a dolgozó parasztságot.

# A választási harc tűzpróbája*

Évtizedes szellemi erőfeszítés rengeteg munkája után a felszabadulás közel három esztendeje alatt nőtt fel a Nemzeti Parasztpárt. Ezalatt a közel három esztendő alatt a párt szervező munkája, nevelése és öntudatosítása eredményezte, hogy ma már tisztázott politikai elvekkel és szervezett sorokban vesz részt az ország politikai életében a parasztságnak az a része, amely korábban soha szervezett erőt és politikai öntudatot nem tudott kialakítani.

A parasztság legjobban meggyötört és legjobban elnyomott része mind tömegesebben eszmél fel, és eljutottunk oda, hogy a választási küzdelemben lelkesen és szélesen áramló népmozgalom lett belőlünk. Falusi és városi gyűléseinken soha nem látott lelkesedéssel és öntudattal sorakoznak fel olyan tömegek, akik eddig vagy riadtan vagy kétkedve húzódtak félre. A párt helyi szervezeteiben pedig öntudatos politikai fellépés számtalan tanújelét tudja már felmutatni a párt mozgalma.

Évek munkájának a vetése érik: erős és duzzadó népmozgalom lett a Parasztpártból.

Ez a fejlődés szinte csodálatos előrehaladás azokhoz az időkhöz képest, amikor a parasztság tömegeit hamis elvekkel, ügyes fogásokkal tehetetlen tömegként mozgatták különböző politikai erők. Történelmi előrelépés ez a parasztság életében, amely a fejlődésnek új korszakát nyitja meg.

Ez a felnőtt paraszti mozgalom most állja ki a tűzpróbát. Pártunk eddig is nőtt, fejlődött minden gáncsvetés, rágalmazás ellenére, és a növekedés természetes szabályai szerint érte el azt a fokot, ahol ma áll. Most a párt fejlődésének új fordulata következett be. Most már nemcsak bizalmatlansággal, gáncsvetéssel és rágalmazással szemben kell helytállnia és erősödnie, hanem abban a küzdelemben is, amelyet a választási harc sok helyt kiélezett. A parasztság előrehaladásával szemben felsorakozott erők végső erőfeszítést tesznek arra, hogy megrendítsék a Parasztpárt sorait. Különösen az ellenzéki pártok a mandátumokért folytatott harcban minden eszközt felhasználnak arra, hogy próbálják megbontani a Parasztpárt kiszélesedő sorait, s visszavetni a parasztságnak azt a politikai fejlődését, amelyet a Parasztpárt révén eddig elért.

Most a választási harc végső rohamában több irányból folynak ezek a kétségbeesett végső erőfeszítések. A Kisgazdapárt némely javíthatatlan kortesei, akik függetlenítik magukat a pártvezetés felelős embereinek az utasításától és politikájától, újult erővel harsogják a régi meséket. A rágalmazásnak, a befeketítésnek és a személyi piszkolódásnak új meg új kitalált jelszavait hangoztatják, így vélik megmenteni a zavarba került politikai törekvéseiket.

Nagyon sok helyt próbálkoznak így az országban, s ugyanannyi helyen tapasztalhatták azt, hogy ilyen támadásokkal nem érnek célt. Mindenütt, ahol a támadás ilyen eszközeihez folyamodtak, felbomlott sorokban kényszerülnek visszahátrálni. Már világosan bontakozik ki előttünk az eredmény. Míg a Parasztpárt megszilárdult és megerősödött ebben a küzdelemben, addig e kétségbeesetten erőlködő politikusok és csoportjaik szétszórva és megzavarodva vonulnak vissza.

Másfajta próbálkozás az, amit különösen a Demokrata Néppárt kortesei, főképp a nyugati vármegyékben kísérelnek meg. Az egyház nevére és tekintélyére hivatkozva a hívek vallásos érzését használják fel politikai céljaik elérésére. Az egyház megszentelt jelvényeit és az egyházi szertartások tiszteletet parancsoló elemeit alkalmazzák politikai agitációjukban. S mindezt olyképpen, hogy eközben nem átallják azt hirdetni a koalíciós pártokról, de sokszor külön a Parasztpártról, hogy ellenségei a vallásnak és az egyháznak. A parasztság hagyományos vallási érzéseit használják fel arra, hogy megtévesszék, zavarba ejtsék és megfélemlítsék a most ébredező, most öntudatosodó népet.

Mi tiltakozunk a vallásos érzés minden megcsúfolása és felhasználása ellen, és újra meg újra szót emelünk ilyen politikai agitáció ellen. De nem csak mi tesszük, akik fokozottan érezzük a politikai felelősséget, és ragaszkodunk a politikai küzdelem tiszta eszközeihez. A nép is tiltakozik. Szándékuk nem fog sikerülni. A Parasztpárt tagjai és hívei hű fiai egyházuknak, és vallásos érzésüket nem engedik sérteni vagy veszélyeztetni, de politikai képviseletüket, vallásos hitük legkisebb sérelme nélkül megtalálták a Nemzeti Parasztpártban. Ez a próbálkozás nem fog tehát sikerülni, és éppen ilyen kísérletekkel szemben erősödnek meg mind hitükben, mind politikai meggyőződésükben azok a parasztok, akik megtanulták már a történelmi leckét és tudják, hogy és hogyan kell küzdeniök a parasztság emberibb és szabadabb jövőjéért.

* Szabad Szó, 1947. augusztus 29.

A harmadik fajtája a kétségbeesett agitációnak az, amelyet a Balogh-párt szabadcsapatai folytatnak. Különösen erőlködnek e párt részéről azok, akik valamikor a Parasztpártban voltak, de nálunk nem találták meg a helyüket. Ezek a sértett nagyságok, az elcsúszott emberek tehetetlen dühével próbálkoznak új meg új fogásokkal. Azt az ostoba és üres gyanúsítást terjesztik röpcéduláikon, hogy a Parasztpártban egy klikk ragadta magához a vezetést, és a pártvezetőség elszakadt a néptől.

Nem vitatkozunk ezzel az állítással. A tények mindennél világosabban és ékesebben beszélnek. Veres Péter, a párt vezetője, soha nem látott lelkesedés és rajongás közepette járja az országot, és a parasztság mind nagyobb és nagyobb tömegei úgy veszik körül, úgy ragaszkodnak hozzá, mint senki máshoz. Veres Péter útja, amelyet a választás előtt szerte az országban tesz, valóságos diadalmenet, amely a parasztság új meg új tömegeit sorakoztatja a Nemzeti Parasztpárt zászlaja alá. De nincs másképp a többi vezetővel sem. A párt minden vezető embere kinn a kerületében dolgozik, és jobban mint bármikor a néppel összeforrva viszi előre a párt és a parasztság ügyét. A próbálkozás, hogy megbontsák a párt egységét és szervezett erejét, mindenütt megbukott. Minél kétségbeesettebb volt az erőfeszítés, mely a megbontásra irányul, annál erősebben és szilárdabban állanak szervezeteink.

Így lett a választási küzdelem a Nemzeti Parasztpárt tűzpróbája. Fejlődésünk eddig megtett útját most megerősítette és megpecsételte az a tény, hogy szervezeteink fényesen kiállották a tűzpróbát. Ez biztos és végérvényes jele annak, hogy a Nemzeti Parasztpárt felnőtt és megszilárdult.

A választási küzdelem végső rohamában nyugodtabban és bizakodóbban várjuk a választás eredményét, mint valaha. Hitünk, meggyőződésünk és rengeteg munkánk alapján eddig is biztosak voltunk benne, hogy jó úton járunk és céljainkat el fogjuk érni. Most a választási küzdelem tűzpróbáját kiállva, még biztosabbak vagyunk ebben. Megerősödve és megedződve készülünk azokra az új feladatokra, amelyeket a megnövekedett Nemzeti Parasztpártnak a parasztság jövője érdekében vállalnia kell.

# Nem vagyunk többé kis párt![*]

Még két nap a választásig. Erős és áttörhetetlen a Nemzeti Parasztpárt arcvonala. Sem koalíciós, sem ellenzéki agitáció nem árthat már neki. A dolgozó parasztság öntudatos tömegeinek sora rendezetten vonul fel zászlóink alatt, hogy meghódítsa az országot, megnyerje a választást, és ezzel megvalósítsa a parasztdemokrácia programját. Köszönjük a munkát, hűséget és tántoríthatatlan kitartást minden munkatársunknak s hívünknek. Felnőttünk és erősek vagyunk, és nem vagyunk többé kis párt. Megmozdult mellettünk a magyar parasztság, és mellénk állt a legjobb magyar értelmiség. Bízunk a népben, és a nép bátran bízhat bennünk. Ez a választás megmutatja, hogy a Nemzeti Parasztpárt történelemformáló erővé tette a magyar parasztságot. Vegye tudomásul az ország, és legyen nyugodt a parasztság: megvetettük alapját a parasztság nagy, történelmi pártjának!

Mi ennek a győzelemnek a titka? A Nemzeti Parasztpárt harcos helytállása, öntudatra nevelő munkájának fényes sikere. A mi pártunk nem önmagáért van, hanem a dolgozó parasztságért. A parasztság öntudatos, széles tömegei megértették, hogy csak együtt, egyetlen hatalmas paraszti táborban vezethet sikerre a jobb magyar jövőért, parasztságunk emelkedéséért, a virágzó kisbirtokok Magyarországáért és a magyarság nemzeti kultúrájáért folyó küzdelem. Megértette, hogy csak akkor vezethet felfelé a parasztság útja, ha megteremti az önálló és mindenféle külön érdektől mentes paraszti politikát.

A mi pártunk politikáját az elmúlt esztendők súlyos tanulságai igazolták. A bekövetkezett politikai események hatására nem egy párt alapjaiban ingott meg. Pártok jöttek és mentek, válságok söpörtek át az ország életén. S ezekben a válságos időkben szilárdan állott a Nemzeti Parasztpárt. Sem jobbra, sem balra nem tekintve, céltudatosan haladt előre a maga útján. Utat mutattunk a parasztságnak, a nemzetnek. Világosan megmondtuk pártunk végleges programjában: kik vagyunk, mit akarunk?

Pártok és programok között választ vasárnap a magyar parasztság. Bízunk benne, hogy a parasztdemokrácia programját, s a dolgozó parasztság egyetlen igazi pártját: a hatalmas Nemzeti Parasztpártot választja.

Előre hát, a győzelemért!

[*] Szabad Szó, 1947. augusztus 30.

# A magyar parasztdemokráciáért*

A választás döntő óráiban, amikor szerte az országban falvakban, tanyákon, vidéki városokban, sőt Budapesten is páratlanul lelkes tömegek sorakoznak fel a Nemzeti Parasztpárt zászlaja alá, fel kell tennünk a kérdést, miért küzd tulajdonképpen a Nemzeti Parasztpárt?

Azért is fel kell tennünk ezt a kérdést e döntő órákban, mert az ellenzéki pártok, sőt némely koalíciós szövetségesünk is nagyon furcsán agitál a Nemzeti Parasztpárt ellen.

Mit akarunk tehát tulajdonképpen? Azt, hogy emberi eszmélésre és politikai öntudatra keltsük azt a parasztságot, amelyet a feudalizmus lenyűgöző rendszere és a kapitalizmus szabad kalmárkodása olyan mélyre taszított. Azt, hogy a parasztság gazdasági felerősödését, társadalmi egyenrangúságát és kulturális felemelkedését minden, mégoly hatalmas, ellenkező erővel szemben is kiharcoljuk.

Ezt nevezzük mi parasztdemokráciának, és ezért folytatunk szakadatlan és meg nem alkuvó harcot. Azt akarjuk, hogy igazi demokrácia valósuljon meg Magyarországon, olyan demokrácia, amely mindezt meghozza a parasztságnak. Ezért a célért indítottuk el politikai szervezkedésünket nyolc esztendővel ezelőtt, és ezért küzdünk most a magyar demokrácia második választása idején.

Soha nem voltak hiú ábrándjaink, hogy ez a küzdelem könnyen és gyorsan sikerrel jár. Mindig tudtuk, hogy a régi rend erői ellen és a százados neveltség által előidézett paraszti tehetetlenséggel szemben nagyon sokat és nagyon szívósan kell küzdenünk. De bátor lélekkel és mélységes meggyőződéssel hittük kezdettől fogva, hogy ez a harc a történelem kényszerű fejlődésénél fogva egyszer sikerrel jár.

Eleget próbáltunk a régi világban. A régi uralkodó rendszer egész uralmi szervezetével és kíméletlen erőszakosságával szemben ki mertünk állni, és mertük vállalni a reménytelennek tetsző harcot. Szavainkban és írásainkban feltártuk céljainkat és feltártuk a parasztság keserves állapotát. Mozgalmat indítottunk a földreformért, a parasztság társadalmi és kulturális emelkedéséért és politikai felszabadításáért. Akkor aránytalanul nagyobb volt a hatalom, amely szemben állt velünk, és aránytalanul kevés volt az erő, amely segítette törekvéseinket. Mégis derekasan és állhatatosan küzdöttünk, a munkánk nem volt eredménytelen. Elhintettük a magvát a parasztság politikai öntudatosodásának és emberi eszmélkedésének, s elindítottuk a parasztság felszabadulási mozgalmának első kezdetét.

A felszabadulás után kiszélesedett előttünk az út, és nagyobb erővel és nagyobb eredménnyel tudtunk küzdeni céljainkért, a magyar parasztdemokráciáért. A földreform végrehajtása mellett az ország újjáépítésének és a parasztság talpra állításának tengernyi munkája mellett nekiláthattunk a rendszeres nevelőmunkának, felvilágosításnak és szervezkedésnek. Visszatekintve az elmúlt közel három esztendőre, öntudattal állapíthatjuk meg, hogy jó munkát végeztünk. Erős és eleven paraszti szervezeteink nőttek fel, edzett és kipróbált paraszti vezetőink váltak ki a nép soraiból, és mozgalmunk szervezett politikai párttá nőtt fel.

Most a választási küzdelemben újra és fokozott erővel küzdünk eredeti céljainkért. Végérvényesen kitisztult politikai elveinkkel és megerősödött szervezeteinkkel vesszük fel a harcot minden erővel szemben, amely a parasztság előrehaladását és igazi felszabadulását akadályozni akarná. A Nemzeti Parasztpárt a magyar parasztdemokráciáért való küzdelme során ma döntő harcát vívja.

Ez a harc ma sem sokkal könnyebb, mint korábban volt. Igen sok maradványa van még ma is a régi világnak, amely ellenáll és szembefordul a mi törekvéseinkkel. Nem kevés számban itt vannak még a régi világ politikusai, az egyház tekintélyével visszaélő politikai kufárai és a régi rendszer egyéb bajnokai. Még a Kisgazdapártból sem pusztultak ki egészen az ilyenfajta erők, az ellenzék oldalán pedig nyíltan és elszántan felsorakoztak. És mintha semmi sem történt volna az elmúlt években: a népbolondításnak és a parasztság félrevezetésének ugyanazokkal az eszközeivel próbálkoznak, mint régebben.

De maga a nép sem változott még meg egész tömegében. Ma is él benne a régi félelem, aggodalom és meghunyászkodás minden újítással és a felszabadulás minden bátor kísérletével szemben. A századokon át belenevelt tehetetlenség ma is bénítja a népet, és a fenyegetések és a rémlátások, amelyekkel századokon át kordában tartották a parasztságot, ma is hatnak még.

Láthatjuk, hogy mit csinál az ellenzéki agitáció. Úgy beszélnek némely kortesek, mintha ma is a régi népnyúzó hatalom kormányozná az országot, és az lenne a nép érdekében való, hogy a demokrácia kormányzása ellen lázítsák a népet. S miután a parasztság széles tömegeiben egyetlen politikai érzés fejlődött ki erősen a régi

* Szabad Szó, 1947. augusztus 31.

rendszer idején, az ellenzékiség érzése, ezt lovagolják szüntelenül. Azzal vezetik félre a népet, hogy ellenzéknek kell lennie, ha valami jót akar elérni, holott nyitva az útja annak, hogy a parasztság is részese legyen a kormányzásnak, hatalomnak. A helyes paraszti politika tehát csak az, hogy minél nagyobb szervezett erővel vegyünk részt a kormányzásban, és a Nemzeti Parasztpárt ezt akarja. Az ellenzékiséggel játszó agitáció egyszerűen politikai szemfényvesztés, amely mögött néhány sértett nagyság személyi törtetése lappang.

Ma sem könnyű tehát a harc, amit folytatunk a parasztdemokráciáért, a parasztság igazi felszabadításáért és felemelkedéséért. Annak a pártnak, amely halálosan komolyan veszi a célt, amelyet maga elé tűzött, s ingadozás és megtorpanás nélkül halad nyílegyenes úton a cél elérése felé, ma sem könnyű a dolga. Nagyon sok jel mutat azonban arra, hogy a világ mégis megváltozott. Aki nem a régi világban megtanult félelmek és aggodalmak szerint nézi a világot, hanem tud hinni egy jobb és emberibb társadalmi rendben, amelyben egyenrangú ember a paraszt és a parasztsággal és a munkássággal együtt dolgozó nép, az értelmiség, az érezheti a fejlődést.

Nézzenek csak szét az országban, akik most is egyre kételkednek és aggodalmaskodnak! Micsoda hatalmas változások történtek a parasztság életében. A földreform körül ma is sok még a baj, és a földhöz juttatott parasztság élete ma is keserves vergődés, de az a hatszázezer földhöz juttatott kisparaszt mégis másképp áll a lábán. Próbálná csak valaki visszavenni a földet, majd megtanulná, mennyi itt a parasztság öntudata. A politikai szabadság alapján alakult szervezetekben szintén sok panasz hangzik el naponta. De majd megtanulná megbecsülni mindenki ezt a szabadságot, ha egyszer veszélybe kerülne. Éppen az a parasztság védené legjobban, amely ma nem jelentéktelen részében főképp panaszkodásra használja fel.

Van előrehaladás, van már fejlődés a felszabadulás után, efelől senki ne legyen tévedésben.

Mi eddig is tántoríthatatlanul hittünk abban, hogy sikerül egyszer a szabadságot kiharcolnunk, sikerül egyszer a parasztságot felsorakoztatni, és sikerül olyan demokratikus társadalmat felépíteni, amely felszabadítja a parasztságot a százados elnyomatás alól. Most a demokrácia harmadik esztendejében és a második választás előtt többet mondhatunk: Látjuk, érezzük, biztosak vagyunk benne, hogy a harc eldőlt. Megtörtük a régi világ hatalmait, akármennyire erőlködnek még. Ébredésre, öntudatra bírtuk a parasztság nagy részét, bármennyire szorong és riadozik még a kisebb rész. És azt is tisztán érezzük, hogy kiállottuk az ellenséges erők megújuló rohamát, és nincs többé erő, amely visszafordíthatná az előrehaladást.

A történelem nagy kérdése már eldőlt. A szavazatok csak számszerű kísérői lesznek a harc kimenetelének. Megnyílt a demokrácia fejlődésének és előrehaladásának az útja, és benne megnyílt a parasztság igazi felszabadulásának, gazdasági megerősödésének, társadalmi felemelkedésének és kulturális előrehaladásának a lehetősége.

Elmondhatjuk, hogy jó munkát végeztünk. Jó munkát végeztünk, amikor a régi rendszer legsötétebb éveiben megindítottuk a harcot a parasztság felsorakozásáért. Jó munkát végeztünk, amikor a demokrácia első szakaszán szerveztük, neveltük és gyarapítottuk a parasztság politikai erejét. És jó munkát végeztünk most a választási küzdelem során, amikor minden ellenséges erővel szemben, minden furfanggal, rágalmazással és bomlasztó erőlködéssel szemben szilárdan tartottuk a frontot.

Most már órák választanak el bennünket a szavazástól. Dönteni fog a nép s benne a parasztság hatalmas tömege. Mi a jól végzett munka öntudatával és bizakodásával várjuk ezt a döntést. Tudjuk, hogy tévednek és tévelyegnek még elég sokan, de tudjuk azt is, hogy egyre csökken a félrevezetettek és tévelygők sora, s egyre növekszik az öntudatos, szilárd meggyőződésű parasztok tömege.

Mi bízunk a parasztság öntudatában, és a parasztság önmagában hisz, ha a Nemzeti Parasztpártban bízik. Van végre olyan pártja, amely az értelmiség legjobb erőitől támogatva a parasztság erejét és akaratát fogja érvényesíteni.

Ezt a bizalmat már semmi nem ronthatja le. Legkevésbé azok a személyi kötözködések, amelyeket a párt vezetői ellen folytatnak. Legyen nyugodt a parasztság: van olyan vezetőgárdája, edzett és kipróbált parasztemberekből és hűségükben tántoríthatatlan iskolázott népfiakból, akikben soha nem fog csalatkozni.

*Veres* Péterrel az élen olyan erő sorakozott fel a Nemzeti Parasztpártban a parasztdemokráciáért való küzdelemben, hogy ezt már semmiféle erő vissza nem térítheti.

*Néppel a Népért harcoltunk, néppel a népért fogjuk eszméinket győzelemre vinni!*

# Jól vizsgáztunk*

Jól vizsgáztunk. Kiállottuk a magyar demokrácia második választásának minden viharát, és híveink száma az ország minden megyéjében növekedett. Az erősebb tiszántúli megyékben 50%-kal, 100%-kal, de a leggyengébb dunántúli megyékben is szaporodtak szavazataink.

Nem volt könnyű próba. Nem volt könnyű a helytállás. Híveinknek a választási hadjárat minden kísértésével, fogásával és agitációs pergőtűzével szemben kellett megállaniok. Már a választás előtt való napokon megkezdődött az elkeseredett viaskodás. Sok helyt a névjegyzékből való kihagyás révén igyekeztek megingatni sorainkat, és még több helyen az agitációnak olyan eszközeit használták fel ellenünk az ellenzéki pártok, amilyenekkel mi nem élhetünk. A lelki terror, a vallásos meggyőződés méltatlan felhasználása egyformán dühöngött ellenünk.

A választás napján pedig mindezeken kívül a névjegyzék-kivonatok körül keletkezett zavar, a féktelen suttogó propaganda, a templomi prédikációk félreérthetetlen célzásai fokozták a választási küzdelem hevességét.

A Nemzeti Parasztpárt szilárd meggyőződésű hívei, az öntudatos parasztok erőteljesen megnövekedett tömege azonban állta a sarat. A Nemzeti Parasztpárt úgy került ki ebből a választásból, hogy minden ízében megerősödött. Megedződtek és megerősödtek a helyi és járási vezetőink, és megszilárdultak hívő tömegeink.

Annál nyugodtabb öntudattal és biztosabb önérzettel állapíthatjuk meg mindezt, mert a demokrácia többi pártjai közül bizony kevesen állták meg így a próbát. Igazolódott a Nemzeti Parasztpárt politikája, és igazolódott a pártvezetőség szívós pártépítő és nevelőmunkája.

Még egy tanulsága van ennek a választásnak. A parasztság szétszóródott a választáson. A Kisgazdapárt előre nem látott mértékben leolvadt, az ellenzéki pártok pedig váratlanul megnövekedtek. Mi maradtunk a parasztság legszilárdabb pártja, és miránk vár a feladat, hogy az egész parasztságért helytálljunk. Mi vállaljuk ezt a feladatot, és reméljük, hogy a Kisgazdapárt parasztjai is tanultak a nagy leckéből, és velünk közösen megtalálják az útját annak, hogy a demokrácia frontján méltóképpen és sikeresen szolgáljuk a parasztság ügyét.

Rajtunk nem fog múlni, ránk bátran számíthat az egész parasztság.

* A Szabad Szónak küldött cikk gépelt kézirata. 1947. szeptember 3. EFB 3052.

# A szövetkezetekért*

A Nemzeti Parasztpárt szövetkezeti gárdája kétnapos országos kongresszuson tárgyalta meg szövetkezeti életünk kérdéseit. Megjelentek ezen a kongresszuson a szövetkezetügyi minisztériumban dolgozó tisztviselőktől kezdve a földműves-szövetkezetek vezetőiig a szövetkezeti élet minden rendű és rangú munkásai. Ami ezen a kongresszuson elhangzott, az a magyar szövetkezeti élet minden gondját, baját és reménységét feltárta. Szövetkezeti életünk minden súlyos kérdése napirendre került, és az előadásokból, valamint a felszólalásokból kialakult szövetkezeti életünk teljes képe.

A Nemzeti Parasztpárt kezdettől fogva azzal a komolysággal foglalkozott a szövetkezetekkel, amely kijárt a magyar mezőgazdaság, a magyar parasztság legfontosabb ügyének. A szövetkezeteinkért való felelősség vezetett bennünket arra, hogy országos kongresszusunkat megrendezzük, és azon kidolgozzuk javaslatainkat szövetkezeteink jövője érdekében. Szövetkezeti munkásaink gazdag tapasztalatai és szövetkezeti szakembereink elméleti munkája alapján elérkezettnek látjuk az időt, hogy javaslatot tegyünk a szövetkezeti mozgalmunk fejlődése érdekében.

A helyzet nehéz, de nem vigasztalan. Eddig elértünk annyit, hogy mindenütt az országban szövetkezetek alakultak, és a központban kísérletet tettünk az egészséges szövetkezeti központ kialakítására. Ma kétségtelenül kritikus a helyzet. Egy olyan hatalmas szervezet felépítése, mint amilyen a MOSZK, nem mehet végbe egyik napról a másikra. Ma az átszervezés kritikus napjait éljük, ezért különösen égetőek szövetkezeteink kérdései.

Nincs okunk megbánni, hogy egységes szövetkezeti központot alakítottunk, de okunk van észbe kapni, hogy ezt az átszervező munkát minden erő mozgósításával gyorsan és okosan hajtsuk végre.

Eddig is vannak tapasztalataink. Ezek a tapasztalatok szűrődtek le a Nemzeti Parasztpárt szövetkezeti kongresszusán, és ennek alapján jött el az ideje annak, hogy sürgős javaslatot tegyünk a továbbiakra.

Első teendő a Magyar Országos Szövetkezeti Központ munkaképessé tétele. Most nem tölthetjük az időt aprólékos koalíciós vitatkozásokkal és elméleti okoskodásokkal, hanem az adott körülmények közt munkaképessé kell tennünk a MOSZK szervezetét. Ezt pedig úgy lehet elérnünk, hogy egy kis létszámú, jól megválogatott központi vezetést teremtünk, és a szövetkezet ügyköreit szakonként a régi szövetkezetek felhasználásával a lehető legnagyobb önállósággal munkába indítjuk. Feltétlenül össze kell fognunk a termelőszövetkezeti és értékesítő szövetkezeti tevékenységet a termelés egyes ágai szerint, és külön a szövetkezetek áruellátását. Nem szabad feladni a szövetkezeti központ egységét, de mindent meg kell tennünk, hogy egyes részeit szakonként összefogva munkaképessé tegyük.

A második feladat a tagszövetkezetek átgondolt szervezőmunkája. Nem nézhetjük tovább szövetkezeteink árván való vergődését, ki kell jelölni azokat az utakat, amelyen szövetkezeteinket fejleszteni akarjuk, és ebben az irányban azonnali szervezőmunkát kell megindítani. Ugyanezt kell tennünk a központ kirendeltségeivel is, mert a szövetkezetek és a központ közti összeköttetést mindennél előbb meg kell teremteni.

A harmadik döntő kérdés a szövetkezeti mozgalom, a szövetkezetekért való lelkesedés szervezett erősítése. Ennek pedig az a módja, hogy a körzetenként vagy megyénként megalakított választmányokat, amelyek a földműves-szövetkezet körében kitűnően beváltak, most már az összes szövetkezetek bevonásával haladéktalanul állítsuk fel, és indítsuk meg az életet kereteik között.

Döntő és sürgős tennivalók ezek, s szövetkezeteink jövője múlik a munka elvégzésén. A Nemzeti Parasztpárt felelőssége tudatában megteszi javaslatait ezen a vonalon, és felhívja a szövetkezeti mozgalom minden felelős vezetőjét, hogy csatlakozzék erőfeszítéseinkhez, és tegyünk meg mindent szövetkezeteink jövője érdekében.

* Szabad Szó, 1947. szeptember 13.

# A mi felelősségünk*

A választás után keletkezett politikai feszültség mélyebb oka nyilvánvalóan az, hogy a választás folytán új helyzet állott elő a koalíciós pártok egymás közti viszonyában, valamint a koalíciós pártok és az ellenzék között. A választás azt eredményezte, hogy több pártból álló és nagyobb ellenzék keletkezett, viszont a koalíciós pártok együttes többsége szilárdabb lett. Ennek megfelelően a jelenlegi vajúdásban azt az erőteljesebb és határozottabb kormányzati együttműködést keresik a koalíciós pártok, amely alkalmas a kormányzat előtt tornyosuló hatalmas feladatok megoldására, és a megszaporodott ellenzéki pártok előreláthatóan várható ostromának visszaverésére. A kormányalakítás gondjai is ezek a gondok.

Ebben az új helyzetben számunkra két dolog fontos különösen. Egyfelől az, hogy a koalíció valóban a demokrácia felelős erőinek őszinte összefogása legyen, és erre az eddiginél szilárdabb együttműködésre támaszkodva erős, munkaképes kormányzatot alakítsunk ki. Ez a meggondolás vezet bennünket akkor, amikor egyrészt pártunk választási erősödésének megfelelően méltó helyet igénylünk magunknak a kormányzásban, és akkor is, amikor a kormányzásnak olyan feladatait akarjuk elvállalni, amelyek a koalíciós munkamegosztásban leginkább megfelelnek a Nemzeti Parasztpártnak. Másfelől az vezet bennünket, hogy a parasztság felelős képviselete a koalíción belül még nagyobb fontosságot nyert, mint korábban. Most az a szerep vár ránk, hogy a koalíción belül a Kisgazdapárttal együtt úgy képviseljük a parasztságot, ahogy azt a demokratikus fejlődés biztosítása és a parasztság érdekei megkövetelik. Nekünk közösen kell most helytállni a történelem előtt azért a parasztságért is, amelyet a választás viharában az ellenzéki pártok elsodortak.

Ezért kerestük és most is ezért keressük a Kisgazdapárttal való együttműködés útját, és ezt a koalíció belső viszonyainak alakításánál éppen úgy, mint a kormány megalakításában szem előtt tartjuk.

Nagyon sürgős a kormány megalakítása, mert a megoldandó feladatok nem tűrnek halasztást. Minden nap, ami eltelik rajtunk, mérhetetlen kára az országnak. Éppen ezért mi rajta vagyunk azon, hogy gyorsan és sikeresen befejeződjenek a megindult pártközi tárgyalások, és erős, munkaképes kormányunk legyen. Ha a munkaképes kormány kialakítása érdekében több gonddal és körültekintéssel keressük a magunk helyét a koalíció kormányzatában, akkor soha nem az akadékoskodás, a nehézségek támasztása a célunk, hanem az a szándék, hogy a most megalakuló kormány olyan legyen, amely egészében is jól fogja végezni munkáját és mi magunk is erőnk teljes latba vetésével tudunk részt venni benne.

Ugyanilyen komolyan vesszük a Kisgazdapárttal való együttműködés szándékát is. Azt is szívesen elismerjük, hogy e tekintetben a Kisgazdapárt részéről is komoly és őszinte hajlam nyilvánul meg. Sajnálatosnak tartjuk, hogy a kölcsönös barátság légkörét a Balogh-párttal való fúzió kísérlete megzavarta. Mi is tudjuk, hogy ezt nem a Kisgazdapárt felelős tényezői erőltették, éppen ezért ezek után is szívesen keressük az együttműködés lehetőségeit.

A Kisgazdapárt köreiből a legkülönbözőbb területen jelentkeznek az együttműködésre irányuló kezdeményezések. A mezőgazdasági érdekképviselet, a kulturális munka és a szövetkezeti élet területén egyaránt találkozunk ilyen kívánságokkal. Mi nem utasítjuk vissza ezeket, de minden esetben rámutatunk arra, hogy minden különleges kérdésben való együttműködésnek feltétele az, hogy általában politikailag tiszta helyzetet teremtsünk, és eloszlassuk azokat a veszélyt rejtő félreértéseket és nézeteltéréseket, amelyek a két párt között az elmúlt időkben politikailag kialakultak.

Mi készek vagyunk ezeknek az alapvető politikai kérdéseknek a megtárgyalására és összeegyeztetésére, s ezt tartjuk az első teendőnek.

Most a Kisgazdapárton van a sor a kormányalakítás során is, a koalíció belső kérdéseinek a megoldásánál is és általában a két párt együttműködésének minden területén, hogy megtegye azokat a lépéseket, amelyek szükségesek az őszinte és tartós baráti viszony kialakításához.

Mi jóhiszeműen és őszinte bizakodással várjuk ezeket a lépéseket, és ennek megfelelően tesszük meg a magunkét az együttműködés érdekében.

* Szabad Szó, 1947. szeptember 21.

# A kormányprogram és a kormány munkája*

*A pártok* megtették javaslataikat a választás után megalakult új kormány programjára, és ma a négy kormányzópárt értekezlete fogja ezeket a javaslatokat összeegyeztetni. A jövő hét elején pedig a miniszterelnök fogja ismertetni ezt a kormányprogramot az országgyűléssel.

Egyet már most megállapíthatunk. A pártok javaslatai a kormány munkájára nézve nagymértékben egyeznek. Az a négy párt, amely a kormány mindennapi munkájáért és az ország demokratikus fejlődéséért viseli a felelősséget, nagyon hasonlóan és egyetértően látja az ország problémáit és az ebből folyó kormányzati feladatokat. A kormányzás felelőssége eloszlatja az illúziókat, és a valóságos helyzet és a valóságos lehetőségek alapján mind a négy párt tudja, mit kell és mit lehet tenni. Örömmel kell megállapítanunk ezt, mert a közös felfogás és a hasonló szándék a tennivalókra nézve már jó előre könnyebbé teszi az egyébként nagyon nehéz munkát.

Mindamellett sokat lehetne vitatkozni a kormányzati teendőkről. Lehet vitatkozni ma a pártközi értekezleten és holnapután és azután akármeddig a nemzetgyűlésben. A hosszú vitatkozást mi nem tartjuk helyesnek. Nagyon sokban egyetértünk. Néhány eltérést könnyen tisztázhatunk. És ez elég ahhoz, hogy egyetértéssel, közös szándékkal hozzáfogjunk a kormányprogram végrehajtásához. Nincs is semmi kétségünk az iránt, hogy a pártok értekezletén a négy kormányzópárt kölcsönösen méltányolja egymás javaslatait, és kevés vita után meg tud egyezni a tennivalókban.

*Nem vagyunk* ilyen biztosak afelől, hogy az ellenzék az országgyűlésben hasonló felelősséggel fogja fel az ország helyzetét, és hasonló igyekezettel siet segítségül a feladatok megállapításában. Az új országgyűlés első ülésein szinte ijesztően bontakozott ki az ellenzéki pártoknak az a szándéka, hogy ne könnyítsék és segítsék a kormányzat munkáját, hanem úgy, ahogy lehet, akadályozzák meg. Tartunk tőle, hogy ez a kormányprogram tárgyalásánál is bekövetkezik. Természetesen lehet vitatkozni és lehet kritizálni azt, amit a négy párt közös programjában a koalíció miniszterelnöke révén előterjeszt. Lehet élesen is vitatni és kritizálni ezt a programot, csak egyet nem lehet: akadályozni, húzni, halasztani.

Vizsgázni fog az ellenzék. Vizsgázni fog a demokráciából, a konstruktív munkából és abból, hogy az ország és a nép érdekei vezetik-e, avagy kalandos hatalmi tervek és az akadékoskodás, az okvetetlenkedés szelleme.

Az ország dolgozó népe előtt nem kell bizonyítani, hogy mekkora szükség van világos és céltudatos programra és ennek nagyon, de nagyon sürgős végrehajtására. Nem kell egyenként felsorolnunk az ország gondjait-bajait. Minden dolgozó réteg érzi a magáét, és mindnyájan érezzük az ország közös nagy problémáit.

Nincs mit vitatkozni azon, hogy a stabilizációt minden erővel és minden eszköz felhasználásával biztosítanunk kell. Ezért akármennyi takarékosság nem sok, amit az államháztartásban, a közintézmények és közületi vállalatok háztartásában, de a közérdekű magánvállalatokban is érvényesítenünk kell. Olyan komoly és olyan nehéz a háborúban sújtott ország gazdasági helyzete, hogy szinte hősies erőfeszítést kell tanúsítanunk jövőnk érdekében. Ugyancsak nincs mit vitatkozni azon sem, hogy a hároméves tervet minél teljesebben vagy legalábbis minél nagyobb mértékben végrehajtsák. Ennek érdekében semmi erőfeszítés nem drága, és semmi áldozat nem sok. Jövő fejlődésünk, jövő jólétünk függ ettől, és végre bizonyosra vehető, hogy nem a mások jólétéről van szó, hanem a mienkről, a magyar népéről.

Az ország közellátása is nagyon nehéz. Sorozatos aszályok, a gyönge termés, takarmányhiány nagyon megnehezítik az ország életét. De, ha számot vetünk javainkkal, megállapíthatjuk, hogy megvan az ország népének betevő falatja, megvan termelésünknek az az állománya, amelyből szegényesen, de tisztességesen elláthatjuk a népet. Azonban hogy ez sikerüljön, nagyon okosan, nagyon takarékosan és nagyon céltudatosan kell gazdálkodnunk.

Mindezek a kormányfeladatok világosan állanak előttünk, és könnyen egyet tudunk érteni a követendő programban. Ezen belül csak arra van szükség, hogy a programot gyors cselekvés és azonnali erélyes végrehajtás kövesse.

*Különleges súlya* és fontossága van mind a négy párt programjavaslatában a demokrácia erkölcsi tisztességére irányuló törekvésnek. Legfőbb ideje, hogy ezt is programba tűztük. Az elmúlt közel három esztendő alatt az újjáépítés munkájának és a demokrácia nagy vívmányainak alkotó lázában kissé elfeledkeztünk ezekről az erkölcsi szempontokról. Úgy gondoltuk, hogy a földreform végrehajtása, a köztársaság megalakítása, a stabilizáció és a politikai erőfeszítések nagy munkája megváltoztatták a magyar társadalmat. Úgy gondoltuk, hogy a

* Szabad Szó, 1947. október 5.

dolgozó nép, parasztok és munkások és az éhbérért dolgozó értelmiségiek hősies erőfeszítése mellett eltűnnek, megsemmisülnek azok, akik könnyen élnek, harácsolnak, üzérkednek, és a tisztesség szabályait lábbal tapossák. Nem tűntek el, sőt a dolgozó nép és a munkával agyonterhelt politikai vezetők elfoglaltságát kihasználva sok területen jobban virulnak, mint bármikor. Ezt a szégyent nem tűrheti sokáig a megújult ország. Erőt és kíméletlen szigort kell mutatnunk ezekkel az élősködőkkel és népgyalázókkal szemben. A program, amelyben tökéletesen egyetért a négy párt, végre napirendre tűzte ezt a kérdést, akarjuk hinni, hogy a végrehajtásban is ugyanilyen egyértelműséggel végezzük el a tisztogatás munkáját.

*A négy* kormányzó párt sokszor adott már programot, és sokszor tett elvi deklarációkat, és valljuk be, ezekből a programokból és nyilatkozatokból sok maradt megvalósítatlan és végrehajtatlan. Most nem játszhatunk a szavakkal. Két választás után, számos nagy teljesítmény és számtalan kisebb munka elvégzése után, el kell jutni oda a magyar demokráciának, hogy közös akarattal kimondott szavát halálosan komolyan veszi. Ez a program nem maradhat üresen elhangzó szó, hanem valóban program kell hogy legyen, olyan program, amelyet az azonnali végrehajtás követ. Mi még mindig a legkisebb párt vagyunk a négy kormányzó párt között, de nem a legkisebb felelősséget és nem a legkisebb munkakészséget képviseljük. Két miniszterünk van a kormányban és nem is nekünk a legjobban illő munkakörökben. Ez azonban nem akadálya annak, hogy minisztereinkkel, államtitkárainkkal és minden állami szolgálatban álló emberünkkel éppen úgy, mint a szövetkezetekben és a közélet egyéb posztjain dolgozó tagjainkkal minden erővel kivegyük részünket a program végrehajtásában.

Hogy a közösen kiformált programból valóság legyen, hogy a szándékból építő munka, rend és tisztogatás és ezen keresztül jobb és szabadabb élet legyen, az rajtunk nem fog múlni.

# Felszólalás
## a Dinnyés-kormány programjának vitáján az országgyűlés 7. ülésén*

[1947. október 10.]

T. Országgyűlés! (*Taps a parasztpárton.*) Mielőtt a miniszterelnök úr által előterjesztett programhoz szólnék, szükségesnek érzem, hogy néhány megjegyzést tegyek a vitában elhangzott ellenzéki felszólalásokhoz, sőt tulajdonképpen nem is az ellenzéki felszólalásokhoz, hanem ahhoz a kérdéshez, ami ebben a vitában nagyon világos lett, nevezetesen a koalíciónak és az ellenzéknek egymáshoz való viszonyához.

Tóth László képviselőtársam, a Kisgazdapárt szónoka, nagyon komolyan emlékeztetett bennünket arra, hogy a koalíció nem Debrecenben kezdődött, hanem jóval korábban. Tökéletesen igaza van: az a koalíció, amely ma a kormányzás gondját és felelősségét viseli, kezdődött Debrecen előtt legális formák között a Kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt együttműködésével, illegális formában pedig részt vettek ebben a munkában, a demokráciáért való harcban azok is, akik ma a Parasztpártban és a Kommunista Pártban vannak. De én még hozzátennék valamit. Nem elég az, hogy Debrecen előtt is volt koalíció – a gyökerei megvoltak –, az sem hanyagolható el, ami Debrecenben történt. Mit akarok ezzel mondani? Azt, hogy Debrecenben is történt valami, mégpedig mélységesen komoly, történelmi dolog, az, hogy közösen értük meg a felszabadulás nagy élményét, közös munkát, közös erőfeszítést végeztünk, közösen dolgoztunk, hogy új világot, új rendet építsünk fel, és ez komolyan összeköt bennünket. Egyfelől csodálkozni lehet rajta, de másfelől meg is lehet érteni, hogy ez a közös élmény, a felszabadulásnak ez a történelmi élménye, a debreceni kormány munkájának ezek az önálló élményei nem egyformán élnek mindenkiben, és döntően kiderült, hogy azok, akik ezt az élményt komolyan vették, és azok, akik nem érzik ezt a közösséget, akik nem értik ezt a szolidaritást, azok ellenzékben vannak.

Nem is érti az ember, hogyan lehetett feladni mindazt, ami Debrecent megelőzte, és ami Debrecenben végbement. Nehéz megérteni, hogy azok, akik a demokráciát hangoztatják, akik a demokráciára hivatkoznak, úgy tudnak gondolkodni, úgy tudnak érvelni, úgy tudnak politikai akciókat keverni, mintha Debrecenben semmi nem történt volna. Nehéz megérteni, hogy vannak, akik szinte múló kellemetlenségnek tartják azt, amit a felszabadulás első hónapjaiban és éveiben átéltünk, vagy éppen múlandó szörnyűségnek tekintik mindazt, ami végbement és a köztársaság alakuló új rendjét csak árnyoldalairól, csak kifogásaikkal és csak kritikájukkal tudják követni.

Nézetem szerint ez az a vízválasztó, amely elválasztja a koalíciót az ellenzéktől, az tudniillik, hogy az egyik oldalon tanultunk a történelemből, harcoltunk azért, hogy új rendet, új világot építsünk, és ezentúl hiszünk benne, hogy ahogyan elindultunk, ez a munka jól megy ezer baja és gondja ellenére, és végre is kiépül belőle az a világ, amelyet a régi helyére akarunk állítani.

De mert mi is részesei – és nem is számításon kívül hagyható része – vagyunk ennek a koalíciónak, nekünk is van néhány szavunk a koalíció és az ellenzék kérdéséhez. Annál is inkább, mert ebben a vitában kiderült, hogy egy világ választ el bennünket egymástól, kiderült, hogy olyan komoly és mély ellentétek állanak fenn, amelyek minden kérdésben következetesen megnyilatkoznak, és amelyek egészben véve demokráciánk további sorsának döntő kérdései.

Számunkra ez a felismerés nem megrendítő. Elég jól tudtuk, hogy az az ellenzék, amely ma politikai hangot ad, és amely különösen Moór professzor úr felszólalásában olyan rikító színekkel jelentkezett (*Egy hang a függetlenségi párt oldaláról: Számokkal!*), megvan a magyar társadalomban, nem pusztult ki, és a demokráciának számolnia kell vele. Mondom, nekünk ez nem megrendítő. Jól tudjuk. De gondolom megrendítő lehet annak a kisgazdapártnak, amely most láthatja, hogy kikkel volt közös pártkeretben – nem Moór képviselőtársamról van szó, de nagyon sokról ellenzéki képviselőtársaim közül –, s most érezheti, mi az a mélységes különbség, amely fennáll azok között, akik szolidárisak a demokrácia rendjével és egész politikai vállalkozásunkkal és azok között, akik nem tudnak szolidaritást vállalni, csak rosszindulatú kritikát tudnak gyakorolni. (*Egy hang a függetlenségi párt oldaláról: Inkább az döbbenti meg, hogy kikkel van most közösségben! – Zaj.*)

* Nemzetgyűlés Naplója, VIII. Budapest 1952. 254–277.

Ebben különbözünk az ellenzéktől és a Nemzeti Parasztpárt részéről, mint a koalíció legkisebb pártja részéről nem érezzük tisztünknek, nem is vállaljuk azt a szerepet, hogy a koalíciót mindenestől megvédjük. Ezt már bizonyára el fogja végezni a miniszterelnök úr.

Én nem akarok hosszasan elmélkedni erről a viszonyról és arról a szakadékról, amely a koalíció és az ellenzék között fennáll, de néhány kérdést ki akarok ragadni. Különösen nem akarok belemenni hosszas fejtegetésbe arra nézve, hogy mi az, amit mi vallunk a szabadságról, demokráciáról és mi az, amit az ellenzék – számos felszólalásából kitűnően – vall. Úgy látom, itt végzetesen eltérünk egymástól. Nekünk tudniillik a szabadság és a demokrácia csak egyféleképpen érthető. (*Ráth András [f]: Egyesek részére van szabadság!*) Körülbelül úgy, a dolgozó parasztok részére, a munkások részére (*Lelkes taps és helyeslés a kommunista, a szociáldemokrata és a parasztpárt soraiban. A szónok szavai elvesznek a zajban*) ... értelmiség részére. (*Ráth András [f]: Nézze meg a képviselő úr Kiskunhalast, ahol a dolgozók huszonöt százalékát kihagyták az önök emberei.*) Rögtön szólok erről is. (*Ráth András [f]: A választói névjegyzékből kihagyták a dolgozók huszonöt százalékát, akik kint dolgoznak a mezőkön, hogy a városnak ennivalója legyen.*) Szóval nekünk ez a demokrácia (*Ráth András [f]: Ez az önök demokráciája, ebben igaza van!*), nem pedig üres játékbáb, nem elvont jog és írott malaszt, szóval nem polgári demokrácia, nem kapitalista liberalizmus, amely alkalomadtán, ha megszorul, fasizmus is tud lenni. (*Taps a kommunista, a szociáldemokrata és a parasztpárt soraiban.*)

De néhány konkrétabb kérdésről is akarok ebben a vonatkozásban szólni. Itt van a szakszerűség kérdése. (*Vándor Ferenc [f]: Beszéljünk a bankok pénzéről, amellyel indultak! – Egy hang a parasztpárton: Ki mondta ezt? – Zaj.*) Szóval a szakszerűségről akarok néhány szót szólni. Magában véve nem tudom, miért érdekes a kérdés. Nem hiszem, hogy legyen párt, amelyik a szakszerűséget ne becsülné meg, ne tudná, hogy országot vezetni, az élet bármely területén helytállni csak minél jobb szakszerűséggel lehet (*Vándor Ferenc [f]: Lásd Veres Pétert! – Derültség és zaj.*) Úgy van. Ugye milyen érdekes a téma. Éppen erről akarok beszélni. Szóval ez úgy látszik, nem egyszerű szakkérdés, hanem politikai kérdés. (*Ráth András [f]: A tudás kérdése!*) Úgy van, a tudás, a rátermettség, a hozzáértés kérdése. (*Ráth András [f]: Örülök, hogy megegyezünk!*) A mi felfogásunk szerint, ha félretesszük a szakszerűség politikai vonatkozásait, akkor semmi csodálatos nincs ebben. Valamennyien azt kívánjuk, hogy az élet minden területén minél több szakszerűség érvényesüljön, minél több hozzáértő ember kerüljön a megfelelő posztokra (*Hódy György [f]: Lásd az összeíró bizottságokat!*), és ezért legjobb tudásunk szerint el is követtünk mindent mind a politikai élet mezején, mind pedig az ifjúság nevelése terén. (*Folytonos zaj.*)

De miért annyira érdekes a szakszerűség kérdése, hogy ellenzéki oldalról unos-untalan felvetik, hogyha közigazgatásról, állami vállalatokról, szövetkezetekről vagy a gazdasági élet bármely kérdéséről van szó, akkor újra meg újra a szakszerűség követelményével állnak elő? (*Állandó zaj. – Hódy György [f]: Az ország gazdasági életében meglátszik a szakszerűség!*) Mi ez? Nem a szakszerűség izgatja az urakat (*Úgy van! Úgy van! – a parasztpárton, a szociáldemokrata párton és a kommunista párton.*), sőt minél jobban végzi a dolgát egy igazán demokrata, annál inkább izgalomba esnek töle? (*Úgy van! Úgy van! – Taps a parasztpárton, a szociáldemokrata párton és a kommunista párton. – Zaj az ellenzéken – Ráth András [f] gúnyosan: Hogy a hozzáértés mit jelent, azt megmutatta az ön belügyminisztersége ebben az országban!*)

Nem a szakszerűség kérdése érdekes tehát, hanem az, hogy a szakszerűséget nem tudják másképpen elképzelni, mint úgy, hogy az a szakember, aki a régi rendszerben megszerezte a megkívánt iskolai képesítést, kiállta a próbát, a régi rendszerben egészen megbízható munkaerő volt, és jól beleilleszkedett a rendszerbe.

Magyarul körülbelül az rejlik a szakszerűségnek ilyen politikai értelmezése mögött, hogy mindenki szakember, aki úriember, és senki sem szakember, aki paraszt vagy munkás. (*Gúnyos taps és felkiáltások: Úgy van! Úgy van! – a parasztpárton, a szociáldemokrata párton és a kommunista párton. – Nagy zaj és ellentmondások a függetlenségi párton. – Hódy György [f]. Hiszen, ha még parasztok volnának a vezető helyeken!*) Veres Péter például nézetem szerint egészen jó szakember volt eddig életének minden posztján, ahová állították. (*Vándor Ferenc [f]: Még az Egyedül Vagyunk-ban is szakember volt! – Folytonos zaj. – Az elnök csenget.*)

Az a nézetünk tehát a meg-megújuló szakszerűségi követelményekről, hogy ezt nyugodtan ránk bízhatják, egészen pontosan tudjuk, hogy az ilyen irányú kifogások hogyan értelmezendők. (*Belső Gyula [dn]: Például az ön belügyminisztersége! – Nagy zaj a parasztpárton. – Az elnök csenget. – Szűcs Ferenc [pp]: Belső Gyula [dn] felé: Cselédhajcsár! – Folytonos zaj. – Az elnök csenget.*)

Van egy másik nagyon jellemző, és azt is mondhatom, hogy elszomorító jelenség ebben a vitában, amelyre vissza akarok térni. Egy mozzanat, ez Barankovics István képviselőtársam beszédéből, amely beszédben különben igyekezett képviselőtársam mind világnézeti alapjaiban, mind pedig konkrét politikai megnyilatkozásaiban megkeresni mindazokat a közös szálakat, amelyek a demokrata néppártot nézete szerint összekapcsolják a demokráciával. Mégis valami elképesztő elvétés, tévedés vagy eltévelyedés nyilatkozott meg beszédének abban a részében, amikor arról beszélt, hogy a kormányzat igyekezzék biztosítani, megvédeni a dolgozó rétegek kis-

és közép-magántulajdonát. Szó szerint felolvasom ezt a részt. (*Olvassa*): „Ha már a mostani igen rossz gazdasági viszonyok között államunk nincs abban a helyzetben, hogy minél több önálló és független kisegzisztenciának keletkezését intézményesen mozdíthassa elő, és ha már legalább egyelőre szomorúan le kell mondanunk arról, hogy a fizikai és szellemi munkásokat fél életük munkája után egy kis családi ház és kert magántulajdonához juttassuk, akkor legalább a meglevő független kis- és középegzisztenciák fennmaradását kellene megfelelő intézkedésekkel körülbástyázni."

Elképesztő ilyen nyilatkozat ebben az országgyűlésben. (*Felkiáltások a néppárt soraiban: Miért fáj ez magának? – Zaj. – Az elnök csenget.*) Barankovics igen t. és általam régóta nagyra becsült képviselőtársam úgy beszél, mintha nem 1947-ben beszélne Magyarországon, mintha 1945 óta nem történt volna semmi sem Magyarországon. (*Felkiáltások a néppárt soraiban: Ezt nem mondta!*) Mintha a demokrácia nem csinált volna semmit. (*Felkiáltások a néppárt soraiban: Kiforgatták!*) Mintha nem tudná, hogy hatszázezernél több parasztot juttattunk 2,5 millió hold föld birtokába. (*Felkiáltások a kommunista párt soraiban: Éppen ez fáj! – Nagy taps a kommunista párt és a parasztpárt soraiban. – Zaj. – Az elnök csenget. – Egy hang a néppárt soraiból: Ez rabulisztika!*) Mintha nem tudná, hogy több mint százötvenezer embernek juttattunk több mint 50 000 hold földet házhelyként. (*Élénk felkiáltások a kommunista párt soraiban: Ez fáj! – Nagy zaj.*) Mintha nem tudná, hogy több mint tízezer házhelyhez juttatott parasztnak az építkezését, hogy családi hajlékát felépíthesse, kölcsönnel, segéllyel, anyaggal már elő is segítette az a demokrácia, amely a földet adta nekik. (*Zaj. – Az elnök csenget. – Egy hang a néppárt soraiból: A munkások nem kaptak családi házat! – Ellentmondások a kommunista párt soraiban. – Kiss Károly [kp]: A munkás is kapott házhelyet!*)

Szeretném azonban emlékeztetni Barankovics képviselőtársunkat (*Zaj. – Az elnök csenget.*), aki a magyar történelemnek elég jó ismerője. (*Felkiáltások a néppárt soraiban: Jobb, mint maga!*) Mindjárt leszek bátor ezt illusztrálni. (*Egy hang a néppárt soraiban: De maga meghamisítja!*) – mintha nem emlékeznék arra, hogy ezt a három esztendőt megelőzően, amely a demokráciában végbement, mi történt a magyar földbirtokkal, mi történt a parasztok tulajdonával. Hadd emlékeztessem őt arra, hogy a XV. században például a földek 90 %-a volt a parasztok kezén úgy, hogy ez után adóztak a földesuraknak, és 1848-ra, amikor elérkezett az a dicsőséges korszak, amelyet a hozzá közelálló történészek igen szép színekkel szoktak festeni, ebből a földből már csak 30% maradt a parasztok kezén, mert a többit a földesurak szépen kisajátították, és majorokat, uradalmi tanyákat csináltak, ahol a parasztok mint béresek és summások dolgoztak. (*Zaj.*) Annak minden reménye nélkül, hogy valaha is saját tulajdonuk legyen ebben az életben. Ezt nagyon jól kellene tudni. (*Zaj ez ellenzék soraiban – Keresztes Sándor [dn]: Ezt az állapotot ön is elítélte és mi is elítéltük! – Nagy zaj. – Viharcsengő.*) Örülök annak, ha egyetértünk a múlt megítélésében, de talán elvárhatnánk, hogy lássuk meg azt is, ami most történt a demokrácia ideje alatt. (*Felkiáltások az ellenzék soraiban: Látjuk!*) Mert aki így elfeledkezik erről, az valahogyan nem jól szemléli az egészet és valamiért eltéved. (*Keresztes Sándor [dn]: Ez kicsavarása az egész beszédnek!*) Tessék ítéljenek felettem. (*Egy hang a néppárt soraiban: Ezt lehet demagógiának nevezni! – Az elnök csenget. – Kiss Károly [kp]: A pozitívumok előtt behunyják a szemüket! – Papp Lajos [kp]: A malomtulajdonosok milyen hevesek! – Zöld Sándor [kp]: Legalább az elemi iskolás történelmet tanulják meg!*)

De van valami más, még általánosabb jelentőségű és még érdekesebb mozzanat a kormányprogram feletti vitában, amely mélyen rávilágít a koalíció és az ellenzék egy részének gondolkodására, ez pedig Moór professzor úr beszédéből világlott ki. (*Ráth András [f]: Most jövünk mi!*) Ha azt a beszédet hallgatja vagy olvassa az ember, akkor körülbelül a következő kép bontakozik ki belőle: itt valami mérhetetlen terror van. (*Gúnyos felkiáltások az ellenzék soraiban: Nincs*) A machiavellista politikának tobzódása, itt a nép elleni erőszak napirenden van, itt a kommunista párt sátáni zsonglőrködéssel mindenkit befon és behálóz, és itt bábjáték folyik. (*Zaj. – Ráth András [f]: Fiókintézet!*) Szóval itt valami oly kép rajzolódik ki, amire dörgöli az ember a szemét, hogy mi ez? (*Ráth András [f]: Fiókintézet, anyaintézet... – Zaj. – Az elnök csenget.*)

Van ennek más oldala is. (*Zaj és felkiáltások az ellenzék soraiban: A kék cédulák!*) Amely ugyancsak Moór képviselőtársam beszédében vált egészen plasztikussá, valami furcsa fogalmi játék azzal, hogy mi polgári és mi nem polgári, hogyan van az a polgári gondolat, polgári világrend és a marxista gondolkodás. Az egészből kiderült, hogy valami bolond színjáték folyik ma Magyarországon, amelyet csak valami elemi erejű tiltakozással és ellenzéssel nézhet minden jó szándékú ember. (*Egy hang a kommunista párt soraiban: Minden vitéz!*) Demokráciánknak, közállapotainknak ilyenfajta szemlélete, ilyenfajta nézete a dolgokról, politikai viszonyainkról tisztára érthetetlen és képtelen előttem, de ha próbálom megérteni és megmagyarázni, akkor nem tudok más feleletet találni rá, mint hogy íme, megszólalt a régi világ. (*Úgy van! Úgy van! Nagy taps a kommunista párt, a parasztpárt és a szociáldemokrata párt soraiban.*) És professzori felkészültséggel fest fel egy ilyen torzképet. Én nagyon jól tudom, hogy vannak Magyarországon, akik így látnak, de higgye el professzor úr, hogy még sok millió paraszt és munkás és jó néhány százezer értelmiségi ember van Magyarországon, aki ezt nem hiszi el és nem fogadja el. (*Élénk taps a kommunista, a szociáldemokrata és a parasztpárton.*) Ha ellenben ezeknek pro-

fesszori felkészültségük lenne, ennél sokkalta igazabb és borzalmasabb képet tudnának festeni arról a világról, amelynek Moór képviselőtársam professzora volt. (*Úgy van! Úgy van! Élénk taps a kommunista, a szociáldemokrata és a parasztpárton. – Zaj a függetlenségi párton. – Vándor Ferenc [f] közbeszól. – Az elnök csenget. – Közbekiáltás a parasztpárton Vándor Ferenc [f] felé: Közmunkaválságot fizessen!*)

De nem akarok elméleti vitába szállni Moór képviselőtársammal. (*Ráth András [f]: Nehéz is lenne! – Vándor Ferenc [f]: Nem is tud!*) Valami egyszerű paraszti módszert mégis ajánlok arra, hogy milyen módon vizsgáljuk meg a kérdéseket. (*Közbeszólás a függetlenségi párton: Hol van maga a parasztól? – Egy másik közbekiáltás ugyanott: A vezérük is otthagyta a parasztságot! – Zaj a parasztpárton*) Rendkívül érdekes fejtegetéseket folytatott Moór képviselőtársam arról, hogy mi a polgári és mi a marxista felfogás. Én majdnem tanítványa voltam Moór professzor úrnak... (*Közbekiáltás a függetlenségi párton: Nem látszik meg! – Élénk derültség és taps a kommunista, a szociáldemokrata és a parasztpárt soraiban. – Szobek András [kp] államtitkár: Arra büszke, hogy nem látszik meg! – Az elnök csenget.*) Hogy eloszlassak minden kétséget, igazán rajtam múlt, hogy nem lettem a tanítványa, mert választottam egy nekem tetsző professzort helyette. (*Taps a kommunista párton. – Zaj a függetlenségi párton.*) De pontosan így volt, nézzenek utána. (*Közbekiáltás a parasztpárton: Az is vitéz volt?*) Az nem volt vitéz. Tudniillik azt akarom ajánlani Moór képviselőtársamnak, hogy ha már ilyen mélyenjáróan elemzi és felfejti demokráciánk közállapotait és politikai viszonyainkat, akkor próbáljon elfogadható és érthető feleletet adni például arra, hogy a földreform ténye maga polgári vagy marxista dolog-e. (*Derültség a kommunista párton.*) A magántulajdon alapján áll-e, vagy nem a magántulajdon alapján? (*Zaj. – Közbekiáltás a kommunista párton: Mit szól hozzá Reicher? Mit mond? – Ráth András [f]: Mindjárt válaszolok!*) A mi felfogásunk, a mi pártunk felfogása tudniillik – erre akarok rátérni – a következő. Egészen nyugodtan tudunk élni és dolgozni annak tisztázása nélkül, ami a professzor urat izgatja, hogy tudniillik polgári párt vagyunk-e vagy pedig munkásféle párt? (*Ráth András [f]: Nehéz lenne meghatározni!*) Itt van például a földreform kérdése. Mi lett volna belőlünk, ha akkor, amikor a földreform megvalósítására kerülhetett sor, azon törjük a fejünket, hogy polgári dolog-e megcsinálni ezt, vagy pedig valami olyan kommunistaféle, marxista dolog. Bevalljuk, hogy félretettük ezeket az elméleti vitákat, fenntartottuk a professzor úrnak, mi felosztottuk a földet, és ezt nagyon helyesen és jól csináltuk. (*Taps a kommunista, a szociáldemokrata és parasztpárt soraiban. – Zaj az ellenzéken. – Ráth András [f]: Itt van a képviselő úr óriási tévedése! A magyar nép osztott földet ebben az országban! – Nagy zaj. Viharcsengő.*) De én mondok még mást is. (*Folytonosan növekvő zaj. – Viharcsengő.*) Elnök: Csendet kérek, képviselő urak. Ráth képviselő urat folytonos közbeszólásaiért rendreutasítom. (*Taps a kommunista, szociáldemokrata és parasztpárt soraiban.*)

Erdei Ferenc [pp]: Én azonban a földreformot még másra is jónak tartom. Azt mondhatnám, hogy ez a demokrataság próbaköve. Mi például így nézzük a dolgot. Tudunk együttműködni azokkal a pártokkal, amelyek a földreformot halálosan komolyan vették, és minél komolyabban vették, annál inkább megtaláljuk az együttműködést, de nem tudunk együttműködni azokkal, akik csak gátolni tudják, csak ellenezni tudják, és mindent elkövettek, hogy megakadályozzák, ha lehetett volna. (*Taps a parasztpárton. – Szenner József [f]: Végre van hajtva!*) Mi ezt tartjuk, elég sokan akadályozták és még ma is igyekeznek visszacsinálni. (*Zaj a függetlenségi párt soraiban. – Révai József [kp]: Akinek nem inge, ne vegye magára! – Az elnök csenget.*) Mi nagyon sokat tudnánk mondani. Mi tehát bátrak vagyunk azt az egyszerű parasztfogást alkalmazni, hogy a földreformot tekintjük a politikai próbakőnek a tekintetben, hogy kikkel vagyunk hajlandók egy gyékényre kerülni és kikkel nem, és ha izgatja valamelyik közbeszóló képviselőtársamat az a titokzatosnak vélt kapcsolat a kommunista párttal és a szociáldemokrata párttal, akkor megmondhatjuk, itt keresse a gyökerét: a munkáspártokkal elsősorban és alapjaiban a földreform kérdéseiben tudtunk együttműködni, és ebből folyik mindaz, amit azóta a koalícióban csinálunk. (*Szenner József [f]: És a kék cédulák!*) És ha netalán izgat valakit az, hogy szemmel láthatóan több együttműködés látható a kommunista párttal a parasztpárt részéről, mint a szociáldemokrata párttal, akkor itt keresse a magyarázatát, nézze meg, hogyan hajtották végre a földreformot, kinn az országban nézze meg, kik és hogyan dolgoznak a földmíves-szövetkezetekben; ez az a titokzatos gyökér, amelyben a kommunistákkal elég gyakran tudtunk együttműködni. Ezt nem szégyelljük és még rossznak sem tartjuk a parasztság számára, hogy a földreformot így végre tudtuk hajtani. (*Zaj az ellenzéken*)

Egy másik témára térek át. Szintén végtelenül jellemző a koalíció és az ellenzék viszonyára – ezt is Moór professzor úr fejezte ki ékes lírai nyelven – a népre való hivatkozás. Úgy beszélt Moór képviselőtársam, mintha az ország népe megfékezve, láncra verve, türelmetlenül várná, hogy a koalíció mikor pusztul már el, és a másik oldalon az ellenzék, különösen a Pfeiffer-párt mögött törhetetlenül ott áll, és alig várja az alkalmat, hogy azt kormányra emelje. Én azt hiszem, hogy a népre való ilyetén hivatkozás egy kicsit sántít és nem is illik.

Tudniillik nem tudom, hogyan hivatkozhat a népre az – és most külön Moór képviselőtársamról szólók –, aki a két háború közötti időben a Horthy-rendszer alatt azt és úgy tanította, ahogy tanította, amit az ő elődei tanítottak és ahogyan a népet nevelték, ahogyan öntudatát, emberi méltóságát levetköztették, megnyomorítot-

ták, és aki most hivatkozik a demokrácia ellen arra a népre, amely nagy részében tényleg elég nyomorult, elég öntudatlan és elég tájékozatlan ahhoz, hogy tudja mit csináljon a maga érdekében.

Így hivatkozni a népre, nézetem szerint, nem demokrácia. Aki így hivatkozik a népre, az nem demokrata. (*Felkiáltások a kommunista párt oldalán: Úgy van! Ez demagógia! – Vándor Ferenc [f]: Maguk hívták be a nemzetgyűlésbe tiszteleti tagnak! – Zaj. – Az elnök csenget. – Vándor Ferenc [f]: Maguk hívták be!*) Megrendítő számára, amikor mezítlábas asszonyok és rongyos parasztemberek körülállták, és reménykedve, bizakodva a választás idején ott álltak pártja mögött. Én kijelentem: megrendítőnek tartom azt, hogy Moór professzor úr ilyen értelemben, ilyen jelzőkkel és ilyen módon hivatkozik a népre akkor, amikor ez nem a népre való hivatkozás, hanem arra a múltra, amely nyomorékká tette a magyar népet, és ebből a nyomorúságból a demokrácia hivatott megszabadítani. (*Élénk helyeslés és taps a kommunista párt, a szociáldemokrata párt és a parasztpárt oldalán.*)

Önálló tétel, külön kérdés a választási visszaélések kérdése, amelyről szintén elég sok szó hangzott el a vitában. Én két külön oknál fogva érzem magamat hivatottnak arra, hogy erről a kérdésről egy kicsit bővebben beszéljek. Egyrészt azért, mert az 1945. évi választás belügyminisztere voltam. (*Felkiáltások a függetlenségi párt oldalán: Szomorú!*) Másrészt pedig annak a pártnak nevében beszélek (*Felkiáltások a parasztpárt oldalán: Megdicsérték a 45-ös választást! – Egy hang a kommunista párt oldalán: Azt már elfelejtették, az már régen volt! – Egy másik hang ugyanott: Rövid az emlékezőtehetségük! – Zaj. – Az elnök csenget.*), amelyet nem hiszem, hogy akadna valaki, aki bármely választási visszaéléssel meg merne gyanúsítani. (*Pászthory István [f]: Az 1945-ös tiszta választás volt! Bár most is olyan lett volna! – Vándor Ferenc [f]: Csak Révai nem volt vele megelégedve! – Zaj. – Az elnök csenget.*)

Éppen ezek miatt is bátorkodom néhány megjegyzést fűzni a választási visszaélések vitájához. Először szeretnék világosan rámutatni arra, hogy a régi rendszer választásai, tehát az 1945-öt megelőző idők választásai és a demokrácia két választása között – az 1947-est is beleértve – az én nézetem szerint ég és föld különbség van, és aki ezt el akarja kenni vagy le akarja tagadni, az egész egyszerűen hamisít Horthy Miklós, Keresztes-Fischer Ferenc, Tisza István és a többiek javára. (*Élénk helyeslés és taps a kommunista párt, a szociáldemokrata párt és a parasztpárt oldalán.*) A 45-ös választásról azt hiszem (*Pászthory István [f]: Az becsületes volt!*), módomban van megállapítani, miféle választás volt. (*Zaj.*) Szinte már legendák vannak arról, hogy az milyen választás volt. Tegnapelőtt Révai képviselőtársam úgy fejezte ki magát, hogy az habfehér választás volt, de hozzátette, annyira habfehér, hogy attól koldul az ország. (*Ráth András [f]: A mostanin itt-ott lila pöttyök vannak! – Zaj.*) Én nem akarok vitatkozni, de nekem nem ez a nézetem a 45-ös választásról. Az a választás tényleg igen tiszta volt, az összes magyar választások között a legtisztább. (*Igaz! Úgy van! – az ellenzéken.*) Nyugodtan állíthatjuk, hogy sem a közigazgatási, sem a rendészeti szervek, sem a pártok apparátusa nem avatkozott bele abba a választásba olyan módon, hogy az az eredményt befolyásolhatta volna. (*Zaj.*)

Ehhez szeretnék hozzátenni valamit. Szeretném emlékeztetni a t. Országgyűlést arra, hogy ez a nagy korrektség, ez a nagy jóhiszeműség és ez a kényes figyelem arra, nehogy valami hiba történjék, bizony egyoldalú volt. (*Pászthory István [f]: Az nem a választás hibája volt!*) Egyszóval a közigazgatási, a rendészeti szervek és a pártok legnagyobb része annyira vigyázott a választás tisztaságára, viszont a másik oldalon bizony érte sérelem annak a választásnak a tisztaságát. (*Pászthory István [f]: De nem a választás miatt, hanem a törvény miatt!*) Elfeledkeztünk már arról, hogy például a Kisgazdapárt akkori agitációjában kik, milyen jelszavakkal, milyen állításokkal, milyen vészhírekkel, álhírekkel és ijesztgetésekkel vitték az agitációt végig (*Szobek András [kp] államtitkár: Szóval attól koldult az ország!*), mintha ez nem történt volna meg. (*Szobek András [kp] államtitkár: Mégis csak attól koldult az ország!*) Természetes, hogy attól koldult, mert ha igazán tiszta lett volna ez a választás, akkor nem az az eredmény jött volna ki. Az egyik oldalon tiszta volt, a másik oldalon pedig épp elég foltocska volt rajta, éppen olyan cselekmény zajlott le, nem a közigazgatási szervek, nem a rendészeti szervek, nem a parasztpárt és a két munkáspárt vagy a belügyminiszter és nem a Kisgazdapárt vezetősége részéről, hanem azok részéről, akik jónak látták felhasználni a demokrácia balekságát és jóhiszeműségét arra, hogy a maguk pecsenyéjét megsüssék, és ez majdnem sikerült nekik. (*Taps a kormánypártok oldalán.*)

Ha jogászilag akarnánk nézni a kérdést sorjában, az 1945-ös választási törvény 61. és 63. paragrafusában sorra felsorol olyan tényálladékokat, amelyeket ezek az urak, akikről szóltam, alaposan kimerítettek, és ezzel a választás szabadsága és a választás tisztasága elleni vétséget alaposan elkövették. (*Ráth András [f]: Most ilyen nem volt?*) Olyan jóhiszeműek, olyan naivak és olyan tisztaságra törekvők voltunk, hogy nem vontuk őket felelősségre. (*Pászthory István [f]: A választási törvényt meg kell tartani!*)

De nézzük az 1947-be választást, miután az összehasonlításban mindig az az érdekes és azt akarják bebizonyítani (*Zaj. – Az elnök csenget.*), hogy az 1947-es választás milyen gonosz és tisztátalan választás volt. Én úgy fogalmaznám a dolgot, hogy az 1947-es választás is eléggé tiszta választás volt (*Ráth András [f] gúnyosan: Approximative!*), mint az 1945-ös választás. De ehhez még lennék bátor hozzátenni egy-két szót. A rendőrség és a közigazgatási szervek – legalábbis a mi tapasztalatunk szerint – nemigen vádolhatók azzal, hogy a válasz-

tás befolyásolása érdekében olyasmit tettek volna. Ha tetszik, ám illetékes helyen vádolják, én megállapítom, hogy mi nem találunk okot rá. (*Zaj. – Szenner József [f]: A budapesti gyűlés betiltása! – Zaj. – Az elnök csenget.*) Tehát én merem állítani, hogy a közigazgatási és rendészeti szervek részéről semmiféle komolyabb befolyásolás, visszaélés vagy szabálytalanság nem történt. Kétségtelen, hogy a pártapparátusok már elkeseredettebben és keményebben mentek bele ebbe a választásba, aminek bizony tisztátalanság is lett a következménye. (*Felkiáltások a függetlenségi párt oldalán: Husánggal!*)

Ezeket megítélni, azt hiszem, éppen mi, a Nemzeti Parasztpárt igen hegyesen és igen jól képesek vagyunk, miután ezeknek a tisztátalanságoknak mi szemlélhettük a legvilágosabban szemlélhető helyről a jelenségeit, és ugyanakkor meg kell mondanom, mi is szenvedtünk igen jelentékeny részben ezeknek következményeit. (*Zaj és felkiáltások a függetlenségi párt oldalán: Hol? – Pfeiffer Zoltán [f]: A kánikulát szenvedték csak!*) Kétségtelenül történtek tisztátalanságok balról a kizárási túlbuzgalomban és a névjegyzékkivonattal való szavazásban. (*Pfeiffer Zoltán [f]: Hű, de finoman fejezte ki magát a képviselő úr!*) Történtek hibák. Elemezze ezt Pfeiffer képviselőtársam tovább.

Jobbról viszont szintén történt egy-két dolog – legyen szabad erre is rámutatnom. Ugyanazok a választási tisztátalanságok, hogy újra finom kifejezéssel éljek (*Pfeiffer Zoltán [f]: Keményebb volt a fejünk, mint a husáng!*), amelyek 1945-ben végbementek – minden jelenség, amelyet a választással kapcsolatban észlelhettünk, azt mutatja –, jóval nagyobb mértékben, jóval élénkebben és határozottabban érvényesültek, fokozottabban érvényesültek, mint 1945-ben. Példának okáért azok a jelenségek, amelyek 1945-ben lezajlottak, tehát mindenféle vészhírek, rémhírek, rágalmazások, személyek ellen irányuló állítások, megtévesztések (*Ráth András [f]: Velünk szemben mit állítottak?*)

Példának okáért beszéltek Veres Péter 200 holdjáról, arról, hogy a ki földmíves-szövetkezetet csinál, az kolhozt csinál, arról, hogy a hatos csajkamentes, „az összes többiek nem csajkamentesek", vagy hogy a „hetes csajkamentes" (*Derültség. – Pfeiffer Zoltán [f]: Most látjuk, mennyivel több szavazatot kaphattunk volna!*) Lehet válogatni belőle. Ezek mind hajszálpontosan beleillenek az előbb idézett törvénycikk passzusaiba, és ezeket a jelenségeket a törvény úgy nevezi, hogy ezek a választás szabadsága és tisztasága ellen elkövetett cselekmények, amelyek vétségek akkor, ha magánember és bűntettek, ha hivatalbeli egyén követi el (*Pfeiffer Zoltán [f]: Ha pedig egy bizonyos párt követi el, akkor semmi!*) Akkor is ugyanez. (*Pfeiffer Zoltán [f]: Ez a gyakorlat!*)

Vegyünk még ehhez hozzá valamit, amit nagyon szeretném, ha nem értene félre az a párt sem, amelynek az egyházhoz való kapcsolata a legközelibb és a legközvetlenebb. A demokrata néppártról van szó. (*Gúnyos felkiáltások a néppárton: Tudtuk! Tudtuk! – Derültség.*) Az 1945-ös választási törvény 26. paragrafusa a következő rendkívül finom és nézetem szerint együgyű és avatatlan fogalmazással a következőket mondja. (*Pfeiffer Zoltán [f]: A miniszter úr csinálta a törvényt!*) Vállalom a szerzőséget! (*Derültség. – Pfeiffer Zoltán [f]: Akkor is ezt állítottam a miniszter úrról!*) Akkor még ebben az irányban sokkal jobbhiszeműek voltunk, nem az egyház iránt, mert az iránt ma is jóhiszeműek vagyunk, hanem némely egyházi személyek iránt. Ez az együgyű és jóhiszemű fogalmazás így szól (*olvassa*): „Pártgyűlést vagy pártünnepélyt templomi vagy egyházi szertartással összekapcsolni nem szabad." Fogalmaztuk ezt ilyen finoman azért, nehogy bárkinek az érzékenységét megsértsük. (*Szenner József [f]: Csak teherautóval szabad összeszedni?*) Ugyanakkor azonban milyen jelenségek azok, amelyek közel járnak ehhez a szakaszhoz vagy éppen beleesnek ennek a szakasznak a keretébe? Mintha például nem történtek volna olyan dolgok, hogy a püspöki kar és az egyház általános felfogásával ellentétben néhány egyházi személy szószékéről istentisztelet vagy mise közben nagyon félreérthetetlen módon közölte a hívekkel, hogy mi módon tartja helyesnek a szavazást? (*Nagy zaj és felkiáltások az ellenzéken: Hol? Hol? – Révai József [kp]: Jaj, de ártatlanok! Valamennyiük kerületében! – Nagy zaj minden oldalon. Az elnök csenget. – Egy hang a parasztpárton a néppárt felé: Honnét jöttek maguk ide?*) Mintha nem fordult volna elő, hogy vallásos házi összejöveteleken egyházi személyek részletes kioktatást nyújtottak híveiknek arról, hogy mi módon tartják helyesnek a szavazáson való magatartást? (*Zaj a néppárt soraiban.*)

Természetesen nagyon nehéz felmérni az arányt, hogy melyik oldalon történt a nagyobb hiba, a nagyobb tisztátalanság, amely a választás eredményét befolyásolhatta. Mi természetesen saját pártunk szempontjából nyugodtan mondhatom: a mi választási veszteségeink szempontjából szemléljük a dolgot (*Pfeiffer Zoltán [f] gúnyosan: Veszteség?!*), és e vonatkozásban valamennyire fel tudjuk becsülni azokat a veszteségeket, amelyek bennünket a választások során egyik és másik oldalról értek.

Példának okáért Győr vármegyében elég jól fel tudtuk mérni, össze tudtuk számolni ezeket a jelenségeket, és ott a következő kép bontakozott ki. Körülbelül ezerre tehető azoknak a száma, akiket párttagjaink vagy kétségtelen párthíveink sorából indokolatlanul kihagytak a választói névjegyzékből. Ennyi veszteségünk volt tehát itt. (*Pfeiffer Zoltán [f] gúnyosan: Ilyen is történt?*) A másik oldalon a választásokban eljárt szerveink részéről érkezett adatok alapján körülbelül ugyanennyire, ezerre becsüljük a választói névjegyzék-kivonattal elkövetett

visszaéléseket. Ez közvetlenül nem érintett bennünket, legfeljebb annyiban, hogy ez is a választásnak egy tisztátalansága volt, amely ellen embereink igazságérzetükben felháborodva mindenütt tiltakoztak is. Ellenben körülbelül öt-hatezerre merjük tenni azoknak a számát, akik a lelki kényszer, az agitációs kényszer hatása alatt (*Nagy zaj az ellenzéken és a kommunista párton. – Belső Gyula [dn]: Ilyet ne tessék mondani! – Révai József [kp]: Csak ne háborodjanak fel! Műfelháborodás! – Zajos ellentmondások a néppárt soraiban. – Révai József [kp]: A csillagokat letagadják az égről! – Nagy zaj a parasztpárt oldalán. – Az elnök csenget.*) nem mertek reánk szavazni, pedig kétségtelen híveink voltak. (*Folytonos zaj. – Az elnök csenget.*) Vagy akik férfi tagtársaink női hozzátartozói voltak, de nem mertek reánk szavazni, mert lelkiismereti kényszer, fenyegetés hatása alatt állottak. (*Felkiáltások a függetlenségi párt oldalán: Titkos volt a szavazás! – Révai József [kp]: Pokollal is lehet fenyegetni! – Nagy zaj a kommunista párton.*) És mert keresztény érzésükkel érezték volna magukat ellentétbe kerülni egyházi tényezők befolyása révén. (*Ellentmondások a néppárt soraiban. – Révai József [kp]: Annyira képmutatók, hogy ezt is letagadják? – Folytonos zaj. – Az elnök csenget.*)

T. Országgyűlés! Én néhány percentre merem becsülni azokat az eltéréseket, amelyek a választás tisztátalanságai folytán bekövetkeztek, és azt merem állítani (*Barankovics István [dn]: Ez a prémium-percent!*), a prémiumról nem beszélek –, hogy ezek a választás eredményét lényegében nem hamisították meg. (*Zaj.*) Ezért merem tehát azt mondani, hogy az 1947-es választás annak ellenére, hogy bennünket érzékeny veszteségek értek ezek miatt a tisztátalanságok miatt (*Gúnyos felkiáltások a függetlenségi párt oldalán: Szegények!*), nagyban, egészben mégis nyugodt lélekkel tiszta választásnak mondható (*Gúnyos felkiáltások a függetlenségi párt és a néppárt soraiban: Tiszta?*), és igen előkelő helyet foglalhat el a magyar választások történetében is (*Egy hang a néppárton: Az lehet!*), de általában az európai választások történetében is. (*Szkladán Ágoston [kp] a néppárt felé: Még van egy szégyene: az, hogy itt vannak!*)

Ami hiba megtörtént, azt természetesen korrigálni jogos, indokolt és szükséges, és ezt a programját a kormánynyilatkozatnak mi annál is inkább igyekszünk és akarjuk nagyon komolyan venni, mert – ismétlem – éppen ezek miatt az okok miatt bennünket eléggé érzékenyen értek választási veszteségek. (*Acsay Tihamér [f]: Miért nem adtak be petíciót ilyen címen?*)

De beszéljünk valamit a petíciókról is, azokról a petíciókról, amelyeket a Pfeiffer-párt ellen nyújtott be a koalíció négy pártja és a radikális párt. Én itt a dolog jogi részével szeretnék foglalkozni (*Ráth András [f]: Mint szakértő?*), amiről Moór képviselőtársam szólott. Nevezetesen ő úgy fogalmazta, hogy ez jogi abszurdum, ez jogi képtelenség. (*Felkiáltások a függetlenségi párt oldalán: Az is! – Pászthory István [f]: Valamit ért hozzá! – Orbán László [kp]: Arról lehetne csevegni! – Révai József [kp]: Nem sokat! – Egy hang a kommunista párt oldalán: Vitéz! – Pfeiffer Zoltán [f]: A jogi tudása nincs futóhomokra építve!*) Hogy mennyire érthet hozzá, mindjárt kiderül. Nézetem szerint ebből az állításból csak annyi áll, hogy valóban formai kifogás ez a Pfeiffer-párt mandátumai ellen, formai kifogás arra alapítva, hogy az ajánlásban, mint a választás egyik előfeltételében, meghamisítás történt. (*Pfeiffer Zoltán [f]: Történt-e?!*) Történt. (*Pfeiffer Zoltán [f]: -E?*) Állítja a petíció és én meg vagyok győződve róla, hogy történt. (*Szenner József [f]: Hát hogyne volna meggyőződve! – Pfeiffer Zoltán [f]: Mit csinál, ha meggyőzzük ennek ellenkezőjéről?*) És ennek alapján a választás eredménye, amely erre épült fel, amely ilyen feltételek folytán alakult ki, szintén érvénytelen. (*Mozgás a függetlenségi párton.*)

Moór professzor úr hozzászólásából, amely úgy szólt, hogy ez jogi abszurdum, én mindenesetre annyit lennék bátor módosítani, hogy lehet jogi vitát folytatni a kérdésről, de azt, hogy a választási eljárás előfeltételeiben bekövetkezett hiba és hamisítás nem lehet befolyás és hatás nélkül magának a választásnak eredményére, nehezen tartom vitathatónak. (*Úgy van! a parasztpárton. – Pfeiffer Zoltán [f]: Szeretném, ha hasonló érzékenységgel figyelné a választás és a szavazás alatt történt hamisításokat! – Az elnök csenget.*)

Még néhány szót leszek bátor ehhez hozzáfűzni. Nevezetesen, igen furcsállom azt, hogy egy ilyen sommás jogi ítéletet mond Moór képviselőtársam egy téma felett, amely – nem kétlem, nem tagadom – érzékenyen érinti a pártot, amelyhez ő tartozik, amikor ennél sokkal nagyobb és nyilvánvalóbb jogi képtelenségeket produkál a régi rendszer jogalkotása, bíráskodása és közigazgatása. (*Közbeszólás a kommunista párton: Az ő közreműködésével!*) És ezen nem háborodott fel Moór professzor úr, sőt számos esetben védőjévé szegődött ezeknek a jogi abszurdumoknak. (*Papp Lajos [kp]: Ezért kapta a vitézi címet! – Zaj a függetlenségi párton.*)

De még valamit akarok mondani. Különben is, én kételkedem Moór professzor új jogi felfogásának csalhatatlanságában. Szerencsém volt másodéves jogászkoromban a professzor úr egyik tanulmányával foglalkozni, és arról szemináriumi dolgozatot írni. Ebben a tanulmányában, amely a háború és a béke kérdéséről szólt (*Halljuk! Halljuk! a kommunista párton.*), Moór professzor úr sommásan azt a véleményét fejtette ki, hogy a háború megszüntetése jogi és politikai abszurdum. (*Gúnyos derültség és taps a parasztpárton, a kommunista párton és a szociáldemokrata párton.*) A professzor úr azt állította, hogy a háborút megszüntetni csak háborúval lehet, tehát ez képtelenség, így ez lehetetlen. (*Pászthory István [f]: Megértette jól, amit írt? – Pfeiffer Zol-*

*tán [f]: Nem a tanítvány volt gyenge? Zaj.*) Kételkedem tehát a professzor úr jogi ítéletének csalhatatlanságában és ahogyan mély meggyőződésem, hogy a háború kérdésében nem az a helyes jogi humánus politikai és emberi felfogás, amelyet ott Moór képviselő úr kifejtett, ugyanígy, ebben a kérdésben is nagyon könnyen előfordulhat, ugyanaz a tévedés, amelynek ott áldozata lett. (*Úgy van! Úgy van! Taps a parasztpárton, kommunista párton, és a szociáldemokrata párton. – Pászthory István [f]: Ez csak szuppozíció!*)

Magához a kormányprogramhoz szólva (*Pfeiffer Zoltán [f]: Ilyen hamar abbahagyta ezt a finom témát? A kék cédulákat teljesen kihagyta! – Pászthory István [f]: Nem beszélt a kék cédulákról! – Szenner József [f]: Mennyit kaptak Önök? – Zaj. – Az elnök csenget.*), mindazoknak a politikai vitáknak ellenére, amelyek felett zajosan vitatkozunk, nagyon sokan egyetértünk országunk alapkérdéseiben, legfőbb gazdasági kérdéseiben, nevezetesen abban, hogy súlyos gazdasági kérdéseink megoldását kell mindenekelőtt megtalálnunk. Abban is egyetértünk, hogy ennek útja: a stabilizáció biztosítása, az államháztartás deficitjének megállítása vagy megszüntetése, a hároméves terv végrehajtása, a közellátás biztosítása és így tovább. A közelebbi részletekben már rengeteget eltérünk, de a dolgok lényegében, ezeknek a feladatoknak megoldásában nincs komoly, alapvető eltérés. Azok közül az eltérések közül, amelyeket nem mi teszünk hozzá vagy nem mi emelünk a Nemzeti Parasztpárt részéről a kormány programjával szemben, ellenben amiket az ellenzék oldaláról emelnek, szeretnék néhányat felhozni.

Az egyik az államosítás kérdése. Nagyon érdekes a helyzet. Az államosítás elvi-politikai megítélésében elég általános a t. Országgyűlés felfogása, egyedül a Moór professzor úr által kifejtett nézet tér el a többiekétől, a Barankovics képviselőtársam által kifejtett nézettől is, aki nevezetesen természetjogi megfontolások alapján helyeselni tudja az államosítást, nem lát elvi akadályt, sőt döntő vagy elháríthatatlan gyakorlati akadályt sem. Tehát ebben egyedül marad a függetlenségi párt, Moór képviselő úr előadásával, azzal az elvi-politikai felfogásával, hogy az államosítást eleve rossznak tartja, eleve helytelennek tartja – ami különben nem csodálatos, nézeteink többi részeihez viszonyítva. Ellenben az államháztartási szempontok tekintetbevételével például Barankovics képviselőtársam úgy fogalmazza meg a maga aggodalmát, illetve kifogását, hogy „ne vegye magára a deficites vállalatokat az állam", és ezt bizonyos mértékig helyesli, illetve alátámasztja Tóth László képviselőtársamnak, a Kisgazdapárt szónokának hozzászólása is.

Ehhez tennék hozzá valamit, ahhoz tudniillik, hogy államosítás címén, az államosítás érdekében vállalhat-e az állam deficites ügyleteket; és tágabban fogalmazva ezt a kérdést: egyáltalában az államháztartás deficitjének megszüntetése miben áll? Tudniillik itt kétféle felfogás vitatkozik egymással. Barankovics képviselőtársam kifejtette, hogy nem a bevételek fokozásával lehet az államháztartást egyensúlyba hozni, hanem mindent a kiadások csökkentésével kell elérni s ebből a szempontból emelt kifogást az államosítások ellen is, mondván, illetve gyanakodván, hogy az államosítások deficiteket jelentenek az állam számára.

Az én felfogásom szerint az a nézet, hogy csak a kiadási oldalon lehet hozzányúlni az államháztartáshoz, a bevételi oldal érintetlenül hagyásával, alapos tévedés, sőt elég súlyos politikai hiba. Tudniillik a következőről van szó: a csökkenést mi ellenezzük a legkevésbé. Nagyon tévedne és egyszerűen a tényeket hamisítaná meg, aki azt mondaná, hogy mi a takarékosság ellen vagyunk, hogy mi az állami kiadások csökkentése ellen vagyunk. Nem! Lelkesen helyeseljük mindazt, amit a kormányprogram e vonatkozásban felsorol, sőt, ha valaki ki tud találni még ügyesebb, okosabb, ötletesebb módot, biztosíthatom, hogy el fogjuk fogadni. Tehát nem a csökkentés ellen beszélünk, csak arról beszélünk, hogy az államháztartásnak nemcsak az egyik oldalán lehet és kell gazdaságpolitikát csinálni, hanem a másik oldalán is. Az állam működésének összezsugorításával az én nézetem szerint semmit sem vinnénk előre, legfeljebb visszafejlesztenénk mindent, ami pénzbe, mégpedig elég sok pénzbe kerül. A földreform is pénzbe kerül az államnak, a szövetkezetek is pénzbe kerülnek, a régi tisztviselőgárda felújítása is pénzbe kerül, a közoktatás fejlesztése, a népi kollégiumok építése is pénzbe kerül, és mégis ezt mind kell csinálni. (*Zaj.*) Igenis kell csinálni, és az államnak csinálnia kell sok mindent, ami pénzbe kerül. Vállalnia kell azért is, mert az újjáépítést kell továbbvinni abból a szörnyű háborús pusztulásból, amelybe jutottunk, és a másik oldalon az állam és a társadalom rendjének demokratikus átalakítása érdekében is kell és szükséges erőlködnünk beruházásokkal és állami fedezetek megtalálásával. Ezek egyikét sem lehet elspórolni, és mi nem helyeselnők azt a gazdaságpolitikát, amely itt krajcároskodással akarná az államháztartást egyensúlyba hozni. (*Egy hang a magyar demokrata párton: És az állami autók?*)

Ellenben a másik oldalon igenis van mód arra, hogy segítsünk. Van mód arra, hogy az állami bevételeket növeljük, van lehetőség arra, hogy az adózás rendezésével egyes rétegek tehetősségének figyelembevételével arányosan tudjunk elérni olyan adóbevételi többletet, amely az államháztartás egyensúlyát helyrehozza. Ellenben itt is lenne két megjegyzésem. Nagyon furcsa hozzászólások és morajlások hangzottak el, valahányszor a gazdagokról beszéltek a hozzászólók. Méltatlan felhorkanás: hol vannak itt gazdagok? (*Felkiáltások az ellenzéken: Mi tudjuk, hol vannak!*) Én azt hiszem, vannak; vannak Magyarországon olyan tehetős személyek (*Pfeiffer*

*Zoltán [f]: Elegáns villákban laknak, elegáns bútorok között! – Pászthory István [f]: Ezeket keressék!*), akiket a múlt igenis gazdaggá tett, és akiken ennek alapján igenis van mit fogni az állami bevételek szaporítására.

Még valamit szeretnék hozzátenni. Furcsa izgalom lép fel mindig, amikor a gazdagokról van szó és olyan hozzáadás, hogy: „de az újgazdagok!" Előre akarom bocsátani, hogy mi az újgazdagoknak a megadóztatását, jövedelemszaporításuk elvonását legalább olyan lelkesedéssel pártoljuk, mint a régi gazdagokét (*Pásztor Tamás [f]: Nagyon helyes!*), de nagyon hamis az a különbségtétel, amelyik rögtön az újgazdagokkal jön elő. Én szeretném ezt a különbséget egyszerűen eltűntetni és kimondani, hogy a gazdagok akár régiek, akár újak, akár ilyenek, akár olyanok, mind aláesnek. (*Lelkes taps a kommunista, a szociáldemokrata és a parasztpárt soraiban. – Pásztor Tamás [f]: Közeledik az ellenzék felfogásához! – Derültség a parasztpárt oldalán. – Pászthory István [f]: Hol vannak a régi gazdagok? Szerencsétlenek! Hol vannak?*)

Még a szövetkezetekről szeretnék most néhány igen komoly szót szólani. Gazdasági kérdéseink megoldása tekintetében sokban megegyezünk. Nehezen vitatható el, hogy az az egyedül járható út, amelyet a kormányprogram a megoldás érdekében kijelöl: az állami és közérdekű vállalatok racionalizálása, deficitjeiknek, költségeiknek csökkentése, a magángazdaság ellenőrzése és irányítása (*Egy hang a magyar demokrata párt soraiból: A mozik visszaadása!*), tervszerű beruházások, készletek gyűjtése a közellátás biztosítására, a kettős árrendszer és így tovább és így tovább. Az én meggyőződésem szerint mindezek a törekvések összefutnak valahol, és helyes megvalósításukra kínálkozik egy mindennél alkalmasabb módszer, nevezetesen a szövetkezetek fejlesztése. (*Tóth László [kg]: A pártok alatt? – Ellentmondások a parasztpárt soraiban.*)

Ebben a kormányprogram feletti vitában a szövetkezeti kérdés nem kapott elég hangsúlyt. A miniszterelnök úr programjában megemlítette, – de meggyőződésem és pártunk felfogása szerint nem azzal a hangsúllyal, amelyet ez a téma megérdemel, – a vitából pedig szinte érthetetlenül tökéletesen kimaradt ez a kérdés. Ezért különösképpen kell a szövetkezetekről szólnom.

Kettős alapja van annak, amit a szövetkezetekről mondani akarok, és amivel indokolni akarom azt, hogy a szövetkezeti kérdést a kormányzati program tengelyébe kell állítani, mert nagyon sok kitűzött célunkat legjobban a szövetkezetek fejlesztése révén érhetjük el. Először: a szövetkezetekről igen sok szó esik, sőt tettünk is egyet-mást a szövetkezetek érdekében, van szövetkezeti minisztériumunk, van szövetkezeti tanácsunk, van egységes szövetkezeti központunk. (*Egy hang a magyar demokrata párt oldaláról: Van egy csomó vezérigazgatónk!*) Az is igaz – viszont szövetkezeteink kétségbeejtően rosszul állnak; akár a földmíves-szövetkezeteket nézzük – és ezek elsősorban – akár a Hangya-szövetkezeteket, akár a másfajta szövetkezeteket, bizony tenger kínnal vergődnek, éppen csak hogy egzisztálnak, és nem tudják azt a feladatot betölteni, amelyre a szövetkezetek hivatottak lennének.

Elnök: Figyelmeztetem a képviselő urat, hogy beszédideje lejárt.

Erdei Ferenc [pp]: Kérek meghosszabbítást. (*Felkiáltások: Megadjuk!*)

Elnök: A Ház megadja a meghosszabbítást.

Erdei Ferenc [pp]: Ez pedig nagyon veszélyes a jövő szempontjából. Nagyon veszélyes az, ha most szövetkezeteinket a rengeteg kezdeti nehézség közt magukra hagyjuk. Nemcsak, hogy elesnek annak a feladatnak a megvalósításától, amelynek megvalósítására hivatottak, hanem romlásukkal, lesüllyedésükkel szinte kiszámíthatatlan hátrány, kár következnék be mind a paraszti termelésben, mind általában elsősorban a mezőgazdasági életben.

A másik pedig, ami miatt mérhetetlenül fontos ez a kérdés az, hogy gazdaságpolitikánk fő kérdései azok, amelyeket felsoroltam, a szövetkezetek által nagyon jól, sőt körülbelül a legjobban oldhatók meg. Akár a mezőgazdaság tervszerű beruházásait nézzük, akár az ellenőrzött árugyűjtést vagy áruelosztást szemléljük, akár az áralakítást szeretnők helyesebb, kedvezőbb mederbe terelni, mindenütt a szövetkezet az a kínálkozó módszer, amely a helyes fejlesztéssel, helyes segítséggel, támogatással ezeket a feladatokat mind meg tudná oldani.

Nézetünk szerint éppen azért, mert súlyos az ország gazdasági helyzete, mert komoly az ország közellátási helyzete, és mert komoly bajok vannak áruforgalmunkkal, az áruk összegyűjtésével és elosztásával, különösképpen elérkezett az ideje annak, hogy a kormány minden erő mozgósításával szövetkezeteink alapjait erősítse meg. (*Élénk helyeslés és nagy taps a parasztpárton, a szociáldemokrata párton és a kommunista párton.*)

Rátérek arra, hogy ez bizony pénzbe kerül, és hogy hogyan képzelem ezt mégis. Mik ezek a tennivalók szövetkezeteink alapjainak megerősítése tekintetében? Legelőször is az, ami a kormányprogramban benne is van, hogy tudniillik azt a racionalizálást, takarékosságot, egyszerűsítést, amelyet a program az állami vállalatoknál és a többi közérdekű vállalatoknál végrehajtani javasol, a szövetkezeteknél is hajtsuk végre. Valóban sok igazgató van a szövetkezeteknél is. Továbbmegyek: egyik alelnöke vagyok a MOSZK-nak, de azt mondom, sok alelnöke, túl sok alelnöke van. Ezt az egyszerűsítést, ezt a gazdaságos leépítést a szövetkezetek vonalán is végig kell csinálnunk, azonban nem egyszerű lebontással, hanem a központok és a helyi tagszövetkezeti hálózat racionális átszervezésével. Ezt megkezdtük, az egységes központ létrehozása már ezt a célt szolgálta, de állapít-

suk meg, hogy nem áll még jól ez a kérdés, még nagyon sok mindent kell elvégeznünk nagy munkával és erőfeszítéssel, hogy a szövetkezeteink valóban munkaképes, gazdaságos, teljesítőképes organizmusok legyenek.

A másik téma, amelynek útján ezt a célt elérhetjük, az állami vállalatok és a szövetkezetek köreinek világos megvonása. Bizonyos ingadozás mutatkozik gazdaságpolitikánkban a tekintetben, hogy a közérdekű gazdaságpolitikai feladatok megoldását milyen módon hajtsa végre a kormányzat; ingadozás van a tekintetben, hogy szövetkezetekre bízzuk-e ezt vagy állami vállalatokat létesítünk erre a célra vagy esetleg a magánvállalkozás területére engedjük ezt a kérdést. Ez az ingadozás és ezen túl a szövetkezetek bizonyos lemaradása az ilyen irányú megbízásokból egyik nagyon keserves kérdése szövetkezeti életünknek, és emiatt nem tudnak igazán gyökeret verni, igazán megerősödni szövetkezeteink.

Ezeket a köröket tehát világosan el kell határolni. Vannak feladatok, amelyeket egy állami vállalattal jobban el lehet végezni, de nagyon sok van, amelynek elvégzésére éppen a szövetkezet a legalkalmasabb: az ilyeneket mindenképpen a szövetkezetek számára kell biztosítani. (*Zaj a magyar demokrata párt soraiban. – Vértes István [msz]: Egyéni iniciatíva!*) Azt hiszem nem nagyon kell egyéni iniciatíva ahhoz, hogy felismerjük azokat a feladatokat és tennivalókat, amelyeket ma az ország gazdasági életében el kell végezni.

Harmadik módja szövetkezeteink fejlesztésének pedig az, hogy végre vigyük szövetkezeteink keretei közé mindazokat a közérdekű gazdasági feladatokat, amelyek a szövetkezethez illenek, amelyeket a szövetkezet képes ellátni, és amelyeknek belső természeténél fogva a szövetkezeti lebonyolítás a legjobb formája. Éppen akkor, amikor közellátásunknak ilyen kérdései vannak, amikor az árugyűjtésnek, az áruelosztásnak, az exportnak és importnak, de kiváltképpen a termelés fejlesztésének ilyen feladatai vannak, legyünk bátrak ezeket a szövetkezetekre bízni. Csak arra hivatkozom itt, hogy a mezőgazdaság hároméves tervbeli beruházásainak igen jelentékeny része a szövetkezetekre van számba véve, viszont szövetkezeteink egyéb fogyatékosságaik és egyéb képtelen körülményeik miatt nem tudják vállalni, és nem tudnak megbirkózni vele; ha pedig ezt nem teszik, ez azt jelenti, hogy a mezőgazdaságból kiesik az a beruházás.

Végül természetesen mindehhez pénz kell, ehhez tőkefedezetre van szükség. Akár állami forrásból, akár más közületi vagy akár magánforrásból, mindenképpen pénzre van szükség, mégpedig olyan – legjobb meggyőződésem szerint – hasznos beruházásokra, amelyet olyan helyre fektetünk be, ahol éppen az áruforgalomban betöltött szerepénél fogva nagyon hamar kifizetődik.

Mindez, amit elmondottam, két kifogást válthat ki, és a közbeszólásokban már el is hangzott ez a két kifogás. Az egyik az, hogy nagyon megterheli az államháztartást, a másik pedig az, hogy az egésznek valami kereskedelemellenes éle van, s ez az elképzelés a magánvállalkozást sérti. Hadd szóljak ezekről.

Ami a tőkét illeti, azt a múlhatatlanul szükséges forgótőkét és kezdeti hitelt, amely nélkül ezek a szövetkezetek nem boldogulnak, meggyőződésem szerint nemcsak az államháztartásból, nemcsak állami forrásból lehet előteremteni. El tudok képzelni olyan állami gazdaságpolitikai lépéseket, amelyek lehetővé teszik, hogy közületi, más közületi vagy magánforrásokból is tudnak a szövetkezetek fejlesztéséhez szükséges tőkéből valamit rendelkezésre bocsátani. Egy részében kétségtelenül az államot kell hogy terhelje ez, de ehhez a következőt jegyezném meg. Ez egyike azoknak az állami szükségleteknek, amelyeket egyfelől kötelességünk teljesíteni, amelyek másfelől pedig kifizetődnek, mert olyan vállalkozásba, olyan munkába adjuk be ezt a tőkét, amely egyrészt a szövetkezetek javára, a termelés és a fogyasztás javára is kamatozik, másrészt pedig az államháztartás javára is kamatozik.

A másik kifogás az, hogy ez kereskedőellenes. Miért lenne kereskedőellenes? Meggyőződésem szerint nem az, és ehhez a következőket szeretném elmondani. A kereskedelemnek megvannak a maga vitathatatlan zónái, a kereskedelemnek megvan a maga hivatása, szerepe, amelyet soha nem is állt szándékunkban megtámadni vagy kétségbe vonni. Viszont a másik oldalon a tervszerű, irányított, ellenőrzött gazdasági életnek, amelyre rá vagyunk utalva – és ebben nincs is nézeteltérés közöttünk – bőven vannak olyan területei, ahol elsősorban a szövetkezeteknek van hivatásuk és munkakörük a kereskedőkkel szemben is, de ez egy, a kereskedő munkájától külön terület. Ezek a gazdasági életnek olyan működési területei, ahol a tapasztalatok szerint még a gyenge szövetkezet is megfelelőbb, még a gyenge szövetkezet is jobb, mint az erős kereskedő, mert az ellenőrzésnek és az irányításnak egészen más garanciáját nyújtja, mint a kereskedő a maga zónájában. (*Vértes István [msz]: Tagadom!*) Vitatkozni lehet róla. Éppen elég tény igazolja azt, hogy ez körülbelül így van. (*Vértes István [msz]: Csak egy tényt!*) Az arány azonban, amely ma a kereskedelem és a szövetkezetek területe között fennáll, nézetem szerint elég rossz. Ha valami ma túlméretezett Magyarországon, akkor nézetem szerint a kereskedelem a legelsők egyike, amely túl van méretezve. (*Taps a parasztpárton. – Vértes István [md]: Alszövetkezetek!*)

Ugyanakkor mi a kereskedői szaktudást, hozzáértést, amely nélkül áruforgalmat nem lehet jól lebonyolítani, nagyon is megbecsüljük, olyannak tekintjük, mint amely nélkül nem lehet szövetkezeti áruforgalmat, szövetkezeti árugyűjtést és áruelosztást sem jól csinálni. Tehát távolról sem akarjuk elsorvasztani, feleslegessé tenni a kereskedői munkát, a kereskedői hozzáértést, de az arányon javítani éppen a túlméretezettség miatt bizony

nagyon szeretnénk és éppen a szövetkezetek révén is. (*Zaj a parasztpárton. – Vértes István [md] közbeszól.*) Hadd mondjak egy példát. A terményfelvásárlás hálózata úgy épült ki az elmúlt évtizedben, hogy a Futura, mint egy ilyen állami megbízásból működő közérdekű vállalat, kiépítette a maga gabonagyűjtő hálózatát bizományosokból, legnagyobbrészt kereskedő-bizományosokból. Ez a hálózat, meg kell mondanom, elvégezte ezt a munkát. (*Zaj az ellenzéken. – Egy hang a néppárton: Éreztük!*) A felszabadulás óta ebbe a hálózatba mind több és több szövetkezet kapcsolódott bele, részben Hangya-szövetkezetek, nagy számmal földmíves-szövetkezetek vagy egyéb helyileg alakult, központhoz nem tartozó szövetkezetek. Igen tanulságos eredménye lett ennek a pár éves munkának, ennek a pár éves változásnak, és ezt az MSZK, a Mezőgazdasági Szövetkezeti Központ tapasztalataiból bárki ellenőrizheti: ezek a szövetkezetek annak ellenére, hogy igen kezdetlegesek voltak és nagyon soknál a könyvelés, ha volt is régen, elpusztult, s új könyvvezetést nem tudtak kifogástalanul felfektetni, hogy a vezetők közül bizony nagyon sokan szakértelem nélkül kerültek oda, mégis nemcsak hogy egészen jól megállták a sarat a kereskedő-bizományosok mellett, hanem éppen az ellenőrzés szempontjából és a szállítóknak a termelők megnyugtatása és kiszolgálása szempontjából jóval hasznosabb és jobb munkát végeztek, mint a kereskedő-bizományosok.

Ez a példa is amellett szól, hogy ilyen különleges területeken, a kötött áruforgalom az ellenőrzött és irányított gazdálkodás ilyen területein bizony a szövetkezeteknek megvan a maguk hivatása, még a kereskedők rovására is. (*Kiss Ferenc [md]: Ezt bizonyítja is? – Vértes István [md]: Csak bizonyítani nem tudta!*) Tessék megnézni az MSZK-nál azokat a tapasztalatokat, amelyeket a szövetkezetekkel és a kereskedőkkel szereztek, és akkor majd bizonyítva láthatják.

A kormányprogramnak tehát a mi felfogásunk szerint a szövetkezetek kérdésében nagyon meg kell mindezt fontolnia, és be kell állítania a kormányzat munkájának olyan központi helyére, amelyet ez a kérdés megérdemel. A mi nézetünk szerint a szövetkezetek fejlesztése az egyik módja annak, hogy mezőgazdaságunk fejlesztése, paraszti termelésünk előbbre vitele érdekében a kormány megtegye azt, amit egyáltalán módjában van megtenni, szóval a legtöbbet, amire adott viszonyaink között képesek vagyunk. (*Vértes István [md] közbeszól. – Zaj.*) Van azonban más is: ha ehhez hozzákapcsoljuk azt, hogy a mezőgazdasági érdekképviselet régóta vajúdó kérdését végre meg tudjuk oldani, és megtaláljuk azt a szervezeti formát, amelyet az adott körülmények között gazdaságosan, takarékosan meg lehet valósítani. Az elmúlt rendszernek például az volt az egyik baja, hogy évi 40 millió forintot jelent, amelyet sem külön parasztság, sem az államháztartás nem vehet magára, olyan terhe ez a termelésnek. Ha tehát ezt a kérdést is meg tudjuk oldani, akkor meggyőződésem szerint megvalósítottuk mezőgazdasági előrehaladásunknak, paraszti termelésünk fejlődésének azt a két legfőbb feltételét, amelyre szükség van. Minthogy pedig ez sarkalatosan, döntően fontos tennivaló, ehhez mért nyomatékkal hívjuk fel rá a kormányzat figyelmét.

Néhány általános politikai kérdésről szeretnék még szólni, igyekezvén röviden beszélni. A közigazgatási reform az autonómia fejlesztése, a státusrendezés kérdése igen sokszor felmerült a vitában, és kellő szerepet kapott a miniszterelnök úr programjában is. De itt szintén politikailag eltérő nézetek vitatkoznak egymással. Az egyik oldalon elsősorban a községi választások napi politikai kérdéseként merül fel ez a téma, és ennek megfelelően több-kevesebb szenvedélyességgel sürgetik a közigazgatás reformját és az önkormányzati, községi és törvényhatósági választásokat.

A másik oldalon pedig Barankovics képviselőtársam hozzászólásában túlságosan elvont, túlságosan távoli perspektívába illeszkedett bele ez a kérdés, amikor ő a társadalmi alkotmány megteremtését vetette fel, amelybe szakszervezet, mezőgazdasági érdekképviselet, a szabad községek kialakítása, népvármegyék kialakítása és effélék foglalhatók bele. Én azt hiszem, nem járunk el helyesen akkor sem, ha a községi választások napi politikai kérdéseként szemléljük a dolgot és akkor sem, ha ilyen távoli, szinte platonikus messzeségbe vetítjük a kérdést. Akkor járunk el helyesen (*Közbeszólás az ellenzék soraiból: Nem értjük!*) – hogy nem érti amit mondok, arról nem tehetek –, ha ezt a dolgot sem nagyon elvontan, sem a mindennapi politikai izgalmak szempontjából nem nézzük, hanem úgy tekintjük, mint a Magyar Köztársaságnak egy történelmi feladatát, mérhetetlenül nagy jelentőségű, jövő fejlődésünk szempontjából döntő kérdését, amelyet kellő munkával és elmélyedéssel, de ugyanakkor amilyen gyorsan lehet, meg kell oldani.

A státuskérdést példának okáért szintén Barankovics képviselőtársam fogalmazta úgy, hogy a tanácsosok, osztályfőnökök, államtitkárok luxusát, különösen a fiatal, magas rangú tisztviselők túltengését nem engedhetjük meg magunknak. Ebben tökéletesen egyetértünk. (*Felkiáltások az ellenzéken: Korban fiatalok!*) A korban való fiatalságot azonban elég gyakran szokták szóvá tenni, és a Szabad Száj abból él, hogy ez irányban vicceket farag. Nézzük csak ezt a kérdést. Ez valóban státuskérdés, s ennek megoldása nézetem szerint a legkevésbé volna helyes abban az esetben, ha úgy csinálnánk, hogy az összes fiatal államtitkárokat, osztályfőnököket elcsapnánk vagy leépítenénk számukat akkorára, amekkorát éppen ki tudunk gondolni. Valóban túlzott az organizáció, túl nagy az adminisztráció, ezt csökkenteni kell. De miért állt elő az a helyzet, hogy fiatalembereket

kellett tanácsosoknak, osztályfőnököknek és államtitkároknak odatenni? (*Zaj az ellenzék soraiban. – Közbeszólások ugyanott: – Pártigazolvány!*) Én példának okáért nyugodt lélekkel vállalom a felelősséget azért, hogy harminc év körüli fiatalembereket Debrecenben tanácsosoknak terjesztettem elő, egyikéből-másikából azóta államtitkár lett. Ezt nyugodt lélekkel ma is helyesnek tartom, és azt állítom, hogy mind a demokrácia szempontjából, mind az ott végzendő munka szempontjából pótolhatatlanok, ha az összes régi tisztviselőket is számba vesszük. (*Zaj. – Szenner József [f] közbeszól.*)

Azt állítom tehát, nem annyira luxus ez, mint inkább kényszerűség. Kényszerűség azért, mert ha az a miniszter leghasznavehetőbb munkatársait kellő posztra akarja állítani, akkor a jelenlegi szolgálati pragmatika és hierarchia szerint az illetőket osztályfőnököknek vagy államtitkároknak kell kinevezni, holott sem a miniszternek, sem az illetőnek eszébe nem jutna, hogy az legyen, ha volna olyan demokratikus szolgálati szabályzatunk, hogy minden arra valót korára és rangjára való tekintet nélkül oda lehetne állítani. Kivételesen megengedi azt a mi szolgálati rendünk, de rendszerként nem, tehát a rendszert be kell tartani, muszáj olyan embereket is tanácsosokká, osztályfőnökökké és államtitkárokká tenni, akiknél tényleg nem indokolt. Az viszont, tökéletesen indokolt, hogy vezető posztra álljanak.

Ez is témája lehet a státusrendezésnek, és a másik oldalon ugyanilyen döntő és fontos témája igazgatási rendünk jobbításának, hogy a közigazgatás reformját valóban úgy hajtsuk végre, hogy az egyfelől az önkormányzati élet fejlesztését szolgálja, másfelől pedig az önkormányzati közigazgatás munkaképességét növelje. Ezt mind nagyon jól meg lehet csinálni, de nem úgy, hogy napi politikai kérdést csinálunk belőle, mint ahogy ez némely felszólalásból kitetszik.

Végül – és ezzel be is fejezem felszólalásomat – külpolitikai kérdéseinkről szeretnék néhány szót szólni, azzal is kapcsolatban, amit a miniszterelnök úr erről a témáról mondott.

Politikai közvéleményük körülbelül 1848 óta külpolitikai kérdéseinkben meglehetősen eltompult, megromlott: túlságosan frázisokban, indokolatlanul stilizált képletekben, szinte üresen elhangzó formulákban tanultunk meg gondolkozni. Szinte megszokta közvéleményünk azt, hogy a kötelezőnek érzett vagy szépen hangzó frázisokat nyugodt lélekkel újra meg újra kimondja a tekintetben, hogy emögött viszont mindenki bátran gondolhat, amit akar, úgysem kell komolyan venni az egészet. Ez a külpolitikai eltompulás és leromlás politikai közvéleményünkben természetesen nem maradt megbosszulatlanul. Hogy Magyarország egymás után olyan háborúkba ment bele, amelyeket a nép széles rétegeinek helyeslése kísért még akkor is, ha az emberek egy részében valamilyen szorongás élt, hogy: Uram Isten, talán nem is jó, így fizetünk meg azért, hogy gondolkodásunk, külpolitikai érdeklődésünk bizony meg volt zavarodva, el volt romolva és el volt tompulva.

De nézzük meg közelebbről azt a külpolitikai helyzetet, amelyben vagyunk, és azokat a szempontokat, amelyeket külpolitikánkban helyesen követnünk kell. A kis nemzetek sorsáról, magatartásáról és létérdekeiről szólott különösen Barankovics képviselőtársam, és körülbelül azt fejtette ki, hogy a kis nemzetek sorsa szinte minden lépésben függ a nagy nemzetekétől, tehát saját nagyságukhoz, erejükhöz mérten szabad csak külpolitikát csinálniok. Ezt ő körülbelül egy értette, sőt meg is mondta, hogy nem szabad állást foglalnunk sem közvetítő, sem védő, sem vádlóként a nagyok ügyeiben. Én nem tudok egészen egyetérteni ezzel a fogalmazással és ezzel a külpolitikai szemlélettel. Való igaz, hogy a kis nemzetek sorsa bizony nagyon függ a nagyokétól, de a kis nemzetek sorsa és jövője mégis csak azon fordul meg, hogy maguk mennyire állnak a talpukon, mit csinálnak, milyen magatartást tanúsítanak és milyen politikával munkálják saját jövőjüket. Mi azt hisszük, hogy a kis nemzetek sorsa közelebbről azon múlik, hogy passzíve, tehetetlenül sodorni hagyják-e magukat vagy pedig helyt állanak magukért. (*Úgy van! Úgy van! – Helyeslés és taps a parasztpárt oldalán.*)

Ezért szeretnék néhány szót szólni, mint meggyőződésünk szerint külpolitikai kérdéseink egyik döntő részéről, a szomszéd országokhoz való viszonyunkról. Mindenki mondja, hogy baráti viszonyt tartsunk fenn vagy teremtsünk a szomszédos országokkal. Ez nagyon helyes, de ugyanakkor a mi szerződésünk az, hogy ez nem elég. Aktív külpolitikai mozgás, fellépés is szükséges szomszédaink irányában ahhoz, hogy ezt a viszonyt komolyan megalapozzuk, annyival is inkább, mivel nemzetközi helyzetünk szinte minden szála szomszédainkon keresztül vezet. Hogy csak az elsőt említsem, itt van a szomszédos országok magyarságának, az ottani magyar nemzetiségű kisebbségnek a sorsa, amelynek kisebbségi jogai távolról sincsenek megnyugtatóan biztosítva. Ezeknek a sorsa például elsőrenden azon múlik, hogy milyen politikát, mégpedig milyen aktív politikát tudunk tanúsítani a szomszédos országok irányában. És a másik: közös Duna-völgyi sorsunk, szemben minden olyan imperialista erővel, amely ezeknek a népeknek a függetlenségét, szabadságát, belső demokratikus fejlődését veszélyeztetné, szintén egymásra utal bennünket, szintén azt parancsolja, hogy aktív szomszédsági viszonyt teremtsünk ezekkel a szomszéd országokkal.

És végül a harmadik, nem utolsó és nem kevésbé döntő kérdés: nemzeti létünk, az, hogy hogyan állunk meg a szomszédos országok közt, alapvetően attól függ, milyen aktív politikai fellépéssel és magatartással tudunk helyes viszonyt teremteni velük, tehát hogy ne maradjunk le, hogy ne maradjunk el, hogy ne szigetelődhessünk

el. Mindez nemzeti létünknek döntő kérdése, és azon múlik, hogy milyen szomszédsági viszonyt tudunk teremteni ezekkel az országokkal. Ez természetesen reálpolitika is, de nemcsak reálpolitika. A mi meggyőződésünk szerint elvi politika is, nevezetesen a kis népek szabadságharcának közös frontját jelenteni. Elvileg is helyes nekünk a szomszédainkkal, hasonló kis népekkel közös fronton állani a népek szabadságharcában és azokban a nemzetközi viszonylatokban, amelyek a kis népek sorsát is meghatározzák. És végül nemcsak elvi politika, hanem népi politika is, nevezetesen a sokban alapvetően közös sorsú szomszéd népekkel, azok kultúrájával, egész társadalmával és gazdasági életével eleven kölcsönviszonyt teremteni mind nekünk gyarapodásunk, nemzeti fejlődésünknek, nemzeti előrehaladásunknak a gyarapodása, mind pedig kölcsönösen hasznos s azonkívül jobban megalapozza, jobban megszilárdítja azt a politikai viszonyt, amelyet ki tudunk alakítani.

Befejezésül pedig és mindezt összefoglalva, a Nemzeti Parasztpárt egyetért azzal, amit különösen Révai képviselőtársam hangsúlyozott, nevezetesen azzal, amit a koalíció négy pilléréről mondott. Révai képviselőtársam beszélt a hároméves terv megvalósításáról, nemzeti függetlenségünk biztosításáról és az ez irányú politikai magatartásról minden imperializmussal szemben, hogy a dolgozó nép országa legyen a magyar demokrácia, hogy a hatalom a parasztság, a munkásság és a vele együtt haladó értelmiség kezébe kerüljön, tehát ne csak névleg, ne csak elvont jogokban legyünk demokrácia, hanem valóságosan is átalakuljon a magyar társadalom: ezekkel mi mind egyetértünk. Egyetértünk azzal is, hogy a koalíciónak már csak arra a múltra, arra a közös munkára is tekintettel, amelyet együtt végeztünk, de a jövőre is tekintettel legalább ennyire meg kell találnunk azt a szorosabb közösséget, ahogy ő kifejezte, véd- és dacszövetséget mindazokkal szemben, akik ezt a három pontot akadályozni akarják, akik mélyen ellene vannak, és akik nem elősegíteni igyekeznek, hanem inkább hátráltatni. Ennek kihangsúlyozásával, ezeknek a pontoknak aláhúzásával, valamint azokkal a javaslatokkal, amelyeket a Nemzeti Parasztpárt részéről előterjesztettem, különösen pedig a szövetkezeti kérdésnek kellő hangsúlyozásával, a Dinnyés miniszterelnök úr által előterjesztett programot elfogadjuk, a Dinnyés-kormány iránt bizalmunkat fejezzük ki, és a pártunk erejéhez képest a kormányprogram megvalósításának munkájában ki akarjuk venni részünket. (*Élénk, hosszan tartó taps a kormánypártokon.*)

# Józan parasztésszel*

Az élet nem könnyű, s komoly gondokkal és nehéz kérdésekkel kell birkózniok külön-külön az embereknek és együttvéve a népeknek. Benn az országban éppen úgy, mint kinn a nagyvilágban, olyan problémákkal kell megküzdeni, amelyek ránehezednek az emberekre és nyugtalanná, izgatottá teszik a kedélyeket.

Persze, nem nagyon lehet csodálkozni azon, hogy ez így van. Egy minden korábbinál rettenetesebb háború pusztított végig a világon, s szerencsétlenségünkre a mi országunkon is. A háború pusztításait megtetézte immár a harmadik esztendei aszály, amely földjeink termésének jelentékeny részét elvitte. A háború következtében és az utána előállott gazdasági nehézségek közepette a nemzetközi ellentétek sem oldódtak fel, sőt kiéleződtek. Ilyen okok következtében valóban nehéz az élet és valóban nem könnyű eligazodni a sok baj és gond között.

Tetézi még a gondok sokaságát és az emiatt keletkező türelmetlenséget, nyugtalanságot és izgatottságot, hogy ostoba beszédekkel, buta hiedelmekkel szaporítják újra meg újra a bajt. Tudatlan emberek öntudatlanul, rosszhiszemű bajkeverők azonban szándékosan terjesztik a képtelenebbnél képtelenebb híreket, meséket és rémtörténeteket, s ez nyilvánvalóan még nyugtalanabbá és bizonytalanabbá teszi az embereket.

A valóság nehéz és komoly kérdéseivel szemben éppen úgy, mint az ostoba rémmesék nyugtalanságával szemben tudnunk kell meggyőződéssel és okosan megállani, értelmesen eligazodni és helyesen cselekedni. Ez sem könnyű, de nem lehetetlen.

A gondokban, amelyek az embereket és a népeket emésztik, a parasztság is részes. A parasztságnak is megvannak a mindennapi gondjai, sőt a bajokkal való hivalkodás együgyűsége nélkül elmondhatjuk, hogy szinte a legtöbb gondja van. A jövő kialakulásának izgalma is elsősorban nyugtalanítja és izgatja a parasztságot. Azt is elmondhatjuk, hogy az ostoba híreszteléseknek és hiedelmeknek is a parasztság körében legnagyobb a kavargása és a kártevése.

A Nemzeti Parasztpárt attól a perctől kezdve, hogy megalakult, minden kritikus helyzetben helyt szokott állani. Sokszor álltunk már szemben nehéz kérdésekkel, együgyű hiedelmekkel és ilyenkor mindig a józan parasztészhez szoktunk folyamodni. Ahhoz a józan paraszti felfogáshoz, hogy elhisszük azt, amit a szemünkkel látunk, felismerjük nyugtalanító jelenségeknek is az okát, és a józan felismerés szerint ítélünk a dolgok felett, s tiszta meggyőződésünk szerint cselekedünk. És eddig még soha nem tévedtünk el. Újra meg újra tanultunk, de legfőképpen megtanultuk azt, hogy józan paraszti ésszel, s a meggyőződés tisztaságával és következetességével minden helyzetben el lehet igazodni és helyt lehet állni. Most is ezt a szerepet kell betöltenie pártunknak. Minél több gond emészti a dolgozó parasztságot és minél több ijedelem és rémítgetés riasztja akár rosszhiszemű bujtogatók és gonosztevők részéről, akár jóhiszemű, de együgyű emberek részéről a falvakban és tanyákon dolgozó parasztokat, annál inkább szükségünk van erre a józan paraszti észre és erre a következetes meggyőződésre. Világos és értelmesen felfogható tények állanak előttünk, amelyeket szemünkkel láthatunk és értelmünkkel követhetünk. Úgy alakul előttünk a történelem, úgy fejlődik velünk és körülöttünk a nép élete, hogy abban mindenki el tud igazodni, aki józan ésszel gondolkozik, és mer hinni a valóság megfogható tényeinek.

Most nagyválasztmányra ül össze pártunk több száz vezető embere, hogy mint a párt legnagyobb felelős vezető testülete, szembenézzen az ország és a nép életének gondjaival, és irányt szabjon a párt jövendő munkájának.

Összeülünk, hogy számba vegyük azokat az eredményeket, amelyeket eddig elértünk, értékeljük azok tanulságait, és levonjuk azokat a következtetéseket, amelyeket a jövőben szem előtt kell tartanunk. Ez a számbavétel alkalmas arra, hogy növelje pártunk minden öntudatos tagjának és hívének önbizalmát. Nehéz körülmények közt álltunk helyt, nehéz kérdésekkel birkóztunk meg, az eredmény, amit elértünk, önbizalmat adhat mindenkinek, hogy ezután is helyesen fogjuk megítélni a dolgokat és helyesen fogunk ennek következtében cselekedni. Összeülünk azért, hogy szembenézzünk azokkal a kérdésekkel, amelyek bent az országban és kinn a világban fel vannak adva számunkra. Itt sincs okunk nyugtalanságra és ijedelemre. Ha józan parasztésszel és a parasztság jövőjéért való felelősséggel fogjuk fel ezeket a kérdéseket, akkor éppen olyan következetesen megtaláljuk a helyes utat, mint ahogy eddig megtaláltuk.

Az élet mindennapi gondjai felett és a jövő nagy kérdéseinek az árnyékában a legélénkebben felvetődő kérdés az, hogy miképp találhatjuk meg okosan és helyesen szerepünket az ország kormányzásában. Sokakban

* Szabad Szó, 1947. november 1.

van olyan kishitű türelmetlenség, hogy nekünk, a parasztság legigazibb képviselőjének, nem is jó az, hogy a kormányzás gondjában és felelősségében osztozunk. Önmaga felett és a parasztság felett ítél az, aki így gondolkozik. Ezerszer és ezerszer megtanulhattuk, hogy nem panaszkodással tudunk segíteni magunkon, hanem azzal, ha dolgozunk, erőnket gyarapítjuk és legjobb meggyőződésünkkel, legtisztább szándékainkkal részt veszünk az ország és a nép vezetésében. Hiába beszélnek akármilyen képtelen ostobaságokat a demokrácia ellenségei, valóságosan felszabadultunk, és valóságos lehetőség számunkra az a szabadság, hogy sorsunk irányításába beleszóljunk. És olyan ajándéka ez a történelemnek, amit nem lehet eléggé megbecsülni. Igenis, minél jobban és minél hatásosabban részt kell vennünk az ország kormányzásában, mert ez az egyetlen helyes és lehetséges útja annak, hogy segítsünk magunkon, és előbbre vigyük a parasztság ügyét.

A koalíciós kormány és ennek a kormánynak a programja az út és lehetőség arra, hogy ebben és ezen keresztül eredményesen szolgáljuk a parasztságot. Ezért vagyunk mi a koalíció egyik kormányzó pártja, és azért akarunk mindig jobban és erősebben tényező lenni az ország vezetésében.

Tudjuk, hogy nagyon sok a mindennapi gond, amely gyötri a parasztságot. Azt is megértjük, hogy ez nyugtalanná és türelmetlenebbé teszi az embereket. Egyet azonban tanuljunk meg: csodát nem lehet tenni, erre még a demokrácia sem képes. De segíteni lehet, fokozatosan könnyíteni a nehézségeket szintén lehet, és erre egyedül és kizárólag a demokrácia képes, mégpedig annak az arányában, ahogy magunk is hittel és meggyőződéssel és szervezett erővel kivesszük a részünket az ország vezetésének gondjából.

Nagyon sok mindent kíván a parasztság és nagyon sok mindent szeretne elérni. Sok mindent meg is lehet csinálni. Nem úgy azonban, hogy siránkozunk és panaszkodunk, hanem úgy, hogy megfogjuk a dolog végét és megkeressük a helyes cselekvésnek a sorját, azon elindulva, szívósan dolgozunk mindaddig, amíg célt nem érünk. Érdekképviseleti szervezet kell a parasztságnak, a paraszti termelés gondján kell könnyíteni, a parasztság termelvényeinek az értékét kell biztosítani a verejtékező termelő számára. Mindezt meg lehet oldani, de csak akkor, ha nem ijedten és hitetlenül, hanem meggyőződéssel és céltudatos munkával fogunk hozzá.

A jövő kérdései is izgatják és nyugtalanítják a parasztságot. Mi lesz velünk annyi mérhetetlen aszály és hátramaradás után, mi lesz a földhöz jutott új birtokosokkal, mi lesz a tengernyi gonddal küszködő kistermelő parasztsággal?

Bizonyos, hogy nagyon sokat kell még vergődnünk, küszködnünk és kívánságainkról lemaradoznunk, de az is bizonyos, hogy minden akadály és minden nehézség ellenére haladunk előre. Hasonlítsa össze bárki azt, ami pusztulás 1944 őszén volt, ami zavar és kínlódás 46 őszén volt, és ha ezt józan ésszel, komoly megfontolással teszi, rá fog ébredni, hogy 47 őszén mennyivel vagyunk előbbre. Az is, amit a felszabadulás három esztendeje alatt elértünk és az is, ami ma előttünk áll, hitet és reményt adhat mindenkinek, hogy jó úton járunk és haladunk előre. Van okunk, nagyon sok okunk a türelmetlenségre. Sok mindent nem végeztünk még el. Sok mindent nem tettünk meg a parasztság érdekében, és sok mindent elmulasztottunk a parasztság ellenségeivel szemben, de mégsem vagyunk egészen tétlenek, és munkánk mégsem volt egészen eredménytelen. Mindenki, aki tud komolyan és értelmes ésszel gondolkodni, az tud hinni a parasztság jövőjében és tud ezért dolgozni.

Országos nagyválasztmányunk most, a felszabadulás harmadik esztendejének végén, amikor ez a testület immár negyedszer ül össze, ezzel a komolysággal, felelősséggel és ilyen józan paraszti felfogással fogja sorba venni mindazokat a problémákat, amelyeket a történelem feladott számunkra és amelyekre felelnünk kell. Mindenki bizonyos lehet benne, hogy így nyúlva a kérdésekhez, szétfoszlanak előttünk az ijesztő rémítgetések, ostoba fecsegéssé süllyednek a hitetlen és türelmetlen okoskodások, és világossá lesznek azok a tények, amelyek továbbhaladásunkat biztosítják. Meg fogjuk találni pártunk jövő fejlődésének a helyes útját, a parasztság mindennapi gondjainak lépésről lépésre való leküzdését, és fel fogjuk mérni a parasztság távolabbi jövőjének az útját. Ahogy eddig minden helyzetben és minden körülmények közt eligazított bennünket tiszta elvi meggyőződésünk és helyes paraszti öntudatunk, úgy most is el fog igazítani. Nem kétséges, hogy mostani számvetésünk és programadásunk alapján a Nemzeti Parasztpárt még erőteljesebben és még biztonságosabban tényezője lesz mind a parasztság emelkedésének, mind a magyar demokrácia előrehaladásának.

# A Nemzeti Parasztpárt Országos Nagyválasztmánya*

November elsején és másodikán ül össze pártunk Országos Nagyválasztmánya, immár negyedszer a fölszabadulás óta. Három esztendő derekas munkája, sikere, csalódása és mindenekfölött tapasztalata van mögöttünk, amikor most újra összeül pártunk legfőbb határozó testülete, hogy megtárgyalja a párt szervezeti és politikai kérdéseit, és állást foglaljon a magyar demokrácia legfőbb gondjaiban.

A demokrácia három esztendeje alatt nagyon sokat változott, alakult körülöttünk a világ. Fejlődött a pártunk, változott idebenn a magyar demokrácia frontja, és változott odakinn a világ a nemzetközi politikában. Mindez új kérdéseket ad föl a parasztság jövendő sorsára nézve és nekünk, a dolgozó parasztság pártjának felelnünk kell ezekre a kérdésekre.

Öntudattal és felelősségtudó biztonsággal állapíthatjuk meg, hogy a Nemzeti Parasztpárt nem maradt le az időben. Nem bomlottak meg soraink, nem zavarodtak össze politikai eszméink, és nem vesztettük el a fejünket a politikai élet viharzásai közepette sem. Ellenkezőleg. A párt tábora növekedett és szilárdult, politikánk tisztább és világosabb lett, a helyünk és szerepünk fontosabb, mint valaha a magyar demokrácia frontján és a magyar parasztság jövőjének útján.

Erről a helytállásról, erről a fejlődésről és ezekről az eredményekről adhat számot elsősorban az Országos Nagyválasztmány.

De megváltozott a magyar parasztság politikai fölsorakozása is. Amíg a Nemzeti Parasztpárt tábora, az öntudatos parasztok serege, megbízhatóan és számottevő mértékben gyarapodott, addig a parasztság nagy tömege új elhelyezkedést keresett a politikai frontok között. Növekedett a két munkáspárt parasztтábora is, de olyképpen, hogy érzékenyen apadt a Szociáldemokrata Párt paraszti szavazatainak a száma, viszont erőteljesen növekedett a Kommunista Párt parasztsága. A legnagyobb tömeg azonban a politikai hangulatok hirtelen hatása alatt elfordult a Kisgazdapárttól, amely a legnagyobb paraszti párt volt és az ellenzéki pártokban kötött ki.

A választásnak ez az eredménye rendkívül fontos eseménye a magyar parasztság további fejlődésének. Azt mutatják ezek a választási eredmények, hogy parasztság, melynek csak egy része emelkedett még a politikai öntudatnak arra a fokára, hogy világosan fölfogja paraszti osztályhelyzetét, és a fejlődésnek, a fölemelkedésnek helyes és lehetséges útján keresse boldogulását. A másik rész még ma is, úgy, mint a régi rendszerek népámító és népbutító hatalma idején, hangulatoknak és oktalan félelmeknek esik áldozatul, és végzetesen eltéved a politikai tájékozódásban.

Mi következik ebből ránk, a Nemzeti Parasztpártra nézve? Az, hogy nekünk kell felelősen helytállni a parasztságért, és még fokozottabb felelősséggel vinni a parasztság helyes politikáját egyre szélesebb és szélesebb tömegekre kiterjesztve. Ez nem könnyű, de nem lehetetlen föladat.

Nekünk kell most is helytállni azokért a parasztokért is, akik eltévelyedtek, akik nem hisznek a demokráciában, akik nem találták meg a paraszti fejlődés helyes útját.

Ebből a helytállásból mi többszörösen jól vizsgáztunk, s most, amikor a jövő nagy kérdéseiben kell döntenünk a Nagyválasztmányon, újra jól fogunk vizsgázni a történelem előtt.

Országos Nagyválasztmányunk napirendre tűzte a párt szervezeti életének minden fontos kérdését és a parasztság mai helyzetének minden döntő politikai és gazdasági problémáját. Ezeket fogja az Országos Vezetőség egyenesen és nyíltan föltárni, s ezek fölött fog határozni a Nagyválasztmány, a dolgozó parasztság igazi parlamentje.

Nincsenek kétségeink, hogy pártunk döntései méltók lesznek eddigi helytállásunkhoz és a magyar parasztság jövő fejlődéséhez.

* Paraszt Ujság, 1947. november 2.

# Rendezzük végre közös dolgainkat*

Tegnap ünnepeltük a Jugoszláv Népköztársaság kikiáltásának második évfordulóját, tegnapelőtt pedig Romániában voltunk, és kulturális egyezményt kötöttünk a két ország közt, és leraktuk a kölcsönös barátsági szerződés alapjait. A kölcsönös baráti érzéseknek olyan megnyilvánulásai ezek, amelyek arra késztetnek bennünket, hogy vissza a történelembe és előre a fejlődés irányába felmérjük ennek a kölcsönös barátkozásnak a jelentőségét.

Délkelet-Európa történelme hosszú időn keresztül nem a kölcsönös barátság útjain haladt. A történelem nagy fordulóját éljük most, amikor annyi ellenségeskedés és szembenállás után a közös sors világos átérzése közös együtthaladásra vezet bennünket.

A népek között, Délkelet-Európa paraszti népei között soha nem volt ellenséges szembenállás. Magyarország, Jugoszlávia, Románia és Csehszlovákia népei soha nem éltek idegenként egymás mellett. A Nyugat-Európából ide áramló szellemi és gazdasági törekvéseket mindenkor nagyon hasonlóan fogták fel népeink. A mezőgazdaság módja és népeink paraszti kultúrája századokon át közös mederben haladt szüntelenül kölcsönhatásban egymással. A nép nyelve, a népzene és a nép gondolkodása családi közelségben alakult egymás mellett, s a rokonságnak számtalan jegyei láthatók ma is minden vonalon. Csak felül, az uralkodó hatalmak, az államokat vezető uralkodó osztályok között fejlődött ki az ellenségeskedésnek az a hagyománya, amely mármár tragikussá tette az egymás mellett élő népek sorsát.

A mostani történelmi fordulatnak az az értelme, végre ráléptünk arra az útra, amely egymás mellett és előre vezet. Ráléptünk arra az útra, amelyen nem egymás ellen törünk, hanem egymás mellett előrehaladva kölcsönösen biztosítani tudjuk népeink nemzeti előrehaladását.

Kelet-Európában minden ország csak ezen az úton érhet jobb sorsot, mi ezt különösen tragikus tapasztalatok árán tanultuk meg. A kiegyezéses Magyarország is, Horthy Magyarországa is egyformán rettenetes tanulságokkal vezetett rá bennünket erre az útra. Mi végérvényesen megtanultuk, hogy nemzeti létünk és jövőnk éppen úgy, mint a szomszéd országok magyarságának léte és jövője csak a szomszédainkkal való barátság s együtthaladás útján biztosítható.

Hasonló tanulsága van szomszédaink történelmének is. A leghamarabb és a leghatározottabban a szövetségi Jugoszláv Népköztársaság vonta le a történelmi tapasztalat következményeit. De elismerésre méltóan követte ezt az utat a román demokrácia is. A csehszlovák demokrácia még viaskodik a múlt szellemével, és sorsunk közösségét még nem érzi át eléggé. De más utat a csehszlovák demokrácia sem követhet.

Amilyen örvendetes, lelkesítő a kelet-európai népek előrehaladásának ez az útja, annyira nem könnyű járni rajta. Ahogy a mi történelmünkben az uralkodó erők versengése újra meg újra elrontotta népeink baráti viszonyát, s ellenségekké igyekezett vadítani őket, úgy a szomszéd országok régi rendszerei is igyekeztek nem lemaradni ebben a népvesztő ellenségeskedésben.

Az a történelem nagy előrehaladása, hogy ma a kölcsönös barátság érzésével együtt támad fel magyarokban, románokban és Jugoszlávia népei között a felismerés és a szándék, hogy nem egymás ellen, hanem egymás mellett mehetünk előre. Mi is tudjuk, a felelős jugoszláv és román hazafiak is tudják, hogy mennyi bizalmatlansággal, mennyi gyanakvással kell megküzdenünk. Tudjuk, mennyi hamisan felhevített nemzeti érzést kell az igazi hazafiság és az igazi népi öntudat egyenes útjára visszavezetni. De elindultunk ezen az úton.

A magyar demokráciát nem érheti vád, hogy nem őszintén, egyenesen és fenntartás nélkül halad ezen az úton, és hogy nem veszi fel a harcot a múlt minden kísértetével szemben. Azt is a legnagyobb tisztelettel és megbecsüléssel kell megállapítanunk, hogy a szövetségi Jugoszláv Népköztársaság kikiáltása hasonló egyenességgel, őszinteséggel és komolysággal indult el ugyanezen az úton. Romániai látogatásunk legfőbb eredménye is az, hogy a román demokrácia vezetői, együtt az erdélyi magyarság vezetőivel szintén halálosan komolyan levonták a keserves történelmi lecke tanulságait. Nem kételkedünk benne, hogy Csehszlovákia demokráciája is csak ezen az úton haladhat. Mindeddig több a fájdalmas seb, amelyet ezen az oldalon kaptunk, mint az örvendetes előrehaladás. Nem hisszük azonban, hogy Csehszlovákia demokráciája képtelen lenne ugyanarra a belátásra és felemelkedésre, amire a jugoszláv, a román és a magyar demokrácia képes volt.

Az út egyenes előttünk, és mindannyiunk számára ugyanaz. Mi hiszünk abban, hogy új történelmi korszak kezdődött a kölcsönös barátság tetteivel. Ez az út befelé népeink felszabadulásához, kifelé népeink nemzeti fölemelkedéséhez vezet.

* Szabad Szó, 1947. november 30.

# Múlt és jövő*

Újra mögöttünk van egy esztendő, s a századik immár 1848 óta, a jobbágyfelszabadítás törvénybe iktatása óta. Mögöttünk van a történelemnek egy közel százesztendős szakasza, amely nehéz, sötét és kilátástalan volt a parasztság számára. És mögöttünk van egy új korszak három esztendeje, amely szintén nem volt könnyű, de már nem volt kilátástalan. A három év együttvéve többet oldott meg a parasztság évszázados görcseiből, mint az előtte járt majdnem száz esztendő együttvéve. Sőt, amit ez a rosszemlékű század újra meg újra erősebb csomóra kötött, azt végre kioldottuk. Felosztottuk azt a nagybirtokot, amelyet az elmúlt század politikája olyan féltően és elkeseredetten védett, ezzel a parasztság történelmét új korszakba fordítottuk.

És most a jövőnek nézünk elébe. Ha egy századon át bizonytalanság volt a parasztság jövője vagy bizonyosan reménytelen, akkor most megfordult a sorsunk. Nyitva áll előttünk a jövő, s reményeink bizonyosak aziránt, hogy az új korszak a parasztság szabad fejlődését hozza. Világos tények és nyilvánvaló következtetések mutatják az előttünk vezető utat, és mögöttünk egy sötét korszak kísérteti emlékei adják az összehasonlítás megbízható mértékét.

1848 százéves fordulóján történelmi távlatokra tanít bennünket az emlékezés. S nem kell félnünk kinyitni a szemünket e távlatok előtt, s merni gondolkozni a történelem útmutatása szerint. Az a három esztendő, amit az új korszakból átéltünk, meghozta a felszabadulás nagy élményét, megadta a földet, de hozott magával rengeteg bajt, gondot és keserűséget is. Ezek a nehézségek húzzák le a paraszti gondolkodást, s ezek vetik meg az ágyát annak, hogy félelemmel és aggodalommal tekintenek sokan közülünk a jövő felé.

A háborús ijedelmen kívül, amelyet sikeresen szítanak a régi világ sóvárgó lovagjai és a hatalmukat vesztett uraságok suttogásai, újra meg újra feltör a kérdés sokak lelkéből: hová, merre tartunk az új korszakban, s lesz-e jobb jövője a parasztságnak.

A háború ijedelmét nyugodtan félretehetjük. Aggódni lehet, de megijedni nem szabad. A világ népei nem ott tartanak, hogy belátható időn belül háborút lehessen előidézni. A háborús uszításnak szándéka megtörne a népek ellenállásán, ha tényleg háborúra akarnák elszánni magukat. De nem is szánják. Nemcsak a karácsony megbékélő hangulata sugalmazza, hogy ez így van, de a nemzetek erői és a népek elszánt békeszeretete sem fogják megengedni, hogy háború legyen.

Sokak lelkét égeti a jövő békés alakulásának a gondja is. Valóban a felszabadulás felé halad a parasztság, és valóban nem új nyomorúság és új szolgaság várakozik rá? – így teszik fel a kérdést és őszinte ijedtség és aggodalom kíséri ezeket a kérdéseket. Ha leszámítjuk mindazt a kártevő rémítgetést és fenyegetést, amelyet a nép és a demokrácia mindenre elszánt ellenségei terjesztenek, akkor is marad komoly magva a kérdésnek, ami a szívek mélyéből tör fel.

Nézzünk hát szembe e kérdésekkel, annak a történelmi távlatnak az áttekintésével, amelyet a 48-ra való emlékezés tár fel szemünk előtt. A legkevesebb, amit halálos bizonyossággal mondhatunk az, hogy jobban, mint valaha van jövője és van felfelé való fejlődése a parasztságnak. Merjük csak bátran mérlegre tenni az elmúlt három esztendőt. Minden baja, kínlódása és nyomorúsága ellenére nem többet és nem jobbat hozott a parasztságnak, mint az előtte járó évszázad? Persze a háború nyomorúságát és a háborús pusztulás kínjait ne ennek a három esztendőnek a számlájára írjuk, hanem oda, ahová tartozik: a megelőző évtizedek és évszázadoknak a számlájára.

De ennél sokkal több és sokkal nagyobb az, ami feltárul előttünk, ha bátran, az oktalan félelemtől megszabadulva nézünk jövőnk felé. Minden, amit a három esztendő alatt megalapoztunk, s minden, aminek az útját a jövő esztendőkre előkészítettünk, az igazi fejlődés és a valóságos felszabadulás felé vezeti a parasztságot. Most igazán lehet és lesz is előrehaladásunk. Most fog feloldódni, népi demokráciánk útján mindaz a görcs, amivel századok feudális rendje és kapitalista gyarmatosítása megkötözte és lenyűgözte a parasztságot. Minden, ami alatt sorvadoztunk az elmúlt esztendő alatt, most levehető a vállainkról, és megszabadítva magunkat a szinte már megszokott terhektől, megkönnyebbülten mehetünk előre.

Az élet minden területén nyitva áll ez a fejlődés, és megindult ez a felszabadulás. Most elérhetjük, hogy termelésünket, amely nyomorúságosan lemaradt az elmúlt évszázadban, felemeljük arra a fokra, amely életünk gazdagabb ellátásához és a világ piacain való helytálláshoz szükséges. Most megvalósíthatjuk azt, hogy a paraszti munkát emberibbé és eredményesebbé tegyük mindazokkal a vívmányokkal, amelyeket a modern termé-

* Szabad Szó, 1947. december 25.

szettudomány és az ipari fejlődés kínál a parasztságnak. Most elérhetjük végre azt, hogy a parasztság társadalmi rangját és emberi becsületét arra a fokra emeljük, amely megilleti a becsületben élő embert és a derekasan dolgozó munkást. Annak is megnyílt előttünk az útja, hogy végre a nemzeti műveltség alkotó részese legyen a parasztság és hogy mindez a műveltség, amely a parasztság közösségeiben felnőtt, most alkotó részese legyen a magasabb nemzeti műveltségnek, és azt új meg új színekkel gazdagítsa a felszabaduló parasztság.

Aminek az útjára léptünk, az egyszerűen és sommásan a felszabadulás útja. Felszabadulás minden alól, ami az emlékezetes száz esztendő alatt terhelt bennünket, s ami a jobbágyfelszabadítás törvénybe iktatása után még majdnem száz évig nem teljesedett be.

Az aggodalmak, amelyek a szívekben élnek, csábítással vegyest ejtik tévedésbe a parasztságot. Sokfelől és sokféleképpen súgják és suttogják, hogy veszedelemnek nézünk elébe, hogy a jövő nem szabadságot, hanem új nyomorúságot és új szolgaságot tartogat számunkra. Ha egymás mellé állítjuk e sokféle rémítgetést, kiderül, hogy mindnyájának két forrása van. Az egyik a múlt kísértése, a feudalizmus és a fasizmus emléke, amelyet csábító körítéssel tálalnak, a másik pedig a kapitalizmus vélt szabadságának csalóka délibábja. Ez van a mélyén annak a félelemnek és annak a félemlítésnek, amely a baloldali fejlődéstől, a népi demokrácia iránt való hittől és bizalomtól visszatartja az embereket. Ez van a mélyén a magántulajdon körüli idegességnek, a kolhoz és a csajka eszelős meséjének.

Nézzük meg ezt a két forrást közelebbről.

A múlt szelleme és megkövült maradványai még nem semmisültek meg. A parasztság úgy belenyomorodott a jobbágyságot is túlélő alsórendűségbe, hogy most, amikor lehetséges lenne, alig mer kilépni belőle. A feudalizmus századainak a nevelése beleverte a parasztságba azt, hogy nem lehet olyan ember, mint a többi, hanem külön paraszti sorsa és paraszti hivatása van. És ezt a nevelést megtetézte a fasizmus néhány esztendeje arról szóló képtelen elméletekkel, hogy a társadalom rendjében a föld és a vér parancsa szerint milyen hivatást kell betölteni a parasztságnak. Ez a múlt nyűgözte le az embereket annyira, hogy még a bátrabb és öntudatosabb parasztok is csak ennek a paraszti alsóbbrendűségnek a lidércnyomása alatt tudnak gondolkodni, és külön paraszti mennyországban keresik az üdvösséget.

A történelem azonban könyörtelenül a végére jár minden hamis képzelődésnek. A feudalizmus az feudalizmus, és a fasizmus az fasizmus. S mindkettőnek az a lényege, amit keservesen megtanultunk a közelebbi és távolabbi múltban. Nem származik tehát semmi jó a parasztság számára ezeknek a rendszereknek semmiféle fajtájából, bármit ígérnek is, és bármilyen kívánatosnak, üdvösnek vélt szerepet szánnak is a parasztságnak. Minden, ami a feudalizmusnak vagy a fasizmusnak a tartozéka, az semmi jót nem tartogat a parasztság számára. Azt hozná újra, amit a múlt hozott; lesüllyedést, gazdasági elnyomást és szellemi romlást, akármilyen elméletbe vagy akármilyen érzelmek gőzébe csomagolja is elveit. A történelem tanítása félreérthetetlenül egyszerű és világos: mindent megsemmisíteni és mindent megtagadni, ami ehhez a világhoz kapcsolná a parasztság sorsát. Mindentől megszabadulni, ami ideköt bennünket, mert ha valami valószínűtlen csoda visszahozná valamilyen formában ezt a világot, akár abban a formában is, ahogy a hamis álmoktól megszédített parasztok képzelik, akkor lesüllyedést, társadalmi és gazdasági elnyomorodást hozna a parasztságnak.

És mit hozna a kapitalista fejlődés délibábja? Akármilyen fényes képekkel csábít is ez a suttogásokban és vágyakozásokban gőzölgő délibáb, mögötte a valóság ijesztő és rettenetes. Amerikával példálóznak a kapitalizmus ügynökei. Valóban, Amerikában a mezőgazdaságban is a végső következményekig végbement a kapitalista fejlődés. És mi az eredménye? Kizsákmányoló kapitalista nagybirtok az egyik oldalon, egyre növekvő tömegű, országútra kitett proletárok a másik oldalon. Szóval a parasztság szétesése és pusztulása ennek a fejlődésnek a következménye. Ilyen fejlődés Magyarországon nem lehetséges, de még ha lehetséges lenne is, minden erőnket meg kellene feszíteni, hogy megakadályozzuk és elkerüljük ezt a folyamatot. Vagy beszélnek más kapitalista országok gazdag parasztjairól. Így van. Vannak gazdag parasztok ezekben az országokban, de mellettük összehasonlíthatatlanul nagyobb tömegű a proletár parasztoknak, cselédeknek, béreseknek és napszámosoknak a tömege.

Ezt a jövőt nem kívánhatjuk magunknak. S aki tud tanulni a történelmi leckéből, és tud a maga osztálya és népe iránt felelősséggel gondolkozni, az mindent akar inkább, mint ennek a fejlődésnek a bekövetkeztét.

Meg kell tehát tanulnunk a történelemből, hogy a kapitalizmus szabadjára hagyott fejlődése nem tartogat jövőt a parasztság számára. Meg kell tehát tanulnunk, hogy ennek a fejlődésnek minden fajtáját és minden formáját világosan felismerjük, és megvédjük tőle magunkat és jövőnket. Le kell számolnunk azokkal az ábrándokkal, amelyek a kapitalista rendszer szabadjára engedett fejlődésétől várják a parasztság jobb jövőjét. Délibábos képzelgés, amit erről a jövőről buzgón festegetnek a parasztság felé, s a délibáb mögött olyan valóság húzódik meg, amelyet nincs paraszt, aki kívánhatna magának és gyermekeinek. Ennek a gondolkozásnak, ennek a politikai számítgatásnak minden fajtáját éppen úgy le kell rombolnunk és meg kell tagadnunk, mint ahogy a feudalizmus kísértésével örökre és végérvényesen leszámoltunk.

A jövő egyedül és kizárólag azon az úton áll előttünk, amelyet a népi demokrácia megnyitott számunkra. Ezen az úton lépünk valóban új korszakba, és ezen az úton építhetünk valóban emberibb és szabadabb jövőt magunknak az elmúlt századok nyomorúságai után. Tudjunk tehát hinni a történelemnek és 48 dicsőséges emléke, s az utána következő csaknem száz esztendő keserves emlékezete erősítsen meg minden öntudatos, sorsáért felelősséget érző parasztot, hogy jó úton járunk, és lépésről lépésre közelítünk a parasztság teljes felszabadulásához.

# A magyar parasztság egy éve*

Napjaink tele vannak panasszal és nem is ok nélkül. De, ha években gondolkozunk, mindjárt másképp fest a helyzet. Gondoljunk csak arra, hogy mi volt a magyar paraszt élete 1944 őszén vagy 45 tavaszán, de akár 46 őszén is. Ha visszatekintünk a 45-ös és 46-os esztendőkre, lehetetlen nem éreznünk azt a hatalmas előrehaladást, amit azóta értünk el.

Mi volt a 45-ös és 46-os években? Akkor kezdtük végrehajtani a földreformot, és e két esztendő arra ment rá, hogy jól-rosszul felosztottuk a nagybirtokokat és földet foglalt az urak földjéből 600 ezer parasztcsalád.

Ugyanez a két év volt a földműves-szövetkezetek küzdelmes próbálkozásainak ideje. A két év alatt kétezer földműves-szövetkezet alakult meg az országban, amelyek közül pár száz életre is vergődött. Többsége azonban beleragadt a kezdeti nehézségekbe.

Vagy nézzük a parasztság politikai sorsának, politikai magatartásának alakulását. 1945 őszén tartottuk az első demokratikus választást és azon, kereken számolva, kettő és félmillió paraszti szavazatból 1 millió 600 ezer esett a Kisgazdapártra, 350 ezer a Kommunista Pártra, 250 ezer a Szociáldemokrata Pártra, és a Nemzeti Parasztpárt kapott 300 ezer paraszti szavazatot. Mit mutatnak ezek a számok? Azt, hogy a parasztság többsége a Kisgazdapártra szavazott, más szóval félt rászavazni akár a munkáspártokra, akár a parasztpártra.

Ha így történelmi távlatból nézzük az esztendők múlását, és a múlthoz mérjük jelenlegi állapotunkat, lehetetlen észre nem vennünk, hogy minden vonalon haladtunk néhány lépést.

Ebben az esztendőben immár befejeződik a földreform. Az év végéig minden kiosztott szántóföldet telekkönyvbe iktatnak, legfeljebb néhány vitás földdarabnak a sorsa marad még függőben. Meg fog történni a házhelyek telekkönyvi bekebelezése is, legalábbis nagyobb részében. 1947. óesztendő napján elmondhatjuk, hogy a földreform törvényesen is, papíron is be van fejezve.

Nem kevés előrehaladás az sem, amit a földműves-szövetkezetek fejlődése megtett. A megalakult kétezer földműves-szövetkezetből ma már ezret is meghaladja azoknak a szövetkezeteknek a száma, amelyek valamilyen területen tűrhetően dolgoznak. Sok szövetkezetnek van hasznosan forgalmazó beszerző boltja. Még több szövetkezet traktorokat tart üzemben, és ezzel a földhöz jutottak ezernyi hold földjét szántja fel. De vannak olyan földműves-szövetkezeteink, amelyek az értékesítés vagy különböző ipari üzemek fenntartása terén értek el tiszteletre méltó eredményt.

A földműves-szövetkezeteknél azonban álljunk meg egy pillanatra. Ebben az esztendőben megvalósítottuk a szövetkezetek központi egységét. Nincs többé földműves-szövetkezeti központ, nincs Hangya-központ, hanem egyetlen általános központ van, a Magyar Országos Szövetkezeti Központ. Azt reméltük, hogy ily módon több segítséget, több árut és több piacot tudunk nyújtani a földműves-szövetkezeteknek. Sajnos, még nem értük el ezt a célt. Sok és jogos panasz van az egységes központ ellen, és éppen a földműves-szövetkezetek részéről. Nem szabad azonban elcsüggednünk. Ha sok is a baj az egységes központtal, nem kell és nem szabad ennek soká így maradni. Bátran bízhatunk abban, hogy a jövő esztendőre már ez a központ jóval szervezettebben és jóval igazságosabban fog működni. A tagszövetkezetek panaszai ma indokoltak még. De ebben az évben is dolgozhatunk már azért, hogy legalább a jövő esztendőben ne legyen ok a panaszra.

Nem múlt el ez az esztendő nyomtalanul a parasztság politikai állapota felett sem. A 47-es választás más eredményt hozott, mint a 45-ös. A két és félmillió paraszti szavazatból többet kapott a Parasztpárt is. Kevesebbet kapott ellenben a Szociáldemokrata Párt, de különösen kevesebbet, még a felénél is lényegesen kevesebbet a Kisgazdapárt. Ezzel szemben két ellenzéki jobboldali párt – Pfeifferék és Barankovicsék – a Balogh-párttal együtt közel egymillió paraszti szavazatot kaptak.

Mit jelent ez? Azt, hogy lassacskán növekedett az öntudatos parasztok tábora, amit a Parasztpárt növekedése mutat és alig csökkent a régihez ragaszkodó és ma ellenzékhez húzó parasztok száma. Magyarul ez annyit jelent, hogy politikai előrehaladásban elég kevésre jutott a felszabadulás pár esztendeje alatt a parasztság. De ne essünk kétségbe. Valamennyit haladtunk előre, és ha bízunk magunkban és lankadatlanul dolgozunk, a jövő esztendőkben nagyobb léptekkel haladunk tovább.

Gazdasági helyzetünket különösen nehéznek érezzük ebben az esztendőben. Itt se essünk azonban a mindennapok gondjainak reménytelenségébe. Ha esztendők távlatából nézzük gazdasági helyzetünket, a sok baj, gond és nyomorúság mellett olyan vigasztalót is találunk, amit a régebbi múltban hiába kerestünk volna.

* Parasztnaptár, 1948. 29–31.

Igaz, ez az esztendő nagyon szigorú volt. Olyan aszály látogatta meg országunkat, amilyen 120 esztendeje nem volt. Még a 63-as aszályos esztendő sem tartott ilyen soká. Pedig azt úgy emlegetik nagyapáink, mint az egyiptomi hét szűk esztendő egyikét. Emellett van még egy másik általános gazdasági nehézség is, ami ránehezedik egész Európa életére. A háborúban megviselt országok nem tudtak még talpraállni, a termelés még nem érte el azt a fokot, amit a szükségletek megkívánnának, tehát Európa-szerte nehéz, válságos és szűkös, sőt nyomorúságos az élet, ez alól mi sem vonhatjuk ki magunkat.

Emiatt van, hogy nem ok nélkül panaszkodunk és mindennapjaink gyötrő gondokkal vannak teli. De ha túlnézünk a sok szükségen és nyomorúságon, és összehasonlítjuk gazdasági állapotunkat az esztendővel vagy kettővel ezelőtti helyzettel, nincs okunk kétségbeesni. Állatállományunk nagyon szépen gyarapodott. Igaz, hogy ez a takarmányszűk esztendő meg fogja tizedelni jószágainkat, de mégis előbb vagyunk, mint amikor a háború elviharzott felettünk. Növénytermelésünk szintén haladt valamit minden aszály ellenére. Arról se feledkezzünk meg, hogy a mezőgazdasági termékek ára egy fokkal javult az iparcikkekhez képest az esztendővel ezelőttihez arányítva. Enyhült valamit a beszolgáltatási kötelezettség is, amely 45-ben és 46-ban a végsőkig szorította a parasztságot. Mindez együttvéve sem jelenti azt, hogy a parasztság elégedett lehetne, de arra elegendő ez a nyilvánvaló előrehaladás, hogy jövőnk felől ne essünk kétségbe, és lankadatlan erővel dolgozzunk.

Ez az esztendő minden gondja, nyomorúsága és elégedetlensége ellenére is előre vitte a parasztságot a társadalmi fejlődés, a felemelkedés útján. Igaz, hogy kihültek már azok az óriási remények, amelyekkel 45 tavaszán nézett a parasztság jelentékeny része a felszabadult élet felé. Sokan visszaestek régi hitetlenségükbe és régi reménytelenségükbe. Sokan elfelejtették már a háború megpróbáltatását, a régi úri rendszer nyomorúságát és hajlandók lennének arra gondolni, hogy talán nem is sokat javult a parasztság helyzete. De nézzenek csak körül ezek a kételkedők. Hol van ma a parasztság régi, elnyomott, semmibe vett, embertelen állapota? 600 ezer földhöz jutott családfő, aki a régi rendszer idején mások kapcája volt, ma mégis embernek érezheti magát. Vagy nézzük a községek, megyék és az ország vezetését. A régi rendszer idején egy-két díszparaszt forgolódott az urak közt, és úgy viselte magát, mintha részt venne a vezetésben, ma pedig száznál több a száma az országgyűlés parasztképviselőinek. S ezrek vannak a dolgozó parasztság soraiból, akik a megyék, városok és a községek vezetésében felelősséggel részt vesznek. És arról se feledkezzünk meg, hogy ezer és ezer olyan parasztgyerek tanul magasabb iskolákban és nevelődik a népi kollégiumokban, akik számára ezelőtt örökre el volt zárva a szellemi emelkedés útja. És végül, de nem utoljára arról se feledkezzünk meg, hogy a régi kisbirtokos parasztság mellett ma az új gazdák hatalmas tábora fokozatosan áll lábra gazdasági kultúrájában, társadalmi öntudatában és szellemi érdeklődésében egyaránt.

Ez az esztendő mérlege a magyar parasztság szempontjából. Ezt az eredményt lehet kevésnek találni, de aki azt merné mondani, hogy semmit nem haladtunk vagy éppen visszaestünk, az vagy hazudik vagy jóvátehetetlen hitetlenséggel kételkedik abban, amit a saját szemével láthat és a saját kezével tapinthat. A Nemzeti Parasztpárt nincs megelégedve azzal, amit elértünk. De nem becsüli le az eredményeket, hanem az élén jár azoknak, akik hisznek a parasztság erősödésében, felemelkedésében és ezért egyik napról a másikra és egyik esztendőről a másikra el is végzik a maguk munkáját.

# Közeledés vagy együttműködés?*

## Válasz Bognár József cikkére

Igen komoly és figyelemre méltó cikket írt Bognár József a Kis Újság múlt vasárnapi számában a Kisgazdapárt feladatairól, az új esztendőben. A cikk hozzánk, a Nemzeti Parasztpárthoz is szólt, egyenesen kifejezvén azt a kívánságot, hogy a cikkben fölvetett kérdésekhez szóljunk hozzá, és barátságos szellemben vitassuk meg közös kérdéseinket.

Bognár József cikkét mi örömmel üdvözöljük, és készséggel eleget teszünk a barátságos fölhívásnak. Üdvözöljük a szándékot is, amely a hozzánk való közeledésre irányul, de üdvözöljük a cikknek a hangját és szemléletét is, amely általában a parasztpártok és különösen a Kisgazdapárt kérdéseinek a fejtegetéseiben megnyilvánult. Végre, a Kisgazdapárt is azon a nyelven beszél, amelyet mi kezdettől fogva használunk: a reális történeti és társadalmi szemlélet tárgyilagos nyelvén. Ez az alapföltétele annak, hogy komolyan tudjunk vitatkozni egymással, és ezen a réven egyszer meg is értsük egymást.

Bognár József fejtegetéseinek történeti részével általánosságban egyetértünk. Egy ponton azonban észrevételt kell tennünk, mert ténybeli ellenvetésünk van Bognár József felfogásával szemben. Bognár József szavaiból az értetődik, hogy a feudalizmus felszámolása után, a „kapitalista gátlások" folytán és a régi rendszer képviselőinek reakciós befolyására a parasztság *általában* ellenzékbe húzódott a népi demokráciával szemben, és a délkelet-európai parasztok *általában* az illegális ellenforradalmi erők legális fedezékévé váltak.

Határozottan ellent kell mondanunk. A délkelet-európai parasztok *egy része* és az egész parasztság *egy része* valóban erre az útra csúszott, azonban voltak parasztpártok Kelet-Európában, amelyek soha nem tévedtek erre az útra, és a parasztságnak is nem jelentéktelen része az, amely nem az ellenforradalom irányába csúszott parasztpártokat, hanem a népi demokrata parasztpártokat követte. Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a bolgár, a szerb és a horvát parasztpártnak a nagyobb része és vezetőinek a java egy pillanatra sem szorult ellenzékbe a népi demokráciával szemben, a román Ekésfront és a magyar Nemzeti Parasztpárt pedig egészében és kezdettől fogva a paraszti radikalizmus és a népi demokrácia politikai elveit követte. S még azt is hozzá kell tennünk, hogy e kezdettől fogva népi demokrata parasztpártok nem az elszigetelődésnek, hanem a fokozatos kiterjeszkedésének pályáján haladtak.

Ezt le kell szögeznünk az igazság kedvéért is, meg a parasztság becsületéért is. És annak a hamis következtetésnek az elkerülése végett is, mintha a parasztság egészében és mindenestül a kapitalizmus rendjéhez lenne hozzánőve. Nem. Van a parasztság társadalmi és politikai fejlődésének egy egyenes és töretlen fejlődési vonala is, és ezt képviselik a következetesen demokrata parasztpártok. Mi ez a fejlődési vonal? A polgári demokratikus felszabadulás programja a feudalizmussal szemben és a népi demokratikus felszabadulás programja a kapitalizmussal szemben. Ez a következetesség érvényesül a szövetségesek tekintetében is, amelyekkel együtt halad a parasztság ezen az úton. A polgári demokratikus fölszabadulásért a feudalizmus ellen a polgárság, a népi demokratikus fölszabadulásért a kapitalizmus ellen a munkásság szövetségese a parasztságnak. Mindez világosabban szólva azt jelenti, hogy a parasztság nem egészében és általában öntudatlan társadalmi réteg, amely saját jövőjének az útját csak hosszú és sorozatos tévelygés után képes megtalálni. Csak egy része ilyen – igaz egyszer-egyszer a nagyobb része –, az a része tudniillik, amely az elnyomó társadalmi osztály befolyása alá kerül, illetve attól nem tud szabadulni. Az a része a parasztságnak, amely a feudalizmus elleni harcban a feudális úri osztály befolyása alól fel tud szabadulni és az a része, amely a kapitalizmus elleni harcban a kapitalista polgárság befolyása alól fel tud szabadulni, az soha nem szorul ellenzékbe a demokratikus fejlődéssel szemben. S a lényeges az, hogy *van ilyen része a parasztságnak, s vannak ilyen parasztpártok.* A parasztság fölemelkedésének és felszabadulásának pedig egyedül és kizárólag ez az útja.

Könnyen egyet tudunk tehát érteni Bognár Józseffel abban, hogy a parasztság fejlődésének útja a népi demokrácia és ezen kell járni a Kisgazdapártnak is. Csak a teljes pontosság kedvéért meg kell fordítanunk a tételt: örülünk, hogy végre a Kisgazdapárt is egyetért velünk ebben a döntő kérdésben.

Egyetértünk Bognár Józseffel a magyar polgárság történeti szerepének a megítélésében is. Igaza van: a magyar polgárság soha nem tudott olyan erő lenni, amely a feudalizmus erejét megtörte volna, s most, a fölszabadulás után, amikor különben is a zavar és a bomlás tüneteit mutatja a kapitalista polgári társadalom, nem tudott cselekvő részese lenni a magyar társadalom demokratikus átalakulásának.

* Szabad Szó, 1948. január 11.

A vita ott kezdődhet közöttünk ebben a kérdésben, amikor a Kisgazdapárt tisztázni akarja maga körül azt a kérdést, hogy *polgári párt-e vagy nem?* Amit Bognár cikke mond erről a kérdésről, azzal mi egyet tudunk érteni. A Kisgazdapárt a maga társadalmi alapjait az „agrár kisbirtokos-kispolgári rétegnek, városi kispolgári rétegek és a szó igaz értelmében vett értelmiség" körében találhatja meg. Az is kétségtelenül helyes politikai program, hogy a Kisgazdapárt ezeknek a társadalmi rétegeknek „világosan és egyértelműen megmutassa a haladás és a fejlődés útját."

Megjegyzésünk csak annyi, hogy e szándéknak és programnak megvalósítása nem könnyű dolog. Nekünk már tapasztalatunk van ezen a téren, és elhiheti nekünk a Kisgazdapárt, hogy nagyon szívósan, nagyon következetesen és nagyon bátran kell dolgozni, hogy a feladatot sikeresen megoldja. Igaz, a mi munkánkat a régi Kisgazdapárt alaposan megnehezítette. Ezzel szemben mi most szívesen megígérjük, hogy nem akadályozni fogjuk ebben a politikájában a Kisgazdapártot, hanem segíteni.

Magunkról még annyit ebben a kérdésben, hogy minket kevésbé izgat az a kérdés, hogy polgári párt vagyunk-e vagy nem. Mi parasztpárt vagyunk, a dolgozó parasztság pártja, és azé az értelmiségé és kispolgáré, amely tud közösséget vállalni a parasztsággal. Hogy ezen belül mennyire nem polgáriak, az következik a dolgozó parasztság társadalmi természetéből. S ebből két lényeges tétel következik. Az egyik az, hogy elszántan és következetesen *ellene vagyunk minden nagytőkés hatalomnak* és a másik az, hogy a *paraszti magántulajdont és a paraszti kisgazdaságot minden eszközzel, legfőképp a szövetkezés eszközeivel erősíteni és biztosítani akarjuk.*

Bognár József cikkének a hozzánk intézett tétele így hangzik: „a magyar demokrácia érdekében és a két pártra váró nevelő feladatok megkönnyítése érdekében, szorosabban működjünk együtt. Ehhez lenne néhány nagyon komoly szavunk.

Mi természetesen nem zárkózunk el a Kisgazdapárttal való együttműködés elől, hiszen a koalíció alapja a négy párt együttműködése. Ezen az alapon eddig is megtaláltuk az együtthaladás útját minden döntő kérdésben, s ha valamiben hiba vagy nehézség volt, az mindig a Kisgazdapártnál és sohasem nálunk volt. Meggyőződésünk, hogy ha a Kisgazdapárt komolyan veszi azokat az elveket, amelyeket Bognár József kifejtett, akkor még simább lesz a Kisgazdapárt együttműködése mind velünk, mind a munkáspártokkal. A választások után mi készek voltunk a szorosabb együttműködést előkészítő tárgyalásokra, nem rajtunk múlott a tárgyalások sikertelensége.

De nem akarunk mellébeszélni. Bognár József is, de a Kisgazdapárt több más vezető embere is nem erre az általános koalíciós együttműködésre gondol, hanem a Parasztpártnak és a Kisgazdapártnak mint két elsősorban paraszti pártnak a *külön* elmélyített együttműködésére. Erre is világosan felelünk.

Hogy ilyen közelebbi együttműködés kialakulhasson, annak előfeltétele, hogy a két párt az alapvető elvi politikai és gazdasági kérdésekben közeledjék egymáshoz. A közeledésnek határozott és félreérthetetlen ténye kell ahhoz, hogy bármiféle szorosabb együttműködésnek a kérdését komolyan fölvethessük. Elismerjük, hogy Bognár József cikke a közeledésnek félreérthetetlen megnyilatkozása volt, és mi ezt kellőképpen méltányoljuk is. Ha ez a közeledés általánosabb és szélesebb lesz, akkor közelebb kerülünk a szorosabb együttműködéshez.

Meg kell mondanunk azonban azt is, hogy nem elég fenn a központban néhány vezető embernek közeledni egymáshoz, ennek meg kell nyilvánulni alul a pártszervezetekben is. Ma pedig itt nagyon rosszul áll a helyzet, és mindent el lehet mondani, csak azt nem, hogy pártszervezeteink közelednek egymáshoz. Mi áll az útjában a közeledésnek? Például az, hogy a Kisgazdapárt nevében országszerte Pfeifferisták és Barankovics-hívek ülnek a törvényhatósági bizottságokban és képviselőtestületekben, s ezek ádáz ellenállást tanúsítanak a Parasztpárttal szemben. Útjában áll az is, hogy nagyon sok helyen az országban újra meg újra próbálkoznak a Kisgazdapárt helyi emberei a Parasztszövetséggel és a politikamentesség hamis módszerével igyekeznek parasztpárti szervezeteket megbontani. Útjában áll az is, hogy számos helyen az országban nagyon is kifogásolható politikai meggyőződésű kisgazdapártiak igyekeznek embereiket beépíteni a parasztpárti szervezetekbe, és ott zavart próbálnak kelteni. Mindezt nem panaszképp mondjuk el, mert mi tudunk védekezni is, azonban elmondjuk, mint a közeledésnek érthető és nyilvánvaló akadályát.

Bognár József cikke közös kérdéseink megvitatására hívott fel bennünket. Mi ezt a felhívást viszonozzuk. Valóban vitassuk meg ezeket a kérdéseket őszintén, komolyan és barátságosan. Ezekkel a vitákkal visszük előre a két párt közti közeledést, és ha már közelebb kerültünk egymáshoz, akkor vethetjük föl a szorosabb együttműködés kérdését.

# Tisztázzuk a helyzetet*

## Válasz Z. Nagy Ferenc beszédjére

Szolnok megye kisgazdapárti vezetői előtt beszédet mondott Z. Nagy Ferenc, s abban újra kifejezte azt az óhajtását, hogy a Nemzeti Parasztpárt és a Kisgazdapárt között ne legyen ellentét, hanem találjuk meg az együttműködés útját.

Ez a beszéd egymagában is feleletet kíván a mi részünkről, de vannak más jelenségek is, amik szükségessé teszik, hogy a két párt egymáshoz való viszonyáról a lehető legnagyobb nyíltsággal és világossággal beszéljünk.

Milyen jelenségek azok, amelyek országszerte észlelhetők a kisgazdapárti szervezet részéről a Parasztpárt irányában? A leggyakoribb az, hogy kisgazdapárti helyi vezetők fölvetik a két párt szorosabb együttműködésének a kérdését, sőt a fúzió érdekében fejtenek ki propagandát. Az is elég gyakori, hogy a Parasztszövetség szervezeteit igyekeznek fölélesztení, és a Parasztszövetség keretei közt való „politikamentes" együttműködésre hívják föl a parasztpártiakat. De olyan esetek is fordulnak elő, hogy régi kisgazdapárti tagok átlépnek a Parasztpártba, hogy ily módon is „egyengessék a két párt egyesülésének az útját".

Mielőtt a kérdés elvi politikai részéről szólnánk, jó előre meg kell jegyeznünk, hogy ezek az együttműködési törekvések, akár a Parasztszövetséggel kapcsolatban, akár annak kihagyásával, soha semmi jót nem eredményeztek a mi szervezeteink, s ezen keresztül a parasztság politikai fejlődése szempontjából. Mindenütt, ahol parasztpártiak bekapcsolódtak a Parasztszövetségbe, már nem is voltak többé jó parasztpártiak. De így történt ott is, ahol nem a Parasztszövetség révén, hanem közvetlenül a kisgazdapárti szervezetekkel keveredtek össze. Olyan közhangulat és olyan politikai magatartás alakult ki minden ilyen összekeveredés alkalmával, amely előbb-utóbb nyílt vagy lappangó szembehelyezkedést eredményezett pártunk alapvető politikai elveivel, s lerontotta politikai nevelő- és öntudatosító munkánk minden eredményét.

Éppen ezért nagyon körültekintően és nagyon komolyan kell kezelnünk a két párt viszonyának a kérdését, s nagyon világosan kell látnunk azokat a problémákat, amelyek előttünk állanak. Mi nem tételezzük fel, hogy Z. Nagy Ferenc ártó szándékkal vetette volna fel újra a kérdést, de szavaira azzal a felelősséggel kell válaszolnunk, amely ez irányú tapasztalatainkból is következik.

Lássuk tehát tisztán, és kölcsönös felelősséggel vizsgáljuk meg, hogy miről van szó.

Mind a két párt felelős vezetői nagyon jól tudják, hogy a parasztság politikai mozgalmának, politikai pártjának egyetlen helyes történelmi feladata lehetséges: *a parasztság cselekvő részvétele a népi demokrácia építésében és ellenségeinek a felszámolásában, szövetségben az ipari munkássággal, illetve annak pártjaival.* A parasztság fölemelkedésének ezt az egyedül lehetséges történelmi útját mi kezdettől fogva fölismertük, a Kisgazdapárt pedig súlyos politikai tapasztalatok alapján később ismerte fel. Ma tehát nincs köztünk különbség ebben a politikai alapelvben.

Nyilván abban is közösek vagyunk, hogy ennek a történelmi feladatnak a szolgálatában fokozott felvilágosító, öntudatosító nevelőmunkával, szívós és kitartó szervezőmunkával, s ahol szükséges, tisztogatással kell erősíteni szervezeteinket, hogy a parasztság minél nagyobb erővel és minél sikeresebben tölthesse be történelmi szerepét, feladatát.

Abban is teljesen egyetértünk, hogy ez a paraszti politika szolgálja egyedül a parasztság különleges érdekeit is, a parasztság gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális emelkedését is. Minél jobban felsorakozik a parasztság ezen a politikai fronton, annál erőteljesebben vesz részt az államhatalomban, annál jobban érvényesülnek különleges paraszti érdekei. Azt is egyformán jól tudjuk, hogy ellenkező politikával, ellenzéki sérelmi indulatokkal nem előre, az emelkedés útjára, hanem visszafelé, a reakció politikai tervei és a régi rendszer visszaállítása felé csúszna a parasztság. Ez ellen pedig egyforma felelősséggel szállunk síkra.

Íme a történelmi feladat közös előttünk, s ebből folyóan politikai céljaink is közösek. De hogyan szolgáljuk jól ezt a közös politikai célt? Semmi esetre sem elhamarkodott összekeveredéssel vagy bizonytalan kimenetelű együttműködéssel. Mert amilyen világos a helyzet a politikai elvekben, olyan tisztázatlan a társadalmi viszonyokban, amelyek közt a két párt munkáját kifejti.

Politikai elveink és céljaink világosak a két párt legfelelősebb vezető embereiben, de nem ilyen világosak az alsóbb vezető emberekben és a párthívekben. Mindkét párt tömegeiben nemcsak saját pártbeli vezető embere-

* Szabad Szónak küldött, nem közölt cikk gépelt kézirata. 1948. február 18. EFB 2940.

iknek a tanítása és felvilágosítása talál meghallgatásra, hanem a legkülönbözőbb reakciós elemeknek a suttogásai és híresztelései is. És a parasztság nem elég edzett ezekkel a parasztszédítésekkel szemben. Érthető, ha nem az, hiszen egy hosszú történeti korszak nevelte a feudalizmus szolgájának és a kapitalizmus türelmes áldozatának. S emellett iskola, sajtó, irodalom, szószék és törvények verték a fejébe, hogy ez az egyedül üdvözítő társadalmi rend, s minden próbálkozás, hogy ezen változtassunk, vakmerő lázadás és a pokolra viszi a parasztságot. Ha tehát engednénk annak az igyekezetnek, hogy a két párt alsó szervezeteit összekeverjük, akkor nagyon könnyen tömegbázist teremtenénk annak a reakciós agitációnak, amely mindkét párt vezetőségével szemben a maga céljainak akarja megnyerni a parasztságot. Ezt pedig minden körülmények között el kell kerülnünk.

A keveredésből vagy a tisztázatlan, és nem eléggé biztosított együttműködésből semmi jó nem jönne ki. Ezt mind a két párt felelős vezetőinek látniok kell és nagy részben látják is.

Mi hát akkor a teendő? Az, hogy a közös célt külön-külön szolgáljuk. Ki-ki a maga területén dolgozzon minél jobban a közös célokért, ezzel tesz jó szolgálatot a parasztság és a demokrácia ügyének, éppen úgy, mint a saját pártérdekének. Más szóval mindegyik párt a maga területén fokozza és erősítse felvilágosító, szervező, nevelő munkáját és végezze el a szükséges tisztogatást.

Mi tehát azt tudjuk tanácsolni a Kisgazdapártnak, hogy mindkét párt közös célja érdekében és a két párt egymáshoz való közeledése érdekében a maga részéről is fokozottabban nevelje, erősítse és tisztogassa szervezeteit. Erre a jó tanácsra nekünk jogot ad a mögöttünk álló három esztendő. Amikor a legélesebb volt a vita a két párt között, annak az volt az alapja, hogy mi népszerűtlen erőfeszítéseket tettünk a parasztság teljes felvilágosításáért és neveléséért, a Kisgazdapárt jobboldali politikusai viszont demagóg és népszerűség-hajhászó opportunizmussal meglovagolták ellenünk a néphangulatot. Jól tudjuk, hogy a Kisgazdapárt nagy részben már leszámolt ezekkel a politikai kártevőkkel, azonban még nem egészen. A Kisgazdapárt vidéki emberei ma még inkább a népszerűség politikáját viszik a felelős paraszti helytállás helyett. Elismerjük, hogy ilyen jelenségek nálunk is vannak. De arról viszont a Kisgazdapárt győződhetett meg, hogy mi eddigi politikánknak megfelelően határozottan, és erélyesen szembeszálltunk ezekkel, és van erőnk és bátorságunk a tisztogatásra is, ott, ahol szükséges.

Annál is inkább külön úton és külön keretekben kell szolgálnunk a közös paraszti célt, mert más az a terület, amelyen a Kisgazdapártnak, és más az a terület, amelyen a Parasztpártnak van keresnivalója.

A Kisgazdapárt a birtokosabb parasztság, a városi kispolgárság és a régi szabású középosztály értelmiségeinek körében van begyökeresedve. Itt vannak a Kisgazdapártnak azok a tömegei, amelyeknek demokratikus átnevelése és a feudalizmus és a kapitalizmus minden örökségétől való megszabadítása a feladata.

Ezt a feladatot nagyon helyesen és nagyon világosan tárta fel Bognár József újévi cikke, és ezeket a törekvéseket mi szívesen üdvözölnénk mint a Kisgazdapárt hivatalos programját. Nyilvánvaló, hogy ebben a társadalmi közegben különleges tennivalók vannak és különleges módszerek szükségesek. Azt is elismerjük, hogy ebben a közegben mi erőtlenebbek és hatástalanabbak vagyunk, tehát nem volna helyes, ha itt versengnénk a Kisgazdapárttal.

A Nemzeti Parasztpárt viszont a földhöz juttatottak, régi törpebirtokosok, bérlők és általában a kisparasztság soraiban van otthon és annak az értelmiségnek körében, amely már a régi rendszer idején lázadni kezdett a feudálkapitalizmus rendje ellen. Ebből következik, hogy nekünk ebben a radikálisabb társadalmi közegben van elvégeznivalónk a politikai nevelés és szervezés terén.

Nagyon világos és nagyon érthető tehát az, hogy ha a két párt szerepe úgy alakul ki e két egymástól eltérő területen, hogy ki-ki a maga tapasztalatai alapján és a maga módszereivel szolgálja a közös politikai célt. Ha már komolyan előrehaladtunk nevelő és szervező munkánkkal, akkor magától értetődően közelebb kerül egymáshoz a két párt és a közös cél mellett közös munkaterületeink is lesznek. Addig azonban, amíg ezt a fokot el nem érjük, minden közös akció, amelyet az adott körülmények között kezdeményeznénk, magával hozná mindazokat a veszélyeket, amely az összekeveredéssel és a bizonytalan politikai alapokon nyugvó együttműködéssel járnának. Lényegében azt jelentené, hogy kitennék mind a két pártot a reakciós próbálkozások veszélyének.

„A két paraszti párt nem viaskodhat egymással. Lehetetlen, hogy a koalícióban a két paraszti párt ellentétbe kerüljön egymással" – ezt mondotta Z. Nagy Ferenc és ebben tökéletesen igaza van. De ebből nem az következik, hogy bizonytalan alapokon és még bizonytalanabb körülmények között az együttműködés és a fúzió állandó izgalmaival gyengítsük mind a két párt munkáját. Ellenben az következik, hogy közös céljaink alapján tartsuk tiszteletben a két párt külön-külön szerepét és munkáját, s ki-ki a maga területén minél jobban végezze el a munka reá eső részét. És az is következik ebből, hogy egymást kölcsönösen segítsük a maga munkaterületén. A legkevesebb, hogy ne zavarjuk egymást, de emellett a kérdések tisztázásával még segítséget is nyújthatunk egymásnak.

# Felszólalás az 1947/48. évi állami költségvetés vitáján az Országgyűlés 57. ülésén*

1948. március 2.

T. Országgyűlés! Ez a költségvetés, amelyet az országgyűlés elfogadott, és amelynek alapján most felhatalmazást ad a kormánynak arra, hogy a kormányzást ellássa, el nem vitatható, sőt rendkívüli eredményekkel dicsekedhetik, olyan eredményekről számol be, amelyeket, visszanézve, mint munkánk eddigi gyümölcseit nem árt a jövőbe való továbblépésünkkor újra meg újra szemügyre vennünk. Az élet minden területén, a termelésben éppen úgy, mint szellemi életünkben, valamint az állami élet, a kormányzás és az igazgatás területén mindenütt olyan eredményeket mutat ez a költségvetés, amelyekkel dicsekedni is lehetne, ha éppen dicsekedni akarnánk.

Itt valamit éppen a parasztság oldaláról is kötelességemnek tartok leszögezni. Azon túl, hogy a felszabadulás kormányzati munkáját és az egész megújult magyar állami életet a földreform végrehajtásával kezdtük, az egész magyar mezőgazdaság és parasztság élete olyan, hogy ha a kormányzás munkájában nem is azt kapta, amit szubjektíve, a parasztság oldaláról nézve kívántunk vagy szerettünk volna, el kell ismernünk és meg kell állapítanunk, hogy a parasztság megkapta azt, amit az adott lehetőségek között kaphatott, megkapta legfőképpen azt a biztos, szilárd alapot, hogy előrehaladása, fejlődése biztosítva van.

A földreformnál is, de ezen túl, a földhöz jutott parasztság talpraállítása és egész, immár teljesen parasztivá lett gazdálkodásunk érdekében nem lebecsülendő és nem lekicsinyelhető az, amit mezőgazdaságunk és parasztságunk a kormányzat háromévi munkájának köszönhet. Annál értékesebbnek kell tartanunk ezeket az eredményeket, amelyeket a három esztendő alatt elértünk és amelyeknek tükre ez a költségvetés is, a jövő felé tekintve is. Mert itt nem csupán az államgazdálkodás kérdéseiről van szó, nemcsak az államgazdálkodás területén értünk el tiszteletre méltó és bizonyos tekintetben egyedülálló eredményt, hanem egész társadalmunk fejlődésében, egész állami életünk átalakításában is komoly, mélyreható és gyökeres változásokat hajtottunk végre.

Ez a költségvetés nem egyszerűen egy folyó költségvetési esztendőnek a terve, az elmúlt esztendő munkájára alapozva, hanem egy korszaknak történelmi dokumentuma, az országépítés korszakának, a mélységes társadalmi átalakulásnak és egy nép politikai újjászületésének politikai dokumentuma is.

Ezekből a lépéseinkből, ezekből a fejlődési eredményeinkből mindenekelőtt ki kell emelnünk azt, hogy az ország politikai rendjének demokratikus átalakítása, gyökeres és mélyreható átalakítása az az alap, amelyen az elmúlt esztendő állami élete folyt és amelyen a jövő esztendő kormányzati programja alapszik. Azt is nyugodtan hozzátehetjük, ez a demokratikus átalakítás egész államéletünkben valóban mélyen és valóban szélesen ment végbe, s azok a politikai erők, amelyek kormányozzák országunkat, ma már tisztán állnak előttünk. Tisztán állnak a népnek azok az erői, amelyek demokratikus átalakításunkat tovább akarják vinni, s mind teljesebbé akarják tenni demokráciánkat, és tisztán állnak azok az erők is, amelyek ennek útjába akarnak állni. De az is tisztán áll, hogy a nép előbbre vivő, haladó demokratikus erői erősebbek, döntően erősebbek, és így biztosítják, hogy a további előrehaladás valóban be fog következni és azt már semmiféle ellenséges erőnek az ellenállása nem tudja megakadályozni.

A másik tény, amely az egész átalakulás folyásában külön kiemelendő és éppen költségvetésünk és az ezen alapuló kormányzás szempontjából külön figyelembe veendő az ország gazdasági rendjének mélyreható és gyökeres átalakítása. Nemcsak az a döntő, hogy a feudalizmus oly soká megmaradt csökevényeit, maradványait most már eltakarítottuk, hanem jelenlegi korszakunkban ennél is döntőbb és nagyobb fontosságú, hogy a kapitalizmus, a nagytőke erőit komolyan megfékeztük, komolyan kezdtük úgy megfékezni, hogy többé nem képesek alapjaiban megzavarni a nép gazdasági életét, többé sem vállalkozásaikkal, sem gazdaságpolitikai törekvéseikkel nem tudják zavarba hozni vagy megingatni az egész nemzetgazdálkodást.

És miközben politikai téren ilyen történelmi arányú átalakítás ment végbe s miközben gazdasági életünk rendje is ily módon alakult át, a folyó élet mindennapi termelő munkáját megtetézve az újjáépítés számtalan feladatával, elmondhatjuk, jól el tudtuk végezni, jól előre tudtuk vinni újjáépítő munkánkat, amellett, hogy termelésünket nagyon közel hoztuk már ahhoz a ponthoz, amelyen a békebeli termelés színvonala volt.

* Országgyűlés Naplója, III. Budapest, 1948. 1093–1107.

Mindez együttvéve olyan alkotó munka, olyan fejlődés és olyan nyilvánvaló eredmény, amelyet még az ellenséges rosszindulat is kénytelen elismerni. Háromesztendős munkánk és fejlődésünk alatt olyan fokot értünk el, hogy bátran elmondhatjuk, nem vagyunk utolsók Kelet-Európa alkotó népeinek sorában, jövőnket megalapoztuk, belső fejlődésünk biztonságát, határozottságát és kifelé nemzeti létünket olyan alapokra helyeztük, amelyeken bátran nézhetünk a jövő felé. Mindaz, amit mi bent, országunk határai között az ország politikai rendjének demokratikus átalakulása, gazdasági életünk rendjének komoly, gyökeres átformálása terén végrehajtottunk, és hozzá még amit építő-termelő munkánkban elértünk, nemcsak azért fontos és nagyszerű eredmény, mert a nép életszínvonalát magasabbra emelte, jövő fejlődésünket jól megalapozta, hanem azért is, mert döntő tényezője annak, hogy nemzeti becsületünket, amelyet az elmúlt két háború és a két háború közötti magyar kormányzás oly rettenetesen megtépázott, fokozatosan állítjuk helyre, hisz nemzeti becsületünk annak arányában áll helyre, ahogyan ez az alkotó, előrehaladó munka folyik az országban.

Az a tény, hogy ma már barátsági szerződések és a barátság és együttműködés egyéb szálai kötnek össze bennünket, kapcsolnak egy nagy családba a Szovjetunióval és a kelet-európai népekkel, ezen a belső munkán alapszik, következményében viszont nemzeti jövőnknek olyan perspektíváját tárja fel, amely felé minden igazi hazafi, minden igazi demokrata hazafi bátran nézhet előre.

Külön hozzá kell itt tennem valamit. Azt tudniillik, hogy a parasztság számára, a magyar társadalom ama rétege számára, amely különösképp szenvedte a régi rendszer nyomorúságát, és szenvedte a fejlődésben való megrekedésnek, a válságnak minden nyomorúságát, ennek a rétegnek a számára különösképp eredményes egyrészt, másrészt pedig tanulságos volt ez a három esztendő, demokráciánk háromesztendős iskolája. A földreform a kezdő lépés volt, és azt a gazdasági alapot adta meg, amelyen a parasztság társadalmi élete, politikai előrehaladása alapul, de emellett minden más, ami a demokráciában történt, minden más, ami a kormányzat részéről, a nép szervei és a népi szervezetek részéről végbement, mindez parasztságunk számára politikai és társadalmi fejlődés útját nyitotta meg, egy olyan előrehaladás, olyan felemelkedés útját, amilyent a korábbi esztendőkben, a korábbi évtizedekben, a korábbi századokban soha nem mondhatott a magáénak.

Azt jelentette ez a háromesztendős kormányzás, a felszabadulás új korszaka a parasztság számára, hogy nemcsak egyéneiben nagyobb számban, mint valaha is, itt ül ebben az országgyűlésben és ott ül az ország legmagasabb vezető posztjaiban, éppen úgy, mint az alsóbb szervek vezető posztján, hanem azt is, hogy egészében, egész tömegében, egész szélességében meg tudott mozdulni, ki tudott mozdulni abból az elnyomott és lenyomott állapotából, amelyben a régi rendszer tartotta.

Igaz, hogy nagyon sokszor a kritika hangja, az elégedetlenség, az örömtelenség és a sérelmek hangja is jelentkezik éppen a parasztság részéről. Nem tudom azonban, hogy mindamellett nem kisebb-e ez, mint ahogy a régi rendszer ideje alatt megnyilatkozott, de ez is jele a politikai megmozdulásnak, jele annak, hogy a politikai gondolkodása más módon és más alapokon kezd növekedni, kezd fejlődni. Ha a három esztendőt végignézzük, egyenes és emelkedő az az irányzat, ahogy a parasztság politikai mozgásában – elsősorban a parasztság alsó rétegeiben – a magasabb birtokososztályaiban nyilvánvalóan egészen más a helyzet fokozatosan nőtt és erősödött a demokráciáért való felelősség érzése, az együttérzés mindazzal, amit csinálunk és legfőképp az öntudat, hogy ebben az országépítésben, ebben a munkában a parasztság is részes és igyekszik is minél tovább és minél nagyobb mértékben részt venni.

A költségvetés azonban és a kormányzás munkája, amely erre a költségvetésre alapszik, nemcsak mérleg kérdése, nemcsak visszatekintés arra, amit csináltunk, hanem főképp és elsősorban munkaprogram, az elvégzendő munka terve, amelynek anyagi alapjait biztosítja a költségvetés, a politikai kereteit és politikai alapjait pedig a demokráciának, a népi demokráciának azok az elvei, amelyeket ez a kormány magáénak vall, és amelyeket a négy kormányzópárt külön-külön a maga fogalmazásában, de alapjaiban egyértelműen és közös akarattal támaszt alá.

Nézzük meg azonban ezt a programot, nézzük nagyobb vonalaiban, főbb tételeiben ezt a munkaprogramot, amely a költségvetés alapján a kormányzat jövendő munkáját illetően előttünk áll. Nyilvánvaló ugyanis, hogy nem kevesebb, hanem több van még előttünk, amit el kell végezni és ezek közül szeretnék kiemelni néhány munkaterületet azért is, mert különösen aktuálisak és most reánk következő időnek a legfontosabb, a leglényegbevágóbb munkaterületeit jelentik, és azért is, hogy ezekkel kapcsolatban rámutassak azokra a tényezőkre, amelyeket ebben a munkában különösen szem előtt kell tartani, és amelyeket ennek a programnak végrehajtásakor különösen igyekeznünk kell megvalósítani.

Az első legalapvetőbb és legáltalánosabb kérdés a hároméves terv fejlesztése. Majd külön beszélek a terv mezőgazdasági vonatkozásairól is, de van, amit előbb általánosságban meg kell említenem. A hároméves terv első esztendeje, illetőleg annak egy része megmutatta, hogy tervünknek az első esztendőben az az eredménye – és az már nemigen fog változni az év végéig –, hogy beruházásaink mind a költségvetés keretei között, mind pedig a költségvetés keretein kívül tervszerűek, többé nem csupán egy esztendei költségvetésnek a többi esz-

tendőktől eléggé elszakított esetlegességében jelentkezik, hanem végig egy gondolatnak, a hároméves tervben körvonalazott építő, termelést fejlesztő munkának részeként jelentkeznek.

Amikor nyugodtan megállapíthatjuk, hogy az állami költségvetésben jelentkező beruházásaink szorosan és teljes egészükben beleilleszkednek a tervbe, akkor azt is hozzá kell ehhez tennünk, hogy az állami költségvetésen kívüli beruházásaink még távolról sem érték el ezt a fokot. Nyugodtan meg lehet állapítani, hogy az első esztendő döntő eredményeként jelentkezik beruházásaink tervszerűsége.

De ez még nem minden, és ez még távolról sem az a tervgazdálkodás, illetőleg a hároméves tervnek az a megvalósulása, amelyre nyugodtan építhetnénk az ország dolgozó rétegeinek egzisztenciáját és egész nemzetgazdálkodásunkat. Nyilvánvalóan tovább kell mennünk tervünk fejlesztésében most a költségvetés előttünk lévő esztendejében, a terv második esztendejében. A terv részletes kidolgozását és végrehajtását sokkal szélesebb alapokra kell helyezni, mint amilyenen ma nyugszik és keretévé, alapjává kell tenni egész nemzetgazdaságunknak.

Itt térek rá a mezőgazdaság tervproblémáira. Azon ma már túl vagyunk, hogy a tervnek a nemzetgazdaságban, a mezőgazdaságban való alkalmazhatóságát vagy használhatóságát kétségbe vonjuk. Vannak még nyilvánvalóan elég számosan olyanok, akik kételkednek abban, hogy lehet a mezőgazdaságban tervgazdálkodással előrehaladni, és közismertek azok a kifogások és azok a kételyek, amelyeket fel szoktak vetni, mondván, hogy lehet tervet csinálni, de abba nem iktathatjuk be az időjárást, tehát már ezzel is megbukik a terv a mezőgazdaságban. Azt is szokták mondani, hogy olyan széjjelaprózott a mi mezőgazdaságunk a földreform után, hogy ilyen körülmények között nem lehet tervet csinálni.

Ha ezeket a kételyeket, ezeket a kifogásokat jobban megvizsgáljuk, akkor nem kell hozzá semmi különös tudomány és semmi politikai elszántság, hogy egyfelől belássuk: minél kisebbek a paraszti gazdaságok, minél aprózódottabb a magyar mezőgazdaság szerkezete, továbbá minél bizonytalanabb vagy minél mostohább időjárási körülmények tesznek próbára bennünket, másfelől pedig minél gyengébb és minél rosszabb a felszerelése a földhöz juttatott parasztságnak – a közép-, de részben a régi kisbirtokos parasztság is –, annál inkább van égetően nagy szükség arra, hogy a tervgazdálkodást nemcsak hogy megvalósítsuk és megkezdjük a mezőgazdaságban, hanem fejlesszük elsősorban és különösen a mezőgazdaság fejlődése érdekében. Ha tehát a terv ellenzői főként a mezőgazdaság köréből merítettek érveket ahhoz, hogy a tervnek a helytelenségét, kivihetetlenségét vagy éppen veszedelmességét ecseteljék, akkor most, ha jobban megnézzük a kérdést, ha mélyebben tekintünk a kérdésbe, nyugodtan megfordíthatjuk ezt az érvelést azzal, hogy éppen a kisparasztivá lett magyar mezőgazdaság magasabbra fejlesztése, éppen parasztságunk életének gazdasági fejlesztése érdekében nagyon is komoly gondot kell fordítanunk arra, sőt minden gondot arra kell fordítanunk, hogy tervgazdálkodásunk fejlesztését előbbrevigyük és éppen és különösképpen a mezőgazdaságban vigyük előbbre.

Fel lehet tenni a kérdést, vajon mi a módszere, mi a módja annak, ha a paraszti kisgazdaságokat valóban mint paraszti kisgazdaságokat akarjuk fejleszteni. Nemcsak az elméleti meggondolásokból tudjuk, hanem saját tapasztalataink és a szomszédos népek tapasztalatai is arra tanítanak bennünket, hogy a szövetkezés, a szövetkezeti mozgalom az a módszer, amellyel a kisparaszti gazdálkodásban, a mezőgazdaság fejlesztésében is előre lehet vinni a tervgazdálkodást, tovább lehet fejleszteni a tervszerű gazdálkodást.

Szövetkezeteink ügye azonban – és ez a második kérdés, amelyről beszélni akarok – nem csupán ebből a szempontból, nemcsak azért érdekes és döntő kérdése nemzeti fejlődésünknek, mert a kisparaszti gazdálkodás és az egész mezőgazdaság fejlesztésének egyik legdöntőbb módja, nem is csupán azért, mert a terv a tervszerű gazdálkodás fejlesztésének nélkülözhetetlen kelléke, hanem azért is, mert a parasztság egész felemelkedésének, gazdasági fejlődésének és társadalmi, szellemi és kulturális emelkedésének egyik döntő alaptényezője. Ilyen súllyal és ilyen komolysággal kell tehát szemlélnünk szövetkezeti mozgalmunkat, szövetkezeteink ügyét, amikor a kormányzat jövő munkaprogramjában ennek a kérdésnek megoldását, szövetkezeti életünk továbbfejlesztését célul tűzzük ki.

Nyugodtan megállapíthatjuk ugyanis, és ezzel az önkritikával tartozunk önmagunknak, hogy szövetkezeti életünk, szövetkezeti mozgalmunk fejlődése a felszabadulás óta – ha voltak is nagyon figyelemre méltó, olykor igen nagyszabásúnak látszó előrelépéseink – lényegében, alapjában nem újult meg úgy, nem indult neki az új fejlődésnek úgy, ahogyan ezt az ország politikai, társadalmi és gazdasági fejlődése általában megkívánta volna. Sok minden történt alul, alsó szövetkezeteink körében, sok minden történt felül, szövetkezeti központunkban, nagyon komoly munkát végzett a szövetkezetügyi minisztérium is, de mindez éppen azt az alapot nem adta meg szövetkezeti fejlődésünk számára, amelyre szükségünk lett volna: hogy tudniillik új szervezeti formáit teremtette volna meg, és abba új vért tudott volna önteni.

Lényegileg ma is régi szövetkezeti rendszerünk keretei vannak meg és abba próbálunk új életet, új vért önteni s ez bizony csak félig-meddig, sok területen pedig egyáltalán nem sikerül.

Ez alkalommal nem akarok részletesebben belebocsátkozni szövetkezeti életünk problémáinak fejtegetésébe, éppen csak rá akarok mutatni arra, – utalva az itt eléggé közismert tényekre – hogy minden okunk és szükségünk megvan rá, hogy szövetkezeti mozgalmunk alapkérdéseinek megoldását mint a kormányzás legaktuálisabb feladatainak egyikét tekintsük, amely mind általános gazdasági előrehaladásunk, mind a terv fejlesztése szempontjából, de különösképpen mezőgazdaságunk és parasztságunk szempontjából döntő és alapvető kérdés, amelynek megoldását tovább elodázni, tovább halogatni és toldozó-foldozó politikával egyengetni semmi körülmények között nem lehet és nem szabad.

Annál is inkább itt az ideje és helye annak, hogy szövetkezeti ügyeinket ilyen értelemben szóvá tegyem, mert magában szövetkezeti életünkben, lent a falvakban, főképp a földmíves-szövetkezetekben, de itt-ott más szövetkezetekben is, valamint a központban, a szövetkezeti központok belső munkájában és a szövetkezetügyi minisztériumban is lényegében feltárultak már azok a kérdések, amelyek megoldásra várnak, és már bizonyos megmozdulás is történt e kérdések megoldására.

Most tehát kormányzati szerveinkre vár az a feladat, hogy ezt a nagyon is helyénvaló és nagyon is indokolt megmozdulást most már a maga eszközeivel is vigye és segítse tovább, hogy a jövő fejlődése során a szövetkezetek a valóban népi és valóban demokratikus fejlődésbe is beleilleszkedjenek mindazokkal a gazdasági és társadalmi hasznokkal, amelyek a jó szövetkezeti mozgalom fejlődésével együtt járnak.

Van azonban egy további kérdés, amely kapcsolódik a hároméves terv és a szövetkezetek ügyéhez, de attól függetlenül is nagyon aktuális, nagyon komoly és általános politikai jelentőségű ügye országunknak. Ez pedig a következő. Akár a hároméves terv fejlesztését, tervgazdaságunk mélyebb és szélesebb alapokon való előbbrevitelét akarjuk szolgálni, akár szövetkezeti mozgalmunkat akarjuk jobb és biztosabb alapokra helyezni, vagy egyáltalán gazdaságpolitikánknak akármilyen területén akarunk előbbre lépni, nyomban szembe találjuk magunkat egy rendkívül nagy gonddal és problémával. Ez pedig az állam gazdasági szerveinek, állami gazdálkodásunknak jelenlegi bizonytalan, tisztázatlan és fejletlen állapota.

Miről van szó? Kormányzatunk, államigazgatásunk ma körülbelül ugyanazokkal a szervekkel, ugyanolyan típusú szerveivel, amilyenekkel a régi időben folytatta az állam az akkori egészen más körben folyó gazdálkodását, próbálja megoldani azokat a gazdasági feladatokat, amelyek ma demokráciánk harmadik esztendejében, tervgazdálkodásunk első esztendejében jelentkeznek. Ez nyilvánvalóan lehetetlen állapot, amelyet soká fenntartani nem lehet.

Miről is van itt szó? Nem arról, nem csupán arról van szó, hogy az államosítás körét meddig és hol vonjuk meg. Legfőbb termelési területeinket a kapitalista termelés legdöntőbb területeinek államosításával lényegileg már döntő súlyúakká tettük az állami szektor gazdasági életében. Nem azt mondom ezzel, hogy nincs többé olyan része gazdálkodásunknak, amely éppen közérdekű voltánál fogva, éppen az egész nemzetgazdaságot érdeklő voltánál fogva arra való lenne, hogy a világ végezetéig az egyéni haszonszerzés, az egyéni kapitalista gazdálkodás keretei között maradjon.

Nem, az államosításnak újabb területei is fognak jelentkezni, ahol nekünk nemzetgazdaságunk egésze szempontjából, a dolgozó nép érdekei szempontjából, különösképpen a dolgozó nép magántulajdonának biztosítása szempontjából bizony az államosítás körét ki kell terjesztenünk. De most elsősorban nem erről akarok beszélni. Most nem maga az államosítás ténye, nem maga az a tény forog szóban, hogy az állami gazdálkodás körébe vonjuk termelésünknek egy jelentékeny területét, hanem az a kérdés, hogy ezt az állami gazdálkodást hogyan tudjuk úgy vinni, hogy jól illeszkedjék bele egész nemzetgazdaságunkba, jól segítse elő, jól fejlessze a nem állami szektor gazdálkodását, hogy ahhoz jól tudjon hozzáilleszkedni, például a kisparaszti gazdálkodás a maga szövetkezeti keretei közt vagy attól függetlenül is.

Azt jelenti ez, hogy fokozottabb ütemben ki kell fejlesztenünk államigazgatásunknak azokat a gazdasági irányító szerveit, amelyek alkalmasak arra, hogy az újonnan jelentkező gazdasági feladatokat jól meg tudják oldani, és az állami vállalatok rendszerét, az állami vállalatok jobb rendjét szintén előre kell vinnünk úgy, hogy az állami gazdálkodás egyfelől a maga körében is jó rendben menjen, másfelől pedig a nemzetgazdaság egyéb területeivel a kellő szerves kapcsolatban legyen. Hadd mondjak erre egy példát, amely különösképpen élesen világít rá arra a helyzetre, amelyről beszélek. Köztársaságunknak talán egyetlenegy olyan új szerve van, amely ezt a gazdaságpolitikai hivatást, ezt a gazdasági irányító szervet mindenestül be tudja tölteni, nevezetesen a Gazdasági Főtanács, viszont immár Gazdasági Főtanácsunk is oda jut, hogy a sok elvi gazdaságpolitikai kérdés, a sok konkrét esetként jelentkező vállalkozási vagy államgazdálkodási kérdés szinte elborítja, s apparátusának mind nagyobb növekedését teszi szükségessé, holott nyilvánvalóan nem egy külön Gazdasági Főtanács munkakörét, feladatát alkotja az, hogy az egész nemzetgazdaság területét az állam szervei jól irányítsák, hanem erre az egyes tárcáknak külön-külön megfelelő szervet kell kiképezniök.

Persze nagyon világos oka van annak, hogy ezt eddig nem tudtuk megcsinálni, nevezetesen az, hogy minisztériumaink még nem fejlődtek hozzá ezekhez az újonnan jelentkező feladataikhoz, s ebben ékes példát

mutatott főképpen a termelés legnagyobb területét érdeklő minisztérium, az iparügyi minisztérium, de sajnos mi a magunk különösebb területéről is nyugodtan megállapíthatjuk és nyomban hozzátehetjük, hogy a földmívelésügyi minisztérium is.

Két legfőbb termelési minisztériumunk lényegében ugyanazokkal a régi időkből öröklött hibákkal és bürokratizmussal próbál megbirkózni – sikertelenül – a feladatokkal, amelyekkel pedig nagyon gyorsan és nagyon jól meg kell birkóznunk és amelyeket legalább átmenetileg a Gazdasági Főtanács úgy-ahogy meg tud oldani.

Előttünk tehát a feladat, hogy az államigazgatás gazdasági irányító szerveit és főképpen a két legfőbb termelési minisztériumunkat nagyon gyorsan és nagyon komolyan szervezzük át, hogy képesek legyenek megbirkózni ezzel a feladattal. Ennek egyfelől politikai feltételei, másfelől pedig szakmai és szervezeti feltételei is vannak.

Az első politikai feltétel nagyon világosan áll előttünk, nevezetesen, hogy azokat állítsuk a legfőbb, gazdaságpolitikailag legdöntőbb vezető helyekre és egyáltalán minden komolyan irányító helyre, akik valóban a demokráciát szolgálják, akár egyik, akár másik párt tagjaiként valóban megbízhatók, jó tisztviselői a magyar köztársaságnak.

De a másik oldalon szakmailag és szervezetileg is vannak alapos tennivalóink. Egészen röviden és sommásan szólva: egy cselekvőképes, modern szervezetet kell kiképeznünk elsősorban termelési minisztériumainkból, de ráfér ez még néhány más minisztériumra is.

Ha már így állunk kormányzatunk területén az ország legfelsőbb igazgatásának területén, akkor sajnos – így kell fogalmaznunk – még inkább így állunk az államigazgatás alsóbb posztjain. Itt már nem csupán gazdaságpolitikai kérdésekről van szó és nem csupán előrehaladásunk gazdaságpolitikai feltételeiről, hanem egészben véve az egész demokrácia rendjének szerveiről, egész politikai és társadalmi előrehaladásunk szerveiről, amikor az államigazgatás alsó szerveiről beszélünk.

Mi a helyzet ma is? Önkormányzati szerveink többé-kevésbé régi kereteik között félig-meddig új tartalommal megtöltve próbálják betölteni azt a feladatot, hogy a Magyar Köztársaság kormánya által vitt politikát intézkedéseikkel a gazdasági élet területén és egyéb területein végrehajtsák, és helyi feladataikat megoldják. Ha vannak panaszosok – márpedig nagyon sok és nagyon jogos panaszunk lehet alsó fokú közigazgatási szerveink működésével kapcsolatban –, akkor ezek a panaszok világosan feltárják azt, hogy itt egy különösképp lemaradt állapotról van szó. Röviden: arról van szó, hogy a Magyar Köztársaság államformájában és alkotmányos szerveiben, valamint felső igazgatási és kormányzati szerveiben óriási léptekkel haladt előre, viszont alsó igazgatási szerveiben egy teljesen lemaradt, felemás állapotot konzervált, és ez ma igen nagy mértékben kerékkötője előrehaladásunknak, kerékkötője nemcsak gazdasági fejlődésünknek, hanem az élet minden területe fejlődésének is.

Nagyon jellemzően világít rá erre a helyzetre, ahogyan egy-egy serényebben dolgozó minisztérium kénytelen felfogni a saját helyzetét. Miután régi önkormányzati szerveink alkatuknál, kereteiknél, szervezeti formáiknál és nagyrészt személyi összetételüknél fogva is képtelenek arra, hogy egy-egy tárca körében jól megoldják a helyi vagy tájigazgatás feladatait, minden tárca, amely komolyabban próbálja keresztülvinni a maga tárcája körébe eső problémáinak megoldását, nyomban külön igazgatási ágat igyekszik kiképezni, úgyhogy ma már olyan képtelen és a fejlődést rendkívüli bürokratizmussal gátló igazgatási bonyolódottság állapotába kerültünk, hogy ezt sokáig fenntartani, sőt rövid időre is fenntartani majdnem képtelenség. Alsó igazgatásunkban – hogy csak onnan hozzak egy példát – akár a nemrég felvett, illetőleg elhatározott mezőgazdasági titkárok kérdése, akár a szövetkezeti igazgatás szervei, akár az építésügyi igazgatás szervei: mind-mind olyan területek, ahol új meg új államigazgatási szervek jelentkeznek.

Ez együttvéve és egyben feladja számunkra azt a kérdést, hogy az egész alsó igazgatásunkat helyezzük új alapokra mind politikai tartalmukban, mind politikai jellegükben, mind pedig szervezeti formáikban, szóval, hogy végre kell hajtanunk olyan közigazgatási reformot, amely kormányzatunk, legfelsőbb állami szerveink munkájához valóban hozzá tudja kapcsolni, legyen képes hozzákapcsolni az alsó igazgatási szervek munkáját. Nem kétséges ez a kormányzat illetékes szervei előtt sem, és nyilvánvalóan folyik már az előkészítő munka ezen a területen is, de mulasztás lenne, ha itt az országgyűlésen ebből az alkalomból kellő hangsúlyt nem adnánk ennek a kérdésnek, és nem említenénk fel úgy, mint aktuális kormányzati feladataink egyikét, éspedig nem is a legkisebbikét.

Ezek után arról a legáltalánosabb, de múlhatatlan alapfeltételt képező kérdésről kell beszélnem, amelyet politikai életünk jelent, amelyet politikai feladataink állítanak elénk. Ha ugyanis ilyen mélyreható átszervező munkát, gazdasági politikánknak ilyen irányítását és ilyen fejlesztését akarjuk keresztülvinni, és általában még fokozni akarjuk az ország demokratikus átalakulását és építőmunkánknak, termelőmunkánknak eddig elért eredményeit, ezt nyilvánvalóan nem lehet ugyanazon a politikai alapon végrehajtani, amelyen kormányzásunk eddig nyugodott. Nem lehet az eddigi koalíciós versengés és széthúzás alapján végezni ezt az építőmunkát, és

végrehajtani azokat az alapvető reformokat és szerkezeti változásokat, amelyekre pedig kormányzatunk egy-két területén, alsó igazgatásunk területén és gazdaságpolitikánk nagyon sok területén szükség van.

Világos ez a következtetés és nehezen lehetne kétségbe vonni annak igazságát és érvényét, hogy közös és egységes politikai alapot kell teremtenünk további építőmunkánk elé. Ilyen módon tudjuk csak jól megoldani a jelenleg felsorolt és fel nem sorolt feladatokat, és ilyen módon tudunk csak további biztonságot, előrehaladást elérni. Egész demokráciánk fejlődésében – a felsőbb kormányzásban is – nagyon jól és régóta érezzük ennek a koalíciós versengésnek a tarthatatlanságát és lehetetlenségét olyan értelemben, ahol pozíciós vitáink vagy koalíciós kényszermegoldásaink nagyon sokszor igen alapos kerékkötői annak, hogy a feladatot jól meg tudjuk oldani, jól elvégezhessük.

De különösképpen érezzük ezt mi, a Nemzeti Parasztpárt. Különösképp érezzük alul, a falvakban, a jelenlegi versenyállapotnak képtelenségét, a jelenlegi koalíciós állapotnak a tarthatatlanságát. Nemcsak az, hogy a négy koalíciós párt és még a különböző vidékeken különböző ellenzéki pártok, hanem emellett három-négy érdekképviseleti szerv, az ifjúságban külön kettő-három, olykor négy szervezet van: nyilvánvalóan olyan káros és beteges széttagoltság, amely lehetetlenné teszi azt, hogy kellő sikerrel és kellő eredménnyel haladjon előre például a politikai tájékoztatásnak, a felvilágosításnak, a nevelésnek a munkája, de különösképp, hogy sikeresen haladjon előre egy-egy aktuális feladatnak, egy-egy aktuális munkaprogramnak a megoldása. A versengő erők energiáik egy részét mindig arra fordítják, hogy egymással szemben tisztázzák a helyzetet, és csak egy része jut energiáinknak arra, hogy valóban a kitűzött célt – akár politikai, akár más munkafeladat legyen az – el tudják érni.

Most például, amikor az ifjúság körében, a parasztifjúság körében különösképp érzett szükség oda vezetett, hogy a parasztifjúsági szervezetek kezdik megtalálni az együttműködésüket, sőt határozott egységüknek a kereteit, akkor mi ezt éppen a parasztfiatalság és éppen a falu szempontjából a legnagyobb mértékben üdvözöljük és helyesnek tartjuk és úgy ítéljük meg, hogy ifjúságunknak, ifjúsági szervezeteinknek ez a lépése, ez az előrehaladása egyik példája annak, hogyan lehet az ellentétes erők versengéséből egy közös alapon folytatott munkát, közös alapon előrevitt mozgalmat fejleszteni, megalapozni a parasztság életében is, de az egész demokrácia, az egész magyar társadalom életében is.

Üdvözöljük tehát az ifjúsági szervezeteknek ezt a kezdeményezését, amelyben a mi pártunk ifjúsági szervezetei is alaposan kivették részüket, hogy most legalább a maguk körében szorosabb együttműködés kereteit igyekeznek kialakítani. De ugyanakkor üdvözöljük azokat a politikai megnyilatkozásokat is, amelyek most már távol az ifjúság kérdéseitől, nem egy különös területen, hanem általában vetik fel, adnak hangot annak a politikai szükségérzésnek, hogy a versengésben álló politikai erők szoros együttműködését, komolyabb közeledését szolgálják egymás irányában. Úgy is üdvözöljük ezt a szándékot, ezt a kívánságot, ahogyan Dinnyés miniszterelnök úr felvetette és úgy is, ahogyan a többi pártok szónokai részéről már elhangzottak, a magunk részéről azonban szeretnénk ehhez valamit hozzátenni.

Körülbelül minket tart a közvélemény annak a pártnak, amely a legélesebben igyekszik a paraszti érdekeket képviselni, a parasztság legsajátosabb problémáit állandóan felszínen tartani és napirendre tűzni. Mi nagyon komolyan és felelősen ezután is nem kevésbé kívánjuk és akarjuk képviselni, azonban éppen ez a szándékunk, éppen ez a törekvésünk érteti meg velünk, éppen ezek a tapasztalatok vezetnek rá bennünket, hogy a parasztság érdekében vitt munkánkban, a parasztság képviseletében kifejtett politikai és egyéb területen folyó munkánkban milyen rendkívüli akadályokkal, milyen nehézségekkel kell megküzdenünk akkor, amikor a mi energiánknak is egy része és más pártok energiáinak is egy része az egymással való versengés területén használódik el, és az előttünk álló feladatok megoldásában pedig mindig kisebb eredményt érünk el, mint amennyit pedig a rendelkezésünkre álló erők alapján, a rendelkezésünkre álló feltételek között elérhetnénk.

Meggyőződésünk, hogy ugyanezt tapasztalják a többi pártok is. Éppen ezért mi a parasztság érdekében, különösen paraszti problémáink megoldása és előbbrevitele érdekében különösen is üdvözöljük azt a szándékot, hogy a demokrácia erői, elsősorban és mindenekfelett a négy koalíciós pártban jelentkező erői a szorosabb és közelebbi együttműködés útját találják meg, és valóban közös alapon egy közös frontot találjanak minden feladat megoldása irányában és minden ellenséges erővel szemben.

Természetesen vannak politikai elemei és politikai feltételei is mindennek, és mi nagyon világosan látjuk, és nagyon világosan érezzük annak az alapvető politikai feltételnek a szükségességét, hogy egy ilyen szorosabb együttműködésnek valóban messzemenően tisztázott közös politikai szándékokon és célokon kell alapulnia, és ebből az együttműködésből bizony ki kell rekeszteni és el kell távolítani mindazokat az elemeket, amelyek a közös és egyetértésen alapuló céloktól eltérő idegen vagy éppen ellenséges politikai szándékokat képviselnek.

Ezen a politikai alapon és ezekre a közelebbi és távolabbi célokra tekintettel, ismétlem, a miniszterelnök úr által felvetett politikai fejlődés útját mi a magunk részéről csak helyeselni és csak alátámasztani tudjuk, de itt

kell felhasználnom az alkalmat arra is, hogy néhány szót szóljak a többi pártokhoz, közelebbről a két munkáspárthoz és a Kisgazdapárthoz való viszonyunkról.

A mi számunkra az a helyzet, amely demokráciánk harmadik esztendejében előállt, amikor a koalíciós versengés fokozatos csökkentésének, az együttműködés és az erők együttdolgozásának növelését érezzük szükségesnek, nem új és nem meglepő. Mi akkor is, amikor főképp szellemi, irodalmi mozgalom formájában működtünk, de attól kezdve tovább is, amikor valóságos parasztmozgalom formájában a magunk politikájával jelentkeztünk, mindig alapvetően és kételkedés nélkül tisztában voltunk azzal, hogy a parasztság felemelkedésének útja, a parasztság előrehaladásának útja a munkássággal, a munkásosztály erőivel való együtthaladáson múlik, tehát mi nagyon régtől fogva a parasztság és a munkásság politikai szövetségét és együttműködését igazán komolyan vettük. (*Taps a kormánypártokon.*)

Amikor tehát a két munkáspárthoz való viszonyunkról van szó, és éppen egy olyan politikai pillanatban, amikor a politikai együttműködés, a szorosabb együtthaladás szüksége állt elő, akkor ez számunkra nem jelent új politikai feladatot, nem jelent új politikai tájékozódást és helyzetet, hanem azt jelenti, hogy kezdettől fogva vallott elveinket az események aktualitása folytán még komolyabban, még határozottabban kell felfognunk, és ha korábbi időszakban itt-ott lazulás vagy engedés következett be, akkor annak egy ilyen politikai szakaszon nem szabad bekövetkezni.

Ez szabja meg a két munkáspárthoz való viszonyunkat, és minket olyan félelem, olyan ijedelem, hogy a munkássággal és a munkásság pártjaival való együtthaladásból veszedelmek származhatnak a parasztságra, a paraszti gazdálkodásra, akár a magántulajdonról, akár a kisparaszti gazdálkodásról van szó, nem bánt, mint ahogy korábban sem bántott bennünket, a mostani helyzetben sem. Minél inkább vannak még erők az országban, amelyek meglovagolni igyekeznek azt az alaptalan félelmet parasztságunkban, hogy a szocialistákkal, a munkásokkal való együttműködés valami veszedelmet hoz reánk, annál inkább igyekezünk e tekintetben minél világosabban beszélni, és minél szélesebb körű nevelőmunkát kifejteni.

A Kisgazdapárttal fennálló viszonyunkról különösen mostani politikai helyzetünkben, amikor egy politikai fejlődésnek bizonyos szempontból újabb elemei jelentkeznek előttünk, különös gonddal kell megemlékeznünk. A Kisgazdapárttal régebben voltak elvi és politikai ellentéteink, amelyek abból támadtak, hogy a Kisgazdapárt a maga paraszti demokráciájával, régebbi elveivel ellentétben a felszabadulás után nem vigyázott ezeknek az elveknek a tisztaságára, nem vigyázott demokratikus paraszti alapjainak épségére, és engedte kereteit felduzzadni olyan elemekkel, amelyeknek sem a parasztsághoz, sem a demokráciához közük nincs.

Mondom, ebben az időben nagyon mély és nagyon éles politikai ellentéteink voltak, és akkor ezt nem is titkoltuk. Ma elismerjük és a magunk részéről is tanúsítjuk, hogy a helyzet alaposan megváltozott. Ma, amikor a Kisgazdapárt minden igyekezetével visszatért korábbi, eredeti politikai elveihez, amikor sorait komolyan tisztogatta, és ha kell, jelét adja, hogy ma is ezt cselekszi, megtisztítja sorait olyanoktól, akik ellentétesek eredeti politikájukkal és régi, igazi, paraszti törzsökükkel, akkor mi ezt a Kisgazdapártot annyira baráti pártnak érezzük, hogy sok tekintetben a közelebbről megfogalmazott politikai feladatainknak és politikai szándékainknak közösségét kell megállapítanunk.

Itt természetesen vannak eléggé tisztázandó problémák, különösen a körül a kérdés körül, hogy a Kisgazdapárt a parasztság mely részében érzi különösképp otthonosnak magát és van valóban begyökeresedve és melyikben mi. Tudniillik a két terület lényegében különbözik egymástól. Mi természetesen nem vesszük rossz néven, ha a Kisgazdapárt különösképp és erőteljesen hangsúlyozva, a kisparasztság pártja, a most földhöz jutott vagy a régi kisbirtokos, törpebirtokos parasztréteg pártja is igyekszik lenni, amelynek pártjának különösképpen mi érezzük magunkat. Mondom, mindezt nem vesszük rossz néven, és nem látunk benne hibát, és ez nem változtat azon, hogy politikai feladatainkat nagymértékben közösnek látjuk, tudniillik közösnek olyképpen, hogy a parasztság politikai öntudatosítása és szervezése révén, a parasztság politikai erőinek növelése révén mi különlegesen mint paraszti vagy paraszti alapú pártok cselekvő, tevékeny tényezői legyünk demokráciánk előbbrevitelének, és a parasztság főképpen és nagyobb részében ilyen cselekvő politikai mozgalomnak legyen a része, és ne legyen védtelenül tájékozatlan elemként kiszolgáltatva különféle reakciós lázítások és uszítások számára. Ez a feladat nagyon is közös a két párt munkájában, ugyanakkor azonban ennek a közös feladatnak különböző munkaterületei vannak.

Ha nem is vesszük rossz néven, hogy a Kisgazdapárt hangsúlyozza a kisparasztsággal való bensőséges kapcsolatát is, a tények mégis arra mutatnak, hogy mi vagyunk elsősorban az a párt, amely ezen a területen honos, ezen a talajon be van gyökeresedve és a Kisgazdapártnak sokkal inkább a birtokosabb paraszti rétegekben, valamint a városi kispolgárságban és a középosztályú körökben vannak politikai gyökerei, tehát nyilvánvalóan a politikai munkaterülete is.

Távol áll tőlünk, hogy valami éles parcellázást vagy tagosítást csináljunk ebben a kérdésben, de mégis szemmel látható és érezhető mindkettőnk számára, hogy ha a közös célban jól meg is tudunk egyezni, munkánk, szervezeteink munkája eléggé különálló területen mozog.

Ezt feleljük mi különösképpen azokra a szándékokra is, amelyek a Kisgazdapárt részéről részben felső vonalon, részben alsó, helyi szervezetek részéről időnként és eléggé gyakorta hangzanak el felénk, hogy tudniillik a két párt szervezeti közeledésének, sőt talán egyesítésének, fúziójának ideje jött el.

Az igazság az, hogy mi úgy érezzük: a magunk politikai munkaterületén, a magunk paraszti körében és a magunk értelmiségi köreiben eléggé komoly nevelőmunkát, eléggé komoly szervezőmunkát végeztünk ahhoz, hogy úgy érezzük, ebben a kérdésben a koalíció, a demokrácia számára nem volt haszontalan és jelentéktelen a munkának az a része, amelyet mi végeztünk. A Kisgazdapárt részéről is – elismerjük – jelentékeny és nagy munka volt az, ami itt elvégeztetett, azonban ez mégis két területen zajlott le. Az ez után való feladatok is külön-külön, a két területen jelentkeznének, tehát nem látnánk biztosítva a két párt különösebb és kettőnk között külön való közelítésével azt, hogy azok az elemei a mi pártunknak és azok az elemei különösképpen a Kisgazdapártnak, akik ebben a politikai fejlődésben nem különösen jól állnak, az egyesüléssel inkább megerősödnének politikai öntudatukban és szilárdságukban, s nem alább esnének.

Úgy érezzük, hogy a két pártnak még elég messzemenően megvannak azok a külön-külön feladataik, amelyeket a közös cél érdekében el kell végezniök, tehát mi úgy érezzük: helyes, ha ezt ki-ki külön-külön végzi a maga területén. Legalábbis mi úgy tapasztaltuk, hogy minden olyan helyi szervezetünkben, ahol ilyen meggondolatlanul és kellő körültekintés nélkül felvett közeledési vagy éppen fúziós hírekkel nyugtalanították embereiket, annak nem előbbrevivő, nem jó politikai hatása volt, hanem – sajnos – visszafejlesztő, sőt itt-ott destruktív hatása volt.

Éppen ezért barátságunk és megbecsülésünk hangoztatása mellett, s közös – nagyon sokban közös – céljaink elismerése mellett, mi úgy érezzük, azzal teszünk jó szolgálatot általában az egész demokráciának, de különösképpen parasztságunknak, ha sajátos és eddigi munkánkban már kialakult politikai tevékenységünket a magunk külön-külön keretei között folytatjuk mindaddig, amíg ezek a munkaterületek is közelebb nem kerülnek egymáshoz, s ugyanakkor a két pártnak tömegei is politikai felfogásban és politikai érzéseikben is sokkal komolyabb mértékben, mint ma, közelebb kerülnek egymáshoz.

Azok a politikai tennivalók tehát, amelyek a most folyó költségvetési esztendőben és a kormányzat mostani munkájában előttünk állnak, ilyen különös politikai előfeltételeket is kívánnak, másfelől pedig kívánják egy egész sereg nagy jelentőségű és mélyreható reformmunkának, szervezőmunkának, fejlesztőmunkának kifejtését. Úgy érezzük, az a három esztendő, amely mögöttünk van, különösen pedig az az elmúlt esztendő, amelynek közvetlen eredményei költségvetésünkben szemlélhetők, elegendő biztosítékot, elegendő garanciát ad arra, hogy ilyen értelemben és ilyen irányban tovább tudjuk vinni ezt a munkát, és az általam is felsorolt feladatokat és fel nem soroltakat is éppen olyan jó eredménnyel meg tudjuk oldani, mint az eddigieket.

Mi nagyon jól ismerjük azt a gondolkodást és érvelést, amely úgy gondolja – s ez az aggodalom sokakban él –, hogy ha politikai előrehaladásunk, politikai életünk előrelépései, gazdasági politikánk fejlesztése nagyon jó úton halad is belső politikai világunkban, és ha kifelé is nemzeti politikánknak egyedül helyes útja, vajon a nép szélesebb rétegei – és itt elsősorban a parasztságra gondolnak – tudnak-e egyetérteni ezekkel, tudják-e öntudatosan követni ezeket a nagyon világosan álló és félre nem érthető, félre nem ismerhető politikai célokat. Mi találkozunk a parasztság legszélesebb köreiben a mélységes együttérzésnek, az öntudatos közösségvállalásnak és a felelős és nagyon komolyan felelős demokratikus gondolkozásnak a jeleivel, de ugyanígy találkozunk ellenkező jelekkel is.

A parasztság magatartásában, de továbbmenően szélesebb tömegeinknek magatartásában is végeredményben a következő ténnyel állunk szemben. Bár az elmúlt évtizedek parasztságunkat és egész kispolgárságunkat, sőt munkásságunk jó részét is nagyon rosszul nevelték, bár ez a nevelés százados gyökerekre nyúlik vissza, nagyon mély, és alapjaiban nagyon el van rontva, és bár a jelenlegi körülmények között még a demokrácia harmadik esztendejében is elég sok lappangó és rejtett reakciós erő van, sokszor nem is lappangó és nagyon világosan felismerhető reakciós erő – sajnos, ennek soraiból az egyház nagyon sok képviselője sem hiányzik – éppen a parasztság körében mindent elkövet, hogy a bizalmatlanságot, a kételkedést és az aggodalmat feltámassza a demokrácia előrehaladásával szemben, mégis, mi mélyen meg vagyunk győződve arról – és ez a mi igazi tapasztalatunk –, hogy a parasztság igen széles köreiben, a dolgozó parasztság nagy egészében megvan az alapvető bizalom, az alapvető közösségi és felelősségi érzés demokráciánk előrehaladása iránt, ha esetleg mindennap nyugtalanítja is őket egy-két izgalmi tényező, és egy-egy tendenciózusan beállított hírverés elgondolkoztatja vagy aggasztja a tekintetben, hogy ez a fejlődés hova vezet, és mi lesz belőle.

Mi úgy érezzük, éppen a dolgozó parasztság nagy része, jelentékeny része lépésről lépésre halad előre azon az úton, amelyen meg tudja tisztítani gondolkodását és látását mindazoktól a homályoktól, amelyeket régi ne-

velése és újabb reakciós hírverések és suttogások igyekeznek a parasztság szemléletébe belevinni. Mi úgy látjuk, és a magunk részéről a mi pártunk munkájával különösképpen arról szeretnénk tanúbizonyságot tenni, hogy amit a kormányzás, a mi kormányunk a maga felsőbb munkájában elvégez, azt, amit a pártok kisebb vagy nagyobb munkakörükben elvégeztek, mi az egész dolgozó parasztság körében hatalmas lépésekkel vittük előbbre az elmúlt három esztendő alatt. És ha erőinket szorosabban össze tudjuk fogni, még nagyobb lépésekkel fogjuk tovább is előrevinni.

Biztosak lévén ebben, és ugyanakkor látván és érezvén, hogy mindez a meggyőződés és szándék a kormány képviselői előtt is nagyon világosan áll, merünk hinni és merünk bízni abban, hogy jövendő kormányzásunk munkája egyenesen és következetesen halad azon az úton, amelyet megkezdtünk. Ezért mind a magam, mind a Nemzeti Parasztpárt nevében a felhatalmazási törvényjavaslatot elfogadom. (*Taps a kormánypártokon, a radikális párton és a magyar demokrata párton.*)

# A magyar szövetkezeti mozgalom új útjai*

## *I. Régi szövetkezeteink*

A múlt század második felétől kezdve számos típusban sok szövetkezetünk alakult, mégis nem beszélhetünk sem fejlett szövetkezeti mozgalomról, sem fejlett szövetkezeti típusokról.

*A mi régi szövetkezeteink a kapitalizmus feltételei között fejlődtek ki, tehát szükségszerűen a kapitalizmus intézményei lettek.* Emellett az is jellemzi a mi régi szövetkezeti rendszerünket, hogy szövetkezeteink mint kapitalista intézmények is fejletlenek és rendszertelenek maradtak.

A szövetkezeteknek kapitalista feltételek között általában kettős a szerepük és a jelentőségük. Egyfelől a szövetkezetekbe társult kisgazdaságok termelését magasabb fokra emelik, másfelől növelik és fejlesztik a termelés kapitalista erőit. Különösen a mezőgazdaságban, a mezőgazdasági termelés fejlesztésének az eszközei és egyúttal a mezőgazdaság kapitalista fejlődésének az előmozdítói a régi típusú szövetkezetek.

Ez azt jelenti, hogy a szövetkezeti mozgalom a kapitalizmus feltételei között valóban sikeres eszköze a mezőgazdaság fejlődésének, de természetesen kapitalista módon, a kapitalista gazdálkodás törvényei szerint sikeres eszköze. Más szóval, elősegíti a mezőgazdaság tőkeerős vállalkozóinak erősödését, a mezőgazdaság termelési színvonalának emelését, ugyanakkor viszont ez a mezőgazdaság egyéb vállalkozóinak, a gyöngébb tőkeerejű kisparasztoknak a romlását segíti elő. Legjellegzetesebb példa ebből a szempontból a széltében ismert és dicsért dán szövetkezeti rendszer. A dán szövetkezetek egyik oldalon kétségtelenül a mezőgazdasági termelés nagyfokú szervezettségét és magas színvonalát jelentik, a másik oldalon azonban nem csökkentik, hanem jelentékeny arányban növelik a mezőgazdasági proletáriátust, és nem segítik, hanem inkább a leromlás felé taszítják a földjén nehezen boldoguló kisparasztokat.

Alapjaiban ilyenek voltak a mi szövetkezeteink is, de ebben a jellegzetes kapitalista szerepükben lényegesen fejletlenebbek, mint a nyugat-európai szövetkezetek. A mezőgazdasági termelés fejlesztésében alig volt jelentőségük a mi szövetkezeteinknek, a mezőgazdaság kapitalista fejlődésének előmozdításában pedig különleges szerepet töltöttek be. Sokkal kevésbé szolgálták a szövetkezetbe társult kisgazdaságok fejlődését, mintsem maguknak a szövetkezeteknek, elsősorban a szövetkezeti központoknak a kapitalista erősödését. A nagybirtokosok szövetkezete, a Mezőgazdák Szövetkezete valóban betöltötte azt a szerepet is, hogy a nagybirtokos gazdák tőkés gyarapodását szolgálta, ellenben a kisbirtokos parasztság szövetkezetei, mint a Hangya, elsősorban a központ kapitalista vállalattá való hatalmasodását segítette elő.

*A régi rendszertől átöröklött szövetkezeti hálózatunk tehát nyilvánvalóan olyan szövetkezeti rendszer, amely alapjaiban képtelen az új politikai és gazdasági rendben igazi szövetkezeti mozgalommá fejlődni. A magyar szövetkezeti mozgalom csak új utakon juthat el fejlődésének arra a fokára, hogy egyfelől igazi szövetkezeti mozgalommá legyen, másfelől pedig a szövetkezeti tagok gazdálkodásának nagyarányú fejlesztését szolgálja.*

## *II. Szövetkezeti fejlődésünk a felszabadulás után*

*A politikai átalakulással szövetkezeti életünkben is számos változás következett be.* A szövetkezeti mozgalom országszerte fellendült és az előrehaladás több úton megindult.

1. Nyomban a felszabadulás után országszerte különböző helyi szövetkezetek alakultak: *parasztszövetkezetek, népi szövetkezetek és munkásszövetkezetek.* Ezek a szövetkezetek, különösen a kezdetleges viszonyok közötti csereforgalomban, élénk gazdasági tevékenységet fejtettek ki. Legnagyobb részük ugyan elsorvadt, de egy részük ma is mint fogyasztási, beszerző, értékesítő és feldolgozó szövetkezet figyelemre méltó és hasznos munkát végez.

2. Döntő jelentőségű volt a *földmíves-szövetkezetek* megalakítása. A földreform végrehajtásával kapcsolatban jogszabály írta elő e szövetkezetek megalakulását, azonban már a rendelet kiadása előtt is alakítottak ilyen szövetkezeteket a földhöz juttatottak, a feloszlott uradalomból megmaradt javak hasznosítására. Ezek a szövetkezetek elsősorban termelési szövetkezetekként alakultak, de emellett kezdettől fogva egyéb szövetkezeti feladatokat is elláttak. A megalapító rendelet részletesen körvonalazta e szövetkezeteknek mint elsősorban termelési szövetkezeteknek a szerepét, a gyakorlatban azonban nem egészen a rendelet szerint alakult e szövetkeze-

* Az NPP szövetkezeti ankétján elhangzott előadás és zárszó. 1948. február 1. Budapest, Sarló Kiadás, 1948.

tek működése. Az a tény, hogy ma már több mint 2400 földmíves-szövetkezet van az országban, a szövetkezeti mozgalom döntő tényezőjévé tette a földmíves-szövetkezeteket.

3. Még 1945-ben, nagyra hivatott intézményként alakult meg *az Országos Szövetkezeti Tanács.* A Tanács úgy indult, hogy a magyar szövetkezeti élet újjászervezésének központi irányító szerve lesz. Sok tiszteletre méltó és dicséretes törekvés indult is ki a Tanácstól, azonban ezek végeredményben nem valósultak meg. *Ma már el is vetette kezdeményező jelentőségét az Országos Szövetkezeti Tanács.*

4. Részben a koalíciós arányosság, részben a komolyan érzett szükség vezetett oda, hogy a Kereskedelmi Minisztérium átalakult Kereskedelem- és *Szövetkezetügyi Minisztériummá.* Erre a minisztériumra várt az a feladat, hogy a szövetkezeti életünk kormányzati irányító és szabályozó szerve legyen, ezzel tehát lényegében átvette az Országos Szövetkezeti Tanács szerepét. A feladat természete szerint a Szövetkezeti Minisztérium munkája nem volt könnyű, mindemellett ez a Minisztérium igyekezett irányító szerepét betölteni.

5. Legnagyobb munkája a Szövetkezeti Minisztériumnak a *szövetkezeti törvény* megalkotása. Ez a törvény nagyjában fenntartotta a szövetkezetek régi elveit, azonban tiszteletre méltó módon igyekezett ezeket az elveket módosítani és a megváltozott politikai viszonyokhoz alkalmazni. Így született egy olyan törvény, amely új utakra kívánta terelni szövetkezeti életünket, anélkül azonban, hogy határozottan kidolgozta volna ezeknek az új utaknak a perspektíváját.

6. A legnagyobb jelentőségű eseménye a fölszabadulás utáni szövetkezeti életünknek a *központok összevonása.* Előbb két központba vonta össze egy kormányrendelet a korábbi sokféle központi szövetkezeti szerveket, azonban ez a két központ hamarosan a Földműves-szövetkezetek Országos Központjával háromra szaporodott. Döntő lépése volt szövetkezeti politikánknak az, amikor a három központot egy egységes szövetkezeti központtá egyesítette. Ma az egységes és általános szövetkezeti központ a MOSZK, mellette csak a hitelszövetkezetek és házépítő szövetkezetek képeznek külön szövetkezeti hálózatot. A valóságban azonban különálló szövetkezeti terület ezenkívül a tejszövetkezeteké, a kisipari szövetkezeteké és a halászati szövetkezeteké is.

Szövetkezeti életünknek ezek az újabb eseményei komoly és jelentős lépések a magyar szövetkezeti mozgalom megújítása irányában. Mégis fel kell tennünk a kérdést: *mindezek a változások átalakították-e szövetkezeti rendszerünk alapjellegét? Nyilvánvalóan nem. Minden átalakulás ellenére szövetkezeti rendszerünk alapjai és szervezési módszerei változatlanok maradtak.* Változatlanok maradtak annyiban is, hogy kapitalista természetüket nem vesztették el és annyiban is, hogy változatlanul fejletlen szövetkezeti típusokat és rendszertelen szövetkezeti hálózatot eredményeztek. Különösen szembeötlő ez a változatlanság a szövetkezeti központokban. Szövetkezeti központjaink ma is éppen olyan kapitalista nagykereskedelmi szervei a szövetkezeti hálózatnak, mint a régi rendszer idején voltak.

Az egységes szövetkezeti központ egyszerűen átvette a régi szövetkezetek központi örökségét. Nincs okunk például kétségbe vonni, hogy a Mezőgazdák Szövetkezete igazi szövetkezet volt, de a nagybirtokosoknak a kapitalista jellegű szövetkezete és nem a kisparasztság intézménye. Ez a jelleg, valamint a többi szövetkezeti központ hasonló természete öröklődött a mostani szövetkezeti központunkban is. Talán a hitelszövetkezetek vonalán eltérő ettől a helyzet annálfogva, hogy a hitelszövetkezeti központ és a hitelszövetkezeti hálózat különleges állami feladatok ellátására rendezkedett be és ma lényegében ilyen félállami szervként működik.

## *III. Szövetkezeti mozgalmunk mai problémái*

Mialatt szövetkezeti életünk számos figyelemre méltó módosulás után alapjaiban változatlan maradt, az ország politikai és gazdasági rendje gyökeresen megváltozott.

1. *A politikai hatalom* döntően és vitathatatlanul a nép kezébe került. Az államhatalom többé nem a nép igazi érdekeivel szembenálló hatalmi tényező, hanem valóságos néphatalom.

2. *A földreform végrehajtása* befejezést nyert azzal az eredménnyel, hogy néhány kivételtől eltekintve a 200 holdon felüli nagybirtokok megsemmisültek, s több mint négyszázezer kisparaszti gazdaság létesült.

3. *Az államosítás* döntő lépésekkel haladt előre. A bankok államosításával az ország hitelintézeteinek túlnyomó része és ipari vállalataink többsége az állam kezébe került.

4. Hároméves tervünkkel bevezettük *a tervgazdálkodást* és ezzel a gazdasági élet kapitalista rendje átalakult az államhatalom szervei által irányított tervszerű gazdálkodássá.

E változások együttvéve nem kevesebbet jelentettek, mint gazdasági életünk rendszerének alapvető megváltozását. *A magyar gazdasági élet többé nem a kapitalizmus elvein épül fel, hanem egyre határozottabban átalakul a népi demokrácia gazdasági rendjévé.*

Ezekhez a politikai és gazdasági változásokhoz képest szövetkezeti rendszerünk kétségtelenül lemaradt. *Szövetkezeti rendszerünk, minden változás ellenére, ma nem felel meg sem az ország politikai és gazdasági rendjének, sem pedig azoknak a szükségleteknek, amelyeket a földreform végrehajtása után a mezőgazdaság fejlesztése támasztott.*

Az államosítás és a tervgazdálkodás után szövetkezeteink ma mint rosszul szervezett kapitalista intézmények helyezkednek el gazdasági szervezetünkben. Bizonytalanul vagy sehogyan sem illeszkednek az állami gazdasági szervekhez, és megszámlálhatatlan szálon össze vannak szövődve a magánkapitalista vállalkozással. A tervbe való beilleszkedésnek pedig még első bizonytalan lépéseit sem tették meg.

A mezőgazdaságunk fejlődése szempontjából különösképpen tehetetlenek szövetkezeteink. A földreform végrehajtása után mezőgazdaságunk megszabadult a nagybirtok és az egyéb feudális maradványok terhétől és azóta részben kapitalista tendenciák, részben kapitalistaellenes törekvések teszik bizonytalanná és ellentétekkel terheltté fejlődését. Ebben a helyzetben döntő szerep vár a mezőgazdasági termelés szövetkezeti megszervezésére, ezt a feladatot azonban szövetkezeti rendszerünk még meg sem kezdte oldani.

Természetesen nem arról van itt szó, hogy kisbirtokos mezőgazdaságunkat valamilyen szövetkezeti gazdálkodás rendszerében vagy éppen valamilyen kollektív gazdálkodás rendszerében akarnánk fejleszteni, hanem arról, hogy a szövetkezetekkel, a legáltalánosabb és a legegyszerűbb formában is, valóban a fejlődés útjára, a helyes megszervezés útjára segítsük kisbirtokos mezőgazdaságunkat. Tehát nem kell sem kollektív gazdálkodásról, sem szövetkezeti gazdálkodásról beszélnünk, mert egész egyszerűen arról a feladatról van szó, hogy szövetkezeteink a mezőgazdasági fejlesztésnek általános eszközeivé váljanak. Tehát segítsék a kisparaszti mezőgazdaságot azon a réven is, hogy beszerző és értékesítő tevékenységükkel a mezőgazdaság fejlesztését szolgálják és azzal is, hogy a termelés megszervezése és irányítása körül mindazokat a szerepeket betöltsék, amelyeket a szövetkezetekbe tömörült kisgazdaságok joggal elvárhatnak szövetkezeteinktől.

*Szövetkezeti mozgalmunk előtt tehát az a feladat áll, hogy egyfelől be tudjon illeszkedni a népi demokrácia gazdasági rendjébe, másfelől kisparaszti mezőgazdaságunkat magasabb fejlődési fokra segítse. Ez a feladat lényegében azt jelenti, hogy fejletlen és kapitalista jellegű szövetkezeti rendszerünket népi szövetkezeti rendszerré alakítsuk át.*

## *IV. A népi szövetkezeti rendszer*

A szövetkezeti mozgalom eddigi történetében kialakultak azok az elvek, amelyeket a kapitalizmus rendszerének szövetkezetei követtek. Szövetkezetpolitikusaink legnagyobb része ma is görcsösen ragaszkodik ezekhez az elvekhez. Melyek ezek a „szövetkezeti" elvek?

1. A szövetkezet ugyan nem olyan tőketársulás, mint a részvénytársaság, de mégis *tőkés társulás és működésének döntő tényezője a szövetkezeti tőke.*

2. *A társulás teljes nyíltságát, tehát korlátozatlan* szabadságát hirdette a régi szövetkezeti mozgalom és ennek alapján kényszertársulásról beszélnek minden olyan esetben, amikor akár a szövetkezet alapításában, akár a szövetkezeti tagok összetételében irányító, illetve korlátozó befolyás érvényesül.

3. *A semlegesség elve* is hozzátartozik a régi szövetkezeti mozgalomhoz, olyan értelemben, hogy a szövetkezetek működésében semmiféle politikai szándék vagy politikai céltudatosság nem érvényesülhet.

4. Végül a *szövetkezeti autonómia* a régi szövetkezeti rendszer igen fontos elve, ami azt jelenti, hogy az állami beavatkozást minden formában el kell hárítani a szövetkezet életéből.

5. A régi szövetkezeti teoretikusok vallják azt az elvet is, hogy a szövetkezés önmagától, automatikusan megsegíti a kis gazdasági egyedeket a kapitalizmus nagy erőivel szemben és a szövetkezetek rendszerének kiépülése kizsákmányolástól mentes, szabad gazdasági rendszert hoz létre.

Ezekre az elvekre, a régi szövetkezeti mozgalom elveire igen mutatós és olykor nagyszerűnek látszó elméleteket építettek fel ennek a szövetkezeti rendszernek gazdaságpolitikusai. Körülbelül úgy állították fel a fejlődés kérdését, hogy a kapitalizmus ellentéteinek feloldása ezekben a szövetkezeti keretekben lelhető fel. Ezek az elképzelések, ezek a szövetkezeti elméletek azonban mindeddig nem valósultak meg sehol. De nem is valósulhattak meg a kapitalizmus rendjében. Az a gazdasági rendszer, amelyben ezek a szövetkezetek éltek, szövetkezőivel és szövetkezetei elveivel együtt, a kapitalizmus rendszere, tehát ezek az elvek nem alkalmasak arra, hogy áttörjék a kapitalizmus nagyobb és erősebb törvényszerűségeinek erejét. Amikor tehát a szövetkezetek teoretikusai egy olyan gazdasági rendszer kialakulásában reménykedtek, amely a szövetkezeti rendszer kiépülése révén feloldja és megszünteti a kapitalizmus ellentéteit és kizsákmányoló hatalmát, akkor olyasmiben bíztak, ami lehetetlenség.

Ezek a szövetkezeti elvek tehát érthetőek és szükségszerűek a kapitalizmus feltételei között. A népi demokrácia politikai és gazdasági rendjében azonban ilyen elveken alapuló szövetkezetek éppen olyan kapitalista intézmények lennének, mint a magánvállalkozás egyéb típusai. Ilyen elvek alapján tehát a szövetkezeti mozgalom nyilvánvalóan elvesztené igazi értelmét.

Abban a pillanatban, amikor a szövetkezetek letérnek a kapitalizmus alapjairól és a népi demokrácia gazdasági rendjének válnak fontos tényezőjévé, megváltozik a szövetkezeti mozgalom lényege és a szövetkezetek szerepe. *A szövetkezetek többé nem kis gazdasági egyedek társulásai a kapitalizmus feltételei között, hanem a*

*gazdasági szervezés legmegfelelőbb eszközei, a paraszti és ipari kistermelésnek tervgazdálkodás keretébe való beilleszkedésére és ezáltal a nagytőkés kizsákmányolás megszüntetésére.*

Ha pedig így változik meg a szövetkezetek alapvető szerepe, *ennek megfelelően módosulnak azok az elvek is, amelyeken a szövetkezeti mozgalom felépül.*

1. *Nemcsak tőkés társulás tehát a szövetkezet,* amelynek működése a szövetkezeti tőkén alapszik, hanem szervezési módszer, amely a kisgazdaságok, kistermelők egybeszervezésére alkalmas, akár szövetkezeti tőke összegyűjtésével, akár anélkül.

A szövetkezet működéséhez természetesen tőke is kell, sőt az is bizonyos, hogy a szövetkezet nem fog életképesen működni akkor, ha tagjai nem vesznek részt a szövetkezeti tőke összegyűjtésében. Azonban nem tekinthető úgy a szövetkezeti tőke, hogy a tagok által az alapításkor összeadott tőke alapvető és múlhatatlan feltétele a szövetkezet életének. Ha a szövetkezet olyan szerepet képes betölteni, olyan feladatot képes magára vállalni, amelyet tagjai közreműködésével vagy a tagok tevékenységével el tud látni, és eközben szerzi meg szövetkezeti tevékenységgel azt a tőkét, amelyre működéséhez szüksége van, nincs okunk nem tekinteni szövetkezeteknek, annak ellenére, hogy a szövetkezeti tőke nem kapitalisztikus szabályok szerint állott elő ezekben a szövetkezetekben.

2. *Nem is korlátozatlanul szabad társulás többé a szövetkezet,* hanem közérdekű termelők társulása termelésük fejlesztésére és egyéb szükségleteik ellátására. Éppen a cél elérése végett nem állhat fenn többé az az elv, hogy korlátozatlanul bárki tagja lehet a szövetkezetnek. Ellenkezőleg: kirekesztendők azok, akik nem közös érdekűek, hanem éppen ellenkező érdekűek a többiekkel. *A társulás önkéntességének az elve emellett változatlanul érvényben marad, hiszen a szövetkezeti mozgalom* az új típusú szövetkezetben is a tagok kezdeményezésén és öntevékenységén alapszik, csak éppen a társulás szükségszerű korlátait kell felállítani, éppen az elérendő szövetkezeti cél érdekében. Nem kényszertársulásról, hanem csupán a társulás célszerű és szükségszerű korlátozásáról van tehát itt szó.

3. A semlegesség elvének változatlan fenntartása azt jelentené, hogy a szövetkezetekben szabadon érvényesülhetne a tőkés befolyás. Ez pedig alapjában rontaná le a szövetkezés értelmét. *A semlegesség elve helyett tehát az öntudatos és politikus vezetés elvének kell érvényesülni, védekezésül minden kapitalista befolyás ellen.* Szükség van erre az öntudatos és politikus magatartásra, mind befelé a szövetkezeti tagok között, mind pedig kifelé, támaszkodva a szövetkezők céljait elősegítő politikai erőkre, tehát a pártokra is.

4. A szövetkezeti autonómia elve a gyakorlatban az állami beavatkozás elhárítását jelentené. Ehelyett ma a népi államhatalom idején és az állami tervgazdálkodás idején, éppen ellenkezőre van szüksége a szövetkezeteknek: *támaszkodni a népi államhatalomra és beilleszkedni annak gazdasági terveibe.* Tehát nemcsak állami támogatásról van szó, hanem a népi államhatalommal való együttműködésről és az állami tervgazdaságba való beilleszkedésről.

5. Végül alapvető elve a népi szövetkezeti rendszernek az, hogy a *szövetkezet nem automatikusan ható csodaszer, amelytől akár a nagytőkés erők leküzdését, akár a mezőgazdasági termelés magasabb fejlődésének az elérését várhatnánk. A szövetkezés az a szervezési módszer, amellyel ezeket a célokat valóban elérhetjük, de nem automatikusan, hanem a szövetkezeti szervezés céltudatos alkalmazásával, amely egyfelől a szövetkezők aktivitására, másfelől az állam irányítására támaszkodik.*

Ilyen elvek alapján *a népi szövetkezeti rendszerben módosulnak a régi szövetkezetek típusai is.* A kialakult régi szövetkezeti típusok részben elvesztik jelentőségüket, részben pedig új típusok kialakításának a szüksége áll elő.

1. *Azok a szövetkezeti típusok, amelyek nem kapcsolatosak a termeléssel a népi szövetkezetek rendszerében nem fejlődésképes* szövetkezeti formák többé. Így a városi fogyasztási szövetkezetek, valamint a parasztság külön fogyasztási, értékesítő és hitelszövetkezetei, éppen úgy a hasonló ipari szövetkezetek nem képesek messzemenő további fejlődésre. Minden olyan szövetkezeti típus, amely nem a termelésnek valamilyen megszervezésén alapszik, hanem különálló üzleti tevékenységet folytat, nem képes fejlődésképesen beleilleszkedni a népi demokrácia gazdasági rendjébe.

2. *Az igazi és fejlődésképes szövetkezeti típusok azok, amelyek a termelést szolgálják.* Itt azonban két félreértést nyomban ki kell küszöbölnünk. Ez az elv nem jelenti azt, hogy csupán a termelési szövetkezetek fejlődésképesek, hanem csak azt jelenti, hogy a fogyasztási, értékesítő és hitelszövetkezeti tevékenység nem magában, hanem a termelőszövetkezeti feladatokhoz kapcsolódva lehet a szövetkezetek fejlődésének alapja. És azt sem jelenti ez az elv, hogy a termelési szövetkezeti jelleg valamilyen közös üzemű szövetkezeti formát követel. *Végeredményben azt jelenti ez az elv, hogy a szövetkezetek létalapja a termelés megszervezése, egyfelől akár külön termelési szövetkezetek formájában, akár együtt a fogyasztási, beszerző, értékesítő és hitelszövetkezeti tevékenységgel egybekapcsolva, másfelől akár a szervezés kezdetlegesebb formájában, akár a termelés fejlettebb szövetkezeti módszereivel.*

3. A szövetkezeti típusokkal kapcsolatban *a szövetkezeti központokra nézve is fontos követelményekkel jár a népi szövetkezeti rendszer elveinek módosulása.* Míg a kapitalista szövetkezeti rendszerben elsősorban és főképpen szövetkezeti nagykereskedelmi szervek a központok, addig *a népi szövetkezeti rendszerben elsősorban a szövetkezetek tervező-szervező és irányító intézményei és csak másodsorban nagykereskedelmi szervek.*

A szövetkezeti mozgalom természetesen a népi demokrácia gazdasági rendjében sem korlátozódhat csupán a kisparaszti mezőgazdaságra. Jelentősége van az ipari termelés szövetkezeteinek és még több más szövetkezeti ágnak is, azonban súlyában és fontosságában kétségtelenül a paraszti szövetkezeti mozgalom a döntő jelentőségű. Éppen ezért a továbbiakban elsősorban a paraszti szövetkezeteket kell szem előtt tartani. A szövetkezeti típusok általános jellemzése során külön kell tehát foglalkoznunk a paraszti szövetkezetekkel.

Mindenekelőtt *éles különbséget kell tennünk azok között a szövetkezetek között, amelyek a kisgazdaságok teljes termelési önállósága mellett csupán bizonyos termelési mozzanatokat szerveznek meg a szövetkezet keretei között, valamint azok között a szövetkezetek között, amelyek a kisparaszti magántulajdon teljes épségben tartása mellett, a termelést egészben vagy nagy részben közös szövetkezeti üzemben egyesítik.* A paraszti szövetkezetek mindkét alaptípusánál a termelőszövetkezeti tevékenységhez természetesen kapcsolódhat beszerző, értékesítő, fogyasztási és hitelszövetkezeti tevékenység is. A paraszti szövetkezetek e két alaptípusának megkülönböztetése világos és nyilvánvaló; elnevezésük azonban sok zavarra adhat okot. Javaslatom, hogy az előbbi típust „*termelési*" vagy „*földmíves-szövetkezet*", illetve „*általános paraszti szövetkezet*" névvel, az utóbbit „*termelő*" vagy „*földmívelő*" szövetkezet névvel jelöljük.

A két alaptípusnak különböző változatai lehetségesek, anélkül, hogy e különböző változatok az alapjelleget elhomályosítanák. Ilyen alapon a paraszti szövetkezetek típusai a következőképpen rajzolhatók fel:

1. *A földmíves-szövetkezetek (termelési szövetkezetek vagy általános paraszti szövetkezetek)* azok a paraszti szövetkezetek, amelyek általános szövetkezeti tevékenység (beszerző-értékesítő) mellett vagy attól függetlenül a tagok egyéni parasztgazdaságainak teljes épségben tartása mellett a tagok egyéni gazdaságaiban folyó termelés valamely mozzanatának a szövetkezeti megszervezésével vagy szükségleteik szövetkezeti ellátásával szolgálják a termelés előbbrevitelét. Ezeknek a szövetkezeteknek négy fő változata lehetséges:

a) *általános földmíves-szövetkezet* (általános paraszti szövetkezet) az, amely beszerző, fogyasztási, értékesítő szerepe mellett a termékek feldolgozásának, a termelés irányításának és általános fejlesztésének szerepét tölti be a szövetkezet szervei által a tagok egyéni gazdaságainak üzletszerű, (adásvétel és bérmunka alapján történő) kiszolgálása útján. Ilyen típusú termelőszövetkezet mindaz, amely feldolgozó üzemet, raktározást, borpincét, a tagok használatára való gépeket, tenyészanyag-beszerző szolgálatot stb. tart fenn egyszerű adásvétel vagy bérmunka alapján, vagy az üzletszerűség kapitalista formái által. Ide tartozik a rizstelepet fenntartó szövetkezet is, amely rizstelepét bérmunkával műveli meg.

b) *Földmíves-szövetkezet (általános paraszti szövetkezet) részleges szövetkezeti üzemmel,* amely a tagok egyéni gazdaságai mellett azok termelésének értékesítésére, feldolgozására vagy termelésük egy-egy mozzanatára kiterjedő közös szövetkezeti üzemet létesít, a kapitalista üzletszerűségtől (adásvétel, bérmunka) eltérő módon, valamilyen szövetkezeti munkaszervezettel. Ide tartoznak az utólagos elszámolásra közösen értékesítő, termelési szerződés alapján termeltető, közös legelőt fenntartó szövetkezetek, továbbá azok, amelyek szövetkezeti feldolgozó üzemeket és szövetkezeti gépi berendezéseket tartanak üzemben, nem bérmunkával, hanem a szövetkezeti munkaszervezettel.

c) *Földmíves-szövetkezet (általános paraszti szövetkezet) szövetkezeti üzemmel* az, amely a tagok egyéni gazdasága mellett egy-egy termelési ág folytatására alakít közös szövetkezeti üzemet, szövetkezeti munkaszervezettel. Ilyenek a tagok egyéni gazdaságainak szükségletére szolgáló tenyésztelepeket (magtermelés, palántanevelés, tenyészállattartás stb.) fenntartó szövetkezetek, valamint a gyümölcsöst, rizstelepet, közös istállót, hizlalótelepet és egyéb, a tagok gazdaságaihoz kapcsolódó különleges termelést folytató üzemeket fenntartó szövetkezetek, amennyiben a szövetkezeti üzem munkáját nem bérmunkával, hanem szövetkezeti munkaszervezetben végzi.

d) *Földmíves-szövetkezet (általános paraszti szövetkezet) általános szövetkezeti üzemmel,* amely a tagok egyéni gazdaságainak egészére vagy nagy részére kiterjedő általános termelési tevékenységet egyesít szövetkezeti üzemben, szövetkezeti munkaszervezettel, egyébként a tagok egyéni gazdaságainak a többi munkamozzanatok és a termelés betakarítása tekintetében való érintetlensége mellett. Ilyenek a nyomásrendszerű táblás művelést folytató közösen szántóvető szövetkezetek, amelyek azonban mégis egyéni gazdaságokra épülnek. Erre a szövetkezeti típusra a legérdekesebb és fejlődési változataiban a legtanulságosabb példa a Sarkadi Földmíves-szövetkezet.

Mi történik ebben a szövetkezetben? Messziről úgy fest, hogy a szövetkezetet valamilyen kollektív gazdaságnak tekintik, holott szó sincs arról, hogy a tagok termelése feloldódna a közös szövetkezeti üzemben. Csak bizonyos munkamozzanatokat végeznek el a közös szövetkezeti üzemben: a szántás-vetést és a szántóföld gépi

munkáját. Lényege ennek a szövetkezetnek az, hogy úgy szabják ki a dűlőket, kinek-kinek a birtokrésze arányában, hogy azt nagy gépekkel munkálni lehessen, de a vetést ki-ki munkálja tovább a saját földjén. Pontosan ez az elv érvényesül azokban az elképzelésekben is, amelyeket a külső üzemkör megszervezése alapján képviselnek egyes agrárpolitikusaink. A gépi erők közös felhasználására a külső termelési területeken, a szántóföldeken a dűlőket úgy tervezik, hogy azt gépi munkával közös üzemben lehessen szántani-vetni, viszont a munka aprólékos kézi mozzanatait ki-ki a saját gazdaságának keretei között végezze el. Lényegében a nyomásrendszerről van itt szó, pontosan olyan nyomásrendszerről, amely a feudálizmus idején közönséges volt az országban, s az úrbéri faluközösség idején szükségszerű módja volt a magyar mezőgazdasági termelésnek. A különbség az, hogy a gépi berendezés felhasználására és a fejlődő mezőgazdaság viszonyaira alkalmazott modern nyomásrendszert képvisel ez a szövetkezeti típus.

De nézzük a másik típust, azt, amely nem a kisgazdaságok különálló egységeire épül fel, hanem közös szövetkezeti üzemet létesít.

2. *Termelő, illetve földmíves-szövetkezetek* pedig azok a paraszti termelőszövetkezetek, amelyek a tagok egyéni gazdaságait közös szövetkezeti üzemben egyesítik a ház körüli gazdaság kivételével, anélkül, hogy a földek magántulajdonát érintenék vagy elhomályosítanák. Ezek a szövetkezetek a tagok földjének közös megművelését valósítják meg szövetkezeti munkaszervezettel. Ez a termelőszövetkezeti típus, többé nem kis gazdaságok szövetkezése bizonyos munkamozzanatok és gazdasági tevékenységek szövetkezeti egyesítésére, hanem a tagok termelőeszközeinek és munkájának megszervezése közös szövetkezeti üzemben.

Ezektől a szövetkezeti típusoktól élesen el kell választanunk a *Szovjetunió kolhozgazdaságait.* Ezek már nem szövetkezetek, mivel nem a tagok magántulajdonán alapulnak, hanem a földnek mint termelőeszköznek a társadalmi tulajdonán. Ezek a közös gazdaságok lényegében a köztulajdonban álló földek megművelésére alakult paraszti munkatársulások, a tagok eszmei hányadban kifejezett örökhaszon-bérleti joga alapján.

Ez a szövetkezeti típus a kisgazdaságok egységeit valóban feloldja a közös szövetkezeti üzemben, viszont egyáltalában nem oldja fel, sőt nem is homályosítja el a kisparaszti magántulajdont, mert a társult tagok birtokrésze teljes telekkönyvi állományában megmarad és a haszonelosztásnak is egyik tényezője.

Ilyen típusai lehetségesek tehát a paraszti szövetkezeteknek elméletileg. A gyakorlatban az egyszerűbb általános paraszti szövetkezeti típusok sokféle változatban vannak országszerte, viszont a termelő–földmívelő szövetkezeteknek némely egyszerűbb változatai is kialakultak földmíves-szövetkezeteink kereteiben. Szövetkezetpolitikánk feladata, hogy az egyes termelési és szövetkezeti területre kidolgozza és alkalmazza a megfelelő szövetkezeti típusokat.

## *V. Szövetkezetpolitikai feladataink*

*Szövetkezeti mozgalmunk nagy problémája tehát az, hogy fejletlen és kapitalista jellegű szövetkezeti rendszerünket népi szövetkezeti rendszerré alakítsuk át.* Ezt követeli az ország politikai és gazdasági rendjének általános átalakulása is, de különösképpen ezt követeli a kisbirtokos mezőgazdaság fejlesztésének az érdeke is.

Szövetkezeti rendszerünk átalakulása nyilvánvalóan nem történhet meg egyszerre, bármennyire sürgetőek is, különösen a földhöz jutott újbirtokos parasztság szükségletei, de meg kell találnunk szövetkezeti mozgalmunknak azokat az új útjait, amelyek szövetkezeti rendszerünk fejlődéséhez vezetnek.

*Feladatunk, hogy megtegyük azokat a kezdő lépéseket, amelyek egyfelől mozgósítani képesek a parasztság nyugvó szövetkezeti erőit, másfelől szövetkezeti rendszerünket beillesztik a népi demokrácia politikai és gazdasági keretei közé.* Ezeket a kezdő lépéseket két irányban kell megtennünk: a szövetkezetek központjában és a helyi szövetkezetekben.

1. *Mindenekelőtt ki kell alakítanunk szövetkezeti mozgalmunk központi irányító szervét.* A tapasztalatok alapján és a feladatok természete szerint ez nem lehet sem a Szövetkezeti Minisztérium, sem az Országos Szövetkezeti Tanács. Ezt a szervet kizárólag az egységes szövetkezeti központ legfelső intézményeként alakíthatjuk ki oly módon, hogy itt összevonjuk a legjobb szövetkezetpolitikai erőket és a szövetkezeti hálózattal és a helyi szövetkezetek kezdeményezéseivel állandó kapcsolatban és együtthatásban indítjuk meg a szükséges szervező, irányító munkát. Ezzel természetesen sem a Minisztérium, sem a Tanács nem válik feleslegessé. A Minisztériumra vár az a feladat, hogy a szövetkezet irányító központjának kezdeményezése és tapasztalatai alapján a szükséges jogszabályi rendezéseket elvégezze, valamint a szövetkezeti nevelés szerveit létrehozza. Az Országos Szövetkezeti Tanácsnak viszont kínálkozik az a feladat, hogy a szövetkezetek állományának teljes feltárását elvégezze.

A szükséges központi irányító szerv kialakítása magától értetődően a MOSZK jelenlegi szervezetének komoly átalakítását kívánja meg. Az átalakítás lényege az, hogy a központ mai főosztályai fölött megszerveződjék az a szövetkezetpolitikai szerv, amely az egész szövetkezeti hálózatnak tervvezető, irányító és szervező – mintegy főközpontja legyen. E legfelső irányító szerv alatt kell megszervezni a termelés és az áruforgalom operatív

szerveit, az ügyvitel lehető önállóságával és az egyéni felelősség érvényesítésével. Feltétlenül ilyen alközpont jellegű szervet kell kialakítani a földmíves-szövetkezetek mint általános paraszti szövetkezetek számára és mellette szükség szerint egyéb szövetkezeti feladatok ellátására.

A központ ilyen átalakítása szükségszerűen magával hozza a központ külső szerveinek a megfelelő átalakítását is. Az elv nem lehet más, minthogy *a mai kirendeltségi szervekből fokozódó önállósággal működő körzeti-megyei központok létesüljenek és fokozatosan ide szálljon át az operatív termelési és áruforgalmi tevékenység.* Emellett azonban ezeknek a fokozatosan körzeti-megyei központokká fejlesztendő szerveknek kell ellátniok a tervezés, irányítás és szervezés helyi feladatait is. Ez az átalakítás természetesen nem kezdődhet azzal, hogy a mai kirendeltségi kötelékeket elszakítsuk és magukra hagyjuk egy-egy körzet szövetkezeteit. A helyes út az, hogy a kirendeltség jogi kötelékének fenntartása mellett fokozatosan fejlesszük e körzeti központok önállóságát és erősítsük a helyi szövetkezetekhez való kapcsolatait. Erre a MOSZK jelenlegi alapszabályai is utalnak, mert számításba veszik, hogy minden kirendeltségi szerv mellé a körzetébe tartozó szövetkezetek küldötteiből választmány létesítendő, amely mintegy szövetkezetpolitikai szerv, ellenőrző, javaslattevő szervként működjék a központ mellett. Ez azonban kiindulás csupán, amelynek fejlesztését kell szorgalmaznunk, ha a kirendeltségekből valóban körzetük számára kiható tevékeny szerveket, s igazi alsó fokú szövetkezeti központokat akarunk kialakítani.

Ez az átszervezés csak arra a szövetkezeti területre terjedhet ki, amelyet a MOSZK átfog. Itt vannak a legégetőbb tennivalóink és itt oldhatók meg a mezőgazdasági termelés megszervezésének elemi fő feladatai is. A hitelszövetkezetek, a kisipari szövetkezetek, a házépítő szövetkezetek és részben a tejszövetkezetek is olyan önállóan megszervezett szövetkezeti ágak, hogy átszervezésükkel egyelőre sem e szövetkezetek munkáját, sem szövetkezetpolitikai előrehaladásunkat nem lenne helyes megterhelni.

2. A központ élén kialakítandó tervező-irányító, szervező-ellenőrző szervnek tisztázott perspektívával kell támogatni és elősegíteni a szövetkezetek helyi szerveződését. Ez a perspektíva nem lehet más, mint *az általános paraszti szövetkezetek fejlesztése, a földmíves-szövetkezetekből kiindulva.* Ehhez szükséges, hogy a földmíves-szövetkezeteket általános szövetkezetekké tegyük, vezetésüket megerősítsük, működésüket fokozottan ellenőrizzük, kereteiket a régi kisbirtokos parasztság számára is megnyissuk, gazdasági alapjaikat megszilárdítsuk és mindenekelőtt a termelés fejlesztésére irányuló tevékenységüket eredményessé tegyük, csak azután törekedhetünk arra, hogy a különböző falusi szövetkezeteket az így megerősített földmíves-szövetkezetek felé irányítsuk.

Az általános szövetkezetek ilyenképpen való fejlesztése mellett azonnali feladatunk az is, hogy *a földmíves-szövetkezetek kereteiben megindult termelő–földmívelő szövetkezeti kezdeményezéseket megerősítsük és fejlesszük.* Ez a munka még ma csak szűk körben mozoghat ott, ahol ilyen kezdeményezések vannak, de sok gondot és energiát kell fordítani arra, hogy a ma meglévő kezdeményezéseket munkaszervezetük fejlesztésével és termelésük tervszerű fokozásával fejlődésképessé tegyük.

Ezt a két döntő jelentőségű kezdeményező lépést kell megtennünk: a központi szövetkezetpolitikai szerv kiépítését és a földmíves-szövetkezetek általános falusi szövetkezetekké való fejlesztését és akkor rávezettük szövetkezeti mozgalmunkat azokra az új utakra, amelyek az egészséges továbbfejlődés felé viszik. Ezzel a lépéssel biztosíthatjuk szövetkezeti életünk megelevenedését és tervszerű munkáját. Ez a munka pedig nagyon hamar eredményeket fog hozni. Az eredmények elsősorban két területen fognak mutatkozni: egyfelől a parasztság gazdasági szervezettségének fokozásában, másfelől pedig a szövetkezeti mozgalom alapjainak megszilárdításában.

1. *A parasztság gazdasági szervezettségét olyképpen* szolgálja ez a szövetkezetpolitika, hogy az általános falusi szövetkezetekben és a szövetkezeti központban mindennél jobb aktív érdekképviseleti szervet nyer a parasztság. ennek a megszervezésnek az is következménye lesz, hogy a paraszti termelés jól és eredményesen fog beleilleszkedni a hároméves tervbe, ami azt fogja eredményezni, hogy a mezőgazdasági termelés a parasztság aktív szövetkezeti részvételével a kisgazdaságok keretei között igen magas fokra emelkedhet. Végül ez a szövetkezeti szervezettség fogja biztosítani azt, hogy a dolgozó parasztság sikeresen küzdhet meg a mezőgazdaságban jelentkező különböző kapitalista törekvésekkel.

2. *A második eredmény: a szövetkezeti mozgalom helyes elindítása erősíteni fogja szövetkezeti rendszerünk alapjait* azáltal, hogy mozgósítja a parasztság szövetkezeti erőit, elvégzi a szükséges szövetkezeti oktatást, felneveli az alkalmas szövetkezeti vezető embereket, kiválogatja a szövetkezetekben dolgozó szakembereket és végül megadja parasztságunknak azt a szövetkezeti gyakorlatot, ami a szövetkezeti továbbfejlődéshez elengedhetetlenül szükséges.

Ilyen szövetkezeti alapokon biztosítható lesz szövetkezeti mozgalmunk továbbfejlődése. A további fejlődéshez azonban a *szövetkezeti mozgalmon kívülálló tényezők közreműködése is szükséges.* Ezek pedig a következők: tervgazdaságunk további fejlesztése, az állami vállalatok jobb megszervezése, az állami gazdasági szervek céltudatos kiépítése és végül az államszervezet alsó szerveinek demokratikus átalakítása.

Mindezek a tényezők együttvéve és még hozzá a demokratikus politikai erők fokozódó együttműködése, azt fogják eredményezni, hogy a magyar szövetkezeti mozgalom a kezdetben lerakott alapokon valóban új utakon magas fejlődési fokra érkezik el és fejlett gazdálkodást folytató, tervszerű termelő kisgazdaságokká fogja fejleszteni tengernyi nehézségekkel küzdő régi és új parasztgazdaságainkat.

## *Erdei Ferenc zárószavai a felszólalásokra:*

Ami Nagy Imre hozzászólását illeti, nem beszélek arról, amiben egyetértünk, viszont beszélnem kell azokról a szempontokról, amelyekben hozzászólása vitába szállt előadásommal.

A köztünk lévő vitában van egy általános elvi eltérés. Nagy Imre a szövetkezeti mozgalom fejlődésének politikai tényezőit emelte ki, tehát elsősorban azokat a politikai szempontokat, amelyeket a szövetkezetek szervezésében, a szövetkezeti mozgalom előrevitelében érvényesíteni kell. Ezeket én nagyjában-egészben helyeslem, és egyet is értek azzal, hogy ezekre a politikai szempontokra különösen gondot kell fordítanunk. Ugyanakkor azonban én azt hangsúlyozom és előadásomnak is ez a lényege, hogy a szükséges politikai szempontok érvényesítése mellett különleges szövetkezetpolitikai, szövetkezeti szervezeti feltételei is vannak a szövetkezeti mozgalom előrehaladásának.

Nagy Imre úgy állítja fel a követelményt, hogy a központot demokratizálni kell. Helyes; de állítom, hogy ez nem elég. A központnak a feladatait és a szerepét a szövetkezeti rendszerben világosan ki kell dolgozni, amit aztán be kell tölteni azokkal a demokratikus politikai erőkkel, amelyeket erősíteni kívánunk a szövetkezeti központban.

Amit a régi szövetkezeti mozgalomnak a kettős szerepéről mondottam, arról Nagy Imre ellenvetésével szemben még a következőket kell elmondanom.

Igaz az, hogy a szövetkezetek a kapitalizmus feltételei között, mint igazi szövetkezetek, végeredményben nem állhatnak meg, mert vagy kapitalista társulássá válnak vagy pedig elpusztulnak. Igaz az is, hogy a dán szövetkezetek nem a kisparasztság termelőerőinek a fejlesztését szolgálták, hanem éppen ellenkezőleg a kisparasztság pusztulását és tőkés nagygazdaságok kialakulását. Mindamellett a mezőgazdasági fejlődés előrehaladásában általában van szerepe a szövetkezeteknek.

Amit a szövetkezetek kettős szerepéről mondottam, hogy ti. egyfelől emelik a mezőgazdaság termelésének szintjét, másfelől pedig növelik a kapitalista fejlődés előrehaladását, az történetileg úgy érvényesül, hogy az egész mezőgazdaság szintjét emelik. Tehát ha végeredményben egy kapitalista szövetkezeti rendszer a kapitalista végkifejlődés felé viszi is a szövetkezeteket, szóval egyfelől a tőke akkumulálódik a nagybirtokosoknál s másfelől a dolgozó paraszti rétegek elnyomorodnak, amíg ez végighalad az egész mezőgazdaság fejlődésében, addig általában betölt egy bizonyos fejlesztő szerepet is.

A szövetkezet tehát a kapitalizmusnak olyan öröksége a régi szövetkezeti mozgalomban is, amelyet értékesnek és a mezőgazdasági termelés színvonalát emelő tényezőnek kell elismernünk. E tekintetben különösen nemigen lehet kétséges, hogy a szövetkezet hatása, ha mégoly kapitalista módon és formában hagyta is ránk a kapitalizmus ezeket az örökségeket, értékes és kétségtelenül a mezőgazdasági termelés színvonalának emelésében nyilvánul meg. Azoknak az országoknak a mezőgazdasági fejlődésében, amelyekben a szövetkezeti mozgalom kapitalista módon ugyan, de előrehaladt, a mezőgazdasági fejlődés magasabb fokot ért el, mint azokban az országokban, amelyekben ilyen kapitalista szövetkezetek sem segítették a mezőgazdasági fejlődést.

Amit Nagy Imre az állam és a szövetkezetek viszonyára nézve felhozott; nagyon komoly szempontok és én nem olyan értelemben vitatkozom vele, hogy nem ismerem el észrevételei jogosultságát. Igenis az állam és a szövetkezetek viszonyában van szükséglet az állami támogatásra, valóban én azonban ennél többet mondottam, és nem kevesebbet. A szövetkezeteknek hozzá kell szerveződniök az állami gazdaságpolitikához, ami állami támogatást is jelent, de ennél többet is. Anyagi támogatást is, de különösen az állami gazdaságpolitika szövetkezeti fejlesztését is.

Azzal, hogy a régi hálózatot átvettük, és ez volt a fő baj – egyetértek.

Azzal azonban már nehezen tudok egyetérteni, hogy hiba volt a FOK beolvasztása. Ezt nemcsak a magam védelmére mondom, aki javasoltam, illetve kezdeményeztem a beolvasztást, hanem úgy érzem, hogy ez az egész magyar szövetkezeti mozgalom fejlődésében, ha pillanatnyilag rossz is volt, végeredményben egyrészt kikerülhetetlen volt, másrészt nem volt helytelen.

Azok között a körülmények között, amelyek között a FOK működött, egyszerűen a központi tevékenység alapfeltételei hiányoztak. Mi örökségbe kaptuk a nagybirtokok egész fel nem osztható berendezését és ugyanakkor azok a központi gazdasági és üzleti szervek, amelyek ezt a nagybirtokos gazdálkodást szolgálták, nem voltak a kezünkben. S ugyanakkor a másik két szövetkezeti központnak lényegesen nagyobb volt a szövetkezeti munkaköre és szerepe az államhatalom felé, annak ellenére, hogy jóindulatot kaptak a földmíves-szövetkezetek minden felelős állami szerv részéről, s dicséretben és buzdításban sem volt hiány. Tehát a FOK külön köz-

pontját nem volt helytelen bekapcsolni egy egységes központba, mert ezzel azok a tényezők, és azok a problémák, amelyek a földmíves-szövetkezetek vonalán felvetődtek, de megoldást nem nyerhettek, most az egész szövetkezeti életre kiterjesztve felvetődnek. S ha most tényleg új utakra indítjuk el szövetkezeti mozgalmunkat, akkor a megoldás bekövetkezik a földmíves-szövetkezetekre nézve is. A fejlődés további előrehaladása szempontjából tehát nem tartom helytelennek a FOK beolvasztását a MOSZK-ba, annak ellenére, hogy a MOSZK jelenlegi működésében nem tartunk ott, hogy a földmíves-szövetkezeteket kellőképp tudnánk fejleszteni.

Hogy a központot politikailag tisztábbá kell tennünk, abban egyetértek. De ennek a politikai átalakulásnak szükségszerűen támaszkodnia kell a központ határozottan és világosan kialakított szerepére, az egész szövetkezeti életre vonatkozó elképzelésre, az egész szövetkezetpolitikai tervre. Nem ellenkező, hanem egymást kiegészítő tehát az a két tétel, hogy egyfelől politikailag egyértelműbbé, másfelől pedig szövetkezeti szerepében tisztázottabbá kell tennünk a központot.

Hogy a súlypont a falun legyen és a földmíves-szövetkezeteken nyugodjék, azzal is a legteljesebben egyetértek. De hozzáteszem éppen szövetkezetpolitikai szempontból, hogy hiába mondjuk ki ezt a politikai követelményt. Még akkor is, hogyha egy-egy falunak összes demokratikus erői egymással versengve vinnék előre a szövetkezetet, nem életképes szövetkezeti mozgalom alakulna belőle, ha rögtön ugyanakkor a központban is meg nem teremtjük azokat a szerveket, amelyek az eddigi tapasztalatok alapján helyes szövetkezetpolitikánk irányában ezeket a helyi szövetkezeti megmozdulásokat és kezdeményezéseket céltudatosan, világos perspektívákban egyengetik, szervezik és ellenőrzik.

Mi a FOK-ban azt az elvet képviseltük, hogy teljes erővel támogattuk a földmíves-szövetkezetek megmozdulásait, kezdeményezéseit, de naponként érkeztek kérések, hogy szabadítsuk meg ezt vagy azt a szövetkezetet valamely igazgatótól. Tehát alapfeltétel, hogy a helyi kezdeményezés és a súlypont valóban a falun legyen, azonban mindenesetre ehhez nagyon céltudatos központi irányítás és vezetés is kell. Nem kényszer természetesen, hanem olyan vezetés, amely felismeri ezeknek a kezdeményezéseknek a termékeny tendenciáját és azt segíti elő, de viszont segít előrehaladni akkor is, amikor a helyi erők nem tudnak megbirkózni azokkal a nehézségekkel, amelyek előttük állanak.

Mind a két hozzászólásomban volt egy visszatérő mozzanat, amely részben szavaim félreértésén alapszik, részben azonban más szemléleten. Ez a szövetkezeti tagság korlátozásának vagy korlátozatlanságának az elve.

Én ezt az elvet a következőképpen fogom fel: nem lehet helyeselni a szövetkezeti tagság korlátozatlan szabadságát tekintet nélkül a szövetkezetbe belépők gazdasági és társadalmi viszonyaira.

Lényegében ennek a tételnek mindketten ellentmondottak: nem korlátozni, hanem szélesíteni kell a keretet. Tökéletesen egyetértek abban, hogy a szövetkezet kereteit szélesíteni kell, de ugyanakkor mindkét hozzászóló egyetértett velem abban, hogy a vezetés biztosítása szempontjából lényegében mégis korlátozást kell tennünk. Az is igaz, hogy ez a korlátozás egyénenként, politikai szempontokkal is végrehajtható, de másrészt a szövetkezetek alaptermészetében rejlik a korlátozás néhány általános szempontja. Hogy a kisparasztok szövetkezete valóban a kisparasztok szövetkezete legyen, ahhoz az kell, hogy sem a régi feudális megszokás alapján, a falu értelmiségi vezetői, sem kapitalista szabályok szerint, a falu kapitalistái vezessék a szövetkezetet, hanem maguk a kisparasztok.

Végeredményben tehát csak a fogalmazásban van eltérés közöttünk.

Azok a veszélyek, amelyek a szövetkezeteket fenyegetik, tényleg igen komolyak. Tökéletesen egyetértek azzal, hogy a legnagyobb veszély a kapitalista tényezők befolyása, akár úgy, hogy az álszövetkezeti forma mögé rejtőznek, akár pedig úgy, hogy az igazi szövetkezetekbe befurakodva helyezkednek el és azokat a maguk elképzelései szerint viszik. Egész szövetkezeti mozgalmunk központi kérdéseként kell erre vigyázni.

A másik veszély, hogy kis csoportokra ne szűkítsük a szövetkezeteket és ne olyan típusokat erőltessünk, amelyeket a széles paraszti rétegek nem tudnak elfogadni. Tökéletesen egyetértek. Valóban a szövetkezeti mozgalom azon múlik, hogy az érdekelt szövetkezők benső önkéntességgel, átérzett szükségtől hajtva, a maguk kezdeményező erejével lépnek be a szövetkezeti mozgalomba, tehát minden olyan lépés, amely csökkenti ezeknek az erőknek megmozdulását, – rossz és minden olyan, amely elősegíti, – az helyes.

Mindössze annyi még a hozzátennivalóm ehhez, hogy a tagságszűkítést távolról sem volt szándékom előadásomban mint követelményt felállítani, ellenben tisztában vagyok vele, hogy épp a helyes fejlődés érdekében bizonyosan korlátozni kell itt-ott a szövetkezeti tagságot.

Azzal a veszéllyel, amelyet Nagy Imre az állammal kapcsolatban felvetett, hogy a szövetkezet ne váljon állami szervvé, tökéletesen egyetértek. Valóban ennek nem szabad megtörténnie és ez a veszély nem kicsiny.

Egy olyan társadalomban, ahol a szövetkezeti mozgalomnak nincsenek széles alapjai, ha már egyszer szövetkezetre kerül a sor és ezt a szövetkezeti mozgalmat programszerűen támogatja az államhatalom, nagyon könnyen az állam kezére adják magukat ezek a szövetkezetek és elvárják, hogy mindent az államtól kapjanak és

minden gondjukat az állam viselje. Halála lenne ez a szövetkezeti mozgalomnak, ha az állam támogató szerepe mellett nem követnénk el mindent a szövetkezetek saját erejének felerősítésére.

Még egyetlen egy mozzanat, amelyet Nagy Imre hozzászólásával kapcsolatban ki akarok emelni, s ez a szövetkezeti típusok kérdése. Igaza van Nagy Imrének. Nem a szövetkezeti típusok részletkérdései a főgondjaink ma. Egész szövetkezeti munkánkat elhibáznánk, energiánkat rossz helyre fecsérelnénk, ha később felmerülő részletkérdéseket és gyakorlati kérdéseket már most próbálnánk tisztázni. Az elvi kérdések a döntők, a mozgalom történeti, politikai és elvi kérdései.

Én azonban nem ok nélkül tartottam szükségesnek a szövetkezeti típusokról is beszélni. Két okom volt rá. Az egyik: nem lehet a szövetkezeti fejlődés perspektívájáról világosan, tisztázottan és egyértelműen beszélni akkor, ha a szövetkezeti típusok tekintetében, amelyeket ki akarunk fejleszteni, nem beszélünk világosan. Nem tudunk jó szövetkezeti politikát csinálni akkor, ha a szövetkezeti típusok kérdéseit elvi szempontjaiban nem tisztázzuk. A másik pedig: hogy egész szövetkezeti mozgalmunkban, egész szövetkezeti életünkben, sőt egész közéletünkben jóformán nem is tudunk értelmesen beszélni a szövetkezeti kérdésről, ha nem érthetők azok a kifejezések, amelyeket a szövetkezetekről mondunk. Ha azt mondja például valaki, hogy: „termelő szövetkezete", ez egészen mást jelent az egyik előadásban és mást a másikban. Így tehát a könnyebb megértés érdekében is jó szolgálatot véltem tenni a javaslataimmal. Még ha elvileg nem is tudnánk tökéletesen megegyezni, terminológiailag akkor is meg kell egyeznünk, mert hovatovább teljesen érthetetlen zűrzavar lesz a szövetkezetekről szóló vitánk.

Élénken példázza ezt a szükségletet a termelőszövetkezet szóhasználata körüli zűrzavar. Termelőszövetkezet alatt érthetjük azt a szövetkezetet is, amely egyszerű termelő, értékesítő és beszerző szövetkezet. Értjük azonban termelőszövetkezet alatt az olyan szövetkezetet is, amelyben közös üzemű termelésről van szó, – és mindezek a szövetkezeti típusok döntők a szövetkezeti mozgalom fejlődése szempontjából. A típusok vitatása, elvi tisztázása tehát már folyik és szükséges tisztázni a fogalmakat.

De még további jelenségek is utalnak a kifejezések zűrzavarára. A szövetkezetek fejlődésével, feladataival összefüggésben többféle kifejezések használatosak közéletünkben. Beszélnek kollektív gazdálkodásról legtöbbször ijedtség formájában: csak nem akar a szövetkezetekből kollektív gazdálkodás lenni?! Beszélnek szövetkezeti gazdálkodásról. Beszélnek a termelés szövetkezeti fejlesztéséről. Tisztára lehetetlen értelmes vitát, értelmes tervező munkát folytatni akkor, ha mindezeket a kifejezéseket nem tesszük tisztábbá. Márpedig mindez lényegében a szövetkezeti típusok értelmezésén múlik. *Kollektív gazdálkodás* alatt például értelmesen nyilván nem lehet mást érteni, mint a Szovjetunió kolhozainak termelési módszerét, tehát nem a szövetkezeti munka módszerét, munkaszervezetét, amelyben a mezőgazdálkodás folyik. *Szövetkezeti gazdálkodás* alatt viszont helyesen nyilván ismét nem lehet mást érteni, mint a közös üzemben dolgozó földmívelő, termelő szövetkezetek gazdálkodási módját. A gazdálkodásnak ebben a módjában a magántulajdon csorbítatlanul fennáll, a gazdálkodás jelentékeny része viszont egyesített, közös üzemben folyik. *A termelés szövetkezeti megszervezése* alatt ismét nehéz mást érteni, mint az általános paraszti szövetkezeteknek azokat a különféle fokozatait, amelyekben a mezőgazdaság fejlesztését ilyen vagy olyan szövetkezeti szervezéssel, összefogással, egy-egy részletnek szövetkezeti üzembe való összevonásával segítik elő. Végül pedig *a termelés szövetkezeti fejlesztése* legáltalánosabban nyilván azt a munkát jelenti, amelyet a szövetkezetek a mezőgazdaság érdekében kifejthetnek, akár a termelés részleges, egyes mozzanatokban való megszervezése, akár egyéb tevékenység révén, tehát hitelellátás, értékesítés, beszerzés, fogyasztás, szakemberek szerződtetése stb. révén.

Pontosan kell tehát körvonalazni ezeket a kifejezéseket azért, mert különben kifelé, a szélesebb nyilvánosság felé az eszméknek, a politikai indulatoknak, a félelmeknek olyan zűrzavarát idézhetjük elő, amely majd nagyon erősen hátráltatja szövetkezeti mozgalmunk fejlődését.

Gyöngyösi János azt a két megállapítást emelte ki Nagy Imre hozzászólásából, hogy olyan szövetkezet kell, amely segíti a paraszti egyéni gazdálkodást, valamint, hogy a szövetkezeti mozgalomnak olyan új irányt kell adni, amely a földreform során szétaprózott mezőgazdálkodásunkat felfelé fejleszti.

Nem kell mondanom, hogy ezzel tökéletesen egyetértek és ha hozzátennivalóm volna, azt már az imént megtettem, amikor Nagy Imre észrevételéről szóltam. Volna azonban néhány szavam az idegenkedés okaival kapcsolatban. Egyetértek azzal, amit Gyöngyösi János a politikai okokkal kapcsolatban mondott.

Itt van azonban a magyar nép individualizmusa. Az a paraszti individualizmus, amely úgy érzi, hogy nem lehet élni és gazdálkodni másként, mint csupán a maga elszigetelt egyéni erejével és az „aki bírja marja", elve szerint, az távolról sem valami ősi néptermészet, távolról sem valami jellegzetes paraszti természet. Egészen egyszerűen: a kapitalizmus korszakának lecsapódása.

Nem félek tehát attól, hogy valami mélységes, kiszakíthatatlanul mélyen gyökerező individualizmus állana a magyar szövetkezeti mozgalom előrehaladásának útjában. Útjában áll, de nem leküzdhetetlenül, nem örökkévalóan. Nem valami ősi természeti erő ez, hanem egészen egyszerűen egy történelmi korszak lecsapódása, ma-

radványa. A szövetkezések módszerével abban az irányban fog megváltozni, ahogy egyrészt a szükség parancsolja, másrészt pedig a fejlődés perspektíváinak vonzása csökkenti az individualizmust. Elsajátítja majd a parasztság többek között azt az alapvető közösségi érzést is, amely minden komoly szövetkezéshez szükséges. Ha tehát elég bajunk lesz is még ezzel a csakugyan meglévő individualizmussal, nem látom leküzdhetetlen erőnek és nem hiszem, hogy parasztságunk nagy része ennél a gátnál fogva képtelen volna komoly szövetkezeti mozgalomra.

Tökéletesen igaza van viszont Gyöngyösinek abban, hogy a közös üzemű szövetkezetek elsősorban és főként az uradalmi cselédség körében gyökerezhetnek meg. Sajnos, az eddigi tapasztalatok nem mindenben örvendetesek, mégis valószínű azonban, hogy csakugyan az uradalmi cselédség lesz a földhöz juttatottaknak az a része, amely a leginkább fogékony, a leginkább érdeklődik az ilyesfajta szövetkezeti típusok iránt.

Hogy a szövetkezeti mozgalom előrehaladása lényegében a földreform végrehajtása folytán állott elő, azzal tökéletesen egyetértek. Ez természetesen jelenti azt is, hogy a földreform végrehajtásával kikerülhetetlenül előttünk a probléma, hogy a paraszti szövetkezeti mozgalmat mezőgazdaságunk fejlesztése érdekében feltétlenül előbbre kell vinni. Szövetkezeti mozgalmunkban feltétlenül el kell érnünk azt a fejlődési fokot, amely a mezőgazdasági termelést valóban magasabb fokra emeli, külön-külön erősíti minden kisparaszti egzisztenciának az alapjait azzal is, hogy a kisparaszt biztosan érzi a földet a lába alatt, továbbá azzal is, hogy az életszínvonal éppen a termelés emelkedésével emelkedik.

Amit Gyöngyösi János a Kisgazdapártba tömörült parasztságnak a szövetkezetek iránt való felfogásáról mondott, az mindnyájunknak rendkívül méltánylandó, mert mind Budapesten, mind vidéken nagy volt az idegenkedés e körökben, különösen a földmíves-szövetkezetekkel kapcsolatban. Ha most ez a felfogás alapjaiban megváltozott és a szövetkezeteket egy komolyabb előrehaladás után szélesebb körben jóhiszeműen és érdeklődve szemlélik, akkor ez rendkívül örvendetes mind általános politikai értelemben, mind pedig a szövetkezetek szempontjából. És ha a helyzetnek ez az enyhülése már odáig haladt, hogy pozitív állásfoglalással is kifejezik ezt a készségüket, hogy meg kell csinálni, akkor mi ebben benne vagyunk és a helyzetnek ezt az enyhülését, ezt a pozitív állásfoglalást mindnyájan csak a legnagyobb örömmel üdvözölhetjük.

Ami pedig azt az aggályt illeti, hogy a szövetkezeteket nem szabad az emberekre fölülről kényszeríteni, hanem a kérdést kellően feltárva elő kell segíteni a szövetkezetekbe való tömörüléssel: ezzel a felfogással nincs okom vitázni. A szövetkezeti mozgalom fejlődését szigorúan a helyi kezdeményezések alapján helyes központi irányítással lehet előrevinni. Olyan központi irányítással azonban, amely nem kényszerítő erővel szorítja az alsó szövetkezeteket, hanem szervezéssel, irányítással segíti elő fejlődésüket és lenyesegeti mindazt, aminek a szövetkezeti mozgalomban nincsen helye.

A munkafegyelemről és a társak megválogatásáról is szólott Gyöngyösi János. Úgy érzem, hogy ez a felfogás visszakanyarodás ahhoz az elvhez, hogy a társulásnak nem szabad valamilyen kényszerítő erejű korlátozását felállítanunk. A szövetkezeti társulás teljes és korlátlan szabadságának feladása azonban nem kényszerítést jelent, hanem jelenti azokat a szükségszerű és magától értetődő korlátozásokat, amelyeket a szövetkezet jó működése, jó előrehaladása megkövetel.

Több hozzátennivalóm se részleteiben, se általánosságban nincsen. Azt hiszem, nem végeztünk helytelen munkát, amikor itt, a nyilvánosság előtt, ha még egy szűkebb körű nyilvánosság előtt is, alkalom volt felvetni szövetkezeti politikánk alapvető kérdéseit és alkalmunk volt meghallgatni két olyan reprezentatív hozzászóló véleményét, mint amilyen Nagy Imre és Gyöngyösi János. Nem végeztünk haszontalan munkát és nézeteink akár vitát váltanak ki, akár helyeslést, mindenképpen előbbre vitték a magyar szövetkezeti mozgalom fejlődését, legalább annyiban, hogy a problémák komolyan fel vannak vetve és most már versengjünk egymással abban, hogy a felvetett problémákat minél hamarabb megoldjuk.

# A mezőgazdasági kérdés*

VI. Országos Pártgyűlésünk abban jelölte meg a mezőgazdaság előrehaladásának útját és a parasztság gazdasági kérdéseinek megoldását, hogy a népi demokrácia politikai alapjaira támaszkodva a hároméves terv fejlesztése és a szövetkezeti mozgalom építése által vihetjük előre mezőgazdaságunk és parasztságunk gazdasági emelkedését.

Ez a politikai tétel nyilvánvaló igazság, és nyilvánvalóan egyedül helyes útja mezőgazdasági politikánknak is. Mégis nagyon sokan a parasztság közül mindennapi paraszti gondjaik közepette egyszerű politikai szólamnak érzik ezt az igazságot, és nincsenek mélyen meggyőződve arról, hogy valóban ezen a módon tudjuk úgy megoldani a parasztság minden gazdasági kérdését, ahogy a régi rendszer soha nem tudta.

A parasztság ma már egyre szélesedő tömegben átérzi a népi demokrácia politikai elveinek igazságát, és belső meggyőződéssel teszi magáévá mind a munkássággal való szoros szövetség, mind a népi erők egységes összefogásának követelményét. Emellett azonban úgy érzi, hogy ez a politika, ha szolgálja is általában a demokrácia előrehaladását és általában a nép emelkedését, a parasztság számára közvetlenül nem hozza meg gazdasági kérdéseinek megoldását.

Mindazok a panaszok, amelyek elhangzanak a parasztság részéről, arra utalnak, hogy politikai meggyőződésben előbbre haladt a parasztság, gazdaságpolitikai szemléletével azonban még mindig kötve van a régi gondolkodáshoz. Kötve van ahhoz az ellenzéki és agrársérelmi gondolkodáshoz, amely a régi rendszerben kialakult.

Milyenek ezek a panaszok? A legélénkebb sérelem a beszolgáltatás. Magát a beszolgáltatás tényét és annak szükségességét már általában tudomásul veszi a parasztság, ellenben úgy érzi, a beszolgáltatás végrehajtásában sok aránytalanság és számos igazságtalanság van. Ugyancsak élénk panaszok hangzanak el az adózás kérdésében. Magát az adót szintén elfogadja a parasztság, és belső igyekezettel igyekszik kötelezettségének eleget tenni, azonban az adókivetésben és az adóbehajtásban ismét aránytalanságokat és igazságtalanságokat érez. Hasonlóképpen elégedetlenség nyilatkozik meg sokak részéről a mezőgazdasági és ipari árak alakulásában. A sok parasztember ma is úgy érzi, hogy agrárolló van, és újra meg újra felidézi az 1 q búza, 1 pár csizma követelményét.

Mi a jellemző ezekben a panaszokban? Az, hogy gazdaságpolitikánk alapvető intézkedéseit elfogadja és tudomásul veszi, a parasztság azonban úgy érzi, hogy ennek végrehajtásában aránytalanság és részrehajlás nyilatkozik meg a parasztság rovására. Nem nehéz azonban meggyőződni arról, hogy ezek az érzések sokkal inkább a régi rendszer gazdaságpolitikájának a maradványai, még a régi paraszti ellenzékiség követelményei, semmint a jelenlegi helyzet helyes kifejezései. Mind a beszolgáltatásban, mind az adózásban, mind pedig a mezőgazdasági és ipari árak alakulásában könnyű kimutatni egyszerű számokkal, hogy a régi rendszerhez képest mekkorát könnyebbedett és javult a parasztság helyzete annak ellenére, hogy egy háború pusztításait és anyagi megterhelését kell viselnünk.

Vannak azonban másfajta paraszti panaszok is. Olyanok, amelyek nem egyszerű és régifajta paraszti elégedetlenséget fejeznek ki, hanem türelmetlenséget aziránt, hogy a népi demokrácia intézményei jól és eredményesen működjenek. Meg-megújuló a követelés, hogy a szövetkezeti központok jobban végezzék a munkájukat, és ténylegesen segítsék az egyes szövetkezeteket. Hasonlóan ismétlődő panasz az, hogy a közigazgatási szervek lassan és bürokratikusan intézik a hozzájuk tartozó ügyeket, és még ma is igen sokszor nem a demokrácia szellemében hozzák meg intézkedéseiket.

Mit mutatnak ezek a panaszok? Azt, hogy a parasztság már érzi a demokrácia útján való előrehaladást, és a maga részéről is megköveteli az államhatalom szerveitől, hogy hatáskörükben teljesítsék a kötelezettségeiket.

Nézzünk azonban a mélyére azoknak a panaszoknak, amelyek a parasztság részéről elhangzanak. Az alapvető ok az, hogy a kapitalizmusnak nagyon sok maradványa és eleven ereje él még magában a mezőgazdaságban is, és a mezőgazdaságon kívül is a falvakban. Ha a beszolgáltatásnak vagy az adózásnak az aránytalanságát vesszük, vagy a mezőgazdasági és ipari árak aránytalansága miatt való panaszokat, kiderül, hogy nem általában a beszolgáltatásban és nem általában a mezőgazdasági és ipari árak aránytalanságában van a hiba, hanem abban, hogy mindig vannak olyan tőkés rétegek, amelyek aránytalanul kedvezően részesednek mind a tehervisélésben, mind az áralakulás előnyeiben, s ezzel nehezebbé teszik a kisebb parasztság gazdasági boldogulását.

* Gépelt kézirat. 1948. április 15. EFB 2941.

Ugyanez a gyökere a szövetkezeti élet körében elhangzó panaszoknak éppen úgy, mint a mezőgazdasági termelés minden területén felbukkanó sérelmekkel kapcsolatban.

Világosan rámutatnak erre a mélyebben fekvő okokra azok a jelenségek, amelyek a termelés körül nem könnyű, hanem erősödő mértékben érezhetők. Itt van a rizstermelés kérdése. A rizstermelés kitűnően bevált, és ma országszerte ezerszámra foglalkozik a parasztság a rizstermelés gondolatával. Miután azonban érezhetően konjunktúrája van a rizstermelésnek, benyomult a tőke ebbe a termelési ágba, és igyekszik elütni a kisparasztok társaságait és szövetkezeteit a rizstermelés lehetőségeitől. Szolgálja a tőkés vállalkozókat a törekvésükben nagyon sok ármentesítő társulat azzal, hogy vízjogot nem a kisparasztság szövetkezeteinek ad, hanem azoknak a tőkés vállalkozóknak, akik anyagi részesedésben részeltetik az ármentesítő társulatot. Ez a vízjogi vita olyan méreteket ölt több helyen, hogy a kisparasztság szinte felkel a tőkés rizstermelők ellen. Hasonló a helyzet a cukorrépa-termeléssel annak ellenére, hogy a parasztság nincs megelégedve a cukorrépa jelenlegi beváltási árával, mégsem titkolható, hogy a cukorrépa-termelés a legjobban jövedelmező termelési ágak közé tartozik, ezért mind többen és nagyobb területen igyekeznek cukorrépát termelni. Igen ám, de a cukorrépa-termelésnek határai vannak mind gyáraink kapacitásában, mind a felvevőpiac kiterjedésében. Emiatt korlátozni kell a cukorrépatermelést, és ez a korlátozás ismét alkalmat ad a birtokosabb, tőkésebb termelők túlkapásainak. A cukorrépatermelők érdekképviseleti szervezetében erősen befészkelték magukat a birtokos elemek, és ma nagyon sok helyen kiszorították a kisparasztokat a cukorrépa-termelésből. Éppen így van ez más ipari növényeknél is, amelyeknek a termeltetési szerződéseit a vagyonosabb, tőkésebb gazdák szerzik meg, s ezzel kirekesztik a termelésből a kisparasztságot.

Még nagyobb mértékben és még általánosabban így van ez a földhaszonbérlet körül. Mialatt a földtelen vagy középbirtokos kisparasztság tőkehiány miatt nehezen tud bérlethez jutni, addig tőkeerős vállalkozók kibérlik a megmaradt nagyobb birtokot, és azon kapitalista arányú termelést folytatnak olyan bérmunkával, amely hasonlít a régi rendszer viszonyaihoz.

Mindezt együttvéve napnál világosabban bizonyítja az, hogy az alapvető hiba mezőgazdaságunk fejlődésében az, hogy nagyon elevenen élnek még olyan kapitalista törekvések, amelyek hátraszorítják és gondolkozásukban visszavetik a kisparaszti gazdaságokat. Ezek a kapitalista törekvések az okai annak, hogy aránytalannak érzi a parasztság az adót, a beszolgáltatást és a mezőgazdasági és ipari árak mértékét is. Ezek a kapitalista törekvések gátolják abban a kisparasztságot, hogy munkája után úgy növelhesse termelését, úgy emelhesse életszínvonalát, ahogy azt gazdaságpolitikánk viszonyai általában megengednék és lehetővé tennék. Igenis, a mezőgazdaságnak van előrehaladási és boldogulási lehetősége sokkal inkább, mint bármikor a régi rendszer idején, azonban a megmaradt és ma is kapitalista terpeszkedő nagyobb gazdaságok elveszik a napot a kisparaszti gazdaságok elől, és ezért a dolgozó kisparasztság nem halad előre olyan mértékben, ahogy haladhatna.

Mi ezen a segítség? Újabb földreform vagy valamilyen különös harcos mezőgazdasági érdekképviseleti szerv? Egyik sem! Az a segítség, amit Országos Pártgyűlésünk politikai elvként kifejez. Először erősíteni a magyar demokrácia politikai alapjait, hogy legyen erőnk leküzdeni a még elevenen élő kapitalista törekvéseket a nagyiparon, a nagykereskedelmen, a nagybankokon túl a mezőgazdaságban is, és ezzel megszabadítsuk a kisparaszti termelést és a kisparaszti életet attól a tőkés szorítástól, amely még ma is gátolja előrehaladását. Másodszor pedig megragadva mindazokat a lehetőségeket, amelyeket a népi demokrácia gazdaságpolitikája nyújt, a parasztság széles rétegben való mozgósításával vigyük előre a hároméves terv megvalósulását és a szövetkezeti mozgalom fejlődését. Ezekre az alapokra támaszkodva napról napra haladhat előre a kisparasztság, és napról napra kevesebb oka lesz arra, hogy sérelmet érezzen, és a paraszti mezőgazdaság hátrahaladását vagy aránytalan megterhelését panaszolja. Ezen az úton természetesen kevésbé hatásos és kevésbé demagóg szólamokat lehet hangoztatni. Ez az út a munkával és az öntudatos szervezkedéssel való előrehaladás útja. Emlékezhet rá minden parasztember, hogy a régi rendszer idején, amikor pedig agrárius földesurak voltak a döntő politikai tényezők, nem volt olyan éles agrártörekvés, amely valamit hozott volna a parasztságnak. Ma még inkább így van. Nem agrárdemagógiával, nem az agrársérelmek felszításával, hanem avval a céltudatos, építő munkával vihetjük előre a paraszti mezőgazdaság ügyét, amelyre ma már biztos alapot nyújtanak demokráciánk politikai viszonyai és gazdaságpolitikánk lehetőségei. Ha jó munkával tudunk élni e lehetőségekkel, meg tudjuk szabadítani a kisparasztságot a tőkés vállalkozók nyomásaitól, és fel tudjuk fejleszteni olyan fokra a kisparasztság termelőerejét, hogy abból a paraszti termelés általános erősödése és a paraszti élet lépésről lépésre való emelkedése következik.

# Erdei Ferenc főtitkári jelentése*

*Tisztelt Országos Pártgyűlés!*
*Tagtársak! Kedves Vendégeink!*

1948 tavasza nemcsak az 1848–49-es forradalom és szabadságharc hőseiről és nagyszerű tetteiről való kegyeletes emlékezésnek az ideje, hanem egyben a magyar demokrácia történelmi fordulója is. A századik évfordulón nemcsak emlékezhetünk 1848–49 harcaira, melyeket a nép szabadságért és a nemzet függetlenségéért vívtak, hanem egyben 1848 eszméinek és törekvéseinek a beteljesülését is megérhettük.

A magyar demokrácia nagyszerű előrehaladása döntő tényezője a mi pártunk életének, a Nemzeti Parasztpárt fejlődésének is. Most, amikor pártunk munkájáról, harcairól és elért eredményeiről kell számot adnunk, ezt a számadást nem korlátozhatjuk az elmúlt fél esztendőre, hanem vissza kell tekintenünk az a elmúlt év februárjáig, addig az időpontig, amikor pártunk egységének és igazi fejlődésének az alapjait leraktuk. Annál is inkább, mert ez az elmúlt esztendő a magyar demokrácia fejlődésének is döntő éve volt.

*1947 tavaszától 1948 tavaszáig a magyar demokrácia hatalmas léptekkel haladt előre.* A magyar társadalom demokratikus átalakulása végre olyan iramban és olyan mértékben tört előre, ahogy azt 1945-ben elindítottuk. Ez az esztendő kiemelte demokráciánkat a reakciós erőkkel való küzdelem állandó válságaiból, s megnyitotta az útját az egyenes vonalú és előrehaladó fejlődésnek.

*A legmélyrehatóbb változás politikai életünkben következett be.* Végre félreérthetetlenül és visszavonhatatlanul eldőlt az ország vezetésének hatalmi kérdése: *mienk az ország és magunknak építjük.* Amíg azonban idáig eljutottunk, a reakciós próbálkozásoknak egész sorát kellett leküzdenünk. Demokratikus fejlődésünknek *legnagyobb és legnehezebben elhárítható akadálya volt* az összeesküvők által irányított és Nagy Ferenc mögé felsorakozó kisgazdapárti jobboldal. Amikor 1947 elején az összeesküvés lelepleződött és hamarosan utána Nagy Ferenc szerepe is kiderült, nyilvánvalóvá lett, hogy a Kisgazdapárt fedezékében elszánt népellenes, ellenforradalmi erők húzódtak meg. Az összeesküvők leleplezésével és elítélésével, valamint Nagy Ferenc szökésével, a magyar demokrácia meghiúsította az összeesküvőknek és szövetségeseiknek azt a próbálkozását, hogy demokratikus fejlődésünket megállítsák, vagy éppen visszafordítsák. Azzal pedig, hogy barátaikat és cinkosaikat a Kisgazdapárt kirekesztette soraiból, kiapadt a legfőbb forrása politikai életünk állandó válságainak.

A Kisgazdapárt megtisztítása után *Sulyok vezérlete alatt* tömörült egybe még egyszer a Kisgazdapárt korábbi jobboldalának egy része, az a reakciós csoport, amely az összeesküvésben nem volt közvetlenül részes. Szándékaik és politikai törekvéseik azonban semmivel sem különböztek az összeesküvőkétől. Kikerülhetetlenné vált tehát, hogy ez a reakciós tömörülés is mielőbb eltűnjön a magyar demokrácia közéletéből. A Sulyokpárt feloszlatásával és Sulyok külföldre szökésével ez az akadály is elhárult demokráciánk előrehaladásának az útjából és a reakciónak ez a fedezéke is összeomlott.

Az augusztus végén megtartott *második demokratikus választáson azonban még egyszer felsorakozott a maradék reakció.* Elsősorban és főképpen a Pfeiffer-pártba tömörültek mindazok a reakciós-fasiszta elemek, amelyek az összeesküvők leleplezése, a Kisgazdapárt megtisztítása és a Sulyok-párt feloszlatása után még nem adták fel harcukat a magyar demokrácia ellen. A klerikális reakció pedig Mindszenty hercegprímás bátorítása mellett a Barankovics-pártban szerveződött. Jelentékeny demokráciaellenes erők sorakoztak fel a Szociáldemokrata Párt jobboldalán is és az amerikai imperializmus bátorítása mellett megpróbálták ezt a pártot is felhasználni népellenes törekvéseik fedezékéül. Végül a másutt helyet nem találó reakciós elemek a Baloghpártban tömörültek és szintén megpróbáltak a választás révén tömegerőt sorakoztatni maguk mögé.

*A választás eredményét mindannyian ismerjük.* A négy koalícióba tömörült demokratikus párt megkapta ugyan az ország szavazatainak döntő többségét, azonban jelentékeny számban szavazatokat nyert a három ellenzéki párt is. Elsősorban a Pfeiffer-párt, amely féktelen ellenforradalmi demagógiával és fasiszta uszítással leplezte le önmagát mint a demokrácia esküdt ellenségét. A papság közreműködésével és Mindszenty bíboros kétértelmű, de félreérthetetlen nyilatkozatai révén a Barankovics-párt is jelentékeny erővel került ki a választásból. Sőt, még a legkisebb számba vehető ellenzéki párt is kapott valamelyes szavazótömeget.

Az új országgyűlés munkájának a kezdetén nyilvánvalóvá lett, hogy *a Pfeiffer-párt áll a reakció politikai frontjának az élén.* A Pfeiffer-párt egyfelől parlamenti képviselőinek féktelen demagógiájával, másfelől pedig a Kisgazdapárt maradék jobboldalának, a Barankovics-pártnak és a Szociáldemokrata Párt jobboldalának állandó

* A Nemzeti Parasztpárt VI. Országos Pártgyűlése, 1948. április 4–5. Budapest, 1948. 52–84.

biztatásával és az ezekre támaszkodó egységes ellenzéki blokk kialakításának szándékával leplezetlenül kimutatta demokráciaellenes politikai szándékait. Méltán érte tehát az a sors, hogy az Országos Nemzeti Bizottság kimondotta a párt demokráciaellenességét és felhívta a kormányt és a Választási Bíróságot a párt felszámolására.

Amikor így a Pfeiffer-párt eltakarodott a magyar közéletből és Pfeiffer külföldre szökött, *a reakció minden reménysége a Szociáldemokrata Párt jobboldalában összpontosult.* Meg-megújuló akciókkal kísérletezett a Szociáldemokrata Párt jobboldala, hogy felborítsa a munkásegységet, megzavarja a munkásság és parasztság együttműködését és végül felborítsa a demokratikus pártok koalícióját. Ebben a szándékában hathatósan és minden eszközzel támogatta az amerikai imperializmus és ügynökei által irányította ezt a munkásáruló és demokráciaellenes politikát. Az elmúlt év végén már olyan tűrhetetlenné vált ez a politikai izgatás, hogy végre a Szociáldemokrata Párt baloldala teljes erővel fellépett a Szociáldemokrata jobboldallal szemben és a munkásság tömegei, valamint a Kommunista Párt segítségével szétrombolta a reakciónak ezt az utolsó bástyáját is. A Szociáldemokrata Párt ez évi kongresszusa már a két munkáspárt egyesítésének és a megbonthatatlanul szilárd munkásegységnek a jegyében zajlott le.

*E sorozatos csapások révén a magyar demokrácia sorra leszámolt a különböző színekben jelentkező reakció próbálkozásaival és az egységes munkáspárt, valamint a parasztság és munkásság szilárd szövetsége által végérvényesen biztosította a nép politikai hatalmát.* Ezzel természetesen még nem semmisült meg minden reakciós erő, amely ellensége a magyar demokráciának. Az ellenség szét van verve, de még nincs minden részében megsemmisítve. Különösen nem küzdöttük még le azt *a klerikális reakciót,* amely Mindszenty hercegprímásban látja vezérét és az egyház oltalma alatt kísérletezik azzal, hogy ellenséges frontot alakítson ki a magyar demokráciával szemben. A reakció ellenséges frontja azonban már ezen a szakaszon is megbomlott. *A magyar protestáns egyházak,* mint a magyar szabadságtörekvések hagyományainak egykori bástyái kezdik helyesen felismerni az egyház hivatását és az egyház szerepét a nép és a demokrácia államrendje mellett. Az evangélikus egyház már hitet tett a magyar demokrácia mellett és a református egyház is, mint annyi magyar szabadságharcosnak a nevelője, szintén kezdi megtalálni már az utat a demokrácia felé.

Egyesztendős politikai fejlődés eredményeként tehát döntő és megsemmisítő vereséget szenvedett minden demokráciaellenes próbálkozás és ez a vereség másfelől *a magyar népnek a végleges győzelmét jelenti.* Ez a győzelem egyben azt is jelenti, hogy az eddigi koalíciós viaskodás helyét elfoglalja a demokratikus erők szorosabb együttműködése, a nép közös frontja. Egyesztendős, lépésről lépésre előrehaladó politikai fejlődésünk lehetővé tette, hogy *az ország vezetésében közös politikai szándék és egységes demokratikus akarat érvényesüljön.* Elértük azt, hogy a népi demokrácia végérvényesen megszilárdult és jövő fejlődésünk *a népi demokrácia további előrehaladásának, a népfront kialakításának az útján vezet előre.*

Nem kevésbé mélyreható változás következett be *gazdasági életünkben is.* Egy esztendő alatt végrehajtottuk a nagybankok államosítását, lefektettük a tervgazdálkodás alapjait és megkezdtük hároméves tervünk megvalósítását. Emellett pedig elindítottuk szövetkezeti mozgalmunk egészséges, népi fejlődését és ezzel gerincét törtük a kapitalizmus hatalmának.

*A nagybankok államosításával és a hároméves terv elindításával szemben még* jelentékeny kapitalista erők sorakoztak fel, s részben a Kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt, részben pedig a reakciós ellenzéki pártok fedezékei mögül mindent elkövettek szándékaink meghiúsítására. Ahogy azonban megtörtük a reakció politikai hatalmát, úgy gazdasági erőlködését is sikerült leküzdenünk és még a választások előtt megtörtént a nagybankok államosítása és a hároméves terv elindítása.

*A választások után* a tisztultabb politikai helyzetben és az egyre szűkebb területre szorult politikai reakcióval szemben még erőteljesebben és határozottabb lépésekkel vihettük előre a kapitalizmus megtörésére és a népi gazdasági rend kialakítására irányuló törekvéseinket. Mindaddig azonban, amíg a szociáldemokrata jobboldal fedezéket nyújtott a nagytőke elszánt önvédelmének, nem haladhattunk teljes erővel előre. *Csak amikor a szociáldemokrata jobboldal vereséget szenvedett* és a munkásegység megszilárdult, akkor nyílt meg az útja annak, hogy további hatalmas lépéseket tegyünk a nagytőke gazdasági erejének teljes felszámolása felé. Így következett be nemrég a *nagyvállalatok államosítása és szövetkezeti életünk új, népi fejlődésének a megindítása.*

A száznál több munkást foglalkoztató üzemek államosítása immár azt jelenti, hogy a korábbi államosítással együtt a magyar *ipari termelés döntő része állami kezelésbe került.* Amint a földreformmal megszűnt a feudális nagybirtok gazdasági és politikai hatalma, úgy az államosítással az ipari nagytőke gazdasági és politikai hatalma semmisült meg.

Nem kisebb jelentőségű az a haladás sem, amely *szövetkezeti életünkben bekövetkezett.* A földműves-szövetkezetek küzdelmes próbálkozásai mellett szövetkezeti életünk egyéb tényezői még a régi kapitalista gazdasági rendnek a maradványai. Különösképpen a kapitalizmus öröksége terhelte szövetkezeti központjainkat. A politikai előrehaladás és a gazdasági fejlődés következtében kikerülhetetlenné vált, hogy szövetkezeti életünket is új alapokra helyezzük. Ez év első hónapjaiban végre ezt a kérdést is komolyan napirendre tűztük; *megálla-*

*pítottuk szövetkezeti fejlődésünk helyes irányát és leraktuk az új szövetkezeti mozgalom alapjait.* A Magyar Országos Szövetkezeti Központ átszervezése éppen a legutóbbi időben ment végbe. Politikailag megtisztítottuk a szövetkezeti központot és szövetkezeti tevékenységét is arra az útra tereltük, amely nem a kapitalista haszon növelésére, hanem a szövetkezetek fejlesztésére és gazdasági erősítésére irányul.

Az államosítás végrehajtása, a tervgazdálkodás bevezetése és a szövetkezeti élet megújítása együttvéve azt jelenti, hogy a *magyar gazdasági élet többé nem a kapitalizmus alapjain nyugszik, hanem átalakult a népi dmokrácia gazdasági rendjévé.* Ez az átalakulás abban is megnyilvánul, hogy kormányzati szerveink a Gazdasági Főtanács éppen úgy, mint a gazdasági életet irányító minisztériumok, végre hozzáfoghattak az állami üzemek termelésének helyes megszervezéséhez, az áruforgalom útjainak rendezéséhez, valamint a kisparaszti és kisipari termelésnek a tervszerű gazdasági élet rendjébe való beillesztéséhez. Ez azt is jelenti, hogy az ipari nagytőke hatalmának megtörése után *a kereskedelmi nyerészkedés és a nagykereskedelem napjai is meg vannak számlálva.*

Ha nem is olyan mértékben, mint politikai és gazdasági fejlődésünkben, *néhány lépéssel demokratikus kultúrpolitikánk területén is előrehaladtunk.* Annyi gáncsoskodás, aggályoskodás és szabotálás után végre sorra megszületnek demokratikus *tankönyveink* és az általános iskolák kiépítése is komolyabban halad előre. Közoktatásügyünk tehát az elmúlt egy esztendő alatt szintén kilépett az egy helyben topogásból, és ma már nyitva áll az útja annak, hogy iskolarendszerünk demokratikus reformját következetesen végrehajtsuk. Még az egyetemek és főiskolák területén is megtörténtek azok a kezdeményezések, amelyeknek eredményeképpen magasabb fokú oktatásunk, valamint tudományos életünk is a demokratikus fejlődés vonalába illeszkedhet.

Komoly haladás történt *a dolgozók iskolájának továbbfejlesztése és a szabad művelődés kiépítése* terén is. Különösen a szabad művelődés területén még nagyon sok hiba és fogyatékosság van, azonban itt is elhárítottuk már a legnagyobb akadályokat és a jövő munkája ezen a területen is a demokrácia frontjának szélesedését és széles néptömegek kulturális emelkedését fogja eredményezni.

*Szakoktatásunkat* különösen megbénították a régi rendszer feudális és kapitalista maradványai. Még ma sem takarítottuk el teljesen ezeket az útból, azonban itt is tettünk néhány előrehaladó lépést. Bennünket különösképpen érdekel és foglalkoztat *a mezőgazdasági és szövetkezeti szakoktatás.* Az akadályok és nehézségek viszont éppen ezen a területen a legnagyobbak. Egész feudális agrárigazgatásunk és mezőgazdasági szakoktatásunk és egész kapitalista szövetkezeti múltunk terhétől meg kell szabadulnunk, hogy végre igazi népi szakoktatást építhessünk ki. – Történt néhány elismerésre méltó lépés mind a két területen, azonban még nem annyi, hogy megnyitottuk volna az útját a széles néptömegeket demokratikus szellemben és kellő színvonalon nevelő szakoktatásnak.

Mialatt a magyar társadalom belső életében és belpolitikánk területén e döntő változások végbementek, *gyökeresen megváltozott az ország külpolitikai helyzete is.* – Ahogy lépésről lépésre haladt előre demokráciánk fejlődése, úgy növekedett nemzeti becsületünk is, míg végül, a Szovjetunióval kötött barátsági és megnemtámadási szerződés által, *elfoglaltuk megillető helyünket a kelet-európai népek békét és társadalmi fejlődést biztosító frontján.* A múlt év nyarán még ingadozott a magyar társadalom abban a kérdésben, hogy Magyarország részt vegyen-e azon a párizsi konferencián, amelyet a Marshall-terv megbeszélésére hívtak össze. Az amerikai imperializmus fokozódó nyomása és háborús uszítása azonban felnyithatta szemünket. Amíg az amerikai imperializmus befolyása alatt álló országokban a nagytőke féktelen mohósága, a termelés anarchiája és a nemzetek függetlenségének egyre nyíltabb arculcsapása tombol, addig a Szovjetunióval közösséget vállaló népek az egymással való őszinte barátság és a belső társadalmi fejlődés útján haladnak előre. Ma már a magyar nép egyre nagyobb része eszmél rá arra, hogy végre ráléptünk nemzeti külpolitikánk egyedül helyes útjára. *Ez a politika az, amely befelé biztosítja társadalmi fejlődésünket, kifelé pedig nemzeti függetlenségünket az amerikai imperializmus minden kihívásával és háborús uszításával szemben.*

Nemzetünk becsületének kivívásához és nemzetközi helyzetünk megszilárdításához az is hozzátartozik, hogy *a magyar demokráciának legyen olyan hadserege,* amely valóban a népé és amely minden körülmények között megbízható fegyveres ereje a nép társadalmi haladásának, a nemzet függetlenségének minden kapitalista-imperialista támadással szemben. A magyar demokrácia ezen a területen is megtette kezdő lépéseit. *Megvetettük a magyar néphadsereg alapjait* és az elmúlt évben nyitottuk meg azt a Kossuth Akadémiát, amely hatszáz paraszt- és munkásifjúval elindította a magyar néphadsereg tisztképzését.

Tisztelt Országos Pártgyűlés!

A magyar demokrácia hatalmas előrehaladása rengeteg munkának és megalkuvást nem ismerő küzdelmes harcnak az eredménye, *s ebből a munkából és ebből a harcból a Nemzeti Parasztpárt is derekasan kivette a részét.*

*Nekünk mint a dolgozó parasztság történelmi pártjának, nem is lehetett más utunk,* minthogy a parasztság felemelkedése, az egész dolgozó nép felszabadulása és a nemzet előrehaladása érdekében minden időnk latba-

vetésével harcoljunk a feudalizmus és kapitalizmus népelnyomó és parasztnyúzó hatalmával szemben. Ezzel a meggyőződéssel indult az a mozgalom, amely pártunk megalakulására vezetett és pártunk kilencesztendős pályája is ennek a törekvésnek a jegyében haladt. Be kell azonban vallanunk, hogy nem haladt végig következetesen és ingadozás nélkül pártunk kitűzött történelmi útján. Most, amikor újra egyenesbe értünk, megedzett és megsokszorozódott erővel új feladatokra akarunk vállalkozni, szükséges, hogy visszatekintsünk pártunk egész pályájára. Azokra az időkre is, amikor bátran és megalkuvás nélkül harcoltunk és azokra az időkre is, amikor az ellenséges erők befolyásával szemben meginogtunk és megalkudtunk.

A Nemzeti Parasztpárt alapjait *az a szellemi mozgalom rakta le, amelyet falukutató irodalom* néven jegyzett fel a történelem. Nem széles paraszti tömegek sorakoztak ugyan fel ebben a mozgalomban, azonban a magyar értelmiség legjobbjai szálltak síkra a parasztság jobb sorsáért és ez a gárda lépésről lépésre gyarapodott a paraszti értelmiség úttörő képviselőivel. Nem a parasztság szabadságharcának a politikai frontja volt ez a mozgalom, de az irodalom eszközeivel kifejezte a parasztság akkori nyomorúságos állapotát és felszabadulási törekvéseit. Kifejeződött benne az elnyomott és válságban szenvedő parasztság egész társadalmi, gazdasági és politikai felemelkedésének az igénye. *Szellemi mozgalom volt, azonban benne a parasztság sorsa, a magyar nép felszabadulási vágya és a magyar nemzet függetlenségi törekvése fejeződött ki.*

A Horthy-rendszer legsötétebb éveiben, amikor a parasztság politikai mozgalmának minden hadállását szétverte a csendőrterror és amikor a munkásmozgalmat gúzsba kötötte a hideg és véres eszközökkel egyformán dolgozó uralom, a mi szellemi mozgalmunk volt a magyar nép legerőteljesebb tüntetése a népnyomorító rendszer zsarnoksága ellen. Éppen, mert ilyen történelmi jelentőségű volt ez a mozgalom, sokáig nem maradhatott meg az irodalom területén. Lelkes fiatalok csatlakozásával, diákok, parasztfiatalok és munkásifjak felsorakozásával egyre szélesebb politikai jelentőségű mozgalom lett belőle és a *Márciusi Front* neve alatt politikai tényezője lett a magyar közéletnek.

Bekövetkezett az a pillanat, amikor döntenünk kellett: *vagy szellemi mozgalom maradunk tovább és meghunyászkodva vagy szétrebbenve tűrjük a velünk szemben használt politikai eszközök csapásait, vagy politikai mozgalom lesz belőlünk és a politikai mozgalom eszközeivel harcolunk a népelnyomó zsarnokság ellen.* Az úttörő gárda egy része megfutamodott és félrehúzódott és mint szellemi mozgalom vitte tovább kezdeti törekvéseinket mindinkább jobbra csúszva a hitleri fasizmus imperialista befolyása alatt. Mi, többiek, vállaltuk a politikai harcot és a mozgalomból, *a Nemzeti Parasztpárt 1939 Péter-Pálján történt megalakításával, politikai mozgalmat teremtettünk.*

*A program,* amellyel indultunk, világosan és félreérthetetlenül kifejezte mindazokat a politikai törekvéseket, amelyek az irodalmi mozgalom idején még homályosak és bizonytalanok voltak. *A parasztság, a munkásság és az értelmiség közös népi frontját vallottuk* és egy függetlenségi mozgalomban kíséreltük meg egyesíteni mindazokat a népi erőket, amelyek síkra szállhattak volna a hitleri imperializmus visszaverésére és a nép demokratikus jogainak a kivívására. Programunk tengelyében a földreform állott és ennek kivívása, valamint a demokratikus szabadságjogok kiharcolása érdekében az ipari munkássággal való testvéri szövetség volt az a politikai út, amelyet magunk előtt láttunk.

Az uralkodó rendszer nem engedte meg, hogy nyílt szervezkedéssel harcoljunk eszméinkért, tehát *a párt megalapításával elindított politikai mozgalom* a Szabad Szó hasábjain, vidéki előadások dobogóin és az akkori Parasztszövetség parasztfőiskolás szakosztályán és földmunkás szakosztályán keresztül terjedt szét az ország parasztságának széles tömegeiben. Döntő lépése volt a mozgalomnak, egyben végleges szétválása a mi baloldali demokratikus politikánknak és a népi irodalom jobbra csúszó és harmadik utas búsmagyarkodásnak *1944. január elseje.* Ekkor írtuk a Szabad Szó homlokára a párt hat vezető emberének a nevét annak kifejezéséül, hogy elszántan és nem megalkuvóan szembeszállunk a fasizmus és a háború őrületével, a nép demokratikus felszabadulása és a nemzeti függetlenség érdekében.

A felszabadulás hónapjai és az utána következő lázas és hősies munkával telt néhány hónap volt az az idő pártunk életében, amikor *politikai mozgalmunk kezdetben felismert eszméi kezdtek valóra válni.* Mindaz, amit a falukutatás szellemi mozgalma idején és amit később a párt megalakulásakor zászlónkra írtunk, kezdett beteljesülni. Nyomban a debreceni kormány működése kezdetén megtettük javaslatunkat a földreform végrehajtására és minden erőnk mozgósításával részt vettünk annak végrehajtásában. Közös munkában sorakoztunk fel ekkor a munkásmozgalomnak azokkal a harcosaival, akikkel a régi rendszer elnyomatása idején is közösen terveztünk, szervezkedtünk és harcoltunk. 1945. november 4-éig, az első választás napjáig tartott ez az időszak, addig a napig, amikor a magyar demokrácia fejlődésében is és pártunk életében is nehezebb idők következtek be.

A felszabadulásnak, a nép megmozdulásának és a demokrácia lelkes építésének *a hősi korszaka után erőre kapott és szervezkedni kezdett mindaz a demokráciaellenes erő, amely az elmúlt rendszer idejéből fennmaradt.* Az első választáson a Kisgazdapártban, majd sorra minden alkalmasnak kínálkozó fedezék mögött gyülekeztek

ezek a reakciós erők és megkísérelték feltartóztatni a magyar demokrácia fejlődését. Ezek az idők nem múltak el hatás nélkül a Nemzeti Parasztpárt felett sem és *súlyosan próbára tették pártunk politikai helytállását.*

Mi tette lehetővé, hogy a reakció meg-megújuló szervezkedése és rohama kikezdhette pártunk politikai szilárdságát és szervezeti ellenállását? Néhány ingatag meggyőződésű hangadó s Kovács Imre politikai opportunizmusa és kalandor becsvágya mellett az, hogy a felszabadulás után megindult országos szervezkedés során *új emberek özönlöttek a pártunkba a régi harcosok mellé.* Bejöttek pártunkba nemcsak a falukutató irodalom lelkes híveiként ismert értelmiségiek, hanem mindazok *a harmadik utas és jobboldali középosztályi elemek,* akik az új helyzetben is jobboldali érzelmeiknek és kommunistaellenes hajlamaiknak kerestek politikai fedezéket. De felsorakoztak pártunkban azok *a polgári szemléletű és öntudatú birtokos kisgazdák is,* akik a nagybirtokos feudalizmus felszámolása után politikai vezető szerepre törtek, de a Kisgazdapárt soraiban nem találták meg a helyüket. Végül beáramlottak pártunkba *azok az öntudatlan, még a feudális hatások alatt álló parasztttömegek is,* amelyek érzéseikben ugyan lelkesen keresték a paraszti felszabadulás útját, homályos öntudatukban azonban még nem tudtak felszabadulni a klerikális, feudalista és kapitalista befolyás alól.

Ilyen erők hatásaképp következett be az, hogy pártunk a felszabadulás előtti mozgalom elveitől és törekvéseitől éppen úgy, mint a felszabadulás idejének *egyenes és bátor politikai vonalától egyre jobban és jobban elhajlott.*

Az egyre hangosabban szervezkedő reakció külső befolyására és a belső ingadozások folytán *pártunk valósággal kétfelé hasadt. Az egyik oldalon* állottunk mi, akik meg nem alkuvó következetességgel képviseltük eredeti elveinket, s minden támadás és vádaskodás ellenére kitartottunk a munkássággal való szoros szövetség és a feudális és a kapitalista reakció frontjával szemben való megingathatatlan ellenállás vonalán. Minden erőfeszítésünk oda irányult, hogy a Nemzeti Parasztpártot megtartsuk egyedül helyes történelmi útján, s politikai eszméinket és a parasztság felemelkedéséért folytatott munkánkat tovább vigyük előre a megkezdett úton. Ezzel szemben az ellenséges külső befolyások és a belső ingadozások találkozásából kialakult *a pártnak az a jobboldala,* amely a parasztegység hamisan felvetett jelszava alatt a reakciós erőkkel való szövetséget akarta és minden erejét mozgósította avégből, hogy pártunkat szembefordítsa történelmi szövetségesünkkel, a munkásosztállyal és annak vezető pártjával, a Magyar Kommunista Párttal.

Bár ez az ellentét személyi jelleget öltött és Kovács Imre vezetése alatt elsősorban az én személyem és legjobb munkatársaim személye ellen irányult a támadás, ma már világos lehet mindenki előtt, hogy *alapvető politikai harc volt ez.* Ellentétbe kerültek egymással azok, akik a párt kezdeti paraszti politikáját vitték, és azok, akik az ellenséges erők befolyására a feudális és kapitalista reakció segédcsapatává akarták pártunkat aljasítani. Ennek az ellentétnek a lényegét akkor is világosan éreztük és veszélyeivel is tisztában voltunk, mégis sokáig nem tudtunk sikeresen szembeszállni bénító hatásával. A belső harcok lekötötték minden erőnket, s az ingadozás és a megalkuvó kompromisszumok lettek pártunk legjellemzőbb tulajdonságaivá. Ez volt az az idő pártunk életében, amikor szinte elhomályosultak kezdetben felismert politikai elveink és szinte ellenségeivé lettünk a régi rendszer idején szövetséges munkásmozgalmi fegyvertársainknak. Végül majdnem szolgálatába szegődtünk annak a politikának, amely régi szövetségeseinknek, a munkáspártoknak ellenségeivé és régi ellenségeinknek, a birtokos és tőkés polgári osztálynak, kiszolgálójává akarta tenni pártunkat.

*A legsúlyosabb próba idején Veres Péter* tekintélye és kiegyenlítő bölcsessége megmentette a helyzetet, de nem oldotta fel az ellentéteket. A nyílt belső harc lecsillapodott, de a következménye az lett, hogy pártunk magatartása továbbra is kétértelmű, bizonytalan és ingadozó maradt.

Ez év tavaszára jutottunk el oda, hogy ezeket a veszélyeket és ingadozásokat leküzdöttük. A döntő lépést azonban már 1947 februárjában megtettük a párt megtisztítása és eredeti politikai elveinek érvényesítése felé. 1947. február 25-én határozta el pártunk politikai bizottsága, hogy *Kovács Imrét félreállítja a párt vezetéséből* és ekkor alakítottuk meg azt a Végrehajtó Bizottságot, amely mindmáig biztos kezekkel vezette a pártot és ekkor állított engem a párt Politikai Bizottsága főtitkárként a pártszervezet élére. Politikai Bizottságunk tisztán és *világosan fogalmazta meg azokat a politikai elveket is,* amelyek érvényesítése érdekében ezt a mélyreható változást a párt vezetésében végrehajtotta. Ekkor újította fel pártunk Politikai Bizottsága azokat az elveket, amelyekkel 1939-ben elindultunk.

A „Nemzeti Parasztpárt" 1939-ben történt megalakulása óta a munkássággal való szoros szövetség politikáját vállalta. A parasztság és a munkásság szövetségét képviseltük már az elnyomatás éveiben és a Szabad Szó hasábjain keresztül kezdeményezői voltunk a parasztság, munkásság és az értelmiség összefogásának. A parasztság felszabadításának ezt az egyetlen lehetséges útját jártuk a felszabadítás után is, és ez a következetes politika határozta meg helyünket a két munkáspárt mellett a Baloldali Blokkban.

A politikai elvek tehát újra világosan állottak pártunk vezetősége előtt és a Végrehajtó Bizottság egységesen és szilárd elhatározással *meg is kezdte ennek a politikának az érvényesítését.* Az egységes és határozott politikai

vezetés mellett azonban számos szervezetünkben továbbra is megmaradt a korábbi ingadozás és továbbra is érvényesültek a jobboldali próbálkozások.

A döntő lépés, amelyet 1947 februárjában megtettünk, *kezdete volt egy olyan esztendőnek,* amely szünetelenül folyó nevelő- és szervezőmunkában telt el a Nemzeti Parasztpárt eredeti politikájának érvényesítéséért és a magyar demokrácia fejlődésével együtthaladó továbbfejlesztéséért. Kovács Imre eltávolítása és a pártvezetés egységének a megteremtése csak első lépése volt annak a munkának, amelyet még el kellett végeznünk a párt egész politikájának a megtisztítása és egész szervezetének átformálása érdekében. Pártunk politikájának tisztulása és szervezeti erősödése szemmel láthatóan haladt is előre, azonban még mindig nem olyan mértékben, hogy védve lettünk volna minden ellenséges befolyással és reakciós hangulatkeltéssel szemben.

*A választási harc alkalmat adott arra,* hogy újra engedményekre kényszerüljünk a jobboldali törekvéseknek és a reakció által felszított néphangulatnak. Képviselőjelöltjeink sorában ugyan régi paraszti harcosainkat és kipróbált értelmiségi fiataljainkat jelöltük és ezzel megerősítettük a párt szilárd és következetesen baloldali vezetését, azonban a választási agitáció során mégis teret engedtünk a kétértelműségnek és a jobboldali ingadozásoknak. Az eredmény tanulságos volt számunkra. Mindenütt megerősödtünk, ahol szilárd és egységes baloldali vezetés érvényesült a pártban és várakozáson alul maradtunk mindenütt, ahol ingadozó és jobbra hajló volt a párt vezetése. További tanulsága volt a választási harcnak, hogy sem Kovács Imre kilépése, sem embereinek a választás során való eltávolítása nem rendítették meg pártunkat, sőt általában növelték pártunk iránt a bizalmat a párt kisparaszti tömegeiben.

A választás idején újra szóhoz jutott *kétértelműség és ingadozás még jobban megbosszulta magát a múlt év őszi és téli hónapjaiban.* Ez volt az az idő, amikor a reakciós jobboldali erők a Szociáldemokrata Párt jobboldalán gyülekeztek és innen próbálták demokratikus fejlődésünk előrehaladását meggátolni. Amikor a választások után már nyilvánvalóvá lett, hogy a munkásosztály le fogja küzdeni ezt a veszedelmet és a munkásegység megszilárdításával ki fogja rekeszteni soraiból a jobboldali szociáldemokratákat mint az amerikai imperializmus és kapitalizmus ügynökeit, akkor *a mi pártunk felé fordult a reakció érdeklődése.* Sorra próbáltak belépni pártunkba olyanok, akik reakciós törekvéseik fedezékéül akarták pártunkat felhasználni. Különösképpen kezdeményeztek ilyen törekvéseket a klerikális reakció soraiból az egyház támogatásával. Ez év első hónapjaiban már világossá vált előttünk, hogy fokozódó veszély fenyegeti pártunkat, éppen ezért nem késlekedtünk, hogy szembeszálljunk ezekkel a próbálkozásokkal. Szervezeteink januári tisztújítása során már mindenütt éberségre és egyértelmű politikai helytállásra hívtuk fel pártszervezeteinket és arra, hogy minden ilyen próbálkozást a leghatározottabban verjenek vissza. Éberségünk és határozottságunk folytán ezt a veszélyt sikerült elhárítanunk és egyúttal az ellenséges befolyásnak és ingadozásnak sikerült véget vetnünk.

*Ez év február 11-én a párt Országos Vezetősége komoly és határozott felhívást intézett pártszervezeteinkhez.*

„A Nemzeti Parasztpárt céljainak és a parasztság felemelésében betöltött szerepének megfelelően, a népi demokrácia elveit mind általánosságában, mind egyes kérdésekben fokozott hangsúllyal és félreérthetetlen határozottsággal kell követni. Érvényesíteni kell ezt a törekvést mind a külpolitikai, mind a belpolitikai kérdésekben.

Külpolitikai kérdésekben határozottan és meggyőződéssel vállaljuk a kelet-európai népek demokráciáival való barátságot és ugyanilyen határozottsággal és meggyőződéssel fordulunk szembe a kapitalista imperializmus minden törekvésével.

Belpolitikai kérdésekben a népi demokrácia elveinek következetes érvényesítéséért dolgozunk és a többi párt felé való viszonyunkat ez a törekvés határozza meg. Tehát keressük a közeledést és az együttműködést a valóban demokratikus népi erőkkel, elsősorban a munkásság pártjaival és szembefordulunk minden próbálkozással, amely a népi demokrácia ellen irányul és amely a parasztságot vagy annak csak egy részét is szembe próbálja állítani a demokrácia rendjével."

Ezen a nyomon a párt Országos Vezetősége *ettől kezdve mind világosabban és félreérthetetlenebbül fejezte ki és vitte előre a párt eredeti politikai elveit és ennek érdekében megindította a tisztogatást a párt vezető emberei sorában.*

Abban a mértékben, ahogy lépésről lépésre küzdöttük le az ellenséges erők befolyását és a sorainkban jelentkező ingadozásokat, fokozatosan nőtt pártunk politikai szerepe és jelentősége. Ahogy politikai magatartásunk egyre határozottabban tisztázódott, *úgy vettük ki mind nagyobb mértékben a részünket a magyar demokrácia előbbrevitelének politikai harcaiból és munkájából.*

*Amikor az összeesküvés lelepleződött* és Nagy Ferenc szerepe világossá lett, *még többen voltak* a párt Országos Vezetőségében is olyanok, akik együttéreztek Nagy Ferencékkel és a nemzetgyülésnek azon az ülésén, amelyen ebben a kérdésben határozni kellett, még voltak képviselőink, akik ingadoztak. Ez azonban már nem befolyásolta a párt egész vezetőségét és döntő többséggel szembefordultunk az összeesküvőkkel, barátaikkal és

szövetségeseikkel, s mint a parasztság árulóit lepleztük le őket parasztságunk előtt. De az összeesküvés a parasztság nagy tömegeinek is felnyitotta a szemét. Vidéki szervezeteink sorra nyilatkoztak meg abban az értelemben, hogy a parasztság és a nép árulóinak el kell venniök méltó büntetésüket.

*A 47-es választás után,* annak ellenére, hogy a választási agitációban elég sok jobboldali befolyás és sugalmazás érvényesült még pártunk soraiban, az *a képviselő gárda,* amelyet a parasztpárt az országgyűlésbe beküldött, már szilárdabb és egységesebb csapata lett a demokratikus fejlődésnek. Az a harminchat képviselő, akiket ezen a választáson a parasztpárti szervezetek mandátumhoz juttattak, már nem hasonlított az első választáson kikerült parasztpárti képviselőgárdához.

*Amikor pedig a Pfeiffer-párt felszámolására került sor,* pártunk már egészében ingadozás és bizonytalanság nélkül ismerte fel a nemzet és a demokrácia érdekeit és mind képviselőink, mind Országos Nemzeti Bizottsági tagjaink, mind Választási Bírósági kiküldötteink egyértelműen és meggyőződéssel fordultak szembe Pfeifferék minden demagógiájával.

Hasonlóképp *egyre szilárdabb meggyőződéssel vettük ki részünket abból a munkából is, amely gazdasági életünk átalakítására irányult.* A nagybankok államosításának kérdésében a Kisgazdapárt ingadozása, a szociáldemokrata jobboldal huzavonája és az ellenzéki pártok minden demagógiája ellenére a Nemzeti Parasztpárt vezetői és tömegei már lelkesen és meggyőződéssel szálltak síkra az államosítás végrehajtásáért. Hasonlóképpen a hároméves terv kidolgozásában is kezdettől fogva egyértelműen és lelkesen sorakozott fel pártunk és a hároméves terv mezőgazdasági részének kidolgozásához számos javaslatunkkal és szakembereink jelentős munkájával járultunk hozzá.

Különösen kivettük a részünket *a szövetkezeti élet megújítására irányuló munkában.* Pártunk szövetkezeti emberei hónapok munkájával és tanulmányával kidolgozták a szövetkezeti mozgalom demokratikus fejlesztésének útjait és a Kommunista Párt szakembereivel folytatott viták és tanácskozások során véglegesen kiformálták a végrehajtandó szövetkezeti programot. Kifelé is kifejezést adtunk ennek a munkának azzal, hogy ez év februárjában nyilvános ankétot rendeztünk a szövetkezeti kérdésről, amelyen részt vett a Kommunista Párt és a Kisgazdapárt képviselője is. Nagy munkát végeztünk a házépítő-szövetkezetek megszervezése terén is. Ezt a munkát még Veres Péter építésügyi minisztersége alatt elkezdtük és végül Darvas József minisztersége idején, az Építésügyi Minisztériumban, az Országos Szövetkezeti Hitelintézetben dolgozó szövetkezeti és építész szakembereink segítségével tető alá hoztuk.

Legutóbb pedig, amikor a nagyvállalatok államosítására került a sor, különösen az Építésügyi Minisztérium és a Földművelésügyi Minisztérium hatáskörébe eső államosított vállalatok megszervezésében végeztek kitűnő munkát ezeken a munkaterületeken dolgozó embereink.

*A magyar demokrácia kultúrpolitikai törekvései különösen élénken érdekelték pártunk értelmiségi tagjait* és a közoktatásban dolgozó tagjaink munkája nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy ezen a téren is tettünk néhány előrehaladó lépést. Különösen az általános iskola megszervezésével és a szabad művelődés előbbrevitelével vettük ki részünket ebből a munkából. Hasonlóképpen derekas munkát végeztek pártunk emberei a mezőgazdasági és szövetkezeti szakoktatás fejlesztése terén és nemcsak rajtunk múlott, hogy ezen a két területen még nagyon sok és nagyon komoly tennivalóink vannak.

Külön ki kell emelnünk *a népi kollégiumi mozgalom fejlesztése és kiterjesztése körül végzett munkánkat.* Még a régi rendszer idején mi voltunk azok, akik a Györffy-kollégium munkáját és politikai fejlődését tengernyi akadállyal szemben elindítottuk. A felszabadulás után is minden erőnkkel segítettük a kollégiumi mozgalom kiszélesedését és új meg új népi kollégiumok alapítását. Nem szabad azonban arról sem elfeledkeznünk, hogy pártunk válságos korszakában, a jobboldali befolyás hatására, éppen a népi kollégiumokat érte támadás a mi pártunk soraiból is. Ez méltán váltott ki elkeseredést azoknak a kollégista fiataljainknak a sorában, akik fáradságot és nélkülözést nem ismerve, részt vettek pártunk munkájában, mind a háború legnehezebb ideje alatt, mind pedig a felszabadulás utáni szervezkedés idején. Ahogy azonban sikerült leküzdenünk a belső politikai ellentéteket, úgy állt pártunk minden vezetője és minden jó parasztpárti tagja egyértelműen a népi kollégiumok mellé. *Ma öntudattal és büszkén állapíthatjuk meg, hogy a népi kollégiumok diákjai sorában döntő szerepet visznek a mi fiataljaink s bennük a parasztság új értelmiségi nemzedékét, a nép igazi értelmiségének a képviselőit üdvözöljük.*

Pártunk politikájának tisztulása során mélyreható változás következett be *tagjaink nemzetközi tájékozottságában és külpolitikai felfogásában is.* A legnagyobb változás az, hogy a korábbi visszahúzódással és közömbösséggel, sőt szovjetellenes hangulattal szemben, ma élénk külpolitikai érdeklődés fejlődött ki a pártszervezeteinkben és különösen *megnövekedett a baráti érdeklődés a Szovjetunió és a kelet-európai demokráciák belső viszonyai, valamint a magyar demokráciához való viszonyuk iránt.*

Nagymértékben elősegítette ezt a jó irányú külpolitikai fejlődést az is, hogy az elmúlt év folyamán sorra *kapcsolatot teremtettünk a szomszédos országok testvérpártjaival.* A mi pártunk *részéről* Veres Péter és Szabó

Pál jártak Jugoszláviában és ott megismerkedtek a szerb és horvát parasztpárt vezetőivel, továbbá Nánási László járt Jugoszlávián kívül Bulgáriában, ahol hasonlóképpen megismerte ezeknek a parasztpártoknak a vezetőit. Végül én részt vettem a bulgár Agrárpárt kongresszusán, valamint látogatást tettem a román Ekés Front központjában és ily módon kimélyítettem barátságunkat ezekkel a testvérpártokkal.

De a szomszédos országok parasztpártjainak vezetői is tettek baráti látogatást pártunkban, ami nem kevésbé elősegítette a baráti érzelmek kifejlődését. *Látogatást tett pártunk központjában* Gróza, román miniszterelnök, az Ekés Front elnöke, Korziczky lengyel miniszterelnök-helyettes, a lengyel Néppárt (Parasztpárt) elnöke, valamint Drewnovszki tárca nélküli miniszter, a lengyel Néppárt főtitkárhelyettese, továbbá Toncseff, bolgár közlekedésügyi miniszter, mint a bolgár Agrárpárt képviselője. Ezenkívül megfordultak pártunkban a görög, román és lengyel parasztifjúsági szervezeteknek vezetői, barátságot kötvén a mi ifjúsági vezetőinkkel és a baráti kapcsolatot ápolva pártunkkal.

E baráti kapcsolatoknak az eredménye és egyben pártunk külpolitikai fejlődésének és nemzetközi kapcsolataink erősödésének a kifejezője, hogy *Országos Pártgyűlésünkön üdvözölhetjük Jugoszlávia parasztpártjainak, a bolgár, lengyel és román parasztpártoknak képviselőit.*

Tisztelt Országos Pártgyűlés!

Belső küzdelmeink tehát nem voltak hiábavalók és nem voltak eredménytelenek. A magyar demokrácia fejlődésével fokozatosan leküzdöttük az ellenséges erők befolyását, a sorainkban jelentkező belső ingadozásokat és *megőriztük pártunkat kezdeti politikánk vonalán, s ma készek és képesek vagyunk ezen az úton a magyar népi demokrácia általános fejlődésével együtt bátran és következetesen továbbhaladni.*

Fel kell azonban tennünk a kérdést, mert aggodalmakkal és kétségekkel küzdő tagtársaink is felteszik: *mit tettünk eddigi küzdelmeink során a parasztságért?* Bátran és nyugodtan felelhetünk. Nem azt tettük, hogy a naponként jelentkező paraszti sérelmeket egytől egyig orvosolni vagy enyhíteni tudtuk volna, bár éreztük, hogy öntudatlanabb tagjaink azt várták volna tőlünk. Azt azonban megtettük, hogy a *parasztság felemelkedésének az útját lépésről lépésre egyengettük és ennek érdekében a parasztság hatalmas tömegét mozdítottuk meg.* Tehát megtettük azt, amit pártunk alapításakor célul tűztünk ki és amit a parasztság jövője érdekében el kellett végeznünk: *a magyar demokrácia cselekvő tényezőjévé tettük a dolgozó parasztság jelentékeny tömegét.* És ez az egyetlen biztos alapja annak, hogy a magyar társadalom demokratikus átalakítását úgy vigyük véghez, hogy abban a dolgozó parasztságnak is szabad emberhez és megbecsült dolgozóhoz méltó helye és szerepe legyen.

*Soknak nem volt népszerű az a politika,* amit vittünk, még a mi parasztságunk körében sem. Nagyon sok suttogásnak és demagóg uszításnak a támadását kellett elviselnünk azoknak a parasztoknak a részéről, akiket az ellenséges befolyás félrevezetett és elkábított. Olykor magunk is hatása alá kerültünk ezeknek a hangulatkeltéseknek, de öntudattal állapíthatjuk meg, hogy előbb vagy utóbb, mindig visszatértünk a helyes útra és a parasztság igazi érdekeit és jövőjének igazi építését soha nem tévesztettük szem elől.

A parasztság körében, még a mi tagjaink sorában is, *sok hamis jelszó uralkodott és a mi pártunktól ezeknek a jelszavaknak a vállalását várták el igen sokan.* Ma már világosan láthatják, ma már megérthetik, hogy nem ezeknek a jelszavaknak a hangoztatása, hanem a demokrácia általános előbbrevitele és ebben a parasztság cselekvő részvétele az az út, amely a parasztság sorsát is előbbre viszi.

Mi adtuk ki a jelszót, hogy *parasztdemokráciát* akarunk. Ez sokakat arra bátorított, hogy úgy érezzék: a parasztság külön frontját és a munkássággal szemben is védelemre felkészült hadállásait kell e jelszó alatt kiépítenünk. Nem ez volt a helyes értelme jelszavunknak s ma már mindenki megértheti, hogy a népi demokrácia megszilárdítása és fejlesztése az az út, amelyen a parasztságnak a politikai előrehaladását, társadalmi megbecsülését és gazdasági felemelkedését elérhetjük. *A népi demokrácia tehát az, amire mi a parasztdemokrácia jelszavával is törekedtünk.*

Újra meg újra felvetették és mi is hangoztattuk *a paraszti érdekképviseletek megteremtésének a szükségességét.* Ma már világos lehet mindenki előtt, hogy nem az a jó paraszti érdekképviselet, ha falusi, járási, megyei és országos érdekképviseleti testületet létesítünk gazdatisztekkel, aranykalászos és ezüstkalászos gazdákkal és falusi gazdasági elöljárókkal, hanem az, ha szövetkezeteinket a dolgozó parasztság vezetése alatt kiépítjük és azon keresztül bonyolítjuk le a parasztság áruforgalmát, s emellett szövetkezeteink révén az egész paraszti gazdálkodást be tudjuk illeszteni általános gazdaságpolitikánk országos egészébe.

*A parasztegység jelszavát is* eleget hangoztatták és a parasztság tömegeit eleget nyugtalanították vele. Mi magunk úgy fogalmaztuk meg, hogy parasztegységet szeretnénk a parasztpártban, de semmi esetre sem voltunk hajlandók magunkévá tenni azt a törekvést, amelyet a Kisgazdapárt jobboldala erőltetett s amely azt célozta, hogy a reakció ügynökeinek vezetésével a munkásság ellen teremtsük meg a parasztság ellenforradalmi frontját. Ma már ez a jelszó is világosan lelepleződött és láthatja minden öntudatos parasztember, hogy a parasztságnak a saját jövője és jobb sorsa érdekében nem a bérestartó nagygazdákkal, malmosokkal, ügyvédekkel és egyéb

tőkésekkel kell szövetkeznie a parasztegység hamis jelszava alatt, hanem a szövetséges dolgozó osztállyal, az ipari munkássággal. Egyesítendős politikai küzdelmeink eredményeképp *nem teljesítettük tehát a hamisan kitűzött parasztegység megteremtését, ellenben valóra váltottuk a parasztság és a munkásság őszinte és szoros szövetségét, minden feudális és kapitalista reakciós törekvéssel szemben és biztos lehet minden parasztember abban, hogy ezen az alapon építhetünk emberiebb és jobb jövőt a parasztságnak, s szabad hazát a magyar népnek.*

A Horthy-korszak 25 esztendeje alatt annyit gyalázták a magyar uralkodó osztályok a *Szovjetuniót,* hogy még annak a háborúnak a nyomorúságát is a Szovjetunió terhére szeretnék írni sokan, amelyet a Horthy-rendszer bűnös urai zúdítottak a magyar népre és amely a Szovjetunió hős katonáinak véráldozata árán hozott mégis szabadságot és felemelkedést a magyar népnek. *Sokan várták tehát még sorainkban is azt a Nemzeti Parasztpárttól, hogy ne a Szovjetunióval és a szomszédos népi demokráciákkal való barátság külpolitikáját vigyük, hanem az amerikai imperializmus szolgálatába szegődjünk, vagy legalábbis hintapolitikát folytassunk a két nagyhatalom között.* Igaza van annak a mélyről fakadó paraszti vágynak, amely békét akar és nem a háború gyilkos pusztítását. *De meg kell tanulni a történelemből a parasztságnak is,* hogy a békéért, a békés fejlődésért, a nép szabadságáért és a nemzet függetlenségéért harcolni is kell tudni. És azt is meg kell tanulni mindenkinek, hogy ha békét akarunk és gyermekeink jobb életét szeretnénk biztosítani, akkor mély meggyőződéssel és következetes elszántsággal szembe kell fordulnunk minden imperialista háborús törekvéssel. Ennek érdekében pedig őszinte barátságra és szövetségre kell lépnünk mindazokkal a népekkel, amelyek a tartós békéért és az előrehaladó társadalmi fejlődésért sorakoznak fel. Ezek a népek pedig a mi szomszédaink, a Szovjetunió népei, Jugoszlávia népei és a bolgárok, a lengyelek, a románok és immár csehszlovákok is, tehát *a mi békénk és a mi nemzeti függetlenségünk ügye közös e népek békéjével és a nagy Szovjetunió békéjével.*

*Tisztelt Országos Pártgyűlés!* A magyar demokrácia előrehaladása és a Nemzeti Parasztpárt politikai tisztulása nyomán pártunk szervezeti fejlődése is bekövetkezett. Amióta komolyan felvettük a harcot a pártbontó erőkkel és az ellenséges befolyással szemben, azóta szervezetünk megerősödött, vezetőgárdánk megújult és pártunk öntudatosító és nevelő hatása megnövekedett.

Elsősorban *a párt országos vezetésében következett be komoly előrehaladás.* Múlt év februárjában héttagú *Végrehajtó Bizottságot* állítottunk a párt élére, s ezzel biztosítottuk a párt állandóan készenlétben álló, éber és biztos kezű vezetését. Ez a Végrehajtó Bizottság azóta változatlan összetételben vezeti a pártot és megállapíthatjuk, hogy felelős körültekintéssel és egységes szellemmel tudta megoldani mindazokat a fontos kérdéseket, amelyek az elmúlt esztendők során felvetődtek. Felmerül a szüksége annak, hogy új embereket is állítsunk a pártvezetés első vonalába, ez azonban nem fog változtatni a Végrehajtó Bizottság eddig kialakult szellemén: a parasztsághoz való hűségén és meg nem alkuvó helytállásán.

A párt *Országos Vezetősége* nem kevésbé felelősségteljes és nagy munkát végzett. Sokszor voltak nehéz kérdéseink, amelyek körül éles vitatkozás folyt. Volt olyan eset, amikor nem egyértelműen foglaltunk állást és nem egyhangúan hoztunk határozatot. Országos Vezetőségünk nagyobb része azonban teljes meggyőződéssel érezte át a felelősséget, amelyet pártunk és az egész parasztság iránt viselnünk kell és soha nem ingadozott a helyes állásfoglalás képviseletében.

Amióta megvetettük a pártegységnek az alapját és következetes harcot folytattunk a párt politikájának megtisztításáért, azóta *az Országos Központ minden osztálya és minden munkása* egységes politikai meggyőződésben és szervezetten végzi el mind a szervezetek politikai gondozását, mind szervezeteink és tagjaink ügyeinek-bajainak intézését. A válságos időkben meg-megújuló panasz volt szervezeteink és tagjaink részéről az, hogy az Országos Központ nem tart kapcsolatot a vidéki szervezetekkel és gyakran még a beküldött levelekre sem válaszol. Az elmúlt esztendőben az ilyen panaszok már majdnem teljes mértékben megszűntek, jeléül annak, hogy az Országos Központ egyre jobban végzi dolgát.

A pártmunka elvégzése mellett nagyobb feladat volt az Országos Központ részéről *a megyei és helyi szervezetekkel való élénk és folyamatos politikai kontaktus megteremtése.* Ez nem sikerült mindaddig, ameddig az Országos Vezetőség teljes egyértelműséggel és félreérthetetlenül meg nem határozta a párt politikai vonalát. Mindaddig, amíg ingadozás és kétértelműség érvényesült a párt politikájában, megyei és helyi szervezeteink ki voltak téve annak a veszélynek, hogy a párt országos vezetőinek félreérthető vagy félremagyarázható nyilatkozataiból bátorítást nyerjenek jobboldali, munkásellenes vagy demokráciaellenes hangulat felszítására. Elősegítette az ilyen elhajlásokat az is, hogy az elmúlt választás óta több helyen reakciós elemek kerestek fedezéket sorainkban és a maguk befolyását érvényesítették egyes helyi és megyei szervezeteinkben. Ez a helyzet is gyökeresen megváltozott azóta, amióta az Országos Vezetőség világosan és egyenesen kifejezi pártunk eredeti politikai elveit és azokat a népi demokrácia előrehaladásával párhuzamosan mind következetesebben viszi előre.

Az elmúlt esztendő munkájának eredménye az is, hogy a párt Országos Vezetősége mellett megszerveztük *a párt kormányzati posztokon dolgozó képviselőinek és a párt szakembereinek a munkáját. Kormánypolitikai Bizottságunkban* hétről hétre megtárgyaljuk az aktuális kormányzati és politikai kérdéseket és szakembereink véleményének meghallgatásával alakítjuk ki politikai állásfoglalásunkat. A Kormánypolitikai Bizottság szakbizottságai pedig a kormányzati munka szakkérdéseit dolgozzák fel, hogy ezzel is megalapozottabbá és körültekintőbbé tegyék a párt politikai állásfoglalását. Ki kell emelnünk szövetkezeti szakbizottságunk különösen eredményes munkáját, valamint gazdaságpolitikai és kultúrpolitikai bizottságunk komoly teljesítményét.

Amióta pártunk politikáját következetesebbé, egységesebbé és határozottabbá formáltuk, *fokozott gondot kell fordítanunk a párt megtisztítására és a párt vezető poszton álló embereinek politikai, erkölcsi és gazdasági magatartására is.* Évégből Céh József elnöklete alatt életre hívtuk a párt Országos Ellenőrző Bizottságát, azzal a feladattal, hogy: „éberen őrködjék a pártegység megőrzése, a párt eredeti politikai irányának a megtartása és a párttagok politikai, erkölcsi és gazdasági magatartása felett, s minden a párt alapvető érdekeivel és elveivel, vagy az Országos Vezetőség határozataival ellenkező tevékenységet vizsgáljon ki és megfelelő eljárás végett a párt illetékes szervének adja át". Az Országos Ellenőrző Bizottság eredményes munkája alapján mind a párt országos vezetésében, mind a párt alsóbb szervezeteiben végrehajtottuk azokat a legszükségesebb tisztogatásokat, amelyeket a pártegység és a párt helyes politikai irányának betartása érdekében meg kellett tennünk.

Az Országos Ellenőrző Bizottság munkája nyomán az utóbbi hónapok során komoly munkát végzett a párt *Országos Pártbírósága* is. Mikita István országgyűlési képviselő és Papp Andor pénzügyi államtitkár kizárása mellett kizárta vagy fegyelmi büntetéssel sújtotta a párt több vidéki vezető emberét is, azokat, akik a párt érdekei ellen súlyosan vétettek, vagy magatartásuk nem egyeztethető össze a párt erkölcsi vagy politikai felfogásával.

Pártunk *országgyűlési képviselői csoportja* a választás óta sokkal szervezettebben illeszkedett bele a párt országos vezetésének munkájába, mint a megelőző parlamenti csoport. A párt központi vezető emberei mellett mind idősebb parasztképviselőink, mind fiatalabb értelmiségi képviselőink egymással versengve vették ki a részüket a parlamenti munkából és számos olyan parlamenti felszólalás hangzott el részükről a múlt parlamenti ülésszak alatt, amely mind pártunknak, mind a parasztságnak becsületére válik.

*A párt megyei szervezetei* kezdettől fogva szinte legfontosabb szervei a pártnak. A legutóbbi időkig azonban egyedül küszködő megyei titkáraink, ellentétes hatásoknak kitéve, állandó politikai bizonytalanságban és gazdasági nehézségekkel küzdve, nem tudták feladatukat kellőképpen ellátni. Az elmúlt esztendő során e téren is gyökeres változás következett be. Fokozott gondot fordítottunk megyei titkárságaink anyagi ellátására és minden megyei titkár mellé megyei másodtitkárt állítottunk, ezenkívül a múlt év őszén megyénként megszerveztük a megyei vezető emberekből alakított Megyei Bizottságokat.

Amikor ezenfelül *az Országos Központ politikai vezetése is határozottabb és következetesebb lett,* megyei szervezeteink valósággal kicserélődtek, fáradhatatlan munkával és lelkesedéssel, szinte mozgósították a megyék parasztpártjait. Az Országos Vezetőség kezdeményezései az utóbbi hónapokban már minden esetben termékeny talajra találtak a megyei szervezetekben és a megyék nemcsak végrehajtották a központ utasításait, hanem figyelemre méltó kezdeményezésekkel tették elevenebbé és eredményesebbé a párt munkáját. Különösen ki kell emelnem egy megyei szervezetnek a munkáját.

*Hajdú megyében,* abban a megyében, amely a párt legnagyobb szervezeteit foglalja magában, sok félreértés és kétértelműség folytán már-már veszélyessé váló politikai elhajlás következett be, különösen a tekintetben, hogy veszedelmesen elromlott pártunk viszonya a Kommunista Párt szervezeteivel. Amióta fokozott gondot fordítottunk Hajdú megyei szervezetünk megtisztítására és megszilárdítására, a megyei titkárság a Megyei Bizottsággal együtt, szinte átalakította a megye Parasztpártját és a régi földmunkás mozgalom hagyományaihoz hűen ma újra a parasztság élcsapatává tette a Hajdú megyei Parasztpártot.

Éppen ilyen komoly munka az, amit *a Békés megyei* szervezet végzett el. Békés megyei szervezetünkben a párt válságos időszakában kialakult az a tarthatatlan helyzet, hogy régi, hűséges és kipróbált mozgalmi embereink háttérbe szorításával jobboldali demagógiát folytató és ellenzékieskedő hangadók szabták meg a párt irányítását. Az Országos Központ segítségével Békés megyei pártvezetőségünk felfogta a párt ottani helyzetének komolyságát és elismerésre méltó munkával gyökeresen megváltoztatta a helyzetet. Ma újra régi, hűséges harcosaink állanak a Békés megyei pártszervezet élén és ez a pártszervezetünk is a Viharsarok régi, paraszti mozgalmaihoz méltóan, megbízható csapata a parasztság és a demokrácia frontjának.

Hasonló átalakulás ment végre *Bihar megyében is.* Azon a földön, amely szintén a paraszti radikálizmusnak a hazája, ahol azonban néhány eltévelyedett paraszti vezető szintén helytelen irányba kezdte vinni pártunk ottani szervezetét. A megyei szervezet vezetői és néhány közigazgatási vezető emberünk fáradhatatlan és lelkes munkája nyomán itt is megfordult a helyzet és Bihar megyei szervezetünk ma újra élen jár a párt munkájában.

Nem kevésbé elismerésre méltó *Szabolcs megyei* szervezetünk teljes átfordulása sem. Ez a megye ugyan a legjobban megsanyargatott szegényparasztság hazája, azonban a párt válságos időszakában parasztszövetséges,

jobboldali vezetők szabták meg a párt irányát és ezzel már-már szétrombolták ennek az egykor különösen feudális paraszti megyének a parasztpárti szervezeteit. Bartha László, volt képviselőnk leváltásával, valamint Mikita István kizárásával itt is gyökeresen megváltozott a helyzet, és ma ennek a megyének a parasztpártja szintén felsorakozik a régi parasztmozgalmak nyomdokain.

Nem volna teljes és hűséges a kép, ha nem emlékeznék meg a *dunántúli megyei szervezetekről.* Az erősebb feudális elnyomás és a ma is érvényesülő klerikális befolyás következtében a Dunántúl parasztsága kevésbé öntudatos és kevésbé mozdult meg a felszabadulás óta. A haladás azonban, amit dunántúli megyéink parasztsága tett, nem lebecsülendő. Számos dunántúli megyei szervezetünk éppen olyan öntudatosan és határozottan sorakozik fel a népi demokrácia frontján, mint tiszántúli parasztságunk, sőt *egy-egy helyen még fogékonyabb a haladás eszméi iránt és következetesebb az érte való munkában.*

Megyei szervezeteink ma már éppen úgy éberen és öntudatosan vigyáznak pártunk politikájának tisztaságára és szervezeteink egységére, mint az Országos Központ. Megnyilvánul ez abban is, hogy az *Országos Ellenőrző Bizottság által elkezdett tisztogatást ma már szinte minden megye parasztpárti szervezete* a maga helyi bizottságában és megyei pártbírósága által végzi el és ezzel biztosítja a párt helyi és megyei szervezetének szilárd egységét és következetes politikai magatartását.

Az Országos Vezetőség megtisztult politikai vezetése és a megyei szervezetek felelősségteljes végrehajtó munkája, valamint kezdeményezései révén, *pártunk helyi szervezetei ma már a politikai tisztulás és a politikai fejlődés útján haladnak.* Különbség van azonban városi és paraszti szervezeteink között. Paraszti szervezeteinkben mind öntudatosabban és határozottabban nyomulnak fel a dolgozó kisparasztság emberei és sorozatosan szabadítják meg a szervezeteket a korábban rátelepedett jobboldali nagygazda vagy középosztályi vezetés alól. Más a helyzet városi szervezeteinkben. Középosztályú elemekből és kispolgári rétegekből toborzódott városi szervezeteink kezdettől fogva leginkább ingadozó és leginkább jobbra hajló politikai magatartást tanúsítottak. Az ország számos városában mindmáig sem sikerült egészséges, öntudatos és helyes politikai szellemben gondolkozó parasztpárti szervezetet létrehoznunk. Az előrehaladás azonban városi szervezeteinkben is szemmel látható. Ma már több olyan városi szervezetünk van, amely rendkívül rossz talajon, erősen elromlott politikai légkörben helyes parasztpárti politikát és öntudatos népi demokrata magatartást tanúsít. Különösen ki kell emelnünk szegedi szervezetünket, amely sorozatos elhajlások és jobbra csúszások után ma jól és helyes szellemben viszi mind a városban, mint a tanyákon a Parasztpárt politikáját.

Meg kell állapítanunk, hogy tagjaink száma folyton gyarapszik, s ma már közel jár a négyszázezerhez és az utóbbi időben már nem azon kellett dolgoznunk, hogy minél több tagot toborozzunk, hanem azon, hogy megválogassuk azokat, akiket beveszünk a pártba. Különösen ki voltunk téve a tagfelvételi ostromnak akkor, amikor a két munkáspárt egyesülési folyamata megindult. Azok, akiket az egyesülés felé haladó Szociáldemokrata Párt kizárt, vagy akik a kilépéssel meg akarták előzni kizárásukat, nagyon erősen törekedtek arra, hogy pártunkban helyet kapjanak. Mivel pedig a legtöbb esetben olyan politikai múltú egyénekről volt szó, akiknek legalább is az terhelte politikai számláját, hogy munkásellenes, munkásegység-ellenes politikát csinált, de nagyon sok esetben még más is: mi azt mondtuk, hogy nem nyújtunk menedéket pártunkban olyanoknak, akik pártunknak eddig legnagyobbrészt ellenségei voltak és politikai múltjuk egyáltalán nem tiszta. Nem nyújtunk menedéket nekik csak azért, hogy mi harcoljunk értük, védjük őket állásaikban, ők pedig semmiféle komoly felelősséget ne tanúsítsanak pártunk iránt.

Hasonlóképpen kezeltük azok felvételi kérelmét, akik csupán állások elnyerése vagy megvédése miatt érdeklődtek pártunk iránt, helyet adtunk ellenben azoknak, akiknek politikai magatartása korábban is tiszta volt és akiket helyi szervezeteink úgy ismertek, mint olyan értelmiségieket, akik barátai a parasztságnak, barátai pártunknak és akiknek demokratikus felfogásában kételkedni nem lehet.

Más volt a helyzet a parasztsággal. A parasztság soraiból is számosan és egyre növekvő tömegben jelentkeztek pártunknál, részben olyanok, akik korábban a Szociáldemokrata vagy a Kisgazdapártban voltak, de főként olyanok, akik párton kívüliek voltak. Az ő esetükben természetesen más mértéket alkalmaztunk. Pártszervezeteink a parasztságnak mindig nyitva állanak és befogadnak minden olyan parasztot, aki, ha későn is, de végre mégis csak rájött arra, hogy a parasztságnak a demokrácia előrehaladásának útján kell járnia.

Ahogy a politikai tisztulás előrehaladt, úgy tudtunk egyre sikeresebb *nevelőmunkát* végezni pártszervezeteinkben és pártunk vezető gárdáiban. Ezen a télen *két országos pártiskolát* tartottunk és *hatvan megyei, járási pártiskolát* szerveztünk, közel háromezer résztvevővel. Pártiskolánk használatára pártiskolai füzeteket szerkesztettünk, melyek már félreérthetetlenül és tisztán képviselik a párt helyes politikai irányát, megtisztulva a válságos idők korábbi jobboldali befolyásától és kétértelműségétől.

Hasonlóképpen fejlődött a párt tájékoztató és propaganda szolgálata, mind a pártkiadványok, mind a pártsajtó területén.

A válságos időkben szinte alig tudtunk használható *kiadványokat* adni párttagjaink kezébe, és amit adtunk az is egy részben nem a párt fejlődését, hanem pártunk politikai felfogásának megzavarását idézte elő. Ma már gyökeresen megváltozott ez a helyzet. Egyrészt világos és hasznos kiadványokat adtunk párttagjaink kezébe, másrészt megszerveztük és előkészítettük a párt könyvkiadó tevékenységét is és ennek kezdeteképp már sajtó alatt is van Veres Péternek a parasztság jövőjéről írott könyve.

Kezdettől fogva tudtuk, hogy a párt életének és a párt munkájának egyik legfontosabb része a *pártsajtó.* Mégis az ellentétek és a válság idején kialakult az a helyzet, hogy pártlapjaink nem kapván világos és félreérthetetlen útmutatást a pártvezetőségtől, hol erre, hol arra csapongtak és végül zavarba ejtették és elidegenítették maguktól a párt tagjait. A nehéz idők eredményeként ma is ezzel a súlyos örökséggel küzdenek pártlapjaink. Még pedig különböző módon a Szabad Szó és a Paraszt Újság.

A *Szabad Szó* mindvégig igyekezett következetes és helyes parasztpárti irányban haladni és mind hírszolgálatában, mind publicisztikájában nagyjában-egészében megmaradt ezen a vonalon. Emiatt azonban jobboldali hangadók szervezett akciót indítottak a Szabad Szó elszigetelésére és állandó demagógiával vadították el párttagjainkat a Szabad Szó olvasásától. Ma már megszűnt ez a Szabad Szó-ellenes agitáció, azonban az elhidegülés megmaradt. Ma is tart még *az a szégyenteljes állapot, hogy az a párt, amelynek több mint kétezer helyi szervezete és közel négyszázezer tagja van, mindössze négyezer Szabad Szó-előfizetőt mondhat magáénak és a reggeli kiadás, amely a Párt központi orgánuma, tízezernél alig nagyobb példányszámban fogy el.*

Tisztelt Országos Pártgyűlés! *Napilapjaink ügye pártunknak egyik legkomolyabb és legnagyobb problémája.* Nem tűrhetjük tovább azt a szégyenteljes állapotot, hogy egy párt, amely mind öntudatában, mind politikai súlyában egyre erősödik, ne tartsa szívügyének és legféltőbb gondjának központi napilapjának az ügyét. Éppen ezért az Országos Pártgyűlés öntudatára és becsületére apellálok, hogy a párt legfelső szerve tegye magáévá a Szabad Szó ügyét és minden erejével segítse elő, hogy tagjaink tízezrei olvassák és terjesszék és vásárolják a Szabad Szót és minél többen fizessenek rá elő.

Másképpen áll a helyzet *a Paraszt Újsággal.* A válságos időkben a Paraszt Újság visszahúzódott a politikai állásfoglalástól és főképpen a paraszti sérelmek kifejezésével töltötte meg hasábjait. Ezzel elérte azt, hogy kevésbé vált ellenszenvessé a parasztság körében és 40 ezer előfizetője tanúskodik arról, hogy magáénak tartja a parasztság. A párt megújulása óta azonban nagyon helyesen, a Paraszt Újság is hetenként kifejezi a párt politikai állásfoglalását és tagjainkat éppen úgy, mint a Paraszt Újságot olvasó többi parasztembereket tájékoztatja a magyar demokrácia küzdelmeiről és szemmel látható előrehaladásáról. Méltatlan és szégyenteljes lenne parasztságunkra, ha emiatt most kezdene elhidegülni a Paraszt Újságtól. *Ha eddig magáénak ismerte pártunk parasztsága a Paraszt Újságot, akkor most, egyenes, szókimondó és világos politikai állásfoglalása után, még inkább magáénak kell, hogy ismerje.*

Pártunk politikai fejlődése és belső élete kihat *a többi pártokkal való viszonyunk alakulására és a demokrácia népi szervezeteiben való parasztpárti tevékenységre.* S a parasztság előrehaladása, politikai fejlődése és a demokrácia építésében való részvétele szempontjából ez nem kevésbé fontos, mint pártunk belső politikai fejlődése és szervezeti megtisztítása.

Legnagyobb kérdésünk *a Magyar Kommunista Párttal* való viszonyunk. Demokráciánk háromesztendős küzdelme és minden akadályon keresztül való előrehaladása világosan megmutatta, hogy a Kommunista Párt nemcsak a munkásosztály vezető pártja, hanem egyúttal a magyar demokrácia legnagyobb ereje és vezető tényezője is. Éppen ezért demokráciánk előrehaladása nagyrészt egybeesik a Kommunista Párt munkájával. Nem véletlen tehát, hogy a demokrácia ellenségei elsősorban és mindenekelőtt a kommunista-ellenesség felszítására és a Kommunista Párt elszigetelésére törekedtek. Miután pártunk sem különálló és elszigetelt tényezője a magyar demokrácia politikai életének, a mi pártunk is ki volt téve azoknak a hatásoknak, amelyek a demokrácia és a Kommunista Párt ellen irányultak és ezek a hatások elsősorban a kommunistákkal való viszonyunkat igyekeztek elrontani, sokszor nem kevés sikerrel.

*A falukutató mozgalom idején* és a párt megalapítása után a régi rendszer hatalmaival szemben folytatott küzdelmünk során egyformán őszinte barátság és politikai szolidaritás kötött össze bennünket, akár a Szociáldemokrata Pártban, akár egyéb szervezetben dolgozó kommunistákkal. Fegyvertársaink voltak azok a budapesti és debreceni fiatalok, mint Donáth Ferenc, Losonczy Géza, Újhelyi Szilárd, Gyenes Antal, Fehér Lajos, Zöld Sándor és még sokan mások, akik ma a Kommunista Pártban fontos poszton dolgoznak. Hasonlóképpen szoros barátság és politikai szolidaritás kapcsolt össze bennünket azokkal az írókkal és szerkesztőkkel, mint Vértes Györggyel, Pál Gáborral, Nagy Istvánnal és Balogh Edgárral, akik ma szintén a Kommunista Párt vezető harcosai. De nézzünk messzebbre is. Amikor mi mint falukutatók, a magyar parasztság válságának és nyomorúságának feltárásával síkra szálltunk a parasztság felemelkedéséért és a demokrácia kiharcolásáért, említett fegyvertársainkat kivéve, szinte az egész magyar baloldal bizalmatlanságával és ellenséges gyanakvásával találkoztunk. A Szociáldemokrata Párt vezető publicistái éppen úgy, mint a polgári baloldal képviselői, hol a fasizmus vádjá-

val, hol túlzott baloldali radikalizmus gyanújával illettek bennünket. És ebben az időben teljes és igazi megértést azoknál az emigráns kommunistáknál találtunk, akik ma a Kommunista Párt vezetői. A Szociáldemokrata Párt és a polgári baloldal bizalmatlanságával és gyanakvásával szemben az itthon dolgozó és az emigrációban élő kommunisták voltak törekvéseink legjobb értői és küzdelmeink legőszintébb támogatói.

De arról sem szabad elfeledkeznünk, hogy amikor a mi Szabad Szónk volt legkomolyabb orgánuma a földreformért és a népi erők összefogásáért folytatott harcnak, akkor a mi pártunk körül tömörültek nagyon sokan azok az öntudatos parasztemberek, mint Somogyi, Mildei és a többiek, akik ma vezető poszton országszerte a Kommunista Párt tagjai.

*Ez a fegyverbarátság és a közösen vívott harcokban kialakult szolidaritás érvényesült akkor, amikor a felszabadulás után Debrecenben kommunista barátainkkal közösen kezdtünk hozzá a földreform végrehajtásához.* Ha a magyar demokrácia kevesebb akadállyal találta volna magát szembe és a reakció ereje a háború során jobban megtört volna, bizonyosan el sem halványult volna ennek a közös küzdelemnek és közös munkának az emléke, és nem romlott volna el a két párt közötti viszony. Tudjuk azonban, hogy nem így történt.

Azokban az időkben, amikor ellenséges erők befolyása a Parasztpártot is kikezdte, sok helyt a parasztpárti szervezetekben is meghonosodott a Kommunista Párttal szemben ellenséges felfogás. E viszony elromlásának kétféle oka is van. A *kisebbik ok* a személyi ellentétek, az hogy egyes kommunista helyi vezetők egyéni akciói vagy különösen merev magatartása megriasztották és elhidegítették a mi embereinket. Ez azonban a kisebbik ok, és ha csupán ez lett volna, nem romlott volna el szélesebb fronton a két párt viszonya. *A nagyobbik és igazi ok a politikai,* s ez rontotta meg mélyebben és általánosabban a két párt viszonyát. Ez pedig abból eredt, hogy pártunk jobboldala felsorakozott annak a reakciós politikának a frontján, amely elsősorban a Kommunista Párt elszigetelésével és a kommunistaellenes érzület felkeltésével igyekezett ellenforradalmi céljait elérni. Mindenütt ott romlott el súlyosan a két párt egymáshoz való viszonya, ahol a mi pártszervezeteink jobboldali politikát vittek akár az agrárdemagógia, akár a parasztpárti sérelmek kiélezett és folytonos hangoztatásával, akár nyílt kommunistaellenes vagy demokráciaellenes ellenzéki uszítás formájában.

*Amióta pártunk megtisztult* az ilyen politikai befolyástól és visszatért eredeti politikánk vonalára, *ez a helyzet is gyökeresen megváltozott.* Ma már újra felelevenednek a régi baráti kapcsolatok emlékei és azok a tagjaink is, akik azóta sorakoztak fel a Nemzeti Parasztpárt zászlaja alá, a Kommunista Párt meg nem alkuvó harcának láttán másképpen fogják fel a Kommunista Párthoz való viszonyunkat. Ma újra közös munkában vagyunk és az ország számos községében csupán ez a két demokratikus tényező van. *Így ma újra világos előttünk, hogy a Kommunista Párttal mint a magyar munkásosztály vezető pártjával, majd pedig az egységes munkáspárttal a szoros szövetség viszonyát meg kell teremtenünk.* Minden paraszti ügyben és minden általános politikai kérdésben közös munkával kell előbbre vinnünk a népi demokrácia ügyét és együttes erővel kell felvennünk a harcot minden ellenséges próbálkozással szemben. Ma már az ország minden megyéjében kiváló eredménnyel működik a két párt megyei összekötő bizottsága és nagyon sok akadályt elhárítottak már a baráti jó viszony és a szoros szövetség útjából és igen sok politikai kérdést oldottak már meg teljes egyetértésben. De van néhány megye az országban, ahol a helyi szervezetek is közös bizottságot létesítettek és mind a parasztság kérdéseiben, mind a község általános ügyeiben meg tudták teremteni a teljes egyetértést és közös állásfoglalást.

Igen fontos pártunk jó munkája szempontjából a *Kisgazdapárttal való viszonyunk is.* A Kisgazdapárt tiszteletre méltó demokratikus múltra tekinthet vissza. A felszabadulás óta azonban súlyos veszélyeken és súlyos megpróbáltatásokon ment keresztül. Régi becsületét megtépázták az összeesküvők és az egész jobboldali reakció felsorakozása a Kisgazdapárt zászlaja alatt. Azóta, különösen az alsó szervezetekben, mindmáig nem sikerült megtisztítani és rendezni sorait a párt központi vezetése által képviselt politika alapján.

A Kisgazdapárt e változásainak megfelelően és a mi pártunk fejlődéséhez képest, a Kisgazdapárttal való viszonyunk is többszörösen megváltozott.

*Régen közös elnyomás alatt,* őszinte barátságban és fegyvertársi szolidaritásban dolgoztunk együtt Dobi Istvánnal és még számos demokrata kisgazdapárti vezető emberrel éppen úgy, mint a Kisgazdapárt értelmiségi tagozatának nem egy vezető emberével, mint Ortutay Gyulával és másokkal.

*A mindkét párt életében egyformán válságos időkben azonban ellenkezőjére fordult a viszony.* Míg a Parasztpárt jobboldala benső barátságot és együttműködést tartott fenn a Kisgazdapárt jobboldalával, tehát Kovács Imre, Nagy Ferenccel és Kovács Bélával, addig pártunk öntudatos paraszti tömegei elhidegültek a Kisgazdapárttól és élesen szembefordultak a Kisgazdapárt nevében uszító ügyvédekkel, gyárosokkal, malmosokkal és nagybérlőkkel, földbirtokosokkal, katonatisztekkel és hasonló elemekkel. Végképpen az rontotta el a viszonyt, hogy a Parasztszövetség állandó izgatása a Nemzeti Parasztpárt sorait is kikezdte. Ahol pedig a Parasztszövetség nem politizálást hirdető, de valójában az összeesküvők politikáját folytató vezető emberei kikezdték a Parasztpárt sorait, ott mindenütt a Parasztpárt bomlása és a paraszti öntudat megzavarodása következett be. Ezért a mi öntudatos parasztpárti tagjaink mai napig sem akarnak hallani a Parasztszövetségről.

Ez a már-már teljesen elromlott viszony *a választás óta kezdett megjavulni,* amióta a Kisgazdapárt központi vezetése őszintén és félreérthetetlenül a népi demokrácia frontján keresi a Kisgazdapárt helyét, szövetségben velünk, éppen úgy, mint a munkásság pártjaival, azóta megvan a két párt jó viszonyának politikai alapja. Lenn a helyi szervezetekben azonban, a Kisgazdapárt soraiban ma is számos pfeifferista, Barankovics-párti vagy egyéb reakciós elem húzódik meg és lehetetlenné teszi a Nemzeti Parasztpárt helyi szervezetével való jó viszony kialakítását. Megnehezíti, sőt lehetetlenné teszi sok helyen a jó viszony kialakítását az is, hogy a *Kisgazdapárt emberei részéről újra meg újra a Parasztpárttal való egyesülés kérdését vetik fel.* Az egyesülési törekvés mögött lényegében ugyanaz van, mint volt a Parasztszövetség zászlaja alatt vitt és hamisan megfogalmazott parasztegység jelszava mögött. Egészséges együttműködésünk a népi demokrácia frontján helyes és szükséges. Kívánatos lenne ez alsóbb szervezeteink között is, azonban előbb el kell hárítani azokat az akadályokat, amelyek a Kisgazdapárt soraiban még ennek útját állják. Az egyesülésre való törekvés éppen ezeket az akadályokat növelné meg, tehát nem egyesülésről kell beszélni, hanem ki kell küszöbölni a két párt baráti együttműködésének az útjából a Kisgazdapárt soraiban még fennálló akadályokat.

Különös és állandóan zavart volt *a Szociáldemokrata Párthoz* való viszonyunk. A régi rendszer idején, mikor minden demokratikus törekvésnek szinte egyetlen legális fedezéke volt a Szociáldemokrata Párt, akkor a mi pártunk vezető emberei jó barátságban együtt dolgoztak a Szociáldemokrata Pártban dolgozó igazi szocialistákkal és kommunistákkal egyaránt. Peyerékkel és különösképpen a Szociáldemokrata Párt agrár jobboldalával viszont kezdettől fogva alapjaiban rossz volt a viszonyunk. A felszabadulás után csak rosszabbodott ez a viszony. A Szociáldemokrata Párt jobboldala meg-megújuló parasztellenes és népellenes megnyilatkozásaival joggal magára vonta a Nemzeti Parasztpárt tagjainak felháborodását és ellenkezését. A párt baloldala viszont a mi pártunkat vádolta jobboldalisággal és újra meg újra a jobboldali népiesség vádjaival illetett bennünket. A két munkáspárt egyesülésével ez a kérdés gyökeresen és szerencsésen megoldódik.

Egyre kisebb a jelentősége, mégis nem feledkezhetünk meg az ellenzéki pártokkal való viszonyunkról sem. Az augusztusi választások után, amikor a felduzzadt ellenzéki pártok a parlament ülésein leleplezték magukat, joggal állapítottam meg, hogy „egy világ választ el bennünket tőlük". Ma ugyan már csak két számottevő ellenzéki párt maradt: a Barankovics-párt és a Balogh-párt, azonban ezekre is változatlanul érvényes az akkor megfogalmazott tétel: egy világ választ el bennünket tőlük.

A *Balogh-párttal* különösképpen nincs semmiféle olyan közünk, amely akár egy percnyi gondot is okozhatna pártunk egyetlen tagjának is. Balogh István a koalíció kullancsa, aki mindig talált egy-egy ráncot a koalíció bőrén, amelybe beleragadhatott, s minél ráncosabb volt a koalíció, annál jobban felhízott rajta. Amióta azonban egyre jobban kisimultak a koalíció ráncai, abban a mértékben soványodik és veszti el életlehetőségeit Balogh István. A párt képviselőihez éppen annyi közünk van, mint a vezérükhöz, hacsak arra nem gondolunk, hogy hálásak lehetünk Balogh Istvánnak, mert elvitte és befogadta Kovács Imrét és azokat a híveit, akik a Parasztpártban a jobboldali reakció ügynökei voltak és pártunk egészséges tisztulási folyamata kivetette őket sorainkból.

A *Barankovics-párthoz,* a párt politikáját és vezetőit illetően, éppen olyan kevés közünk van, mint a Balogh-párthoz és tőlük is egy világ választ el bennünket. A párt képviselőinek legnagyobb része olyan klerikális, kegyeskedő, álhumanista és álkeresztény ellenforradalmárokból áll, akik nekünk egyszerűen ellenségeink. Van azonban ebben a pártban a parasztságnak egy félrevezetett és elkábított tömege, amelynek a sorsa őszintén és komolyan érdekel bennünket. Felelősséget érzünk azért, hogy ezt a megszédített parasztságot, amelynek jó része földhöz jutott vagy másféle kisparaszt, felvilágosítsuk arról, hogy ellenséges erő szolgálatában állanak. Mindent megteszünk azért, hogy felkeltsük bennük a paraszti öntudatot, ráeszméltessük őket félrevezetettségükre és segítsünk nekik megtalálni az utat a népi demokráciához, a parasztság felemelkedésének egyetlen lehetséges útjához.

Nem kisebb fontosságú, sőt szinte jelképes jelentőségű, a pártokhoz való viszonyuk mellett, *a demokrácia népi szervezeteiben való tevékenységünk.* A demokratikus tömegszervezetek, az UFOSZ vagy a FÉKOSZ éppen úgy, mint az ifjúsági és asszonyszervezetek, egyformán *próbakövei a népi egység felé haladó igazi demokratikus politikának.* Pontosan így fogta fel ezeket a szervezeteket a jobboldali reakció demagógiája is. Ahogy a reakció haditervében első pont volt mindig a kommunistaellenes uszítás, úgy a második pont volt mindig a népi szervezetekkel és tömegmozgalmakkal szemben való állásfoglalás. Vonatkozott ez egyformán a földmíves-szövetkezetekre, a FÉKOSZ-ra, az UFOSZ-ra, az ifjúsági egységszervezetre, valamint a demokratikus asszonyszervezetre. Éppen ezért, amikor a jobboldali befolyás szóhoz jutott a Nemzeti Parasztpártban, sorainkban is eluralkodott az a felfogás, hogy ezekkel a demokratikus szervezetekkel szemben kell állást foglalnunk és a parasztpártnak sem szabad ezekben részt venni. Így mulasztottuk el azt, hogy kezdettől fogva kivegyük a részünket a kisparasztság szervezeteiben, az UFOSZ-ban és a FÉKOSZ-ban folyó munkából éppen úgy, mint a demokratikus nőszövetségben és az ifjúság egységszervezetének a kiépítésében. Ezt a mulasztást később egyre

nagyobb erővel igyekeztünk pótolni, a kezdeti hibákat azonban még máig sem sikerült egészen kiküszöbölnünk.

Egyedül *a földmíves-szövetkezet* az a kivétel, amelyen kezdettől fogva tevékenyen és kezdeményezően részt vett a Nemzeti Parasztpárt, mind országos vezetőivel, mind helyi szervezeteivel. Veres Péter mint az Országos Földbirtokrendező Tanács elnöke, kezdettől fogva komolyan és felelősen foglalkozott a földmíves-szövetkezetek megszervezésével és hamarosan a Földmíves-szövetkezetek Országos Központjának a megalapításával. Emellett helyi szervezeteink földhöz juttatott tagjai, minden reakciós ijesztgetés és hangulatkeltés ellenére, a maguk józan paraszteszére hallgatva, szintén részt vettek a földmíves-szövetkezetek alapításában és nagyon sok helyt a vezetésben. Veres Péter más irányú elfoglaltsága folytán, hamarosan én kerültem a Földmíves-szövetkezetek Országos Központjának élére és ettől kezdve még fokozottabb energiával és igyekezettel vett részt pártunk a földmíves-szövetkezeti hálózat és a földmíves-szövetkezetek Országos Központjának kiépítésében és fejlesztésében. Meg kellett azonban küzdenünk pártunk jobboldalának és az egész reakciós jobboldalnak állandó gyalázkodásával és demagógiájával. *Sikeresen megküzdöttünk. A földmíves-szövetkezetek kiállották a kapitalisták által szított szövetkezetellenes hadjárat ostromait és a reakciós vezetés alatt álló szövetkezetek konkurenciáját,* s ma a népi demokrácia gazdasági rendjébe beilleszkedő szövetkezeti mozgalomnak egyetlen szilárd és biztos alapjai. Politikai és szövetkezeti szándékaink tehát győzelmeskedtek és földmíves-szövetkezeti munkánk jó munka volt, amelynek meg lesz a gyümölcse. *A földmíves-szövetkezetek a dolgozó parasztság szervezetei és mi a Kommunista Párttal együtt vigyázunk rá, hogy meg is maradjon a dolgozó parasztság kezében és népi szövetkezeti rendszerünk erre az alapra épüljön fel.*

*Az UFOSZ* mint az újgazdák érdekvédelmi gazdasági és politikai szervezete úgy indult, hogy a reakció állandó ostromával szemben egyedül a Kommunista Párt támogatta. A mi pártunk Országos Vezetősége is és ennek hatására helyi szervezeteink is húzódoztak attól, hogy előrevigyék az UFOSZ szervezeteinek munkáját. Hamarosan bebizonyosodott azonban, hogy e szervezetnek nagy jelentősége van az újgazdák talpraállításában és rövidesen mi is beláttuk, hogy a parasztpártnak nem lehet távol maradni e szervezet munkájától. Mire azonban ez az elhatározásunk megérlelődött és Gém Ferenc főtitkár-helyettesünket az UFOSZ elnöki tisztségébe beküldtük, az UFOSZ szervezetei már jórészt kialakultak és pártunk parasztsága csak később áramlott be e szervezetekbe. Amiatt következett be az a pártunkra méltatlan helyzet, hogy mi, akik éppen úgy, mint a Kommunista Párt, nem kis részben a földhöz juttatott szegényparasztság pártja vagyunk, nem fordítottunk elég gondot, energiát és felelősséget a földhöz juttatott parasztság szervezetének a fejlesztésére.

Ez év februárjában volt az *UFOSZ általános választása,* s ezen már pártunk emberei nagy igyekezetet fejtettek ki avégből, hogy az UFOSZ vezetésében elfoglalják méltó helyüket. Sajnálatos azonban, hogy ezekbe a választásokba belejátszott a mindenünnen kikopott reakciónak az a próbálkozása, hogy pártunkat lovagolja meg a Kommunista Párttal szemben. Ezt a veszélyt későn vettük észre és már nem tudtunk kellőképpen segíteni rajta. Most tehát az a feladat vár ránk, hogy e választás visszásságait utólagosan igyekezzünk helyrehozni. Az azonban nem kétséges többé, hogy a Parasztpárt szervezeteinek a legteljesebb igyekezettel részt kell vennie az UFOSZ munkájában és nem jó parasztpárti az, aki magáévá teszi az UFOSZ-szal szemben hangoztatott reakciós gyanúsításokat és vádakat.

*A FÉKOSZ* a régi Földmunkás Szakszervezetből szélesedett ki az egész kisparasztság szakszervezeti testületévé. Miután a mi pártunknak nincsenek régi szakszervezeti hagyományai, érthető, hogy ennek a paraszti szervnek a fejlesztésébe és építésébe csak később kapcsolódhattunk be. Ennek ellenére ma már erőteljesebben veszünk részt a FÉKOSZ munkájában, mint a Szociáldemokrata Párt, amely pedig hajdan a földmunkás mozgalomnak is dajkálója volt. Ma már elmondhatjuk, hogy kisparaszti tagjaink otthonosak a FÉKOSZ szervezeteiben és napról napra erőteljesebben és egyre több meggyőződéssel kiveszik részüket a szakszervezeti munkából. Éppen most fejezte be tanácskozásait a FÉKOSZ küldöttközgyűlése és *mi mint a dolgozó parasztság politikai pártja, őszinte barátsággal és fegyvertársi együttérzéssel köszöntjük ezt a közgyűlést mint a dolgozó parasztság nagyra hivatott szakmai szervezetét.*

*Az ifjúsági szervezet* kérdésében hasonlóan alakult pártunk magatartása, mint a paraszti szervezeteknél. Az 1945-ben elindított egységes ifjúsági szervezetben, a DISZ-ben, kezdetben mi is részt vettünk, azonban végül csak a Kommunista Párt tartott ki benne, miután a Szociáldemokrata Párt éppen úgy, mint a Kisgazdapárt megalakította a maga külön ifjúsági szervezetét. Szemmel láthatóan a jobboldali erők törekvése volt, hogy lehetetlenné tegyék az egységes ifjúsági szervezet kialakulását és ezért jobboldali vezetés alatt igyekeztek külön párt-ifjúsági szervezeteket létesíteni. Mi is megalakítottuk a mi ifjúsági szervezetünket, a Népi Ifjúsági Szövetséget. A NISZ azonban gyökeresen különbözött mind a Független Ifjúsági Szövetségtől, mind a Szociáldemokrata Ifjúsági Mozgalomtól. Mi kezdettől fogva nem tévesztettük szem elől azt a célt, hogy előbb-utóbb egységes ifjúsági szervezetet kell létrehoznunk és addig is ifjúsági szervezetünk vezetésében éppen olyan céltudatosan törekedtünk az igazi parasztpárti baloldali vezetés érvényesítésére, mint magában pártunkban. Most, amikor létrejött a parasztifjúság egységes szervezete, mellette a többi egységes ifjúsági szervezetek, megállapíthatjuk,

hogy a mi fiataljaink jó munkát végeztek és nagy részben az ő munkájuk tette lehetővé, hogy március 15-én megalakulhatott az Egységes Parasztifjúság Országos Szövetsége. Azt pedig, hogy ennek a Szövetségnek a főtitkára, Gosztonyi János képviselő tagtársunk, megyei titkárainak pedig a nagyobb része a mi ifjúsági szervezetünk neveltje, öntudattal és büszkeséggel veheti tudomásul minden tagtársunk. Hasonlóképpen részt vettek a mi fiataljaink az egyetemista és főiskolás diákok egységes szervezetének a létrehozásában és vezetésében éppen úgy, mint a középiskolás diákok nemzeti szövetségében. *Mi örömmel üdvözöljük ezeket az ifjúsági egységszervezeteket és bennük látjuk a biztosítékát annak, hogy a demokrácia végre egységes szellemben fogja felnevelni azt a nemzedéket, amely meggyőződéses és meg nem alkuvó harcosa lesz demokráciánk továbbfejlesztésének.*

*Az MNDSZ* körül hasonló politikai változások játszódtak le, mint a többi demokratikus szervezeteknél. Az MNDSZ még 1945-ben elkezdte a különböző pártállású és párton kívüli nők demokratikus megszervezését. Azonban a demokráciaellenes reakció céltudatos törekvése itt is oda vezetett, hogy a Kisgazdapárt is és a Szociáldemokrata Párt is külön asszonyszervezetet alakított, amely ellenségesen szemlélte és akadályozta az MNDSZ munkáját. Mi nem alakítottunk külön parasztpárti asszonyszervezetet, ellenben gondot fordítottunk arra, hogy parasztpárti szervezeteink mellett asszonycsoportok alakuljanak, a nők öntudatos és demokratikus nevelése érdekében és ezek a nőcsoportok a pártszervezet felelős vezetőinek irányítása mellett vegyenek részt az MNDSZ munkájában. Ez a törekvésünk országszerte sikerült és ma, amikor az asszonyszervezetek egységesítése útban van, a mi asszonycsoportjaink készek arra, hogy ebben az egységes demokratikus nőszervezetben teljes erejükkel részt vegyenek. A mi asszonyainknak éppen úgy kell vállalniok a közös munkát, a nők egységes, demokratikus szellemben való neveléséért, mint ahogy ifjúságunk erre a maga területén példát mutatott.

*Én nem hiszem, hogy a Parasztpárt asszonyai kevésbé lennének életrevalók és fejlődésképesek, mint a férfiak, bár elismerem, hogy őket még jobban megnyomorította a régi elnyomás és a helytelen nevelés. Mi lépésről lépésre számoljuk fel azt a jobboldalról szított feudális felfogást, hogy az asszonyok öntudatlan és alsóbbrendű lények, az asszonyok viszont mutassák meg, hogy valóban nem azok.*

Tisztelt Országos Pártgyűlés!

Ez az Országos Pártgyűlés *lezár egy korszakot* pártunk életében és a belső vívódások és bizonytalanságok felszámolásával *megnyitja pártunk új korszakát.*

Egykor megingathatatlan meggyőződéssel és félreérthetetlenül tiszta politikai elvekkel indultunk harcba a parasztság felszabadulásáért és nemzetünk felemelkedéséért. A bátor és nagyszerű kezdet után azonban a próba évei következtek reánk és öntudattal állapíthatjuk meg, hogy *e próbát kiállottuk és a válságokból töretlenül kerültünk ki.* Eredményesen leküzdöttük mindazokat a külső befolyásokat, amelyek pártunkat el akarták téríteni a parasztság és munkásság szövetségétől. Sikeresen megbirkóztunk azokkal a belső ingadozásokkal is, amelyeket sorainkban támasztott a kishitűség. Esztendők küzdelmei és vívódásai után most végérvényesen megszilárdultunk kezdetben is vallott politikai elveinkben és immár ingadozás nélkül haladunk azon az úton, amelyen elindultunk. Leküzdöttük mindazokat a gyengeségeinket, amelyek oly sokszor hátravetettek bennünket attól a szándékunktól, hogy parasztságunk öntudatát, jó szervezettségét és hitét következetes munkával vigyük előre a magyar demokrácia történelmi előrehaladásával együtt.

*Elmondhatjuk, hogy jó munkát végeztünk.* Ha van erőnk és bátorságunk arra, hogy pártunk fejlődését és elvégzett munkánkat kritikával illessük, lehet önbizalmunk arra is, hogy az elvégzett jó munkát számba vegyük és elismerjük.

Pártunk kilencesztendős pályája és mozgalmunk több mint tízesztendős múltja bizonyság arra, hogy *meg tudtunk küzdeni minden veszéllyel és gyengeséggel, s veszélyes helyzetben is megálltuk a sarat.* Töretlenül és megrendülés nélkül állottuk a legnehezebb idők reakciós rohamát, és a legsötétebb szakaszon, a reakció legféktelenebb tombolása idején is megtartottuk a pártot a népi demokrácia és a munkásosztállyal való szövetség útján. Voltak válságos pillanatok, amikor a külső ostrom és a belső ingadozás már-már összeomlással fenyegetett, de mégsem engedtünk és ma büszkén elmondhatjuk, hogy mi voltunk, a Kommunista Párt mellett, a magyar demokráciának az a tényezője, amely a népi és nemzeti fejlődés történelmi útjáról soha nem tért le.

Azt is önérzettel állapíthatjuk meg, hogy *a legféktelenebbül tomboló demagógia és uszítás idején is megőriztük pártunk felelős politikai gondolkodását.* Mind a választási harcokban, mind a közbeeső idők alatt, ellenségeink a legbecstelenebb demagógiát és befeketítést folytatták ellenünk és híveink körében, mi mégis megőriztük politikai meggyőződésünk felelősségét és szembeszálltunk a népámító demagógiával. Bár a mi sorainkban is romboló munkát végzett az uszítás és a népszerűséghajhászó demagógia, mi mégis a felszabadulás óta eltelt három esztendő alatt *hatalmas felvilágosító és nevelő munkát végeztünk a parasztság soraiban. Büszkén állapíthatjuk meg, hogy a mi pártunk nyilvánvaló erősödése és gyarapodása nem alkalmi és hangulati összeverődésnek, nem a népszerűséghajhászó demagógiának, hanem a lépésről lépésre haladó politikai felvilágosításnak és öntudatosításnak az eredménye.*

És végül azért sincs okunk szégyenkezni, hogy pártunk vezetői és híveink döntő többségükben nem állották volna ki a próbát.

Elmondhatjuk, hogy a *mi sorainkban vannak azok a kipróbált és öntudatos parasztemberek, akik a parasztságnak leghívebb vezetői és legfáradhatatlanabb harcosai.* De azt is elmondhatjuk, hogy *az értelmiségi embereknek az a gárdája is,* amely pártunk mellett felsorakozott és évről-évre a fiatalok egyre bátrabb és öntudatosabb gárdájával gyarapodott, *méltónak bizonyult a parasztság és a magyar nép bizalmára.*

*Most újult erővel és rendezett sorokban indulhatunk neki annak az új korszaknak, amely előttünk áll.* Az elmúlt esztendők harcai és küzdelmei végérvényesen megerősítették politikai meggyőződésünket és megedzették erőnket. Előrehaladásunknak szilárd politikai és társadalmi alapjai vannak. A politikai fundamentum, amelyre most már nyugodtan és aggodalom nélkül építhetünk, kimozdíthatatlanul meg van vetve.

1. *Nemzeti függetlenségünknek és népünk békéjének biztosítása és ennek megvédése minden kapitalista, imperialista fenyegetés, vagy támadás ellen – ez a mi külpolitikánk.* És ebben a nemzeti önvédelmi harcban, testvéri közösségben sorakozunk fel minden szomszédunkkal, elsősorban a nagy Szovjetunióval és közösséget érzünk és vállalunk a világ minden szabadságszerető népével.

2. *A feudálizmus rendjének megdöntése után a kapitalizmus kizsákmányoló hatalmának a megtörése, és evégből minden feudális és kapitalista reakció felszámolása – ez a mi belső politikánk.* Leszámolni a régi világ minden hatalmával és kitakarítani sorainkból az ellenséges osztályok minden képviselőjét és befolyását – ez vezet bennünket előre a parasztság és az egész nép felszabadulásának útján.

3. Az is tisztán és világosan áll előttünk, hogy *népünk minden erejét közös és egységes frontban kell felsorakoztatnunk e célok elérése érdekében.* A népi demokrácia előrehaladásának immár biztos tényezője az egységes munkásosztály és erre támaszkodva, a parasztság és munkásság szoros szövetsége és a dolgozó, alkotó értelmiség együtthaladása. Ez a szilárd népi egység lesz megdönthetetlen bástyája a magyar nép belső fejlődésének és a magyar nemzet felemelkedésének.

Ebben a történelmi fejlődésben a parasztság egyre nagyobb és nagyobb tömegben, egyre szilárdabb meggyőződéssel foglalja el megillető helyét. A mi pártunk eddigi munkája és eddigi helytállása megmutatta, hogy *van szilárd társadalmi alap, amelyre támaszkodhatunk. A magyar dolgozó parasztság* a régi rendszer minden elnyomása és minden félrevezetése ellenére, a reakció meg-megújuló uszítása és nyugtalanítása ellenére, az a dolgozó osztálya a magyar társadalomnak, amely egyre szélesebb körben és egyre kevesebb ingadozással sorakozik fel a saját jövőjét biztosító népi demokratikus fejlődés útján. A dolgozó parasztság ma már képes arra, hogy kitakarítsa soraiból az ellenséges osztályok minden képviselőjét s a maga erejével, a maga öntudatával is építse a nép hatalmát.

*Ezekre a biztos alapokra támaszkodva ne legyen senkinek kétsége a parasztság társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális fejlődése iránt.* Olyan út van mögöttünk a politikai és gazdasági harcok sokféle tapasztalatával, olyan biztos és megdönthetetlen politikai elveink vannak és olyan szilárd a társadalmi alap, amelyre támaszkodunk, hogy ezek között a feltételek között a parasztság előrehaladásáért, teljes és végleges felszabadításáért folytatott harcunk győzelmes befejezése egyre közelebb és közelebb van.

Nem mondhatjuk el, hogy mindent elvégeztünk, de amit elvégeztünk, az biztosítéka annak, hogy az előttünk álló jövő feladatokat is sorjában meg fogjuk oldani.

*Még vannak veszélyek,* amelyekkel szembe kell szállnunk és meg kell védenünk a parasztság ügyét. *A reakció* csak szét van verve, de még nincs megsemmisítve. Újra és újra megpróbálkozik azzal, hogy sorainkba befurakodjon, öntudatlan embereinket elkábítsa, s a maga népellenes és parasztellenes politikájának megnyerje. Éberen fogunk vigyázni és kíméletlenül vissza fogjuk verni ezeket a próbálkozásokat.

Sorainkban és *a magunk gondolkodásában is* vannak még veszélyek. A helytelen paraszti érzelmeknek és a rosszul felfogott pártsovinizmusnak vannak még olyan érzései szíveinkben, amelyek alkalmasak arra, hogy gyengítsék erőnket és elhomályosítsák öntudatunkat. Önmagunkkal is kell még birkóznunk, de megbirkózunk. Nem engedünk teret, sem a hamis érzelmességnek, sem a tévedésből eredő helytelen paraszti indulatnak, amely a parasztság felszabadulásának történelmi útjáról, a munkásosztállyal való szoros szövetségtől eltéríthetne bennünket.

Előttünk állanak még azok a feladatok, amelyeket pártunk eddig végzett, munkájának folytatásaképp, *pártunk fejlesztéséért, és a parasztság előrehaladásáért* el kell végeznünk. Komoly és széles körű politikai szervezőmunka, és minden eddiginél nagyobb szabású felvilágosító, nevelőmunka vár még ránk, ezekre is felkészültünk. Vannak olyan tapasztalataink és olyan kipróbált embereink, akik biztosítani tudják azt, hogy pártunk jövőbeni szervező és nevelőmunkáját nem rosszabbul, hanem jobban fogjuk elvégezni, mint eddig.

És előttünk vannak a *parasztság gazdasági és társadalmi sorsának azok a kérdései,* amelyeket immár félelem és ingadozás nélkül sorra képesek vagyunk megoldani. Hatalmas alkotó munka és a parasztság új világának a kiépítése vár reánk. Mezőgazdasági termelésünk fejlesztése, a tervgazdálkodás előbbrevitele mezőgazdasá-

gunkban, az igazi népi szövetkezeti mozgalom kiépítése, a parasztság szakmai és általános iskolázásának az ügye, falvaink és tanyáink kiépítése a felszabadult parasztság méltó otthonaként, mind-mind olyan feladatok a parasztság történelmi előrehaladásának útján, amelyek megoldásához immár hozzáfoghatunk. Sokat és jól dolgoztunk mindezeknek a feladatoknak a megoldása érdekében, mert megteremtettük az építőmunka politikai feltételeit, de csak most jutottunk el oda, hogy igazán megfoghatjuk a dolog végét. *Hatalmas és nagyszerű korszaka lesz ez pártunknak és az egész magyar parasztságnak, s mi hittel, meggyőződéssel és a jövő nagyszerű reménységével fogunk hozzá.*

Pártunknak ezzel a kongresszusával lezáruló korszaka küzdelmes, de szép és nagyszerű időszaka volt a politikai harcoknak és a politikai helytállásnak. Az a korszak, amely felé most elindulunk, nem kevésbé küzdelmes, de sokkal szebb és nagyszerűbb korszaka lesz az alkotó és építő munkának. Annak az építésnek, amely a munkássággal és a velünk haladó értelmiséggel való közös munkában, új és szebb hazát épít az egész dolgozó népnek és benne az annyit szenvedett dolgozó parasztságnak.

# Felszólalás az iskolák államosításának vitáján az Országgyűlés 73. ülésén*

## 1948. június 16.

T. Országgyűlés! Ennek a törvényjavaslatnak a benyújtására a magyar köztársaság kormányát két nagyon egyszerű és nagyon helyes ok késztette. Az egyik az, hogy őszre jó iskoláink legyenek, jó tankönyveket adhassunk gyermekeink kezébe, és megszüntessük azt a szégyenteljes és a demokrácia negyedik esztendejében tűrhetetlen állapotot, mely nagyon sok iskolában uralkodott. A másik ok az, hogy egységes demokratikus szellemű oktatást teremtsünk iskoláinkban és megszüntessük azt a szégyenteljes és teljességgel tarthatatlan állapotot, hogy legyenek iskoláink amelyekben az állam pénzén, az adófizetők pénzén a demokrácia, a magyar köztársaság ellen izgassanak.

Ezek az indokok nagyon egyszerűek, nagyon megérthetők és nehezen ellenezhetők. Persze mindamellett ez az egyszerű cselekedet, ez a törvényjavaslat, az iskolák államosítása egyúttal politikai kérdés is, nagyon komolyan politikai kérdés is, mint ahogy világnézeti, elvi kérdés is. Lényegében azonban minden elvi megfontolás és meggondolás csak mögötte következik annak a szükségnek, hogy itt lényegében véve közoktatási problémáról, a magyar közoktatásügy égető és döntő problémájáról van szó, mely jelentőségében feltétlenül a földreformhoz hasonlítható.

De lássuk a politikai kérdést is, amely a törvényjavaslat felvetése, benyújtása és tárgyalása folytán olyan viharokat támasztott, és nézzük azt a néhány elvi világnézeti kérdést is, amely szintén bőven szerepel itt a t. Országgyűlés tanácskozásában.

A politikai kérdés a mi számunkra nagyon egyszerű és nagyon magától értetődő ebben a javaslatban. Ez a javaslat tudniillik nem más, mint betetőzése és továbbfejlesztése annak a munkának, annak a demokratikus építő, alkotó munkának a magyar társadalom demokratikus átalakításában, amelyet elkezdtünk a földreform végrehajtásával, továbbvittünk a magyar köztársaság megalkotásával, még tovább vittünk az államosítással, és egyáltalán a magyar társadalom és a magyar gazdasági élet minden területén megindítottunk.

Barankovics képviselőtársam azt kérdezte, hogyan jön ez a kérdés a földreformhoz, hogyan lehet a földreformhoz hasonlítani az iskolák államosítását. Nem akarok belemenni akár történeti, akár elvi fejtegetésekbe, de hadd emlékeztessem Barankovics képviselőtársamat arra, figyelje csak meg, kik azok, akik ezt a javaslatot helyeslik, és kik azok, akik ezt a javaslatot ellenzik. Rá fog jönni arra, hogy ugyanazok, akik a földreformot helyeselték, a köztársaságot helyeselték, az államosítást helyeselték, lelkes örömmel fogadták ezt a javaslatot. (*Helyeslés és taps a kormánypártokon és a radikális párton.*) A másik oldalon pedig ugyanazok, akik ellenezték a földreformot, ellenezték a köztársaságot, ellenezték az államosítást, ellenzik ezt a javaslatot is. (*Úgy van! Úgy van!!*) Ha rejtélyes és titokzatos ez az összefüggés Barankovics képviselőtársam számára, nézzen utána, elég tájékozott történetismerő ahhoz, hogy rájöjjön arra és felismerje ezt az összefüggést, hogy nem rejtélyes ez, hanem nagyon egyszerű, a demokrácia alapkérdéséről van szó, arról, kik vannak a demokrácia mellett és kik vannak ellene. (*Úgy van! Úgy van! Taps a kormánypárton.*)

Ez a lényege a kérdésnek politikailag, és sem teológiai fejtegetésekkel, mint Barankovics képviselőtársam tette, sem dodonai nyilatkozatokkal, mint Balogh képviselőtársam tette, nem lehet elbeszélni, nem lehet enyhíteni és szelídíteni ezt a tényállást. Elhiszem szívesen, és felteszem, nem szándékolták azt, hogy azokat a politikai törekvéseket, amelyekre itt bátor voltam rámutatni ellenzésükkel, közömbös, vagy kitérő állásfoglalásukkal elérjék vagy eredményezzék. Viszont, aki nem látja világosan így feltéve a politikai kérdést, s nem felel rá egyszerűen, félreérthetetlenül és nyíltan, az nyilván ebben a kérdésben legalábbis – nagyon enyhén szólva – nem eléggé akarja a magyar demokrácia előrehaladását, nem eléggé akarja a magyar nép felemelkedését. (*Úgy van! a dolgozók pártján.*)

Barankovics képviselőtársam felszólalásában nagyon komoly és nagyon erős kifejezést használt, mondván, hogy ha ez a törvényjavaslat az országgyűlés többségének a helyeslését el is nyeri, a magyar nép igen nagy többségének a helyeslését soha nem fogja elnyerni. (*Közbekiáltás a dolgozók pártján: Álmoskönyvből olvasta!*) Nagyon furcsa ez a nyilatkozat és állásfoglalás Barankovics képviselőtársam részéről. Nyilván arra gondol, hogy vannak az országban parasztok és munkások, polgári rétegek is, amelyeket az egyházi agitáció, az uszítás, a bujtogatás el tudott kábítani annyira, hogy tényleg felsorakoztak e javaslat ellen, tényleg kaphatók voltak arra,

* Országgyűlés Naplója, Budapest, 1948. 516–525.

hogy zendüljenek vagy legalábbis tüntetőleg felvonuljanak. Nagyon jól ismerjük ennek indokait, és nagyon jól tudjuk, hogy nem öntudatos emberek, nem öntudatos, világos tudat birtokában lévő parasztok és munkások – a polgárokról nem beszélek –, akik így felsorakoznak, hanem őket valami rábírta és késztette, hogy akárcsak egy tüntetésre is készek legyenek. (*Egy hang a dolgozók pártján: Lelki terror!*)

Rendkívül furcsa egy nép igazi akaratát, egy nép öntudatos állásfoglalását ilyen felzavart, felzaklatott és felbujtott tüntetésekkel mérni. Ez körülbelül annyi, mintha az, aki a földreformot nem akarja, az uradalmi cselédekre hivatkoznék, és azt hozná fel példának, hogy egy olyan uradalomban, ahol ott vannak az uraságok, (*Közbekiáltás a dolgozók pártján: Az ispánok!*), a béresgazdák, ott van az intéző, felszólították a cselédeket, hogy szóljanak hozzá a földreform kérdéséhez. (*Közbekiáltás a parasztpárton: Ott van a csendőr!*)

Nem, ezek a tüntetők a magyar nép állásfoglalását, sem a parasztokét, sem a munkásokét, sem az öntudatos értelmiségiekét nem fejezték ki, hanem tüntető tömeg voltak, amelyet nagyon hatásos és válogatatlan eszközökkel szólítottak fel és vittek tüntetésre azok, akik e törvényjavaslat megakadályozásával a reakció erejét akarták fokozni.

Az is elhangzott a vitában, mégpedig egybehangzóan Barankovics és Slachta képviselőtársaim részéről, hogy mi vihart kavartunk, hogy a demokrácia oldaláról a kormány megnyilatkozásai, a demokratikus pártok sajtója, a demokratikus pártok képviselőinek nyilatkozatai vihart támasztottak, felkavarták a nép lelki nyugalmát, és lehetetlenné tették, hogy ezt a kérdést nyugodtan megtárgyaljuk. Azt hiszem itt alapvető eltévelyedésben vannak képviselőtársaimék. Mit csináltunk mi? Felvetettük ezt a kérdést, mint ahogyan a földreform és a köztársaság kérdését is felvetettük.

Mi tényleg valljuk és tartjuk a demokráciát. Nem árulunk zsákban macskát. Kifejtettük nézeteinket, felhoztuk indokainkat, amellett, hogy miért van szükség, mégpedig égető szükség erre a törvényjavaslatra, és ez ellen nagyon szervezetten, nagyon válogatatlan eszközökkel dolgozva, a lelki terror minden eszközét felhasználva mozgósítottak, vihart kiáltottak. Ezért borult fel a nyugalom ebben a kérdésben (*Közbekiáltás a dolgozók pártján: Ördögöt idéztek!*), és ezért folyt vér ebben az országban ennek a kérdésnek kapcsán. Ne hárítsák tehát a felelősséget a demokrácia felelős tényezőire, amikor nem a demokrácia felelős képviselőinek nyilatkozata idézte elő a vihart, hanem nagyon is felelőtlen elemek és nagyon is felelőtlen politikai törekvések agitációja és uszítása.

Volt még egy kérdés, amely a vitában felmerült, nevezetesen, hogy ki hiúsította meg a megegyezést ebben a kérdésben. Ebben a tekintetben nagyon egyetértett mind Barankovics képviselőtársam kisebbségi véleménye, mind pedig a Balogh-párt deklarációja, mondván, hogy a megegyezést végeredményben a kormány és a demokrácia magatartása hiúsította meg. Igaz ugyan, hogy a Balogh-párt deklarációja azt mondja, hogy egyformán követtek el hibát egyházi és demokratikus oldalról is. Abban azonban megegyezik a két nyilatkozat, hogy mi hiúsítottuk meg, vagy legalább részben mi hiúsítottuk meg a demokrácia oldaláról a megegyezést. Nem tudom, akkor miért jöhetett létre megegyezés a református és az evangélikus egyházzal (*Úgy van! a dolgozók pártján.*), ha mi olyan magatartást tanúsítottunk, hogy az lehetetlenné tette a jóhiszemű megegyezést. Nem, ezt se beszéljük el ebben a kérdésben (*Helyeslés a dolgozók pártján.*), és itt se hárítsuk a felelősséget a demokrácia felelős tényezőire, mert itt is ugyanaz a felelőtlen politika dolgozott, ugyanaz a nyilvánvalóan reakciós politikai szándék működött: akadályozzuk meg a békés megegyezést, hogy legyen casus belli, legyen mivel vadítani, lázítani a népeket, hátha sikerül, ami a földreformnál nem sikerült, a köztársaságnál és az államosításnál nem sikerült. (*Úgy van! a dolgozók pártján.*) Nem fog sikerülni, nyugodjanak meg képviselőtársaim!

Most nézzük meg azt a néhány világnézeti vagy jogelvi kérdést, amely szintén bőségesen szerepel itt az országgyűlés tanácskozásában. Különösen Barankovics képviselőtársam hozakodott elő ezekkel az érvekkel, de bekapcsolódott ezekbe az érvekbe a Balogh-párt deklarációja is. Az első, amit Barankovics képviselőtársam különösképpen kiművelt, a természetjog elveivel való operálás. Hivatkozott a szülő természetjogára, az egyház természetjogára, és általában a természetjogi elméletnek megfelelően olyan ősi természetjogokra, amelyek nézete szerint útjában állanak, elvi akadályai annak, hogy ez a törvényjavaslat törvényerőre emelkedhessék, illetőleg hogy ő ezt magáévá tehesse, elfogadhassa.

Nem kívánok teoretikus vitába belemenni. Nagyon régen volt már, amikor Grotius idevágó tételeit tanultam vagy olvastam, de valamit szeretnék elmondani, valamire szeretnék hivatkozni az egész természetjogi érveléssel kapcsolatban. A történelem egész folyása és fejlődése nyilvánvalóan, napnál fényesebben mutatja, hogy minden természetjog tartalma mindig attól függ, hogy milyen annak a természete, aki ezt a jogot magyarázza. (*Derültség és élénk taps a kormánypártok soraiban. – Somogyi Miklós [d] Reakciós természetűnek reakciós a természetjoga!*) Ha Barankovics képviselőtársam természetjogi fikciókkal operál a törvényjavaslat ellen, akkor én nagyon egyszerű és világos tényekre vagyok bátor hivatkozni. Egészen egyszerűen hivatkozom a nép természetes jogára, arra a jogra, hogy övé legyen az iskola, mint ahogyan övé lett a föld, és övé lett a gyár. (*Élénk taps a kormánypártok soraiban.*)

A másik elvi, világnézeti probléma, amely itt a vitában szerepet kapott, az oktatás monopóliumának kérdése. Először is állapítsuk meg, mint ahogyan az előadó úr is utalt rá, és több hozzászóló szintén rámutatott, hogy ez a javaslat egyáltalán nem teremti meg az állami oktatás kizárólagos és elvi monopóliumát, mivel másfelől nem zárja ki sem az egyház, sem pedig egyéb testületek vagy társaságok önkormányzatok, községek, városok oktatási jogát. Másfelől pedig az egész monopóliumkérdésben valami alapvető hiba van abban az érvelésben, amelyet Barankovics képviselőtársam kifejtett. Ő arról beszélt, hogy nem kívánja az egyház monopóliumát, nem az az álláspontja, hogy az egyház oktatási monopóliumát megteremtsük vagy fenntartsuk, amivel szemben áll különben néhány évszázadnak az a tényállása, hogy az egyház gyakorolta az oktatás monopóliumát (*Révai József (d): Sőt kívánta is!*), ezzel szemben pedig az állam monopóliumát semmiképpen sem ismerheti el. De lényegében a Balogh-párt deklarációjának ilyesféle volt az álláspontja azzal, hogy nem kívánja sem az egyik, sem a másik tényezőnek, sem az egyháznak, sem az államnak a monopóliumát érvényesíteni.

Nem, t. Országgyűlés! Ez az érvelés, a monopólium elvével való ilyen operálás nagyon rosszul alkalmazott teológiai fejtegetés, teológiai fogás akkor, amikor egy olyan történelmi fejlődés áll egészen világosan előttünk, amelynek nagyon hosszú korszakán keresztül létezett az egyház földmonopóliuma, létezett az egyház iskolamonopóliuma, és ez a feudalizmus korszakának aláhanyatlásával valóban elenyészett, illetőleg legalábbis átalakult annyira, hogy az egyház monopolhelyzetét elvesztette. Mi tényleg ezt akarjuk: az egyház monopóliuma az iskola kérdésében valóban szűnjön meg. Semmi olyan elemét az egyház oktatásának, amely alapjaiban befolyásolhatja vagy meghiúsíthatja az állami oktatás sikerét, nem tudjuk elismerni. Ha már egyáltalán monopóliumról beszélünk, és ilyen jogelvekkel igyekszünk ebben a kérdésben érvelni, akkor igenis nagyon egyszerűen csak azt felelem ezekre: mi ebben a kérdésben is, mint több más kardinális politikai, társadalmi és gazdasági kérdésben, csak egyetlenegy monopóliumot ismerünk el, a nép monopóliumát. (*Helyeslés és taps a kormánypártokon.*)

A harmadik téma, amely szintén szerepet kapott ebben a vitában, és amely az egész háborgásnak és zavarnak, amely itt-ott feltámadt, egyik eleme volt, a vallásos világnézet védelme, illetőleg vészkiáltás a vallásos világnézet, a vallás és az egyház kérdésében. Itt is szögezzük le mindenekelőtt: ez a javaslat semmi olyat nem tartalmaz, ami elsősorban közelebbről a vallásoktatás kérdését érintené vagy zavarná, de semmi olyat sem, ami az egyház vagy a vallás szabadságának kérdését akárcsak érintené is. Ha van valami ebben a vitában, ebben a valóban nem szerencsés, nem jó és nem helyes vitában, ami az egyház, a hitvallásos iskolák vagy a vallás, illetőleg a hitoktatás ügyét érinti, akkor abban nem minket, a demokrácia képviselőit lehet elmarasztalni, hanem az egyháznak azokat a képviselőit, akik uszítottak és bujtogattak ebben a vitában, akik nem átallották, hogy a templomokat használják fel tüntetésre, politikai uszításra, akár mozivászon beállításával, akár népszavazás rendezésével, és akik a lelki terror eszközeit alkalmazták ebben a kérdésben. Higgye el Barankovics képviselőtársam: többet ártott a vallásos világnézetnek, a vallás és az egyház ügyének az a magatartás, amelyet nagyon sokan az egyháziak közül is tanúsítottak ebben a kérdésben, mint az az álláspont, amelyet mi képviselünk ebben az ügyben.

Mi demokratikus szellemű oktatást és nevelést akarunk, emellett azonban olyan iskolarendszert, olyan nevelési metódust, melyben a vallásoktatásnak is megvan a helye. Ezt nem lehet elfogadni? Ezt nem akarja elfogadni és megérteni Barankovics képviselőtársam? Ő minduntalan a hitvallásos iskoláról és a világnézeti oktatásról beszélt. Itt ismét valami érthetetlen vagy nagyon is könnyen érthető vakságról van szó, amely a tényekkel szemben elborítja e javaslat ellenzőinek szemét. Egyszerűen általtatják magukat, egyszerűen hitvallásos iskoláról beszélnek, holott ami tanítás az egyházi iskolákban folyt, az talán csak nem tartozik a hitvallásos oktatás körébe? Nagyon nagyszámú tény van, amely arra mutat, hogy az egyházi iskolákban nem a hitvallásos oktatás, nem a kereszténység igazi eszméinek és elveinek oktatása játszotta a főszerepet, hanem a nagyon is konkrét, nagyon is világi, nagyon is a mindennapi kérdésekben való ellenkező állásfoglalás és uszítás a demokrácia ellen.

A dolog egészen világosan és egyszerűen úgy áll, hogy mi a vallásoktatást a legteljesebb mértékben tiszteletben tartjuk, és ha ezt védi Barankovics képviselőtársam, akkor egyetértünk vele. De a hitvallásos iskola általános oktatása nem az, amiről Barankovics képviselőtársam beszél, nem az, amivel fedezni lehetne vagy akárcsak eltűrni vagy igazolni is lehetne mindazt, ami iskoláinkban folyt. Másfelől pedig a hitvallásos oktatás címe nem lehet ok arra, hogy ezzel megakadályozzuk iskolarendszerünk fejlődését, népünk oktatásának fejlődését, a felszabadulást, a magyar dolgozó nép kulturális előrehaladását és kulturális felszabadulását. Ezt bizonyára nem akarhatják, és én ismét szívesen és jóhiszeműen felteszem, hogy nem akarják. Van azonban egy hiba: ha tényleg nem akarják, és tényleg jóhiszeműek, akkor is tudniok kell, hogy viszont felelősség terhel minden olyan állásfoglalást, amely ellene beszél az iskolák államosításának, teológiai és egyéb érvekkel véd egy olyan iskolarendszert, egy olyan közoktatási állapotot, amelyet egy jó demokrata, a népi demokrácia olyan híve, aki valóban akarja a magyar nép felszabadulását, előbbrevitelét, nem védhet.

T. Országgyűlés! E politikai és világnézeti elvi kérdések után szeretnék néhány szót szólni a dolog igazi lényegéről is, hogy mit jelent ez a lépése a magyar közoktatásügy előrehaladása és a magyar nép művelődési

szintjének emelkedése szempontjából. A tények tükrében, a történelmi fejlődés folyamatosságában ez a probléma is nagyon egyszerű. A dolog úgy áll, hogy ez a törvényjavaslat részben az egyházi iskolákról szól, részben mindazokról az egyéb, nem állami iskolákról, amelyek parciális oktatási intézmények, különböző önállósággal, egymástól eltérő oktatási rendszerrel, tankönyvekkel stb. szétszórják, különböző irányokba terelik közoktatásügyünket.

Mindezek a parciális iskolák, ezek az iskolatípusok a mi társadalmunkban, a mi történeti fejlődésünkben a feudalizmus maradványai. Jól tudjuk, hogy maga az elv, a különböző iskolatípusok elve, az egyházak önkormányzata, vagy akár magános társaságok iskola felállítási jogának elve nem csupán a feudalizmus rendjének elve. Ezt az elvet a polgári társadalom is tartja, és sok helyütt meg is valósította, ellenben állítom azt, hogy a tény, amely előttünk áll, a következő. Ezek a mi különböző iskolatípusaink, amelyeket a legnagyobb részben vagy még az 1948 előtti feudális időkből örököltünk, vagy amelyek az 1948 utáni feudálkapitalista időkben alakultak ki, bizony olyan iskolák, amelyek lényegükben a feudalizmus maradványait képviselik a magyar iskolaügy terén.

És itt hadd nézzük meg közelebbről az egyházi iskolák szerepét. A legtávolabb áll tőlem, hogy kétségbe vonjam az egyháznak a közművelődésben, az európai kultúrfejlődésben betöltött hatalmas és tiszteletre méltó szerepét. Egykor, a középkor századaiban az egyház volt az iskolák megteremtője, fejlesztője, és ezt a világért sem akarja senki sem kétségbe vonni. Amióta azonban a feudalizmus rendje aláhanyatlott és felszámolódott, azóta éppen olyan világos történeti tény – mint amilyen korábbi nagyszerű érdeme az egyháznak –, hogy bizonyos egyházi iskolák voltak elsősorban és főképpen a maradiság hajlékai. Ezek az iskolák nagyon sokszor azoknak a politikai törekvéseknek, szándékoknak és szellemi törekvéseknek is hajlékai voltak, amelyek a nép előrehaladását és fejlődését akadályozták.

Itt legyen szabad egészen szerényen és nagyon röviden utalnom arra, mit mutat nekünk a protestáns iskolák ügye a reformáció korában. Azt, hogy éppen a protestáns iskolák a hitújítás szenvedélyében és a hitviták izgalmában a népi oktatás elvét képviselték a régi, a korábbi, a katolikus egyház által védett iskolákkal szemben.

Az egyház szerepe tehát az oktatás terén itt is tiszteletre méltó és nagyszerű. A magyar népoktatásnak nagyon dicső fejezetei azok, amelyeket a magyar protestáns egyházak írtak nagyhírű és jó iskoláikkal, amelyekben elsősorban éppen a pórnép fiai művelődtek és művelődnek. Ezt igazán nem akarjuk kétségbe vonni.

A községi és városi iskoláknál némileg más a helyzet. A mi községi és városi iskoláink már a modern idők szülöttei, legnagyobbrészt már az utóbbi száz esztendőben keletkeztek, és csak nagyon kevés az azt megelőző időben született; nagyon sok ezer közül kiváltképp az elemi iskola, polgári iskola, de nagyon sok helyütt az alsó gimnáziumok, a tanítóképzők is nagyon tiszteletre méltó és nagyszerű népi kezdeményezésnek, a nép törekvéseinek a következményei.

Ha akár az elmúlt száz esztendőben is egy-egy község vagy egy-egy város iskolát teremtett, az nagyon elismerésre méltó és nagyon helyes kezdeményezés volt, különösen azok, amelyek a reformkor haladottabb szellemében és nemesebb törekvései során támadtak, de ezek az iskolák ugyanakkor, amikor a kultúrszükséglet kielégítésére irányultak, amikor szükségletet voltak hivatva fedezni, mégis nagyon sokszor, sőt általánosságban ezt a szükségletet nem vagy nem jól töltötték be. Tudniillik ugyanaz a társadalom ugyanaz a világ szülte őket, amely az egyházi iskolákat olyanná alakította, mint amilyenek, és amilyenek nagy részben az állami iskolák is voltak, tehát végeredményben nem azok az iskolatípusok lettek, amelyek a magyar nép művelődését széles alapon s minél szélesebb és magasabb fokra emelhették volna.

Itt következik a döntő mozzanat. Igazán fejleszteni, igazán előrevinni, általános haladásukat biztosítani, s ennek feltételeit megteremteni még a rossz iskoláink periódusában, még az elmúlt korszak politikai rendszerében is sokkal inkább tudta az állam, mint ezek a parciális iskolák, mint ezek a többi iskolafenntartó testületek.

Ha még közelebbről megnézzük azokat a tényeket, amelyeket a magyar iskolák felmutattak, és amelyeken most alapvetően, gyökeresen akarunk változtatni, akkor mi derül ki? Az, hogy a magyar demokrácia olyan iskolarendszert örökölt, amelyben ha vannak is bizonyos árnyalati különbségek, de lényegében, alapjukban nem volt különbség állami, egyházi és községi iskolák közt abban, hogy egyformán alkalmatlanok voltak a nép általános oktatására, kultúrszínvonalunk általános emelésére, annál a természetüknél fogva, hogy osztályiskolák voltak, olyanok, amelyek pedagógiai rendszerünkkel is ezekkel az osztályszempontokkal voltak megterhelve. Éppen ezért vagy semmit, vagy nagyon keveset nyújtottak a dolgozó nép, a parasztok és munkások fiai számára, vagy ha nyújtottak valamit, akkor ennek fejében azt követelték tőlük, s nagyon sokszor sikerrel el is érték, hogy ugyanakkor legyenek osztályárulók, a parasztok és a munkások ellenségei.

Itt van egy döntő különbség. Mi történt a felszabadulás óta? Az állam nekilátott az iskolarendszer átalakításának. Ha nem is jártak teljes sikerrel ezek a törekvései, és amennyiben nem jártak, nagyrészt e parciális iskolák ellenállása miatt nem jártak sikerrel, mégis az állam nem mulasztott ebben a kérdésben. Késlekedett némi-

leg, de nem mulasztott, nekilátott annak, hogy iskolarendszerünket átalakítsa olyan demokratikus iskolarendszerré, amely méltó a népi demokrácia egyéb vívmányaihoz, egyéb előrehaladásához.

Elnök: A képviselő úr beszédideje lejárt.

Erdei Ferenc (*pp*): Kérem beszédidőm meghosszabbítását.

Elnök: Kérdem a t. Házat, méltóztatnak-e a kért meghosszabbítást megadni? (*Igen!*) A Ház a meghosszabbítást megadta.

Erdei Ferenc (*pp*): Az állam nekilátott ennek a feladatnak, és előre is haladt, ma már mégsem ott tartunk állami iskoláinkkal, mint ahol a felszabadulás pillanatában tartottunk. Emellett viszont az egyházi iskolákban, a községi iskolákban – ezt igazán nehéz kétségbe vonni, bármilyen tárgyilagos kritikával vagy bírálattal – nem történt meg ugyanez az erőfeszítés. Ezek az iskolafenntartó testületek nem láttak hozzá ugyanolyan serényen, ugyanolyan következetesen és elszántan e feladat megoldásához. Ez az oka annak, hogy ma döntő, lényegbevágó különbség van nemcsak az oktatás szellemében, hanem az oktatás színvonalában és eredményességében is az állam iskolái és a többi iskolafenntartó testületek iskolái között.

Mi ennek a logikus következménye? Az, amire nagyon helyesen rámutatott Bóka képviselőtársam, rámutatott arra a különös okra, hogy csak az állami iskola fenntartása mellett, az egységes állami iskolai rendben, az egységes iskolatípusban tudjuk azt az erőfeszítést, amelyet az állam közoktatása terén már elértünk, általánossá tenni egész oktatásügyünkben, és általánossá tenni a nép legszélesebb körében a parasztság és a munkásság gyermekeinek minél nagyobb részére is kiterjedően.

Ezek azok a nagyon világos és nagyon egyszerű okok és érvek, amelyek kultúrpolitikailag közoktatásunk szempontjából magától értetődővé egyfelől, másfelől pedig szükségszerűvé és elkerülhetetlenné teszik azt a lépést, amelyet ez a törvényjavaslat elérni céloz, azt ugyanis, hogy végre a magyar demokráciának legyen olyan iskolája, legyen olyan iskolarendszere, amely méltó egész társadalmi és politikai rendünkhöz, azokhoz az eredményekhez, amelyeket egyéb területen már elértünk. Az államnak és a magyar demokráciának erre való jogát kétségbe vonni egyértelmű azzal, hogy a magyar népnek erre való jogát vonjuk kétségbe, ezt pedig senki sem teheti, aki nemcsak száján hordja a demokrácia elveit, hanem valóban akarja is azoknak diadalmaskodását.

A törvényjavaslattal kapcsolatban és oktatásügyünk fejlődésével s azzal a szükséglettel kapcsolatban, amelyet ez a törvényjavaslat kielégíteni szándékol, különösen szeretnék még néhány szót szólni a parasztság oldaláról, azokról a különleges paraszti szempontokról, amelyek iskolaügyünk államosításához kapcsolódnak. Itt is szeretném leszegezni és éppen nem eltagadni, vagy talán elfeledkezni róla, azokat a nagyszerű érdemeket és nagyon szép teljesítményeket, amelyeket az egyházak a parasztság oktatásában elértek és kifejtettek. Én szívesen emlékszem a középkornak azokra a mozzanataira is, amikor a szerzetesek akár iskola formájában, akár nem iskola formájában nagyszerű eredményeket értek el a földművelésügy fejlesztése s a parasztoknak magasabb termelési módszerekre, termelési ágazatokra való oktatása terén. De a másik oldalon a reformáció korának azokat a szép iskolai törekvéseket is éppen a parasztság oldaláról kell különösen méltányolnunk, amelyeket mindnyájan nagyon jól ismerünk.

Nem az vezérel tehát engem, hogy az egyháznak, az egyházi oktatásnak, az egyház oktatási politikájának, oktatási magatartásának egészét, a történelem egész idejére kiterjedően kétségbe vonjam, s a legtávolabb áll tőlem az, hogy ezt a magatartást általában kártékonynak tartsam a parasztságra nézve, de ugyanakkor arra is rá kell mutatnom, hogy az egyház magatartásában, éppen az oktatást illetően nemigen sűrűsödnek a történelem során olyan törekvések, amelyek általános népiskolákat akartak, s különösen az alsóbb néposztályok oktatását, vagy különösképp a parasztok oktatását, a parasztok műveltségi színvonalának általános emelését célozták volna.

Ha tréfát akarnék csinálni, azt kellene mondanom, nyilvánvalóan ez a természetjogi tétel nem tartozik az oktatással kapcsolatos természetjogi rendszer keretébe.

Az egyház tehát alapított iskolákat, és ezekben az iskolákban olyan oktatási tevékenységet fejtett ki, amely a parasztság középkori fejlődésében, vagy legalábbis korábbi fejlődésében általában rendkívül szép eredményű, ennélfogva nagyon tiszteletre méltó. De a másik oldalon a feudalizmus múlásával, és ahogy annak felszámolási folyamata előrehaladt, az egyház a parasztság felé különösen sokkal inkább érvényesítette azt a magatartását, hogy életben tartsa, működésben tartsa és megvédje azokat az osztályiskolákat, amelyek a régi rend szülöttei, és amelyek nem arra szolgálnak, hogy a parasztokat magasabb fokra emeljék, s akár szaktudásukat, akár általános műveltségi színvonalukat emeljék, hanem sokkal inkább arra, hogy urakat neveljenek a parasztok fölé, olyanokat, akik kordában tartják őket, igazgatják, fenyítik őket, és egyáltalán megőrzik őket annak a nyomorult népnek, amely dolgozik ugyan, de nem részese a magasabb kultúrának és a társadalom magasabb életének. Nyilvánvaló, hogy ezt a helyzetet fenntartani tisztára lehetetlenség.

Legsarkalatosabb elveivel kerülne szembe népi demokráciánk, ha ezt az állapotot fenntartaná, s éppen a parasztsággal, de az egész dolgozó néppel szemben tanúsítana olyan magatartást, amely nem méltó egyébként tanúsított magatartásunkhoz és alapvető elveinkhez. Lehetetlenség azt remélni, hogy iskolarendszerünk jelenlegi

állapota mellett az összes parciális iskolák fenntartása mellett, az egyház oktatási jogának olyan terjedelemben való elismerése mellett, ahogyan ezt Barankovics képviselőtársam kívánja, komoly, gyökeres, alapvető változást lehetne elérni. Ha igaz lenne az, hogy ilyen oktatási rendszer, ilyen parciális iskolák mellett ennyi állami iskola, ennyi egyházi és ennyi községi vagy városi iskola mellett olyan komoly, igazi fejlődést érhetne el az oktatásügy, amely megteremtené a maga gyümölcsét, a széles néprétegek általános kultúrszínvonalának emelése tekintetében is és szakműveltségünk széles és általános fejlesztése tekintetében is, akkor ennek már vagy be kellett volna következnie az elmúlt három esztendő alatt, vagy legalábbis komoly jelét kellett volna látnunk annak, hogy ilyen törekvés él az egyházi és a községi iskolafenntartó testületekben.

Nem akarok többet mondani, csak azt, hogy ilyen törekvések – úgy látszik – legalábbis nem eléggé éltek ezekben az iskolafenntartó körökben. Hogy pedig az államhatalomban nagyon is élnek ezek a törekvések, s hogy mi nagyon is komolyan és elszántan el akarjuk érni azt, hogy iskolarendszerünk levetkőzze minden örökölt nyomorúságát, minden feudális maradványát, és valóban a népi demokrácia iskolarendszere legyen, ebben nyilvánvalóan egyetértünk. Miután pedig ezt akarjuk s egyformán akarjuk, bármely párthoz tartozunk is a demokrácia oldalán és miután különösen a parasztság szempontjait, de általában a dolgozó nép szempontjait, egész demokráciánk előrehaladását tartjuk szem előtt, mind magam, mind a nemzeti parasztpárt nevében a javaslatot örömmel és lelkesedéssel elfogadom.

# A parasztság útja*

A földreform óta negyedszer arat ebben az évben a magyar parasztság, s ez a negyedik esztendő hatalmas előrehaladás ahhoz a világhoz képest, amiben a régi rendszer idején, a nagybirtok korszakában volt része a magyar parasztságnak. Nagy utat tett meg parasztságunk a fölszabadulás és a földreform óta, s a mezőgazdaság fejlődése, a termelés növekedése és széles kisparaszti réteg gazdasági erősödése mutatja az útját ennek a fejlődésnek. Nagyobb a vetésterületünk, mint bármikor korábban, a termés kezdi elérni a háború előtti színvonalat, s a földhöz jutott kisparasztság saját földjén és új otthonok falai között messze maga mögött hagyta régi cseléd- és napszámos sorsát.

A földreform alapján egész tömegében megmozdult a parasztság, és széles rétegeiben halad előre a szabadabb és magasabb fejlődés útján. De a negyedik aratás idejére azt is megtanulhattuk, hogy azért távolról sincsen még minden rendben. Számos aggasztó jelenség győzhet meg bennünket arról, hogy a dolgozó parasztság gazdasági és társadalmi fejlődésének még nincsen teljesen nyitva az útja, még vannak olyan akadályok és nehézségek, amelyek gátolják a szabad paraszti fejlődést.

Nagyon sok megoldatlan kérdése és számos akadálya van még előttünk a parasztság további sikeres előrehaladásának és fejlődésének. A legelső és a legnagyobb az, hogy a régi nagybirtok helyén a *megmaradt kisebb földbirtokosok, a megmaradt úri birtokosok, a nagybérlők és a nagygazdák tőkés hatalma és befolyása nehezedik a parasztságra,* és lépten-nyomon elveszi a levegőt a dolgozó kisparasztság elől, s nagyon sokszor visszaveti, elnyomja, kizsákmányolja a tőkében, fölszerelésben erőtlenebb kisparasztságot. De *nem küzdöttük még le a mezőgazdasági termelés elmaradottságát sem.* Még nagyon drágán termelünk, s még mindig ki vagyunk téve külföldi és belföldi piacok bizonytalanságainak, s szövetkezeteink, amelyek segíthetnek rajtunk, még nagyon kezdetlegesek, és tulajdonképpen csak most kezdenek igazán dolgozni.

Itt van tehát a magyar parasztság előtt a nagy kérdés: *a földreform után és a földreform nagyszerű eredményei alapján, hogyan birkózunk meg a megmaradt és újonnan fölmerült nehézségekkel.* A földreform utáni negyedik esztendőben előttünk áll a kérdés, hogy merre vezet tovább a parasztság útja, hogyan tudjuk biztosítani parasztságunk és mezőgazdaságunk előrehaladásának az útját.

Ez a nagy kérdés ott van mindenütt az országban, és komolyan foglalkoztat minden gondolkozó parasztembert, de mindenki mást is, akit érdekel az ország és a demokrácia jövője. Az ország felelős vezetői, a kormányzat és a demokratikus pártok egymás után tűzik napirendre a szövetkezetek erősítésének, a bérletek szabályozásának és a mezőgazdaság fejlesztésének a kérdéseit, jeléül annak, hogy fölismerték a parasztság és a mezőgazdaság kérdéseinek jelentőségét.

De nem nyugszik természetesen a reakció sem. Ugyanazok, akik a földreform ellen voltak, s szerették volna megmenteni a nagybirtokot, most a földreform eredményeit szeretnék semmivé tenni, és megakadályozni a parasztságot további fejlődésében. Kolhozmesével, a szövetkezetek ócsárlásával és a magántulajdon veszélybe jutásának hangoztatásával akarják elriasztani a parasztságot attól, hogy a továbbfejlődés és az előrehaladás új útjaira lépjen. *Azok, akik a földreformot nem akarták, most azt akarják megakadályozni, hogy a régi és új kisbirtokos-törpebirtokos parasztság megerősödjék, termelését magasabb színvonalra emelje, és felszabadítsa magát a nagyobb birtokosok tőkés vezetése és kizsákmányolása alól.*

Ezért zajong hát országszerte a demagógia és az uszítás, s ezért akarják eltéríteni a kisparasztság tömegeit attól, hogy komolyan, felelősen és értelmesen szembenézzen jövőjének, további fejlődésének nagy kérdéseivel.

Természetesen *semmiféle ostoba rémisztgetés és reakciós demagógia nem lehet akadálya annak, hogy mi, akik felelősen és komolyan dolgozunk a parasztság emberibb jövőjéért, elriadjunk attól, hogy világosan és felelősen megtárgyaljuk ezeket a kérdéseket.* Sőt, minél nagyobb zavart igyekeznek kelteni, s minél jobban el akarják kenni a kérdés lényegét, annál inkább törekednünk kell a világos és értelmes tárgyalásra. Minél jobban ijesztgetnek és riadoznak a birtokos nagygazdák és reakciós szövetségeseik, a kisparasztságnak annál jobban kell törekedni arra, hogy világosan és felelősen felismerje előrehaladásának az útját, és annál tudatosabban szálljon szembe minden reakciós befolyással.

Itt van tehát az ideje annak, hogy a parasztság nagy kérdéseit minél világosabban lássuk, és minél szélesebb körben tisztázzuk a parasztság előrehaladásának útját.

Veres Péter könyvnapi könyvében, „A paraszti jövendő"-ben már a mélyére nyúlt ezeknek a kérdéseknek, és elmondta a maga nézeteit a mezőgazdaság és a parasztság nagy gondjairól. Fölvetette mindazokat a kérdése-

* Szabad Szó, 1948. július 25.

ket, amelyek a parasztságot foglalkoztatják, s amelyeknek a megoldását keresik a demokrácia felelős tényezői. Most hozzászólt a kérdéshez Erdei Ferenc a Fórum folyóirat legutóbbi számában megjelent cikkében, és figyelemre méltó adalékokkal járul hozzá a kérdések tisztázásához.

A Fórum folyóirat ebből az alkalomból új rovatot nyitott a kérdésnek, és a „Parasztság útja" címen egymás után szólaltatja meg mindazokat, akik illetékesek arra, hogy hozzászólásaikkal segítsék a kérdések tisztázását és a helyes megoldás kialakítását. A következő számban Veres Péter viszi tovább a vitát, és utána egymás után nyilatkoznak meg mások is, nemcsak a mi pártunk részéről, hanem a másik két demokratikus párt részéről is.

Mi örömmel üdvözöljük ezt a kezdeményezést és híven a „falukutató" mozgalom hagyományaihoz, mind a folyóirat vitájában, mind lapunk hasábjain legjobb erőnkkel és legkomolyabb paraszti felelősségünkkel szólunk hozzá újra meg újra a paraszti jövendő nagy kérdéseihez.

A fölszabadulás óta eltelt három és fél esztendő elég volt ahhoz, hogy a dolgozó parasztság felismerje az új helyzetet és az új kérdéseket, s mi minden erőnket latba vetjük azért, hogy a parasztság nagy tömegei is tisztán lássák e problémákat, és világos öntudattal, igazi érdekeik felismerésével tájékozódjanak a jövő útjai felől.

A Nemzeti Parasztpárt és a Szabad Szó nem lebecsülhető munkát végzett a földreform kivívásáért és végrehajtásáért, *most ugyanilyen derekas munkát akarunk végezni a parasztság továbbfejlődéséért, az igazán szabad és emberhez méltó paraszti jövendőért.*

# A hároméves terv a mezőgazdaságban*

Ma egy esztendeje, hogy hároméves tervünk megvalósítását megkezdtük. Emlékezhetünk rá, mennyi vita, mennyi gyanakvás előzte meg a tervgazdálkodás bevezetését. Még a parlamenti vitában is hangot kapott az a nézet, hogy általában helytelen a tervgazdálkodás, de különösképpen helytelen és haszontalan a mezőgazdaságban. A legnagyobb ellenzéki párt vezetője jelentette ki, hogy semmit sem ér a hároméves terv, mert abba nem lehet beszámítani a Gondviselést, és így minden hiábavaló. Valljuk be, a dolgozó parasztság soraiban is sokan így gondolkoztak, s kételkedve nézték a hároméves terv indulását.

Most végére értünk az első tervesztendőnek, s számot vethetünk azzal, hogy a kételkedések indokoltak voltak-e.

Nagyszerű eredmények és új fejlődésnek, új előrehaladásnak a kezdetei bizonyítják, hogy nem voltak indokoltak. Az aggodalmak és a kifogások semmivé válnak a hároméves terv kézzelfogható eredményeivel szemben, s az a hiedelem is szétfoszlik, hogy a mezőgazdasági termelés természete lehetetlenné tesz minden tervszerű gazdálkodást. Akik egy esztendővel ezelőtt még kételkedtek, *azok most a jobb termés nyomán jelentkező piaci nehézségek láttán, maguk kívánják a mezőgazdasági termelés minél tervszerűbb irányítását és az egész gazdasági élet beillesztését a fejlődő tervgazdálkodásba.*

Mi volt a kiindulása hároméves tervünknek? Egyfelől az, hogy számot vetett az ország termelésének arányaival avégből is, hogy áruforgalmunkat helyesen tudjuk irányítani, és avégből is, hogy termelésünk fejlesztését célszerű beruházásokkal vigyük előre. Másfelől pedig az, hogy a háború előtti termelési szint elérése végett tervszerűen hajtsuk végre azokat a beruházásokat, amelyek szükségesek.

Az első, amit az eltelt év bizonyít az, hogy termelési előirányzatunk helyes volt mind az iparban, mind a mezőgazdaságban. Körülbelül átlagos időjárás mellett termelésünk nemcsak elérte, hanem számos területen meg is haladta a tervben előirányzott arányokat. Olyan reálisan vetettünk számot, s olyan sikeresen hajtottuk végre tervünket, hogy a hároméves tervet két és fél esztendő alatt tudjuk megvalósítani.

Még nagyobb a jelentősége a terv beruházásainak. Az első év eredményei alapján, most már mindenki láthatja, hogy *ha nem lett volna hároméves tervünk, akkor gazdasági életünk hatalmas beruházásai csak kis mértékben valósultak volna meg.* És ez az aránytalanul kisebb mértékű beruházás is tervszerűtlenül, anarchikusan ment volna végbe, nem pedig gondosan szem előtt tartva termelésünk fejlődésének és a dolgozó nép életszínvonala emelkedésének az érdekeit.

A terv beruházásainak különleges jelentősége van a mezőgazdaságban. Nemcsak az a nagy jelentőségű, hogy a mezőgazdasági termelés fejlesztésére és a parasztság javára olyan nagyarányú beruházások történtek, milyenek soha azelőtt, hanem még inkább az, hogy *a mezőgazdasági beruházásai olyan helyeken történtek,* ahol a dolgozó kisparasztság látja hasznukat.

A beruházások egy része állami és községi szerveken keresztül történt, s ez túlnyomó nagy részben a kisparaszti gazdálkodás fejlesztését szolgálja. Az állami birtokok, az állami kézben levő nemesítő intézetek minden eredménye a kisparaszti gazdálkodás színvonalát fogja emelni. Az állami gépállomások pedig közvetlenül elégítik ki a kisgazdaságok gépi szükségletét olyan mértékben, ahogy a kisgazdaságok a maguk erejéből soha nem tudnák fölszerelni magukat.

A beruházások következő nagy része a szövetkezetekben valósult meg. A szövetkezetek gépei, tenyészállatai és egyéb berendezései gyarapodtak a beruházások révén, s ez mind a tagok gazdálkodásának a szükségleteit elégítik ki.

Végül a beruházások nem jelentéktelen része közvetlenül a paraszti gazdaságokban valósult meg. Így a műtrágyaellátásra, talajjavításra és a kerti termelés fejlesztésére fordított hatalmas összegek közvetlenül a kisparaszti gazdaságok ezreinek a megerősítését tették lehetővé.

Nyilvánvaló tehát, hogy a tervben előirányzott összegeket nem akárhol és különösképpen nem a birtokososztály javára fektettük be, hanem a földhöz jutott és a régi kisbirtokos parasztság termelése fejlesztésére. Ha nem lett volna terv, akkor a mezőgazdaságban sokkal kevesebb beruházás történt volna, s ez is legnagyobbrészt olyan tőkeerős birtokosoknál, akik beruházásaik révén a maguk hasznát és a kisparasztság elnyomását, kihasználását növelték volna.

Íme, a hároméves terv beruházásai magukban véve is hatalmas tényezői a mezőgazdaság fejlődésének, s ha eredményei már az első év végén megmutatkoznak, még inkább meg fognak mutatkozni a következő években.

* Szabad Szó, 1948. augusztus 1.

A hároméves terv jelentősége azonban nem csupán ennyi a mezőgazdaságban. Maga a beruházás is döntő tényező, és alkalmas ara, hogy a kisparaszti mezőgazdaság tőkeerejét és berendezéseit erősítse, és lehetővé tegye a tőkés birtokosok elnyomásának és kizsákmányolásának a leküzdését. A tervnek azonban ezen túlmenő jelentősége is van.

*A hároméves terv vetette meg az alapját egy olyan agrárpolitikának, amely lépésről lépésre küzdi le a mezőgazdasági termelés elmaradottságát, a termelés anarchiáját és a kisparaszti termelés kiszolgáltatottságát.* A hároméves terv tette lehetővé, hogy szövetkezeteinket nagy arányokban fejlesszük, hogy egyre növekvő számú állami gépállomásokat állítsunk fel, hogy a termelési szerződések rendszerét minél nagyobb területre kiterjesszük, hogy a termelési versenyt a mezőgazdaságban is meghonosítsuk. Mindezek pedig együttvéve alapjaiban változtatják meg a kisparaszti termelés helyzetét. *Olyan lépések ezek agrárpolitikánkban, amelyek a paraszti mezőgazdaság fejlődésének új útjait nyitják meg, s a dolgozó parasztság életének új, magasabb fejlődését alapozzák meg.*

Ezen az úton döntő és alapvető jelentősége van a szövetkezeteknek. A szövetkezet az a szervezeti forma, amely lehetővé teszi kisgazdaságok számára, hogy tervszerűen illeszkedjenek bele a gazdasági élet egészébe, s a kistermelők számára elérhetővé tegye mindazt, ami egyébként csak nagygazdaságoknak áll rendelkezésére. Természetesen a szövetkezet csak akkor tölti be ezt a szerepet, ha kellő anyagi erővel rendelkezik. A hároméves tervben éppen az az egyik döntő mozzanat, hogy hatalmas összegeket visz bele a szövetkezeti mozgalomba, azok fejlesztése érdekében.

Az állami gépállomásoknak viszont az a jelentősége, hogy *nagyszabású gépi erőt állítanak a kisparaszti termelés szolgálatába, s ezzel megszüntetik a kisgazdaságok hátrányát a nagyobb gazdaságokkal szemben.* Ez pedig nélkülözhetetlen feltétele a kisgazdaságok jobb talajművelésének és ezen keresztül a termelési színvonal emelkedésének.

A termelési szerződések kiterjesztésének pedig az a jelentősége, hogy *biztosabbá teszik mind a termelést, mind az értékesítést* azáltal, hogy megvalósítják a kisparaszti termelés tervszerű irányítását. Más szóval lehetővé teszik azt, hogy a kisgazdaságok is beilleszkedjenek a tervbe.

Mindezekhez az agrárpolitikai lépésekhez vegyük hozzá demokráciánk eddigi politikai és kulturális vívmányait s azokat a további eredményeket, amelyeket demokráciánk fejlődése szinte naponként elér, akkor érezheti a dolgozó parasztság, hogy ráléptünk egy új fejlődésnek, új előrehaladásnak az útjára. Nem egy csapásra változik meg természetesen a világ, s nem egyszerre oldódnak meg összes kérdéseink, de lépésről lépésre biztosan haladunk előre.

Az első tervesztendő eredményei minden okot megadnak a bizakodásra és öntudatra. A dolgozó parasztságnak pedig különösképpen megadják azt a reménységet, hogy a hároméves terv megvalósításával új, magasabb szintű mezőgazdasági fejlődésnek és új, emberibb paraszti életnek vetjük meg az alapját.

# Főtitkári beszámoló a Nemzeti Parasztpárt országos értekezletén*

## 1948. szeptember 14.

Az elmúlt hónapokban rendkívül komoly események történetek demokráciánk pályáján: jórészt *olyan események, amelyek a falvakban is teljes erővel behatoltak a parasztság közé.* A földreform óta nem voltak demokráciánknak politikai eseményei, amelyek olyan közvetlenül és olyan elemi erővel mozdították volna meg a parasztság széles tömegeit, mint éppen a legutóbbi hónapok eseményei.

### *A demokrácia és a parasztság nagy eseményei*

Az *iskolák államosítása* volt az első nagyszabású politikai küzdelem, amely a parasztság soraiban is széles megmozdulásokat és mélyreható izgalmakat okozott. De ezen túlmenőleg: mindaz, ami a beszolgáltatással, a földforgalom szabályozásával, a bérleti kérdés rendezésével történt, az is mélyen belevágott a parasztság társadalmába azáltal, hogy a birtokosparasztságra nézve más rendszabályokat alkalmazott, mint a dolgozó kisparasztságra nézve. Mivel pedig az a falusi tőkés osztály, amelyet ezek a rendszabályok nagyon mélyen érintettek, a többi kisparasztra is hatással van, olyanok is fájdalmat éreztek, akiket ezek a rendszabályok nem érintettek. Úgy érezték, hogy most a paraszti társadalomban kialakult régi bevett szokásokat akarjuk alapjaiban felfordítani. Ezek a jelenségek tehát lényegében a parasztság osztályharcának jelenségei és mint ilyenek, újak politikai életünkben.

Nem kisebb izgalmat idézett elő a parasztság soraiban *a szövetkezeti kérdés.* Sőt ez a kérdés ma mindennél jobban foglalkoztatja a parasztságnak azt a részét is, amelynek a szövetkezettől várni van oka és azt a részét is, amelynek tartania kell a szövetkezetek fejlődésétől. Állíthatjuk, hogy a szövetkezeti kérdés ma központi kérdés nem csupán az ország gazdasági politikájának, hanem a parasztság gondolkozásának, mindennapi beszélgetéseinek is.

Ugyancsak igen nagy jelentőségű és bizonyos értelemben új jelenség az *a vita,* amely a parasztság kérdéseiről, a mezőgazdaság fejlődéséről és a szövetkezeti kérdésről lezajlott Veres Péter „Paraszti jövendő" című könyvével kapcsolatban.

A következő, rendkívül fontos kérdés: *gazdasági életünknek mélyreható átalakulása.* Az történt, hogy amit az államosítás törvényhozási kimondásával elhatároztunk, az most megvalósul az állami szervezetben, a gazdasági életben. Most szerveződnek és nagyjából már ki is alakultak az államnak azok a gazdasági szervei, melyek igazgatják, irányítják a gazdasági életet. Minden gazdasági problémánk, a parasztságnak minden mezőgazdasági, termelési, értékesítési kérdése és a szövetkezetek fejlesztése: mind idetorkollik, gazdaság életünk nagyarányú átalakulásába.

Végül *pártunk tárcacseréje* szintén olyan esemény volt, amelyet az egész magyar közélet rendkívül nagy figyelemmel kísért és amely ugyancsak széles körben foglalkoztatta parasztságunkat.

A felsorolt események mind olyanok voltak, amelyek megmozdították a parasztságot. Ki jó, ki rossz értelemben, ki félelemmel, ki töprengéssel, ki pedig örömmel kísérte figyelemmel ezeket az eseményeket és fűzte hozzá a maga nézeteit.

Amikor az előző hónapokban az egyházi iskolák államosításának izgalmai, a szövetkezeti kérdés, a paraszti – falusi osztályharc kérdése élesen belehasított az ország politikai életébe, akkor nagy volt az izgalom, a tanácstalanság, sok helyen talán a kétségbeesés is: mi lesz velünk, hová vezetnek ezek az események?

Ennek a sok helyen már rendkívüli izgalomnak nem csupán az volt az oka, hogy olyan események történtek, amelyek nem találkoznak mindenkinek megszokott érzéseivel, hanem oka volt a reakciós uszítás, a reakciós hangulatkeltés, hírverés is, amely ezeket az eseményeket meglovagolta, bő alkalmat találván arra, hogy a kolhozmese régi változatait újra felújítsa.

*Az utóbbi időben azonban határozott fordulat, előrehaladás következett be.* Napról napra és mind szélesebb körben érvényesül egy konstruktív érdeklődés aziránt, hogy tulajdonképpen mi is az a szövetkezet, hogyan lehet azt egyéni kisgazdálkodással összeegyeztetni, mi haszna van belőle az embernek és így tovább. De ugyanígy a parasztság egyéb, általánosabb kérdéseiben is: hogyan vezet tovább a parasztság történeti útja, miféle társadalmi változások azok, amelyeknek a parasztság életében végbe kell mennie?! Ez a jóindulatú érdeklődés és

* Újult erővel régi céljainkért. = A Nemzeti Parasztpárt 1948. szeptember 14-i országos értekezlete. Budapest, 1948. 19–40.

izgalom határozottan erősödik ugyanazokban a körökben, amelyekben kevéssel előbb bizony még aggodalom és félelem honolt.

## *Pártunk helytállása*

Ezzel jellemezhető az a néhány hónap, amely a nyár elejétől mostanáig eltelt, és amelyben a parasztság széles köreiben nagy hullámokat verő események mentek végbe.

De nézzük meg a mi pártunk munkáját: hogyan vett részt a párt ezeknek a hónapoknak eseményeiben, hogyan állott meg ezeknek a hónapoknak izgalmaiban?

*Nyugodt lélekkel meg lehet állapítani, hogy pártunk ezekben az eseményekben aktív tényező tudott lenni és jól meg tudott állni a lábán.*

*Az elvi kérdések* nem találtak bennünket egészen készületlenül. A párt vezetői és tagjai nem voltak készületlenek ezekkel az elvi kérdésekkel és a politikai fejlődés eseményeivel kapcsolatban, hiszen tavaszi pártgyűlésünk elég komolyan fölvetette már, hogy mit, hogyan és miért csináltunk és tulajdonképpen mit akarunk a jövőre nézve?!

Ezen az országos pártgyűlésen hozzászoktunk a vitához, kritikához és önkritikához is. A nagy elvi kérdésekre tehát föl voltunk készülve, mert a VI. országos pártgyűlésünk világosan kifejezésre juttatta ezeket és felrajzolta azt a perspektívát, amelyben a népi demokrácia politikai fejlődése halad előre. A másik oldalon pedig azokban a kérdésekben, amelyekben nem volt tisztázott álláspontunk, vitát nyitottunk, hogy annak legyen eredménye a vitatott kérdések tisztázása.

*Szervezetileg is* nagyon komoly haladást tettünk annak érdekében, hogy pártunk állóképes legyen és tudjon olyan körülmények között is helytállni, amikor nem könnyű a feladat. Éppen ezért központunkat megerősítettük olyan kipróbált tagtársainkkal, akik egyes megyék felé biztosították a pártközpont állandó összeköttetését. Ez szinte egyik napról a másikra meg is javította az összeköttetést. Emellett egy-egy megye pártéletének erősítésére felállítottuk minden megyében a megyei bizottságokat és azoknak mind több és több lehetőséget nyújtottunk arra, hogy mint a megyék vezető politikai testülete nemcsak tétlenül álljanak a megyei titkárok mellett, hanem cselekvő politikai tényezők legyenek a megye parasztpárti szervezeteinek életében. És itt kell megállapítanom, hogy megyei bizottságaink nagy és eredményes munkát végeztek.

Ugyanezt a megerősítést folytattuk azzal, hogy a megyebizottságokon keresztül a járási titkárságokra és a körzeti titkárságokra állítottuk mindazokat az öntudatos, aktív, jól dolgozó parasztpárti embereket, akik korábban el voltak nyomva, vagy még nem tanultak bele a politikai életbe.

Mindez azt jelenti, hogy igen komoly szervezeti fejlődést ért el pártunk és ha jól megálltuk a helyünket, – vagy legalább is elég jól megállottuk, – ezek között a nem könnyű események közepette, akkor ez csak annak köszönhető, hogy pártunk szervezetét igen komolyan megerősítettük.

Vegyük például az iskolák államosításának kérdését. Ismeretes mindenki előtt, hogy milyen vad indulatok hatalmasodtak el és hogyan kellett családi ellenállással, a szülők kiátkozásával és a feleség fenyegetésével szemben síkraszállni annak a parasztpárti vezetőnek, aki kiállott az államosítás végrehajtásáért. Pártszervezeteink között mégis nagyon kevés akadt, amely megingott volna.

Hasonlóképp álltunk a beszolgáltatás kérdésével. Akár azzal a demagógiával álltunk szemben, amely a beszolgáltatást meg akarta nyergelni, akár pedig a valóságos nehézségeket nézzük, pártszervezeteink nagy többségükben jól megállták a helyüket.

A szövetkezeti kérdésben még fokozottabban elmondhatjuk ugyanezeket. Ez már könnyebb is volt annak a pártnak részéről, amely a földmíves-szövetkezetek megszervezésében kezdettől fogva az élen járt. Nem múlt el nyom nélkül az, hogy már 1945-ben is foglalkoztunk a földmíves-szövetkezetek szervezésével és pártunk vezetői elég világosan rámutattak, hogy a földmíves-szövetkezetekben lelhetjük meg a földhöz juttatott parasztság boldogulásának, továbbfejlődésének útját. Jó hagyományai voltak tehát pártunkban a szövetkezeti mozgalom fejlesztésének és most, amikor ezen a téren néhány döntő előrelépés történt, ez már nem találta készületlenül szervezeteinket, s szervezeteink nagy része jó munkát is végzett a szövetkezeti szervezés és a szövetkezeti élet előmozdítása terén.

## *A tárcacsere*

Most pedig *a tárcacseréről* néhány szót!

Ezt a változást nagyon világosan, minden kérdéssel jó előre számot vetve, megfontolt elhatározás alapján hajtottuk végre. A párt végrehajtó bizottságában napról napra megvitattuk ezt a kérdést, az Országos Vezetőség pedig ma egy hete foglalkozott a kérdéssel és ugyancsak minden szemponttal alaposan számot vetve hozta meg egyetértő határozatát. A reakció persze úgy igyekezett beállítani a dolgot, hogy zavarja a levegőt a párt körül.

Azt híresztelte, hogy felborulóban, bomlóban van a Parasztpárt, mindez azonban nem befolyásolta, nem rontotta meg azt a légkört, amelyben elhatározásunkat meghoztuk.

A szövetkezeti tárca tulajdonképpen még nincs meg, de semmiféle nyugtalanságra sincs ok, hogy talán nem is valósulna meg. Nagyon komoly kormányzati elhatározás és pártközileg is tökéletesen tisztázott megegyezés ez. Lényegesen nehezebb helyzetben volna a párt is és én is, akit a párt a tárca élére állít, ha kialakulatlan, tisztázatlan helyzetben kellene dolgozni a tárca élén. Így megvan a lehetősége annak, hogy a mi teljes részvételünkkel kellően előkészítsük az ügyet és mindent tisztába tegyünk, ami szükséges ahhoz, hogy egy valóban munkaképes és nagy teljesítményekre képes szövetkezeti minisztériumot állítsunk fel.

## *A párt politikai feladatai*

A párt munkájának és a politikai fejlődésnek ezek a döntő kérdései és ezek a nem lebecsülhető eredményei a múltra nézve. Nem kevésbé fontos és érdekes azonban, hogy mit akarunk a jövőre nézve!

Ez a szükséglet érlelte meg a pártvezetőségben, hogy olyan határozatot hozzon, amely az elvi kérdések tisztázásával, a politikai és munkafeladatok kitűzésével minden párttagunk kezében jó irányú legyen arra, hogy tájékozódni tudjon. Így született meg az Országos Vezetőségben mai határozata a párt politikai feladatairól és munkaprogramjáról.

A első, amire rá kell mutatnom az, hogy egész demokráciánk, egész politikai és gazdasági életünk fejlődése elérkezett arra a fokra, amikor a földreform után jelentkező és a földreform alapján előálló mezőgazdasági kérdéseket egyáltalán képes megoldani. És lehetetlen, hogy ezt az elért fokot, az eddig elért eredményeket ne tekintsük úgy is, mint a mi munkánknak, a mi küzdelmeinknek az eredményeit. A ma előtérbe került agrárproblémák ugyanazok, amelyekért már 15–20 évvel ezelőtt is dolgoztunk az egyik vagy a másik ellenzéki pártban, egyik vagy másik újságban, folyóiratban, könyvben! A mostani problémák ugyanazok, – és most végre elérkeztünk oda, hogy ma megoldható feladatként áll előttünk az, ami után ezelőtt csupán sóvároghattunk, de aminek a megvalósításáról végül is mindig le kellett mondani. *A mi munkánknak, a mi küzdelmeinknek az eredménye is, hogy idáig eljutottunk, – és most munkánk eredményeként kell nekifognunk azoknak a feladatoknak, amelyek előttünk állnak.*

Határozatunk első pontja utal arra, hogy a VI. Országos Pártgyűlésünk által leszögezett politikai elveket fokozott gonddal, még több gonddal, mint eddig érvényesítenünk kell pártunk munkájában, mert ez az alapja annak, hogy egész pártéletünkben, a paraszti kérdések megoldásában és a magyar demokrácia más területein jelentkező kérdésekben a párt biztosan tudjon állni a lábán és biztos zsinórmértéke legyen minden öntudatos dolgozó parasztembernek.

Három olyan fő pontja van ezeknek az alapelveknek, amelyeket már a VI. Országos Pártgyűlésünk kimondott, amelyeket ez a mostani határozatunk is felsorol

A legdöntőbb elvünk és egyúttal mind a három nagy sarkalatos politikai elvnek a gyökere az, hogy végérvényesen és világosan kell végre látnunk azt, ami nem volt elég világos, amikor 10 évvel ezelőtt mint falukutatók könyveinkben foglalkoztunk a parasztság kérdésével, és ami még 1945-ben sem volt egészen világos, amikor az országos pártszervezést elkezdtük.

*Döntő és alapvető kérdés az, hogy a kapitalizmus rendszerében, a kapitalizmus fenntartásával, avagy pedig ennek a gazdasági rendszernek a megdöntésével és felszámolásával a népi demokrácia előrehaladásának útján akarjuk-e megoldani a paraszti kérdéseket.*

Ez az alapvető kérdés nekünk nem is kérdés tulajdonképpen. A kapitalizmus nagyon kevés védelmet talált az egész falukutató irodalom könyvtárában, vagy pártunk 1945. évi munkájából. De úgy kérdés mégis, hogy mind ez ideig nem állt félreérthetetlenül világosan előttünk, hogy ez a dolog gyökere és ezen múlik, hogy a parasztság összes létkérdéseit jó úton haladva tudjuk-e megoldani, vagy pedig olyan úton indulunk el, amely előbb-utóbb a romlásba vezet.

Ez az az alaptétel, amelyet kellőképpen hangsúlyoz határozatunk és amelyből egyúttal más, nagyon fontos politikai elvek is következnek. Ezek szintén nem újak előttünk, hiszen a VI. Országos Pártgyűlésünk is világosan kifejezésre juttatta ezeket, sőt már régebbi könyveinkben is, valamint pártunk régebbi megnyilatkozásaiban is ott voltak már ezek az állásfoglalások, de ismét nem olyan félreérthetetlenül, mint most.

Melyek ezek?

A kapitalizmus elleni harc, a mezőgazdaság és a parasztság felszabadításáért nemcsak abból áll, hogy az ipar, a kereskedelem és pénzvilág nagytőkései ellen harcolunk, hanem abból is, hogy a kapitalizmus képviselőit meg kell látnunk a mezőgazdaság közelebbi területein, a paraszti társadalomban is.

A döntő feladat számunkra az, hogy *a kapitalizmus kizsákmányoló erői ellen, a falusi társadalom tőkései ellen is felvegyük a harcot.* Azok ellen a kulák nagygazdák ellen és tőkés iparos vagy kereskedő szövetségeseik ellen, akik a faluban közvetve, vagy közvetlenül nagymértékben kezükben tartják a gazdasági hatalmat.

Ez a felismerés ilyen élesen és tisztán, *mint új elem* jelentkezik pártunk politikájában. De csak megfogalmazásban új ez is, mert lényegében *ugyanaz, amit annak idején mint a Szabad Szó olvasói vagy írói kezdtünk, s ami ma már elvezetett arra az útra, amelyen a dolgozó kisparasztság teljes felszabadulását, magasabb gazdasági, emberi, társadalmi és kulturális színvonalát el tudjuk érni.*

A másik része ennek az elvi kérdésnek *a munkásosztályhoz való viszony.* Itt sem új dologról van szó. Még a fasizmus ideje alatt mondottuk ki: a munkásosztálynak, a dolgozó parasztságnak és az értelmiségnek összefogása az a tényező, amelynek révén demokratikus szabadságjogainkat kivívhatjuk, amelynek segítségével a földreformot megvalósíthatjuk. Mégis: az azóta bekövetkezett különböző politikai változások újból és újból elhomályosították ezt az egyébként nagyon világos politikai elvet.

Elhomályosította különösen a *parasztegység* jelszava. Időközben azonban lelepleződött, hogy ha mi úgy nézzük a világot, hogy paraszt mindenki, aki csizmában jár és akármilyen fényes vagy rongy csizmában, akárhány hold földje van egyiknek vagy másiknak, akkor nagyon hamis határvonalat húzunk a társadalom különböző rétegei közé.

Ebben az esetben odajuthatnánk, hogy az a hatalmas tömegű kisparasztság, amely szenvedi valamilyen elnyomásnak, kizsákmányolásnak a terhét, *legközvetlenebb elnyomóival,* kizsákmányolóival kerülne szövetségbe. Ennek eredménye természetesen egy percig sem lenne kétes. *A parasztegység politikájának jelszava mögött nem a parasztság különböző rétegeinek egysége volt, hanem a parasztság egysége az egész reakcióval.* Ez a politika tehát *nem a dolgozó parasztság politikája. A dolgozó parasztságnak és a munkásosztálynak a szövetsége az igazi, testvéri és szükségszerű szövetség, a politikai haladás érdekében. Nem a nagygazda a barátja a földjén verejtékező kisparasztnak, hanem az, aki a Martin-kemencék mellett vagy a bányákban vagy a műhelyekben dolgozik.* Egyformán dolgozó nép, egyformán munkásnép, amelynek ugyanazon az úton kell felfelé emelkedni.

Nem hunyhatunk szemet afelett, hogy a kapitalizmus elleni harcban és a népi demokrácia útján, egy új társadalmi és gazdasági rend felépítésében a munkásosztály az, amely a képzettebb, felkészültebb és így végeredményben a vezető tényező. Rögtön fel is tehetjük persze a kérdést, hogyha ez így van, akkor tulajdonképpen mi lesz a parasztsággal?! Szentesítsük mi magunk azt a helyzetet, hogy a parasztság alacsonyabb rendű, a munkásosztály pedig utat vág elöl a történelmi előrehaladás útján?!

Nagyon kishitűek lennénk, ha csak így néznénk a dolgot és ha ezért hirtelen kétségbeesés, szomorúság fogna el bennünket! Abban a vitában, amely Veres Péter könyve körül folyt, erről is éppen elég szó esett és ugyanakkor sok minden kiderült. Kiderült, hogy egy osztály, egy társadalmi réteg felszabadulásának természetesen csupán a maga felfogásán és a maga öntudatán keresztül lehet előrehaladnia. Éppen ezért a parasztságnak is meg kell legyen a helyes öntudata, a helyes önérzete! Meg kell lennie önérzetének és ebből kiindulva kell megvalósítania azt, amit a parasztság és a munkásosztály szövetsége jelent! Ez az, amit sokan lehetetlennek éreznek. Pedig az ellenkezője a lehetetlen!

Nem a paraszti alacsonyabbrendűségről van szó a munkásosztállyal szemben, hanem arról, hogy a parasztságnak abból az állapotából, amely csakugyan alacsonyabb rendű, hogyan tudunk magasabbra hágni, hogyan tudjuk ennek az életnek gazdasági és társadalmi nyomorúságát megszüntetni és megteremteni egy szabadabb egyenrangú emberi életnek a lehetőségeit! Ez az, amit csak egyféleképpen lehet: együtt haladva a munkásosztállyal! – mert mi magunk nem vagyunk elegendő tényezők a harcban az elnyomók ellen. Ha pedig önmagunkban nem vagyunk elegendők, akkor azt a társat kell megtalálni, akinek hasonló az indulása, a sorsa.

Ha pedig így, egymásra ismerve és közös alapon, közös nyomorúságból kiindulva, törekszünk arra, hogy a régebbi elnyomástól meg tudjuk magunkat szabadítani és olyan rendet építsünk, amelyben általánosabb, emberibb szabadság lehetséges, akkor ebben a harcban természetesen az jár elöl, akinek jobb a felkészültsége. Márpedig a kapitalizmus elleni harcban a munkásosztály felkészültsége nagyobb, mint a parasztságé. Ez olyan történeti tény, mint az, hogy a feudalizmus elleni harcban a városi polgárság járt elöl és a polgári forradalom nyomában érte el a parasztság azt, hogy megszabadult úrbéri terheitől, a feudalizmustól. Most éppen ezért sokan úgy gondolják, hogy a régi feudalista urakat felváltották a kapitalizmus urai és a kapitalizmus urait most fel akarják váltani a munkásosztály urai. Alapvetően téved, aki így gondolkodik. Amikor most, a kapitalizmus tőkés urait akarjuk legyűrni, munkásosztály és parasztság együtt, akkor a munkásosztálynak nem olyan a politikai elve és a politikai gyakorlata, mint amilyen a polgárságé volt: a kapitalizmus. A munkásosztály elve, a szocializmus, egészen más társadalmi viszonyokat, más gazdasági rendszert képvisel, mint a kapitalizmus, és ebben az uralkodó osztálynak, elnyomásnak nincs helye többé.

A munkásosztálynak ez az élenjáró szerepe kétségtelenül együtt jár azzal, hogy a munkásosztály igyekszik ott lenni a döntő politikai és gazdasági posztokon. De a munkásosztály elöljáró szerepe nem olyan társadalmi rendet alakít ki, amelyben az a különbség, amely ma megvan a munkásosztály és a parasztság között, örökre megmarad. Amíg a parasztságot belülről a feudalizmus és a klerikalizmus nyomása, az úri és a papi befolyás

bénítják meg és a kapitalizmus befolyása is fogja, addig ezer szerencse, hogy van munkásosztály, amelynek az elnyomó, uralkodó osztályok leküzdésében ilyen gátjai nincsenek. Egyfelől tehát igaz, hogy bizonyos aránytalansággal jár a mai helyzet: a parasztság történelmi elmaradottságának a következményeit viseljük, másfelől azonban szerencse, hogy van munkásosztály, amely a földreformért vagy a nagytőkés vállalkozások államosításáért folytatott harcban nem rettent vissza öröklött gondolkozása révén, mint ahogy a parasztság hatalmas tömegei akkor is ingadoztak és ma is ilyen bajokkal küzdenek.

Ha tehát világosan látjuk is, hogy a történeti fejlődésben, az előzmények folytán valóban aránytalan a helyzet, ennek megszüntetése érdekében a legjobb úton járunk. Ha ezt a különbséget, a parasztság lemaradottságát meg akarjuk szüntetni, akkor éppen ezért a munkásosztállyal kell társulnunk egy olyan társadalmi rend kialakításáért, amely az aránytalanság megszüntetését lehetővé teszi. Abban az arányban, ahogyan ennek a harcnak, ennek a társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődésnek az útján, a parasztság sorra legyőzi mindazt, ami a feudalizmus idejéből, a klerikális befolyásból, a kapitalizmus megszokott gondolkozásából még lenyűgözi, abban az arányban emelkedik fel társadalmi és gazdasági viszonyaiban egyenrangú szintre. A történelemnek csak igen kis szakaszára szorítkozik az a helyzet, amikor a parasztság hátramaradt osztályként kénytelen élni s az nem a népi demokráciának, hanem a feudalizmusnak és a kapitalizmusnak a következménye. Ellenben a népi demokrácia és a munkásosztállyal való szoros szövetség az, ami megszünteti ezt az állapotot.

De ha valaki paraszti önérzetből azt mondaná, hogy a munkásosztállyal nem tart együtt, mert az egy lépéssel előtte jár, akkor az éppen annyi, mintha azt mondaná, hogy: „én pedig örök életre állandósítani akarom magam a paraszti hátramaradottságban és senki ne is segítsen ki ebből az állapotból, mert én így akarok élni és meghalni."

A következő s egyben harmadik sarkalatos tételünk az, hogy fel kell ismernünk azt, hogy *a magyarországi kapitalizmusnak a maradványai szerves összefüggésben állanak a világ nemzetközi kapitalizmusának nagyhatalmaival.* Ha komolyan akarunk harcolni a magyar kapitalizmus és feudalizmus maradványaival, akkor szembetaláljuk magunkat a nemzetközi kapitalizmus egész hatalmával, és az velünk szemben kérlelhetetlen harcot folytat. Ez az értelme annak a szövetségnek, amelyben a környező népi demokráciákkal, legfőképp pedig a Szovjetunióval vagyunk. Az imperialistaellenes baráti szövetségnek a külpolitikája tehát szerves kiegészítője a mi belpolitikánknak. Ez tehát nem földrajzi kérdés, hanem a legsajátosabb belső politikai harcainknak a múlhatatlan föltétele. A háborús veszélyek kivédése és építő munkánk biztosítása, mind-mind ezen a külpolitikán múlik. Ez kapcsolja össze külpolitikánkat a mi legsajátosabb belső paraszti politikai törekvéseinkkel.

Van azonban más tennivalónk is elveink tisztasága érdekében. Szembe kell szállnunk minden hamis nézettel, amely ma félrevezeti a parasztságot. Három ilyen eltévedési alkalma van parasztságunknak, amelyet el kell kerülnie, hogy igazán öntudatos parasztságnak legyen nevezhető.

Az egyik *a kapitalizmus szellemi befolyása.* Az a kapitalista felfogás, amely azt mondja, hogy az embernek külön a maga útján és a többiek rovására kell a maga boldogulását megteremteni, nagyon elterjedt a parasztság körében is. Az emberek hajlandók öntudatlanul elfogadni ezt, anélkül, hogy a dolog háta mögé néznének. Hajlandók elfogadni anélkül, hogy észrevennék: a kevesebbek gazdasági gyarapodásának nagyon sokak nyomorúsága az ára, és ennek alapján soha nem lehet olyan társadalmi viszonyokat teremteni, amelyek között az emberek általános többsége emberhez méltóan élhetne. Ezzel a közkeletű kapitalista felfogással nagyon mélyen át van itatva a magyar társadalom s benne a parasztság széles rétegei is. Ezzel tehát szembe kell néznünk, mégpedig úgy, mint egy öröklött bajjal, amelyből ki kell gyógyulni az embernek.

A második eltévedési alkalom ott kínálkozik parasztságunk számára, hogy nem vagyunk még olyan messze a *feudalizmus* idejétől, hogy a feudalizmus maradványai eltűntek volna a parasztságból. Épp elég feudális gondolkodás és öröklött szokás van még parasztságunk gondolkodásában és sok parasztember, különösen az asszonyok, még ma is nagy tisztelettel nézi és emlegeti a régi feudális tekintélyeket. Ezzel a paraszti öntudatossággal, amely úgy veszi, hogy Isten teremtette olyannak a világot, amelyben neki verejtékező kisparasztnak kell lennie, s uralkodó osztályok azért vannak, hogy uralkodjanak, gyökerében szembe kell fordulnunk, mert különben csak önmagunk útját nehezítjük és útjába állunk annak, hogy a parasztság értelmesen és öntudatosan tudjon gondolkozni saját létéről.

A harmadik eltévedési lehetőség egy újabb fajta helytelen nézet: *a paraszti önérzetnek az a hamis és önámító fajtája,* hogy mi parasztok majd megcsináljuk a magunk világát és ahhoz senkinek semmi köze.

Hamis öntudat az, amely azt mondja, hogy éppen azért, mert én paraszt vagyok és a többi rétegek is úgy kezelnek, mint parasztot, ezért én magam is elzárom magam a paraszti fölemelkedésnek lehetséges útjától. Ezzel a hamis nézettel is szembe kell szállnunk.

Ezek ellen a veszélyek ellen mindenkinek saját magának külön-külön meg kell küzdeni, mert ki mondhatja el magáról közöttünk, hogy ártatlan a kapitalista felfogástól, mentes a feudális múlt örökségétől és érintetlen a hamis paraszti öntudattól. Mindegyikünkben, különböző mértékben, megvannak ezeknek a téves nézeteknek a

csírái vagy éppen a gyökerei. Tehát amikor politikai feladatul állítjuk magunk elé, hogy a párt politikai elveit tisztábbá tesszük és következetesebben érvényesítsük, akkor bizony nagyon komolyan fel kell vennünk a harcot ezeknek a helytelen nézeteknek a leküzdéséért, mind magunkkal szemben, mind az öntudatlanabbakkal szemben.

Ezekben az elvekben nyilván nem sok az új, egészben mégis új feladatokat rónak ránk, s ezek a feladatok nem kicsik. Az Országos Vezetőség ezért azt is elhatározta, hogy gyarapítani, erősíteni igyekszik a párt széles köreinek politikai öntudatát és elméleti felkészültségét. Ezért elhatározta, hogy állandó központi pártiskolát állít fel. Elhatározta, hogy feleleveníti könyvkiadónkat és hozzásegíti minden olyan füzet és könyv kiadásához, amely alkalmas arra, hogy a politikai öntudatot erősítse és párttagjaink szellemi színvonalát emelje. Végül sajtónkat is igyekszik minél fejlettebbé tenni és terjesztését előmozdítani.

A határozatnak egy másik pontja azt tartalmazza, hogy ezeknek az elveknek az alapján a demokrácia szervezeteiben, valamint az állami élet különféle szerveiben nagyobb erővel, fokozottabban részt kell vennünk. Két kérdést kell kiemelnem ezzel kapcsolatban.

Az első: a *Függetlenségi Front.* Amikor ez a kérdés először merült fel a magyar közvéleményben, akkor mindenki azt kérdezte, hogy mi lesz a pártokkal, megmaradnak-e vagy sem? Most, amikor már jobban ismerjük ezt a kérdést, mindenki előtt világosan állhat, hogy az új Nemzeti Függetlenségi Front nem pártok felemésztésén épül fel, hanem ellenkezőleg, minél demokratikusabb alapon nyugvó pártokon. A Függetlenségi Front ezeknek a pártoknak és a népi szervezeteknek lesz a szövetsége, amelyben demokráciánk közös érdekű dolgait, közös politikai feladatait igyekszünk az erők összehangolásával megoldani. A Nemzeti Függetlenségi Front nem azt a leckét adja pártunknak, hogy mi lesz velünk, hanem ellenkezőleg, kidomborítja azoknak a pártfeladatainknak jelentőségét, amelyek a párt erősítésére, elvi alapjaink tisztázására és megszilárdítására irányulnak.

A másik: *az új paraszti szervezet kialakulása,* az UFOSZ és a FÉKOSZ egyesülése által. Nagyon sokat és nagyon sokszor hangoztattuk, hogy legyen végre a parasztságnak egy olyan szervezete, amelyben a különböző termelési ágakban dolgozó parasztság találkozhat; hogy legyen egy társadalmi, gazdasági, érdekvédelmi, kulturális stb. szervezete a parasztságnak, amelyben közös paraszti bajainkat nem szorosan pártalapon, hanem, mint általában a dolgozó parasztság bajait feltárhassuk és segíthessünk rajtuk. Ez a régi kívánságunk és javaslatunk most abban a formában testesül meg, hogy még az ősszel egyesül az UFOSZ és a FÉKOSZ és kialakul egy egységes, általános paraszti szervezet, amely magába fogja olvasztani azokat a különböző érdekképviseleti szervezeteket, amelyek eddig kialakultak. Határozatunkban helyeseljük ennek a szervezetnek a felállítását és egyúttal feladatunknak tekintjük, hogy megalapításában, megszerezésében, majdan pedig munkájában pártunk tagjai minél nagyobb számban részt vegyenek. Ez a szervezet más lesz, mint amilyen a Parasztszövetség volt, más lesz, mint a különböző szakterületeken dolgozó érdekképviseleti szervek voltak. Olyan testülete, olyan szerve lesz a parasztságnak, amelyben gazdasági, társadalmi és kulturális előrehaladásának számos lehetőségét megteremtheti és így fontos kiegészítője lesz annak a munkának, amely a pártokban és a szövetkezetekben folyik.

További politikai feladatunknak jelöljük meg határozatunkban, hogy azokat *a nagy gazdaságpolitikai törekvéseket,* amelyek a népi demokrácia útján haladnak, azokat a termelési, értékesítési és kereskedelmi intézkedéseket, amelyek a tőkés, birtokos nagygazdákat terhelik és a dolgozó parasztságot segítik, helyes értelemben tudjuk felfogni, fontosságukat világosan lássuk és ennek megfelelően tudjuk kezelni őket.

Miért kell ezt hangsúlyozni? Nem azért, mintha a Parasztpárt vagy tagjainak nagy része valaha is ellene lett volna például a szövetkezeteknek. Nem hiszem, hogy a tervgazdálkodásnak is lettek volna igazi ellenségei a pártban, vagy valaki is ellene lett volna a progresszív beszolgáltatási kötelezettségnek és a mezőgazdaságfejlesztési járuléknak. Mégis külön kell ezt hangsúlyozni azért, mert a reakció a parasztság körében különös előszeretettel támadja ezeket az intézkedéseket, – és nem is ok nélkül. Ezekben az intézkedésekben ölt ugyanis testet az, amit nagy elvi általánosságban a tőkésosztály maradványai elleni harcnak ismertünk fel. A szövetkezetekben, a termelési szerződésekben, a legkülönbözőbb állami intézkedésekben valóban van részrehajlás, mégpedig abban az értelemben, hogy igyekszünk mindent nyújtani a nem tőkés, kistermelő dolgozó parasztságnak, de nem igyekszünk nyújtani a tőkés birtokosoknak, sőt külön terheket igyekszünk rájuk rakni. Ez a kézzelfogható megnyilatkozása annak, amit osztályharcnak hívunk.

A szövetkezetekről ebben a vonatkozásban is, egyébként is, kell még néhány szót szólnom A szövetkezetekről szóló hírverés, suttogás az emberek gondolkodásában olyan mélyre hatolt, hogy sokszor már a valóban jóhiszeműek sem tudnak helyesen gondolkodni.

Mi most arra törekszünk és azért küzdünk, hogy az általános paraszti szövetkezeteket kiépítsük és ebbe a parasztságnak minél nagyobb része bekapcsolódjék. Arra törekszünk, hogy gazdasági hatalom legyen a szövetkezet, amely a dolgozó parasztságot mindenben segíti. Ez a mi szövetkezeti politikánknak a lényege és döntő része.

Különálló kérdés, de mindnyájunk égető gondja az általános paraszti szövetkezetek mellett a termelőszövetkezetek ügye. Arról természetesen szó sincs, hogy a szövetkezeti mozgalmunknak az lenne a legelső és általános feladata, hogy mielőbb termelőszövetkezeteket szervezzünk az ország minden falujában. Ezzel csak az ellenség igyekszik izgalmat kelteni és az öntudatlan, értelmetlen emberek csinálnak maguknak gondot. Szándékaink e tekintetben világosak és félreérthetetlenek. Tisztában vagyunk azzal, hogy a mezőgazdasági termelés némely területén kikerülhetetlen az, hogy megteremtsük a gazdálkodásnak azokat a nagyobb üzemeit, amelyek képesek korszerűen és tervszerűen termelni. Ezeken a területeken, elsősorban és főképpen a földhöz juttatott parasztság földmíves-szövetkezeteiben nyilvánvalóan helyes és szükséges, hogy támogassuk a termelőszövetkezeti kezdeményezéseket. De arra is föl kell készülnünk, hogy az élesedő mezőgazdasági versenyben mind nagyobb mértékben felszereljük mezőgazdaságunkat azzal a gépi és egyéb technikai erővel, amely lehetővé teszi a gazdaságosabb és nagyobb eredményű termelést. Ha pedig ezt szem előtt tartjuk, akkor a földreform alapján és parasztságunk kisbirtokos gazdálkodását alapul véve keresnünk kell azokat a magasabb szövetkezeti formákat, amelyek a juttatott újbirtokok és a régi parasztbirtokok tiszteletben tartásával megteremthetik mezőgazdaságunk nagyobb üzemeit és egységeit. Ezért foglalkozunk most kishaszonbérlő termelőszövetkezetek megszervezésével és ezért támogatjuk földmíves-szövetkezeteinknek azokat a törekvéseit, hogy egyes csoportjaikban termelőszövetkezeteket állítsanak fel.

A két dolgot azonban nem szabad összetéveszteni. Az egységes, általános falusi szövetkezetek fejlesztése mindnyájunk gondja és sürgető feladatunk, azért, mert ezen múlik egész paraszti gazdálkodásunk boldogulása és fejlődése. A termelőszövetkezetek ügye pedig egy különálló és különleges kérdés, amelyekkel a bekövetkezhető válságok elkerülésére és a mezőgazdaság magasabb fejlődése érdekében kell számot vetnünk. Kétszeresen értelmetlen és indokolatlan tehát az, ha parasztságunk a szövetkezeti mozgalom fejlődését az ellenség által felszított kolhoz-izgalom miatt kedvetlenül és felelőtlenül fogná fel. Egyrészt a termelőszövetkezet nem valami veszedelmes kísérlet, hanem a paraszti gazdálkodás fejlődésének nagy jelentőségű és nagyszerű eredményeket ígérő eszköze, másrészt szövetkezeti törekvéseink nem elsősorban termelőszövetkezetek, hanem egységes, általános paraszti szövetkezetek kifejlesztésére irányulnak.

Van még egy gazdasági kérdés, amely bennfoglaltatik határozatunkban. Ez pedig az, hogy pártunk minden szerve agyon van terhelve azokkal a *kisebb-nagyobb paraszti bajokkal,* amelyek a parasztság mindennapi életét keserítik és ettől nagyon sok tagtársunk nyugodtan gondolkozni és politizálni sem tud. Ezzel kapcsolatban fel kell ismernünk a különbséget a régi rendszer és a jelenlegi helyzet között. A különbség az, hogy a népi demokrácia gazdaságpolitikája rengeteg lehetőséget teremtett a paraszti bajok, panaszok intézményes orvoslására. Megoldáshoz segíthetjük ezeket a kérdéseket akkor, ha felismerjük, hogy a népi demokrácia gazdaságpolitikájában hol van ezeknek a kérdéseknek a helye, és hol vannak az orvoslás útjai.

Éppen ezért a legkomolyabb pártfeladatunk megtanítani párttagjainkat arra, hogy kigyógyuljunk az agrárdemagógiából, viszont meg kell tanulni a népi demokrácia gazdasági rendszerének helyes látását és értelmét. Ezzel kapcsolatban a termelés, az értékesítés, általában a paraszti szükségletek ellátása és a parasztság magasabb igényeinek kielégítése területén rámutat a határozat arra a különbségre, amely a mai lehetőségek és a régi mezőgazdasági érdekképviseleti szervek agrárdemagógiája között van.

Végül igen fontos és a párt életére nagy jelentőségű intézkedés az, hogy bizonyos szervezeti rendszabályokat hoztunk. Ezek között legfontosabb a tagfelvételekkel kapcsolatos határozat. Amikor megállapítjuk, hogy a kisparasztság számára a Nemzeti Parasztpárt továbbra is nyitva van, ugyanakkor bizonyos óvintézkedéseket kellett elrendelnünk azok felé, akik vagy más pártból akarnak hozzánk átlépni, vagy pedig nem a dolgozó parasztság soraiba tartoznak.

Nem akarunk ezzel nagyzási hóbortba esni és pártunkat fellegvárnak állítani, azonban a szükséges önvédelmet helytelen volna elmulasztani éppen akkor, amikor sokan úgy látják, hogy az ő nem egészen kifogástalan vágyaiknak menedéket találnak a Parasztpártban. Pártunk eddig munkálkodó, becsületesen helytálló tagjainak megbecsülésére szükségesnek tartottuk elhatározni, hogy felhívjuk pártszervezeteink figyelmét a tagfelvételek körüli fokozott gondosságra.

Még egy valami van, amit a határozattal kapcsolatban el akarok mondani. A párt fejlődése nem külön az elvek területén megy, hanem úgy, hogy elvi politikánk tisztább érvényesítésével szervezetünket is rendben tartjuk és végül az egész párt munkájának eredményességét növelve olyan úton járunk, amelyen egy párt becsületet vívhat ki magának és többen bíznak benne olyanok, akik eddig nem bíztak. Ez azt jelenti, hogy így izmosodik a pártnak az a jellege, hogy nem múló eseményekhez és hangulatokhoz, és nem személyekhez van kötve, hanem szervezett közösség, amely beletartozik a dolgozó parasztság nagy közösségébe.

Az előrehaladó pártnak ezt a fejlődési útját kifelé is kifejezi az, hogy megtettük az előkészületeket egy új székház felépítésére.

Országos Vezetőségünk az elkövetkező korszakra megvilágította az utat pártunk előtt. Ennek a korszaknak eredményei más, változott gazdasági és társadalmi viszonyokat fognak teremteni és még a kételkedők közül is egyre többen és többen fogják majd észrevenni, hogy valóban új rend, új világ alakul ki. És azt is észre fogják venni, hogy ebben semmiféle ijesztő nincsen, sőt nagyon is helyes, nagyon is jó intézmények születnek. Tekintsük csak át a legfőbbeket. A termelési szerződések rendszerével nagyon sok területen tervszerű, nyugodt, jó értékesítést tudunk biztosítani. A gépállomásokkal a kisparaszti gazdaságoknak is biztosítani tudjuk a gépi erőt. Általában olyan akciókat csinál az állam, amelyek az egyik oldalon segítik a dolgozó kisparasztságot, a másik oldalon pedig visszaszorítják, elszigetelik a megmaradt tőkéseket. Mindez nyilván alapjaiban változtatja majd meg a parasztság életviszonyait és ha ez bekövetkezik, akkor nem vágyakozás, sóvárgás lesz az, hogy a parasztság számára új paraszti élet teremtődik. Aki igazán öntudatos, dolgozó parasztnak és öntudatos parasztpártinak tartja magát, annak nem félelemre, nem kétségbeesésre, nem nyugtalanságra van oka, hanem nyugodt bizakodásra a tekintetben, hogy amerre tartunk, ott a magasabbra emelkedés, a nagyobb emberi tisztesség és a nagyobb becsület vár a parasztságra. Visszafelé pedig öntudattal tekinthet mindenki, hogy ebben a munkában mi is ott vagyunk és nem is elhanyagolható, nem is utolsó tényezők.

Befejezésül: akiknek szorongó érzéseik szoktak lenni, hogy hová halad a párt, azoknak azt mondom: valóban nem könnyű állandó küzdelemben lenni mindenféle ellenséges vagy öntudatlan, értelmetlen ellenállással, de az előrehaladásnak még sincsen más útja, mint az, hogy önmagunkban tiszta helyzetet teremtünk, elveinket kristálytisztává tesszük, elvi álláspontunkat tudjuk és akarjuk érvényesíteni és tiszta helyzetet tudjunk teremteni szervezeteinkben is. Így biztosítjuk a pártnak azt a pályáját, amelyet elképzeltünk és kigondoltunk, amikor 1945-ben nyílt zászlót bontottunk. Bizonyos vagyok abban, hogy a párt ezen a pályán becsületesen és a dolgozó parasztságnak szolgálva halad előre. Ehhez a munkához az Országos Értekezletnek és a párt minden tagjának segítségét kérem.

# Parasztok és kulákok*

Amióta a mezőgazdaságban és a paraszti társadalomban is szembekerültünk a tőkés osztályokkal és falvainkban is élesebbé vált a harc a dolgozó osztályok és a tőkés osztályok között, a parasztság körében szinte fornak az indulatok e kérdés körül. Az emberekben nyugtalanul és türelmetlenül mozdul meg az öntudat, hogy most már hogy állunk tulajdonképpen. Hát nem egyformán paraszt mindenki, aki csizmában jár és nem visel nyakkendőt? Hát ki a paraszt tulajdonképpen? Ki a barát és ki az ellenség voltaképpen, és hol van a határ a kettő közt?

Nyár óta is, amióta égetővé és izgatóvá vált ez a kérdés, elég sokat jártam a Dunántúlon is, a Duna–Tisza közén is. És mindenütt nyugtalanul, izgatottan szegezték nekem a kérdést: hogy is állunk tulajdonképpen ezzel az osztályharccal és a parasztság osztálytagozódásával? Lehet az, hogy a parasztnak ellensége legyen a paraszt? Lehet az, hogy az időjárástól és a termés veszélyeitől hasonlóan fenyegetett nagyobb gazdák ellenségek, viszont a mezőgazdasági terményeket fogyasztó városi munkásosztály a szövetséges barát? De még ennél is izgatottabbak voltak az ilyen kérdések: én is kulák vagyok, amikor hajnaltól estig dolgozom? – kérdezték ezt, láthatóan méltatlankodva. És hasonló izgatottsággal a most földhöz jutott kisparasztok is tettek fel hasonló kérdést: én is nagyobb gazdaságot szeretnék, több földet és kevesebb munkát, hát akkor én is kuláknak számítok és ellenséget táplálok saját magamban?

Nem kis kérdés ez, sőt a legnagyobb a parasztság történeti pályáján. Éppen ezért ezt a kérdést félreérthetetlenül és alapjában véve tisztáznunk kell, mert ezen múlik egész paraszti jövendőnk.

Mi idézte elő, hogy ez a kérdés ilyen égető lett, és egyáltalán milyen tények és milyen események tették fel ezt a kérdést? Közelebbről az a néhány intézkedés, amely élesen különbséget tett a dolgozó parasztság és a dolgoztató tőkés nagygazdák osztálya között, és ennek megfelelően könnyítéssel és segítséggel támogatta a kisparasztságot, és terhekkel sújtotta a nagyobb gazdákat. Távolabbról pedig egész gazdaságpolitikánk iránya, amely a dolgozó osztályok érdeke szerint és a tőkésosztályok ellenében halad előre.

Vizsgáljuk meg azt a néhány kormányzati intézkedést, amely az osztálykülönbségeknek megfelelően belehasított a falvak társadalmába.

Az első volt ezek között a beszolgáltatással kapcsolatban kivetett mezőgazdaság-fejlesztési járulék. Ettől a külön köztehertől mentes maradt a 15 holdon aluli kisbirtokos paraszt, aránylag kevés terhet visel a 15 holdtól 25 holdig terjedő birtokú gazda, viszont a 25 holdon felüli birtokos egyre erősebb mértékben kénytelen adózni.

Ezt követte a földműves-szövetkezetekre vonatkozó rendelet, amely világosan meghatározta, hogy ki tekinthető dolgozó parasztnak és egyben előírta, hogy a szövetkezetek vezetésében a dolgozó parasztság feltétlen többsége biztosítandó, viszont a tőkés dolgoztató nagygazdák nem vihetnek szerepet a szövetkezetek életében.

Hasonló jellegű, de még mélyebbre nyúló rendelet volt az, amely a bérleti viszonyokat szabályozta. A bérleti rendszer a nagygazdák bérbeadott birtokaira és bérleteire törvényes előbérleti jogot és igénybevételt biztosított a földtelen és földbirtokos kisparasztság bérlőbizottságai, illetve a szövetkezetek részére. Lényegében tehát azt jelentette ez a rendelet, hogy egyfelől szigorúan korlátozza a bérbeadó és a nagyban bérlő gazdák vállalkozási lehetőségeit, másfelől az állam tekintélyével biztosítja a földtelen vagy földbirtokos kisparasztságnak bérleti földhöz jutását. Alig kezdődött meg ennek a rendeletnek a végrehajtása, máris olyan jelenségeket kellett tapasztalnunk, hogy e rendelettől indíttatva a nagygazdák sorra felmondják azokat a kisbérleteiket, amelyeket korábban kisparasztoknak adtak. Természetesen erre sem késik a rendelet, és érvényteleníteni fogja az ilyen bérleti felmondásokat.

Hasonló a helyzet a műtrágyahitel esetében. Hogy a műtrágyát szélesebb körben megvásárolhassa és használhassa parasztságunk, a 15 holdon aluli parasztok számára kormányrendelet teszi lehetővé hosszú és kedvezményes hitel nyújtását.

És végül a termelési szerződéseket és a gépállomások gépi munkáját elsősorban és legnagyobb mértékben a kisparasztságnak igyekszünk juttatni. Mind az idevágó jogszabályok, mind a termelési szerződéseket és a gépállomások munkáját irányító állami és szövetkezeti szervek egyformán azon fáradoznak, hogy a kisparasztság kapja meg az ebből származó előnyöket, viszont a nagygazdák mindebből ki legyenek rekesztve.

Ha ezeket az intézkedéseket egyenkint és külön-külön vizsgáljuk, nyilván nehéz hibát találni bennük. Nem hiszem, hogy akadna józanul gondolkodó és önmaga érdekeit világosan felismerő parasztember, aki ezek közül az intézkedések közül akár csak egyet is kifogásolna. Emlékezzünk csak a régebbi időkre. Nem ezt kívántuk-e, nem ilyen rendszabályok érdekében agitáltunk-e évtizedeken keresztül? Nem azt követeltük-e, olyan sokáig

* Szabad Szó, 1948. szeptember 26.

reménytelenül, hogy nem lehet egyformán mérni a tehetős gazdáknak és a kevés földjén vergődő kisparasztnak? Nem azért fáradoztunk-e minden ellenállással és akadékoskodással szemben, hogy a földhöz juttatott új birtokosokat és általában a törpebirtokos dolgozó parasztságot megsegítsük tengernyi termelési gondjai közepette?

De ha ezek az intézkedések külön-külön helyesek és nagyon is szükségesek, akkor nyilván általában sem helytelen az a törekvés, amely a kistermelő dolgozó parasztság anyagi megsegítését és a tőkés dolgoztató nagygazdák megszorítását akarja. Egy pillanatig sem lehet kétséges, hogy helyesek ezek az intézkedések különkülön, és helyes az a politika, amely ezt általános érvényre akarja emelni.

De nézzünk a kérdés mélyére. Nézzük meg a kérdésnek azt az oldalát is, amely félelem és aggodalom formájában és a kis- és középparasztság soraiban is. Sok helyt az országban fél a kis- és középparaszt, hogy a nagygazdák elleni harc csírájában megöli számára is azt a reménységet, hogy egyszer belőle is nagygazda lehessen. Fél a dolgozó parasztság attól, hogy egész gazdasági boldogulásának és reménységének útját szegi az, ha ilyen szigorúan és könyörtelenül korlátozunk minden tőkés gazdagodást és a tőkés nagygazdák minden gazdasági és hatalmi terjeszkedését.

Bizony korlátozzuk! De itt álljunk is meg, mert itt van a kérdés gyökere.

A régi rendszernek, a kapitalizmusnak az volt a legnagyobb világcsalása és a legbecstelenebb parasztfogása, hogy miközben a végsőkig kizsákmányolta és kiszipolyozta a dolgozó parasztságot, ugyanakkor megcsillogtatta előttük azt a reménységet, hogy csak erőlködjenek, kuporgassanak és verejtékezzenek, belőlük is nagygazda válhatik. Mindnyájan ismerjük vagy a magunk példáján, vagy legalábbis családunk köréből ezt az embertelen küszködést és erőfeszítést ezért a csalárd reménységért.

Azt is mindnyájan tudjuk, hogy mi volt az eredménye ennek az erőfeszítésnek. Az, hogy ezer közül egynek ha sikerült felkapaszkodnia, s annak is ritkábban becsületes munkával, mint inkább erőszakossággal, mások leszorításával, vagy vakmerő spekulációval. Azt is jól tudjuk mindnyájan, hogy akinek mégis sikerült, az nyomban másik három-négy vagy még több lenn ragadt parasztot gyűrt közvetlenül maga alá, és ha lehet, még komiszabb lett a béresével, a napszámosával szemben.

Mindezt látva, nem lehet fel nem ismernünk a törvényt, a kapitalizmus könyörtelen és mindenen keresztülgázoló törvényét: egyre nagyobb tömeg nyomorúsága az ára a sok reménykedésnek, és nagyon kevesek felkapaszkodásának. Akik Amerikára vagy Dániára apellálnak, azokat is fel kell világosítanunk. Ez a kapitalista törvényszerűség nem kisebb, hanem nagyobb mértékben érvényesül ezekben a kapitalista országokban. Dánia valóban a gazdag parasztok országa és Amerika valóban nagy vagyonú farmerek országa. Csakhogy ez az egyik oldala a dolognak. A másik oldala pedig az, hogy egyre nagyobb vagyonú, de mind kevesebb számú nagybirtokos áll az egyik oldalon, viszont egyre nagyobb tömegű és egyre nyomorultabb agrárproletárság a másik oldalon. A gazdag parasztok országa tehát egyre kevesebb gazdag birtokos uralmának és egyre nagyobb tömegű szegényparasztság nyomorúságának országa.

Hiú reménység tehát a dolgozó parasztság nagy tömegei számára, hogy általános előrehaladást, boldogulást és gyarapodást enged számára a kapitalizmus. A valóság törvényszerűen ellenkező, mint a reménység: lesüllyedés saját kisbirtokáról a mások nagyobb birtokán való proletársorba.

Általános boldogulás mindenki számára nyitva álló előrehaladás és az elvégzett munka biztos gyümölcse csak ennek a rendszernek, a kapitalizmus tőkés kizsákmányolásának megszüntetésével érhető el. Ez az értelme tehát annak, hogy népi demokrata politikánk a tőkésosztályok minden maradványa ellen harcot indít, és nem szégyenli segíteni a kisparasztságot a mezőgazdaság tőkései, a kulák nagygazdák ellen.

Ez a mi népi demokrata politikánk lényege, és ez az, amit mint paraszti politikánk sarkkövét, Országos Vezetőségünk határozatában félreérthetetlenül kifejeztünk. Azt mondottuk: „Pártunk minden tagjának világosan és végérvényesen fel kell ismernie a kapitalizmus ellenséges frontját és azokat a következményeket, amelyek a kapitalista fejlődés szabadjára engedésével a dolgozó kisparasztságra hárulnának. Még tisztábban és még világosabban mint valaha, fel kell ismerni a párt minden tagjának, hogy csak a kapitalizmus tőkés kizsákmányolásának a városban és a falun való megszüntetése nyitja meg az utat a dolgozó parasztság gazdasági és társadalmi felemelkedése előtt. Ezért minden erőnket mozgósítanunk kell a nagybirtok felosztása és a nagytőke államosítása után megmaradt tőkés elemek következetes és céltudatos visszaszorítására és elszigetelésére. Következetes paraszti osztályharcot kell tehát folytatnunk a tőkés nagygazdák osztálya és a velük szövetséges iparos és kereskedő tőkések ellen."

De ha így van, és egyes-egyedül így van helyesen, akkor valóban az a nagy kérdés, ami a parasztság széles tömegeit izgalomba hozta, hol van a határ a dolgozó paraszt és a tőkés nagygazda, a kulák között?

Hogy elvileg hol van ez a határ, az nagyon világos és nagyon könnyen megvonható. A parasztság nem egységes társadalom, hanem éppen olyan osztályrétegeződésű, mint a nem mezőgazdaságban dolgozó, nem csizmában járó és nem nyakkendő nélkül járó városi társadalom. Az egyik oldalon van a dolgozók osztálya, a munkás és kistermelő dolgozó parasztság, amely vagy bérmunkával keresi a kenyerét, vagy időnként bérmunkára is

rászorul, vagy a maga és családja munkaerejével teremti elő megélhetését a saját kis birtokán. A másik oldalon áll az a birtokos osztály, amely vagy a maga munkájával is és rendszeres és állandó bérmunka alkalmazásával is, vagy teljesen mások munkaerejével, alkalmazottak dolgoztatásával tartja fenn gazdaságát. A parasztság tágabb körében is, éppen úgy, mint a kapitalizmusban kialakult társadalom minden részén, alapvető osztálykülönbség és osztályellentét áll fenn. Az egyik oldalon a munkás dolgozó parasztság osztálya és a másik oldalon a tőkés, dolgoztató gazdák osztálya.

Akármilyen világos legyen is ez az osztálykülönbség és osztályellentét elvben, a valóságban mégis sokan eltévednek, és nem érzik, nem látják világosan ezeket az osztályhatárokat. Pedig éppen ilyen élesen és félreérthetetlenül érvényes ez az osztályhatár a mindennapi paraszti életben. Az alapvető osztálykülönbségnek és osztályellentétnek mindennapos megnyilvánulásait kell látnia és éreznie mindenkinek, aki nyitva tartja a szemét, és nem engedi látását elhomályosítani a megtévesztő és hamis befolyásoktól.

Ezen a ponton is emlékezzünk a régebbi időkre. A régi rendszer uralma idején milyen világosan és élesen éreztük ezt az osztálykülönbséget, s milyen világosan kifejeztük ezt szavainkban és írásainkban. A földreform óta azonban egy kicsit elfeledkeztünk erről, és a demokrácia példátlan gondoskodása az egész parasztságról, osztálykülönbségre való tekintet nélkül, kissé elhomályosította az öntudatunkat. Ha nem akarunk önmagunk ellen cselekedni, és nem akarjuk azt, hogy népi demokráciánk az ellenséget is erősítse, akkor most még élesebben, mint régen, látnunk kell ezt az osztálykülönbséget.

Mindennapos eset, hogy vagyonos nagygazdák verik a mellüket, és azt kérdezik, hogy ők miért nem dolgozó parasztok, amikor hajnaltól estig fáradoznak. Ilyen fellépés és ilyen kérdés homályosítja el sok parasztember tisztánlátását. Mert mi van az ilyen hivalkodás mögött? Az, hogy a nagygazdák fáradozása egészen más, mint a bérmunkás vagy kistermelő paraszté. Először is nagyon kevés nagygazda dolgozik, és aki dolgozik is, nem a megélhetés kényszerétől hajtva, hanem vagy a továbbgazdagodás ördögétől űzve, vagy nagyon jól kiszámított hatás érdekében teszi ezt. Másodszor pedig a tőkés nagygazda fáradozása egész más valami, mint a dolgozó kisparaszt munkája. Ez a törekedés alapjában véve nem termelő munka, hanem a tőke megőrzésének és a tőke gyarapításának gazdai, vállalkozói erőfeszítése. Hajtani a napszámosokat, kurjongatni a béresekre, tárgyalni a kereskedővel és töprengeni azon, hogy milyen termelés hoz nagyobb hasznot, ez nem az a munka, amit a dolgozó kisparasztság végez, hanem az édestestvére annak, amit a kapitalista vállalkozó csinál a gyárakban és a nagykereskedő az üzletében.

És ha nem lenne valaki előtt világos a kétféle élet és a kétféle munka közt való különbség, úgy világossá válik mindez akkor, amikor a jövőről, a jövő nemzedékről van szó. Aki semmiképpen nem akarja elhinni, hogy életbevágó és alapvető osztályellentét van a dolgozó paraszt és a tőkés nagygazdák között, az tegye úgy fel a kérdést, hogy látott-e már olyat, amikor a nagygazda kisparaszthoz vagy éppen a béréséhez, vagy napszámosához adta férjhez a lányát. Ami megnyilvánul a paraszti életnek ebben a könyörtelen és kivételt csak tragédiák árán ismerő törvényében, az híven és egyszerűen kifejezi a dolgozó kisparasztok és a tőkés nagygazdák áthidalhatatlan és kibékíthetetlen osztályellentét.

Az osztályhatárok éles felismerése és az osztályellentétek következetes végigharcolása a legnagyobb kérdése tehát a paraszti jövendőnek. És ez a legnagyobb kérdésünk megérdemli azt, hogy szavainkban és kifejezéseinkben is tisztán és következetesen fejezzük ezt ki. Ma sokat játszanak a szavakkal, és ez a könnyelmű kifejezés a gondolkodást is megzavarja. Mit szóljunk ahhoz, amikor jelentkezik pártunkban a régi középbirtokosból lett százholdas „új birtokos", és lovaglócsizmás, vadászkalapos megjelenésének egész méltóságával kijelenti: „magam is paraszt vagyok, ismerem a parasztok minden baját, ezért akarok a Parasztpártba belépni". Vagy mit szóljunk ahhoz, amikor hasonló nyomatékkal veri a mellét a béresnyúzó nagygazda, és dologtalan söpredéknek nevezvén a szegényparasztokat, azzal veri a mellét, hogy „én paraszt vagyok, én tudom, mi a paraszt élete": Vagy mit szóljunk ahhoz, hogy amikor én a makói tanyai gazdákkal és a szigetszentmiklósi nagygazdákkal alkudoztam hagymaföldbérletért, azzal a gőggel szabtak egyre magasabb haszonbért, hogy ők a tősgyökeres parasztok és én vagyok a jöttment hagymakertész.

Sorolhatnánk az ilyen kétértelmű vagy egyértelműen megtévesztő szóhasználatokat, de ennyi is elég annak a szükségnek felismerésére, hogy szavainkban és kifejezéseinkben is legyünk felelősek és következetesek.

A paraszt szó becsületét már helyreállítottuk. Sokféle szégyenkezéssel és öntudatlansággal szemben ma már becsületet és emberi rangot jelentő ez a szó. Most tehát őrizzük is meg és tartsuk is tisztán ezt a megszerzett becsületet. A paraszt szó csak dolgozó, munkás földművelőt jelenthet, és nem használható fel semmiféle tőkés kizsákmányolás leplezésére. Nem a csizma, nem a fekete nadrág, nem a nyakkendő nélküli fehér ing és nem a gőgös rátartiság kifejezésére való ez a szó, hanem a mindennapi termelőmunkának, a földdel való közelharcnak, a munkás földvelő életnek a kifejezésére. A szó becsületét már kiharcoltuk a földbirtokos urakkal szemben, most ki kell harcolnunk a mezőgazdaság mostani földbirtokosaival, a tőkés nagygazdákkal szemben. Nem illetheti a paraszt szó a kizsákmányoló tőkés nagygazdát, akármilyen csizmában jár az illető, és akármilyen feu-

dális örökséget hurcol is magával. Paraszt: a munkás, dolgozó földműves; kulák: a tőkés, földbirtokos nagygazda.

A kulák szó öklöt jelent az orosz nép nyelvén, és az az értelme, hogy a jobbágyparasztok tömegéből kivált tőkés gazdaréteg ökölként sújtotta a szegényparasztságot, és ökölként kell visszasújtani a szegényparasztságnak a maga szabadsága érdekében. Az orosz jobbágyság a múlt században adta ezt a nevet a földesúrral szövetkezett, elnyomó nagygazdáinak. Ma, amikor a végső harcot folytatjuk a tőkés uralom ellen, bátran és helyesen használhatjuk ezt a szót mi is, abban az értelemben, ahogy a világ minden népe ismeri. Ne feledjük el: a paraszt szót is a szláv népektől tanultuk, és egy évezred verejtéke, szégyene és becsülete tette elidegeníthetetlenül sajátunkká.

# A népi kollégiumi mozgalom ügyében*

A NÉKOSZ vezetésében elkövetett hibákról, kijavításukról és a követendő útról hozott igen komoly és figyelmet keltő határozatot az MDP Politikai Bizottsága, s ugyanerről beszélt részletesen Révai József a NÉKOSZ kommunista aktívájának értekezletén. Ez a figyelemre méltó és jelentős esemény szükségessé teszi, hogy a magunk részéről is hozzászóljunk a NÉKOSZ kérdéséhez. Még inkább szükségessé és kikerülhetetlenné teszi hozzászólásunkat, hogy a Magyar Vasárnap szeptember 26-i és október 3-i számában Parragi György is hozzászólt a NÉKOSZ problémájához, és szavaiban érezhetően kifejezést kapott a jól ismert ellenséges indulat az egész népi kollégiumi mozgalommal szemben.

Természetesen egy pillanatra sem állítjuk egymás mellé a két kritikát. Parragi rosszindulatú, tájékozatlan kritikája csupán alkalmat ad arra, hogy a NÉKOSZ-mozgalom eredményét, értékét és pozitív oldalát megmutassuk, amit egyébként elhagyhattunk volna, és kezdhettük volna a kritikai szempontokon kiindulva az MDP bírálatából. Parragi hozzászólása azonban elkerülhetetlenné teszi, hogy az ilyesfajta kritikák felé kiemeljük a népi kollégiumi mozgalom eredményeit és pozitív értékeit is, mert úgy látszik, hogy a bíráló hang bátorította az ellenséget is.

Az MDP Politikai Bizottságának határozata elég érthetően utal a NÉKOSZ-mozgalom jelentőségére és eredményeire, mondván: „a Politikai Bizottság felelősnek érzi magát a nagy jelentőségű és komoly érdemeket szerzett népi kollégiumi mozgalom jövőjéért, a kollégiumi mozgalom egészséges fejlődéséért." Ehhez mi a magunk részéről a következőket tesszük hozzá.

A népi kollégiumi mozgalom minden hibája ellenére, ami veszedelmes arányokban kifejlődött a NÉKOSZ vezetésében, a magyar értelmiségi fiatalság vitathatatlan értékű és történelmi jelentőségű mozgalma. Még inkább növeli jelentőségét, hogy a kollégiumi mozgalom nem kormányintézkedésből, hanem a régi kollégisták önálló kezdeményezéséből indult, és a pártok támogatásával vált országos mozgalommá. A kollégiumi mozgalmat tehát úgy kell tekintenünk, mint a magyar ifjúság legjavának nagyszerű kezdeményezését és egyre szélesedő mozgalmát. Arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a kollégiumi mozgalom hihetetlen nehézségek közepette, a reakció állandó ostromának kitéve, ellenséges kollégiumi mozgalmak szüntelen áskálódásai ellenére haladt előre. Arról is sokat lehetne beszélni, hogy milyen anyagi nehézségek, nélkülözések, éhezés és fagyoskodás mellett szerveződtek sorra a népi kollégiumok, és milyen rendkívüli erőfeszítéssel jutottak végre mégis tűrhetőbb helyzetbe. Parragiéknak mindezt nagyon jól illenék tudni, s ha mégis elfeledkeznek róla, akkor ez azt jelenti, hogy nekik mindez nem fontos, ami érték és eredmény a népi kollégiumi mozgalomban, mert ők csak ellenséget keresnek benne, és a felelős bírálatot is kárörömmel veszik a szájukra.

Nem célunk azonban az, hogy a népi kollégiumi mozgalmat védjük az indokolt és szükséges bírálattal szemben, amikor mi a magunk részéről kezdettől fogva érvényesítettük a legkomolyabb és legfelelősebb bírálatot.

Emlékezzünk csak vissza arra, hogyan kezdődött az egész kollégiumi mozgalom. Legelőször az 1930-as évek végén a néprajzi tanszék körül és *Györffy István professzor* személye körül gyülekeztek azok a paraszt származású fiatalok, akik „parasztfőiskolásoknak" nevezték magukat, és külön hajlékot igyekeztek teremteni maguknak az akkori dzsentri, horthysta és fasiszta fiatalság kietlen világába. A törekvés helyes volt, és mi minden erőnkkel támogattuk őket. Rögtön, az első pillanatban azonban kritika alá vettük azt a soviniszta parasztromantikát, amivel első csoportosulásuk indult. A legkeményebben és a legélesebben szembeszálltunk ezekkel a hajlamokkal, akkor is, amikor mint *Bolyai-kollégium,* parasztromantikus ködbe burkolózva próbáltak szervezkedni, és még inkább akkor, amikor a Turul Szövetség szárnyaiba kapaszkodtak. És kritikánk nem volt eredménytelen. A legtöbb régi kollégista már ekkor kigyógyult a fasizmus felé sodró faji romantikából, és kezdte megtanulni, hogy a nép nem vérségi mítosz, hanem a dolgozó osztályok, a munkásosztály és a parasztság szövetsége a haladó értelmiséggel együtt.

Így tisztult ki a veszedelmes elemekkel átszőtt kezdeményezés azzá a haladó kollégiummá, ami a *Györffy István kollégium* lett. Azt jól láttuk, hogy a Györffy kollégiumban is vannak veszélyek. Még mindig sok hamis parasztromantika maradt a kollégisták gondolkozásában, és ez veszedelmesen párosult kispolgári anarchizmussal és nem mindig kellően megalapozott egyéb politikai indulatokkal. Ezekkel a veszélyekkel szemben mi a felelős és elmélyedő politikai tanulásra és helytállásra buzdítottuk a fiatalokat, és arra is állandóan serkentettük őket, hogy a szakmai tudást is lelkiismeretesen és komolyan meg kell szerezniök. Legfőképpen pedig arra irá-

* Szabad Szó, 1948. október 10.

nyítottuk őket, hogy találják meg a kapcsolatot a munkásmozgalommal, és paraszti öntudatuk kapcsolódjék és oldódjék fel a munkásosztály, a dolgozó parasztság és az értelmiség szövetségén alapuló politikai mozgalomban.

Kimondhatjuk, hogy ez a kritikánk sem volt hiábavaló, és az alapító kollégisták legnagyobbrészt a fejlődésnek erre a helyes útjára léptek.

Amikor a Györffy-kollégisták a népi kollégiumi mozgalmat kezdték szervezni, és egyre több népi kollégiumot alapítottak, akkor is teljes erővel mellettük álltunk. És a kollégiumi mozgalom első hősies hónapjaiban valóban az öröm és lelkesedés érzését váltották ki belőlünk, és nem a kritikára kerestük az okot, hanem minden erőnkkel a mozgalom szélesítésén fáradoztunk. Ugyanezt tette a Magyar Kommunista Párt is. Ebben az időben sem a kommunisták, sem mi, valóban nem a kollégiumi mozgalom kritizálásával foglalkoztunk, hanem harcoltunk értük mind a MAKE, mind a DOKOSZ kollégiumok reakciós és ellenséges kollégiumi törekvéseivel szemben.

Amikor az ország politikai fejlődése során eljutottunk oda, hogy mind a MAKE, mind a DOKOSZ kollégiumok alól kidőlt a politikai támasz, és a népi kollégiumi mozgalom kiterjedhetett az összes kollégiumokra, akkor nyomban elérkezettnek láttuk az időt a népi kollégiumok belső fejlődésének a kritikájára. Kritikai szempontjaink, amelyeket több mint egy esztendeje minden lehető alkalommal és minden illetékes helyen kifejezésre juttattunk, nagyjában-egészében egyezőek azzal, amit a Magyar Dolgozók Pártja mostani határozata kifejez. Amint Révai József részletesebb kritikájában kifejti, lényegében három ponton követtek el súlyos hibákat a vezetők, s ezeknek a következményei egyre szélesebb területen kezdtek megnyilvánulni. Ez a három pont a következő: a kollégisták helytelen viszonya a parasztsághoz, a kollégisták helytelen viszonya a munkásosztályhoz és végül az a helytelen törekvésük, hogy elszigeteljék magukat az ifjúsági mozgalom szélesebb köreitől.

Ami a parasztsághoz való helytelen viszonyukat illeti, a tekintetben egyetértünk mindazzal, amit az MDP határozata kifejezett. Egyetértünk azzal, hogy a NÉKOSZ köreiben helytelen parasztimádó ideológia fejlődött ki, és annak alapján helytelenül és romantikusan szemlélték mind az egész parasztságot, mind pedig a saját paraszti származásukat. Ugyanaz a veszedelem ez, ami a Bolyai-kollégium idejében fenyegette a fiatalokat, s amit a Györffy-kollégium idején már nagy részben sikeresen leküzdöttek, de ami később a NÉKOSZ-mozgalom keretei között újra felütötte a fejét. Van azonban hozzátennivalónk ehhez a kérdéshez.

Nemcsak azt a hibát követte el Kardos László és a többi NÉKOSZ-vezető, hogy a parasztimádat hibájába esett, hanem azt is, hogy ugyanakkor elszigetelték magukat a parasztság valóságos politikai és társadalmi harcaitól, és míg egyfelől öntudatukban hamis parasztromantikát tenyésztettek ki, addig gyakorlati magatartásukban lenézték és fölényesen lekezelték a parasztság mindennapi harcait. Az igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy mind a földosztásban, mind a földműves-szövetkezetek megszervezésében rendkívül komoly és értékes munkát végeztek a kollégisták. Azonban már ebben a munkájukban is érezhető volt egyfelől ideológiájuk romantikára hajlamos parasztimádata, másfelől pedig fölényes elvonatkozásuk a parasztság mindennapi életének apró gondjaitól és küzdelmeitől. Ezt mi kezdettől fogva veszedelmes eltévelyedésnek ítéltük, és egyformán bíráltuk Kardosék elvont népi romantikáját és fölényes elvonatkozásukat a parasztság mindennapi társadalmi és politikai harcaitól.

Tökéletesen egyetértünk azzal is, amit az MDP határozata a munkásosztályhoz való helytelen viszonyukról mond. Tökéletesen egyetértünk azzal, hogy a kollégiumokban a paraszt származású diákok mellett mind több munkás származásúnak is kell lennie, és azzal is, hogy az egész kollégiumi mozgalomnak fel kell ismernie a munkásosztály vezető szerepét és a munkásosztály ideológiájának jelentőségét. Mindezzel egyetértünk, de ehhez is van hozzászólnivalónk.

A kollégiumi vezetők hibája nemcsak abban mutatkozott meg, hogy nem ismerték fel a munkásosztály vezető szerepét és különösképpen a munkásosztály pártjának az irányítását, hanem abban is, hogy általában minden vezető politikai erőt lebecsültek, és igyekeztek elszigetelni magukat. Ugyanezt a magatartást tanúsították a Parasztpárttal szemben is. Miközben narodnyik hajlamaik helytelen parasztimádatra ragadták őket, ugyanakkor lebecsülték és szinte semmibe vették a Parasztpártnak mint a dolgozó kisparasztság szervezett politikai mozgalmának mindennapi harcait és munkáját. Mi természetesen elsősorban a Parasztpárttal szemben tanúsított helytelen magatartásukat tettük szóvá. De eközben az is kiderült, hogy a Parasztpártot nem azért veszik semmibe, mert a munkásosztály pártjának vezető szerepét tartják mindenekfelett fontosnak, hanem ellenkezőleg: azért becsülték le a Parasztpártot, mert minden pártot, minden vezető politikai erőt illetéktelennek tartottak arra, hogy vezetését magukra nézve elfogadják és kövessék. A hiba, hogy nem ismerték fel a munkásosztály pártjának irányító szerepét, megduplázódott azzal, hogy minden vezető politikai erő szerepét, így a Parasztpártét is, lebecsülték.

Végül a harmadik hibaforrás, hogy elszigetelték magukat az ifjúsági mozgalom szélesebb köreitől. Ez szülte a túltengő NÉKOSZ öntudatot, és ez szülte azt a kispolgári anarchizmust, amely politikai magatartásukban éppen úgy, mint magánéletükben megnyilatkozott. Az MDP bírálatának idevágó pontjaival is teljes mértékben egyetértünk. És nem most értünk egyet, hanem kezdettől fogva arra irányítottuk kritikánkat, hogy a kollégiumi

mozgalom vezetőinek helytelen elzárkózását és kispolgári anarchizmusát minél hatásosabban visszaszorítsuk.

Most, hogy az MDP teljes politikai tekintélyével kimondta a bíráló szót, és belenyúlt a kollégiumi mozgalom vezetésébe, örömmel üdvözöljük régóta hangoztatott kritikai szempontjaink hatásos és súlyos érvényesítését. Azt is teljes együttérzéssel és egyetértéssel üdvözöljük, hogy az MDP felelős vezetői a követendő útra nézve nagyon komoly és nagyon határozott útmutatást adtak a kollégiumi mozgalom vezetőinek. A dolog természete szerint az MDP Politikai Bizottságának bírálata és útmutatása elsősorban a kollégiumi mozgalom kommunista tagjainak szól. Szükséges és helyes tehát, hogy mi a nem kis számú parasztpárti kollégistáknak is hasonlóképpen félreérthetetlen és határozott útmutatást adjunk. Most is elmondott és más alkalommal is kifejezett kritikánkon túl egy alapvető és döntő szempontra kell itt rámutatnunk.

A NÉKOSZ parasztpárti kollégistáinak is meg kell szívlelni mindazt, amit az MDP bírálata magában foglal, mert ezt a mi parasztpárti elveink és törekvéseink is megkövetelik.

A munkásosztály és a parasztság az kettő. A munkásosztály a társadalmi fejlődésnek a kapitalizmus viszonyai között kifejlett élcsapata, amely a kapitalizmus elleni harcban és a népi demokrácia előrehaladásában vitathatatlan vezető szerepet tölt be. Ezzel szemben a dolgozó parasztság még lenyűgözve a feudalizmus örökségétől és a kapitalista befolyástól, ebben a harcban ingadozóbb és tehetetlenebb. A mi parasztmozgalmunk alapvető politikai feladata tehát az, hogy a parasztság sikeresen tudjon megbirkózni feudális és kapitalista gátlásaival, és a munkásosztály vezetését követve fel tudja szabadítani magát a tőkés elnyomás uralma alól. Ezért van történelmi hivatása olyan parasztmozgalomnak, mint amilyen a Parasztpárt.

Nem így áll azonban a helyzet az értelmiséggel, különösképpen nem azzal az értelmiséggel, amely most a népi demokrácia harcaiban és előrehaladása során nő fel. *Nem lehet külön értelmisége sem a munkásosztálynak, sem a parasztságnak. Az új magyar társadalom értelmisége csak egységes lehet, egyformán hű képviselője és munkástársa a munkásosztálynak és a dolgozó parasztságnak. Minden olyan törekvés, amely külön paraszti értelmiséget akarna kialakítani, alapvető politikai eltévelyedés.* Olyan értelmiségi réteg, amely külön a parasztságra támaszkodnék, nem volna más, mint értelmiség a munkásosztállyal és a munkásosztály értelmiségével szemben. Minden paraszti származás és minden paraszti együttérzés a dolgozó parasztsággal nem lehet ok arra, hogy külön paraszti értelmiségnek az ábrándját kergessük. Ellenkezőleg. *Minél hűségesebben és minél töretlenebbül akar egy paraszt származású diák a parasztságot szolgáló értelmiséggé fejlődni, annál inkább össze kell kapcsolódnia a munkásosztály értelmiségével. A dolgozó nép egységes értelmisége a cél, amit kollégiumi mozgalmunkban el kell érnünk, és ebben az értelemben a nép nem jelenthet külön parasztságot, hanem jelenti a dolgozó osztályok összességét a munkásosztály történelmi vezető szerepével.*

Ez a cél és ez a feladat világosan megszabja azt is, hogy minden paraszt származású diáknak éppen azért, mert élményei és családi kapcsolatai közelebbről a parasztsághoz fűzik, fokozott öntudattal kell hogy felismerje a munkásosztály jelentőségét, és öntudata, gondolkodása fejlődésével megtalálja az utat a munkásosztály által képviselt politikai gondolkodáshoz és ideológiához.

*A népi kollégiumok paraszt származású és parasztpárti tagjainak tehát az a feladata, hogy a munkásosztály szerepének a felismerésében és a munkásosztály ideológiájának a megértésében összeforrjanak a munkás származású kollégistákkal. Így lehetnek csak hű fiai a dolgozó parasztságnak, és így válhatnak a nép értelmiségévé.*

Végezetül őszinte egyetértéssel és lelkes együttérzéssel csatlakozunk az MDP Politikai Bizottságának ahhoz a felhívásához, hogy a népi kollégiumok diákjai, kommunisták és nem kommunisták, egyesült erővel tegyék jóvá az elkövetett hibákat. Mi a Parasztpárt nevében ugyanezt várjuk el a parasztpárti kollégistáktól, és biztosak vagyunk abban, hogy közös erővel a munkásosztály és a parasztság egységes és közös értelmiségi élgárdájává nevelhetjük mind a paraszt származású, mind munkásszármazású kollégista fiataljainkat.

# A szakszervezetek példája és a dolgozó parasztok új szövetsége*

A Nemzeti Parasztpárt Országos Vezetőségének szeptemberi határozata kimondja: „Sürgető politikai és szervezeti feladatunknak tartjuk, hogy a párt teljes erejével kivegye részét a népi államhatalom fejlesztésének és a demokrácia népi szervezeteinek munkájából." Arra is rámutatott határozatunk, hogy a parasztság szempontjából is, de egész demokráciánk erősödése és fejlődése szempontjából is különösen nagy jelentősége van annak, hogy megteremtsük a dolgozó parasztság egységes általános népi szervezetét. Éppen ezért azt is kimondotta határozatunk, hogy „különösen nagy gondot kell fordítanunk arra, hogy az UFOSZ és FÉKOSZ egyesüléséből kialakuló nagy, általános parasztszervezetben, a dolgozó parasztság egységes szervezetében, minél nagyobb számban tömörüljenek pártunk tagjai."

Ennek az egységes paraszti szervezetnek a megteremtésére elérkezett az idő. A most következő hetekben folyik falvainkban és tanyakörzeteinkben az UFOSZ és FÉKOSZ egyesülésének előkészítése, és november 28-án összeül a kongresszus, amely kimondja a két szervezet egyesítését és ezen túlmenően a széles paraszti tömegekre kiterjedő általános, egységes paraszti szövetség megalakítását.

Megszületik tehát végre az a paraszti szervezet, amely magában foglalja a kis- és középparasztság hatalmas tömegeit, s a munkásosztállyal való szövetség alapján és szellemében megteremti a parasztság számára a pártokat és termelési ágakat egybefoglaló hatalmas paraszti szervezet alapjait.

Régen, a fölszabadulás előtt is voltak mezőgazdasági szervezeteink. Voltak különböző mezőgazdasági érdekképviseleti szövetségek és „gazdatársadalmi" alakulatok. Ilyen volt az OMGE, a Gazdaszövetség, a faluszövetség, a Kisbirtokosok Szövetsége és emellett igen sok különleges egyesülés az egyes mezőgazdasági ágak számára. Ezeket a régi agrárszervezeteket szívesen elfelejtenénk, hogy helyükbe más szellemben, más alapon, a parasztság igazi szervezeteit építsük fel. Nem haszontalan azonban, ha most, amikor ezt az igazi paraszti szervezetet megalakítjuk, visszatekintünk ezekre a régi agrárszervezetekre, hogy világosan megkülönböztessük ezektől most épülő szövetségünket.

A régi agrárszervezetek bárhogy leplezték is, fenntartás nélkül osztályszervezetek voltak. A nagybirtokosok és a nagygazdák vezetésével kapitalista alapon nyugvó agrártestületek voltak, amelyek csak néma tömegként szervezték magukba a dolgozó kisparasztságot, és tevékenységüket minden esetben és feltétlenül alárendelték a tőkés érdekeknek. Nagy gondot fordítottak ugyan arra, hogy ezt a tőkés jellegüket elleplezzék, azonban minden dolgozó paraszt rövid tapasztalás után rájöhetett arra, hogy ez mind csak beszéd, a lényeg e szervezetekben a mezőgazdasági tőkés érdekek szolgálata.

Az is jellemzője volt ezeknek a régi szervezeteknek, hogy hangos agrársovinizmus, hamis agrárizmus uralkodott kereteik között. Állandóan a különleges mezőgazdasági érdekeket hangoztatták, és hangzatos fogalmazásban tárták fel a mezőgazdaság problémáit. Egyszóval a mezőgazdaság problémáit nem igaz valóságukban, nem reális összefüggéseikben, hanem a demagógia tükrében vetették fel, ami természetesen azt eredményezte, hogy hamis illúziókat keltettek és a valóságban nem tudták szolgálni mezőgazdaságunk, különösen pedig parasztságunk gazdasági és társadalmi fejlődését.

A nagy agrárindulat és hangos agrárdemagógia mögött ugyanis nem a kapitalizmus tőkés ereje elleni harc volt a célja a szervezetnek, hanem ellenkezőleg: a parasztság elkábítása és elvakítása az igazi ellenséggel, a tőkés erőkkel szemben. A különleges agrárérdekek hangoztatása tehát nem az ipari és kereskedelmi nagytőke, még kevésbé a mezőgazdasági nagytőke ellen irányult, hanem ellenkezőleg: az ipari munkássággal és a dolgozó parasztsággal szemben leplezte és védte a tőkés nagygazdák érdekeit.

Végeredményben tehát a régi nagybirtokos és nagygazda mezőgazdasági szervezetek egyfelől tőkés érdekek szolgálatába igyekeztek állítani a dolgozó parasztságot, másfelől pedig hamis agrárizmussal lehetetlen utakra igyekezett vinni a mezőgazdaság fejlődését.

A fölszabadulás után ezek a régi fajta reakciós agrárszervezetek formailag megszűntek. A szellem és a politikai szándék azonban, amely kereteik között kifejlődött, nem enyészett el. Hiába igyekeztünk mi, a mi pártunk is, meg a munkásosztály pártjai is, megalapítani az igazi dolgozó paraszti szervezeteket, a régi tőkés agrártörekvések nem szűntek meg, és új formát kerestek érvényesülésükre.

Már a fölszabadulás első évében megrendeztük a földhöz jutott parasztság kongresszusát, a mi pártunk, a FÉKOSZ és a Magyar Kommunista Párt közös munkájával, s azon a kongresszuson már kitűztük a célt, hogy a dolgozó parasztság igazi gazdasági és társadalmi szervezetét megteremtsük. Miután azonban akkor a régi agrár-

* Szabad Szó, 1948. október 17.

szellem és a nagygazdák befolyása politikai téren is érvényesült, és az akkori Kisgazdapárt teljes mértékben vállalta ezeknek az érdekeknek a képviseletét, szándékunk meghiúsult. Egy esztendei próbálkozás után végre mégis létrejött az Újgazdák és Földhöz jutottak Országos Szövetsége, állandó és keserves harcban a nagygazda érdekeket szolgáló politikai erőkkel. Természetes azonban, hogy az UFOSZ nem válhatott általános paraszti szervezetté, hiszen céljául – az akkori helyzetben nagyon helyesen – csak a földhöz jutott parasztság szolgálatát és érdekvédelmét tűzte maga elé. Megállapíthatjuk, hogy ezt a célt nagyjában-egészében elérte, és egyúttal annak az útját is megmutatta, ahogy szívós munkával és politikai céltudatossággal az újgazdák körén túl a dolgozó kis- és középparasztság szervezetét is meg lehet teremteni.

Miközben mi a dolgozó parasztság érdekében és képviseletében új meg új erőfeszítéseket tettünk igazi paraszti szervezet létrehozása érdekében, azalatt nem nyugodott az a tábor sem, amely a régi nagybirtokos és nagygazda agrárszervezeteket szerette volna életre hívni. A Parasztszövetség keretében újra meg újra próbálkozott szervezkedni ez a törekvés, míg az összeesküvőkkel való nyilvánvaló kapcsolat leleplezésével meghiúsult a szándékuk. Ugyanazok a politikai erők, amelyek a parasztegység hamis jelszavával a Parasztszövetséget erőltették, azzal is megpróbálkoztak, hogy egy törvény által rendelt hivatalos mezőgazdasági érdekképviseleti szervezetet létesítsenek. Javaslatuk szerint a mezőgazdasági érdekképviseleti szerv egyenes jogutódja lett volna a régi agrárszervezeteknek, és benne feltétlenül érvényesült volna a földbirtokosok és nagygazdák osztályérdeke. A dolgozó kisparasztság számára ez a szervezet csupán hangzatos jogokat és szép óhajtásokat nyújtott volna anélkül, hogy lényegében a dolgozó parasztság felemelkedésének, gazdasági és társadalmi harcainak az eszközévé válhatott volna. Akár a Parasztszövetség, akár a Parasztszövetség hívei által erőltetett mezőgazdasági érdekképviselet létesült volna meg, abban ugyanaz a szellem uralkodott volna, mint a régi agrárszervezetekben. Egyfelől hamis és veszedelmes agrárdemagógia, másfelől pedig a tőkés érdekek védelme és érvényesítése a mezőgazdaságban.

Most már mindezeken túl vagyunk. A magyar demokrácia fejlődése elérkezett arra a fokra, amikor tőkés erők nem állhatják többé útját a dolgozó nép előrehaladásának és szervezkedésének. Most már elérkeztünk oda, hogy végre lehetségessé vált az igazi paraszti szervezet megalapítása és kiépítése. Olyan paraszti szervezet megteremtése, amely valóban érdekképviseleti szerve lesz a parasztságnak, mert a dolgozó parasztságra, a kis- és középparasztságra épül, és minden parasztellenes erővel, minden tőkés befolyással szemben meg nem alkuvó harcot folytat. Olyan szervezet lesz, amely a dolgozó parasztság igazi érdekei szerint végzi el a parasztság gazdasági, társadalmi és kulturális feladatait, egységbe foglalva a dolgozó parasztság minden rétegét, szembefordulva a mezőgazdaság tőkéseivel és szövetséget tartva az ipari munkássággal.

A régi agrárszervezetek igyekeztek elleplezni azt, hogy osztályszervezetek. Mi nem titkoljuk, hogy a most felépülő paraszti szervezetet a dolgozó parasztság osztályszervezetének, a tőkés osztállyal szembenálló és minden tőkés befolyással harcba szálló paraszti szervezetnek akarjuk. Azt akarjuk, hogy a mi paraszti szövetségünk mint a dolgozó parasztság testülete, a munkásosztállyal együtt haladva erős és szilárd frontunk legyen a tőkés osztályok mindenféle próbálkozásával és befolyásával szemben.

Abban is döntő különbség van a régi agrárszervezetek és a mi mostani paraszti szövetségünk között, hogy mi nem a régi agrárszellemet akarjuk érvényesíteni. Nem azt az agrárizmust szolgáljuk, amely a mezőgazdaság káros elkülönülését akarta, és ebből kiindulva agrárillúziókat festett, s haszontalan és tehetetlen agrárdemagógiával igyekezett a mezőgazdaság vélt érdekeit szolgálni. Nem! Ezzel a szellemmel lényegében akkor leszámoltunk, amikor a földreformot végrehajtottuk. Most pedig, amikor paraszti szövetségünket felépítjük, le kell számolnunk ennek a szellemnek minden nyíltan vagy titokban élő maradványával, hogy megteremthessük az igazi paraszti gondolkodást, amely előreviszi mind gazdasági, mind társadalmi, mind kulturális tekintetben annyira elmaradt parasztságunkat. Nekünk végérvényesen fel kell ismernünk, hogy a parasztság társadalmi és gazdasági sorsa nem a paraszti elkülönülés hamis jelszavaival vihető előre, hanem azzal, ha egész demokráciánk, egész társadalmunk fejlődésébe beilleszkedve, a parasztság és a mezőgazdaság is megtalálja a fejlődés útját.

Éppen ezért minden körülmények között biztosítanunk kell, hogy *ennek a szövetségnek a vezetése a dolgozó parasztság kezében legyen.* Olyan szervezetet akarunk, melyet nem földbirtokosok és nagygazdák vezetnek, hanem a dolgozó kisparasztság igazi érdekeinek a szolgálata, s ez kifejeződik abban is, hogy a szövetség vezetése a dolgozó kis- és középparasztság képviselőinek a kezébe kerül.

Nem lehet senkinek kétsége aziránt, hogy ilyen alapokon és ilyen szellemben ki tudjuk építeni most megalakuló paraszti szövetségünket. Akkor pedig elmondhatjuk: van olyan szervezete a parasztságnak, amely sikeresen és eredményesen tudja szolgálni a parasztság mindennapi gondjainak a megoldását éppen úgy, mint általános történelmi fejlődésének a szolgálatát.

Mindenekelőtt hatalmas *gazdasági feladatok* várnak erre a paraszti szervezetre. Szervezőmunkával, felvilágosítással és oktatással, a helyes termelési törekvések szolgálatával egyformán azt kell elérnünk, hogy kimozdítsuk paraszti termelésünket abból az elmaradt és megrekedt állapotából, amit a régi rendszertől örököltünk.

Az új paraszti szervezetnek ezt a feladatot két irányban is meg kell oldania. Egyfelől a földtelen parasztságot munkavállalásban, földhöz és bérlethez juttatásában kell segítenie úgy, mint azt régen a földmunkások szakszervezete tette. Ezt a szakszervezeti feladatot annál komolyabban el kell látnia az új szervezetnek, mert az agrárproletariátus a földreformmal nem szűnt meg teljesen, sőt a felnövő fiatalokkal, a természetes birtokelaprózódással és a juttatásból kimaradt hazatérő hadifoglyokkal a földtelen parasztság száma máris felnövekedett, és ezután is növekedni fog. Másfelől pedig a törpe- és kisbirtokos kistermelő parasztságot kell szolgálnia az új szervezetnek a termelés minden területén. Szolgálnia kell úgy, hogy nem a régi agrárszervezetek nagyhangú demagógiáját folytatja, hanem valóságos és eredményes szolgálatot tud nyújtani a kistermelő parasztoknak termelésük minden kérdésében.

A legnagyobb munka a *szövetkezetek terén* vár az új paraszti szövetségre. Szövetkezeti mozgalmunk hivatott arra, hogy egész paraszti termelésünket a szövetkezeti megszervezés segítségével tervszerűvé tegye, a fejlődés magasabb fokára emelje, és bevigye a mezőgazdaságba a modern technikai fejlődés eredményeit.

Nem jelentéktelenek az új szervezet *társadalmi feladatai* sem. A régi agrárszövetkezetek, termelési egyesületek, érdektársulások és gazdakörök úgy szétforgácsolták a parasztságot, hogy nem valóságos érdekei szerint került a parasztság egymás mellé vagy egymással szembe, hanem a tőkés befolyás érdekeinek megfelelően. Ezt a helyzetet fel kell számolnia az új szövetségnek. A dolgozó parasztság közös társadalmi alapjain, közös osztályérdeke alapján egységbe kell fognia a sok részleges paraszti tömörülést és szervezetet. Meg kell teremtenie a kis- és középparasztság közös munkásérdekű frontját, és ezen belül az igazi paraszti egység testvéri szellemét kell kifejlesztenie, támaszkodva a munkásosztályra és szembefordulva a tőkés osztályok minden befolyásával, elsősorban a mezőgazdaság tőkéseinek, a kulákságnak a törekvéseivel.

Nem hanyagolhatja el az új szövetség a parasztság *kulturális és nevelési szolgálatát* sem. Annyi tanulnivalója van a parasztságnak, hogy mind a mezőgazdasági szaktudásban, mind általános ismeretekben, mind az igazi népi kultúra fejlesztése tekintetében szövetségünknek versengeni kell az iskolai és iskolán kívüli intézményekkel.

A feladatok, amelyek előttünk állanak, rendkívül nagyok. De megoldásukra biztos reményt nyújt az, hogy a felépülő paraszti szövetség nem áll egymagában, nem áll segítség és támasz nélkül. Segíteni fogja feladatainak elérésében demokráciánk minden állami és társadalmi intézménye, de különösképpen erős támasza lesz a szövetség munkájának a munkásosztálynak és a munkásosztály szervezeteinek a segítsége.

Most tartja XVII. kongresszusát a *Magyar Szakszervezeti Tanács.* Világraszóló ünnepe ez a magyar munkásosztálynak, s ebben a kongresszusi ünnepben részt vesz a parasztságnak az a része is, amely a földmunkás szakszervezet iskolájában tanulta meg a politikai harc és a társadalmi haladás igazságait és gyakorlatát. A szakszervezeti mozgalom az ipari és értelmiségi dolgozók körében hatalmas szervezetté nőtt, és olyan tömegereje lett a dolgozók osztályának, amely erős várként áll minden kapitalista erővel és befolyással szemben. Amikor a dolgozó parasztságnak hasonló nagy és erős szervezetét kezdjük kiépíteni, akkor minden figyelmünket a szakszervezet példájára kell fordítanunk.

Üdvözöljük a Szakszervezeti Tanács XVII. kongresszusát, mint élő példáját annak, hogy a dolgozó osztályok szilárd öntudattal, saját érdekeik helyes felfogásával és szívós szervezőmunkával megteremthetik maguknak azt a szervezetet, amely valóban a dolgozók szervezete, és sikeresen szolgálja érdekeiket és céljaikat. Úgy üdvözöljük tehát a Szakszervezeti Tanács kongresszusát, hogy ez *példaként áll előttünk,* és a szakszervezeti mozgalom példáján tanulva akarjuk a parasztság hatalmas szervezetét felépíteni. De úgy is üdvözöljük a Szakszervezeti Tanács kongresszusát mint nagy múltú és előttünk járó testvérmozgalmat. Szoros és megbonthatatlan szövetséget akarunk tehát a szakszervezetben szervezett dolgozókkal, és azt akarjuk, hogy az új általános paraszti szövetség méltó párja legyen az ipari és értelmiségi dolgozók szakszervezetének abban a harcban, amelyet demokráciánk fejlesztéséért és előbbreviteléért folytatunk. A testvéri szövetség a szakszervezeti mozgalom és az új paraszti szövetség között az az erő, amely a munkásosztály és a parasztság politikai szövetsége alapján, parasztságunkat is és az egész dolgozó népet is előreviszi a gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődés útján.

# Szervezhető-e a magyar nép?*

Sokszor és túlságos buzgalommal felelnek ma erre a kérdésre országunkban és a legtöbbször indokolatlan egyszerűséggel. Az egyik oldalon úgy szól a felelet, hogy igenis szervezhető a magyar nép, azonban a demokrata szellem destruálta a magyarságot, és kifejlesztette önzését, szabadságszeretetét úgy, hogy ma már nehéz az alaptermészetének megfelelő szervezetekbe tömöríteni, éppen ezért erősebb eszközök alkalmazásától sem szabad visszariadni. A másik oldalon viszont úgy gondolják, hogy a magyar nép alaptermészete a szabadság és az egyéniség megalkuvás nélküli igénye és szeretete, s csak durva erőszakkal lehetne a természetével ellenkező fegyelemre szorítani.

Mindkét felelet egyformán torzít és általánosít. Ilyen általános felelet, akármelyik oldalról származik is, nem lehet már, mint előítélet, babona vagy politikai tételek erőszakolása. A magyar nép bizonyosan szervezhető, és bizonyosan nagyon sokféle olyan szervezet van, amelybe durva erőszak nélkül nem kényszeríthető. Ha mondani akarunk valamit erről a kérdésről, akkor mindenekelőtt le kell szállnunk az általánosságok és örökérvényűségek magas lováról, és konkrét helyzetekre és megszabott határok között lehet csak feleletet adnunk.

A kérdés embertani és néplélektani fogalmazásban nagyon világos és nagyon fontos, megválaszolása azonban éppenséggel nem könnyű. Ki mer föltétlen határozottságú feleletet adni arra a kérdésre, hogy karakterét tekintve hajlamos-e a magyar nép a közösségi életre, amikor ilyen szempontú kutatásaink nagyon kezdetlegesek és ellenőrizhetetlenek még? Nem is annyira az antropológia és a néplélektan eredményeiből, mint inkább irodalmunk, történetünk és néprajzi életünk tényeiből úgy tudjuk, hogy a magyar nem nyájnép. Védett és vezetett közösségek helyett az egyéniség megbecsülését és döntési szabadságát kívánja, és a fegyelem helyett a szabadság levegőjét igényli. A magyar ember vitatkozó, opponáló és hevesen tiltakozó karakteréről több hitelességgel szólhatunk, mint meghunyászkodásáról és beletörődéséről.

Komolyságra számot tartó felelet azonban itt sem lehet több annál, mint hogy hajlamokról, készségekről és tendenciáról beszél. Történeti szemlélet előtt pedig még ezek a megállapítások is bizonytalanná válnak. Jól kell emlékeznünk arra, hogy a magyar középkor, ha nem is hűbéri szervezetet, de a magyar szent korona jól szervezett egységét teremtette meg, és a szabad magyarok tudtak királyaink hűséges szolgái lenni akkor is, amikor az nem egészen értük való szervezet volt. Vagy később, négyszáz esztendőn keresztül arra volt hajlandóságuk, hogy egy idegen és erőszakos országigazgatásnak a szervezetébe illeszkedjen, s arra nem, hogy az ellenállást fegyelemvállalással tegye sikeressé. Mi a legjobb és legnagyobb magyaroknak tudjuk azokat, akik hősies harcot folytattak a szabadságért, de ne feledjük el, hogy azok is nagy részben magyarok voltak, akik kiszolgálták az önkényt véreikkel szemben is.

Mindez a szabad magyarokra vonatkozik. Ám a jobbágyság is ilyen volt. Ha tudunk arról, hogy a magyar szabadságért fölkelő seregek tömegét elkeseredett félszabadok és parasztok adták, akkor arról is tudnunk kell, hogy ez a parasztság volt az, amely Közép-Európában legtovább viselte a rendiség fojtogató fegyelmét, és még ma sem szabadult föl egészen. Csak egészen rövid korszak az, amikor az egyéni és a népszabadságért elkeseredetten lelkes alkotmányos harcot vívott az osztrák és az úri elnyomással szemben.

A történelem nem felel egyértelműen kérdésünkre. Éltünk már sokféle szervezetben, és lázadtunk már nagyon sokféle fegyelem és alárendeltség ellen.

Társadalmi szempontból vizsgálva népünk életét még inkább megnehezül a felelet. Hogy népünk inkább a szabadságra és egyéni érvényesülésre hajlamos, mint szervezetre és fegyelemre, s ha történetünk folyama alatt egyszer viselte a közösségek fegyelmét, máskor föllázadt ellene, az a mai életünkre vonatkoztatva még nem dönti el a kérdést. Általános érvénnyel csak az igaz, hogy a magyar nép nem szervezhetetlen, az már nyílt kérdés, hogy adott esetben szervezhető-e, s a felelet azon fordul meg, hogy mire és kik akarják szervezni.

A magyar társadalom közép- és felső rétegei legkönnyebben kaphatók a szervezkedésre, aminek két oka is van: az egyik társadalmi, a másik történeti. A társadalmi ok az, hogy minden szervezetben a vezető helyeket foglalják el, s tulajdonképpen nem magukat szervezik, hanem az alsóbb rétegeket a maguk védelmére. A világháború utáni töméntelen szervezet mind úgy jött létre, hogy a parasztságot és a munkásságot toborozták össze olyan nemzeti célok szolgálatára, amelyek sokkal inkább a közép- és felső rétegek céljai, mintsem a beszervezetteké. A történeti ok pedig, hogy ezek a rétegek annyira, amennyire keresztülestek azon az európai élményen, amely a szabadság és a szervezetlenség világából a fokozott közösségi élet vágyához vezetett. Igaz, hogy a magyar liberálizmus nem szabadította föl úgy az egyént, mint Európa nyugatibb tájain, azonban ugyanazokat a ve-

* Gépelt kézirat. Makó, 1948. október 28. EFB 2942.

szedelmeket és zavarokat nálunk is előidézte, tehát a közösségi szervezet szükséglete nálunk is éppúgy fölmerült. Ma a szociális jellegű nacionalista irányzatok mind az új közösségi, éspedig fajközösségi világ megteremtését ígérik, s nincs okunk kételkedni a kívánság őszinteségében, még akkor sem, ha a megteremtendő közösség iránt aggályaink is vannak. Különösen a fajközösség védelmét és biztonságát az a kispolgárság, amely a legkevesebbet kapott a liberalizmus korszakában, s a legtöbbet várhat egy hierarchikus szervezetű közösségtől.

A munkásság is hajlamos a közösségi életre, ha nem is abban az irányban, amelyben a polgárság és a kispolgárság. Számarányához viszonyítva a magyar városi munkásságnak vannak a legnagyobb és legtömörebb szervezeteik, viszont az is igaz, hogy a munkásság szervezkedési hajlama nem a magyar karakterből, hanem a munkásság osztálytudatából táplálkozik. Ezt mutatja a munkásszervezetek elhelyezkedése is. Legtöbb és legnagyobb ott, ahol a magyar néplélek legkevésbé jut szóhoz: a nagyvárosokban, s leggyöngébb ott, ahol a magyar jelleg a legerősebb: a kisebb városokban és a falvakban. Más országok munkásmozgalmaihoz viszonyítva viszont gyöngébb szervezetű a magyar munkásság, ami azonban sokkal inkább társadalmi okok következménye, mintsem etnikaiaké.

A magyar nép szervezhetőségének az igazi problémája azonban nem a polgárság és nem a munkásság, hanem a parasztság szervezése körül merül föl. Itt ismét két okról kell beszélni, amely a magyar parasztság szervezhetőségét, illetve szervezkedését befolyásolja. A parasztság esetében is az egyik ok társadalmi, a másik történeti.

A magyar parasztság nagyjában és egészében még ma is parasztrend, ami azt jelenti, hogy többé-kevésbé ma is benne él egy olyan közösségi hagyományban, amely az egyéniség hajlamai és vágyai ellenében szabja meg az egyén magatartását. Az, hogy paraszt valaki, azt jelenti, hogy erkölccsé mélyült társadalmi törvényeknek kénytelen engedelmeskedni akkor is, ha osztályhelyzete vagy egyéni hajlamai mást követelnének. A parasztтörvények pedig nagyon is közösségiek, az élet minden pillanatára szabályt írnak elő az egyénnek, és ridegen őrködnek a megtartásán. Az ilyen paraszti állapotot egy nép se bírja a végtelenségig, s ki ilyen, ki olyan úton kifelé igyekszik belőle. A magyar parasztság éppen most van a kiemelkedés vagy helyesebben a kimenekülés útján. Ez a válságfejlődés pedig azt jelenti, hogy minden szervezettségtől és közösségtől menekszik szabadabb tájakra. Csak a parasztközösség és fegyelem nyomorította meg, de fél minden másfajta szervezettől, és az egyéni birtoklás, s egyáltalán az egyéni érvényesülés szabta tájaira kívánkozik. Ezzel a törekvéssel szemben pedig nincsen megértés vagy kényszerítés: a parasztok elemi erővel a fölszabadulás felé igyekeznek.

A másik ok pedig az, hogy a parasztság csak olyan szervezetet ismer, amely fojtogatóan elnyomta, tehát nem tudja elhinni azokat a szervezeteket, amikbe mostanában toborozzák, a saját javát szolgálják. Azt pedig világosan látja, hogy nem paraszt vezetők buzgólkodnak az összeszervezésükön, érthető bizalmatlansággal fordulnak tehát ellene. Míg a szövetkezeti mozgalom nyugaton, de különösen északon parasztok között virágzik a legjobban, mert kebelbeli vezetői tartották kézben, addig minálunk az úri-városi vezetésű parasztok számára való szövetkezetek minden kiváltságolás mellett is alig kelnek életre.

A parasztság tehát nehezen szervezhető. Még akkor is, ha saját vezetők a saját célok szolgálatára igyekeznek szervezeteket teremteni, akkor is óriási az ellenállás. Annyi öntudata és ítélete nincs a parasztságnak, hogy megítélhesse, milyen törekvések szolgálják valóban az ő céljait, tehát a legszebb igyekezettel is szemben állnak, ha az rögtöni eredményt nem ér el. Tanulságos idevágó példákat hozhatok föl a makói hagymatermelők közt folytatott szövetkezeti kísérleteim köréből. Pedig ez a parasztréteg nem abból a fajtából való, amely éppen most lépett ki a szorongató közösségi kötelékek közül, és egyelőre visszatarthatatlanul a szabadságot kívánja. A hagymatermelők már közel egy százada kisvállalkozó kertészek, akik a verseny világában élnek, és a maguk bőrén jöhettek rá szervezetlenségük rettenetes káraira. Minden évben új meg új meglepetések érik őket, s maguk is jól tudják, hogy csak közös akcióval segíthetnek magukon, s mégis ellenkeznek. Határtalan lelkesedéssel fogadták szövetkezeti kezdeményezéseimet szóval, s amikor valóságos fegyelem vállalásra került a sor, már ellenem is fordultak. Azt a fegyelmet, amit minden politikai vonatkozás nélkül vállalhattak volna, azt nem tették egyéniségük és önzésük miatt, azt a fegyelmet pedig, amit politikai vonatkozásban kellett volna vállalniok, nem vállalták azért, mert politikai ellenállásuktól a kenyerüket féltették.

Az tehát a helyzet, hogy a parasztság sem általános célokért, sem különleges érdekekért nem szervezhető könnyen. Politikai hatalommal bizonyára belekényszeríthető akármilyen szervezetbe, azonban sohasem lesz teljes értékű részese annak a szervezetnek. Húzódozik, ellenáll, és ha csak alkalom nyílik rá, kiódzik belőle. Viszont a saját céljaiért való szervezkedését megakadályozza az, hogy ilyen fajta vezetői alig vannak, s ha akadnak is, leküzdhetetlen politikai nehézségekkel kell megküzdeniük.

Mégsem lehetetlen azonban a parasztság megszervezése. De ehhez soraikból való és velük szolidáris vezetők kellenek, és a szervezet félreérthetetlenül a parasztság javát szolgálja. Ilyen szervező mozgalom azonban nem keletkezhet a politikai hatalommal szembenálló helyi kezdeményezésekből, hanem csak úgy, ha egy népért

való politikai irányzat segíti és támogatja a helyi tömörüléseket. Röviden szólva: gyökeres politikai változás kell ahhoz, hogy a parasztság szervezhető legyen.

Minden okunk megvan rá, hogy az osztályonként való szervezhetőség kérdését világítottuk meg először. A szervezhetőség lehetősége és akadályai osztályonként különbözők, számbavételük nélkül minden egyetemes szervezés sorsa bizonytalan. S ha azt az eredményt szűrtük le, hogy a mai magyar társadalom egészében nehezen szervezhető, ez a megállapítás egyáltalán nem áll ellentétben a világháború utáni nemzeti szervezések eredményeivel. Mindnyájan tudjuk, hogy a kurzusonként különféleképpen nevezett nemzeti egységek nagyon is névleges szervezetek voltak, s valóságos közösséggé sohasem tudtak erősödni. Ez a tükör igaz: ennyire szervezhető csak a magyar nép, ilyen vezetők és ilyen célok mellett. De éppen mert ez a helyzet, nyitva van annak a lehetősége, hogy másfajta célokért és más érzületű vezetőség mellett igenis megteremthető a magyar nép közössége. Egy népért dolgozó politikai irány a néppel együttérző vezetőkkel igenis a siker reményében kísérelheti meg a magyar nép megszervezését.

Ám erősen téved az, aki azt hiszi, hogy bármilyen körülmények között nyájszerű közösséget teremthet valaki magyar földön. A totális állam falanszter rendszere ellen minden ellenállás és minden tiltakozás jelen van a magyar népben. Lehetséges erős magyar közösség megteremtése, de ennek az útja nem esik egybe sem a konzervatív úri magyar politika irányával, sem a germán testre szabott állam-mindenhatóság eszméjével. A magyar népközösség csak kuruc közösség lehet: elszánt fegyelemvállalás és egységes védelem minden elnyomás ellen az ember és a nép szabadságáért.

# A FÉKOSZ és az UFOSZ egyesüléséhez*

A magyar parasztságnak történeti fejlődése során különböző társadalmi szervezetei alakultak ki. Jellemzően különbözők ezek a szervezetek a parasztság rétegződése szerint. A fölszabadulás előtt is ilyen különböző jellegű paraszti szervezetek sorakoztak egymás mellett, de így történt ez a felszabadulás után is.

*A magyar szegényparasztságnak a múlt századra is visszanyúló szakszervezeti hagyományai vannak.* A földmunkás szakszervezetek voltak az első szervezeti keretei a szegényparasztság politikai és társadalmi szervezkedési formái. A földmunkás szakszervezetek szorosan a szociáldemokrata munkásmozgalom és az agrárszocialista földmunkás mozgalom nyomán alakultak ki, azonban szükségszerű politikai szerepük mellett, általános szakmai, társadalmi szervezetei is voltak a szegényparasztságnak. Ezenkívül a földmunkás szövetségi körök és helyi csoportok voltak a magyar földmunkás mozgalom iskolái, politikai szervezkedésének alapsejtjei és a kulturális fejlődésnek az otthonai is.

A nagy múltú földmunkás szakszervezetek magától értetődően kiszélesedtek és újabb fejlődésnek indultak a felszabadulás után. Igen helyesen, munkájukat igyekeztek kiterjeszteni a bérmunkás szegényparasztságon túl a kisparasztság tömegeire is. Így lett a Földmunkás Szövetségből a *Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége.* Fokozódó jelentőségüket és megnagyobbodott szerepüket az jellemzi legjobban, hogy a parasztegység politikájának képviselői meg-megújuló harcot folytattak e szakszervezet ellen. Mindent elkövettek annak érdekében, hogy a kisbirtokosokra is kiterjedő földmíves szakszervezet elszigetelődjék, szerepében lesülylyedjen és ne válhassék szélesebb paraszti tömegek tömegszervezetévé. Ezért erőltették vele szemben a parasztszövetségi szervezkedést, azzal a gyakran hangoztatott jelszóval, hogy ez legyen a parasztság szakszervezete. Ennek ellenére a *Földmunkások és Kisbirtokosok Szakszervezete* nemcsak a bérmunkás, agrárproletáriátus feladatait látta el, tehát a munkaközvetítést és a munkaviszonyok ellenőrzését, hanem ezen túl számos területen a kisparaszti termelők gazdasági és társadalmi szervévé is fejlődött. Így bekapcsolta a bérlőszövetkezeteket is és bérlőszakosztályán keresztül a kishaszonbérlő parasztság hatékony képviseletévé vált. Ezen túl pedig több termelési területen, mint a termelés szervező és irányító szerve alakította ki munkakörét.

Kétségtelen azonban, hogy a kisbirtokosokra is kiterjedő földmíves szakszervezet nem hatolt be széles paraszti tömegekbe. Több mint félmillió taggal ugyan a parasztság legszilárdabb és legerőteljesebb társadalmi és gazdasági szervezete lett, kiterjedésének köre azonban alig haladta meg a földmunkás parasztság osztályhatárait.

*Új szervezeti formákat alakított ki a szakszervezet mellett az a földhöz jutott kisparasztság,* amely korábban elég jelentékeny részében régi földmunkás szakszervezetbe tartozott. A földhöz jutott kisparasztság, érthetően, elsősorban a juttatott földben vált érdekeltté és részint a juttatás biztosítása érdekében, részben kisbirtokos gazdálkodásának megalapozása érdekében kívánt társadalmi és gazdasági szervezkedéssel segíteni magán. *A földmíves-szövetkezetek* mozgalma szolgálta legelőször ezt a szükségletet. A földmíves-szövetkezetek az első időben egyetemes szervei voltak a földhöz juttatott kisparasztságnak. Mint szövetkezetek, elsősorban természetesen a földhöz juttatottak gazdasági szükségleteit igyekeztek kielégíteni, tehát a termelési eszközök beszerzését, indulási hitel biztosítását és az új gazdák árubeszerzésének, valamint termékeik értékesítésének a lebonyolítását szolgálták. E szorosabban vett szövetkezeti szerep mellett azonban kezdettől fogva az a jelentősége is megvolt a földmíves-szövetkezeteknek, hogy mint a juttatottak társadalmi szervezetei a juttatás védelme és a juttatott kisparasztság általános érdekképviseletre nem volt teljes mértékben alkalmas, előállt a szüksége annak, hogy a földhöz juttatottak külön társadalmi szervezetet létesítsenek, az Újbirtokosok és Földhöz juttatottak keretében. Miután pedig az UFOSZ szervezetei átvették a korábbi Földigénylő Bizottságok munkakörét is és a földhöz juttatás harci szervezeteivé váltak, ezek a szervezetek mindmáig igen fontos és igen széles körű szerepet töltöttek be a földhöz jutott kisparasztság körében. A földhöz jutottakat csaknem teljes számban magába tömörítette ez a társadalmi szervezet és mindaddig, amíg a juttatott föld problémái megoldást nem nyertek és a juttatás körüli viták meg nem oldódtak, eleven élet folyt ezekben a szervezetekben és a juttatottak mind társadalmi, mind gazdasági szükségleteinek kielégítésében fontos szerepet töltöttek be. Amikor azonban ezek a sajátságos és időhöz kötött feladatok megoldást nyertek, érthetően az UFOSZ szervezetei elvesztették korábbi jelentőségüket.

*Egészen más szervezetei vannak a régi kis- és középparasztságnak.* Ezek a parasztrétegek a régi rendszer idejéből átörökölték annak a kornak jellegzetes kisbirtokos társadalmi szervezetét. Ezek pedig lényegesen különböznek mind a földmunkások szakszervezetétől, mind az új földhöz jutottak szövetkezeteitől és társadalmi

* Fórum, 1948. 11. sz. 878–882.

szervezetétől. A Parasztszövetséget mint különlegesen politikai szervezetet és egyúttal idejétmúlt és megszűnt szervezetet nem számítva, a következő típusai voltak a régi kisbirtokos parasztság szervezeteinek.

Mindenekelőtt voltak *törvényen alapuló és jogszabállyal körülírt szervezetek a termelés legkülönbözőbb területein.* Ilyenek voltak az állattenyésztés, magtermelés, a szőlő- és gyümölcstermelés szövetségei, valamint a cukorrépa-termelők, dohánytermelők, tejtermelők szövetségei, továbbá a Zöldmezőszövetségbe tömörült legeltető társaságok, valamint az ármentesítő társulatok. Ezenkívül hasonlóképpen termelési célok szolgálatában állottak a baromfitenyésztők, kertészek, méhészek szövetségei, amelyek szintén egy-egy termelési ág területén jogszabályokban elismert és bizonyos kiváltságokat nyert termelési társulatok voltak. Ezekben a szervezetekben a vezető szerepet a nagybirtokosok vitték és a helyi szervezetekben is a nagyobb birtokos kulákság tartotta kezében a vezetést.

Másik típusa volt a parasztrétegek szervezkedésének a legkülönbözőbb formában alakult *gazdakörök, kisbirtokos egyesületek.* Ezek a szabad társulás alapján létesült egyesületek nem élveztek ugyan semmiféle jogszabályban foglalt kiváltságot, azonban mégis egy-egy községben, mezővárosban, vagy tanyavidéken a kis- és középparasztság elismert és tekintélyes szervezetei lettek. Vezetésükben ezek is a nagyobb birtokú gazdák szervezetei voltak, sőt a vezetést még olyan egyesületekben is a kulákok tartották a kezükben, amelyekben egyébként egy-egy külvárosi vagy tanyakörzeti kisparasztság tömörült. A Parasztszövetség tulajdonképpen ezeknek az egyesületeknek országos megszervezésével igyekezett tömegszervezetét kialakítani, éppen azoknak a politikai céloknak a szolgálatában, amelyeket ezeknek az egyesületeknek kulák vezetői is magukénak vallottak. A felszabadulás után ugyan az effajta egyesületek egy része megszűnt, más része vezetésében megváltozott, mégis általában ezeknek az egyesületeknek a jellege és vezetésük politikai és társadalmi irányzata gyökeresen nem változott meg. Ma is ezek a szervezetek valóságos ellenállási fészkei a kulákságnak és látszólag ártatlan „politikamentes" működésükben a legélesebb és legelkeseredettebb ellenzéki politikai tevékenységnek nyújtanak otthont. Ugyanez azonban legalább ilyen mértékben elmondható a jogszabályon alapuló termelési szervezetekről is, azzal a különbséggel, hogy ezeket a földmívelésügyi minisztérium régi vezetői még külön is szervezték és irányították.

*Mindenképpen elérkezett tehát az ideje annak, hogy e különböző jellegű paraszti szervezetek között rendet teremtsünk és létrehozzuk a dolgozó parasztság egységes társadalmi és gazdasági szervezetét. A most végbemenő egyesülés az UFOSZ és a FÉKOSZ szervezetei között ezért nem csupán azzal a jelentőséggel bír, hogy ez a két kisparaszti szervezet összeolvad, hanem ezen túlmenően azt is jelenti, hogy az egyesüléssel létrehozzuk a dolgozó kisparasztság általános és egységes társadalmi szervezetét.* Ez az új általános és egységes szervezet természetszerűen nem nyugodhat más alapokon, mint a régi szakszervezetnek és a régi földhöz jutottak szövetségének az alapjain. Magától értetődően nem lehet szakszervezet ez az új testület, de másfelől nem is szakíthat egészen a földmunkás parasztság szakszervezeti hagyományaival. Az lesz tehát az útja az új szervezet fejlődésének, hogy egyik ágon folytatja a szakszervezeti hagyományokat, másik ágon pedig új szellemben és új szervezeti formában kiépíti a kis- és középparasztság gazdasági és társadalmi szervezeteit a régiek helyén. Ezen túl pedig fokozatosan átveszi mindazokat a különleges termelési érdekképviseleti teendőket, amelyeket korábban a nagybirtokosok vezetése alatt álló és a régi államhatalom által támogatott különleges termelési szövetségek láttak el.

A FÉKOSZ és az UFOSZ egyesülése tehát messze meghaladja az egyszerű egyesülés jelentőségét, pedig ez magában véve sem lenne jelentéktelen esemény. Ez az egyesülés egy új, általános paraszti társadalmi szervezetnek az alapjait veti meg és ezeken az alapokon kell kiépítenünk az egész dolgozó parasztságnak, az egész kis- és középparasztságnak széles tömegekre kiható új típusú, a népi demokrácia fejlődésébe illeszkedő szervezetét. Nem kétséges, hogy ennek *az új paraszti társadalmi szervezetnek mind gazdasági, mind társadalmi, mind politikai szerepe és jelentősége egyformán rendkívül nagy.*

*Az új szervezet gazdasági szerepe* különösen fontos és nagy jelentőségű a demokrácia és a mezőgazdaság fejlődésének jelenlegi szakán. A mezőgazdaság fejlődése és a parasztság társadalmi fejlődése mind a feudalizmus, mind a kapitalista múlt örökségei folytán érthetően elmaradt az ország fejlődése és a munkásosztály politikai fejlődése mögött. S hogy elmaradt, ebben nagy szerepe volt azoknak a régi nagybirtokos vezetésű, kisbirtokos társadalmi szervezeteknek, amely még részben ma is megvannak. Az elmaradás egyik fontos tényezője az a régi agrárszellem, amely ezekben a régi agrárszervezetekben kialakult. Ezekben a szervezetekben egy olyan agrárizmus fejlődött ki, amely a mezőgazdaság elkülönülését hangoztatta az ipari termeléstől és ebből kiindulva hamis agrárillúziókat festett és agrárdemagógiával igyekezett a mezőgazdaság vélt érdekeit szolgálni. Döntő szerepe az új szervezetnek az, hogy ezzel a megtévesztő törekvéssel leszámoljon. Most, amikor az új paraszti szövetség felépül, le kell számolni ennek a szellemnek minden nyíltan vagy titokban élő maradványával, hogy megteremthető legyen az igazi haladó paraszti gondolkodás, amely előreviszi az annyira elmaradt paraszti gazdálkodást. Az új szervezetnek széles körben rá kell nevelni a kis- és középparasztságot arra, hogy a parasztság

gazdasági és társadalmi sorsa nem a paraszti elkülönülés hamis jelszavával vihető előre, hanem azzal, ha egész demokráciánk, egész gazdasági életünk fejlődésébe beleilleszkedve a mezőgazdaság és a kistermelő parasztság megtalálja a fejlődés helyes útját.

Ezen az új alapon mérhetetlenül sok és nagy gazdasági feladat vár az új paraszti szervezetre. A mezőgazdasági termelés minden területén széles körű nevelésre, szervező munkára, tanulásra és a mezőgazdaság új fejlődési útjainak a felismerésére van szükség. Ezt a feladatot kell elvégezni az új szervezetnek. Szervezőmunkával, felvilágosítással és a helyes termelési törekvések szolgálatával azt kell elérnie, hogy kimozdítsa paraszti termelésünket abból az elmaradt és megrekedt állapotából, amit a régi rendszertől örököltünk. És ezt a feladatot az új paraszti szervezetnek két irányban is meg kell oldania. Egyfelől a földtelen parasztságot munkavállalásában, földhöz- és bérlethez jutásában kell segítenie, úgy, amint azt régen a földmunkások szakszervezete tette. Ezt a szakszervezeti feladatot a legkomolyabban el kell látnia az új szervezetnek, mert az agrárproletáriátus a földreformmal nem szűnt meg teljesen, sőt a felnövő fiatalokkal, a természetes birtokelaprózódással és a juttatásból kimaradt hazatérő hadifoglyokkal a földtelen parasztság száma máris felnövekedett és ezentúl is növekedni fog. Másfelől pedig a közép- és kisbirtokos parasztságot kell szolgálnia az új szervezetnek, a termelés minden területén. Szolgálnia kell úgy, hogy nem a régi agrárszervezetek agrárdemagógiáját folytatja, hanem valóságos és eredményes szolgálatot tud nyújtani a kistermelő parasztságnak termelésük minden kérdésében.

A legnagyobb munka a szövetkezetek terén vár az új szervezetre. A szövetkezeti mozgalom hivatott arra, hogy egész paraszti termelésünket a szövetkezeti megszervezés segítségével tervszerűvé tegye, a fejlődés magasabb fokára emelje és bevigye a mezőgazdaságba a modern technikai fejlődés eredményeit. Ezt pedig csak úgy érhetik el szövetkezeteink, ha az egész kis- és középparasztságra kiterjedő széles mozgalommá, általános társadalmi üggyé válnak. Ennek elérésében van döntő szerepe az új szervezetnek.

Mind e gazdasági feladatok elvégzése azt jelenti, hogy az új szervezet igazi érdekképviselete lesz a dolgozó parasztságnak. Érdekképviselete lesz, azonban nem olyan, mint amilyennek a régi agrárszervezetek igyekeztek lenni. A paraszti érdekképviselet többé nem az államhatalommal és az ipari termeléssel szemben való érdekvédelmet jelent, hanem a kisparaszti termelés érdekeinek igazi felismerését és ezeknek az érdekeknek a szolgálatát mindazokon az utakon, amelyeket a népi demokrácia gazdasági és politikai fejlődése a parasztság számára megnyitott.

Ezek a gazdasági feladatok kikerülhetetlenné teszik, hogy az új szervezet fokozatosan átvegye az összes régi, törvényen alapuló, vagy szabad társuláson nyugvó termelési szervezetek szerepét. Ezek a termelési társulások ma már teljesen alkalmatlanok arra, hogy a reájuk váró feladatokat a legkisebb mértékben is megoldják. Ezeket a feladatokat a szilárd politikai és társadalmi alapokon nyugvó új szervezet képes csak megoldani és szükséges is, hogy e feladatokat lépésről lépésre magára vállalja.

Nem jelentéktelenek *az új szervezet társadalmi feladatai sem.* A régi agrárszövetkezetek, termelési egyesületek, érdektársulások és gazdakörök úgy szétforgácsolták a parasztságot, hogy nem valóságos érdekei szerint került a parasztság egymás mellé vagy egymással szembe, hanem a tőkés befolyás érdekeinek megfelelően. Ezt a helyzetet kell felszámolnia az új szervezetnek. A dolgozó parasztság közös társadalmi alapjain, közös osztályérdeke alapján egységbe kell fognia a sok részleges paraszti tömörülést és szervezetet. Meg kell teremtenie a kis- és középparasztság közös társadalmi frontját és ezen belül az igazi paraszti egység testvéri szellemét kifejlesztenie, támaszkodva a munkásosztályra és szembefordulva a tőkés osztályok minden befolyásával, elsősorban a mezőgazdaság tőkéseinek, a kulákságnak a törekvéseivel.

Nem hanyagolhatja el az új szervezet a parasztság *kulturális és nevelési szolgálatát sem.* Annyi tanulnivalója van a parasztságnak, hogy mind a mezőgazdasági szaktudásban, mind általános ismeretekben, mind az igazi népi kultúra fejlesztése tekintetében új szervezetünknek versengeni kell az iskolai és iskolán kívüli intézményekkel.

Ezek a társadalmi feladatok azt követelik, hogy a parasztság összes helyi társadalmi szervezetei, gazdakörei, társadalmi egyesületei, olvasókörei, megtalálják a helyüket az új szervezet keretei között. Így lesz elérhető az, hogy a dolgozó parasztság hagyományos helyi szervezetei vezetésükben megtisztulva, tevékeny részesei lehetnek a parasztság nevelésének és társadalmi megszervezésének.

Döntő kérdés, hogy mi *a politika szerepe és jelentősége* az új paraszti szervezetnek. A régi agrárszervezetek igyekeztek elleplezni azt, hogy osztályszervezete, tőkés osztályokkal szembenálló és minden tőkés befolyással harcba szálló paraszti szervezet lesz. Azt kell elérnie, hogy mint a dolgozó parasztság szervezete a munkás–paraszt szövetség elvei alapján társadalmi frontot alkosson a tőkés osztályok minden maradványával és minden befolyásával szemben. Ez az alapvető politikai feladat azt is megköveteli, hogy ennek a szervezetnek a vezetése a dolgozó parasztság kezében legyen. Csak akkor tudja betölteni a reája váró politikai szerepet, ha nem földbirtokosok és nagygazdák vagy azok szószólói vezetik, hanem azok a dolgozó kis- és középparasztok, akik felismerik az osztályhatárokat és minden tőkés befolyással szemben tudják képviselni az igazi paraszti érdekeket.

A feladatok tehát, amelyeket a FÉKOSZ és UFOSZ egyesülése alapján kialakítandó új paraszti szervezetnek be kell töltenie, rendkívül nagyok. Ez szükségessé teszi, hogy a szervezet felépítésének, vezetésének és fejlesztésének munkájából minden demokratikus erő kivegye részét. Sokkal jobban, mint akár az UFOSZ, akár a FÉKOSZ szervezetében, részt kellett vennie a két agrárpártnak, a Nemzeti Parasztpárt és a Független Kisgazdapárt kádereinek is. Arra van szükség, hogy az új paraszti szervezet már indulásakor megvalósítsa saját keretei között a Nemzeti Függetlenségi Front törekvéseit és ezen keresztül az új Nemzeti Függetlenségi Front szervezetében is ennek megfelelő szerepet tudjon betölteni.

*A magyar mezőgazdaság és a magyar parasztság fejlődésében a szövetkezeti mozgalom mellett az új társadalmi szervezetnek is egész korszakra kiható jelentősége van.* Ez teszi kiemelkedő jelentőségűvé a FÉKOSZ és az UFOSZ most végbemenő egyesülését.

# A következő lépések a szövetkezeti mozgalomban*

1948 a magyar szövetkezeti mozgalom fejlődésében is a fordulat éve volt. Ebben az évben ment végbe a felszabadulás előtti szövetkezeti mozgalom örökségének felszámolása, és ebben az évben történt meg a szövetkezeti mozgalom döntő előrelépése a népi demokratikus fejlődés útján.

Maguk az események, amelyek ebben az esztendőben történtek, világosan mutatják a fordulat bekövetkezését. Februárban zajlott le a Fórum Klubban az a szövetkezeti ankét, amelyen e sorok írója felvetette szövetkezeti mozgalmunk fejlődésének alapvető kérdéseit, és ezen Nagy Imre és Gyöngyösi János hozzászólásával már a közvélemény elé kerültek szövetkezeti mozgalmunk esedékes feladatai. A kérdéseket teljes egészében feltárta a két munkáspárt egyesülését kimondó kongresszus, majd külön az egyes szövetkezeti problémákat és egész szövetkezetpolitikánk útját megvilágította a Magyar Dolgozók Pártja július 10. és 11-én tartott szövetkezeti konferenciája. Ezen a konferencián Gerő Ernő előadásában már határozott formát öltöttek szövetkezetpolitikánk feladatai és az az út, amelyen ezeket a feladatokat megoldhatjuk.

Szeptember havában pedig megjelent a magyar kormány haszonbérleti rendelete, amely megvetette az alapját a nagyszámú bérlőszövetkezeteknek. Az azóta végbement bérlőszövetkezeti alakulásokat a nemrég megjelent bérlőszövetkezeti rendelet szabályozta, és egyúttal megadta a szövetkezetek mintaalapszabályát is. Ennek az alapszabálynak az a kimagasló jelentősége is megvan, hogy kizárta a szövetkezetek tagjai sorából a tőkés elemeket, s ezzel meghúzta az éles határvonalat a dolgozó parasztság és a kulákság között.

Az egész év folyamán sorozatosan folynak a helyi szövetkezetek egyesülései mindenütt abban a formában, hogy a régi agrárszövetkezetek beolvadnak a földműves-szövetkezetek keretei közé. Méltóképp sorakozik ezekhez az egymás után következő lépésekhez az a hatalmas oktatási munka, amely a MOSZK szervezetében országszerte megindult.

Végül betetőzi ezeket az intézkedéseket a MOSZK-nak mint a magyar agrárszövetkezeti mozgalom központjának az átszervezése. Az összes kereskedelmi tevékenységi ágak kiváltak a MOSZK szervezetéből, és önálló nemzeti vállalatok formáját öltötték. Ezzel az ország nagykereskedelme minden területen nemzeti vállalatokba szerveződött, viszont a MOSZK megmaradt a szövetkezeti mozgalom irányító, ellenőrző és nevelési központjának.

Mindezt alátámasztotta és előrevitte az a politikai fejlődés, amely a mezőgazdaság és a paraszti társadalom területén is napirendre tűzte az osztályharc kérdését. Mind kormányzati intézkedésekben, mind a népi szervezetek munkájában megindul a harc a mezőgazdaság tőkés elemeivel szemben, azok korlátozására és visszaszorítására. Ez a politikai harc adta meg a szövetkezeti mozgalomnak is a biztos gazdasági és politikai irányát. A szövetkezeti mozgalom fejlődésének felsorolt eseményei mind határozottabban és világosabban ennek az osztályharcnak az egyes lépései.

A végbement események sora világosan kifejezésre juttatja, hogy a magyar szövetkezeti mozgalom kiemelkedett a kapitalizmusból átöröklött szövetkezeti keretek közül, és a népi demokrácia gazdasági fejlődésének, a szocializmus építésének vált egyik, a mezőgazdaság területén legfontosabb eszközévé. Ez a hatalmas átalakulás és teljes átfordulás határozza meg a szövetkezeti mozgalmunk mai teendőit és holnapi feladatait.

Maga az eredmény, amit 1948-ban elértünk, szilárd alapul és megbízható kiindulásul szolgál az előttünk álló feladatok sikeres megoldásához.

A végbement események eredménye határozottan és félreérthetetlenül az, hogy szövetkezeti mozgalmunk rálépett a népi demokratikus fejlődés útjára, és megkezdte a szocialista fejlődés előfeltételeinek a megteremtését. Ezt a döntő eredményt egyformán elértük az államhatalom munkájában és a szövetkezeti mozgalom belső fejlődésében.

Az államhatalom részéről döntő jelentőségű az állami vállalatok kiépítése, mert ezáltal a parasztság szövetkezetei számára rendelkezésre állanak az ipari termelés és a kereskedelem állami szervei. De megtörtént az is, hogy az államhatalom kiépítette azokat az operatív gazdasági irányító szerveket, amelyek mind az állami szektor, mind a szövetkezetekbe szerveződő kistermelői szektor, mind a még fennmaradt magánkapitalista szektor gazdálkodását egységesen és tervszerűen irányíthatjuk. Elértük tehát azt, hogy lehetségessé vált a szövetkezetek és az állami vállalatok közötti egészséges kapcsolat kiépítése a magánkapitalista vállalkozások és a tőkés befolyás teljes kirekesztésével.

* Új Világ, 1948. november 19.

A szövetkezetek belső fejlődésében nemkevésbé biztosítják az eddigi eredmények a további fejlődést. Az ország igen nagy részében végbement a régi agrárszövetkezetek beolvadása az új típusú általános földműves-szövetkezetekbe. Ugyanakkor a földműves-szövetkezetek olyan jogi keretet nyertek, amelyben biztosítva van az egész dolgozó parasztságnak a bekapcsolódása, másfelől pedig ki van rekesztve minden tőkés elem. Abban is hatalmas előrehaladást jelentenek az eddigi eredmények, hogy megnövekedett az általános földműves-szövetkezetek termelési tevékenysége. Míg korábban szövetkezeteink főképpen a beszerzés és az értékesítés terén fejtettek ki tevékenységet, addig jelenleg már termelési tevékenységük nyomult előtérbe. A gépállomások munkájának megszervezése, a termelési szerződések megkötése, valamint a különböző termelési akciók lebonyolítása mind a szövetkezetek termelési tevékenységének a kiterjesztését jelentik.

De ennél is nagyobb jelentőségű szövetkezeteink belső fejlődésében a termelőszövetkezeti csoportok megszervezése. Mind az általános földműves-szövetkezetek keretei között, mind a most alakult bérlőszövetkezetek keretében igen sok termelőszövetkezeti csoport alakult mint a mezőgazdasági szövetkezetek magasabb fokú szövetkezeti szerve.

Végül azt is elértük, hogy a mezőgazdasági szövetkezetek központja, a MOSZK, megszabadult áruforgalmi tevékenységétől, és tisztán a szövetkezeti mozgalom szervező, ellenőrző és irányító központjává tisztult.

A problémák, amelyek ma előttünk állanak, az eddig elért eredményekből következnek, s a feladatok, amelyeket meg kell valósítanunk, éppen ezért szinte minden területen az eddig elért eredmények vonalán jelentkeznek.

Általános földműves-szövetkezeteinkben most folyik és ezen a télen befejezést nyer a szövetkezetek egyesülése. Minden jogi és politikai feltétele biztosítva van annak, hogy tavaszra megvalósítsuk az „egy faluban egy szövetkezet" elvét. Sok munkát és politikai éberséget követelő feladat azonban az, hogy ezekben az egységes általános földműves-szövetkezetekben biztosítsuk a dolgozó parasztság feltétlen vezetését, és kirekesszük a kulák nagygazdák befolyását. A másik feladat e szövetkezetek gazdasági fejlesztésében jelentkezik. Sok tennivalónk van még földműves-szövetkezeteink értékesítő és beszerző tevékenységének javítása és fejlesztése terén, de még több termelési tevékenységük fokozása irányában. Azt a termelést segítő szerepet, amelyet földműves-szövetkezeteink már jelenleg is betöltenek, sokkal magasabb fokra kell emelnünk, mint ahol eddig állanak. A gépállomások munkájának megszervezése, a termelési szerződések rendszerének kiterjesztése, valamint a tervszerű gazdálkodás fejlesztése terén szinte felmérhetetlen feladatok állanak földműves-szövetkezeteink előtt. Ezekből minél többet megvalósítani már a tavaszi munkák idejére, ez az, amit az előttünk álló tél folyamán biztosítanunk kell.

Ezen az őszön megsokasodott termelőszövetkezeteink fejlesztése még több és nagyobb jelentőségű feladatot ír elő. Vannak termelőszövetkezeteink, amelyek már 1945-ben a földreform végrehajtása során alakultak, s azóta nem kapták meg a szükséges központi gondozást. Most a bérlőszövetkezetek magalakulása során több száz ilyen termelőszövetkezet létesült, és ez a kezdeményezés újra megindította az 1945-ben földhöz jutott parasztság termelőszövetkezetekbe való tömörülését is. Így a termelőszövetkezeti kezdeményezéseknek igen széles körével kell számolnunk, és meg kell oldanunk mindezeknek a most már tömegesen jelentkező szükségleteit. A feladatok, amelyek előttünk állanak, egyformán jelentkeznek a termelőszövetkezetek szervezeti gondozásában, valamint gazdálkodásuk helyes alapjainak a lerakásában. Mindez ugyanakkor nagyszabású beruházásokat, hitelműveleteket és e szövetkezetek egész gazdasági erejének a megalapozását jelenti.

Ezek a szorosan vett szövetkezeti feladatok, amelyek a szövetkezeti mozgalmon belül jelentkeznek. Nem kevesebbek azonban a tennivalók, amelyek a szövetkezeti mozgalmon kívül az államhatalom és a szervezett társadalmi erők részéről megoldandók szövetkezeteink fejlesztése érdekében.

Az állam gazdasági szervei immár szinte teljesen kiépültek. Működésük azonban még nem kapcsolódik szorosan a szövetkezetekhez, és az együttműködés sem zavartalan még. A szerves összekapcsolódást kiépíteni és az együttműködés zavartalanságát biztosítani olyan feladat, amelynek érdekében mind a szövetkezeteknek, mind az állami szerveknek hatalmas erőfeszítést kell még tenniök. Különösen jelentkezik ez az áruforgalom terén. Az államosított ipari üzemek ma már termelik mindazokat az árukat, amelyekre a mezőgazdaságnak nemcsak a jelenlegi fokon, hanem fejlődése érdekében is szüksége van. Nem áll azonban ezen a fokon az áruforgalom, amely a javakat el is tudná juttatni mindenüvé, ahol a szükséglet jelentkezik. Hasonlóan így van ez a másik oldalon, a mezőgazdasági termények értékesítése és a városi piacokra való eljuttatása terén is. Különösen kereskedelmi feladatok tehát azok, amelyeket az állam oldaláról a szövetkezetek fejlődése érdekében meg kell oldanunk.

De nem csak az államhatalom segítsége és támogatása szükséges szövetkezeti mozgalmunk fokozott fejlesztéséhez. A demokratikus pártok, elsősorban a Magyar Dolgozók Pártja állandó munkája mellett, a parasztság tömegszervezeteinek is hathatós támogatásban kell részesítenie a szövetkezeteket. Ezen az őszön történik meg az UFOSZ és a FÉKOSZ egyesülése és ennek alapján egy új, széles paraszti tömegszervezet kiépítése. Er-

re a szervezetre vár az a feladat, hogy a dolgozó parasztság egész társadalmi erejét mozgósítsa a szövetkezetek fejlesztése érdekében. Ezt a feladatot maga elé is tűzte az alakuló szövetség, és már megalakulásakor munkaterébe illesztette azokat a tennivalókat, amelyeket a szövetkezeti mozgalom fejlesztése érdekében el kell végeznie.

A magyar szövetkezeti mozgalom mai problémái tehát nem újonnan jelentkező és megoldatlan kérdések. Minden feladat, ami előttünk áll, egyenes következménye szövetkezeti mozgalmunk eddig elért eredményeinek. A problémák már mind világosan állnak és megoldásuk iránya is határozottan és félreérthetetlenül előttünk áll, ami a következő szakaszon esedékes, az a gyakorlati feladatok megoldása, mint az eddigi eredmények folytatása és betetőzése.

# Főtitkári jelentés a Nemzeti Parasztpárt vezetőségi értekezletén*

## 1948. november 30.

*Belpolitikai életünket a népi demokratikus fejlődés meggyorsulása a szocializmus határozott perspektívája jellemzi.*
*Városban: a tervszerű szocialista építés előrehaladása, falun: a szocializmus építésének előkészítése.*
*Ennek jegyében a hónap eseményei:*
*A Rákosi-beszéd.* *1. Külpolitika.*

...Ezzel azonban nem kívánok tovább foglalkozni, hiszen Darvas József külpolitikai beszámolója rendkívül széles és kimerítő képet adott a nemzetközi és külpolitikai kérdésekről.

Szót érdemel azonban – és éppen a Parasztpárt Országos Értekezletén – a beszédnek az a része, amely az iparról, az ipari termelés kérdéseiről, ezen belül külön az ipari munkások bérviszonyairól, munkateljesítményéről és életszínvonaláról szólott. Könnyen megérthetjük, hogy az ipari munkásság számára a bér, a reálbér, a munkanorma kb. ugyanolyan jelentőségű kérdés, mint a parasztság számára az agrárolló kérdése, vagy a mezőgazdasági árak kérdése. Ugyanilyen érdeklődés kíséri az ipari munkásság soraiban ezeket a kérdéseket.

Nagyon figyelemre méltó a beszédnek az a része, amelyben teljesítményeink méltatása és elismerése, a munka tervszerű eredményeinek ismertetése, a termelési költségek csökkentésében elért eredmények méltatása mellett nagyon komoly szavakat szentel Rákosi a munkabér, a reálbér kérdésének, és különösen aláhúzta és a legnagyobb tekintély szavával, Sztálin idevágó nyilatkozatával támasztotta alá a munkanormára vonatkozó fejtegetéseit. Ennek az a jelentősége, hogy ipari munkásságunk életében, az államosított üzemeink termelésében új jelenség, egészen újszerű folyamat zajlik le: a munka termelékenységének növelése, az ipari munkásság nagyobb erőfeszítéseivel és a teljesítménybérek széles körű, csaknem általános bevezetésével, ami tökéletesen egybeesik az államosított üzemek szocialista természetével, egy szigorú munkaerkölccsel, de még inkább: a munkásság életszínvonalának emelkedésével.

Amikor tehát Rákosi beszédében a bérviszonyokról, a munkanormáról szólott, akkor ipari fejlődésünknek, egész nemzetgazdaságunk fejlődésének legdöntőbb kérdését érintette; olyan pontját, amelynek az ipari munkásság életében és ipari termelésünk fejlődésében ugyanolyan jelentősége van, mint a bennünket közelebbről érintő mezőgazdasági viszonyokban és a parasztság életében az agrárkérdésnek, az áraknak, az értékesítésnek, a szövetkezetnek.

Az is nagyon figyelemre méltó, amit a kereskedelem kérdéséről mondott. Igazolta ti. azt az érzésünket, azt a gyanúnkat, hogy szép előrehaladásunk, tervgazdálkodásunk igen komoly és tiszteletet parancsoló fejlődése mellett nemzetgazdaságunknak a kereskedelem a gyenge pontja. Sem a belkereskedelem, sem a külkereskedelem nem mutathat fel olyan teljesítményeket, mint akár ipari, akár mezőgazdasági termelésünk. Ez nyilván azt jelenti, hogy ebben a tekintetben az MDP a maga részéről is nagyon komoly, nagyon fontos és sürgős tennivalókat tart szükségesnek, és nyilván mindnyájunk meggyőződését fejezem ki, amikor azt mondom, hogy ezzel a legteljesebb mértékben egyetértünk. Mezőgazdasági és ipari fejlődésünk, de egész életszínvonalunk emelése szempontjából is nagy jelentősége van annak, hogy kereskedelmi, különösen exporttevékenységünket javítani és fokozni tudjuk, nem is beszélve azokról a bajokról és esetenként előforduló szerencsétlenségekről, amelyek kereskedelmi forgalmunk, kereskedelmi tevékenységünk bizonytalansága vagy sok helyen tehetetlensége miatt bekövetkeztek. Mindnyájan nagyon jól ismerjük, hogy különösen az agrárértékesítés terén milyen tennivalók vannak. Nem sokkal kisebbek azonban a javítani valók az áruelosztás terén, nevezetesen az ipari áruknak a mezőgazdasági lakossághoz való eljuttatása terén.

Mindezek mellett nem kis jelentőségű, sőt a mi pártunk munkájára, a parasztság társadalmi, politikai és gazdasági fejlődésére nézve igen nagy jelentőségű az, amit a mezőgazdasággal kapcsolatban mondott. A beszédet nyilván mindenki hallotta vagy olvasta. Én tehát nem akarok az egyes kitételekkel részletesen foglalkozni, hanem csak sommázni szeretném a beszédnek azt a néhány különösen hangsúlyos pontját, amely ennek a kérdésnek további alakulása szempontjából nagy jelentőségű, szinte döntő jelentőségű.

A legjellemzőbb újság ebben a beszédben az a mód, ahogyan Rákosi a kolhoz kérdéséről beszélt. Egyáltalán nem csinált titkot, és a kérdés kezelésében nem kertelt, amikor felvetette, hogy az elmúlt négy esztendő alatt

* Hiányos gépelt kézirat. EFB. 2943. (A jelentés gépelt kéziratának 1. oldala nem volt fellelhető. A kézzel írt vázlat szövegéből ezért iktattuk be a kurzívval szedett bekezdést.)

mi bizony olyan magatartást tanúsítottunk a kollektív mezőgazdaság kérdéseivel kapcsolatban, hogy rábíztuk az ellenségre, hogy az magyarázza. Rábíztuk az ellenségre, hogy az magyarázza a szövetkezeti kérdést, a termelőszövetkezetet, különösen a Szovjetunió kollektív gazdaságait, ahelyett, hogy a dolognak mi magunk is komolyan a mélyére néztünk volna. Igaz, hogyha néhányszor egy-egy ilyen kísérletet tettünk, akkor olyan hihetetlen ellenkezéssel találtuk magunkat szemben, hogy jobbnak láttuk ebben a kérdésben továbbra is a védekezés álláspontját vallani.

Emlékezzünk csak vissza, hogy amikor Darvas tagtársunk eléggé hosszú szovjetunióbeli útjáról visszajött, és éppen ebben a teremben tájékoztatást akart adni a Nagyválasztmány előtt, akkor szavait rendkívül erőteljes morgás és ellenkezés fogadta, bár szavai nem a kolhoz dicséretét zengték, de mégis igyekeztek a Szovjetunió kollektív gazdaságairól olyan képet adni, amilyet ő látott. Utóbb még szemrehányásokat is tettek neki, mondván, hogy ne dicsérje a kolhozt, nagyon jól tudjuk mi, hogy mit jelent a kolhoz, nekünk nem kell.

Alapvető változás tehát a hangban és népi demokráciánk magatartásában, az egész kérdés tekintetében az a hang, amelyet Rákosi megütött, amikor felvetette, hogy nem lehet defenzív módon, védekező magatartással kezelni ezt a kérdést, hanem bizony hozzá kell nyúljunk úgy, hogy ismerjük meg a Szovjetunió kolhozgazdaságait; ismerjük meg úgy, ahogy lehet, írásban és képben és azok számára, akiknek lehetővé lehet tenni, közvetlen tapasztalati meggyőzés alapján is.

Mindezzel nyilván mindenki egyetért. Jó és helyes lenne, a dolognak minél többünknek, minél több részletét ismerni, és minél jobban tisztába jönni a Szovjetunió kolhozgazdaságainak lényegével, jellegével és eredményeivel.

Ebben a tekintetben nem hagyhatunk szó nélkül egy nagyon fontos tényezőt, mégpedig a hadifoglyok tájékoztatásait. Most már, hogy a hadifoglyok hazatérése örvendetesen mindinkább a vége felé közeledik, igencsak minden faluban, városban vannak olyan hadifoglyok, akik kolhozokban dolgoztak, vagy kolhozokba legalábbis kijártak bevásárolni, valamiféle alkalmi szükségleteiket ellátni. E hadifoglyok természetesen adnak a Szovjetunió kolhozgazdaságairól egy bizonyos képet, amely általában nem vonzó. Fel kell azonban hívnom a tagtársak figyelmét két tényezőre, amelyet minden józan ítéletű és körültekintő embernek jó tudni. Az egyik tényező az, hogy a hadifoglyoknak természetesen még a mennyország sem mennyország. A hadifogoly az ő szemszögéből nézi a dolgokat, a személyes szabadság híjával, a kényszerült munka mindennapi robotjával, egyébként sem nagyon vígságos életkörülmények között, távol a családtól, a gyerekektől. Így nyilván sötétebb szemüveget visel az ember minden lépésében. Olyan általános tényező ez, amellyel számolnunk kell. Mindenki, aki hadifogságban látott valamit más országok és népek életéből, az a dolgoknak igencsak a rosszabbik oldalát látta olyan körülmények között, amelyek nem alkalmasak arra, hogy okvetlenül tárgyilagos és megbízható képet alakítson az ember.

A másik tényező még ennél is érdekesebb. Én magammal történt meg a következő: egy hazatért hadifogollyal, akinek hazatéréséért én is buzgólkodtam, alkalmam volt beszélgetni. Mindenfélét kérdezgettem tőle, hogy mit látott odakinn. Dolgozott kolhozban. Sok mindenfélét elmondott, felvetett nagyon komoly problémákat, amelyek a Szovjetunió kolhozgazdaságaiban az ő véleménye szerint nincsenek jól megoldva. Egészben véve azonban nagyon határozott tisztelettel és elismeréssel beszélt a kolhozról, és hozzátette, hogy szinte isteni csodához jár közel, hogy egy olyan hihetetlenül elmaradt parasztság, mint a cári Oroszország parasztsága, egy nemzedék alatt úgy megváltoztatta a világot maga körül. Még a térképet, a termelt növények, a tenyésztett állatok jellegét is megváltoztatta. Szinte a természetrajzot is megváltoztatta, olyan hihetetlen munkát végzett és mindezt egy nemzedék alatt.

Ez a hazatért hadifogoly mindezt szépen elmondotta nekem. Két hét múlva újra találkoztam vele, de akkorra már határozottan megváltoztak nézetei. Kétheti itthon tartózkodás után már határozottan más nézeteket vallott. Meg is mondotta, hogy miért. Amit nekem elmondott a kolhozról, azt ismerőseinek, rokonainak, szomszédainak is elmondotta, azok azonban lehurrogták, hogy nem így van, hanem amúgy. Egy darabig vitatkozott velük, de azután azt kellett látnia, hogy sohasem engedik szóhoz jutni, soha nem azt fogadják el igaznak, amit ő mond, hanem azt, amit az itthoniak mondanak. Végül feladta ellenállását és beletörődött: ha ti jobban tudjátok, hát akkor úgy van. Lehet, hogy most már ő maga is azt hiszi el, amit az itthoniak mondanak. Azt hiszi el, egy megfélemlítés hatása alatt.

Ez egy kissé talán anekdotázásnak is hat, de ha jól végiggondoljuk, ha a közeleső példákon ki-ki végigtekint, akkor meggyőződhetünk arról, hogy egy ilyen tényező is közrejátszik abban, hogy hadifoglyaink hogyan kezelik a kérdést, és mit beszélnek a kolhozzal kapcsolatos élményeikről.

Kiegészítésül mondottam ezt azzal kapcsolatban, hogy Rákosi beszédében a Szovjetunió kollektív gazdaságairól új hang jelentkezett a négy éven át kifejezésre juttatott hanggal szemben.

A beszédnek azonban nem ez a lényege, illetőleg nem ez az egyetlen figyelemre méltó és komoly pontja, hanem az, hogy egyáltalán felvetette a szocializmus kérdését a mezőgazdaság, a falu fejlődésében, mint olyan

kérdést, amely nem a távoli jövő birodalmába tartozik, hanem mint amely időszerű politikai harcaink kérdése, politikai előrehaladásunk egymásra következő lépésein keresztül teljesülve.

Mindenesetre ez a közeli látása annak, hogy a szocializmus útján lelhetjük meg mezőgazdaságunk valamennyi alapvető kérdésének megoldását, szintén új hang, és népi demokráciánk lefolyt négy esztendeje alatt ilyen értelemben és ilyen aktualitással ezt a kérdést nem kezeltük.

Milyen kifejezések voltak azok, amelyeket Rákosi a beszédében használt? Ezt a kifejezést használta: a föld társas megmunkálása –, és mindig gondosan különbséget tett a szövetkezet különböző formái között. Még azt is kifejtette, hogy ha a külön, a magasabb típusú termelőszövetkezetek szintén a föld társas megmunkálásának rendszerét, tehát valamilyen szocialista jellegű mezőgazdasági rendszerét képviselik is, mégis alapvető és lényeges különbség van a mi viszonyaink között kifejlődő termelőszövetkezetek, valamint a Szovjetunió kolhozgazdaságai között. Arra is rámutatott, hogy ez a különbség döntően a magántulajdon kérdésében van, miután a mi termelőszövetkezeteinkben a magántulajdon nem enyészik el, illetve a termelőszövetkezetnek nem az a lényege, hogy feloldja és felszámolja a föld magántulajdonát, hanem csak közös szövetkezeti üzemben, közös társas szövetkezeti nagyüzemben egyesíti a gazdálkodóknak külön-külön kis gazdaságban folyó termelését anélkül, hogy a földre vonatkozó magántulajdont megszüntetné.

És éppen ez a különbség a Szovjetunió kollektív gazdaságaival szemben, ahol az egész országnak és az egész gazdasági életnek a döntően fontos termelési eszközök teljes társadalmi tulajdona az alapja, tehát a kollektív gazdaságok is a föld közös társadalmi tulajdonán alapulnak. Ez nem csupán elvi vagy jogászi kérdés, hanem megnyilatkozik abban a nagyon egyszerű gyakorlati példában, hogy ti. a termelőszövetkezetekben – ha azok nem haszonbérlő, hanem termelő szövetkezetek, mint amilyen a legtöbb, ami nálunk van –, hanem földtulajdonosok társulása szövetkezeti közös üzemű termelés folytatására, akkor is megvan a földjáradék. A haszonbérlő szövetkezeteknél nyilván, mert a szövetkezet haszonbért fizet a föld használatáért, de ha kisbirtokosok, földtulajdonosok társulnak ilyen szövetkezetbe, ebben szintén megvan a földtulajdon ellenében a földjáradék – mint ahogyan most készülő termelőszövetkezeti szabályzatainkban ez a földjáradék, vagy a haszonbérrendeletben előírt kishaszonbér összegében, vagy pedig a nyers jövedelem 20–35%-áig terjedő részében van megállapítva, tehát jóval nagyobb százalékban, mint általában, a tőke kamata, és hasonló százalékban vagy még magasabb mértékben, mint az a haszonbérleti összeg, amelyet szokásban van rendeletszerűleg fizetni akkor, ha valaki másnak a földjét bérli termelés céljából.

Ezek azok a főbb pontok és egyúttal mezőgazdaságunk fejlődésének legdöntőbb kérdései, amelyeket újszerű formában és egyúttal az előrehaladás perspektívájának feltárásával fejtett ki Rákosi beszéde.

Ez a beszéd nyilván nagyon sok magyarázatra fog alkalmat adni, sőt nagyon sok izgalomra és aggodalomra is. Éppen ezért kell nekünk a mi pártunk köreiben is ezeket a kérdéseket világosan látni s egyrészt a felvetett problémákat jól ismerni, másrészt pedig minél jobban tisztában lenni mezőgazdasági termelésünk alapvető fejlődési kérdéseivel, hogy ne álljunk tanácstalanul, tájékozatlanul vagy oktalan ijedtséggel azokkal a nyilatkozatokkal szemben, amelyeket ez a beszéd tartalmazott. Azt hiszem, meg is állapíthatjuk, hogy kb. a tavaszi nagyválasztmányunk, illetve pártgyűlésünk óta mi elég figyelmet és gondot szenteltünk mezőgazdasági fejlődésünk alapvető kérdéseinek. Igazán elég sok energiát fektettünk abba, hogy minél inkább felismerjük ezeket a kérdéseket és minél inkább tisztába jöjjünk a fejlődés problémáival, az előrehaladás szükségszerű lépéseivel és egyáltalában mindennel, amin mezőgazdaságunk és parasztságunk további fejlődése múlik. Éppen ezért azt hiszem, hogy az ebben a beszédben kifejtett nézetek és tételek távolról sem fognak olyan nyugtalanságot és zavart kelteni, mint ahogyan a nyáron vagy még az ezelőtti időkben minden olyan beszéd keltett, amely a mezőgazdaságban a szocializmus kérdéseiről szólt. Azt hiszem, hogy mindaz, amit eddig mezőgazdaságunk fejlődésében világosan láttunk és mindaz, amit a szövetkezetekkel kapcsolatban most már kézzel tapinthatóan kezdünk tanulmányozni és kiismerni, elég világosan megadja nekünk az alapokat ahhoz, hogy helyesen gondolkozzunk a mezőgazdaság szocialista fejlődéséről, legfőképpen pedig megadja azt a biztonságot és nyugalmat, hogy itt a fejlődésnek olyan útjáról van szó, amelytől a dolgozó parasztság széles rétegeinek nem félniök kell, hanem közreműködniök kell abban, hogy ezt minél jobban és mielőbb meg tudjuk valósítani. Éppen ezért a beszéddel én nem is kívánok tovább foglalkozni, ellenben szövetkezeti mozgalmunk, szövetkezeti rendszerünk építésének valamennyi gyakorlati és a programba kitűzött kérdéseivel külön, a szövetkezettek összefüggésben fogok majd foglalkozni.

A másik témája – éppen eléggé izgalmas témája – belpolitikai életünknek, a Mindszenty-féle reakció ténykedése, és magatartásunk ezzel az igen-igen határozottan és veszedelmesen jelentkező reakciós tömörüléssel és agitációval kapcsolatban. Nem kell sokat magyarázni arról, hogy mit jelent ma a magyar politikai fejlődésben a Mindszenty-féle klerikális reakció. Azt jelenti, hogy amikor nincs többé pártkerete, nincsen többé semmiféle legális fedezéke a népi demokráciával ellentétes tőkés reakciós erőknek, akkor ezek ma legnagyobbrészt – felekezeti különbségre való tekintet nélkül – tömörülnek a Mindszenty-féle politika zászlaja alá.

Az egész Mindszenty-kérdés tehát lényegében nem egyházi kérdés és semmiképpen sem vallási kérdés. Arról van szó, hogy az egyháznak, a legnagyobb magyar történelmi egyháznak a fedezéke mögé tömörül fel mindaz a reakciós erő, amely más helyet nem talál. A tragikus, illetve a szomorú az, hogy a magyar katolikus egyház ezt a fedezéket nemcsak nyújtja ezeknek a reakciós erőknek, hanem legfőbb vezetőjében, püspökeinek legnagyobb részében és papjaink igen jelentékeny részében – apácáiról és más, kisebb szolgálattevőiről nem is beszélve – nyújtja ezt a segítséget, sőt adja a bátorítást, és bizonyos mértékben szervezi ezt a harcot. Azzal a jelenséggel állunk tehát szemben, hogy az egyház palástja mögött valóban az egész összegyűlt reakciós erő tömörül, és van szerencsénk ezek között bőven üdvözölhetni református és lutheránus atyánkfiait is, akik pedig régebben igazán elég mérgesek voltak bizonyos katolikus sovinizmussal szemben, és állandóan felekezeti békétlenséget emlegettek.

Hogy idáig fejlődött a helyzet, az kétségtelenül a népi demokrácia türelmének a következménye. Mert elfoghatott volna bennünket a türelmetlenség már nagyon sok alkalommal – ha korábban nem is, de az első pásztorlevél alkalmával –, amelyet a választás előestéjén bocsátott ki Mindszenty, és amelyben alaposan leszedte a keresztvizet mindazokról, akik földet osztottak és egyéb ilyen istentelenségeket műveltek. De kétségtelenül türelmesek voltunk – most ne törjünk pálcát afelett, vajon helyes volt-e vagy helytelen, hogy türelmesek voltunk –, mindenesetre az utóbbi hónapok alatt tanúsított türelmünknek volt egy nagyon világos és erkölcsös politikai alapja, mégpedig az, hogy kerestük a megegyezést az egyház köreivel, és amint ezt sikerült aránylag simán és egyszerűen elérni a református egyházzal, kisebb-nagyobb nehézségek árán a lutheránus egyházzal is sikerülőben van, úgy nem sikerült a katolikus egyházzal, amelynek a politikáját éppen Mindszenty szabta meg.

Most tehát egy politikai kérdés előtt állunk, olyan politikai kérdés előtt, amely nem érinti a katolikus egyháznak, a legnagyobb magyar egyháznak a gazdasági tevékenységét, még kevésbé érinti a katolikus hívők vallásos hitét és lelkiismereti nyugalmát. A kérdés az, hogy türhetjük-e még tovább ennek a politikai frontnak az egyre szélesebb körökben megnyilvánuló garázdálkodását. Nem kell sok példát felsorolnom, mindenki ismer ilyeneket, templomokban és templomokon kívül, sajtóban, iskolában és szanaszét a városban, valamint a falvakban egyaránt találkozunk ennek a teljesen elszabadult és fékevesztett agitációnak a jelenségeivel. És ha a kérdésre felelnünk kell, nyilván azt feleljük, hogy tovább már nem futja a türelmünkből, hanem nyilván véget kell vetni annak a türelemnek, amelyet tanúsítottunk, mert ez az agitáció felizgatja az egész magyar társadalom lelki nyugalmát és békéjét. Ez a kétségtelenül már-már az ellenforradalmi izzásig elfajult ellenzéki agitáció, amely az egyház palástja mögött folyik, tovább már nem türhető. Ebből következik, hogy türelmünknek vége szakadt. Nyilvánvaló, hogy az állam törvényeinek érvényt kell szereznünk egyházi tényezőkkel szemben is. (*Hosszan tartó élénk helyeslés és nagy taps.*) Nyilván nem tarthatjuk fenn továbbra is azt a területen kívüli helyzetet, amelyet eddig Mindszenty és püspöktársai élveztek.

Mit fog ez jelenteni a gyakorlatban? Azt, hogy talán még egy utolsó egyezkedési kísérletre elszánja magát a kormányzat. Ezt azonban nem mint felelős kormánytényező mondom és nem ilyen értelemben teszem ezt a nyilatkozatot, hanem inkább tájékoztató értelemben mondom, hogy lehetséges, hogy erre sor kerül, de mindenképpen – akár ennek a kudarca után, akár pedig ilyen kísérlet híjával is – feltétlenül sor kerül arra, hogy az állam törvényeit Mindszentyvel szemben is alkalmazzuk és minden olyan egyházi megnyilatkozással szemben, amely a demokrácia törvényeivel szembehelyezkedik. (*Nagy taps.*) Tehát akár iskolában, akár templomban, akár azon kívül, akár másutt a közéletben. (*Hosszan tartó élénk helyeslés és nagy taps.*)

Tisztelt Országos Vezetőség! Van egy nagyon érdekes és számunkra nagyon tanulságos jelensége belpolitikai életünk mostani alakulásának, ez pedig a Kisgazdapárt fejlődése az utóbbi időkben. Figyelemmel kísérhetjük, hogy tavasszal, az első kenesei konferencián igen újszerű, demokratikus határozatot hozott a Kisgazdapárt ott együttlévő vezetősége. Ez még határozottabban megnyilvánult az augusztus 7-én tartott országos értekezleten, amelyen továbbfejlesztették ezeket az elveket, végül pedig most, október végén a második kenesei értekezleten igen-igen feltűnő, radikális baloldali értelemben nyilatkozott meg. De volt ebben a második kenesei értekezletben valami újszerű is, a nem sokkal kevésbé demokratikus nyilatkozatokkal szemben, nevezetesen az, hogy a második kenesei nyilatkozat utalt arra, hogy a Kisgazdapárt a dolgozó kis- és középparasztságot tekinti a maga tömegbázisának – ezt a kifejezést használta –, majd pedig hozzáteszi, hogy a kifejtett politikai elveknek megfelelően a Kisgazdapárt vezetősége határozott és céltudatos szervezőmunkát és nevelő, pártépítő munkát fog végezni, hogy szervezeteit ennek a politikai vonalnak megfelelően alakítsa át, takarítson ki belőle minden ellenkező nézetet, és ezeknek a politikai elveknek az alapján újítsa fel, újra tömörítse, s mintegy poraiból megelevenítse a Kisgazdapárt vidéki szervezeteit.

Aligha emelhetünk kifogást azok ellen a politikai elvek ellen, amelyeket a Kisgazdapárt ezekben a határozataiban kimondott, mert nyilván teljes és határozott politikai beilleszkedés ez a népi demokrácia előrehaladásának folytatásába. Olyan politikai elvek ezek, amelyekkel mi igazán egyetértünk, és amelyekre bennünket nem kell rábeszélni. De már bizonyos riadalmat keltett bennünk az, amikor a kis- és középparasztságot jelöli meg

mint a maga tömegbázisát, mint a maga társadalmi alapját. Ti. éppen ez volt mindig közöttünk a vita: mi a dolgozó parasztság pártjának vagy ahogyan még 1945-ben neveztük magunkat, a szegényparasztság pártjának, a földhöz juttatott, a törpebirtokos és a cseléd nélküli, a maguk vagy családjuk erejével dolgozó parasztok pártjának tartottuk magunkat, és nem is találhat hibát senki sem abban, hogy tényleg ennek a pártja voltunk. Megvoltak a magunk problémái. Vitatkoztunk, sőt veszekedtünk egymással, de végeredményben mindig ennek az osztálynak az alapján, a dolgozó parasztság osztályalapján állottunk, és amikor valamely politikai baj vagy veszedelem fenyegette pártunkat, az mindig attól volt, hogy ezzel a dolgozó paraszti osztállyal szembeálló erőkre apelláló politikai törekvések vagy kísérletek történtek a pártban.

Tehát itt már érdekelhet bennünket az, hogy vajon mi alakul ki ebből. Ha mi is a dolgozó parasztság pártja vagyunk és a Kisgazdapárt is azt mondja, hogy az ő tömegbázisa is a dolgozó kis- és középparasztság, akkor ebből okvetlenül valami versengésnek és még lehetetlenebb politikai helyzetnek kell kikövetkeznie.

Egyelőre azonban félretehetjük még a kérdést. Nem úgy adják fel a tények ezt a kérdést a számunkra, hogy most már felelnünk kellene rá. Ellenben annál éberebbnek és figyelmesebbnek kell lennünk azokkal a jelenségekkel szemben, amelyek egy ilyen politikai vonal és egy ilyen központi pártirányító tevékenység következményeképpen a községekben és megyékben jelentkeznek.

Kétségtelenül egyik oldalon részben örvendetes jelenségek mutatkoznak a Kisgazdapártban alul is. A legtöbb megyei titkárunknak bizonyos megkönnyebbülésére szolgál az, hogy a Kisgazdapárt az elmúlt hónapokban a régi megyei titkárait kicserélte demokratikus gondolkozású és együttműködésre alkalmasabb megyei titkárokra.

Az is sok helyütt jótékonyan megkönnyítette a politikai munkát, illetve a közigazgatási munkát, megkönnyítette a különböző közös akciókat a pártok között, akár az őszi szántás érdekében, akár a szövetkezetek építésében, akár az UFOSZ és a FÉKOSZ egyesülésének a kérdésében, hogy a Kisgazdapárt olyan járási titkárokat állított be, akikkel lehet beszélni, akikkel ki lehet menni egy-egy faluba, és ott értelmesen lehet képviselni törekvéseinket. De nemcsak ilyen örvendetes jelenségei, hanem határozott veszélyei is vannak ennek a politikának, amit elsősorban nekünk kell látni, hiszen elsősorban a mi tagjaink körében, a mi dolgozó paraszti tömegeinkben mutatkozik ennek a hatása vagy ezeknek a jelenségeknek az ellenzése. Nekünk kell látni nevezetesen azt a jelenséget, hogy a Kisgazdapárt a maga helyi alsó szerveit igyekszik tömöríteni, igyekszik a politikai megszilárdulás állapotába hozni, amit pl. olyan eszközökkel segít elő, hogy tagnyilatkozatokat írat alá, s aki nem írja azt alá, azt kihagyják a tagok sorából, vagy tagdíjat hajtat be, és sokszor meglepő összegben képes behajtani ezeket a tagdíjakat. Ebből az következik, hogy ilyen módon szervezetek épülnek és állanak helyre, olyasféle szervezetek, amelyek 1945-ben nagy, tömeges és erős pártszervezetek voltak.

De ha egyszer semmi biztosítéka nincs annak, hogy ezekből a szervezetekből a kulákság befolyása tényleg ki van rekesztve, és annak a politikának az elvei alapján tömörül a szervezet, amelyet Kenesén elhatároztak, akkor a veszély lehetséges.

És a mi érzésünk szerint ez a veszély tényleg fennáll. Mindenekelőtt úgy tömörülnek és élénkülnek fel a kisgazdapárti szervezetek, és úgy gyűjtenek be meglepő összegű tagdíjat, hogy egyáltalában nincs biztosítéka annak, hogy itt valóban a kulákság befolyásának kirekesztését elvégezték, hogy e szervezetekben valóban a dolgozó parasztok vezetnek. Lehet, hogy a vezető helyekre odaállítottak ilyen kisebb parasztokat is, azonban belül teljesen opportunista politika húzódik meg. Alkalmazkodnak a kimondott kenesei elvekhez, az alkalmazkodás mögött pedig egy tömörülés jelentkezik abban a reményben, hogy hátha eljő az ő idejük még.

Nyilván veszélyes ez az egész a demokratikus fejlődésünkre, és minket is közelről érint, mert abban a nevelő politikai munkában, amit eddig folytattunk, el nem képzelhető nagyobb destrukció, mint egy ilyenfajta politikai munka. Tehát nyilván ébereknek kell lennünk, és élénken figyelemmel kell kísérnünk az ilyesfajta jelenségeket, annál is inkább, mert ha a Mindszenty-reakciót képesek leszünk megfékezni, és ezt a legális fedezékét a reakciónak szét tudjuk verni, akkor ezek az erők nyilván ezeket a fedezékeket fogják felkeresni, amelyek így most észrevétlenül képződnek.

Természetesen ezeket a jelenségeket nemcsak a magunk számára kísérjük figyelemmel, hanem egész demokráciánk fejlődése szempontjából, éppen ezért ezekben a kérdésekben egyetértőleg megtárgyaltuk a problémákat a Magyar Dolgozók Pártja vezetőségével, és kezd kialakulni az a nézet és a Kisgazdapárt jóindulatú demokratikus vezetőivel is e tekintetben egyetértésre fogunk jutni, hogy minden eszközzel az ilyesfajta hamis pártépítésnek elejét kell venni. (*Taps.*)

Néhány szóval be kell még számolnom a Függetlenségi Front előkészítő munkálatairól, miután már néhány olyan előkészítő bizottsági ülés lezajlott, amelyben a Függetlenségi Front kialakulásának elvi kérdéseit megvitattuk. Egyetértőleg kialakult az a nézet, hogy nem valami egységes tömegszervezetként képzeljük el a Függetlenségi Frontot, hanem a demokratikus erők összefogó szervezeteként. Tehát olyan szervként, amely a pártokat és a különböző népi szervezeteket fogja tömegszervként összefogni.

Abban is kialakult az egyetértés, hogy ezeket a Függetlenségi Front bizottságokat vagy tanácsokat, bizottsági szerveket megyénként állítjuk fel, nyitva hagyva és adva a lehetőségét annak, hogy a járások, községek és városok nemzeti bizottságainak régi, 1945-ös keretei megújuljanak, és valahogy beillesszék magukat a maguk adott szükségletei szerint a Függetlenségi Front keretei közé.

Még egy jelentékeny mozzanat, amiről be kell számolnunk az, hogy a Függetlenségi Front kialakításának és teljes megszervezésének ideje nyilván a tél végén vagy a tavasz elején következik be, mégpedig kb. március 15-én, mint amely időpont vagy dátum ilyen deklarációra különösen alkalmasnak mutatkozik. Ugyancsak akkorra tervezzük mint a Függetlenségi Front egyik fontos politikai tartalmát, demokratikus köztársaságunk új alkotmányának kialakítását is. Ennek az alkotmánynak alapelvekben való kiformálását szintén tervbe vettük úgy, hogy a Függetlenségi Front alakulásának és működésének egyik fontos mozzanata lesz a köztársaság új népi demokratikus alkotmányának kialakítása.

Érthető mindebből, hogy a Függetlenségi Front területén új teendők, új feladatok szervezeteink számára nincsenek. Helyi szervezeteink e tekintetben változatlanul ugyanazt a munkát kell hogy csinálják, amit eddig végeztek. Semmi újabb feladatot a Függetlenségi Front előkészítése e tekintetben nem jelent.

Ezek után a különlegesen politikai kérdések után számot kell adnom gazdasági életünk néhány olyan eseményéről, amelyeknek rendkívül nagy jelentőségük van, illetve amelyek egy-egy fontos tényezőt jelentenek gazdasági életünk fejlődésében.

Nem akarok különösebben beszélni az iparban előrehaladott fejlődésről. Egy mozzanatot azonban hadd emeljek ki, mert ez, úgy érzem, sokaknak elkerülte a figyelmét. Ez pedig az, hogy az államosított iparnak a hasznai immár havi 60 millió forintot tesznek ki, és ez az összeg hónapról hónapra növekszik. Azt hiszem, azzal jellemezzük legjobban az államosításnak politikai és közgazdasági jelentőségét, ha úgy fogjuk fel a kérdést, hogy azt mondjuk, hogy ezt a havi 60 millió forintot, amit ma az államosított üzemek haszna az államkincstárnak jelent, legnagyobb részben a dolgozó emberek adójából kellene fedezni.

A másik kérdés, amiről okvetlenül beszélnem kell, az, hogy nemzeti vállalataink legnagyobb részének az az elért eredménye, hogy immáron a deficitet ki tudták küszöbölni. Így állt elő az a 60 milliós havi nyereség, amelyet csak póriasan lehet nyereségnek mondani, mert végeredményben az állam hasznát képezi. Tehát a deficit megszüntetése a másik örvendetes és rendkívül fontos jelenség, ami most már jellemző állami vállalataink működésében. És ezzel kapcsolatban nem árt, ha emlékezünk arra az időre, amikor pl. a NIK és a MÁSZ deficitje kedvenc vesszőparipája volt Sulyokéknak és Pfeifferéknek.

A kereskedelem kérdéséről már szóltam a Rákosi-beszéddel kapcsolatban. Különösebb hozzátennivalóm ehhez nincs, ellenben van mezőgazdaságunk szempontjából néhány olyan jelentős lépés, amelyről feltétlenül beszélnem kell.

Mindenekelőtt állapítsuk meg bizonyos önérzettel és öntudattal és ugyanakkor megelégedéssel, hogy az őszi vetési és szántási kampány, amelynek egyszer-egyszer nagyon izgalmas politikai mozzanatai voltak, teljes sikerrel befejeződött, és teljes sikert ért el. Elértük azt, hogy 3 és 1/2 millió kat. hold vetésünk van, ami azt jelenti, hogy a jövő esztendőre megvan a reményünk arra, hogy olyan szoros közellátási gondokkal nem kell majd küzdeni, mint ebben az esztendőben. Ezért volt fontos, hogy minden erőt beadjunk a szántási-vetési munkák szorgalmazásába, azonkívül, hogy ezt az alkalmat igyekeztek a reakciós erők meglovagolni, és olyan értelemben befolyásolni az embereket, hogy a demokráciában nem érdemes szántani és vetni.

Megállapíthatjuk, hogy akik ilyet akartak, vereséget szenvedtek, és a szántás és vetés teljesen megnyugtató, kitűnő eredménnyel befejeződött.

A másik, nem kevésbé jelentékeny és a jövőre nézve mind nagyobb és nagyobb jelentőségű kérdés: gépállomásaink kérdése. Azt hiszem, hogy éppen ezen a héten kerül felavatásra a századik gépállomás, és a hároméves terv végére, 1949. december 31-ére kb. 300 gépállomásnak kell lennie terveink szerint.

Ebben az előrehaladásban nemcsak az az érdekes, hogy mezőgazdaságunk gépi erejét komoly arányokban növeljük, és paraszti termelésünknek olyan vonzóerőt, olyan mezőgazdasági gépi erőt biztosítunk, amely nélkül mezőgazdaságunk az előtte álló feladatokkal megbirkózni sokszor képtelen lenne, hanem mindezeken túl különösen fontos, érdekes és figyelemre méltó része gépállomásaink kérdésének, hogy gépállomásaink kb. megnyerték a csatát. Sikerrel küzdöttek meg azzal az ellenállással, amelyet tájékozatlan és félrevezetett népek tanúsítottak velük szemben. Most, az őszi munkák után általában elismeréssel és megelégedéssel emlegetik a gépállomások munkáját. Le tudták tehát küzdeni a gépállomások azt az ellenállást, amely velük szemben jelentkezett. Azonkívül azt is bebizonyították, hogy traktorokkal is lehet nagyon jó munkát végezni a mezőgazdaságban, noha a traktorok munkáját nagyon sok vidéken nem szerette sok olyan paraszt, aki szereti a jó munkát. Bevallom, hogy Makón sem nagyon szerette a traktorok munkáját minden hagymás, mivel a hagyma mélyszántást és finom talajmunkát kíván. Ott nem lehet vakbarázdákat csinálni. Magamban is élt a traktorok munkájával szemben bizonyos gyanakvás, most már azonban magam is nagy örömmel láttam néhány traktorállomás jó

munkáját, és némi meglepetéssel kellett megállapítanom, hogy igenis lehet a traktorokkal jó és pontos munkát végezni. Ezt most már országszerte elismerik a traktorokról.

Döntő eredménye ez egész új agrárpolitikánknak. A gépállomások ugyanis döntő tényezők, amelyekkel a munkák idejében való elvégzését, de különösen a szövetkezet munkájának támogatását biztosítani tudjuk.

Nem ilyen mértékű, de azért határozott előrehaladással és határozott eredményekkel dicsekedhetünk a termelési szerződések terén is, pedig – ha lehet – itt még nehezebb volt a helyzet. A sörárpaszerződések, a borsó-, a makszerződések bizony nem valami simán bonyolódtak le, úgyszintén a rostnövényekre, a lenre, a kenderre kötött szerződések. Nagyon is nagy bajok mutatkoztak, amikor a lekötött termények átvételéről volt szó. Az őszi szezonban azonban a legtöbb helyen túljegyezték a termelési szerződések megállapított kvótáit, miután kezdi érezni a dolgozó parasztság, hogy mindenféle értékesítési bizonytalansággal, hitelnehézségekkel, igaerőhiánnyal küzdve csak a termelési szerződések keretén belül tudja biztosítani gazdálkodásának az egészséges gazdálkodáshoz szükséges megnyugvást, biztonságot, tervszerűséget. Nem kétséges, hogy ha sikerül biztosítanunk, hogy az ez évi termelési szerződéseket jobb eredménnyel teljesítsék az átvevő szervek, mint az elmúlt esztendőben, akkor a termelési szerződések rendszere is ugyanúgy áttöri az ellenállás frontját, mint ahogy a gépállomások már az idén áttörték.

Nem ilyen közvetlenül érinti a dolgozó parasztság munkáját, de azért mezőgazdaságunk előrehaladása szempontjából nemkevésbé fontos annak a számos nemzeti vállalatnak a megalakulása, amelyek a mezőgazdaság területén működő különböző formájú régi állami gazdaságok helyén legutóbb megalakultak. A legfontosabb – úgy lehetne mondani, a legégetőbb – kérdés volt az állami gazdaságoknak nemzeti vállalatokká való átalakítása. A Földművelésügyi Minisztérium szabotálóinak peréből ismerünk néhány mozzanatot arról, hogy milyen gazdálkodás folyt a Földművelésügyi Minisztérium vezetése alatt az állami gazdaságokban. A legrettenetesebb és a legnagyobb károkat okozó gazdálkodás tette égetően szükségessé, hogy az állami gazdaságokból nemzeti vállalatok létesüljenek. 14 ilyen nemzeti vállalat létesült országszerte, és e nemzeti vállalatoknak az a hivatásuk, hogy a maguk önálló gazdálkodási körében egyrészt megteremtsék a gazdálkodás rendjét és alapjait, másrészt pedig mezőgazdaságunk példamutató, útmutató gazdaságai legyenek, és azonkívül azt a feladatot is megoldják, hogy mezőgazdasági termelésünkben szükséges mezőgazdasági állatokat kitenyésszék, felneveljék, továbbá a nemesített vetőmagot szaporítsák. Jelentőségük tehát igen nagy. Éppen ezért újra meg újra fel kell vetni azt a kérdést, hogyan lehetne ezeket az állami gazdaságokat valahogyan szaporítani?! Ma ugyanis még nem is egészen 1%-a a mezőgazdasági művelés alatt álló területnek az állami gazdaságok területe. A régi időben sokkal nagyobb volt ez a terület, de a földosztás heves lázában még ezt a területet is alig lehetett megtartani az állami gazdálkodásnak. Megcsináltuk tehát magunknak 1945-ben azt a gondot, hogy a következő években meg kell találnunk a módját az állami gazdaságok területének növelésére, azokból a földekből, amelyek most nincsenek helyesen hasznosítva, mint amilyenek a különféle parlagföldek és nagyobb birtokok.

A másik, nem kevésbé nagy jelentőségű dolog erdőgazdálkodásunknak szintén nemzeti vállalatokká való átszervezése, miután a MALLERD gazdálkodása 4 év alatt mind a kormányzatnak, mind a népnek méltó elítélését és mérgét kihívta maga ellen. Egyrészt nem jól gazdálkodott az erdővel, másrészt pedig nem hasznosította jól a faipari üzemeket, harmadsorban pedig egész erdőgazdálkodásunkban semmiféle komoly előrehaladást nem tudott tenni.

Most tájegységenként önálló erdőgazdálkodási nemzeti vállalatok létesültek, külön-külön olyan feladattal, hogy a maguk területén végezzék el az ott szükséges erdősítési feladatot, amely nyilván más a Dél-Dunántúlon, ahol Zalában és Dél-Somogyban fenyvesek vannak, más az Alföldön, ahol szikek és futóhomok van, és ahol más talaj- és éghajlati viszonyokkal kell megküzdeni.

Az sem érdektelen, hogy gyümölcstermelésünknek azokat az összefüggő nagyobb telepeit, amelyek eddig a MOSZK kezelésében, földműves-szövetkezeti juttatásokban, ármentesítő társulatoknál, állami gazdaságok kiegészítéseképpen és különféle tárcák és intézmények birtokában szétszórva voltak, egy gyümölcstermelő nemzeti vállalattá alakították, elég nagy gyümölcsös területen, amiben nemcsak az az érdekes, hogy ez a szerv gyümölcstermelésünknek legfontosabb állami szerve és új gyümölcsösök létesítésének szerve, hanem egész gyümölcstermelésünk fejlesztésének is egyik fontos tényezője, mégpedig kétféleképpen is. Az egyik: hogy ennek a gyümölcstermelő nemzeti vállalatnak a kezébe kerül az ország három jelentékeny nagy faiskolája, amely iskolák részben európai hírűek, részben pedig egész gyümölcstermelésünknek legfontosabb tápláló forrásai. A másik pedig: hivatása e nemzeti vállalatoknak az is, hogy termelési szerződéseket kössön a szövetkezetekkel, a földműves-szövetkezetekkel, akár az általános földműves-szövetkezetekkel, akár termelőszövetkezeti csoportjaikkal, főként ez utóbbiakkal, azért hogy a termelési szerződéssel biztosítani tudja a szükséges szakmai gondozást és gondoskodást; hogy biztosítani tudja a szükséges hitelt, a termelési eszközök, permetezők, védekezőanyagok, gépek beszerzését és használatát, és végül hogy a termelési szerződések keretei között e szövetkezetek termését megfelelő módon és áron átvegye.

Ha mezőgazdaságunknak ezek az eseményei nem is különösen kiemelkedőek, de nagyon fontos mozzanatai annak az előrehaladásnak, fejlődésnek, amelyet népi demokráciánk a mezőgazdaság tekintetében is igyekszik előmozdítani.

Külön önálló nagy kérdés ebben a tekintetben a szövetkezeti mozgalom ügye, amelyről éppen ezért külön kell beszámolnom.

A szövetkezeti mozgalom előrehaladása, egészséges fejlődése, kb. a következő három fő kérdést veti fel:

1. Szövetkezeteink irányítása és ebben a tekintetben a MOSZK-nak mint szövetkezeti központnak szerepe, miután hitelszövetkezeteiknél az ZH-nál nincsenek olyan alapvető problémák, mint a MOSZK körül.

2. A haszonbérleti juttatás, az ennek alapján létesült termelőszövetkezetek kérdése.

3. Általában a földműves-szövetkezetek, továbbá az az egyesülési folyamat, amely különböző régi típusú agrárszövetkezetek és földműves-szövetkezetek között most zajlik le.

Ami a szövetkezetek irányítását és a MOSZK-ot illeti, ebben a tekintetben a legfontosabb változás, a legfontosabb lépés, amelyet mostanában megtettünk, hogy a MOSZK működési köréből végre mindenféle nagykereskedelmi tevékenységet kirekesztettünk. Minden nagykereskedelmi ágazatot külön-külön önálló nemzeti vállalattá szerveztünk, a maga természete szerint. Az önálló nemzeti vállalatok kapcsolódnak az illetékes minisztérium megfelelő igazgatóságához, és így az egész állami kereskedelmi forgalom szerves egészébe illeszkedve végzik munkájukat és a szövetkezetekkel kapcsolatban kereskedelmi tevékenységüket.

Mi ennek a legnagyobb jelentősége? Az, hogy a MOSZK mint kereskedő cég, mint nagykereskedő vállalat kétségtelenül semmi nagy érdemet nem szerzett, sőt országos felháborodást, haragot váltott ki. Ez teljesen érthető is. Nem a szövetkezeti központ a legalkalmasabb nagykereskedelmi keret, sőt talán a legszerencsétlenebb és a legalkalmatlanabb. Gazdasági fejlődésünk mai szakában tisztára lehetetlenség, hogy fenntartsunk szövetkezeti központokat mint nagy kapitalista vállalatokat. Sokkal helyesebb – és a jövő szempontjából egyedül helyes is –, ha a nagykereskedelmi vállalatokat mint állami vállalatokat szervezzük meg.

Mi lesz tehát a MOSZK feladata, ha mindezt elvégeztük? Az, hogy a MOSZK lesz a szövetkezeti mozgalom irányító szerve. Nem legfelsőbb irányító szerve, mert a legfelsőbb irányítást a kormánynak kell végeznie, alkalmas és eddig még ki nem alakult szerv által. Ellenben a MOSZK-nak kell lennie annak a közvetlen gondviselő, irányító, ellenőrző és szövetkezeteket szervező központi szervnek, amely így az egész szövetkezeti hálózaton rajta tartja kezét, és mindig ott van, mindig segít a szövetkezeteknek, amikor valamilyen szövetkezeti politikai, szervezési vagy más kérdés felmerül. Ez nem is egészen új dolog. A többi népi demokratikus országban, illetőleg ez országok egy részében már korábban megindult egy ilyen fejlődés, és kiderült, hogy ez az út az egyetlen és helyes út arra, hogy a helyi szövetkezeteknek meg tudjuk adni azt a központi támogatást, azt a szükséges szervezést, irányítást, ellenőrzést, támogatást, amelyre szükségük van. A helyi szövetkezetek tagjaiban nagyon sokszor megvan a jóakarat és a jóindulat. De képtelenek megtalálni azt a módot, amellyel a hibákat helyrehozhatják és egészséges szervezetet alakíthatnak ki. Nagyon sokszor pedig olyan vezetés telepszik a nyakukra, amelytől a maguk erejéből nem tudnak megszabadulni.

Mindezeket a jól ismert szövetkezeti gondokat és bajokat van hivatva ez az új központ, ez a megújhodott MOSZK ellátni, és segítségére siet a helyi szövetkezeteknek. Elárulom, hogy azzal is foglalkozunk, hogy még a nevét is megváltoztassuk.

A másik nagyon fontos és jelentékeny kérdés a haszonbérleti rendelet alapján az egészen új kishaszonbérletek létesítése, ezek között is különösen a haszonbérleti alapon létesült termelőszövetkezetek kérdése. Rögtön tegyük azonban hozzá, hogy nem csupán ilyen haszonbérletek alapján létesült termelőszövetkezeteink vannak ma. Talán 40–50-re tehető azoknak a száma, amelyek 1945-től fogva ilyen fejlettebb termelőszövetkezeti elemeket foglalnak magukban. Most a haszonbérleti szövetkezetek alapján nagyobb számban létesültek termelőszövetkezetek, sőt a régi juttatottak is most a maguk tulajdon földjeivel ilyen termelőszövetkezetekbe tömörültek.

Mindent összevéve: ma kb. 300 ilyen termelőszövetkezetünk van, és elsőrangú gondunk, hogy ezeket a termelőszövetkezeteket, most a téli hónapok alatt teljes mértékben talpraállítsuk, szervezetüket egészségessé tegyük, és a vezetést mindenütt helyrehozzuk, ahol hiba van, azon kívül megadjuk azokat az anyagi eszközöket ezeknek a szövetkezeteknek, amely anyagi eszközök szükségesek ahhoz, hogy élhessenek, fejlődhessenek és szükségesek ahhoz, hogy tavasztól kezdve a megélhetést biztosítsák a benne dolgozóknak, miután a munkabérkeresettől mint a szövetkezet tagjai el fognak esni, ennélfogva előleggel kell elősegíteni a megélhetésüket, miután az újig tartó kenyere kevésnek van azok közül a szövetkezeti tagok közül, akik ilyen mezőgazdasági szövetkezetbe tömörültek.

Ami a mezőgazdasági szövetkezeteket illeti, itt a legfontosabb kérdés az egyesülés lezajlása a különféle más szövetkezetek és a földműves-szövetkezet között – más szóval, ezeknek a beolvadása a földműves-szövetkezetekbe. Eddig nagyon sok akadálya volt annak, hogy a beolvadás simán végbemenjen. Özöne volt a panaszoknak, amelyeket orvoslás céljából küldtek a központba, hogy tegyük lehetővé, hogy ez az egyesülés minél gyor-

sabban végbemenjen. Most megtörtént ennek a biztosítása. Van jogszabály arra, hogy a közgyűlési formaságokat egyszerűsíteni lehessen, van jogszabály arra, hogy a mérleggel kapcsolatos teendőket szintén egyszerűsíteni lehessen, illetve olykor mellőzni is, tehát ezek nem lehetnek az egyesülés akadályai. Ez a rendelet szabályozza mindazokat az anyagi és jogi kérdéseket, amelyek a beolvadással kapcsolatosak.

Ennek a télnek a munkaprogramja szövetkezeti vonalon abban is jelentkezik, hogy ezeket az egyesüléseket végrehajtsuk. Íme, nagyjából ez a munka folyik, ezek a feladatok vannak előttünk a szövetkezeti mozgalom területén.

A dolognak azonban sokkal nagyobb a jelentősége, semhogy ilyen egyszerűen továbbmehetnénk szövetkezeti életünk jelenségei mellett. Nem kétséges – és most, a Rákosi-beszéd után különösképpen nem kétséges –, hogy a szövetkezeti kérdés demokráciánk központi kérdése lett. És ha egész demokráciánk központi kérdése lett, nyilván még inkább azzá lett dolgozó parasztságunk számára. Ez a kérdés egybeesik, illetve teljesen egyértelmű azzal, amikor a szocializmus fejlődéséről, a szocializmus építéséről beszélünk a mezőgazdaság viszonyai között. Nem kétséges, hogy a szövetkezetek a szocializmus felé való haladásnak az egyes elemei, egyes lépései. Ezzel teljes mértékben tisztában kell lennünk. Ugyanakkor azonban mégis ostobaság az, amikor reakciós oldalról szüntelenül fújták ránk a mérget, hogy mi a szövetkezetekkel tulajdonképpen mit akarunk, s azok végeredményben a kolhozra vezetnek.

A mezőgazdasági fejlődésnek a szövetkezetek a tényezői, és a szövetkezeti mozgalom útja a szocializmus felé vezet, azonban ez nem azon a módon következik be, ahogyan ezt a szövetkezeti eszme és a népi demokrácia, valamint a szocializmus ellenségei képzelik. A szövetkezetek ugyanis a dolgozó parasztságnak, a kistermelő dolgozó parasztságnak az eszközei arra, hogy a termelést magasabb fokra tudja emelni egyfelől, másfelől pedig eszközei arra, hogy a termelésben, életszínvonala emelésében, gazdasági boldogulásában sikeresebben tudjon harcolni mindenféle tőkés erővel szemben. Tehát a szövetkezet valóban a legáltalánosabb eszköze annak, hogy mezőgazdaságunk mai állapotából a szocializmus felé való haladást elő tudjuk segíteni. Ebből a szempontból külön-külön jelentősége és szerepe van a különböző szövetkezeti típusoknak, az általános földműves-szövetkezeteknek éppúgy, mint a termelőszövetkezetek különböző típusainak. Ti. a fejlődés útja nyilván nem egyik napról a másikra vezet, nyilván nem kialakult termelési viszonyoknak hirtelenül való erőszakos átállításával, hanem céltudatos, tervszerű fejlődés útján vezet, amelyben azonban lépésről lépésre következnek nagyon jól megfontolt és nagyon meggondoltan tett lépések – más szóval szövetkezeteink előrehaladása.

A legegyszerűbb szövetkezet, másfelől azonban a legáltalánosabb eszköze és szervezete a mezőgazdasági, valamint a dolgozó parasztság gazdasági fejlődésének az általános falusi földműves-szövetkezet. Az általános falusi földműves-szövetkezetnek van boltja, ez végez gabona- és gyapjúfelvásárlást, sőt igyekszünk elérni, hogy az állatfelvásárlást is mielőbb a szövetkezetek végezzék, ne pedig a kupecek, akik ma hihetetlen munkát végeznek országszerte. Tehát mindezeket az értékesítési tevékenységeket is ellátja, és ezentúl még egy csomó termelési tevékenységet is folytat – termelési szerződéseket köt, különféle akciókat folytat, így pl. tenyészállat- és vetőmagakciókat. A jövő esztendőben a cukorrépa-szerződéseket is a földműves-szövetkezeteken keresztül fogjuk kötni. Ezenkívül különböző gépeket tart üzemben és így tovább. Szinte megszámlálhatatlan termelési tevékenységet is végeznek a földműves-szövetkezetek, mégis semmiféle változást nem idéz elő tagjaik gazdálkodásában, illetve egyáltalában nem érintik tagjaik kis gazdasági egységeit csak annyiban érintik mégis, hogy bizonyos tervszerűséget, szervezettséget visznek a termelésbe, és ilyen módon a kisparaszti gazdálkodás is képes tervszerűbben, biztosabban dolgozni és terményeit értékesíteni.

Ilyen módon azonban lehetetlen megbirkózni mindazokkal a feladatokkal, amelyeket a modern termelés, a világpiac viszonyai és egyáltalában a dolgozó parasztság magasabb igényei támasztanak a szövetkezetekkel szemben. Éppen ezért a szövetkezeteknek magasabb típusaira is törekednünk kell, és ezek a magasabb típusok azok, amelyeket a termelőszövetkezetekben szemlélhetünk. Ismétlem, kb. 300 ilyen termelőszövetkezetünk van. Ezeknek különböző típusa, különböző munkaszervezeti formája van, és egyáltalában különböző fejlettségi fokozatait képviselik a szövetkezeteknek. Ebben a tekintetben segítségére sietünk az ilyen szövetkezeteknek, és lassanként, nagyon komoly előkészítő munka után elkészül az az ügyviteli szabályzatminta, amelyet esetleg a szövetkezeteknek majd a kormány ki fog adni.

Három típusát dolgozták ki ezek a működési szabályzatok a termelőszövetkezeteknek. Ez a három típus nagyjából a következőképpen sorakozik egymás után. A legkezdetlegesebb, legegyszerűbb típus kb. az, amelyet a Sarkadi Szövetkezetben láthatunk, tehát olyan termelőszövetkezet, amelyben lényegében csak a szántás és a géppel végezhető vetés munkája közös. Az összes többi munkák teljesen a tagok egyéni gazdaságaiban folynak, tehát a közös szántás és közös vetés az, amit a szövetkezet elvégez. A tagok maguk szövetkezetbe bevitt földrészét különböző táblákban kapják meg minden tavaszon, aszerint, hogy kinek mennyi része van a földben, viszont a táblákat úgy kell összeállítani, hogy a szántás és vetés munkája a szövetkezet közös üzemében elvégezhető legyen. Egyébként a kapálás és az egyéb megmunkálás, betakarítás külön egyéni gondja a tagoknak, amit a

maguk családi erejével végeznek el. Ilyen módon semmiféle osztozkodási probléma nem merül fel, hiszen mindenkinek a saját eredménye az, amit a maga által megmunkált területről betakarít. Ebben a szövetkezeti típusban a szövetkezeti állattartásnak sincsen lehetősége, hacsak nem tudnak olyan fegyelmet tanúsítani a szövetkezeti tagok, hogy termelésükből egy bizonyos részt közös szövetkezeti állattartás céljaira fordítanak, és majd az állat hasznából részesülnek megfelelő arányban.

A második típus alapjaiban nem különbözik ettől, mégis annyi különbség van, hogy ebben a szövetkezeti formában már a működési szabályzat lerakta az alapjait a közös állattartásnak, a szövetkezeti állattartásnak akár disznó, hizlaló marha, akár pedig szövetkezeti törzstenyészet tartásának formájában, és megállapítja azokat a kereteket, amelyek között a szövetkezeti tagok a szövetkezeti állattartást megszervezik. A másik változás pedig az, hogy bár ugyanúgy csak a szántás és vetés a közös munkája a szövetkezetnek, de emellett külön-külön az egyes parcellák megművelése valamilyen primitív közös munkaszervezetben, kb. olyan módon, ahogyan a summás munkáscsapatok szoktak kapálni, egy barátságos társaságban, különösebb szervezet nélkül. Tehát enynyiben magasabb fokú a második típus.

A harmadik típus ellenben igazi, tulajdonképpeni termelőszövetkezet, amelyben a szövetkezők haszonbérleti alapon, a tulajdon föld összeadásával, a háztáji gazdálkodás kivételével, egész gazdasági tevékenységüket beleviszik a szövetkezetbe, és annak közös üzemében folytatják. Itt tehát már különleges szövetkezeti munkaszervezetre van szükség, olyan munkaszervezetre, olyan munkamódszerekre és a munkának olyan nyilvántartási módjára, hogy senki se csapódjék be. Az ilyen szövetkezet átka lenne, ha bárki, aki részt vesz benne, úgy érezné, hogy ő becsapódik a másikkal szemben, mert az könnyebb munkát végez. Ez a szövetkezet halála lenne. Éppen ezért ezeket a munkamódszereket, munkanormákat, munkaátlagokat fel kell kutatni, aminek alapján mérni, számolni és nyilvántartani lehet minden szövetkezeti tag munkáját, hogy annak alapján részesüljön a jövedelemben, a földjáradék levonása után.

Erre a szövetkezeti munkaszervezetre sok tapasztalatot nyújt pl. a bolgár szövetkezeti mozgalom – amely már előrehaladottabb, mint a magyar –, de nem kétséges, hogy nekünk magunknak kell a szövetkezeti munkaszervezeteinket és mérési módszereinket kialakítani. Most az új működési szabályzat megadja ennek az alapjait. Következő dolgunk, hogy ezt mind tökéletesebbé fejlesszük, és mindinkább elérhetővé tegyük azt, hogy senki ne érezze magát becsapva a másiknak a javára.

Ez a termelőszövetkezetek kérdése.

Miután általában a szövetkezetek fejlődésének általános kérdéseit már a Rákosi-beszéddel kapcsolatban érintettem, arra mutatok rá, hogy mi a téli program e tekintetben.

Mint mondottam, az általános földműves-szövetkezeteknek a fejlesztése – különösképpen arra való tekintettel, hogy ezekbe a földműves-szövetkezetekbe most már beolvadnak mindazok a másfajta szövetkezetek, amelyek még megvannak – nem olyan egyszerű munka. Sokszor igen nehéz politikai küzdelmekkel jár ez. Máskor mérhetetlenül nehéz anyagi, elszámolási, mérlegkészítési gondokkal jár. És bizony nagyon sok tagtársunknak hónapok óta fő a feje ezektől a gondoktól. Mindezeknek ezekben a téli hónapokban a végére járunk. Azt a munkát, ami itt vár ránk, tavaszra feltétlenül el kell végezni.

A második programszerű munka ezen a télen a földműves-szövetkezetek erősítése. Nem kétséges, hogy a munkának a döntő része a MOSZK-ra mint a szövetkezetek központjára vár. Ugyanakkor azonban, valljuk be, a MOSZK-nak egy ideig megvan a gondja, hogy saját magát hozza rendbe. És saját magát tegye munkaképessé. Ezért tehát most nekünk kell a pártmunkában fokozottan teljes erővel dolgozni a szövetkezetek talpraállítása érdekében, és bizony vannak szaktársaink bőven, akik a szövetkezetekben dolgoznak, és valósággal roskadoznak a sok szövetkezeti tennivalótól.

A harmadik munkaprogram a szövetkezeti mozgalomban a termelőszövetkezetek talpraállítása. Mint mondottam, mind szervezeti, mind gazdálkodási, mind a vezetési tekintetben olyan helyzetet kell teremteni a tavaszra, hogy ezek a termelőszövetkezetek dolgozni legyenek képesek, jó munkát végezzenek, és ne kárára, hanem becsületére váljanak a szövetkezeti mozgalomnak.

A negyedik rendkívül nagy és sürgős feladat, a szövetkezeti oktatásnak a kérdése. Több alkalommal már a tagtársak előtt fejtegettük azt, hogy oda kell törekednünk, hogy a szövetkezetek vezetésében a dolgozó parasztság soraiból és a munkásság soraiból kerüljenek ki a vezetők, akik azután mint a dolgozó osztály, mint a munkásosztály, mint a parasztság képviselői teljes mértékben mentesek mindenféle kapitalista hajlamoktól, és egyénileg vannak olyan fegyelmezettek és tisztességesek, hogy tudnak a szövetkezetnek minden krajcárjára vigyázni, és odaadóan viszik a szövetkezeti ügyeket. Tehát az kell, hogy olyan embereket képezzünk ki, akik nem nagyon járatosak a különösebb irodai munkákban, tehát tanfolyamokat kell csinálni, ahol a dolgozó parasztokat és munkásokat a szövetkezetek vezetésére kiképezzük. Megállapíthatjuk, hogy ennek a munkának teljes erővel nekifogtak szövetkezeti szerveink. Többek között a MOSZK már annyi és olyan jól sikerült tanfolyamot tartott, hogy tavaszra pár ezer szövetkezeti embert képezünk ki szerte az országban. Olyan szövetkezeti emberek lesz-

nek ezek, akik tényleg képesek jól vezetni a szövetkezetet, és tényleg képesek lesznek ezeket a szövetkezeteket teljes mértékben meg... mindenféle kapitalista befolyástól és hagyománytól.

Tehát ezzel megvalósul az a kívánság, hogy szövetkezeti oktatásunk minél szélesebben kiterjedjen, és minél több dolgozó paraszt embernek a kiképzését érje el, hogy minél hamarabb minden szövetkezet élére ilyen embereket tudjunk állítani.

Ezek a feladatok természetesen elsősorban nem a mi vállainkon nyugszanak. Elsősorban nem a Parasztpárt munkakörébe illeszkednek ezek bele, hiszen ezek nagy része állami feladat, más részük pedig szövetkezeti feladatok. De mindenesetre a pártoknak is és így a mi pártunknak is ki kell venniök belőle a részüket.

Beszámolhatok az országos értekezletnek arról, hogy tényleg a szövetkezetek építésének eddigi munkájából minden erővel ki is vettük a részünket, és a szövetkezeti munkára a jövőben is kellőképpen rákészültünk. Így gyakran új meg új embereket adunk a szövetkezeti mozgalomnak. Gyakran a képviselőségről mondatjuk le őket, és adjuk oda, mint ezt legutóbb Pál Jóskával tettük. Tehát embereink tekintetében nem vagyunk fukarok, és a szövetkezeti mozgalom javára pártunk minden esetben odaállítja a csatasorba azt, akit erre jónak látunk, ha szükség van rá.

Így miután az én kikapcsolódásommal most új szerep alakult ki a MOSZK-ban, alelnökül oda Nánássy László főtitkárhelyettesünket fogjuk beküldeni. (*Taps.*)

De a központban is alaposan fokozzuk szövetkezeti irányító tevékenységünket. Azt hiszem, hogy ha ma már egy-egy földműves-szövetkezeti ügyben valamely tagtársunk a központhoz fordul, ott jóval jobb kiszolgálást kap, mint a régebbi időben bármikor. Ezt természetesen még inkább fokozni igyekszünk.

Megyebizottságaink és titkárságaink az utóbbi időben szintén nagymértékben foglalkoztak a szövetkezetek kérdéseivel, és mostani munkájuknak is igen jelentékeny részét teszik ki a szövetkezeti tennivalók. Kívánatos, hogy helyi szervezeteinkben ugyanígy a párt szervezeti életének döntő részévé váljon a szövetkezeti tevékenység.

Ennyit a szövetkezeti kérdésről.

Kell még szólnom az UFOSZ és a FÉKOSZ egyesülésével kapcsolatosan most kialakult új paraszti társadalmi szervről, amelynek kb. ez lesz a neve: A dolgozó parasztok és földmunkások országos szövetsége. Ezzel kapcsolatban az utóbbi időben elég sokat beszélnek. Újságjaink is írtak erről. S azt hiszem, köztudomású, hogy december 18-án lesz az egyesülési kongresszus, amelynek munkálataiból becsületesen kivesszük a részünket. Ugyanígy kivesszük a részünket az előkészítő munkálatokból, ugyanis december 5-én és 12-én országszerte lesznek ilyen népgyűlések az egyesülés előkészítéseként, és ezeken a gyűléseken is számosan pártunk vezető emberei közül ott lesznek.

Én ez alkalommal szeretnék általában valamit mondani az egész új szervezet kiépítéséről, miután komoly várakozás előzi meg ezt az egyesülést. Mindenesetre legyünk eggyel tisztában. Ez a szervezet két eddigi szervezet egyesüléséből alakul meg.

Ezek egyikéről, a FÉKOSZ-ról mindannyian jól tudjuk, hogy a felszabadulás óta alakult át ilyen jellegűvé. Ez korábban a földmunkások szervezete volt, és kiterjesztette feladatkörét a földmunkások és kisbirtokosok körére. Kiderült azonban, hogy bár a FÉKOSZ mint a Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetsége, ha tekintélyes körben ki is tudott terjedni, és ha kb. félmillió tagot számol is ma, és fontos szerepeket töltött is be parasztságunk életében, mégis nem tudott olyan széles, általános dolgozó szervezetté válni, mint ahogyan szerettük volna annak idején.

Ugyanakkor azonban legyünk tisztában azzal, hogy az a hagyomány, amelyet a FÉKOSZ bevisz ebbe az új szervezetbe, nem fog ott elenyészni. Mindannyian emlékezünk a régi időkre és ezeknek a régi időknek a harcaira, amelyeket a Földmunkások Szövetségének helyi körei és csoportjai folytattak azért is, hogy a földreformot meg tudjuk valósítani. Tehát ebben az új szervezetben a Földmunkások Szövetségének régi hagyományai és harcai kell hogy folytatódjanak. Nem lehetséges, hogy a Földmunkások Szövetségének és utóbb a FÉKOSZ-nak egész munkáját eltörölje ez az új szervezet. Mert legyünk tisztában azzal, hogy kb. 150 000 vagy még több földtelen család van Magyarországon, olyan mezőgazdasági munkások, akik sem a földhöz juttatáskor nem jutottak földhöz, sem most a haszonbérleti juttatás során nem részesülhettek mindannyian földben. És ez a szám mindinkább növekszik a családok felnövekedésével és a földek szétaprózódásával. Tehát a mezőgazdasági munkásság, a földtelen munkásság probléma, éspedig nagyon fontos problémája az egész mezőgazdaságnak és az egész parasztságnak. Tehát ennek a rétegnek, ennek az osztálynak a képviseletét és gondviselését ennek az új szervezetnek kell ellátnia.

A másik szervezet, ami beletorkollik ebbe az új szervezetbe, az UFOSZ. Az UFOSZ eddigi munkájában a földhöz juttatott parasztságnak a gondját viselte. A földhöz juttatás azonban ma már – amelynek gondjai eddig igen sokunkat emésztettek – befejeződött. Problémái nagyjában megoldást nyertek. Ma még a házhelyrendezés van hátra, valamint a földhöz juttatás egyik-másik még vitás ügyének rendbehozatala. De ismétlem, nagyjából a juttatás befejeződött. Éppen ezért az UFOSZ-nak mint erre való tekintettel megalakult szervezetnek a munka-

köre ma már nem olyan kiterjedt, mint annak idején volt. Viszont a földhöz juttatott új gazdáknak szintén gondját kell hogy képviselje az új szervezet. De ezen túlmenően az egész dolgozó parasztságnak szervezetévé akarjuk alakítani és fejleszteni ezt a szövetséget. Úgy gondoljuk, hogy egy egyszerű egyesülésnél sokkal több történik: egy új, széles szervezet kell hogy kialakuljon, amely magába foglalja a két régi egyesülő szervezetet is, de magába foglalja még további köreit is a dolgozó parasztságnak. Tehát az egész kis- és középparasztság körére, az egész földmunkásság körére, továbbá a traktorállomások dolgozóira és a mezőgazdasági szakemberek körére terjedjen ki ez a szervezet. Legyen tehát az nagy, egységes szervezete a dolgozó parasztságnak.

Itt felmerül néhány nagyon fontos kérdés, amelyet tisztázni kell, és amelyet a parasztság vezető embereinek nagyon világosan kell látni.

Az egyik: sokszor felteszik a kérdést, érdekképviseleti szerv legyen-e avagy sem. Vajon ez lesz-e a várva várt mezőgazdasági paraszti érdekképviseleti szerv, amelyet már 1945 óta pengetünk?

Meg kell mondanom, hogy igen, ez olyan paraszti érdekképviseleti szerv lesz, mint amilyent annak idején, 1945-ben elgondoltunk, de nem olyan, mint amilyenek a kamarák voltak, és nem olyan, mint amilyet annak idején Kiss Sándor a Paraszt Szövetség nevében törvényjavaslat formájában benyújtott. Igenis a dolgozó parasztság érdekképviseleti szerve lesz, de nem szemben az államhatalommal és a munkásosztállyal, hanem szemben mindenféle kapitalista erővel, kapitalista maradvánnyal, amely akár a mezőgazdaság területén, a kulákok, a nagygazdák osztályában áll velünk szemben, akár az ipar és kereskedelem megmaradt tőkéseinek képében.

Ilyen értelemben tehát igenis a dolgozó parasztság érdekképviseleti szerve lesz, amely azonban az államhatalomhoz sem úgy viszonylik, az államhatalommal sem úgy áll szemben, mint ahogy a régi érdekképviseleti szervek időnként igyekeztek; illetőleg ahogyan a dolgozó parasztság érdekeinek a termelésben, az értékesítésben, a társadalmi és a kulturális életben való képviseletét mutatták és hangoztatták. Ez a szervezet nem tűzheti programként és célként maga elé, hogy mindezt majd kiharcolja az államhatalommal szemben, hanem igenis programul kell kitűznie, hogy mindezt megvalósítsa az államhatalom segítségével, az államhatalommal együttműködve, hiszen az államhatalom nem idegen többé hozzánk, ha nehezen szokunk is bele, hogy végre eljött egy olyan idő, amikor az államhatalom egybeesik a néppel: a dolgozó néppel, a munkásosztállyal és a dolgozó parasztsággal.

A dolgozó parasztok és földmunkások országos szövetsége tehát ilyen értelemben, és így lesz a dolgozó parasztságnak társadalmi és szakmai szervezete.

Belső szervezetében két külön ágazata lesz: az egyik, amely a földmunkásoké, és ez a rész a Szakszervezeti Tanácsnak is tagja lesz, tehát olyan szakszervezetféle tagozat lesz; a második pedig a termelő kisparasztságnak gondviselője, szakmai, társadalmi képviselete. És hadd mutassak rá még egy fontos tényezőre. Ez a szervezet egyetlen társadalmi szervezete kell hogy legyen a dolgozó parasztságnak, tehát nincs is szükség többre. Nincs szükség olyan szervezetekre, amelyek a maguk régióiban mindenféle ellenséges politikai erőknek nyújtottak fedezetet, hanem legyen ez a szervezet minden társadalmi érdekképviseleti alakulásnak helye és kerete, és a többi sokféle, a régi időkből örökölt külön kötelező járulékokat kivető akár hivatalból, akár önkéntes társulás alapján létesült szervezet pedig szűnjék meg. E testületek megszüntetése meg is kezdődött és tovább folytatódik.

A másik oldalon természetesen azt is el kell érnünk, hogy sorba kapcsolódjanak bele ennek a szövetségnek a keretei közé, és ennek a szövetségnek egységes szervezetében éljék a maguk életét azok a mindenféle társadalmi egyesületek, olvasó- és gazdakörök, gazdasági egyesületek, parasztszövetség-féle alakulások, amelyekben pipaszó mellett nem nagyon a demokráciát támogató beszédek szoktak elhangzani, és amelyekben olyan újságokat, olyan könyveket olvasnak, amelyek igazán nem a demokráciát és az előrehaladást szolgálják.

Ez a szervezet természetesen a Függetlenségi Frontnak is tagja lesz, mint a dolgozó parasztság szervezete, és mind a pártokban szervezett, mind a pártokban nem szervezett parasztság egyformán tömörül tagjai sorába.

Ennek a szövetségnek alakuló kongresszusa december 18-án lesz, odáig pedig a kongresszus előkészítése. Az egyesülő kongresszus után gyakorlatilag január 1-jétől kezdve végbemegy a különböző helyi szervezetek egyesülése, pontosabban a helyi alakulatok megteremtése, részint a régi FÉKOSZ, UFOSZ szervezetéből, részint pedig a többi társadalmi keretből, amely éppen ott, abban a faluban vagy mezővárosban van.

Ebben a vonatkozásban is elmondhatjuk ugyanazt, amit a szövetkezetekről elmondottunk: hogy az előkészítés munkájából pártunk alaposan kiveszi részét és feltett szándékunk, hogy a szövetség munkájából is minden területen nagyon komolyan kivesszük a részünket. A központi munkákban és a helyi szervezetekben összes tagjainkkal, összes mozgalmi embereinkkel benne leszünk. Itt se riadtunk vissza áldozatoktól sem, ha arról volt szó, hogy komoly, kipróbált embereinket ennek a központnak az erősítésére odaadjuk. Gém Ferencet főtitkárhelyettesnek, Szücs Ferencet pedig a szervezésnek adtuk oda. Ugyanakkor még több emberünkre is szükség van. Több olyan kipróbált, bevált, a szervezőmunkában gyakorlott emberünket fogjuk még a központba küldeni, akik egyúttal biztosítják, hogy a mi pártunknak, szervezetünknek jól meg lesz a helye ebben a szövetségben.

Megyei szervezeteink szintén komolyan foglalkoznak a kérdéssel, és ha ebben a hónapban nem is, de januártól kezdve helyi szervezeteinknek bőven meg lesz a munkájuk a szövetség keretei között.

Mindezek után pedig rátérek a párt munkájára és a párt munkájának az előrehaladó új politikai helyzetben bekövetkezett bizonyos változásaira, illetőleg pártunk általános szerepének és hivatásának kifejtésére.

Ha a különböző politikai közéleti vezető területeken szétnézünk, akkor nagyon figyelemre méltó az a kép, amelyet a párt vezető embereinek, képviselőinek eloszlása mutat a magyar demokrácia vezető posztjain. Nem kétséges, nem is vontuk soha kétségbe, és nem is tartottuk veszedelmesnek sem az országra, sem a parasztságra, hogy az ország vezető és politikai ereje a munkásosztály és annak pártja: az MDP. Voltak e tekintetben izgalmaink és hasfájásaink, különösebben az ijedősebbeknek, a gyengébb szívűeknek, akik semmiféle reakciótól nem félnek, de félnek a kommunistáktól, a munkásosztály politikájától. Szerencsére nem mindnyájan tartozunk közéjük a pártban. Ezeken az időkön mindenesetre túlvagyunk, és akiknek ilyen izgalmaik, ilyen hasfájásaik, ilyen kétségeik voltak, azok most számot vethetnek, hogy vajon a parasztság, az egész dolgozó nép, az egész demokratikus fejlődésünk javára kinek volt igaza: azoknak-e, akik ijedősek voltak, azoknak-e, akik kezdettől fogva, régi falukutató és népi írói időkből kezdve azon a nézeten voltak, hogy a dolgozó osztályok közös frontja – amelyben a munkásosztály és a dolgozó parasztság egymás mellett dolgozik – az a front, amelyen előrehaladhatunk, és minden tőkés és egyéb osztályellenség a másik oldalon áll, és előbb-utóbb le kell számolni velük (*nagy taps*). Természetesen nem volt mindig könnyű és kényelmes, hogy a munkásosztálynak és pártjának vezető szerepét látva lássuk; akkor a Kommunista Pártnak, most pedig az MDP-nek határozott és egyre jobban kibontakozó politikai szerepét, és ugyanakkor megérteni, tagjaink tömegével is megértetni, hogy ez olyan élenjáró erő a demokráciában, amelynek nyomán és amely mellett, vele szövetségben tudunk előrehaladni, mert a mi külön paraszterőnkkel különben néhányszor beletört volna a bicskánk mindabba, amit eddig csináltunk.

Miután négy esztendő van már mögöttünk, és ebben a tekintetben világosan megvannak a tapasztalataink és megnyugtató eredményeink, amelyeket ebben a tekintetben elértünk, most már igazán nem lehetnek és nincsenek is pártunknak izgalmai, izgalmi kérdései. Kialakult a helyzet a népi demokrácia előrehaladása során, hogy kétségtelenül vezető – és joggal vezető – a munkásosztály és pártja; mellette, mint a dolgozó parasztság pártja, a mi pártunk egy szolid, de igen szilárd és határozott, nem kisebb, hanem inkább nagyobb jelentőségű szerepet visz, mint vitt a válságos időkben és harcokban. Ez nemcsak szólam, amelyet szónokfogásból mondhatunk, de amelynek a tények esetleg nem felelnek meg.

Rámutatok néhány nagyon figyelemre méltó és elgondolkodtató tényre, amely megmutatja, hogy pártunk a népi demokrácia fejlődésébe hogyan tud helyesen és szervesen beleilleszkedni, és hogyan tölt be a dolgozó parasztság előrehaladása szempontjából múlhatatlanul fontos és döntő szerepet. Nézzük meg, hogy mióta pártunk határozottabban, öntudatosabban halad és mozog ezen az úton, azóta kialakul egy kép: az összes döntő területen, gazdasági, társadalmi, szövetkezeti stb. területen mindinkább kipróbálódnak és beválnak, kimagaslanak azok az embereink, akik az illető posztokon dolgoznak, és mindinkább kiderül, hogy múlhatatlanul szükség van rájuk, és munkájukat a többi párt is, a párton kívüliek is mindjobban megbecsülik. Miniszterváltozásunk óta, amelyről az elmúlt országos értekezleten beszéltünk, ha konkrét formában még nem is valósult meg, de el van ismerve és a gyakorlatban átmeneti formákban folyik is az a munkánk, hogy agrárpolitikai és szövetkezeti kérdésekben mint államminiszter külön tárca nélkül is kellőképpen kiveszem a részemet. Azt hiszem, semmiféle tekintetben nem lehet olyan panaszunk, hogy nincs elég munkaterület előttünk, amelyen nem tudjuk érvényesíteni pártunknak a dolgozó parasztság javára való szövetkezeti és agrárpolitikai nézeteit.

De a másik tárca sem érdektelen ebből a szempontból, amelyet pártunk betölt. Ha eddig távoli dolgokkal foglalkozott is az Építési Minisztérium, mindinkább napirendre kerül a falusi házak építése és most különösen a tanyai kérdésnek olyan rendezése, amely a jövő fejlődés perspektíváját is megmutatja. Ebben a tekintetben bőven van dolga Darvas tagtársunknak. (*Taps.*) Bőven van dolga, mégpedig olyan dolga, amely döntő a dolgozó parasztság életének alakítása szempontjából.

Szövetkezeti területen az én otthagyott helyemre a MOSZK-ba Nánási kerül. (*Taps.*) A MOSZK-ban egyébként nagyon fontos munkahelyeken azoknak a sorából is bőven vannak, akik itt ülnek. A szövetségben is fontos munkaterületekre állítottunk embereket, olyanokat, akik a párt szervezőmunkájában igazán derekasan, sőt kiválóan megállották a helyüket. Ily módon éppen a dolgozó parasztság szempontjából legfontosabb területen, a szövetkezeti mozgalom legfontosabb munkaterületén, a szövetségben, az EPOSZ-ban, amely rendkívül nehéz helyzet után most kezdi lerakni alapjait egy olyan szervezetnek, amely majd képes lesz megmozdítani a paraszti ifjúság széles tömegeit, mi adtuk a főtitkárt: Gosztonyit. (*Taps.*)

...szervezeteinkre* nézve is, vagyis nemcsak a központban kell megtanulnunk ennek az új helyzetnek a helyes kezelését. A pártmunka természete is megváltozott itt a központban, és munkánknak mind nagyobb és nagyobb részét foglalja el az az építőmunka, amely közös a demokrácia pártjaival és közös az egész demokrácia vezető köreivel, valamint a kormányzattal. Ilyen pl. a szövetkezetek kérdése.

Ezt mi a központban már kezdjük megtanulni. Kezdjük megtanulni, hogy a szövetkezetek kiépítése mennyi gonddal jár, és hány estét, egész a késő éjszakákba nyúlóan kell tanácskoznunk, hogy a termelőszövetkezetek kérdéseit jól meg tudjuk oldani, és helyesen hozzá tudjunk szólni azokon a fórumokon, ahol ezeket a kérdéseket eldöntjük, hogy minél jobb és tökéletesebb legyen a termelőszövetkezetek felépítése.

Ugyanígy mezőgazdaságunk minden területén egyre nagyobb számban jelentkeznek ezek az építőgondok, az új mezőgazdaságnak, az új termelésnek és az új szövetkezetnek a kiépítésére irányuló gondok. Ezek a kérdések munkánknak, pártmunkánknak legnagyobb részét elfoglalják.

Nyilvánvaló, hogy mindez még nem jelentkezik ilyen formában helyi és megyei szervezeteink életében, de mielőbb jelentkezni fog, és nekünk erre fel kell készülnünk. Már most világosan kell látnunk, hogy a párt munkafeladatai nem ugyanazok, mint 1945-ben, vagy akár csak 1947-ben is voltak. A párt munkafeladatai közé tartozik ma a helytállás és a minél jobb munka, minél több teljesítmény mindazokon a munkaterületeken, ahol a dolgozó parasztság ügyét előrevisszük, és ahol mezőgazdaságunkat, parasztságunk életviszonyait, társadalmi és kulturális viszonyait kimozdítjuk régi állapotukból és magasabb fokra emeljük. Mindezt meg kell tanulni és erre rá kell készülni. Ez többek között azt is jelenti, hogy nem az a jó parasztpárti, aki otthon a szervezetébe begubózik, és mint a pártszervezet elnöke vagy titkára trónol vagy dirigál a pártszervezet körében, és minél csípősebbeket tud mondani a kommunistákra vagy más pártbeliekre, esetleg hivatalbeliekre, és azt érzi feladatának, hogy neki kell őriznie a tűzhelyet, ellenben ezenkívül lehetőleg semmi mást nem csinálni. Nem. Az a jó parasztpárti, aki valamennyi közös munkaterületen valóban jól tudja képviselni a pártot, valóban helyt tud állni, és az elsők között lesz abban a munkában, amelyet a szövetkezetek építéséért és mezőgazdaságunk ezer más munkaterületein napról napra, mindig érdekesebb munkaként folytatunk. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a politikai élet fejlődésével elérkeztünk oda, hogy nem azokat a primitív kortesmunkáit kell végeznünk a pártmunkának és pártépítésnek, amelyet eddig, hanem meg kell tanulnunk pártfeladatnak tekinteni és ismerni azt, hogy az összes szervezetekben, mint a parasztpárt képviselői igazán jól és eredményesen tudjunk dolgozni, ezenfelül pedig végezni azt a munkát, amelyet párttagjaink körében a párt öntudatosabb, erősebb vezetőinek kell végezniök a helyes tájékoztatás és oktatás tekintetében.

Ezek azok a szempontok, amelyek meghatározzák azt, hogy pl. szervezési és oktatási munkánknak döntő részét teszik ki ezen a téren a szövetkezeti teendők. Pártoktatásunknak is legnagyobb részét teszik ki a mezőgazdaság és a szövetkezetek viszonyának, fejlődésének problémái, hogy minél tisztábban és világosabban lássuk, hogyan is állunk szövetkezeteinkkel, és mi is a lényege, a perspektívája annak az útnak, amelyen mezőgazdaságunk most halad.

Ezek után a sajtónkkal kapcsolatban térek ki arra a feladatra, amelyet most, országos vezetőségünk elhatározása folytán, pártszervezeteinknek feladunk. Nevezetesen feladjuk azt a leckét tagtársainknak, pártunk minden felelős vezetőjének, hogy a Szabad Szó és a Paraszt Újság érdekében, egyszóval pártunk sajtója érdekében érezzen több felelősséget, mint eddig, és végezzen sokkal több munkát, mint eddig. Tehát december havát mi sajtóhónapnak tekintjük, amelyben egyik legfőbb munkánk – minden más, éppen elég fontos és éppen elég sürgős munkánk mellett, sőt azok elébe helyezve és föléje emelve –, a sajtómunka terén sokkal többet teljesíteni, mint eddig. Ebben a hónapban a sajtómunkát tartjuk pártunk olyan becsületbeli munkájának, amelynek sikerülnie kell.

A helyzet ebben a tekintetben igen vigasztalan. Nem teszek fel olyan hatásos kérdést, vajon a jelenlévők hogyan állnak az előfizetések tekintetében, és nem sorolok fel példákat arra nézve, hogy mennyire nem érzik pártszervezeteink és sokszor vezető embereink is sajtónk ügyét olyan komolynak, amint azt megérdemelné. Sajtónk ügyét pártunk életében nem vesszük elég komolyan. Nem vettük komolyan – ezt be kell vallanunk – a legfelsőbb központi vezetésben sem. Igencsak idegesek lettünk, ha a szerkesztőség vagy a kiadóhivatal gondjaival zavartak bennünket egyéb dolgaink közepette, de nem vették komolyan helyi és megyei vezetőink sem. Ez pedig hiba, olyan hiba, amely abban mutatkozik meg, hogy nem ismertük fel kellőképpen, nem fogtuk fel igazán egész komolyságában, hogy a sajtó a pártnak a szerve. Kialakult egy teljesen lehetetlen helyzet, hogy pl. mindjárt többet adnak egy iratra, ha azt a központ valamilyen külön bélyegzővel és postai iratként küldi el egy szervezetbe, mint a pártsajtó közleményeire. Valahogyan felelőtlen szervnek szokás tekinteni az újságot, nagyon sok pártszervezetünkben. Ez helytelen! Így nem lehet sem sajtót, sem pártot vezetni. A sajtó a párt életének nélkülözhetetlen feltétele. Annak a munkának, amelyet mezőgazdaságunk és egész paraszti életünk minden területén végzünk, a sajtónak döntő jelentősége van.

* *(Hiányzik 1 kéziratoldal.)*

Ma már eldicsekedhetünk azzal, hogy a Szabad Szó és a Paraszt Újság szerkesztésében leküzdöttük az első gyermekbetegségeket, és mind a két újság olyan lapszínvonalat testesít meg, amire nem mondhatjuk azt, hogy rossz. És ha még vannak is kívánalmaink, elmondhatjuk ma már, hogy mind a két újság méltó lapja a pártnak. Ezt az eredményt szerkesztőségünk nagyon sok gonddal tudta elérni. Tehát ezeket a szerkesztésükben egészséges és fejlődő lapokat, a Szabad Szót és a Paraszt Újságot tagjaink kenyerévé kell tennünk, és a párt életében fontos szerepet kell nekik juttatnunk.

Nem is merem megmondani, hogy mennyi az előfizetője és vásárlója a Szabad Szónak és a Paraszt Újságnak, de bátran felállíthatjuk azt a tételt, hogy az előfizetéseket meg kell dupláznunk. Feltétlenül legalább kétszer annyi vásárlóra és előfizetőre van szüksége a Szabad Szónak és a Paraszt Újságnak, hogy izmosabb legyen, nagyobb súlya legyen, és nyugodtabb öntudattal merjen napról napra foglalkozni parasztságunk és demokráciánk döntő kérdéseivel.

Ezeknek a céloknak az érdekében december hónapot sajtóhónapnak tekintjük. Ebben a hónapban mozgósítani fogjuk minden szervezetünket, minden, valamennyire is elérhető vezető pártemberünket, hogy sajtónk érdekében mozduljon meg, érezze magát érte felelősnek, és mindent kövessen el a terjesztés érdekében.

Sajtóhónapunk több területen fog lezajlani. Egyike lesz ezeknek, ami a helyi szervezetekben megy végbe, nevezetesen az, hogy december 5-én minden helyi szervezetünkben újságnapot tartunk, ahova lehetőleg központi embert küldünk ki, és itt egy kissé elbeszélgetünk arról, hogy mi a sajtó és mit kell tenni annak érdekében. Az utána következő lépésben pedig minden néven nevezendő pártszervezetünket, megyei, járási és helyi vezető embereinket azzal a feladattal bízzuk meg, hogy nézzenek szét a maguk körében, és mindenütt vállalják a rájuk eső részt az előfizetések ügyéből. Ugyanezt fogjuk tenni az értelmiségi szakembereinknél is, akik olyan helyen és olyan viszonyok között élnek, ahol megvan a lehetősége annak, hogy híveket és előfizetőket toborozzanak, különösen a Szabad Szó számára, ha a Paraszt Újságnak a számára nem is, de amennyiben erre megvan a lehetőség, úgy ennek is.

Ezeken a területeken zajlik le december 5-én a sajtónap munkája. Ezt a párt országos vezetősége és a központi szervei tényleg rendkívül komolyan veszik. Nagyon komolyan vesszük azt, hogy pártunk életében megváltozzék a sajtó szerepe, és azt is, hogy valamennyien felelősséget érezzünk érte. Ez tényleg politikai becsület kérdése is, hiszen eléggé nehezen és gyengén tudjuk még párttagjaink sorában is terjeszteni a lapjainkat.

A kérdés másik oldala anyagi vonatkozású. Nem is merem megmondani, mekkora áldozatot kíván a központtól az, hogy lapjainkat fenn tudjuk tartani. Nem merem megmondani, hogy hány pártiskola elmaradása és hány helyi pártszervezet látogatásának elmulasztása következett be amiatt, hogy nagyon jelentékeny összegeket kell lapjaink fenntartására fordítani.

Én tehát az összes előadottak közül külön kiemelem sajtónk jelentőségét és külön annak a feladatnak a jelentőségét, amelyet most kirovunk a párt minden felelős vezető emberére és elvárjuk tőlük, hogy mindezeket a kötelességeket és feladatokat teljes erővel teljesítik. (*Szűnni nem akaró, élénk éljenzés és ütemes nagy taps.*)

# Beszéd a Nemzeti Parasztpárt nagy-budapesti szervezete új otthonának felavatásán*

1948. december 4.

Üdvözlöm nagy-budapesti szervezetünket új otthonában. Üdvözlöm nemcsak azért, mert új otthonába költözött, hanem azért is, mert ez a szervezetünk alapjaiban megújhodott. Valljuk be, hogy erre a megújhodásra szükség volt és még ezután is szükség lesz nagy-budapesti szervezetünk újabb tisztulására és fejlődésére.

Sokszor hangzik el pártunk köreiben bíráló szó fővárosi szervezetünkről és általában városi szervezeteinkről, illetve azok értelmiségi tagjairól. Ezeket a bíráló szavakat igen gyakran mondjuk, és akikre vonatkozik, nem értik mindig elég világosan és még kevésbé találják igazságosnak és indokoltnak. Most, amikor új otthonába költözött fővárosi szervezetünk, új szellemben és a további tisztulás szándékával kezd valóban új életet, helyénvalónak tartom, hogy erről a kérdésről beszéljünk egyszer igen komolyan és teljes nyíltsággal.

Hogy világossá váljék előttünk a mi fővárosi szervezetünk politikai magatartása és politikai fejlődése, elkerülhetetlen, hogy visszatekintsünk egész népi mozgalmunk pályájára, tehát a korábbi népi irodalom és falukutató mozgalom idejére is.

Bátran mondhatjuk, hogy *pártunk bölcsője a főváros volt.* Az a szellemi-irodalmi mozgalom, amely a falukutató műveket életre hívta és a népi irodalmat széles társadalmi mozgalommá tette, Budapesten keletkezett és pályáját nagy részben Budapesten futotta végig. Nem kell szégyellenünk azt, hogy nemcsak a jelenlegi fővárosi pártszervezetünk, hanem egész pártunk mozgalma azokból az erőkből indult ki, amelyek itt Budapesten, az ország fővárosában fejlődtek ki. Vizsgáljuk azonban meg, hogy milyen társadalmi erők és milyen szellemi, politikai törekvések találkoztak össze abban a forrásban, amelyből az egész népi mozgalom, és később pártunk is eredt.

A döntő eleme ezeknek az erőknek a *magyar értelmiségi középosztály lázadásából támadt.* Szabó Dezső és utódai: Kodolányi János, Németh László és Féja Géza voltak azok, akik írásaikban mint osztályuk lázadói, szembefordultak a feudálkapitalizmus és az úri országvezetés hagyományaival, és a népre, a parasztságra apelláltak mint a nép és a nemzet megújhodásának ősforrására. Az ő lázadó írásaik nyomán a magyar értelmiségi középosztálynak igen számottevő része visszhangzott ezekre a szavakra, és érzéseiben szembefordult a feudalizmus úri rendszerével éppen úgy, mint a nagytőke kizsákmányoló hatalmával. Ők maguk, a hívek még inkább, forradalmároknak hitték magukat, és szinte messianisztikus hittel agitáltak egy népi, nemzeti megújhodás és felszabadulás érdekében.

A történelem azonban bebizonyította, hogy fellépésük és eszméik nem indítottak el forradalmat a feudálkapitalizmus uralmi rendszere ellen, hanem csupán a lázadásnak a hangját ütötték meg, anélkül, hogy gyökeresen és következetesen leszámoltak volna azokkal az erőkkel, amelyek ezt a népnyomorító rendszert fenntartották. Jelentőségük mégis nagy és tiszteletre méltó. Szellemi lázadást szítottak, tiltakozó szót emeltek az ellen a rendszer ellen, amely a magyar dolgozó nép elnyomását mérhetetlen fokra emelte.

Különös jelentőséget adott e szellemi lázadásnak az a sajátságos, de nem érthetetlen történelmi találkozás, hogy *velük egy időben került felszínre a parasztság első értelmiségi gárdája, és ez összetalálkozott, sőt egyesült az értelmiségi népiesekkel.* Veres Péter és a többiek, akik először jelentkeztek számosabban a parasztság képviseletében szellemi és közéleti fórumainkon, szervesen összekapcsolódtak a Szabó Dezső nyomán feltámadt középosztályi népiekkel, és a két összetevő elem vetette meg az alapját az egész népi mozgalomnak, a népi irodalom szellemi törekvéseinek nem minden politikai él és nem minden politikai jelentőség nélkül.

Tegyük hozzá, hogy e két döntő elem mellett *igen szerény mértékben a haladó polgárság szellemi képviselői is csatlakoztak ehhez a mozgalomhoz.* Csatlakoztak néhányan azok közül, akik az októberi forradalom idején is, a Horthy-elnyomás korszakában is a magyar polgári forradalmat, a magyar polgári haladást képviselték. Hozzátehetjük azonban azt is, hogy ezek a pályatársak egészen soha nem tudtak beilleszkedni a mozgalomba, és ez részben rajtuk, részben a másik két tényezőn múlott.

Érdemes azonban megnéznünk, hogy e többé-kevésbé irodalmi formájában jelentkező vezetőgárda mögött *milyen társadalmi tényezőkből tevődött össze a hívek, az olvasók és az előadás hallgatók többsége.* Mindenekelőtt *diákokból.* Azokból a haladó gondolkozású és a rendszerrel szembeforduló diákokból, akik később márciusi fiataloknak nevezték magukat, és nem is egészen alaptalanul. Voltak a hívek között *munkások* is. Olyan

* Gépelt kézirat. EFB 2944.

munkások, akik a szociáldemokrata munkásmozgalom körében nem találták a helyüket, akár azért, mert elszántabb és következetesebb harcosai voltak a munkásosztály ügyének, mint a szociáldemokrata vezetők nagy része, akár azért, mert a munkásmozgalom megpróbáltatásai során elvesztették hitüket a munkásosztály történelmi hivatásában, és belesodródtak a parasztság felé tekintő népiesség törekvéseibe.

A többsége azonban ezeknek a híveknek nem a diákság és nem a munkásság volt, hanem az *értelmiségi középosztálynak a része,* amely kuruckodó és függetlenségi érzések által hajtva szembefordult a német imperializmussal és általában a német szellemmel, s ezzel együtt a monopolkapitalizmus olyan jelenségeivel is, amelyek legnagyobbrészt antiszemita érzéseket váltottak ki belőlük. E derékhad mellett körülvette a mozgalmat a *városi és vidéki kispolgárságnak az a része* is, amely nemzeti megújhodást várt a németekkel szemben és társadalmi megújhodást a nagybirtokos arisztokraták és a kapitalista nagytőkésekkel szemben. Ez a szélesebb kispolgári réteg még inkább hajlamos volt arra, hogy mind a nemzeti, mind a társadalmi megújhodást az antiszemitizmus útjain keresse.

*Nem volna igaz, ha azt mondanánk, hogy akkori mozgalmunk nem támaszkodott paraszti erőkre.* Volt a parasztságnak egy része, s ezt a régi Szabad Szó több mint húszezres előfizető-gárdája képviselte, amely olvasta e mozgalom írásait, eljárt vidéki előadásaira, és a parasztság történelmi kérdéseinek, elsősorban a földreformnak a megoldását várta a mozgalomtól. *Volt tehát egy nem is jelentéktelen dolgozó paraszti tömeg a mozgalom mögött, ez azonban inkább mögötte volt és távolabb esett a mozgalom vezetésétől, mint a városi, értelmiségi elemek.*

*A háború vége felé ez az ellentétes elemekből összetevődött és bizonytalan egységbe olvadt mozgalom választ elé érkezett.* A háború oly könyörtelenül vetette fel nemzeti és társadalmi fejlődésünk kérdéseit, hogy ezt többé nem lehetett irodalmias általánosságokkal és többféleképpen érthető elvekkel megkerülni. Szükségszerűen bekövetkezett tehát a mozgalom szétválása. *Láthatólag háromfelé, de lényegében kétfelé vált a mozgalom.*

*A baloldalon* a politikailag elöljáró Szabad Szó körül sorakoztak fel azok, akik kérlelhetetlen ellenségei voltak a fasizmusnak, az egész Horthy-rendszernek és a német imperializmusnak, s ugyanakkor, ezek ellen az ellenségek ellen, a munkásosztállyal együtt a demokratikus átalakulás útján keresték a felszabadulás lehetőségét.

*Ezzel szemben a jobboldalon,* a teljesen elhatalmasodott fasizmus frontján sorakoztak fel azok, akik a fasizmus alapján felépítendő új Európáról ábrándoztak, és fenntartás nélkül csatlakoztak a német imperializmus őrült kísérletéhez.

A két élesen szétvált irányzat között megmaradt azonban *a harmadik út.* Ellene voltak a németeknek, nem ragadta őket magával a fasizmus őrülete, de nem is sorakoztak fel a demokratikus felszabadulás frontján. *Önálló magyar és paraszti útról ábrándoztak, s ezen az alapon a munkásosztálytól is elszigetelték magukat, sőt határozottan ellenségesen nézték a munkásosztály erőfeszítéseit.* Népi és nemzeti felszabadulásról beszéltek, s ennek irányában különböző elképzeléseket is vetettek fel, azonban éppen azon a módon nem segítették ezt elő, ahogyan az adott történelmi helyzet és a történelmi fejlődés törvényei szerint lehetett és kellett volna. Nem hittek a népi és nemzeti felszabadulásban úgy, ahogy a történelem előírta és ahogy a baloldal harcolt érte, tehát végeredményben sehogy sem hittek benne.

*A felszabadulás után, pártunk országos megszervezésének idején, ebből a népi mozgalomból mindenki együtt maradt, aki nagyon nem kompromittálta magát.* Pártunk fővárosi szervezetében a régi mozgalom minden eleme kereste a helyét, és többé-kevésbé meg is találta.

A régi népi mozgalomnak ezek a hívei úgy gondolták, hogy a felszabadulással az az idő következett el számukra, amikor a maguk harmadik útját sikeresen végigjárhatják. *Tehát a harmadik út ideológiájával és a harmadik erő politikai igényével indult a mi fővárosi szervezetünk.* Azt vallották, hogy a munkásosztály és a munkásosztály pártja, valamint a régi feudálkapitalista rendszer maradványai között, az értelmiségi középrétegeknek és a parasztságnak kell a harmadik erő szerepét betölteni, hogy a felszabadulás ne eredményezze se a régi rendszer visszaállítását, se a munkásosztály vezetésének a kifejlődését.

Ezt a politikai elképzelést a népi irodalom harmadik utas elveire és a parasztság tömegeinek parasztegységes megszervezésére építették. A felszínen hangoztatták a munkásosztállyal való együttműködést és felfelszólaltak a reakció ellen, *a gyakorlatban azonban egészen más volt ennek a politikának az eredménye.* Egyre élesebben és indulatosabban fordultak szembe a munkásosztállyal, elsősorban a kommunistákkal és egyre inkább árulónak, a nép és a nemzet árulóinak tartották mindazokat, akik őszintén és komolyan együttműködtek a kommunistákkal. Ugyanakkor azonban nyitva állottak minden jobboldali befolyásnak. A régi világ úriemberein keresztül gátlás nélkül befogadták a Horthy-rendszer, a feudálkapitalizmus minden elemét, a polgári szakembereken keresztül pedig a kapitalizmus minden képviselőjét. Ebből az is szükségszerűen következett, hogy amikor a parasztságot emlegették, nem a dolgozó parasztságra gondoltak, hanem azokra a nagygazda kulákokra, akik velük együtt készek voltak egyre élesebben szembefordulni a munkásosztállyal és egyre több kapcsolatot találni a reakcióval. Mindehhez hozzájárult a teljes szovjetellenesség, az antiszemitizmus újra meg újra éledő marad-

ványai, és végül egy olyan nyugati orientáció, ami a magyar demokrácia fejlődését az imperialista nyugati erők szekeréhez akarta kötni.

*Így lett a Nemzeti Parasztpárt budapesti szervezete Kovács Imre pártja.* Ez a párt, ha nem is kapcsolódott bele a Kisgazdapárt fedezéke alatt szőtt összeesküvésbe, ahhoz nagyon sok hasonlatosságot mutatott. Mindnyájunk előtt emlékezetes Kovács Imrének budai beszéde és a Válaszban megjelent cikke, amelyben félreérthetetlenül kifejezte politikai szándékait és gátlástalanul szította a munkásosztály és a kommunisták elleni jobboldali érzelmeket.

*Világosan mutatja ennek a politikának az irányát és a csődjét, hogy 18 ezer bejegyzett nagy-budapesti párttagunk mellett pártunk az 1947-es választáson csupán 12 ezer szavazatot kapott. Ha másból nem, ebből is kiderült, hogy a Nemzeti Parasztpárt fővárosi szervezete nem ugyanaz a párt, mint a Nemzeti Parasztpárt.* Kiderült, hogy a Nemzeti Parasztpárt paraszti szervezetei másképp folytatják és másképp fejlesztik tovább az egykori népi mozgalom útját, mint a párt fővárosi szervezete.

*A Nemzeti Parasztpárt a felszabadulás után a dolgozó parasztság osztályszervezete lett* és ezen az alapon dolgozta ki és valósította meg a dolgozó parasztság politikai mozgalmát. *Ennek a politikának a munkásság és a parasztság szövetsége, a szövetkezetek fejlesztése s a népi demokráciának a szocializmus útján való továbbfejlesztése volt az alapja és az, hogy népünk szabadságának és nemzeti függetlenségének a biztosítéka a Szovjetunió mellett a Szovjetunió által vezetett népek táborában van.*

*Ezzel szemben a mi fővárosi szervezetünk, az értelmiségi középosztály, a kispolgárság és a munkásmozgalomtól elidegenedett munkások pártszervezete, a népi mozgalom harmadik útját folytatva, minden harmadik út törvényszerű sorsára jutott, tehát elcsúszott jobbra.*

Ez ment végre a mi fővárosi szervezetünkben, s ennek a politikai eltévelyedésnek a konzekvenciáit vontuk le akkor, amikor fővárosi szervezetünket új alapokra helyeztük, és igyekeztünk megtisztítani azoktól, akik akadályozták, hogy szerves részévé váljék a Nemzeti Parasztpártnak mint a dolgozó parasztság osztályszervezetének.

*Most népi demokráciánk fejlődése határozottan meggyorsult.* A szocializmus világos perspektívái nyíltak meg előttünk, s a városban és az iparban a tervszerű szocialista építés folyik egyre nagyobb és nagyobb eredményekkel, a falun és a mezőgazdaságban pedig a szocialista építés megteremtésének a feltételeiért dolgozunk. Mindez kikerülhetetlenül egyre élesebb osztályharcot jelent a tőkés osztályok maradványai ellen és minden befolyásuk visszaverésére.

*Ebben a fejlődésben a Nemzeti Parasztpárt szerepe még határozottabban és még élesebben rajzolódik ki, mint az eddigi négy esztendő alatt.* Eddig is a dolgozó parasztság osztályszervezete voltunk, és teljes erőnkkel harcoltunk a földreform megvédéséért és minden nagytőkés erő megfékezéséért. Ezt azonban a koalíciós demokrácia viszonyaihoz képest választási agitációval, kortesmunkával, koalíciós pozícióharcokkal és pártsovinizmussal cselekedtük. Ma, amikor az osztályharc frontja egyre világosabb, és népi demokráciánk további fejlődése határozottan a szocializmus irányába fordult, ez a helyzet lényegesen megváltozott, s benne pártunk szerepe sem ugyanaz, mint eddig. *Most az a történelmi feladat áll előttünk, hogy a szocializmus építésének közös frontján a munkásosztály vezető erejére támaszkodva a dolgozó parasztság minél nagyobb részének öntudatosításával vegyük ki részünket a harcból és a munkából.* Most tehát nem az a feladatunk, hogy a dolgozó osztályok frontján minél élesebben kirajzoljuk a Parasztpárt határait, és közben a munkásosztály felé is elszigeteljük magunkat, hanem az a feladatunk, hogy a szövetkezetek építésében, a dolgozó parasztság társadalmi megszervezésében, nevelésében és öntudatosításában, a kormányzásban és az igazgatásban mindenütt teljes értékű részesei legyünk a közös munkának.

*Ez nem könnyű, de nem lehetetlen föladat, és ez az igazi folytatása a Márciusi Front és a falukutató-mozgalom úttörő munkájának. Amit akkor elképzelésekben és vágyakban fejeztünk ki, azt ma a népi demokrácia útján mint országépítő munkát és mint győzelmes osztályharcot vihetjük tovább.* Mindaz, ami írói elképzelés volt tíz évvel ezelőtt, az ma az építő munkának és a továbbfejlődés érdekében folytatott harcnak a mindennapi feladata.

*Ez a fejlődés és ezek az új feladatok tették szükségessé, hogy szervezeteinket felülvizsgáljuk és megtisztítsuk* mindazoktól az elemektől, akik sorainkban az osztályellenség befolyását képviselik és vezessük, segítsük mindazokat, akik készek és képesek ennek a fejlődésnek az útján együtthaladni velünk.

Ez a tisztulás azonban más feladatot jelent a dolgozó parasztság soraiban és mást városi szervezeteinkben.

*A dolgozó parasztok soraiban az osztályhelyzet a döntő, amely elválasztja egymástól a bajtársat és az ellenséget.* Jól tudjuk, hogy a dolgozó parasztság tömegeiben igen nagy még a régi elnyomó erők befolyása. Ez azonban nem változtat azon, hogy a dolgozó parasztság egészében a demokrácia bázisa, és van ereje ahhoz, hogy megszabaduljon régi elnyomói befolyásától, és részesévé váljon a szocializmus építésének.

Ezzel szemben városi szervezeteinkben ilyen éles vízválasztó nincs. Nincs olyan éles osztályhatár, amely eldöntené, hogy kik azok, akikre számíthatunk és kik azok, akik menthetetlen ellenségeink.

Nem vagyunk azonban bizonytalanságban e tekintetben sem. *Van döntő ismérve annak is, hogy az értelmiség és a városi kispolgárság sorából kik azok, akik hozzánk tartoznak és kik azok, akik ellenségeink.* Csalhatatlanul eldönti ezt a kérdést az, hogy városi párttagjaink hogyan szemlélik a munkásosztályt, és hogyan foglalnak állást a falusi osztályharc kérdésében.

*Mindazok, akik nem képesek megérteni a munkásosztály történelmi szerepét, és nem képesek népünk és nemzetünk jövőjét a munkásosztállyal együtthaladva keresni, azok elvesztek számunkra.* De ugyanilyen döntő próba az is, hogy városi párttagjaink hogyan szemlélik a falusi osztályharcot. *Mindazok, akik feltétlenül a dolgozó parasztsággal ereznek együtt, és átérzik a veszedelmet, amely a dolgozó parasztságot fenyegeti tőkés kizsákmányolóik, a kulák nagygazdák oldaláról, azok értik az igazi társadalmi összefüggéseket, és azok jó parasztpártiak.* Azok ellenben, akik szánják a kulákokat, féltik őket, és tiltakoznak a kulákság visszaszorítása és korlátozása ellen, azok nem a mi embereink, hanem az ellenség képviselői a saját sorainkban.

Hogy ez a mérték milyen csalhatatlan, azt bizonyítja az is, hogy *pártunk minden számottevő vezetője a munkásmozgalom iskolájába járt, és a munkásmozgalomban, az ipari munkássággal együtt tanulta meg a parasztság felemelkedésének, mezőgazdaságunk fejlődésének egyetlen lehetséges útját: a szocializmust.* Azok, akik nem jártak ebbe az iskolába, és nem tartoztak ilyen szorosan a munkásmozgalom hívei és barátai közé, mint Kovács Imre vagy Németh László, azok előbb-utóbb el is szakadtak pártunktól és a parasztságtól.

A mi fővárosi szervezetünk az utóbbi hónapok során vezetőiben és öntudatos tagjaiban mindezt felismerte, és határozottan halad ezen az úton. *Most az a feladat vár ránk, hogy ezt a pártszervezetünket is teljes egészében részesévé tegyük annak a munkának, amelyet pártunk a parasztság körében folytat: a dolgozó parasztság fölemelkedéséért, mezőgazdaságunk fejlődéséért, a kizsákmányoló elnyomók visszaszorításáért és egész népünk teljes szabadságáért folytatott szocialista építőmunkánknak.*

# A termelőszövetkezetek három típusáról*

A hivatalos lap szombati számában kormányrendelet jelent meg a termelőszövetkezetek szervezéséről és a termelőszövetkezetek működési szabályzatáról. Szövetkezeti életünkben rendkívül fontos ez a rendelet, mert megállapítja mezőgazdaságunk korszerű fejlődése szempontjából alapvetően nagy jelentőségű termelőszövetkezetek szabályait.

*A rendelettel kapcsolatban kérdést intéztünk Erdei Ferenc államminiszterhez, ismertesse azokat az indokokat, amelyek e rendelet kiadására vezettek.*

– Már az 1945-ös földosztás után létesültek termelőszövetkezetek – mondotta Erdei Ferenc államminiszter. Helyesebben, alakultak olyan csoportok a földműves-szövetkezetek keretei között, amelyek termelőszövetkezeti szervezetben a föld közös megmunkálását indították el. Ezek a termelőszövetkezeti kezdeményezések igen változatosak voltak, és semmiféle központi irányítás nem folyt bele szervezetük és munkájuk kialakításába. Ennek volt előnye is, hátránya is. Előnye volt, hogy a földműves-szövetkezetekbe tömörült dolgozó parasztság a helyi viszonyokhoz képest a maga belátása szerint kísérletezte ki azokat a szövetkezeti formákat, amelyek alkalmasak termelőszövetkezet kifejlesztésére. Hátránya viszont az, hogy általában nem látták világosan a termelőszövetkezetekben elérendő célt, és ennek következtében olyan rendszert alakítottak ki, amely csak részben tekinthető termelőszövetkezetnek. Különösen sok kapitalista elemet vittek be a termelőszövetkezeti csoportokba.

– Ez év őszén a kormány által kiadott haszonbérleti rendelet alapján már sokkal nagyobb számú termelőszövetkezeti csoport létesült, részben a földműves-szövetkezet, részben pedig az újonnan alakított földbérlőszövetkezetek keretében. Ezek a termelőszövetkezeti csoportok szintén önkéntes helyi kezdeményezésre alakultak meg. Általában alapul vették a régebbi földműves-szövetkezeti termelőcsoportok szervezetét, ez azonban nem változtatott azon, hogy igen változatos és nem eléggé tisztázott szervezeti formában indultak meg.

– Ez a helyzet tette szükségessé egy olyan kormányrendelet kiadását, amely arra hivatott, hogy útmutatást adjon a termelőszövetkezeti csoportoknak és tisztázza a termelőszövetkezetek alapvető kérdéseit.

*– Miniszter Úr véleménye szerint e nagy jelentőségű rendeletnek mi a legfontosabb rendelkezése?*

– Legnagyobb jelentőségű rendelkezése a rendeletnek az, hogy a termelőszövetkezetek alakítását engedélyhez köti. A rendelet kiadásától kezdve minden termelőszövetkezeti csoport alakításához, a MOSZK-on keresztül a Földművelésügyi Minisztérium jóváhagyása szükséges. Azért fontos ez a rendelkezés, mert ezzel elejét vehetjük a bizonytalan, tisztázatlan vagy éppen veszélyes termelőszövetkezeti kezdeményezéseknek. Termelőszövetkezeti csoportot alakítani sok körültekintést, nagy munkát és fontos anyagi feltételek biztosítását jelenti. Az egészséges termelőszövetkezeti fejlődés érdekében tehát meg kell akadályoznunk az olyan kezdeményezéseket, amelyek csak bajt és zavart eredményezhetnek, és ronthatnák a termelőszövetkezeti munka hitelét.

– Az engedélyhez kötésnek az is nyilvánvaló jelentősége, hogy ebből láthatja parasztságunk: kormányunk és az ország politikai vezetése nemhogy erőszakosan akarna termelőszövetkezeteket alakítani, hanem ellenkezőleg, nagy gondot fordít arra, hogy csak akkor engedélyezze ilyen termelőszövetkezetek alapítását, ha ahhoz a szükséges feltételek biztosítva vannak, és legfőképpen, ha a dolgozó parasztság érdekelt csoportja önkéntesen és komoly elhatározással akar ilyen szövetkezetet létesíteni.

*– Mi indokolta azt, hogy a termelőszövetkezeti csoportoknak három típusát szabályozza a kormányrendelet?*

– Ez részben az eddigi kezdeményezéseknek és tapasztalatoknak az eredménye, részben pedig annak a törekvésnek a következménye, hogy a termelőszövetkezeteknek egyszerűbb és magasabb típusát dolgoztuk ki, s így dolgozó parasztságunk a helyi körülményeknek és a szövetkezőkben kialakult elhatározásnak megfelelően a legalkalmasabb kínálkozó termelőszövetkezeti típust választhatja ki.

– Az a három típus, amelyet a rendelethez mint ügyviteli szabályzatot mellékeltünk, három különböző fejlettségi fokát képviseli a termelőszövetkezetnek.

* Szabad Szó, 1948. december 19.

– Az *első típus* a legegyszerűbb, legkezdetlegesebb forma, és tulajdonképpen még nem is igazi termelőszövetkezet. Közös szövetkezeti üzemet létesít a szántás-vetés elvégzésére, egyébként azonban minden más munkát, a betakarítás munkáját is, egyénileg végzik a tagok. Ez természetesen azzal a következménnyel is jár, hogy ez a szövetkezeti forma még nem vonja be a szövetkezet közös nagyüzemébe a tagok kisgazdaságait.

– A *második típus* nem sokban különbözik az elsőtől. A különbség mégis annyi, hogy ez a szövetkezeti típus alkalmat nyújt a közös állattartás megszervezésére, valamint a föld megművelésének és a betakarításnak, kezdetleges módon ugyan, de mégis közös elvégzésére.

– A *harmadik típus* már igazi termelőszövetkezet, amelynek az a lényege, hogy a szövetkező tagok kisgazdaságait, ház körüli gazdálkodásukat és apróbb állataikat kivéve közös szövetkezeti nagyüzemben egyesíti. Ennek megfelelően ez a szövetkezet már igazi szövetkezeti munkaszervezetet tesz szükségessé, és az ügyviteli szabályzat megállapítja azokat a módszereket, amelyekkel a tagok által végzett közös munkát értékelik, mint a jövedelem elosztásának legfőbb alapját.

– Ebben a legfejlettebb szövetkezeti típusban is van azonban földjáradék. A szövetkezeti tagok egyfelől az általuk végzett munka mértékéhez képest, másfelől pedig a szövetkezet által megművelt földben való illetőségük földjáradéka címen részesednek a szövetkezet jövedelméből. A rendelet szerint ez a földjáradék címen kifizethető részesedés nem haladhatja meg a 25%-ot.

*– A rendeletben kidolgozott szövetkezeti forma mennyiben hasonlít a szomszédos országok termelőszövetkezeteihez és mennyiben tér el azoktól?*

– Ebből a szempontból számunkra legérdekesebb a bolgár szövetkezeti rendszer: Bulgáriában kb. 700 termelőszövetkezet működik, rendkívül szép eredménnyel és nagy sikerrel. A bolgár termelőszövetkezetek lényegében a mi harmadik szövetkezeti típusunknak felelnek meg. Ennek a szövetkezeti típusnak a kialakításánál a bolgár termelőszövetkezetek értékes tapasztalatait is hasznosíthattuk.

Az első és a második típus azonban a mi sajátos magyar viszonyaink között alakult ki, s ilyenek a szomszédos népi demokráciákban nincsenek. Lényegében a sarkadi földműves-szövetkezet feketeéri termelőcsoportjának a tapasztalatai vezettek bennünket arra, hogy az első és második szövetkezeti típust kidolgozzuk. A sarkadi szövetkezet működése igen jó eredményeket ért el, és azokat az egyszerűbb szervezeti formákat, amelyeket most az első és második típusban részletesen kidolgoztunk, igen nagy sikerrel alkalmazták.

*– A termelőszövetkezeti csoportokról szóló rendelet mennyiben érinti az általános földműves-szövetkezetek munkáját?*

– Semmi esetre sem úgy, hogy általános földműves-szövetkezeteink munkáját és fejlesztésük érdekében folytatott törekvéseinket fölöslegessé tenné, vagy legalábbis háttérbe szorítaná. Ellenkezőleg. Általános földműves-szövetkezeteink fejlesztése: a különböző szövetkezetek beolvasztása az általános földműves-szövetkezetbe, a földműves-szövetkezetek demokratizálása, a földműves-szövetkezetek munkájának mind szélesebb körben való kiterjesztése és munkájuk jobb megszervezése továbbra is döntő kérdése szövetkezeti mozgalmunknak. A termelőszövetkezetek fejlesztése nem ellenkezik általános földműves-szövetkezeteink munkájával. A termelőszövetkezeti csoportok mindenütt a földműves-szövetkezetek vagy kivételesen az önálló bérlőszövetkezetek keretei között illeszkednek.

– A meglévő termelőszövetkezeti csoportok talpraállítása és munkájuk jó szervezése valóban a legfontosabb szövetkezeti teendőink közé tartozik. Emellett azonban az általános földműves-szövetkezet fejlesztése is éppen ilyen fontos és elsőrendű feladatunk, tehát mind a kormányzat, mind a MOSZK egyforma gonddal és felelősséggel foglalkozik mindkét szövetkezeti kérdéssel. Szövetkezeti mozgalmunk fejlődése egyformán megköveteli azt is, hogy termelőszövetkezeti kezdeményezéseink egészségesek és fejlődésképesek legyenek, és azt is, hogy általános földműves-szövetkezeteink minél nagyobb és minél jobb munkát végezzenek.

# Szövetkezeti feladataink 1949-ben*

1948 szövetkezeti mozgalmunkban is a fordulat éve volt. Régi szövetkezeti rendszerünkből sok örökséget vettünk át – ezt mind el kellett takarítani. Új, népi szövetkezeti kezdeményezéseink számos akadállyal találták magukat szemben, ezeket el kellett hárítani. Szövetkezeti mozgalmunk új útjai sokáig nem állottak világosan és tisztán előttünk, ezt is tisztáznunk kellett. Mindez 1948-ban megtörtént. Megtettük tehát a döntő lépéseket szövetkezeti mozgalmunk új és minden eddiginél hatalmasabb fejlődése felé. De csak a kezdő lépéseket tettük meg. 1949-ben az a munka vár ránk, hogy a döntő kezdeti lépések után szövetkezeti mozgalmunkat erős, egészséges és fejlődőképes *szövetkezeti rendszerré építsük ki.* Olyan szövetkezeti rendszerré, amely szervesen illeszkedik népi demokráciánk előrehaladó politikai és gazdasági rendjébe, és döntő eszközévé válik mezőgazdaságunk és parasztságunk új fejlődésének.

A feladatok, amelyeket 1949-ben végre kell hajtanunk, igen nagyok, de jelentőségük parasztságunk és egész demokráciánk fejlődése szempontjából még nagyobb. *Földműves-szövetkezeteinket* ki kell építenünk minden falu általános, egészséges paraszti szövetkezetévé, hogy képes legyen a rá váró feladatokat kifogástalanul ellátni. Nem kisebb jelentőségű feladatunk emellett, hogy a *termelőszövetkezeti kezdeményezéseket* egészséges irányban továbbfejlesszük, és kezdeti nehézségeiket leküzdjük. És végül feladatunk megteremteni a *szövetkezetek felsőbb szerveit,* amelyek biztosítani tudják helyi szövetkezeteink helyes irányú működését.

Földmíves-szövetkezeteink kiépítése általános paraszti szövetkezetekké teljes erővel megkezdődött. Országszerte halad előre az a folyamat, amely a földmíves-szövetkezetbe olvasztja be a meglévő különböző régi típusú szövetkezeteket. Ez a munka azonban nem folyik akadálytalanul. A régi szövetkezetek sok helyen ellenállnak, vagy vagyonukat igyekeznek elvonni az egyesülés elől, vagy a földmíves-szövetkezetek hitelét igyekeznek rontani a parasztság körében. Legsürgősebb feladatunk, hogy az egyesülésnek ezeket az akadályait elhárítsuk. A szövetkezeti egyesülések világos jogi és gazdasági irányelveit már megszabta a kormányzat, most az a feladatunk, hogy az egyesülések minél gyorsabban és minél simábban végbemenjenek. Nagy munka vár ránk az egyesülés végrehajtása után is. Szövetkezeteinket demokratizálni kell: tehát vezetésükben biztosítani a dolgozó parasztság teljes irányítását, és a tagok sorából ki kell rekesztenünk minden kizsákmányoló kulák elemet és minden kapitalista befolyást.

*A földmíves-szövetkezeteknek mint parasztságunk egységes általános szövetkezeteinek rendkívül nagy feladatokat kell* megoldani. A következő évben el kell érnünk, hogy a falusi áruforgalom döntő nagy része ezeken a földmíves-szövetkezeteken keresztül bonyolódjék le. El kell érnünk ezt az ipari áruk falusi elosztása terén is, és még inkább a mezőgazdasági termények értékesítése, összegyűjtése terén. Nem kisebbek azonban földmíves-szövetkezeteink feladatai a *termelés szervezése* és segítése területén sem. Ezeket a feladatokat is a következő évben fennakadás nélkül el kell végezniök földmíves-szövetkezeteinknek. Egyre szaporodó gépállomásaink működése azon múlik, hogy a földmíves-szövetkezetek jól meg tudják-e szervezni a szövetkezeti tagok munkáját. Ugyancsak földmíves-szövetkezeteinkre vár az a feladat, hogy az egyre szélesebb területen alkalmazandó termelési szerződéseket a szövetkezetek tagjai kössék meg. A termelési szerződések akadálytalan és sikeres lebonyolítása szintén földmíves-szövetkezeteink munkáján múlik.

Hogy mindezt jól el tudják végezni a földmíves-szövetkezetek, ahhoz nagyon sok szervezeti fejlődésre van még szükség. *1949-ben el kell érnünk azt, hogy minden földmíves-szövetkezetnek megbízható, szilárd, jó vezetése legyen, amely szembefordul minden kulák befolyással, és amely méltóképpen érvényesíti a dolgozó parasztság érdekeit és akaratát. El kell érnünk azt is, hogy minden földmíves-szövetkezetben a kis- és középparasztság széles rétegei vegyenek részt, és a szövetkezet vezetése eleven és öntudatos autonómiája legyen a dolgozó parasztságnak.*

Természetesen ezt nem érhetjük el anélkül, hogy következetes és hatásos felső irányítást és ellenőrzést érvényesítsünk földmíves-szövetkezeteink munkájában.

Nagyon sok munka, rengeteg küzdelem és harc kell még ahhoz, hogy földmíves-szövetkezeteink a fejlettségnek ezt a fokát elérjék. Nem lehetetlen feladat azonban, hogy mindezt a most következő esztendőben megvalósítsuk. Elérhetjük ezt a célt akkor, ha szövetkezeteink öntudatos vezetői éppen úgy, mint kormányzati és központi szerveink erre a feladatra mozgósítják minden erejüket.

*Döntő eredményeket kell elérnünk a jövő esztendőben termelőszövetkezeteink megalapozása terén.* Jelenleg földmíves-szövetkezeteink keretében is, a bérlőszövetkezetek keretében is sok termelőszövetkezeti csoportunk

* Szövetkezet, 1949. január 1.

működik. Ezek a termelőszövetkezetek azonban még nagyon kezdetlegesek és igen sokfélék. Ki kell alakítanunk termelőszövetkezeteinknek azt a néhány jellegzetes típusát, amely a szükségletnek és a fejlődésnek megfelel, és ennek alapján kell termelőszövetkezeteink belső szervezetét és egész működését rendeznünk. Kormányrendelet határozta meg termelőszövetkezeteink három típusát, ennek alapján az a feladatunk, hogy ezek a szövetkezeti típusok mint egészséges és fejlődésképes termelőszövetkezetek, meg is valósuljanak.

Egyike legnagyobb kérdéseinknek szövetkezeteink és az állami ipari és kereskedelmi vállalatok munkájának összehangolása. Ezen a téren a kormányszervek és a nemzeti vállalatok mellett a szövetkezeteknek is sok az elvégeznivalójuk.

Hogy helyi szövetkezeteink, általános földmíves-szövetkezeteink és termelőszövetkezeteink egyaránt jól működjenek, hogy a szövetkezeteknek és nemzeti vállalatoknak a jó együttműködését biztosítsuk, hogy az előttünk álló akadályokat sikeresen leküzdjük, az elsősorban felsőbb szövetkezeti szerveink jó munkáján múlik. Bebizonyosodott, hogy a MOSZK-nak és a kirendeltségeiből fejlesztendő megyei központoknak nem nagykereskedőknek kell lenniük. Ezt a munkát az állami vállalatok sokkal jobban fogják elvégezni. Ellenben a szövetkezetek szervezésében, ellenőrzésében, mozgalmi irányításában és munkájuk tervszerű irányításában a MOSZK-ra vár a munka. Célunk, hogy a jövő esztendőben a MOSZK-nak az új feladataihoz mért szervezetét kialakítsuk, és képessé tegyük arra, hogy jól elvégezze a rá váró feladatokat.

*Az új esztendő, amely reánk következik, döntő éve lesz tehát szövetkezeti mozgalmunknak. S ha kitűzött feladatainkat elérjük – aminthogy biztosan elérjük –, akkor olyan új alapot teremtünk szövetkezeti mozgalmunk továbbfejlődésére, amely parasztságunk, mezőgazdaságunk és egész gazdasági életünk előtt felmérhetetlen továbbfejlődésnek az útját nyitja meg.*

# Eredmények és feladatok*

Az elmúlt esztendő a fordulat éve volt az ország politikai életében. 1948-ban, az 1848-as forradalom százéves fordulóján a magyar demokrácia elvégezte annak a munkának a nagy részét, amit sem az 1848–49-es forradalomnak és szabadságharcnak, sem az 1918–19-es forradalmaknak, sem pedig az egész évszázadnak nem sikerült elvégezni.

A legnagyobb eredmény: demokráciánk politikai alapjainak megszilárdítása. E tekintetben a legnagyobb eseménye volt az esztendőnek a *munkásosztály egységének*, a munkásosztály egységes pártjának a megteremtése. A munkásosztály egységes marxista-leninista pártja az a tényezője népi demokráciánk fejlődésének, amely biztosítja a tervszerű és eredményes előrehaladást és minden akadály, minden reakciós ellenállás sikeres leküzdését. Az elmúlt esztendőben a reakciós erők teljes szétverése be is következett. A Pfeiffer-párt felszámolása után és az áruló jobboldali szociáldemokrata vezetők félreállítása után, valamint a klerikális reakció fejének, Mindszentynek a megfékezése után, nincs többé olyan reakciós ellenzéki erő a magyar demokrácia haladása útjában, amely megakadályozhatná a dolgozó nép teljes felszabadulását és az új világ felépítését.

1948 döntő politikai győzelmei tették lehetővé, hogy olyan gazdasági intézkedéseket hajtson végre a nép államhatalma, amely véget vetett a nagytőke befolyásának, és lerakta a szocialista építés alapjait. A nagyvállalatok államosítása, a nemzeti vállalatok kiépítése és az állam gazdasági szerveinek a megteremtése lehetővé tette, hogy a tervgazdálkodás és a szocialista építés munkája hatalmas lépésekkel haladjon előre. De ennek következményeképp értük el azt is, hogy az ország gazdasági életének stabilizálódása tovább folytatódott. A múlt évben olyan állami költségvetést hajtottunk végre, amely nem hiánnyal, hanem felesleggel zárult. És ugyanebben az évben olyan költségvetést terjesztett az Országgyűlés elé a Köztársaság kormánya, amely ismét nem hiánnyal küzd, hanem felesleggel fog zárulni. S mindezt nem a dolgozó nép adójának mértéktelen felemelésével, hanem a nagytőke nyereségének a megszüntetésével és az államosított vállalatok hasznának a nép javára való fordításával értük el.

Tervgazdaságunk világraszóló eredményt ért el az első esztendőben. Nemcsak teljesítettük az első tervévre előirányzott beruházásokat, hanem azt is elértük, hogy a hároméves tervet két év és öt hónap alatt, tehát 1949. december 31-ig befejeztük. A hároméves terv végrehajtása során elért eredményeink azt is lehetővé tették, hogy hozzáfoghattunk új ötéves tervünk kidolgozásához, amely nemzetgazdaságunk fejlődésének, dolgozó népünk életszínvonalának újabb hatalmas, soha nem látott emelkedését fogja eredményezni.

Minden elért politikai és gazdasági eredményünknek további és legjobb biztosítéka az, hogy *nemzeti függetlenségünk alapján, de nem elszigetelve és egyedül haladunk a fejlődés megkezdett útján, hanem szoros szövetségben és barátságban együtt a nagy Szovjetunióval és a népi demokráciákkal.* A szocialista építésnek az útján haladunk mind biztosabban és mind határozottabban, s ez az út közös útja Kelet-Európa minden népi demokráciájának. De ez a közös út egyúttal a magyar társadalom, a magyar nemezt előrehaladásának és minden olyan nemzeti problémánk megoldásának is útja, amelyért az elmúlt száz esztendőben olyan sokat és olyan eredménytelenül küzdött a magyar nép.

Az elmúlt történelmi esztendő mutatta meg igazán, hogy mit értünk el a földreformmal, és mit kell még elérnünk a földreform végrehajtása után. A fejlődés nyilvánvalóvá tette, hogy tovább kell haladnunk, és új úton kell elérnünk azt, amit a földreform még nem tudott biztosítani. Fel kellett ismernünk, hogy a nagybirtokos osztály uralmának megdöntése után szembe kell szállnunk a dolgozó parasztság megmaradt elnyomóival és kizsákmányolóival: a nagygazdákkal és a többi falusi kapitalistával. Ezt az *osztályharcot* kell még győzelmesen végigvinnünk, hogy dolgozó parasztságunk teljes felszabadulása és végleges felemelkedése bekövetkezzék. Fel kellett ismernünk azt is, hogy mezőgazdaságunk öröklött elmaradottságát nem szüntethetjük meg a földreform alapján kialakult, szervezetlenül és tervszerűtlenül termelő kisbirtokrendszer változatlan fenntartásával. Fel kellett ismernünk, hogy a dolgozó parasztságnak a *szövetkezés* útjára kell lépni, hogy a szövetkezetek kiépítésével mezőgazdaságunkat szervezettebbé, tervszerűbbé tehessük és így magasabb életszínvonalra emelhessük.

Ezek a felismerések és a felismerést követő kezdeményező lépések voltak az elmúlt esztendő döntő eseményei parasztságunk életében. A munkásosztály és a nép államhatalma segítségével a dolgozó parasztság felvette a harcot a falu kizsákmányolóival szemben és hozzáfogtunk szövetkezeteink építéséhez, mind az általános földműves-szövetkezetekben, mind a termelőszövetkezeti csoportokban. De hatalmas segítséget nyújtott a népi államhatalom ezen túlmenően is a dolgozó parasztságnak. 1948 végére már 100 gépállomás működik az ország-

* Szabad Szó, 1949. január 1.

ban mint a paraszti gazdálkodás legnagyobb segítő ereje és a jövő fejlődés legfőbb tényezője. És végül nagy eseménye az elmúlt esztendőnek, hogy annyi hiábavaló próbálkozás és kudarc után, végre sikerült megteremtenünk a dolgozó parasztság egységes szervezetét: *a Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetségét.*

Ilyen nagy jelentőségű politikai események közben és a parasztság életének ilyen döntő fordulata idején, a mi pártunk életében is figyelemre méltó események történtek. Első nagy eseménye volt pártunknak ez évi *VII. Országos Pártgyűlésünk,* az Országgyűlés házában. Ez a Pártgyűlés félreérthetetlen világossággal kifejezte azokat a politikai elveket, amelyekkel mozgalmunk annak idején, még a régi rendszer alatt elindult, és amelyekkel 1945-ben Debrecenben kezdtük a párt országos szervezését, de amelyek később, a párt jobboldalának ingadozásai és árulása következtében elhomályosodtak. Ez az Országos Pártgyűlés megadta a szilárd és világos elvi alapját a párt elmúlt évi munkájának.

A politikai elvek, amelyeket pártunk kongresszusa meghatározott, a munkás–paraszt szövetség, a jobboldali befolyás ellen való küzdelem és a falusi osztályharc következetes vitele nem maradtak jámbor óhajtások. Az iskolák államosításáért vívott harcban a párt vezetői és tagjai nagy részükben megmutatták, hogy elszántan és következetesen vallják a kifejezett elveket, és érvényesítésük érdekében a munkában és harcban is megállták a helyüket. Az iskolák államosításáért folyó harcban a Nemzeti Parasztpárt szervezetei túlnyomó többségükben jól megállták helyüket, és paraszti vezető embereink új gárdája került az élre ebben a harcban.

Komoly és nagy jelentőségű eseménye volt pártunknak az a vita, amelyet a *paraszti jövendő* kérdései körül a kérdések tisztázása érdekében folytattunk. Ez a vita megmutatta pártunk egységét és szilárd politikai alapjait. A vita eredménye nem az lett, amit a reakció várt, hogy pártunkat az ellentétek és a széthúzás felőrölték volna, hanem egészen más. A vita során tisztultak nézeteink a parasztság jövője kérdésében, egységesebbé vált politikai elveink értelmezése és határozottabbá vált pártunk gyakorlati munkája.

Azt is megállapíthatjuk, hogy pártunk emberei komoly munkát végeztek a parasztság *szövetkezeti mozgalmának* fejlesztése érdekében. Mind az államigazgatásban, mind a szövetkezeti központban, mind az egyes szövetkezetekben, mind pedig a pártszervezetekben dolgoztak és harcoltak tagjaink a szövetkezeti mozgalom fejlesztéséért mint a parasztság fejlődésének egyetlen előrevezető útjáért. Elmondhatjuk, hogy pártunk a szövetkezeti munkából ahhoz méltóan vette ki részét, ahogy mozgalmunk első szakaszában küzdöttünk a földreform kivívásáért, és 1945-ben részt vettünk a földreform végrehajtásában.

Politikai elveink tisztázódása és pártunk munkájának következetesebb és egységesebb vezetése útján fontos határkő a párt Országos Vezetőségének szeptember 14-i határozata. Ez a határozat az elvi vita lezárásaképp meghatározta a párt politikájának újabb lépéseit, és megadta azt a munkaprogramot, amelyet az év őszére és telére magunk elé szabtunk. Bátran megállapíthatjuk, hogy az Országos Vezetőségnek ez a határozata sem maradt írott malaszt, hanem a munkaterv alapján hiánytalanul megvalósítottuk mindazt, amit a határozat célul tűzött ki.

Ilyen gazdag esztendő után, a fejlődés új szakaszának kapujában nyilvánvalóan új feladatok állanak előttünk. Ezek az új feladatok nemcsak az eddigiekhez hasonlóan fontosak és nagyok, hanem különböznek is az eddigiektől. Az új esztendőben népi demokráciánk fejlődésében *új szakasz* következik, s ha méltóképp akarjuk folytatni eddigi munkánkat, akkor ezekre az új feladatokra kell most jól felkészülnünk.

Az új esztendőben három nagy feladat áll előttünk, amelyek megoldásában a Nemzeti Parasztpártnak is komoly és felelős részt kell vállalnia, és a munkából teljes erejével ki kell vennie a részét. Az egyik; *az új Függetlenségi Front megalkotása,* a másik: *a dolgozó parasztság egységes szervezetének erőteljes kiépítése* és a harmadik, de nem az utolsó, hanem a legnagyobb feladat: *a szövetkezeti mozgalom továbbfejlesztése a szocializmus útján.*

Az új Függetlenségi Frontnak a magyar dolgozó nép egységét kell kifejeznie és megerősítenie, s ennek az egységnek a munkás–paraszt szövetség a megingathatatlan alapja. De az új Függetlenségi Frontnak azt is érvényre kell juttatnia, hogy a tőkés elemek visszaszorításáért vívott harcban és a szocializmus építéséért folyó munkában megnövekedett a munkásosztály történelmi hivatása és vezető szerepe.

A dolgozó parasztság új egységes szervezete, a DÉFOSZ, ennek az új Függetlenségi Frontnak lesz egyik fontos tényezője. Ezért a DÉFOSZ-nak az egész dolgozó parasztságot képviselő, valóban egységes szervezetévé kell fejlődnie, s az új esztendőben a szövetség helyi szervezeteit is mindenütt ki kell építenünk.

A legnagyobb munka azonban az új esztendőben a szövetkezeti mozgalom fejlesztése lesz. El kell érnünk, hogy a dolgozó parasztság a szövetkezés útján igazán felismerje és munkájával, öntudatos részvételével a szövetkezeti mozgalmat a parasztság és a falu jövőjének alapjává tegye.

Mindez együtt hatalmas építőmunka, amellyel új korszakát nyitjuk meg a dolgozó parasztság történetének és új, felszabadult, emberhez méltó világot teremtünk a feudalizmus és a kapitalizmus korszakában elnyomott és megnyomorított dolgozó parasztságnak. A munka azonban *harcon* keresztül vezet. A szövetkezeti gazdálkodást és a parasztság felszabadult új világát csak úgy tudjuk kiépíteni, ha legyőzzük és visszaszorítjuk azokat az

ellenséges erőket, amelyek a fejlődés útjában állanak. Az építőmunka tehát élesedő osztályharcon keresztül vezet, és építőmunkánk minden lépéséért harcot kell folytatnunk a fejlődés ellenségeivel, a még megmaradt falusi kizsákmányolókkal, a kulák nagygazdákkal.

Az új feladatok még nagyobb munkát és még felelősebb szerepet rónak pártunkra, de ez a munka különbözik az eddigiektől.

Demokráciánk elmúlt négy esztendeje alatt pártharcokat vívtunk, választási demagógiát folytattunk és kortespolitikát vittünk annak érdekében, hogy minél nagyobb tömegek bizalmát elnyerjük. Demokráciánknak ez a korszaka lezáródott. Az államhatalom szilárdan a dolgozó nép kezében van és ennek az államhatalomnak rendíthetetlen vezető ereje a munkásosztály egységes pártja. De ennek az államhatalomnak, szövetségben a munkásosztállyal, a dolgozó parasztság is részese, az építőmunkában a munkásosztály mellett a dolgozó parasztságnak is történelmi szerepe van. A pártharcok, a kortesmunka és a demagógia fegyvereit tehát félre kell tennünk, és az öntudatos dolgozó parasztság minden erejét mozgósítanunk kell a munkásosztállyal közösen folytatott építőmunka sikeréért.

Ha eddig a kortesmunka, a félrevezető pártsovinizmus és a felelőtlenség határát súroló agrárdemagógia befolyásolta politikai gondolkozásunkat és pártmunkánkat, úgy *ez eddig is hiba volt.* A most következő szakaszon azonban, amikor a közös harc és a közös építőmunka korszakába lépett népi demokráciánk, *megbocsáthatatlan bűn* lenne ez nemcsak pártunk, hanem a dolgozó parasztság jövője ellen is.

A feladatok világosak előttünk. Pártunk munkáját az új esztendőben teljes erővel arra kell irányítanunk, hogy a dolgozó parasztság egységes szövetségében és a szövetkezetekben minél jobb és eredményesebb munkát végezhessünk. Ehhez pedig az szükséges, hogy a tanulás minden eszközével felvértezzük pártunk tagjait, hogy részvételük a közös munkában minél eredményesebb és minél sikeresebb legyen.

Az a tíz esztendő, amely pártunk alakulásától kezdve eltelt, nem volt híjával eredményeknek és tanulságoknak. Amiért küzdöttünk a régi rendszer ideje alatt, az beteljesedett. A Szovjetunió győzelmes fegyverei nyomán az ország felszabadult a nagybirtokos és nagytőkés elnyomók uralma alól és végrehajtottuk a földreformot. Amiért a felszabadulás után küzdöttünk, az is beteljesült. Megtörtük a nagytőke erejét, és leraktuk a szocialista építés alapjait. Mindez olyan eredmény, amelyben nekünk is részünk volt és a beteljesülés örömét mi is érezhetjük.

De nem kevesebb a tíz esztendő tanulsága sem. Újra meg újra megtanulhattuk, hogy a dolgozó parasztság felszabadulása érdekében *nem elég* a paraszti erők felsorakozása, mert a munkásosztály segítsége és útmutatása nélkül sem a földreformot nem tudtuk volna végrehajtani, s nem lettünk volna képesek parasztságunkat a népi demokrácia útján előrevinni. Végérvényesen megtanulhattuk, hogy *a dolgozó parasztság felszábadulása és felemelkedése csak a munkásosztály segítségével sikerülhet.*

Most munkánk újabb eredményeinek és harcaink újabb győzelemeinek a küszöbére érkeztünk el. Öntudattal és önérzettel állapíthatjuk meg, hogy végre elértünk azokhoz a feladatokhoz, amelyeknek eddig az útját egyengettük. Hozzáfoghatunk az új világ építéséhez, s benne az új parasztság, az új falu kialakításához. Az idáig vezető utat eredményesen tettük meg a munkásosztály segítségével. Az előttünk álló utat még szorosabb szövetségben, még nagyobb eredménnyel és még teljesebb győzelemmel fogjuk megtenni.

# A szövetkezeti kérdés Magyarországon*

A szocializmus felé haladó népi demokratikus gazdasági fejlődésnek, különösen pedig a mezőgazdaság és a falu fölemelkedésének központi kérdése a szövetkezeti mozgalom. Magyarországon ennek megfelelően mind a kormányzat, mind az ország egyéb demokratikus erői a legnagyobb gondot fordítják a szövetkezetek fejlesztésére, a mezőgazdaság szövetkezeti átszervezésére.

A szövetkezeti kérdés ma már félreérthetetlenül és világosan áll az ország közvéleménye előtt, azonban amíg idáig elérkeztünk, a négyéves koalíciós korszak sok akadályát, nehézségét, ellenállását és tévedését kellett leküzdenünk. A magyar szövetkezeti mozgalom a régi, felszabadulás előtti szövetkezeti rendszer átalakításával és demokratizálásával jutott el a mai fokra és a szövetkezeti kérdés mai állása is sok tekintetben magán viseli a régi szövetkezeti mozgalom következményeit.

## *A régi szövetkezeti mozgalom*

Magyarországon elég kiterjedt szövetkezeti mozgalom alakult ki a múlt század végétől kezdve, ez azonban általános kapitalista jellege mellett, sok tekintetben különbözött a szövetkezetileg fejlettebb országok szövetkezeti rendszerétől. Az eltérő jellemvonások a következők voltak.

Általában fejletlen volt a magyar szövetkezeti mozgalom. Csupán a *fogyasztási szövetkezetek* és a *hitelszövetkezetek* fejlődtek szélesebb hálózattá és ezekben a szövetkezetekben is a lakosságnak csak töredéke vett részt. Emiatt a magyar szövetkezeti mozgalom a felszabadulás előtt nem volt számottevő tényezője az ország gazdasági életének. A *Hangya* fogyasztási szövetkezeteknek és az *Országos Központi Hitelszövetkezet* kötelékébe tartozó hitelszövetkezeteknek nem volt különösebb jelentőségük a magyar agrárfejlődésben. Ezek a szövetkezetek csupán *mellékes, alárendelt függvényei voltak az általános kapitalista fejlődésnek*, de önmagukban nem módosították vagy nem szélesítették ezt a fejlődést.

Régi szövetkezeteink külön-külön területen töltöttek be csupán bizonyos szerepet. A fogyasztási szövetkezeteknek a falu fogyasztásában mindvégig alárendelt jelentőségük volt a magánkereskedelmi forgalommal szemben. Még inkább alárendelt szerepük volt a falusi hitelszövetkezeteknek a magánkapitalista pénzintézetek mellett. Jelentőségük csak akkor növekedett meg bizonyos mértékig, amikor a fasizáló államhatalom különböző mezőgazdasági akciókba bekapcsolta ezeket a szövetkezeteket és ezzel egyúttal politikai céljait is igyekezett gazdaságilag alátámasztani.

Érthető ilyen körülmények között, ha a *régi szövetkezeti mozgalom nem vált Magyarországon széles körű, általános paraszti mozgalommá.* Jellemző erre az, hogy *értékesítő szövetkezetek csak kivételképp alakultak.* Számtalan értékesítő szövetkezeti kezdeményezés történt országszerte, ezek közül azonban csak néhány kivételes szövetkezet tudta megvetni a lábát és tudott valamennyire is részt venni az ország kapitalista áruforgalmában. Még jellemzőbb az, hogy *termelési szövetkezetek vagy éppen termelőszövetkezetek egyáltalán nem alakultak ki.* Vagy ahol ilyen kezdeményezés történt, azok előbb-utóbb beolvadtak a hitelszövetkezetek vagy fogyasztási szövetkezetek keretébe.

Annál erőteljesebben kifejlődtek a *szövetkezeti központok* mint tőkeerős és a kormányzat által támogatott kapitalista vállalatok. A fogyasztási szövetkezetek központja, a Hangya központ, az iparüzemek egész hálózatát fejlesztette ki, és a Horthy-korszak utolsó éveiben mint *kiviteli értékesítő vállalat* is jelentékeny szerepet töltött be. A hitelszövetkezetek központja az Országos Központi Hitelszövetkezet, ha nem is az ország legerősebb és legbefolyásosabb pénzintézetei között, de a jelentékenyebb bankintézmények között foglalt helyet. Mellettük a nagybirtokosok két értékesítő szövetkezete: a *Mezőgazdák Szövetkezete* és a *Mezőgazdasági Termelők Egyesült Szövetkezete* pedig leplezetlenül a mezőgazdaság tőkéseinek, a *nagykapitalista értékesítőknek* a vállalatává fejlődött. Jellemző vonásuk e szövetkezeti központoknak az is, hogy kapcsolatuk és érdekeltségük az ország vezető kapitalista vállalataival olyan szoros volt, hogy lényegében *az ország vezető kapitalista vállalatainak egyik tényezőjeként illeszkedtek be a felszabadulás előtti magyar gazdasági életbe.*

## *A szövetkezetek fejlődése a felszabadulás után*

A felszabadulás nyomán széles körben föllendült a szövetkezeti mozgalom. A koalíció politikai viszonyai között *spontán fejlődés útjain* indult meg mind a régi szövetkezetek újjáéledése, mind az *új típusú szövetkezetek* megalakulása.

* Magyar–Szovjet Közgazdasági Szemle, 1949. január 25–31.

A régi szövetkezetek nagyrészt újjászerveződtek, és hamarosan régi jellegükben kezdtek működni. A Hangya szövetkezetek, bár a háborús korszakban elszakadtak központjuktól, változatlanul a múlt útjain folytatták működésüket. Kivételt csak azok a Hangya szövetkezetek jelentettek, amelyeknek vezetőségét a helyi demokratikus szervek felváltották, vagy az egész szövetkezetet a földműves-szövetkezetbe olvasztották be. A többiek régi vezetőségükkel és a régi szellemben kezdték meg újra fogyasztási kereskedelmi tevékenységüket. S ez volt a nagy többség. A forgalom helyreállása után hamarosan megtalálták a kapcsolatukat a Hangya központtal is, ahol koalíciós ellentétek folytán szintén sikerült megmaradnia a régi vezetésnek, legalábbis a régi vezetés szellemének. Így az egész Hangya szövetkezeti hálózat regenerálódott. 1946-ban a szövetkezeti törvény tárgyalásánál a régi Hangya szövetkezetek politikai képviselői elég erősek voltak ahhoz, hogy az egész törvényjavaslat tárgyalását befolyásolják és helytelen irányba vigyék.

A Hangya szövetkezetek újjászerveződése mellett hasonlóan újraéledtek a régi városi fogyasztási szövetkezetek is. Ezek között az *Általános Fogyasztási Szövetkezet* korábban is a munkásság szövetkezete volt, de a Horthy-korszakban beilleszkedett a feudálkapitalista rendszer viszonyai közé.

Mindezek mellett alakultak azonban *új, de szintén régi típusú szövetkezetek is.* Országszerte nagyszámú *fogyasztási, beszerző szövetkezet* és kisebb arányban *értékesítő szövetkezet* alakult meg. Ezek a szövetkezetek központi kötelék nélkül, különböző politikai és társadalmi erők kezdeményezésére létesültek. Közöttük különösen figyelemre méltó az akkori jobboldali vezetés alatt álló Kisgazdapárt irányításával működő *Paraszt Szövetség* alapította *gazdaszövetkezetek, paraszt-szövetkezetek,* vegyesen értékesítésre és fogyasztási árubeszerzésre. Ezek a parasztszövetségi szövetkezetek egyúttal határozott reakciós politikai célt is szolgáltak és az akkor szerveződő „magyar közösségi" összeesküvésnek a vidéki fedezékei lettek.

## *A földműves termelőszövetkezetek helyzete a felszabadulást követő években*

A régi típusú szövetkezetek újjáéledése, sőt kiterjedése mellett döntő jelentősége van azonban annak, hogy *új típusú mezőgazdasági falusi szövetkezetek* is alakultak már 1945-től kezdve. Még mielőtt kormányrendelet szabályozta volna ezeknek az új típusú szövetkezeteknek a megalakítását, sok helyt az országban nyomban a földreform végrehajtása után, földműves-szövetkezetek alakultak, elsősorban *termelési célok* szolgálatára. Az a szándék vezette ezeket a szövetkezeteket, hogy a felosztott uradalmaikból hátrahagyott nagyobb gazdasági épületeket, gépeket és eszközöket a földhöz jutott parasztság javára, a szövetkezet kezelésében hasznosítani tudják. De már 1945 végén kormányrendelet is megjelent a földműves-szövetkezetek megalakításáról.

Ezek a földműves-szövetkezetek elsősorban *termelési szövetkezetekként* indultak meg, és a kormányrendelet is mint ilyeneket szabályozta. Termelési tevékenységük azonban lényegében nem terjedt ki másra, mint a volt uradalmi mezőgazdasági gépek üzemben tartására és azok foglalkoztatására. Egyébként ezek a szövetkezetek is főként fogyasztási tevékenységet folytattak, szövetkezeti boltokat nyitottak, majd igyekeztek a mezőgazdasági termények értékesítésébe bekapcsolódni. Kivételesen létesültek *termelőszövetkezeti csoportok* e kezdeti földműves-szövetkezetek keretei között, részben a föld *közös megmunkálására.*

Az új típusú földműves-szövetkezetek helyzete az első években rendkívül nehéz volt. Az ország koalíciós politikai vezetése és a *Nagy Ferenc-i kulákpolitika* széles körű érvényesülése igyekezett háttérbe szorítani, rágalmazni, sőt megfojtani ezeket a földhöz jutott szegényparasztokból alakult újfajta földműves-szövetkezeteket. Míg a régi típusú fogyasztási és értékesítő szövetkezetek aránylag korán részesültek a kormányzat anyagi támogatásában, addig a földműves-szövetkezetek anyagi támogatását a kormányzat minden olyan posztján elgáncsolták, ahol Nagy Ferencék politikai befolyása érvényesült.

Ez az aránytalan helyzet megnyilvánult a *szövetkezeti központok* alakulásában is. Bár a koalíciós pártok megegyezése alapján az összes fogyasztási szövetkezetek egy fogyasztási szövetkezeti központban egyesültek, a mezőgazdasági értékesítő szövetkezetek pedig egy másik központban, mind a két központ lényegében a felszabadulás előtti régi szövetkezeti politikát folytatta és a bennük képviselt baloldali erők csupán arra voltak képesek, hogy igyekeztek enyhíteni a szövetkezeti központok kapitalista törekvéseit és reakciós politikai szerepét. Mellettük már 1946 elején megalakult a *Földműves-szövetkezetek Országos Központja.* Ez a központ azonban mind tőkeerőben, mind apparátusban messze elmaradt a régi központok mellett és bár a baloldali erők következetesen támogatták, ezekben az években mindig alárendelődött és háttérbe szorult a régi szövetkezeti központokkal szemben.

Kialakult tehát a fordulat bekövetkeztéig az a helyzet, hogy a két régi szövetkezeti központ mint jellegzetesen kapitalista szervezet, továbbra is tényezője maradt a magyar gazdasági életnek és arra is volt ereje, hogy *támogassa és erősítse az újjáélesztett vagy újonnan megszervezett régi típusú, kulákvezetésű szövetkezeteket.* Mellettük a Földműves-szövetkezetek Országos Központja rendkívül nehéz küzdelmet folytatott azért, hogy a földműves-szövetkezeteket, a földhöz jutott szegényparasztság szövetkezeteit talpra állítsa, beindítsa és működésük legelemibb föltételeit biztosítsa. Jellemző azonban, hogy még e szövetkezetek iparengedélyeit és áruellátását sem sikerült általánosan biztosítani.

## *A népi demokratikus szövetkezeti rendszer kiépítése*

1947 őszén, de döntően 1948-ban következett be a fordulat a magyar szövetkezeti mozgalom fejlődésében. Az ország politikai vezetésében döntő mértékben és vitathatatlanul felülkerekedtek a baloldali erők, a munkásosztály vezető szerepe kibontakozott és a dolgozó parasztsággal való szövetsége is megszilárdult. Ezzel párhuzamosan a szövetkezeti mozgalom fejlődése is új irányt vett. Ettől kezdve számítható szövetkezeti mozgalmunk népi demokratikus fejlődése és ettől kezdve raktuk le lépésről lépésre *a szocializmus felé fejlődő szövetkezeti mozgalom alapjait.* Ennek a fejlődésnek az egyes lépései a következő voltak:

*a földműves-szövetkezetek kifejlesztése általános, egységes falusi szövetkezetekké,* a régi szövetkezetek demokratizálásával és beolvasztásával,

*a termelőszövetkezeti csoportok kialakítása,*

*a központok egyesítése és átszervezése,* és végül

*a szövetkezetek kormányzati irányításának mélyreható átalakítása.*

Legkorábban bekövetkezett, már 1947 második felében, a szövetkezeti központok egyesítése a *MOSZK*-ba mint a magyar szövetkezeti mozgalom egységes központjába. Ez az egyesítés azonban egy ideig csupán formális egyesítését jelentette a szövetkezeti központoknak és keretében *1948 közepéig még a régi szövetkezeti központok szelleme és befolyása érvényesült.* Az egyesült szövetkezeti központ egy ideig még olyan kapitalista jellegű nagyvállalatként működött, mint a régi fogyasztási vagy értékesítő szövetkezeti központ. *1948 nyarán* kezdődött a gyökeres átszervezés.

Részben a régebbi földműves-szövetkezeti központban kipróbált demokratikus erők, részben a dolgozó parasztság és a munkásosztály új képviselői révén az egységes szövetkezeti központ vezetése mindinkább *népi demokratikus vezetéssé* alakult át, s ennek megfelelően irányította a földműves-szövetkezetek és egyéb szövetkezetek fejlődését. A legjelentősebb változás azonban az volt, hogy az állami vállalatok fokozatos kiépítésével *a szövetkezeti központról a kormányzat leválasztotta az egyes ipari és kereskedelmi ágakat és azokat önálló nemzeti vállalatokká szervezte.* Ennek megfelelően a szövetkezeti központ, mentesülve az operatív ipari és kereskedelmi tevékenységtől, *a szövetkezetek irányító, oktatási, szervezési és ellenőrző központjává* tisztult. Ezzel a lépéssel formálódott át az egységes szövetkezeti központ azzá a központi szövetkezeti irányító szervvé, amire a népi demokratikus szövetkezeti mozgalomnak alapvetően szüksége van.

## *A földműves-szövetkezetek a fejlődés új szakaszában*

A központ átalakulását szorosan nyomon követte *a földműves-szövetkezetek fejlesztése és kiszélesedése.* Az egységes általános falusi szövetkezetek kiépítése a földműves-szövetkezetek alapján 1948 nyarától kezdve lett fő törekvése a magyar szövetkezeti mozgalomnak és ettől kezdve egymást követték azok a lépések, amelyek ezt a törekvést meg is valósították. Jogszabály intézkedett arról, hogy a földműves-szövetkezetek megnyissák kereteiket a földhöz jutott parasztság mellett *a régi birtokos kis- és középparasztságnak is.* Hasonlóan jogszabály rendelkezett arról is, hogy az így kiszélesített földműves-szövetkezetekből *kirekesztődjenek a kulákok és egyéb tőkés elemek.* Ma tehát jogszabályok biztosítják azt, hogy a földműves-szövetkezetek *az egész dolgozó parasztság általános szövetkezeteivé* válhassanak, másfelől pedig, hogy mind vezetésükből, mind tagságukból ki legyenek rekesztve a falusi tőkés osztályok képviselői.

Párhuzamosan ezekkel a jogszabályi rendelkezésekkel, növekvő arányban fejlődött *a földműves-szövetkezetek kereskedelmi tevékenysége.* A megalakult mezőgazdasági értékesítő és egyéb kereskedelmi nemzeti vállalatok mind nagyobb mértékben támaszkodnak az általános földműves-szövetkezetekre. 1948-ban már *a gyapjúértékesítés 100%-ban és a gabonaértékesítés 80%-ban* a földműves-szövetkezeteken keresztül történt. Emellett pedig mind a kormányzati szervek, mind az állami vállalatok révén *növekedett és szélesedett e szövetkezetek termelési tevékenysége is.* A termelési szerződéseknek mind nagyobb százalékát ezek a szövetkezetek kötik az egyes szövetkezeti tagokkal, valamint a különböző mezőgazdaság-fejlesztő akciókat egyre döntőbb arányban bonyolították le szintén ezek a szövetkezetek.

A földműves-szövetkezetek általános egységes falusi szövetkezetekké való fejlesztése kikerülhetetlenné tette, hogy a különböző *régi típusú szövetkezetek sorjában beolvadjanak a földműves-szövetkezetekbe.* Ez a beolvadási folyamat még ma is tart és a most következő tavaszra fog befejeződni. Egyedül a hitelszövetkezetek maradnak meg különálló speciális szövetkezetként, központjukkal, az Országos Szövetkezeti Hitelintézettel együtt.

Ilyen módon a földreform alapján létesült földműves-szövetkezetekből általános és széles tömegekre kiterjedő földműves-szövetkezeti mozgalom fejlődött, amely megteremtette a magyar szövetkezeti rendszer számára a *szocializmus felé való haladás lehetőségét.* Ebből a szempontból nagy jelentőségű a termelőszövetkezeti csoportok megalakulása, részben az általános földműves-szövetkezetek keretében, részben azon kívül.

## *A termelőszövetkezeti csoportok az új helyzetben*

Már 1945-ben, az első földműves-szövetkezetek megalakulása során mintegy százra volt tehető azoknak a földműves-szövetkezeteknek a száma, amelyek keretében *őstermelő csoportok, termelőszövetkezeti csoportok* alakultak a szövetkezeti gazdálkodás bizonyos elemeivel. Voltak ezek között olyanok, amelyek egészséges társas gazdálkodásnak az alapjait vették meg és később mintául szolgáltak a nagyobb számban alakuló termelőszövetkezeti csoportoknak. Ezeknek az 1945-ben alakult termelőszövetkezeti csoportoknak a működése azonban az akkori politikai és gazdasági körülmények között rendkívül lassan fejlődött, sőt egyikük-másikuk el is sorvadt.

Az általános politikai és gazdasági helyzet megváltozásával és a szövetkezeti mozgalom új irányba fordulásával azonban megteremtődtek a feltételei a termelőszövetkezeti csoportok szélesebb körű kialakulásának. Döntő jelentőségű volt ebből a szempontból az 1948 őszén kiadott *haszonbérleti kormányrendelet.* A nagybérletek igénybevételével és a földosztásból kimaradt szegényparasztság bérleti földhöz juttatásával kapcsolatban országszerte és igen nagy számban alakultak ilyen termelőszövetkezeti csoportok. Közel *500 termelőszövetkezeti csoport* alakult a haszonbérleti rendelet alapján.

Figyelemre méltó jelensége a magyar szövetkezeti mozgalom fejlődésének az, hogy a bérleti alapon létesült termelőszövetkezetek alakulása *lendületet adott a földhöz jutott parasztság termelőszövetkezeti csoportokba való tömörülésének is.* Részben a haszonbérlő termelő csoportokba léptek be földhöz jutott új gazdák, részben *önálló termelőszövetkezeti csoportokat* is alakítottak.

Ma az a helyzet Magyarországon, hogy legnagyobb részben haszonbérleti alapon, kisebb részben az 1945-ben földhöz jutottakból és még kisebb részben régi birtokosok társulásából *legalább 300-ra tehető azoknak a termelőszövetkezeti csoportoknak a száma, amelyek a közös gazdálkodás szilárd alapjait lerakták és mint termelőszövetkezetek beláthatatlan fejlődésnek az útjára léptek.*

E termelőszövetkezeti csoportok legnagyobbrészt a földműves-szövetkezetek szervezetébe tartoznak és annak cége alatt működnek. Létesültek azonban *önálló földbérleti szövetkezetek* is, és ezek keretében, ezek cége alatt is működik termelőszövetkezeti csoport.

## *A szövetkezeti mozgalom kormányzati irányításának átalakulása*

A szövetkezeti központ átalakítása és a helyi szövetkezetek fejlődése mellett igen jelentős tényező népi demokratikus szövetkezeti mozgalmunk kialakításában *a szövetkezetek kormányzati irányításának az átalakulása is.*

1945-ben még csak egy hatáskör és befolyás nélkül működő *Szövetkezeti Tanács* próbálta irányítani szövetkezeti mozgalmunkat. A Szövetkezeti Tanács működése lényegében csupán *szövetkezeti propagandára és a szövetkezeti oktatás előmozdítására* irányult. 1945 végén, az első választás utáni kormányalakítás során azonban a kereskedelemügyi minisztérium kiszélesedett *kereskedelem- és szövetkezetügyi minisztériummá.* A minisztérium részben *a szövetkezeti oktatás terén,* részben *a szövetkezei igazgatási szervek kiépítése terén* igyekezett összefogni és irányítani a sok nehézséggel és akadállyal küzdő szövetkezeti mozgalmat. Ez a tevékenysége azonban nem járt számottevő eredménnyel. Legnagyobb munkája volt a minisztériumnak *a szövetkezeti törvény megalkotása.* Ez a szövetkezeti törvény bár sok tekintetben hasznos volt, *lényegében nem segítette elő a szövetkezeti mozgalom fejlődését és nem oldotta meg azokat a kérdéseket, amelyekkel szövetkezeti mozgalmunk azokban az időkben vívódott.*

Döntő változás következett be akkor, amikor az általános földműves-szövetkezetek, valamint a termelőszövetkezeti csoportok fejlődése határozott irányt vett. Ezen a réven a szövetkezeti mozgalom mindinkább az ország agrárpolitikai irányításának az ügyévé vált és elkerülhetetlenné lett, hogy *a földművelésügyi minisztérium vegye át a szövetkezetek irányítását.* Ma ez az átszerveződés folyik és a falusi szövetkezetek irányításának kormányzati feladatát a földművelésügyi minisztérium látja el.

## *A továbbfejlődés kérdései*

A magyar szövetkezeti mozgalom alapjai ma már szilárdan kiépültek. Az általános földműves-szövetkezetek és a termelőszövetkezeti csoportok kérdései tisztázódtak és fejlődésük folyamatosan és egyre szélesebben halad előre. Hasonlóképpen tisztázódott a szövetkezeti központ szerepe és hivatását mind teljesebben be is tudja tölteni. Emellett azonban még bőven vannak olyan kérdések, amelyeket a további fejlődés útján kell a magyar szövetkezeti mozgalomnak megoldania. *A szövetkezetek központja és az irányító kormányszervek kapcsolata ma még inkább csak elvileg tisztázott, mintsem a gyakorlatban is zavartalanul kiépült volna.* Ennek a zavartalan kapcsolatnak és szoros együttműködésnek a kiépítése az a kérdés, amit legközelebb és leggyorsabban meg kell oldani ahhoz, hogy a szövetkezeti mozgalom fejlődése eredményesen és helyes irányba, s a különböző veszélyek kikerülésével haladhasson előre.

Hasonlóképpen tisztázott elvben és általánosságban *a szövetkezetek és a nagykereskedelmi nemzeti vállalatok kapcsolata.* A gyakorlatban azonban még kialakulatlanok azok *a vidéki közvetítő szervek,* amelyek révén a helyi szövetkezetek és a központi nemzeti vállalatok áruforgalmi tevékenysége zavartalanul és eredményesen folyhat. Ezek kialakítása, valamint a kereskedelmi forgalom útjainak teljes kiépítése egyformán feladatokat ró mind a szövetkezetekre, mind a nemzeti vállalatokra, mind pedig azokra a kormányzati szervekre, amelyek e kereskedelmi forgalmat irányítják.

De megvannak a problémái maguknak *a helyi szövetkezeteknek* is. Így az általános egységes falusi szövetkezetek még kereskedelmi tevékenységük terén is, de különösképpen termelési tevékenységükben, sok olyan feladattal birkóznak, amelyeknek megoldása még nem teljes értékű. Ezt megváltoztatni, valamint tevékenységüket mind *szélesebb és szélesebb kis- és középparaszti tömegekre kiterjeszteni* olyan feladat, amelyért a helyi szövetkezetek vezetőségének és a szövetkezetek központjának még nagyon sokat kell dolgozniok.

Természetszerűen még nagyobbak a feladatok a termelőszövetkezeti csoportok terén. *Megteremteni a termelőszövetkezeti csoportok vezetését, biztosítani működésük anyagi föltételeit, rendezni és zavartalanná tenni a viszonyt a termelőszövetkezeti csoportok és az általános földműves-szövetkezet között, valamint mindehhez biztosítani a kormányzati szervek és a nemzeti vállalatok gyors és hathatós támogatását,* olyan nagy szövetkezeti kérdések, amelyek az 1949-es esztendő szövetkezeti munkájában a legdöntőbb feladatokat jelentik.

Végül általánosságban az a nagy feladata a magyar szövetkezeti mozgalomnak, hogy *egész szövetkezeti szervezetünket, mind az általános földműves-szövetkezeteket, mind a termelőszövetkezeti csoportokat szélesebb mozgalommá fejlesszük, a dolgozó kis- és középparasztság mind szélesebb tömegére kiterjesszük és vezetésükben a munkás–paraszt szövetség alapján és a szocializmus perspektívájában biztosítsuk a mozgalom egészséges, előrehaladó és egyre szélesebbre terjedő fejlődését.*

# A DÉFOSZ az új függetlenségi frontban*

A DÉFOSZ alakuló közgyűlésén hatalmas erővel jutott kifejezésre a dolgozó parasztság minden rétegének az a vágya és szándéka, hogy az új egyesült paraszti szervezet olyan egységes, átfogó és tevékeny szervezete legyen a dolgozó parasztságnak, amilyen még története során nem volt. Az alakuló közgyűlésen kibontakozott a DÉFOSZ több irányú, de egyformán fontos szerepe a parasztság gazdasági, társadalmi, kulturális és politikai fejlődésében.

A DÉFOSZ munkájának központi kérdése a dolgozó parasztság gazdasági fejlődésének az előbbrevitele a fejlődés új útján, a szövetkezetek útján. A dolgozó parasztságnak az az életbevágó érdeke követeli az egységes, széles tömegekre kiterjedő szervezet kiépítését és fejlesztését, hogy a szövetkezeti mozgalom útján, szövetkezeteink fokozatos fejlődésével találja meg dolgozó parasztságunk a gazdasági fölemelkedésnek azt az útját, amely megszünteti paraszti gazdálkodásunk évszázados elmaradottságát, és megteremti az új falunak, az új parasztságnak az alapjait.

Szorosan csatlakoznak ehhez a fő feladathoz azok a társadalmi, kulturális és politikai tennivalók, amelyek elengedhetetlenül szükségesek ahhoz, hogy dolgozó parasztságunk végre *levetkőzze a régi idők elnyomásának minden maradványát és felszabadult, tanult, öntudatos dolgozó rétege legyen a magyar társadalomnak.*

A DÉFOSZ tehát az a szervezete dolgozó parasztságunknak, amely öntudatos paraszti erők mozgósításával fölveszi a harcot a fejlődés és a felemelkedés minden ellenségével, elsősorban az elnyomó kulák nagygazdaréteggel szemben a *széles kis- és középparaszti rétegek, valamint a mezőgazdasági munkásság felemelkedése* érdekében. A DÉFOSZ tehát igazi érdekképviseleti szervezete a dolgozó parasztságnak, nem olyan, mint a régi „érdekvédelmi szervezeteknek" nevezett társulások voltak. Akkor a paraszti érdekvédelem *jelszava* alatt földbirtokosok és nagygazdák vezették a dolgozó kis- és középparasztságot, s a nagy érdekvédelem ellenére elmaradottság, gazdasági válság és társadalmi elnyomottság lett a parasztság osztályrésze.

A DÉFOSZ *másfajta* érdekképviseleti szerve a parasztságnak. Képviseli a dolgozó parasztság igazi érdekeit, minden elnyomó és kizsákmányoló ellenséggel szemben, *a munkásosztály hatalmas segítségével és vezetése mellett* valóban képes kivívni a dolgozó parasztság fölemelkedését, gazdasági és társadalmi fejlődését és *teljes fölszabadulását* minden elnyomás és kizsákmányolás alól.

Most, amikor a városokban és községekben is megalakul a DÉFOSZ szervezete, ugyanez következik be az ország minden falujában és városában is. Olyan szervezete lesz minden faluban a parasztságnak, amely egyesíti és mozgósítja az öntudatos paraszti erőket, hogy *leküzdve minden reakciós és kulák ellenállást,* a DÉFOSZ szervezetei valóban vezetői és igazi képviselői legyenek a dolgozó parasztságnak. Nem kétséges, hogy a DÉFOSZ ezt a szerepet jól be fogja tölteni.

Van azonban egy másik és nem kisebb jelentősége is a DÉFOSZ-nak, az ország, a demokrácia életében. Február elsején megalakul az új Függetlenségi Front, a demokratikus erők szorosabb egysége, a munkásosztály vezetésével, a dolgozó parasztság szövetséges részvételével és minden haladó demokratikus erő összefogásával. Ebben *az új Függetlenségi Frontban különösen nagy jelentősége van a dolgozó parasztság szervezetének,* a DÉFOSZ-nak.

A DÉFOSZ valóban a dolgozó parasztság képviselete, tehát az új Függetlenségi Frontban, az ország demokratikus erői sorában *mint a népi államhatalom részese* képviseli a dolgozó parasztság erejét és demokratikus akaratát. A dolgozó parasztság a vezető munkásosztály szövetségében részese az államhatalomnak, tehát a DÉFOSZ úgy képviseli a dolgozó parasztság igazi érdekeit, hogy egyben a népi államhatalomnak is szilárd támasza és képviselője a parasztság soraiban.

Ezzel teljessé válik a DÉFOSZ *történelmi szerepe és hivatása.* Olyan szervezetévé épül a dolgozó parasztságnak, amelynek nem az államhatalommal szemben kell szolgálnia a parasztság érdekeit, mint a régi paraszti szervezetek próbálták, hanem *együtt az államhatalommal,* az állam és a munkásosztály és minden demokratikus erő segítségével, mint részese ennek az államhatalomnak.

Az új Függetlenségi Front és népi demokráciánk egész fejlődése tehát biztosítja azt, hogy a dolgozó parasztság törekvései nem maradtak magukra, nem olyan reménytelenek többé, mint a régi parasztmozgalmakban és parasztszervezetekben voltak. Most végre az egész államhatalom, a vezető munkásosztály és minden demokratikus erő *segíti és támogatja a parasztságot* abban, hogy régi földhözragadtságát leküzdje, gazdasági elmaradottságát megszüntesse és társadalmi, kulturális fölemelkedését kivívja.

* Szabad Föld, 1949. január 23.

Ez a nagyszerű hivatása a DÉFOSZ-nak, s ezt a hivatását most az új Függetlenségi Front megalakulásával biztosan és eredményesen be tudja tölteni. Népi demokráciánk fejlődése megteremtette minden feltételét annak, hogy mind a DÉFOSZ központjában, mind a most megalakuló helyi DÉFOSZ-szervezetekben lépésről lépésre megvalósítsuk a dolgozó parasztság teljes felszabadulását, végleges felemelkedését, és a kis- és középparasztság széles tömegeit magasabb fejlődés útjára vezessük. E munkának minden feltétele biztosítva van, az eredmény munkánk jó elvégzésén múlik.

# Felszólalás
# a Magyar Függetlenségi Népfront első országos kongresszusán*

## 1949. március 15.

*Tisztelt Kongresszus!*

A Nemzeti Parasztpárt nevében köszöntöm a Magyar Függetlenségi Népfront első kongresszusát. Amikor a Függetlenségi Népfrontot megalakítjuk, pártunk minden tagját a lelkesedés és a biztos reménység tölti el, hogy népi demokráciánk új szakaszán, a népi erők szorosabb összefogásával új eredményeket érünk el egész népünk, s benne dolgozó parasztságunk felemelkedése útján.

A régi Függetlenségi Front keretében, amelynek munkáját, eredményeit továbbviszi és továbbfejleszti a Függetlenségi Népfront, hatalmas feladatokat oldott meg demokráciánk. Népi demokráciánk megszilárdítása, a nagybirtokos és nagytőkés elemek megtörése, az ország újjáépítése és a továbbfejlődés feltételeinek a megteremtése, olyan eredmények, amelyeket a történelem mint a magyar nép felszabadulásának és a magyar nemzet felemelkedésének nagy eseményeit jegyzi fel.

Ezek az eredmények különösképpen nagyok dolgozó parasztságunk sorsának alakulásában.

*Az ország felszabadulása és a demokratikus erők összefogása a munkásosztály vezetésével a Függetlenségi Frontban, új korszakot nyitott parasztságunk történetében.*

Felszámoltuk a nagybirtokrendszert és a nagybirtokos uralkodó osztály által bitorolt négymillió hold földből 650 000 szegényparaszt jutott saját földbirtokhoz. A szegényparasztság több mint kétmilliós tömege kiemelkedett földtelen nyomorúságából és

*az egész dolgozó parasztság felszabadult a nagybirtokos osztály elnyomó uralma alól.*

A háború által feldúlt és a fasiszták által kirabolt mezőgazdaságot a dolgozó nép államhatalma sok száz milliós beruházásokkal újjáépítette. Megindult a falvak villamosítása, a mezőgazdaság gépi erejének növelése, az utak építése, a korszerű paraszthazak építése és a falu kulturális és egészségügyi intézményeinek a kiépítése.

Megvalósultak a mezőgazdasági munkásság jogos követelései, amelyekért annyi harcot vívott nemzedékeken keresztül. A demokratikus államhatalom *felemelte a mezőgazdasági munkabéreket* és a munkaközvetítést a mezőgazdasági munkásság szakszervezetére bízta. A megvalósulás útjára vittük a földmunkásság és a törpebirtokos parasztság *társadalmi biztosítását* és a *földhaszonbérletek* rendezésével haszonbérlethez jutott a földtelenül maradt mezőgazdasági munkásság tekintélyes része.

A dolgozó nép államhatalma, a szövetséges munkásosztály segítsége, a Függetlenségi Front segítette ahhoz a dolgozó parasztságot, hogy az eddigi eredményeket elérje.

*Hogy továbbhaladhassunk fejlődésünk magasabb fokára, ahhoz minden népi erőnek új, szorosabb összefogására van szükség,*

arra az egységre van szükség, amelyet a Függetlenségi Népfront valósít meg. Szükség van arra, hogy „közös erővel harcoljunk a kizsákmányoló osztályok és maradványaik reakciós törekvései ellen, megsemmisítsük a nagybirtokos és nagytőkés, valamint a velük szövetkezett kulák és klerikális reakciót,

közös erővel védjük népi demokráciánk nagy vívmányait, népünk békéjét, hazánk függetlenségét az imperialisták gyarmatosító, háborús törekvéseivel szemben,

közös erővel építsük fel a magyar dolgozó nép új hazáját az elnyomástól és kizsákmányolástól mentes új társadalmat".

A Függetlenségi Népfront oldhatja meg azt a nagy történelmi feladatot, hogy eddigi eredményeink alapján, egész demokráciánk, egész népünk fejlődését továbbvezesse új eredmények, új vívmányok felé. A parasztság nagy kérdéseinek a megoldásához,

* A Magyar Függetlenségi Népfronttal hazánk felvirágoztatásáért. Budapest, Magyar Függetlenségi Népfront, 1949. 34–40.

*a parasztság felemelkedésének új szakaszához különösképpen csak az az erő vezethet, amelyet a Függetlenségi Népfront képvisel.*

Parasztságunk mindazon nagy kérdéseit, amelyeket eddigi fejlődésünk, a régi Függetlenségi Front keretei között nem oldhatott meg, a Függetlenségi Népfrontnak kell megoldania.

Az eredmények, amelyeket a Függetlenségi Front alapján demokráciánk a parasztság számára kivívott, fölmérhetetlenül nagyok. *Soha parasztságunk a történelem folyamán ilyen rövid idő alatt ekkora haladást még nem tett.* Ezek az eredmények azonban nem oldották még meg a dolgozó parasztság minden kérdését, nem hozták még meg teljes felszabadulását, igazi felemelkedését. Az ugrásszerű hatalmas fejlődés nem volt elegendő ahhoz, hogy a parasztság és a mezőgazdaság öröklött nyomorúságait, évszázados elmaradottságát megszüntesse.

Az államhatalom nagyarányú beruházásai és a dolgozó parasztság hősies erőfeszítései ellenére *paraszti gazdálkodásunk még nem emelkedett ki évszázados elmaradottságából.* Dolgozó parasztságunk ma is azzal a kezdetleges szaktudással és módszerekkel termel, amivel nagyapáink termeltek, ezért tarthatatlanul drágán termelünk. Termelésünk szervezetlensége és tervszerűtlensége pedig olyan fokú, hogy emiatt paraszti termelésünk nem képes biztosítani sem a termelés szükséges emelkedését, sem pedig a parasztság magasabb életszínvonalát. Ilyen termelés mellett dolgozó parasztságunk embertelen munkát kénytelen végezni és munkája eredménye mégis bizonytalan. Ilyen termelési viszonyok közepette ki van szolgáltatva a természeti erők véletlen hatásának, s a fenyegető termelési és értékesítési válságoknak. Mezőgazdasági munkásságunk pedig, bár demokratikus jogszabályok és a saját szervezettsége védi, mérhetetlen munkával képes csak létét biztosítani, vagy újra meg újra munkanélküliségnek van kitéve.

A mezőgazdasági termelés alacsony színvonala miatt dolgozó parasztságunk még ma is évszázados elmaradottságban él, távol a kultúra és a civilizáció áldásaitól és kirekesztve a magasabb fokú társadalmi élet lehetőségeiből. A falu és a város öröklött különbsége még távolról sem szűnt meg.

Dolgozó parasztságunk helyzetét azonban nemcsak az évszázados elmaradottság öröksége terheli, hanem ezenfelül az is, hogy

*van egy rétege a falunak, amely ennek a nyomorúságnak a vámszedője.*

Az a kulák nagygazdaosztály ez, amely a jobbágyfelszabadulás után a kisparasztok földjeinek összevásárlásával *gazdagodott,* amely a megszorult szegénységet *uzsorával szipolyozta* és a földtelen mezőgazdasági munkásság bérmunkáját mérhetetlenül *kizsákmányolta.* Így nőtt ez a nagygazdaréteg kizsákmányolással, kupeckedéssel és harácsolással a dolgozó parasztság nyakára.

A földreform megszüntette ugyan a nagybirtokot és megdöntötte a nagybirtokos osztály elnyomó hatalmát, de nem vetett véget a nagygazdák kizsákmányolásának. A nagybirtok felosztása után a kulák nagygazdák léptek a letűnt nagybirtokosok örökébe, s kizsákmányoló hatalmuk biztosítására a politikai hatalmat is kezükbe akarták venni. A Nagy Ferenc vezetése alatt álló régi Kisgazdapárt ennek a törekvésnek volt a képviselője, s *politikájuk következtében a nagygazda-kulákok folytathatták kizsákmányolásukat* és tovább növelhették vagyonukat a földhöz jutottak és az egész dolgozó parasztság rovására. Így nehezedett továbbra is a dolgozó parasztság vállaira a kulákok elnyomó hatalma. Ők voltak azok, akik a háború utáni mezőgazdasági konjunktúrában a rizstermelés, a cukorrépa-termelés, az állathizlalás és a feketepiac hasznát húzták. Ők voltak azok, akik a kormány mezőgazdasági akcióinak a kedvezményeit az új birtokos és a régi kisbirtokos dolgozó parasztság rovására magunknak sajátították ki. És ők voltak azok, akik pénzkölcsönnel, kenyérgabona- és vetőmagkölcsönnel és igauzsorával kiszipolyozták a dolgozó parasztságot.

A demokrácia eddig elért eredményei, a Függetlenségi Front vívmányai tehát nem szüntették meg a kizsákmányolás lehetőségét.

Hogy mezőgazdaságunk elmaradottságát megszüntessük, falvaink és tanyáink életét magasabb szintre emeljük, hogy véget vessünk a nagygazda-kulákok kizsákmányolásának, hogy dolgozó parasztságunk gazdasági felszabadulását és társadalmi felemelkedését teljessé tegyük: új úton kell tovább haladnunk.

*Mezőgazdasági termelésünket, paraszti gazdálkodásunkat csak úgy emelhetjük magasabb fokra, ha megszüntetjük kisbirtokos gazdálkodásunk szervezetlenségét és biztosítjuk dolgozó parasztságunk számára a modern technika és a haladó mezőgazdasági tudomány eredményeinek alkalmazását, szóval a nagyüzem előnyeit.*

Ez az a nagy feladat, amelyet népi demokráciánknak még ezután kell elvégeznie. Ez az a nagy kérdés, amelyet a szocializmus felé haladó fejlődésünknek dolgozó parasztságunk számára meg kell oldania.

*De vajon elég-e ehhez a dolgozó parasztság ereje?* Azokkal a szétvert, de még mélyen gyökerező erőkkel szemben, amelyek a faluban is népi demokratikus fejlődésünk útját igyekeznek állni, nem lenne egymagában elegendő a dolgozó parasztság ereje. A kulák nagygazdák és szövetségeseik, az egyházi reakció, a földjüket vesztett földbirtokos urak, a hatalmukat vesztett katonatisztek, csendőrök és tisztviselők, s a tőkés vállalkozók ellen a földmunkásság és a kisbirtokos parasztság ereje együttesen és szervezetten sem elegendő. A földreformot is csak úgy tudtuk végrehajtani, hogy a munkásosztály sietett a parasztság segítségére.

*Ma, a nagygazdák és szövetségeseik ellen is a döntő erő és a biztos segítség a munkásosztály,*

amely a kapitalizmus elleni harcban megedződött, szervezeteit kiépítette és a munkásmozgalom harcai során kidolgozta a kizsákmányolók elleni harc útmutató elméletét és kipróbált gyakorlatát. *A munkásosztály tölti be azt a történelmi szerepet, hogy vezető ereje legyen a kizsákmányolók elleni harcnak és építője annak a gazdasági rendnek, amelyben megszűnik embernek ember által való kizsákmányolása* és annak a társadalmi rendnek, amelyben nincsenek elnyomók és elnyomottak.

Hogy a dolgozó parasztság lerázza magáról elnyomóit, annak *egyetlen biztosítéka,* hogy a munkásosztály vezető erejére támaszkodik és *vele szövetségben* folytatja harcát. Demokráciánk minden eredménye, amit az egész dolgozó nép és külön a parasztság elért,

*a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének*

az eredménye. Ez a szövetség biztosítja, hogy az államhatalom szilárdan a dolgozó nép kezében van, ez a szövetség tette lehetővé, hogy a földreformot és az államosítást végrehajtottuk és ez a szövetség a biztos alapja annak, hogy a még megmaradt kizsákmányoló elemeket visszaszorítjuk és félreállítjuk a dolgozó nép felemelkedésének útjából.

Ez a történelmi jelentősége a Magyar Függetlenségi Népfront megalakulásának parasztságunk jövője és felemelkedése szempontjából. Ezért él bennünk az a mély meggyőződés és az a biztos reménység, hogy a Függetlenségi Népfront zászlaja alatt megoldjuk dolgozó parasztságunk minden nagy kérdését és elérjük teljes felszabadulását és végleges felemelkedését. És arról is meg vagyunk győződve, hogy

*a mi Népfrontunk egyik szilárd bástyája lesz a béke és a haladás hatalmas táborának,*

amely a nagy Szovjetunió vezetésével vissza fogja verni az imperialisták minden fenyegetését.

A *Nemzeti Parasztpárt* kezdettől fogva, a régi Függetlenségi Frontban is, a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségét vallotta és a maga sorain belül is megvívta a harcot azokkal az erőkkel, amelyek meg akarták lazítani vagy éppen el akarták szakítani ezt a szövetséget. Most, amikor hatalmas lépést teszünk előre, amikor újabb és még nagyobb feladatokat tűzünk magunk elé, még szilárdabban és *még céltudatosabban álljuk és visszük a munkás–paraszt szövetség politikáját.* Minden öntudatos dolgozó paraszt előtt végérvényesen bebizonyosodott, hogy a vezető munkásosztály és a munkásosztály élenjáró pártja az az erő, amely egyedüli biztosítéka annak, hogy a dolgozó parasztság is lerázza elnyomóit és felszabaduljon minden kizsákmányolás és elnyomás alól.

# A harmadik választás*

Május 15-én harmadszor választ az ország a felszabadulás óta, s ez a választás méltó kifejezése lesz annak, hogy az államhatalom vitathatatlanul a nép kezében van és országunk népi demokratikus továbbfejlődésének döntő politikai előfeltételei biztosítva vannak.

Ez a választás formailag is különbözik nemcsak a régi rendszer választásaitól, hanem demokráciánk felszabadulás utáni két választásától is. Ez a különbség mélyreható és nagy jelentőségű. Megelőző két választásunk lényegében a polgári demokrácia választási módszerei szerint zajlott le, mindössze annyi változással, amennyit a felszabadulás és az ország demokratikus átalakulása szükségszerűen előidézett az államhatalom természetében. Mostani választásunk népi demokratikus fejlődésünk előrehaladásának megfelelően, formailag is szakít a polgári demokrácia választási rendszerével és új típusú, népi demokratikus választás formájában juttatja kifejezésre az ország népének politikai állásfoglalását.

Az 1945-ös választást annak idején mi magunk is, különösképpen tiszta választásnak ítéltük. Megállapítottuk, hogy ez volt az első választás Magyarországon, amelyet nem befolyásolt az államhatalom szerveinek beavatkozása, s ezt a megállapítást elegendőnek tartottuk ahhoz, hogy tiszta választásnak nevezzük. Akkor is meggondolkoztató volt azonban, hogy különös igyekezettel dicsérte ezt a választást az ellenzék is, mind benn az országban, mind kinn a nemzetközi közvéleményben. Dicsérte azért, mert a régi rend összes erői felvonultak a választáson és a rendelkezésükre álló befolyásoló eszközök segítségével nagy tömegek szavazatát sikerült elnyerniök. Ez az ellenséges erőknek kedvező választás. Most, négy esztendő történeti távlatában, népi demokratikus fejlődésünk azóta befutott pályájáról visszatekintve, leplezetlenül világossá válik előttünk, hogy mi volt lényegében az 1945-ös választás.

A 45-ös választás polgári demokratikus típusú választás volt, tehát az egymással ellentétes osztályerők formailag szabad versenyét biztosította egy olyan választási eljárás során, amelyben valóban nem volt szerepe az államhatalomnak. Mit jelentett ez? Azt, hogy zavartalan és háborítatlan futást biztosítottunk az összes ellenséges erőknek, s ezek felhasználva a Kisgazdapárt fedezékét, a szabad futás minden lehetőségét ki is használták. Ezt fejezte ki a Kisgazdapárt 57%-os eredménye.

De amennyire a választási eljárás formai szabályai szempontjából tisztának és szabadnak minősíthető volt ez a választás, annyira nem volt az lényegében véve.

A választás formai tisztasága azt jelentette, hogy az összes tradicionális hatalmi posztok rendelkezésére állottak a munkásosztállyal és a szegényparasztsággal szembenálló társadalmi erőknek és biztosították azt, hogy ezek a reakciós erők a régi rendszerben kialakult befolyásuk révén a dolgozó parasztság széles tömegeit maguk mellé tudták állítani, sőt a munkásosztály egy részét is félre tudták vezetni. E tradicionális hatalmi posztok között élenjárt az egyház. Pásztorlevelekben, gyóntatószékben és prédikációk útján, lelkigyakorlatok és házi agitációk révén híveinek erkölcsi kényszer útján tette kötelességévé, hogy ellene forduljanak a munkásosztály és a szegényparasztság népi demokratikus politikai törekvéseinek és szavazataikat a régi rend visszaállítására törekvő klerikális, kulák és egyéb reakciós tényezőkre adják.

Jól ismeretes, hogy az akkori Kisgazdapárt milyen agitációs eszközökkel és milyen jelszavak nyílt és leplezett felhasználásával érte el 57%-os eredményét. Emlékezetes Nagy Ferencéknek az a plakátja, amely bort, búzát, békességet hangoztatott és a békesség kifejezésére az imakönyvet használta fel. Mit jelentett ez? Azt, hogy az akkori Kisgazdapárt a régi rend maradványainak a megőrzésére és annak lehető visszaállítására apellál és a régi világ békességét állítja szembe a munkásosztály és a földosztó szegényparasztság demokratikus átalakító törekvéseivel, jól számítva az egyház segítségére. Leplezetlenül áll ma már az előttünk, ahogy az akkori Kisgazdapárt választási agitációja lényegében a falu kizsákmányolóit, a kulákságot mozdította meg elsősorban és ennek a falusi vezetőrétegnek a kis- és középparasztságra való hagyományos befolyását használta fel arra, hogy kisparaszti tömegeket is reakciós politikájuk oldalára állítson.

De arról sem szabad elfeledkeznünk, hogy ha a fiatal államhatalom nagy részében kínosan vigyázott is arra, hogy a választás során semmiféle befolyását ne érvényesítse, bőven akadtak mind a közigazgatásban, mind a közoktatásban, sőt a rendőrségben is, akik úgy értelmezték a pártatlanságot és a be nem avatkozást, hogy leplezzék a reakció finomabb és durvább befolyásoló akcióit és bürokrata szigorúsággal fellépjenek mindenütt a kommunisták választási agitációjával szemben.

* Fórum, 1949. április. 361–365.

Míg a reakciós erők oldalán ilyen hatalmi posztok és tömegbefolyásra alkalmas eszközök biztosították választási agitációjuk hatását, addig a demokrácia oldalán, a munkásosztály és a szegényparasztság oldalán minden ilyen agitációs eszköz hiányzott. Az államhatalom sem egyértelmű nem volt még, sem jól működő apparátussal nem rendelkezett még ahhoz, hogy a reakció nyílt és leplezett befolyásoló módszereit meghiúsíthassa. De gyengék voltak még a demokrácia igazi erőinek, a munkásosztálynak és a dolgozó parasztságnak a pártszervezetei is. Mindenesetre kevesek voltak ahhoz, hogy széles tömegekben elvégezhették volna a felvilágosítás és öntudatosítás munkáját, amely gátat vethetett volna a reakció összes öröklött és feleleventett befolyásának a meghiúsítására.

Mindez világosan jellemzi 1945-ös választásunkat. Az a választás nem tiszta választás volt, hanem egyoldalú választás volt. Olyan választás, amelyben a polgári demokratikus választási módszerek biztosították a reakciós erők teljes felvonulását és azoknak széles befolyását a dolgozó osztályok tömegeire, elsősorban a parasztságra. Ez a választás csak egyben különbözött a világszerte ismert polgári demokratikus választásoktól, abban, hogy az államhatalom nem állott a tőkés osztályok rendelkezésére. Ez az államhatalom azonban a dolgozó osztályokat sem segítette és azt sem akadályozta meg, hogy az államhatalmon kívül minden egyéb eszközét a befolyásolásnak igénybe vegye és felhasználja a reakció. Mindez együtt nem valami különlegesen tiszta választásnak, hanem egy olyan választásnak a jellemzője, amely a polgári demokratikus típusú választások módszereit felhasználva, a tőkés osztályoknak, reakciós erőknek volt az eszköze arra, hogy megkíséreljék kiszorítani a munkásosztályt és a szegényparasztságot az államhatalomból.

Hasonló típusú volt az 1947-es választás is. A politikai frontállás azonban megváltozott. A Nagy Ferenc-féle Kisgazdapárt egységes reakciós frontja helyén különböző ellenzéki pártok változatos reakciós felsorakozása következett be. Nem változott azonban a választás módja. Változatlanul polgári demokratikus típusú választás volt ez is, amely a választás formai szabadságával ismét tág teret engedett minden hagyományos reakciós befolyásnak és az államhatalom szervei ismét tartózkodtak attól, hogy ennek a reakciós befolyásolásnak mind nyílt, mind leplezett módszereit lehetetlenné tegyék.

Annyit változott a helyzet, hogy a reakció több területen pozíciókat vesztett, de még nem eleget ahhoz, hogy egy polgári demokratikus típusú választás során széles tömegeket ne tudjon befolyásolni. A népi demokratikus erők viszont pozíciókat szereztek, ezek azonban még kevesek voltak ahhoz, hogy széles tömegeket az ellenséges reakciós agitációval szemben a népi államhatalom oldalára tudjanak állítani.

Az 1947-es választás eredménye ezt tükrözte: erősödött a népi demokrácia frontja, növekedett a Magyar Kommunista Párt szavazatainak száma, növekedett a Nemzeti Parasztpárt szavazatainak a száma, viszont csökkent annak a Kisgazdapártnak a szavazata, amely megszabadult a Nagy Ferenc és Kovács Béla-féle reakciós vezetéstől és igyekezett a népi demokrácia frontján elhelyezkedni. Ezzel szemben kevés csökkenéssel megtartotta szavazatainak számát az a Szociáldemokrata Párt, amely a jobboldali szociáldemokraták vezetésével a reakció csatlósává szegődött és váratlan eredményt értek el az újsütetű reakciós ellenzéki pártok. Akkor váratlannak tűnt, hogy pár hetes agitációval akár a Pfeiffer-féle nyíltan fasiszta párt, akár a klerikális Barankovics-párt olyan választási eredményt tudott elérni. Ma már világosan látjuk, hogy ez az ellenzéki eredmény ugyanazoknak a tényezőknek a következménye, amelyek 1945-ben a Kisgazdapárt 57%-os eredményét idézték elő. Annak a következménye, hogy a régi rend reakciós erői még nagyon sok hatalmi posztot, nagyon sok befolyásolási lehetőséget tartottak kezükben és használtak ki az öntudatlan tömegek, főképpen a parasztság körében.

Két ilyen választás után, a felszabadult ország harmadik választása egészen más választás lesz. Népi demokratikus fejlődésünk elérkezett arra a fokra, amikor formailag is a népi demokratikus választás típusa szerint kell megkérdeznie az ország dolgozó népét a nemzet és a dolgozó nép életbevágó kérdéseiben. Nem választási ügyeskedés és nem a hatalom eszközeinek gátlástalan felhasználása tehát az új típusú választás bevezetése, ahogy a megvert ellenség elkeseredett rágalmazása állítja, hanem demokratikus fejlődésünknek szükségszerű és természetes velejárója. Olyan természetes és szükségszerű következménye, amely eredménye az eddig végbement társadalmi átalakulásnak és a népi államhatalom megszilárdulásának.

Népi demokráciánk fejlődésének legfőbb tényezőit nyomon követve, magától értetődően világossá válik mostani választásunknak az a követelménye, hogy nem engedhetjük meg a Népfronttal ellenséges ellenzéki pártok indulását. S azt sem, hogy a Népfrontban tömörült pártok és társadalmi szervezetek külön-külön pártversengéssel nehezítsék közös előrehaladásukat s ne együtt, közös program alapján és közös listával induljanak.

Azok az ellenséges erők, amelyek akár 1945-ben a Kisgazdapárt fedezékében, akár 1947-ben nyílt ellenzéki programmal indultak, sorra lelepleződtek. Már az 1945-ös választás után lelepleződött az akkori Kisgazdapárt Nagy Ferenc és Kovács Béla-féle kulákpolitikája. Ez a reakciós szervezkedés a Kisgazdapárt legális lehetőségeit ellenforradalmi összeesküvésre és a parasztság széles tömegeinek a félrevezetésére használta fel. Arra készülődött, hogy a földreformot és demokráciánk minden egyéb vívmányát feláldozza egy reakciós-ellenforradalmi egységfront kialakítása érdekében. Ennek a politikai tényezőnek nyilvánvalóan ki kellett esni a

magyar demokrácia életéből. De hasonlóan megtűrhetetlen lett a felszabadult ország életében a Nagy Ferencék nyomába lépő, Pfeiffer-féle, nyíltan fasiszta párt. Ennek a pártnak az 1947-es választási agitációja semmi kétséget nem hagyott aziránt, hogy itt ellenforradalmi erőknek fasiszta módszerekkel való szervezkedéséről van szó.

De nem tűrhette fejlődő népi demokráciánk azt a klerikális szervezkedést sem, amely Mindszenty palástjába kapaszkodva, az egyház tömegbefolyását akarta felhasználni arra, hogy reakciós ellenzéki frontot szervezzen demokráciánkkal szemben. A Barankovics-párt széthullása és vezérének külföldre szökése méltó vége lett az 1947-ben olyan nagy zajjal agitáló pártnak. Végül a munkásosztály életbevágó érdeke volt az, hogy az osztályáruló jobboldali szociáldemokraták visszaverésével megteremtse a munkásosztály egységes pártját a kommunisták vezetésével.

E változatos formánban szervezkedő reakciós, demokráciaellenes pártok, amelyek különböző formában támaszkodtak az ellenséges osztályerőkre már a választás előtt kiestek, tehát demokráciánk politikai életéből és méltán vesztették el létjogosultságukat minden jövőbeli választás esetére is. Mit jelentene, ha e reakciós pártok levitézlett vezetői helyén, valamilyen utánpótlásukra jelentkező ellenzéki pártot engednénk szóhoz jutni? Nyilván azt, hogy amit egyszer megkíséreltek Nagy Ferenc, Pfeiffer, Peyer és Barankovics, azt most bizonytalanabb sikerrel ugyan, de mégis megkísérelhetnék a nyomukba lépő hasonló elemek. Világos, hogy ilyenfajta nyílt ellenséget demokráciánk nem engedhet szóhoz jutni. Ez az értelme annak, hogy ellenséges osztályerők képviseletében ellenzéki pártok indulását népi demokráciánk nem engedhette meg.

Nem kevésbé szükségszerű és természetes eredménye eddigi népi demokratikus fejlődésünknek az, hogy a Népfrontban tömörült demokratikus erők viszont közös programmal és közös listával állanak az ország népe elé. A munkásosztály vezető szerepe és a munkásosztály pártjának döntő irányítása olyan kétségtelenné vált és olyan eredményeket ért el, hogy ezt semmiféle próbálkozás nem teheti kétségessé. A népi államhatalom kiépítésével, a munkásosztály vezetése és a dolgozó parasztság szövetsége megteremtette a dolgozó osztályok szilárd és edzett szövetségét s ez elvitathatatlan ereje népi demokráciánknak. Annál is inkább, mert a munkás–paraszt szövetség mellett a haladásra képes értelmiségi, polgári és kispolgári erők megtalálhatták és meg is találták a helyüket a Népfront keretei között. A Független Magyar Demokrata Párt és a Magyar Radikális Párt azoknak a polgári erőknek a csatlakozását jelenti a munkásosztály és a parasztság pártjaihoz, akik készek és képesek velünk együtt haladni a népi demokratikus fejlődés útján.

A Függetlenségi Népfront megalakulása az összes demokratikus erő összefogását jelenti, elképzelhetetlen lenne tehát, hogy a választáson a Népfrontban tömörült demokratikus erők egymással való versengéssel, programjuk külön-külön elemeinek a hangoztatásával lazítsák és gyengítsék népi demokráciánk közös frontját. A közös program és a közös lista szükségszerű és természetes következménye a munkásosztály megszilárdult vezető szerepének, a dolgozó parasztság szövetségének és minden haladó demokratikus erő összetartozásának a Népfrontban.

Kétség nem férhet hozzá, hogy a választásnak az a fajtája, amelyet a népi demokrácia teremtett meg, nem alacsonyabb, hanem magasabb foka a demokráciának, azzal a választási típussal szemben, amelyet a polgári demokráciák alakítottak ki. Ami különbség van általában a polgári demokrácia és a népi demokrácia között, az a különbség a polgári demokratikus típusú és a népi demokratikus típusú választás között. Az előbbi a formális szabadságjogok szemfényvesztését, s a tényleges elnyomás és kizsákmányolás szentesítését jelenti, az utóbbi viszont a dolgozó osztályok tényleges felszabadulását teszi lehetővé és a nép közvetlen részvételét valósítja meg az államhatalomban. Népi demokratikus államunk, ahogy az állam egyéb területén: a gazdasági igazgatásban, az önkormányzati életben, a szakszervezetekben, az üzemekben és minden egyéb területen a nép közvetlen részvételén alapszik, úgy a törvényhozásban is, az ország legfelső politikai vezetésében is csak ezt valósíthatja meg. A munkásosztály vezető szerepe és feltétlen irányító ereje az államéletben azt jelenti, hogy a munkásosztály az őre és biztosítéka annak, hogy az egész dolgozó nép javát szolgálja az államhatalom és az egész dolgozó nép részese legyen ennek az államhatalomnak. A választás népi demokratikus formája azt jelenti, hogy a törvényhozás is ilyen elvek szerint, ilyen módon szerveződjék meg.

A május 15-i választás tehát formailag is kifejezi népi demokratikus fejlődésünk előrehaladását és nem kétséges, hogy eredményeiben is ugyanezt fogja megmutatni. Nem kétséges, hogy a Népfront zászlaja alatt, élén a munkásosztállyal, az egész magyar dolgozó nép hatalmas tömegben mond igent eddig elért eredményeinkre és a szocializmus felé haladó népi demokráciánk további terveire, éppen úgy, mint békénk és nemzeti függetlenségünk elszánt megvédésére.

# Miért választunk, miről kell döntenünk?*

„Az új választásokat azért kellett kiírni – így szól a Függetlenségi Népfront választási nyilatkozata –, hogy népük megmondhassa:

- helyesli-e az ország gazdasági és társadalmi életében két év alatt végbement gyökeres változásokat,
- helyesli-e a nagybirtokos és nagytőkés reakció és külföldi imperialisták ügynökeinek eltávolítását a politikai életből,
- jóváhagyja-e az ország függetlenségének, népünk építő munkájának és szabadságának megvédésére irányuló békepolitikánkat,
- támogatja-e hazánk további felemelkedését biztosító új, országépítő tervünk megvalósítását,
- rábízza-e az ország kormányzását a Magyar Függetlenségi Népfrontra, a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály erőskezű, kipróbált vezetésére."

Népünk és országunk sorsának ezekkel az életbevágó kérdéseivel mutat rá a Függetlenségi Népfront nyilatkozata a választás szükségességére. Az ország minden öntudatosan gondolkozó dolgozója mélyen átérezheti e kérdések döntő jelentőségét, és ennek alapján világosan megértheti a választás szükségességét. Sokan felteszik azonban a kérdést, hogy miért éppen most van szükség a választások megtartására. Igaz – mondják –, hogy ezek a kérdések döntő jelentőségűek, és rájuk félreérthetetlen feleletet kell adni az egész magyar népnek, hozzáteszik azonban, hogy a feleletadással, tehát a választással, még várhattunk volna későbbi időre.

Akik így beszélnek, nem érzik át gazdasági, társadalmi és politikai fejlődésünk igazi lényegét, és nem látják világosan az előttünk álló országépítő munka hatalmas arányait.

Az eredmények, amelyeket eddig elértünk országunk újjáépítésében és társadalmi, gazdasági rendünk demokratikus átalakításában, valóban nagyok és mélyrehatóak. Eddig elért eredményeink biztosítása azonban további, még nagyobb feladatok kitűzését és azok végrehajtását követelik meg. *S az előttünk álló országépítő feladatok olyan nagyok, hogy azokra politikailag is jó előre fel kell készülnünk.* Megalkottuk a Népfrontot, amely egyesíti magában az ország összes haladó erőit, minden igazi hazafinak egységes akaratát és reménységét. A Népfront azonban magában véve még nem jelenti a teljes politikai felkészülést további nagy feladatainkra. További előfeltétele építőmunkánk sikerének az, hogy egész államgépezetünket, alkotmányunkat, kormányzatunkat és közigazgatásunkat az igazi népköztársaság szellemének megfelelően átalakítsuk és kiépítsük. Ehhez pedig az szükséges, hogy az ország törvényhozásában szilárd és egységes politikai alapját teremtsük meg az ország erős és munkaképes kormányzásának.

Ezért kell tehát még ezen a tavaszon megtartanunk a választást, ezért kell, hogy az ország népe hallassa a szavát, mind eddig elvégzett munkánk tekintetében, mind pedig jövő nagy feladataink kérdéseiben.

Ez a választás igazi népszavazás lesz. A nép milliói fognak dönteni afölött, hogy helyeslik-e, jóváhagyják-e eddig végzett munkánkat, eddig elért eredményeinket, és döntenek afölött, hogy jövőre irányuló terveinket magukévá teszik-e.

*Amiről most dönt a nép, jövő fejlődésünknek, szinte egész történelmünknek legnagyobb kérdése. Döntenie kell népünknek afölött, hogy akarja-e az országépítésnek további hatalmas arányú folytatását, mindannyiunk életszínvonalának magasabbra emelését, és akarja-e azt, hogy békét, mely fejlődésünknek, jólétünknek elengedhetetlen alapfeltétele, minden erőnk megfeszítésével megvédjük.*

*Amit népi demokráciánk a legutóbbi választás óta elért, olyan eredmény, amely mind kifelé a világ felé, mind befelé, népünk színe előtt öntudattal tölthet el bennünket.* Hároméves tervünk befejezésének esztendejébe léptünk, és vitathatatlan bizonyosság már, hogy hároméves tervünket két év és öt hónap alatt teljes mértékben végre fogjuk hajtani. Elértük, sőt túlhaladtuk kitűzött terveinket, és nemzetgazdaságunkat általában a békebeli színvonal fölé emeltük. Elértük azt a példátlan eredményt, hogy a háború szörnyű pusztításai után, országunk felmérhetetlen veszteségei után nemcsak begyógyítottuk nagy részben a háború által ütött sebeket, hanem igen sok területen a háború előtti szint fölé emeltük népünk életszínvonalát.

*Dolgozó parasztságunknak különösképpen kell éreznie elért eredményeink jelentőségét.* A nagybirtokos és kulák reakció próbálkozásaival szemben megvédtük a földhöz juttatott kisparasztság birtokát, és egy talpalatnyi földet sem engedtünk vissza a régi birtokosoknak. Ugyanakkor egész nagyiparunkat és egész nagykereskedelmünket, tehát iparunk és kereskedelmünk döntő részét kivettük a kizsákmányoló és parasztnyúzó kapitalisták

* Szabad Szó, 1949. április 17.

kezéből és az állam kezébe adtuk. Ez pedig nem kevesebbet jelent dolgozó parasztságunk számára, mint azt, hogy nem fenyegeti többé az ipari és kereskedelmi tőke kizsákmányolása, s az állam vállalatai lépésről lépésre jobb feltételeket teremtenek a mezőgazdasági termelésnek, mind az ipar, mind a kereskedelem oldaláról. Szövetkezeteink jelentős eredményei e tekintetben már megmutatják, hogy a mezőgazdaság, valamint az ipar és a kereskedelem viszonya miképpen válik egészségesebbé és kedvezőbbé a dolgozó parasztság számára.

Mindnyájan nagyon jól tudjuk, hogy eddig elért eredményeink minden nagyszerűségük ellenére is kevesek voltak ahhoz, hogy minden háborús kárt helyreállítsanak és minden elmaradottságot megszüntessenek. Különösképpen mezőgazdaságunkban voltak kevesek ahhoz, hogy dolgozó parasztságunk évszázados elmaradottságát és falvaink nyomorúságát megszüntessék. Újabb hatalmas erőfeszítésre, újabb nagyarányú építőmunkára, összes erőforrásaink teljes igénybevételére van szükség, hogy ezt elérhessük.

Ezt a hatalmas, újabb lépést akarjuk megtenni népgazdaságunk ötéves tervének végrehajtásával. *Ötéves tervünk – túlzás nélkül mondhatjuk –, meg fogja változtatni az ország képét, át fogja alakítani városainkat és falvainkat, s népünk jólétének, kultúrájának soha nem remélt színvonalát teszi elérhetővé.*

*A hároméves tervből népünk megtanulhatta, hogy a népi demokrácia tervei nem ígéretek és nem ábrándok.* Hároméves tervünkről azt terjesztette az ellenség, hogy az megvalósíthatatlan, végrehajthatatlan és próbáltak csúfot űzni belőle. A valóság könyörtelenül szétzúzta csúfondáros jóslásaikat. A tervet végrehajtottuk, és ez mindenki előtt az ország képén, és érezhető minden dolgozó ember mindennapi életében.

Ötéves tervünk nem kevésbé, hanem még inkább, mint hároméves tervünknél megalapozott, reális terv, amelynek végrehajtása biztosítva van. *Ötéves tervünknek semmi köze a régi világ választási ígéreteihez. A mi tervünk végrehajtását biztosítja országunk szilárd politikai vezetése, a munkásosztály pártja biztos kezű irányítása, a munkásosztály és a dolgozó parasztság szilárd szövetsége és megvert ellenségeink fokozatos kiszorítása országunk egész életéből.*

Ötéves tervünk munkaterv, amely mindnyájunk munkájának értelmet ad, és munkánk eredményét olyképp biztosítja, hogy az országunk újabb épülését és dolgozó népünk életszínvonalának emelkedését eredményezi.

„Az ötéves terv erős ipar, virágzó falu, boldog nép! Az ötéves terv út a munkán és igazságon épülő, kizsákmányolástól mentes új társadalomhoz! Az ötéves terv lerakja hazánkban a szocializmus alapjait" – ezt mondja a Függetlenségi Népfront választási nyilatkozata. És a felemelkedésnek ez a lenyűgöző távlata nem választási ígéret, hanem – ötéves tervünk alapján – jövőnk építésének céltudatos munkaterve. Mi nem azért idézzük fel jövő fejlődésünk nagyszerű kilátásait, hogy ezzel mint választási ígérettel elnyerjük a választók szavazatait, hanem azért tartjuk szükségesnek a választást, hogy az ország fejlesztésének ehhez a nagy munkájához kikérjük dolgozó népünk hozzájárulását. Mi nem ígérünk, hogy ránk szavazzanak, hanem kidolgoztuk az országépítés hatalmas tervét, és ehhez kérjük dolgozó népünk jóváhagyását.

„Az ötéves terv megvalósítása parasztérdek, mert a parasztság érdeke a mezőgazdaság gépesítése, a falu dolgozóinak gazdasági, társadalmi, kulturális felemelkedése." Valóban így van. *Amellett, hogy az ötéves terv munkásérdek is, értelmiségi dolgozóink érdeke is, nekünk kell legjobban tudnunk, hogy életbevágó parasztérdek is.* A mi dolgozó parasztságunkat új meg új választási ígéretekkel szédítette a régi rendszer, és újra meg újra el tudta kábítani üres szólamokkal, és a dolgozó parasztok szavazatait a dolgozó parasztság ellen irányuló politika mögé tudta összegyűjteni. A mostani választás egyszer s mindenkorra véget vetett az ilyen választási fogásnak. Az ötéves terv kézzelfogható valóság, amely megmutatja az utat dolgozó parasztságunk előtt, amelyen dolgos erőfeszítésével minden eddiginél magasabb életszínvonalra emelkedhet. Megmutatja az utat, amelyen haladva megszüntethetjük mezőgazdaságunk elmaradottságát, magasabb szintre emelhetjük a falu életét, és új mezőgazdaságot, új falut, új parasztságot formálhatunk ki a régi helyén.

*Építő terveink legfőbb feltétele azonban, hogy békében dolgozhassunk, és a világ dolgozóinak és függetlenségüket, békéjüket védő népeinek együttes ereje megfékezze az imperialisták háborús próbálkozásait.* Köztársaságunk kormánya eddig is a béke politikáját folytatta. Most a népmilliók elé visszük a kérdést: akarja-e, hogy továbbra is ezen az úton haladjunk, akarja-e, hogy továbbra is minden erőnkkel felzárkózzunk a béke táborának hatalmas erői mellé, és a nagy Szovjetunió vezetésével valóban bástyái legyünk a béke frontjának, s megálljt parancsoljunk minden háborús szándéknak. Ez a kérdés, amelyre döntő feleletet kell adni népünknek, nem kevésbé életbevágó, mint országépítésünk hatalmas terve. Egész jövőnk, emelkedő jólétünk és gyermekeink sorsa függ azon, hogy e kérdésben egész magyar népünk egy emberként sorakozzék fel a béke zászlaja alá.

*Ezekben a nagy kérdésekben kell dönteni május 15-én a magyar népnek, ezekre a nagy kérdésekre kell öntudatosan és helyesen felelni dolgozó parasztságunknak is.*

Az elmúlt választásokon versengtek egymással a pártok, és külön-külön programmal, más-más választási ígéretekkel igyekeztek elnyerni a választók szavazatait. S mi lett az eredmény? Az, hogy az ellenzék választási ígéretei üres szavakká foszlottak, s hogy népünknek halálos veszedelme nem származott politikai kísérleteikből, az csak a demokrácia szilárd vezető erejének, a munkásosztálynak és a vele szövetséges öntudatos dolgozó pa-

rasztoknak köszönhető. *A demokrácia pártjai pedig a különböző választási program után, egyféle politikát csináltak: népi demokratikus fejlődésünk egyedül lehetséges politikáját.*

Ezen a választáson tehát már nem engedhetjük meg magunknak a választási versengést és az egymásra licitáló választási programmal való játékot. Népi demokratikus fejlődésünk útja csak egyféleképpen, a dolgozó nép javára és a szocializmus irányába haladhat előre: *ebben a programban kell tehát egyesülnünk már a választás idején is.* Ezért határozta el a Függetlenségi Népfront Országos Tanácsa elnöksége, hogy a demokratikus pártok közös listán indulnak, közös választási programot adnak ki, és közös választási agitációt folytatnak.

Közös programmal és egységes sorokban megyünk tehát a választás elé, s programunk mögött az az egyöntetű akarat áll, hogy ezt a programot közös erőfeszítéssel meg fogjuk valósítani.

Dolgozó parasztságunknak különösen sok rossz választási tapasztalata van. Hányszor vezették félre hamis választási ígéretekkel, hányszor fordították szembe egymással dolgozó parasztságunk egyes rétegeit üres választási fogásokkal. Most nem lesznek ilyen tapasztalatai. Ezen a választáson a közös program, minden dolgozó parasztnak a munkásosztállyal és az értelmiségi dolgozókkal közös programja, mutatja az utat és ebben az útmutatásban nem lesz csalatkozás.

*A Nemzeti Parasztpárt Országos Vezetősége teljes meggyőződéssel és őszinte örömmel csatlakozott a Népfront közös programjához, és egyértelműen elfogadta a Népfront pártjainak közös listán való indulását.* Az a biztos reménység vezetett bennünket, hogy dolgozó parasztságunk nagy kérdéseit a közös program alapján, közös erővel meg fogjuk oldani.

Soha választáson még ilyen őszintén és ilyen világosan nem volt feltéve a kérdés a nép előtt, mint most. Soha a magyar nép előtt ilyen egyértelműen nem állott még a kérdés, amelyre döntő szavát ki kell mondania.

Mi, a Nemzeti Parasztpárt nevében örömmel és lelkesedéssel sorakozunk fel a Népfront közös zászlaja alá, s biztosak vagyunk benne, hogy híveink szerte az országban egy emberként felelnek igennel jövőnk nagy kérdéseire. *S ez az igen, a magyar nép millióinak helyeslő szavazata népünk életének új, virágzó korszakát és benne dolgozó parasztságunk teljes felszabadulását és végleges felemelkedését jelenti.*

# A Népfront győzelme szövetkezeti mozgalmunk győzelmét is jelenti*

A választás ünnepnapja a Népfront elsöprő arányú győzelmét hozta. A választás előtt sem volt kétségünk afelől, hogy népünk okulva az előző két választás tanulságain, egy emberként fog felsorakozni a Népfront zászlaja alá. A választás előtt is tudtuk, hogy a kétszeri lecke és az elmúlt négy esztendő eredményei és sikerei nem múlhattak el nyomtalanul népünk gondolkozásában. Mertük tehát remélni, hogy ez a választás egész népünk győzelme lesz minden belső és külső ellenséges erő felett, s bizonysága annak, hogy népünk egész tömegében felsorakozik népi demokratikus fejlődésünk útján.

Így történt. A választás valóban egész népünk győzelme minden belső és külső reakciós erővel szemben. Ez a választási győzelem azt jelenti, hogy népünk végérvényesen felismerte népi demokratikus fejlődésünk egyetlen felfelé vezető útját, és *végérvényesen leszámolt a régi világ maradványainak minden rágalmával, híresztelésével, ígérgetésével és fenyegetésével.*

*Mi ennek a győzelemnek a titka?*

Egész eddigi munkánk, amit végeztünk és minden eddigi harcunk, amelyet sikeresen vívtunk meg az ellenséges erőkkel. Ez az alapja annak, hogy most, a harmadik próbán, népünk feleszmélve, öntudatosan, egy emberként sorakozott fel saját jövője, a Népfront politikája, népi demokráciánk útja mellett. Mindez persze nem történt véletlenül és önmagától.

A Népfront mindent elsöprő választási győzelmének legfőbb és legdöntőbb tényezője a munkásosztály egységének megvalósítása és az egységes munkásosztály pártja, a *Magyar Dolgozók Pártja.* Az elmúlt négy esztendő minden eredményét és minden sikerét azok a kommunisták tették lehetővé, akik a felszabadulás első percétől kezdve rendíthetetlen következetességgel és lankadatlan erővel álltak a nép élén, és utat mutatva *irányították az építő munkát, és vezették a harcot a nép ellenségeivel szemben.*

A Népfront választási győzelmének másik döntő tényezője, minden népi erő demokratikus egységének megvalósítása a Függetlenségi Népfrontban. Demokratikus nemzeti egységünk megteremtése, élén a kommunisták vezette munkásosztállyal, azt jelentette, hogy áttörhetetlen és ellenállhatatlan frontba tömörült népünk mind a régi világ hazai reakciós erejével, mind pedig a nemzetközi imperializmus háborús uszításával szemben.

A Függetlenségi Népfront hatalmas egységes tábora döntő változást eredményezett népi demokráciánk és az egyház viszonyában is. Azok a klerikális reakciós erők, amelyek az egyházra támaszkodva és a hívek vallásos érzését felhasználva próbáltak ellenállást kiépíteni demokratikus fejlődésünkkel szemben, magukra maradtak. Mindszenty politikája, az imperialisták számítása kudarcot vallott. A katolikus hívek tömegei és velük együtt *azok a katolikus papok, akik a néppel együtt élnek,* hatalmas többségükben szintén felsorakoztak a Függetlenségi Népfront zászlaja alá. A hívő nép és a hívek papjai megtalálták a megegyezés útját népi demokráciánkkal, s ha az egyházra apelláló reakciós politikusok továbbra is ellenségeskedést szítanak, ezt már *hívek nélkül, híveik ellenére* teszik.

E politikai erők mellett a másik nagy erő, ami a Népfront választási győzelmét megérlelte, népi demokráciánk hatalmas vívmányai, építőmunkánk nagyszerű eredményei és győzelmes harcunk az új meg új formában kísérletező reakcióval szemben. Hogy május 15-én a nép egy emberként lelkesen, bizakodva és ünnepelve vonult fel a Népfront zászlaja alatt, annak négy esztendő nehéz mindennapi munkája és keserves harcai vetették meg az alapját.

Mindez nem maradhatott hatás nélkül azokra sem, akiket félrevezetett a nép ellenségeinek suttogása, ígérgetése, fenyegetése és ijesztgetése. Az igazság és a tények ereje, s demokráciánk öntudatosító nevelő munkája világossá tették eredményeinket és megmutatták jövőnk kilátásait. Feleszméltek tehát azok is, akiket korábban az ellenséges agitáció bűvölete szédített meg, és most végre ezek is világosan látták és helyesen foglaltak állást.

A korábbi két választáson az ellenzék reakciós demagógiájának sikerült elkábítani ifjúságunk egy részét, a nők számottevő részét és dolgozó parasztságunk nagy tömegeit. Most mindez megváltozott. A *nők éppen úgy, mint az ifjúság,* egész dolgozó parasztságunkkal együtt, szinte egy emberként állt a Népfront mellé, és tevékeny részese lett a Népfront választási győzelmének.

Végre bekövetkezett dolgozó parasztságunk tömegeiben is az, amiben egy percig sem kételkedtünk, és aminek bekövetkeztéért annyit fáradoztunk. Mi akkor is, amikor parasztságunk még rabja volt a reakciós pártok demagógiájának, ingadozás nélkül hittünk abban, hogy nem lehet dolgozó parasztságunk *tartósan saját ellen-*

* Szövetkezet, 1949. május 21.

*sége, és nem maradhat tartósan régi elnyomóinak a kiszolgálója.* Biztosak voltunk abban, hogy a döntő fordulat bekövetkezik, és nem lesz örökké saját ellensége dolgozó parasztságunk.

Ez következett most be. A Dunántúlon éppen úgy, mint a Tiszántúlon, megtörtént a döntő fordulat dolgozó parasztságunk magatartásában és népi demokráciánkhoz való viszonyában. Mi érlelte ezt meg? Az, hogy az elmúlt négy esztendő minden reakciós híresztelése, ígérgetése és fenyegetése semmivé foszlott, ostoba hazugságnak bizonyult, tehát kiábrándulhatott parasztságunk mindenfajta szédítésből. Be kellett következnie a feleszmélésnek és az öntudatra ébredésnek, hisz minden, *amit a reakciós ellenség állított, hamisnak és hazugnak bizonyult és minden, amit a népi demokrácia oldalán mondottunk, és tettünk: helyesnek és dolgozó parasztságunk érdekében állónak bizonyult.*

Kézzelfogható eredményeink és vitathatatlan igazságaink győztek a régi világ kísértetei felett. Ez más szóval azt jelenti, hogy dolgozó parasztságunk egész tömegében döntött abban a kérdésben, hogy elfogadja-e a munkásosztály vezetését, és vele szövetségben küzd az egész dolgozó nép – benne saját maga – felszabadulásáért, vagy áldozatul esik a régi uralkodó osztályok ámításának, és a munkásosztály ellen, s egyben saját maga ellen is csatlósává válik régi elnyomóinak. Ez a kérdés immár végérvényesen eldőlt, és dolgozó parasztságunk egész tömegében *megtalálta helyét a munkásosztály mellett,* s rálépett arra az útra, amely a parasztság teljes felszabadulásához vezet. Ezzel a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetsége végérvényesen megerősödött és megpecsételődött.

Hogy dolgozó parasztságunk megérett erre a döntő fordulatra, ezt a munkásosztály vezetése és a munkásosztály pártjának biztos útmutatása nélkül soha nem értük volna el. Parasztságunk széles tömegei soha nem találtak volna rá erre az útra, ha a munkásosztály és a munkásosztály vezető pártja nem teljesíti híven történelmi szerepét, és nem segíti dolgozó parasztságunkat a régi világ ellenséges erőivel szemben, mint ahogy tette ezt a földreform végrehajtásánál, a földreform megvédésénél, a parasztnyúzó nagytőke megfékezésénél és mindenütt, ahol egész dolgozó népünknek s benne parasztságunknak is életbevágó kérdéseiről volt szó. De szerepe volt e döntő fordulat elérésében a parasztság saját öntudatos erőinek is. A munkásosztály útmutatása és döntő segítsége mellett azok a parasztok is részesek a Népfront győzelmében és dolgozó parasztságunk gyökeres fordulatában, akik nem ijedtek meg a régi világ itt maradt urainak ijesztgetéseitől, és szilárdan hittek a munkás–paraszt szövetség erejében s a dolgozó nép felszabadulásában minden elnyomó és kizsákmányoló erővel szemben. Részük volt ebben az eredményben azoknak a parasztpártiaknak és azoknak a kisgazdáknak is, akik pártjukon belül éppen úgy, mint a párton kívüli parasztság tömegében *híven kitartottak népi demokratikus fejlődésünk útja mellett,* és nem ingatta meg őket a reakció parasztegységes ámítása és sokféle egyéb parasztfogása.

A Népfront győzelme szövetkezeti mozgalmunk győzelme is. Most terebélyesedő szövetkezeti mozgalmunkban is döntő fordulatot jelent dolgozó parasztságunk politikai állásfoglalásának gyökeres fordulata. A szövetkezeti kérdés volt egyik legfőbb vesszőparipája a reakciós demagógiának. Felszabadulásunk első percétől kezdve különös igyekezete volt a reakciónak, hogy a szövetkezetet, ami parasztságunk felemelkedésének egyik legfőbb eszköze, mindenáron rossznak, ijesztőnek igyekezzen feltüntetni. Az öntudatlan paraszti tömegek hiszékenységére számítva minden rosszat elmondtak a szövetkezeti mozgalomról, hogy elriasszák parasztságunkat a szövetkezéstől.

Most, a Népfront hatalmas győzelmével e téren is *döntő fordulat* következett be. Egész dolgozó parasztságunk hitet tett a Népfront mellett, s ezzel bebizonyította, hogy nem ad hitelt többé azoknak, akik mumusként ijesztgetik a szövetkezettel a népet, s rájött arra, hogy a szövetkezet nem rossz, amitől félni kell, hanem az a jó, amit dolgozó parasztságunk mint *felemelkedésének legfőbb eszközét,* köszönheti népi demokráciánknak.

Nagyon igaza van annak a földmíves-szövetkezeti elnöknek, aki most a választás alkalmával mondotta: *„Úgy látszik, hogy a szövetkezet tényleg rossz dolog, csak nem nekünk, kisparasztoknak, hanem a földbirtokos és tőkés reakciósoknak, ezért vannak annyira ellene. Ami pedig nekik rossz, az nekünk csak jó lehet, ezért szavazunk a Népfrontra, és ezért erősítjük szövetkezeti mozgalmunkat."*

A Népfront győzelme után szövetkezeti mozgalmunk többé nemcsak parasztságunk egy részének az ügye, hanem egész dolgozó parasztságunk által felismert útja mezőgazdaságunk fejlesztésének és dolgozó parasztságunk felemelkedésének.

# A munka kormánya*

Bemutatkozott az új kormány, és az országgyűlés előtt feltárta azt a programját, amelyet a legközelebbi időben meg akar valósítani. Ez a kormányprogram népi demokráciánk általános fejlődésének útján éppen olyan *fontos és nevezetes előrehaladás,* mint gazdasági életünk fejlesztése, kulturális és iskolaügyünk előbbrevitele, alkotmányunk és közigazgatási rendszerünk fejlesztése terén.

*Ez a program a hároméves terv befejező szakaszának és az ötéves terv előkészítésének a programja.* S olyan kormány adta ezt a programot, amely valóban a *munka kormánya,* s amelyben a dolgozó nép képviselői, az ipari munkásság és a dolgozó parasztság legjobbjai foglalnak helyet. Ez maga biztosítéka annak, hogy a kormányprogram felelős munkaprogram, amelyet lépésről lépésre meg fog valósítani a nép kormánya.

*A kormány programjában* nem utolsó helyet foglal el, hanem ellenkezőleg *központi jelentőségű, mezőgazdaságunk fejlesztésének, dolgozó parasztságunk felemelésének ügye.*

A felszabadulás óta hatalmasat fejlődött mezőgazdaságunk. A földreform végrehajtásával és az utána következő mezőgazdasági fejlődést szolgáló lépéseinkkel már sokat leküzdöttünk abból az elmaradottságból, amelyet mezőgazdaságunk és parasztságunk még a régi rendszer idejéből örökölt. *Azt is világosan kell azonban látnunk, hogy mezőgazdaságunk fejlődése elmaradt általános fejlődésünk és ipari fejlődésünk mögött.* Ennek oka egyrészt az, hogy mezőgazdaságunkat terhelte legjobban a régi feudálkapitalista rendszer öröksége, de oka az is, hogy parasztságunk politikai öntudatlanságát és elmaradottságát kihasználva a reakció elsősorban parasztságunkra nehezedett rá. Akár *Nagy* Ferenc kulák-reakciós politikája, akár *Mindszenty* klerikális ellenforradalmi számvetése, elsősorban a parasztságra volt alapítva. Mindez együtt nagyon is érthetővé teszi, hogy mezőgazdaságunk és parasztságunk fejlődése lassabban haladt előre, mint városainké és iparunké.

*Most azonban ez is gyökeresen megváltozott.* A Népfront választási győzelmének legnagyobb és legmélyrehatóbb jelentősége az, hogy a dolgozó parasztság óriási többségében felsorakozott népi demokráciánk útján. Ami egyúttal azt is jelenti, hogy *helyesli és elfogadja a munkásosztály vezetését, és követi azt az utat, amelyet a munkásosztály harcban edzett pártja mutat.* S ez a változás döntő jelentőségű. Azt jelenti, hogy megteremtődött minden politikai feltétele annak, hogy mezőgazdaságunk és *parasztságunk ügyét is sokkal erőteljesebben, bátrabban és eredményesebben vigyük előre,* mint eddig tehettük.

Az új kormány ebben a megváltozott politikai helyzetben még nagyobb feladatok megoldására képes, és minden biztosítéka megvan annak is, hogy ezeket a hatalmas feladatokat a mezőgazdaság területén és a falu viszonyaiban is megoldja.

Maga a kormány megváltozott szervezete és a *Népgazdasági Tanács* felállítása világosan mutatja, hogy gazdasági fejlődésünk, benne mezőgazdaságunk fejlődése, erőteljesebb lesz, mint eddig volt. A Népgazdasági Tanács megszervezése és éppen az *ország első élmunkásának, Gerő Ernőnek vezetése alatt,* azt jelenti, hogy *egész gazdasági életünk egységes és tervszerű irányítását* biztosíthatjuk olyan fáradhatatlan és kipróbált vezető irányításával, mint Gerő Ernő.

Mezőgazdaságunk és parasztságunk erőteljesebb fejlődésének minden biztosítéka megvan tehát az új kormányban. Abban sincs hiány, hogy kormányunk programjában központi helyet foglal el a szocializmus előfeltételei megteremtésének és a szocializmus építésének a falusi paraszti programja. Mindez természetesen *hatalmas feladatokat ró a megújult és minden részében újjászerveződő Földművelésügyi Minisztériumra is.*

Amióta népi demokráciánk parasztpolitikája napirendre tűzte mezőgazdaságunk fejlesztésének és a szocializmus útjára való vezetésének kérdéseit, azóta már nagy munkát végeztünk, és komoly eredményeket értünk el ezen a téren. *A feladatok nagyobb része azonban még előttünk áll.* A minisztérium népi demokráciánkhoz méltó újjászervezése mellett *földművelésügyi igazgatásunk külső vidéki szerveinek a fejlesztése* a legsürgősebb feladatunk. *Állami gazdaságaink és gépállomásaink* fejlesztése az eddig elért komoly és igen jelentős eredmények mellett még további hatalmas feladatokat jelentenek.

*Szövetkezeti mozgalmunk* fejlesztése pedig legnagyobb kérdése mezőgazdaságunknak, és e téren földművelésügyi kormányzatunknak hosszú időn keresztül nagy munkát kell végeznie. *Mezőgazdasági oktatásunk és agrártudományunk* modern szocialista kifejlesztése szintén olyan nagy munka, amelynek csak a döntő kezdő lépései történtek meg, a további lépéseket ezután kell megtennünk.

* Szabad Föld, 1949. június 19.

De nem kevés a tennivaló mezőgazdasági termelésünk minden ágában, *erdőgazdaságunkban* éppen úgy, mint *szántóföldi növénytermelésünkben, tervgazdaságunkban és állattenyésztésünkben.* Ahogy minden eddigi feladatát sikerrel oldotta meg népi demokráciánk, úgy ezt is meg fogja oldani.

*A munkásosztály kipróbált vezetésével, s népünk nagy vezetőjének, Rákosi Mátyásnak bölcs irányításával* ezen a téren is éppen olyan sikereket fogunk elérni, mint nagyon sok más területen már eddig elértünk. Új mezőgazdaságot, új falut és új parasztságot fogunk kialakítani a régi helyén, és el fogjuk takarítani mindazokat a maradványokat, amelyek a régi világból fennmaradtak, és még ma is útjában állnak fejlődésünknek. Biztosíték erre a legfelső vezetésen túlmenően az is, hogy az ipari munkásság legjobb embereit adja ehhez a munkához, és a dolgozó parasztság soraiból is nap mint nap új erők sorakoznak fel ennek az építő munkának elvégzésére.

*Ebben a munkában nagy szerep vár a DÉFOSZ-ra is.* A DÉFOSZ az a szervezete dolgozó parasztságunknak, amely szegényparasztságunk megszervezésével és egész dolgozó parasztságunk összefogásával a társadalmi mozgalom útján támasztja alá és viszi előre kormányunk politikáját. Ebben a közös munkában a DÉFOSZ-nak is minden területen nagy munkát kell elvégeznie. *Meg kell erősítenie a DÉFOSZ-szervezetek munkástagozatát* mint a dolgozó parasztság politikai fejlődésének legdöntőbb rétegét. Emellett azonban biztosítani kell dolgozó kis- és középparasztságunk széles tömegeinek a bekapcsolódását politikai harcunkba és építő munkánkba.

De nem kevesek azok a feladatok sem, amelyek *termelésünk fejlesztése terén* várnak a DÉFOSZ-ra. A termelési verseny egészséges kifejlesztése, tervszerű termelőmunkánk előbbrevitele az egyes dülőkig, szintén a DÉFOSZ-ra váró munka. S ezen túl, termelésünk egy-egy mozzanatánál, *a cséplésnél, a termés begyűjtésénél,* a mezőgazdasági munkák elvégzésénél, kapálásnál, szántás-vetésnél hasonlóképpen meg kell mutatnia a DÉFOSZ-nak, hogy dolgozó parasztságunk eleven erejét képviseli, és képes egész tömegében megmozgatni, és a fejlődés útján előrelendíteni dolgozó parasztságunkat.

S a döntő e közös feladatokban az, hogy az állam szerveinek, a Földművelésügyi Minisztériumnak és a minisztérium külső szerveinek szorosan és *eredményesen együtt kell dolgoznia.*

De együtt kell dolgoznia szövetkezeteinkkel és szövetkezeti mozgalmunk központjával, a *SZÖVOSZ*-szal is. Ha eddigi munkánkban hiányosságok és fogyatékosságok mutatkoznak, annak egyik oka az, hogy ez a szoros és szerves együttműködés nem volt megfelelő. Most ezen kell elsősorban segítenünk, s akkor nagy feladatainkat sikerrel és eredményesen fogjuk megoldani.

Én mint földművelésügyi miniszter, nemcsak a földművelési tárca és a mezőgazdaság állami szerveinek a feladatait tartom szem előtt, hanem mélyen meg vagyok győződve arról is, hogy az előttünk álló hatalmas munkában a *DÉFOSZ-nak, dolgozó parasztságunk hatalmassá fejlesztendő társadalmi mozgalmi szervezetének is döntő szerepe van.* Éppen ezért minden törekvésem oda irányul, hogy együttműködésünk, közös munkánk minél zavartalanabb és gyümölcsözőbb legyen, és közös erővel dolgozó parasztságunk széles tömegeinek minden erejét felsorakoztassuk mezőgazdaságunk és parasztságunk felemelése és magasabb fokra emelése érdekében.

# A földműves-szövetkezetek országos küldöttgyűlése*

A mai napon összeül a SZÖVOSZ első küldöttgyűlése, hogy megtárgyalja földműves-szövetkezeti mozgalmunk kérdéseit. Maga a küldöttgyűlés összeülése nagyarányú fejlődésről tesz tanúbizonyságot. Szövetkezeti demokráciánknak élénk bizonyítéka az, hogy a földműves-szövetkezetek 268 küldötte, túlnyomó nagyrészt a szegényparasztság képviselői, újgazdák, termelőszövetkezeti tagok, összeülnek, és mint szövetkezeti mozgalmunk elöljáró harcosai megvitatják szövetkezeti mozgalmunk fejlődésének minden fontos problémáját.

Rövid idő alatt nagy utat tett meg szövetkezeti mozgalmunk attól kezdve, hogy 1946-ban megtartottuk a Földműves-szövetkezetek Országos Központjának első közgyűlését, és most összeülhet a SZÖVOSZ első küldöttgyűlése.

Jól kell emlékeznünk a földműves-szövetkezetek központjának akkori közgyűlésére. Mi volt akkori földműves-szövetkezeteink helyzete? Itt a központban a földműves-szövetkezetek országos szerve, a FOK, élethalálharcot vívott az akkor még befolyásos, reakciós Hangya vezetőkkel és a Nagy Ferenc politikája által támogatott régi mezőgazdasági szövetkezeti központokkal. De hasonlóan nehéz volt a helyzete a földműves-szövetkezeteknek lent a falvakban is. A Hangya-szövetkezetekben, a különböző mezőgazdasági szövetkezetekben egyaránt akkor még a kulákság kezében volt a vezetés, akik együttműködtek a falu régi vezetőinek maradványaival. Akkor földműves-szövetkezeteink mint hátraszorított, kisemmizett „szegény rokon" vettek részt mind a kereskedelmi forgalomban, mind a szövetkezeteknek nyújtott állami támogatásokban.

Volt azonban egy olyan mozzanata a földműves-szövetkezetek akkori közgyűlésének, amelyet nem szabad elfelejteni. A földműves-szövetkezetek akkor is a népi demokratikus haladás szellemét képviselték, s akkor szövetkezeteink demokratikus megújításáért és egységéért szálltak síkra, és mind a falvakban, mind a központban osztályharcot vívtak a falu kizsákmányolói, a kulákság és szövetségesei ellen. A földhöz juttatott szegényparasztságból összetömörült földműves-szövetkezetek akkor is szilárdan álltak a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetsége alapján, és a vezető munkásosztály támogatásával kezdték elfoglalni a szövetkezeti mozgalom egy-egy döntő hadállását.

Az azóta eltelt három év alatt, amint országunk egész politikai fejlődésében, úgy szövetkezeti mozgalmunk terén is döntő változások történtek. Ami akkor a földműves-szövetkezetek első közgyűlése idején csak vágya és reménysége volt szegényparasztságunknak, az ma a SZÖVOSZ-ban és az egységes általános falusi földműves-szövetkezetekben valósággá formálódott.

A MOSZK-ból, amely a régi világ kapitalista vállalataihoz hasonló kapitalista gazdálkodással vívta ki dolgozó parasztságunk előtt megérdemelt rossz hírét, ma már szinte semmi sem maradt. Helyét elfoglalta az a SZÖVOSZ, amely földműves-szövetkezeti mozgalmunk igazi központi szerve, népi demokratikus szövetkezeti fejlődésünk megbízható irányítója.

Nem kisebb változás az, ami falvainkban végbement. A hátraszorított és létéért harcoló földműves-szövetkezet ma már a falu egyetlen általános és egységes szövetkezetévé vált. Olyan szövetkezetekké, amelyek ez évben már teljes mértékben ellátják a gabonafelvásárlást, döntő szerepet visznek egyéb mezőgazdasági termények felvásárlásában, és legfőbb tényezői az iparcikkek falusi kereskedelmének.

Ahogyan a központban is gyökeresen megváltozott a vezetés, és szilárdan a munkásosztály és a dolgozó parasztság képviselőinek a kezébe került, úgy gyökeresen megváltozott falusi földműves-szövetkezeteink vezetése is. Földműves-szövetkezeteinkben ma már nincs helye többé a kulákságnak és szövetségeseiknek, a mindenütt a munkásosztály és a szegényparasztság képviselői biztosítják szövetkezeteinknek a dolgozó nép érdekében végzett jó munkáját.

Mindezekről a hatalmas eredményekről számolhat be a SZÖVOSZ első küldöttközgyűlése. A nagy eredmények mellett azonban be kell számolnia azokról a hibákról és hiányosságokról is, amelyek még nem múltak ki szövetkezeti mozgalmunkból. Sok helyen még szerepe van a falu kizsákmányolóinak szövetkezeti életünkben. Ezekkel még ezután kell megvívni a harcot. A munkásosztály és a szegényparasztság képviselői még nem tanulták meg mindenütt a szövetkezeti vezetéshez és adminisztrációhoz szükséges tudnivalókat. Sok még a tervszerűtlenség és a szervezetlenség szövetkezeteink munkájában. Végül sok földműves-szövetkezetünk még mindig hatása alatt áll a régi világ kapitalista gondolkodásának, és oly módon igyekszik kereskedni, tőkét gyűjteni és tőkéjét felhasználni, ahogyan azt a régi szövetkezetek vagy a régi kereskedelmi vállalatok tették.

* Szabad Szó, 1949. augusztus 7.

A SZÖVOSZ első küldöttgyűlésének tehát az a szerepe, hogy szembenézzen ezekkel a hibákkal és hiányosságokkal, s megmutassa szövetkezeti mozgalmunk helyes fejlődésének irányát.

Melyek ezek a feladatok szövetkezeti mozgalmunk jövő fejlődése érdekében?

Mindenekelőtt az, hogy a földműves-szövetkezeteink csoportjaként megalakult és erőteljes fejlődésnek indult termelőszövetkezeteinket erősítsük. Földműves-szövetkezeti mozgalmunknak egyik legfontosabb feladata az, hogy teljes anyagi és erkölcsi erejével elősegítse termelőszövetkezeti csoportjaink fejlődését. Földműves-szövetkezeteinknek fontos szerepe van a termelési szerződések és a gépállomások munkájának a megszervezésében, azonban ezeken a feladatokon keresztül is azt kell elsősorban elősegítenünk, hogy termelőszövetkezeti csoportjaink mind mennyiségi, mind minőségi tekintetben nagymértékben fejlődjenek.

Nem lebecsülendők azonban földműves-szövetkezeteink kereskedelmi feladatai sem. Népgazdaságunk áruforgalmában fontos szerepe van a falusi kereskedelem legfőbb szerveinek, a földműves-szövetkezeteknek. Földműves-szövetkezeteinknek meg kell tanulniok művelt módon és szocialista módon kereskedni. Le kell vetkezniök mindazokat a maradványokat, amelyek a kapitalista világ kereskedelmi és „szövetkezeti" vállalatairól maradtak reánk.

És végül a legfőbb feladat: szövetkezeti mozgalmunk fejlődésének helyes politikai irányát biztosítani. Ehhez pedig az szükséges, hogy szövetkezeti mozgalmunk vezetői és a szövetkezetek tagjai nem lanyhuló éberséggel szálljanak szembe minden kizsákmányoló kulák befolyással, és tegyék szövetkezeteinket a munkásosztállyal együtthaladó szegény parasztság felemelkedésének és szocialista fejlődésének megdönthetetlen bástyájává.

Az eddigi fejlődés eredményei alapján biztosak lehetünk benne, hogy ez a közgyűlés be fogja tölteni szerepét, és a küldöttek egyértelmű állásfoglalásával meg fogja határozni szövetkezeti mozgalmunk fejlődésének előrevezető útját.

# Felszólalás a földreform és a telepítés befejezését rendező törvényjavaslat tárgyalásán az Országgyűlés 9. ülésén*

1949. augusztus 16.

*T. Országgyűlés!*

Engedjék meg, hogy néhány szót fűzzek a napirenden lévő törvényjavaslathoz és az elhangzott hozzászólásokhoz.

Az előadói beszéd és a hozzászólók is egyformán a földreform mérlegét vonták meg, és reámutattak azokra az eredményekre, valamint arra a nagy jelentőségű vívmányra, amelyet a földreform végrehajtásával elértünk. Én a kérdésnek ezzel a részével nem is kívánok foglalkozni, ellenben egy mozzanatát szeretném kiemelni a földreform eredményeinek, illetőleg a földreform végrehajtásának. Ez az, hogy a földreformot felszabadulásunk után, nyomban hozzáfogva, gyorsan és minden akadályt leküzdve végre tudtuk hajtani.

Minek köszönhető ez a gyorsaság és ez a sikeres végrehajtás? Köszönhető elsősorban annak, hogy a nagy Szovjetunió, amely fegyvereivel kivívta felszabadulásunkat, minden segítséget megadott a földreform végrehajtásához, segítette, támogatta a földreformot végrehajtó szerveinket. Amikor tehát az országgyűlés a földreform lezárásáról szóló törvényjavaslatot megszavazza, illetőleg felette vitát folytat és a földreform mérlegét megvonja, akkor egyúttal azt is meg kell tennie, hogy a legforróbb hála és köszönet érzését fejezze ki a nagy Szovjetunió és annak vezetője, Sztálin iránt.

A földreformot azonban saját népünk munkájával és erejével, népi szerveinken keresztül saját politikai eszközeinkkel, saját erőnkkel hajtottuk végre, arra a segítségre támaszkodva, amelyet a Szovjetunió nyújtott. Mi biztosította a végrehajtás gyorsaságát és sikerét? Elsősorban az, hogy a földreform végrehajtásában az ipari munkásságnak, annak a munkásosztálynak képviselői vitték a vezetőszerepet, amelynek politikai tapasztalata, szervezettsége elegendő erőt biztosított ahhoz, hogy minden akadályt és minden ellenállást le tudjunk küzdeni. Saját erőink között a földreform gyors és sikeres végrehajtásában a munkásosztály és annak élcsapata, a munkásosztály pártja, a kommunisták vezetése volt a biztosíték.

A másik, ami ehhez csatlakozik, hogy dolgozó parasztságunk, szegényparasztságunk megértette az együtthaladásnak, a szoros szövetségnek a szükségét éppen a földreform végrehajtása során, és ez megvetette népi demokratikus fejlődésünk legszilárdabb alapját: a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségét.

A harmadik tényező, amelynek a végrehajtás sikerességét és gyorsaságát köszönhetjük az, hogy ellentétben minden korábbi földreformkísérlettel vagy próbálkozással és ellentétben azokkal a tanácsokkal, amelyeket 1945-ben a földreform polgári híveitől, azoktól kaptunk, akik a földreformot nem gyorsan, hanem lassan szerették volna végrehajtani, ellentétben nevezetesen azzal a tanáccsal, hogy a földreformot hivatali, bírói szervek hajtsák végre, mi azt a népi szervek által hajtottuk végre. Azokkal a népi szervekkel, amelyeket maga a földigénylő parasztság választott, és amelynek központi irányító szerveit a Függetlenségi Front pártjainak tagjaiból a kormányzat küldte ki.

Mit jelentett ez? Jelentette azt, hogy népi szerveink biztosították azt a politikai erőt, azt a határozottságot, amely a végrehajtásban az akadályok leküzdéséhez szükséges volt.

Amikor tehát a földreform lezárásának törvényét vitatjuk, elismerésünket kell kifejeznünk a népi szervek, valamint a falusi, községi földigénylő bizottságok, nemkülönben a megyei és az Országos Földbirtokrendező Tanács munkája felett. De nem feledkezhetünk el arról, amit a hozzászólók is kiemeltek, hogy viszont a juttatott föld megvédésében az UFOSZ és a FÉKOSZ voltak dolgozó parasztságunknak, szegényparasztságunknak azok a népi szervei, amelyek ezt a feladatot: a földreform megvédését szintén sikeresen tudták elvégezni.

A földreform jelentősége azon túl, hogy sikeresen és gyorsan végrehajtottuk, abban is megnyilvánul, hogy – amint ezt a hozzászólások szintén bőven kiemelték és jellemezték – a végrehajtás lezárásával fejlődésünk új szakaszába lépünk, mezőgazdaságunk felemelkedésének új szakaszát kezdhetjük meg. Hogy azonban ezt a célt elérhessük, hogy mezőgazdaságunk fejlődése akadálytalanul bátran haladhasson előre: ezért vált szükségessé a földreform még hátralévő kérdéseinek gyors, határozott eldöntése ezzel a törvénnyel, amelynek javaslata most az országgyűlés előtt fekszik.

* Országgyűlés Naplója, I. Budapest, 1950. 159–162.

A törvényjavaslat egyes részleteivel nem kívánok foglalkozni, hiszen a hozzászólások kiemelték mindazokat a szempontokat, amelyek különösen fontosak a végrehajtás befejezése, lezárása szempontjából. Egy mozzanatot azonban ki akarok emelni itt is, mégpedig a tanyaközpontok kérdését.

Noha Gém Ferenc képviselőtársam hozzászólása rámutatott arra, hogy a tanyaközpontok területének biztosítására miért van szükség, miért tartozik ez ebbe a javaslatba, mégis szükségesnek tartom, hogy erre néhány szóval kitérjek. Sokak előtt talán úgy tűnhetik fel, hogy a tanyaközpontok kérdése nem tartozik hozzá a földreform lezárásához, pedig nagyon határozottan, nagyon szervesen hozzátartozik.

Mit jelentett ebben a vonatkozásban a földreform? Azt, hogy a távoli határokban földhöz jutott parasztság az előtt a választás előtt áll, hogy vagy erejéhez képest nyomorúságos viskót épít magának a juttatott földön, vagy pedig naponta 5–6–10, sőt ennél több, 20 vagy még több kilométernyi utat kell megtennie termőföldjéhez. Eddig is, a földreform végrehajtása előtt is, közel egymillió lélek lakott tanyán, a belterülettől távol eső tanyai külterületen, de ez a szám most, a földreform végrehajtása folytán, a távoli földek juttatása következtében rohamosan növekvőben van, még inkább megnövekszik. Ha tehát a földreform előtt is égető kérdés volt a tanyakérdés, és a kérdés megoldásának fontos és döntő kormányzati feladatnak kellett volna lennie, akkor most, a földreform végrehajtása után egyenesen halaszthatatlan kérdéssé vált. Szerves következménye tehát a földreform végrehajtásának, hogy a tanyakérdés megoldásával, a tanyaközpontok kijelölésével és kiépítésével foglalkozzunk, és kormányzatunk programjába vette, hogy a Tanyai Tanács által kijelölt 250 tanyaközpont kiépítéséről, közintézményeiről minden erejével gondoskodik.

Hogy azonban közintézményeinket kiépíthessük, hogy az egészséges községi fejlődésnek, az új községeknek alapjait megvethessük, ahhoz mindenekelőtt terület kell, amelyen az új községházát, az új kulturális intézményeket és a községi élet minden szükséges intézményét felépíthetjük. Ezért vált szükségessé az, hogy a földreformot lezáró törvényjavaslatban gondoskodjunk a kiépítendő vagy már kiépítés alatt álló tanyaközpontok területének biztosításáról. Biztosítanunk kell elsősorban azokat a területeket, amelyek az új községek közintézményeinek céljaira szükségesek, de biztosítanunk kell azokat a területeket is, amelyeket házhelyekként tudunk juttatni azoknak, akik ezt kívánják, akik távoli, félreeső, minden községi élettől elzárt helyen kaptak házhelyet, és ezt a házhelyüket kívánják kicserélni a tanyaközpontban rendelkezésükre bocsátandó házhelyre. Ez az értelme, ez a célja a tanyaközpontról szóló és a tanyaközpont területét biztosító rendelkezésnek ebben a törvényjavaslatban. Azt hiszem, kormányzatunk helyesen járt el és fontos és szükséges célt szolgál akkor, amikor erről gondoskodni kíván ilyen módon, ahogyan ezt a törvényjavaslat magában foglalja.

# Mezőgazdasági jogalkotási feladataink az 5 éves terv során*

Mezőgazdaságunk átalakuló szervezetében a jogalkotási feladatok két területén jelentkeznek: egyik a mezőgazdaság üzemgazdasági egységeinek jogi kérdései, a másik a mezőgazdasági szakigazgatás problémái.

## *I. A mezőgazdaság üzemgazdasági egységeinek jogi kérdései és jogalkotási feladatai*

Országunk ipari fejlődése mind korábban, a kapitalista fejlődés korszakában, mind ma, a szocialista fejlődés útján, előtte jár mezőgazdaságunk fejlődésének. Ennek következménye az, hogy bár megtalálhatók mezőgazdasági szervezetünkben is a népi demokratikus fejlődés átmeneti szakaszára jellemző ugyanazon társadalomgazdasági formák, ezek aránya és külön-külön jellege eltér jelentősen az iparétól.

Mezőgazdaságunk társadalmi-gazdasági szervezetében ma még túlnyomó az egyszerű árutermelés típusa, a kisárutermelő parasztgazdaságok részesedése, s emellett jelentékeny helyet foglalnak még el a kizsákmányoló kulákok kapitalista gazdaságai. E kapitalista típusú társadalom gazdasági elemei ugyanakkor számos maradványát és nyomát őrzik a korábbi feudális fejlődésnek.

E történeti jellegzetességen túlmenően különlegessé teszi mezőgazdaságunk társadalomgazdasági összetételét és alakulását a mezőgazdaság anyagi természetéből folyó sajátosság, amely az iparral szemben fennáll. Az a tény, hogy a mezőgazdaság széles területén elszórt termelési elemekből tevődik össze, és hogy a termelőfolyamat főképp természeti-biológiai tényezőkre támaszkodik, érthetően megkülönbözteti a mezőgazdaság üzemgazdasági szervezetének jellegét az ipartól.

Mindezekhez képest mezőgazdaságunk társadalomgazdasági felépítésében világosan meg kell különböztetnünk a kapitalista típusú üzemgazdasági egységeket a szocialista típusú üzemegységektől. S a kettő között, éppen a mezőgazdasági fejlődés sajátságos jellegének megfelelően, igen széles az átmeneti típusok kiterjedése.

1. A mezőgazdaság felépítésében széles területen még tömegesen fennállnak a kapitalista típusú üzemgazdasági egységek. Ezek között is három típussal kell számolnunk:

*a)* a kizsákmányoló egyéni gazdaság, a kulák nagygazdaság,

*b)* a kisárutermelő parasztgazdaság és

*c)* a polgári kapitalista állam szervezetében kialakult mezőgazdasági közigazgatási üzemek.

Ezeknek a kapitalizmusból fennmaradt és még tömegesen fennálló üzemgazdasági típusoknak a jogi kérdései is különbözőek.

A kizsákmányoló egyéni gazdaság mint jellegzetes kapitalista gazdálkodási forma, külön szervezeti, jogi problémát nem támaszt, és sajátságos jogalkotási feladatok sem jelentkeznek e területen. E kapitalista gazdasági forma kérdése alapvetően politikai kérdés. Politikai feladat e kizsákmányoló gazdaságok korlátozása, visszaszorítása, amely korlátozás, általános igazgatási feladatoknak jogszabályok segítségével való megoldását kívánja meg.

A kisárutermelő parasztgazdaság szintén nem jelent önmagában jogi problémát. Jogi kérdései éppen úgy, mint politikai kérdései, a szövetkezeti fejlődés útján mint termelőszövetkezeti problémák jelentkeznek.

A polgári kapitalista állam szervezetében kialakult mezőgazdasági közigazgatási üzemek viszont közvetlenül feladják azt a kérdést jogalkotásunk számára, hogy miképpen alakíthatjuk ezeket a régi típusú üzemeket a modern szocialista államszervezet gazdasági és igazgatási üzemeivé. E téren az a kérdés, hogy mezőgazdasági intézeteink, továbbá költségvetési keretben gazdálkodó üzemeink számára haladottabb jogi formát találjunk, mint amilyenben ezek a polgári kapitalista állam keretei között működtek.

2. Mezőgazdaságunk jelenlegi fejlődési szakszán széles területet foglalnak el az üzemgazdasági egységek átmeneti típusai. Ezek között is meg kell különböztetni kétfélét. Az egyik oldalon állnak azok az üzemgazdasági formák és szervezetek, amelyek alapvetően kapitalista típusúak és a megelőző korszak maradványai, ilyenek az erdőközösségek és a legelőközösségek. A másik csoportja ezeknek az átmeneti típusoknak az a gazdasági forma, amely ma már döntően tartalmaz szocialista elemeket, noha még szocialista típusú gazdasági formáknak nem tekinthetők. Ezek általában a szövetkezetek és a különösképpen a termelőszövetkezetek.

A túlnyomóan kapitalista jellegű átmeneti típusok között egyformán figyelemre méltó mind az erdőközösségek, mind a legelőközösségek szervezete.

Az erdőközösségek terén három szervezeti formával találkozunk: *a)* a feudális típusú úrbéres erdőbirtokosságok, *b)* a kapitalista jellegű erdő-közbirtokosságok és *c)* a közösségi erdők. Mindezek területe együttvéve

* Gépelt kézirat. 1949. október 24. EFB 3053.

nem jelentékeny, mindamellett el sem hanyagolható. Magyarország erdőállományának kb. 1/5 része tartozik e különböző átmeneti típusok keretébe.

Hasonló átmeneti üzemgazdasági típusokat képviselnek a legelőközösségek. Ezek a következők: *a*) úrbéres legelő-közbirtokosság, *b*) kapitalista jellegű legeltetési társulatok, *c*) közösségi legelők, *d*) földműves-szövetkezeti legelők.

Az erdőközösségek legfőbb problémája az erdő tulajdonjoga. Alkotmányunk általában társadalmi tulajdonként jelöli meg az erdőt, az átmeneti szakaszon azonban még hosszabb időre azzal kell számolnunk, hogy az állami tulajdonú erdők mellett ilyen átmeneti jogú erdő is megmarad. Ennek megfelelően az a jogi probléma, hogy a különböző típusú erdőközösségek szervezetét és egész jogi helyzetét hogyan szabályozzuk. Nem kétséges, hogy sem a feudális típusú úrbéres erdő-közbirtokosság, sem a kapitalista típusú erdőbirtokosság sokáig fenn nem tartható. Más a helyzet a községi erdővel, amely már a társadalmi tulajdonnak egyik formáját, a közületi tulajdont valósítja meg. Törekvések vannak abban az irányban, hogy az erdőközösségeknek valamilyen egységes típusát alakítsuk ki, esetleg szövetkezeti formában. Nem lebecsülendő jogalkotási feladat ennek az egységes átmeneti erdőközösségi formának a kialakítása és az ehhez kapcsolódó sokféle jogi kérdés megoldása.

Lényegében hasonló a helyzet a legelőknél, van azonban egy döntő különbség. A feudális úrbéres legelőbirtokosság, valamint a kapitalista típusú legeltetési társulati forma, továbbá a közösségi legelők mellett, kiterjedt területen vannak földműves-szövetkezeti legelőink is. A régi szóhasználat, amely a legelőkkel kapcsolatos, élénken kifejezésre juttatja a négyféle típusú legelők általában kétféle természetét. A régi szóhasználat és jogi terminus szerint az úrbéres legelő-közbirtokosságot és a legeltetési társulati legelőt közös legelőnek nevezték, ami arra utal, hogy e legelők meg nem osztott egyéni tulajdonban vannak. Ezzel szemben a községi legelőt és az újabb alakulású földműves-szövetkezeti legelőt közlegelőnek szokás nevezni, ami viszont arra utal, hogy ezek a legelők társadalmi közületi tulajdonban vannak, nem pedig osztatlan egyéni tulajdonban.

A jogalkotási feladat e téren is az erdőkéhez hasonló. Meg kell alkotni egy egységes legelőközösségi formát, amely az átmeneti időben alkalmas kerete lehet a magasabb színvonalú fejlettebb legelőgazdálkodás megszervezésének, és jogi formája is megfelel a népi demokrácia szocializmus felé haladó fejlődésének. Két megoldásról lehet szó, vagy egységesen községi legelőt alakítunk, megfelelő községi gazdálkodási forma kiépítésével, vagy a földműves-szövetkezetek keretében földműves-szövetkezeti formában egyesítjük az összes legelőtípusokat. A kérdés megoldása sürgető, tehát a jogászi munka e téren mielőbb elvégzendő.

Összes szövetkezeti típusaink, nem számítva most a termelőszövetkezeteket, noha lényegében a kapitalista típushoz számíthatók, már számos szocialista vonást mutatnak. Azzal, hogy az államhatalom jellege megváltozott, az egyszerű beszerző, értékesítő, hitel- és halászszövetkezetek jellege is döntően megváltozott. Bár továbbra is egyéni gazdaságok egységeiből tevődnek össze, már a szocializmus felé haladó társadalmi gazdasági szervezetnek kiegészítő részei. Mezőgazdaságunk területén ma a következő ilyen egyszerűbb általános szövetkezeti típusok vannak: beszerző-értékesítő általános falusi földműves-szövetkezetek, a mezőgazdasági hitelszövetkezetek, továbbá a halászszövetkezetek.

E szövetkezetek alapvető jogi problémája, hogy egyéni gazdaságokra épülő szövetkezeti forma hogyan illeszkedhet be a népgazdaság szocialista szervezetébe. Miután ezzel a problémával nem nézett szembe szövetkezeti törvényünk, szükségszerű következmény, hogy szövetkezeti törvényünk jogszabályai nem oldották meg a szövetkezetek átmeneti társadalmi-gazdasági formájának az alapvető kérdéseit. A jogalkotási feladat ennek megfelelően az, hogy szövetkezeti törvényünket alapvetően revízió alá vegyük, és akár egységes szabályozásban, akár a módosítások sorozatával átformáljuk annak a következménynek megfelelően, hogy a szövetkezetek népgazdaságunk szocialista fejlődésének alkotó részeivé válhassanak. Ténylegesen a politikai fejlődés gyakorlatában ma is ilyen jellegűek már szövetkezeteink, jogi szabályozásuk azonban ettől a tényleges fejlődéstől messze elmaradt.

Termelőszövetkezeteink képviselik mezőgazdaságunk fejlődésének legfontosabb és legnagyobb jelentőségű átmeneti típusait. A termelőszövetkezetek még nem szocialista típusú üzemgazdasági formák, azonban létük már a szocialista fejlődés alapjaira támaszkodik, és ennek megfelelően egész szervezetükben döntő a szocialista jellemvonás.

Termelőszövetkezeteinknek jelenleg három típusa van. A legkezdetlegesebb első típus lényegében még nem teremt társas gazdálkodást, csupán bizonyos munkamozzanatokra nézve létesít szövetkezeti üzemet, egyébként a munka legnagyobb része és a termés betakarítása külön-külön a tagok egyéni üzemében történik. Szocialista jellemvonás a termelőszövetkezeti típusban mindössze az, hogy a legfőbb munkamozzanatot, a szántás-vetést közös szövetkezeti üzemben végzik a tagok.

A legfejlettebb, a harmadik típusú termelőszövetkezet, már közös munkaszervezet, és a munkaeszközök közössége alapján társas szövetkezeti üzemet létesít, és ezen belül a tagok az elvégzett munka alapján részesülnek a közös jövedelemben. A második típus közbeeső átmeneti forma, aminek egyébként különösebb gyakorlati jelentősége nincs.

Ezeknek a termelőszövetkezeti típusoknak a jogi kérdései és továbbmenően a fejlettebb termelőszövetkezeti típusoknak a kérdései mezőgazdasági jogalkotásunk legnagyobb és legizgalmasabb feladatai.

Alapvető jogi probléma az, hogy e termelőszövetkezetek vagyoni-jogi és társasági-jogi problémáit a tényleges fejlődésnek megfelelően úgy alakítsuk, hogy egyúttal a fokozatos előrefejlődés, a szocialista szövetkezeti típus kialakítása megtörténhessék. A központi kérdés e szövetkezetekben a földnek és a termelőeszközöknek a tulajdona. A termelőszövetkezetek átmeneti típusai azt jelentik, hogy a föld köztulajdonba vétele nélkül a föld magántulajdonának fenntartása mellett mégis szövetkezeti társas gazdaság, kollektív mezőgazdasági üzem alakuljon. Ugyanakkor azonban kiképződik a termelőszövetkezeteknek olyan oszthatatlan tulajdona is, amely már lényegében társadalmi tulajdon, szocialista típusú tulajdon.

A következő probléma e téren a földjáradék kérdése. Termelőszövetkezeteink még a harmadik típusban is földjáradékot fizetnek, ami még kapitalista vonás szervezetünkben. Nemcsak politikai, hanem jogi kérdés is e földjáradék jellegének a meghatározása és annak tisztázása, hogy a földjáradék fizetése milyen arányban és milyen határig lehetséges.

A legközelebbi jogalkotási feladat a meglévő három típusba tartozó termelőszövetkezetek jogi kérdéseinek általános tisztázása és kodifikálása, ezek alapján fejlettebb típusú termelőszövetkezetek megalkotása, továbbá a mai termelőszövetkezeti csoportok önálló jogi személyiségének kialakítása.

3. A mezőgazdaság szocialista típusú üzemgazdasági egységeinek csak az állami mezőgazdasági üzemek, illetve vállalatok tekinthetők. Ezeknek a következő típusai alakultak ki.

*a*) Mezőgazdasági nemzeti vállalatok, mint az általános állami gazdaságok és állami erdőgazdaságok, továbbá az állami tógazdaságok.

*b*) Kialakultak emellett segítő jellegű állami gazdaságok. Olyan nemzeti vállalatok ezek, amelyek különböző beruházási tevékenység folytatásával szolgálják mind az állami gazdaságokat, mind a termelőszövetkezeti gazdaságokat, mind pedig a kisárutermelő egyéni gazdaságokat. Ilyen vállalatok: a talajjavító nv, az öntöző nv-k stb., továbbá a különböző növényi és állati tenyészanyagot termelő nv-k.

*c*) Különleges formája az állam mezőgazdasági üzemeinek az állami gépüzem, a traktorállomás. A jellegzetessége ennek a szocialista típusú üzemgazdasági egységnek az, hogy gépi erővel segíti a termelőszövetkezeti gazdaságokat és az egyéni parasztgazdaságokat, azonban nem vállalati formában működik, hanem gazdálkodása a költségvetés alapján folyik.

*d*) Hasonló, mégis sokban eltérő különleges formája a szocialista típusú üzemgazdasági formának a tangazdaság és a kísérleti gazdaság típusa. Ezek a gazdasági egységek szintén költségvetési alapon gazdálkodnak, azonban jellegzetes üzemi formát öltöttek.

*e*) Végül szocialista típusú üzemgazdasági egysége a mezőgazdaságnak a különböző községi vállalatok csoportja. Legújabb jogalkotásunk eredményeképp alakultak díszkertészeti, zöldségtermelő, faiskolai stb. községi vállalatok.

Aktuális jogalkotási feladat e téren elsősorban az általános állami gazdaság és másodsorban az erdőgazdaság üzemi alkotmányának megalkotása. E feladat megoldása elsősorban az ipari üzemekben kialakult üzemi alkotmány tekintetbevételével végezhető el, de tekintetbe kell venni a mezőgazdasági termelés sokféle különlegességét is.

A következő jogi probléma és jogalkotási feladat az, hogy megtaláljuk a költségvetési alapon működő üzemegységeknek, tehát a gépállomásoknak és a tangazdaságoknak, illetve kísérleti gazdaságoknak a megfelelő üzemgazdasági és jogi formáját. E feladat megoldása különösen érdekes és vonzó jogalkotási feladat. Elképzelhető, hogy ezeket a különleges célt szolgáló üzemgazdasági egységeket is a nemzeti vállalat kialakult formája keretében szervezzük meg. Ez ellen szól azonban különleges agrárpolitikai feladataik ellátása, amelyek azt indokolják, hogy változatlanul költségvetési keretben gazdálkodjanak, mind a gépállomások, mind a kísérleti, illetve tangazdaságok. Bonyolult jogi probléma tehát az, hogy költségvetési keretben a nemzeti vállalathoz hasonló mozgékony és a szocialista tervgazdaság egészébe beilleszthető szervezeti formát megtaláljuk.

## *II. A mezőgazdasági szakigazgatás problémái és jogalkotási feladatai*

A mezőgazdasági szakigazgatás éppen úgy, mint az ipari, a polgári kapitalista állam idejében lényegében nyilvántartó és rendező, illetve rendészeti adminisztratív feladatokat látott el. A termelőmunka irányítását a kapitalista nagygazdaságok és a különböző érdekképviseleti szervek végezték. A népi demokratikus fejlődésben e hatósági adminisztratív feladatok mellett előtérbe nyomult az operatív irányításnak, a vezetésnek a feladatköre. Éppen úgy, mint az iparban, ma ez a döntő szakigazgatási feladat a mezőgazdaságban is.

E hasonlóság mellett különbség is van azonban a mezőgazdasági szakigazgatás és az ipari szakigazgatás problémái és jogalkotási feladatai között. Míg az iparban a magánszektor alárendelt a szocialista szektor mellett, addig a mezőgazdaságban a túlnyomó egyéni gazdaság és a sokféle átmeneti típus mellett kisebb részt

foglal el az állami szocialista szektor. Ennek megfelelően különböző szakigazgatási feladatok jelentkeznek a magánszektor, az átmeneti típusú gazdasági egységek és a szocialista állam üzemgazdasági típusok felé.

1. Az általános mezőgazdasági szakigazgatás döntő súllyal a magánszektor igazgatási feladatait látja el. Ennek megfelelően jelentkeznek a szakigazgatási problémák és feladatok a mezőgazdasági szakigazgatás különböző fokán.

*a*) A mezőgazdasági szakigazgatás helyi szervei jelenleg a következők: egyéni szervek: a gazdajegyző, a dűlőfelelősök mint társadalmi szervek és a mezőőrök, hegyőrök mint községi alkalmazottak, valamint a községi állatorvos. Testületi szervek: a termelési bizottság, a népi bizottság és a traktorbizottság.

*b*) Járási mezőgazdasági szakigazgatásban testületi szervek nincsenek, egyéni szervek pedig az alábbiak: a járási felügyelő, az állattenyésztési tanácsadók, az üzemgazdasági ellenőrök és a járási állatorvos.

*c*) A megyei szervek ismét kétfélék, egyéniek és testületiek. Egyéni szervek: a törvényhatósági állatorvos; testületi szervek: a megyei népi bizottság, megyei ingatlanforgalmi bizottság, és egyéni felelősséggel vezetett nagyobb igazgatási szervek a következők: a megyei mezőgazdasági igazgatóság, a megyei földhivatal, a megyei vízgazdálkodási körzet, és a rendszerint megyénként szervezett halászati igazgatóság.

A mezőgazdasági szakigazgatásnak a főleg egyéni szektor felé kiható tevékenységében alapvető jogi problémák és ennek megfelelő jogalkotási feladatok jelentkeznek. E feladatok megoldásának alapját a Népköztársaság Alkotmánya adja meg. A szervezeti sokféleség és az igazgatási szervek működésének bizonytalanságai csak az alkotmánynak az államhatalom helyi szerveire vonatkozó alaptételei szerint oldhatók meg. A jelenleg fennálló igazgatási problémák a helyi, járási és megyei tanácsok megalkotásával és a tanácsok végrehajtó bizottságának kialakításával nyernek végleges megoldást. Elősegíti a megoldást az alkotmánynak az a rendelkezése, amely szerint: „a végrehajtó bizottságok mellett az állami igazgatási szervek ágazatonként külön szerveket létesíthetnek, amelyek szakirányítás szempontjából az állami igazgatás felelősebb szerveinek, munkájuk tekintetében pedig a végrehajtó bizottságoknak vannak alárendelve."

Az alkotmánynak e rendelkezései alapján a probléma megoldása kézenfekvő. Ezt a megoldást elősegíti az, hogy a mezőgazdasági szakigazgatásban már eddig is számottevő testületi szervek alakultak ki. Megyei mezőgazdasági igazgatásunk lényegében a községi és megyei népi bizottságokra támaszkodik, amelyek már előrehaladott tanácsi jelleggel működnek. A legfőbb végrehajtó szerv pedig a mezőgazdasági igazgatóság, amely lényegében olyan államigazgatási szervnek tekinthető, amely szakirányítás szempontjából az államigazgatás felsőbb szerveinek, közvetlen munkája tekintetében pedig az általános igazgatás szerveinek van alárendelve.

Külön jogi probléma és az alkotmány szellemében megoldandó jogalkotási feladat a mezőgazdasági igazgatóságok jellegének végleges kialakítása. Ma ezek a mezőgazdasági igazgatóságok vegyes jellegű szervek. Nagyobbrészt adminisztratív hatósági feladatokat látnak el úgy, mint a régi gazdasági felügyelőségek és hasonló igazgatási szervek, részben azonban operatív irányító tevékenységet, gazdasági vezetést gyakorolnak. A termelőszövetkezeti csoportok irányítását például közvetlen operatív irányítás módján látják el. A kérdés az, hogy mezőgazdasági igazgatóságaink jellege adminisztratív igazgatási hatósági szervnek a keretei között alakítandó-e ki, avagy az iparigazgatóságok alapvető természetének megfelelően az operatív gazdasági irányítás szerveivé fejlesztendők.

2. Különleges mezőgazdasági szakigazgatási feladatok jelentkeznek a szövetkezetek vonalán. A feladatok itt is többfélék.

*a*) A hitel- és halászszövetkezetek felsőbb irányítása aránylag egyszerű kérdés. E szövetkezeteknek országos központja van, amely a szervezeti, mozgalmi irányítás mellett elvégzi az illető tevékenységi ág operatív gazdasági irányítását is. Hitelszövetkezeteinknek nemcsak szervezeti központja, hanem operatív gazdasági központja is az Országos Szövetkezeti Hitelintézet. Hasonlóan a Halászati Szövetkezeti Központ. E téren különleges jogi problémák és jogalkotási feladatok tehát nincsenek.

*b*) Egészen más a helyzet általános falusi szövetkezeteinknél, a földműves-szövetkezeteknél. A Szövetkezetek Országos Szövetsége (SZÖVOSZ) szerepe csupán a szövetkezeti mozgalom irányítása. A földműves-szövetkezeteknek tehát külön szervezeti központi szervei és külön operatív gazdasági felső igazgatási szervei vannak.

A SZÖVOSZ és a SZÖVOSZ megyei titkárságai ellátják az általános falusi szövetkezeteknek, a földműves-szövetkezeteknek a mozgalmi, szervezési, oktatási és tervezési irányítását. Ellenben tevékenységük operatív gazdasági irányítása egyfelől a földművelésügyi minisztérium, másfelől a belkereskedelmi minisztérium szervei által történik.

Ez a probléma annál érdekesebb, mert nem ilyen megoldás alakult ki például a bolgár, lengyel és csehszlovák szövetkezeti szervezetben. A nagy kérdés itt az, hogy a fejlődés perspektívájában továbbra is ketté kell-e választanunk az irányítást, vagy végül egységes szervezeti és operatív gazdasági felső szerveket kell kiépítenünk a szövetkezetek fölé.

*c*) A termelőszövetkezeteknél egyszerűbb a kérdés. A termelőszövetkezeti csoportok tömegszervezeti mozgalmi tekintetben is csak kis részben tartoznak a SZÖVOSZ keretébe. Általános irányításukat a PM igazgatási szervei látják el. Ilyenformán a termelőszövetkezetek felett teljesen állami irányítóhálózat épült ki, amely részben mozgalmi, szervezeti irányítást is végez. Ez a tendencia megfelel a Szovjetunió tapasztalatainak.

3. Egészen más szakigazgatási feladatok lépnek elő a szocialista szektorba tartozó üzemgazdasági egységek irányítása és igazgatása tekintetében. A jelenlegi helyzet az, hogy külön-külön az egyes gazdasági ágaknak megfelelően központi szervezet alakult ki, amely sokban eltér az ipari állami vállalatok igazgatásától.

*a*) Az általános állami gazdaságok központja az Állami Mezőgazdaságok Központja, ez a központ azonban nem ipari központ jellegű. Sokkal inkább megfelel az iparigazgatóságok jellegének. Szervezeti formája szerint vállalati keretben szervezett ipari központ, amely azonban, mint a földművelésügyi minisztérium termelési főosztálya irányítja az állami gazdaságok munkáját. Ennek megfelelően bizonyos hatósági, adminisztratív feladatokat is ellát. Az ÁMK alatt megyei alközpontok szerveződnek, amelyek ismét csak részben felelnek meg az ipari központoknak, másrészben igazgatósági jellegű feladatokat is látnak el.

*b*) Hasonló szervezetű az állami erdőgazdaságok felső igazgatása. Az Erdőközpont még inkább iparigazgatóság jellegű, mint az ÁMK. Egész erdőigazgatásunk feladatainak igen jelentékeny részét végzi amellett, hogy az állami erdőgazdaság ipari központ jellegű irányítási feladatait is ellátja.

*c*) Hasonló szervezetű az állami gépállomások felépítése is. Az ÁMG alatt megyei alközpontok alakultak ki, amelyek közvetlenül irányítják az egyes gépállomásokat. A vállalati formától eltekintve ez a szervezet teljesen hasonló az általános állami gazdaságok és az erdőgazdaság szervezetéhez.

*d*) Ismét különleges igazgatási formát valósít meg a Mezőgazdasági Tudományos Központ. E központ keretébe költségvetési alapon működő központi intézetek, továbbá ugyancsak költségvetési alapon gazdálkodó külső kísérleti gazdaságok, kísérleti telepek és végül kísérleti tangazdaságok is tartoznak.

*e*) A mezőgazdaság egyéb állami vállalatai központ nélkül kapcsolódnak a minisztériumhoz, amely mind a szakirányítást, mind az üzemgazdasági irányítást közvetlenül gyakorolja.

A jogi problémák és a jogalkotási feladatok, amelyek a mezőgazdasági állami vállalatokkal kapcsolatban jelentkeznek, rendkívül érdekesek. Legfőbb kérdés az, hogy a mezőgazdaság állami vállalatainak a központja milyen jelleggel fejlesztendő általában. A következő kérdés az, hogy a központok alatt milyen jelleggel és milyen feladatokkal alakítandók ki a megyei alközpontok. Ez a probléma azzal is kiegészül, hogy a megyei szakigazgatási szerveknek milyen viszonya legyen az általános mezőgazdasági szakigazgatás szerveivel, a mezőgazdasági igazgatóságokkal.

A mezőgazdasági jogalkotásnak e felsorolt problémái rendkívül sokrétűek és alapos elmélyedést, mélyrehatóelemzést követelnek. Kívánatos, hogy jogászaink e kérdéseket ugyanolyan figyelemre méltassák, mint ahogy népgazdaságunk egyéb területeinek jogi kérdéseit már részben feldolgozták. E munkához elengedhetetlenül szükséges a Szovjetunió jogalkotásának alapos tanulmányozása. Bár a mi viszonyaink és a mi fejlődésünk útja részben eltérő a Szovjetunióétól, a problémák helyes megoldását csak a Szovjetunió példájának hűséges követése adja meg.

E mezőgazdasági jogalkotási feladatok átfogják az ötéves terv egész idejét. Vannak sürgősebbek és vannak később napirendre kerülő problémák. Hogy alkotmányunk alapján és alkotmányunk szellemében e kérdéseket megoldhassuk, ki kell dolgozni a jogi problémák feldolgozásának és a jogalkotási feladatok megoldásának a munkatervét.

# Felszólalás a Földművelésügyi Minisztérium 1950. évi költségvetésének tárgyalásán az Országgyűlés 22. ülésén*

1949. december 19.

T. Országgyűlés! Ez évben hoztunk törvényt a földreform befejezéséről. Az a szakasz, amely a felszabadulástól, illetve a földreform megkezdésétől a földreform befejezéséig tartott – beleértve a hároméves terv időszakát is –, mezőgazdaságunkban a helyreállítás ideje volt. A földreform befejezése és a hároméves terv sikeres teljesítése után megállapíthatjuk, hogy a helyreállítás munkája mezőgazdaságunkban eredményes volt. Mind a régi kisbirtokos gazdaságokban, mind az újonnan földhöz jutottak gazdaságaiban az állatállomány növekedése, a gazdasági felszerelések gyarapodása és a növénytermelés színvonala kielégítő fejlődést ért el, és nagyjában-egészében elértük a felszabadulás előtti, a háborús pusztítások előtti színvonalat.

Ez az időszak dolgozó parasztságunk számára a termelés növekedésének, az életszínvonal emelkedésének és általában a gazdasági erősödésnek az ideje volt. Sokkal nagyobb volt azonban a gazdasági fejlődésnél is az a politikai felemelkedés, amelyet ez idő alatt dolgozó parasztságunk elért: a vezető munkásosztály szövetségében részese lett az államhatalomnak, és mind egészében, mind külön-külön legjobb képviselőivel részese népi demokratikus fejlődésünknek, a szocializmus építésének.

Minden nagyszerű eredmény mellett sem értük el azonban azt, hogy megoldottuk volna mezőgazdaságunk minden kérdését, és különösképpen nem tudtuk megszüntetni mezőgazdaságunk évszázados elmaradottságát. Ebben az időszakban a megtett fejlődés útján azonban ez lehetetlen is lett volna. Kisüzemi termelés keretei között lehetetlen a mezőgazdaságot arra a fokra emelni, amelyet a fejlődő ipar szükségletei, a népesség szakadatlanul növekvő életszínvonala, és általában a dolgozó parasztság felszabadulásából és növekvő igényeiből eredő szükségletek megkívánnak. Nem leplezhetjük azt a tényt, hogy mezőgazdaságunk ma is drágán termel, és általában keveset termel, és termelését úgy folytatja, hogy szüntelenül ki van téve az időjárás bizonytalanságainak, s fejletlen, alacsony agrotechnikai módszereink nem teszik lehetővé számunkra, hogy mezőgazdaságunkat az iparhoz fogható színvonalra emeljük. Hogy ezt a nagyobb célt, mezőgazdaságunk magasabb fejlődését elérhessük, hogy gyökerében megszüntethessük mezőgazdaságunk elmaradottságát, ahhoz szerkezetében kell átalakulnia mezőgazdaságunknak, rá kell lépnie a szocialista fejlődés útjára. Alkotmányunk kimondja, hogy a Magyar Népköztársaság elismeri és biztosítja a dolgozó parasztság jogát a földhöz, és kötelességének tekinti, hogy állami gazdaságok szervezésével, mezőgazdasági gépállomásokkal, az önkéntes társulás és a közös munka alapján működő termelőszövetkezetek támogatásával elősegítse a mezőgazdaság szocialista fejlődését.

Két döntő feladat vár ránk ezen a téren a következő évben. Az egyik: a mezőgazdaság szocialista tényezőinek, az állami gazdaságoknak, a termelőszövetkezeteknek, a gépállomásoknak továbbfejlesztése és elért eredményeik megszilárdítása. A másik: általában termelésünk technikai módszereinek fejlesztése, főleg a társas, a szocialista szektorban, de az egyéni termelést folytatók gazdaságaiban is. E két feladat elvégzéséhez szakadatlan szívós munkára, szüntelen tanulásra és az államhatalom állandó segítségére van szükség, és emellett arra, hogy mezőgazdaságunknak ezt a fejlődését politikailag is biztosítsuk.

Meg kell tanulnunk – és ebben tökéletesen igazat adok Hegedűs András képviselőtársamnak –, hogy mezőgazdaságunk fejlesztésének minden lépése, mezőgazdasági termelésünk minden munkája egyben politikai kérdés is, a szántás-vetés éppen úgy, mint a termelési szerződések megkötése vagy a földmíves-szövetkezetek kereskedelmi tevékenysége vagy a gépállomások traktorainak a munkája. Az ellenség minden lépésével politikai harcot folytat törekvéseink ellen, és ha mi magunk engedjük, az ellenség terjeszti ki befolyását és rombolását dolgozó parasztságunk tömegeire.

Alapvető kötelességünk tehát mezőgazdaságunk fejlesztésének munkáját állandó éberséggel és szüntelen politikai felvilágosító munkával, dolgozó parasztságunk öntudatának emelésével és az ellenség leleplezésével és kiszorításával biztosítani. Ezt a harcot irányítja népünk vezető ereje, a Magyar Dolgozók Pártja, és a front minden szakaszán viszik előre népi szervezeteink, tömegszervezeteink és a dolgozó parasztság egyre nagyobb számban öntudatosodó tömegei. A földművelésügyi tárca minden szervének feladata, hogy mezőgazdaságunk fejlesztését, mezőgazdaságunk munkáját szüntelen éberséggel és az ellenség minden mozdulatának állandó ellenőrzésével és meghiúsításával végezze, és azzal – mint Garai Vera képviselőtársam mondotta –, hogy a mi-

* Országgyűlés Naplója, I. Budapest, 1950. 706–716. (Részletek.)

nisztérium szervei szorosan és egymást kiegészítve dolgozzanak együtt a DÉFOSZ-szal és a többi népi szervezetekkel.

A mezőgazdaság fejlesztésének politikai követelményeit szem előtt tartva kell felkészülnie a földmívelésügyi tárcának az 1950-es költségvetési év két döntő feladatára, a mezőgazdaság társas, szocialista tényezőinek továbbfejlesztésére és általában a mezőgazdasági termelés színvonalának nagyfokú emelésére. Miután mindkét feladat nagymértékben növekszik a következő évben, az 1950. évi költségvetésnek nagyobb anyagi eszközökről kellett gondoskodnia e munka biztosítására. Ez magyarázza meg azt, hogy míg 1949-ben a földmívelésügyi tárca költség-előirányzata 326 millió forint volt, addig 1950-ben ez az összeg 443 millió forintra emelkedik.

A mezőgazdaság nagyüzemi, társas, szocialista szektorainak fejlesztése és ezeknek a gazdaságoknak erősítése magától értetődően elsősorban nem költségvetési feladat. Ezt a célt elsősorban az ötéves tervben előirányzott hatalmas beruházási összegek szolgálják. A költségvetésben nyer azonban fedezetet az az egyre növekvő szervező és irányító munka, amelyet a földmívelésügyi minisztériumnak és a mezőgazdasági szakigazgatásnak el kell végeznie. A költségvetés számaiban sorra tükröződik ennek a növekvő arányú és fokozódó jelentőségű munkának minden mozzanata.

Egy évvel ezelőtt például állami gazdaságaink fejlettsége még hasonlíthatatlanul alacsonyabb szinten állott, és sokkal kisebb arányú volt, mint ma. Az elmúlt költségvetési évben 40 vállalat keretében termeltek állami gazdaságaink kevesebb mint 200 000 kat. hold szántóföldön, és központjuk a minisztérium mellett szervezett vállalati központ volt. 1950-ben több mint kétszerte nagyobb területtel kell számolnunk, és ez a megnövekedett terület egészen más szervezeti formában illeszkedik a minisztérium szervezetébe.

Hasonló változás következett be a gépállomások területén is. Míg a 49-es esztendőben egy, a minisztérium mellett működő vállalati központ irányította a gépállomások hálózatát, és ez a hálózat az év végéig is csak 220 gépállomásra terjedt ki, addig 1950-ben az állami gépállomások központja szervesen illeszkedik a minisztérium központi szervezetébe, és ez a központi szerv a megyei központokon keresztül kereken 400 gépállomás munkáját fogja irányítani.

A termelőszövetkezetek erőteljes fejlődése ismeretes. Kereken 1500 termelőszövetkezetünk több mint 300 000 katasztrális hold földön gazdálkodik már ezen az őszön, illetve a télen ennyire nő fel a terület, és a jelek azt mutatják, hogy ezek a számok tavaszig még jelentékenyen növekedni fognak. A termelőszövetkezeti csoportok támogatására a költségvetésbe mindössze 3 millió forint van felvéve. Ez a 3 millió forint azt a célt szolgálja, hogy az induló termelőszövetkezetek legszükségesebb beindítását és rendkívüli szükségleteinek fedezését biztosítsa. A termelőszövetkezetek fejlődésének anyagi forrása nem a költségvetés támogatása, hanem saját erejük, az önkéntes társulással létrehozott nagyüzemi gazdálkodás technikai és szervezeti előnyeinek kiaknázása. Mindamellett a minisztérium költségvetésében jelentékeny tételként szerepel a termelőszövetkezeti csoportok szervezésének, irányításának, fejlesztésének és oktatásának szükségletét szolgáló anyagi fedezet. A költségvetés gondoskodik mindazokról az eszközökről, amelyek a minisztérium és a külső igazgatási szervek munkája során szükségesek ahhoz, hogy szövetkezeti mozgalmunkat abban a gondozásban, irányításban és oktatási segítségben részesítsük, amelyet a mezőgazdaság szocialista fejlesztése megkövetel.

Mezőgazdaságunk szerkezeti változásai során megváltozott az egyéni gazdálkodók helyzete, valamint az a munka is, amelyet a kormányzatnak és az igazgatási szerveknek e vonatkozásban el kell végezniök. Ma már egyéni parasztgazdaságaink sem magukra hagyott és teljesen tervszerűtlenül termelő egységei mezőgazdaságunknak, hanem egyre nagyobb mértékben beleilleszkednek tervgazdálkodásunk keretébe. Az évről évre meghatározott vetésterv, a termelési szerződések kiterjesztése, a földmíves-szövetkezetek munkája és a termelés technikájának állandó fejlesztése azt a követelményt állítja kormányzatunk elé, hogy az egyéni parasztgazdaságok gazdálkodását közvetlen támogatással, operatív irányítással segítsük. Ezt az egyre növekvő munkát kell elvégezniök a minisztérium külső igazgatási szerveinek.

1949-ben kiépültek megyénként a megyei igazgatóságok. Ez már jelentékeny lépés volt a mezőgazdaság hatékonyabb igazgatása irányába, ez a szervezési forma azonban, mint a tapasztalatok megmutatták, még nem tudta kielégíteni az e téren jelentkező szükségleteket. 1950-ben a következő lépést kell megtennünk ezen a téren. Ki fogjuk építeni a mezőgazdasági igazgatás járási szerveit, hogy ily módon a községekhez és a helyi gazdasági szervekhez közelebb, a járásból történhessék a mezőgazdasági termelés operatív irányítása. Ennek a járási igazgatásnak egyformán hatalmas feladatai nyílnak mind a termelőszövetkezetek gazdálkodásának megszervezésében és fejlesztésében, mind pedig általában a növénytermelés és az állattenyésztés magasabb fokra emelésében, az egyéni gazdálkodást folytató parasztság termelő munkája területén is.

T. Országgyűlés! Az a hatalmas munka, amelyet mezőgazdasági termelésünk technikai fejlesztése terén el kell végeznünk, egyformán nagy feladatokat ró a földmívelésügyi kormányzatra a szakoktatás, a tudományos munka és az egyes termelési ágak területén közvetlenül is. Ötéves tervünk számadatai sorra megmutatják az elvégzendő munka irányait és fontosságát.

Elsősorban kell szólanom a mezőgazdasági szakoktatás fejlesztéséről. Ez év folyamán a szakoktatás régi szervezetét gyökeresen átalakítottuk. Megszüntettük azokat az iskolatípusokat, amelyek lényegében a nagybirtokos- és a kulákgazdálkodást szolgálták, és oktatásukban a régi kapitalista mezőgazdasági tudomány alapján állottak. Új szakoktatási szervezetet és iskolahálózatot építettünk fel a mezőgazdaság szocialista fejlesztésének követelményei szerint.

Az agráregyetem mellett megszerveztük a zsámbéki Mezőgazdasági Akadémiát, valamint az állami gazdaságok, a termelőszövetkezeti csoportok és a gépállomások szükségletének megfelelő mezőgazdasági szakembereket képző iskolatípusokat. Kereken 60 iskolán folyik a munkás- és szegényparaszt káderek kiképzése olyan mezőgazdasági szakemberekké, akik megtanulják a mezőgazdaság élenjáró szocialista tudományát mind az agrotechnika, mind az üzemszervezés terén. Ez a magyarázata annak, hogy a mezőgazdasági szakoktatásra fordított összeg a földmívelésügyi tárca költségvetésének legnagyobb tétele.

Ki kell azonban emelnem azt, hogy ez a hatalmas összeg nem csupán az oktatás közvetlen költségeit fedezi, hanem ezenfelül a hallgatók jelentékeny része kollégiumi bentlakásának és családja segélyezésének költségeit is. Kikerülhetetlenül jelentkezik ez a szükség azért, mert iskolánkban munkás- és szegényparaszt hallgatók tanulnak, akik számára lehetetlen lenne másképpen a tanulás, mint a kollégiumi bentlakás formájában, a munkából való kimaradásuk pedig azt követeli, hogy családjuk fenntartását családi segély formájában biztosítsuk.

Az ötéves terv hatalmas arányú feladatai nem kisebb erőfeszítést követelnek meg a mezőgazdasági tudományos munka terén sem, mint a szakoktatás vonalán. E téren is óriási a fejlődés az előző évi költségvetéshez képest. Míg 1949-ben mindössze 9 millió forint szolgált a mezőgazdasági kísérleti és kutatómunka céljaira, ez évi költségvetésünk már nem kevesebb mint 34 millió forintot irányozott elő. 1949-ben – legalábbis az év első felében – még a régi kísérleti szervezet állott fenn, és ez a szervezet képtelen volt arra, hogy átfogja a mezőgazdaság fejlesztése kapcsán jelentkező tudományos és kutató feladatok számottevő részét. Ezért az egész szervezetet át kellett szerveznünk, és ennek érdekében megteremtettük a Mezőgazdasági Tudományos Központot, amely számos központi kutatóintézetben, vidéki kísérleti telepeken és kísérleti gazdaságokban indította meg a nagyarányú és tervszerű kutatómunkát.

Az 1950-es költségvetési évben a földmívelésügyi minisztériumnak azt a feladatot kell elvégeznie, hogy teljesen kiépítse az új kísérleti és kutatóintézetek és gazdaságok hálózatát, s e szervezet keretei között termelési áganként megindítsa, illetve nagyobb arányokban továbbvigye az ötéves tervben kitűzött nagyarányú feladatok megoldásának munkáját. Ez a magyarázata és indoka az előirányzat nagyarányú költségvetési emelkedésének.

A mezőgazdasági kísérleti és kutatómunkával kapcsolatban külön ki kell emelnem a növénynemesítés munkáját. A legsürgősebb feladat alacsony termésátlagaink emelése érdekében növénytermelésünk ellátása nemesített vetőmaggal, s e tekintetben már az eddigi kezdetlegesebb munka nyomán is néhány komoly eredménnyel dicsekedhetünk. Sikerrel járt az édes csillagfürt kinemesítése és ma már lehetővé vált nagyarányú elszaporítása is. Eredményesen halad előre olyan új kultúrák meghonosítása, mint a gyapot és a kokszagiz termelése. De kitűnő eredményt értünk el több más területen is, mint például a konzervcélokra kiválóan alkalmas paradicsomfajták kitermesztésében, valamint a magas olajtartalmú, egytányérú és a talajt kímélő napraforgófajták kitermelésében.

Szorosan csatlakozik a tudományos munkához a mezőgazdasági irodalom és a kiadványok fejlesztése. A felszabadulás óta szinte szünetelt a mezőgazdasági szakirodalom kiadása. Alig jelent meg munka az élenjáró szovjet mezőgazdaság hatalmas irodalmából, hazai szakembereink pedig még nem vállalkoztak haladó szellemű mezőgazdasági szakmunkák írására. E tekintetben teljesen új feladatokat kellett kitűznünk, és ezek elvégzését kell az ötéves tervben biztosítanunk. Költségvetésünk kétmillió forintot irányoz elő a Mezőgazdasági Dokumentációs Központ költségeire, annak érdekében, hogy ez a szerv gondoskodjék az élenjáró szovjet mezőgazdasági irodalom legfontosabb ismertetéséről és fordításáról. Ezenkívül több millió forintot irányoz elő a költségvetés szakkönyvek kiadására és beszerzésére.

A szocialista gazdálkodás elveinek megfelelően természetesen nem a minisztérium foglalkozik a könyvek kiadásával és azok forgalomba hozatalával. Ez a népművelési minisztérium irányítása alatt dolgozó könyvkiadó vállalatok feladata. A földmívelésügyi minisztérium feladata azonban az, hogy a mezőgazdaság fejlesztéséhez szükséges irodalmi anyag felkutatásáról, kiválasztásáról, fordításáról és kiadásra való előkészítéséről gondoskodjék.

Ugyancsak a földmívelésügyi minisztérium feladata az is, hogy a közreműködésével megjelenő új mezőgazdasági szakirodalom kiadványai mint elengedhetetlenül szükséges termelőeszközök, ezer- és ezerszámra kerüljenek az állami gazdaságok, a gépállomások, a termelőszövetkezetek dolgozóinak kezébe, valamint mindazok kezébe, akik a földmívelésügyi tárca igazgatási területén dolgoznak. Végül arról is a földmívelésügyi minisztériumnak kell gondoskodnia, hogy az új mezőgazdasági irodalom termékei oktatási intézményeink rendelkezésére álljanak.

Teljes egészében magamévá teszem Kiss Elemér képviselőtársamnak azt a megállapítását, hogy a minisztérium feladata gondoskodni arról is, hogy ez az irodalom a dolgozó parasztság minél szélesebb körei számára is a lehető legnagyobb számban rendelkezésére álljon. Ez a munka valóban még a kezdeténél tart, és e tekintetben komoly mulasztások terhelnek bennünket. Nem gondolhatunk szégyenkezés nélkül arra, hogy az élenjáró szovjet mezőgazdasági irodalomból mind ez ideig egyetlen nagyobb munka sem jelent meg magyar fordításban. Legfőbb ideje, hogy pótoljuk a mulasztásokat és megtegyük a szükséges előkészületeket arra, hogy az 1950-es költségvetési évben az élenjáró szovjet mezőgazdasági tudomány több száz kiadványa kerüljön a mezőgazdasági dolgozók kezébe. Az első kiadványok ezen a karácsonyon fognak megjelenni. (*Taps.*)

A növénytermelés terén döntő feladatunk, hogy a termésátlagokat a mai alacsony szintről magasabb szintre emeljük. Ezt szolgálja a szakoktatás fejlesztése is, de különösen a növénynemesítés munkája. Emellett azonban legfőbb teendők a fejlettebb agrotechnikai módszerek kidolgozása és általános alkalmazása. Ez a központi feladata a minisztérium növénytermelési munkájának, és ezen belül is különös gondot fordítunk a Szovjetunióban alkalmazott füves vetésforgó bevezetésének előkészítésére.

Külön kell szólnom a termelési szerződések kérdéséről. Ezek ma egyik döntő részét alkotják a minisztérium növénytermelési munkájának. A termelési szerződések rendszere az az eszköz, amely az egyéni termelést folytató dolgozó parasztság termelését a tervgazdálkodás keretébe vonja, és a termelés szintjét fokozatosan magasabbra és magasabbra emeli. Meg kell állapítani, hogy a termelési szerződések kiterjesztésével ezt a célt még nagyon kevéssé értük el, úgyhogy én magam is tökéletesen helytállónak és indokoltnak tartom mind Hegedűs András, mind Garai Vera képviselőtársam kritikáját e tekintetben. Sőt a helyzet az, hogy a termelési szerződésekkel kapcsolatban sok húzódozás és számos panasz tapasztalható dolgozó parasztságunk körében, és azt is meg kell állapítanom, hogy a termelési szerződések rendszere eddig nem szolgálta a termelés emelésének követelményeit. Éppen emiatt igen komoly és súlyos feladataink vannak a termelési szerződések rendszerének fejlesztése és javítása terén, hogy az általa elérendő célt valóban el is érjük.

Mindenekelőtt az a feladat vár a földmívelésügyi minisztériumra, hogy a termelési szerződésekkel foglalkozó apparátust megtisztítsuk és megjavítsuk, hogy olyan hibák, mint amilyenek ebben az évben voltak, ne fordulhassanak többé elő. Ugyanakkor el kell érnünk azt a célt is, hogy a termelési szerződések valóban szolgálják a termelés színvonalának emelését, és megfelelő termelési, agrotechnikai előírások végrehajtásával, valamint prémiumok juttatásával biztosítsák a nagyobb terméseredményt és a legjobb eredményt elérő termelők anyagi honorálását is.

Állattenyésztésünk fejlesztése igen nagy összegekkel szerepel a költségvetésben. Indokolja ezt az a körülmény, hogy bár a felszabadulás óta állattenyésztésünk mennyiségben hatalmasat fejlődött, sőt számos vonatkozásban már a háború előtti szintet is meghaladta, minőségileg még igen nagy hiányosságokat mutat. Ezért különleges erőfeszítéseket kell tennünk állattenyésztésünk minőségi fejlesztése érdekében. Ez mutatkozik meg a költségvetés számaiban is. A legnagyobb tételt képviselő szakoktatási előirányzat mellett állattenyésztésünk fejlesztését szolgálja a minisztérium költségvetésének következő legnagyobb tétele.

A legelső feladat állattenyésztésünk minőségi megjavítása érdekében az elmúlt évben állami tulajdonba került apaállatok megfelelő pótlása és minőségének javítása. Erre a célra kereken 26 millió forintot irányoz elő a költségvetés. Ezt a hatalmas összeget arra kívánjuk fordítani, hogy az állam tulajdonában lévő apaállatok természetes kiesését pótoljuk, és ezenkívül – amennyire a rendelkezésre álló tenyészanyag megengedi – az apaállatokat minőségileg is javítsuk.

Itt kell rámutatnom arra, hogy a tenyészállatok behozatala mellett fokozottabban veszünk irányt arra, hogy hazai állatállományunk fejlesztésével, nemesítésével és szelektálásával emeljük magasabb fokra állatállományunk minőségét. Különösen a szarvasmarha-tenyésztés terén van ennek különleges jelentősége. Míg a régi nagybirtokos rendszerben egész szarvasmarha-tenyésztésünket a svájci importra építettük fel, addig nekünk a mi hazai értékes tulajdonságokat képviselő magyartarka állományunkat kell azzá a marhafajtává kitenyésztenünk, amely az ötéves tervben előirányzott célok elérésére teljes mértékben alkalmas. Annál inkább kell ezt az utat követnünk, mert míg hazai szakembereink eléggé nehezen tudnak szabadulni a svájci import bűvöletéből, addig a szomszédos országok állattenyésztői, elsősorban a Szovjetunió szakemberei már felismerték a magyar pirostarka szarvasmarha rendkívüli értékeit.

T. Országgyűlés! Csak a legfőbb feladatokra mutattam rá, amelyek az 1950. évi költségvetés során meghatározzák a földmívelésügyi minisztérium munkáját. Befejezésül nem hallgathatok el még két rendkívül fontos szempontot. Az egyik a következő. A földmívelésügyi tárca évről évre nagyobb feladatokat vállal, és szinte napról napra növekvő munkát végez. Dolgozó parasztságunk élénk érdeklődéssel, feszült figyelemmel, sőt izgalommal kíséri ezt a munkát: azt kutatja, hogy földmívelésügyi kormányzatunk mivel és hogyan szolgálja az egész dolgozó parasztságot és egész mezőgazdaságunk fejlesztését. Sokszor úgy véli egy részük, hogy intézkedéseinknek, erőfeszítéseinknek nem látja közvetlen hasznát. Éppen ezért különös nyomatékkal kell rámutatnom

arra, hogy mezőgazdasági politikánk minden lépése dolgozó parasztságunkért, dolgozó parasztságunk egészéért van. Akár állami gazdaságok és gépállomások szervezéséről, akár termelőszövetkezetek támogatásáról, akár tudományos intézetek felállításáról vagy egyes agrotechnikai rendszabályok előírásáról van szó: mindez közvetve vagy közvetlenül, azonnali hatásában vagy távolabbi kihatásában dolgozó parasztságunk érdekeit szolgálja.

Még egy kérdésről kell szólnom befejezésül. Ez a következő. Bár megállapíthatjuk, hogy országunk népi demokratikus fejlődése során földmívelésügyi kormányzatunk és igazgatásunk is sokat fejlődött, mégis munkájának mindmáig rendkívül súlyos hiányosságai vannak. Elértünk egy felbecsülhetetlen értékű eredményt, azt, hogy mezőgazdasági igazgatásunk szociális összetétele gyökeresen megváltozott. Ma már nem a régi nagybirtokos és középbirtokos osztálynak, és nem is a kulákságnak a képviselői vannak többségben a földmívelésügyi minisztérium apparátusában, hanem a munkásosztály és a dolgozó parasztság fiai. Nem mondhatjuk el azonban azt, hogy ez a szervezet most már teljesen megtisztult volna a régi nagybirtokos, feudális és kapitalista gondolkodású elemektől, és azt sem mondhatjuk el, hogy a munkás- és dolgozó parasztkádereink megtanulták volna azt, amit mezőgazdaságunk fejlesztése érdekében tudniok kell.

És van ezen a téren még egy komoly hiba. Nem becsültük meg eléggé azokat a képzett mezőgazdasági szakembereket, akik bár tudásukat a régi mezőgazdaságban szerezték meg, készek arra, hogy képzettségüket, tudásukat mezőgazdaságunk szocialista építésére fordítsák. Halaszthatatlanul sürgős feladatnak kell tekintenünk azt, hogy a minisztérium munkáját e téren is megjavítsuk...

# Szövetkezeti feladataink az ötéves terv első évében*

Szövetkezeti mozgalmunk már a hároméves terv időszakában kibontakozott. A hároméves terv szakasza volt az az idő, amikor *szövetkezeti mozgalmunk felszámolta a kapitalista szövetkezeti hagyományokat és rátért a népi demokratikus szövetkezeti mozgalom útjára, amely a szocializmus felé vezet.* A hároméves terv idején szövetkezeti mozgalmunk megtette mindazokat a döntő kezdő lépéseket, amelyek szükségesek voltak ahhoz, hogy szövetkezeteink a tervgazdálkodásnak, a kizsákmányoló elemek elleni osztályharcnak és a szocializmus alapjai lerakásának döntő eszközeivé váljanak.

Szövetkezeti mozgalmunk fejlődésében tehát éppen úgy végbement a döntő fordulat, mint politikai fejlődésünkben. A fordulat évében bekövetkezett gyökeres politikai átalakulás volt az alapja annak, hogy szövetkezeteink életében hasonló fordulat következhetett be. *A fordulat évének politikai vívmányai: a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetsége és a dolgozó nép államhatalmának kiépítése, ezek voltak a politikai feltételei a szövetkezeti mozgalom fordulatának. Előfeltétele volt azonban szövetkezeti mozgalmunk fordulatának mindaz a gazdasági fejlődés is, amely a fordulat évében politikai fejlődésünk nyomán bekövetkezett:* a kapitalista elemek kiszorítása és az állami szocialista szektor megszervezése az iparban és a nagykereskedelemben, valamint az egész kereskedelem állami irányítása és ellenőrzése.

Szövetkezeti fejlődésünk első döntő lépése volt a Magyar Dolgozók Pártja szövetkezeti konferenciája 1948 nyarán. Ez a konferencia kijelölte szövetkezeti fejlődésünk útját, és meghatározta azokat a közelebbi feladatokat, amelyeket szövetkezeteinknek a népi demokratikus fejlődés útjára vezetése érdekében el kellett végezni.

Ez az útmutatás, ez a program megvalósult. A földhöz jutott dolgozó parasztság által alapított földmíves-szövetkezetek alapján kiépült egységes, általános falusi szövetkezeteink hálózata, s e szövetkezetekben megvalósult a dolgozó parasztság vezetése és a kizsákmányoló kulák elemek kiszorítása. A tejszövetkezeteknek 1949 végén megtörtént beolvasztása teljessé tette ezt a munkát.

A szövetkezetek átszervezése és egységesítése nyomán kialakítottuk a földműves-szövetkezetek központját mint egységes általános falusi szövetkezeti hálózatunk mozgalmi és szervezeti központi szervét, leválasztva róla az operatív gazdasági funkciókat, amelyeket az állami szocialista szektorban megszervezett kereskedelmi vállalatokra vittünk át. Ezzel kialakult a földműves-szövetkezeti hálózat központjának határozott profilja, és rendeződött a kormányzati szervekhez való viszonya is. *1949 őszén a minisztertanács elnöke felügyelete alá helyeztük a SZÖVOSZ-t, s ezzel teljes mértékben tisztázódott a földműves-szövetkezeti mozgalom helye gazdasági életünkben és kormányzati szerveink felé.*

A földműves-szövetkezeteknek és központjuknak a szervezeti rendezése alapján megindulhatott és szélesen kibontakozhatott a földműves-szövetkezetek mozgalmi tevékenysége és tagjainak toborzása. 1949 végén az ország csaknem minden községében van földműves-szövetkezet, s tagjaik együttes száma meghaladja az egymillió-kétszázezret.

A földműves-szövetkezeti mozgalom kibontakozása mellett termelőszövetkezeteink fejlődése is erőteljesen megindult. 1948 őszén már meghaladta termelőszövetkezeti csoportjaink száma az ötszázat, s *ez a szám 1949 nyarára 650-re emelkedett, 1949 végére pedig elértük az 1500-at.* Az is tisztázódott, hogy bár a termelőszövetkezeti csoportok szorosan kapcsolódnak a földműves-szövetkezetek szervezetéhez, és fejlődésüket mind a helyi földműves-szövetkezetek, mind a földműves-szövetkezetek központja is elősegíti, irányításuk szerepe a földművelésügyi minisztériumé. Ennek megfelelően a földművelésügyi minisztérium mind központjában, mind a megyei mezőgazdasági igazgatóságokon létrehozta azokat a szerveket, amelyek a termelőszövetkezetek szervezéséhez, irányításához és gondozásához szükségesek.

Jelentékeny lépéseket tettünk a szövetkezeti mozgalom kádereinek kiképzése terén is. Mind a SZÖVOSZ földműves-szövetkezeti iskoláiban, mind a földművelésügyi minisztérium termelőszövetkezeti káderképző iskoláiban a szövetkezeti káderek ezreit képezzük ki, és szereljük fel a szövetkezeti mozgalom fejlesztéséhez szükséges tudással.

Mindezt megvalósítva kialakultak szövetkezeteink szervezeti formái, tisztázódott szerepük, kiépült irányításuk mozgalmi és állami szervezete, és mindezek alapján fejlődésük alapjai megszilárdultak.

Az ötéves terv szakaszán tehát már szilárd alapokon kialakult szervezeti formában haladhat tovább szövetkezeti mozgalmunk mind a földműves-szövetkezetek, mind a termelőszövetkezetek vonalán. Ennek megfelelően az ötéves terv során, s különösen annak első évében, szövetkezeti mozgalmunk a megszilárdulás és a kiszé-

* Szövetkezet, 1949. december 31.

lesedés útján halad előre. Ebből következnek azok a szövetkezeti feladatok, amelyeket az ötéves terv első esztendejében meg kell valósítanunk.

A földműves-szövetkezetek fejlesztése terén, szervezeti megszilárdításuk és gazdasági szervezetük fejlesztése a soron következő feladat, mind a termelés, mind a kereskedelem vonatkozásában.

A földműves-szövetkezetek termelési szerepe részben szűkebb területre szorult, részben azonban jelentőségében megnövekedett. Földműves-szövetkezeteink termelési funkciója ma főleg három irányban jelentős: *a termelési szerződések lebonyolítása, a gépállomási szerződések megkötése és végül nagy kiterjedésű legelőiken a legelőgazdálkodás megszervezése.* Emellett bizonyos mezőgazdasági ipari termelést is folytatnak a földműves-szövetkezetek és ezenkívül mint szövetkezeti vállalatok, különböző mezőgazdasági termelő üzemet tartanak fenn. A fejlődés útja nyilvánvaló: mind az ipari termelő üzemeket, mind a mezőgazdasági termelő üzemeket át kell engedniök részben az állami üzemeknek, részben a termelőszövetkezeti gazdaságoknak. Fontos és egyre növekvő szerepe van azonban a földműves-szövetkezeteknek mind a termelési szerződések, mind a gépállomási szerződések lebonyolításában, valamint a legelőgazdálkodás területén.

A termelőszövetkezeti csoportok ugyan szükségszerűen az önállósodás felé fejlődjenek, és számukra mind kisebb jelentősége van annak, hogy szerződéseiket a földműves-szövetkezetek kössék, azonban növekszik az a szerepe a földműves-szövetkezeteknek az egyéni gazdálkodást folytató dolgozó parasztság felé. Ahogy a termelési szerződések rendszerét mind szélesebb körben kiterjesztjük, és ahogy mind fontosabbá válik a gépállomási szerződések megkötése, úgy növekszik a földműves-szövetkezeteknek ez a jelentősége. *E szerződéseken keresztül egyéni gazdálkodást folytató parasztságunk termelése megszervezésének legnagyobb jelentőségű eszköze kerül a földműves-szövetkezetek kezébe.*

Több mint 400 ezer kh. legelő van a földműves-szövetkezetek kezén, s e legelők kezelése és a legelőgazdálkodás megszervezése igen elmaradt. Ahogy országunk állatállománya fejlődik és a takarmánybázis megerősítése mind sürgetőbb feladatunkká válik, úgy növekszik a földműves-szövetkezetek legelőinek a jelentősége. Ennek megfelelően *már az ötéves terv első évében tervszerű legelőgazdálkodást és parasztpolitikánknak megfelelő legelőgazdálkodási szervező munkát kell elvégezniök földműves-szövetkezeteinknek.*

Kereskedelmi szervezetünkben mindinkább növekszik az állami szektor szerepe. Ennek ellenére növekszik a földműves-szövetkezetek kereskedelmi jelentősége is, mind az ipari termékek falusi elosztása, mind az agrártermékek felvásárlása terén. 1949-ben már nagyarányú kereskedelmi tevékenységet bonyolítottak le földműves-szövetkezeteink és nagyjában-egészében jól. Most az a soron következő feladat, hogy további kereskedelmi területre terjesszük ki munkájukat, és mind régebbi, mind újabb kereskedelmi munkájukat az eddiginél sokkal szervezettebben, sokkal kevesebb hibával és hiányossággal lássák el. *Földműves-szövetkezeteinknek meg kell tanulniok a lenini tételt: művelt módon kereskedni, s ily módon válni a szocialista kereskedelmi hálózat fontos falusi bázisává.*

Tévedés lenne azonban azt hinnünk, hogy a földműves-szövetkezetek növekvő termelési és kereskedelmi szerepe mellett elhanyagolható lenne mozgalmi fejlesztésük és minél szélesebbre való kiterjedésük. *Az eddig elért fejlődés megszilárdítása és a munka jobb megszervezése mellett változatlanul feladata a földműves-szövetkezeteknek, hogy mozgalmi szerepük szélesedjék, mozgalmi munkájuk növekedjék és ezzel együtt a dolgozó parasztság mind nagyobb részét vonják be tagjaik sorába.* Az a jelentőségük sem csökken a földműves-szövetkezeteknek, hogy a termelőszövetkezetek fejlesztését elősegítsék, útját egyengessék, és kezdeti nehézségeiket csökkentsék.

A földműves-szövetkezetek mozgalmi, tömegszervezeti szerepe különösen két feladatot jelent 1950-ben. Az egyik: *erősíteni a vezetésben a dolgozó parasztság aktív részvételét* és ezen belül is a termelőszövetkezeti csoportok tagjainak mind nagyobb arányú részvételét. A másik feladat e vonatkozásban a káderképzés fokozása. Az eddig kiképezett, illetve kisebb-nagyobb mértékben iskolázott káderek ezrein túl, *a dolgozó parasztság tízezreit kell mind a szövetkezeti mozgalmi munka ismereteivel, mind pedig termelési és kereskedelmi tudattal felszerelni.*

A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése attól kezdve, hogy lényegében elvált a földműves-szövetkezeti mozgalomtól, szükségszerűen önállóan halad, részben a földműves-szövetkezeti mozgalom nyomán, részben előtte.

A termelőszövetkezetek őszi fejlesztése nyomán megnövekedtek termelőszövetkezeti mozgalmunk arányai. Ezerötszáz termelőszövetkezeti csoport, 40 000 dolgozó paraszt család és 300 000 kh. szántóföld már arról tanúskodik, hogy termelőszövetkezeti mozgalmunk túl van a kezdeten. A soron következő feladat: az őszi felfejlődés során elért eredmények megszilárdítása, konszolidálása. Ez a feladat egyformán jelenti munkásszervezetük fejlesztését, tervgazdálkodásuk megszervezését, vagyoni kérdéseik rendezését és sok tekintetben szervezeti fejlődésüket is.

A legfőbb kérdés az a következő láncszem, amely egész szövetkezeti mozgalmunk fejlődését maga után vonja, a termelőszövetkezeti munkaszervezet és a munkaegységekkel való számolás megszilárdítása. A harmadik típusú termelőszövetkezet működési szabályzatában le vannak fektetve a munkaszervezés alapjai, a brigádok és munkacsapatok szervezésének elvei, a földművelésügyi minisztérium által kiadott munkaegységkönyvben pedig a munkateljesítmény számolásának, a munkaegységeknek az előírásai. Mind a működési szabályzatban lefektetett munkaszervezet, mind a munkaegységkönyvben előírt munkaegységek nagyjában-egészében helyeseknek bizonyultak. Mégis két különösen fontos feladat vár ránk 1950-ben e téren. *Az egyik a munkaszervezés részletes szabályainak és útmutatásainak a kidolgozása, továbbá a munkaegységek szükségszerű helyesbítése, a másik: a munkaszervezés módszereire és a munkaegységekkel való számolás ismeretére megtanítani termelőszövetkezeteinket.*

Különösen ez utóbbi feladat az, amelyre minden erőnket összpontosítani kell. *Minden termelőszövetkezetben minden tagnak el kell sajátítania a brigádszervezés és a munkaegységekkel való számolás alapjait,* mert ez az a szilárd bázis, amelyen a termelőszövetkezetek gazdálkodását, a jövedelem igazságos, szocialista elvű elosztását és a munka termelékenységének fokozását el lehet érni.

A következő, nem kisebb feladat: rávezetni termelőszövetkezeteinket a tervgazdálkodás alapjaira. *Ehhez az szükséges, hogy minden termelőszövetkezet már ezen a télen kidolgozza 1950. évi üzemtervét, megtervezze vetésforgóját, felállítsa termelési tervét, számot vessen munkaerő-gazdálkodásával és mindezek alapján fokozni tudja termelését.*

Számos olyan vagyoni kérdés van, amelynek rendezését szintén meg kell oldanunk 1950-ben. A legégetőbb feladat a termelőszövetkezeti kölcsönök rendezése. E téren egyik teendő megtanítani termelőszövetkezeteinket arra, hogy a *segítség, amit kaptak, kölcsön s azt vissza kell fizetni;* a másik pedig, hogy gazdálkodásukat úgy tervezzék, hogy a kölcsönök visszafizetése és a szükséges tartalékolás mellett növekvő jövedelmet biztosítsanak tagjaiknak. A termelőszövetkezetek egészséges szellemének, politikai öntudatának mértéke az, hogy e vagyoni kérdéseket helyesen fogják-e fel, és nehezebb helyzetben is megtalálják a megoldás útját.

A termelőszövetkezetek vagyoni kérdés között a legdöntőbb a bevitt föld kérdése. Sok helyen maga a csoport vezetősége is liberálisan kezeli a kérdést. Ennek véget kell vetni. A termelőszövetkezetek lényegéhez tartozik az, hogy a *tagok gazdálkodásának ne csak egyik alapja, hanem döntő, fő alapja legyen a társas szövetkezeti gazdaság, és emellett csupán kiegészítő szerepet tölthet be a háztáji gazdaság.* 1950-ben mindenütt következetesen végre kell hajtani a föld bevitelét addig a határig, ameddig azt a működési szabályzat előírja. Ugyanez vonatkozik természetesen az állatállományra is.

Van néhány olyan szervezeti kérdése is a termelőszövetkezeteknek, amelyeknek megoldását 1950-ben meg kell találnunk. Egyik az asszonyok és a fiatalok kérdése. *Sok helyen helytelenül azt a felfogást tartják a szövetkezeti tagok, hogy csak a családfő a teljes jogú tag, az asszonyok és fiatalok csupán a családfő jogán és a családfő számláján vehetnek részt a termelőszövetkezetben. Ez a felfogás nemcsak helytelen, hanem ellenkezik minden szocialista szervezési elvvel, és különösképpen hátrányos azért, mert rendkívül értékes munkaerőt és mozgalmi erőt rekeszt ki a szövetkezetek életéből.* Ennek megfelelően ez évben mindenütt keresztül kell vinni azt, hogy az asszonyok is teljes joggal és összes rendelkezésre álló munkaerejükkel részt vegyenek a szövetkezeti munkában.

Nem kisebb fontossága van a fiatalok részvételének a szövetkezet életében. Szabályaink kimondják, hogy minden 16 éven felüli egyén teljes jogú tagja lehet a szövetkezetnek. Ezt az elvet a gyakorlatban maradék nélkül kell érvényesíteni, annál is inkább, mert *általános tapasztalat szerint a fiatalok a leglelkesebb, legtörekvőbb tagjai a szövetkezetnek és rendszerint elöl járnak a versenymozgalomban és új munkamódszerek, új termelési eljárások alkalmazásában.*

Azok közül a szövetkezeteink közül, amelyek már 1948 őszén megalakultak, számosan vannak olyanok, amelyeknek már semmi szükségük sincs arra, hogy a földműves-szövetkezet szervezetébe tartozzanak. Az ilyen önálló életre megérett szövetkezeteket 1950-ben sorra önálló szervezetekké, saját jogú szövetkezetekké fogjuk alakítani. *Az önálló termelőszövetkezetek alakítása már ez év elején meg fog indulni, és végig az egész esztendő folyamán minden esetben engedélyezzük azoknak a szövetkezeteknek önállósodását, amelyek politikailag, szervezetileg, gazdaságilag erre megérettek.*

Még egy fontos feladat vár ránk 1950-ben szövetkezeti mozgalmunk fejlesztése során. Az elmúlt években nem fordítottunk elég gondot a szövetkezeti mozgalom elméleti kérdéseinek és elvi problémáinak részletes és széles körű kifejtésére, megvitatására. Ennek a hiányosságnak következménye többek között az is, hogy maguk a szövetkezeti tagok is gyakran tájékozatlanok a szövetkezetek legfontosabb elvi kérdéseiben, s természetesen még inkább elmondható ez a szövetkezeten kívüliekről. 1950-ben ezt a mulasztást pótolnunk kell és a lehető legszélesebb keretek között meg kell világítanunk és meg kell vitatnunk a szövetkezeti fejlődés minden fontos elvi problémáját. *Ennek érdekében számos szövetkezeti kiadványról kell gondoskodnunk, ezek között azokról is,*

*amelyek a Szovjetunió szövetkezeti fejlődését, vagy a szovjet kolhozok életét világítják meg. Szükséges továbbá az is, hogy lapjaink, mind a „Szövetkezet", mind a „Szabad Föld" részletesen és konkréten foglalkozzanak fejlődő szövetkezeti életünk minden kérdésével.* Különösen ki kell tűznünk azt a célt, hogy ezeknek az elvi kérdéseknek a vitatásába lapjaink hasábjain minél szélesebb körben, minél többen kapcsolódjanak be a szövetkezeti tagok közül is. *Fejlődő szövetkezeti életünk szükségszerű velejárója az, hogy levelekkel és hozzászólásokkal folytassák szövetkezeti lapjaink az elvi kérdések tisztázását.*

Szükséges ezenkívül az is, hogy minél több olyan alkalmat teremtsünk, ahol szűkebb vagy tágabb körű értekezleteken szövetkezeti mozgalmunk problémáit alaposan megvitathatjuk. Ezt a célt szolgálja az is, hogy *már januárban meg fogjuk tartani a termelőszövetkezetek és a gépállomások dolgozóinak első országos tanácskozását, ahol napirendre kerül termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlesztésének minden számottevő kérdése.* Emellett meg kell szerveznünk azt is, hogy megyénként, országrészenként hasonló tanácskozásokat rendezzünk mind a szövetkezeti mozgalom elvi kérdéseiről, mind a szövetkezeti gazdálkodás szervezési és agrotechnikai problémáiról.

Joggal elmondhatjuk, hogy a hároméves terv során szövetkezeti mozgalmunk erőteljesen megindult a fejlődés útján, és mostanáig kielégítő fejlődést ért el. 1950-re kitűzött feladataink megvalósításával azt kell elérnünk és el is fogjuk érni, hogy a szövetkezeti mozgalmunk, mind a földműves-szövetkezetek, mind a termelőszövetkezetek vonalán, erőteljesen megszilárduljon és nagymértékben kiterebélyesedjék.

# Mezőgazdasági termelésünk fejlesztésének legfőbb feladatai az ötéves terv első évében*

A hároméves terv eredményeképp úgy, ahogy azt a hároméves terv elérendő célként kitűzte, nagyjában-egészében *helyreállítottuk mezőgazdaságunk háború előtti színvonalát.* Egy-két területen alatta maradt a helyreállítás a háborús pusztítás előtti színvonalnak, más területen azonban túlszárnyaltuk a tervet. Mind növénytermelésünk, mind az állattenyésztésünk területén, mind pedig a mezőgazdaság gépi erejének fejlesztésében pótoltuk a háborús pusztítások okozta kiesést, és elértük a termelés utolsó békeévének színvonalát.

Ez komoly, nagy eredmény, s különösen emeli a mezőgazdaságunk teljesítményének értékét, hogy ezt az eredményt szinte hihetetlennek tetsző rövid idő alatt, a magunk erejéből értük el. Köszönhető ez a munkásosztály és az ipar segítségének, földhöz jutott parasztságunk szorgalmának, egész dolgozó parasztságunk fokozódó munkakedvének és tanulékonyságának, s legfőképpen népünk vezető ereje: a Magyar Dolgozók Pártja irányító és szervező munkájának.

Bármilyen nagy és elismerésre méltó is azonban az eredmény, amit hároméves tervünk teljesítése során elértünk, nem ringathatjuk magunkat illúziókban. Mezőgazdasági termelésünk színvonala ma is elmaradott. Terméseredményeink, bár elérik a felszabadulás előtti színvonalat, mégis nagyon alacsonyak. Állatállományunk mennyiségi növekedése ugyan kielégítő, minősége azonban gyenge. Gépesítésünk foka és a gépi erővel végzett munka viszonylag kielégítő ugyan, azonban mezőgazdaságunk további fejlesztéséhez mind mennyiségi, mind minőségi fokozása alapvető feladatunk.

Mezőgazdaságunknak ebből a helyzetéből következik, hogy az ötéves terv mezőgazdaságunk elmaradottságának megszüntetését és a termelés hozamának emelését tűzte fő célul mezőgazdaságunk elé.

Ötéves tervünk e célkitűzésének legfőbb tartalma az, hogy a termelés mennyiségének fokozása mellett minden területen *fejlesszük, emeljük termelésünk minőségi színvonalát.* Tervünk e fő követelményéből folyik, hogy mezőgazdasági termelésünk minden ágazatában alapvető tennivalóink, nagy és komoly feladataink vannak.

Növénytermelésünk fejlesztésének legfőbb kérdése, amelynek megoldása terén már az ötéves terv első évében döntő kezdő lépéseket kell tennünk, *a fejlettebb agrotechnikai módszerek bevezetése.* Ha el akarjuk érni azt a célt, hogy termelésünk hozamát jelentékenyen, a tervben megállapított mértékben emeljük, akkor rá kell térnünk mai elmaradt, primitív agrotechnikai módszereinkről olyan fejlettebb agrotechnikai módszerek alkalmazására, amelyek felhasználják a korszerű termelőeszközöket és a mezőgazdasági tudomány által kidolgozott módszereket.

E téren kettős a feladatunk. Egyrészt mezőgazdaságunk szerkezeti adottságai között a túlnyomó egyéni termelés viszonyai között meg kell találnunk a módját annak, hogy általában egész mezőgazdasági termelésünkben, az egyéni parasztgazdaságokban is, az alapvető talajművelési módszereket, növényápolási, vetőmag-tisztítási eljárásokat minél szélesebb körben alkalmazzuk. Másrészt hozzá kell látnunk annak előkészítéséhez, hogy a magas fokon fejlett, élenjáró szocialista népgazdaság módszereit, *a Szovjetunió példája nyomán* a mi mezőgazdaságunk társas, szocialista nagyüzemi gazdaságaiban bevezethessük területük egyidejű növelése mellett.

A feladat mindkét követelményének megvalósítása fokozott és tervszerű munkát követel, de egyúttal aránylag hamar elérhető eredményt is ígér. Mezőgazdaságunkban e téren felmérhetetlen tartalékok vannak. Akár a legfőbb talajművelési munkákat, akár a legfontosabb növényápolási munkákat vagy a vetőmag megjavítását tekintjük, minden vonalon meglepően nagy eredményeket érhetünk el. Ha például megvalósítjuk azt, hogy az őszi mélyszántást körülbelül ötmillió holdon elvégezzük, és biztosítjuk azt is, hogy kellő mélységű, jó minőségű szántást végzünk, akkor maga ez az egyetlen tényező alkalmas arra, hogy a tervben előirányzott termésemelést biztosítsa.

Mezőgazdaságunk szerkezeti viszonyai, a termelés irányításának szervezeti állapota folytán, természetesen nem biztosíthatjuk azt, hogy külön-külön, minden alapvető agrotechnikai feltételt teljes mértékben egyszerre megteremtsünk. Azt azonban teljes mértékben biztosíthatjuk, hogy a legfőbb módszerek alkalmazását együttvéve arra a fokra emeljük, hogy ez a terméshozamban jelentékeny emelkedést eredményezzen. És azt is biztosíthatjuk, hogy állami gazdaságaink, termelőszövetkezeteink és gépállomásaink élen járjanak a fejlettebb agrotechnikai módszerek alkalmazásában.

Az a feladat vár tehát ránk, hogy kidolgozzuk azokat az alapvető agrotechnikai eljárásokat, amelyek a termelés emelkedésének múlhatatlan feltételei, s amelyek általános alkalmazása adott viszonyaink között is lehet-

* Magyar Mezőgazdaság, 1950. január 1.

séges. Ezek a következők: a *tarlóhántás* idejében való teljes elvégzése, az *őszi mélyszántás* maximális kiterjesztése és minőségének javítása, a *tavaszi talajelőkészítő munkák* elvégzése, a *növényápolás* általános megjavítása, a *gyom elleni küzdelem* megszervezése, a *vetőmag tisztítása és csávázása*, végül a *trágyázás megjavítása* és növelése.

*Állattenyésztésünk* terén hasonló a feladatunk. Biztosítanunk kell azt, hogy állatállományunk számszerű növelése mellett hozzálássunk a minőségi fejlesztés legfőbb feltételeinek megteremtéséhez.

Mind a mennyiségi növelés, mind a minőségi fejlesztés alapvető követelménye az, hogy állattenyésztésünk takarmánybázisát megerősítsük. Ez a feladat egyfelől azt követeli termelésünktől, hogy növeljük a takarmánynövények vetésterületét, fokozzuk a takarmánynövények termését, gazdaságosan felhasználjuk az ipar minden takarmányozásra alkalmas melléktermékét és végül, de nem utoljára feltárjuk mindazokat a tartalékokat, amelyek mezőgazdaságunkban vannak. A takarmánytartalékok feltárásának legnagyobb tétele: a kukoricaszár helyes felhasználása. Az elmúlt év őszén szomorú tapasztalataink voltak e téren. Nemcsak a kukoricaszár kellő időben való betakarítását nem tudtuk általában biztosítani, hanem igen keveset alkalmaztunk azok közül a módszerek közül, amelyek a kukoricaszár takarmányértékének növelésére alkalmasak. Mind múlt évi tapasztalataink, mind állattenyésztésünk alapvető érdekei azt követelik, hogy 1950-ben ezt a kérdést gyökeresen megoldjuk. Szükséges ehhez a kukoricaszár idejében való betakarításának általános megszervezése, ezenkívül mindazoknak az eszközöknek a megteremtése és mindazoknak az eljárásoknak a kidolgozása, amelyek a kukoricaszár takarmányértékét nagymértékben növelik.

Takarmánybázisunk növelése alapján és a feladatunk megoldása mellett további legfőbb feladatunk állattenyésztésünk minőségi fejlesztése.

Legelső teendőnk e téren állattenyésztésünk *tenyésziránvainak meghatározása és a tenyésztési tervek kidolgozása.* Véget kell vetnünk a tenyészirányok bizonytalanságának és anarchiájának éppen úgy, mint a régi földbirtokos gazdálkodás hamis és népgazdaságunk érdekeivel össze nem egyeztethető téveszméinek. Az a feladatunk, hogy hazai állatállományunk és hazai tenyésztési viszonyaink alapulvételével minden állatfaj tenyésztésében kitűzzük a mi viszonyaink között legmegfelelőbb, legjobb teljesítőképességű állatfajták kitenyésztésének követelményeit.

E cél elérésének legfontosabb eszköze a ma már csaknem teljes mértékben állami tulajdonba került apaállatokkal való helyes gazdálkodás megszervezése. Mind az apaállatok minőségi elosztása, mind az apaállatok tartása, mind pedig a tenyésztésbe vétel módszerei elmaradottak, kezdetlegesek és rendezetlenek. 1950-ben olyan mérvű szervezőmunkát kell kifejtenünk e téren, hogy ennek eredményeképp biztosítva legyen apaállataink megfelelő pótlása és selejtezése, tartásuk megjavítása és tenyésztésbe vételük tervszerűsítése.

Mind apaállat-állományunk fejlesztése, mind pedig egész tenyészállat-állományunk javítása érdekében 1950. évi feladataink közé tartozik *a törzskönyvelés általános megszervezése.* Feladatunk nemcsak a munka megszervezése és a törzskönyvelés módszereinek kidolgozása, hanem az is, hogy a törzskönyveléssel szorosan együttjáró ellenőrzés munkáját általában az ország minden községére kiterjesszük.

Nem kisebbek feladataink a termelés és a tenyésztés megjavítása mellett a betegségekkel szemben való védekezés megszervezése terén sem. Mind növénytermelésünkben, mind állattenyésztésünkben annyi veszteség éri így gazdaságunkat a betegségek pusztítása nyomán, hogy e pusztítások csökkentése egyik legfőbb eszköze termelésünk emelésének. A védekezés mindkét irányában már 1950-ben jelentékeny lépéseket kell tennünk. Egyik: a betegségek megelőzésének általános megszervezése, a másik: az egyes pusztító betegségek leküzdésének biztosítása.

Az *állategészségügy* terén 1950-ben kell végrehajtanunk az állat-egészségügyi szolgálat államosítását, az állatorvosi munka minden községre kiterjedő megszervezését és azoknak az anyagi eszközöknek a biztosítását, amelyek a hatásos védekezéshez szükségesek. A másik oldalon az a feladatunk az állategészségügy terén, hogy a legsúlyosabb károkat okozó állatbetegségeket hatásosan leküzdjük, vagy legalábbis nagy mértékben korlátozzuk. Minden reményünk megvan arra, hogy a baromfipestist és a sertésbénulást teljesen leküzdjük, és reális célként tűzhetjük magunk elé, hogy a fertőző elvetélést, a gümőkórt és a sertéspestist minimális területre szorítsuk.

A *növényegészségügy* terén az általános védekezést elsősorban a vetőmagvak megfelelő csávázásával biztosíthatjuk, s emellett külön erőfeszítéseket kell tennünk azért, hogy az egyes pusztító betegségeket a legkisebb területre korlátozzuk.

Tervfeladataink teljesítésének legelső feltétele, hogy *helyes és eredményes szervezőmunkát* végezzünk. Vonatkozik ez egyformán a földművelésügyi minisztérium szerveinek működésére, munkájuk megjavítására és azoknak a mozgalmaknak a megszervezésére, amelyeket dolgozó parasztságunk legszélesebb köreiben kell megindítanunk a magasabb termeléshozam, a termelés fejlesztése érdekében. E téren a pártszervek irányító és

ellenőrző munkája mellett nagy feladat vár a DÉFOSZ és a többi tömegszervezetek helyi és megyei szerveire, valamint a földmíves-szövetkezetekre.

További feltétele feladatunk teljesítésének az, hogy *a tudományos kutatómunkát nagy arányban fejlesszük.* Fejlesszük egyrészt a tudományos kutatóintézetek falai között, s fejlesszük másrészt oly módon, hogy a kutatómunka módszereit és eredményeit kivigyük a mezőgazdaságban dolgozók legszélesebb körébe, s az elmélet és gyakorlat egységének szem előtt tartásával közös ügyévé tegyük mezőgazdaságunk dolgozóinak a termelés tudományos munkáját. Idetartozik az is, hogy a mezőgazdasági szaktudást általában a legszélesebb körben fejlesszük. El kell érnünk 1950-ben azt, hogy munkás- és szegényparaszt kádereink, akik mezőgazdaságunk irányításának felelős posztján dolgoznak, már ez évben megszerezzék a mezőgazdasági tudomány legelemibb alapvető fokát, és rendelkezzenek annak az agrotechnikai minimumnak a tudásával, ami a termelő munka legkisebb irányító posztján is szükséges. Másfelől viszont azt kell elérnünk, hogy régi képzettségű mezőgazdasági szakembereink a régi időkben megszerzett szaktudásuk mellett megtanulják mindazt, ami a szocialista mezőgazdasági tudás alapvető követelménye.

A *mezőgazdasági szaktudás* fejlesztését természetesen elsősorban iskoláink, oktató intézményeink szolgálják. Ezért ezek fejlesztése terén nem kevésbé komoly feladataink vannak, mint akár a növénytermelés, akár az állattenyésztés fejlesztése terén. Az iskolai oktatáson túlmenően is szükségünk van azonban arra, hogy az iskolán kívüli oktatás és tanulás módszereivel minél szélesebb körben terjesszük és emeljük a mezőgazdasági szaktudást.

Mind az iskolai oktatást, mind az iskolán kívüli egyéni és mozgalmi tanulást egyformán szolgálja *az élenjáró szovjet mezőgazdaság eredményeinek megismerése* és a hatalmas szovjet mezőgazdasági irodalom legfontosabb munkáinak magyar nyelvű kiadása. Programunk e téren az, hogy a legfontosabb alapvető munkák kiadása mellett a kisebb tanulmányok és tájékoztatók százait bocsássuk a mezőgazdasági dolgozók rendelkezésére. 1950-re szükségünk van a legfőbb állattenyésztési és növénytermelési munkák lefordítására és kiadására, valamint mindazokra a leírásokra és tanulmányokra, amelyek mezőgazdasági termelésünk egyes speciális területén szükségesek ahhoz, hogy a szovjet példát és a szovjet agrártudomány tapasztalatait behatóan megismerjük, és viszonyaink között alkalmazzuk.

Az ötéves terv első évének feladatai nagyok és nem könnyűek. Megoldásuk azonban biztosítható. Biztosítható legfőképpen azért, mert nemcsak termelésünk viszonyaiban, hanem mezőgazdasági kádereinkben is felmérhetetlen tartalékok vannak. Egyik forrása e tartalékoknak a mezőgazdaságban dolgozó kisebb-nagyobb irányító posztot betöltő munkás- és szegényparaszt káderek *szaktudásának fejlesztése.* A másik forrása tartalékainknak: a régi mezőgazdasági szakembereink szaktudásának fokozottabb felhasználása termelésünk fejlesztésében. Mindkét vonatkozásban mulasztásaink is vannak, s csupán mulasztásaink pótlása elegendő jelentékeny eredmények eléréséhez. S a legfőbb biztosítéka annak, hogy termelésünknek az ötéves tervben kitűzött feladatait megoldjuk: a szocialista, társas nagyüzemi termelés területi és minőségi fejlődése. Állami gazdaságaink és termelőszövetkezeti gazdaságaink egyre növekvő területen megvalósítják a nagyüzemi gazdálkodás előnyeit, a gépállomások pedig az egyéni gazdálkodást folytató dolgozó parasztság termelését is nagy mértékben emelik.

Mindez együttvéve lehetővé teszi, *hogy ne csak elérjük az ötéves tervben kitűzött feladatainkat, hanem azokat jelentékeny mértékben túl is szárnyaljuk.*

# Újévi számadás*

A mögöttünk álló esztendőről több eredményt és az előttünk álló esztendőről több és nagyobb feladatot jegyezhet fel a történelem, mint bármikor eddig fejlődésünk során.

*Végrehajtottuk a hároméves tervet, és hozzákezdünk ötéves tervünk megvalósításához.* Ez a legnagyobb munka, amit elvégeztünk, és ez a legfőbb feladat, aminek teljesítésére felkészültünk. Ez a kimagasló legnagyobb esemény, amit újévi számadásunk felmutathat, de ehhez még hasonló jelentőségű események egész sora csatlakozik.

*Megalkottuk az elmúlt esztendőben a Függetlenségi Népfrontot.* Megteremtettük benne minden népi erő összefogásának olyan politikai szervezetét, amely kifejezi a munkásosztály vezető szerepét, a munkásosztály és a dolgozó parasztság eltéphetetlenül szoros szövetségét és ezenkívül az építő értelmiség, a dolgozó kisemberek felsorakozását munkásosztályunk és dolgozó parasztságunk mellett. Nem szerveztük tömegszervezetté a Függetlenségi Népfrontot, de népünk tömegerejévé vált azáltal, hogy a munkásosztály és pártja vezetésével dolgozó népünk minden rétege, minden párt, amely együtt halad az építésben, a szakszervezetek, a nők és az ifjúság szervezetei tömörülnek benne.

Megteremtettük a dolgozó parasztság egységes nagy szervezetét, a DÉFOSZ-t, amely minden falu dolgozó parasztságának mozgósításával lendítő erejévé vált mezőgazdaságunk és parasztságunk fejlődésének és segítőjévé népi államhatalmunk építőmunkájának, s a harcnak a kizsákmányoló elemek ellen falun.

*Létrehoztuk népköztársaságunk alkotmányát,* nemzeti fejlődésünk első egységes írott alkotmányát. Azt az alkotmányt, amely a sztálini alkotmány útmutatása szerint törvénybe foglalja mindazt, amit fejlődésünk eddigi útján elértünk, s kifejezte mindazt, amit fejlődésünk további szakaszán megvalósítandó célként tűztünk magunk elé.

Hatalmas fejlődést értünk el mezőgazdaságunk szocializmus felé haladó útján. *Megerősödtek és megnövekedtek állami gazdaságaink, kiépült az állami gépállomások széles hálózata, és megerősödött termelőszövetkezeti mozgalmunk.* Az elmúlt esztendőben már tömegesen lépett dolgozó parasztságunk a termelőszövetkezeti csoportokba, és ezek a termelőszövetkezetek elérték ebben az évben első meggyőző eredményeiket, megmutatták fölényüket az egyéni kisüzemi gazdálkodással szemben.

Ipari fejlődésünkben két hatalmas eredmény is mutatja fejlődésünk erős lendületét. *Kibontakozott a szocialista munka nagyszerű mozgalma, a Sztahanov-mozgalom,* s ezzel valóban gyökeresen megváltozott a munkás viszonya a termelőeszközökhöz, s a szocializmus építése üzemről üzemre, dolgozóról dolgozóra hatalmas lendületet kapott. A másik döntő lépés a középnagyságú tőkés üzemek és az idegen tulajdonban álló tőkés vállalatok államosítása. Ezzel ipari termelésünk, kivéve a kisipart, az állami szocialista szektor keretei közé került.

*E nagyszerű eredmények feltétele és velejárója volt az a mélyreható politikai fejlődés, amit egy év alatt megtettünk.* Elértük és megvalósítottuk azt, amit alkotmányunk így fejez ki: „a magyar népköztársaság a munkások és dolgozó parasztok állama". Meghiúsítottuk az ellenség ügynökeinek újabb próbálkozását népünk egysége és szocializmus felé haladó fejlődése ellen és Rákos Mátyás szavaival „nem rés, hanem erős bástya lettünk a béke frontján".

Amikor az év végén a nagy Sztálin hetvenedik születésnapját ünnepeltük, a békét védő és a szocializmust építő népek nagy családjában a mi népünk forró lelkesedéssel, egy akarattal és egyértelmű hűséggel köszöntötte a dolgozó emberiség nagy vezetőjét, békénk legfőbb őrét és nagy tanítónkat: Sztálin generalisszimuszt.

Ilyen alapját vetettük meg 1949-ben 1950-re kitűzött nagy munkánknak, az ötéves tervnek. Eddig elért vívmányaink szilárd alapján tűzhettük ki azt a célt, hogy elsősorban nehéziparunkat és benne különösen gépiparunkat naggyá építjük, és ennek alapján megteremtjük a feltételt népünk magasabb életszínvonalának és mezőgazdaságunk elmaradottsága felszámolásának. Lenyűgözően nagy feladatokat tűztünk népünk elé ötéves tervünkben, de kidolgozta tervünk a módszereit is annak, hogy e hatalmas feladatokat teljesíthessük.

*Mindez, azon belül, hogy egész népgazdaságunk fejlődését soha nem álmodott mértékben előre viszi, a legnagyobb lépést mezőgazdaságunk, a falu fejlődésében jelenti.* Elértünk végre oda, hogy megkezdhetjük mezőgazdaságunk évszázados elmaradottságának felszámolását, és lépésről lépésre közelebb kerülünk ahhoz, hogy a város és a falu különbségét fokozatosan csökkenthessük. Új mezőgazdaság, új falu alapjait rakja le ötéves tervünk, s e terv végrehajtásával mezőgazdaságunk és parasztságunk minden nagy kérdése megoldódik, vagy a megoldás útjára kerül.

* Szabad Szó, 1950. január 1.

Mindenki előtt világos, hogy a szocialista építés útján nem tudtunk volna előrejutni, ha magunkra lettünk volna hagyatva. A mi belső fejlődésünk a legszorosabb összefüggésben áll a béke és a szocializmus táborának általános fejlődésével. Küzdelmeink során, amelyeket a magyar népgazdaság erősítéséért és a kizsákmányoló osztályok legyőzéséért vívtunk, bizton támaszkodhattunk a nagy Szovjetunióra, s biztosan tudhattuk magunk mellett a baráti népi demokráciákat. A mi külpolitikánk a béketábor külpolitikája: *harc minden erőnkkel a békéért.* Belső építőmunkánknak is ez az elvi, kiinduló alapja. Az elmúlt évben jelentős sikereket hozott ez a politika. A béketábor erői jelentősen növekedtek. Tovább erősödött a Szovjetunió. Tovább jutottak a szocializmus építésében a népi demokrácia országai. A békeszerető országok családja kiegészült a Kínai Népköztársasággal és a Demokratikus Német Köztársasággal. Egymást kölcsönösen támogatva sikeresen küzdöttük le az imperializmus bojkottját gazdasági téren is. A béke és a szocializmus világtáborának nagy sikerei tükröződnek a mi belső eredményeinkben.

Egy évvel ezelőtt, 1949 újév napján, ugyanezen a helyen úgy tettünk számadást, hogy az előző év eredményeit számba véve és tekintve az 1949. év feladatait, szervezési és politikai feladatainkra is rámutattunk. Fejlődésünk hatalmas eredményei e téren is új számadást tesznek szükségessé. Mérjük fel azt is, mi történt ezen a téren, és milyen feladatok várnak reánk.

Egy évvel ezelőtt abban összegezhettük fejlődésünk eredményeit, hogy elértük azt, amiért a felszabadulás előtt is, és utána is küzdöttünk: a kizsákmányoló, népelnyomó erők visszaszorítását, a dolgozó nép államhatalmának megszilárdítását, és azt, hogy a hároméves tervvel előre haladhattunk az új ország építésében. A számadás helyes volt, az elmúlt esztendő fejlődése és változásai azt mutatják, hogy tényleg ezt tettük. Dolgozó parasztságunknak az a gárdája, amely a felszabadulás előtt az akkori küzdelmekben, a felszabadulás után pedig a koalíciós harcokban mozgalmi pártmunkát végzett, most legnagyobbrészt az építőmunka egy-egy szakaszán dolgozik az államszervezetben, az állami gazdaságokban, a mezőgazdaság szervezésében és igazgatásában, a szövetkezetekben, népi kultúránk fejlesztésében és honvédségünkben. Mit mutat ez? Azt, hogy a politikai munka, amit végeztünk, eredményes volt, és a munkásosztály és pártja vezetésével parasztságunk is eljutott fejlődésének abba a szakába, hogy szövetségben a munkásosztállyal részese és építő munkása a nép államhatalmának, népgazdaságunk irányításának és az új társadalom, új kultúra építésének.

De nemcsak azok életében hozott döntő változást az elmúlt esztendő, akik az első sorokban küzdő harcosai voltak politikai harcainknak és fejlődésünknek, hanem azok soraiban is, akik mint együttérző hívek követték zászlónkat. Az a dolgozó parasztság, amely a parasztpárti szervezetekben küzdött hű szövetségesként a munkásosztály és pártja mellett a parasztság felszabadulásáért és magasabb fejlődéséért, az legnagyobbrészt ott van az új falu és az új mezőgazdaság építésének falusi munkahelyein. Ott van a földműves-szövetkezetben, a DÉFOSZ szervezeteiben, a nők és a fiatalok szervezeteiben, a község munkás–paraszt szövetségre támaszkodó vezetésében és nem kis számban ott van a termelőszövetkezet úttörői között a termelőszövetkezeti csoportokban.

Mit jelent ez a mélyreható változás? Azt, hogy *nincsenek többé külön szervezeti és politikai feladataink, hanem az a feladat áll előttünk, hogy külön-külön és együttvéve dolgozzunk és harcoljunk azokért a közös feladatokért, amelyeket a kizsákmányolók további kiszorítása, a mezőgazdaság fejlesztése, parasztságunk politikai öntudatának fejlesztése és a mezőgazdaság szocialista fejlesztésének munkája állít elénk.* Azt jelenti ez a mélyreható változás, hogy a Függetlenségi Népfront alapján és alkotmányunk szellemében erősítsük népünk egységét, s követve a munkásosztály és pártja kipróbált vezetését, a mi erőnkkel is vigyük előre azt a munkát, ami egész népünk, benne dolgozó parasztságunk emberibb és boldogabb jövőjét építi.

# A termelőszövetkezetek jogi problémái*

A termelőszövetkezetek jogi problémái új területét képezik jogalkotásunknak és jogalkalmazásunknak. Ezek a problémák termelőszövetkezeteink fejlődése során együtt jelentkeznek termelőszövetkezeteink egyéb fejlődési kérdéseivel, ezért a termelőszövetkezetek jogi kérdéseit a termelőszövetkezeti mozgalom egész fejlődésével együtt, e fejlődés szakaszai szerint kell szemlélnünk.

## I.

Termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlődésében mind általános jellegük, mind a viszonyaikat szabályozó jogszabályok tekintetében az eddigi fejlődés során három szakaszt lehet megkülönböztetnünk:

1. a kialakulás szakasza,
2. a felfejlődés időszaka,
3. a termelőszövetkezetek megszilárdulásának és minőségi fejlődésének a szakasza.

1. Termelőszövetkezeti mozgalmunk erőteljes kibontakozásához alapvető politikai és gazdasági feltételek megteremtése volt szükséges. Ezek a feltételek biztosították azt, hogy termelőszövetkezeti mozgalmunk erőteljesen megindult, gyorsan nagyarányú mozgalommá szélesedett, és a mennyiségi fejlődés nyomán hamarosan bekövetkezett a termelőszövetkezeti csoportok mint lényegében szocialista típusú üzemek minőségi fejlődése.

Melyek voltak azok a politikai feltételek, amelyek termelőszövetkezeti mozgalmunk kifejlődését megalapozták?

Mindenekelőtt az államhatalom jellegének megváltozása, az államhatalom határozott és következetes birtokbavétele a dolgozó nép, élén a munkásosztály által. Államhatalmunk jellegének ez a változása 1948-ban, a fordulat évében következett be, tehát termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlődésének legdöntőbb alapvető feltétele ettől kezdve teremtődött meg. Az államhatalom jellegének megváltozása mellett, illetve ezzel együtt, a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének további megszilárdulása és a munkásosztály vezető szerepének következetes érvényesülése az a másik alapvető feltétel, amely termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlődését megalapozta.

Az államhatalom jellegének ilyen változása, valamint a munkás-paraszt szövetségnek a munkásosztály vezetése alapján álló megszilárdulása volt az alapja annak, hogy a szocializmus építése, az ipar és a városok területén túl, a faluban is kezdetét vehette. Ennek viszont alapvető politikai követelménye volt a legszélesebb kapitalista rétegnek, a kizsákmányoló kulákságnak a korlátozására, illetve kiszorítására irányuló politikánk érvényesítése. A kulákság korlátozása és a falusi osztályharc fejlődése volt tehát további politikai előfeltétele a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésének.

Mindezen feltételek bekövetkezte azonban nemcsak önmagában és következményeiben tette lehetővé termelőszövetkezeti mozgalmunk kifejlődését, hanem elsősorban azáltal, hogy népünk vezető ereje, a munkásosztály pártja, mind a termelőszövetkezeti mozgalom politikai előfeltételeinek megteremtésében, mind pedig magának a mozgalomnak az irányításában közvetlenül és biztos kézzel mutatta az utat. A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésének legkiemelkedőbb eseménye és a fejlődés legfőbb útmutatása volt Rákosi Mátyás kecskeméti beszéde 1948. augusztus 20-án.

A politikai feltételek mellett bizonyos gazdasági feltételek biztosítása is szükséges volt termelőszövetkezeti mozgalmunk kialakulásának biztosításához. Legfőbb gazdasági feltétel: döntő iparágaink kiragadása a tőkés kizsákmányolók kezéből és ipari termelésünk legnagyobb részének szocialista megszervezése a nép tulajdonában álló állami vállalatokban. E tekintetben az ipari fejlődés szocialista alapjainak lerakása előfeltétele volt annak, hogy mezőgazdaságunk szocialista fejlesztése megindulhasson.

Különleges gazdasági feltétele volt termelőszövetkezeti mozgalmunk megindulásának, a mezőgazdaság magasabb fokú fejlesztéséhez a technikai bázis, a gépi erő nagyarányú megteremtése. Ez következett be traktorgyártásunk és mezőgazdasági gépgyártásunk felfejlődésében és a traktorállomások hálózatának kiépítésében.

Különlegesen szövetkezeti előfeltétele volt termelőszövetkezeti mozgalmunk megindulásának egész szövetkezeti mozgalmunk átvezetése a kapitalista szövetkezeti útról a szocializmus felé vezető, népi demokratikus szövetkezeti útra. Ez következett be az egységes általános falusi szövetkezetek kiépítésével a földműves-szövetkezetek keretei között. Ily módon a földműves-szövetkezetek mintegy bölcsői voltak a kialakuló termelőszövetkezeti csoportoknak.

* Debreceni előadás gépelt kézirata. Debrecen, 1950. március 26. EFB 3054.

Végül el nem hanyagolható gazdasági előfeltétele volt termelőszövetkezeti mozgalmunk erőteljes megindulásának a nép államhatalmának állandó és jelentékeny anyagi segítsége.

Ezek a feltételek tették lehetővé, hogy 1948 őszén a korábbi néhány kezdeményezés széles körű és országos mozgalom jellegét öltötte. Részben a földműves-szövetkezetek keretében, részben földbérlő-szövetkezetek formájában, ezen belül is részint haszonbérelt földön, részint paraszti kisparcellákon már 1948 őszén több mint 500 termelőszövetkezeti csoport alakult az országban. Döntő indítást adott a termelőszövetkezeti mozgalomnak a kishaszonbérleti rendelet, amely egyúttal a kulákság korlátozásának is jelentékeny lépése volt.

A termelőszövetkezeti mozgalom kialakulásának ezt a kezdeti előkészítő szakaszát 1948 végéig számíthatjuk, amikor megjelent a 14 000/1948. sz. kormányrendelet a földműves-szövetkezetek és a földbérlő-szövetkezetek termelőszövetkezeti csoportjairól, mint termelőszövetkezeteink első és alapvető jogi szabályozása. Ismeretes, hogy ez a jogszabály a termelőszövetkezeti csoportoknak három különböző fejlettségi fokát képviselő típusát állapította meg. Ettől kezdve ezen a szilárd és jogilag is tisztázott alapokon indult meg termelőszövetkezeti csoportjaink politikai, gazdasági és szervezeti fejlődése.

2. Termelőszövetkezeti csoportjaink gyors ütemű és nagyarányú felfejlődésének a szakasza lényegében az egész 1949-es évet magában foglalja. A fejlődésnek ezen a szakaszán egymás után megjelenő jogszabályok jelzik a termelőszövetkezeti fejlődés útját, és sorra rendezik, illetve fejlesztik a termelőszövetkezeti mozgalom és a szövetkezeti gazdálkodás csaknem minden területét.

Sorra jelennek meg azok a minisztertanácsi, illetve földművelésügyi rendeletek, amelyek számottevő kedvezményeket és jelentékeny anyagi segítséget biztosítanak termelőszövetkezeteink számára. Így a juttatott vagyon törlesztésének felfüggesztéséről, a termelőszövetkezetek jövedelmi adójáról, a termelőszövetkezeti tagok betegségi ellátásáról, a mezőgazdaság-fejlesztési járulékról, az öntözési díjak megállapításáról stb. szóló kormányrendeletek.

A termelőszövetkezeti csoportok általános fejlődésére kiható, iránymutató szabályozásnak tekinthetők a következő rendeletek:

a 2550/1949. sz. kormányrendelet a termelőszövetkezeti csoportok egyes vagyoni kérdéseiről,

a 2560/1949. sz. kormányrendelet a termelőszövetkezeti csoportok tagjainak és vagyonuk fokozott büntetőjogi védelméről,

a 4185/1949. sz. kormányrendelet a háztáji gazdálkodásnak a mértékéről, és végül

a 15 001/1949. sz. F.M. rendelet a mezőgazdasági gépi munkaerő biztosításának szabályozásáról, illetve a gépállomási talajművelési szerződés bevezetéséről.

A fejlődés útját és irányát jelzik azok a rendeletek is, amelyek a speciális termelést mint rizstermelést és szőlő- és gyümölcstermelést folytató termelőszövetkezeti csoportok szabályozásáról jelentek meg.

Döntő tényezője volt ezen a szakaszon termelőszövetkezeteink fejlődésének az 1949. évi III. sz. törvényerejű rendelet, amely a mező- és erdőgazdasági ingatlanok részleges tagosítását szabályozta.

Ennek a fejlődési szakasznak az eredményeként 1949 végére termelőszövetkezeteink száma meghaladta az 1500-at, és ezek között kereken 600, 1948 őszén alakult termelőszövetkezet megszilárdult és minőségileg is jelentékenyen fejlődött.

3. Múlt év végétől számíthatjuk termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlődésének azt a szakaszát, amelyet, a mennyiségi továbbfejlődés jelentékeny előrehaladása mellett, a mélyreható minőségi továbbfejlődés és minden területen megmutatkozó megszilárdulás jellemez.

Ennek a szakasznak a legkiemelkedőbb és a termelőszövetkezetek jogi problémáinak a megoldásában is jelentékeny állomások a következők:

A termelőszövetkezetek és a gépállomások dolgozóinak tanácskozása ez év január 24-én. Ez a tanácskozás ugyan nem hozott törvényerejű határozatokat, azonban olyan jelentékeny és útmutató elveket és feladatokat szögezett le, amelyek a termelőszövetkezetek további fejlődése szempontjából részben jogforrásnak is tekinthetők.

Jelentékeny minőségi fejlődést és erőteljes megszilárdulást eredményezett az Országos Tervhivatal elnökének az üzemi részlettervek elkészítéséről szóló rendelete, s annak alapján a termelőszövetkezeti üzemtervek mintáinak kidolgozása.

Nem kevésbé előbbre vitte a termelőszövetkezetek fejlődését a Minisztertanács határozata növénytermelésünk 2 éves tervéről. Ez a minisztertanácsi határozat különösen a termelőszövetkezetek gazdálkodására nézve is előírta a követendő agrotechnikai előírásokat, valamint néhány alapvető üzemgazdasági követelményt. Legfontosabbak ezek közül a fejlett nagyüzemi gazdálkodást megalapozó vetésforgók bevezetése, ami máig 300 termelőszövetkezeti csoportban már meg is történt.

További jelentékeny fejlesztési tényező volt a 16 007/1950. sz. F.M. rendelet, amely módosította és továbbfejlesztette a termelőszövetkezeti csoportok és a gépállomások közötti szerződést a gépi munkaerő alkalmazására.

Ma, termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlődésének e harmadik szakaszában több mint 1700 termelőszövetkezeti csoport van országunkban, amelyek túlnyomó része a legfejlettebb, III. típusba tartozik. Ez az eredmény mennyiségileg is számottevő, de különösen jelentős abból a szempontból, hogy termelőszövetkezeti csoportjaink lényegében szocialista típusú üzemekké fejlődtek és a minőségi megszilárdulásuk és továbbfejlődésük napról napra erőteljesen halad előre.

*Éppen ezért ma már elérkezett az ideje annak, hogy legfejlettebb termelőszövetkezeti csoportjaink a saját lábukra álljanak és önálló termelőszövetkezetekké váljanak. Az önálló termelőszövetkezetek kialakítása és a földműves-szövetkezetektől való leválasztásuk a legközelebbi napokban országszerte kezdetét veszi.*

## II.

A termelőszövetkezetek jogi problémái fejlődésük jelenlegi szakszán lényegében a továbbfejlődés problémái azon az úton, hogy minőségi továbbfejlődésük révén egyre fejlettebb szocialista típusú üzemekké, szövetkezeti gazdaságokká fejlődjenek. Melyek a legfőbb és a továbbfejlődés szempontjából is legdöntőbb jogi kérdései termelőszövetkezeteinknek? A következők:

1. A termelőszövetkezeti csoportok igazgatásának és állami vezetésének a kérdései.
2. A termelőszövetkezeti csoportok jogi személyiségének, jogképességének, önállóságának és képviseletének a kérdései.
3. A termelőszövetkezeti tagság problémái.
4. A termelőszövetkezeti csoportok földhasználata.
5. A közös szövetkezeti vagyon, a szövetkezeti alapok ügye.
6. A termelőszövetkezetek munkaszervezetének a kérdése.
7. A termelőszövetkezeti jövedelem elosztási problémái.
8. A termelőszövetkezetek vezetésének szervezete.
9. A termelőszövetkezetek és a gépállomások viszonya.
10. A termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdaságának a kérdései.

1. *A termelőszövetkezeti csoportok igazgatásának és állami vezetésének* kérdésében meg kell állapítani, hogy termelőszövetkezeti csoportoknak kettős jellege van: egyrészt szocialista típusú üzemek, másrészt azonban tömegszervezetek is, amelyeknek mozgalmi jellegük is van. Mindkét vonatkozásban érvényesülnie kell a legmagasabb szövetkezeti demokráciának. Az állami vezetésnek pedig a földművelésügyi igazgatás decentralizált szervein, a járási osztályokon és a mezőgazdasági igazgatóságon keresztül kell érvényesülni oly módon, hogy ezeknek a szerveknek közvetlen kapcsolata legyen a termelőszövetkezeti csoportokkal, és hajtsák végre a központi igazgatás, a földművelésügyi minisztérium által adott elvi irányítást.

Megoldásra váró kérdés ezen a vonalon a termelőszövetkezeti csoportoknak a tanácsrendszerbe való beilleszkedése. Ez adja egyben a termelőszövetkezeti csoportok igazgatásának végső formáját is. Hangsúlyozni kell, hogy a termelőszövetkezeti csoportok igazgatásában fontos szerep vár a gépállomásokra, amelyeknek a tszcs-k fejlődésében alapvető szerepe van. A termelőszövetkezeti csoportoknak a tanácsrendszerbe való beilleszkedése és ezenfelül irányításukban a gépállomások szerepének részletes szervezési kidolgozása jelent jogászi feladatot.

2. *A termelőszövetkezeti csoportok jogi személyiségének és jogképességének* problémája rövidesen megoldásra kerül. A legfejlettebb termelőszövetkezeti csoportoknál a megoldás kétségtelenül az önálló termelőszövetkezetté való átalakulás, illetve önálló termelőszövetkezet létesítése. A kevésbé fejlett termelőszövetkezeti csoportokat azonban továbbra is a földműves-szövetkezetekhez kell kapcsolni, és hangsúlyoznom kell, hogy a termelőszövetkezeti csoportoknak a földműves-szövetkezetekhez való kapcsolódása nemcsak átmeneti állapotot jelent, hanem az a fejlődésnek még elég hosszú szakaszán fenn fog maradni. A termelőszövetkezeteknek fejlődésük első szakaszában feltétlenül a földműves-szövetkezetekre kell támaszkodniok, amelyek megadják a termelőszövetkezeti csoportok első lépéseinél a szükséges politikai és gazdasági alapot, s elindítják a fejlődés további szakasza felé. Mind az önálló termelőszövetkezeteknek, mind pedig a termelőszövetkezeti csoportoknak a földműves-szövetkezetekkel való kapcsolata ugyancsak kidolgozásra váró jogi probléma.

3. *A termelőszövetkezetek tagságának* a kérdésével kapcsolatban az eddigi fejlődés során szigorúan és következetesen érvényesítettünk három elvet: az önkéntesség és az egyéni tagság elvét, továbbá bizonyos feltételek előírását, amelyek alapján valaki termelőszövetkezeti tag lehet.

Az önkéntesség elvét elsősorban is biztosítja az, hogy csak olyan termelőszövetkezeti csoport alakulását engedélyezzük, amely a tagok önkéntes elhatározásán és minden belépésre jelentkező tag önkéntes belépési nyilatkozatán alapszik. De a további belépők esetében is biztosítva van az önkéntesség elvének érvényesítése azáltal, hogy a csoportértekezlet dönt a belépés felett, és a belépést előzetes jelentkezésnek kell megelőzni. E té-

ren sem most, sem a további fejlődés során jogi problémák nem is merülnek fel, annál komolyabb a feladat az önkéntesség elvének érvényesítésénél a szigorú ellenőrzés biztosítása.

Az egyéni tagság elve érvényesül abban, hogy akik a belépési feltételeknek megfelelnek és önkéntes elhatározással belépni kívánnak a termelőszövetkezetbe, azok minden esetben saját magukra nézve egyénileg válnak csak szövetkezeti tagokká, tehát házastársuk vagy családtagjaik számára a tagság nem terjed ki, s azoknál, amennyiben a feltételeknek megfelelnek, külön egyéni elhatározásra és belépésre van szükség. Itt a probléma az, és ez jogilag is élesen tisztázandó, hogy megszüntessünk minden olyan helytelen felfogást, amely úgy véli, hogy a termelőszövetkezetekben tulajdonképpen családi tagság lenne, és csak a családfő lehet teljes jogi tag, s tagsága a családtagokra is kiterjed. Ebben a felfogásban több helyt odáig mentek, hogy bár a családtagok is dolgoztak a termelőszövetkezetben, csak a családfő számára vezettek munkaegységkönyvet, és azon tüntették fel a családtagok munkateljesítményét is. Természetesen az is velejárt ezzel a ferde felfogással, hogy nem gondoskodtak a házastársak és családtagok tagként való felvételéről, noha azok ezt a szándékukat félreérthetetlenül kifejezték. Ez a helytelen felfogás volt az akadálya annak is, hogy a nők és a fiatalság részvétele sokáig rendkívül fogyatékos volt a termelőszövetkezetek munkájában és különösen vezetésében. E tekintetben az országos tanácskozás és Rákosi Mátyás útmutatása döntő fordulatot hozott, de most a termelőszövetkezeti tagok tudatosításán és a kérdés félreérthetetlen jogi tisztázásán van a sor, hogy ez a ferde felfogás teljesen felszámolódjék.

Fontos kérdése a termelőszövetkezeti tagságnak az öröklés problémája. E tekintetben jogszabályaink elvi alapja az, hogy az egyéni tagság és az önkéntesség elve ebben a kérdésben is érvényesítendő, azzal azonban, hogy „a tag halála esetén helyére az a személy léphet, aki az elhalt tag ingatlanát tulajdonul vagy haszonbérbe megszerzi, feltéve, hogy a szövetkezeti, illetve a termelőszövetkezeti csoporttagságra nézve megállapított feltételeknek megfelel." Ez a rendelkezés azt jelenti, hogy a termelőszövetkezeti csoport kezelésében lévő föld örököse mintegy előjogot nyer arra, hogy termelőszövetkezeti taggá váljék, ez azonban nem pótolja azt, hogy az ilyen örökös önkéntes elhatározásával egyénileg is döntsön tagságának a kérdésében.

A termelőszövetkezetekből való kilépés tekintetében is nem vitás az önkéntesség és az egyéni tagság érvényesülése. Az is alátámasztja ezt az elvet, hogy jogszabályain, mint azt a 14 000-es rendelet kimondja, biztosítják, hogy „a kilépő tag ingatlanilletőségét az intézőbizottság kijelölése alapján kell kiadni."

4. *A termelőszövetkezeti földhasználat kérdése* ugyan bonyolult, de mégis félreérthetetlenül és következetesen rendezett problémája a termelőszövetkezeteinknek.

A fejlődés jelenlegi szakaszán termelőszövetkezeteink használatában a következő, különböző jogi megítélés alá eső földek vannak: egyéni tulajdon, egyéni bérlet, szövetkezeti bérlet és szövetkezeti birtoklás, amely különböző tulajdonban álló földekre vonatkozik.

A termelőszövetkezet használatában álló földek tulajdonjoga tehát sokféle, és világosan elkülöníthetők azok : a földek, amelyek szövetkezeti vagyont képeznek, s azok, amelyek szövetkezeti vagyonhoz nem számíthatók, de a szövetkezet használatában vannak, Közös azonban az összes termelőszövetkezeti használatban álló földekre nézve az, hogy a szövetkezeti gazdálkodás alapját képezik, és a termelőszövetkezeteknek mint közös szövetkezeti gazdaságnak a célját szolgálják. A birtoklásnak ezt a formáját félreérthetetlenül rendezte a 2550/1949. sz. kormányrendelet oly módon, hogy megállapította azokat a feltételeket, amelyek mellett a termelőszövetkezeti használat fennáll, és azt is kimondotta, hogy „az ezekre vonatkozó birtok- vagy tulajdonjogi igény és minden vitás kérdés bírói út mellőzésével kizárólag közigazgatási úton érvényesíthető." Ez azt jelenti, hogy a földbirtoklásnak egy új típusát teremtette meg ez a jogszabály a termelőszövetkezeti használat formájában. Fontos és aktuális jogi kérdés e termelőszövetkezeti használatnak mint a birtoklás új típusának további tisztázása, tartalmának pontos megállapítása és továbbfejlesztésének kidolgozása.

5. *A közös szövetkezeti vagyon kérdése* alapvető jogi problémája a termelőszövetkezeteknek. A közös szövetkezeti vagyon, amire nézve szintén rendelkezik az előbb idézett kormányrendelet, jelenleg háromféle elemből tevődik össze:

*a.*) a termelőszövetkezetnek mint közösségnek történő juttatásokból,

*b.*) a termelőszövetkezet termelő munkája során akkumulált saját tőkéből, és

*c.*) a belépett vagy belépő termelőszövetkezeti tagok bevitt termelőeszközeinek bizonyos részéből.

E szövetkezeti vagyonra nézve részleteiben nincsenek jogi szabályaink, azonban kétségtelen elvként érvényesül e szövetkezeti vagyon kezelésében az, hogy oszthatatlan, el nem idegeníthető, és állagának változtatása is csak bizonyos különlegesen megszabott feltételek között lehetséges, és mint egész, forgalom tárgya nem lehet. Egyik legfőbb jogi probléma e közös szövetkezeti vagyon jellegének további tisztázása és a kezelésére vonatkozó jogszabályok részletes kidolgozása. A közös szövetkezeti vagyon büntetőjogi védelmét alapjaiban már meghatározta a 2560/1949. sz. kormányrendelet, azonban e büntetőjogi védelem is további kidolgozásra és részletesebb kimunkálásra vár.

6. A termelőszövetkezetek gazdálkodása szempontjából alapvető kérdés *a termelőszövetkezeti gazdaság munkaszervezete.* A munkaszervezet elsősorban üzemgazdasági, üzemszervezési probléma, azonban e téren alapvető jogi problémák is jelentkeznek. A termelőszövetkezetek legfőbb munkaszervezeti egysége a brigád, alapjában munkaszervezeti egység. Annálfogva azonban, hogy a termelőszövetkezet üzemtervét brigádokra kell felbontani, s hogy az egyes brigádoknak bizonyos termelőeszközöket is kezelésébe kell adni, valamint annálfogva, hogy a brigádokat határozott formában meg is kell szervezni és vezetni, a brigád jogilag is tisztázandó és körülhatárolandó belső szervezeti egységévé válik a termelőszövetkezetnek. Most szerezzük meg azokat az alapvető tapasztalatokat, amelyek a munkaszervezet kiépítésében alapjául szolgálnak a további fejlesztés munkájának. A brigádok meghatározásának, megszervezésének és vezetésének, valamint anyagi felelősségüknek a jogi problémái még kidolgozatlan és homályos kérdések, ezért a továbbhaladás fontos lépése, hogy a termelőszövetkezeti munkaszervezet kérdéseit mint jogi problémákat is élesen felvessük, és azok megoldását, tehát részletekbe menő további jogi szabályozását elvégezzük.

A főbb kérdések, amelyek mint jogi problémák is kidolgozandók, a következők:

A brigád és a munkacsapat egymáshoz való szervezeti viszonya, továbbá a termelőeszközök kezelésének megosztása a brigád és a munkacsapat között. Kidolgozandó a brigádvezető és a munkacsapat-vezető felelősségének a részletes és pontos szabályozása is. Végül fontos feladat a különböző termelési ágak brigádtípusait kialakítani és ezeket jogilag is formába önteni.

7. Következő nagy kérdése a termelőszövetkezeteknek a *jövedelemelosztás problémája.* Az elvek teljesen világosak. A termelőszövetkezeti jövedelemelosztás legfőbb elve a teljesített munka arányában való részesedés és a több és jobb munka jutalmazása. Ezt biztosítja a munkaegységgel való számolás bevezetése és a munka pontos könyvelése munkaegységekben. Itt jogi probléma nincs. Annál nagyobb a feladat, hogy a munkaegységekkel való számolás mindenütt biztosítva legyen.

Érvényesül azonban termelőszövetkezeteinkben egy másik elv is, mégpedig a föld tulajdona után fizetendő földjáradék elve. Erre nézve jogszabályaink úgy szólnak, hogy általában a kifizethető földjáradék mértéke a kishaszonbérletre megállapított haszonbér összegének megfelelő legyen. Itt már jogi kérdés is felmerül. A probléma az, hogy a földjáradék fizetése hogyan szabályozandó és hogyan illesztendő bele a termelőszövetkezeti jövedelem elosztásába akkor, amikor tagoknak a földjéről van szó és amikor kívülállók földjének haszonbérletéről van szó. Ide kapcsolódik a földjáradék és a földadó-kötelezettség összefüggésének rendezése is.

Ettől eltérő jogi kérdése a termelőszövetkezeti jövedelemelosztásnak az, hogy a munkaegység után történő részesedés mellett milyen esetekben szükséges egyéb módon megállapított jövedelemrészesedés úgy, hogy az megfeleljen az elvégzett munka után történő részesedés elvének. Ez a probléma jelentkezik a termelőszövetkezetek vezetőinél, brigádvezetőinél, adminisztratív munkát végző tagjainál, valamint a munkaegységgel nem mérhető munkát végző tagoknál.

További jogi kérdés, hogy milyen esetben és milyen feltételek mellett alkalmazhatnak a termelőszövetkezetek idegen munkaerőt és azt milyen módon fizessék.

8. *A termelőszövetkezeti csoportok vezetését* részletesen szabályozzák jogszabályaink. Az elnök egyéni felelőssége, az intézőbizottság igazgatósági jellegű hatásköre és a csoportgyűlés közgyűlés jellegű legfőbb vezető szerepe azok az elvek, amelyek a termelőszövetkezetek vezetésében irányadók. Az általános elveken túlmenően azonban számos olyan részletprobléma jelentkezik, amelyet gondos és mélyreható jogászi munkával kell még a továbbiakban kidolgozni. Ilyenek: az elnök egyéni felelősségének és egyéni hatáskörének a kérdése, a könyvelő felelőssége, az agronómus helyzete és végül a brigádvezetők jogállása mind a szövetkezet vezetősége, mind a brigádtagok felé. Mindezeknél a kérdéseknél felmerül és részletesebb tisztázásra vár a fegyelem megszilárdításának, illetve a fegyelmezés lehetőségeinek és feltételeinek a megállapítása.

9. A termelőszövetkezetek fejlődésében alapvető jelentőségű *a gépállomáshoz való viszonyuknak* az elmélyítése és folytonos fejlesztése. Jelenleg két szál kapcsolja össze a gépállomást és a termelőszövetkezeteket. Egyik a talajmunkákra kötött szerződés, amely a terméseredménytől függően közös érdekeltségűvé teszi a gépállomást és a termelőszövetkezetet, a másik a gépállomási agronómus segítő munkája a termelőszövetkezetekben. Mindkét kérdés gyakorlatilag tisztázott és egészséges együttműködésben valósul meg, azonban számos jogi probléma itt még tisztázatlan. Mind a gépi munkára kötött szerződés, mind az agronómus szerepe, helyzete és hatásköre elmélyedő jogászi munkát követel meg, hogy ez a viszony jól szervezett, fejlődő és gyümölcsöző legyen. Emellett azonban általában is fontos jogi probléma a gépállomás és a termelőszövetkezet viszonya. Tisztázandó és kidolgozandó az, hogy a gépállomás mi módon fejtse ki fejlesztő hatású munkáját a termelőszövetkezetben, másrészt pedig, hogy a termelőszövetkezet és a gépállomás közös kérdéseiben milyen módon biztosítsuk az esetleg felmerülő vitás kérdések mindkét oldalra megnyugtató eldöntését.

10. A termelőszövetkezeti gazdaság nem szünteti meg, sőt bizonyos mértékben erősíti *a termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdálkodását.* Erre nézve jogszabályaink pontosan eldöntik, hogy milyen keretek között mozog-

hat ez a háztáji gazdaság. Itt semmiféle jogi probléma nincs, annál fontosabb gyakorlati feladat: szigorúan betartani a jogszabályainkban előírt mértéket mind a háztáji gazdaság keretében tartható földre, mind pedig egyéb termelőeszközökre, különösen az igás- és haszonállatokra nézve. Probléma ellenben az, hogy a háztáji gazdaságot hogyan egészítse ki vagy segítse a közös szövetkezeti gazdaság, és pontosabban rendezendő az is, hogy termelőszövetkezeti tagok munkájában hogyan biztosítható a szövetkezeti gazdaság munkájának feltétlen elsőbbsége a háztáji munkával szemben. E kérdéseknek a mélyreható elemzése és jogilag is pontos kidolgozása szintén olyan feladat, amit termelőszövetkezeti jogászainknak a legközelebbi időben el kell végezni.

## *III.*

Termelőszövetkezeteinknek felsorolt és még ezekhez csatlakozó további jogi problémái természetesen nem kiszakítható és elvonatkoztatható jogi problémák csupán. E kérdések jogi elemzése és a feladatok jogi megoldása kell hogy a termelőszövetkezeti mozgalom viszonyainak mélyreható elemzésére és tanulmányozására támaszkodjék. E jogi kérdések tehát a termelőszövetkezeti mozgalom politikai, gazdasági és szervezeti kérdéseivel együttesen szemlélve oldhatók meg helyesen.

A jogászi munkában, amit e téren el kell végezni, két döntő tényező, amit mindenekfelett szem előtt kell tartani. Az egyik a Szovjetunió tapasztalatainak kimeríthetetlen tárháza és a másik termelőszövetkezeteink helyi tapasztalatainak, önálló kezdeményezéseinek és fejlesztő munkájuknak a szüntelen felhasználása. Ha e két bőséges forrásból állandóan merítenek termelőszövetkezeti jogászaink, akkor képesek lesznek arra, hogy termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlesztését a maguk jogászi munkájával nagymértékben elősegítsék. Így fogjuk elérni azt, hogy termelőszövetkezeteinket a mezőgazdaság szocialista építésének útján felemeljük arra a fokra, amelyen példaképünk, a világ legfejlettebb mezőgazdasága, a nagy Szovjetunió szocialista mezőgazdasága áll.

# Felszólalás a földművelésügyi tárca költségvetésének tárgyalásain az Országgyűlés 35. ülésén*

1950. december 7.

*T. Országgyűlés!*

A földmívelésügyi minisztérium költségvetésének tárgyalása során egyaránt hangzottak el észrevételek a most záródó év munkájával kapcsolatban és a jövő költségvetési év feladataival, munkaprogramunkkal kapcsolatban. Engedjék meg, hogy én is kitérjek az idei esztendő munkájára mezőgazdaságunk terén, és kiemeljek abból néhány olyan mozzanatot, amely jövő évi munkánk, a költségvetési év munkaprogramja szempontjából is különösen fontos.

Mezőgazdaságunk fejlesztésében a most záródó évben több irányban jelentékeny lépést tettünk előre. Mindenekelőtt mezőgazdaságunk szocialista szektorának nagyarányú növekedését és fejlődését kell kiemelnem mint mezőgazdaságunk előbbrevitelének legfőbb tényezőjét. Emellett azonban számot adhatunk mezőgazdaságunk termelési színvonalának figyelemre méltó emelkedéséről, továbbá a mezőgazdasági szakoktatás és a mezőgazdasági tudományos munka széles körű fejlesztéséről. Végül meg kell emlékeznem arról az alapvető változásról, amely mezőgazdasági igazgatásunkban bekövetkezett a helyi tanácsok megalakításával.

A mezőgazdaság szocialista szektorának nagyarányú növekedése ismeretes önök előtt. Számot adhatok azonban arról is, hogy mind termelőszövetkezeteink, mind gépállomásaink, mind állami gazdaságaink jelentékeny minőségi fejlődést is értek el.

Termelőszövetkezeteink túlnyomó nagy része a közösen termelő harmadik csoportba tartozik és ezek közül 300 már önálló termelőszövetkezetté vált. Termelőszövetkezeti gazdaságaink túlnyomó nagy része valóban a föld közös megmunkálásán alapuló társas nagyüzem, amely megvalósította a munka kollektív megszervezését. Termelőszövetkezeteink ebben az évben dolgoztak először évi üzemterv alapján, tehát a termelés megszervezése terén is megtették első jelentős lépésüket.

T. Országgyűlés! Nem állíthatjuk, hogy termelőszövetkezeti gazdaságaink mindegyike kifogástalanul dolgozó szocialista nagyüzem, amely egy csapásra megvalósította a szocialista nagyüzem minden előnyét, és munkáját zavartalan tökéletességgel folytatja. Gyengéik és fogyatékosságaik még bőven vannak, amelyek érthetően az új termelési mód, az új termelési forma kezdeti nehézségei, gyermekbetegségei. Azt is hozzá kell tennem, hogy ezeket a kezdeti nehézséget sok esetben növeli az ellenség kártevő szándéka, zavart keltő befolyása, ami itt-ott a termelőszövetkezetekbe is behatol, de kívülről általában nehezíti a termelőszövetkezetek munkáját. Azt azonban állíthatjuk, hogy termelőszövetkezeteink egészséges szervezetek, amelyek erőteljesen elindultak a szocialista gazdálkodás, a társas nagyüzemi gazdálkodás útján és számottevő részük már kimagasló eredményt ért el ezen az úton.

Termelőszövetkezeteink gabonatermése, mint ismeretes, országos átlagban jelentékenyen meghaladta az egyéni gazdálkodók termését, de hasonló előrehaladást értek el a mezőgazdasági termelés több más területen is. Termelőszövetkezeti gazdaságaink ma már ott tartanak, hogy nagy részben kézzelfoghatóan bizonyítják a társas nagyüzemi gazdálkodás fölényét az egyéni parcellagazdálkodással szemben, és ez egyik fő tényezője annak, hogy dolgozó parasztságunk mind mélyebb érdeklődéssel fordul a termelőszövetkezeti mozgalom felé, és az őszi felfejlődés nagyarányú eredményei után ma is napról napra számosan lépnek be a termelőszövetkezetekbe.

Itt kell megemlékeznem arról, hogy mind termelőszövetkezeti mozgalmunk kiszélesítésében, mind termelőszövetkezeti gazdaságaink minőségi fejlesztésében felbecsülhetetlen értékű segítséget nyújtott a 200 tagú magyar parasztküldöttség látogatása a nagy Szovjetunióban és a kárpátukrajnai kolhozparaszt-küldöttség látogatása a mi falvainkban, a mi termelőszövetkezeteinkben. A közvetlen tapasztalatok döntő tényezők voltak abban, hogy dolgozó parasztságunk mind szélesebb köre meggyőződjék a társas gazdálkodás előnyeiről, és termelőszövetkezeteink egymás után tanulják meg a nagyüzemi gazdálkodás szervezési és termelési ismereteit.

Arra is rá kell mutatnom, hogy az eddigi fejlődés nyomán most érkeztünk el arra a fokra, amikor a középparasztság soraiból is mind nagyobb számmal nemcsak érdeklődnek a termelőszövetkezetek iránt, hanem egyre többen be is lépnek. Számíthatunk arra, hogy a következő szakaszon a régi birtokos kis- és középparasztság az eddiginél sokkal nagyobb arányban kapcsolódik be a termelőszövetkezeti mozgalomba.

* Országgyűlés Értesítő, Budapest, 1950. 365–373.

Gépállomásaink munkája az elmúlt évihez képest nagy arányban kiterjedt. A mennyiségi növekvés mellett azonban e téren is minőségi fejlődésről, előrehaladásról számolhatok be. Mindenekelőtt jelentékenyen megjavult gépállomásaink munkájának minősége. Gépállomásainkat már az elmúlt évben is megszerette dolgozó parasztságunk, és megtanulta megbecsülni a jobb minőségű, nagyobb termést biztosító traktorszántást. Ezen az őszön is különös gondot fordítottunk arra, hogy a gépi munka minőségét megjavítsuk. Ez évi őszi szántásunk nemcsak annyiban jelent haladást az elmúlt évihez képest, hogy jóval nagyobb arányú a géppel végzett munka, hanem abban is, hogy a traktorszántás minősége általában lényegesen jobb. Gépállomásaink őszi szántása már általában olyan gépi munka, amely alkalmas arra, hogy az igazi mélyszántás, a magasabb fokú gépi munka előnyeit kézzelfoghatóan bizonyítsa, annak ellenére, hogy egyes gépállomásaink munkájában még számos fogyatékosság tapasztalható.

Továbbfejlődést jelent az is, hogy szélesebb körre kiterjedt a gépállomások terményben kötött szerződése, elsősorban a termelőszövetkezetekkel, de még nagyobb arányban az egyéni gazdálkodást folytató dolgozó parasztsággal is. Ezek a szerződések azt jelentik, hogy a gépállomások érdekeltté válnak a termelés eredményében, ami fontos tényezője a munka megjavításának.

A tekintetben is előre haladtunk, hogy gépállomásaink mind szorosabban kapcsolódnak a termelőszövetkezetekhez és a termelőszövetkezeti gazdaságok munkájának nemcsak gépi, technikai bázisát képezik, hanem egyik legfőbb támaszunk a szövetkezet egész gazdaságának fejlesztésében. E téren azonban még igen sok tennivalónk van.

Állami gazdaságainkkal kapcsolatban arról számolhatok be, hogy a nagyarányú fejlődés kezdeti nehézségei, több esetben hibái után e gazdaságok üzemi megszervezése, vezetése és munkaszervezete kezd megszilárdulni. Az állami gazdaságok ma még csak részben tudják teljesíteni azt a hivatásukat, hogy mezőgazdaságunk élenjáró gazdaságai legyenek, amelyek mind tenyészanyag és minőségi vetőmag előállításával, mind árutermeléssel nagy arányban és gazdaságosan szolgálják népi gazdaságunkat. Egyes állami gazdaságaink már elismerésre méltó eredményt értek el, többségüknek azonban még sok fogyatékosságot kell kiküszöbölnie, hogy ezt a szintet elérjék.

A másik legfőbb feladatunk volt a most záródó évben a mezőgazdasági termelés színvonalának általános emelése, a terméshozam növelése. A minisztertanács két nagy jelentőségű határozata mutatja ennek a törekvésünknek és munkánknak az útját. Az év elején hozott minisztertanácsi határozat növénytermelésünk kétéves fejlesztéséről, majd az elmúlt napokban megjelent minisztertanácsi határozat az állattenyésztés és takarmánytermelésünk kétéves fejlesztéséről megjelölték azokat a feladatokat, amelyeket termelésünk színvonalának emelése terén el kell érnünk. E határozatok azonban – tanulva a Szovjetunió nagy jelentőségű hasonló határozatainak példájából – meghatározzák azokat az eszközöket és módokat is, amelyekkel ezt a magasabb eredményt elérhetjük. Növénytermelési határozatunk eredményei részben máris szemmel láthatóak, a jövőben pedig az állattenyésztési határozattal együtt még nagyobb eredmények elérését teszik lehetővé. Ez a két minisztertanácsi határozat biztosítéka növénytermelésünk és állattenyésztésünk fejlesztésének nemcsak a termelőszövetkezetekben és az állami gazdaságokban, hanem az egyéni gazdálkodást folytató dolgozó parasztság termelésében is. Mind a két határozat nagyarányú állami segítséget is biztosít dolgozó parasztságunk munkájához, ami munkásosztályunk nagyszerű eredményeinek, áldozatkészségének és iparunk fejlődésének köszönhető.

Külön rá kell mutatnom arra, hogy a növénytermesztés fejlesztéséről szóló minisztertanácsi határozat különleges gondot fordít új kultúrák meghonosítására. Ezek közül is kimagasló a gyapottermelés. Az idei évben 10 000 holdon termeltünk gyapotot, és a termelés mind az állami gazdaságokban és termelőszövetkezetekben, mind pedig az egyéni termelőknél nemcsak kielégítő, hanem igen jó, és a jövőre nézve biztató volt.

A két minisztertanácsi határozaton kívül a Népgazdasági Tanács nagy jelentőségű határozatot hozott erdőgazdaságunk fejlesztéséről. Népgazdaságunkban ez az ága a felszabadulás után jó ideig elmaradt, nemcsak iparunk fejlődése, hanem mezőgazdaságunk általános fejlődése mögött is. Ezen a téren még a múlt rendszer helytelen gazdálkodási módszerei érvényesültek, és ez nem kevés kárt okozott népgazdaságunknak.

A Népgazdasági Tanács határozata új alapokra fektette erdőgazdaságunkat és most beszámolhatok arról, hogy e határozat nyomán erdőgazdaságunk jelentősen megváltozott, és ez év őszén már képessé vált arra, hogy mind a kitermelés, mind az erdőtelepítés felemelt terveit megközelítően teljesíteni tudjuk.

A jövőre kiható, jelentőségénél fogva megkülönböztetett jelentőségű az a munka, amit a mezőgazdasági szakoktatás és a tudományos kutatómunka terén végeztünk. Több nagy jelentőségű lépést tettünk ebben az esztendőben, amelyek hatásukat máris éreztetik, de még inkább meghozzák gyümölcseiket a következő években. Az Agrártudományi Egyetemet, mezőgazdaságunk szocialista építésének szükségleteihez képest szakosítottuk. Az eddig fennálló mezőgazdasági, kertészeti és állatorvosi szak mellett megszerveztük a gépesítési, üzemgazdasági és külön állattenyésztői és növénytermelési szakot. Ezzel egyidejűen agráregyetemi hallgatóink száma többszörösére növekedett – döntően a munkásosztály és a dolgozó parasztság fiaiból –, ami biztosítja azt, hogy

ötéves tervünk szükségleteihez képest nagyobb számú és jobban képzett specialista szakembereket bocsáthatunk fejlődő mezőgazdaságunk rendelkezésére.

Figyelemre méltó eredményt értünk el az elmúlt évben az egyéves zsámbéki Mezőgazdasági Akadémia megszervezésével. Ebben az iskolai évben ezt is továbbfejlesztettük, és több mint kétszeres létszámmal Gödöllőn a magasabb fokú szakképzés szolgálatába állítottuk.

Új iskolatípus szakoktatásunkban a hároméves mezőgazdasági technikum, amely a középkáderek kiképzését szolgálja. A régebbi mezőgazdasági középiskolák helyébe ez évben kereken 50 szakosított mezőgazdasági technikumot létesítettünk, amelyek már a jövő esztendőben a jól képzett középfokú szakkáderek gárdáját bocsátják a termelés rendelkezésére. A hosszabb-rövidebb idejű szaktanfolyami oktatást is igen nagy mértékben kiszélesítettük, és ezzel mezőgazdasági kádereink szaktudását a leggyorsabban emeljük az eddiginél magasabb fokra.

A mezőgazdasági kutatómunka fejlesztése terén különösen sok tennivalónk volt. Nekünk vannak kiváló kutatóink, akik eddig is értek el eredményeket, munkájukat azonban megnehezítette a kutatás régi szervezete, a sokféle adminisztráció terhei, és legfőképpen az, hogy nem kapcsolódtak szorosan a termeléshez és többségük még nem sajátította el a szovjet mezőgazdasági tudomány módszereit. Ez évben oly módon szerveztük meg a kutatómunkát, hogy biztosítva van a tudományos kutatómunka és a gyakorlati termelés szoros, eleven kapcsolata, és kutatóink mindinkább megismerik az élenjáró szovjet mezőgazdasági tudományt, és egyre nagyobb mértékben tanulnak nagyszerű példáiból.

Egész mezőgazdasági termelésünk szempontjából, különösen pedig mezőgazdaságunk szocialista fejlesztése érdekében kiemelkedő jelentősége van a mezőgazdasági igazgatás megfelelő munkájának. Az elmúlt évben megyei mezőgazdasági igazgatóságok működtek, amelyek már nagy lépést tettek előre abban az irányban, hogy a bürokratikus igazgatás helyett eleven, operatív irányítói legyenek a mezőgazdasági termelésnek. Ez évben a helyi tanácsok megszervezésével ezek az igazgatóságok a megyei tanácsok végrehajtó bizottságai szervezetébe illeszkedtek be, és ezzel további lépést tettek afelé, hogy a mezőgazdasági termelés irányításában végzett munkájuk fejlődjék, javuljon.

A helyi tanácsok megszervezésével a megyei, járási és városi mezőgazdasági osztályok közelebb kerültek a termeléshez, és a tanácsok helyi irányítása lehetővé tette, hogy a bürokratikus módszerek leküzdésével közvetlen irányító erőkké váljanak. Helyi tanácsaink még fiatal szervezetek, munkájukban még jelentkeznek kezdeti nehézségek, még nem mindenütt találták meg a helyes működés módszereit, az eredmény azonban már eddig is kézzelfogható, a jövőre nézve pedig teljes biztosítékot nyújtanak arra, hogy keretükben mezőgazdasági igazgatásunk is levetkőzi régi bürokratikus módszereit, és dolgozó parasztságunk közvetlen segítőjévé, legfőbb támaszává válik.

T. Országgyűlés! A költségvetés, amelyet most az országgyűlés elé terjesztünk, hű tükre jövő évi munkánknak. A földmívelésügyi minisztérium költségvetésének az elmúlt évihez képest jelentékenyen megnövekedett összege azt a célt szolgálja, hogy a következő évben ez évi munkánkat folytatva további lépéseket tegyünk előre mezőgazdasági termelésünk fejlesztésében, szocialista építésében.

Ötéves tervünk hatalmas feladatokat állít mezőgazdaságunk elé. El kell érnünk, hogy a növénytermelés fejlesztéséről szóló minisztertanácsi határozat előírásainak alkalmazásával termésátlagainkat nagymértékben emeljük, hogy az állattenyésztés fejlesztéséről szóló minisztertanácsi határozat alapján állatállományunk létszámát növeljük, és az állattenyésztés termelékenységét, a tej-, hús-, zsír-, tojás- és gyapjúhozamot és az állatszaporulatot jelentősen fokozzuk.

E tervek teljesítése megköveteli, hogy mind az egyéni gazdálkodást folytató termelőknél, mind az állami gazdaságokban és a termelőszövetkezetekben nagymértékben felemeljük termelésünk szintjét. Ezt a célt szolgálja költségvetésünk. Költségvetésünk megnövekedett tételei biztosítják, hogy a fejlesztés munkájának feltételei rendelkezésünkre álljanak, és jó munkával a kitűzött nagyszabású terveket feltétlenül teljesítsük, sőt túlteljesítsük.

Melyek a legfőbb eszközei mezőgazdaságunk fejlesztésének? Mindenekelőtt mezőgazdaságunk szocialista szektorainak mennyiségi és minőségi fejlesztése, hogy mind nagyobb mértékben élhessünk a nagyüzemi gazdálkodás előnyeivel, és termelésünk elmaradottságát a modern gépesítés, a tudomány vívmányai és a szocialista munkaszervezet, a szocialista munkaverseny óriási erőforrásainak felhasználásával minél gyorsabban leküzdhessük.

Éppen ezért termelőszövetkezeteink, gépállomásaink és állami gazdaságaink fejlesztésére a jövő esztendőben nem kevesebb, hanem több gondot kell fordítanunk, mint az elmúlt évben. Költségvetésünk gondoskodik arról, hogy e fejlesztés anyagi feltételei a nagy összegű beruházások mellett biztosítva legyenek, és mindazt a segítséget megadhassuk mezőgazdaságunk szocialista tényezőinek, amire a kezdeti szakaszon szükségük van.

A következő legfőbb eszköze mezőgazdasági termelésünk nagyarányú és gyors ütemű fejlesztésének a gépi munka kiterjesztése, a gépállomások munkájának fokozása. Ötéves tervünk beruházásai biztosítják azt, hogy mezőgazdaságunk gépállományát fokozódó arányban növeljük, és gépállományainkat az erőgépek mellett az összes szükséges munkagépekkel is felszereljük. A gépállomások hivatottak arra, hogy gépi munkájukkal elsősorban vigyék előre mezőgazdaságunk gépesítését. Emellett azonban gondoskodnunk kell mindazokról a kisebb gépekről és eszközökről is, amelyek a termelőszövetkezetekben, az állami gazdaságokban, de az egyéni gazdálkodást folytató dolgozó parasztság termelésében is szükségesek. Tervberuházásaink és költségvetésünk ennek a szükségletnek ellátásáról is gondoskodik.

A mezőgazdasági szakoktatás fejlesztésének alapjait már ebben az évben leraktuk. A jövő költségvetési évben azt a feladatot kell megoldanunk, hogy újabb mezőgazdasági technikumokat és tanfolyamokat szervezünk, és a szakoktatás minden fokán emeljük az oktatás színvonalát. Ennek legfőbb feltétele, hogy oktatási intézményeink számára mindenütt lehetővé tegyük a legnagyobb arányú gyakorlati oktatást, ami viszont tangazdaságaink fejlesztését követeli meg.

További feltétele az oktatási színvonal emelésének az, hogy eddig kiadott tankönyveinket tovább javítsuk, és támaszkodva a Szovjetunió hatalmasan fejlett szakoktatásának példájára és eredményeire, ezekből minél többet meg is valósítsunk a mi iskoláinkban.

A tárca költségvetésének kiemelkedően legnagyobb tétele a szakoktatás fejlesztésére fordítandó közel 110 millió forintos összeg. Ez a hatalmas összeg a nép államának bőkezű segítsége ahhoz, hogy mezőgazdasági szakoktatásunkat soha nem ismert színvonalra emeljük és ezzel egyre növekvő mértékben emeljük termelésünk szintjét.

A mezőgazdasági kutatómunka jelentőségét nem szükséges részletesen indokolni. A Szovjetunió példája azt mutatja, hogy a mezőgazdaság fejlesztésében – együttműködve a termelésben dolgozókkal – megkülönböztetett nagy szerepük van a tudomány munkásainak. Kutatóintézeteinket már a most záródó évben is nagy arányban fejlesztettük. A jövő évben az a feladatunk, hogy a tudományos munka és a termelés gyakorlata között eleven kapcsolatot teremtsünk, és a kutatómunkát közvetlenül a termelés céljainak szolgálatába állítsuk. Kereken 30 millió forintot irányoz elő költségvetésünk a tudományos munka vitelére és fejlesztésére azokon a nagy összegű beruházásokon kívül amelyek tervberuházásaink keretében vannak biztosítva. Elmondhatjuk, hogy a kutatómunka megszervezésével, anyagi szükségleteinek biztosításával minden feltételt megteremtettünk ahhoz, hogy a mezőgazdasági kutatómunka a következő években az eddiginél nagyobb eredményeket érjen el. A mezőgazdasági tudomány munkásain, kutatóinkon múlik, hogy ezeket az eredményeket valóban el is érjék. Kutatóink törekvései és az utóbbi időben tapasztalható kezdeményezéseik várakozásainkat biztatóan alátámasztják.

T. Országgyűlés! Ilyen módon biztosítva mezőgazdasági termelésünk fejlesztésének legfőbb eszközeit, a mezőgazdasági termelés minden ágában jelentékeny fejlődést lehet és kell elérnünk a következő esztendőben. Növénytermelésünk fejlesztésének követendő útját meghatározta a növénytermelés fejlesztéséről szóló minisztertanácsi határozat. A kitűzött célt, a magasabb termés elérését közvetlenül is szolgálja költségvetésünk azzal, hogy a minőségi vetőmagvak széles körű elterjesztésére, műtrágya beszerzésére, a gépi munka elterjesztésére több mint 80 millió forint összegben közvetlen segítséget is nyújt. Ez a 80 millió forint közvetlen segítség és kedvezmény formájában biztosítja azt, hogy javítsuk növénytermelésünk agrotechnikai módszereit, és az elérendő fokra emelhessük a terméshozamokat.

Állattenyésztésünk fejlesztésének feladatait és az alkalmazandó módszereket az állattenyésztés fejlesztéséről szóló minisztertanácsi határozat szintén meghatározta. E téren is nagyszabású beruházásaink mellett a költségvetés szintén több mint 80 millió forinttal nyújt közvetlen segítséget az állattenyésztés színvonalának emeléséhez. A jó minőségű tenyészállatok beszerzésével, az állategészségügy fejlesztésével, a mesterséges megtermékenyítés kiterjesztésével a költségvetés tételei alátámasztják és biztos alapokra helyezik azt a munkát, amelyet a minisztertanácsi határozat útmutatása szerint a jövő évben el kell végezni.

Kertgazdálkodásunk terén különösen sok a tennivalónk. Mind zöldségtermelésünk, mind gyümölcs- és szőlőtermelésünk terén nagyfokú az elmaradás, és mezőgazdaságunknak ez az ága mind ez ideig elmaradt tervfeladatainak teljesítésében. A kertgazdaság fejlesztésére is jelentékeny beruházási összegeket áldozunk, emellett a szakoktatás terén is különös gondot fordítottunk a kertészet fejlesztésére. A következő évben azt a feladatot kell teljesítenünk, hogy kertgazdaságunk termelését is felemeljük arra a fokra, amelyet az ötéves tervben előirányzott célok elérése megkövetel. A költségvetésben e célra előirányzott összegek felhasználásával e feltételeknek egy része biztosítva van.

További feladat azonban, hogy emeljük kertgazdaságunk szervezettségét, részben a szocialista szektor kertgazdasági termelésének a kiterjesztésével, részben pedig a termelési szerződések megkötésével. Ez év őszén mindenütt, a városok és az iparvidékek övezetében már eddig is, különös gondot fordítottunk a kertészeti termelésre, ezt a jövő évben a termelés közvetlen irányításával és támogatásával tovább kell fokoznunk. Erdőgaz-

daságunknak az a része, amely az állami erdők területére esik, az állami erdőgazdaságok megszervezésével szilárd alapokra helyeződött és termelésünk fejlesztése, az erdőtelepítés, a jobb erdőművelés, a nagyobb mennyiségű fa termelése az állami erdőgazdaságok üzemegységeiben biztosítva van. Külön feladatunk azonban az, hogy a magán- és közbirtokossági erdők erdőgazdálkodását előbbrevigyük, és különösen az, hogy az ország fásítását az erdőterületeken kívül is minél nagyobb mértékben fokozzuk. A fásítás céljaira a költségvetés 15 millió forintot irányoz elő. Ez a jelentékeny összeg azt a célt szolgálja, hogy facsemetét bocsássunk rendelkezésére minden olyan közületnek és gazdaságnak, amely egyébként nem hasznosítható területen fásítást, telepítést végez. A minisztérium feladata gondoskodni e csemeték előállításáról, és egyben kidolgozni azokat a fásítási terveket, amelyek teljesítésével évről évre növelhetjük erdőinken kívül is országunk faállományát.

A mezőgazdasági igazgatás szervezete a helyi tanácsok megalakulásával nagymértékben kiszélesedett. A járási tanácsok mezőgazdasági osztályainak megszervezése, továbbá a városok és községek mezőgazdasági osztályának, illetve mezőgazdasági előadóinak beállítása a tanácsok keretébe azt jelenti, hogy a mezőgazdaság irányító szervezete kiegészül egészen a községekig. Ez megteremti a lehetőségét annak, hogy a mezőgazdaság irányító munkáját a minisztériumtól le az egyes termelőig, az egyes gazdaságig hatásosabbá és eredményesebbé tegyük. Maga a tanácsok megalakulása és az igazgatási szervezet kiszélesítése már eredményeket mutathat fel. A további eredmények elérésének az a feltétele, hogy a minisztérium helyesen irányítsa és fejlessze a megyei, járási, városi és községi szervek munkáját, és kiküszöbölje az e téren még mindig tapasztalható és többek által indokoltan szóvá is tett bürokráciát és elérje azt, hogy minden mezőgazdasági kérdésben vagy helyben a községben és a tanácsban, vagy a járásban megtörténjenek mindazok az intézkedések és döntések, amelyekre a helyi termelőmunkának szüksége van.

Ezért fokozott harcot kell folytatnunk a bürokratikus módszerek ellen, és arra kell nevelni a mezőgazdasági igazgatás szervezetét, hogy bátor egyéni kezdeményezéssel, az egyéni felelősség maradéktalan alkalmazásával biztosítsa a kormány és ezen belül a földmívelésügyi minisztérium által meghatározott helyi feladatok eredményes végrehajtását.

T. Országgyűlés! Mezőgazdasági termelésünk színvonalának emelése népgazdaságunk egyik döntő kérdése. Az előttünk fekvő költségvetés arról tanúskodik, hogy kormányunk ennek tudatában irányozta elő a földmívelésügyi minisztérium költségvetését. Ez a költségvetés bőségesen biztosítja mindazokat az anyagi feltételeket, amelyek mezőgazdaságunk fejlesztésének munkájához szükségesek. Ez a költségvetés magában foglalja azt a rendkívüli arányú támogatást, amelyet a dolgozó nép állama a mezőgazdaság fejlesztéséhez nyújt. Kifejezi ez a nagyarányú állami segítség fejlődő iparunknak és munkásosztályunknak nagyszabású támogatását a mezőgazdaság fejlesztése érdekében. Dolgozó parasztságunk ennek a költségvetésnek a számaiból is érezheti, hogy a vezető munkásosztállyal szövetségben gazdája lett az országnak. Nem kétséges, hogy a gondoskodásnak megfelelően a mezőgazdaság irányításának minden munkatársa, az állami gazdaságok és a gépállomások minden dolgozója, a termelőszövetkezetek minden tagja és dolgozó parasztságunk egésze a maga szorgalmával veszi ki részét terveink teljesítésének, mezőgazdaságunk szocialista építésének munkájából, követve a Magyar Dolgozók Pártja útmutatását és népünk szeretett vezérét, Rákosi Mátyást. (*Hosszan tartó lelkes, ütemes taps.*)

# Szocialista falvaink kérdései*

## *Bevezetés*

Termelőszövetkezeti mozgalmunk növekvő fejlődésének eredményeképp 1951. március 10-re 250 olyan község van az országban, amelyben a község földművelő lakosságának több mint 70%-a belépett a termelőszövetkezetbe. E községek közül kiemelkedik 4 különösen nagy határú és nagy mezőgazdasági lakosságú község, amelyek Magyarország első szocialista városai. Ezek: Túrkeve 34 ezer hold területtel, Karcag 67 ezer holddal, Kisújszállás 35 ezer holddal és Mezőtúr 71 ezer holddal, összesen kereken 207 ezer kat. hold területtel.

Termelőszövetkezeti községeink kialakulásának két jellegzetes szakaszát kell megkülönböztetnünk. Az 1950. évi őszi felfejlődés során, tehát augusztustól decemberig 36 szocialista község létesült az országban, amelyekre jellemző, hogy elszórtan az ország különböző vidékein jöttek létre, és nagyobb részük a Dunántúlra esik. Ezzel szemben a téli felfejlődés időszakában – bár szám szerint többségük továbbra is a Dunántúlra esett – a legjelentékenyebb, a legnagyobb szocialista községek az Alföldön és az Alföld északi szélén keletkeztek. Általában különbség van a dunántúli és az alföldi szocialista községek kialakulása között, s bár szám szerint a dunántúliak vannak túlsúlyban, a fejlődés szempontjából nagyobb jelentőségűek az Alföldön létrejött szocialista községek, különösen a nagy szocialista városok.

Azok a falvaink, amelyekben a falu földművelő lakosságának több mint 70%-a belépett a termelőszövetkezetbe, még természetesen nem következetesen szocialista jellegű falvak. Maga a III. típusú termelőszövetkezet sem következetesen szocialista jellegű gazdaság, de ezenkívül az ilyen falvak egész gazdasági és társadalmi jellege is még igen sok kapitalista maradványt megtartott (kulákság maradványai, ipari és kereskedelmi magánvállalatok stb.). Ennek ellenére helyesen nevezhetők e falvak szocialista falvaknak, miután fejlődésükben megtörtént a döntő fordulat, döntővé váltak a szocialista tényezők, s az ilyen falvak további fejlődésének a kérdése többé nem a szocialista fejlődés útjára való rátérés, hanem maga a szocialista fejlődés előrehaladása.

Szocialista községeink jelentősége nem egyszerűen annyi, hogy termelőszövetkezeti mozgalmunk kiterjedése, a mezőgazdaság szocialista építése egy-egy területen más területeket meghaladó mértékben kiszélesedett. Szocialista községeink jelentősége messze meghaladja termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlesztésének általános jelentőségét. Szocialista községeinket a tömeges kollektivizálás előkészítésének a fő formájaként kell tekintenünk. Ezért szocialista községeink kialakulásának értékelése, a kialakulásukat eredményező okok elemzése, valamint a további szocialista községek létrehozásához szükséges feltételeinek vizsgálata mezőgazdaságunk szocialista fejlesztésének legfőbb kérdése.

## *I. Szocialista községeink jelentősége mezőgazdaságunk szocialista fejlesztésében*

Mezőgazdaságunk szocialista fejlesztésének követelményét, a fejlesztés feltételeinek a kérdését, valamint a fejlesztés legfőbb feladatait a párt II. Kongresszusának határozata az alábbiakban határozza meg:

„Országunk iparosításának további sikeres folytatása és meggyorsítása, ötéves tervünk megvalósítása megköveteli az ipar és a mezőgazdaság fejlődése közötti aránytalanság felszámolását, a mezőgazdasági árutermelés jelentékeny emelését, ami csak a nagyüzemi mezőgazdasági termelésre való fokozatos áttérés útján lehetséges.

Ennek az áttérésnek megvannak a legfontosabb tárgyi feltételei:

*a*) Az egész gyáripar a népi demokrácia államának kezén van, és mind nagyobb mértékben el tudja látni a mezőgazdaságot a nagyüzemi termeléshez szükséges gépekkel, felszereléssel, műtrágyával.

*b*) A mezőgazdaság gépesítésének gócpontjait, az állami gépállomások hálózatát a népi demokrácia állama megteremtette és egyre jobban fejleszti.

*c*) Az állami gazdaságok, bár szervezetileg még gyengék, mint mintagazdaságok komoly segítséget nyújthatnak és fognak is nyújtani a parasztságnak a tudományos termelési módszerek alkalmazásánál a mezőgazdaságban.

*d*) A mezőgazdasági termelőszövetkezeti mozgalom megindult, és komoly sikereket ért el: az ország szántóterületének több mint 10%-a (közel 1 millió kat. hold) van 145 ezer termelőszövetkezetbe tömörült parasztcsalád kezén. Egyes vidékeken egész községek és mezőgazdasági városok földművelő népének többsége, sőt egész dolgozó parasztsága lépett a termelőszövetkezeti útra. A szegényparasztság után a középparasztság legfelvilágosodottabb része is kezd a termelőszövetkezetek felé fordulni.

* Előadásvázlat gépelt kézirata. 1951. március 30. EFB 2946.

E legfontosabb tárgyi feltételek azonban magukban véve még nem elegendők a nagyüzemi mezőgazdasági termelésre való áttéréshez, ehhez a dolgozó parasztság szívós, türelmes meggyőzése is szükséges.

A dolgozó parasztoknak a termelőszövetkezetekbe való belépésénél a legszigorúbban szem előtt kell tartani az önkéntesség elvét. A dolgozó parasztoknak, köztük a középparasztoknak, különféle eszközökkel meg kell könnyíteni a termelőszövetkezetekbe való tömörülést, így a jelenleg legfejlettebb, III. típusú termelőszövetkezetek mellett lehetővé kell tenni az I. és II-es típusú szövetkezetek alakítását, biztosítani kell a bevitt föld után földjáradék fizetését, a beadott állatok árának megtérítését egy év alatt a törvényes előírások szerint, a háztáji gazdaságról, a személyes tulajdonban maradó állatokról szóló törvényes rendelkezések szigorú betartását. A termelőszövetkezetek fejlesztésére elengedhetetlenül szükséges a kulákok további elszigetelése, a falusi kizsákmányolók elleni harc következetes folytatása, nemcsak az állam eszközeivel, hanem maguknak a dolgozó parasztoknak cselekvő részvételével. A termelőszövetkezetek nagyarányú fejlesztésénél szükséges, hogy a munkásosztály sokoldalú segítséget nyújtson a dolgozó parasztságnak."

Szocialista községeink kialakulásának legfőbb jellemzője, hogy a kongresszus határozatában megállapított tárgyi feltételek alapján helyi munkával elérték azt, hogy megteremtették a dolgozó parasztság meggyőződésének további feltételeit, és ezzel elérték a dolgozó parasztság túlnyomó többségének a szövetkezetbe való belépését. Szocialista községeink kialakulásának tehát az a jelentősége, hogy példát mutat, döntő bizonyítékot nyújt arra nézve, hogy a mezőgazdaság szocialista fejlesztésének meglévő tárgyi feltételei mellett lehetséges, elérhető az, hogy a dolgozó parasztság meggyőzésének helyes és eredményes eszközeivel községenként, sőt városonként az egész dolgozó parasztság termelőszövetkezetekbe lépjen. Nagyszámú szocialista községeinknek, különösen szocialista városainknak a legfőbb jelentősége tehát az, hogy bebizonyították: a fejlődés jelenlegi szakaszán nemcsak részleges szocialista fejlődés lehetséges, hanem az ország egy-egy területén egész községek szocialista átalakulása.

Szocialista községeink példája különböző jelentőségű az őszi fejlesztés szakán és a téli fejlesztés időszakában.

Az őszi fejlesztés során kialakult szocialista községek példája azt mutatja, hogy a mezőgazdaság szocialista fejlesztésének országunkban általában meglévő tárgyi feltételei alapján és a párt országosan érvényesített parasztpolitikája alapján, különleges helyi előkészítés és tervszerű helyi fejlesztés nélkül is az ország számos községében szocialista községek alakultak. Ez azt jelenti, hogy a fejlődés mai szakán a nagyobb arányú, szélesebb területre kiterjedő, tömegesebb szocialista fejlesztés feltételei érőben vannak, és szükségszerű követelmény, hogy ezek a feltételek a szocialista községek kialakításának tervszerű helyi előkészítése nélkül is egyes esetekben szocialista községek alakítására vezetnek.

A téli fejlesztés jelentősége pedig az, hogy a nagyobb szocialista községek kialakulása és kisebbek nagyszámú létrejötte azt bebizonyította, hogy a fejlesztés tárgyi feltételeinek alapján, tervszerű helyi munkával, a fejlesztés különleges helyi előkészítésével szocialista községek kialakítása nagyobb arányban és nagyobb községekben, városokban is lehetséges.

Az alapvető kérdés az, hogy melyek a legfőbb tényezői, melyek a különleges feltételei szocialista községek és városok létrehozásának?

1. A tényezők egyik csoportja a szocialista fejlesztés objektív feltételeiben keresendő. Mint a párt határozata megállapítja, az áttérés legfontosabb tárgyi feltételei általában megvannak országunkban. Mégis különbség van az ország egyes vidékei között a tekintetben, hogy ezek a tárgyi feltételek milyen mértékben vannak biztosítva, ami másfelől azt jelenti, hogy a dolgozó parasztság meggyőződésének kialakulásában ezek a tárgyi feltételek milyen szerepet játszanak.

Megállapítható, hogy szocialista községek kialakulása, a termelőszövetkezeti mozgalom nagyszabású kiszélesedése olyan területeken következett be, ahol e tárgyi feltételek nagyobb mértékben megvannak, mint általában az országban, ennélfogva hatásuk különösen érvényesül a dolgozó parasztság meggyőződésének kialakításában. Ezek közül legfontosabb a gépállomások munkája és a korábban megalakult és már egy gazdasági éven keresztül működő termelőszövetkezetek eredményei.

*a*) A gépállomások munkájának legfőbb jelentősége az, hogy rendelkeznek akkora gépi erővel, amennyi elegendő körzetük szántóterülete nagyobb részének a gépi megművelésére. Maga a gépállomások léte és teljesítőképességük olyan megnövekedése, hogy képesek körzetük területének nagyobb részét gépi erővel megművelni, lehetővé teszi azt, hogy egész községek szocialista községekké alakuljanak át. További jelentősége a gépállomásoknak az, hogy a gépi munka előnyeit, jobb minőségét, a munka gyorsabb elvégzését a gépállomások minden hibája, a munkájukkal szemben támasztható minden kifogások ellenére, a dolgozó parasztság megismerte és előnyeit kétségbevonhatatlanul tapasztalta. Szolnok megye élenjáró szocialista fejlődésének egyik tényezője az, hogy a gépállomási hálózat ebben a megyében a legsűrűbb, és a gépállomásoknak a teljesítőképessége ebben a megyében a legnagyobb.

*b*) A másik kiemelkedően fontos tényező a régebbi termelőszövetkezetek által elért eredmény. Bebizonyosodott, hogy a dolgozó parasztság meggyőzésének, a mezőgazdaság szocialista fejlesztésének egyik legfőbb tényezője a termelőszövetkezetek eredményes termelése, jó termelőmunkája. E tekintetben egyformán jelentősége van annak, hogy a termelőszövetkezeti tagok milyen jövedelemben részesülnek termelőszövetkezetben végzett munkájuk után, és annak is, hogy a termelőszövetkezet milyen arányban fejleszti gazdaságát, milyen beruházásokat eszközöl, milyen tartalékokat gyűjt, mint a tagság további jövedelmének legfontosabb alapját. Ez teszi érthetővé, hogy az ország első szocialista városa Túrkeve lett. A túrkevei fejlődés, elsősorban az ország legnagyobb termelőszövetkezete, a Vörös Csillag termelőszövetkezet jó gazdálkodásának, helyes munkaszervezetének, kiváló terméseredményeinek és magas jövedelemrészesedésének köszönhető.

2. Szocialista községek kialakulásának másik tényezője az objektív feltételek mellett az áttérés további feltételeink a megteremtésében, a sikeres, eredményes meggyőzés munkájában, illetve módszereiben lelhetők fel. Mindenütt, ahol a szocialista fejlesztés nagyobb arányokat öltött, és egész községek, városok szocialista átalakulását eredményezte, a meggyőzés sikeres eszközeit és módszereit alkalmazták. Ezek közül a legfontosabbak a következők:

*a*) A régebbi termelőszövetkezetek eredményeinek tudatosítása. Mindenütt, ahol a termelőszövetkezetek jó eredményeket értek el, s ezt a párt agitációs munkája és emellett maguknak a termelőszövetkezeti tagoknak a felvilágosító népnevelő munkája széles körben tudatosította is, nagyarányúvá vált a szövetkezetekbe való belépés, és ez vezetett az egész község, az egész város dolgozó parasztságának a meggyőzésére.

*b*) Fontos tényező a fejlesztés vitelében, a tömegesebb fejlesztés feltételeinek megteremtésében az, hogy a fejlettebb III. típusú szövetkezetek mellett a felvilágosítás és agitáció figyelmet fordított az alacsonyabb fokú I. és II. típusú szövetkezetek alakítására, és lehetővé tette ilyen alacsonyabb fokú szövetkezetek széles körű alakítását. Ez volt egyik legfőbb tényezője annak, hogy a középparasztság is helyileg tömegesen lépett a termelőszövetkezetekbe.

*c*) A szocialista gazdálkodásra való áttérés feltételeinek a megteremtésében, az eredményes meggyőzésben leghatásosabb tényezőnek bizonyult a felvilágosító és agitációs munka központosítása egy-egy olyan községre, amelyben a fejlesztés feltételei egyébként is a legnagyobb mértékben biztosítva voltak. A legnagyobb eredményt biztosította szocialista községeink kialakításában, hogy nemcsak a helyi erők, hanem egy-egy egész megye pártmunkája ráirányult egy-egy választott község meggyőzésére, ami minden esetben eredményesnek bizonyult, és szocialista községek létrehozását eredményezte. Különleges jelentősége van ebből a szempontból Mezőcsát szocialista átalakulásának. Ebben a községben a szocialista fejlesztés objektív feltételei nem voltak nagyobb mértékben biztosítva, mint általában az országban. A gépállomások munkája ugyan rendelkezésre állt, azonban a helyi termelőszövetkezetek nem értek el az átlagosnál jobb eredményt, mégis helyes felvilágosító munkával és az erők központosításával sikerült ezt a községet is egészében szocialista községgé alakítani.

3. A szocialista községek alakításában elért eredményeket úgy kell tehát értékelnünk, hogy általában bebizonyították a szélesebb, tömegesebb szocialista fejlesztés lehetőségét és eredményeik, alkalmazott módszereik alkalmasak arra, hogy az ország más vidékein is szocialista községek alakítására vezessenek. Mélyrehatóbban megvizsgálva szocialista községeink kialakulásának tényezőit, továbbá a szocialista községeknek az áttérés után kialakult viszonyait, szocialista községeink helyzetét és létrehozásuk érdekében alkalmazott módszereket azonban mégsem értékelhetjük egyértelműen és általánosan helyesnek és eredményesnek. Egészben véve és döntően eredményes és helyes volt az az út, amelyen a község szocialista átalakulását elérték, részleteiben és következményeiben azonban olyan hibák, hiányosságok és fogyatékosságok voltak az alkalmazott módszerekben, amelyeket csak megfelelő módon kijavítva lehet más területeken is alkalmazni.

*a*) Eddig létrejött szocialista községeinkben a kialakulásukra vezethető feltételek és módszerek tekintetében feltétlenül pozitívan kell értékelnünk azt, hogy helyesen alkalmazták a meggyőzés módszereit, helyesen választották ki a szocialista átalakításra legalkalmasabb községeket, és legfőképp helyes volt az a módszer, hogy a fejlesztés általános agitációján belül egy-egy kiválasztott községre összpontosították a legnagyobb erőket. Másik pozitív tényezője az elért fejlesztésnek az, hogy az őszi felfejlesztéstől eltérően a téli felfejlesztés idején egy-egy megye politikai vezetése megtervezte a fejlesztést, tervszerűen kiválasztotta a szocialista áttérésre alkalmas községeket és az összes erők számbavételével súlypontosan ideirányította meggyőző és felvilágosító munkáját.

*b*) Hiányossága és hibája volt azonban az előkészítésnek az, hogy csak a felvilágosítás és az agitáció irányát, módját és súlyát tervezték meg, viszont kihagyták a tervezésből a megnövekedett, illetve új szövetkezetek gazdálkodásának a kérdéseit, egészséges gazdasági egységek kialakításának a feladatát. Ennek az lett a következménye, hogy még ott is, ahol általános tagosítást hajtottak végre, a megnövekedett, illetve új termelőszövetkezetek gazdálkodásának nem a legkedvezőbb, hanem viszonylag bonyolult és rendezetlen feltételei alakultak ki.

A másik hiányossága és hibája volt az újabb szövetkezeti községek kialakításának az, hogy meg nem engedhető engedményeket tettek az agitáció során a szövetkezetbe belépők felé. Ilyen eredmények voltak az I. típus helytelen értelmezése, valamint egyes termelőeszközök bevitelének laza kezelése (állatok, takarmány, vetőmag stb.).

Szocialista községeinkben ennek következtében ma az a helyzet, hogy létük legfőbb bizonyítéka a szélesebb, tömegesebb szocialista fejlesztés lehetőségének, viszont konkrét viszonyaik rendezetlenek, és a nagyüzemi szocialista gazdálkodás feltételeit igen kismértékben, igen kezdetleges fokon teremtették meg. Ez teszi szükségessé azt, hogy a fejlesztés következő szakaszán nem további szövetkezetek alakítására, nem további szocialista községek kialakítására, hanem a már létrejött szocialista községek megszilárdítására, gazdálkodásuk fejlesztésére kell elsősorban irányt vennünk. Az eddig kialakult szocialista községek fejlesztése, gazdálkodásuk megszilárdítása az a következő feladat, amely egyrészt az elért eredmények megszilárdulását szolgálja, másrészt pedig a további fejlesztés előfeltétele.

## *II. A szocialista falvak és városok fejlesztésének kérdései*

Szocialista községeink fejlesztésének alapkérdése az, hogy útmutató példaként kell állniok többi községeink, egész dolgozó parasztságunk előtt, ezért fejlesztésüket különleges gondossággal, összes alapvető kérdéseik fejlesztésével a lehető leggyorsabb ütemben kell biztosítanunk. E fejlesztés felveti mindazokat a kérdéseket, amelyek későbbi fokon az egész ország mezőgazdaságának, az egész mezőgazdaság szocialista fejlesztésének a kérdései.

1. A fordulat bekövetkezte azonnali gyökeres változást idézett elő a szocialista falvakban: az egyén érdeke azonossá válik a közösség érdekével, ez azonban még nem vált tudatossá a falu dolgozó parasztságában. Ezért még jelentékeny kapitalista maradványok állnak fenn, ezek ellen harcot kell folytatni, hogy kialakuljon a falu szocialista termelőszövetkezeti parasztsága.

*a*) A legfőbb kapitalista maradvány a magántulajdon és a dolgozó parasztoknak a magántulajdonhoz kapcsolódó megszokott viszonya. A magántulajdonnal szemben a szövetkezeti közös vagyon megbecsülésére és annak felismerésére kell rávezetni a szocialista falvak dolgozó parasztságát, hogy a szövetkezeti vagyonnak is maga a szövetkezeti tagság a gazdája. Ez a feladat bonyolulttá válik azáltal, hogy ilyen nevelő, tudatosító munkát a föld magántulajdonának elvi fenntartása és a földjáradék tényleges fizetése mellett kell folytatni. Megkönnyíti viszont a nevelő munkát, hogy maga a fordulat máris meggyengítette a magántulajdonhoz való viszony régi alapjait, és megteremtette a legfőbb feltételét annak, hogy a dolgozó parasztság tudatában a magántulajdon átadja a helyét a föld szocialista tulajdonának.

*b*) További kapitalista maradvány a szövetkezeti gazdaságon belül is a kisüzemi munkamódszerek alkalmazása és olyan családi vagy a kapitalizmusból fennmaradt csoportos munkavégzés, ami akadálya a szocialista munkaszervezet kialakításának.

*c*) Külön kérdés: az I. típusnak szocialista fejlesztése.

A kapitalista maradványok elleni harcnak két legfőbb eszköze van. Az egyik a munkaegység, a munkaegységgel való számolás maradéktalan bevezetése és ennek alapján a munka szocialista szervezetének, döntően a brigádoknak a kialakítása és a gazdálkodás területének a brigádokra történő elosztása. A másik tényező a gépesítés, a gépi munka fejlesztése. Alapvető jelentősége van e téren a traktormunkának, azonban országunk fejlődési viszonyaihoz képest maga a traktor nem tölti be ugyanazt a szerepet a szocialista fejlesztésben, mint a Szovjetunióban betöltötte. A mi viszonyaink között döntőbb jelentősége van a munkagépek beállításának, ezért szövetkezeti gazdaságaink gépesítésében erre kell venni az irányt.

2. A fordulat alapján a kapitalista maradványok felszámolásáért folytatott harcban, szocialista falvaink fejlesztésében arra kell irányt venni, hogy a kollektív gazdaságot megszilárdítsuk, szocialista fejlesztésüket előbbrevigyük. Ezt kell szolgálnia a termelés minden tényezőjének.

*a*) Az alapkérdés a termelőeszközök bevitele a szövetkezetbe. A feladat az, hogy az előírt szabályoknak megfelelően a tagok a termelőeszközöket bevigyék a szövetkezetbe. A másik feladat pedig az, hogy a kinn maradó termelőeszközök, a háztáji gazdaság területe tekintetében a fejlesztés munkája során figyelembe vegyük a helyi viszonyokat, a kialakult hagyományos helyzetet, nehogy a termelőeszközök bevitele azokon túl érintse a tagság háztáji gazdaságát, szőlő- és veteményes földjét, mint amennyi a háztáji gazdaságok fenntartásához, azok termelésének biztosításához és a tagság meggyőződésének helyes kialakításához szükséges.

*b*) A szocialista falvakban új tagosítási feladatok állnak elő, amelyek eltérőek a részben termelőszövetkezeti falvak tagosítási problémáitól. A feladat olyan határrendezés végrehajtása, amely a nagyüzemi gazdálkodás követelményeinek megfelelően alakítja ki a szövetkezeti gazdaság tábláit, alkalmassá teszi a határt a füves vetésforgós rendszer bevezetésére, és kialakítja azokat a gazdasági telepeket, amelyek a nagyüzemi gazdálkodáshoz szükségesek.

A szocialista községek tapasztalatai és a végrehajtott általános tagosítás eredményei világosan bebizonyították, hogy a szocialista községekben nagyon kezdetleges feltételei vannak csak biztosítva a társas nagyüzemi gazdálkodásnak. Bebizonyosodott, hogy maga a tagosítás még csak részben teremti meg az igazi nagyüzemi gazdálkodás, a fejlettebb szocialista gazdálkodás feltételeit. További feltétel a helyes gazdálkodási egységek kialakítása, más szóval szocialista földrendezés. Csak ennek alapján lehetséges egészséges, fejlődőképes szocialista nagyüzemeket létesíteni, és gazdálkodásunkban a füves vetésforgót, az erdősávokat és a szocialista gazdálkodás egyéb fejlett technikai módszereit alkalmazni. Az eddig kialakult szocialista községekben tehát szorosan egymáshoz kapcsolódó, egymás után következő feladat az általános tagosítás végrehajtása ott, ahogy ez még nem történt meg, ezt követően szocialista földrendezés az egyes szövetkezetek rendezésével, általában szövetkezetek egyesítésével, helyenként pedig szövetkezetek szétválasztásával. Ezt követő feladat a füves vetésforgó és a nagyüzemi szocialista gazdálkodás fejlett technikai módszereinek általános bevezetése.

*c*) Döntő kérdés az üzemnagyság megfelelő elérése. Nagyobb falvak esetén helyes tendencia egy szövetkezet a faluban. Kisebb falvak esetén azonban máris irányt kell és lehet venni arra, hogy esetleg két vagy több falu együttesen alkosson egy termelőszövetkezetet, nagyobb falvakban és városokban pedig természetesen több szövetkezetet.

Az üzemnagyság kérdésében követendő irányelv az, hogy el kell kerülni az apró, a nagyüzemi gazdálkodás kialakítására eleve alkalmatlan szövetkezetek kialakítását, ami azt jelenti, hogy legalább 500 holdat el kell érni a szövetkezet területének. Másrészt el kell kerülni a különösen nagy szövetkezetek alakítását is. A 3–4000 kat. hold terület az a maximum, ameddig egészséges, egységes, jól vezethető szövetkezetet lehet alakítani. Ezen felüli nagyságú szövetkezet gazdálkodása csak úgy lehetséges, ha üzemrészekre bontjuk, ami különleges szervezési, üzemgazdasági kérdéseket vet fel. Ezért el kell kerülni újabb olyan nagy szövetkeztek alakítását, mint a túrkevei Vörös Csillag stb.

*d*) A gépállomás munkája és a termelőszövetkezetnek a gépállomáshoz való viszonya az a következő döntő tényező, ami a kollektív gazdaság kialakítását és megszilárdítását szolgálja. Szocialista falvainkban el kell érni, hogy a gépállomások ne csak gépi bázisai legyenek a kollektív gazdaságnak, hanem általános üzemi bázisai is, amelyek a szövetkezeti gazdaság minden üzemgazdasági kérdésében döntő segítséget nyújtanak a termelésnek, és megteremtik a magasabb technika alkalmazásának feltételeit.

*e*) A háztáji gazdálkodással kapcsolatban az irányelv az, hogy a háztáji gazdaság körét meghaladó termelőeszközöket, földet, állatokat feltétlenül be kell vinni a szövetkezeti gazdaságba. A szocialista falvak kollektív gazdaságának fejlesztése és a dolgozó parasztság szocialista nevelése érdekében azonban kettős probléma és feladat merül fel. Egyik: harcot folytatni azért, hogy a háztáji gazdaság megengedett keretén felül minden termelőeszközt ténylegesen bevigyenek a szövetkezeti tagok, a másik pedig az, hogy ne számolják fel háztáji gazdaságukat, hanem a saját fogyasztási szükségletük minél nagyobb arányú ellátásának biztosítására a megengedett keretek között háztáji gazdálkodást folytassanak és különösen gondoskodjanak háztáji állataik takarmányozásának részleges ellátásáról.

4. A szocialista falvak fejlesztésének további kérdése: az egész község gazdasági életének alakulása a fordulat után. Maga a fordulat döntően átalakítja a község gazdasági életét. A szövetkezet gazdagodása egybeesik a község gazdagodásával, ezért a szövetkezeti akkumuláció, a szövetkezeti alapok növelése a legfőbb forrása és feltétele az egész falu gazdagodásának, fejlődésének, felvirágoztatásának.

*a*) Új kérdés a szocialista falvakban a községi legelők, erdők, bányák stb. kezelése. Mezőgazdaságunk szocialista építésének jelenlegi fokán még a fordulat után is a községi erdők, legelők, homok-, kavicsbányák, nádasok stb. hasznosítása a község feladata. Irányt kell azonban venni arra, hogy e községi javak hasznosításában mindinkább összekapcsolódjék a község közigazgatási vezetése és a termelőszövetkezet vezetése. Ugyanilyen irányban kell fejleszteni a községi apaállatokkal való gazdálkodást is.

*b*) Külön kérdés szocialista falvaink ipari tevékenységének a fejlesztése. A fejlesztés iránya kettős. Szükséges, hogy az ipari tevékenység minél nagyobb része a termelőszövetkezet keretébe illeszkedjék, különösen azokban az iparágakban, amelyek szorosan a mezőgazdasági termeléshez kapcsolódnak. Egyéb ipari tevékenység pedig, amely nem szervezhető állami ipari vállaltok keretébe, külön ipari termelőszövetkezetek keretei között folyjék.

*c*) A falu kereskedelmi életét illetően alaptényező a földműves-szövetkezet. Szocialista falvainkban el kell érni, hogy minden kereskedelmi tevékenységnek a földműves-szövetkezet legyen a szerve, egyformán a szövetkezeti gazdaság egészére és a szövetkezeti tagságra vonatkoztatva.

5. A fordulat alapján, a kollektív szövetkezeti gazdaság kifejlesztése alapján új lehetőségei és feladatai nyílnak meg a község kulturális életének a fejlesztésében. E tekintetben a kulturális fejlődés iránya kettős:

*a*) A fordulat alapján, a szövetkezeti tagság alapján megteremtődnek az anyagi feltételei a falu gyökeres kultúrforradalma bekövetkezésének. Az iskola, az állami szervek és a tömegszervezetek kultúrmunkája mellett

maga a termelőszövetkezet a kultúrfejlődés és a kultúrmunka alapvető kerete, s lehetővé teszi, hogy minden korábbinál nagyobb arányú és mélyrehatóbb harc indulhasson meg a kulturális elmaradottság és a kultúrfejlődést gátló hagyományok, maradiság ellen.

*b*) A másik irányelv a szocialista falu kultúrfejlődésében az, hogy a kultúrforradalom úgy menjen végbe, hogy tiszteletben tartsa a haladást nem gátló néphagyományokat, sőt azokhoz kapcsolódva alakítsa ki a falu új kultúráját, a Szovjetunió közvetlen példáját követve.

6. A szocialista falu megváltozott gazdasági alapjai és megváltozott művelődési lehetőségei alapján megnyílik a lehetősége olyan nagyobb szabású községrendezésnek, amely egyfelől alkalmas arra, hogy falvaink elmaradottságát megszüntesse, másfelől pedig a falu kulturális, szociális beruházásait tervszerűvé tegye. A községrendezésnek ki kell terjednie nemcsak a közintézmények, igazgatási, szociális, kulturális létesítmények elhelyezésére és kiépítésére, hanem a lakóházak, háztáji kertek, községi parkok és egyéb fásítások tervének kidolgozására és tervszerű fejlesztésére.

7. A szövetkezeti falvak vezetésének, párt- és államvezetésének egyaránt az az alapkérdése, hogy a fordulat milyen követelményeket támaszt a vezetéssel szembe. Ebben a kérdésben Sztálin elvtárs útmutatása a következő: „Valójában az áttérés a kollektív gazdálkodásra mint a gazdaság uralkodó formájára nem csökkenti, hanem növeli feladatainkat a mezőgazdaság terén, nem csökkenti, hanem növeli a kommunisták vezető szerepét a mezőgazdaság felvirágoztatása ügyében ... A gazdaság vezetéséért való felelősség fő súlya most az egyes parasztról a kolhoz vezetőségére, a kolhoz vezető csoportjára helyeződött. Most a parasztok nem saját maguktól követelik meg a gazdaságról való gondoskodást és a dolgoknak ésszerű vezetését, hanem a kolhoz vezetőségétől vagy helyesebben nem annyira saját maguktól, mint a kolhozvezetőségtől."

Ennek alapján lényegesen megváltozik a pártmunka jellege a szövetkezeti faluban és megnövekszik a párt szerepe, a párt jelentősége. Míg a fordulat létrehozása érdekében a párt munkája döntően felvilágosító és agitációs feladat, addig a fordulat után a gazdaság tényleges irányításának, illetve ellenőrzésének feladata és az ehhez kapcsolódó nevelő feladatok képezték munkája súlypontját. Ez a feladat terjed ki a párt irányításával az ifjúsági szervezetre is.

A pártmunkának ez a megnövekedett feladata és jelentősége vonatkozik elsősorban a termelőszövetkezet pártszervezetére, ez azonban nem jelenti a területi pártszervezet megszűnését, vagy akárcsak szerepének, jelentőségének csökkentését.

8. A szövetkezeti faluban hasonlóan megnövekednek az állami vezetés feladatai is.

A községi tanács feladata nem ténylegesen a szövetkezeti gazdaság vezetése, a feladata ellenben közreműködés a kollektív szocialista gazdaság fejlesztésében és állami eszközökkel segítségnyújtás a gazdaság megszilárdításában és felvirágoztatásában, döntően a tervezésben és a tervellenőrzésben.

Fontos kérdés a községi tanács és a szövetkezeti vezetők egymáshoz való viszonya. Ezen a fejlődési szakaszon a helyes viszony az, hogy a községi tanács gyakorolja az állami vezetés és az ellenőrzés funkcióit, de ne váljék a szövetkezeti gazdaság tényleges irányítójává, míg a szövetkezeti vezetőség minél erősebb gazdasági irányító szerve legyen a szövetkezetnek, de a községi tanácsnak alárendelve dolgozzék.

A szocialista falvakban a termelőszövetkezet irányításában alapvetően kettős irányítás érvényesül. Egyik a községi tanács irányítása és ellenőrzése, a másik a járás közvetlen irányítása. E kettősségen belül fokozatosan növekszik és mindinkább döntővé válik a járás közvetlen irányítása, ez azonban nem szünteti meg a községi tanács, a községi állami vezetés felelősségét a termelőszövetkezet munkájáért.

## *Befejezés*

A tömeges kollektivizálás után a szocialista falvak kollektív gazdaságának megszilárdulásában a szocialista termelőszövetkezeti parasztság kialakításában, a falvak kulturális és igazgatási fejlesztésében általában jelentkeznek azok a feladatok, amelyek a jelenlegi szakaszon szocialista falvaink kérdései. Ezért a fejlődés jelenlegi szakaszán kialakult szocialista községeink fejlesztését úgy kell vinnünk, hogy példamutatók legyenek újabb szocialista községeink számára, és együttesen olyan fejlődést érjenek el, amelyek lehetővé teszik, megteremtik az alapját a további fejlődésnek.

Fejlődésünk jelenlegi szakán a meglévő szocialista községekben, de a fejlődés későbbi szakán az általános kollektivizálás alapján is nem tűzhetjük feladatul azoknak az eredményeknek az elérését, amelyek ma a kommunizmusba való átmenet előkészítésének a feladatai a Szovjetunióban. Mégis, látnunk kell a fejlődésnek ezt a további perspektiváját, hogy mind a tömeges kollektivizálás előkészítését, mind a tömeges kollektivizálás alapján szocialista községeink fejlesztését úgy irányítsuk, hogy ne képezzünk akadályokat a későbbi fejlesztés útjába, hanem ellenkezőleg, már most minél több olyan feltételét megteremtsük a későbbi fejlesztésnek, ami a mi viszonyaink között a Szovjetunió példája nyomán máris lehetséges. Ezek a nagy kollektív gazdaságok kialakítása, továbbá a falu és a város különbségének fokozatos megszüntetése.

1. A nagy kollektív gazdaságok kialakítása a termelőszövetkezetek összevonását és egyesülését jelenti, ami a magasabb technika alkalmazásának az alapja. Ez egyúttal azt is eredményezi, hogy tovább növekszik a gépállomások szerepe termelőszövetkezeteinkben, és a mezőgazdasági munka mind nagyobb mértékben ipari jelleget ölt. Ezt a célt világosan kell látni, azonban a fejlődés jelenlegi szakaszán optimális üzemnagyságként olyan termelőszövetkezeti egységek kialakítására kell törekednünk, amelyek még egységesen jól vezethetők, tehát a 3–4000 holdat nem haladják meg. Az ezt meghaladó szövetkezeteinket mint előreugró példákat kell kezelnünk, és számukat semmi körülmények között nem szabad a mainak többszörösére emelni.

2. A nagy kollektív gazdaságok alapján válik lehetővé a falu és a város ellentétének felszámolása, illetve ennek megkezdése. E fejlődési folyamat előfeltételeit megteremti az iparban és a mezőgazdaságban egységes szocialista termelőmód kifejlesztése és az új szocialista városok kialakulása. Ennek alapján válik lehetővé, hogy a falut a kultúra és a technika minden eszközével a szocialista város színvonalára emeljük.

Ennek a fejlődésnek a konkrét formái egyformán nagyobb mezőgazdasági települések, agrárvárosok. Ilyen nagyobb mezőgazdasági települések kialakítása azonban eltérő feladatot jelent az aprófalvak rendszerében települt vidékeken és a tanyarendszerű területeken. A fejlesztés lényege azonban mindkét esetben az, hogy olyan központok létesüljenek, amelyek perspektívában területük kollektív gazdaságainak az igazgatási, technikai központjai és egyúttal dolgozóik lakótelepei is, és határukban helyezkednek el a gazdálkodás telepei, farmjai stb.

# Előadás a Tiszántúli Református Egyházkerület közgyűlésén a főgondnoki tisztség elfoglalása alkalmából*

1951. április 25.

*Főtiszteletes Egyházkerületi Közgyűlés!*

Magyar református egyházunk története egy népünk történetével, nemzetünk sorsával. Az egyház minden mulandóságok felett álló zsinórmértéknek az Igét ismeri, és legfőbb urának a mindenek felett álló, Jézus Krisztus evangéliumában kijelentett Istent vallja, azonban az egyházmunkában, igehirdetésben, harcban és szolgálatban megtestesülő élete, látható formája alá van vetve a nép, a társadalom sorsának és az abban egymásra következő szakadatlan változásoknak, a társadalmi fejlődés törvényeinek.

A mi református egyházunk a feudális nagybirtokos uralom és uralkodói önkény ellen felszabadulásért küzdő nép harcai között formálódott. Az egyházközségeket alapító prédikátorok, az egyházépítő reformátorok a falvak dolgozó népét mozgósították a földbirtokos római katolikus egyház ellen, és velük küzdöttek a néppel testvéri közösséget vállaló írástudók. Szakadatlanul tovább folyt ez a harc több évszázadon keresztül az uralkodó ház nemzeti elnyomása, a világi és egyházi nagybirtok állandó fojtogatása ellen, és ebben a harcban a mi református egyházközségeink az állandó protestálásnak, a folyamatos szabadságharcnak, a szabadságért és a haladásért folytatott szüntelen közdelemnek a fészkei voltak. Bocskai, Bethlen, Rákóczi szabadságmozgalmában mindig elöl jártak prédikátoraink, professzoraink, kollégiumi diákjaink, és követték őket a református egyházközségek paraszti seregei.

Újra fellángolt a szabadság szelleme, a társadalmi és nemzeti szabadságharc tüze egyházunk híveiben éppen úgy, mint legjobb pásztoraiban a 48-as forradalom és szabadságharc idején is. Mindnyájunk előtt emlékezetes Révész Imrének ama nagy debreceni lelkipásztornak és Balogh Péter püspöknek a kiállása, akik nemet kiáltottak a császári önkénynek, és a császár nevében betiltott közgyűlést az Isten nevében megnyitotta.

A kiegyezés után következett be az a korszak, amikor fokozatosan elhomályosultak a magyar református egyház szabadságharcos hagyományai, és egyházunk is belekényelmesedett a kiegyezés megalkuvó szellemébe, és fokozatosan az uralkodó osztályok második államvallásává kezdett válni. Ekkor kezdődött egyházunk történetének az a korszaka, s eltartott a felszabadulásig, amikor egyházunk hangadó vezetői a földbirtokos, tőkés osztály képviselői lettek és lelkipásztorai, az egyház szolgái mind nagyobb többségükben a népelnyomó, uralkodó rendszer kiszolgálóivá süllyedtek.

Felszabadulásunk után újra fordulata következett egyházunk történetének. Történelmünk minden nagyszerű hagyományának, egyházunk egész múltjának, népi, nemzeti, lelkiismereti szabadságharcainak minden dicsőséges emlékének megcsúfolása és gyalázata lett volna, ha történelmünk e fordulatában a magyar református egyház is nem ott keresi a helyét, ahol korábban is lelte: a nép ügye mellett, szemben az elnyomókkal, a kizsákmányolókkal. A debreceni református kollégium oratóriumában ült össze az ideiglenes nemzetgyűlés ugyanott, ahol a 49-es nemzetgyűlés tanácskozott, s a debreceni nagytemplomban ünnepeltük 1849 százéves évfordulóját itt, ahol Kossuth Lajos függetlenségi nyilatkozata elhangzott. E tiszteletre méltó falak nyílván épp oly otthonosan fogadták be a felszabadult ország dolgozó népének képviselőit, mint egykor Kossuth Lajos nemzetgyűlését.

Egyházunk története arról tanúskodik tehát, hogy a mi református egyházunk nemcsak az Ige mértéke szerint való igazakat és gonoszakat ismerte története folyamán, nemcsak a hitvallókat és a pogányokat tudta megkülönböztetni, nemcsak az evangélium alapján álló keresztyéneket a pápa főségét elismerő katolikus egyház híveitől, hanem ezzel összefüggésben végig egész története során megkülönböztette a nép barátját a nép ellenségétől, a kurucot a labanctól, a sanyargatott dolgozó népet a felfuvalkodott uraktól, s nemcsak megkülönböztette, hanem mindig odaállott az egyik oldalra. S büszkeségünk lehet, hogy egyházunk történetének csak egy szakasza volt, a kiegyezéstől a felszabadulásig, amikor nem a nép oldalára, hanem a nép elnyomóinak az oldalára állott.

Már akkor a nép és a szabad magyar haza oldalán állott magyar református egyházunk, amikor a prédikátorok munkája nyomán sorra keletkeztek egyházközségeink. De a nép oldalán állott a Habsburg uralkodás évszázadai idején is, és mindig a nép szabadságharcát vallotta a maga harcának is. Csak a kiegyezéstől a felszabadulásig tartó időszak volt az, amikor sorra elnémultak egyházunk hitvalló szabadságharcosai, és mind nagyobb

* Gépelt kézirat. Debrecen, 1951. április 25. EFB 2947

számmal beletörődtek a nagytőke és a nagybirtok elnyomó uralmába, és hűtlenül elhagyván egykori eszményeiket, igyekeztek összeegyeztetni az evangéliumot a kizsákmányolók érdekeivel. Magyar református egyházunk több mint négy évszázados történetében mulandó és szégyenteljes korszak csak az az egy, amikor a kizsákmányoló uralkodó osztályok hivatalos kiszolgálójává süllyedt le a korábban szabadságharcos és meg nem alkuvó evangéliumi egyház eltévedt nemzedéke. Felszabadulásunk után az evangélium útmutatása, a történelmi múlt, az elmúlt korszakok emlékei és hagyományai egyformán döntően amellett szóltak, hogy a felszabadult nép mellé álljon református egyházunk, és minden erejével segítse, támogassa és vigye előre a felszabadult nép országépítő munkáját és harcát.

Így is döntött a mi egyházunk, de e döntés nem volt olyan erejű, mint a korábbi korszakok szabadságharcaiban, mert rávetette még árnyékát a letűnt korszak egyházunk felszabadulás utáni életére is. Azok az erők, amelyek népünk társadalmi harcaiban sorra letűntek, és sorra átadták helyüket a dolgozó nép, a munkásosztály, a dolgozó parasztság és a velük együtt haladó értelmiség új erőinek, azok az egyház falai között nemcsak továbbra is meghúzódtak, hanem sokfelé nagyon is tevékenyek maradtak.

Ma mégis épülő új világunk eseményeiben, örömeiben és gondjaiban részes a magyar református egyház is, és legjobb képviselőivel ott áll minden nagy nemzeti ügynök mellett, ezek között első helyen békeharcunk legfontosabb őrhelyein. Egyházunk felszabadulás utáni döntését vallják és állják egyházunk világosan látó elöljárói, s követi őket a jóakaratú hívek mind nagyobb része. Nem áltathatjuk magunkat azonban azzal, hogy egyházunk levetkezte volna minden elmúlt korszakbeli jellegét, és újra olyan egyháza lenne népünknek, amilyen egykor volt, keletkezése idején és később is, a szabadságharcok időszakában. A magyar református egyház túlságosan hozzáidomult az elmúlt nagytőkés és nagybirtokos elnyomás időszakához, túlságosan nagy engedményeket tett az evangélium mértékéhez képest, túlságosan hozzáalkalmazta igehirdető munkáját és szolgálatát a letűnt rendszer uralkodó osztályainak követelményeihez és érdekeihez. És azt is tegyük hozzá, túlságosan átadta egyházi vezető posztjait az uralkodó rendszer képviselőinek. Nem könnyű tehát megváltoztatni, nem könnyű levetkezni mindazt, amit az elmúlt korszak az egyházra, a mi református egyházunkra is rárakott.

Felszabadulásunk hetedik évében határozott arculatában bontakozik ki előttünk új szocialista világunk, és pecsételődik meg sorra a régi világ még meglévő maradványainak sorsa. Az építő munka és az újért folytatott harc zaja tölti be országunkat, és hasonlóan folyik a harc a nagyvilágban a régi, letűnő, népelnyomó uralom és az új világ békét, építést és szabadságot teremtő erői között. Mi a béke, az építés, a dolgozó ember felszabadulása, jóléte, gazdagabb élete mellett vagyunk, és harcolunk minden erő ellen, amely háborút és pusztulást akar csak azért, mert korhadt és pusztulásra ítélt uralmát így véli megmenthetni.

Ez a harc tükröződik a mi egyházunk életében is. Közelebbről és élesen a tiszántúli egyházkerület életében is. Itt a debreceni nagytemplom és a kollégium falai között, ahol nemzeti szabadságharcaink nagyszerű eseményei zajlottak le, bátran és hitvallóan küzdenek egyházunk legjobb hívei és pásztorai egyházunk megújításáért, de ugyanitt sokan vannak még, akik a tegnapi korszakot sírják vissza, és az új világ építése közben egykori gazdaságuk és kizsákmányoló hatalmuk megmentésének eszközévé szeretnék az egyházat megnyerni. Egyházunk felelős elöljárói nem áltathatják magukat azzal, hogy szemüket az Ige mulandósága feletti útmutatásaira függesztve az egyház érdektelen vagy közömbös lehetne abban a harcban, ami a nép, a társadalom életében folyik. Ha e harcnak nincsenek is élesen kiütköző jelei az egyház életében, tünetei bőségben vannak, és a harc hitben erős megvívása elől ki nem térhetünk.

Ilyen időben, egyházunknak ebben az állapotában történt az én főgondnoki megválasztásom. Megvallom, nem kerestem ezt a posztot, de meghívatván és megválasztván nem is tértem ki előle: elfogadtam, és mély felelősségtudattal vállalom a vele járó munkát és szolgálatot. Kötelességemnek érzem nyomban a főgondnoki szék elfoglalása alkalmával, hogy itt az egyházkerület színe előtt félreérthetetlenül számot adjak arról, hogyan fogom fel e tisztet, mit vállalok vele, és mit remélek én az egyházkerület részéről. Számot kell ezért adnom néhány személyemmel kapcsolatos kérdésről, és még inkább számot kell adnom néhány egyházunkat is érintő nagy nemzeti kérdésünkről, bátran mondhatjuk: történelmi kérdésünkről.

Személyemmel kapcsolatos kérdésként elsőnek azt kell feltárnom az egyházkerületi közgyűlés előtt, hogy milyen volt az én személyes kapcsolatom az egyházzal eddig, és hogyan vélem alakítani és gyümölcsöztetni ezt a viszonyt ezután főgondnoki tisztségemben.

Ismeretes az egyházkerület tagjai előtt, hogy én sem a felszabadulás előtt, sem azután nem vettem részt szorosan és közvetlenül a mi egyházunk közéletében. Ez azonban nem jelenti azt, hogy nincs a legszemélyesebb közöm és kapcsolatom egyházunkhoz.

Református iskolában nevelkedtem, megtanultam mélyrehatóan megismerni egyházunk evangéliumi hitét, történetét, szerepét nemzetünk mozgalmaiban, és azt is hozzátehetem, mély érzések fűznek egyházunk történelmi emlékeihez, múltjának kiemelkedő, hősi eseményeihez és ezek példaadó tanítását, útmutatását mindenkor vallottam és vállaltam. Iskolás ifjúkoromtól kezdve példaadó hősökként tiszteltem az egyházunkat alapító hit-

újító prédikátorokat, a hitvallásukért börtönt és gályarabságot szenvedő hős lelkipásztorokat, mindenkor mély és bensőséges közösséget éreztem azokkal a debreceni és sárospataki kollégistákkal, akik minden nemzeti ügy érdekében, a haladó gondolat szabadságáért, a nép ügyéért újra meg újra az ifjúság lelkesedésével sorakoztak fel, a legmélyebb tisztelet és megbecsülés köt azokhoz a tudósokhoz, írókhoz, úttörő professzorokhoz, akik református iskoláinkban a tudomány és a haladás fáklyavivői voltak, megbecsülő tiszteletet éreztem mindenkor a császári önkénynek ellenálló református püspökök iránt, egyszóval elevenen élt mindenkor bennem egyházunk hősi hagyományainak a megbecsülése, s e példákat mindenkor szemem előtt tartottam, és e hagyományainkat magaménak vallottam.

Azt is nyíltan fel kell tárnom, hogy amilyen mélységes tisztelettel és megbecsüléssel tekintettem e dicsőbb korszakok egyházi hagyományaira, annyira nem tudtam közösséget vállalni egyházunk elmúlt korszakbeli legtöbb kisebb és nagyobb jelentőségű állásfoglalásával, valamint azzal az egész irányzattal, amely nagybirtokos főgondnokok és nagybirtokot-nagytőkét kiszolgáló egyházi vezetőség és lelkipásztorok irányításával egyházunkat a letűnt népelnyomó rendszer kiszolgálójává tette. De el kell mondanom azt is, hogy a népi mozgalom idején kapcsolatba kerültem olyan egyházi törekvésekkel, amelyek munkájában az egyház haladó képviselői az egyházi szolgálatot össze tudták egyeztetni a mi haladó népi törekvéseinkkel, szemben feletteseik felfogásával.

Levonható-e mindebből az a következtetés, hogy főgondnoki tisztemben egyházunkhoz való viszonyom ilyen alakulása akadálya lenne a hasznos és gyümölcsöző tevékenységemnek? Mély meggyőződésem, hogy nem. Ellenkezőleg, úgy gondolom, hogy népünk történetének ebben a korszakában, az új világ építésének ebben a szakaszában, valamint egyházunk szükséges megújulásának idején segíthetek és szolgálhatok annak a célnak elérése érdekében, hogy egyházunk minél mélyrehatóbban levetkőzze elmúlt korszakbeli maradványait, megszabaduljon onnan átöröklött terheitől, és a maga sajátos erőivel alkotó részesévé, támogatójává tudjon válni az új világ felépítésének, a békéért folytatott harcnak. Mély meggyőződésem, hogy egyházunknak olyan elöljárói mellett, akik egyházi munkában nevelkedtek, és önkéntelenül is felvették az elmúlt korszakban kialakult nézeteket és gondolkodást, egyenesen hasznos és üdvös olyan egyházi elöljáró segítsége, aki nem egyházunk tegnapi korszakához kapcsolódik, hanem korábbi haladó hagyományaival és reformátori örökségével van eleven közösségben.

Éppen ezért, annak megértését és elfogadását kérem az egyházkerületi közgyűléstől, hogy ne várjon tőlem járatosságot és tevékeny közreműködést az egyház mindennapi folyó kérdéseiben, de vállalom és felajánlom azt, hogy az épülő új világ és a megújuló egyház közös nagy kérdéseiben örömest és készséggel veszem ki a részem minden kérdés megvitatásából, felelősségteljes döntések meghozatalából, és ebben soha más, mint népünk érdekei és egyházunk igaz törekvései nem vezetnek.

A másik kérdés, amiről mint szintén legszemélyesebb kérdésemről nyíltan kell beszélnünk a tisztelt Közgyűlés előtt: én a dolgozó parasztság fia és képviselője vagyok, ebből fakad megingathatatlan politikai meggyőződésem, ingadozás nélkül vallott elveim és minden cselekedetem. Ezt nem rejtem véka alá egyházi posztomon sem, sőt megvallom, egyházi tisztem is ezen az alapon és csak ezen az alapon tudom betölteni.

Makói kisparaszt szülők gyermeke vagyok, megismertem és átéltem a néhányholdas dolgozó paraszt életének minden lehető fordulatát, harcát és a bank- és kereskedő tőkével szemben, harcát a földjáradékot élvező és munkást kizsákmányoló kulák nagygazdákkal, és kora gyermekségemtől kezdve átéltem és soha meg nem szűntem szem előtt tartani a dolgozó paraszt elszakíthatatlan közösségét a mezőgazdasági proletariátussal és a munkásosztállyal. Első eszmélésemtől kialakult és azóta soha meg nem változott az a meggyőződésem, hogy a dolgozó paraszt sorsa közös a munkásosztályéval és munkásként a paraszti sorsot, mint a munkásosztállyal szövetségben, annak vezetésével és útmutatásával megváltoztatni nem lehet.

Jól tudom, hogy egyházunk hívei között számosan vannak olyanok, akik nincsenek és nem is lehetnek velem egy felfogáson, ellenkezőleg, a társadalom másik oldalához tartoznak, más osztálynak a képviselői. Azt is jól tudom, hogy ezek voltak többségben egyházunk vezetésében és még részben ma is vannak ilyenek. Előttem ennek az egyházkerületnek a főgondnoki tisztségében hosszú sorban nagybirtokosok követték egymást. Mégis azt állítom, hogy származásom, felfogásom és ennek megfelelően betöltött hivatásom nem összeférhetetlen a tiszántúli egyházkerület főgondnoki tisztével. Ellenkezőleg, az a meggyőződésem, hogy az lenne összeférhetetlen, ha egyházunk vezető tisztségeiben a régi világ uralkodó osztályainak képviselői foglalnának helyet. Világosabban beszélve, azt vallom, hogy a mi református egyházunk nem lehet, és ha volt, nem maradhat a földbirtokosok és a nagygazdák egyháza.

Itt van előttünk a nagykunsági városok nevezetes példája. Immár Túrkeve, Kisújszállás, Karcag és Mezőtúr szocialista városok, ahol a dolgozó parasztság túlnyomó többsége termelőszövetkezetekben egyesült, a kollektív gazdálkodás útjára tért, s ugyanitt e városok régi urai, a régi birtokosok és a kulák nagygazdák ma birtokaikból kiestek, és nincs más út számukra, minthogy két kezük munkájával tartsák fenn magukat. Vajon ebben az esetben mi lehet az egyház helyes állásfoglalása, helyes viszonya fejlődésünknek ilyetén fordulatán? Meggyő-

ződésem szerint csak egy lehet. Az, hogy az egyháznak nem lehet fő gondja az egykori birtokosok sérelmeinek a magára vállalása és az egész munkájának ehhez mért vitele. „Az egyház hűtlen lenne Urához és önmagához – mondja a zsinati elnökség 1948 májusában kiadott nyilatkozata –, ha nem tenne bizonyságot Isten irgalmas szeretetéről azok iránt, akik akár a maguk, akár a mások hibájából ennek a nagy átalakulásnak áldozatai." Az egyház legfőbb gondja és tevékenységének irányadó elve azonban az irgalmas szeretet gyakorlása mellett csak az lehet, hogy a nép egészét tartja szem előtt és magáévá teszi, a maga munkájával támogatja mindazokat a törekvéseket, amelyek dolgozó népünk nagy tömegének felemelkedését, boldogulását, igazi felszabadulását szolgálják. S ebben a tiszántúli református egyháznak még arról sem szabad megfeledkeznie, hogy az elmúlt korszakok népi mozgalmainak, amelyekkel egyházunk belső közösséget vállalat, s gyakran azok élén állt, nem kis szerepük van abban, hogy ma Magyarországon legelőször éppen ezen a vidéken, az egykori hitújító prédikátorok működésének legfőbb színhelyén születtek meg az első szocialista városok. Hívei összességét, a nép tömegét tekintve egyházunknak örvendeznie kell fejlődésünk ilyen eredményein, és ezt az örömet nem kisebbítheti a részvét és vigasztalás azok iránt, akik – az egykori elnyomók és kizsákmányolók – ma kárvallottjai e fordulatnak.

A harmadik kérdés, amit személyes ügyemként szintén fel kell tárnom a tisztelt Közgyűlés előtt, a népi mozgalom ügyével és a református egyházhoz kapcsolódó értelmiség kérdésével kapcsolatos. Én, mint a népi mozgalom egyik képviselője, felelősséget érzek azok felé az értelmiségiek felé, akik e mozgalom idején rokonszenvükkel fordultak felénk, mozgalmunk részesei, könyveink olvasói voltak, és támogattak bennünket akkori törekvéseinkben. E mozgalom híveinek nem kis része került ki a református egyházhoz kapcsolódó értelmiségiek köréből, lelkipásztorok, tanítók, tanárok köréből, ezért kötelességemnek érzem erről itt és ez alkalommal szólni.

A mi akkori népi mozgalmunk köré csoportosult értelmiségiekben keveredett a nép, elsősorban a parasztság, sorsa iránti felelősség a népelnyomó rendszer hamis nézeteivel, valamint a munkásosztály és a szocializmus ügyével való szembefordulással. Az ellentétes nézeteknek ez a zavara különösen jellemzője a református egyházhoz kapcsolódó értelmiségieknek, lelkipásztoroknak, tanítóknak, tanároknak, s megnyilvánul benne egyfelől egyházunk tiszteletre méltó hagyományainak a hatása, másfelől egyházunk elmúlt korszakbeli megalkuvása és a népelnyomó, uralkodó rendszerrel való közösségvállalása.

Értelmiségünk ma már túlnyomó nagy részében kezdi levetkőzni az elmúlt korszak megbénító, lenyűgöző hatását, kezd megszabadulni a népelnyomó korszak felfogásának, kultúrájának béklyóitól, és kezdi felismerni szükségszerű közösségét a munkásosztállyal és a dolgozó parasztsággal. Ezen az úton azonban még sok kérdés és sok akadály van, amelyeket eloszlatni, leküzdeni, illetve ebben segítséget nyújtani olyan törekvésünk, amelyben én kötelességemnek érzem kivenni a részem. Ez alkalommal is református egyházunkhoz kapcsolódó értelmiségünk számára szeretnék segítséget nyújtani. A legfőbb tanácsom számukra az, hogy bátrabban és nyíltabban vizsgálják meg önmagukat, múltbeli munkájukat és magatartásukat, ez fogja elősegíteni azt, hogy a munkásosztállyal és a dolgozó parasztsággal való szükségszerű közösségüket hamarabb és mélyrehatóbban felismerik.

Senki nem kívánja tőlük, hogy a parasztság szeretetét kivessék szívükből. Ellenkezőleg: ismerjék meg mélyrehatóbban és minden összefüggésében a parasztság sorsát, osztályhelyzetét, ez hozzá fogja őket segíteni ahhoz, hogy a mezőgazdaság szocialista fejlesztésének, parasztságunk szocialista fejlődésének a híveivé váljanak. És legfőképpen szabaduljanak meg a munkásosztállyal szemben táplált, beléjük nevelt nézetektől, ismerjék meg a munkásosztályt, és akkor fogják érteni a munkásosztály történelmi szerepét, és bátran fognak bízni a munkásosztály pártja vezetésében.

Hasonlóképpen senki nem kívánta tőlük, hogy nemzeti, népi hagyományainktól elforduljanak. Ellenkezőleg: azt kérjük tőlük, hogy ismerjék meg jobban népi, nemzeti és egyházi hagyományainkat, tudják megkülönböztetni a haladó és fejlődést szolgáló hagyományokat az uralkodó osztályok maradványaitól, és emellett minél jobban ismerjék meg a Szovjetuniót, a nagy Szovjetunió népeinek kultúráját, akkor fel fogják ismerni az igazi hazafiság, az igazi nemzeti érzés, az igazi népi kultúra és a nemzetek közösségének, a nemzetközi szolidaritásnak, a népek testvériségének igazságát és erejét.

Végül a negyedik, személyemhez kapcsolódó kérdésként, mint földművelésügyi miniszternek kell néhány szót szólanom Hivatásomnál fogva közvetlenül gondomat képezi az egyház és az állam közötti megegyezés folytán az egyházi földek rendezésének ügye. Ismerem azokat a gondokat, amelyek az egyházközségekben és a lelkipásztoroknál felmerülnek az egyházi földek felajánlásai, az államnak való átadása terén. Azt is tudom, hogy e téren olykor nem folynak az ügyek olyan simán és olyan zökkenőmentesen, amint az kívánatos lenne. Ezzel kapcsolatban kötelességemnek érzem kifejezni azt, hogy ebben a kérdésben mint eddig is, ezután is a megkötött egyezmény szellemében rajta leszek, hogy ezek a kérdések minden esetben méltányos és igazságos eljárás során minél gyorsabban és minél simábban megoldáshoz jussanak. Meg vagyok győződve arról, hogy az

egyezménynek megfelelően az egyházi földek felajánlása egyformán szolgálja az egyház sajátos egyházi feladatainak megkönnyítését, a lelkipásztorok javát és mindenekfelett dolgozó parasztságunk felemelkedésének ügyét, mezőgazdaságunk termelésének fejlődését.

Úgy gondolom, hogy mind az egyházközségnek, mind a lelkipásztoroknak fontos szolgálatuk az egyház és a nép iránt egyrészt, hogy az egyházi földek felajánlásának és átadásának elősegítésével véglegesen megoldják a parókia és a falu viszonyának ezt a terhes kérdését, és egyúttal elősegítsék termelőszövetkezeteink fejlődését és gyarapodását.

*Tisztelt Egyházkerületi Közgyűlés!*

Egyházkerületünk püspöke székfoglaló beszédében úgy vetette fel az egyház és népköztársaságunk viszonyát, helyesebben a mi református egyházunk és a világban végbemenő átalakulás viszonyának a kérdéseit, hogy azokra teológus módon keressen és adjon feleletet. Úgy gondolom, hogy az egyházkerület világi elnökének nemcsak megengedhető, hanem egyedül helyénvaló, ha ezekre a nagy kérdésekre közéleti módon, de egyházi tisztéből folyóan az egyház és a hívek iránti felelősséggel igyekszik felelni. Engedje meg ezért a Közgyűlés, hogy ilyen értelemben szóljak néhány szót e legfőbb kérdésekről, korunk nagy történelmi kérdéseiről.

Az egyház és az épülő új világ viszonyában népköztársaságunkban két tételes szabály adja meg az alapját e kérdések helyes kezelésének és megoldásának. Egyik népköztársaságunk alkotmánya. Az alkotmány a legfőbb törvény erejével biztosítja a lelkiismereti szabadságot és a vallás szabad gyakorlását, másrészt ennek érdekében kimondja az egyház és az állam szétválasztását. Az alkotmány e rendelkezésének folyományaként azóta törvényerővel megvalósult országunkban a fakultatív hitoktatás. A másik tételes alapja az egyház és népköztársaságunk viszonyának az az egyezmény, amelyet egyházunk még az alkotmány törvénybeiktatása előtt kötött. Az egyezmény egyfelől biztosítja az egyház működésének meghatározott körét és ennek anyagi feltételeit, másfelől pedig az egyezményben az egyház elismeri népi demokráciánk vívmányait. Az egyezmény alapján meghatározott módon és ellenérték fejében biztosítva van az egyházi földek felajánlása az állam részére.

Ez a két törvényerejű szabály körvonalazza egyházunk helyzetét szocializmust építő népi demokráciánkban. Ezen belül az egyház által is elfogadott alapelveknek megfelelően, már az egyház feladata megtalálni e viszony helyes alakításának és egyházi munkája irányításának módját, erre nézve semmi kényszerítő szabályt alkotmányunk nem tartalmaz és az egyezményben sincs ilyen kikötés. Ezzel kapcsolatban mindenekelőtt azt a kérdést kell feltennünk, hogy az egyezmény megkötése és az alkotmány törvénybeiktatása óta hogyan fejlődött ez a viszony, és ezen belül egyházunk hogyan alakította a maga munkáját és egyházi életét?

A társadalmunkban végbemenő mélyreható és forradalmi változásoknak megfelelően érthető, hogy az új helyzet mind formájában, mind tartalmában egyaránt új viszonyt teremtett az állam és az egyház között. Olyan új viszont, mely az egyházra nézve régi formáinak megváltozását, az egyház megújulását, egyházi szolgálatának új jellegét jelenti.

Általánosságban megállapítható, s ebben mind az állam, mind az egyház felelős képviselői egyetértenek, hogy az egyezmény bevált és üdvös hatást hozott, s hasonló következményekkel járt alkotmányunknak az egyházra, az egyházi tevékenységre vonatkozó rendelkezése is. A kérdés mind amellett érthetően nem ilyen egyértelmű, és az egyház életében komoly és súlyos kérdéseket vet fel ez a helyzet, és ezek helyes megoldása érdekében e kérdésekkel újra meg újra szembe kell néznünk. Én ez alkalommal két problémára és egy veszélyre kívánok kitérni.

Az egyik kérdés az egyház új helyzetével kapcsolatban, azokra a gazdasági és szervezeti ügyekre vonatkozik, amelyek az új helyzettel kapcsolatban előálltak, és továbbra is fel fognak merülni. E lényegében gyakorlati kérdések megoldása nem vet fel új és nem eléggé, vagy nem egyetértésben tisztázott elvi kérdéseket. Részben az alkotmány, részben az egyezmény megadja mindazokat az elvi alapokat, amelyeknek megfelelően e kérdéseket a kölcsönös megértés, türelem és méltányosság alapján akkor is rendezni lehet, ha egyikük-másikuk nehezebb, bonyolultabb és kényesebb. A gyakorlat e tekintetben biztató. Ezekkel a kérdésekkel kapcsolatban főgondnoki tisztemben az a kötelesség vár rám, hogy híven a jó egyetértésből eredő elvekhez, amelyek állam és egyház kölcsönösen elfogadást nyertek, türelemmel és jó igyekezettel minden esetben elősegítsem minél egyszerűbb, gyorsabb és simább megoldásukat. Ezt a kötelezettséget készséggel vállalom és remélem, hogy az egyházkerület többi elöljárói segítségével igyekezetem eredményt is fog hozni.

A másik kérdés már nehezebb és az egyház belső élete szempontjából nemcsak türelmességet és megértésre törekvést követel, hanem ezen felül messzemenő erőfeszítést is. Az egyház új helyzetében az itt és most szükséges feladatok felismeréséről és vállalásáról van szó. Mint a múlt évi püspöki jelentésből értesülünk, „lelkiismeretes erőfeszítések folynak a gyülekezetekben és az egyházmegyékben egyházunk mai helyzetének felismerése, feladatainak kifejezése és útkeresése érdekében." Ugyanez a jelentés azonban beszámol azokról a gondokról, nehézségekről és zavarokról is, amelyek ezzel kapcsolatban jelentkeznek. A jelentés azt mondja:

„erőfeszítéseinkbe ugyanis belejátszanak nem a keresztyénség köréből eredő, hanem társadalmi és kulturális múltunkból magunkkal hozott fogalmaink, nézeteink. Belejátszódnak ábrándjaink, indulataink, vádjaink, sérelmeink és törekvéseink és ezek következtében az általunk felvetett kérdések és az azokra adott felelet már nem az igazi egyház igazi kérdései és igazi válaszai." Ugyanez a püspöki jelentés helyesen mutat rá az egyház legsajátabb feladatára, az egyház elöljáróinak és vezető szerveinek legfőbb kötelességére, arra, hogy e törekvésekben nem a milleneumi korszak egyházának, vagy nem a két világháború közötti egyháznak, hanem a megújult mai egyháznak az igazi kérdéseire kell a feleletet, a megoldást keresni és megtalálni. Arra is helyesen mutat rá a jelentés, ami e törekvéseknek a tartalma kell, hogy legyen.

Mi az a kérdés, amely e törekvések zavarainak és a megoldás nehézségeinek a mélyén rejtőzik, amin múlik, hogy sikerül-e a helyes út megtalálása s ennek következtében a helyes, az evangélium szellemének megfelelő megoldás megtalálása.

E kérdés lényegében az, hogy lehet-e közömbös az egyház a társadalom rendjének, a társadalom változásának nagy történelmi kérdéseiben. Nyilván sokan hajlanak afelé, hogy ha már nem a megszokott régi társadalmi rend az, amelyhez az egyház legsajátosabb egyházi tevékenységével igazodjék, akkor már legyen semleges. Ez a felfogás önmagában kifejezésre juttatja tarthatatlan ellentmondását. Az egyház nem lehet közömbös azoknak az embereknek a társadalmi sorsával szemben, akik között egyházi munkáját, igehirdetését végzi. De a történelem minden ténye bizonyítja, hogy nem is volt soha közömbös. Az egyház helyes arculatának kialakítása csak azon az alapon lesz az egyház lényegéhez és az evangélium szelleméhez hű, ha az egyház állást foglal a társadalom fennálló vagy alakuló rendjéhez, éspedig úgy foglal állást, ahogy isteni és emberi törvények igazsága szerint állást kell foglalnia. Harcba kell tehát szállnia az egyháznak minden olyan társadalmi rendszerrel, amely a nép életét megnyomorítja, és kizsákmányoló uralkodó osztályoknak veti alá. Így foglalt állást a mi református egyházunk a Habsburg császári önkény ellen, s harcolt a nemzeti függetlenségünkért, a nép szabadságáért. Így kellett volna állást foglalnia a kiegyezés után a nagybirtokos és a nagytőkés elnyomás ellen a nép felszabadításáért, a nemzet függetlenségéért. És így kell állást foglalnia a népi demokrácia útja, a szocializmus építése mellett. Ez az állásfoglalás nem ellenkezik és nem ellenkezhet az evangélium követelményeivel, sőt fordítva, az evangélium szellemével ellenkeznék, ha az egyház nem ezt tenné.

E legfőbb kérdéshez kapcsolódik az a veszély, amellyel számolni kell, amellyel szembe kell nézni az egyház új arculatának kialakítása és az ezért folytatott harcok, erőfeszítések idején.

A veszély, amire szüntelen éberséggel kell figyelmeznünk: nehogy az egyház az épülő új világ által kiszorított elemeknek, a letűnt rendszer uralkodó osztályainak politikai fedezékévé váljék. Ez a veszély állandóan fenyeget, és ez lényegében az egyházi reakció, a klerikális reakció kérdése.

A magyar református egyház nem volt nagybirtokos egyház, ezért a földreformot nagyobb megrázkódás nélkül tudta megítélni és helyeselni. Viszont olyan egyház volt, amelynek magának is és főleg vezető hívei jelentékeny részének kisebb-nagyobb középbirtoka, legalább is kulákbirtoka volt, és részben még ma is van. Ezt a helyzetet ismerve, előre kell látnunk, hogy fejlődésünknek azon a szakaszán, amelyen a kulákság korlátozása érvényesül, az ilyen birtokú egyházak és főleg az ilyen birtokos hívek érthető sérelemmel reagálnak a korlátozó rendszabályokra, és sérelmi érzéseiket, a szocializmust építő népi demokráciával szembeforduló ellenséges érzületüket az egyházban igyekeznek érvényesíteni, és elvárják az egyháztól, hogy sértett érdekeik védelmére keljen.

Ez a legfőbb veszély, ahonnan az egyházi reakció jelentkezése egyházunk területén várható. Világos, hogy ilyen veszélyre, ami egyébként máris jelen van, az egyháznak fel kell készülnie, és egész egyházi munkáját a népi demokrácia útján felemelkedő és magasabb szintre jutó híveinek hatalmas tömegét tartva szem előtt, szilárdan kell megállnia minden ilyen kísértéssel szemben. Ezzel a veszéllyel szemben tehát mind az egyházközségek szervezeti életében, mind az igehirdetés terén komoly felkészülést kell tenni az egyháznak azokon az alapokon, amelyek egész új helyzetétnek, egész új arculatának a fundamentumai.

## *Tisztelt Egyházkerületi Közgyűlés!*

Befejezésül mai életünk legnagyobb kérdéséről, a béke ügyéről kell szólanom.

Ismeretes az Egyházkerületi Közgyűlés előtt a Béke Világtanácsának felhívása békeegyezmény megkötésére a nagyhatalmak felé. „Az embermilliónak világszerte megnyilvánuló törekvéseit kifejezve – mondja a Béke Világtanácsa felhívása – bármi legyen is a véleményük az új világháború veszedelmét szülő okokról ....", fel kell sorakozni e felhívás mögé. Ismeretes az is, hogy ez a felhívás a világ jóakaratú embereinek száz és százmillióit mozgatta meg és a világtörténelemben példátlan egységben sorakoznak fel a béke védelmére, a békeegyezményre való felhívás aláírásával.

A békéért folytatott harcban, mint a felhívás is kifejezi, pártra, világnézetre, vallásra való tekintet nélkül sorakoznak fel a békét akaró népek és a békét kívánó emberek. Elmondhatjuk, hogy a mi református egyházunk

teljes erejével és teljes súlyával kivette eddig a részét a békéért való küzdelemből. Kivette a részét elöljárói személyében, de nem kis részben hívei seregével is. Mégis, most, beiktatásom alkalmával szükségesnek tartom egyházunknak és az egész ma élő emberiségnek ezt a mindenekfelett álló nagy emberi ügyét külön és különleges hangsúllyal is kiemelni.

Nincs és nem is lehet kérdés egyházunk körében arról, hogy a békéért folytatott harcban az egyháznak a többi egyházakkal együtt ott kell lennie az első sorokban. Az egyház legsajátabb hivatását, legszentebb küldetését tagadná meg, ha nem szállna síkra a véres öldöklés, az emberek millióinak életét kioltó és kultúránk alkotásait elpusztító háború veszedelme ellen.

A mi magyar református egyházunk sok véres századot ért meg, amelyben a háború ütötte sebek gyógyítására, a lelkek vigasztalására kellett fordítania ereje javát. Ma, szocializmust építő demokráciánkban azt az örömteljesebb és Istennek tetszőbb feladatot kezdi betölteni, hogy az építő munkához, az emberek életének szebbé, boldogabbá formálásához nyújtson a maga módján és a maga eszközeivel segítséget. Népünk legjobb ereje bontakozik ki az új világ építésének munkájában, s a munka eredménye, az új világ épülése szemünk előtt kezd feltárulni. Ezt az építő munkát, a békés alkotásnak e szüntelenül gyarapodó eredményeit fenyegeti véres és üszkös pusztulással a háború veszélye, amelyet a háborús uszítók szítanak. Egész népünkkel együtt nem lehet az egyháznak sem sürgősebb, égetőbb és nagyobb gondja, minthogy e veszély elhárításában a háborús uszítók megfékezésében és a békét elszántan védők erejének növelésében minden eszközével a termelő munka elősegítésével, a lelkek megvilágosításával, nevelő és lelkipásztori munkájának egész erejével mindenütt és mindenkor kivegye a részét.

Mi az, ami további feladatunk e téren, eddig tett cselekedeteink után? Az, hogy az egyház elöljárói mellett minden egyházközség, minden presbiter és minden igaz hívő külön-külön a maga buzgalmával és jó igyekezetével sorakozzék fel a békeharc szolgálatában, s legkeresztyénibb kötelessége teljesítésének tartsa, hogy a maga területén, a maga munkájában helytálljon a béke ügyéért, és erősítse azt a tábort, amely őre és pajzsa a békének.

Sajnálatosnak tartjuk, hogy amikor a magyar nép elszánt erőfeszítést folytat a béke ügyéért, akkor a magyar katolikus egyház egyes képviselői, minden jóhiszeműség és jóakaratú együttműködés hangoztatása ellenére, nem veszik ki a részüket ebből a harcból, s ezzel lényegében a béke hívei ellen, a béke ügye ellen fordulnak.

Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

Ezekben kívántam összefoglalni azokat a kérdéseket, amelyek egyházunk, népünk, mindannyiunk útját szegélyezik és meghatározzák. Az egyház Ura adjon egyházunk igehirdetésének, minden szolgájának napról napra erőt és tisztánlátást e kérdések helyes megértéséhez és megoldásához. Ezekhez a feladatokhoz ajánlom fel én is a tiszántúli egyházkerületnek, egész magyar református egyházunknak testvéri szolgálatomat.

Nagy és fáradságos a feladat, amit egyházunk megújulása érdekében el kell végeznünk. Nagy és fáradságos feladat, de méltó az evangélium tiszta és teljes tanítását valló egyházhoz és a mi magyar református egyházunk megszentelt hagyományaihoz. Ebben a munkában egyházunk elöljáróinak, minden lelkipásztorának és hívei sokaságának egyaránt erőfeszítést kell tenni az igaz hit és a nép javát szolgáló szándék útmutatása szerint. Ebben a szándékban ajánlom fel erőimet egyházunk megújításának szolgálatában, és ehhez kérem az Egyházkerületi Közgyűlés és a gyülekezetek egyetértő segítségét.

# A termelőszövetkezeti mozgalom helyzete és perspektívái*

A termelőszövetkezeti mozgalom kialakulása és fejlődése egyik szakasza a mezőgazdaság szocialista átszervezésének, az útja annak, hogy kapitalista típusú kisüzemű gazdaságokból szocialista nagyüzemű mezőgazdaság fejlődjék. Ez az út, a mezőgazdaság szocialista átszervezésének útja hosszadalmas, bonyolult fejlődési szakasz. Ez a folyamat a termelőszövetkezetek kialakulása alapján ma a termelőszövetkezetek magasabb típusainak a kialakításánál és a termelőszövetkezeti mozgalom széles körű kiterjedésénél tart.

Melyek a legfőbb útmutató irányelvei ennek a szakasznak? A mezőgazdaság szocialista átszervezésének elméleti útmutatását a Párt agrárprogramja, Lenin és Sztálin tanítása határozta meg. A mezőgazdaság kollektivizálásának alapvető elméleti útmutatását, legfőbb előfeltételeinek a megteremtését és a követendő módszereket Lenin szövetkezeti terve határozta meg. A mezőgazdaság szocialista fejlesztésére irányuló lenini tanításokat általában mint Lenin szövetkezeti tervét ismerjük. Ezt az elnevezést használják a Szovjetunióban is, azonban mindig hozzáteszik, hogy a lenini szövetkezeti terv azokat az alapvető útmutatásokat tartalmazza, amelyekkel a Párt és a Szovjethatalom közvetlenül a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után elindult a mezőgazdaság szocialista átszervezésének a munkájában. Ez a szövetkezeti terv azonban nemcsak a szövetkezeti útra vonatkozó tételeket tartalmazza, hanem ugyanolyan hangsúlyt nyer benne az a tanítás, amely a mezőgazdaság gépi erejének, gépi technikájának megteremtésére irányul. Az egész tanítás alapvető tétele pedig a lenini hármas jelszó: „Szilárdan csak a szegényparasztságra támaszkodva megegyezésre kell jutni a középparaszttal – egy pillanatra sem hagyva abba a kulák elleni harcot."

A lenini útmutatásnak két tételét kell kiemelnem. Az egyik a szövetkezetekre, a másik a technikai alapra vonatkozik. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének technikai előfeltételét illetően Lenin a következőket mondja:

> „A kis földművelő átformálása, egész pszichológiájának és összes szokásainak átformálása olyan dolog, mely nemzedékeket vesz igénybe. Megoldani ezt a kérdést a kis földművelőre vonatkozólag, egész pszichológiáját, hogy úgy mondjuk egészségessé tenni, csupán az anyagi bázis képes, a technika, a traktorok és gépek tömeges alkalmazása a földművelésben, a nagyméretű elektrifikálás."

A másik döntő tétel a szövetkezeti szervezés módszere. Erre vonatkozóan Lenin a következőket mondja:

> „Ha a szövetkezetek mindenkit átfognának, már mind a két lábunkkal a szocializmus talaján állnánk. Ahhoz azonban, hogy mindenkit szövetkezetekbe tömörítsünk, a parasztságnak, éppen a parasztságnak mint óriási tömegnek a kultúra oly magas fokára kell felemelkednie, hogy ez a mindenkit átfogó szövetkezetekbe tömörítés egész kultúrforradalmat követel."

Ezért emeltem ki a lenini szövetkezésnek ezt az oldalát, mert a lenini útmutatásban az egész szövetkezet mint egy általános szervezési módszer foglal helyet, és ezt Lenin nemcsak itt, hanem más helyen is aláhúzza. A szövetkezésnek a módszere tulajdonképpen egy általános kulturális módszer, egy új kultúrfoknak az elérése az egyéni gazdálkodást folytató, feudális, kapitalista elnyomottságból most kiemelkedő parasztság számára.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének lenini alapja döntő mértékben továbbhaladt, egészében hatalmas elméleti művé, lenyűgöző erejű elméleti alkotássá egészült ki Sztálin munkájában. Ezért helyesebb azt mondanunk, hogy a mezőgazdaság szocialista fejlesztésének elméleti útmutatása az a lenini–sztálini mű, amelynek legalapvetőbb szempontjait és útmutatásait a lenini szövetkezeti terv tartalmazza, többi döntő részének fejlesztése és ennek alapján gyakorlati megvalósítása pedig Sztálin elvtárs műve.

Melyek a sztálini továbbfejlesztésnek a leglényegesebb tételei?

Az elméleti továbbfejlesztésnek egyik fontos része az az alapvető tétel, hogy a mezőgazdaság kollektivizálásának kezdeti szakasza után a döntő láncszem az artelszerű szövetkezet, amely alkalmas arra, hogy a paraszti egyéni gazdálkodást és a kollektív mezőgazdasági üzemet összekapcsolja, a paraszt egyéni gazdálkodási érdekeit összeegyeztesse a népgazdaság szocialista érdekeivel. Ez volt az a döntő láncszem, amelyet a kezdeti fejlődés különböző szétágazó útjai közül Sztálin elvtárs a tömeges kollektivizálás küszöbén kiemelt, és rámutatott, hogy ez a fő út, amelyen haladva el lehet érni a mezőgazdaság általános szocialista átszervezését.

* Az MDP Pártfőiskolájának előadásai, 9. Szikra, Budapest, 1951.

A másik fontos tétel a gépállomások rendszerének mint a mezőgazdaság szocialista átszervezése alapvető eszközének kiépítése és beiktatása.

A gépállomások úgy alakultak ki, hogy néhány állami gazdaság – szovhoz – a maga gépeivel segítséget nyújtott a szomszédos arteleknek, kolhozoknak. Ez a segítség a kolhozok számára döntő jelentőségű volt, mert ezáltal tudták leküzdeni a nehézségeket.

Ezeket a helyi kezdeményezéseket ragadta meg Sztálin elvtárs, és ezekből kiindulva elméletileg is megalapozta a gépállomások tételét. A gépállomások lényege az, hogy mint állami technikai bázisok vezető erőt jelentenek a mezőgazdaságban. A mai fejlődés a Szovjetunióban azt mutatja, hogy a gépállomások nemcsak egyszerűen gépi segítséget nyújtanak a kolhozoknak, hanem ezenkívül általános üzemi segítséget a tervkészítésben, a gazdaság vezetésében, berendezésében stb. Azonkívül, különösen a szocialista átszervezés első szakaszán rendkívüli jelentősége volt a politikai segítségnek.

A Szovjetunióban a mezőgazdaság szocialista rendszere a lenini–sztálini elméleti útmutatás alapján mint a kolhozok, gépállomások, szovhozok és állami mezőgazdasági kutatóintézetek egységes rendszere épült fel.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésének alapformája, a döntő, tömeges, társadalmi-gazdasági formája a kolhozrendszer. A kolhozrendszernek elválaszthatatlan kiegészítője, alátámasztó apparátusa gépállomások hálózata. A szovhozok mint a mezőgazdasági termelésben következetesen szocialista üzemek úgy kapcsolódnak a kolhozok és gépállomások rendszeréhez, hogy jelentékeny segítséget nyújtanak a kolhoz termelésének. Hasonló a helyzete a mezőgazdasági kutatóintézeteknek, amelyek nem szovhozjellegűek, hanem mint az állami tudományos intézetek keretében kiépített gazdaságok és laboratóriumok működnek. Jelentőségük az, hogy a mezőgazdaság szocialista szerkezetében a termelés technikai, agrotechnikai fejlesztésének döntő eszközei, s ezen keresztül a nagy sztálini természetalakítási tervnek legfőbb tényezői.

A Szovjetunió szocialista mezőgazdaságának a rendszere útmutató példa a népi demokráciák mezőgazdaságának szocialista átszervezése. Ez az útmutató példa teszi lehetővé, hogy a mi mezőgazdaságaink szocialista fejlesztését már a kezdeti szakaszon is, a szövetkezetek egyszerűbb típusain keresztül a kolhozok és gépállomások rendszere irányába vihessük. A mezőgazdaság szocialista fejlesztésének éppen ezért döntő tényezője az elméleti útmutatáson túl a Szovjetunió szocialista mezőgazdaságának közvetlen megismerése. A parasztküldöttségeknek Magyarországról, Lengyelországból, Romániából, Csehszlovákiából és Albániából az elmúlt évben és az idén a Szovjetunióban tett látogatásai, a szovjet példának ez a közvetlen megismerése nagy jelentőségű tényezője annak, hogy a népi demokráciák mezőgazdaságának szocialista fejlesztése egyre gyorsuló ütemben halad előre.

Az egyes népi demokráciákban kialakult történeti viszonyoknak, sajátosságoknak megfelelően a mezőgazdaság szocialista átszervezésének minden mozzanata, az egyes szövetkezeti típusok kialakítása egymástól eltérően megy végbe. Ezek az eltérések hol kisebbek, hol nagyobbak, de lényegbeli, elvi eltérés nincs közöttük. Valamennyi népi demokrácia termelőszövetkezeti fejlődésének elméleti alapja a lenini–sztálini útmutatás; példája pedig a Szovjetunió szocialista mezőgazdasága.

A népi demokráciákban a mezőgazdaság szocialista fejlődésének kiindulása maga a felszabadulás és a felszabadulás nyomán a földreform végrehajtása.

Nyomban a felszabadulás után, az egyes népi demokratikus kormányok megalakulása után egyik legelső, legfontosabb intézkedés a földreform végrehajtása volt. A földreformot mindenütt a kommunista és a munkáspártok kezdeményezésére és vezetésével, – a jobboldali szociáldemokraták, a reakciós jellegű paraszt-, kisgazda- és egyéb pártok ellen folytatott harcban – a dolgozó parasztság széles tömegeivel szövetkezve és a szegényparasztság tevékeny részvételével hajtották végre.

A végrehajtás mértékét tekintve azonban az egyes népi demokráciákban nagy különbségek vannak. Különbség van abban, hogy milyen volt a földreform birtokhatára, de nincs különbség abban, hogy egyfelől a földreform célja a földesúri birtokok teljes felosztása volt, másfelől pedig nem érintette, illetve csak minimálisan érintette a kulákok birtokát.

Mik voltak a földreform legfőbb eredményei? A földesúri birtokok megszüntetése, amely egyúttal döntő csapást mért a kizsákmányoló osztályok legjelentősebb részére, a földbirtokos osztályra. A földhöz juttatással a szegényparasztság gazdaságilag és politikailag egyaránt megerősödött, jelentősebb tényezővé vált, s a földreform megvetette a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének szilárd alapját. A földreform ugyanakkor komoly mértékben megnövelte és megerősítette a középparaszti réteget is. A földreform volt az a döntő, nagy lépés, amely a munkásosztály vezetését a parasztság széles rétegeire kiterjesztette, amely a kisparasztság, szegényparasztság széles tömegeit közvetlenül hozzákapcsolta a munkásosztály vezetéséhez és ezzel igazi értelmet nyert a munkás–paraszt szövetség.

A földreform további következménye és eredménye az, hogy a kisparaszti gazdaságok a felosztott földesúri földeken a sokoldalú és nagyarányú állami segítséggel jelentékenyen tudták emelni termelésük színvonalát.

Emelni tudták olyan értelemben, hogy a földreform végrehajtásával a mezőgazdasági termelés bizonyos tartalékai tárultak fel, s a földhöz jutott parasztság munkaerejének és termelőeszközeinek teljes mértékű kihasználásával a felszerelés s az állatállomány hiánya ellenére is határozottan növelte a termelés eredményességét. Ez azt eredményezte, hogy valamennyi népi demokráciában növekedett az állatlétszám, emelkedett a növénytermelés hozama, és ezáltal lehetővé vált a jegyrendszer megszüntetése, az ipar nyersanyaggal való ellátása.

A földreform azonban nem biztosította a dolgozó parasztságnak a kizsákmányolástól való teljes felszabadulását, a szegénység felszámolását, nem biztosította a mezőgazdaság elmaradottságának a megszüntetését és a mezőgazdaság elmaradott, kezdetleges technikai viszonyainak a megváltoztatását. A földreform végrehajtásával a kulákgazdaságok továbbra is nagy földbirtokokkal rendelkeztek. Magyarországon még ma is csaknem 1 millió kat. hold szántóföld és jelentékeny felszerelés, állatállomány és gépi erő van a kulákok kezén. Ezért a kulákgazdaságok termelés tekintetében fölényben maradtak a dolgozó parasztok kis gazdaságaival szemben. Ehhez hozzá kell tennünk, hogy a földreform és a felszabadulás alapján kialakult demokratikus koalíciós kormányok idején – mikor még nem dőlt el, ki kit győz le – a kulákság kizsákmányolási tevékenysége tovább folytatódott. A munkaviszonyok minden demokratikus szabályozás ellenére sem változtak meg gyökerükben a kulákgazdaságokban. De nem szűnt meg, sőt fokozódott a dolgozó parasztság kizsákmányolása a kulákok igaerő-uzsorája és bérleti kizsákmányolása által. Mindazt, amit a demokrácia kormánya elsősorban a munkásosztály áldozata árán a mezőgazdaság fejlesztésére tudott fordítani, legnagyobbrészt a kulákok gazdaságai használták fel és ez a kulákgazdaságok további erősítését jelentette.

Nem szűnt meg a mezőgazdaság elmaradottsága sem annak ellenére, hogy a földreform segített abban, hogy a mezőgazdasági termelés 1945-től 1947-ig magasabb fokra emelkedjék. A mezőgazdaság elmaradottsága, amely a parcella-gazdálkodásnak szükségszerű velejárója, nem változott meg. A kisebb-nagyobb parasztgazdaságok minden állami támogatás és a dolgozó parasztok minden szorgalma mellett sem voltak képesek arra, hogy a mezőgazdaság elmaradott viszonyait akár nálunk, akár a többi népi demokráciákban megszüntessék. Ez a lemaradás azzal az eredménnyel járt, hogy fontos termékekben kiesés következett be és a termelékenység rendkívül alacsony fokon maradt. A kivívott sikerek ellenére az ipar fejlődése mellett a mezőgazdaság mindenütt lemaradt. Az ipari termelés 1948-ban Csehszlovákiában 10%-kal, Lengyelországban 50%-kal, Magyarországon 27%-kal, Bulgáriában 71%-kal, Albániában 88%-kal és Romániában is nagy arányban haladta meg a háború előtti színvonalat. A mezőgazdaság viszont nem haladta meg ilyen arányokban a felszabadulás előtti termelési szintet. Egyes ágazatokban nemcsak elérte, hanem meg is haladta, más termelési ágakban azonban lemaradt. Ez főképp annak a következménye, hogy a földreform nem szüntette meg alapjában a mezőgazdaság fejlesztésének legfontosabb gátját, a kisüzemű, kapitalista típusú gazdálkodást. A földreform eredményeinek és következményeinek alapján szükségszerűen napirendre került a fejlődés következő lépése: a mezőgazdaság szocialista átalakításának előkészítése, illetve ehhez az előfeltételek megteremtése a lenini–sztálini elméleti útmutatás és a Szovjetunió szocialista mezőgazdaságának példája nyomán. A Kommunista Pártok Tájékoztató Irodája 1948. júniusi határozata erőteljesen feleleventette és a népi demokráciákban kialakult viszonyokra élesen alkalmazta a marxizmus–leninizmus alapvető tanítását a mezőgazdaság szocialista átszervezéséről. Ez a határozat Jugoszláviával foglalkozott, leleplezte a jugoszláviai fejlődést, de egyúttal határozott, lényeges útmutatást adott a népi demokráciáknak is a mezőgazdaság fejlesztésére vonatkozóan. Mi volt a legdöntőbb ebben a határozatban? Rámutatott arra, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése hosszú, gondos, körültekintő előkészítést kíván, melyben a munkásosztálynak, a munkásosztály pártjának messzemenő előrelátással fokozatosan kell azokat a feltételeket megteremtenie, amelyek lehetővé teszik a mezőgazdaságban a tömeges kollektivizálást, és egyúttal a kulákságnak mint osztálynak a felszámolását. A határozat rámutat azokra a rendkívüli veszélyekre, amik a mezőgazdaság szocialista átszervezésének elhamarkodott, nem megfelelő előkészítése esetén előállhatnak, másrészt rámutat arra, hogy ez a fejlődés az osztályharc élesedő viszonyai között megy végbe, szakadatlan harcban a kulákság ellen. Ebben a harcban erősíteni kell a munkásosztály vezetésével a munkás–paraszt szövetséget, szilárdan a szegényparasztságra támaszkodva és megerősítve a középparasztsággal való szövetséget. Ez a határozat élesen és félreérthetetlenül alkalmazta a marxizmus–leninizmus alapvető tanításait az 1948-ban adott viszonyokra és ezzel egyfelől leleplezte a jugoszláv opportunista, nacionalista elhajlást, az amerikai imperialisták ügynökségének, a Tito-klikknek politikáját, a Jugoszláv K. P. trockista vezetőinek árulását, másfelől a népi demokráciák számára világos, félreérthetetlen útmutatást adott a mezőgazdaság szocialista fejlesztésére vonatkozóan. Ettől kezdve minden népi demokráciában az előkészítésnek, a feltételek megteremtésének szakasza következett be.

Melyek az előkészítés legfontosabb mozzanatai, legfőbb feltételei? Az alapvető feltétel a munkásosztály szilárd vezető szerepe, hogy ennek alapján a népi demokrácia képes legyen a proletárdiktatúra funkcióinak teljesítésére. Ez másfelől a dolgozó parasztsággal való szövetség megszilárdítását is jelenti, szilárdan támaszkodva a szegényparasztságra, szövetségben a középparasztsággal. A másik alapvető feltétel a kulákság korlátozá-

sának, kiszorításának a politikája. A kulákság korlátozása egyes népi demokráciákban különböző formákban, de lényegében ugyanolyan értelemben és azonos hatással következett be.

Magyarországon a kulákság korlátozásának legfőbb eszközei voltak: az erősen progresszív adózás, a kulákokra a külön terményadó bevezetése, az új földbérleti rendelet, amely lehetetlenné tette a kulákbérleteket, a termelési szerződések rendszere, amely a korábban nagyjövedelmű, szerződéses termelést kivette a kulákság kezéből és a dolgozó parasztságnak juttatta. Lengyelországban hasonló módszerek alkalmazása mellett, különösen a hitelpolitikában érvényesült a kulákság korlátozása, oly értelemben, hogy minden kulák-hitelt felmondtak, a dolgozó parasztságnak pedig nagyarányú hiteleket nyújtottak. Romániában szintén az adóztatás és a hitelmegvonás voltak a kulákkorlátozás legfőbb eszközei. Ezenkívül az állam kényszerítette a kulákságot azoknak a földeknek a visszaadására, amelyeket az 1945–46. évi aszály idején potom áron felvásároltak a szegényparasztságtól. Bulgáriában a kormány a kulákság mezőgazdasági gépeinek kényszermegváltását, igénybevételét rendelte el, úgyhogy ennek következtében a kulákok gépállománya majdnem egészében átkerült az állami gépállomások és részben a termelőszövetkezetek birtokába. A kulákok korlátozásának és kiszorításának a politikája 1948-tól kezdve így haladt előre lépésről-lépésre minden népi demokráciában, és ezzel megteremtődött a mezőgazdaság szocialista fejlesztésének, a termelőszövetkezetek megalakulásának, a szövetkezeti mozgalom fejlesztésének egyik döntő előfeltétele.

A következő döntő feltétel a technikai segítség, a gépi erő biztosítása a mezőgazdaság számára. Az ipar szocialista fejlesztése lehetővé tette minden népi demokráciában, hogy az ipar, főként gépekben, nagyarányú segítséget nyújtson a mezőgazdaságnak. Ez a segítség nem úgy érvényesült, hogy a népi demokráciák országainak ipara mezőgazdasági gépeket gyártott és azokat kivitte a szabad piacra, hanem úgy, hogy ezeket a gépeket nem az egész mezőgazdaság kapta, hanem ezek az ipari termékek a kulákok kirekesztésével részint állami gazdaságokba, részint különböző szövetkezetekbe kerültek.

A technikai segítség legfőbb eszköze a gépállomások kiépítése. A legtöbb népi demokráciában, így Magyarországon, Romániában és Bulgáriában kezdettől fogva állami gépállomások voltak. Lengyelországban, Csehszlovákiában kezdetben igen nagyfokú állami segítséggel szövetkezeti gépállomások működtek, amelyek részben még ma is megvannak, de mellettük már 1949-ben kiépült ott is az állami gépállomások rendszere.

A gépi segítség arányaira a következő számok jellemzők. Magyarországon az ötéves terv közel 500 gép- és traktorállomást ad a mezőgazdaságnak 20 ezer traktorral. Az ötéves terv Csehszlovákiában 1953-ra mintegy 45 ezer traktort, Lengyelországban 1955-re 55 ezer traktort irányoz elő. Bulgáriában 1953-ra 150 gép- és traktorállomás 10 ezer traktorral, Romániában 1955 végére 25 ezer a traktorállomány fejlesztésének előirányzata.

A szocialista fejlesztés következő előfeltétele, amely mindegyik népi demokráciában különböző formában, de lényegében egyformán előrehaladt: a különböző típusú szövetkezetek, társulások fejlesztése és elősegítése a dolgozó parasztság körében.

Lenin szövetkezeti tervében is, de Sztálin tanításaiban is mindenütt különös hangsúly van azon, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése úgy haladhat előre, ha segítjük, támogatjuk, fejlesztjük az általános szövetkezés minden formáját, azokat is, amelyek egyszerű árubeszerzésre és áruértékesítésre irányulnak, mert ezek nyomán haladhatunk előre a termelés szövetkezeti megszervezésére. Ez az alapja annak, hogy minden népi demokrácia igen komoly gondot fordított a régi szövetkezeti mozgalmak átalakítására, és általában az egyszerűbb szövetkezeti formák fejlesztésére, mint a termelőszövetkezeteket előkészítő szövetkezeti módszerekre. Minden országban, Magyarországon éppúgy, mint a többi népi demokráciában, végbement a régi kapitalista szövetkezetek gyökeres átalakítása, s 1948–1949-ben a kapitalista jellegű szövetkezeti mozgalom népi demokratikus jellegű szövetkezeti mozgalommá alakult át. Ez megnyilvánul abban, hogy bár a falusi szövetkezetek továbbra is elsősorban az áruforgalom lebonyolításával foglalkoznak, emellett bizonyos termelési feladatokat is mindinkább ellátnak, különböző termelési akciókat bonyolítanak le. A kulák-korlátozásnak megfelelően megtörtént a szövetkezetekből a kulákok kiszorítása és a dolgozó paraszti vezetés biztosítása.

Ismeretes, hogy a népi demokráciák egyes országaiban más-más fokon fejlődtek ki a régi kapitalista típusú agrárszövetkezetek. Igen fejlett szövetkezeti mozgalom volt Bulgáriában, Csehszlovákiában és Lengyelországban. Ezekben az országokban lassúbb, körülményesebb volt a régi szövetkezetek átalakítása, átfejlesztése népi demokratikus szövetkezetekké, szocializmust építő szövetkezetekké, s megszabadításuk nemcsak a kapitalista vezetéstől, hanem a kapitalizmus minden egyéb szerkezeti maradványától is. Ez volt a helyzet különösen Csehszlovákiában és Lengyelországban. Magyarországon és Romániában, ahol nem volt ilyen széles körben kialakult régi szövetkezeti mozgalom, egyszerűbben történt meg a szövetkezetek átalakítása.

További feltétele a mezőgazdaság szocialista átszervezésének, amelyet minden népi demokrácia megvalósított: a föld adás-vételének a korlátozása. Ez a legkülönbözőbb formában történt az egyes népi demokráciákban, de egyformán azon az elvi alapon, hogy a föld adás-vétele nincs jogszabályban megtiltva. A kulákkorlátozás politikájának megfelelően azonban mindenütt megfelelő korlátozás és ellenőrzés érvényesül abban

az irányban, hogy a föld adás-vételével földakkumuláció ne következhessék be. A nagyobb területű földek adás-vételét gyakorlatilag minden népi demokráciában kiküszöbölték.

Ezek azok a legfőbb feltételek, amelyeknek alapján a termelőszövetkezeti mozgalom minden népi demokráciában fejlődésnek indult.

Egyes népi demokráciákban már nyomban a felszabadulás után voltak termelőszövetkezeti kezdeményezések. Magyarországon 1945-ben, a földreformmal együtt alakult néhány termelőcsoport: a sarkadi, vasszilvágyi stb. Összesen négy-öt termelőszövetkezeti alakulás volt, és emellett mintegy 15 olyan társulás, amely szintén magán viselte a termelőszövetkezet valamelyes jegyét.

Bulgáriában 1944 szeptember 9-én, Bulgária felszabadításának napján, 28 termelőszövetkezet működött, 26 ezres taglétszámmal.

Bizonyos kezdetleges termelési társulások történtek Romániában és Csehszlovákiában is, Lengyelországban pedig nyomban a felszabadulás után, a földreform végrehajtása idején létesült a föld parcellázására alakított társaság. A visszaszerzett területeken, Lengyelország nyugati részén, ahol földbőség volt, a földhöz juttatottaknak nem volt elég igaerejük, ellenben ott voltak a volt német uradalmak berendezései. Ezért a földhöz juttatott telepesek egy közös gazdaságba települtek azzal az elhatározással, hogy ha majd megerősödnek, állatállományuk felfejlődik, az egész gazdálkodó társaság felparcellázza a földet tagjai között. A kitűzött cél azonban hamarosan megváltozott, a csoport valójában közös gazdálkodást folytatott, s utóbb termelőszövetkezetekké alakult.

Mi jellemzi ezeket a kezdeti, 1948 előtt szövetkezeti társulásokat?

Először az, hogy e csoportok általában kezdetleges formában alakultak meg. Például a magyarországi társulásoknak nem a kollektív munka, nem a termés közös betakarítása és a termésnek a teljesített munka szerint való elosztása volt az alapja, hanem a közös szántás, de a parcellákat külön-külön művelték meg és a termést minden tag maga takarította be a maga egyéni birtokának megfelelő területről. Hasonlóképpen a termelés egyes mozzanataira alakult társulás volt a bolgár termelőszövetkezeteknek egy része is. A lengyel szövetkezések ugyan közös gazdálkodást folytattak, de ez nem annyira termelőszövetkezet volt, mint inkább állami gazdaság, úgyhogy a dolgozók résztulajdonosok is voltak.

A termelőszövetkezeti mozgalom indulásának másik jellemvonása az, hogy nagyrészt agrárproletárok szövetkeztek és ezek általában főleg állami földön, állami eszközökkel, állami segítséggel kezdték meg a munkájukat. Ilyen kezdetleges indulások voltak 1945–46-ban. 1948-tól kezdve azonban az előfeltételek megteremtése alapján megindult a termelőszövetkezetek széles körű, hatalmas arányú mozgalma.

A korábbi kezdetleges termelőszövetkezeti kezdeményezések nyomán, annak megfelelően, ahogy a szélesebb körű termelőszövetkezeti mozgalom feltételei sorra megteremtődtek az egyes népi demokráciákban, sorra megalakultak azok a fejlettebb termelőszövetkezetek, amelyek ma már a termelőszövetkezeti mozgalom alapját képezik.

Vizsgáljuk meg sorra a termelőszövetkezeti mozgalom jelenlegi helyzetét és az egyes termelőszövetkezeti típusok arányait, ezek belső viszonyait az egyes népi demokráciákban.

Nálunk a termelőszövetkezeteknek három típusa van.

Az első típusnak a lényege az, hogy nem alakul ki közös szövetkezeti üzem, hanem megmaradnak az egyes termelőszövetkezeti tagoknak a birtokrészei és azokat közösen szántják, közös gépi erővel munkálják, de a növényápolást és a terménybetakarítást nem közös üzemben végzik, hanem ki-ki a maga birtokrészének megfelelően, a maga egyéni, illetve családi munkájával. Ebben a típusban nem is merül fel a szocialista jövedelemelosztás, mert mindenütt ki-ki maga takarítja be a közös segítséggel megmunkált földről a maga birtokrészének a termését. Ezt az első típusú szövetkezetet nevezzük táblás termelőszövetkezeti csoportnak. A második típus teljesen hasonló az elsőhöz azzal a különbséggel, hogy a közösen szántott és vetett, de külön-külön aratott termést a táblák átlaga szerint osztják el.

A harmadik típus már lényegesen, gyökeresen különbözik az első és második típustól. Legdöntőbb jellemvonása, hogy a tagok egyéni gazdaságait közös szövetkezeti üzemben egyesítik, ahol szocialista jellegű munkaszervezetben végeznek el minden mezőgazdasági munkát, ennek alapján a tagok munkáját munkaegységgel mérik és a szövetkezet jövedelmének elosztása a teljesített munkaegységek alapján történik. Emellett azonban a földdel belépett tagoknak a termelőszövetkezetbe bevitt földjük után földjáradékot fizetnek. Szövetkezeteink száma ma kereken 2200, míg az őszi felfejlesztés előtt 1800 termelőszövetkezetünk volt. A számszerű növekedés nem nagy, ellenben a tagság és a terület növekedése olyan nagyarányú, hogy majdnem megkétszereződött. Ma 650 000 kat. hold szántóföld tartozik a termelőszövetkezeti gazdaságokba és csaknem 90 000 család tagja a termelőszövetkezetnek, ami 133 000 tagot jelent. A mi termelőszövetkezeteink alakulásuk kezdeti szakaszán nem voltak önálló szövetkezeti egységek, hanem úgy alakultak meg, mint a földműves-szövetkezetek termelőszövetkezeti csoportjai. Az elmúlt évtől kezdve azonban a nagyobb termelőszövetkezeti csoportok sorra önálló-

sodnak. Ma már 300 önálló termelőszövetkezetünk van és ez a szám folyamatosan növekszik annak arányában, ahogy fejlettségben elérik azt a fokot, hogy a maguk lábára álljanak.

Jelenleg Magyarországon négy olyan termelőszövetkezet van, amelynek területe meghaladja a kétezer katasztrális holdat. Emellett több mint 30 olyan községünk van, amely teljesen szövetkezeti falu, ahol tehát az egész dolgozó parasztság, a község határának egész területével bement a termelőszövetkezetekbe.

Termelőszövetkezeteink tagságának összetételére jellemző, hogy a kezdeti szakaszon nálunk is döntő többségben a mezőgazdasági munkások, agrárproletárok léptek a szövetkezetekbe, s főleg a nagybérletek megszüntetésére vonatkozó rendelet alapján igénybe vett földeken alakultak a termelőszövetkezeti csoportok. Termelőszövetkezeteinkben még alacsony a középparasztság aránya. A hét holdon felüli termelőszövetkezeti tagok aránya kb. 18%.

A bolgár termelőszövetkezeti mozgalomban hasonló a fejlődés annyiban, hogy a termelőszövetkezetek ott is úgy létesültek, mint az általános falusi szövetkezetek egy részlege, vagyis termelőcsoportja. Bulgáriában is ráléptek azonban arra az útra, hogy a fejlettebb termelőszövetkezeteket önálló termelőszövetkezetekké alakítsák. A termelőszövetkezeti mozgalom kiterjedése Bulgáriában előrehaladottabb, nagyobb arányú, mint nálunk. Általában a termelőszövetkezeti mozgalom az összes népi demokráciák között Bulgáriában haladt a leginkább előre mind mennyiségben, mind minőségben. A fejlődés arányait a következő számok jellemzik:

| | |
|---|---|
| 1944. szeptember 9-én | 28 |
| 1948-ban | 1 158 |
| 1949. decemberben | 1 605 |
| 1950. június 1-jén | 1 790 |
| 1950. október 15-én | 2 566 |

termelőszövetkezeti csoport működött Bulgáriában. 1950. október 15-ig Bulgária szegény- és középparasztságának már 47%-a tömörült a Dolgozók Földműves-szövetkezeti Gazdaságaiba, amelyek a megművelt földnek 42%-ára terjednek ki.

A bolgár termelőszövetkezeti mozgalomban a termelőszövetkezeteknek nincs többféle típusa. Csak termelőszövetkezeti csoport vagy önálló szövetkezeti gazdaság van. A bolgár termelőszövetkezetek üzemgazdasági típusa lényegében megfelel a mi harmadik típusú termelőszövetkezetünknek. Eltérés az, hogy míg nálunk a bevitt földterület után kifizethető földjáradék mértéke általában a kishaszonbérletek esetében fizetendő bér arányában van meghatározva, illetve alternatív módon a jövedelem 25%-ában, addig Bulgáriában a földjáradék fizetésének tágabb, nagyobb kerete van megengedve s egyes esetekben eléri a 40%-ot.

Romániában a termelőszövetkezetek elnevezése kollektív gazdaság, ami utal arra a jelentékeny különbségre, ami ezt a típust jellemzi a magyar vagy bolgár termelőszövetkezetekkel szemben. A kollektív gazdaság típusa tehát közelebb áll a kolhozok típusához, mint a mi termelőszövetkezeteink.

Romániában 1949. júniusában alakult az első öt szövetkezeti gazdaság, szintén nagyrészt agrárproletárokkal, állami földön és állami termelőeszközökkel. A szövetkezeti gazdaságok száma 1950. augusztus 1-jén 670. Ez a 670 szövetkezeti gazdaság már igen nagy számban egyesít tagjai sorában törpebirtokos, kisbirtokos dolgozó parasztokat is. A döntő különbség a mi termelőszövetkezetünk és a román kollektív gazdaságok, szövetkezeti gazdaságok között az, hogy földjáradék-fizetés, a bevitt föld utáni részesedés ezekben a szövetkezeti gazdaságokban nincs, a teljes jövedelem elosztása a teljesített munkaegységek alapján történik. Ez a román termelőszövetkezeti mozgalom élenjáró típusa, ilyen módon alakulnak Romániában a termelőszövetkezeti gazdaságok. Emellett Romániában a termelőszövetkezeti társulásnak van egy kezdetlegesebb formája, amelynek azonban nincs alapszabályban meghatározott szövetkezeti kerete. Ezek a különböző földmegművelő társulások. Ezek nem mások, mint egy-egy község dolgozó parasztságának társulása arra, hogy az állami gépállomás gépeinek használatával vagy saját igaerejük egyesítésével közösen végezzék el alkalmi termelői egyesülés formájában a szántás és vetés munkáit. Ez lényegében ugyanaz az elv, ami a mi első típusú termelőszövetkezetünknél érvényesült. Ez a termelési társulás igen széles körben elterjedt s mint a termelési szövetkezés kezdetleges lépcsőfokát nagy figyelemben részesítik Romániában.

Lengyelországban 1950. januárjában 122 termelőszövetkezet volt, átlagosan 216 hektár területtel. Lengyelországban is három típusa van a termelőszövetkezeteknek.

Az első két típus lényegében abban különbözik a harmadik típustól, hogy tagjai megőrzik jogukat a föld magántulajdonára, és nagyobb háztáji földterületük maradhat. Egyébként itt is munkaegységgel mérik a munkát, szövetkezeti munkaszervezetben dolgoznak, a jövedelem egy részét a szövetkezet alapjaira fordítják és általában a jövedelem 60–70%-át a munkaegység alapján osztják el, míg 20-25%-a a szövetkezetnek átadott föld arányában kerül kifizetésre. Ezek a szövetkezetek nem önálló szövetkezetek, mert a falusi általános szövetkezetek keretébe tartoznak. A mezőgazdasági termelőszövetkezet az általános falusi szövetkezeten keresztül bonyolítja le hiteligényét, értékesítését stb. A harmadik típus abban különbözik az első kettőtől, hogy van osztha-

tatlan alapja: a bevitt termelőeszközök értékének 30%-a. Ezt a típust szövetkezeti egyesülésnek, olykor artelnek is nevezik.

Különleges helyzetet foglalnak el Csehszlovákia termelőszövetkezetei. Csehszlovákiában nincsenek olyan különálló típusként meghatározott külön szövetkezeti gazdaságok, mint a mi első típusú termelőszövetkezeteink. Termelői egyesülések különösebb, szorosabb szövetkezeti forma nélkül, az egységes általános falusi szövetkezeten belül. Azt az elvet, amelynek alapján e szövetkezeti típust fejlesztik, Klement Gottwald elvtárs a következőképpen határozta meg a Csehszlovák K. P. IX. Kongresszusán: „A Párt az egységes mezőgazdasági szövetkezetek formáját választotta, szemben a korábban fennállott szövetkezetekkel, amelyek gyakran álszövetkezetek voltak, illetve nagyon szűk körre korlátozták működésüket. Meg kell szerveznünk a közös földművelést és a mezei munkák közös elvégzését. A munkaszervezet és a jövedelemelosztás kérdését mindig a konkrét feltételektől és az illető mezőgazdasági szövetkezet érettségi fokától függően kell eldönteni."

Csehszlovákiában tehát a termelőszövetkezetek legrugalmasabb formáját választották azáltal, hogy vannak falusi általános szövetkezetek és azok csoportjaiként létesülnek termelési egyesülések, termelőszövetkezeti társulások, de ezeknek nincs szigorúan meghatározott egységes mintaalapszabálya, hanem az adottságoknak megfelelően állapítják meg a munkaszervezetük és jövedelemelosztásuk szabályozását. Másik jellemvonása a csehszlovákiai fejlődésnek, hogy az egységes szövetkezetek és termelőcsoportjaik is kétféle gépi erővel dolgoznak. Csehszlovákiában vannak állami gépállomások is, de az egységes falusi szövetkezeteknek is vannak gépállomásai. A termelési egyesüléseket részben az egységes falusi szövetkezetek traktorai, részben az állami gépállomás traktorai szolgálják ki.

Csehszlovákiában 1949-ben 314 szövetkezetben végezték el az őszi vetést ilyen közös társulásban, összesen 23 ezer hektár területen.

Albániában jelenleg 56 mezőgazdasági termelőszövetkezet van, két és félezer családdal. Az albán kollektív gazdaságok szabályzata hasonlít a román kollektív gazdaságok szabályzatához. Közelebb áll tehát a kolhozok típusához, mint a mi termelőszövetkezeteink vagy a bolgár termelőszövetkezetek.

A mezőgazdaság szocialista fejlesztésének legfőbb irányelvei, amelyek a jelenlegi helyzetben is érvényesülnek, és amelyek egyúttal megszabják a további fejlesztésnek a feladatait, a következők:

1. a földtulajdon kérdése,
2. a bevitt és a kinn maradó föld és termelőeszközök kérdése, a háztáji gazdaságok kérdése,
3. a jövedelemrészesedés és a munkaegység-elszámolás kérdése,
4. a szövetkezeti munkaszervezet,
5. a termelőszövetkezet és a gépállomás viszonya,
6. a termelőszövetkezetek fejlesztésének politikai módszerei az élesedő osztályharcban.

A földtulajdon kérdésével kapcsolatban ismeretes, hogy a népi demokráciákban nem hajtották végre az egész föld nacionalizálását. Csupán részleges nacionalizálás történt: erdők, legelők és bizonyos egyéb területek kerültek állami tulajdonba. Ennek megfelelően a földreform sem alapult a föld általános nacionalizálásán. Alapvető elvi kérdés, hogy lehet-e mezőgazdaságunkban a föld általános nacionalizálása nélkül szocializmust építeni.

Erre vonatkozóan a lenini–sztálini útmutatás lényege az, hogy lehetséges a mezőgazdaság szocialista építése a föld általános nacionalizálása nélkül, részleges nacionalizálás alapján, részleges magántulajdon alapján.

Ezzel kapcsolatban Sztálin elvtárs a következőket mondja: „Nincs igazuk azoknak az elvtársaknak, akik azt gondolják, hogy minél fejlettebb kapitalista szemszögből egy ország, annál könnyebb ott végrehajtani az egész föld nacionalizálását. Ellenkezőleg. Minél fejlettebb kapitalista szemszögből egy ország, annál nehezebb végrehajtani az egész föld nacionalizálását, mert ott erősebbek a földmagántulajdon hagyományai, tehát nehezebb harcolni e hagyományok ellen."

A népi demokráciában tehát el lehet a föld részleges magántulajdonának fenntartása alapján indulni a mezőgazdaság szocialista fejlesztésének útján.

Ezt az utat világosan és élesen jellemezte Dimitrov elvtársa a Bolgár Kommunista Párt V. Kongresszusán, 1948. decemberben. „... fokozatosan bevonva a szegény- és középparasztokat a termelőszövetkezeti gazdaságokba, fokozva a gép- és traktorállomások számát, megtiltva a föld bérbeadását, korlátozva és megtiltva a föld adás-vételét, – ily módon megteremtjük azokat a követelményeket, amelyek alapján a föld nacionalizálásának kérdését gyakorlatilag meg fogjuk oldani, az egész földet át fogjuk adni a dolgozó parasztok használatába. Ilyképpen a dolgozó parasztok, akik saját kicsi földdarabjuk rabjai, nagymértékben részesedhetnek a föld gyümölcseiből, amelyek a nagyüzemű földműves-szövetkezeti gazdaságok korszerűsítésének és gépesítésének eredményeként jelentős mértékben megnőnek."

A földmagántulajdon szempontjából kétféle típusa van a termelőszövetkezeteknek a népi demokráciákban. Vannak olyanok, amelyek a földmagántulajdon elismerése alapján a bevitt föld utáni részesedésként földjáradékot fizetnek és vannak olyanok, amelyek nem fizetnek. A mi termelőszövetkezeteinkben, Bulgária szövetke-

zeteiben fizetnek földjáradékot. Ellenben a román, albán szövetkezeti gazdaságokban és a harmadik típusú lengyel szövetkezetekben nincs földjáradék. Az irányelv tehát a termelőszövetkezetek fejlesztésében az, amit Dimitrov elvtárs szavai kifejeznek, hogy gyakorlatilag lépésről lépésre valósul meg a föld nacionalizálása, amelynek két döntő eszköze van: egyik a föld adás-vételének, bérletének nagyfokú korlátozása vagy megtiltása; a másik a tagosítás, azáltal, hogy az egyéni tulajdonok tagosítása nincs megengedve, ellenben van tagosítás a termelőszövetkezetek részére. Döntő kérdése a termelőszövetkezeteknek a bevitt és a kinn maradó föld, illetve termelőeszközök kérdése. Minden népi demokráciában meg van határozva a termelőeszközöknek az a mennyisége, amelyet háztáji gazdaság keretében a szövetkezeti tag megtarthat. Ebben a kérdésben nincs eltérés a népi demokráciák különböző szövetkezeteinél, még abban sem, hogy ezek a határok termelési körzetek, vidékek szerint váltakoznak.

Két probléma van, ami a fejlesztés szempontjából komoly feladat. Egyik az, hogy biztosítani kell a törvényesen meghatározott keretben a föld és a termelőeszközök bevitelét a termelőszövetkezetekbe. Ezért minden termelőszövetkezeti mozgalomnak fő feladata annak biztosítása, hogy bevigyék a termelőeszközöket és a földet azon a mértéken felül, ami a háztáji gazdaság számára megmaradhat. Ez ma a legfontosabb kérdés. A kérdés másik oldala, hogy a kinn maradt föld és a kinn maradó termelőeszköz, egyszóval a háztáji gazdaság hogyan fejlődjék. Ez ma nálunk még nem probléma, de Bulgáriában már az. Bulgáriában ez év elején a Párt és a kormány határozatokat hozott, amelyek előírják, hogy segíteni kell a háztáji gazdaságokat, s biztosítani kell, hogy termelőszövetkezeti tagok fogyasztási szükségletét nagyrészt a háztáji gazdaság lássa el. Ezzel biztosítható, hogy a szövetkezeti gazdaság termelésének minél nagyobb része mint áru, a népgazdaság rendelkezésére álljon. A Szovjetunió példája is megmutatja, hogy a háztáji gazdaság nemcsak megengedhető, hanem fejlesztendő is. Ha egy-egy szövetkezeti tagnak nincs háztáji földje vagy állata, akkor a kolhozok hozzásegítik, mert a háztáji gazdaságok milliói fontos tétel minden ország népgazdaságában.

A harmadik kérdés a jövedelemrészesedés kérdése. Minden termelőszövetkezet számára törvény, hogy a munkaegységben történő számolást bevezesse; hogy minden szövetkezeti tag ismerje a munkaegységeket, és hogy a jövedelemelosztás a munkaegységek alapján történjék. Ez a sarkpontja a termelőszövetkezetek fejlesztésének. Ez a legfőbb tényezője annak, hogy a termelőszövetkezetben a szocialista gazdaság megerősödjék, az emberek jól végezzék a munkát, hogy a munkaverseny fejlődjék, hogy a jövedelemelosztás igazságos legyen, hogy a tagok érezzék, hogy a szövetkezeti vagyont növelni kell és a munkaegységek alapján csak annyi jövedelemrészesedést lehet kivenni, amennyi a szövetkezet gyarapodása mellett a tagok szükségleteinek ellátására feltétlenül kell. Tehát minden olyan törekvés, amely a munkaegységben való számolás szabályait lazítani igyekszik, egyenlősdire vezet és a szövetkezés legnagyobb veszélye.

A negyedik kérdés a szövetkezeti munkaszervezet. A szövetkezeti gazdaságban alapfeltétel olyan munkaszervezet kialakítása, amely szocialista jellegű munkaszervezet, amely lehetővé teszi a munka helyes irányítását, ellenőrzését és nyilvántartását, a végzett munka számbavételét. A munkaszervezésnek kialakult formája van a kolhozok brigád- és munkacsapat-szervezetében. A fejlesztés iránya az, hogy a brigádokat kell elsősorban megszilárdítani és ki kell küszöbölni azt a helytelen gyakorlatot, amely a munkacsapatokat helyezi előtérbe. Ez alapvető kérdés és a Szovjetunióban az 1950-es évben került napirendre. A brigád az a szervezeti egység, amely nagyobb gépi eszközök alkalmazását teszi lehetővé.

A munkaszervezet megszilárdítása a termelőszövetkezeti fejlesztés egyik legfőbb feladata.

A szövetkezeti munka fejlesztésében további alapvető feladat a termelőszövetkezeti munka irányításának olyan fejlesztése, hogy abban az irányítás igazi demokráciája érvényesüljön, az az elv, amit a Szovjetunióban a „kolhozdemokrácia" névvel jelölnek. Ez a tagság széles körű ellenőrző tevékenységét jelenti mind a munkaszervezeti egységek vezetői, mind a termelőszövetkezeti vezetők felé.

Ötödik kérdés a termelőszövetkezetek és a gépállomások viszonya. E tekintetben a Szovjetunió példája félreérthetetlenül megmutatja, hogy a termelőszövetkezet és a gépállomás között úgy kell szoros kapcsolatot teremteni, hogy a gépállomás ne csak gépi erejével legyen a termelőszövetkezeti gazdaság támasza, de ezen túl politikai segítséggel, tervezőmunkával, különösképpen pedig a termelés üzemi megszervezésének a munkájával. A tervek elkészítése, végrehajtásuk biztosítása a gépállomásoknak mint az állami, következetesen szocialista mezőgazdasági szerveknek a feladatai, tehát a gépállomások elsőrendű kötelessége, hogy a termelőszövetkezetekben mindezt biztosítsák. A Szovjetunióban oly módon érvényesül ez az elv, hogy a kolhozok teljes mértékben ráépülnek a gépállomások bázisára. Mai feladatunk a gépállomás és a termelőszövetkezet kapcsolatainak megerősítése, holnapi feladatunk lesz a Szovjetunió gyakorlatának érvényesítése, hogy a gépállomások dolgozói a kolhozok tagjai legyenek, hogy a gépállomások gépein termelőszövetkezeti tagok dolgozzanak.

A termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztése harcban halad előre a falusi osztályharc élesedő viszonyai között. A mezőgazdaság szocialista fejlesztését ellenséges erőkkel szemben kell előrevinni. – Melyek a fejlesztés legfőbb politikai feladatai?

Mindenekelőtt a fokozott éberség az ellenséges erőkkel szemben, különösen azok behatolásának minden formájával szemben.

Következő harci feladat az, hogy a termelőszövetkezetek kiharcolják termelésük, gazdálkodásuk vitathatatlan fölényét a környező egyéni termelők gazdálkodásával szemben. Ez a legnagyobb vonzóerő afelé, hogy a dolgozó parasztság közvetlenül meggyőződjék a termelőszövetkezeti társas gazdálkodás jelentőségéről.

Ebből következik az a feladat, hogy a termelőszövetkezeteknek úgy kell dolgozniok, hogy ne szigetelődjenek el a falu dolgozó parasztságától. A termelőszövetkezetek munkájának az egész falu dolgozó parasztsága, de különösen a középparasztság számára vonzónak kell lennie s el kell érnie azt, hogy a dolgozó parasztság minél szélesebb tömegei mind több szállal kapcsolódjanak is a szövetkezethez. Ezért kell elősegíteni a szövetkezetek látogatását.

A termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztéséért folytatott politikai harcban döntő segítség az, amit a Párt és az állami szervek által biztosított általános segítségen túl a munkásosztály, az ipari üzemek nyújtanak és nyújthatnak a termelőszövetkezeteknek. Az ipari üzemeknek a termelőszövetkezetek részére nyújtott közvetlen támogatása olyan segítség, amelyet mind nagyobb körben ki kell szélesíteni, mert ily módon a termelőszövetkezetek a vezetés megjavításával politikai harcukban olyan segítséget kapnak, amely képessé teszi őket arra, hogy kiharcolják termelési fölényüket és ki tudják védeni az ellenség támadását.

Ezek azok az irányelvek, amelyek megszabják a fejlesztés feladatait, amelyeket minden népi demokráciában meg kell oldani, szem előtt tartva a Szovjetunió példáját és azt az alapvető követelményt, hogy mi is olyanná építsük a mezőgazdaság szocialista rendjét, mint a Szovjetunió szocialista mezőgazdasága.

# A tanácsok feladatai termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlesztésében*

A tanácsokról szóló anyagban abból kell kiindulni, hogy a tanácsoknak kettős jellegük van: egyfelől az államhatalom helyi szervei, másfelől tömegszervezetek, amelyek a nép kezdeményezését és helyi tevékenységét fogják össze, tehát a termelőszövetkezeti mozgalom irányában és általában a mezőgazdaság szocialista fejlesztésében is megvannak az elvégzendő feladataik, mind államhatalmi, mind pedig tömegszervezeti tevékenységük vonalán.

A termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztésének, a mezőgazdaság szocialista átszervezésének igen sok gondja, azt lehet mondani, legtöbb gondja a helyi tanácsokra, az államhatalom helyi szerveire hárul. Tanácsaink ennek megfelelően eddig is részt vettek a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztésében, ami azonban a termelőszövetkezetek fejlesztésének, a mezőgazdaság szocialista építésének további munkáját, a termelőszövetkezetek megszilárdítását, gazdasági megerősítését illeti, helyi tanácsaink még nem eléggé ismerik feladataikat, és emiatt is nagyon kevéssé töltik be szerepüket. A termelőszövetkezetek ügyét a legtöbb helyen úgy fogják fel, hogy megalakult a termelőszövetkezet, a többi most már magától megy. Éppen abban a cikkben, amelyet az irodalomban olvasmányul ajánlunk, éles szavakkal leplezi le Sztálin elvtárs ezt a felfogást. Azzal, hogy a termelőszövetkezet létrejött, az útnak még csak kisebbik felét tettük meg. Döntő lépést tettünk, de hátra van a dolog nehezebb része; azokat a szocialista jellegű formákat, amelyeket a termelőszövetkezetek jelentenek, a szocialista gazdálkodás tartalmával kell megtölteni, hogy igazi nagyüzemi, szocialista gazdaságokká váljanak. Ez a hiba mint a feladatok helytelen felismerése állapítandó meg.

A másik ugyancsak általánosan jelentkező hiba, hogy a termelőszövetkezetek ügyét a legtöbb helyen úgy fogják fel, mint a tanács mezőgazdasági osztályának gondját, mint a tanácsok fontos feladatai közül az egyiket. Világos, hogy termelőszövetkezeti mozgalmunknak nem ez a jelentősége országunk szocialista építésében, és a II. kongresszus ide vágó megállapításai semmi esetre sem azt támasztják alá, hogy ilyen módon lehet kezelni a termelőszövetkezeteket. Ellenkezőleg, helyi tanácsainknak meg kell tanulniok – elsősorban a szövetkezeti községekben, de általában mindenütt, ahol termelőszövetkezet van, vagy ahol nincs is –, hogy a tanács egész apparátusa, a vb és annak elnöke érezze magát felelősnek a termelőszövetkezetekért, és a mezőgazdasági osztály munkája mellett az egész tanácsi szervezet tartsa kiemelkedően legfőbb kötelességnek a szövetkezetek fejlesztését, a termelőszövetkezeti szervezet megszilárdítását és gazdasági megerősítését.

Nem kell felsorolni, hogy mennyi módja és lehetősége van annak, hogy a mezőgazdasági osztályon kívül az egész tanácsi apparátus a termelőszövetkezeti kérdést ne csak egyik feladatának, hanem legfőbb feladatai egyikének tekintse. Egy példát mondok az elvtársaknak. A Földművelésügyi Minisztériumban eddig volt egy termelőszövetkezeti főosztályunk, amely a termelőszövetkezetek ügyeit intézte, akár a termelőszövetkezetek tervéről, akár állatjuttatásról, takarmányjuttatásról, zárszámadásról volt szó. Most az év folyamán kellett felismernünk, hogy ez így helytelen, mert a termelőszövetkezetek a maguk 16%-os kiterjedésével az ország szántóföldi területét tekintve elérték azt a szintet, hogy az egész mezőgazdasági irányítás területén kell alátámasztani a termelőszövetkezetek fejlesztését. Így ma már azt a szervezési formát valósítottuk meg, hogy a termelőszövetkezeti főosztály a termelőszövetkezetek szervezésének felelős gazdája, ellenben az egész minisztérium – ki-ki a maga reszortja szerint – felelős a termelőszövetkezetért, tehát pl. a zárszámadások tekintetében a pénzügyi vonal, a növénytermelés tekintetében a növénytermelési főosztály és így tovább.

Ez a példa a tanácsokra is érvényes. Vegyük pl. a megyei tanácsokat. A termelőszövetkezetek zárszámadása ezekben a napokban égető és igen nehéz kérdés. Vannak deficites szövetkezetek, sok hitelprolongálást kérnek, gondjuk az, hogy mennyi pénzösszeget tudnak elosztani a terményelosztás után stb. Ha a megyei tanács elnöke és a végrehajtó bizottság csak a mezőgazdasági osztályra támaszkodva akarja mindezt megoldani, nem fog sikerülni a dolog. Az a veszély fenyeget, hogy a mezőgazdasági osztály becsületesen igyekszik segíteni a szövetkezeteket, de könnyen megeshetik, hogy olyan hitelprolongációkat fognak javasolni, hogy az már egész népgazdaságunk és a szövetkezetfejlesztési politika szempontjából sem helyes. A tanács csak úgy dolgozik jól, ha ezt a kérdést az O. Sz. H. bevonásával, a pénzügyi osztály és a mezőgazdasági osztály munkájával oldja meg, ha ezeknek a szerveknek közös munkája alapján jönnek létre a zárszámadások és döntik el azt a kérdést, hogy hol, melyik szövetkezetnek mennyi prolongációt lehet megengedni.

Ugyanígy van a tervezés is. Ha a termelőszövetkezetek tervét, akár a növénytermelési, akár az állattenyésztési tervet, de még inkább a beruházási tervet csupán a mezőgazdasági osztályra bízná a tanácselnök, akkor

* Előadás a Belügyminisztérium Oktatási Osztályán 1951. november 21-én. Gépelt kézirat. EFB 2948.

mindenféle irreális túltervezés keletkeznék. Ezért a terv- és statisztikai osztály kell hogy a termelőszövetkezetek tervezésének felelős szerve legyen, megint a mezőgazdasági osztállyal együtt.

Az elmondottak világosan mutatják, hogy a termelőszövetkezetek irányítása nem egyszerűen a mezőgazdasági osztály reszortfeladata, hanem a tanács helyi államhatalmi tevékenységének és helyi különleges tömegszervezeti funkcióinak egyik általános, minden szervre kiterjedő feladata.

Másik igen fontos feladata a helyi tanácsainknak – ami különlegesen a tanácsok államhatalmi jellegéből folyik –, hogy a tanácsok állandó anyagi és egyéb megsegítése mellett képviseljék a termelőszövetkezetek felé is az állami vezetés súlyát és erejét, és meg kell teremteniök a termelőszövetkezetekben is az állami fegyelmet, a kötelezettségek teljesítésének felelősségérzetét.

Megint nem akarok sok példát előhozni, de mindnyájan tudjuk, hogy van egy olyan tendencia tanácsaink munkájában, hogy a kulákot igen szorítják, adott esetben még az egyéni gazdálkodót is meg-megleckéztetik az állami fegyelem vonalán, de a termelőszövetkezet – az más dolog. Így történik meg, hogy a termelőszövetkezetek vágnak borjút, disznót, és ehhez sokszor a tanácsok, a rendőri szervek asszisztálnak, és így az állami fegyelem meglehetősen rossz állapotban van a szövetkezeteknél.

Világos, hogy itt a tanácsoknak az a feladatuk, hogy mint az államhatalom helyi szervei a termelőszövetkezetekben is megteremtsék, megalapozzák az állami fegyelmet. Vagy példának okáért a tartozások visszafizetése kérdésében szövetkezeteink hajlamosak egy ilyen kincstári szellemre, hogy majd ad nekünk az állam.

Amikor a tanácsok funkciójának ezt az oldalát hangsúlyozom, természetesen a másik oldalon nem szabad elfeledkezni arról sem, hogy ugyanakkor a gazdasági segítség folyamatos munkáját is egyre vinni kell a szövetkezetek felé. Itt is egy példa: a termelőszövetkezeteknek nincs terménybeadási kötelezettségük, mégis hány helyen bemuzsikálták a terményeiket, az árpát, a kukoricát stb. C.-re. Világos, hogy itt a tanács rosszul járt el, mert először is törvénytelenül csökkentette a termelőszövetkezetek takarmányalapját, a másik oldalon pedig ezzel megteremtette magának azt a gondot, hogy mostantól kezdve – mert ma már számtalan esetben takarmányt kérnek a szövetkezetek – jövő júliusig vagy augusztusig örökös takarmánygondokkal kell küzdeniök, és mindenütt segítséget kell adniok a termelőszövetkezeteknek.

Szóval itt kétoldalúan értendő a feladat. Az állami segítség terén a legmesszebbmenő politikát kell vinni, de a másik oldalon az állami fegyelem, az állami kötelezettségek teljesítése nem kevésbé fontos feladat a tanácsok vonalán a szövetkezetek felé.

Külön ki kell emelnem az efféle feladatok közül a helyi tanácsok tervfeladatait, a tervezésben, a tervgazdálkodásban betöltendő szerepét a termelőszövetkezetek felé. Itt helyi tanácsainknak az a feladatuk, hogy megtanítsák tervezni a termelőszövetkezeteket. Mindenekelőtt érvényt kell szerezni a tervek törvényerejének, és rá kell nevelni a termelőszövetkezeteket a terv betartására, a terv teljesítésére, a tervkötelezettségek minden körülmények között való tiszteletben tartására. Ez a termelőszövetkezetek megsegítésének, a szövetkezetek fejlesztésének egyik legfontosabb tényezője, s ennek elérése nemcsak szakadatlan felvilágosító munkát és oktatást jelent, hanem egyben harcot is minden felelőtlenséggel szemben, a tervek önkényes megváltoztatásával vagy semmibevevésével szemben, akár a termelőszövetkezetek vezetőségében, akár tagságában, akár az alsó szervek magatartásában nyilvánul meg. Ehhez nem is kell példa, csak annyit akarok magyarázatul hozzátenni, hogy az idén már a tervezés módszere lényegesen fejlettebb. Ez az egyik, amit most csinálunk, és majd januárban, februárban fogjuk a szövetkezetek ütemtervét elkészíteni. A másik pedig az, hogy ma már terveink lényegesen reálisabbak, mint tavaly voltak. Tavaly még olyan hurrá-terveket csináltunk. Rányomtunk az állami gazdaságokra 30 000 hold gyapotot, hadd termeljenek, és most isszuk a levét, az országot dezorganizáljuk miatta. Ezen már túlvagyunk. Megtanultuk, hogy ne hurrá-terveket csináljunk, hanem olyanokat, amelyeknek az előfeltételeit jól megvizsgáltuk, és felelősen merheti az a tanácselnök aláírni, hogy megyénkben ezt a tervet vállalom. A reális terv persze nem azt jelenti, hogy lesz terv. Ahogyan Rákosi elvtárs szokta mondani, olyan terv, hogy nagyon lábujjhelyre kell állni, hogy éppen el lehessen érni, de mégsem szakad el a földtől.

Szövetkezeteinknél már most országosan az előtervezés idején vigyázunk arra, hogy ne nyomjuk agyon a termelőszövetkezeteket gyapottal, cukorrépával, magvakkal olyan mértékben, hogy képtelenek legyenek megtermelni. A tervek realitásáról tehát most már kielégítő mértékben tudunk gondoskodni.

Helyi tanácsi feladat, hogy az ilyen tervek törvényerejét megteremtsék a szövetkezetek felé. Ezek a feladatok, amelyeket itt felsoroltam, a tanácsoknak mint államhatalmi szerveknek funkcióit jelentik döntően. A tanácsok azonban nemcsak az államhatalom helyi szervei, hanem tömegszervezetek is, amelyeknek hivatása, hogy a széles néptömegek kezdeményezését megszervezzék, alkotóerejét mozgósítsák és így a helyi erők feltárásával oldjanak meg olyan feladatokat, amelyek állami segítség nélkül vagy az állami terv, az állami segítség keretein túl helyileg megoldhatók.

Ebből folyik a helyi tanácsoknak az a feladata a szövetkezetek irányában, hogy segítsék elő a termelőszövetkezetek kezdeményezéseit, saját erejük mozgósítását, hogy állami segítség nélkül is, illetve azon kívül is

gazdaságuk fejlesztése, szövetkezetük megerősítése érdekében mind nagyobb feladatokat legyenek képesek megoldani, és ne várjanak állami támogatást, segítséget ott, ahol a saját erejük elegendő a feladatok megoldásához.

Elmondhatjuk az elvtársnak, hogy ezen a téren sem helyi tanácsaink, sem termelőszövetkezeteink nem állnak még elég erősen a lábukon. Sok helyen elhatalmasodott egy bizonyos kincstári szellem, hogy mindent az államtól, az állami segítségtől várnak, és elhanyagolják, sőt olykor visszaszorítják a helyi kezdeményezéseket, a szövetkezetek saját erejének megfeszítését.

Termelőszövetkezeteink fejlesztésének döntő tényezője, hogy nagyarányú és állandó állami segítség mellett helyi erőforrásokat minél nagyobb mértékben felhasználjanak, helyi terveket készítsenek és azok megvalósítására saját erejüket a legnagyobb mértékben szervezzék meg és használják fel. Ezért a helyi tanácsaink kötelessége, hogy az ilyen kezdeményezéseket támogassák, segítsék, és ahol arra szükség van, maguk is kezdeményezzenek. A tanácsok nem azzal segítik döntően a termelőszövetkezeteket, ha lépten-nyomon állami segítséget ígérnek, hanem azzal, ha megkeresik, felkutatják az összes helyi lehetőségeket, rámutatnak a szövetkezetek saját erőforrásaira, és mindezek feltárásával segítik a szövetkezetek gazdálkodását.

Ezek lennének általában a tanácsok feladatai, a feladatoknak azok a csoportjai, típusai, amelyek a megyétől a községig egyformán előfordulnak.

Most nézzük a második pontként részleteiben, hogy milyen különleges feladatok jelentkeznek a megyei, a járási és a községi tanácsoknál. A megyei tanácsok feladatai az egész megye minden termelőszövetkezetére és a megye összes községeire kiterjedőek, feladataik tehát széles körűek és sokoldalúak. Ehhez azonban sokféle szerv és eszköz is áll a rendelkezésükre, amelyekkel ezeket a feladatokat végrehajthatják. Ezért a megyei tanácsainknak meg kell tanulniok, hogy összes terveiket, összes rendelkezésükre álló eszközeiket használják fel a termelőszövetkezetek megerősítése, fejlesztése érdekében. El kell érniök, hogy ne csak a mezőgazdasági osztályokon és a járási tanácsokon keresztül irányítsák a termelőszövetkezetek gazdálkodását, és szolgálják fejlesztésüket, hanem ezenkívül építési, helyiipari, kereskedelmi, tervezési, pénzügyi stb. szerveiket is teljes mértékben használják fel, állítsák be a szövetkezetek megszilárdításának és erősítésének munkájába. Ezenkívül pedig különösen meg kell tanulniok a megyei tanácsoknak, hogy teljes mértékben használják fel irányító munkájuk legfőbb, legdöntőbb eszközét, a gépállomásokat. A gépállomásokról azonban külön pontban fogok a kérdés súlyához mérten még néhány szót mondani.

A megyei tanácsoknál tehát ezek a sajátságos, a járási és községi tanácsoktól eltérő különleges tanácsi feladatok vannak a termelőszövetkezetek felé.

Hogyan állunk a járási tanácsnál? A járási tanácsok az állami irányításnak azok az alapszervei, amelyeken múlik nemcsak általában a községek helyes irányítása, hanem különösképpen a termelőszövetkezetek helyes irányítása is. A járási tanácsoknak tehát nemcsak általában minden községgel és ezen belül különösen a szövetkezeti községekkel kell foglalkozniok, hanem ezen túlmenően minden termelőszövetkezettel külön-külön is. Ezért az állami irányítás döntő súlya a járási tanácsokon nyugszik, és az ő jó vagy rossz munkájukon múlik termelőszövetkezeteink helyes irányítása, megsegítése, az állami feladatok és tervek végrehajtása.

Itt meg kell jegyeznem, nehogy valaki tévedésbe essék, hogy ez perspektívában is így van. Nem úgy kell tehát gondolkozni, hogy ha majd minden község termelőszövetkezeti község lesz, akkor a járási tanácsoknak ez a funkciója csökken, és mindent, amit ma a járás csinál, átvesz a községi tanács. Nem, a járási tanácsoknak az a szerepe, hogy külön-külön az egyes termelőszövetkezetekkel is operatív módon foglalkozzanak, perspektívában is meg fog maradni. A Szovjetunióban a rajon tanácsa és az ő mezőgazdasági osztálya ma is a legmesszebbmenően minden egyes kolhozzal külön-külön foglalkozik és a helyi vagy a községi tanácsnak más, kiegészítő szerepe van, ami nem teszi feleslegessé a járási tanácsoknak ezt a munkáját. Éppen ezért kiemelkedő tanácsi feladat a járási tanácsok erősítése és fejlesztése. Ezen dől el, hogyan tudjuk a termelőszövetkezetek fejlesztését alátámasztani. Ebből az következik, hogy a felsőbb állami irányításnak éppúgy ügye, mint a megyei tanácsoknak, az eddiginél sokkal nagyobb mértékben kell a járási tanácsok munkáját támogatniok, szervezetüket erősíteniök, hogy mindezeknek a feladatoknak megfelelhessenek. Ez természetesen maguknak a járási szerveknek is legfőbb feladatuk, és ennek megfelelően kell erősíteniök, javítaniok munkájukat, nemcsak általában a községek felé, hanem minden egyes termelőszövetkezet felé is.

Tapasztalataink szerint kétféle veszélyt kell e téren felismerni és leküzdeni. Az egyik, a jelenlegi helyzetben kisebb veszély az, hogy a járási tanács szervei túl sok feladatot vállalnak magukra, olyan feladatok ellátását is maguknak sajátítják ki, amelyeket nem nekik kell közvetlenül megoldaniok. Így előfordul, hogy nem támaszkodnak eléggé a községi tanácsok munkájára, hanem a községen belül is mindent maguk akarnak megoldani. Ugyanez előfordul a szövetkezetek irányában is. Nem támaszkodnak eléggé a szövetkezetek vezetőségére, hanem minden egyes termelőszövetkezeti kérdést közvetlenül a járás szerveivel akarnak megoldani. Például egy sok vitára alkalmat adó kérdést említek, egy építkezési hely kijelölést. A tanács magára veszi – teljesen feleslegesen azt a felelősséget és feladatot, hogy ő jelölje ki, hogy hová tegyék az istállót, holott mindenki számára

jobb, ha azt mondja a termelőszövetkezet vezetőségének, hogy nézzétek meg jól, a községi tanácsban beszéljétek meg, a községi pártbizottságot kérdezzétek meg, és tegyétek oda az istállót, ahova a legjobbnak találjátok. amúgy is mindenféle elmélet, hogy az istállót hol jobb felépíteni vagy hol nem, olyan bizonytalan alapokon nyugszik mindaddig, amíg a községek teljes tagosítása meg nem történik, hogy ebben én nem vagyok semmivel sem okosabb, mint a szövetkezet vezetője. Sőt, a szövetkezet elnöke legalább tudja, hogy az ő gazdálkodásában mi jó és mi nem. De az a kisebb veszély.

A nagyobb, általánosabb veszély az, hogy a szükséges mértékben nem képesek a községek és különösen a termelőszövetkezetek munkáját irányítani. A legnagyobb veszély az, hogy sok helyen a járási szerv csak bürokratikus, papiros-intézkedéseket tesz. Nem mennek ki a termelőszövetkezetekbe, nem ismerik fel a konkrét feladatokat, és emiatt általános bürokratikus intézkedésekkel elégednek meg a kérdések valóságos helyi megoldása helyett. Ezzel a bürokratikus eljárással, az ilyen bürokratikus szellemmel kell elsősorban harcba szállni mindenütt a járási tanácsok munkájában, támaszkodva a járási pártbizottságok segítségére. El kell érni, hogy a járási tanács szervei ne íróasztalnál ülő, bürokratikus aktatologató hivatalnokok legyenek, hanem olyan operatív ügyintézők, akik felismerik a termelőszövetkezetek valóságos helyi problémáit, és azok megoldását közvetlen, hatásos, operatív intézkedésekkel biztosítják.

Két példát mondok. Itt volt a Szovjetunió élenjáró mezőgazdaságainak delegációja, távolról sem egyszerű kolhozparasztok, hanem kimagasló mezőgazdasági munkások, élenjáró kolhozelnökök, tanácsi mezőgazdasági osztályvezetők, gépállomási vezetők stb., és egyhangúan azt tették a legnagyobb mértékben szóvá, hogy nálunk nem mennek ki a szövetkezetbe sem a gépállomásról, sem a járásról, hanem odabent papirosokon csinálnak valamit. A legnagyobb csodálkozással vették ezt tudomásul, és azt tanácsolták nekünk mindenekelőtt, hogy az embereinket engedjük ki, ha nincs elég kiszállás, akkor verekedjünk a pénzügyminiszterrel, hogy legyen elég, de menjenek ki, mert különben sohasem fogják megtanulni rendesen a szövetkezetek támogatását.

A másik példa. Abban az idézett sztálini előadásban van egy mondat, amely szerint: sokan a mi funkcionáriusaink közül ülnek az irodában, és sercegtetik a tollaikat, és közben a kolhozokban megy minden úgy, hogy jóformán nem is tudnak róla. Ezt a sercegtetést, miközben az élet megy valahogyan, ismerjük, ez nálunk is bőven így van.

A termelőszövetkezetek megszilárdítása és gazdasági megerősítése terén a községi tanácsoknak kisebb, de nem lebecsülendő szerepük van. Helyes és szükséges a járási tanácsok közvetlen kapcsolata a termelőszövetkezetekkel, közvetlen operatív segítségük és irányításuk a termelőszövetkezetek gazdálkodásában, azonban ez távolról sem teszi feleslegessé a községi tanácsok munkáját. A községi tanács feladata az, hogy a község termelőszövetkezeteinek terveit és munkáját összekapcsolja, összehangolja, és a helyi községi erőforrásokat feltárja külön-külön minden termelőszövetkezetben és együttesen az egész községben. A községi tanácsok különösen elhanyagolták azt a feladatukat, hogy a község termelőszövetkezeteit közös tervbe illesszék, termelésük irányítását, tervét közösen alakítsák ki, a termelőszövetkezeti területek és épületek helyes megosztását gondosan előkészítsék, és a község lehetőségeihez, eszközeihez mérten minden szövetkezetnek biztosítsák a megszilárdulásához, megerősödéséhez szükséges feltételeket.

Ez tehát az a feladata a községi tanácsoknak, amelyet a lehető leggyorsabban és legsürgősebben kell pótolni. Egy példa ismét. Halljuk, hogy egy szövetkezetben mindenféle baj van. A tagosítással nem értenek egyet, a területeikkel nincsenek megelégedve, szeretnének a faluban egy épületet megkapni, hogy abban sertéstenyésztést vagy állattenyésztést folytassanak, s emiatt hajba kapnak a másik szövetkezettel. Lemegyünk a faluba, összehívjuk annak a 3 vagy 4 szövetkezeteknek a vezetőit, természetesen a községi párt- és tanácsi vezetőkkel együtt, és kiderül, hogy másfél-két órás tárgyalás alatt gyönyörűen meg lehet oldani a kérdéseket, a szövetkezeteket külön-külön ki lehet elégíteni. Az is kiderül, hogy ez eddig csak azért nem sikerült, mert nem ültették még le soha eddig együtt a szövetkezeteket. Ez általános betegség. Minden szövetkezet külön-külön csinálja a magáét. A községi párttitkár még bizonyos egységben szemléli őket, de ő természetesen nem elsősorban a gazdálkodás részletkérdéseit nézi, hanem a szervezés lehetőségeit és perspektíváit. De a községi tanács nem ült le a szövetkezetekkel, hogy egymás között igazítsák össze dolgaikat. Mindenütt, ahol ezt megcsináltuk, ugrásszerű fejlődést jelentett, és megoldott egy csomó olyan dolgot, amelyen évekig rágódott egy-egy szövetkezet. Ezért kell ezt különösen aláhúzni.

A községi tanácsok munkájában szintén kétféle veszélyt tapasztalunk. Itt is a kisebb veszély az, hogy a községi tanács átveszi, kisajátítja a szövetkezet vezetését, és szinte félreállítva a szövetkezeti vezetőket, mindent a községi tanács akar eldönteni és elvégezni a szövetkezetekben. Ez helytelen, és az ilyesmit természetesen a tanácsoknál le kell törni. Sokkal nagyobb és sokkal általánosabb azonban az a veszély, hogy a községi tanács nem érzi magát felelősnek szövetkezetei gazdálkodásáért, hanem úgy tekinti, hogy a szövetkezetekért felelős a saját vezetősége és a járási tanács. A községi tanács számos helyen egyenesen úgy szemléli a szövetkezeteket, hogy van egy dolog, a termelőszövetkezet, és van azonkívül a község, amelyért ő, a községi tanács felelős. Az

ilyen helytelen nézeteket természetesen mindenütt fel kell számolni, és a községi tanácsoknak meg kell tanulniok, hogy a község egyetlen egység, amelyen belül a döntő, a legfontosabb községi ügy a termelőszövetkezetek fejlesztése és erősítése.

Ezeket kívántam a tanácsok feladataival kapcsolatban különösen és részleteiben elmondani. Ezt kell különösen megjegyezni.

A következő pont a gépállomások kérdése. Erről külön kell szólni. A mezőgazdaság szocialista fejlesztésében különleges szerepe és fontossága van a gépállomásoknak. A gépállomások azok az állami szervek, amelyek technikai, gépi erővel, mezőgazdasági szakmai segítséggel és ezenkívül általános politikai és szervezési munkával alátámasztják a termelőszövetkezetek fejlesztését és megszilárdítását. Ezért határozott úgy a párt és a kormány, hogy 1952. január 1-jétől kezdve a gépállomások megyei irányítása a tanácsok szervezetébe legyen illesztve, és a megyei tanácsok a gépállomásokon keresztül is erősítsék az egész mezőgazdaság fejlesztésének, szocialista átszervezésének a munkáját.

Megyei tanácsainknak tehát fel kell ismerniök, hogy a mezőgazdaságot irányító munkájuk legfőbb eszköze a gépállomás, amellyel jelentőségéhez képest kell foglalkozniok, és a gépállomás összes eszközeinek és lehetőségeinek felhasználásával kell alátámasztaniok a szövetkezetek megszilárdítását, erősítését. Ezt azért kell különösen kiemelni, mert ehhez nem vagyunk hozzászokva. Eddig úgy volt, hogy a gépállomás egy külön királyság és a tanácselnök, ha be akart avatkozni, akkor abból mindig balhé lett. A nyáron már csináltunk valami szabályozást, hogy hogyan lehet összekapcsolni. Ez felemás átmeneti megoldás. Tegnap adtam azt a tanácsot a tanácselnöknek, hogy bánjanak úgy a gépállomásokkal, mint a saját eszközükkel. Ha tehát el vannak maradva az őszi szántással, akkor először a gépállomást vegyék elő, hogy álltok a gépekkel, mi van a javítással, nincs elég terület szerződve stb. Persze én helyesen és nem felelőtlenül adtam ezt a tanácsot, de tudom, hogy azért nekik nem lesz könnyű mindenütt megbirkózniok a gépállomások különállásával. Ennek a helyzetnek a rendezését az fogja jelenteni, amikor január 1-jével a gépállomások szabályszerűen, alkotmányosan be lesznek illesztve a tanácsba, és a megyei tanács mezőgazdasági osztályának egy ágazatát fogják képezni, tehát a megyei tanácsok teljes mértékben diszponálnak és felelősek a gépállomások felé.

Ez a rendszer a Szovjetunióban kezdettől fogva így volt, és elképzelni sem lehet, hogy ez másképpen legyen. Csak a mi kezdeti nehézségeink és a kezdet gyermekbetegségei okozták azt, hogy így elkülönült a gépállomás. Most már nekünk legközelebbi programunk, teendőnk, hogy ezt a teljes összekapcsolást a tanácsi irányításban a gépállomások felé is alkalmazzuk.

Ez az új lehetőség kettős feladatot jelent a tanácsok számára. Az egyik a gépállomások szervezetének belső megerősítése, a másik a gépállomások munkájának, döntően a termelőszövetkezetekben végzett munkájának a megjavítása, a gépállomások és a termelőszövetkezetek szervezett kapcsolatának megerősítésén keresztül. Mit jelent a gépállomások belső megerősítésének feladata? Azt, hogy a tanácsoknak – mindig a megyei tanácsról beszélek most – magukévá kell tenniök a gépállomások szervezeti fejlesztésének minden gondját. Tehát mindenekelőtt azt, hogy a gépállomások káderkérdéseit megoldják, a szükséges gépállomási munkaerőt toborozzák, a vezető beosztású káderek kiválasztásáról és oktatásáról gondoskodjanak. De azonkívül ilyen feladataik is vannak, gondoskodni a gépállomások dolgozóiról, ellátásukról, elhelyezésükről, a gépállomások műszaki feladatainak megoldásáról, a gépek elhelyezéséről, javításuk megoldásáról, minél nagyobb mértékű kihasználásáról. Hogy félreértés ne essék, bizonyos központi irányítás a gépállomások felé továbbra is megmarad, lényegében két területen: műszaki és pénzügyi vonatkozásban. Egy országos egészet képez a gépállomások műszaki és pénzügyi irányítása. De egész munkájuk vitele a tanácsi apparátus irányítása alá kerül, és a földművelésügyi minisztérium is a tanácson, a végrehajtó bizottságon keresztül irányítja a gépállomásokat.

Döntően a tanácsok által megoldandó feladat a termelőszövetkezetek és a gépállomások munkájában sikeres megjavítása a termelőszövetkezetekben. Mit jelent ez? Ugyancsak most a télen, decemberben, januárban fogjuk megvalósítani azt a rendszert, ahol csak ez lehetséges, hogy a termelőszövetkezetek traktoristáit ültetjük a gépállomási gépekre, vagy fordítva, a gépállomás traktoristája váljék a szövetkezet tagjává. A Szovjetunióban ez is kezdettől fogva így volt. Ismét a mi kezdeti gyermekbetegségeink idézték elő, hogy nem így indultunk, de eddig nehéz is lett volna a szövetkezetek fejletlenségénél fogva. Most azonban mindenütt, ahol a termelőszövetkezet viszonyai ezt lehetővé teszik, termelőszövetkezeti traktoristákkal fogunk dolgozni. Ennek megfelelően most a télen bevonunk az oktatásba több ezer termelőszövetkezeti tagot, akik mint traktoristák kerülnek vissza, és a maguk szövetkezetében fognak a gépállomás traktorával dolgozni, javadalmazásukat, fizetésüket a termelőszövetkezettől fogják kapni munkaegységekben. Ennek a két új rendszernek a bevezetése – tehát az, hogy a tanácsokhoz illesztjük a gépállomásokat, és hogy a traktorista általában a termelőszövetkezet tagja lesz – megalapozza azt, hogy a gépállomások igazán szervesen beépüljenek egész mezőgazdaságunk irányításába, és a mezőgazdaság szocialista építésének olyan eszközei legyenek, mint ahogyan a Szovjetunió gépállomásainak példája mutatja. Ennek az összekapcsolódásnak megvalósítása szintén döntően a tanácsok feladata. Természe-

tesen a gépállomást kell jobban rávezetni arra, hogy a maga brigádját, agronómusait, körzeti mechanikusait rögzítse a szövetkezethez, hogy forrjon össze a szövetkezet és a gépállomás, mert a gépállomások állami hálózata – beleértve a tanácsi hálózatot is – adja meg a termelőszövetkezeti gazdálkodás alapját, és fejleszti annak szocialista jellegét.

*Az állami gazdaságok* nem tartoznak a tanácsok irányítása alá. Az állami gazdaság olyan vállalat, amelyet közvetlenül a minisztérium irányít, a tanács feladata azonban az állami gazdaságokat is beilleszteni az egész megye tervébe és érvényesíteni az állami gazdaságokban is a mezőgazdaság általános irányításának szabályait.

Az állami gazdaságokért, azok gazdálkodásáért nem felelős sem a megyei, sem a járási, sem a községi tanács elnöke. Az állami gazdaságnak megvan a maga külön üzemi, vállalati irányítása. Mégsem lehet azonban közömbös a megyei tanács, mert az állami gazdaság terve az ő egész megyéjének tervébe illeszkedik, azonkívül van néhány olyan feladat az állami gazdaságok irányában, amelyek a tanácsoknak sajátos tanácsi feladatát képezik. Ilyen pl. az állami gazdaságok munkaerő-gazdálkodása, munkaerő-szükségletének biztosítása, amely a tanács munkaerő-gazdálkodási szervének is feladata amellett, hogy elsősorban magának a gazdaságnak kell ezt a kérdést megoldania. Az állami gazdaság dolgozóinak ellátási kérdései is a tanácsok feladatkörébe tartoznak, megint úgy, hogy az állami gazdaságoknak van bizonyos megengedett önellátó gazdálkodása, de az ezen túlmenő ellátási kérdéseik a megye egész ellátásának egy ágát alkotják, és a megyei tanács ellátási tevékenységének körébe tartoznak. Ilyenek azután a növényvédelmi, növényegészségügyi és állategészségügyi feladatok. Egy állatbetegség megelőzése, korlátozása vagy egy növényvédelmi feladat megoldása nem állhat meg a mezsgyéknél; tekintet nélkül arra, hogy az a föld egyéni vagy állami gazdasági föld, a védelmi feladat a tanács feladatát alkotja. A Magyar Népköztársaság helyi szerve a megyei vagy a járási tanács, tehát az köteles és jogosult az állami gazdaságok felé is minden kiadott jogszabály végrehajtását megkövetelni, ellenőrizni és az összes szükséges intézkedéseket megtenni.

Mint az államhatalom helyi szervei, a tanácsok felelősek a törvények betartásáért, az állami gazdaságokban is. Ha feketevágást követ el az állami gazdaság vezetője vagy brigádvezetője, akkor a tanács feladata ezt felderíteni és megtorolni. A törvények betartásában tehát az állami gazdaságoknak nincs semmiféle területen kívüli helyzetük. Természetesen vannak külön szabályok az állami gazdaságokban, de az összes általános közrendészeti, büntetőjogi, közegészségügyi, állategészségügyi, növényvédelmi szabályok tekintetében a tanács illetékes eljárni.

*Az előadás második részében* a következő három fő kérdést tárgyalom: a marxizmus–leninizmus alapvető tanításait a mezőgazdaság szocialista átszervezéséről, a lenini szövetkezeti terv, a Szovjetunió szocialista építésében a valóságban végbement kollektivizálás, illetőleg annak legfőbb elvi jelentőségű tapasztalatai, vagyis az, ahogyan a Szovjetunióban a szocializmus a mezőgazdaságban is megvalósult.

Fontos, hogy világosan álljon az elvtársak előtt, hogy a Szovjetunió szocialista építése a mezőgazdaságban nemcsak azzal kezdődött, a kollektivizálás elvi alapjait nemcsak azzal rakták le, hogy Lenin megadta erre vonatkozóan a legdöntőbb útmutatásokat, és ezek továbbfejlesztésével Sztálin kialakította a mezőgazdaság kollektivizálásának egész elméleti épületét és gyakorlati megvalósítását. Ezek a kérdések Marx és Engels tanításaiban már nagyon is világosan le vannak fektetve, természetesen nem olyan részletességgel, ahogyan később a fejlődés során kibontakoztak. Ezért tartom szükségesnek, hogy néhány tételt ismertessek, különösen Engels munkáiból.

A marxizmus alapvető tanítása az, hogy a mezőgazdaság kapitalista, kisparcellás gazdálkodási módja a tőkés nagytermeléssel szemben menthetetlenül alulmarad, és amint Engels kifejezi: „A tőkés nagytermelés minden bizonnyal úgy gázol majd át a tehetetlen, elavult kisüzemeken, mint a gyorsvonat a targoncán."

Rá kell mutatnom arra, hogy milyen világosan mutatott rá már Marx és Engels az átalakulás menetének legkritikusabb kérdéseire, a mezőgazdaság szocialista átalakulásának legizgalmasabb pontjaira.

Engels a következőket írja: „Földeket bocsátanak a parasztszövetkezetek rendelkezésére a szomszédos nagybirtokokból, biztosítják a központi társadalmi vezetésnek a szükséges befolyását ahhoz, hogy a parasztszövetkezeteket fokozatosan magasabb formára vezesse át és mind a szövetkezet egészének, mind egyes tagjainak jogait és kötelességeit összeegyeztesse a nagy közösség többi részének jogaival és kötelességeivel". Továbbá így ír: „Sem Marx, sem én sohasem kételkedtünk abban, hogy a kommunista gazdálkodásra való átmenetnél a szövetkezeti üzemet mint közbülső fokot, kiterjedten kell majd alkalmazni. Csakhogy a dolgot úgy kell megszervezni, hogy a társadalom, vagyis egyelőre az állam tartsa meg tulajdonában a termelőeszközöket, azért, hogy a szövetkezet külön érdekei az egész társadalom érdekeivel szemben ne erősödhessenek meg."

Nyilvánvaló, elvtársak, hogy ebben lényegében benne van a marxizmus–leninizmus egész agrárteóriája, természetesen azzal, hogy a későbbi történeti fejlődés a mezőgazdaság fejlődésének olyan mozzanatait vetette fel, amelyeknek folytán messze tovább kellett fejleszteni ezeket a tételeket, itt-ott árnyalati eltéréssel, de a lényeges, alapvető kérdésben semmi változtatással. A lenini szövetkezeti terv éppen úgy, mint a sztálini egész

nagy elméleti épület, amelyet a mezőgazdaság szocialista átszervezéséről évről évre, a gyakorlattal együtt haladva felépített, mind ezeken a pilléreken nyugszik.

Hadd idézzek még valamit Engelsből, ami ismét élesen rávilágít arra, hogy a marxizmus legalapvetőbb tételeiben hogyan bontakozott ki teljes világossággal a mezőgazdaság szocialista átalakításának elmélete. „Mi határozottan a kisparaszt oldalán állunk, – mondja Engels – meg fogunk tenni minden lehetőt, hogy sorsát elviselhetőbbé tegyük, hogy megkönnyítsük neki az átmenetet a szövetkezetre, ha erre rászánja magát, sőt abban az esetben, ha erre még nem tudja magát elhatározni, meghosszabbított gondolkodási időt biztosítunk számára a maga parcelláján." Látható ebből az önkéntesség sarkalatos elve, ahogyan azt Sztálin elvtárs kifejezte, és ahogyan legutóbb a jugoszláv fejlődéssel kapcsolatos bírálatban az Iroda határozatában kifejezést nyert, látható, hogy milyen gondos, megfontolt előkészítő munkán és mennyire a meggyőzés sarkalatos elvén keresztül mehet a mezőgazdaság szocialista fejlesztése.

A továbbiakban így ír Engels: „Feladatunk a kisparaszttal szemben elsősorban az, hogy magánüzemét és magánbirtokát szövetkezeti tulajdonba vezessük át, nem erőszakkal, hanem példával és azzal, hogy társadalmi segítséget nyújtunk ehhez a célhoz, és akkor mindenesetre elég eszköz áll rendelkezésünkre, hogy olyan előnyöket helyezzünk kilátásba a kisparasztnak, amelyeket már meg kell értenie."

Azt hiszem, semmiféle további magyarázatra nem szorulnak ezek az alapvető tételek, hogy teljesen megértsük őket, és senki se essen olyan tévedésbe, hogy a mezőgazdaság kollektivizálása nem a legalapvetőbb és a marxizmusnak történetileg is már régen, Marxnál és Engelsnél kitisztázott alaptételeiben gyökeredző kérdés, illetve hogy ettől bárhol is lényegesen eltérnénk. Ettől csak a szociáldemokraták tértek el, csak a davidisták, és a revizionisták tértek el, de a lenini elméleti tanítás ebből a szempontból döntően azt jelentette, hogy ezekből a marxi–engelsi alapokból kiindulva, ezeket továbbfejlesztve építette fel a történeti tapasztalat felhasználásával a mezőgazdaság szocialista átalakításának elmélete.

Éppen ezért a lenini szövetkezeti terv az a következő pont, amelyről beszélnem kell.

Bátran mondhatjuk, hogy Lenin újat alkotott, továbbfejlesztette, új elemekkel gazdagította a marxi tanítást, anélkül azonban, hogy alapvető részeiben ettől bárhol is eltért volna. Helyesebben az akkor sejtett általános törvényszerűségek alapján világosan feltárta az összefüggéseket, és a perspektívákat részletesebben feltárta, és ilyen értelemben továbbfejlesztette az alapvető marxi elméletet, a mezőgazdaság szocialista fejlesztésének útját.

Valami azonban tényleg új és egyben a marxi alapokhoz elengedhetetlenül csatlakozó tételként jelentkezik a lenini szövetkezeti tervben. Ezt Sztálin a következőképpen fejezi ki: „Marx és Engels nagy vonalakban felvázolták a proletariátus hegemóniájának eszméjét. Leninnél az az új – mondja Sztálin elvtárs –, hogy ezeket a vonalakat a proletariátus hegemóniájának, a városi és falusi dolgozó tömegek a proletariátus által való vezetésének egységes rendszerébe foglalta, és nemcsak a cárizmus és a kapitalizmus megdöntése, hanem a szocializmus építése, a proletárdiktatúra idejére is érvényesen továbbfejlesztette."

Mi a lenini szövetkezeti terv lényege? Pontosan ugyanazok az alapok, amelyeket az engelsi idézetben megismertünk. Tehát a szövetkezetek minden átmeneti formájának alkalmazása, hogy a parasztság, a parcellán gazdálkodó parasztság megismerje, megértse, tapasztalja, megtanulja a nagyüzemi gazdálkodás, a kollektív gazdálkodás előnyeit, egyedüli előrevezető útját. Ez az egyik.

A másik az, hogy mindez az önkéntesség módszerével kell hogy történjék, a példa erejével. Számtalanszor mondja Lenin: „Erőszakkal elvtársak, ebben a kérdésben semmire sem megyünk." És a harmadik az, hogy ehhez az állam, mégpedig nem akármilyen állam, hanem éppen még közelebbről a munkásosztály állama döntő anyagi segítséget is adjon.

Mindezek szinte pontosan így, az eredeti, sőt évtizeddel korábban világosan látott marxi alaptételekben is benne vannak. Amit ehhez hozzátesz újként, s amivel mint újjal továbbfejleszti a lenini szövetkezeti terv az, hogy világosan feltárja a mezőgazdaság kollektivizálásának politikai feltételeit. Precízen, félreérthetetlenül és világosan, egyfelől abban, hogy a proletárdiktatúra állama az, ami mindezt végrehajthatja, másfelől pedig abban, hogy a munkásosztály hegemóniája az, ami a parasztságot ezen az úton vezetheti. A következő tétel pedig a munkás–paraszt szövetség megvalósítása nemcsak a cárizmus megdöntése, hanem a mezőgazdaság szocialista építése, helyesebben, általában a szocialista építés időszakában is. Ehhez még hozzátehetjük a lenini hármas parasztpolitika minden pontját mint a mezőgazdaság szocialista fejlesztésének politikai alappillérét: szakadatlan harc a kizsákmányoló kuláksággal, támaszkodva a szegényparasztságra és szövetségesül nyerve meg, elválasztva a kulákságtól a középparasztságot.

A lenini szövetkezeti terv egyfelől ezeknek a gazdasági, szervezési feltételeknek pontosabb kidolgozása, a történeti fejlődés anyagának helyes értékelésével, másfelől pedig kiegészítése, továbbfejlesztése azoknak a politikai feltételeknek a precíz feltárásával, amelyek a mezőgazdaság szocialista átszervezését lehetővé teszik.

A harmadik pont pedig az, amelyben összefoglalva szeretném minél érthetőbben és összefogottabban jellemezni a mezőgazdaság szocialista átszervezésének azt a szakaszát, amelyet lényegében Sztálin jelent, az elmé-

leti továbbfejlesztés munkájával és a gyakorlati megvalósítással, a kollektivizálásnak, a szocialista építésnek hatalmas sztálini művével.

Nézzük meg először, mindig csak a legfőbb tényezőket vizsgálva, mi az, amiben Sztálin tovább építette, tovább fejlesztette és újjal gazdagította a mezőgazdaság szocialista átalakításának marxi–lenini elméletét. Mindenekelőtt a gépállomások kérdése. És itt talán úgy tudnám legjobban érzékeltetni a dolgot, ha azt mondanám, hogy a lenini szövetkezeti terv, ahogyan az eredeti marxi útmutatást kibontotta, részleteiben feltárta, a másik oldalon pedig az elengedhetetlenül szükséges politikai feltételeket világosan tisztázta, még mindig nem adta a mezőgazdaság szocialista építésének mindennapi gyakorlatát. Amikor pl. a lenini szövetkezeti terv napvilágot látott, a Szovjetunió gyakorlati politikájában jelentette a kommunák és mindenféle mezőgazdasági közös gazdálkodásra irányuló szövetkezések teljes és messzemenő támogatását, jelentette általában minden szövetkezeti mozgalom támogatását, ami a dolgozó parasztoké. Jelentette minden ilyen szövetkezésben a munkás–paraszt szövetség megvalósítását, jelentette a proletárdiktatúra államának állandó és szakadatlan támogatását ezeknek a szövetkezeteknek számára, jelentette a mezőgazdaság teljes kollektivizálását, jelentette az iparosítás, a gépesítés programját is a mezőgazdaságban, de mégsem jelentette azt a teljes gyakorlati programot, amely később a sztálini elméleti és gyakorlati útmutatások alapján időről időre kibontakozott és ma előttünk áll, mint a mezőgazdaság kollektivizálásának kristálytiszta tökéletes egységet alkotó elmélete, úgy, ahogyan Sztálin elvtárs cikkeiből és minden idevágó megnyilatkozásából látható.

De visszatérve a gépállomásokra, mi az új a gépállomásokban? Hadd mondjam el ennek egy műhelytitkát is, amelyet a Szovjetunióban tett utunkon ismertünk meg és, amely élesen rávilágít a bolsevik munka módszerére és a sztálini zsenialitásra. A gépállomásokról Lenin sohasem beszél, de teljes világossággal beszél a gépekről, a gépek szerepéről a kollektivizmusban. Van egy emlékezetes tétele. Azt mondja, hogyha nekünk 40 000 traktorunk lenne, akkor minden milyen könnyen menne. Ma már nem 40 000 traktora van a Szovjetuniónak, hanem több százezer, de a gépek jelentősége a lenini szövetkezeti tervben félreérthetetlen. De hogy pontosan milyen konkrét formában adja a gépet a proletariátus és a vele szövetséges parasztság állama a mezőgazdasági szövetkezeteknek, ez ott még nem volt gyakorlatilag világos.

Hogyan születtek meg a gépállomások a Szovjetunióban? Úgy, hogy az állami gazdaságok, a szovhozok, amelyeknek elsősorban voltak gépeik, a szomszéd kommunák és artelek, tehát a kolhozok elődjeit jelentő szövetkezetek parasztjai kérésére kisegítésképpen a maguk gépeivel dolgoztak a parasztoknak. A Sevcsenkóról elnevezett gépállomás volt az első ilyen gépállomás a Szovjetunióban, Ukrajnában. Amikor ott jártunk, elmagyarázták nekünk azok, akikkel ez az eset megtörtént, hogy ők korábban ott egy szovhozt alkottak, és ennek a szovhoznak a gépei dolgoztak a szomszédos kolhozoknak. Jól dolgoztak, a kolhozok örültek, boldogok voltak, mert az állatállományuk és minden nem olyan volt, hogy el tudták volna végezni a munkát. Köszönő levelet írtak Sztálin elvtársnak, mondván; köszönjük Sztálin elvtárs, hogy a szovjet állam gazdaságai, a szovhozok segítettek nekünk, és gépeikkel felszántották a mi földjeinket. Kérjük, támogasson bennünket máskor is ilyen módon.

Erre Sztálin elvtárs felfigyelt és kibontakozott előtte az egész képe annak, hogy íme, így lehet a legjobban segíteni a szövetkezeteket, a parasztot gépekkel, az állam tulajdonában lévő gépekkel. Emlékszünk rá, már az engelsi tételben benne volt, hogy azok a mindenféle szövetkezetek úgy válnak fokozatosan szocialista gazdasági formákká, ha a termelőeszközök döntően az állam kezébe kerülnek, és a termelőeszközök közé tartozik a gép is.

Ebből a gépesítésre vonatkozó alapvető marxi felismerésből, az ezt továbbfejlesztő lenini gondolatból így valósította meg és dolgozta ki elméletileg is ebből kiindulva Sztálin elvtárs a gépállomások sarkalatos tételét a mezőgazdaság szocialista felépítésében. Mi már ezt készen kaptuk. Mi már el sem tudjuk képzelni, hogy mezőgazdaságunk szocialista átszervezését a gépállomások nélkül lehetséges megcsinálni. A Szovjetunióban anélkül kezdték. A kollektivizálásnak már bizonyos mértékben előrehaladott időszakában született meg a gépállomásoknak ez a formája. Ezt öntötte elméletileg is világos alakba Sztálin elvtárs, és a gyakorlatban így vált a mezőgazdaság szocialista fejlesztésének technikai, szervezési és politikai bázisává a gépállomás.

Mi ennek az elméleti jelentősége? Az, amire utaltam, hogy a szövetkezet, a kolhoz, magában véve még nem szocialista gazdasági forma, vagy legalábbis nem következetesen szocialista. Akkor válik azzá, ha a döntő termelőeszközök az állam, az egész nép tulajdonában vannak. A föld a Szovjetunióban a nacionalizálás folytán ilyen. A másik döntő termelési eszköz a föld mellett a gép. A gépek pedig az állam, az egész nép tulajdonában lévő gépállomásokon keresztül alakítják a termelőszövetkezeteket. Még a kolhoz sem teljesen szocialista jellegű, a gépállomások teszik igazán szocialista jellegűvé, és teszik olyanná, hogy valóban az egész nép tulajdonát alkotó gépeken keresztül maga is erősebben szocialista jellegűvé válik.

Ez a helyes, a döntő elméletileg is a továbbfejlesztésben, a másik magának a kolhoznak a formája, a kolhozok jellege és jelentősége. Tudniillik a lenini szövetkezeti terv még a különböző szövetkezetekről beszél, azoknak különböző, egyre fejlettebb formájáról, de ott még élesen a kolhozról, pont arról a szervezeti típusról, amelyet mi a kolhozokban ismerünk, még nincs szó. Sztálin elvtárs volt az, aki ezt világosan kitisztázta, és ily

módon elméletileg is továbbfejlesztette a marxizmus–leninizmus agrárteóriáját. Mi itt a döntő? Az, amikor a sztálini tanítás így mondotta ki: a mezőgazdaság szocialista átszervezésének a fő formája a kolhoz, helyesebben a fő formája az artel és az artel jellegű szövetkezet, az ami azután később kolhoz néven a mezőgazdaság kollektivizálásának fő, csaknem kizárólagos fő formája lett.

Mi most a kolhozok jellege és jelentősége? Megint Sztálin elvtárs mutat rá. Azt mondja: miért az artelszerű szövetkezés a fő forma, miért nem a kommuna vagy valami másféle? Azért – mondja – mert ez az a forma, amelyben a legjobban összeegyeztethető a paraszt egyéni érdeke és a társadalmi, az össznépi érdek. Tehát rögtön tegyük hozzá – és mi szövetkezeti mozgalmunk fejlesztésének első időszakában kicsit elfeledkeztünk erről –, hogy a kolhoz maga jelenti a legfőbb termelőeszközök közös tulajdonát, jelenti a dolgozó parasztok gazdálkodása legnagyobb részének a közössé tételét, de nem jelenti teljes gazdálkodásának az egyesítését. Tehát, ha kolhozrendszert mondok, artelszerű szövetkezetet mondok, abban az egyik oldalon van a túlnyomó, a döntő közös gazdálkodás, a másik oldalon pedig a megmaradó háztáji gazdálkodás.

Ennek rendkívüli a jelentősége, mert azt jelenti, hogy a paraszt ház körüli viszonyai nem bomlanak fel, nem fordulnak fel mindenestül. Viszont az ő tevékenysége, gazdálkodásának a legnagyobb része, döntő része a kolhozok közös gazdaságaiban egyesül. Tehát egyszerre benne van ebben a közös tulajdont képező gazdaság kialakítása, másfelől pedig a kisebb körű háztáji gazdálkodás megtartása. Ezek a Szovjetunióban teljes mértékben megvannak. Meg fog lepni mindenkit, ha megmondom, hogy tavaly még a Szovjetunió állatállományának – nem tekintve a szovhozok állományát – kb. a fele volt kolhozállomány és a másik fele háztáji állomány. Ma már több a kolhozállomány. Éppen a 3 éves szovjet állattenyésztési terv azt tűzte ki célul, hogy a kolhozok közös állatállományát megnövelje, túlnyomóvá tegye a háztáji állatállománnyal szemben. Tavaly nyáron azonban, amikor mi kint voltunk, még az 50–50%-nál tartott ez az arány. Ez az egyik, ami a kolhozok jelentőségét és szerepét megvilágítja.

A másik pedig az, hogy a kolhoz egy sajátságos formája, éppen az egyéni és a társadalmi érdek ilyen kompromisszuma alapján – ezt a szót használja Sztálin elvtárs – a szocialista társadalmi tulajdonnak. Az a bizonyos szövetkezeti jellegű formája, amely nem következetesen szocialista. Tudniillik nem az egész nép vagyonát képezi, és azzal nem az egész nép szervei, az állami szervek gazdálkodnak, hanem a parasztok kisebb-nagyobb egyesülései, amelyek a kolhozalkotmány, a sztálini mintaalapszabály és a törvények szerint azzal mint a maguk közös tulajdonával gazdálkodnak – természetesen úgy értve, hogy a földet örök használatként, tehát nem tulajdonként bírják –, de mondom, a közös gazdaság összes javaival mint az ő közös tulajdonukkal, nem pedig mint össznépi tulajdonnal gazdálkodnak.

Emiatt tehát nem következetesen szocialista jellegű az artelszerű szövetkezet, a kolhoz, szemben a szovhozzal, amely a mezőgazdaságban olyan, mint az ipari vállalatok, tehát teljes mértékben szocialista jellegű. Mi biztosítja azt, hogy a kolhozok mint nem következetesen szocialista jellegű tulajdon- és gazdálkodási formák szocialista módon fejlődjenek? Két biztosíték van. Az egyik maga a szovjet állam természete, jellege, az, hogy a munkásosztály és a dolgozó parasztság állama a munkásosztály vezető szerepével. A másik biztosíték az, hogy a gépállomások, tehát a döntő termelőeszközök az állam tulajdonát, helyesebben az egész nép tulajdonát képezik, és mint állami szervek alátámasztják a szövetkezeteknek magukban véve nem következetes szocialista gazdálkodását.

Szoktak nálunk vitatkozni azon, hogy vajon a mi termelőszövetkezeteink tekinthetők-e szocialista jellegűeknek. Lényegében szocialista jellegűeknek tekinthetők, természetesen sokkal kisebb fokon, mint a kolhozok, amelyek azonban magukban véve sem teljesen és következetesen szocialista jellegűek.

Mi a szovhozok szerepe a mezőgazdaság szocialista építésének egész rendszerében, elméletileg és gyakorlatilag? Szerepük az, hogy mint az egész nép vagyonát képező mezőgazdasági üzemek elsősorban hivatottak arra, hogy a mezőgazdasági termelés élenjáró módszereit, a nagyüzemi gazdálkodás teljes és kifejlett formáját demonstrálják, azért is, hogy az egész nép javára árut termeljenek és az egész mezőgazdaság javára jó tenyészállatot és vetőmagot termeljenek, s azért is, hogy ez egyúttal példaként szolgáljon a kolhozoknak, a parasztok egyesülésének, közös gazdálkodásának. Hogy a Szovjetunióban ez így van, ezt nem kell sokat magyarázni. Ami a mi állami gazdaságainkat illeti, amelyekkel annyi baj van, meg kell nyugtatnom az elvtársakat, semmi sem változtat a szovhozok, az állami gazdaságok szerepén, hogy kezdetben gyermekbetegségekkel küzdenek, és a példamutató, elöl haladó gazdálkodást nem egyik napról a másikra tudjuk a szovhozokban megteremteni. Nehogy azt higgye valaki az elvtársak közül, hogy itt valami különleges, csak nálunk előforduló nyavalyáról van szó, és mondjuk az én tehetetlenségemről – hogy mentsem magam. Minden népi demokráciában hasonló nehézségekkel jár, hogy az állami gazdaságok példaszerű szerepüket valóban be tudják tölteni. De mindenütt lépésről lépésre ez alakul ki, és én biztosra veszem, hogy nem hosszú idő, hanem néhány év múlva ezt az élenjáró szerepet a mi állami gazdaságaink is betöltik, nem is beszélve arról, hogy van olyan terület, és van olyan gazdaság, ahol már ma is.

De fontos szerepe a szovhozoknak, hogy az egész mezőgazdaság számára mint elöl haladó, következetesen szocialista szektor, ezt a szerepet betöltsék és a nagyüzemi gazdálkodás eleven példájaként vonzzák a közös gazdálkodás felé az egész dolgozó parasztságot.

Még valamiről kell szólni, és ezt azzal a formulával szeretném bevezetni, hogy amikor mi a Szovjetunióban jártunk, akkor bizonyos mértékben meglepődtünk, hogy minden esetben így sorolták fel nekünk a mezőgazdaság szektorait: kolhozok, gépállomások, szovhozok és kísérleti tudományos intézetek. Soha egyet sem hagytak el közülük, és soha más sorrendet nem mondottak. Mi ennek a jelentősége? Elsősorban az, hogy a szocialista mezőgazdaságnak a nagy alapja a kolhozrendszer. Ennek alátámasztó állami szerve a gépállomás és külön kiemelt, legelőbbre nyomuló, következetesen szocialista szektora az állami gazdaság. De mellette a legfejlettebb mezőgazdasági módszereket termelő intézmény, a kísérleti tudományos intézet soha el nem hagyható. A mezőgazdaság szocialista rendszerében, szovjet rendszerében szervesen benne vannak a mezőgazdaság tudományos intézetei. Amint a szovhozok a nagyüzemi gazdálkodás szervezeti példáját kell hogy nyújtsák az egész mezőgazdaság és az egész parasztság számára, úgy a tudományos intézetek az agrotechnikai, zootechnikai vívmányokat és módszereket kell hogy termeljék a szovhozok számára is, a kolhozok számára is, szóval az egész mezőgazdaság számára. Ha ehhez hozzávesszük, hogy mit jelent biológiában és agronómiában a szovjet tudomány, mind az a fordulat, az az alapvető forradalmi megújulás, amelyet a micsurini, liszenkói biológia hozott, akkor könnyen elképzelhetjük, hogy a szocialista mezőgazdaságnak döntő irányító és az egész mezőgazdaságot fejlesztő szocialista faktora a tudományos intézet.

Most befejezésül a kommunizmus építése korszakának néhány mezőgazdasági problémájáról, néhány legfőbb kérdéséről kell beszélnem, arról tehát, hogy a felépült szocialista mezőgazdaságban milyen pontokon vezet át az út a kommunizmus építése felé. Három dologról van szó lényegében, az egyik a kolhozok egyesülése, a másik az agrárvárosok létesülése és a harmadik az egész sztálini természetátalakító szerv.

Mit jelent a kolhozok egyesülése? Annak az alapvető tanításnak a továbbfejlesztését, hogy gazdaságosan, igazán termelékenyen csak nagyüzem képes a mezőgazdaságban is termelni. A kolhozok, bár a paraszti gazdaságokat egyesítették, közös nagyobb gazdaságokat hoztak létre, mégsem váltak mind okvetlenül igazán nagyobb arányú mezőgazdasági nagyüzemekké. A kolhozok ezrei és tízezrei a Szovjetunióban 20–30 parasztgazdaságot egyesítettek csupán. Világos, hogy ezeken a száz–kétszáz hektárnyi területeken nem lehet olyan nagyüzemi gazdálkodást folytatni, amilyet az igazi szocialista nagyüzemi gazdálkodás jelent, traktorokkal, kombájnokkal, villamos motorral dolgozó gépekkel, füves-vetésforgóval, erdősávokkal. Ezért indult el a Szovjetunióban éppen az elmúlt évben a kommunizmust építő program egyik sarkalatos tényezőjeként a kolhozok egyesülésének a folyamata. Amikor mi tavaly kint jártunk, akkor ez teljében zajlott, a kolhozokban mindenütt vitatták, tárgyalták, hogy hogyan egyesüljenek a szomszédos kolhozok olyan nagyobb egységekké, amelyekben igazán nagyarányú, a gépesítés minden lehetőségét kihasználó, igazán nagyüzemi szocialista gazdaságok létesüljenek.

Így a Szovjetunióban a kolhozok száma lényegesen, legalábbis egyharmadára csökkent ahhoz képest, amennyi a kialakulás utáni időben volt, és ma a nagyobb gazdasági egységek alakulnak ki. Ez az egyik jellegzetes vonása a kommunizmus építésének útján való előrehaladásnak a szovjet mezőgazdaságban.

A másik az úgynevezett agrárvárosok kialakulása. A Szovjetunióban – az európai részről beszélek – a déli vidéken még vannak olyan területek, ahol nagyobb falvak vannak, pl. a Kubán vidékén, a Fekete-tenger mellékén és így tovább. A középső részen már lényegesen kisebb falvak vannak, olyanok, mint pl. Magyarországon egy-egy kisebb falvas vidék, pl. Baranya, északra pedig, a legfelső zónákban tanyaszerű szórványtelepülések vannak. Hogyan alakult a helyzet a kollektivizálás után? Nézzük a déli vidéket. Ha elolvassuk az „Aranycsillag lovagjá"-t, az abban szereplő falu egy Kubán vidéki nagy falu, ahol három kolhoz van. Ez azonban kivételes a Szovjetunióban, mégpedig globális kivétel, olyan értelemben, hogy azon a vidéken ez volt az általános forma, vagyis egy nagyobb falu több kolhozból állt. A középső területen, a Szovjetunió zömét kitevő területeken az „egy falu egy kolhoz" elve érvényesült általános szabályként, nem ridegen, nem kizárólagosan, de mégis ez volt a jellemző. Igen, de azok a falvak kicsiny falvak voltak, és amikor a kolhozgazdálkodás folytán a kolhozok tagjai kezdtek a jómód útjára jutni, kezdtek házat építeni, és igényük támadt arra, hogy villany legyen, vízvezeték legyen, szóval a civilizáció minél több eszközéhez hozzájussanak, akkor előállt az a helyzet, hogy minden kis faluban, minden kolhoz számára külön iskolát, kultúrotthont, szülőotthont, óvodát, kórházat, tehát a civilizációt és a magasabb életszínvonalat jelentő intézményeket kellett volna létesíteni. Így indult el a kolhozokban az a törekvés, hogy a kolhozok egyesítése nyomán a kicsiny falvak helyett a lakótelepeket is nagyobb településekben építsék fel, mezőgazdasági város formájában. Minden kolhozparaszt új házat akart építeni, villamost akart stb. Kiderült, hogy nem fér a keretbe annyi csatorna, annyi vízvezeték, annyi villanydrót. Így született meg az a gondolat, hogy a kolhozok egyesülése után maguk a települések is központilag épüljenek újjá, természetesen folyamatosan mint agrárvárosok. A Szépművészeti Múzeumban most még nyitva lévő kiállításon látható egy ilyen agrárvárosnak egy kis részlete. Ezek az agrárvárosok – ahogyan Sztálin elvtárs mondotta – a fa-

luról már egészen más képet adnak, mint amilyen falut a történelem során megszoktunk. Újfajta falu, újfajta parasztság, amit a kolhozrendszer tett lehetővé.

Van ennek egy számunka egészen különlegesen érdekes vonatkozása a tanyarendszerrel kapcsolatban. Amikor felépülnek ezek a mezőgazdasági városok, ezzel párhuzamosan mezei szállások is épülnek azokon a területeken, ahol a kolhozföldek messzire vannak a lakóhelytől. Határozat mondja ki a Szovjetunióban, hogy a lakóhelytől 8 km-nél messzebbre fekvő területeken ajánlatos mezei szállásokat építeni, ahol a legfőbb munkaidőben a kolhozok brigádjai kint is laknak, pl. aratás idején, vagy más nagyobb munkakampány alatt, és nemcsak rendes hálóhelyük és étkezésük van ott, hanem klub, játszótér, mozi is létesült számukra. Tehát, a mi alacsonyabb fokú tanyarendszerünkkel szemben, amely még most is sok helyütt megvan, hogy csak nyárra mennek ki a tanyára, a Szovjetunióban a kollektív mezőgazdasági munka alapján megvalósítják a parasztság életének azt a legmagasabb formáját, amikor lényegében városi életviszonyok közé kerül a parasztság, másfelől a mezei munkák idején az ilyen mezei szállásokon kihasználják a munkahelyen való lakás minden előnyét. A kommunizmus építésének másik ilyen nagy és izgalmas fázisa az agrárvárosok kialakulása.

A harmadik lényeges mozzanat a természetátalakítás sztálini terve. Ennek lényegét ismerik az elvtársak. Jelentőségéről csak azt akarom mondani, hogy a mezőgazdaság kollektív szocialista alapjain, valamint a mezőgazdasági tudománynak, biológiának, agrotechnikának azon a fokán, amely a Szovjetunió fejlődése során vált lehetővé, a mezőgazdaság kollektív üzemeiben is olyan módszereknek egy egész rendszerét lehetett összeállítani, amelyek nemcsak egy-egy terület jobb gazdálkodását, hanem lényegében az egész természet átalakítását eredményezik. Ennek főbb részei az országos erdősávok, a nagy sivatagi területek elrekesztésére és a sivatagi szárító szelek korlátozására, a másik pedig az öntözőművek, amelyek vizet visznek oda, ahol egyébként víz nélkül még a legjobb agrotechnikával, az erdősávok védelme alatt is csak fogyatékosan lehetne mezőgazdasági munkát folytatni. A természetátalakítás harmadik tényezője pedig a füves vetésforgó, tehát az a rendszer, hogy a szántóföldön bizonyos időszakban, 6–8 év leforgása alatt újra a füfélék és a herefélék keverésére kerüljön sor, mert ez olyan talajszerkezetet teremt, amely biztosítja a termés folyamatos növelését és a talajszárazság elleni védekezést. Ehhez csatlakozik azután az agrotechnikának és a zootechnikának az a hallatlanul gazdag és nagyszerű új módszere, amely a Szovjetunióban a szocialista mezőgazdaságban kialakult.

Befejezésül még csak annyit, hogy a sztálini természetátalakító terv olyan közügy a Szovjetunióban, a kommunizmus építésének olyan központi és mindenkire kiterjedő ügye, amely a legizgalmasabb újságcikkeknek, tudósításoknak, versenyvállalásoknak a tárgya. Nehogy azt higgye bárki, hogy akár a kolhozok egyesítése, akár az agrárvárosok kialakulása, akár a természetátalakítás sztálini terve a mezőgazdaságra korlátozódó ügy. Szó sincs róla. Ez az egész szocialista társadalom, az egész kommunizmust építő társadalom számára gyárban, mezőgazdaságban, kutatóintézetben, iskolában és mindenütt az a kiemelkedő nagy kérdés, amelyet lelkes munkával az egész Szovjetunió népe visz előre és az eredményei máris lenyűgözőek. Az a szép kiállítás, amelyet említettem, bepillantást enged abba, hogy mit jelent a kommunizmus építése általában és mit jelent külön a mezőgazdaságban, annak a megtett útnak eredményeképpen, amelyet a mezőgazdaság kollektivizálása jelent, amelynek mi még az elején vagyunk, és amelyen a továbbhaladást a Szovjetunió ragyogó példája mutatja számunkra.

# Főgondnoki megnyitó beszéd a Tiszántúli Egyházkerület közgyűlésén*

1951. december 13.

Főgondnoki megnyitó beszéd, elmondotta: Erdei Ferenc

Az az időszak, amelyről szólanom kell, gazdag és nagy fontosságú eseményekkel volt terhes országunk életében. Népköztársaságunk építő munkája, történelmünkben soha nem ismert mértékű alkotó tevékenysége olyan időszakban folyik, amikor a nemzetközi világ légkörét a háború réme árnyékolja be. Míg egyik oldalon a hatalmuk kiterjesztéséért és népek százmillióinak elnyomásán keresztül, a hatalmuk megtartásáért kétségbeesetten erőlködő imperialisták háborúra uszítanak és őrülten fegyverkeznek, addig a világ másik oldalán a népek százmillióri soha nem látott alkotásokkal, hatalmas arányú tervek kidolgozásával, ezeknek a terveknek a teljesítésével és túlteljesítésével a természet átalakításával és az emberi alkotások soha nem ismert gazdagságával építenek egy új világot és minden erejükkel készek a béke védelmére, a béke megőrzésére.

Az építés és a béke védelmének a munkája a legfőbb jellemvonása a mi mostani korszakunknak és országunk népe, országunk vezetése legjobb erejével ennek a munkának a sikerén fáradozik.

Elmondhatjuk, hogy ebből a munkából a magyar református egyház is kivette és kiveszi a részét. A mi egyházkerületünkben különösen arról adhatunk számot, hogy a béke munkájában sokat és sokan fáradoznak. Egyházunk legszentebb kötelességének a teljesítésében az egyház és a nép együttes szolgálatában elért dicséretes eredménynek és érdemes munkának kell ítélnünk azt, amit egyházkerületünk szolgálattevői a Béke Világtanácstól kezdve a falusi gyülekezetekig e téren végeztek. Egyházkerületi közgyűlésünk nyilván az érdemes és jó munka köszönetével fogadja buzgó igyekezetüket s e munkára és e munka további sikerére Isten áldását kéri.

Ezzel az egyházi szolgálathoz oly elválaszthatatlanul hozzátartozó feladatunkkal kapcsolatban azonban engedje meg az egyházkerületi közgyűlés, hogy e munkának egy gyengeségére és fogyatékosságára felhívjam a figyelmet. A békesség kívánása s a könyörgés az emberek és népek közötti békesség megtartásáért, az evangélium alapján nyugvó helyes és keresztyéni magatartás. Evangéliumi tanítás azonban az is, hogy a békesség vágya és a békességért való könyörgés nem elegendő azokkal szemben, akik a béke ellen törnek és akik a rombolás erőit akarják rázúdítani a világra. Krisztusi példa tanítja az őt követőket arra, hogy „nem békességet", hanem a bátor kiállás erejét és az igazság fegyverét kell azok ellen fordítani, akik a békességre törnek. Ez a tanítás világítja meg egyházunk minden tagjának és szolgálattevőjének azt a kötelességét, hogy az őszinte vágyakozáson és a könyörgésen túl mindennapi cselekedeteiben is legyen bátrabb és áldozatosabb a béke védőtáborának erősítésében.

Országunk életének legnagyobb eseménye, egész népünknek legnagyobb gondja az országunk felvirágoztatását építő ötéves tervünk teljesítése. Ezért dolgoznak a bányákban, a gyárakban, a szántóföldeken és az irányító posztokon s e tervek eredményes teljesítését óhajtja és munkálja minden becsületes magyar hazafi, aki országunk felemelkedését és népünk jövőjét szívén viseli. Vannak ellenségei és hátráltatói is e munkának, nemcsak kívül az ország határain, hanem belül is. Érthetően és elkerülhetetlenül hátráltatói e tervek teljesítésének mindazok, akik régi hatalmuk és vagyonuk elvesztésével kárvallottai a népünk millióri számára felszabadulást és emberibb életet hozó fordulatnak. Ezek az erők azonban meg nem akadályozhatják, eddig sem akadályozták és a jövőben sem fogják megakadályozni, hogy terveink valóra váljanak s munkánk eredményes, sikeres legyen. Eddigi eredményeink nem is kevesek. Ezeknek az eredményeknek az alapján vált lehetővé, hogy népköztársaságunk kormánya arra az elhatározásra jusson, hogy megszüntesse a jegyrendszert, szabaddá tegye a mezőgazdasági termények forgalmát és mindezekhez képest arányosan emelje a dolgozók bérét és keresetét.

Ezek az eredmények együttvéve már mai következményeikben is, de még inkább jövőre való kihatásukban örvendetesek és reményt keltőek népünk minden dolgozójára és csalhatatlanul mutatják azt az utat, amely felé építő munkánk évről évre elért eredményei alapján előrehaladunk. Ebben a munkában, ebben az építő tevékenységben saját hivatásának teljesítésén túl, de annak keretein belül is van tennivalója, van szerepe egyházunknak is. Egyházunk új életének kiformálása, az államhoz és társadalomhoz való új viszonyának építése mind azt szolgálják, hogy az egyház eggyé váljon a néppel, amelyet kalauzul és hivatásának teljesítését úgy cselekedje, hogy ez népünk megfeszített erővel végzett munkájának sikerét, eredményét előmozdítsa. Ebben a

* Református Egyház, 1952. 1. sz. 3–5.

munkában is eredményes igyekezetről és érdemes tevékenységről adhatunk számot. Egyházunk kisebb és nagyobb vezetői, s nagyobbrészt a gyülekezetek tagjai is így fogják fel keresztyéni életük és fáradozásuk kötelességeit és ebben a szellemben cselekednek. Itt is helyénvaló azonban az intő szó azok felé, akik mindezt régi neveltségük, másfajta megszokottságuk alapján nehezen vagy egyáltalán nem értik meg, azok felé, akik ezzel az erőfeszítéssel szemben a kételkedés, sőt az ellenkező reménykedések oldalán állnak. Jelek mutatnak arra, hogy gyülekezeteinkben, presbitériumainkban, gyülekezeteink lelkészei körében nem kevés még a kételkedő gondolat és az abban való reménykedés, hogy építő szándékaink, kitűzött terveink meghiúsulnak és országunkban visszájára fordulhat az élet s a régi erők vehetik át hatalmukat. Az ilyenek felé ez alkalommal és erről a helyről is nyíltan ki kell mondanunk, hogy nézetük és reménykedésük nemcsak hiábavaló és nemcsak népünk érdekei ellen való, hanem összeegyeztethetetlen az igazi evangéliumi útmutatással és egyházi életünknek azokkal az igazságaival, amelyek országunk felszabadulása nyomán lettek egyházunk életében újra világosakká. Kötelességemnek tartom tehát ez alkalommal is újból és újból kifejezni azt a tanácsot feléjük, hogy törekedjenek alázatosabb és keresztényibb megértésére mindannak, ami országunkban, épülő új világunkban történik. Feszítsék meg erejüket abban, hogy levetkőzzék azokat a hamis nézeteket és azoknak az érdekeknek elmét elhomályosító hatását, amelyek régebben kötve tartották őket és amelyek nem az evangéliumból, nem a krisztusi egyház tiszta forrásaiból, hanem letűnt hatalmak Isten és ember ellen való szándékaiból erednek. Annál is inkább újra és újra ismételnem kellett a figyelmeztető szót, mert saját maguk mulandó sorsán és érdekein túl éretlen, vagy meggondolatlan szavaikkal és cselekedeteikkel egész egyházunk és egész népünk útját nehezítik, s ha kitűzött előmenetelünket meg nem is akadályozhatják, de fáradságosabbá, könnyel és verejtékkel terhesebbé tehetik.

Mindabban a változásban, amely ma országunkban végbemegy, egyházkerületünk élete és munkája számára, különösen pedig a gyülekezeteinkben pásztorkodó lelkészek számára különleges fontosságú mindaz, ami a magyar falu, a magyar parasztság életében történik. Országunk felszabadulása óta – és hasonlóan a többi népi demokratikus országokhoz – a parasztság fejlődése is meggyorsul és társadalmi, gazdasági helyzetének gyökeres átalakulása forradalmi erejű változásokon keresztül halad előre.

Ma alapjaiban megváltozott politikai, társadalmi és gazdasági feltételek között él parasztságunk, egész tömegében erjedésben van, és ez az erjedés napról napra szüli az újat, az átalakuló szocialista parasztságot.

Mik a legfőbb jellemzői ennek az alapjaiban megváltozott helyzetnek a falu számára? Az egyik oldalon az ipari fejlődés hatalmas és a mezőgazdaságra is kiható eredményei, a munkásosztály vezető szerepe, a nép államának megteremtése, a kizsákmányoló osztályok hatalmának megtörése az iparban és messzemenő korlátozása a faluban – mind – olyan változások, amelyek megteremtették a dolgozó nép szocialista fejlődésének alapvető feltételeit. A dolgozó parasztság számára pedig külön azt jelentik a változások, hogy a vezető munkásosztály szövetségeseként a föld az állam birtokosa lett a népi demokratikus fejlődés véget vetett a falusi nyomornak, megszűnt a mezőgazdasági népesség munkanélkülisége, hatalmasat emelkedett életszínvonala és a felemelkedés megszámlálhatatlan lehetősége nyílt meg külön-külön minden dolgozó parasztnak és együtt az egész dolgozó parasztságnak.

E történelmi változásoknak az élenjárói a termelőszövetkezeti közösségek. Több mint 300 olyan község van Magyarországon, amelyben a dolgozó parasztság túlnyomó többsége termelőszövetkezeti tag s ahol az élet már a szocializmus alapjain és napról napra erőteljesebben szocialista módon folyik.

Termelőszövetkezeti községeink egyfelől élenjáró képviselői parasztságunk szocialista átalakulásának, másfelől pedig példái egész dolgozó parasztságunknak, s hatásuk alól senki sem vonhatja ki magát mégoly elmaradt falvakban sem. Olyan új életnek a hirdetői ezek a termelőszövetkezeti községek, amelyek megmozgatják az egész parasztság érdeklődését és napról napra növelik azt az erjedést, amely egész dolgozó parasztságunk történelmi átalakulását jelenti.

A termelőszövetkezeti községekben már alapjaiban megváltozik a munka, a termelés és az egész falusi élet feltétele. Az egyéni gazdálkodás helyét a társas nagyüzemi gazdálkodás foglalja el, a munka szocialista módon való megszervezése kezdődött meg és a vezetés nem a régi falusi kizsákmányoló elemek, hanem a hatalom új birtokosai, a munkások és a dolgozó parasztok kezében van.

Ezek az alapvető változások szükségszerűen maguk után vonják, hogy az egész paraszti élet, a dolgozó parasztság egész gondolkodása napról napra változik és új meg új formában születik meg az új szocialista ember, a termelőszövetkezeti szocialista paraszt.

Természetesen azzal, hogy egy falu termelőszövetkezeti község lett, hogy egy dolgozó paraszt termelőszövetkezetbe lépett be, még nem cserélődött ki. Azzal, hogy a falusi élet alapvető viszonyai megváltoztak, még nem változott meg teljes egészében a paraszti gondolkozás, az egyes dolgozó paraszt munkája, gondolkodása. Még folyik a harc a régivel.

A régi sokszor még megingatja a dolgozó parasztság egy-egy részét, s az ellenséges bujtogatás olykor a nagyobb részt is ingadozóvá teszi. A harc azonban feltartóztathatatlanul és győzelmesen folyik a régivel szemben,

s minden falusi esemény, az osztályharc minden mozzanata a régi feletti győzelmet és az új megszületését segíti elő.

Könnyen érthető, hogy az ilyen módon megváltozó élet új erkölcsi világot teremt a falu, a parasztság számára. A föld egyéni birtokához görcsösen ragaszkodó, ezért sokszor mások kihasználására, családok békéjének feldúlására kész paraszti erkölcsöt már kezdi felváltani a közös jólét alapjául szolgáló közös vagyont gyarapító, a közösen megszervezett munkában dolgozó és napról napra új technikát tanuló parasztság új szocialista erkölcsi világa. Lehetetlen elképzelni is, hogy ilyen változással szemben az egyház munkásai közömbösek maradjanak. Evangéliumi alapját tagadná meg az egyház, ha ilyen változással szembefordulna, hivatását tagadná meg az egyház minden munkása, ha nem lenne kész teljes erejével szolgálni és elősegíteni ezt a változást. Tudatában kell természetesen lenni annak, hogy ezt a változást nem az egyház munkája szülte, sőt nagyon sok területen a régi világ kizsákmányoló hatalmát támogató egyháziakkal szemben kellett ezt a változást kiharcolni. Ez a történelmi lecke azonban a parasztság körében élő egyházi munka számára is lecke kellett hogy legyen. S ez a lecke arra tanít, hogy ezt a változást nem akadályozni, nem hátráltatni, nem a régi után sóvárogni, hanem ellenkezőleg, teljes erővel előrevinni, támogatni, segíteni kell annak, aki az evangélium alapján az egyház hű munkása és a nép őszinte szolgálója.

Annak, aki az evangélium útmutatása szerint és a nép javára akar gyümölcsöző egyházi szolgálatot teljesíteni, annak a falvainkban most végbemenő változást mélyen és igazán meg kell értenie és így kell felkészülnie e változás minden idegenségével kapcsolatban akkor is, ha azoknak értelmét és történelmi jelentőségét pillanatnyilag nem értené. Meg kell tanulni azt, hogy mi e változás lényege, s minden eseményt, akár a dolgozó parasztság saját körében támad, akár az ellenség szítja, helyesen az új világ perspektívájában kell megítélnie és ennek megfelelően állást foglalnia. Ez sokszor nem könnyű azok számára, akiket a régi világ nevelt s akik az elmúlt régi világ viszonyai között mást tartottak egyházi hivatásuknak.

A történelmi lecke azonban félreérthetetlen és aki félreérti vagy nem akarja megtanulni, az nem az evangéliumnak engedelmeskedik és nem a népet szolgálja. Nem azt tanácsolom én és nem azt tartom a falusi lelkipásztorok hivatásának, hogy élére álljanak parasztságunk szocialista átalakításának – ezt nem is várja tőlük senki – tanácsom azonban az feléjük, hogy a maguk legsajátosabb egyházi munkájában, a lelkek gondozásában tartsák mindezt szem előtt és lelkipásztori munkájuk egyik fontos feladatát abban leljék, hogy ennek az új világnak az útját megértessék, megvilágítsák és azt az új erkölcsöt, amely nem ellenkezik, hanem éppen egyezik az evangéliumi tanítás erkölcsi parancsaival, gyarapítsák, ápolják és legyenek szószólói.

Az egyetemes magyar református egyház életében, kapcsolódva egész országunk fejlődéséhez, szintén jelentős és nagy fontosságú események történtek az elmúlt hónapokban. Ezek közül egyet kívánok csupán kiemelni, a lelkészképzés kérdését, a teológiai akadémiák kérdését. Korábban az egyházkerületi tanácsok határozatából két kerületi teológia az év őszén nem nyitotta meg kapuit, majd később az országos zsinat törvényerejű elhatározásából ez a két teológia, a sárospataki és a pápai teológia megszűnt, és egyidejűleg a debreceni és a budapesti teológia is nem egyházkerületi teológia lesz többé, hanem az egyetemes magyar református egyház országos főiskolája, lelkészképző intézménye.

Egyházkerületeink teológiai akadémiái mindenkor közel állottak nemcsak az egyházkerület vezetéséhez, hanem az egyházkerület minden egyes gyülekezetéhez és fenntartásukért sok áldozatot hoztak, s nehéz időkben is fenntartották ezeket a kollégiumokat.

A gyülekezeteknek és az egyházkerületeknek ezt az érdemes és minden tiszteletet megérdemlő áldozatos erőfeszítését nemcsak el kell ismernünk, hanem ebben továbbra is bíznunk kell. Nem ezzel a múlttal és nem ezzel a törekvéssel szálltunk szembe, amikor az egyházkerületi teológiák megszüntetését és az országos akadémiák felállítását elhatároztuk, hanem egy új feladatnak és kötelességnek a mély átértése és átérzése vezette elhatározásunkat. Ez pedig az, hogy a magyar református egyház érdemes és tiszteletre méltó hagyományait egyházunk új feladatai felé tekintve abban az irányban kell fejlesztenünk és öregbítenünk, hogy fokozzuk, erősítsük az egyetemes magyar református egyház egységét nemcsak lélekben, hanem szervezetben is. Ezért tettük az egyetemes magyar református egyház gondjává a lelkészképzést, annak a munkának a vitelét, amely gyülekezeteink és egyházkerületünk számára is kiemelkedően fontos feladatunk.

A debreceni teológiai akadémiát tehát tekintse továbbra is magáénak egyházkerületünk minden gyülekezete, azonban mostantól kezdve nem azzal a kizárólagos érzéssel, hogy ez csak az egyházkerületé, hanem azzal a kitárt lélekkel, hogy ez az egyetemes magyar református egyházé is, és a gond, a felelősség ami jövendő lelkészeink képzésében a teológiára hárul, az az egyetemes magyar református egyház gondja és felelőssége.

Esztendőre szóló gondjainkról kell számot adnunk e közgyűlésen, ezek felől kell határoznunk egyházunk és népünk iránti szoros felelősséggel. Legyen áldásos e munkánk és vezéreljen bennünket az igaz hit és a nép javát szolgáló szándék, minden akadályt, kételkedést és kicsinyhitűséget legyőző ereje.

# Hozzászólás a polgári perrendtartást módosító törvényjavaslat tárgyalásán az országgyűlés 10. ülésén*

1954. június 19.

*Tisztelt Országgyűlés!*

A polgári perrendtartás módosításáról szóló, most tárgyalt törvényjavaslat s a már elfogadott büntető perrendtartás nem az első igazságügyi jogszabályok, amelyeket a kormányprogram óta létrehozunk. A közkegyelmi elhatározás, továbbá az ügyészség megszervezéséről és a kihágási rendszer átalakításáról szóló törvényerejű rendeletek mellett, ez évben hozta meg az országgyűlés a bírósági szervezetről szóló törvényt, s ezt követi most a büntető perrendtartás és a polgári perrendtartás módosítása.

E jogszabályok megalkotásában kifejezésre jut egyrészt a kormányprogramnak az a célkitűzése, hogy „a kormány fokozottabban kíván az országgyűlésre támaszkodni", másrészt az a tervszerű törekvés, hogy a szocialista törvényesség megszilárdításának egyik döntő feltételét, magukat a jogszabályokat állandóan fejlesszük, és egymás után megalkossuk mindazokat a törvényeket vagy egyéb törvényes jogszabályokat, amelyek népi demokratikus államunk jobb működéséhez s a kormányprogramban foglalt célok megvalósításához szükségesek.

*A szocialista törvényesség* megszilárdítása és állandó erősítése feltétlenül megköveteli, hogy időről időre, a szükségességnek megfelelően új jogszabályokat alkossunk, új jogszabályokat állítsunk a régiek helyébe, sőt már a felszabadulás után hozott jogszabályainkat is állandóan fejlesztenünk kell azoknak a követelményeknek megfelelően, amelyeket népi demokráciánk politikai és gazdasági fejlődése meghatároz. Eddig hozott igazságügyi jogszabályaink, s emellett más, egyéb tárgyú jogszabályok is, mint például a Munka Törvénykönyve módosítása, kézzelfoghatóan bizonyítják, hogy kormányprogramunknak az a része, amely a törvényesség megszilárdítására és fejlesztésére vonatkozik, a jogalkotás vonalán is megvalósul.

Tisztelt Országgyűlés! A szocialista törvényesség követelményei különösen vonatkoznak az eljárási szabályokra. Ezek azok a jogszabályok, amelyek magukban foglalják az állami szerveknek és az állampolgároknak mindazokat a jogait és kötelességeit, amelyek a törvényes eljárásban kötelezőek, és amelyek betartása fontos biztosítéka a szocialista törvényesség érvényesítésének.

A most tárgyalt törvényjavaslat éppen úgy, mint a már elfogadott előző, nem alapjaiban új jogszabály. Az 1951. évi és az 1952. évi perrendtartások, melyek módosításáról most szó van, már a szocialista igazságszolgáltatás alapelveire épültek, mindazoknak a tapasztalatoknak a felhasználásával, amelyeket a szovjet és a népi demokratikus törvényhozásból és bírói gyakorlatból leszűrhetünk. Ezért e módosítások nem is jelentenek gyökeresen új jogszabályokat, és nem helyezik hatályon kívül a régi törvények jelentős részét, ellenben több vonatkozásban fejlesztik azokat, és következetesen továbbviszik az azokban lefektetett alapelveket.

Szükség van mégis módosításukra, különösen két okból: az egyik az ügyészi szervezet felállítása, az ügyész megnövekedett szerepe és a bírósági szervezeti törvény végrehajtása. A másik: azok a gyakorlati tapasztalatok, amelyeket az 1951-ben és az 1952-ben hozott törvények alkalmazása során szereztünk.

Emellett rá kell mutatni arra is, hogy bár a most tárgyalt módosítások lényegében ugyanazokon az alapelveken nyugszanak, amelyeken a korábbi törvényeink, mégis a módosító javaslatok több vonatkozásban továbbfejlesztik, illetve kiegészítik ezeket az alapelveket. Mind a polgári perrendtartás most tárgyalt módosításának, mind a már elfogadott büntetőeljárási szabályoknak leglényegesebb új rendszerének, az úgynevezett revíziós kasszációs rendszernek a bevezetése. Ez a fellebbviteli rendszer igen fontos alapelve a szocialista igazságszolgáltatásnak, és az a lényege, hogy a jogerőssé váló ítélet általában a helyi bíróság, az ügyet és annak társadalmi körülményeit legjobban ismerő bíróság hozza meg. Emellett közös vonása mindkét perrendtartási módosításnak, hogy – éppen a szocialista törvényesség fokozott érvényre juttatása érdekében – fejlesztik azokat az eljárási szabályokat, amelyek az állampolgárok jogainak az érvényesülését biztosítják az eljárás minden szakában. Az ilyen jellegű módosítások közül ki kell emelnem a most tárgyalt polgári perrendtartásban az illetékességi szabályok újabb megállapítását és a fizetési meghagyás megszorítását, a már elfogadott büntető perrendtartásban pedig a büntető parancs és az előállítás intézményének eltörlését, vagy az előzetes letartóztatásra, illetve általában a fogva tartásra vonatkozó szigorúbb szabályokat.

* Országgyűlés Naplója, Budapest, 1954. 440–446.

Végül hozzátartozik a két perrendtartási módosítás teljes megítéléséhez az is, hogy a bírósági szervezetről szóló törvény a most életbe lépő eljárási szabályokkal válik teljessé. Az eljárási szabályok módosításával megvalósul és a gyakorlatban alkalmazásra kerül a bírósági szervezeti törvény, kivéve a bírák választását és a katonai bíróság szervezetét, amelyekre vonatkozóan a törvény rendelkezéseinek megfelelően később kell a minisztertanácsnak határozni.

A korábbi szervezeti jogszabályokkal és a jelenlegi eljárási törvényekkel igazságügyi szervezetünk és eljárásunk az új szakasz követelményeinek megfelelően lényegében kiépül, és ezzel a szocialista törvényesség igen fontos alapjait teremtjük meg. Mindez azonban természetesen a dolognak csak az egyik része. Még olyan jó törvény is, csak az egyik – bár döntő – feltétele s szocialista törvényesség mindennapi gyakorlatának. A másik döntő feltétele azonban az, hogy az eljáró szervek, a rendőrség, az ügyészség és a bíróság egyaránt jól alkalmazzák a gyakorlatban ezeket a szabályokat úgy, ahogy azt a szocialista törvényesség megköveteli. És ez nem kisebb feladat, mint magának a törvény szabályainak a megalkotása, hanem ellenkezőleg, nagyobb feladat, s a tapasztalatok azt mutatják, hogy e téren igen sok hibát lehet elkövetni, és igen sok veszéllyel kell számolni.

A szocialista törvényességnek nyilvánvalóan két oldala van, és erről az országgyűlési felszólalásokban már többször esett szó. A szocialista törvényesség az egyik oldalról azt jelenti, hogy az állami szervek feltétlenül tartsák be a törvényeket: ne zaklassák alaptalanul az állampolgárokat, tartsák tiszteletben az őket megillető jogokat, minden hatósági intézkedést a törvény szabályainak és szellemének megfelelően adjanak ki és hajtsanak végre, szóval hogy semmilyen vonatkozásban ne sértsék a törvényt. Ha pedig egy-egy állami szerv vagy állami funkcionárius ezt mégis megtenné, akkor azt követeli a törvényesség, hogy feltétlenül felelősségre kell vonni. Elválaszthatatlan azonban ettől a szocialista törvényesség másik oldala, az tudniillik, hogy az állampolgárok tartsák be a törvényeket, teljesítsék kötelességeiket, ne éljenek vissza jogaikkal, s ha ilyet mégis elkövetnek, alkalmazni kell velük szemben a törvényes következményeket, a büntető vagy egyéb szankciókat.

A szocialista törvényességnek ez a kétoldalúsága elvileg teljesen világos és ezt nagyjában-egészében az állampolgárok éppen úgy tudják és elfogadják, mint az államapparátusban dolgozó jogászok és nem jogászok egyaránt. Afelől sincs semmi kétség, hogy a szocialista törvényesség e kétoldalú követelményének egyidejűen, egymás mellett kell érvényesülnie és akármelyik oldalának az elhanyagolása, szem elől tévesztése, a szocialista törvényesség alapvető elvének súlyos megsértését jelenti.

Mégis a gyakorlatban elég komoly hibákat tapasztalhatunk a szocialista törvényesség értelmezése és alkalmazása körül. A kormányprogram óta a törvényességnek az az oldala került előtérbe, hogy az állami szervek feltétlenül tartsák tiszteletben a törvényeket, ne sértsék meg az állampolgárok jogait, ne zaklassák őket alaptalanul és eljárásukban minden körülmények között tartsák magukat a törvények előírásaihoz. Ez feltétlenül helyes törekvés volt, és az is érthető, hogy ez nem ment minden erőfeszítés nélkül. A korábbi, sok tekintetben helytelen gyakorlatot kellett megváltoztatni, a törvényességgel kapcsolatos hibákat kiküszöbölni és ennek érdekében nyilvánvalóan mind az irányító, mind az eljáró szervek részéről komoly erőfeszítésre és elsősorban a törvényesség ilyen követelményeinek az állandó hangsúlyozására volt szükség.

Értünk is el eredményt e téren, s amit Piros László elvtárs a belügyi szervek munkájáról ezzel kapcsolatban elmondott, ugyanazt az igazságügyi szervek gyakorlatáról is elmondhatjuk: kezdik megtanulni a törvényesség követelményeit, és azt is megértik, hogy a nép állama részéről támasztott követelményeknek csak akkor tudnak megfelelni, ha munkájukban szigorúan tartják magukat a törvényességhez. Ugyanakkor azonban sok esetben elfeledkeztünk a törvényesség másik oldaláról, s ezt nemcsak a bírákról és az ügyészekről mondhatjuk el, hanem az irányító szervekről, elsősorban az igazságügy-minisztériumról is. Nem fordítottunk elég figyelmet a törvényesség tiszteletben tartására, a törvényes kötelességek teljesítésére, és szükség esetén a törvényes szankciók alkalmazására az állampolgárok oldalán. Ez természetesen azzal a következménnyel járt, hogy még a jóhiszemű, becsületes állampolgárok is kezdték könnyen venni a törvényt, lazán fogni fel törvényes kötelezettségeiket, ellenséges elemek pedig egyenesen visszaéltek ezzel a helyzettel, sok esetben pedig szinte ostromot indítottak vélt jogaik érvényesítése érdekében, és népi demokráciánk alapvető intézményei ellen olykor valóságos támadást indítottak. Különösen tapasztaltuk ezt a termelőszövetkezetek ellen indított különböző követelésekkel kapcsolatban. E tekintetben azt kell megállapítanunk, hogy sem az államigazgatási szervek, sem az igazságügyi szervek nem voltak elég éberek, nem ismerték fel idejében ezt a veszélyt, ami más szóval azt jelenti, hogy nem teljesítették a szocialista törvényességből folyó kötelességeiknek ezt a részét.

A bíróságok már nagyrészt megtanulták azt, hogy kritikusan vizsgálják a rendőrségi nyomozás anyagát vagy az ügyész előterjesztését abból a szempontból, hogy megfelelnek-e a törvényességnek, megalapozottak-e az eljárás alá vont személlyel szemben felhozott vádak, s megfelel-e a törvényességnek az illető cselekmény minősítése. Ugyanakkor azonban a bírák jelentős része nem ugyanilyen kritikus az eljárás alá vont személlyel szemben, sok esetben nem vizsgálják elég mélyrehatóan azt, hogy az eljárás alá vont személy, illetve cselekménye hogy, miért sérti a törvényt, az állampolgári kötelességeket, népi demokráciánk alapvető érdekeit, és ezen ke-

resztül milyen veszélyt rejt magában társadalmunkra, államunkra, a dolgozó népre. Az ilyen eljárás következménye természetesen az, hogy sok esetben lazán, elnézően kezelik az ilyen bűncselekményeket, s nem alkalmazzák velük szemben a törvény teljes súlyát.

Hasonló jelenségeket tapasztalhatunk a polgári eljárásban is. A bíróságok nagyrészt élénken kutatják a jogszabályokat, az állampolgárok különböző követeléseinek, kártérítési igényeinek érvényesítése érdekében, ami magában véve természetesen nem ellenkezik a törvényességgel, ellenben gyakran nem ugyanilyen serények a termelőszövetkezetek és gépállomások érdekeinek védelmében, vagy a különböző állami szerveket megillető jogok alátámasztásában. Még inkább tapasztalhatunk ilyen jelenségeket az ügyvédség körében. Bár nagyobb részük tartja magát a törvényesség követelményeihez, nem kevesen közülük nagyon egyoldalúan és helytelenül értelmezik a törvényességet, és sok esetben nem megalapozott követelések érvényesítését vállalták, sőt akadnak olyanok, akik kizsákmányoló elemek visszakövetéseinek szószólójává szegődtek, vagy éppen szervezték az ilyen követelések megindítását.

Az elmúlt négy esztendőnek ezek a tapasztalatai nyilvánvalóvá teszik azokat a feladatainkat, amelyeket a szocialista törvényesség helyes értelmezése és alkalmazása terén meg kell oldanunk. Világosan következik a tapasztalatainkból, hogy az igazságügyi apparátust, a bírákat és az ügyvédeket különösen, meg kell tanítanunk arra, hogy helyesen értsék a szocialista törvényesség követelményeit, és képesek legyenek őket minden esetben jól alkalmazni. Ez azt követeli, hogy fejleszteni kell politikai és szakmai képzettségüket, növelni kell felelősségérzetüket, hogy teljes mértékben tisztában legyenek feladataikkal, és képesek is legyenek azokat minden körülmények között teljesíteni.

Tisztelt Országgyűlés! A büntetőeljárás elfogadott új szabályai éppúgy, mint a polgári perrendtartás most tárgyalt törvényjavaslata, alkalmasak arra, hogy szilárd alapot szolgáltassanak az igazságügyi szervek eljárásához. Hogy azonban a törvény elvei és szabályai élő gyakorlattá váljanak, ahhoz mind a belügyminisztérium szerveinek, mind a Legfőbb Ügyészségnek, mind pedig az igazságügy-minisztériumnak és a Legfelsőbb Bíróságnak még nagyon sok és komoly munkát kell elvégeznie.

Az eddigi tapasztalatok alapján azt is jó előre látni kell, hogy különösen milyen irányban és milyen problémák megoldására kell felkészülnünk. Elsőrendű feladatunk nyilvánvalóan: továbbra is éberen őrködni afelett, hogy az állami szervek betartsák a törvényeket, ne kövessenek el törvénysértést az állampolgárokkal szemben, és teljesítsék azt a feladatukat, amelyet a kormányprogram úgy határozott meg, hogy „hatalmi szerveink feladata és kötelessége őrködni dolgozó népünk jogainak biztosításán és sérthetetlenségén". E tekintetben azzal is tisztában kell lennünk, hogy bár az eddigiekben jelentős eredményeket értünk el, még sok további tennivalónk van. Az államigazgatási szervek munkájában is, de az igazságügyi szerveknél is még mindig fordul elő zaklatás, még mindig találkozhatunk nem eléggé megalapozott eljárással és nem kielégítően alátámasztott bírósági ítéletekkel. Most az a feladatunk, hogy az új eljárási jogszabályok alapján tovább javítsuk a munkát, és érjük el azt, hogy a törvényességnek minden ilyen természetű megsértését a lehető legnagyobb mértékben kiküszöböljük.

Semmivel nem kisebb, sőt a legutóbbi idők tapasztalatai alapján még sürgetőbb feladatunk, hogy a törvényesség másik oldalát is erősítsük, és feltétlenül érjük el, hogy az állampolgárok oldalán is minden körülmények között érvényt szerezzünk a törvények tiszteletének, és minden törvénysértést a megfelelő szankcióval sújtsunk. Különlegesen fontos kötelességünk e téren az, hogy az igazságügyi szervek megtanulják minden esetben felismerni a törvények megsértésének, a törvényekkel való visszaélésnek minden fajtáját, különösen azokkal szemben, akik kártevő szándékkal, ellenséges célzattal helyezkednek szembe törvényeinkkel, vagy ki akarják játszani azokat. Az utóbbi idők tapasztalatai alapján különös gondot kell fordítani arra, hogy legyenek éberek igazságügyi szerveink az osztályellenséggel, a deklasszált elemekkel szemben, és fokozott felelősséggel nyújtsanak védelmet népi demokráciánk legfontosabb intézményeinek, tehát védjék a termelőszövetkezeteket, óvják a társadalmi tulajdont, és sújtsanak le mindazokra, akik állampolgári kötelezettségeikkel, a társadalmi tulajdonnal, az állampolgárok személyi és vagyoni biztonságával szembehelyezkednek.

Végül világosan kell látniuk az igazságügyi szerveknek azt a nagyon fontos feladatát is, hogy a törvényesség minden irányú megsértésével szemben egyidejűleg legyenek résen. Eddig azt tapasztaltuk, hogy az egyik időszakban az állami szervek eljárásainak a törvényességét tartották különösen szem előtt az igazságügyi szervek, s ugyanakkor elfeledkeztek a másik oldalról, az állampolgárok magatartásának megfelelő megítéléséről, más időszakban pedig, amikor erre irányították különösen a figyelmet, a törvényességnek ezt az oldalát igyekeztek érvényesíteni, s elfeledkeztek az állami szervek eljárásának megítéléséről. Nagyon fontos feladata tehát az igazságügy irányításnak az, hogy megtanítsa az apparátust egy időben, egyszerre érvényesíteni a törvényesség követelményeit mind az állami szervek eljárása, mind az állampolgárok magatartása tekintetében.

Ez a kötelességünk természetesen azt is magában foglalja, hogy időről időre felismerjük azokat a területeket, ahol különösen kell őrködni, ahol különösen kell gondoskodni a törvényesség betartásáról. Így különösen meg kell tanulnia az igazságügyi apparátusnak azt, hogy miközben nem feledkezik meg az állami szervek eljá-

rásának törvényességéről, éberen ismerje fel mindazokat a cselekményeket, amelyek az új szakasz politikája ellen, az életszínvonal emelésének követelményei ellen irányulnak, tehát az árdrágítást, üzérkedést, a termékek minőségének rontását, a begyűjtés elleni cselekményeket, vagy bármilyen más formában megnyilvánuló cselekményeket. Ugyanígy fel kell készülni arra, hogy a törvények helyes és szigorú alkalmazásával mindent kövessünk el a munkafegyelem erősítése és a munka termelékenységének fokozása érdekében. A felkészülés és az előrelátás természetesen nemcsak a büntetőjog területén szükséges.

Hasonlóan kell előre látnunk, hogy a polgári jog területén milyen legfontosabb kérdések helyes elbírálására kell felkészülnünk, hogy a szocialista törvényesség követelményeit e téren is minden vonatkozásban érvényre juttassuk, akár egyes állampolgárok követeléseiről van szó, akár a termelőszövetkezetek, gépállomások vagy a különböző állami szervek polgári jogi igényeinek törvényes érvényesítéséről. E téren elsősorban arról kell gondoskodnunk, hogy a mezőgazdaság területén felmerülő vitás kérdések eldöntése terén ne kövessenek el hibákat, törvénysértéseket a bíróságok, és különösen a termelőszövetkezetek ügyében járjanak el a legnagyobb körültekintéssel, és törvényben biztosított jogaiknak feltétlenül szerezzenek érvényt.

Mindezek igen bonyolult és nem könnyű feladatok, s az igazságügyi szervek magukban véve nem is lehetnének képesek ezek teljesítésére.

A sikeres munka előfeltétele mindenekelőtt az, hogy az elsősorban érdekelt államhatalmi szervek: a belügyminisztérium szervei, az ügyészség és a bíróságok állandóan javítsák együttműködésüket, és egymással szemben is kölcsönösen teljesítsék törvényben megszabott kötelességeiket. A legdöntőbb azonban, ami a szocialista törvényesség állandó fejlesztéséhez szükséges: az igazságügyi szervek kapcsolata a dolgozó néppel és a helyi szervekkel. Csak az állandó, az eddiginél lényegesen közvetlenebb és gyakoribb kapcsolat teszi képessé a bíróságokat arra, hogy időről időre felismerjék a legfontosabb állami és társadalmi érdekeket, az állampolgárok legfőbb problémáit, hogy a bírói eljárás során ezek szem előtt tartásával járjanak el. Mind igazságügyi szervezetünk, mind eljárási jogszabályaink most már olyanok, hogy nemcsak lehetővé teszik, hanem egyenesen megkövetelik az igazságügyi szervek széles körű és állandó kapcsolatát a dolgozó néppel, s a helyi szervek széles körű és állandó kapcsolatát a dolgozó néppel s a helyi szervekkel. E kapcsolat elmélyítése, állandó fejlesztése tehát nemcsak erkölcsi és politikai kötelessége az igazságügyi szervezet minden dolgozójának, hanem egyben törvényes kötelezettsége is, amelynek teljesítése elengedhetetlen a szocialista törvényesség maradéktalan megvalósításához.

Tisztelt Országgyűlés! A most tárgyalt törvényjavaslatok, amint azt az előadók és a hozzászólók is kifejtették, alkalmasak arra, hogy a szocialista törvényesség megszilárdításának, fejlesztésének jelentős eszközei legyenek. Hogy azonban valóban azok legyenek, az a végrehajtáson és az alkalmazáson múlik. Az országgyűlés biztos lehet abban, hogy az igazságügyi szervek részéről – a belügyminisztérium szerveivel és az ügyészséggel együtt – mindent el fogunk követni, hogy feladatainkat teljesítsük és e törvényeket a gyakorlatban is a szocialista törvényesség alapjává tegyük. (*Nagy taps.*)

# A népfront-mozgalom feladatairól – a Hazafias Népfront és a tanácsok kapcsolatáról*

*Erdei Ferenc igazságügy-miniszter, a Hazafias Népfront országos előkészítő bizottságának tagja, a következő nyilatkozatot adta a Magyar Távirati Iroda munkatársának:*

– A Hazafias Népfront országos előkészítő bizottságának a felhívására mind nagyobb arányokban bontakozik ki a népfront-mozgalom. Az elinduláskor arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy semmiféle különösebb szervezeti vagy működési szabályokkal ne kössük meg a mozgalom kibontakozását, hanem híven a Hazafias Népfront legszélesebb körű mozgalmi jellegéhez, bízzuk ezt a gyakorlatra, a nép legszélesebb rétegeinek a cselekvő kezdeményezésére.

Az eddigi tapasztalatok teljes mértékben igazolják álláspontunk helyességét. A mozgalom kibontakozása során azonban számos olyan kérdés merül fel, amiben tisztázásra és a gyakorlat értékelésére van szükség. Előre kell bocsátanom, hogy mindezekben a kérdésekben természetesen a Hazafias Népfront kongresszusának kell állást foglalnia, és útmutatást adnia a népfront-mozgalom további munkájára, működésére és szervezeti kérdéseire. Az eddigi tapasztalatok azonban felvetnek néhány olyan különösen fontos kérdést, amelyek megvilágításához előzetesen is szeretnék hozzájárulni.

Első kérdésként arról kell beszélni – amit igen sok oldalról fel is vetnek – hogy mik a népfront-bizottságoknak és az egész népfront-mozgalomnak az állandó tevékenységi formái, feladatai?

Természetesen helytelen lenne ebben a kérdésben bármilyen merev álláspontot elfoglalni, azonban az eddigi tapasztalatok, az eddigi kezdeményezések és a kérdés körül folyó eszmecserék alapján néhány irányban már határozottan fel lehet ismerni a népfront-mozgalom sajátos politikai-társadalmi tevékenységének a kereteit.

*Alapvető szerepük van a népfrontbizottságoknak mindenekelőtt az országgyűlési képviselők és a tanácstagok jelölésével kapcsolatban.*

Igaz, hogy ez a tevékenység a választásokkal kapcsolatos, azonban egyrészt nem korlátozódik kizárólagosan a választások idejére, másrészt ennek az időszaki tevékenységnek kiemelkedő politikai jelentősége van. Pénteken országszerte megkezdődnek a jelölőgyűlések, amelyeken körzetenként megválasztják a lakók jelöltjeiket a tanácsokba. Hatalmas vizsgája lesz ez máris a fiatal népfront-bizottságoknak, amelyek már a jelölésnél fontos szerepet kaptak.

*A tanácstagok jelölése azt a kérdést veti fel, hogy vajon a jelöltek tényleg a nép jelöltjei lesznek-e, s a jelölésre szóba jöhető személyek megvitatása a nép legszélesebb tömegeinek aktív közreműködésével, felelős véleménynyilvánításával történik-e,* vagy pedig a funkcionáriusok szűkebb vagy tágabb köre javasol valakit, és ehhez a jelölésre összehívottak hozzájárulnak. Tudjuk, a korábbi időszakban nem kevés hiba történt ezen a téren, és még nem szoktak mindenütt hozzá a dolgozók tömegei, hogy minden esetben nyíltan és egyenesen megmondják a véleményüket, a funkcionáriusok pedig ahhoz, hogy ezeket a véleményeket komoly figyelemben is részesítsék.

A népfrontbizottsági tagok és a kongresszusi küldöttek jelölése máris sok jó tapasztalattal dicsekedhet. Sok helyen már megvalósult a jelölésnek ez a követelménye, s természetesen az ilyen jelöltek nagyobb felelősséget éreznek, s a jelölők is sokkal nagyobb bizalommal kísérik küldötteik tevékenységét.

*A tanácsválasztások során azt kell elérni, hogy a jelöltnek személyét mindenütt ténylegesen vitassák meg, s érjék el, hogy a jelölések mindenütt a nép legszélesebb rétegeinek összefogását megvalósító egyetértés alapján alakuljanak ki, s így a jelölteket a nép valóban a magáénak érezze.*

A választással kapcsolatos másik nagy jelentőségű és az eddigi népfronttevékenységtől lényegesen eltérő jellegű feladata a népfront-bizottságoknak, hogy a választások levezetésében és a választási politikai munkában óriási munkát kell végezniük. Százezernyi gyűlést kell tartani és a választási bizottságokba, szavazatszedő bizottságokba több mint félmillió aktív közreműködőt kell a népfront-bizottságoknak beküldeni. Mindez olyan új, megtisztelő és igen felelős feladata a népfront-bizottságoknak, amiből – ha jól dolgozunk – népünk legszélesebb tömegei véglegesen meg fogják érteni és érezni a Hazafias Népfront új jellegét, azt, hogy a választások útján is dolgozó népünk fokozottabban vegyen részt a hatalom gyakorlásában.

A másik nagy népfront-feladat szintén az országgyűlési képviselőkkel és a tanácstagokkal kapcsolatos. Új tanácsi törvényünk különösen hangsúlyozza, hogy a tanácstagoknak be kell számolniok választóik előtt és a

* Szabad Nép, 1954. október. 15.

választók akaratából vissza is hívhatók. Az országgyűlési képviselőkre vonatkozóan pedig az alkotmány írja elő, hogy az országgyűlési képviselőknek is be kell számolniok választóik előtt és visszahívhatók.

Itt nyílik egyik legfontosabb és legnagyobb jelentőségű állandó feladata a népfront-mozgalomnak. Az, hogy amint a népfront-szerveinek kell gondoskodni a jelölésről, úgy *a népfront szerveire vár az a feladat is, hogy folyamatosan megszervezzék a képviselők és a tanácstagok beszámolóját, számon kérjék azoknak a feladatoknak a teljesítését, amelyeket akár a jelölés során, akár más alkalommal rájuk bíztak.*

Ennek a feladatnak az ellátása állandó és felelős tevékenységgel jár, s olyan alapot ad a népfront-mozgalomnak, ami növeli a legszélesebb tömegek érdeklődését és aktív közreműködését.

Ezen túlmenően állandó és igen felelős további politikai-társadalmi tevékenységet kell és lehet kifejteni a népfront bizottságainak mint olyan politikai fórumoknak, amelyek a dolgozók legszélesebb körének a bevonásával országos és helyi kérdéseket tűznek napirendre. S ezen a téren kimeríthetetlen a sora az olyan közérdekű, az egész népet közvetlenül és élénken érdeklő kérdéseknek, amelyeket a népfront politikai fórumán meg kell és meg lehet vitatni.

*Mindenekelőtt foglalkozniok kell a népfront bizottságainak azokkal az országos kérdésekkel, amelyek időről időre egész politikánk legfőbb feladatait vetik fel, s emellett ki kell alakítaniok azt a helyi politikát, amit a tanácsoknak és egyéb állami szerveknek kell megvalósítaniok.*

A népfront feladatai közé tartozik a helyi erőforrások, helyi tartalékok feltárásának munkája, s ezek alapján a jó és előrevivő helyi tervek kialakításának előkészítése, és végül szinte korlátlan az a lehetőség, hogy egy-egy nagy, országos vagy helyi feladat megoldására a társadalmi tevékenységet a legszélesebb körben kezdeményezze és megszervezze a népfront-bizottság. A harmadik, különösen vitás és sok oldalról felmerülő kérdés, amiről szintén hasznos már a kongresszus előtt is beszélni: a népfront és a tanács viszonya.

E tekintetben abból kell kiindulni, hogy a tanács az államhatalom helyi szerve és a tanács igazgatási szervei az államigazgatás helyi szervei. Ez azt jelenti, hogy a tanácsnak a tanácstörvényben és egyéb állami határozatokban megszabott államhatalmi és államigazgatási teendői vannak. Ugyanakkor azonban a tanácsok tömegszervezetek is, mégpedig olyan legátfogóbb tömegszervezetek, amelyek irányítják a helyi gazdasági, társadalmi és kulturális tevékenységet és e tevékenységükben a lakosság legszélesebb tömegeinek a közreműködésére támaszkodnak.

A népfront viszont nem tömegszervezet, hanem a magyar nép legszélesebb tömegmozgalma, amely magában egyesíti a legkülönbözőbb társadalmi szervezeteket és mindazokat az egyéneket is, akik egyetértenek politikánkkal, s készek ennek előbbrevitelében közreműködni. Ebből folyik, hogy a népfront nem tömegszervezet, amely maga szervezi a gazdasági, társadalmi és kulturális tevékenységét, *s különösen nem veszi át a tanácsnak azt a szerepét, ami államhatalmi és államigazgatási jellegéből folyik, ellenben politikailag alátámasztja a tanács működését.*

Ilyen módon nem párhuzamosság létesül a tanácsok és a népfront szervei között, hanem egészséges együttműködés, kölcsönös kiegészülés. A népfront feladata az, hogy mint politikai fórum felvesse, kialakítsa, előkészítse a helyi politikának, a helyi tervezésnek mindazokat a követelményeit és lehetőségeit, amelyek alapján a tanácsok és egyéb állami szervek is helyesen, eredményesen tudnak működni. Ugyancsak feladata az is, hogy folyamatosan figyelemmel kísérje és a legszélesebb tömegek ellenőrzése alá bocsássa a tanácsok tevékenységét, s ugyanakkor előmozdítsa, összefogja a legszélesebb társadalmi tevékenység kibontakozását, a nagy országos feladatok és a helyi teendők megvalósítása érdekében.

Ebből az is következik, hogy *a népfront nem veszi át a tanácsok tömegszervezeti funkcióit, nem pótolja a tanács saját tömegkapcsolatait, azonban helyesen megosztja az ezi rányú teendőket.*

A tanácsnak mint az államhatalom helyi szervének és az államigazgatás helyi irányítójának továbbra is törekednie kell arra, hogy állandó bizottságaival, ideiglenes bizottságaival, a fogadóórákkal stb. a legszélesebb tömegek aktív közreműködését valósítsa meg. A népfront feladata pedig az, hogy mint legszélesebb politikai-társadalmi mozgalom, az egész népet bevonja abba a politikai tevékenységbe, amit a tanácsok működése is szolgál, s e politika helyi vitelében kezdeményezzen, bíráljon és összefogja a legszélesebb körű társadalmi-politikai tevékenységet. Nyilvánvaló, hogy e tevékenységük során a népfront szervei nem irányítják szervezetileg a tanácsokat – ez a felsőbb tanácsok törvényes hatásköre – ellenben *irányító politikai befolyást kell rájuk gyakorolniok, s társadalmi tevékenység kezdeményezésével kell a tanácsokat feladataik megoldásában segíteniök.*

Végül szólni kell a népfrontmozgalomnak arról a legfőbb céljáról, hogy rajta keresztül egész politikánk vitelébe, az ország vezetésébe, nagy országos kérdések megvitatásába ténylegesen és eredményesen kapcsolódjanak be, és vegyenek részt munkások, parasztok, értelmiségiek és egyéb dolgozók tömegei. Ez a legfőbb törekvése népi demokráciánknak a kormányprogram és a Magyar Dolgozók Pártja III. kongresszusa célkitűzéseinek megfelelően. Ez természetesen azt is jelenti, hogy azok, akik korábban passzívakká, közömbösekké váltak, véleményüket nem nyilvánították, most szólaljanak meg, fejtsék ki nézeteiket, tegyenek javaslatokat, hogy azokat az állami vezetésben felhasználjuk, s így valósuljon meg a nép hatékonyabb beleszólása, a tömegek fokozottabb és tevékenyebb részvétele a hatalom gyakorlásában.

# A Hazafias Népfront kongresszusa előtt*

*Kevés politikai eseményt* előzött meg olyan várakozás, mint a Hazafias Népfront szombaton összeülő kongresszusát és egyáltalán népfrontmozgalmunk kibontakozását. Párttagok és párton kívüliek körében egyaránt óriási az érdeklődés a Népfront iránt, s ebbe az érdeklődésbe bizakodás, kétkedés is vegyül. Azok, akik korábban is politizáltak és azok is, akik most kezdenek politikai érdeklődést tanúsítani, mind azzal a várakozással tekintenek a kongresszusra, hogy vajon lesz-e a népfront-mozgalomban olyan, népünk legszélesebb tömegeit aktív tevékenységben összefogó egységmozgalom, mint amit kitűztünk, vagy pedig megakad valahol a kibontakozás, és csak időszaki vagy éppen formális szerepe lesz a népfrontnak.

A népfrontmozgalom eddigi eseményei máris sokakat meggyőztek, hogy olyan igazi tömegmozgalom van kibontakozóban, amely tényleges politikai szerepet képes betölteni, és tevékenysége állandó tényezője, állandó erőforrása lesz népi demokráciánknak az új szakaszban. A kongresszus iránt jogos a várakozás, mert a mozgalom igazi kibontakozását, tevékenységének, feladatainak a közelebbi meghatározását a kongresszus fogja megadni, s ezzel kiformálja azt, ami még csak kibontakozóban van, s megerősíti azt, ami már megvalósult.

Hogy az érdeklődés és a várakozás ilyen nagy és éppen ilyen, azon természetesen semmi csodálnivaló nincs. Új vonása politikai életünknek, hogy a párt kezdeményezésére egy széles tömegmozgalom elindult anélkül, hogy előre pontosan meghatároztuk volna keretét, feladatait, szerepét és hatáskörét. S ez az új vonás egyben új erőforrásnak is bizonyult. Ennek a kezdeményezésnek pedig az a belső tartalma, hogy a párt- és állami vezetés bízik a népben, mert olyat kezdeményezni, aminek a további sorsát a tömegekre, a nép legszélesebb rétegeire bízza. És ez a bizalom bizalmat vagy legalábbis jóindulatú várakozást szült. Ezt az elindítást általában úgy fogadták, hogy kezdeményeznek, javasolnak, véleményt nyilvánítanak és kezdik kiformálni a népfront kereteit. Ez a legkezdetibb eredmény már tény, s ezt az új szakasz egyik fontos vívmányaként lehet elkönyvelnünk.

Ugyanakkor azonban sok a kérdés, probléma, ami feleletre vár, s ez a felelet a kongresszuson nyilván meg is lesz.

*Vegyük sorra,* melyek azok a gondolatok és kérdések, amelyek különösen foglalkoztatják a politizálókat és nem politizálókat egyaránt.

Az első kérdés, hogy mi a politikai alapja a népfrontnak, miből fakad a legszélesebb tömegekre való kiterjeszkedés igénye, és milyen politikai célt akarunk a népfrontmozgalom kibontakozásával elérni? Erre nem nehéz felelni.

A forrása ennek is, mint az új szakasz egész politikájának, a Központi Vezetőség júniusi határozata, a kormányprogram, a III. Kongresszus és mindennek a megerősítője és továbbvivője, a Központi Vezetőség legutóbbi ülése. Ezek a döntő, és ha nem is új korszakot, de új szakaszt alkotó politikai elhatározások elsősorban gazdaságpolitikánkra vonatkoznak. A párt idézett határozatai és a kormányprogram elsősorban gazdaságpolitikánkra vonatkozóan fedte fel az elkövetett hibákat és jelölte meg az útját ezek helyrehozásának. Ezt most a Központi Vezetőség határozatai fényénél mindenki világosan láthatja, és akár egyetért vele, akár nem, semmiféle kétkedésre vagy bizonytalanságra nincs oka. Ez a gazdaságpolitika minden ízében ki van tisztázva, ennek megvalósítása a programja a párt és az állam egész tevékenységének, s ez ad reménységet és buzdítást minden dolgozó ember számára.

Van azonban e határozatoknak egy nagyon fontos további alkotóeleme, ami elvezetett a népfrontig. Ez pedig az, amit Nagy Imre elvtárs a Központi Vezetőség ülése után megjelent vezércikkében igen nyomatékosan kiemelt. Ez pedig, amint ő mondotta, az hogy: „A hibákban komoly szerepe volt annak is, hogy a gazdaságpolitikának rendeltük alá a párt egész politikáját." Ennek a hibának a következményeit úgy vonta le a párt vezetése, hogy általános, életünk minden kérdésére kiterjedő politikára van szükség, amelyet megalapoz és szolgál az a gazdaságpolitika is, amit viszünk. Ennek a felismerésnek a következménye az, hogy napirendre került a tanácsok kérdése, hogy új tanácsi törvényt hoztunk, s hogy most a tanácsválasztások ennek alapján történnek. S ugyancsak a felismerésnek a folyománya a népfrontmozgalom kezdeményezése is. És hogy ez a kezdeményezés helyes volt, azt már eddig is teljes mértékben igazolja a párttagok és a párton kívüliek, a politizálók és a nem politizálók széles körű helyeslése, a legszélesebb körben megnyilvánuló érdeklődés, várakozás.

* Irodalmi Újság, 1954. október 23.

Ebben világosan megvan a felelet arra is, hogy mi a népfront-mozgalom politikai alapja. Az új szakasz politikája. S ennek a tartalma iránt most már senkinek nem lehet kétsége, olyan világosan, nyíltan és érthetően feltárta azt a Központi Vezetőség.

A másik kérdés az, hogy milyen jellegű politikai képződmény a népfront? Azt tűztük ki, hogy a dolgozó nép legszélesebb egységmozgalma legyen, olyan társadalmi politikai tömegmozgalom, amely a párt vezető részvételével magában foglalja a legkülönbözőbb társadalmi szervezeteket, és részt vesznek benne azok is, akik semmiféle szervezetnek nem tagjai. De erre sokan azt mondják, hogy ebből még nem értik eléggé, mi is tulajdonképpen a népfront és különösen, mi a viszonya az egyéb szervezetekhez. Erre azt lehet felelni, hogy éppen azért tömegmozgalom, mert nem szervezet. A párt és a különböző társadalmi szervezetek tagjai a népfrontnak, s együtt alkotnak olyan társadalmi-politikai mozgalmat, amelynek alapja a munkás–paraszt szövetség, vezetőereje a párt. Akik még ebből sem értik meg a népfront igazi jellegét és jelentőségét, azok számára még azt kell megmondani, hogy olyan tömegmozgalom ez, amely egész politikánk kialakításában és vitelében aktív részvételt, beleszólást biztosít a legszélesebb tömegeknek, elsősorban a párton keresztül, de emellett egyéb társadalmi szervezeteken keresztül, sőt a minden szervezeten kívülállók számára is. Röviden szólva tehát a nép legszélesebb tömegeinek aktív politizálását megvalósító mozgalom a népfront.

Mindjárt ezután következik az a kérdés, hogy mi a kapcsolat és a viszony a népfront és a tanács között? Az, hogy a helyi tanácsok a legszélesebb tömegszervezetek, amelyek egyben helyi államhatalmi és államigazgatási szervek is. Ebből következik, hogy a népfront sem felette, sem alatta nincs a tanácsnak és nem pótolja azt. A népfront az a politikai mozgalom, amelynek keretében a legközvetlenebbül megnyilvánul a különböző szervezetekbe tartozó vagy azon kívül álló dolgozók nézete, véleménye, bírálata, kívánsága, s a népfront az, amely a tanácsok tagjainak a jelölésével, a képviselők és tanácstagok beszámolásának a megszervezésével megteremti a tanácsok és egyéb állami szervek kapcsolatát a néppel.

*További kérdés* a népfront és egyéb szervezetek összefüggése. Itt is az a döntő, hogy a népfront maga nem szervezet, bárha állandó szervei vannak. De éppen ezért működésében nem veszi el a kenyerét sem az egyik, sem másik szervezetnek, amely a népfront tagja. Feladata és hivatása azonban az, hogy a különböző szervezetek tevékenységét összekapcsolja, összefogja közös politikai célok elérésére, egymással is és a tanácsokkal is. S ennek különösen nagy a helyi jelentősége. Tudjuk, egyik-másik tömegszervezetünk nem találja meg működésének a legalkalmasabb formáit, s emiatt nem is jut el szélesebb tömegekhez. A népfront és a helyi népfrontbizottság ebből a szempontból azt jelenti, hogy új vért önt a meglévő szervezetek ereibe, és az új szakasz politikájának közös alapján azokat is felpezsdíti, új célt, új szükségleteket visz működésükbe.

Külön kérdés itt a gazdakörök, olvasókörök problémája. Az erre irányuló szükséglet országszerte szinte elemi erővel jelentkezik, s mindenütt várják, hogy a helyi népfrontbizottságok e téren kielégítik a szükségleteket. Láthatóan arról van szó, hogy sem a különböző tömegszervezetek, sem a kultúrotthonok nem képesek magukban és külön-külön elsősorban a falusi lakosság összejöveteli alkalmait, társas együttléteit megszervezni, s ilyennel legnagyobbrészt nem is törődnek. Vannak olyan helyek, ahol a földműves-szövetkezet pótolja a gazdakört, olvasókört, és itt jönnek össze beszélgetésre, társas együttlétre, más helyeken a termelőszövetkezetek, a kultúrotthonok szakkörei alakultak át lényegében társalkodó helyiségekké. Persze ez még mindig jobb, mintha az istállóban kénytelenek összejönni megbeszélésre, mint ahogy a Szabad Nép erről szóló vezércikke ilyen esetet idézett.

Teljesen jogos tehát az a várakozás, hogy a népfront ezen a helyzeten segítsen. De hogyan segíthet? Nyílván úgy, hogy például a népfronthoz csatlakozó tagszervezetek keretében segíti elő, hogy társaskörök, olvasókörök létesüljenek, s ilyenek a földműves-szövetkezetben éppen úgy elképzelhetők, mint a DISZ-ben vagy a termelőszövetkezetben. Emellett azonban aligha lenne helyes így megkötni e körök létrehozását, hanem arra is gondot kell fordítani, hogy a közvetlenül a népfrontbizottság gondozásában is alakulhassanak gazdakörök, sőt újraéledjenek a 48-as függetlenségi olvasókörök, gazdakörök, amelyek korábban működtek. A döntő, hogy a népfront legyen a mozgató és éltető ereje ezeknek a köröknek. S ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy a népfront politikája alapján, s annak szellemében jöjjenek össze az emberek, nemcsak közvetlen mozgalmi célok elérése érdekében, hanem barátságos, társas együttlétre vagy éppen mulatságra is.

A legtöbb kérdés a népfrontmozgalom működése, tevékenysége és a népfrontbizottságok hatásköre tekintetében merül fel.

*A kezdeti tapasztalatok* és az eddigi kezdeményezések világosan kialakították már e tevékenység körvonalait, s a kongresszus nyilvánvalóan ezeket fogja formába önteni és továbbfejleszteni. A népfrontmozgalom egész kiterjedését és tevékenységét tekintve, három jellegzetes köre lehet a népfront működésének. S mindezek olyanok, amelyek egyrészt a legszélesebb tömegek aktív közreműködésének a megvalósítására alkalmasak, másrészt pedig döntő befolyást képesek biztosítani a helyi és az országos politika vitelében, legfőbb feladataink megvalósításában.

Egyik legközvetlenebb feladata a népfront szerveinek az államhatalmi szervek megalakításával kapcsolatos alkotmányos politikai feladatkör. Ide tartozik a képviselők és tanácstagok jelölése, a választási szervek tagjainak a beküldése, a választások politikai ellenőrzése, a választási agitáció vitele, s minden egyéb választásokkal kapcsolatos politikai-társadalmi munka. Mindezek alapvető politikai jogok és feladatok, amelyek a legnagyobb politikai felelősséget ruházzák a népfront szerveire, felső fokon az országgyűlés és a minisztertanács, alsóbb fokon a helyi tanácsok vonatkozásában.

A népfronttevékenység másik jellegzetes és igen fontos köre az, ami azzal kapcsolatos, hogy a népfrontbizottságok területük társadalmi-politikai fórumai legyenek. Olyan szervek, amelyek a nép legszélesebb köreinek a bevonásával megvitatják az időről időre legfontosabb helyi és országos politikai kérdéseket. E megvitatás alapján közvéleményt alakítanak, kezdeményeznek, javaslatokat tesznek és a nép beleszólását valósítják meg az állami életben. Ennek a célnak az elérésére a legváltozatosabb tevékenységi formák állanak rendelkezésre, a gyűlésektől kezdve az előadásokig és a legkülönbözőbb értekezletek, ankétok, megbeszélések megszervezéséig.

Végül harmadik, igen fontos tevékenységi köre a népfrontnak a nép legszélesebb tömegeire kiterjedő mozgalmi tevékenység kezdeményezése, szervezése és összefogása egy-egy feladat megoldására. Ilyen feladatok pedig szinte végtelen számban vannak. A község vagy város fejlesztésére irányuló mozgalmaktól kezdve ilyen további feladatok a helyi tervek végrehatása érdekében a legkülönbözőbb helyi lehetőségek feltárása, helyi hagyományok ápolása, gazdasági, kulturális, társadalmi problémák megoldásában a népfrontban tömörült szervezetek erejének összefogása és a szervezeten kívül állók bevonása is az ilyen munkába.

Mindenki érzi, hogy a népfrontmozgalom sok új vonást hoz politikai életünkbe. De azt is mindenki érzi, hogy most a népfrontmozgalomban új erőre kap a legszélesebb tömegekben az az országépítő lendület, kezdeményezés és bizakodás, ami felszabadulásunk nyomán áradt szét az országban. Persze ez a megújuló lendület nem ugyanannak a folytatása, mert sok lényeges új van mostani népfrontmozgalmunkban. Elsősorban az, hogy most nem pártkoalíciós megegyezés, nem pártharcok alapján kialakított kompromisszumok adják a népfronttevékenység politikai alapját, hanem az új szakasz egységes, egyértelmű és mindenki által lelkesen vállalt célkitűzései.

*Ezek az új vonások* és országépítésünk új, gyökerében más helyzete azonban nem változtatnak azon, hogy a korábbi országépítő lendület, szándék és akarat öltsön testet népfrontmozgalmunkban. Azzal a különbséggel persze, hogy most nem elölről kezdjük, de az új szakasz politikája alapján sok mindent újrakezdünk. S lehetetlen nem emlékezni mai népfronttevékenységünkben is mindarra, amit 1945-ben és az utána következő években végeztünk. Ahogy akkor a nemzeti bizottságok, községpolitikai bizottságok, a baloldali blokk bizottságai mindenütt ott voltak, ahol az élet megindításának, az előrehaladás akadályai elhárításának a munkáját kellett végezni, hogy mindenütt széles tömegek szándékát, akaratát valósítsák meg, úgy most is hasonlóról van szó. Arról, hogy tíz év eredményeire építve országunk felvirágoztatásának és szocialista építésének új történelmi feladatait végezzük el a párt vezette dolgozó nép egységes erejével.

Csak a szegedi példát idézem. Most 10 esztendeje, amikor Szeged felszabadulása után először indult meg az élet, milyen pezsdítő és alkotó volt a munka a pártszervezetek mellett a nemzeti bizottságokban, az üzemekben, az ifjúsági szervezetekben és minden akkor működő szervezeti keretben. S akkor is körülbelül így tették fel sokan a kérdést: mi voltaképpen a nemzeti bizottság feladata, mivel foglalkozik, mi a viszonya a városi közigazgatáshoz, hogyan kapcsolódik a pártmunkához, mi legyen a hatásköre, tennivalója, milyen jogai és kötelességei vannak. És akkor sem szabtuk meg előre paragrafusokban, hogy mi legyen ez a teendő, mégis nagyon jól megtaláltuk. Megtaláltuk abban, hogy mindennel foglalkoztunk, amit a megújuló élet követelt. Tehát foglalkoztunk a városi közigazgatás helyreállításával, megszervezésével, a közbiztonság helyreállításával, vetőmagról való gondoskodással, igaerő előteremtésével, gépek, üzemek üzembe helyezésével, malmok beindításával, s főképpen minden néven nevezendő politikai munkával, a városban, a tanyákon és a munkások, parasztok, értelmiségiek, iparosok és kereskedők körében egyaránt.

Most új formákban, új viszonyok között, s új további célok érdekében indul a nép egységmozgalma, de összeköti a korábbival, hogy ugyanaz az országépítő szándék, akarat és lendület ölt benne testet, ami akkor, felszabadulásunk nyomán kovácsolta egybe dolgozó népünket, s épített új országot a régi helyébe.

# Mezőgazdaságunk új fejlődése*

Mindenekelőtt azokról az általában felmerülő alapvető kérdésekről szeretnék néhány szót szólani, amelyek az új szakasz politikájában a mezőgazdaság jelentőségét illeti. Nyilván nem szorul hosszabb fejtegetésre a jelenlevők között, hogy az új szakasz központi kérdése: az életszínvonal emelése. A szocialista építés időszakában úgy kell előrehaladnunk, hogy ez a haladás együtt járjon népünk életszínvonalának állandó felemelkedésével. Az erre vonatkozó határozatok ezt úgy fejezik ki, hogy általában a dolgozó nép életszínvonalának, ezen belül különösen a munkásosztály életszínvonalának az emelése most a központi problémánk.

Felmerülhet mindenekelőtt az a kérdés, hogy különlegesen városi vagy különlegesen falusi politikai célkitűzés-e az új szakasz politikáján az életszínvonal emelésének az előtérbe állítása? Az erre vonatkozó határozatok világosan kifejezik, hogy az egész dolgozó nép életszínvonalának és ezen belül elsősorban a munkásosztály életszínvonalának az emeléséről van szó. Szükséges azonban jól megértenünk, hogy miközben jelenleg elsősorban a munkásosztály életszínvonalának emelése a fő követelmény, ez gyakorlatilag mint parasztpolitikánk egy tényezője is jelentkezik. Miért kell előtérbe állítani és külön hangsúlyozni a munkásosztály életszínvonalának emelését, amelynek szükségessége nyilvánvaló? A népi demokrácia egész politikájának a munkásosztály a vezető ereje, és éppen a munkásosztály életszínvonalában jelentkezett különösen a feszített programnak és a hatalmas beruházásoknak az a hatása, hogy bizony sok területen a munkásosztály életszínvonala az utóbbi egykét esztendőben nem emelkedett, hanem alacsonyabb szinten mozgott. Emiatt az új szakasz politikájában szükségszerűen kapott hangsúlyt a munkásosztály életszínvonalának az emelése, az egész dolgozó nép életszínvonalának emelésén belül. De fel sem merülhet az a kérdés, hogy vajon a munkásosztály életszínvonalának az emelése a falusi, a paraszti élet színvonalával nem kerül-e ellentétbe. Az életszínvonal emelésének kulcskérdése a mezőgazdasági termelés nagyarányú fejlesztése, nagyobb, több termelés, több élelmiszer, több könnyűipari nyersanyag stb. A mezőgazdasági termelés növelését pedig természetesen olyan eszközökkel kell elősegítenünk és elérnünk, hogy ez a dolgozó parasztság termelési kedvét, termelő erőfeszítését, az összes lehetőségek kihasználását a legnagyobb mértékben elősegítse. Ez pedig a dolgozó parasztság számára is az életszínvonal kérdésén, termékeinek értékesítésén, szabad forgalmán stb. múlik, tehát egyben a dolgozó parasztság életszínvonalának az emelését is jelenti.

Világos és érthető tehát, hogy a munkásosztály életszínvonalát nem a falusi lakosság életszínvonalának a rovására akarjuk emelni, hanem éppen a falusi lakosság életszínvonalának az emelésén, a mezőgazdaság termelési szintjének az emelésén keresztül. Joggal mondhatta a minisztertanács elnöke az országgyűlésen, hogy programunk: a nemzeti egység politikája, amelyben az ország összes dolgozó rétegei a maguk politikájára ismernek. És ha többségükben eddig is szívesen, áldozatkészen vállalták a sok nehéz erőfeszítést, akkor most nyilván még szorosabb egységben és fokozott lelkesedéssel vállalják az életszínvonal emelésének politikáját.

## *I. A mezőgazdaság fejlesztésének politikája az új szakaszban*

Ezek után vegyük sorra a mezőgazdaság fejlesztésének külön-külön is igen fontos alábbi problémáit.

1. *Az iparfejlesztés és a mezőgazdasági fejlesztés arányának a kérdése.* A szocializmus gazdaságpolitikájának általános törvényszerűsége a mezőgazdasági ágak arányos fejlesztése. Ez a törvény a népi demokrácia viszonyai között is érvényes, és érvényesítése jelentős változásokat követelt mezőgazdaságunk irányításában a kormányprogram előtti időszakhoz képest. A mezőgazdasági fejlesztés érdekében szükséges népgazdasági ráfordításokat, beruházásokat lényegesen emelnünk kell, és a mezőgazdaság javára változtatnunk kellett a fejlesztés eddigi arányán.

Ismeretes, hogy a mezőgazdaságra 1954-ben fordítandó beruházások messze meghaladják a korábbi évek arányait, különösen ami a mezőgazdasági gépeket, építkezéseket, műtrágyát, de a mezőgazdaság rendelkezésére bocsátandó munkaerőt illeti. Arányaiban olyan súlyú ez a változás, hogy megtöbbszörözi a mezőgazdaságra fordítandó népgazdasági erőket, amelyeket nemcsak az állami gazdaságok és termelőszövetkezet vonatkozásában növeltünk, hanem az egyéni gazdálkodók részére is. Az ipar jóval több segítséget fog adni a mezőgazdaságnak, mint eddig, és munkaerőben, gépben, anyagban jelentős többletet kap ebben az esztendőben a mezőgazdaság.

* Előadás az Országos Esperesi Konferencián 1954. február 24-én. Református Egyház, 1954. 4. sz. 8–12.

Külön is szólni kell a munkaerő kérdéséről. Bizonyára állandó és nagyon meggondolkoztató témája volt a falusi lelkipásztoroknak is az a folyamat, amelyet ipari fejlesztésünk hatalmas üteme előidézett. Előidézett azzal, hogy a fiatalság hatalmas arányokban ment el faluról iskolákba, különböző képzésekre vagy közvetlen ipari munkára, nagy építkezésekhez stb. Itt-ott a termelőszövetkezetekben is csak az idősebb korosztály maradt, mivel a fiatalságnak korlátlan lehetősége nyílt más életpályák felé. Rendkívül nagyarányú volt ez a folyamat 1952-ben és 1953 első felében. Nem egy területen emiatt munkaerőhiány lépett fel a mezőgazdasági termelésben, különösen a termelőszövetkezetekben és állami gazdaságokban. De jelentkezett probléma abban is, hogy a földtől megszabadulni igyekeztek nemcsak olyanok, akik a kuláklistán voltak, hanem dolgozó parasztok között is előfordult, hogy szívesen túladtak földjükön, és más munkában kerestek elhelyezkedést.

Világos, hogy az új szakasz politikája a munkaerő vonalán is fordulatot jelent. Naponta olvashatjuk, hogy kiváló szakemberek mennek különböző területekről a faluba, nemcsak mint agronómusok, hanem mint technikusok is. Kiváló sztahanovisták mennek ki az üzemekből a gépállomásokra, hogy a mezőgazdaság gépesítését a maguk részéről is erősítsék. De nemcsak mezőgazdasági szakképesítésűek, hanem vasesztergályostól a mérnökig a legkülönbözőbb foglalkozási ágakhoz tartozó, kiváló képzettségű, lelkes szakembereink mennek a mezőgazdaságba, és kormányzatunk igyekszik számukra ezt az elhatározást minden módon megkönnyíteni. Emellett jelentékeny számban mennek vissza a mezőgazdaságba olyanok, akik korábban az építkezéseknél és egyebütt dolgoztak. Tapasztaljuk, hogy egymás után igénylik vissza földjeiket olyanok, akik elhagyták a falut, s most vagy tartalékföldet igényelnek, ha eredeti földjüket nem tudják visszakapni. Általában a tartalékföldeket már mindenütt felvállalták megművelésre, és nem egy helyen versengenek érte az emberek. Olyanok is, akik korábban átmentek az iparba, és leszámoltak szívük szerint azzal, hogy a mezőgazdaságban akarjanak megöregedni. Mi ezt a folyamatot elősegítjük.

Felvetődik azonban a kérdés, hogy vajon a népgazdasági ágak arányos fejlesztése, a mezőgazdaság fejlesztésének hangsúlyozása azt követeli-e, hogy az iparfejlesztésben megálljunk? Távolról sem. A határozatokban mindenütt nagyon pontosan kifejezi a párt és a kormány programja, hogy „az ipar lassúbb ütemű fejlesztése" a feladat. A mezőgazdaság fejlesztésének is elengedhetetlen bázisa az ipar, ezen belül a nehézipar fejlesztése. Ma már az utolsó évek hatalmas erőfeszítései következtében nehéziparunk olyan szinten van, hogy elő tudja állítani a mezőgazdasági termeléshez és az életszínvonal emeléséhez szükséges eszközöket. De távolról sem olyan méretű ez a nehézipari alap, hogy most már megállhatnánk vagy éppen visszafelé mehetnénk. Erről szó sincs. Csak lassúbb ütemű fejlesztésről van szó, olyan értelemben, hogy nehéziparunk is nagyobb mértékben a könnyűipar számára, a mezőgazdaság számára produkál termelőeszközöket, és ezzel segíti emelni az életszínvonal fő forrását: a könnyűipart és a mezőgazdasági termelést. Az új szakasz politikája tehát nem jelent semmiféle ipari visszafejlesztést, csak az aránytalanságot szünteti meg, amellyel eddig a nehézipar fejlesztését a könnyűipar és a mezőgazdaság fejlesztése ütemének a rovására gyorsítottuk.

*Az ipar és a mezőgazdaság közötti arány kérdése.* A népgazdaság különböző terheinek viselése terén is jelentős változást jelent. A beadás, az adó csökkentése, a mezőgazdasági termékek ára mind olyan kérdések, amelyek feltételei a mezőgazdasági termelés fejlesztésének, ugyanakkor a falusi lakosság életszínvonalának problémájaként is jelentkeznek, mert döntő szerepük van abban, hogy a termelő kedv, a termelésben kifejtett erőfeszítés növekedjék.

Ismeretes, hogy a beadás tekintetében több évre szóló rendszert vezettünk be, amely biztonságosan kiszámítható, hosszabb lejáratra beosztható terheket állapít meg a beadási kötelezettség tekintetében, mind a termények, mind az állati termékek vonatkozásában. Elengedtük az adóhátralékok jelentős részét, és arányosan mérsékeltük a mezőgazdaságot terhelő adókulcsokat.

A mezőgazdasági árak kérdése talán egyik legbonyolultabb területe az új szakasz politikájának. Miről van itt szó? A különböző állami intézkedések a szabad piac kiterjesztését, erősítését támasztják alá. Ennek lényege az, hogy a beadási kötelezettség mellett a mezőgazdasági lakosság – mind a termelőszövetkezetek, mind az egyénileg gazdálkodók – minél több árut vigyenek piacra, mert az egész életszínvonal, ezen belül különösen a városi, az ipari dolgozók ellátása nemcsak a beadások útján előálló központi készletből rendelkezésre álló és az állami boltokban meghatározott áron vásárolható javakon múlik. Elengedhetetlen kiegészítője ennek az is, hogy a szabadpiacon minél több áruval jelentkezzenek a termelők. A szabadpiac ilyen kinyitása bizonyos esetekben a mezőgazdasági árak emelkedésével járhat együtt, de nem okvetlenül. Sőt minél nagyobb a szabad piacra való törekedés a termelők részéről, annál jobban kiegyenlítődnek az árak, sőt az állami árak alá is eshetnek, ha megfelelően növekszik a termelés, ha bizonyos árubőséget elértünk. Ezzel pedig mindenki jól jár. Jól jár az a paraszt is, aki mind több árut hoz a piacra, mert ebből végeredményben több bevétele származik, tehát több ipari terméket tud vásárolni, és emelkedik a város ellátottsága mezőgazdasági termékekkel.

A termelési szerződéseknél pedig jelentősen felemeltük az árakat, éppen azoknál a speciális cikkeknél, amelyek a könnyűipar, a ruházati ipar vagy a konzervipar számára szolgáltatnak nyersanyagot, hogy a termelő jobban megtalálja a számítását, érdekeltebb legyen a mezőgazdasági termelésben.

A beadás, az adó és az árak tekintetében ezek tehát azok a fő tényezők, amelyek a mezőgazdasági termelés fejlesztésének, az életszínvonal emelésének nagyon fontos tényezői.

2. *A mezőgazdaság fejlesztéséhez nyújtott segítség növelése.* További hatalmas tényezője a mezőgazdaság fejlesztésének az a segítség, amelyet az egész népgazdaság részéről, külön az ipari termelés, külön közvetlenül az ipari munkásosztály részéről kap a mezőgazdaság. A mi gépesítésünk már a felszabadulás időpontjában is állott egy bizonyos szinten, és azóta több vonatkozásban jelentősen emelkedett is. Ugyanakkor azonban fontos gépekben vagy nem növekedett a gépállomány, vagy távolról sem a szükséges arányban. Nagymértékben kell pl. növelnünk a cséplőgépek gyártását, a különböző munkagépek, kultivátorok és a különböző betakarítógépek, a kukorica-, burgonya-, cukorrépa betakarítógépek előállítását. Hatalmas feladatot kapott e tekintetben az ipar, részint olyan gépek gyártására, amelyek már kész, ismert típusok, részint olyanokra, amelyeket a magyar műszaki tudománynak és iparnak most kell megoldania szovjet és más országok bevált példái nyomán.

Szólni kell a műtrágya kérdéséről. Állatállományunk akkor sem képes a termelés rohamos növeléséhez elegendő trágyát produkálni, ha azt a lehető legjobban használnánk is fel, a legszakszerűbb kezelésben és a legkedvezőbb körülmények között vinnék a földbe. Rendkívül jelentős tehát a műtrágyatermelés növelése, a szerves trágya jobb felhasználása mellett. Műtrágyagyártásunknak most már nemcsak az állami gazdaságokat és a termelőszövetkezeteket, hanem az egyéni gazdálkodókat is el kell látnia elegendő műtrágyával.

Külön kell szólni arról a segítségről, amelyet az ipari munkások, egyes üzemek munkásai közvetlenül nyújtanak a mezőgazdaságnak az új célkitűzések odaadó szolgálatában. Mindenfelől jönnek a jelentések, hogy különböző üzemek dolgozói a hét végén kimennek a gépállomások, állami gazdaságok gépjavító műhelyeibe, segítenek ott a traktorokat és más gépeket és eszközöket megjavítani. Ez a közvetlen segítség minden vonatkozásban óriási jelentőségű és megbecsülhetetlen értékű. Kifejeződik benne az ipari munkásosztály egész segítőkészsége és támogatása a mezőgazdasági termelés iránt. Ez a munkás–paraszt szövetségnek mindennapi megtestesülését, megerősítését jelenti, és közvetlen anyagi segítséget jelent egy-egy feladat megoldásában, ami előreviszi az egész termelőmunkát. Tudjuk, hogy pl. a téli gépjavítás milyen nagy jelentőségű kérdés. Ha elkezdődik a tavaszi munka, akkor gépjavításról már nem lehet szó, tehát vagy elkészültek a gépjavítással a téli időszakban, vagy pedig az egész tavaszi munka alatt kínlódni fognak a hibás gépekkel. Ebben hatalmas, felmérhetetlen közvetlen segítséget nyújtanak az ipari üzemek.

3. *A termelőszövetkezeti fejlesztés ütemének lassítása – a termelőszövetkezetek megszilárdítása.* A határozatok jelentős hibaként állapították meg, hogy túloztuk, túlfeszítettük a termelőszövetkezeti fejlesztés ütemét, ami a termelést zavarta, és az önkéntesség rovására ment. Súlyosan jelentkeztek a politikai kihatásai is ennek a sietségnek, mert olyan eszközök is alkalmazásra kerültek, amelyek nem egyeztethetők össze az igazi meggyőződéssel, az önkéntesség elvével. Ezért tette lehetővé a kormányprogram a termelőszövetkezetekből való kilépés lehetőségét, ami egyébként elvileg korábban is megvolt.

Világos, hogy az új politika éppen a mezőgazdasági termelés szilárdabb fejlesztése érdekében is, de az egész szocialista átalakulás megalapozottabb, biztonságosabb menete érdekében, a termelőszövetkezeti fejlesztés egészséges jellegének a biztosítása érdekében meglassította az erőltetett ütemet. Ugyanakkor megfelelően és félreérthetetlenül azt is hangsúlyozzák az összes határozatok, hogy a termelőszövetkezetek támogatását, számukra bizonyos kedvezmények nyújtását tovább is feladatuknak tekintjük. Tesszük ezt azért és annak érdekében, hogy minél egészségesebben fejlődjenek, tényleges eredmények meggyőző ereje az egyéni gazdálkodókat is a termelőszövetkezeti fejlesztés felé vonja. Azt akarjuk, hogy magukért beszéljenek a termelőszövetkezetek, és ne szervezési vagy éppen erőszakos módszerek, hanem az eredmények győzzék meg az egyénileg gazdálkodó parasztságot.

Nyilvánvalóan nem változott a szocialista építés politikája, és nem szorul semmiféle revízióra abban a vonatkozásban, hogy a mezőgazdasági termelés nagyarányú fejlesztését, ezen keresztül az életszínvonal mind a városi lakosság, mind a falusi lakosság életszínvonalának további állandóan növekvő emelését a termelőszövetkezeti fejlődéssel, a nagyüzemi társasgazdálkodással lehet elérni. Hogy mennyivel többre képes a nagyüzemi gazdálkodás, ebben a kérdésben nem lehet szó vitáról vagy kétségről. Világos, hogy a mezőgazdaságban a gépeknek, a tudomány vívmányainak alkalmazása az embert gyötrő és lenyűgöző munkának a csökkentése és ugyanakkor a termelésnek a nagyarányú és állandó növelése csak a nagyüzemű társasgazdálkodás útján lehetséges. Csak ez teszi lehetővé, hogy embernek ember által való kizsákmányolása nélkül, a munka legterhesebb részétől felszabadítva képes legyen parasztságunk az egész közösség számára mindinkább és állandóan növekvő mennyiségű terméknek az előállítására. Ezekben a kérdésekben nincs szó semmiféle változásról, de van abban, ami az idáig vezető utat illeti. Abban változott a nézetünk, hogy az erőltetett, a rohanó tempó helyett a fo-

kozatos átmenetnek azt az útját határozzák meg új határozataink, hogy a mezőgazdaság átalakítása nagyüzemű társasgazdálkodássá a termelés állandó növelésével, a lakosság életszínvonalának az emelésével egyidejűleg az emberek meggyőzésével, az önkéntes, a példák által indított meggyőzésével haladjon együtt. Ebből az is következik, hogy elsőrendű kötelességünk, különleges figyelmünk és gondunk a meglévő termelőszövetkezetek megszilárdítása, építése, értve ezen nemcsak a nagyüzem technikai berendezését, hanem az embernek a közösségbe való beilleszkedését, azon belül a munka megszervezését, vezetését, a szövetkezet légkörét, morálját, tagjainak a munkához és egymáshoz való viszonyulását. Ez a mezőgazdaság szocialista átszervezésének a helyes útja, az igazi útja, és ez az útja annak is, hogy az egyéni gazdálkodók ennek helyességéről ténylegesen meggyőződjenek, és szövetkezeteink minél gyorsabban elérjék azt a színvonalat, amikor önmagukért beszélő, minden ellenvetést elnémító példaképpen állanak az egyénileg gazdálkodók előtt.

4. *Az egyénileg gazdálkodó parasztok termelésének fejlesztése.* Ebben a vonatkozásban nagyon sok olyan intézkedést tettünk, ami a termelés biztonságát segíti elő. Lehetővé tettük, hogy földeket bérbe vegyenek és adjanak, az adás-vétel tekintetében is csökkentettük a korábbi korlátozásokat. Tagosítást az elmúlt őszön és most tavaszon nem végeztünk, és igyekeztünk az útból elhárítani mindazt, ami korábban zavarta a termelés biztonságát. Az egyéni gazdálkodók is egyaránt hasznát veszik a szabad piac megnyitásának, a forgalmi korlátozások kiküszöbölésének. A termeléshez szükséges anyagokat is, amilyenek a műtrágya, gépek, építési anyagok stb. hozzáférhetővé tettük az egyéni gazdálkodók részére is. A megelőző időszakban ők bizony alig jutottak ezekhez az anyagokhoz. Ha nem is máról holnapra, de rövid hónapok alatt hozzáférhetővé, megvásárolhatóvá tesszük az egyéni gazdálkodók számára is mindazt, ami termelésük növeléséhez szükséges. Állandóan javul mindebben az ellátás, és a legnagyobb erőfeszítéssel igyekszünk az építőanyagot, fát, vasárut rövidesen, hónapok alatt eljuttatni az egyénileg gazdálkodókhoz is. A termelés az egész vonalon már közel van ahhoz, hogy biztosítja a teljes ellátottságot, és a kereskedelem is minden erőfeszítést megtesz az anyagellátás komoly javítására.

Az egyénileg gazdálkodó parasztsággal kapcsolatban jelentkezik a kulákkérdés. Először abban a formában, hogy sokan attól tartanak: az egyénileg gazdálkodók termelésének ez a nagymérvű elősegítése vajon nem vezet-e a kulákosodáshoz, és nem válik-e előbb-utóbb kizsákmányolóvá egyik-másik vagyonosodó középparaszt? Ettől a veszélytől nem kell megijedni. Egy kicsit korai is ez az ijedtség, hiszen egyelőre az egész ország az ipari üzemek, a kereskedelmi hálózat, a legkülönbözőbb állami szervek a legnagyobb erőfeszítéssel igyekszenek megteremteni a mezőgazdasági termelés fejlesztésének a szükséges feltételeit. De a jövőre nézve sem megalapozott a félelem. Olyan országban, ahol a népi demokratikus rendszer feltételeinek, körülményeinek megfelelően nagyon sok korlátja és határa van annak, hogy a fák az égig nőjenek, hogy új kizsákmányolók támadjanak, nem kell attól félnünk, hogy a gyarapodás és akkumulálás túl magas fokra jut, és új kizsákmányolók keletkeznek. Egyébként úgy gondolom, hogy szubjektíve sem törekszenek az egyéni gazdálkodók erre. Abból már jórészt kinevelődtek az emberek, hogy azt tekintsék életcéljuknak, hogy ők maguk letegyék a kapát, és béres, harmados kezébe adják földjüket. Ezt a kapitalista gondolkodást mint közvetlen veszélyt népi demokratikus rendszerünk egész politikai nevelése már ledöntötte. Persze legnagyobb hiba volna azt hinni, hogy ennek a problémának most már egyszer s mindenkorra vége, és az embereknek ez a hajlama soha fel nem támad. De minthogy mindazok az állami, gazdaságpolitikai tényezők, amelyek ezt korlátozni képesek, a mi viszonyaink között a kezünkben vannak, nincs ok különösebb félelemre. Annál fontosabb azonban, hogy minden erővel elősegítsük a termelés valamennyi buzdító, előmozdító tényezőjét.

Külön kérdés a kulákok kérdése. Itt is félreérthetetlenek az alapvető határozatok. Az idegen munkaerőt kizsákmányoló gazdálkodók korlátozása abban áll, hogy őket nem vesszük egy kalap alá a dolgozó parasztsággal, hanem bizonyos megszorításokat alkalmazunk velük szemben. E téren nincs változás. Kiküszöböljük azonban azt a hibát, hogy a kulákok korlátozását sokszor likvidálássá túlozták, s a kuláklista olyan adminisztratív módszerré vált, amelyre a középparasztság soraiból is önkényesen többeket felvettek. Ezzel falusi politikánk alapkérdéseiben idéztek elő bizonytalanságot. Az új intézkedések kiiktatják a régi kulákpolitika visszásságait. Két korlátozó gazdasági rendszabályt alkalmazunk azokkal szemben, akik idegen munkaerőt foglalkoztatnak és a családi munkaerőt meghaladó földdel bírnak. Ezek: az 5 százalékos beadási pótlék és mezőgazdaság-fejlesztési járulék. Itt azt a pontos vonalat húztuk meg, hogy 25 hold föld és 350 aranykorona a határ, ami úgy értendő, hogy sem a 25 hold önmagában, sem a 350 aranykorona önmagában véve nem határ, hanem csak a kettő együtt. Ez a határ valóban csak azokat kötelezi gazdasági tehertöbblet teljesítésére, akik valóban kizsákmányoló módon gazdálkodnak.

Felmerül azonban az a kérdés, hogy mi legyen azokkal, akik ugyan korábban kizsákmányoló módon éltek, kuláklistán voltak, de most már más gazdasági állapotban vannak? Semmiféle törvényt erre nézve nem hoztunk, de továbbiakban is érvényesnek tartjuk azt a politikai törvényt, hogy aki kizsákmányoló, aki kulák vagy földbirtokos volt a faluban, arról mi nem feledkezünk meg, és úgy tekintünk reájuk, mint a régi kizsákmányoló

osztály képviselőire, de nem akadályozzuk őket abban, hogy dolgozzanak és tisztességes munkából éljenek. A többit a helyi szervekre bízzuk. A termelőszövetkezetekre bízzuk, hogy kit vesznek fel és kit nem. Útmutatásul adva az erre vonatkozó politikai tanításokat, anélkül, hogy ebből írott törvényt csinálnánk. A kuláklista azért volt veszedelmes és hozott sok bajt, mert merev alkalmazásával olyan esetben is kulákká minősítettek valakit, amikor valaki ténylegesen nem volt az.

5. *A termelés egyéb általános feltételei.* Nem volna teljes a kép, ha nem utalnék mindarra, amit a törvényesség érdekében teszünk, ahogyan a panaszok, az állampolgárok bejelentéseinek az ügyét kezeljük. Alapvető kérdésekben törvényhozási úton hoztunk jogszabályokat, hogy megteremtsük azt a biztonságot mind a személyi, mind az anyagi állapotban, ami nélkül nem érzik jól magukat, és nem termelnek biztonságosan az emberek. Ez is egyik fontos kiegészítő része az új politikának.

Másfelől nagy figyelmet kell fordítanunk arra, hogy a dolgozó embereket ténylegesen bevonjuk az új társadalom építésébe: hogy a tanács igazán tanács, a lakosság szerve legyen, hogy a terv a falu mezőgazdasági terve igazán a falué legyen, hogy abba mindenki beleadja a maga erejét. Naponta olvasunk a mezőgazdasági bizottságok megalakulásáról, sok olyan helyes kezdeményezésről, amelyek a lakosság észrevételeinek, javaslatainak, kifogásainak az érvényesülését mutatják. A terv, ha mégoly jó is, mégsem igazi terv, ha a benne érintettek bele nem adják a maguk elképzeléseit, kezdeményezéseit. Nincs olyan tervezés, amely pótolhatná a száz és ezer élő ember agyvelejét, tapasztalatát, elképzeléseit. Ezen a téren is nagyon szép kezdeményezés indult.

## *II. Az 1954. évi termés néhány kérdése*

Feladatunk az, hogy már ebben az évben döntő többletet érjünk el a termelésben, bármilyen időjárási viszonyok következzenek is. Az időjárás valóban elég komoly tényezője annak, hogy mennyit tudunk megvalósítani ez évi fejlesztési programunkból. Az ősz sajnos nem volt jó, rendkívül kevés csapadék volt, a mélyszántásnak, őszi vetésnek bizony nem volt valami kedvező ez az időjárás. Mindez azonban helyrehozható, és az ősz mostohasága éppenséggel nem jelenti azt, hogy ebben az évben ne lehessen jó termés. Egy vonatkozásban már meg is van a pótlás abban a hómennyiségben, amely az országot borítja, és így pótolja az őszi csapadékhiányt. Persze a tavasznak még sok olyan időjárási körülménye van, ami szándékainkat és reménységeinket elősegíti vagy hátráltatja. Feladatunk az, hogy ha történetesen mostoha időjárás következnék, akkor is minden emberi erőfeszítéssel és odaadó munkával tegyünk meg mindent, hogy a termés mégis jó legyen, hogy az időjárás keresztül ne húzza a számításunkat.

1. *A legfőbb tavaszi munkák.* Ami a tavaszi munkákat illeti, most valamivel több vár ránk, mint közönséges viszonyok között. Még nem olvadt el a hó, de már látható, hogy elég sok hiányos késő őszi vetés volt, és ez tavasszal külön gondot és sok, több munkát kíván. Sokkal több fejtrágyát kell alkalmazni, sokkal többet kell hengerelni, boronálni, sokkal több műtrágyát kell alkalmazni, s ahol szükséges, ott tavaszi pótlásról kell gondoskodni.

Mindez ma központi kérdése az országnak. Jövő évi kenyerünkről van szó, arról, hogy semmit se mulasszunk el, ami ennek a kenyérnek minél nagyobb bősége érdekében szükséges. Jó reménységeink lehetnek, de a munkában minden mulasztás vagy hanyagság millió és millió métermázsa kenyér kiesésében jelentkeznék. Ezért kell az egész országnak egy emberként törődnie azzal, hogy ez a kenyér minél több legyen. És mindenkinek van és lehet tennivalója, nem véve ki a lelkipásztorokat sem.

2. *Minden talpalatnyi föld megművelése.* Tavasszal még sok hasonló súlyú termelési feladat következik. Először is az, hogy minden talpalatnyi földet megműveljünk. Sajnos, az elmúlt esztendőben itt-ott sok parlagon heverő föld volt, s a termelőszövetkezetek tábláiban, az állami gazdaságok táján sem takarítottak be idejében mindent. Jelentős tényező az életszínvonal emelésében, hogy ne maradjon egyetlen talpalatnyi föld sem műveletlen. Minden erőfeszítést meg kell tennünk, hogy ezt elősegítsük. Sokszor egy jó szó, vagy akár egy rossz szónak a kiigazítása már döntő jelentőségű lehet abban, hogy egy gazda vállal-e még tartalékföldet megművelésre, vagy ha a termelőszövetkezetben munkaerőhiányról panaszkodnak, akkor ezen segítenek-e gyorsan. A gépállomásokra óriási feladat vár. S hogy a gépállomás megfelelően tudja végezni a munkáját, ahhoz a gépeket időben ki kell javítani. Az egész ország életével összeszövődik az a kérdés, hogy a tavaszi vetés idejében és minden talpalatnyi helyen megtörténjék. Az igazgatási szervek, a tanácsok, a különböző állami szervek ezt jó munkával segíthetik, vagy rossz munkával hátráltatják. Világos, hogy egy rossz igazgatási rendszabály, rossz tanácsi intézkedés hetekkel vagy hónapokkal visszavetheti a munkát, egy jó fellépés, az emberekkel való értelmes, emberséges, okos, felelős beszéd pedig szárnyakat tud adni, és kétannyi munka elvégzésére tesz képessé, mintha kedvetlenül, kétségek közt vagy megbántva dolgoznak az emberek.

3. *Jobb munka: fejlett agrotechnikai módszerek.* A párt- és kormányhatározatok igen nagy figyelmet fordítanak arra, hogy minél jobb munkát fordítsunk a különböző mezőgazdasági feladatokra, arra, hogy a növény minél jobb, minél több termést hozzon, az állat minél több terméket adjon. A fejlett agrotechnikai és

zootechnikai módszereket eddig is propagáltuk, de a jövőben ezt jobban és eredményesebben kell folytatnunk. Nekünk nem szabad lebecsülnünk azt, amit tudnak a földművelők, és minden buzdításunknak egyebek közt arra is kell irányulnia, hogy amit tudnak, azt valósítsák is meg, és vigyék be a termelésbe. Az átlagos gazdálkodók termelési tudásával már jóval növelni lehetne a termésünket. De ha az emberi mezőgazdasági tudáshoz hozzátesszük a gépesítés és az új mezőgazdasági tudomány sok olyan vívmányát, amit lépésről lépésre meg kell tanulni a dolgozó parasztságnak, akkor határtalanul fokozhatjuk termelésünket.

## *III. Lelkipásztoraink feladatai a mezőgazdasági fejlesztés új szakaszában*

Röviden szeretnék felelni arra a kérdésre, hogy miben segíthetik a lelkipásztorok népünket ebben az új szakaszban. Lehetetlen nem utalnom Tessedik Sámuelre, akinek életét a jelenlévők mindnyájan jól ismerik. Az ő jelentősége a magyar mezőgazdaság fejlődésének történetében nem kicsiny. Alapvető mezőgazdasági módszerek fűződnek a nevéhez, amelyek az ő alkotásai, vagy olyan módszerek, amelyeket ő honosított meg hazánkban. Gondoljunk a szikjavításra, amiben ő különböző tanulmányok után, maga alakított ki, és terjesztett el módszert. Az ő nevéhez fűződik a lucerna elterjesztése, vagy az akácfa széles körű elterjedése. Élt tehát Magyarországon a XVIII. században egy evangélikus pap, aki protestáns papi hivatásának teljesítése keretében a magyar mezőgazdaság fejlődésének egy nagy alakja lett. Híveit szakadatlanul ellátta, buzdította, lelkesítette bölcs tanácsaival a jobb élet útján.

Azt hiszem, hogy Tessedik Sámuel hagyománya ma is megbecsülendő, ma is példaképül szolgáló hagyományunk. És nem áll egyedül, mert nagyon sok formában nyilatkozott meg a nép papjainak hasonló viszonya, az élet kérdéseiben való segítő támogatása a hívek körében.

A lelkipásztori tevékenységben sok lehetősége van annak, hogy ki-ki megtegye a magáét annak a célnak érdekében, amit legközelebbről az ország jövő évi kenyerének a biztosítása jelent. Bizonyára minden lelkipásztor, aki el van telve attól a meggyőződéstől, hogy neki van ebben tennivalója, és együttérez ebben az ország népével, az meg fogja találni a maga feladatait. Sok olyan társadalmi munka is van, amiben feladatot találhat. Amikor híveit látogatja, amikor olyan problémákkal találkozik, amelyek hátráltatják, akadályozzák a munka jó haladását, akkor világos, jó szóval, útbaigazítással, esetleg a tanácsnál való közbenjárással segíthet a nehézségek elhárításában. Nevelő, felvilágosító munkája nyilván előmozdíthatja a munka jó végzését. Aligha van olyan lelkipásztor, aki közömbösen, érdektelenül vagy éppen ellenségesen nézné egész népünk, közte az egyháztagok roppant erőfeszítését a jövő évi termés érdekében. Ha van ilyen, azzal vitába kell szállnunk, figyelmeztetnünk kell, hogy ne tagadja meg a hivatását. Én azt hiszem, biztosan számíthatunk arra, hogy a gyülekezetek lelkipásztorainak óriási többsége teljes szívvel átérzi a reánk váró feladatok nagyszerűségét, és azon buzgólkodik, hogy maga is elvégezze, ami tennivaló számára jut. Örömmel láthattuk, hogy egy-egy termelőszövetkezet kifejlődésében, nehéz körülmények között a talpraállásában volt része egy-egy buzgó lelkipásztorunknak is. Nem azzal segített, hogy külön beleavatkozott volna a dolgokba, és ő akart volna rendet teremteni, hanem a maga jótékony pásztori hatásával egyes elkeseredett emberek megnyugtatásában elérhette, hogy az ő jó munkája is benne volt a közös eredményben. Meggyőződésem, hogy a mi népünk teljesíteni fogja az előtte álló nagy feladatot, amelyet maga a dolgozó magyar nép tűzött ki, és a győzelmes erőfeszítés végén azzal a jó érzéssel leszünk gazdagabbak, hogy akkora amekkora résszel, a mi munkánk is benne van a közös, nagy és szép feladat megoldásában.

# A háztáji gazdaságról*

A szövetkezeti gazdálkodásnak igen fontos és igen kényes kérdése a tagok háztáji gazdálkodása. Fontos, mert komoly szerepe van a termelőszövetkezeti mozgalom megszilárdulásában és kényes, mert szövetkezeti mozgalmunk korábbi időszakában is, ma is, elég sok baj van vele.

Van kitűnő alapszabályunk, amely helyesen és okosan határozza meg a háztáji gazdálkodás kereteit, és van kialakult gyakorlat, ami azonban lényegesen eltér ettől. De azt is tegyük hozzá, hogy az alapszabály nem volt mindig olyan, mint most, és a gyakorlat is lényeges változás során lett olyan, mint amilyen ma.

A ma érvényes mintaalapszabály, amely tavaly novemberben került elfogadásra, azt mondja, hogy „minden család, amelynek önálló háztartása van, jogosult 1/2–1 kataszteri hold földet háztáji gazdálkodás céljára megtartani. Akinek a belépéskor földje nincs, annak a közös területből kell a háztáji földet kijelölni." Azt is kimondja az alapszabály, hogy minden család tulajdonában tarthat a ház és a háztáji föld megműveléséhez szükséges eszközökön kívül egy tehenet, egy-két növendékmarhát, egy-két anyakocát malacaival, évente 3–4 hízósertést, 5 juhot vagy kecskét, korlátlan számú baromfit, házinyulat és méhet. Az alapszabálynak ezek a keretei abban térnek el a korábbitól, hogy az előző alapszabály fél holdban szabta meg a háztáji gazdálkodás földterületét.

Az új alapszabályt általában mindeni helyesnek tartja. Hallottam ugyan olyan véleményt egy igen tekintélyes szövetkezeti elnök szájából, hogy helytelen volt a háztáji terület felemelése, mert ez indította el a háztáji gazdaság túlságos felduzzadásának az áradatát. Azonban, azt hiszem – egy-két ilyen kivételtől eltekintve – mind a szövetkezeti tagok, mind a szövetkezeti vezetők, sőt a szövetkezeten kívüli gazdálkodók is teljesen egyetértenek abban, hogy az alapszabály helyesen állapítja meg a háztáji gazdálkodás kereteit, és helyes volt a terület felemelése.

De milyen a gyakorlat, és hogy alakult mostanáig?

Ebben sokkal nagyobb a változás termelőszövetkezeti mozgalmunk korábbi időszaka és a mai között. Legjobban megvilágítja ezt néhány példaszerű eset felidézése.

1950-ben egy békési földhöz juttatott agrárproletár felesége fordult hozzám igazságot keresve a háztáji gazdaságot illetően. Az történt ugyanis, hogy ő mint szorgalmas parasztasszony, jól rendben tartotta a háza táját, jól tejelő tehene volt, malacai nevelkedtek, háztáji földjét szorgalmasan megmunkálta, és mindebből nemcsak a család ellátását tudta biztosítani, hanem a ház körüli apróbb költségekre szép bevétele is volt az eladott tejből, túróból, tejfölből és kerti veteményekből. S annak ellenére, hogy férjével együtt részt vett a régi agrárszocialista mozgalomban, és 1919-ben is komoly szerepet vittek, mégis megtámadták a többi szövetkezeti tagok, s a pártból és a szövetkezetből való kizárással fenyegették azért, mert polgári csökevénynek ítélték a tehenet, a piacozást és egyáltalában azt, hogy ő a szövetkezet közös gazdaságán kívül háztáji gazdálkodással is gondoskodott a család jólétéről. Vagy egy másik példa. Ugyanebben az időben a túrkevei Vörös Csillag Termelőszövetkezetet látogattam meg, ahol több száz gyönyörű hízót mutattak meg, amelyek két akolban voltak elhelyezve. Az egyikre azt mondották, hogy ez az áruhízó, amit beadnak, illetve piacon értékesítenek, a másik falka pedig házi hízó – mondották – mert azt a szövetkezeti tagok kapják munkaegységeik utáni részesedés fejében.

Mit mutat ez a két példa? Arra vet fényt, hogy termelőszövetkezeti mozgalmunk legkezdetén a szövetkezeti tagok elég kiterjedten a háztáji gazdaságot felesleges csökevénynek tartották, s úgy fogták fel, hogy a tagoknak teljes erejükkel a közös gazdaságban kell dolgozniok, viszont egész ellátásukat is, beleértve tejet, hízót, zöldséget és minden egyebet, a közös gazdaságból kell kapniok.

Még jobban megérthető ez a törekvés, ha egy harmadik példát is idézek: régi makói iskolatársam – aki mindjárt kezdetben szövetkezeti tag lett –, amikor azt kérdeztem tőle, hogy mennyit dolgozik a közös gazdaságban, és mi van a háza körül, a következőket felelte: „Én is, feleségem is teljes munkaidőnket a szövetkezetben töltjük, utána, amikor hazamegyünk, csak a virágoskert van, amiben dolgozunk, egyébként munka után megmosakszunk, felöltözünk és moziba, előadásra megyünk vagy különböző társadalmi munkát végzünk." S amikor azt kérdeztem, hogy vajon nem lenne-e jobb a szövetkezetnek is, az országnak is, hogy saját ellátásukra otthon tehenet tartanának, hízót, baromfit nevelnének, a kertben burgonyát, zöldséget termelnének, akkor erre a következőket felelte: ;;Ezt csináltuk eleget a régi világban, a szocializmus azért szocializmus, hogy ilyentől megmentse az embert és ne legyünk a munka után is a saját háztáji gazdaságunk rabszolgái. Nekem elegem volt abból, hogy hajnalban is, este is tehenet gondozzak, malacot etessek és vasárnap kapáljam a konvenciós kukoricát."

* Szabad Nép, 1954. október 28.

Világosan kitűnik ezekből a példákból, hogy termelőszövetkezeti mozgalmunk kezdetén, amikor szövetkezeti tagjaink többségükben agrárproletárok, sőt régi munkásmozgalmi agrárproletárok voltak, érthetően elterjedt az a felfogás, hogy a háztáji gazdaságra nincs szükség, az kapitalista csökevény, és ilyennek nincs helye a szövetkezeti gazdálkodásban.

De hogy hová fejlődött a közmegítélés a háztáji gazdaság tekintetében, azt néhány mostani példával lehet legjobban jellemezni.

Ezen a nyáron sokfelé találkoztam olyan szövetkezeti tagokkal, akik nem egy, hanem két, sőt három tehenet tartottak, annak a termékeiből kitűnően pénzeltek, s úgy fogták fel a háztáji gazdaságot, hogy lényegében abból élnek, s a szövetkezetben végzett munka csak olyan ráadás, amit mint szövetkezeti tagnak, becsülettel el kell végezni. De olyan szövetkezeti taggal is nem eggyel és nem egy helyen találkoztam, akinek nemcsak az alapszabályban megengedett egy-két kocadisznaja volt, hanem három, sőt négy is, és dicsekedett vele, hány malacot nevelt fel, és azokat milyen jó áron értékesítette. Olyan esetekkel is sokfelé találkozhatunk, amikor a szövetkezetből kapott egy hold háztáji föld mellett a család még másik 2–3 hold tartalékföldet vállalt, s ezen olyan háztáji gazdálkodást folytat, ami megfelel egy takaros kisparaszti gazdaságnak. Még rikítóbban mutatja a háztáji gazdaság felfogásában bekövetkezett változást, amit hallomásból tudok. Az egyik Szolnok megyei termelőszövetkezet tagja annyi juhot gyarapított háztáji gazdaságában, hogy külön legelőt bérelt, és azon saját juhászt tart.

Feltűnő tehát a különbség a régi felfogás és az újabb felfogás között. De még ez sem jellemzi teljesen a szövetkezeti tagok háztáji gazdálkodásának a helyzetét. Még egy sajátos helyzetet figyelembe kell venni a teljes áttekintéshez: ez pedig a háztáji föld elhelyezkedése és művelése.

Az alapszabály azt mondja, hogy a háztáji földeket a termelőszövetkezet közös gazdasági területétől teljesen el kell különíteni, s a háztáji föld használata állandó, és annak terheit használója viseli. Ezzel szemben szám szerint is a szövetkezetek többségében nem ilyen a háztáji föld, és korábban sem ilyen volt. A legáltalánosabb szokás az, hogy a szövetkezet közös területéből, közös forgójából évről évre kijelölnek a tagok számára egy-egy hold földet, s azon a tagok csaknem a teljes területen kukoricát termelnek. S ami nem kevésbé figyelemre méltó – ezt a kukoricát a szövetkezet közös számlájára a gépállomás traktora szántja fel, s a gépállomás vagy a szövetkezet közös igája végzi el a vetést és a sorközi kapálást, s ezért rendszerint nem is fizetnek térítést a szövetkezeti tagok. Ilyenformán a háztáji föld nem állandó egyéni használati föld, hanem a közös gazdaságból adott évi földhasználat, amit a tagok külön járandóságuknak tekintenek a szövetkezet részéről. A képhez az is hozzátartozik, hogy ezeket a háztáji kukoricaföldeket, amelyek rendszerint szomszédosak a szövetkezeti közös kukoricával, jobban megkapálják, mint a közös kukoricát, s míg a közösben 15–20 mázsa a termés, viszont az ugyanolyan szántású és vetésű szomszédos háztáji parcellákon 30–35 mázsa vagy még ennél is több.

Ezek a példák rávilágítanak arra, hogy termelőszövetkezeti mozgalmunk első időszakában a szövetkezeti tagok közül a legtöbben lebecsülték a háztáji gazdaságot. Most pedig – bár az alapszabály tökéletesen helyes mértéket állapít meg – nagyon sok helyen túlzottan felduzzasztják a háztáji gazdaságot, és egyébként is eltérnek az alapszabálytól.

A kérdés veleje természetesen az, hogy miként lehet a háztáji gazdálkodás ügyét egyenesbe hozni, megszüntetni azokat a veszélyes túlzásokat, amelyek ma fokozottabb mértékben tapasztalhatók, s olyanná tenni a háztáji gazdálkodást, ami a közös gazdálkodás céljával is, a tagok egyéni érdekével is összeegyeztethető.

Legelőször az szükséges ehhez, hogy beszéljünk nyíltan erről a kérdésről, tisztázzuk a háztáji gazdálkodás lényegét, s ennek alapján igyekezzünk a mai gyakorlatot a helyes mértékhez, az alapszabályhoz igazítani.

Azért is ezt kell legelső teendőnek tekinteni, mert mind a helyi irányító szervek, mind a szövetkezeti vezetők többnyire kerülgetik ezt a kérdést. Mindenütt tudnak a helytelen túlzásokról, azonban nemigen lépnek fel velük szemben, mert attól tartanak, hogy ezzel elvadítják a szövetkezeti tagokat a termelőszövetkezettől. Két jellemző példa: Kecskeméten történt velem, hogy a helyi vezető funkcionáriusok azt vitatták, nem lehet beadással és adóval terhelni az alapszabályt meghaladó háztáji gazdaságot, mert ezzel elismernénk, hogy ilyen van, holott ellentétes. – Vagy egy másik példa: a szövetkezeti elnökök zsámbéki tanfolyamán megkérdeztük az elnököket, hogy mi a véleményük a háztáji gazdálkodásról. S közülük mintegy 20 százalék nyilatkozott úgy, hogy túlzottnak tekinti a saját szövetkezetében a háztáji gazdaság fejlesztését, további 10 százalék pedig azon a véleményen volt, hogy kár az egész háztáji gazdálkodással foglalkozni, mert ez még a normális keretek között is csak kárára van a közös gazdálkodásnak, a többiek pedig nem nyilatkoztak vagy vonogatták a vállukat, hogy a tagság növeli a háztáji gazdálkodást, és ők ez ellen nem tehetnek. Ezek a példák egyúttal arra is rávilágítanak, hogy sok helyen a szövetkezeti vezetők és az irányító szervek munkatársai előtt nem áll tisztán a háztáji gazdálkodás lényege, jelentősége.

De mi a lényege a háztáji gazdálkodásnak? Az, amit Sztálin elvtárs messze tekintő bölcsességgel így határozott meg: „Az artyel (a kollektív gazdálkodás szövetkezeti formája) helyesen egyezteti össze a kolhozparasztok egyéni mindennapi érdekeit a közös érdekekkel: az artyel sikeresen idomítja hozzá az egyéni minden-

napi érdekeket a közös érdekekhez és ezzel megkönnyíti a tegnap még egyénileg gazdálkodó parasztoknak a kollektivizmus szellemében való nevelését."

Ez a megállapítás azt jelenti, hogy a szövetkezeti gazdálkodás olyan egyeztető forma, amelyben a terület nagyobb részén közös munkával, közös gazdálkodás folyik, de a szövetkezetbe tömörülő egykori egyéni gazdálkodók, házuk táján, saját szükségletükre, kiegészítésül, továbbra is szűk körű egyéni gazdálkodást folytatnak. Az a lényege tehát a háztáji gazdálkodásnak, hogy az egyéni gazdálkodó élete nem változik meg mindenestől egyik napról a másikra a szövetkezetbe való belépéssel, hanem megszokott háztáji köre továbbra is megmarad, továbbra is saját hizlalású sertést vág, saját tehene tejét fogyasztja, vagy éppen saját borát issza, s vasárnaponként saját udvaráról vág csirkét vagy tyúkot. Ugyanakkor azonban a fő tevékenysége, fő jövedelmi forrása a közös gazdaság, amely a saját maga számára további jövedelememelkedést, az ország számára pedig több árutermelést biztosít. Így érhető el az, ami a kapitalizmusban az egyéni gazdálkodás rendszerében soha nem valósult meg, hogy a közös gazdaság mellett és segítségével minden parasztnak lehet saját tehene, anyakocája, háztáji szükségletre termő földje.

Ezt kell jól megérteniök mind a szövetkezeti tagoknak, mind az egyéni gazdálkodóknak, mind pedig a párt- és az állami irányító szerveknek.

Ebből folyik az a további következtetés, hogy nem szabad lebecsülnünk a háztáji gazdaságot, mert ennek a szövetkezeti gazdálkodásra való áttérésben éppen összeegyeztető, az átmenetet megkönnyítő jellegénél fogva igen nagy jelentősége van. Ha a dolgozó paraszt háztáji tevékenysége továbbra is megmarad, sőt azok számára is lehetővé válik, akiknek az egyéni gazdálkodás idejében erre nem volt módjuk, akkor természetesen mindennap érzi, hogy a társas gazdálkodás jó, s mindinkább megbarátkozik vele. De ha elveszíti vagy csak fenyegetve is látja ezt a biztonságot, és úgy érzi, hogy a közös gazdálkodás mindennapi paraszti ellátottságát nem biztosítja, rögtön veszélyt érez és visszahúzódik.

De nem lebecsülendő jelentősége van a háztáji gazdálkodásban a szövetkezeti tag jövedelmének a növelése és az ország ellátásának a biztosítása szempontjából sem. Nyilvánvaló, hogy annál több árut termel a szövetkezet, minél kevesebb terméket fogyaszt el a szövetkezeti tag a közös gazdaságból. Ezért kellett szembeszállnunk az olyan szokásokkal, amik a kezdeti években a túrkevei Vörös Csillagban és más szövetkezetekben is elterjedtek, amikor a szövetkezeti tagok nemcsak a kenyérgabonát, hanem a tejet, tojást, zöldséget és minden egyebet a szövetkezettől várták.

Még tovább növeli a háztáji gazdálkodás jelentőségét az a helyes törekvés, hogy a szövetkezeti tag mindennapi ellátottsága ne függjön az időről időre adható előlegtől, hanem minél több szükségletét előző évi részesedéséből és a háztáji gazdaságából tudja jó gazda módjára ellátni.

Van erre tanulságos példa. A koppánymonostori Dózsa kitűnő termelőszövetkezet, nagyszerű a munkafegyelem és évről évre jobb termelési eredményeket érnek el. S ugyanebben a szövetkezetben nem is kérnek előleget a tagok, mert múlt évi részesedésükből és háztáji gazdaságukból minden tagnak nemcsak a legszükségesebbre jut, hanem sokak által irigyelt jólétre is futja. Ebben a termelőszövetkezetben, noha a háztáji gazdaság alapszabályban megszabott kereteit nem lépik túl, a tagok megelégedettek, a lehető legnagyobb szorgalommal dolgoznak a közös munkában, és bizakodva várják az év végén az egyre növekvő részesedést.

Röviden: akkor érzi jól magát a dolgozó paraszt a termelőszövetkezetben, ha a gazdálkodás külső nagyobb munkáit jól szervezett nagyüzemben gépekkel és kevesebb gonddal-bajjal s biztosabb eredménnyel végezheti, de mellette megmarad, vagy ha nem volt – lesz – kisebb belső háztáji gazdasága, mely legközvetlenebb házi szükségletét megtermi, s a közös gazdaságból eredő jövedelemmel együtt biztos és növekvő jólétét alapozza meg. Ezért nem szabad lebecsülni a háztáji gazdaságot, és ezért nem szabad csak az áttérést átmeneti eszköznek tekinteni, hanem a szövetkezeti gazdálkodás fontos kiegészítőjének a szocializmus egész szakaszán.

De az is következik a háztáji gazdaság lényegéből, hogy ne essünk túlzásba, s ez a veszély ma igen nagy, nagyobb, mint a lebecsülésé. A felhozott példák tanúsítják, hogy ma igen sok szövetkezetünkben a háztáji gazdaság meghaladja az alapszabály kereteit, s ez oda vezet, hogy a tagság kevesebbet dolgozik a közös gazdaságban, a háztáji gazdaságban nemcsak fogyasztásra termel, hanem kiterjedt árutermelést is folytat. Ezzel pedig egyrészt veszélyezteti a közös gazdaság fejlődését, megszilárdulását, másrészt saját egzisztenciáját nem a közös gazdaságra, hanem a háztáji egyéni gazdálkodásra alapítja. Ez pedig nemcsak a közös gazdaság érdekei ellen van, hanem sérti a tagok egyéni érdekeit is, mert megfosztják magukat a közös gazdaság nagyobb hasznától, a gépi erővel, nagyobb terméseredménnyel folytatható nagyüzemi gazdálkodás előnyeitől.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy amilyen világos és magától értetődő a háztáji gazdaság helyes mértékének a megállapítása, s igazi szerepének, jelentőségének a megértése, olyan nehéz a gyakorlatban ezt meg is valósítani. A gyakorlat ma annyira eltér az alapszabály mértékétől, hogy elég hosszú átmenet útján lehet helyes mederbe terelni a háztáji gazdálkodást. Pedig ez döntő fontosságú, mert ez teremti meg a tagok megelégedését, ez felel meg a közös gazdaság fejlesztésének, s ez nyugtatja meg a kívülálló dolgozó parasztságot is, hogy a

szövetkezeti gazdálkodás nem sötétbe ugrás, hanem olyan magasabb fokra lépés az egyéni gazdálkodással szemben, ami minden dolgozó parasztnak nyújtja azt, amit az egyéni gazdálkodás nyújthat, és ezenfelül a közös gazdálkodás hasonlíthatatlanul nagyobb hasznát is.

A szövetkezeti gazdaságok megszilárdításának a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésének olyan fontos kérdése ez, amit szilárd elvi alapon állva, de türelemmel és a helyi viszonyokat figyelembe véve körültekintéssel meg lehet és meg kell oldani. Ehhez az új mintaalapszabály hibátlan és félreérthetetlen útmutatást ad, és a gyakorlat tapasztalatai elég bőségesek ahhoz, hogy mindenféle helyi viszonyok között meg lehessen találni a leghelyesebb megoldást. Olyat, ami befelé a szövetkezeti tagokat is kielégíti, s kifelé is vonzóvá teszi a szövetkezeti gazdálkodást.

# Hozzászólás a kecskeméti nagygyűlésen*

## 1954. november 7.

*Tisztelt Nagygyűlés!*

Amikor ma ünnepi érzésekkel adózunk a világot átformáló nagy októberi szocialista forradalom emlékének, felszabadult országunk tízéves történelmének az emlékei is megelevenednek előttünk. Lehetetlen e napon nem visszaemlékezni felszabadult népünk forradalmi átalakulásának győzelmes harcaira, nagyszerű építő munkája, új embert és új országot formáló annyi vívmányára.

Amikor megilletődött hálaérzéssel tekintünk a nagy október eseményeire, a nagy forradalom hőseire, a nagy tanítókra, a forradalom vezéreire, Leninre és Sztálinra és mindazokra a hősökre, akik vérük és minden erejük feláldozásával kivívták a győzelmet, megelevenednek a magunk emlékei is, a mi felszabadulásunknak, a nagy forradalom gyermekének az emlékei is. Nincs becsületes hazafi, népét és országát szerető magyar ember, aki ne emlékezne felemelő érzéssel a felszabadulásunk után következő évekre, amikor a polgári forradalom vívmányaiért szálltunk eredményes harcba. Csak abban a megyében, amelyben a föld közel 67%-a volt a nagybirtokosok kezén, 215 000 hold földet osztottunk fel és juttattunk 45 000 föld nélküli és kis földű paraszt birtokába. Milyen erő szabadult fel dolgozó népünkben, amikor megtörtük a földbirtokos és tőkés uralkodó osztály hatalmát, s a népelnyomó államhatalma helyébe a nép államhatalmát és helyi irányító szerveit teremtettük meg!

Vagy a következő évek történelmi eseményeit ki tudná elfeledni, amikor dolgozó népünk a szocialista átalakulásért szállt síkra, felszabadult erőinek forradalmi lendületével. Megannyi győzelmes harc, kivívott eredmény jelzi ezeknek az éveknek a történetét: a bankok államosítása, a szocialista ipar megteremtése, nagyarányú ipari fejlődés, új kultúra kibontakozása – a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály hatalma alapján, a népi demokratikus állam keretei között.

Ünnepi emlékezésünk során az is erőforrás és buzdító érzés, hogy szocialista építésünk első éveiben komoly és súlyos hibákat is követtünk el, s ezek tandíjának az árán jutottunk el – de eljutottunk – népi demokratikus fejlődésünk új szakaszához, felszabadult országunk további fejlődésének nagyszerű távlataihoz.

S immár az is hozzátartozik 10 éves történelmünkhöz, hogy kivívtuk az első döntő eredményeket az új szakasz politikájának útján, s a központi vezetőség legutóbbi határozatának nyílegyenes útmutatása nyomán mind nagyobb arányokban bontakozik ki népünk munkájának, alkotóerejének új lendülete.

Amikor felszabadult országunk történelmének erre a tíz évére, s a nagy októberi szocialista forradalom közel négy évtizedére tekintünk, a múlthoz hasonló fényességgel tárul tehát elénk a legközelebbi jövő távlata, az új szakasz politikájának megvalósítása, s ezen keresztül győzelmes előrehaladásunk a szocialista építés útján.

És egyforma bizakodással tölthet el bennünket mindaz, ami mögöttünk van s mindaz, aminek elébe tekintünk. Mögöttünk nem kisebb eredmények vannak, mint új országunk alapjainak a lerakása, elért sikereink nagyszerű tapasztalatai – köztük elkövetett hibáink tanulságai is –, amelyek mind sziklaszilárd alapjai ragyogó jövőnk építésének.

S mi áll előttünk? Áll továbbépítése mindannak, aminek az alapjait leraktuk: a dolgozó nép életszínvonalának szakadatlan emelése, a mezőgazdasági és ipari termelés fejlesztésének útján, s a dolgozó nép minden erejének egyesítésével, összefogásával.

Ezekre a történelmi eredményekre támaszkodhatunk, és ilyen jövő fejlődés útján nézünk elébe, amire készülünk, a november 28-i tanácsválasztásra. Ilyen történelmi távlatok között kell feltennünk azt a kérdést, hogy mire szavaz népünk november 28-án a tanácsválasztások napján?

Tisztelt Nagygyűlés! Engedjék meg, hogy a mai ünnepi megemlékezés keretében jövőnk építésének, az új szakasz politikájának két programpontjával foglalkozzam kissé bővebben: mezőgazdasági termelésünk fellendítésével és helyi tanácsaink munkájával.

Az új szakasz politikájának legfőbb célja a dolgozó nép életszínvonalának, jólétének állandó emelése. Ennek eléréséhez pedig a legfőbb feltétel a mezőgazdasági termelés emelése, fejlesztése. Ezért állította a párt és a kormány politikánk középpontjába a mezőgazdasági termelés nagyarányú fellendítését.

* Gépelt kézirat. EFB 2949. Minthogy 1987. január 6-án Erdei Ferenc hagyatékát átvette az MTA Kézirattára, a kéziratok xerox-másolatai (EFB jelzet) a makói József Attila Múzeumba kerültek át az MTA Archívumából.

Mit értünk el ezen az úton a júniusi határozat óta? Elmondhatjuk, hogy nem keveset. Vegyük csak Bács-Kiskun megyét, itt is mi minden történt azóta, s a fellendülés mennyi meggyőző jelét tapasztalhatjuk! Amíg korábban nehéz küzdelmet folytattak a tanácsok és a földműves-szövetkezetek a nagyarányban felszaporodott tartalékföldek hasznosításáért, most kapóssá vált a föld, minden tartalékföldet bérbe vettek, és azon ebben az évben már komoly termelés is folyt. Sokkal több trágyát használtak fel, kihordták a korábban elhanyagolt istállótrágyát, s a megelőző éveket messze meghaladó mennyiségben rendeltek és vásároltak műtrágyát, s terjed a homokföldeken a trágyázás alkalmazása. A kormányprogram óta 1200 holdon telepítettek új szőlőt és több mint 600 holdon gyümölcsöst. Igen nagy mértékben megnövekedett a zöldségfélék vetésterülete is. Az állattenyésztésben pedig különösen a sertésállomány, a juhállomány és a baromfi hatalmas arányokban megszaporodott.

De mindennél jobban tanúsítja a mezőgazdasági termelés fellendítését a mezőgazdasági termékek piaci felhozatalának a növekedése. Vegyük a kecskeméti piacot. Míg az elmúlt évben 30 000 tojást adtak el a kecskeméti piacon, addig ez évben már eddig 45 000-et, tejet az elmúlt évben valamivel kevesebb mint 8 000 litert hoztak piacra, míg ez évben már eddig kereken 20 000 litert. S ezek a növekvő árumennyiségek egyfelől nagyobb pénzbevételt hoztak dolgozó parasztságunknak, másfelől pedig éppen a mennyiség növekedése miatt, nem emelték az árakat a fogyasztók felé.

Mindez igen komoly és szép eredmény, de távolról sem kielégítő. Még messze vagyunk attól, hogy földünk megtermelje mindazt, amire népünknek szüksége van, s amit ez a föld és szorgalmas dolgozó parasztságunk meg tud termelni, egy-egy terményben pedig még a korábbi időszak termelési színvonalát sem értük el. Ebből folyik az a legfőbb és legsürgősebb teendőnk, hogy minden erőt megmozgassunk és felfokozzunk annak érdekében, hogy mezőgazdaságunkat még gyorsabban és még nagyobb arányban fellendítsük. Mindeddig csak egy részét valósítottuk meg annak, amit a decemberi párt- és kormányhatározat a mezőgazdaság fejlesztésére kitűzött, s e határozat nagy részét még ezután kell megvalósítani, együtt azokkal az újabb tennivalókkal, amelyek azóta váltak szükségessé.

E kiemelkedően fontos célnak, a mezőgazdaság fellendítésének érdekében nyilvánvalóan nagyon fontos és számos tennivalója van államunknak, a nép államának, továbbá népgazdaságunk egyéb ágainak. Népünk vezető ereje, a Magyar Dolgozók Pártja s a kormány, mind a júniusi határozatban, mind a kormányprogramban vállalta és feladatául tűzte ki, hogy mindezt a maga részéről meg is teszi, s minden eddigit meghaladó mértékben támogatja a mezőgazdaságot. S mindez nem maradt pusztában elhangzott szó, hanem egymás után valóra is váltja a párt és a kormány.

Itt Bács megyében is tapasztalhatják a mezőgazdaság dolgozói, hogy a korábbi évekét messze meghaladó mértékben juthatnak a mezőgazdasági termeléshez szükséges gépekhez, eszközökhöz és anyagokhoz. Hogy csak néhány legfőbbet említsek: a tavalyi 208 vagon helyett ez évben 520 vagon rézgálicot vásároltak a szőlőtermelők, s nem az állami szerveken és a szorgalmas szőlőtermelőkön múlott, hogy nem ennek arányában növekedett idei szőlő-, illetve bortermésünk. Bács megye is érzi, hogy a beadási kötelezettségek csökkentésében komoly lépéseket tett államunk, s hogy sok más módon is mindent megtesz a termelők anyagi érdekeltségének a növelésében. Ezek közül elég, ha azt említem, hogy a szerződéses termelvények ára ez évben 100 millióval magasabb, mint az elmúlt évben, s hogy az állattenyésztés érdekében korpát juttattunk vissza a kenyérgabona-beadás után. Vagy a baromfi és a baromfitermékek árának az emelése milyen hatalmas bevételi többletet jelent dolgozó parasztságunknak, s hogy általában milyen komoly és hatásos intézkedések történtek a szabad piac kiszélesítése érdekében. Mindehhez még azt kell hozzátennünk, hogy amint eddig tapasztalta dolgozó parasztságunk a párt- és az állami vezetés szilárd eltökéltségét, úgy biztos lehet efelől a jövőre nézve is.

A mezőgazdasági termelés fejlesztése, növelése érdekében igen nagy feladatai vannak az iparnak és a kereskedelemnek is. S e téren is megszerezhette dolgozó parasztságunk a kezdeti jó tapasztalatokat, bár azt is el kell ismerni, hogy elég kevés történt még e téren. De éppen a központi vezetőség legutóbbi határozata nyújt biztosítékot arra, hogy meggyorsul a javulás, elhárulnak azok az akadályok, amelyek eddig fékezték a fejlődést, s a közeljövőben bátran számíthat arra a mezőgazdaság, hogy egyre több és egyre jobb gépet, termelési eszközt, anyagot és szerszámot bocsát rendelkezésére az ipar.

Mindezek a feltételek, mindez a segítség nélkülözhetetlen és döntő abban, hogy a mezőgazdasági termelés fellendüljön. A legfőbb azonban az, hogy maguk a mezőgazdaság dolgozói mit tesznek, milyen munkát fejtenek ki a termelésük fejlesztése, a termékek növelése érdekében. El kell ismernünk, hogy dolgozó parasztságunk, saját jól felfogott érdekét is követve, de megértve az új szakasz politikájának népgazdasági követelményeit is, dicséretes módon és újult erővel látott hozzá a termelés munkájához. Mezőgazdasági termelésünk minden területén van fellendülés: sok és jó kezdeményezés indult el itt is, nem egy városban és községben. Például a bajai járás községeiben tervet dolgoztak ki a híres bácskai sertéstenyésztés fellendítésére. Felsőszentiványon megkezdték a közlegelő felújítását, Kiskunhalason faiskola létesítését kezdeményezték, és sok más községben pedig hozzáláttak a fásításhoz, kutak, utak javításához, a községi apaállatok tartásának, takarmányozásának megjaví-

tásához. Bármily tiszteletre méltó az eddigi lendület, és bármily szépek is az eddigi kezdeményezések, nyílván sem a párt- és az állami vezetés, sem a dolgozó parasztság nem elégedhet meg ennyivel. Sokkal több és sokkal nagyobb a hátralévő feladat, amit meg kell valósítani. És tegyük hozzá, hogy a lehetőségek is sokkal nagyobbak ahhoz, hogy a mezőgazdaság ebben a megyében is a mostanit messze meghaladó mértékben termeljen mind a termelők, mind egész népgazdaságunk, egész dolgozó népünk javára.

Csak abban mennyi fel nem használt lehetőség van, amit a mi dolgozó parasztságunk régi, hagyományos termelési tudást, tapasztalatot mondhat magáénak. Itt a homokon mennyi kiemelkedő mestere van a szőlő- és gyümölcstermelésnek, s egészében is mennyivel többet tud a mi parasztságunk, mint amit még ebben az évben is ráfordított gyümölcsösére, szőlejére. De a homoki szántóföldi termelésben is sokkal több paraszti tapasztalat, helyi ismeret van dolgozó parasztságunk birtokában, mint amit még ezen az őszön is tényleg ráfordított a jövő évi termésre. De ugyanezt mondhatjuk állattenyésztésünkről is. Vajon csak sertést, juhot és baromfit tud jól tenyészteni Bács megyei dolgozó parasztságunk, ahogy az állatállomány növekedése és a hozamának a javulása mutatja? Nyilván nem. Bács-Kiskun megye gazdálkodói legalább annyira értenek a szarvasmarha-tenyésztéshez is, a legelők jobb gondozásához és kihasználásához is, tehát kezükben van a kulcsa a szarvasmarha-tenyésztés fellendítésének is.

De nem csupán ennyi lehetőség áll dolgozó parasztságunk rendelkezésére. Régi hagyományos ismeretei, paraszti mesterségbeli tudása mellett felszabadult új országunk sok mást, sok új utat is nyújt parasztságunk számára, amit mind képes gyorsan megtanulni és széltében alkalmazni. Hány új gép áll dolgozó parasztságunk rendelkezésére, amire régebben nem is gondolhatott. Szépen fejlődő mezőgazdasági tudományunk mennyi új, fejlettebb, termékenyebb módszert adott át termelésünknek, és végül, de nem utolsósorban, a Szovjetunió fejlett szocialista mezőgazdasága mennyi kitűnő példát ad mezőgazdaságunk kezébe, amelyek felhasználásával gyorsan és nagy arányban emelhetik termelésüket.

Mindezek a lehetőségek messzemenően rendelkezésre állanak az egyénileg gazdálkodóknak is. Ők is a maihoz képest igen jelentékeny mértékben fejleszthetik gazdálkodásukat, növelhetik növényi és állati termésük hozamát. Ezen túlmenően természetesen még több, még messzebb menő, szinte beláthatatlan lehetőségei vannak nyitva termelőszövetkezeteink gazdálkodásának. Ha csupán a legelemibb fokon megerősítik, megszilárdítják közös nagyüzemi gazdálkodásukat, ha jobban szervezik meg a munkát, jobban kihasználják a gépállomások gépeit, és gondoskodnak az alapvető termelési eljárások lelkiismeretes végrehajtásáról, máris megkettőzhetik termelésük eredményét. Ezen túlmenően pedig a fejlettebb gazdálkodás új, tudományos módszerei, egyre több és egyre jobb gépi munkájának a megfelelő kihasználása olyan további fejlődésnek az útját nyitják meg számukra, ami korlátlanul képes növelni termelő munkájuk eredményességét, tagjaik jövedelmét.

És ezentúl még egy szükséges ahhoz, hogy mezőgazdaságunk mind nagyobb mértékben szolgálja egész népünk jólétét: a törvényben megszabott kötelezettségek teljesítése. Ez olykor nem könnyű, de az új szakasz politikája nem azt a célt szolgálja, hogy nehezebb legyen, hanem ellenkezőleg azt, hogy mind könnyebb legyen nem utolsósorban a termés és az állati termék növelése folytán.

Most, amikor a tanácsválasztáson országunk népe véleményét, akaratát nyilvánítja, elsősorban mezőgazdaságunknak ezekre a nagy és fontos kérdéseire válaszol. A Népfrontra, a Népfront jelöltjeire szavazni annyit jelent, mint helyeselni az új szakasz politikáját, helyeselni ennek a politikának azt a legfőbb törekvését, hogy minden lehetőséget és feltételt megteremtsen a mezőgazdaság fellendítéséhez, hogy az eddig elért eredmények után még gyorsabban, még nagyobb nívóra emeljük népünk életszínvonalát. Az új szakasz politikájára adott szavazat a mezőgazdaság dolgozói részéről annyit jelent, mint helyeselni a mezőgazdaság fellendítésének útját, s ezen belül a maga növekvő jólétét, gazdálkodásának a felvirágzását elősegíteni. A városi dolgozó, az ipari munkás, az értelmiségi és az alkalmazott számára pedig azt jelenti a Népfrontra adott szavazat, hogy a maga munkájával is segíti a mezőgazdaság fellendítését, s ezzel saját életszínvonalának emelését, jólétének, ellátottságának a növelését támasztja alá.

*Tisztelt Nagygyűlés!*

Mezőgazdaságunk fejlesztésének az ügye és az új szakasz gazdaságpolitikája eredményességének az ügye nem választható el a helyi tanácsok munkájától.

Egész gazdaságpolitikánk feladatai a mezőgazdaságban és az iparban egyaránt – életbevágóak népünk számára. A gazdaságpolitika azonban még nem minden. Olyan gazdaságpolitikát kell kitűznünk és megvalósítanunk, amely népünk javát – felemelkedését szolgáló egész politikánkat támasztja alá. Az új szakasz politikája, az a politika, amelyről népünk véleményt nyilvánít a tanácsválasztások során, gazdasági programján túlmenően is új szakaszát jelenti népi demokratikus fejlődésünknek.

Ezt fejezi többek között az a tény is, hogy a júniusi határozat és a kormányprogram óta új tanácstörvényt hoztunk, s helyi tanácsaink munkáját új alapokra helyezzük. Bennük népünk felemelkedésének, népi demokráciánk politikájának új forrásait nyitjuk meg.

Az új tanácstörvény valóban új értelmet adott tanácsaink munkájának, s nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy teljes mértékben az államhatalom helyi szerveivé akarjuk tenni őket, s az államigazgatás helyi feladatait úgy akarjuk rájuk bízni, hogy ezt a nép javára, egész országunk fejlődése érdekében jól és eredményesen képesek is legyünk betölteni. Az új tanácstörvény azzal a céllal és szándékkal született, hogy tanácsainkat a nép teljes mértékben a magáénak érezze, a saját akarata, véleménye nyilvánuljon meg benne, és rajta keresztül valósuljon meg a dolgozó nép legszélesebb tömegeinek közvetlen beleszólása az állam vezetésébe.

Fel lehetne tenni a kérdést, hogy szükség volt ilyen új tanácstörvényre? Igen, szükség volt. Itt Bács megyében is, de más helyeken is sok szép eredményünk mellett számos kezdeti gyengeség, fogyatékosság, tehetetlenség gátolta tanácsaink működését. Ezeknek a tapasztalatoknak a következményeit vonta le az új törvény, és adott új alapot a tanácsoknak, a dolgozó nép legszélesebb tömegszervezeteinek új működéséhez.

Az új törvény azonban természetesen még nem minden. A benne foglalt célokat csak akkor érjük el, ha a törvény szavai megvalósulnak, testet öltenek és az élet minden területén érvényre is jutnak. A törvény meghozatalával a párt, a kormány és az országgyűlés magáévá tette a törvényben foglalt célokat, kitűzte az új feladatokat, tisztázta a tanácsok működésének összes legfontosabb elveit. Most magán a népen van a sor, hogy a választás alkalmával s majd a választások után a tanácsok működésében mindezt valóra váltsa.

Az új tanácsválasztás tehát nemcsak annyit jelent, hogy lejárt a négy évvel ezelőtt megválasztott tanácstagok megbízatása, s most újakat kell választani, hanem ennél sokkal többet. Most úgy kell megválasztanunk a tanácsok tagjait, hogy ezzel megvalósuljon az új tanácstörvény, s az új szakasz politikájának megfelelően újult erővel, a korábbitól sokban eltérő módon töltsék be hivatásukat a helyi szerveink. Ezen a választáson, s ezt követően tehát új tanácsaink működésén nagyon sok múlik. Mindenekelőtt az, hogy ne a néptől elszakadva, hanem a dolgozó nép legszélesebb tömegeinek a tevékenységét, véleményét, alkotó kezdeményezését összefogva, legyenek a tanácsok az államhatalom helyi szervei s az államigazgatás helyi megvalósítói. Tanácsaink működésén múlik, hogy leküzdjük a bürokrácia sokféle nehézségét és fejlődést gátló tehetetlenségét, s legfőképp az, hogy helyi állami szerveink mindenütt a helyi szükségletek kielégítését, a községben, városban felmerülő kérdések megoldását hatásosan, eredményesen és gyorsan végezhessék.

*Tisztelt Nagygyűlés!*

Mindazok, amelyekről a mai ünnepi nagygyűlésen beszéltünk, csak egy részét alkotják az új szakasz politikájának, pártunk és kormányunk programjának, a Népfront programjának. Ezen túlmenően ipari termelésünk, kultúránk, egészségügyünk területén egyaránt fontos és sokféle tennivalónk van, hogy a legfőbb célt, a nép jólétének emelését minél gyorsabban valóra váltsuk.

Mindezt jól érezve, a központi vezetőség határozata és a Népfront Kongresszusa óta szinte megmozdult az ország. Számtalan kezdeményezés, élénk és felelős viták, s a munkateljesítmények elismerésre méltó növekedése jelzik a felpezsdülésnek az útját. Bányászaink és ipari üzemeink dolgozói hétről hétre növelik teljesítményüket, s szántóföldjeinken is olyan eredményeket értünk el, amit még eddig soha: ilyen korán ennyi szép zöldellő őszi vetésünk nem volt még soha. Mindez jó reménységgel tölthet el bennünket a jövő iránt, az új szakasz politikájának megvalósulása iránt annak ellenére, hogy jól tudjuk, mennyi akadályt, nehézséget kell még leküzdenünk. De ha sokszor szorongatók is a közeli tél gondjai, zöldellő vetéseink, termelésünk minden téren növekvő eredményei az ideinél, a tavalyinál sokkal több és jobb eredményt ígérnek.

A jövő biztató reménységei és a múlt nagy vívmányai, amelyekre ezen az ünnepi gyűlésen emlékezünk, elegendőek arra, hogy növeljék, fokozzák erőnket, öntudatunkat. Van elegendő erőnk minden feladat megoldására, mert jó és igaz az ügy, amiért fáradozunk és kimeríthetetlen erőforrás számunkra a történelem: a nagy októberi szocialista forradalom, nagy barátunk és támaszunk a Szovjetunió, a mi felszabadulásunk vívmányai és 10 évi tapasztalataink és tanulságaink.

Éljen a Nagy Októberi Szocialista Forradalom soha el nem halványuló dicsőséges emléke!

Éljen ragyogó jövőnk biztos alapja: népünk egysége, a Hazafias Népfront!

# Szövetkezeti mozgalmunk új esztendeje*

*Az elmúlt esztendő* a mezőgazdaság általános fellendülésének az éve volt. A decemberi határozat nyomán a mezőgazdasági termelés szinte minden területén jelentős fejlődés következett be mind az egyéni termelők, mind az állami gazdaságok gazdálkodásában. Javult a gépállomások munkája is. Az idén már kevesebb volt a panasz munkájuk minőségére, többet dolgoztak az egyéni termelőknek, mint tavaly.

Erősödtek és gyarapodtak termelőszövetkezeteink is. A termelőszövetkezetek 1953. őszi számszerű csökkenését gazdasági, szervezeti megerősödésük és megszilárdulásuk követte. A termelőszövetkezetek termésátlagai az előző évhez képest – a gabona kivételével – jelentősen növekedtek. Ugyancsak jelentősen növekedett a termelőszövetkezetek vagyona és a tagok jövedelme. A termelőszövetkezeti gazdaságoknak ez a jelentős gyarapodása egyaránt bekövetkezett a termelőszövetkezetek beruházott vagyonában és termelőeszközeiben. Emelkedett a termelőszövetkezeti tagok egy munkaegységre eső részesedése is. A kenyérgabona-részesedés a kedvezőtlen gabonatermés miatt ugyan csökkent az elmúlt évihez képest, de sok más természetbeni juttatás és a készpénzrészesedés emelkedett. Végeredményben az 1954. évi részesedés meghaladja az 1953. évit.

További figyelemre méltó jele termelőszövetkezeteink erősödésének, hogy 1954-ben nagyobb volt az olyan tsz-ek száma, amelyek jól gazdálkodtak, s tagjaiknak az egyéni gazdálkodók jövedelmét meghaladó részesedést biztosítanak, mint bármikor a korábbi években. Különösen fontos és örvendetes jelenség, hogy egymás után kerültek előtérbe olyan termelőszövetkezetek, amelyek korábban közepesen vagy ennél is rosszabbul gazdálkodtak. Ezek a tsz-ek az általános fellendülés viszonyai között most az élre kerültek és elérték vagy éppen meg is haladják régebbi erős termelőszövetkezeteink szintjét.

Végül termelőszövetkezeteink gazdálkodásának fejlődését jellemzi az is, hogy az őszön a szövetkezetek nagy többsége jó munkát végzett. Az idejében be nem takarított termés vagy az idejében el nem vetett őszi gabona ez évben már ritka kivétel volt tsz-einkben.

Bár termelőszövetkezeteink ilyen jelentékeny eredményeket értek el, mégsem lehetünk megelégedve sem gazdasági megerősödésükkel, sem egész szövetkezeti mozgalmunk fejlődésével. A mezőgazdasági termelés általános fellendülésének időszakában, amikor pártunk politikája a korábbiaknál jóval kedvezőbb viszonyokat teremtett a mezőgazdaság fejlődésére, sokkal nagyobb eredményeket is elérhettek volna.

*Mindenekelőtt* az nehezítette meg termelőszövetkezeteink fejlődését, hogy a párt- és állami szervek az elmúlt esztendőben meglehetősen elhanyagolták a termelőszövetkezeteket. Nem segítették őket olyan mértékben, ahogyan a mezőgazdaságunk jövőjét építő, a kezdet nehézségeivel küzdő termelőszövetkezeteknek erre szükségük lett volna. Sőt: sok esetben túlterhelték a termelőszövetkezeteket. Korlátozták számukra azokat a piaci lehetőségeket, amelyekkel az egyéni gazdálkodók a kormányprogram óta eltelt időszakban mind nagyobb mértékben élhettek.

Termelőszövetkezeteink nem kielégítő fejlődésének oka az is, hogy a termelőszövetkezetek sem éltek azokkal a lehetőségekkel, amelyeket az új szakasz viszonyai számukra megnyitottak. Többet tehettek volna, hogy a megnövekedett lehetőségek arányaiban erősítsék, szilárdítsák közös gazdaságukat. Komoly kívánnivalók vannak a munkafegyelem és szervezettség terén. Különösen súlyosan el kell ítélni azokat a törekvéseket, amelyek a munkaegység lazítására s a háztáji gazdasággal való visszaélésre vezettek. Ezek a termelőszövetkezeten belüli okok csak hozzájárultak ahhoz, amit az irányító szervek mulasztottak, s nagy részük van abban, hogy termelőszövetkezeteink megszilárdulása és különösen a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése távolról sem olyan fokú, amilyen mezőgazdaságunk fellendülésének időszakában lehetett volna.

Hozzájárult a termelőszövetkezeti mozgalom lassúbb fejlődéséhez az egyéni gazdálkodók és a termelőszövetkezetek viszonyának alakulása is. Sok helyen gyanakvás, bizalmatlanság kísérte a termelőszövetkezetek gazdálkodását az egyéni termelők körében. Sokszor szinte olyan versenytársat láttak a szövetkezetben, mintha az érdekeik ellen, egyéni fejlődésük, boldogulásuk ellen törne. Ilyen érzetek kialakulásához sok esetben maguk a termelőszövetkezetek is hozzájárultak, sőt nem egy esetben a mezőgazdaság irányító szervei is tápot adtak ilyen véleményeknek. Észre kell azonban vennünk, hogy az ilyen nézetek nem a jóhiszemű, jól gazdálkodó, érdekeiket és jövőjüket megfontoltan megítélő gazdálkodók „természetes" nézetei! Bőven szerepet játszik bennük az ellenséges hírverés, a rosszindulatú, ártó szándék a termelőszövetkezetekkel, mezőgazdaságunk érdekeivel, egész fejlődésével szemben.

* Szabad Nép, 1955. január 9.

Mindezeknek a termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlődését gátló jelenségeknek a gyökere az a döntő politikai kérdés, hogy mezőgazdaságunk fellendülése és szövetkezeti mozgalmunk fejlődése hogyan halad együtt. Sokan úgy értelmezték az új szakasz politikáját, hogy a kettő elválasztható egymástól, s mintha az új szakasznak éppen az lenne a jellegzetessége, hogy mivel most a mezőgazdasági termelés fellendítése van soron, ez szükségszerűen háttérbe szorítaná a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődését. Ilyen nézetek nem egy esetben eluralkodtak a párt- és állami irányító szerveknél is, de különösen tápot kaptak az egyéni gazdálkodók körében, és nyomásként nehezedtek a termelőszövetkezetekre is.

Mi van az ilyen felfogás mögött? Az az alapvető tévedés, mintha mezőgazdasági termelésünk nagyarányú fellendítése elképzelhető lenne az egyszerűbb és magasabb fokú termelési szövetkezés segítsége nélkül. Vagy a másik oldalról fordítva a kérdést, mintha a szövetkezés – értve itt is a szövetkezés egyszerűbb és magasabb formáit – nem előrevivője és segítője lenne a termelési színvonal emelésének, hanem gátlója vagy éppen viszszavetője. Persze lehetnek olyan viszonyok – a korábbi időszakban volt is ilyen helyzet –, amikor a szövetkezetek erőltetése valóban nem emelte a termelés színvonalát, hanem sok vonatkozásban visszavetette. Azonban ami érvényes volt egy korábbi időszak viszonyai között, az nem érvényes most.

Mezőgazdaságunk mai helyzetében már számos jelenség félreérthetetlenül utal arra, hogy mezőgazdaságunk általános fellendülése és a szövetkezeti mozgalom fejlődése között kölcsönösen előrevivő összefüggés érvényesül. Milyen jelenségek mutatnak erre?

Mindenekelőtt az, hogy a gépi munka jelentőségének felismerése és a gépek iránti igény soha nem tapasztalt mértékben növekszik országunkban, éspedig elsősorban az egyéni gazdálkodóknál. Míg korábban a gépállomások ellen emelt kifogások mögött olyasféle vélemény húzódott meg, hogy „nincs szükségünk s gépek segítségére" – most szinte viharosan jelentkezik az igény, hogy a gépállomások minél többet szántsanak, vessenek vagy talajt forgassanak a szőlőültetés alá. Természetesen ehhez hozzájárult gépállomásunk növekvő gépi ereje és munkájuk minőségének fokozatos javulása is.

*Ezen a ponton* kapcsolódik össze a termelés fejlesztésének az érdeke a szövetkezés szükségszerűségével. Hogyan lehet ugyanis mind nagyobb mértékben s mind eredményesebben felhasználni a gépeket a termelésben, hogy az valóban gazdaságosabb is legyen és a termés növekedésére is döntő befolyással legyen? Csak egyféleképp: a szövetkezés útján.

Tapasztaljuk, hogy miközben országszerte sürgetően növekszik az igény a gépek használatára, ugyanakkor a gépállomásokat szaporán szidják, hogy nem dolgoznak eleget. Panaszolják, hogy sokat járnak üresen a traktorok, nem az egymás után következő parcellákat szántják fel, kivételeket tesznek egyik vagy másik termelő parcellája között.

Hogyan lehet ezen segíteni? Nagyon tanulságos az igyekezet, ahogyan sokan az egyéni parcellagazdálkodás alapján vélik megoldani ezt a ténylegesen jelentkező és valóban nem könnyen megoldható kérdést. Csak egyet idézek ezek közül. Csanádapácán igen éles hangú gyűlésen fakadtak ki egyéni gazdálkodók a kaszaperi gépállomás ellen. Különösen azt panaszolták, hogy a traktorosok kezdenek kivételeket tenni, s egyik egyéni gazdálkodónak szántanak, a másiknak nem.

Hogy ez milyen komoly kérdés és milyen fejtörést okozott mindazoknak, akik érdekeltek a gépek munkájában, arra kiváló példa Ürmös Mátyás csanádapácai tanácstag javaslata, amit ennek a kérdésnek a megoldására tett. Ő – bizonyára nem csupán a maga fejtörése eredményeképpen, hanem más egyéni gazdálkodókkal is megtárgyalva – a következő megoldást javasolja. Ajánlja, hogy amikor a gépállomás megkezdi a szántást, először is a dűlő sorjában szántsa végig azoknak a földjét, akiknek nincs lovuk vagy csupán egy lovuk van. De, hogy az ilyen elsősorban rászorultak között is ne legyen részrehajlás, a páratlan számú évben kezdje a traktor északon a szántást, a páros számú évben pedig fordítva, illetve nyugaton vagy keleten. Ha ilyen rendben végigszántották a lovatlan és egylovas gazdálkodók földjét, azután kezdjenek hasonló rendben a dűlő sorjában a 2–3 lovas földtulajdonosok földjéhez. Javasolja azt is, hogy ha valaki október 1-je után vett vagy haszonbérelt földet, s dűlőn már elhaladt a traktor, akkor várnia kell mindaddig, amíg a „traktor a végző pontjáról vissza nem fordul, de ezt a lemaradást a földtulajdonos köteles a tanáccsal igazoltatni, hogy miért maradt le a már megkezdett dűlőről". Azt is javasolja, hogy azt a traktoristát, aki ezt a rendet nem tartja be, a legszigorúbban meg kell büntetni.

Vajon megoldható-e így a traktorok jobb kihasználása? Bizonyára a javaslattevők sem gondolják, hogy ilyen szoros rendet, ilyen pontos munkamenetet meg lehet valósítani egymástól teljesen függetlenül gazdálkodó egyéni termelők között. Ilyet ki lehet gondolni, talán határozatba is lehetne hozni, de a gyakorlatban megvalósítani semmiképpen sem lehet. Ellenben ez a javaslat a legelevenebb példa arra, hogy a gépek munkájának gazdaságos és igazságos felhasználására kényszerítően jobb megoldást kell találnunk, mint amilyen ma van gyakorlatban. Ez a megoldás azonban nem valami adminisztratív vagy bürokratikus rend kialakításában található meg, hanem a szövetkezésben, a társulás útján. Egyenesen szólva, ez csak úgy oldható meg, ha a gépek munkáját igénybe vevő gazdálkodók legalább a szövetkezés egyszerűbb formáját kialakítják maguk között: közös

táblába vonják földjeiket, hogy azon a traktor gazdaságosan, mindnyájuk javára sokkal eredményesebben tudjon dolgozni, mint most.

Van egy másik nagyon fontos jelenség is, ami szintén emellett bizonyít, hogy dolgozó parasztságunkban érik a szövetkezés, a társulás gondolata, s nemcsak a jó termelőszövetkezetek buzdító példája nyomán, hanem saját egyéni termelésük szükségszerűen jelentkező követelményei miatt is. Ez pedig a társulás, szövetkezés, egyesületi összefogás legkülönbözőbb törekvéseinek a nagyarányú, szinte általános jelentkezése országszerte. Egymás után hallunk olyan földműves-szövetkezeti közgyűlésekről és igazgatósági ülésekről, ahol a tagok és a földműves-szövetkezeti vezetők a fogyasztási szövetkezeti, illetve kereskedelmi tevékenység mellett sürgetik és kezdeményezik az értékesítő, beszerző és termelési szövetkezeti tevékenység kifejlesztését a földműves-szövetkezetek keretében. Más helyeken pedig a legkülönbözőbb közös társulások, termelőcsoportok jönnek létre rizstermelésre, hagymatermelésre, szőlő-gyümölcs szaporítóanyag termelésére, és a termelés sok más mozzanatának a közös elvégzésére. Ugyancsak erősen buzog az a törekvés, hogy a községi legelőket közös erővel megjavítsák. A szőlő-gyümölcstermelők körében pedig az ország minden részén napról napra sürgetőbben vetik fel valamilyen hegyközségféle társulás létrehozását vagy kezdeményeznek is ilyet. A társulás, szövetkezés valamilyen formájában – nyilván – jobban tudnának gazdálkodni a védekező anyaggal, a termést jobban meg tudnák védeni stb. Végül ideszámíthatjuk azt a széles körű kezdeményezést is, ami a gazdakörök szervezésében nyilvánul meg.

*Mi van e sokféle* formában jelentkező társulási, összefogási törekvés mögött? Annak a világos felismerése, hogy a mezőgazdaság általános fellendítésének időszakában – ami az egyéni gazdálkodók számára is előmozdította gazdálkodásuk fejlesztését – szükségszerű és elkerülhetetlen a társulás, szövetkezés útjára lépni. Szükségszerű azért, s erről mind többen meg is győződnek, hogy a termelés további fellendülése érdekében több gépet használjanak, és közös erővel végezzenek el olyan munkákat, amelyeket az egyéni termelő képtelen elvégezni, legyen még olyan jó gazda vagy még olyan szorgalmas parasztember is.

Végül nagyon figyelemre méltók azok a jelek is, amelyek a termelőszövetkezetek és az egyéni gazdálkodók közös kezdeményezéseiben jelentkeznek. Akárhány olyan példát tudunk, amikor a szövetkezeti tagok és vezetők – összefogva az egyéni gazdálkodókkal – hozzálátnak egy-egy csatorna rendbehozásához, újak megépítéséhez vagy tenyészállatok beállításához. Ilyen kezdeményezések során nem egy helyen azt is tapasztaljuk, hogy az egyéni gazdálkodók szívesen veszik igénybe a termelőszövetkezetek gazdaságában rendelkezésre álló gépeket, berendezéseket, tenyészállatokat.

Ezekből a jelekből világosan felismerhető, hogy a mezőgazdaság általános fellendülésének mai időszakában – s ez az új szakasz fontos eredménye – szélesebben és nagyobb erővel jelentkezik a társulás, a szövetkezés szükségének felismerése, mint bármikor korábban. S hozzá kell tennünk, hogy ez természetes és előre látható volt. Éppen ez az alapja annak, hogy nemcsak politikai elvekből kiindulva hirdetjük kezdettől fogva a szövetkezés útjának egyedüli helyességét, hanem éppen annak a törvényszerűségnek az ismerete alapján, amit most dolgozó parasztságunk a gyakorlatban is mind nagyobb mértékben kezd felismerni.

Mi következik mindebből? *Az új esztendőben érnek a feltételek ahhoz, hogy a mezőgazdasági termelés általános fellendülése útján a szövetkezeti mozgalom új erőre kapjon, új források táplálják termelőszövetkezeti mozgalmunk előrehaladását.* Kiszélesedett a termelőszövetkezeti gazdálkodás útja, s a termelőszövetkezetek további fejlődésének a feltételei is érnek. Növekszik az érdeklődés a III. típusú termelőszövetkezetek iránt is, és a zárszámadás időszakában mind az új termelőszövetkezetek alakítása, mind a belépő tagok száma emelkedett. Emellett dolgozó parasztságunk mind jobban és mind tömegesebben felismeri a különböző termelési társulások szükségességét, és ezért ezen az úton is több irányban kezdeményez.

*Mindezek feljogosítanak* bennünket arra, hogy az új esztendőt biztatónak tekintsük szövetkezeti mozgalmunk kiszélesedése és továbbfejlődése szempontjából is. Alátámasztja ezt termelőszövetkezeteink gazdasági megerősödésének sok fontos és jelentős eredménye, egyéni gazdálkodó dolgozó parasztságunk széles körű törekvése a gépek használatára, a különböző termelési társulások iránti érdeklődés, s végül a mezőgazdaság általános fellendítésének az elmúlt évben elért tényleges eredményei éppen úgy, mint azok az új lehetőségek és távlatok, amelyek a most ránk következő esztendőben megnyílnak mezőgazdaságunk előtt.

Mindez természetesen nem megy magától, s e fejlődés lehetőségeinek és feltételeinek a felsorolása nem maradhat új évi jókívánság. Hogy mindaz, aminek a feltételei érőben vannak, élő valósággá váljék, ahhoz a mezőgazdaság minden irányító szervének, termelőszövetkezeteink vezetőinek és tagjainak az eddiginél eredményesebb munkát kell végezniök. A megoldandó nehéz és bonyolult feladatoknak egész sora áll előttünk, hogy mezőgazdasági termelésünk további fellendítése és ezzel együtt a szövetkezeti mozgalom szélesebb, nagyobb arányú kiterjedése bekövetkezzék. Ezt kell elvégeznünk ahhoz, hogy szövetkezeti mozgalmunk olyan eredményeket érjen el az új esztendőben, amilyet egész mezőgazdaságunk fellendülése szükségessé és lehetővé tesz, s amilyet egész népünk jólétének emelése megkövetel.

# Tízéves szabadságunk*

Most tíz éve annak, hogy a győzelmes felszabadító szovjet hadsereg a német imperializmus utolsó katonáját is kiverte országunk földjéről, és hazánk minden talpalatnyi földjét szabaddá tette.

Tíz esztendeje, hogy örökre vége a magyar nép kizsákmányoló elnyomásának és gyarmati függőségének. Tíz éve, hogy befejezte történelmi pályafutását az a földbirtokos osztály, amely a tőkés országokkal szövetkezve akkor is tudta tartani uralmát, amikor a világ felszabadultabb népei már a szabadabb fejlődés útján haladtak előre. Országunk felszabadulásával lezárult az a történelmi korszak, amikor az ország névleges függetlensége a német imperializmustól való függőségét és az ország félgyarmati függőségét és kifosztását takarta. Felszabadulásunk visszahozhatatlanul véget vetett annak a kornak, amikor városainkban munkanélküliséggel és a tőkés kizsákmányolással küzdött munkásosztályunk, és falvainkat hárommillió koldus munkáért, földért és kenyérért való szakadatlan s szinte reménytelennek látszó küzdelme jellemezte.

Tíz éve, hogy új országot s magunk országát építjük. És az egy évtized több változást hozott történelmünkben, mint bármely más megelőző történelmi korszak. Emlékezzünk csak a legfőbbekre.

A földreform végrehajtásával megsemmisült a földbirtokos uralkodó osztály, s az ország földjének kereken egyharmadát, több mint 600 000 földtelen vagy kis földű dolgozó paraszt kapta birtokába. S az új földön a háborús pusztítás nyomán hihetetlenül rövid idő alatt fellendült a gazdálkodás, a dolgozó parasztságunk szorgalma néhány év alatt helyrehozta mezőgazdaságunk károit.

A felszabadulás nyomán, a felszabadító Szovjetunió szakadatlan segítségével végbement országunkban az a demokratikus átalakulás, amely megnyitotta a fejlődés útját a szocializmus felé. Az egykori ezeréves alkotmány, a népelnyomó jogrendszer, a csendőr, a szolgabíró és a vármegye országa örökre letűnt a történelem porondjáról, s előbb demokratikus köztársaság, majd népköztársaság lettünk, s népköztársaságunk alkotmányával leraktuk új állami életünk alapjait. A munkásosztály egységének megteremtése, a munkásosztály vezetésével a dolgozó parasztsággal való szövetsége megteremtette népi államunk szilárd alapjait, s ezen az alapon mind a helyi tanácsokban, mind az országos állami szervekben a dolgozó nép, a munkásosztály és a parasztság legjobb fiainak a soraiból új állami szervezetet teremtettünk.

A demokratikus átalakulás útján továbbhaladva, megkezdtük a szocializmus alapjainak lerakását, és ma a szocialista építés útján halad előre országunk.

Szocialista iparosításunk a felszabadulás előttihez képest szédületes arányú fejlődést ért el, s nehéziparunk kifejlesztésével ma olyan szocialista ipara van országunknak, amely biztos alapja mind a dolgozó nép életszínvonala emelésének, mind a mezőgazdasági termelés technikai fejlesztésének.

Leraktuk a szocialista mezőgazdaság alapjait. Kiépítettük a gépállomások hálózatát, amelyek immár a gépek hatalmas tömegével szolgálják a mezőgazdaságot, elvégzik a szántás munkájának a legnagyobb részét, az aratás jelentős hányadát, teljes egészében a cséplést és emellett sok más nehéz mezőgazdasági munka elvégzésében is egyre növekvő segítséget nyújtanak. Termelőszövetkezeti mozgalmunk nemcsak elindult a fejlődés útján, hanem mély gyökeret eresztett, s több mint háromezer termelőszövetkezeti gazdaságunk közül ma már nagy részük szilárd alapokon nyugszik, s évről évre többet valósít meg a nagyüzemi szocialista mezőgazdaság előnyeiből. Termőföldünk jelentős hányadán felépült az állami gazdaságok, kísérleti és tangazdaságok hálózata, amelyek nagyobb része már a szocialista nagyüzem mintáját szolgáltatja, s egyrészt mind nagyobb mértékben ellátja az egész mezőgazdasági termelést nemesített vetőmaggal, s egyre javuló teljesítőképességű tenyészállatokkal.

Népünk kulturális életében is forradalmi erejű változás ment végbe. Új életre keltek népi kultúránk legszebb hagyományai, s a marxizmus–leninizmus forrásaiból s a szovjet példa erejéből merítve tudományos életünk, művészetünk, irodalmunk új úton és új módon fejezi ki az egész nép érzését és gondolkozását, szándékát és törekvéseit.

Mindezek az elmúlt évtized eddig elért vívmányai, eddig megtett történelmi utunk eredményei. A tízéves határkő azonban nem megállás, nem az új korszak lezárása, hanem ellenkezőleg, végtelen távlatú fejlődés, állandóan szélesedő út első szakasza. S ezen az úton a szocialista építés további, mind nagyobb lehetőségei és mind nagyobb feladatai állanak előttünk.

Közvetlen kapujába érkeztünk annak, hogy országunkban teljes egészében felépítsük a szocializmust, s a szocialista ipar mellett mezőgazdaságunk is mind nagyobb arányban a szocializmus alapjára épüljön fel. Szoci-

* Szabad Föld, 1955. április 4.

alista iparosításunk előtt az a feladat áll, hogy nehéziparunk szakadatlan továbbfejlesztésével, az ipari termelés arányainak és termelékenységének fokozásával mind több és több terméket adjon, mind a termelés, mind a fogyasztás számára. Mezőgazdaságunk előtt pedig az a kettős, egymástól elválaszthatatlan feladat áll, hogy népünk ellátása, iparunk anyagszükségletének biztosítása érdekében évről évre nagyobb arányban emeljük a termelés színvonalát, s egyidejűleg a termelés további növekedése alapjaként, az önkéntes meggyőződés útján, az elért eredmények továbbfejlesztésével sikerre vigyük a mezőgazdaság szocialista átszervezését.

S mindennek alapjaként ott áll legnagyobb feladatunk: teljes erőnkkel kivenni részünket abból a munkából és harcból, amit a béke megőrzése, a békés fejlődés biztosítása érdekében folytat az emberiség nagyobbik fele a Szovjetunió vezetésével.

Ezekért a célokért küzd és dolgozik ma az ország népe, s abban a felemelő tudatban ünnepli országunk felszabadításának 10. évfordulóját, hogy nem kevés, amit eddig elértünk, s még nagyobb a távlat és a lehetőség, ami előttünk áll. Az eddig elért eredmények biztos alapjaira támaszkodva, bátran és a jövő biztos reményében tekintünk a következő évtized felé.

Mindaz, amit felszabadult országunk tíz év alatt elért, egyben a dolgozó parasztság eredménye, vívmánya és jövőjének alapja is. Hasonlóképpen mindaz, ami előttünk áll, különösen dolgozó parasztságunk számára is az új élet eddig soha nem álmodott nagyszerű távlatait nyitja meg.

Dolgozó parasztságunk a felszabadulás mély és őszinte érzésével hasonlítja össze mai életét a felszabadulás előttivel. Mindenekelőtt birtokába vette ősi jussát, a földet, s e föld birtokában egyrészt egyéni gazdálkodással boldogulhat sokkal jobban, mint korábban bármikor, másrészt pedig megnyílt előtte az új, a közös gazdálkodás útja, a termelés és jólét magasabb foka, s a szabadabb, gazdagabb élet új szintje. Dolgozó parasztságunk igen sok, s köztük soha nem látott új gépet kapott segítségül nehéz termelőmunkája elvégzéséhez. Az ismert régebbi gépek mellett a kombájn, a földforgató eke, a különböző termésbetakarító gépek kezdik megváltoztatni a paraszti munkát, s a munka legnehezebb részét évről évre növekvő arányban leveszik a dolgozó parasztember válláról.

Felszabadulásunk a termelés új módját tette elérhetővé dolgozó parasztságunk számára. Azt az új módját, amely a bizonytalan, kockázatos, s a kizsákmányolásra vezető termelés helyett az igazi haladásnak és a termelés határtalan emelkedésének a módját tette lehetővé, a közös gazdálkodás, a szövetkezeti gazdálkodás formájában. S ugyanez a tíz esztendő igazi felszabadulást, egyenrangú emberséget hozott dolgozó parasztságunk számára. Megnyitotta a szabad fejlődés, a magasabb kultúra útját, egyszóval annak a lehetőségét, hogy a dolgozó parasztság, a falu, a munkásosztályra támaszkodva, vele együtt az ország gazdája lehetett, s együttesen bontakoztathatja ki alkotó erejét mind a termelésben, mind a szellemi kultúrában.

Népünk történelmében először van mindez a jobbágyság hosszú századai, s a kapitalista kizsákmányolás emésztő vergődése és bizonytalansága után.

S a jövő, a következő évtizedek még sokkal többet ígérnek azon az úton, amelyen első évtizedünk alatt haladtunk. Mindenekelőtt a szocializmus teljes megvalósításának a lehetőségét, azt, hogy a mezőgazdasági termelés színvonalát évről évre nagyobb arányban növelhetjük, mind több és több géppel tehetjük könnyebbé és eredményesebbé a termelést, s azt nem embernek ember által való kizsákmányolásával, hanem azon az úton, amelyen minden dolgozó paraszt egyenlően gazdája a termelésnek, élvezője az emelkedő jólétnek és kultúrának. Ezen az úton érheti el dolgozó parasztságunk, hogy verejtékes munkája mind könnyebbé válik a gépek segítsége nyomán, s a könnyebben végzett és nagyobb eredményű termelőmunka nyomán a jólét és kultúra eddig nem ismert szintjét érheti el.

Mindezek után eddig is, a felszabadulás előtt is vágyódott dolgozó parasztságunk. A jobb, szabadabb élet vágya vezette akkor is, amikor a jobbágyfelszabadulásért küzdött a földesurak ellen, akkor is, amikor az agrárszocialista mozgalmak során szembefordult a kizsákmányoló nagybirtokokkal, s akkor is, amikor megmegújuló formában szakadatlanul harcolt a földreformért, a föld birtokáért, amelyet megművelt. De mindez csak vágyakozás és álom volt történelmünk korábbi időszakában, s az apák csak azt hagyhatták fiaikra, hogy egykor eljön az idő, amikor mindez teljesül.

S eljött az az idő, amikor mindez részben már teljesült, részben pedig évről évre nagyobb mértékben teljesülni fog. A termelés határtalan emelése, a munka könnyebbsége, a paraszti élet nagyobb kultúrája és jóléte most már nem vágyakozás és álmodozás többé, mert mindennek a szilárd alapjai le vannak rakva, s elérése a szocialista építés reális feladata, évről évre megvalósított programja népünknek, szocializmust építő államunknak.

A történelmi fejlődés megmásíthatatlan törvénye és semmi erő által meg nem állítható menete most már ez az út egész népünk számára, s benne dolgozó parasztságunk számára is. S ez a jövő olyan alapokra, olyan erőkre épül, amelyeket a történelem az új világ felépítésének legyőzhetetlen erőiként kovácsolt ki. Az a jövő, amely népünk s benne dolgozó parasztságunk előtt áll, a néphatalom szilárd és megdönthetetlen alapjára épül. Arra az

alapra, amelynek megdönthetetlen vezető ereje a munkásosztály: szervezője és útmutató ereje a párt, a kommunisták pártja, s tanítója, példája és baráti segítője a szocializmus nagy hazája, felszabadítónk és barátunk, a nagy Szovjetunió.

Ezek a sziklaszilárd támaszai dolgozó parasztságunk jövőjének is, éppen úgy, mint egész felszabadult népünk jövőjének. Erre épülnek a jövő évtizedek, s ilyen alapokra építve nincs népünknek mitől tartania, nincs olyan nehézség, nincs olyan veszély, amelyet le nem küzdenénk, amelyen keresztül sikerrel nem tudnánk előrehaladni.

Mindezek felemelő tudatában ünnepel felszabadult népünk, s ünnepel dolgozó parasztságunk is. Együtt ünnepelnek velünk barátaink, nagy felszabadítónk, a szovjet nép, a többi népi demokráciák. Nem lehet senki dolgozó népünk soraiban, nincs országunknak egyetlen faluja sem, hogy felszabadulásunk tízéves ünnepe ne a felszabadulás felemelő érzésével törne fel az emberek szívében. Az a biztos tudat tölti el ma népünket, hogy a felszabadulásunk előtti idő többet soha nem térhet vissza, s amit egy évtized alatt elértünk és megkezdtünk, azt a további évtizedek új meg új eredményekkel, sikerekkel, fogják tetézni felszabadult és szocializmust építő országunkban.

# Felszólalás az 1955. évi állami költségvetés, a költségvetésről és az 1954. évi költségvetés végrehajtásáról szóló jelentés törvényjavaslatának tárgyalásán az Országgyűlés 18. ülésén*

1955. április 21.

*Tisztelt Országgyűlés!*

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége és a minisztertanács 1953. decemberi határozata a mezőgazdasági termelés fejlesztésére azt a célt tűzte ki, hogy dolgozó népünk életszínvonalának emelése érdekében a mezőgazdasági termelés minden fontosabb területén harcot kell indítani a több termés, a nagyobb hozam eléréséért. A mezőgazdasági termelés hozamának nagyarányú emelése egyben azt is jelenti, amint ezt a III. kongresszus és a központi vezetőség határozatai világosan leszögezték, hogy tovább kell erősítenünk mezőgazdaságunk szocialista szektorát, és a termelőszövetkezeti mozgalom kiszélesítésével, elsősorban meglévő termelőszövetkezeteink gazdálkodásának erősítése útján tovább kell fejlesztenünk mezőgazdaságunk szocialista átszervezését. Mezőgazdaságunk előtt tehát ez a két alapvető feladat állt az 1954. évi költségvetési évben, amelynek zárszámadását most az országgyűlés tárgyalja, és ugyanez a két egymástól elválaszthatatlan célkitűzés határozza meg 1955. évi munkánkat is, s ennek szolgálatában áll az a költségvetés, amelyet egyidejűleg most tárgyal az országgyűlés.

Mezőgazdaságunknak e két nagy feladata teljesítéséért természetesen elsősorban és közvetlenül azok az állami szervek felelősek, amelyek akár országosan, akár helyileg a mezőgazdasági termelést és ezen belül a termelőszövetkezeti gazdaságok fejlesztését irányítják. Mindkettő egyaránt nagy és bonyolult feladat és a mezőgazdasági szervekre súlyos felelősséget ró.

Népköztársaságunk ennek megfelelően messzemenően gondoskodott az elmúlt évben és gondoskodik az ez évi költségvetésben is azokról az anyagi eszközökről, amelyek alátámasztják, lehetővé teszik e feladatok teljesítését.

Azt is meg kell azonban állapítanunk, hogy a mezőgazdaságot irányító állami szervek munkája nem kielégítő, nem szolgálták olyan eredményességgel e nagy feladatok teljesítését, mint ahogy azt a párt, az országgyűlés és a kormány határozatai megkövetelték volna, s annak arányában sem, amilyen nagy anyagi eszközöket fordított népgazdaságunk az elmúlt esztendőben a mezőgazdaság fejlesztésére. Különösen súlyosan kell megítélnünk azt, hogy mezőgazdasági igazgatási szerveink – éppen úgy, mint a mezőgazdaság fejlesztését vagy magát a mezőgazdasági termelést szolgáló vállalatok – rendkívül drágán termeltek, sem anyag-, sem pénzgazdálkodásukban nem érvényesült kellően az önköltség csökkentésének, általában a takarékosságnak az alapvető követelménye.

Tisztelt Országgyűlés! A mezőgazdasági termelés általános fellendítésének, a hozamok nagyarányú emelésének mind a termelőszövetkezetekben, mind az egyéni gazdálkodóknál különösen fontos tényezője az általános mezőgazdasági igazgatás munkája, amelyet a helyi tanácsok mezőgazdasági szakigazgatási szervei végeznek. A tanácstörvény s ennek alapján a mezőgazdasági szakirányítási szervezet többirányú egyszerűsítése nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a tanácsi szervek mezőgazdasági munkája kezd gyorsabb, eredményesebb lenni, és valamelyest csökken az a bürokratikus huzavona, amelyet mind itt az országgyűlésben, mind a legkülönbözőbb tanácskozások fórumain olyan sokszor – s őszintén be kell vallani – jogosan felvetettek mind képviselőtársaim, mind más felelős párt- és állami funkcionáriusok.

Az 1954. évi költségvetési esztendőben még igen nagy létszámmal dolgoztak a mezőgazdasági szervek. S ugyanakkor mellettük sok területen a tanácsokon kívül közvetlenül a minisztérium által irányított mezőgazdasági szervek is ellátták a mezőgazdasági igazgatás, illetve a termelés sok feladatát. Ez a felduzzadt, nagy létszámú apparátus már arányainál fogva is előidézte azt, hogy a termelés közvetlen előmozdítása helyett sok esetben a papirosintézkedések tömege duzzadt fel, s a hosszú ideig tartó bürokratikus huzavona hatalmasodott el a mezőgazdasági szakirányításban. Ezek a tapasztalatok vezettek arra, hogy részben a tanácstörvény alapján, részben az egyéb területen is szükségessé vált racionalizálási intézkedésekkel gyökeresen igyekszünk változtatni ezen a helyzeten.

Két legfőbb törekvés irányítja ezeket az intézkedéseket. Az egyik: az érdemi ügyintézés decentralizálása, az alsóbb szervek felelősségének növelése, s egyidejűleg a túlfejlesztett központi szervek állandó és aprólékos beavatkozásának csökkentése, a másik pedig: az egész mezőgazdasági irányító szervezet létszámának, kereteinek

* Országgyűlés Naplója, Budapest, 1955. 813–824.

szükítése s ezzel az ügyintézés egyszerüsítése, gyorsabbá tétele. A mezőgazdasági szakirányításnak ilyen irányú egyszerüsítése és javítása az elmúlt év második felében kezdődött el, és az év első negyedében folytatódott. Ennek eredményeként az 1955. évi költségvetésben már jelentős megtakarítással tudjuk ellátni a mezőgazdasági szakirányítást, s minden feltétele megvan annak, hogy ennek megfelelően nem rosszabbul, hanem gyorsabban, kevesebb bürokráciával, s végeredményben eredményesebben végezzük ezt a munkát. Különösen fontos feltétele ennek az, hogy a minisztérium szervezete – amely néhány évvel ezelőtt még körülbelül mai feladatai keretében több mint 2000-es létszámmal működött – az 1955. évi költségvetésben már alig több mint ezres létszámmal dolgozik.

A mezőgazdaság általános irányító szerveinek munkája mellett különösen fontos, hogy külön-külön az egyes termelési feladatokat is minél célszerűbb és minél bürokráciamentesebben dolgozó szervezettel lássuk el. E téren is számos egyszerüsítésre volt szükség, szem előtt tartva azt az alapvető célt, hogy minél gyorsabban és hatásosabban segítsük elő a mezőgazdasági termelés fejlesztését.

A növénytermelés terén különösen fontos feladat a minőségi vetőmagellátás kiszélesítése annak érdekében, hogy legfontosabb növényeink termelésében minél jobb termőképességű, nemesített vetőmagot bocsássunk termelőink rendelkezésére. Ebben a munkában a vetőmag-gazdálkodásnak és a vetőmag minőségi ellenőrzésének szervei több év óta működnek mai formájukban és lényegében beváltak. Súlyos hibák voltak azonban azon a téren, hogy a minőségi vetőmagellátás, a vetőmagvak cseréje nem elég gyorsan és túl sok szállítási költséggel történt, s a minőség ellen is merültek fel olykor kifogások. Mindamellett évről évre nagyobb mennyiségű és részben mind jobb minőségű vetőmagot adunk ki a termelésbe.

Különösen ki kell emelnem e tekintetben azt a munkát, amely a kukoricatermés fokozása érdekében éppen most folyik: a heterózis kukorica vetőmagcseréjét. A korábbi évek nemesítő és elszaporító munkájával ez évben már elértük, hogy a vetésterület mintegy 10 százalékán tudunk az eddig ismert kukoricafajtáknál mintegy 15 százalékkal biztosan többet termő heterózis kukorica-vetőmagot a termelők rendelkezésére bocsátani. Ezzel azonban nem akarom azt mondani, hogy mind a kukorica-vetőmag, mind pedig különösen a kenyérgabona, a lucerna és egyéb fontos, növényeink vetőmagtermesztésében és felújításában kielégítő lenne a helyzet. Korántsem az! Egyik legfontosabb további feladatunk, hogy az eddiginél sokkal nagyobb mértékben azoknak a legfőbb növényeknek a vetőmagját állítsák elő kísérleti gazdaságaink és állami gazdaságaink, amelyekre egész növénytermelésünk emelése szempontjából népgazdaságunknak különösen szüksége van. A legfontosabbak ezek közül: a kenyérgabona-, a kukorica- és a lucernamag termesztése. A másik legfőbb teendő pedig, hogy az így előállított magvakat kifogástalan minőségben, jól tisztítva, az eddiginél egyszerűbben és gyorsabban s főleg olcsóbban bocsássuk az egyes termelők rendelkezésére, olyan fajtákban, amelyek az egyes tájak termelési viszonyainak megfelelnek.

Növénytermelésünk másik alapvetően fontos kérdése a talajerő fokozása és a bevált talajjavítási módszerek minél szélesebb körű alkalmazása. Erre a célra népgazdaságunk igen nagy anyagi erőket fordít, s ezeket nem mindig használjuk fel a leggazdaságosabban. Műtrágyagyártásunk évről évre igen nagy arányokban növekszik, ami mellett még a műtrágya-behozatal is jelentős tételekkel szerepel. Hasonlóképpen talajjavító gépek és anyagok évről évre nagyobb mennyiségben állnak rendelkezésünkre. A következőkben az a legfőbb feladatunk, hogy elsősorban fokozzuk és javítsuk a mezőgazdaságban termelődő szerves trágya mennyiségét és minőségét, valamint ennek helyes alkalmazását, és emellett különösen gondosan és gazdaságosan használjuk fel az ipari termelés és a behozatal adta lehetőségeket mind gépekben, mind anyagokban.

A korábbi években viszonylag kevéssé gondoskodtunk a növénytermelésünk eredményességét károsító kártevők hatásos leküzdéséről. E tekintetben az elmúlt év döntő fordulatot jelentett. A növényegészségügy céljaira a növényvédő állomások keretében hatalmas gépparkokat állítottunk be, és többszörösére emeltük a növényvédelmünkre fordított anyagok mennyiségét is. Ez 1955-ben tovább növekedett. A növénytermelés hozamainak fokozása és a veszteségek minél kisebbre csökkentése azt követeli, hogy növényvédelmünk sokkal hatásosabban működjék. E téren igen nagy feladataink vannak. A mind nagyobb területen elterjedő amerikai burgonyabogár, valamint a fehér szövőlepke különösen veszélyes kártevésein kívül egész sereg más kártevőtől kell óvni egész növénytermelésünket, ezen belül külön gonddal kertészeti termelésünket, gyümölcsfáinkat és szőlőinket, ami különösen bonyolult és körültekintő munkát követel nemcsak a termelőktől, hanem az ezzel foglalkozó szakszervektől is. Mindenesetre megállapíthatjuk, hogy mind szervezetileg, mind anyagi felszerelésben, mind pedig pénzösszegekkel a feladat súlyához képest gondoskodik költségvetésünk növénytermelésünk védelméről. Növényvédelmi szakszerveinknek és az ezeket irányító mezőgazdasági vezető szerveknek a feladata, hogy e nagy áldozattal megteremtett hálózat eredményesen teljesítse is kötelességét.

Az állattenyésztés terén különösen a szarvasmarha-tenyésztés képezi a mezőgazdasági irányító szervek gondját, miután a decemberi határozat után is állattenyésztésünknek ez az ága fejlődik legkevésbé, sőt a tehénlétszámban kisebb visszaesés tapasztalható. A takarmánytermés fokozásán túl, amely egész állattenyésztésünk alapja, számos nagyon fontos olyan állattenyésztési feladat van, amelyre költségvetésünk is ez évben nagyobb gondot fordít, mint az elmúlt években. Ki kell emelnem elsősorban azt az intézkedést, amelyet a legelőgazdál-

kodás megjavítása érdekében hozott a minisztertanács, és ami ez évi költségvetésünkben már ennek megfelelően szerepel.

A törvényerejű rendelet és a minisztertanács határozatának megjelenése óta eltelt aránylag rövid idő alatt is megállapíthatjuk, hogy ezt a rendelkezést mind a helyi állami, illetve tanácsi szervek, mind maga a dolgozó parasztság igen kedvezően fogadta és már eddig is figyelemre méltó lendület tapasztalható mind a legelőgazdálkodás megjavításában, mind az apaállatok gondozásában. A helyi tanácsok és a földművelésügyi minisztérium feladata most az, hogy ez a kezdeti lendület tovább folytatódjék, és már ebben az évben sokkal jobb karba kerüljenek a legelők, és megszűnjenek azok a panaszok, amelyeket az elmúlt évben még nem egy községben hallhattunk az apaállatok tartása miatt.

Állattenyésztésünk fejlesztésének alapfeltétele, hogy legjobb minőségű állataink minél nagyobb számban megbízható és pontos törzskönyvezésbe kerüljenek. Ebben a tekintetben az elmúlt évi munka még nem volt kielégítő. Éppen ezért a tapasztalt hibák kiküszöbölése érdekében egységes megyei szervezetbe fogtuk össze a járási törzskönyvezőket és törzsállattenyésztő állomásokat, hogy közvetlenül a megyei tanács, illetve a megyei mezőgazdasági igazgatóság irányításával mind a törzskönyvezés megbízhatósága, mind az ezzel kapcsolatos tenyésztői munka magasabb színvonalra emelkedjék. Ezt az intézkedést is rövid ideje tettük, de máris úgy tapasztaljuk, hogy igen kedvezően fogadták az érintett állattenyésztők és a szakigazgatási szervezet is. Minden remény megvan tehát arra, hogy ezzel a lépéssel jelentősen emelni tudjuk a törzskönyvezés színvonalát és ezen keresztül állattenyésztésünk, különösen szarvasmarha-tenyésztésünk fejlesztését.

Az állattenyésztés hozamainak növelése és állatállományunk fejlesztése tekintetében különösen fontos tevékenységeket lát el az állategészségügyi szervezet. A már több éve működő állami állatorvosi szolgálat és az 1953. nyarától kezdve bevezetett ingyenes állatorvosi szolgálat e téren már igen figyelemre méltó eredményeket ért el. A korábbi években sikeresen leküzdötte állategészségügyi szervezetünk a száj- és körömfájás kártételeit, az elmúlt évben, valamint az év első negyedében pedig nem kisebb eredményt ért el, mint hogy az igen súlyos károkat okozó baromfipestist először, mióta hazánkban fellépett, teljesen megszüntettük. Emellett teljesen visszaszorítottuk a sertéspestist, annyira, hogy gyakorlatilag jelenleg ez is megszűntnek tekinthető. Ezenkívül eredményesen halad a brucellózis, valamint a tuberkulózis kártételeinek elszigetelése is.

A mezőgazdasági termelés fellendítésének kiemelkedően fontos eszköze a mezőgazdasági tudomány, a kísérleti kutató munka és azok eredményeinek legszélesebb körű elterjesztése. Államunk igen nagy anyagi áldozatokat hoz azért, hogy mezőgazdasági kutatásunkat mind magasabb színvonalra emelje. A kutatási eredmények nem is lebecsülendőek. Azonban igen komoly gyengesége mezőgazdasági kísérletügyünknek, hogy az eredmények lassan terjednek az egész mezőgazdaság gyakorlatában. E téren mulasztás terheli magukat a kutatókat is, akik néhány tiszteletre méltó kivételtől eltekintve, nem fáradoznak eléggé azon, hogy kutatási eredményeik széles körben elterjedjenek, másfelől pedig mezőgazdasági irányító szerveinket, amelyek nem fordítanak elég gondot arra, hogy állandóan terjesszék, ismertessék a nagyobb hozamokat biztosító, fejlettebb, újabb termelési eljárásokat, akár az élenjáró szovjet mezőgazdaság gyakorlatából ismerjük meg azokat, akár saját kutatásunk bocsátja a termelés rendelkezésére.

A mezőgazdasági szakpropaganda egyik leghatásosabb módja a mezőgazdasági kiállítás. Az elmúlt évi kiállítás szép sikerrel zárult és hatásai mind az állattenyésztésben, mind a növénytermesztésben tapasztalhatók. Ezért ez év őszén is megrendezzük az Országos Mezőgazdasági Kiállítást, és ennek anyagi feltételeit a költségvetés biztosítja.

A mezőgazdasági szakoktatás az elmúlt évben továbbfejlődött. Az ez évi költségvetés is gondoskodik a további fejlesztés anyagi feltételeiről. E téren is az a cél vezet bennünket, hogy a továbbiakban ne az oktatás kereteit szélesítsük, hanem minden erőnkkel az oktatás színvonalát emeljük, különösen olyan irányban, hogy a gyakorlat számára minél jobban képzett szakembereket bocsássanak ki az iskolák. E téren kritikával kell illetnünk a korábbi évek mezőgazdasági szakoktatási munkáját, egyrészt azért, mert az egyetemi felső fokú oktatást túlságosan specializáltuk, és ezzel a gyakorlati gazdálkodás különböző munkahelyein sok esetben nehézséggel küzdenek az új szakemberek, másrészt pedig azért, mert túlságosan kiszélesítettük és szintén túlspecializáltuk a mezőgazdasági technikumi oktatást, aminek eredményeképpen a mezőgazdasági technikumot végzett fiatal szakemberek sok esetben nehezen találják meg helyüket a termelés gyakorlatában.

Ezekből a tapasztalatokból azt a következtetést szűrtük le, s már az elmúlt évben lépéseket is tettünk ez irányban, hogy mind a felsőoktatásban, mind a középfokú oktatásban kevésbé kell specializálni, s emellett a technikumi oktatás kereteit bizonyos mértékben szűkíteni kell a leggyakorlatibb szakembereket képző kétéves szakiskolák javára.

Tisztelt Országgyűlés! A mezőgazdasági termelés hozamainak általános növelése mellett a másik nagy feladat – a mezőgazdasági szervek munkájának központi kérdése – termelőszövetkezeteink gazdálkodásának fejlesztése és ezen keresztül a termelőszövetkezeti mozgalom kiszélesítése. A központi vezetőség márciusi határozata óta eredményesen folyik a harc a termelőszövetkezetek lebecsülése, elszigetelése ellen, s ennek alapján máris igen nagy lendület tapasztalható termelőszövetkezeti mozgalmunkban, egyrészt olyan irányban, hogy a termelőszövetkezetek gazdálkodása jelentősen javul, s mind a téli tervezés és a tavaszi munkára való felkészü-

lés, mind a tavaszi munkák idején a termelőszövetkezetek nagy többsége már messze elölhaladt ezen a tavaszon az egyéni gazdálkodók előtt, s minden remény megvan arra, hogy termelési eredményeink ez évben már minden téren és nagyobb arányban fogják bizonyítani a nagyüzemi gazdálkodás fölényét az egyéni parcellagazdálkodással szemben. De tapasztalható a termelőszövetkezeti mozgalom fellendülése olyan irányban is, hogy az egyénileg gazdálkodók más szemmel néznek a termelőszövetkezetekre, mint az elmúlt másfél év alatt, s ez az érdeklődés abban is megnyilvánul, hogy nem kevesen léptek be a termelőszövetkezetekbe ennek az évnek a tavaszán.

Az 1955. évi költségvetés még fokozottabban, mint az elmúlt évben, sokoldalúan elősegíti a szövetkezeti gazdálkodás fejlesztését, s magának a termelőszövetkezeti mozgalomnak a kiszélesítését. Ezt szolgálják közvetlenül azok az összegek, amelyeket a termelőszövetkezetek támogatására irányoz elő a költségvetés. De emellett a költségvetés szinte minden tétele elsősorban a termelőszövetkezeti gazdálkodást szolgálja. Így a legkülönbözőbb termelési célok fedezetéül szolgáló összegek elsősorban a termelőszövetkezetek gazdálkodását segítik, valamint az oktatásban is külön figyelmet fordítunk a termelőszövetkezeti oktatásra, s a termelőszövetkezeti elnökök eddig is működő tanfolyama mellett az évben már szélesebb körben készítjük elő a termelőszövetkezeti vezetők rövid téli tanfolyamát.

Mind az 1954. évi, de még inkább az 1955. évi költségvetés az előbbiek mellett számos termelési, adó- és beadási kedvezményen kívül igen jelentős hitelösszegekkel is gondoskodik arról, hogy a már meglévő és a jövőben alakuló szövetkezetek számára biztosítsuk eredményes közös gazdálkodásuk kezdeti előfeltételeit. Mindezek a jelentős anyagi eszközök természetesen csak akkor szolgálják valóban a szövetkezeti gazdaságok erősödését, termelésük emelkedését, ha a mezőgazdaságot irányító szervek, a tanácsi és a központi szervek valóban legelső feladatuknak tekintik a szövetkezetek fejlesztését, s az erre a célra rendelkezésre bocsátott eszközöket gazdaságosan és eredményesen használják fel.

E tekintetben az elmúlt évben számos komoly hibát kellett megállapítanunk. Sok helyen elhanyagolták a termelőszövetkezeteket, s azzal a jelszóval, hogy nem szabad az irányítás adminisztratív módszereivel zaklatni a termelőszövetkezeteket, sok olyan termelőszövetkezetet is sorsára hagytak, amelyet pedig nagyon gondos, körültekintő segítséggel kellett volna erősíteni, fejleszteni. Örömmel állapíthatjuk meg, hogy e téren a központi vezetőség márciusi határozata óta gyökeres fordulat következett be. Helyi szerveink szinte versengenek abban, hogy a termelőszövetkezetek helyzetét elemezzék, vizsgálják, a szükséges intézkedéseket kidolgozzák, és azokat egymás után meg is valósítsák. E tekintetben sok kitűnő kezdeményezést tapasztalhattunk mind a megyei, mind a községi és járási tanácsok egész munkájában és ezen belül a mezőgazdasági szervek tevékenységében.

A szép kezdeti lendülettel azonban még nem elégedhetünk meg. E lelkes kezdeményezések és vállalások sikerét az dönti el, hogy a meglévő termelőszövetkezetek milyen termelési eredményeket érnek el mind növénytermelésünkben, s hogy ennek nyomán hogyan győződhetnek meg az egyéni gazdálkodók a szövetkezeti gazdálkodás fölényéről, hogyan lépnek be a megerősödött meglévő termelőszövetkezetekbe, és hogyan alakulnak új, egészséges és kezdetben is sikeres gazdálkodó termelőszövetkezetek.

Mezőgazdaságunk szocialista fejlesztését különösen hivatottak szolgálni a gépállomások, amelyekre népköztársaságunk mind az elmúlt évben, mind ez évben igen nagy összeget fordít. Az 1955-ös költségvetési évben nagy arányban tovább növekszik gépállomásaink gépi felszerelése, 3355 új traktorral, ezen belül 1043 Univerzál traktorral növeljük gépállomásaink gépparkját, és ezek mellett számos olyan munkagépet adunk gépállomásainknak, amelyek a korábbi években csak mutatóban voltak ott.

Igen nagy jelentőségű új rendszert vezettünk be az elmúlt költségvetési évben a gépállomásokon azzal, hogy a gépállomások által kiszolgált termelőszövetkezetekbe a gépállomások kötelékébe tartozó mezőgazdászokat állítottuk be. Az eddig eltelt nem hosszú idő tapasztalata az, hogy sok helyen mind a termelőszövetkezetek, mind a gépállomások részéről nem értették meg eléggé a gépállomási mezőgazdászok feladatait, s emiatt munkájuk nem is volt elég hatásos. Az is hozzájárult ehhez, hogy a hálózat gyors kiépítése során több helyen nem megfelelő szakképzettségű vagy éppen politikailag nemkívánatos elemek kerültek e fontos posztokra. A kezdeti nehézségek és zavarok után azonban ma már nyugodtan elmondhatjuk, hogy ez a rendszer bevált, és a gépállomások termelőszövetkezeti mezőgazdászai mind nagyobb arányban dolgoznak eredményesen.

A gépállomások munkája – amint azt mind a termelőszövetkezetek, mind az egyéni gazdálkodók, mind a tanácsi szervek többször megállapítják – sok tekintetben javult. Ma már kevesebb a panasz a gépi munka minőségére, és ez év tavaszán igen dicséretes erőfeszítést fejtenek ki a gépállomások annak érdekében, hogy a meglévő gépeikkel a kukorica négyzetes művelését nagy területen elvégezzék. Mindez azonban még csak kezdeti eredmény, s ezzel még távolról sem lehetünk megelégedve. Mind az alapvető mezőgazdasági munkák elvégzésében, mind különösen a fejlettebb gépi módszerek alkalmazásában nagyon sokat kell fejlődnie a gépállomásoknak.

A négyzetes kukoricavetés érdekében kifejtett mostani munkájuk biztató jel, amelyet tovább kell folytatni a kapálás időszakában a kombájnok, aratógépek, tarlóhántást végző gépek és egyéb, főleg betakarítógépek munkájában.

Egy vonatkozásban pedig különösen fontos és sürgős teendőink vannak: ez pedig a termelékenység növelése és az önköltség csökkentése. Gépállomásaink igen drágán dolgoznak, önköltségük nem csökken megfelelő arányban, s különösen laza a pénz- és anyaggazdálkodás, valamint a nép vagyonának megóvása a gépállomásokon. E tekintetben meg kell állapítanunk, hogy mindezek a súlyos megállapítások, amelyeket a központi vezetőség általában tett, fokozottan érvényesek a gépállomásokra. Ennek megfelelően fokozott erőfeszítésre van szükség, hogy ezeket kiküszöbölhessük.

Ez év első negyedében, mint az elmúlt évben is, már tettünk néhány komoly intézkedést ennek érdekében, s ezek hatása részben máris jelentkezik. Így a gépállomások könyvelését és adminisztrációját fejlesztettük, szorosabbá tettük a gépek és eszközök nyilvántartását és számadásuk ellenőrzését, és ezenkívül a traktorbrigádok többségében megfelelő színvonalú külön elszámolót állítottunk be, akiknek feladata egyrészt a teljesítmények ellenőrzése, másrészt a brigád anyagi eszközeivel való gazdálkodás számontartása és ellenőrzése.

Tisztelt Országgyűlés! Gépállomásaink ma már rendelkeznek olyan gépi erővel, emellett a gépállomási és tanácsi mezőgazdasági szervezetben van annyi képzett szakemberünk – és nem utolsósorban termelőszövetkezeti vezetőinknek és az egész tagságnak van már annyi tapasztalata –, hogy a termelőszövetkezeti gazdaságok nagyüzemi lehetőségeit sokoldalúan, nagyarányúan és az eddigit messze meghaladó mértékben valóra váltsuk. Termelőszövetkezeteinkben minden lehetősége megvan annak, hogy nagy többségük gyors ütemben fejlett, szocialista nagyüzemmé fejlődjék, és tömegesen elérje azt a szintet, ahová már több száz élen járó termelőszövetkezetünk eljutott, és már ebben az évben egész termelőszövetkezeti gazdálkodásunk jóval túlszárnyalja az egyéni gazdálkodók termelési eredményeit. Ezért a mezőgazdaság minden irányító szervének az most a legfőbb kötelessége, hogy a termelőszövetkezeti gazdaságokat hozzásegítse reálisan meglévő nagyüzemi adottságaik teljes kiaknázásához, s érjék el, hogy a termelőszövetkezetek minden téren kimagasló termelési eredményeket mutathassanak fel.

Mi szükséges ehhez? Mindenekelőtt az, hogy mind a tanácsi mezőgazdasági szervek, mind a gépállomások sokoldalúan erősítsék a közös gazdálkodás nagyüzemi alapjait. Tehát terjedjen ki figyelmük a szövetkezeti gazdaságok talajerő-utánpótlására, helyes vetési arányaira, a munkaerő biztosítására, a háztáji gazdaság fejlesztésére, s különösen arra, hogy a közös állatállományt, ezen belül is elsősorban a szarvasmarha-állományt, mind növendékek felnevelésével, mind vásárlások útján, s az új tagok állatainak bevitelével a lehető leggyorsabban gyarapítsák. Különösen terjedjen ki figyelmük arra, hogy a népgazdaságilag különösen fontos és a termelőszövetkezet jövedelmezősége szempontjából is leghasznosabb termelési ágakat kiemelkedő gonddal fejlesszék. Legfontosabb ezek közül – a kenyérgabona mellett – a kukoricatermelés minél nagyobb területen való kiterjesztése és a terméshozam minden lehető eszközzel való fokozása, továbbá a szövetkezeti tehenészet tejtermelésének a növelése, s nem utolsósorban a szerződéses növények gondos megtermelése.

Ha így dolgoznak a mezőgazdasági irányító szervek a szövetkezeti gazdálkodás megerősítésén, fejlesztésén, semmi kétség nem fér hozzá, hogy már ez évben minden termelőszövetkezetben az egyénieket jóval meghaladó termelési eredményeket lehet elérni.

Tisztelt Országgyűlés! A mezőgazdaság fejlesztésére vonatkozó nagy jelentőségű határozatok, a központi vezetőség júniusi határozata, s utána a párt és a kormány együttes mezőgazdaságfejlesztési határozata, majd a III. kongresszus útmutató határozatai, végül a központi vezetőség márciusi határozata nyomán sok olyan intézkedést hajtottunk végre a mezőgazdaságban, amelyek közvetlenül és hatékonyan szolgálják mind a termelés általános fejlesztését, mind a szövetkezeti gazdálkodás erősítését és kiszélesítését. Ezek nyomán sok biztató jel mutat arra, hogy mezőgazdaságunk ez évi eredményei jobbak lesznek a múlt évinél. A múlt év őszén eddig el nem ért arányban teljesítettük az őszi mélyszántás tervét, s kedvező időjárási viszonyok mellett időben történt őszi kenyérgabona-vetésünk nagy része, bár súlyos lemaradás mutatkozott meg abban, hogy kenyérgabona-vetésünk nem érte el a tervezett mennyiséget. Nem volt kedvezőtlen a téli időjárás sem, részben azzal, hogy a nagyobb hidegek időszakában hótakaró fedte a vetéseket, részben azzal, hogy az idei téli csapadék meghaladta a korábbi évek átlagát. Ugyancsak nem szenvedtek vetéseink számottevő károsodást sem a tavaszi vizektől, sem növényi vagy állati kártevőktől. Mind e kedvező körülmények igen biztatók a tekintetben, hogy ez évben jó termésre számíthassunk. Sajnos a tavaszi időjárás nem kedvezett. A késői kitavaszodás erősen hátráltatta a tavaszi munkák megkezdését, emiatt késett a tavaszi kalászosok elvetése, és emiatt nem tudtuk tavaszi búzavetéssel sem pótolni az őszi kenyérgabona-vetés hiányait, másrészt pedig a szokatlan hideg tavaszi időjárás, valamint a most is folytatódó hajnali fagyok nagymértékben hátráltatják a növényzet fejlődésének megindulását. Különösebb kárt ez a szokatlanul hideg tavaszi időjárás – a barack- és cseresznyetermést nem számítva – még nem idézett elő, azonban mindenesetre nem segíti elő, hanem nehezíti a jó termés elérését. Azt azonban előre látjuk, hogy a szokatlanul hideg tavaszi időjárás kedvezőtlen kihatásait leküzdhetjük a következő időszakban.

Ez évi termésünk sikere még a kezünkben van, és a mezőgazdaságnak dolgozóinak a további munkáján múlik, hogy mekkora termést tudunk az idén betakarítani. Ennek tudatában kell hogy felelősséget érezzen a mezőgazdaság minden dolgozója, és ennek megfelelően tegyen meg minden tőle telhetőt.

Így van ez már az őszi kenyérgabona termését illetően is, bár a naptári idő már előrehaladott, vetéseink viszont még eléggé hátra vannak a fejlődésben. A kedvező őszi vetés és az elég jól áttelelt növényállomány alap-

ján a késői kitavaszodás ellenére is számíthatunk jó gabonatermésre, ha mindent megteszünk őszi vetéseink tavaszi munkái terén. A legfőbb e tekintetben, hogy mindenütt fokozott figyelemmel végezzék el a vetések tavaszi ápolását, és számítva a gyomok nagyobb arányú jelentkezésére, felkészüljenek a gyomirtásra. Ehhez nagy segítséget nyújt, hogy jelentős területen – csaknem negyedmillió holdon – tudunk már vegyszeres gyomirtást alkalmazni. Vetéseink nagyobb részén azonban még rá kell készülni, hogy kézi gyomirtást végezzenek minden olyan veszedelmes gyomnövény kiirtására, amely különösen csökkentené a termést. Emellett a készletekhez képest mindenütt alkalmazzák a fejtrágyázást, ahol csak lehetőség van arra. A nagyobb kenyérgabona-termésért folytatott harc következő fejezete pedig a betakarítás lesz, s már most kezdeni kell készülni arra, hogy a betakarításkor minél kevesebb legyen a veszteség, és minden megtermett szem a zsákba kerüljön.

Tavaszi vetésnövényeink terméseredménye természetesen még inkább kezünkben van. Kiemelkedő jelentőségű ezek között a kukorica, amelynek a termelésére országunkban különösen kedvező adottságok vannak, s egész dolgozó parasztságunk ért is a kukorica termesztéséhez. Most arra van szükség, hogy a nagyobb termés elérésének minden célravezető útját-módját teljes mértékben alkalmazzuk, és feltétlenül biztosítsuk, hogy ez évben nagy kukoricatermést takarítsunk be. Az őszi-téli előfeltételek kedvezőek. A kukoricaföldek nagy része őszi szántást kapott, a trágyázás elég jelentős volt, a talajnedvesség is jelentékenyen nagyobb, mint az átlagos. a siker most azon múlik, hogy már a vetés előtti talaj-előkészítésben, a vetés végrehajtásában, s legfőképpen a növényápolásban minden lehetőt megtegyünk a termés növelése érdekében. Kiemelkedő jelentősége van e tekintetben annak, hogy minden rendelkezésünkre álló heterózis kukorica-vetőmagot elvessünk, ami már egymagában mintegy 15 százalékos termésnövekedést jelent az ilyen vetőmaggal vetett területen. Ezenkívül annak, hogy elsősorban a termelőszövetkezeti gazdaságokban és az állami gazdaságokban, de az egyénileg termelőknél is minél nagyobb területen vessék és műveljék négyzetesen a kukoricát. Ehhez most már – ha még nem is nagy számban – gépeink is vannak. Emellett azonban kézi munkával is törekedjenek négyzetes vetésre mindenütt, mert ami munkatöbbletet kíván ilyen módon az ültetés, az bőven megtérül a kapálás időszakában, amikor elsősorban a gépállomások gépeivel, de lókapával is keresztbe-hosszába gyorsan többszöri kapálást lehet adni a kukoricának.

Hasonló lehetőségeink vannak a burgonyatermés növelése érdekében is. A burgonyánál is minél nagyobb arányban érdemes alkalmazni az ennél a növénynél még kevéssé ismert négyzetes fészkes ültetést. Ennél a növénynél szintén nagyarányú munkaerő-megtakarítással és a termés növelésével jár ez a módszer.

Előre kell látnunk, hogy a késői kitavaszodás folyamán erősen összetorlódnak a tavaszi munkák, és mire a burgonya, kukorica, napraforgó és egyéb tavaszi növények vetése befejeződik, máris nyakunkon lesz az első sarabolás, kapálás munkája a cukorrépánál és sorra a többi növénynél is. Ezért előrelátó szervezéssel, a munka jó beosztásával kell mindenütt már most felkészülni arra, hogy ebben a rohammunkában ne a gyomok kerekedjenek felül. Ez évben sokkal kedvezőbb feltételeink vannak arra, hogy bármilyen mértékben összesűrűsödő növényápolási munkával is megbirkózzunk. Az a több ezer Univerzál traktor és kultivátor, ami gépállomásaink rendelkezésére áll, olyan erő, amit ha helyesen használunk fel, nem lehet olyan helyzet, nem lehet olyan időjárás, hogy sikeresen ne tudjuk elvégezni minden növénynél a kapálást.

Ennek a sikere a mezőgazdasági irányító szerveken, döntően a gépállomások dolgozóin, mezőgazdászain, traktorosain múlik, és természetesen a termelőszövetkezetek minden tagján és minden egyéni gazdálkodón is. A mezőgazdasági irányító szerveknek az a kötelességük, hogy a munka helyes megtervezésével és jó szervezésével irányítsák ezt a munkát és különösen erélyesen és operatív módon segítsenek ott, ahol a munka kezdene lemaradni.

Ha kedvező időjárási viszonyok mellett is joggal azt mondhatjuk, hogy a termés döntően a növényápoláson, a kapáláson és a talajerőpótláson múlik, úgy most kétszeresen igaz ez. Éppen ezért a mezőgazdaság minden dolgozója, akár a minisztériumban, akár a helyi szerveknél, akár közvetlenül a termelésben dolgozik, kétszeresen felelős most egész népünknek azért, hogy megsokszorozott erővel végezze munkáját, használjon ki minden munkájára alkalmas időt, hogy az elvégzendő munkákkal semmit nem késlekedve, minél több kedvező feltételt teremtse meg a jó termésnek. Népköztársaságunk állama a költségvetésben és a népgazdasági tervekben minden lehetőt megadott mezőgazdasági termelésünk fejlesztése érdekében, most rajtunk a sor, hogy minden erőnket latba vetve teljesítsük azt, amit egész dolgozó népünk joggal elvár tőlünk: minden eddiginél jobb munkát kell végeznünk és ennek eredményeként minden körülmények között jó termést kell betakarítanunk.

Kérem a költségvetés elfogadását.

# A mezőgazdaság állami irányítása*

I. *Az állami irányítás jellege*
1. A szocialista állami irányítás jellege a mezőgazdaságban az átmenet időszakában.
államigazgatás – operatív gazd.-i vezetés
szocialista átszervezés –, kettős feladat
2. *Az áll.-i gazd.-okban:* össznépi tulajdon – állami váll.
a./ áll.-i terv – tervkötelezettség
b./ irányító szervek: min., tanácson kívül.
„min.-i ipar" – min.-i mezőg."
ÁGM – egyéb min.
c./ az igazg.-i felelősség: egyéni vezetés
3. *Gépáll.* össznépi tulajdon – helyes áll.-i váll.
a./ áll.-i gépüzem – váll.-i jelleg
b./ ezenkívül: mezőg. irányító szerv – 2 vonal
műszaki – mezőg.-i
c./ irányító szerv: FM – megyei tanács
d./ az igazg. egyéni vezetése váll.-i típusú
4. *Tsz.* szöv.-i tulajdon – szöv.-i demokrácia
a./ a tervkötelezettség: áll.-i terv és közgyűlés
b./ az áll.-i irányítás módszerei: államigazg.
áll.-i szakirányítás
c./ áll.-i támogatás
d./ tsz. vezetés: elnök – közgyűlés – mezőgazdász
5. *Egyéniek:* az áll.-i irányítás – tervszerű befolyásolás
a./ államigazg. egyes term. és szakir. is
gab. vetés, betakarítás
b./ befolyásolás: szerződés

II. *Az állami irányítás szervei*
1. *Minisztérium:*
a./ áll.-i gazd.-ok vonalán: mint az ipari szerv
b./ *Tsz. egyéni:* terv, termelésirányítás
áll. igazgatás
tsz. fejlesztés
c./ *Közvetlen min.-i szervek:* vetőmag
tenyészállat
kut. int.-ek
2. *Megyei tanács VB:* – mezőg.-i igazg.: *kettős irányítás*
ezen belül gépáll.-i igazgatás
a./ *megyei feladatkörök*
j.-i irányítási gépáll.-i felügyelet
közvetlen: gépáll., üzemi ir. törzskönyvelés
oktatás
b./ *szakmai szerv:* név., áll., tu. szerv, keresk. terv-stat.
3. *Járási tanács VB:* mezőg. oszt. kettős irány
a./ járási oszt. – gépáll
b./ járási oszt. – tsz.
c./ községi irányítás – egyéniek.
d./ főagr., főáll. , tsz. szer., terv.
4. *Községi tanács VB.:*
kettős ir. – mezőg. e. a. – ... agr.
Leg. Biz. – apaállatok
áll.-i tart. földek
közös VB – tsz. – gépáll.
5. *Gépáll.-ok:* mezőg. szakirányítás,
a./ a szakir. területe: ..., áll. , ...
b./ mezőgazdászok.

III. *Az állami irányítás módszerei, eszközei*
1. Terv – új tervezési módszer
2. Nyilvántartás – jelentés – statisztika
3. Utasítás – rendelet – határozat
4. Szakpropaganda – szakoktatás
5. Központosítás – decentralizálás
6. Bürokrácia – ap. gazd.-i szerv. munka

* Kézirat. 1955. augusztus 30. (fakszimile.)

# Alkotó vita a mezőgazdaság irányelveiről*

A második ötéves terv irányelveiről szóló vita mind szélesebb körre terjed ki, és nemcsak a hozzászólók száma növekszik, hanem az észrevételek és javaslatok jelentősége is mind nagyobb. A vita során különösen széles körű és élénk az érdeklődés a mezőgazdasági fejlesztés kérdései iránt. A mezőgazdasággal kapcsolatban írásban tett észrevételek száma már több százra növekedett, és sok ezer felszólalás hangzott el a különböző helyeken megtartott vitákban is.

Komoly figyelmet érdemel, hogy az irányelveknek mely részeit vitatja vagy egészíti ki a legtöbb hozzászólás. A hozzászólások arányában szám szerint a gépesítés kérdésében hangzott el eddig a legtöbb észrevétel. Csaknem ugyanilyen arányban foglalkoznak a hozzászólások a termelőszövetkezetek, s általában a szocialista átszervezés és a termésemelés összefüggéseivel, és megközelítően hasonló arányban a termelés táji specializálásával, országunk speciális kultúrái kérdéseivel. Ezeket követően a legtöbb hozzászólás a talajerő fokozására és a takarmánybázis növelésére irányul. A legsokoldalúbban vitatott kérdéseken kívül nem kevés hozzászólás foglalkozik a vízgazdálkodás, árvízvédelem és öntözés kérdéseivel, a mezőgazdasági szállítások problémáival, továbbá a vetőmag-gazdálkodás, az építkezések, a mezőgazdasági bérezés kérdéseivel és több mezőgazdasági szervezési, igazgatási problémával, valamint a szakoktatás és a kutatás feladataival.

Azzal az alapkérdéssel, hogy a mezőgazdasági termelés 27 százalékos emelése megalapozott és reális-e, szám szerint kevés hozzászólás foglalkozik, ezek azonban mind figyelemre méltóak. Lényegében *kétféle vélemény* tükröződik az e kérdéshez fűzött hozzászólásokban. Az egyik vélemény – s ez többségében a nem mezőgazdasági területen dolgozók véleménye – az, hogy a 27 százalékos emelés nem túlzott, ellenkezőleg igen szerény és feltétlenül teljesíthető, sőt túlteljesíthető. A másik vélemény – ez pedig elsősorban azok véleménye, akik a mezőgazdaságban dolgoznak – az, hogy a tervezett termésemelés szintén elérhető, de csak abban az esetben, ha egyfelől a termelés anyagi, technikai feltételeit megteremtjük, olyan mértékben, ahogy azt a terv előirányozza, másfelől pedig javul a mezőgazdasági termelés szervezettsége, a növekszik a dolgozók érdekeltsége a termelésben.

Nem nehéz megítélni, hogy mindkét vélemény alapjában helyes, és a kérdés reális megítéléséről tanúskodik. Az és szilárd meggyőződésem is az, hogy a *27 százalékos szintemelés nem túlzott, ellenkezőleg teljesen reális, sőt túl is teljesíthető, de csak akkor, ha ennek mind objektív, mind szubjektív feltételeit olyan mértékben megteremtjük, ahogyan azt a terv előirányzatai magukban foglalják.* Meg kell jegyezni, hogy sokan nem értik pontosan, mit fejez ki a 27 százalék. Ezért nem árt újból ráirányítani a figyelmet arra, hogy a 27 százalék nem az 1960-as év egyévi termelési előirányzatát fejezi ki az 1955. évhez viszonyítva, hanem az első ötéves terv öt évének *összesített* termelési értékéhez viszonyítva mutatja a mezőgazdasági össztermeknek a növelését a második ötéves terv öt éve alatt.

A termelés fejlesztésének technikai, anyagi feltételei között első helyen szerepel a hozzászólásokban a *gépesítés*. Aligha tévedünk, ha úgy ítéljük, hogy a gépesítés iránt megnyilvánuló különösen nagy érdeklődésben a mezőgazdaság új technikája iránti igény fejeződik ki. Mind a mezőgazdaságban dolgozók, mind a más területeken foglalkozók helyesen juttatják kifejezésre azt az egyöntetű nézetüket, hogy a második ötéves terv időszakában mezőgazdasági termelésünk műszaki színvonalát nagy arányban emelni kell, és elsősorban a gépesítés segítségével új technikát kell a mezőgazdaságban meghonosítani. A hozzászólások nagy többsége kritikai jellegű. Sokan több munkagépet követelnek, általában sürgetik a gépek minőségének javítását, könnyebb, olcsóbb, tartósabb gépet kívánnak, és a gépek jobb kihasználását szorgalmazzák. Nem véletlen azonban, hogy a kritikai megjegyzések egyben növekvő igényt és növekvő bizalmat is kifejeznek gépgyártásunk és a gépek használata iránt. Nincs a hozzászólások között egy sem, amely kételkednék abban, hogy a tervben kitűzött gépesítési arányt gépgyártásunk képes teljesíteni, mezőgazdaságunk pedig képes fel is használni ezeket a gépeket.

Figyelemre méltó, hogy igen sok észrevétel hangzik el a *gépállomásokkal kapcsolatban.* Ebben a kérdésben kétféle nézet jut kifejezésre. Bár számos elismerést olvashatunk a gépállomások munkáját illetően, egyben nagyobb igényeket is támasztanak a hozzászólók a gépállomások munkája iránt. Több hozzászóló sürgeti például, hogy a gépállomások új feladatokat is lássanak el a mezőgazdasági építkezésben a talajjavítás és a növényvédelem gépi munkáiban, valamint a termelőszövetkezetek gépeinek javításában. A másik oldalról viszont igen figyelemre méltó észrevételek és javaslatok sürgetik azt, hogy a termelőszövetkezetek saját kezelésükben több gépet használhassanak, mint eddig. Rendkívül erőteljesen hangoztatják például azt, hogy a szövetkezeteknek

* Szabad Nép, 1956. május 27.

több szállítógépük legyen, és univerzális traktort is tarthassanak üzemben, főleg szállítási munkákra. Ez a kívánság kétségtelenül figyelemre méltó, és az a véleményem, hogy megoldását nagyon komolyan fontolóra kell venni.

Viszonylag sok hozzászólás foglalkozik a termelés területi specializálásával, az egyes tájak különleges kultúrájának fejlesztésével. Legtöbben a szőlő- és gyümölcstermelés nagyobb arányú fejlesztését, valamint az olyan helyi kultúrák erősítését szorgalmazzák, mint a szegedi paprika, a makói hagyma vagy a szabolcsi alma. Figyelmet érdemel azonban az is, hogy új területek fejlesztését is javasolják: például a zalai olajvidéken zöldségtermelő körzetek kialakítását. Nézetem szerint a termelés területi és üzemi szakosítását még nem tisztáztuk eléggé, pedig ebben még nagy tartalékaink vannak. Sürgető feladat, hogy ezt mielőbb feldolgozzuk és termelésünk hasznára fordítsuk.

Igen figyelemre méltó és hasznos javaslatok szólnak a talajerő fokozásáról, a trágyázás növeléséről és javításáról. A hozzászólók általában igen súlyosnak ítélik országunk talajerőhelyzetét, és a legtöbb borúlátás az erről szóló levelekből érződik. Ennek ellenére számos figyelemre méltó javaslatot tesznek, s ezek egy része a gyakorlatban is használhatónak látszik. Kevés szó esik viszont a műtrágyázásról, bár helyeselve a tervet, többen megemlítik a műtrágyagyártás fokozását – alig foglalkoznak azonban a műtrágya helyes használásával. Ennek az oka nyilvánvalóan az, hogy a mi mezőgazdaságunk eddigi gyakorlatában részint nagyon kismértékű volt a műtrágya használata, részint a használat kérdése nem eléggé tisztázódott. De az is hozzájárul a kisebb érdeklődéshez, hogy sem tavaly, sem most tavasszal nem tudtunk elegendő műtrágyát adni a termelőknek. *A hozzászólások ilyen jellege komoly figyelmeztetés arra, hogy mind a műtrágyagyártás, mind a műtrágyahasználat nagyarányú javítását egyik legfontosabb és legtöbb erőfeszítést kívánó feladatunknak kell tekintenünk.* Szerintem a mezőgazdasági termelés növelésének ez a legfőbb tényezője a terv időszakában, s még távolról sem tettünk meg mindent, amire viszonyaink között képesek vagyunk.

Igen sok és szintén aggodalmat kifejező megjegyzés szól a takarmánybázis növeléséről, a takarmánytermelés fejlesztéséről. Igen jelentős hozzászólások foglalkoznak azzal is, hogy a takarmánytermő területet növelni kellene a kenyérgabona rovására. Néhány hozzászóló a takarmánybehozatal kérdését is felveti.

Kétségtelen, hogy a takarmánykérdés a mezőgazdasági terv legkritikusabb pontja, és véleményem szerint ez a másik nagy feladat, amire különösen nagy figyelmet kell fordítani mind a takarmánytermés növelése, mind leggazdaságosabb felhasználása terén. A kérdés azonban másfelől országunk kenyérgabona-problémájával függ össze. Ezt illetően viszont megoszlik a hozzászólók véleménye abban, hogy helyes-e nekünk a kenyérgabona-szükséglet feltétlen megteremtését tűznünk ki célul, vagy szűkebbre szorítva a kenyérgabona-területet, érdemes lenne azzal is számolni, hogy kisebb termés esetén kenyérgabonát hoznánk be olyan termékek ellenében, amelyeket mezőgazdaságunk, főleg a takarmánytermés növelésével tudna produkálni. Ez a kérdés mind a szocialista üzemek vezetőit – a termelőszövetkezeti elnököket, állami gazdasági igazgatókat –, mind az egyéni gazdálkodókat különösen erősen foglalkoztatja. Ez teljesen érthető, hiszen a jelenlegi kenyérgabona-terület bevetése valóban igen komoly nehézségekkel jár egy-egy üzem termelésében, s a viszonylag nagyarányú kötelező kenyérgabona-terület vagy a takarmánynövények, vagy egyes ipari és kereskedelmi növények termelését szorítja háttérbe. Ugyanakkor azonban nem számolnak eléggé a hozzászólók azzal a népgazdasági szükséglettel, hogy mind országunk belső gazdálkodásában, mind a baráti országok nemzetközi együttműködésében fontos követelmény, hogy országunk kenyérgabona-szükségletét biztosítani tudjuk, s ezt a követelményt mezőgazdaságunknak teljesítenie kell.

A hozzászólások között kiemelkedő arányban szerepelnek a termelőszövetkezetekre, valamint a szocialista átszervezés és a termésnövelés összefüggésére vonatkozó észrevételek.

Figyelemre méltó, hogy igen sok hozzászólás foglalkozik a termelőszövetkezetek belső életével. Ezek között többen a termelőszövetkezeti tagok öregségi biztosítását, az előlegkérdést, a termelőszövetkezeti tagok lakásáról való gondoskodását, a termelőszövetkezeti demokrácia és a háztáji föld kérdését vetik fel, valamint azt, hogy milyen nagyságú termelőszövetkezetben legsikeresebb a gazdálkodás. A termésmennyiség tervezett növelése érdekében többen javasolják, hogy javítsuk meg a termelőszövetkezetek fejlesztésének eddigi módszereit. Különösen az önkéntesség szigorú betartását, a fokozatosság erőteljesebb érvényesítését, valamint a közös gazdálkodás anyagi-technikai feltételeiről való nagyobb mérvű gondoskodást hangoztatják. Nyilvánvalóan helyesek ezek az észrevételek, s ha az ötéves terv irányelvei nem is fejtik ki részletesen ezeket az elveket, mind a XX. kongresszus irányelveiből, mind pártunk és kormányunk politikájából szükségszerűen következik, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom egészséges fejlődésének ez az útja.

Elgondolkoztató, hogy elég kevés hozzászólás érkezik egyéni gazdákról. A megbeszélések során elhangzott észrevételek alapján megállapítható, hogy az egyéni gazdálkodók is igen élénk érdeklődéssel és bizakodó várakozással követik a terv vitáját. A várakozó érdeklődés mögött pedig az a vélemény húzódik meg, hogy általában lehetségesnek tartják mind a termelés tervezett fejlesztését, mind a szövetkezeti szervezés helyesebb, ered-

ményesebb módszereit, még elég sok rossz tapasztalat tartja vissza őket attól, hogy e tekintetben határozottan és fenntartás nélkül kifejezzék helyeslésüket.

A hozzászólások és a javaslatok általában komoly felelősségérzetről és önálló gondolkozásról tesznek bizonyságot. Elég kevés az olyan javaslat, amely teljesen ötletszerű, s nem végiggondolt intézkedéseket ajánl. *A hozzászólások nagy többsége alkotó módon és az irányelvek alapvető helyeslésével, komoly és figyelemre méltó kritikát fejez ki, és sok megszívlelendő javaslatot vet fel.*

A vita még nem zárult le, s még nem is bontakozott ki teljesen. A XX. kongresszus termékenyítő hatása, a központi vezetőség és a minisztertanács számos gyakorlati intézkedése és elvi elhatározása kétségtelenül fejleszti és mélyíti a terv megvitatását, és mindez végeredményben az elfogadásra kerülő terv javítását, fejlesztését eredményezi majd. Az észrevételek és a javaslatok sok megvitatást kívánnak még, számos közülük nem is lesz elfogadható. Örvendetes és komoly eredmény azonban már eddig is, hogy ilyen nagy méretekben s ilyen komolysággal megindult a vita, nyilvánvaló jeléül annak, hogy népünk nemcsak magáénak akarja érezni a tervet, hanem a dolgozók legszélesebb köre részt is akar venni mind kialakításában, mind megvalósításában.

# Gazdasági helyzetismertetés*

A KV júliusban hozott határozatai magukért beszélnek.

Első hallásra vagy olvasásra mindenki megértette a lényegüket – és általános helyeslés, bizakodás, növekvő bizalom követte a megértést.

Mégis újra meg újra vissza kell térnünk a határozatokra, beszélnünk kell róla kétféleképp is.

1. hogy állandóan napirenden tartsuk, naponta észbe vegyük: hogyan váltjuk tettekre, mit tettünk már eddig, mit kell ezután,

2. hogy helyesen értsük, alkotóan bátran alkalmazzuk az élet minden vonatkozásában

Ezért kíséri olyan nagy érdeklődés és figyelem a gyűléseket, amelyeken erről van szó. A párt és kormány vezetői: gyűlésein sok ezren; figyelem, bensőséges kapcsolat *élővé válik a szocialista demokrácia.*

Ugyanez: pártszervezetek
népfrontbizottságok
tanácsok
országgyűlés

munkásosztály – dolgozó parasztság –, értelmiség legszélesebb köreiben így van ez.

Felpezsdülés, bizakodás és mind jobban kibontakozó munkalendület.

Máris másképpen dolgoznak az emberek. A K. V. tagjaitól miniszterektől, képviselőktől kezdve a termelő munkában dolgozó tömegekig

az üzemekben, a tsz-ekben, a községi, járási, megyei tanácsokban, a munkahelyeken.

Csak egy példát: az idei gabonabetakarítás, nem csináltunk

bürokratikus intézkedéseket, jelentéseket: keresztek számát stb. S mi a helyzet? Nem tudjuk, hány keresztünk volt – korábban se –,

de látjuk, hogy megy a munka

az aratás kezdést – mégis jókor kezdték

... – mégis 142 /122/

*Erről az élő gyakorlati munkáról, a határozatok tetté válásáról akarok beszélni. E határozatok megteremtették, tisztábbá tették az alkotó munka légkörét s a szocialista demokrácia alapján megsokszorozták a párt, az állam és a nép erejét.*

Dogmák és központi sablonok helyett milliók esze, tapasztalata és felelősségérzete

Én a *mezőgazdaság, állami élet, államigazgatás, tanácsok* köréből *és a népfrontról* figyelemmel Hajdú megye és Debrecen viszonyaira.

I.

*A mezőgazdaság programja:* általános fellendülés a termelésben, elsősorban a szocialista gazdaságok erősítése, kiterjedése, de az egyéniek is.

/27%/ Nem 55 >< 60

hanem *1950–54 >< 1956–60* között

A fő útjai ennek *belterjes irányban* több és jobb munkával többet ugyanarról a területről: gépi és kézi

Ezért a közös nagyüzemi gazdasággal elsősorban.

Vegyük Hajdú megyét: 132 000 mezőgazdasági dolgozó (kereső) *950 000* kat. holdon

Eleget termelünk? Korántsem. Keveset, s ez is sokszor bizonytalan, tavaly a rizs, most a kukorica. Itt különösen döntő: *belterjes irányban.*

1. *Öntözés* most 27 000 kh. – 1960: 54 000 kh. Ehhez berendezések a II. ötéves tervben: Több mint 100 mill. az öntözésre. Új nagy művek Keleti-, Nyugati-főcsatorna, Nagyiváni tározó 370 mill. Ft.

Biztosan halad a munka – meg Keleti-főcsatorna

De a további: öntözött kultúra, rizs, takarmány, gépek mellett több munka és nagyobb termés

2. *Vízrendezés – talajjavítás*

Többszöröse *az első ötéves* tervnek

szik, rét, legelő stb.

* Debreceni előadás kézzel írt vázlata. 1956. augusztus 16. EFB 2965.

3. *Állattenyésztés – szarvasmarha különösen*
Itt Hajdúban nagy erőfeszítés kell.
Mt-nál a múlt hetekben
jó tenyészállatokat behozni
a legeltetési bizottságokat fejleszteni
apaállatok – mesterséges megtermékenyítés
Törzstenyészetek.
a selejtezési – forgalmi szabályok egyszerűsítése – javítása.
*Trágyázás:* nagyobb gabonamennyiség és egyéb termény – kevesebb területen
4. *A mezőgazdasági termékek feldolgozása, értékesebbé tétele*
*Nagyon elszakítottuk a termeléstől, mert javítunk rajta – ötéves terv...*
földműves-szövetkezeti mozgalom
szakcsoportok – egyszerűbb társulások
helyi – községi – városi üzemek és a tsz-ek:
Mindehhez anyagi technikai feltételek, berendezések,
beruházások – erőnkhöz képest
általában kétszerese az I. ötéves tervnek, de műtrágya, gép – többszörös
*Ez azonban még nem elég: anyagi érdekeltség jövedelmezőség – egyéni – tsz egyaránt*
Ez is a II. ötéves terv programjában.
*Adó – beadás*
Vannak komoly panaszok, emiatt.
Több okból /1/ helytelen végrehajtás
/2/ általános rendelkezésekben is hiba olykor
*Ezért javítani kell*
az irány:
igazságos fejlesztés – az eljárás törvényes egyszerűsítése,
központi szervek és helyi szervek
E közterhek természetesen nem szüntethetők meg, de el akarjuk érni, hogy sokkal könnyebb
igazságos elosztás – egyszerűbb eljárás
a termelés növekedése ellenére nem növekvően a nagyobb mennyiséget jövedelmező áron szerződéssel.
(6 000 – nem marad, 25 000 – nem marad, teljes fejadag), ahol elemi kár, ott külön méltányos segítség.
Ahol a szűk termés miatt – *ott foglalkozzunk vele*
*Eddig mit tettünk?*
mert ... jövedelemadó – helyesbítések
MT felhatalmazás a PM-nek
a beadási tételek arányosítása a jövő évre a mezőgazdasági tervezés egyszerűsítése
Szerződés kiszélesítése – feltételek javítása, ahol hiba
szarvasmarha,
sertés,
rizs,
a szabad piaci forgalomnál-e
ahol lehet
*a kenyérgabonánál sajnos nem,*
de készítjük elő, hogy mielőbb műtrágya, termés, tartalék, vetőmag – ezt tudunk adni

II.
*A tsz-ek*
Támogatjuk az egész mezőgazdaságot, de különösen a termelőszövetkezetet
a K. V. határozata – II. ötéves terv
Egész sora az intézkedéseknek.
Csak kettő
1. tsz-törvény az év végére
teljesen gazdái legyenek
helyes állami igazgatás stb.
2. A sürgős intézkedések, amiket a K. V. – a *MT a jövő* héten anyag, építkezés, építőanyag *szállítás,* gépek vas.
de ugyanakkor az egyszerűbb társ.-ok is – fmsz. is és a hegyközségek is.

3. Tsz-ek – egyéni gazdák viszonya

*tagosítása*
törvényesség
megegyezés
kártalanítás

A tsz-ek közül sokan eddig is megmutatták: Földesi Rákóczi
Nádudvari Vörös Csillag
Hajdúböszörményi Vörös Csillag.

Ezután könnyebb lesz, gyorsabban halad gazdaságunk erősödése.
Egyidejűleg növekedésük is.

III.

*Az államigazgatás fejlesztése*

*Mit jelent a racionalizálás?*

Korábban: létszámcsökkentés
átszervezés

Nem ez a lényege!

Hanem: *a szocialista demokrácia fokozott megvalósítása, fejlesztése az államigazgatásban.*

Ehhez:

1. *Törvények*

a K. V. határozat: „állami, társadalmi életünk valamennyi területen" minden állampolgár számára érthető törvények, jogszabályok, hogy meg is tartsák.

*Az Országgyűlés hat. programja ez évben*
államigazgatási eljárás
büntető int.-ek a IM-ben
tsz. törvény – öregségi biztosítás
PTK
Területrendezés

Elmélet – gyakorlat – jogászok – képviselők

2. *Területrendezés*

Nem kis nehézségekkel jár, de szükséges, nagyobb egységek, megyék, járások, nagyobb színvonalú helyi vezetés, nagyobb hatáskör.

Pl. Hajdú–Bihar megye tapasztalatai

3. *Hatáskörök decentralizálása és*

pontos, törvényes meghatározása
minisztériumból a megyébe
megyéből járásra
község – város is
a bürokrácia a sok panasz

} Ennek szervezeti kihatásai *is*

főleg e két forrásból: *a törvényesség szigorú rendje,* a hatáskörök pontos betartása,
*Példa:* falusi,
küldöttség: villany
házhely
rend stb.

*Eddig is:* a tanácsi pénzgazd. költs.
a tervezés,
a beruházások.

Mindezek következménye lesz a *bürokrácia csökkenése*
*a törvényesség szigorú rendje*
és kisebb apparátus.

De fokozatosan, körültekintés, a kikerülőkről gondoskodás – átmenet termelő munkába
s *az apparátus jobb legyen*
*a legjobb szakemberek*
*a kipróbált, fejlődő*
*munkás paraszt káderek*

*Befejezésül:*

*a Független Népfront*

Ez is fejl. – új vonások – K. V. határozata

Korábban:

pártkoalíció

Ezen a fokon túlfejlődtünk. Ma a párt vezetésével egységesen De ennek a szervezeti formái, módszerei még nem fejlődtek ki. Most kell ezt! kialakítani

*Mi a lényege?*

*Kommunisták és párton kívüliek politikai szervezete, politikai mozgalma, a munkásosztály és a többi dolgozó osztályok szövetsége* (dolgozó parasztság)

*a munkásosztály és pártja vezetésével*

*Közös célért – a szocializmusért*

Tehát kommunisták – korábbi kisgazdapártiak

parasztpártiak

párton kívüliek

együtt azon az alapon, hogy egyetértenek, együttdolgoznak. Ezen az alapon kell most fejleszteni a NF-mozgalmat

*A bizalom:* a programban, a határozatokban

a választott szervekben

a tettekben, amelyek sorra megvalósulnak.

Kétség? Csalódtak olykor?

most *nem fognak* – Párt és állami vezetés bízik a helyi szervekben, a dolgozókban

*Együttes erővel pedig megvalósítjuk!*

# A politikai helyzetről, a mezőgazdaság átalakításáról és a közigazgatás egyszerűsítéséről*

A KV határozatai hosszú időre utat mutatnak előre szocialista építésünk útján: a *II. ötéves terv* ennek az időszaknak a gazdaságpolitikája, gazdasági feladatai. A *szocialista demokrácia* politikai programja pedig a szocialista építés egész történeti korszakának az elve és törvénye.

Ez a politika új légkört teremtett szocialista építésünk számára, új alkotó erőket hívott életre s egyben *hatalmas munkaprogramot* jelent: a párt és az állami vezetés, a helyi: megyei, járási, városi, községi vezetés általában egész gazdasági, kulturális, politikai életünk számára.

Ez a munkaprogram egyfelől lelkesítő, nagyszerű feladatokat állít elénk, másfelől: komoly, nehéz nagy erőfeszítést kívánó kérdések megoldását követeli, ami időt, türelmet, nagy munkát és ingadozás nélküli következetességet kíván: kijavítani, ami helytelen volt; fejleszteni, ami jó tapasztalatunk; megoldani, aminek a megoldását elmulasztottuk, és megtalálni a fejlődésünk során felmerülő új kérdések nyitját.
*Mindehhez* a párt megújuló ereje és igazi egysége, a párt és az állami vezetés következetessége, a munkásosztály és a dolgozó parasztság adja meg a szilárd, biztos alapot.

Július 21. óta alig több mint egy hónap telt el, de a munkaprogram megvalósítása már teljes erővel megkezdődött és a további teendők előkészítése is teljes erővel folyik. Nyugodtan mondhatom: ma többet és jobban dolgozunk. Elég, ha csak néhányra emlékeztetek:

Az *országgyűlés* munkája: beszámolók,
MT munkája: ügyrend
a *törvényesség* erősítése – képviselők munkája a rehabilitációk
*Az államigazgatás egyszerűsítése,* javítása, a tanácsok költségvetése, pénzgazdálkodása, a tervezés egyszerűsítése.
*Számos gazdasági kérdés:* a fiatalok foglalkoztatása,
a lakásügy rendezése,
egyes bérrendezések,
a szövetkezeti fejlesztés.

Az irodalom és a kultúra egészséges fejlesztésének a feltételei – fokozatosan stb.
Nem kétséges azonban, hogy nagyon sok további teendő, számos nagy és nehéz kérdés ezután.
Ezek közül én két területről kívánok beszélni
a mezőgazdaság fejlesztése
és
az államigazgatás egyszerűsítése, javítása.

*A mezőgazdasági fejlesztés*
*II. ötéves tervünk:* általános fellendítés,
a szocialista átszervezés előbbrevitele,
27% – a két ötév átlagában
*Ez nagy, de nem lehetetlen feladat:* földünk, népünk hozzáértése, szorgalma, népgazdasági feltételei.
1. *Egyéni gazdaságok* – többség, – az ő termelésük el nem hanyagolható.
*Szerződések:* állattenyésztési, ipari.
*Termelési anyag – eszköz – műtrágya beszerzés*
*Műtrágya ez évben:* a terv nem teljesült, de növekszik
*Vetőmag*
*Talajjavítás – vízrendezés*
*Anyagi érdekeltség:* az irány: a többlettermeléssel nem növelni a terhelést – adóbeadás –, ellenben növelni a kedvező áron való állami felvásárlást.
Mindez *életszínvonal emelkedés,* hozzá a kulturális, egészségügyi szolgáltatások
2. Mégsem állítjuk, hogy az egyéni gazd. útján a II. ötéves tervben és azután – a szükséges mezőgazdasági fejlődés elérhető. Ellenkezőleg: csak korlátozottan és bizonyos határig. Teljesen megoldani, nagyarányú fejlődés csak a szövetkezeti mozgalom fejlesztésével, a nagyüzemi gazdaságban.

* Beszédvázlat kézirata. Kaposvár, 1956. augusztus 26. EFB 2950.

De itt is van megoldani, helyrehozni való. Ezért a K. V. határozata alapján a MT. nagyjel. hat., ami rövidesen nyilvánosságra kerül.

A mezőgazdasági szövetkezeti mozgalom fejlesztéséről van szó egész szélességében.

*a/ Mindenekelőtt a tsz-erősítés.* Ez a legfőbb, de nem egyedül és kizárólagosan. – fmsz. – egyszerű társulások

(1) a *belépő tagok* által bevitt vagyon elszámolása, épület, szőlő stb.

(2) *földjáradék* – adólevonás nélkül

(3) Az *építkezés:* anyagbeszerzés meggyorsítása
új anyagok – vasváz
építőbrigád – iparosok
a beruházási, építkezési, hitelfolyósítási eljárás egyszerűsítése

(4) A *tsz. erdői* a volt egyénit vissza a tsz-nek
erdő és fahasználat-juttatás, viszont a régi erdőjogok ... továbbra is, egyénileg

(5) *Szállítóeszköz* további teherautó vásárlás
újként: Úniverzál traktor-pótkocsi

(6) Szállítási ... csökkenés – 50 km.
saját elárusítóhelyre

(7) *Feldolgozás-értékesítés – kiszélesítése*
saját termék eladása

(8) *Hitelrendezés* – régi hitelek
újak

(9) prémiumrendezés – közgyűlés

(10) tsz öregségi ... elv, int. megoldás 1957 I/1-vel
előkészítés
vita –

(11) Előkészületben a tsz törvény

Mindez önálló gazd., saját kezdeményezés
szövetkezeti demokrácia
a tagoké maguké
a beavatkozások, bürokr. ... csökkentése, megszorítása

*b/* fmsz. mozg. – egyszerű társulások
a tszcs-t bátrabban, de a legszélesebb szövetkezeti mozgalom az fmsz.

Eddig csak beszerző-értékesítő..., most sokkal erősebben a mezőgazdasági termelés felé.

Ilyen hagyományai a felszabadulás után.

(1) *Egyszerű termelői társulások:* alkalmi szakcsoportok
*ez az fmsz*-ben

(2) *Szakszövetkezet* – Szövosz – kötelékben
beszerzés-értékesítés-feldolgozás

(3) *Jogok és kedvezmények* feldolgozás-értékesítés, berendezés, beadás stb.

II.

*Az államigazgatás fejlődése*

A mi államunk – Alkotmány – tanácstörvény, de a gyakorlatban Bürokrácia.

Ezért rac. – egyszerűsítés.

Mi ennek a lényege? Nem az átszervezés és a létszámcsökkentés *a szocialista demokrácia fejlesztése az államigazgatásban az egyszerűbb, jobb államigazgatás kialakítása.*

Ezt bővebben

1. *Decentralizálás* – hatáskörök levitele. Sok tennivaló – túlzott központosítás: tervezés, pénzügyek, anyaggazdálkodás
minisztérium – megye
megye – járás
járás – község

Kis községek egyesítése? Egyelőre nem. Ez hosszabb előkészítés. Más országok.

2. *A Tanács VB – szakigazgatás*
Kettős alárend. – ütközés

A mi rendszerünkben:
a/ *Tanács VB:* ált. helyi irányítás, összehangolás – tervezés – költségvetés

b/ *Szakigazgatás:* az intő, eljáró hatóság, ezt felül a Minisztérium Min. felelős

c/ A *tanácsok önállósága* (1) a *tanács* – a hat. szerv

(2) a VB és a szakig. – végrehajtó szervek

3. *A törvényes eljárás*

A törvényesség: büntetőjogban

A törvényesség: az államigazgatásban

Minden szerv: törvényes hatásköre, jogköre

Minden állampolg. joga – kötelessége.

*Ezt kiépíteni nagy és szép munka, a néphatalom alapfeladata.*

*Országgyűlés*

*Tanácsok*

*A K. V. hat.:*

a szocialista törvényesség alapkövetelménye, hogy állami és társadalmi életünk valamennyi területén minden állampolgár részére érthető – a gazdasági-társadalmi viszonyoknak megfelelő jogszabályok legyenek, s hogy ezeket megtartsák.

*Befejezés:* A párt és a párton kívüliek – Népfront.

Kételyek? – Nem lehet rossz néven venni, de a jövőre tekintve – semmi ok rá.

# A gazdasági élet állami irányítása...*

A gazdasági élet állami irányításában tarthatatlan a kialakított bürokratikus centralizmus. A hiba forrásai a következőkben vannak.

1. A gazdasági igazgatásban eltorzult az államigazgatási, hatósági közigazgatási jelleg és az ennek megfelelő gazdaságpolitikai irányítás, ehelyett *a közvetlen, centralizált állami gazdálkodás valósult meg* hatósági állami szervek bürokratikus hierarchiáján keresztül. Ez nem államkapitalizmus, de nem is igazi szocialista gazdálkodás, hanem állami gazdálkodás.

2. Ennek a közvetlen állami gazdálkodásnak a legfőbb eszköze *a centralizált terv.* Ebben a formában – a terv törvény és a terv mindenre kiterjed – nem a gazdaságpolitikai irányítás eszköze, hanem a gazdasági bürokrácia totális eszköze.

3. További fő forrás, hogy az összes *közületi tulajdonban álló termelőeszközökkel, egységes, centralizált közvetlen állami gazdálkodás folyik,* s lényegében ugyanez történik a szövetkezeti szektorral, sőt sok vonatkozásban az egyéni gazdasággal is. (beadási kötelezettség; E szerz., vetési kötelezettség stb.), holott minden szektor irányításának lényegesen más a jellege.

*A helyes megoldás vázlata*

*A minisztérium nem közvetlen gazdálkodó szerv, nem iparigazgató, hanem – a gazdálkodás területén egy-egy népgazdasági ág legfelső államigazgatási szerve.*

S ebből sok minden következik.

1. Minden népgazdasági ágnak – bánya és energia, ipar, mezőgazdaság, építés, erdő-fa, közlekedés, kereskedelem – *egy minisztérium kell, amely az összes szektorokra kiterjedően* felső kormányzatigazgatási szerve az egész ágazatnak.

2. Viszont *nem közvetlenül gazdálkodó szerv, hanem államigazgatási, kormányzó szerve* az egész ágazatnak, amely az államigazgató és a gazdaságpolitikai irányítás kül. eszközeivel irányítja a gazdálkodó szerveket – a szektoroknak megfelelő módon.

A minisztérium feladata tehát általános szabályok alkotása, gazdaságpolitikai irányítás és ellenőrzés, s ebben egy eszköz a terv is. (Fejlesztési irányok, jogszabályok, a legfőbb feltételek népgazdasági biztosítása stb.)

3. Ha a minisztérium ilyen funkciót tölt be, akkor a közvetlen *gazdálkodó üzemek, gazdaságok gazdálkodási irányító szerve nem lehet a minisztérium,* hanem erre gazdasági irányító szerv kell

állami szektorban: vállalati igazgatóság
tröszt
szövetkezeti szektorban: szövetkezeti központ egyéni szektorban persze nem – ott csak államigazgatási „irányítás" lehet a helyi igazgatás eszközeivel.

4. Ily módon *lényegében eltérő szerv: az igazgatási és az állami gazdasági szervezet.*

A gazdaságirányítási szerv nem hatóság, tehát területi szerv: pl. igazgató tanács, igazgatóság, amelyben felelős kinevezett állami vezető, de mellette választott üzemi emberek és csak kivételes jog a hatósági elrendelés. Ugyanúgy a vezetők megválasztása is (üzemi alkotmány).

Az államigazgatás – tényleg államigazgatás legyen, s nem lehet beleolvasztani az állami gazdálkodást. Tehát a Minisztérium minisztérium legyen, amely az illető ágazat felső államigazgatását, kormányzását látja el. S ha gazdasági minisztérium, akkor minden szektorban:

állami (országos és tanácsi),
szövetkezeti,
magán.

Tehát a minisztérium nem lehet egyszerűen az állami szektor gazdálkodásának az „iparigazgatósága", hanem állami irányító szerve, tehát hatósági, igazgatási és gazdasági irányító szerve.

Ez megváltoztatja a tervezést is. A terv nem lehet az egész gazdasági élet bürokratikus megszervezése, hanem az egész népgazdaság minden szektorára kiterjedő gazdaságpolitikai szerv. Ezért nem is lehet Tervhivatal, hanem a *MT gazdaságpolitikai Bizottsága,* amelynek van Titkársága – viszont a tervezés szükséges adminisztrációját a minisztériumok látják el. Így ki kell alakítani az állami szektor vállalati irányító szerveit, ami nem lehet azonos a minisztériummal.

* Kézzel írt vázlat. 1956. október 1. EFB 2964.

| | | |
|---|---|---|
| Belügy | Bánya és energiaügyi | Jóléti Népegészségügyi |
| Külügy | Iparügyi | (szoc. sport) |
| Igazságügy | Kereskedelmi | oktatási és kulturális |
| Pénzügy | Közlekedés és postaügyi | |
| Honvédelem | Építésügyi | *Erdőgazd.-i és faipari* |
| | Mezőgazdasági | (papír) |

És a BM vissza: rendőri és igazgatási minisztériummá v. külön igazgatási minisztérium.
A minisztériumban nem tervosztály, hanem közgazdasági vagy termeléspolitikai osztály, amely minden szektor felé általánosan dolgozik.
Az egész minisztérium a gazd.-i ter.-e felé a következő szervezeteken keresztül dolgozik: állami szektor: tröszt, igazgatóság; helyi gazdálkodás: tanácsok; szövetkezeti szektor: szövetkezeti központok; magánszektor: helyi igazgatási szervek.
*Így a terv is átalakul*

a minisztériumi terv: gazdaságpolitikai irány és keret a hozzávaló anyagi eszközökkel, ill. ezek közül azokkal, amelyek központi állami források. Ezen belül az egyes üzemekre stb. nem egyszerűen bontás, hanem komoly gazd. tárgy – mit, hogy oszt el; hol, milyen feltételt hogyan teremt elő.

A terv egyben az elhelyezés-értékesítés kialakítása is, de ismét nem globálisan és bürokratikusan.
*Az ugrópontok: terv – népgazdasági terv*

*igazgatás*
*Párt-népfront*
*a termelési viszonyok*

Költségvetési intézetek (állami, kommunális)
állami vállalatok, üzemek
kommunális vállalatok, üzemek
szövetkezeti vállalatok, üzemek
magán vállalatok, üzemek.

# A mezőgazdasági termelés legfőbb kérdéseit vitatta meg az országgyűlés mezőgazdasági bizottsága*

## Erdei Ferenc, a Minisztertanács elnökhelyettesének tájékoztatója a bizottság ülésén

Erdei Ferenc bevezetőben emlékeztetett arra, hogy a második ötéves terv mezőgazdasági előirányzatairól májusban a következőket írta a Szabad Népbe: *„Az én szilárd meggyőződésem is az, hogy a 27 százalékos szintemelkedés nem túlzott, ellenkezőleg, teljesen reális, sőt túl is teljesíthető, de csak akkor, ha ennek mind az objektív, mind a szubjektív feltételeit olyan mértékben megteremtjük, ahogyan azt a terv előirányzatai magukban foglalják."*

Akkor is, azóta is, sokan szememre vetik – folytatta –, hogy ez a véleményem *nem volt megalapozott, és én is hozzájárultam a tervhez fűződő illúzióink táplálásához, és elmulasztottam a terv megalapozottságának legfőbb kérdéseit mélyrehatóan és bátran felvetni.* Azt hiszem, minden mezőgazdasághoz értő egyetért velem, hogy termelésünk mai, illetőleg 1955. évi szintjéhez képest öt év alatt valóban lehetséges elérni a mintegy 27 százalékos átlagos emelkedést, ha azt nem egy-egy év, időjárástól is függő terméseredményével mérjük, hanem többéves átlagokkal.

*Azt azonban el kell ismernem – és habozás nélkül meg is teszem –, hogy a termelés emelésének objektív és szubjektív feltételeit illetően, bár ezek a terv irányelveiben nagyjában, egészében szerepelnek, túlságosan optimistának bizonyultam, és vélekedéseim nem bizonyultak megalapozottnak.*

Mit mutat a mai helyzet? Azt, hogy most – az ötéves terv első évének a vége felé – s a mezőgazdasági termelést illetően már a jövő évi termelésről is szó van – kénytelenek vagyunk megállapítani, hogy *még nem valósultak meg a termés emelésének azok az objektív és szubjektív feltételei, amelynek alapján a tervezett termésnövelésre megalapozottan számíthatunk* – hangsúlyozta, majd részletezte, milyen gondok vannak a feltételek megvalósulása körül. Majd így folytatta: *A termelés általános politikai feltételeit nem tudtuk úgy javítani, hogy a termelés biztonsága mezőgazdaságunk minden szektorában helyreálljon, illetőleg erősödjék...*

– Mindnyájan egyetértünk abban, hogy a XX. Kongresszus irányelvei, valamint a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének júliusi határozata *helyes utat mutatott, és helyesen vetette meg az alapját nemcsak egész politikánk demokratikus fejlődésének, hanem ezen belül a mezőgazdasági termelés fejlesztésének is.* Azt is mindenki elismerheti, hogy néhány jelentős párt- és állami elhatározással tettünk is lépéseket ebben az irányban. Ilyen volt például a mezőgazdasági tervezés egyszerűsítése, vagy a mezőgazdasági szövetkezeti mozgalomról szóló határozat.

Azt is látjuk azonban, hogy *ezek az elhatározások nem bizonyultak elég hatékonyaknak. Nem voltunk elég bátrak a helyzet magítélésében, következésképpen a meghozott határozatok nem változtatnak gyökeresen az eddigi, illetve még ma is fennálló helyzeten.*

*A legdöntőbb az, hogy mezőgazdasági termelésünk alapvető kérdéseiben* megegyezésre jussunk a dolgozó parasztsággal.

Mind a *munkás–paraszt szövetség megerősítése, mind a szocialista építés valóságos előmozdítása nem következhet be enélkül.* S hogyan juthatunk megegyezésre? Úgy, hogy mindenekelőtt világosan és reálisan szem előtt tartjuk a mezőgazdaságban a termelőszövetkezeti tagok, az egyéni gazdálkodók és az állami gazdasági dolgozók jogos érdekeit, igényeit és követeléseit, másfelől pedig alapul vesszük a munkásosztály és a városi dolgozók politikailag és népgazdaságilag egyaránt döntő érdekeit, és ezeknek az érdekeknek az összeegyeztetésével keressük meg mindhárom mezőgazdasági termelőszektor igazi fejlődésének, a terméshozamuk emelésének reális megoldásait.

*Ez a politikai követelmény viszont elkerülhetetlenül azzal jár, hogy legfőbb feladatnak tekintjük a termelés növelését, és ehhez igazítsuk, ennek rendeljük alá egész agrárpolitikánkat.*

A második ötéves terv előkészítése idején, az akkori határozatokban *a mezőgazdaság kettős feladatáról beszéltünk, és féltünk attól, hogy a kettős feladat közül a termelést tekintsük alapvetőnek.* Ez oda vezetett: nagyon sokan úgy fogták fel a mezőgazdaság fejlesztését, hogy számszerű eredményeket érjünk el a szocialista átszervezésben – s függetlenül attól, hogy ez milyen módszerekkel történik –, ez majd szükségszerűen és azonnal magával hozza a termelés emelkedését. A tények mindnyájunk szeme előtt alaposan rácáfoltak erre. Ezért világ-

* Magyar Nemzet, 1956. október 23.

gosan meg kell mondanunk, hogy *a munkás–paraszt szövetség szempontjából is, mezőgazdaságunk szempontjából is, a termelés fejlesztése a legfőbb népgazdasági követelmény. Ehhez képest kell megítélnünk a mezőgazdaság minden kérdését, benne a szövetkezeti mozgalom kérdését is.*

Az igazság kedvéért fel kell hívnom a figyelmet arra, hogy a második ötéves terv irányelvei ebből a szempontból már haladást mutatnak az előző tervezethez képest. Az irányelvek tervezete még a kettős feladatról beszélt, ezzel szemben az elfogadott irányelvek *már a termelést állítják előtérbe*, s ehhez kapcsolják a szocialista átszervezés előmozdítását is.

Ezután arról beszélt, mit szándékozik tenni a minisztertanács mezőgazdaságunk legégetőbb kérdéseinek a megoldása, a termelés fejlesztése érdekében.

A mezőgazdaság kérdéseinek megoldásához – hangsúlyozta – sürgős, sokoldalú elhatározó intézkedésekre van szükség és nem tűrhetünk meg semmiféle késlekedést.

*A teendők és a megoldandó kérdések igen bonyolultak, s a legnagyobb részük olyan általános elvi politikai kérdéseket vet fel, szocialista építésünk eddig elfogadott irányelveinek, alapvető intézményeinek, módszereinek felülvizsgálását, amelyek érthetően nem könnyen és főleg nem gyorsan tisztázhatók, és nem könnyű ezekben a kérdésekben az egyetértés, a döntés. De bármennyire sürget is az idő, nem az elhamarkodás, hanem a nagyon gyors és a legnagyobb erőfeszítéssel végzett előkészítő munka visz előre bennünket.*

A tagosítás körül olyan veszélyes jelenségek vannak, amelyek leküzdésére határozottan és gyorsan kell lépni.

*A tagosításról szóló törvényerejű rendelet helyesen megszabta a tagosítás törvényes eljárásának a rendjét. A végrehajtás során azonban elég sok nehéz, vitás kérdés merült fel, amelyek ma súlyosan zavarják a községekben a termelőszövetkezetek és az egyéni gazdálkodók termelését és nemcsak termelési biztonságukat ingatják meg, hanem az időszerű mezőgazdasági munkák végzésében is gátolják őket.*

A törvényerejű rendelet úgy intézkedik, hogy a tagosítási panaszok orvoslását részben a megyei tanácsok végrehajtó bizottságai, részben a járási tanácsok végrehajtó bizottságai döntik el. *A tagosítás körüli panaszok orvoslása iránt számos helyről érkezett kérelem, s mivel az elintézésük késik, nagy a nyugtalanság az ilyen helyeken.* Helyeslem tehát, hogy a földművelésügyi miniszter sürgősen adjon ki olyan intézkedést, hogy *haladéktalanul vizsgálják meg a panaszokat*, és mind a termelőszövetkezetek, mind az egyéni gazdák érdekeit szem előtt tartva hozzanak döntéseket.

Ugyancsak szükséges – a termelőszövetkezetek jövő évi gazdálkodásának elősegítése érdekében –, hogy *gyorsan elkészüljön a termelőszövetkezetek ez évi zárszámadása és ugyancsak időben elkészüljenek a jövő évi tervek.*

Van még néhány ehhez hasonló kérdés – folytatta Erdei Ferenc. Ezeknek a megoldása is sürgős, de eldöntésük mélyrehatóbb előkészítést igényel. *Feltétlenül megköveteli a párt vezető szerveinek, a minisztertanácsnak az elhatározását*, mivel olyan – alapvető politikai és gazdasági – kérdésekről van szó, amelyekben a minisztertanács egyetlen tagja sem dönthet egyénileg. *Ilyen például a termelőszövetkezeti mozgalom megszilárdításának és továbbfejlesztésének a kérdése, a begyűjtési rendszer problémája, valamint a mezőgazdaság anyagi, technikai felszerelésének ügye.*

Ezek összességükben jövő évi, valamint ötéves népgazdasági tervünk feladatai is. Ezek megoldása érdekében hónapok óta mélyreható előkészítő munkát végez a Földművelésügyi Minisztérium, a Termelőszövetkezeti Tanács, a Begyűjtési Minisztérium és maga a Minisztertanács is.

Mind e kérdésekben rendkívül sok javaslat merült fel, *és naponként erősebben sürgetik a megoldást, az elhatározás kialakítását.*

*Az eddigi előkészítő munkát a lehető legnagyobb mértékben meg kell gyorsítani, és a következő hetekben döntésre kell előterjeszteni a kidolgozott javaslatokat.*

Helyesnek tartom, hogy a javaslatok kidolgozásában már részt vegyenek a mezőgazdasági bizottság tagjai is, amint azt a bizottság korábban elhatározta. Javaslom, hogy a bizottság elnöke az illetékes miniszterekkel, a Tervhivatallal és a Központi Vezetőség szerveivel is a legsürgősebben vegye fel az érintkezést, és *rövid napokon belül hangoljuk össze az álláspontokat, hogy minél előbb kidolgozott és megvitatott javaslatokat terjeszthessünk a döntő párt- és állami szervek elé a legégetőbb és legsúlyosabb kérdésekben.*

Részletesen beszélt azokról a kérdésekről, amelyekben elsősorban szükséges és sürgős a javaslatok kidolgozása. Az egyik: a termelőszövetkezetek megszilárdításával kapcsolatban a termelőszövetkezeti tagsággal összefüggő gazdasági problémák megoldására vonatkozó törvényes eljárás kialakítása, hogy *mielőbb nyugvópontra jusson a helytelen módszerekkel vitt szövetkezetalakítások vagy beléptetések következtében kialakult nyugtalanító helyzet.*

Hasonlóan sürgősen döntésre kell jutnunk – folytatta – a termelőszövetkezeti gazdálkodás olyan alapvető kérdéseiben, mint a szövetkezetek önállóságának a kérdése, ideértve a termelőszövetkezetek saját központjainak megszervezését is, valamint a gépek vásárlásának lehetőségét, a gépállomások munkájának ésszerűbb meg-

szervezését, valamint a szövetkezeti adósságok és beruházások gyökeres rendezését. *Ilyen a begyűjtés kérdése is.*

Ezután *Szobek* András begyűjtési miniszter tájékoztatta a bizottság tagjait arról a tervezetről, amelyet a minisztérium készített el a begyűjtés rendszerének módosítására, és – mint mondotta – *ez a tervezet tárgyalási alapot képezhet a döntést meghozó fórumok előtt.*

A bizottság ezután széles körű vitát kezdett az elhangzottak felett.

*Boros* Gergely kifejtette, hogy a termelőszövetkezetekkel kapcsolatban legutóbb kiadott intézkedések *korántsem elegendőek ahhoz, hogy a népgazdaság követelményeinek megfelelően több árut termeljen a dolgozó parasztság.* A begyűjtés problémáira rátérve hangsúlyozta, hogy *alaposan és mélyrehatóan kell megfontolni a begyűjtési rendszer módosítására irányuló intézkedéseket.*

Ez alapvető kérdés *nemcsak a termelőszövetkezetek, hanem az egyénileg dolgozó parasztság számára is.*

A vitában felszólalt *Dobi* István, az Elnöki Tanács elnöke is. Hangoztatta, rendkívül fontos *a termelőszövetkezeti mozgalom fejlesztésénél az önkéntesség elvének szigorú megtartása. A termelőszövetkezetbe erőltetett emberektől ugyanis nem lehet megfelelő eredményt várni.* Nem utolsósorban figyelembe kell venni azt is, hogy a termelőszövetkezetek kezén óriási nemzeti érték van, amelynek lelkiismeretes kezelése csak akkor biztosított, *ha a tagság magáénak vallja a közös gazdaságot.*

Az önkéntesség elve megsértésének következménye, hogy *ma jó néhány olyan termelőszövetkezetünk van, amelynek már a létrehozása is ésszerűtlen volt.*

Megszervezéskor csak a statisztikai számok növelését tartották szem előtt. Érthető tehát, hogy különböző okok miatt az ilyen termelőszövetkezetekből a tagok egy része elkívánkozik. *Vigyázni kell arra, hogy a virágzó, jól dolgozó termelőszövetkezetek tagsága meg ne inogjon, s közülük senki se kövesse a gyengén működő, közös gazdaságokból kilépőket.*

*Tisza* József, a bizottság elnökhelyettese hozzászólásában kifogásolta, hogy egyes vezetők – párt- és állami vonalon egyaránt – általában szeretik hangoztatni nyilatkozataikban, hogy csak a saját véleményüket mondják.

*Arra van most szükség, hogy az alapvető kérdésekben az ország népe megtudja a párt és kormány határozott véleményét.*

Az állami igazgatás területén a demokratizálódási folyamat többé-kevésbé megindult – mondotta *Tisza* József –, de világosan kell látnunk, hogy *gazdaságpolitikai vonalon ezen a téren vajmi kevéssé mentünk előre. Javasolta a bizottságnak: hívja fel a Minisztertanács – és ha szükséges, a párt vezetőségének – figyelmét, hogy népgazdaságunk jelenlegi helyzete tarthatatlan. A kormány lehetőleg minél sürgősebben adjon tájékoztatást arról, mit szándékozik tenni a legégetőbb gazdasági problémák megoldására?*

A begyűjtéssel kapcsolatban *Tisza* József felvetette azt a kérdést, *vajon a szocializmus építésének velejárója-e a begyűjtési rendszer?* Véleménye szerint *háborús körülmények között a begyűjtés szükséges, sőt nélkülözhetetlen lehet, de békés időkben nem kell okvetlenül fenntartani a begyűjtést.*

*Borbás* Lajos arról beszélt, miért húzódozik sok egyéni gazda a termelőszövetkezetbe való belépéstől. Egyrészt *nem meggyőző számukra a termelőszövetkezetek jobb terméseredménye, mert azt mondják, hogy ezek a tagosítás alkalmával kapott jobb minőségű földeken gazdálkodnak, ők kapják a nemesített vetőmagot, a műtrágyát.* Továbbá úgy látják a kívülállók, hogy a termelőszövetkezeteket nem a vezetőség irányítja, hanem a pénzügyi szervek, a termeltetési vállalatok, a gépállomás vagy a tanács különböző osztályai. A közösségtől visszariasztja őket az is, hogy *számos termelőszövetkezetben olyan elnök van, akit a községhez vagy a tsz-hez semmiféle kötelék nem fűz, s szaktudása sem mindig kielégítő.*

Bírálta a felszólaló a mezőgazdasági árpolitikánkat is. Felhozta például, hogy a *parasztság joggal tartja sérelmesnek azt a rendelkezést, hogy a beadott tej literjéért mindössze 70 fillért kapnak, s nemegyszer kilométerekre kell elgyalogolniok a termelőknek a begyűjtőhelyre. A termelők ösztönzése érdekében alapvető változásra van szükség árpolitikánkban, hasonlóképpen egész mezőgazdasági politikánkban, hogy megszilárduljon az egyéni termelők biztonságérzete, s a termelőszövetkezetek is megerősödjenek.*

*Szobek* András begyűjtési miniszter és *Pogácsás* György, az állami gazdaságok minisztere a begyűjtés időszerű kérdéseiről, illetve az állami gazdaságok helyzetéről tájékoztatták a bizottságot.

A vitában elhangzottakra Erdei Ferenc, a Minisztertanács elnökhelyettese válaszában kifejtette, hogy *a helyzet megítélésében lényegében egyetért a bizottság tagjai által mondottakkal.*

Az én véleményem is az, mondotta, hogy a *személyi kultusz letűnte nemcsak a törvénytelenségek megszüntetését és rehabilitást jelent, hanem azt is, hogy alapvető kérdéseink megítélésében és intézkedéseinkben gyökeres változást kell végrehajtani.*

A helyzet megítéléséhez még a következőket fűzte:

– Tekintettel a kérdés rendkívüli fontosságára és különlegesen sürgető mivoltára, helyesnek és szükségesnek tartom, hogy *előzetes formában tárgyalja le a begyűjtés kérdéseit a bizottság.*

– Miért különösen súlyos és égető kérdés begyűjtési rendszerünk további alakításának a problémája? Egyrészt a dolgozó parasztság és a mezőgazdasági termelés oldaláról *nem tűr halasztást.* Mezőgazdasági termelésünk fejlesztése, a mezőgazdasági termékek növelése döntően azon múlik, hogy a termelés biztonsága milyen, s milyen anyagi érdekeltség ösztönzi a termelőt a nagyobb termésre, a több áru termelésére. Ebből a szempontból *nem tarthatjuk fenn tovább azt a sokat hangoztatott nézetünket, hogy a begyűjtési rendszer ösztönzi a termelést s a begyűjtési kötelezettség helyesen befolyásolja a termelés arányait és összetételét. Az élet megmutatta, hogy ez nem így van, s ma olyan helyzetbe kerültünk, hogy a beadási kötelezettség mai rendszere inkább nehezítője, akadálya a termés és az áruforgalom emelkedésének,* mintsem elősegítője.

– De nem szabad elfeledkeznünk a kérdés másik oldaláról sem. Munkásosztályunk komoly nehézségekkel küzd az üzemekben, s az üzemek termelési és bérproblémái mellett az is különösen nehézzé teszi a helyzetet, hogy az ellátásban mind az áru mennyisége, mind az árak tekintetében komoly rosszabbodás kezd bekövetkezni. Arról van tehát szó, hogy *a begyűjtés kérdése nemcsak egész parasztpolitikánknak központi tényezője, hanem a munkás–paraszt szövetség fontos eleme is.*

Nekünk a mezőgazdaságban dolgozóknak s a mezőgazdaság ügyében illetékeseknek éppen ezért úgy kell kezelnünk a kérdést, hogy egyfelől a mezőgazdasági termelés és a dolgozó parasztság érdekeit kell szem előtt tartanunk, de *másfelől teljes felelősséggel és komolysággal kell figyelmet fordítanunk a munkásosztály és a városi dolgozók érdekeire, életszínvonaluk javítására, ellátásuk biztosítására.*

– Éppen ezért én azt javasolom, hogy a bizottság vizsgálja meg Szobek elvtárs javaslatát, s azzal forduljon a minisztertanácshoz, hogy a bizottság álláspontját figyelembe véve a párt és a kormány sürgősen alakítsa ki a szükséges megoldási javaslatot, és azt a lehető leggyorsabban terjessze az országgyűlés elé.

– Ez azonban nem elegendő. Emellett arra is gondolnia kell a bizottságnak, hogy *az ez évi termés és a jelenlegi beadási és áruforgalmi feltételek mellett is sürgősen javítsunk a munkásság és a városi dolgozók mezőgazdasági termékekkel való ellátásán.*

– A fő kérdés az – mondotta befejezésül –, hogy az országgyűlés mezőgazdasági bizottsága hogyan segítheti elő a szükséges új határozatok minél gyorsabb meghozatalát és az intézkedések kiadását. Végül javasolta a bizottságnak, hogy *minden erőt a javaslatok minél körültekintőbb és helyesebb kidolgozására fordítson, és már az előkészítő munkában is a legszorosabban működjenek együtt az illetékes párt- és állami szervekkel.*

A vita és a vitára adott válasz alapján a bizottság a következőképp határozott:

*Szükségesnek tartja, hogy felhívja a minisztertanács figyelmét a mezőgazdasági termelés komoly helyzetére, és sürgeti a termelés biztonságát és a szövetkezetek helyes fejlesztését szolgáló határozott intézkedések megtételét. A bizottság a maga részéről szükségesnek tartja, hogy a meghozandó intézkedések előkészítésének meggyorsítása érdekében közreműködjön az illetékes párt és állami szervek által kidolgozott javaslatok, valamint a bizottság előtt felmerült megoldási javaslatok összeegyeztetésében és alapvető változást teremtő elhatározások meghozatalában és kormányzati intézkedések megtételében.*

# Szövetkezet vagy egyéni gazdaság?*

A mezőgazdaság fejlődésének ez a legfőbb kérdése, s ezt a kérdést sokféleképpen fel lehet tenni és több oldalról lehet megközelíteni. A címben foglalt kérdés meglehetősen leegyszerűsíti a dolgot, és bizonyos mértékben általánosít is, amennyiben szövetkezetről általában beszél. A kérdés azonban így áll előttünk, s így leegyszerűsítve vitatkozunk róla olykor késhegyig menően, történeti fejlődésünk egy-egy szakán pedig szinte életre-halálra. A kérdés rendkívüli súlya természetesen megmagyarázza a vita élességét, de mégsem lenne helyes belenyugodnunk abba, hogy mintegy reménytelennek tetsző vitát folytassunk, s eközben egymás meg nem értése miatt olyanok is kibékíthetetlen ellentétbe kerüljenek egymással, akiknél ez nem lenne szükségszerű.

Éppen ezért nézzük meg kissé tüzetesebben és mélyrehatóbban magát a kérdést, és próbáljuk több oldalról megközelíteni, hátha közelebb jutunk a dolog velejéhez, s a ma ellenfelekként vitatkozók között az egyetértéshez is.

Hogy a kérdést mélyrehatóbban megvizsgálhassuk, egyfelől arra van szükség, hogy általában áttekintsük a mezőgazdasági fejlődés törvényszerűségeit, másfelől pedig szükséges áttekinteni a mezőgazdaság szocialista átalakulásának néhány legfőbb elvét és történeti tapasztalatát, és végül különösen szükséges, hogy a kérdést a mi életünk alakulása, a magyar mezőgazdaság fejlődése szempontjából boncolgassuk.

## *A mezőgazdasági fejlődés általános törvénye*

Ha mezőgazdaságunk mai technikáját az apáink idejében alkalmazott technikához hasonlítjuk, nyomban szembeötlő különbséget észlelünk. Csak a legfőbbeket említve: a traktor, az igaerejű és gépi vontatású kultivátorok, a soros vetőgép, a cséplőgép, a sokféle permetezőgép, a műtrágyahasználat, az új állat- és növényfajták mind olyan változást idéztek elő, hogy a múlt század közepe táján élt elődeink ha feltámadnának, nem ismernének rá a mezőgazdaságra. A most folyó években pedig a termelés technikája még nagyobb szabású átalakuláson megy át.

A fejlődésnek ez a menete általános törvénye a mezőgazdaságnak. Természetesen egészen más az útja a fejlődésnek a mai kapitalista országokban és a mai szocializmust építő országokban. A közös törvény azonban itt is, ott is egyaránt oda vezet, hogy az önállóan, elszigetelten gazdálkodó egyéni-családi kisárutermelő parasztgazdaságok így vagy úgy, előbb vagy utóbb a nagyüzemi gazdálkodásnak adják át helyüket.

Ez az általános törvény az iparra és a mezőgazdaságra egyaránt érvényes, de a történeti fejlődés menetében a termelés objektív körülményeinek az eltérése folytán eléggé lényegbevágó és fontos különbségek is vannak a két ágazat között.

Az iparban simább és gyorsabb volt a fejlődés. A kapitalizmus viszonyai között nagyvállalatok, nagyüzemek, gyárak jöttek létre, amelyek már a kapitalizmus méhében létrehozták a szocializmus feltételeit. Más szóval, létrehozták a társadalmi termelésnek azokat a kereteit, amelyeket – kisajátítva – szocialista állami termelésé lehetett átalakítani. A mezőgazdaságban ez nem így alakul. A kapitalista országokban sem kerültek túlsúlyba a gyárszerű, sok munkást alkalmazó mezőgazdasági nagyüzemek, s a termelés nagyobb része úgynevezett családi farmokon – a mi viszonyainkhoz képest közép- és nagyparaszti gazdaságokban – folyik. Ezek a gazdaságok azonban már nem kisárutermelő parasztgazdaságok többé, hanem nagy beruházásokkal, tőkével és árutömeggel rendelkező tőkés üzemek. S hozzá kell tenni, hogy ez az átformálódás kegyetlen versenyben megy végbe. Aki győzi tőkével, vállalkozói ügyességgel, az megmarad, és folyvást növeli árutermelése arányait, aki pedig gyengének bizonyul, az vagy a nagyrészt önellátó kisgazdaság keretei között vergődik, vagy teljesen tönkremegy, és földtelen proletárként keresi a munkát a mezőgazdaságban vagy az iparban.

## *A mezőgazdaság szocialista átalakulása*

A mezőgazdasági fejlődés vázolt sajátosságai folytán a mezőgazdaságban nem állott elő olyan helyzet, hogy a kapitalizmus által létrehozott nagyüzemi keretek egyszerűen kisajátíthatók és felhasználhatók lennének a szocialista termelés megszervezésében. Még azok a nagyüzemi keretek is, amelyek a feudalizmusból fennmaradtak, vagy amelyek a kapitalista fejlődés során kialakultak, a szocialista átalakulás útján általában szétesnek, hiszen a szocialista átalakulás politikai útja a dolgozó parasztság felszabadítása, a földosztás végrehajtása. Ilyenképpen a mezőgazdaságban, mint Lenin mondja, „kerülő úton", a kisparaszti gazdaságok egyesülése útján lehet és kell létrehozni a társadalmi termelés nagyüzemi kereteit. Kivétel persze van. Ezek mint állami gazdaságok vagy

* Nagy Kalendárium, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1957. 61–64.

különleges kísérleti, oktatási, kereskedelmi, ipari stb. célt szolgáló állami nagygazdaságok megmaradnak vagy létrejönnek, ezek azonban csak töredékét teszik az egész mezőgazdaságnak.

A mezőgazdaság szocialista átalakulásának az útja tehát nem a kapitalizmusban létrehozott nagyüzemek kisajátítása, hanem a dolgozó parasztság birtokában lévő egyéni-családi kisüzemek egyesülése, társulása nagyüzemi gazdaságokban. Ennek az átalakulásnak a szervezett formája a szövetkezet.

Mezőgazdasági szövetkezet azonban volt a szocialista átalakulás előtt is, általában a kapitalizmus viszonyai között és ma is a kapitalista országokban. Szükséges azért néhány dolgot tisztáznunk a mezőgazdasági szövetkezeti mozgalommal kapcsolatban.

Mindenekelőtt tudni kell, hogy a kapitalizmusban a mezőgazdasági szövetkezetek az egyéni-családi gazdaságok árutermelésének olyan szervezett formáivá váltak, amelyek beépültek a modern kapitalizmus rendszerébe, ennek államával szövődtek össze és mint értékesítő, feldolgozó, szolgáltató szövetkezetek lényegében a tröszt szerepét töltik be. A dánok ismert és híres szövetkezeti rendszere például pontosan jellemzi a szövetkezetek ilyen szerepét és jellegét a kapitalizmusban. Nem egyesíti ugyan nagyüzemekké a parasztgazdaságokat, ellenben nagy árutermelő egységeket hoz létre e gazdaságok kereskedelmi összefogásával.

Ezzel a szövetkezet nagyüzemi arányúvá szervezi a mezőgazdaság árutermelését, és ennyiben a termelés nagyobb egységeinek a kialakítását, a koncentrációt segíti elő. De nem változtatja meg a termelés üzemi viszonyait sem abban az irányban, hogy az egyéni-családi gazdaságok gyárszerű, sok munkást alkalmazó vállalatokká alakuljanak át, sem úgy, hogy a kizsákmányolást megszüntetve összhangba hozzák a társadalmi termelést a tulajdonviszonyokkal.

A szocialista átalakulás során a szövetkezetek egészen más szerepet töltenek be.

Először is, átalakul azoknak a kereskedelmi jellegű szövetkezeteknek a szerepe, amelyek már a kapitalizmusban kifejlődtek. A népi államhatalom és a szocialista gazdaságpolitika viszonyai között a kereskedelmi szövetkezetek sokoldalúan elősegítik a termelés nagyüzemi egységeinek a kialakulását.

Másodsorban – és ez a főbb – a kereskedelmi típusú szövetkezetek mellett különösen nagy szerephez jut a szövetkezetek új formája, a termelőszövetkezet. A termelőszövetkezeteknek kiemelkedő szerepük van a mezőgazdaság szocialista átalakulásában. Az átalakulás menete azonban a gazdasági fejlődés egyik legbonyolultabb kérdése.

Ennek tudatában világította meg Lenin az átalakulás útját ismert szövetkezeti tervében. Ismeretes, hogy Lenin nemcsak elismerte a kapitalizmusból örökölt kereskedelmi szövetkezeteket, hanem rendkívül gonddal tisztázta is, hogy milyen szerepük lehet a szocialista átalakulásban. Ezek az úgynevezett egyszerű szövetkezetek nyilvánvalóan nem vezetnek a közös gazdálkodás felé a kapitalista viszonyok között, azonban ott is szerepük van a nagyüzemi árutermelés kialakulása útján.

Arra a kérdésre, hogy a fokozatos előrehaladás útján hogyan kapcsolódik össze a kereskedelmi jellegű szövetkezet és a termelő szövetkezet, Lenin nagyon pontosan felel szövetkezeti tervében. Egyrészt utal arra, hogy a kisárutermelők szövetkezetei megvalósítanak egy fontos közbeeső állomást, „amelynek a neve a termelésnek és a termékek elosztásának az egész népre kiterjedő számbavétele és ellenőrzése", a másik pedig, hogy az ilyen kereskedelmi szövetkezetek fejlődése „a kisüzemi gazdaság föllendülését eredményezi és előre meg nem határozott időn belül megkönnyíti a kisgazdaságoknak a nagytermelésre való áttérést önkéntes egyesülés alapján". Tehát egy objektív és egy szubjektív tényezőről van szó. Objektív tényezője az értékesítő és beszerző szövetkezet annak, hogy a kisgazdaságok termelése bizonyos szervezettség fokára emelkedjék, és szubjektív tényező abban, hogy a kisárutermelők könnyebben érthessék és elfogadhassák az üzem egyesítését. Egyfelől *„közbeeső állomás"* – mint Lenin mondja –, másfelől *„lélektani alap"*, mint Sztálin nevezi. És külön ki kell emelni, hogy ugyanakkor „a kisüzemi gazdaság fellendítését eredményezi" az ilyen szövetkezet, s ezen keresztül megkönnyíti a nagytermelésre való egyesülést.

Rövidre fogva ez a lényege Lenin szövetkezeti tervének, és ez volt az alapja a mezőgazdaság szocialista átalakításának a Szovjetunióban is, és a népi demokratikus országokban is. Lenin ma is érvényes útmutatásaihoz természetesen sokoldalú történeti tapasztalatokat is nyertünk azóta, hiszen a Szovjetunióban mintegy két évtizede, hogy befejeződött, az európai népi demokratikus országokban közel egy évtizede már, hogy folyik a mezőgazdaság szocialista átalakítása. Kínában pedig alig több mint egy fél évtized alatt lényegében végbe is ment.

## *A magyar mezőgazdaság fejlődése*

Mindaz, amiről eddig beszéltünk, a mezőgazdaság fejlődésének általános viszonyaira, jellegére és törvényszerűségeire vonatkozik. Ezek természetesen a mi mezőgazdaságunkra és a mi fejlődésünkre is érvényesek, azonban érvényük nálunk is, mint más országokban is, a kialakult történeti feltételek szerint, az adott viszonyoknak megfelelően valósul meg.

Nézzük meg ezért kissé közelebbről, melyek a mi mezőgazdaságunk sajátosságai, amelyek akaratunktól és szándékunktól függetlenül is megszabják azt, hogy az általánosan érvényes törvények nálunk hogyan érvényesülhetnek.

Mezőgazdaságunk jellegének és fejlődési lehetőségeinek legáltalánosabb jellemzője a rendkívül nagy mezőgazdasági népsűrűség. Egy négyzetkilométerre – az egész mezőgazdasági területre számítva – az összes mezőgazdasági népesség arányában Magyarországot (57,7) csak Jugoszlávia (86,0), Belgium (61,8) és Olaszország (90,4) előzi meg Európában, az aktív (kereső, illetőleg dolgozó) mezőgazdasági népesség arányában pedig (39,0) csak Jugoszlávia (51,1), tehát hazánk Európa legnagyobb agrárnépességű országai közé tartozik.

Másik jellemző vonása mezőgazdaságunknak az, hogy népgazdaságunk és egész fejlődésünk létérdeke a termelés nagyarányú és lehető leggyorsabb ütemű növekedése. Egyrészt a nagymértékben megnövekedett bérből és keresetből élők növekvő arányú ellátását kell fedezni, másrészt a népgazdaságunk egésze szempontjából különlegesen fontos kivitelből kell jelentős részt (mintegy 40 százalékot!) vállalni.

Ugyanakkor termelésünk területe korlátozott. Ebben a helyzetben tehát a belterjes irányú fejlesztés az egyedül járható út. Ez azt jelenti, hogy hazai mezőgazdaságunkban az élő munkához viszonyított termelékenység növelését megelőzi a területegységen termelt termékmennyiség növelésének a követelménye. Ez pedig hatalmas arányú technikai fejlesztést és viszonylag óriási beruházási szükségletet jelent.

Teljesen nyilvánvaló, hogy a szükséges irányú és mértékű fejlődést a mai üzemi viszonyok mellett lehetetlenség elérni. Teljes képtelenség lenne arra számítani, hogy az egyéni kisgazdaságok mai szétszórtsága, elszigeteltsége és szervezetlensége mellett nagyarányú termelési fejlődést érhetünk el. A feladat tehát úgy áll előttünk, hogy fokozatosan, de nagyon gyorsan meg kell találnunk a termelés emelésének az útját, ez viszont csak a magasabb fokú üzemi szervezettség megteremtése révén érhető el. Ez pedig a szövetkezeti fejlődés útja.

Ezzel elérkeztünk a kérdés lényegéhez, amit leegyszerűsítve a címben feltettünk. Követve dolgozó parasztságunk közkeletű vélekedésének a menetét, vizsgáljuk végig közelebbről, mit jelent ez az út, s hogyan juthatunk ezen előbbre, hasznosítva nem kevés és nagyon is tanulságos eddigi tapasztalatainkat.

Sokan úgy gondolják, a legegyszerűbb lenne az, ha a kapitalizmus útjára engednénk vissza mezőgazdaságunkat és a kisgazdaságok olyanféle szövetkezetek formájában szerveződnének, mint például a dánoké. Erre a vélekedésre mindenekelőtt meg kell jegyezni, hogy a dánoknál ez pontosan egy évszázadnyi fejlődés eredménye, tehát nehezen képzelhető, hogy nálunk ez az út – egészen más viszonyok között – valami gyors és eredményes lenne. De leghelyesebb, ha idézek felelős jugoszláv gazdasági vezetők véleményéből olyan tapasztalatok után, amikor ők lényegében próbálkoztak ezzel. Szlavko Komar ez év tavaszán mondotta el a szövetségi gyűlés előtt ezzel kapcsolatban a következőket: „A termelés szempontjából ennek a felfogásnak elfogadása csak egészen jelentéktelen és pillanatnyi eredményeket hozna: a termelés csigalassúsággal fejlődnék. Ez a felfogás téves, mert azt az illúziót kelti, hogy ezzel a termelési móddal állandóan fejleszthetjük a termelést, tehát támogatja a társadalmi fejlődésről alkotott maradi felfogásokat. Ez az út végső fokon a gazdaság kapitalista fejlődését eredményezné, mert a mezőgazdaság korszerűsítésében nincs is úgynevezett „független paraszt út". Jól ismerjük ennek az útnak a következményeit és ennek a felfogásnak a lehetetlenségét, mind gazdasági, mind politikai oldalait." Ugyanő mondotta a következőket is; „A további fejlődés során tisztában kell lennünk azzal, hogy a mezőgazdaságban előttünk álló nagy feladatok megoldása lehetetlen a jelenlegi felaprózott, szétszóródott és elmaradt parasztgazdaságokban." Majd tovább: „Fennáll ugyanis az a lehetőség, hogy egyes szövetkezetek (ti. kereskedelmi jellegű szövetkezetek) elveszítik társadalmi-gazdasági szervezet jellegüket, nem rajtuk át fejlődik a kapcsolat a magánparaszt és a társadalmi termelőerő között és egyszerűen szolgáltatásokat nyújtanak a földműveseknek, esetleg kollektív kapitalista vállalattá alakulnak, amely a többtermelésből eredő jövedelmet teljes egészében elosztja tagjai között. A szövetkezeteknek ilyen fejlődése továbbra is fenntartaná a jelenlegi viszonyokat, akadályozná a falu gyors fejlődését, visszafelé húzná ahelyett, hogy előre segítené. Ezekkel a jelenségekkel annál keményebben szembe kell szállni, minél nagyobb eszközöket fektetünk a mezőgazdasági termelés fejlesztésébe."

Mindezekhez nem kell magyarázat. Ez az újabb történelmi tapasztalat is amellett bizonyít, hogy az előrehaladás csak a szocializmus útján vezet. Itt is nézzünk azonban szembe a nem alaptalan ellenvetésekkel. Vannak rossz tapasztalataink? Vannak. De tegyük hozzá, vannak jó tapasztalataink is. A Szovjetunióban, Bulgáriában és Kínában pedig a mieinknél sokkal jobb tapasztalatok is vannak. Tehát saját rossz tapasztalataink nem írhatók általában a szocialista út számlájára, hanem döntően annak kell tulajdonítanunk, hogy mi a magunk viszonyai között sok mindent rosszul csináltunk.

További ellenvetés, hogy az említett országokban alacsonyabb szintről indult a fejlődés, tehát ott sikeres lehet a szocialista átszervezés útja, de nálunk, ahol korábban is fejlettebb volt a technika és magasabb fokot ért el a kapitalista fejlődés – ez nem járható. Valóban, a Szovjetunióban is, Bulgáriában is, Kínában is alacsonyabb

szintről indult a fejlődés, azonban ugyanez nem mondható el Csehszlovákiáról, mégis ott a mezőgazdaság szocialista útján kedvezőbb tapasztalatokat szereztek, mint mi.

További ellenvetés, hogy semmiképpen nem lehet egy csapásra átalakítani a mezőgazdaságot az egyéni gazdálkodás rendszerére. Nyilván így van. De meg lehet találni az átmenet útját, amelyen sikerrel lehet elindulni, s ez létérdekünk, mert ezt megköveteli a termelés fejlesztésének lehető leggyorsabb növelése is.

S tegyünk fel még egy kérdést. Könnyebb lett volna, ha 1948-ban egyből alkalmasabb úton indulunk el, s mezőgazdaságunk hazai adottságait, fejlődésünk nemzeti sajátosságait jobban figyelembe vesszük? Nyilvánvalóan. Most a nem kevés súlyos tapasztalat után nehezebb ennek az útnak a megtalálása, de változatlanul nem vált lehetetlenné. Nehezebb, mert megégettük magunkat, sebeket ütöttünk, amelyek ma is sajognak, s akit egyszer a kígyó megmar, az később a gyíktól is fél. De ugyanezeknek a tapasztalatoknak van másik oldala is. Tanultunk, legalábbis tanulhattunk a leckéből: mit és hogyan nem lehet és nem szabad csinálni, s mit és hogyan lehet és kell helyesen megoldani. S ebben nemcsak a saját tapasztalataink segíthetnek most már, hanem képesek vagyunk helyesebben felfogni és hasznosítani a Szovjetunió negyvenéves, más népi demokráciák tízéves és a Kínai Népköztársaság fél évtizedes tapasztalatait. Sőt képesek vagyunk jobban tanulni a kapitalista országok tapasztalataiból is.

Döntően azt kell megtanulnunk, hogy a mezőgazdasági termelés szakadatlan emelését kell elérnünk éspedig nem úgy, hogy ezzel párhuzamosan segítjük elő a mezőgazdaság szocialista átalakulását, hanem úgy, hogy a termelés emelkedését a mezőgazdaság szocialista átalakulása a szövetkezeti fejlődés különböző lépésein keresztül valósítjuk meg. Egyszerűen azért, mert másképp nem lehet.

Mindebből nem nehéz levonni azt a következtetést, hogy az út számunkra csak egy irányba vezet. A szövetkezetek különböző típusait kell kialakítanunk, fejlesztenünk adottságainknak megfelelően, és fokozatosan haladni a szövetkezeti úton, ami – mint Lenin mondotta – „előre meg nem határozott időben" elvezet a mezőgazdaság teljes szocialista átalakulásához, a termelőszövetkezeti nagygazdaságok fejlettebb, magasabb fokú technikát alkalmazó sokkal magasabb szintjéhez.

A világ mezőgazdasága rendkívül gyors ütemben halad, és mi nagyon lemaradunk, ha ezt az utat gyorsan meg nem találjuk. A siker nyilván döntően múlik a párt- és az állami vezetésen, hogy ezt szerencsés kézzel elősegíti-e, vagy pedig a régi hibákból nem eléggé okulva, újból veszélyeket idéz elő. De múlik ugyancsak döntően egész dolgozó parasztságunkon is. E tekintetben különösen azon, hogy képes-e reálisan látni és megítélni saját helyzetét, sorsát és termelése jövőjét, vagy továbbra is a történelem által megcáfolt illúziókba ringatja magát, s valami csoda révén azt várja, hogy magában álló kisárutermelő gazdaságaiban képes magasabb fokra emelkedni, s képes elszigetelten, a szövetkezeti út megkerülésével is előrejutni. Százszorosan bebizonyított törvénye a történelem fejlődésének, hogy ez lehetetlenség, tehát az egyedül lehetséges belátásnak minél gyorsabban meg kell érni.

Ma súlyos helyzetben van a mi mezőgazdaságunk, és ez évről évre csak tovább fokozódik. Eddig azért állott elő ez a helyzet, mert a szocialista átalakítás útján súlyos hibákat követtünk el. Most pedig csak állandósítaná ezt az elmaradt és kritikusan veszélyes helyzetet, ha soká tétováznánk a szövetkezeti átalakulás lehetséges és szükségszerű útjának a megtalálásában. Ne azt erőltessük tehát, hogy az egyéni gazdaság vagy a szövetkezet kérdésében ki milyen hitvalló, hanem inkább azt, hogy ki tud több, hasznosabb, célravezetőbb, a viszonyainkból fakadó utat-módot, szervezeti formát találni arra, hogy a szövetkezeti úton mezőgazdaságunk a fokozatosság és az önkéntesség tényleges érvényesítésével sikeresen nagyarányú fejlődésnek induljon.

# A mezőgazdasági termelés alakulása*

Korunk legnagyobb hatású tényezője a technikai fejlődés viharos ütemű meggyorsulása, a technikai forradalom óriási kibontakozása. Az új technika a legszembetűnőbben az ipari termelést, a közlekedést, a hírközlést és a mindennapi városi életet alakítja át. *Semmivel sem kisebb mértékű azonban a mezőgazdaság átalakulása, a mezőgazdasági termelés technikai forradalma.* Sőt viszonylagosan – a korábbi színvonalhoz képest – még nagyobb és gyorsabb a fejlődés, mint az iparban, s nyomában a falusi élet átalakulása is mélyebbre ható.

A legutóbbi egy-két évtizedben a világ mezőgazdasága a *teljes átalakulás állapotába* került. A technikai fejlődés következtében a mezőgazdasági termelésről alkotott régi fogalmak meghaladottakká, értelmetlenekké kezdenek válni: a gazdálkodás és a falusi élet egész *jellegében* gyökeresen átalakul, s az ipari termeléshez és a városi élethez hasonlóvá válik.

Az új technika legfőbb és legnagyobb hatású eleme

*a gépesítés,*

az erő- és munkagépek tömegének alkalmazása a termelésben oly mértékig, hogy mind több mezőgazdasági termék előállításában megvalósul a *teljes gépesítés.* Egy adat az arányok jellemzésére: 1930 és 1953 között ötszörösére növekedett a világ mezőgazdaságában használt traktorok száma, s ez a növekedés azóta sem csökkenő mértékben tart. A traktorokkal együtt jár a munkagépek növekvő sorozata és mennyiségük sokszorozódása. Ennek eredményeként például mind a Szovjetunióban, mind az Amerikai Egyesült Államokban a szántás több mint 90 százalékát traktorral végzik, a gabonafélék nagy részét arató-cséplőgépekkel takarítják be, s javarészt gépi eszközökkel történik a kukorica, szénafélék és a gyapot betakarítása is, hasonlóképpen a sokféle rakodási, szállítási és trágyázási munka. S különösen jelentős, hogy gyors ütemben növekszik a gépi növényápolás.

A legjellemzőbb példa a kukoricatermelés komplex gépesítése a leghaladottabb kukoricatermelő országokban. A csávázott és egyenlő nagyságra válogatott vetőmagot precíziós vetőgéppel úgy vetik el, hogy egyelésre nincs szükség, a vetés előtti gyomtalanítással és talajfertőtlenítéssel, továbbá a kelés utáni kultiválással, majd gyomirtó szerek kiszórásával – amit mind géppel végeznek – teljesen kiküszöbölik a kézi növényápolást. Hasonlóan teljesen gépesített a betakarítás is csőtörő és szárvágó gépekkel és szállító kocsikkal. Ugyancsak teljesen géppel szórják ki a szerves trágyát és a műtrágyát. Ily módon egy hektár kukorica összes munkáihoz 4–5 emberi munkanap kell (nálunk 40–45).

A gépesítés egymagában új helyzetet teremtett a mezőgazdaságban és a termelőerők új fejlettségi fokát hozta létre. De csatlakozik hozzá az új technika sok más, szintén átalakító erejű eleme. A kémiai anyagok óriási tömegét alkalmazzák a mezőgazdaságban. A műtrágyák használata egy évtized alatt szintén többszörösére nőtt, s ez a növekedés is tovább tart. Ugyanígy növekszik a növényi és állati kártevők elleni védekezőszerek felhasználása a gépi eszközök segítségével. Az effajta vegyszerek alkalmazásának új ága a gyomirtó szerek elterjedése, s ez kiemelkedően fontos láncszeme a növénytermelés teljes gépesítésének.

A mechanizálás és a kemizálás átalakító hatásához csatlakozik új, nagyhatású

*biológiai módszerek*

alkalmazása. Ezek közül kiemelkedő a heterózishatás felhasználása mind a növénytermesztésben, mind az állattenyésztésben, különböző hibridfajták előállítása formájában. Ismeretes a hibridkukorica rendkívüli sikere világszerte. A hibridizálás sok más növénynél is a termésnövelés új forrása. Ennek a módszernek az állattenyésztésben sem kisebb a hatása. A korábban is ismert sertéstenyésztéseken kívül, különösen rohamosan terjed a hibridizálás a szarvasmarha- és a baromfitenyésztésben. Egy példa erre. A régi típusú baromfihús-termelés jellemzője, hogy 1 kg élőbaromfi előállításához 4–5 kg erőtakarmány szükséges, s nagyüzemi tenyésztésben egy gondozó általában 1000 növendékállatot lát el, s az 1,4 kg-os vágósúlyt 16 hét alatt lehet elérni. Ezzel szemben a speciális „broiler" (így nevezik az 1,4 kg-os pecsenyecsirkét) farmokon az 1 kg élősúlyt 3 kg erőtakarmánnyal termelik meg, 8–10 hét alatt, és egy gondozó legkevesebb 10 000 állatot lát el. Ilyen eredmény elérését a következő, teljesen új tényezők teszik lehetővé: hibridfajta, különleges takarmánykeverék, zárt tartás, önetetők-önitatók és a gondozás teljes gépesítése.

Másik, mind szélesebben terjedő és a termelést átalakító biológiai módszer a betegségekkel, kártevőkkel szemben ellenálló fajták kitenyésztése mind a növénytermelésben, mind az állattenyésztésben. Ez a védekezési munkák csökkenését, tehát a termelőfolyamatok egyszerűsítését és olcsóbbodását jelenti.

* Népszabadság, 1957. június 25.

Jó néhány meglepően új módszer terjed *az állattenyésztésben* is. A takarmányozásban a hagyományos széna- és abraketetést mind nagyobb mértékben felváltja a zöldtakarmány legeltetése, vagy silózott állapotban való feletetése, az iparilag előállított speciális erőtakarmány-keverékek használata, vitaminok, antibiotikumok és ásványi elemek adagolása, s önetető-önitató berendezések széles körű alkalmazása.

Teljesen új megoldások alakultak ki az állatok *elhelyezésében* is az istállózás hagyományos formáival szemben. Egyik irányban az állatok szabad, istálló nélküli elhelyezése terjed, főleg növendéknél és hízóállatoknál. Ezek vagy egyszerű villamosvezetékkel, úgynevezett villanypásztorral, körülkerített helyek vagy bekerített de minden épület nélküli karámok, mindkét esetben önetetőkkel, illetőleg itatóhelyekkel ellátva. A tehenészeteknél pedig mind több helyen alkalmazzák az úgynevezett szabad istállókat, ahol az állatok nincsenek jászolhoz kötve, s önetetők, önitatók és maximálisan gépesített higiénikus fejőhelyek egészítik ki az istálló berendezését. Az istálló átalakulásának másik iránya a teljesen zárt és mechanizált tartás. Ilyenek eddig főleg baromfiaknál alakultak ki, de például hússertéseknél is terjednek. Ezekben az a meglepően új, hogy közvetlen emberi kéz beavatkozása nélkül, gépi berendezések útján gondoskodnak az állatok takarmányozásáról és tisztán tartásáról.

*A tenyésztői munka is sok újat hozott az utóbbi évtizedekben, a fajtakeresztezéseken túlmenően is.* Ilyen különösen a mesterséges termékenyítés rendkívül nagyarányú elterjedése a szarvasmarhánál és juhnál, továbbá az utódvizsgálat legkülönbözőbb módszereinek széles körű megszervezése.

Hatalmasan növelik a mezőgazdaság termelőerőit a különböző *meliorációk*. E téren kiemelkedően nagy jelentőségű az öntözés fejlesztése, a homok- és láptalajok megjavítása, új – a korábbi technikával művelhetetlen – területek bevonása a termelésbe és a legváltozatosabb talajjavító anyagok felhasználása a legkülönbözőbb talajnemekre. A technikai fejlődés legnagyobb arányú példáit a szovjet mezőgazdaság nyújtja, ahol a félsivatagi területek öntözése, az új öntözési kultúrák kialakítása, a lápterületek megjavítása és a szűzföldek termelésbe vonása több százezer hektár területen valósult meg magas fokú gépi technikával. A mezőgazdasági építkezésben szintén egészen új irányok bontakoznak ki. Egyrészt rendkívül sok előgyártott elemet használnak fel, másrészt a hagyományos anyagok háttérbe szorulásával a legkülönbözőbb új anyagok (fémek, műanyagok stb.) törnek előre. Az új típusú mezőgazdasági építkezésnek másik jellemvonása, hogy minden esetben gépi berendezésekkel építik egybe, tehát az épület nemcsak a különböző mezőgazdasági és állattenyésztési termelőfolyamatok elhelyezésére szolgál, hanem maga is a termelés berendezésévé válik. Ennek következtében az épületek hagyományos formái teljesen felbomlanak és mindinkább a gyárszerű telep képére formálódnak át.

Mindezek olyan vonásai az új mezőgazdasági technikának, amelyek a fejlettebb mezőgazdaságú országokban a gyakorlatban terjednek. Emellett azonban nagy számban vannak olyan kísérletek vagy egyelőre szűkebb körre szorítkozó kezdeményezések is, amelyek eredményt ígérnek. Előrelátható tehát, hogy a *technikai fejlődés üteme a belátható jövőben nem lanyhulni, hanem erősödni fog.*

Rendkívül gyors például a fejlődés a *biológiai módszerek* tekintetében. Így évről évre újabb területeken sikerül hatékonyan felhasználni a heterózishatást különböző keresztezések formájában. Ma főképp a zöldséghibridek vannak előtérben, és egymás után új meg új zöldségfélénél sikerül a tiszta fajtáknál nagyobb termőképességű hibrideket létrehozni és elszaporítani. Másik igen sokat ígérő terület a betegségeknek ellenálló új fajták létrehozása. A növénynemesítő intézetek kiterjedt hálózata dolgozik világszerte ez irányban. Számítani lehet arra, hogy a legtöbb kultúrnövénynél sikerül ilyen fajtákat előállítani. Másik reményt keltő terület a takarmányozás biológiája. Eredményesnek ígérkezik olyan új takarmányozási módszerek és keverékek kidolgozása, olyan új serkentő és táplálóanyagok felhasználása, amelyek a takarmányértékesülést és az állati termékek mennyiségét és minőségét nagymértékben fokozzák.

A gépesítés területén szintén el lehetünk készülve sok új és meglepő megoldásra. Már ma előtérben állanak az olyan erőgépek, amelyek a mezőgazdasági munkafolyamatokat mind a szántóföldi termelésben, mind a kertészetben úgy bontják szét egyes munkaműveletekké, hogy azok precíz gépi megoldásokat tesznek lehetővé (magvak elhelyezése, sor- és növényállás, palántaültetés stb.). Néhány területen máris sikeresen alkalmazzák az automatizálás – például baromfifarmokon, üvegházakban –, s elképzelhető, hogy ez sok más területen is megoldást nyer. Hasonlóan új területeket hódítanak meg a betakarítógépek, ami különösen a cukorrépa- és zöldségtermelés terén jelentheti az eddigi munkafolyamatok gyökeres átalakítását.

Végül szinte szédítő lehetőségek kezdenek feltárulni a mezőgazdasági termelés és az élelmiszeripar határterületein, illetőleg magában az élelmiszeriparban. A tartósítás különböző új módszerei, mint a besugárzás és antibiotikumok alkalmazása, a fagyasztás, a sűrítés, a szárítás stb. mind meglepőbb új változatokban kerülnek alkalmazásra, és kihatásuk a termeléstől kezdve a fogyasztó asztaláig új helyzetet teremthet. A vérmesebb elképzelések máris felvetnek olyan megoldásokat, hogy megfelelő gépegységek magán a termelőhelyen mozognak, s csomagolják, tartósítják és fogyasztási szállításra alkalmassá teszik a különböző gyümölcs- és zöldségféléket.

A technikai forradalom szükségszerűen és gyökeresen átalakítja a mezőgazdaság üzemi és közgazdasági viszonyait. Legáltalánosabb jellemzője ennek az átalakulásnak, hogy a *mezőgazdaság fokozatosan ipari jellegűvé válik.* Az iparhoz hasonló technológia honosodik meg a termelésben, a foglalkozás az ipari szakmákhoz hasonló speciális mesterséggé alakul át és a félig-meddig önellátó gazdaság árutermelő üzemmé válik.

A mezőgazdaság mint népgazdasági ágazat

*őstermelésből iparággá, agráriparrá*

kezd átváltozni. Ez pedig a következőkkel jár: növekvő tömegű árutermelés, az ipari termékek, a gépek és az anyagok tömeges felhasználása, a piactól, a közlekedéstől és az ipartól való növekvő függőség, s a természeti tényezőktől való mind nagyobb mértékű függetlenedés. Mindennek következtében viszonylag kevesebb mezőgazdasági dolgozóra van szükség. Ez a folyamat rendkívül nagy beruházásokat igényel, nagy szaktudást kell megszerezni és a biológiai, kémiai és gépi eljárások egész láncolatát kell alkalmazni, s mindezek eredményeként az árutermelés mind nagyobb tömegét kell produkálni, hogy a versenyben megállhasson. Ily módon a gazdaság fokozatosan gyárszerű üzemmé alakul át, s ez mind kevésbé termel önállóan és mind nagyobb felületen érintkezik a piaccal, az iparral és a társadalmi termelés egész szervezetével.

*E gazdasági következmények abban összegződnek, hogy a kisárutermelő egyéni-családi gazdaság nem képes megállni ennek a fejlődésnek a sodrában.* A termelőerők fejlődése, a technika forradalmi átalakulása következtében így vagy úgy át kell adnia a helyét a tömeges árutermelést folytató ipari üzemhez hasonlóan szinte gyárszerűen termelő, mind nagyobb méretű üzemnek.

Az átalakulásnak ezek a következményei igen gyorsan, de nem egyenletesen jelentkeznek világszerte. Fokozódik a távolság a fejlett vidékek ipari jellegű és nagyüzemesedő termelése, s az elmaradott vidékek önellátásra visszaszoruló és a piacon versenyképtelen mezőgazdasága között. És a legdöntőbb a különbség abban, ahogy az átalakulás a kapitalizmusban vagy a szocializmusban végbemegy.

A kapitalista országokban gyorsul a mezőgazdasági üzemek átalakulása, nagy tömegű árut piacra vivő tőkés árutermelő üzemekké. Ez a gyorsuló átalakulás részben megnyilvánul az üzemek nagyságának a növekedésében is. Minden fejlett kapitalista országban növekszik a gazdaságokban a beruházások aránya, tehát a termeléshez szükséges tőke, ennek megfelelően növekszik a termelt árutömeg: mind nagyobb a mezőgazdasági üzemek függése a kereskedelmi vállalatoktól és a bankoktól, akár a farmerek szövetkezete a tulajdonosa ennek a kereskedelemnek, illetőleg banknak, akár magántőkések vagy tőkés társaságok. Ennek megfelelően csökken a gazdaságok önállósága. A kereskedelem nemcsak az áru átvételét, minőségét és szállítását szabja meg, hanem a termelés programját is. Gyorsan növekszik a bank- és kereskedelmi tőke részesedése is a termelők vállalkozásában.

A szocializmus útján az átalakulást a kollektív nagyüzemek létrehozása, a termelőszövetkezeti közös gazdálkodás rendszere valósítja meg. A mezőgazdaság szocialista átalakulása tehát ugyanannak az objektív fejlődéstörvénynek az érvényesülése, amely a kapitalizmusban is hat, eredményében azonban olyan óriási a különbség, mint magában a szocialista és kapitalista termelőviszonyban.

*A mi mezőgazdaságunkban*

az átalakulás problémái kétszeres súllyal jelentkeznek. Egyrészt maga a technikai átalakulás okoz komoly gondokat, másrészt a fejlődésnek megfelelő üzemi viszonyok létrehozása. Ebben a tekintetben a magyar mezőgazdaság sajátságos közbeeső helyen van a világ mezőgazdasági országai között.

Bár termelésünk technikája a felszabadulás előtt sem volt különösen elmaradott, és a szocialista építés kezdete óta céltudatosan törekedtünk fejlesztésére, ma mégsem mondható fejlettnek, ellenkezőleg, messze elmaradt a fejlődés élén járó országoktól, akár a Szovjetunió szocialista mezőgazdaságához hasonlítjuk, akár a fejlettebb nyugat-európai és észak-európai vagy tengerentúli kapitalista országaihoz.

Kritikus átmeneti helyzetben vagyunk mezőgazdaságunk üzemi szerkezetét, a termelés szervezettségét illetően is. A szocialista átalakulás előrehaladottabb fokát elért országokban pedig, elsősorban a Szovjetunióban, de mindinkább Bulgáriában és Kínában is, kialakultak és megszilárdultak a mezőgazdaság nagyüzemi keretei, tehát megvannak a technika fejlesztésének, a termelési színvonal emelésének üzemi bázisai. Ezzel szemben a mi mezőgazdaságunk szocialista átalakulása még a kezdetén tart, s a szövetkezeti nagyüzemek, különösen a megszilárdult, magasabb színvonalú termelésre képes nagyüzemek, termelésünknek még csak igen kis részét teszik ki. Ugyanakkor a mezőgazdaságunk nagy tömegét kitevő egyéni gazdaságok teljesen elaprózottak, dezorganizáltak és alig-alig teszik lehetővé a technika fejlesztését, a termelési színvonal gyors emelését. Ez a helyzet okozta, hogy *az elmúlt években kettős feladatról beszéltünk,* a szocialista átalakulás lehető gyors megvalósításáról és a termelés egyidejű fejlesztéséről.

A tapasztalatok bebizonyították, hogy *ez a szemlélet nem volt helyes és a két feladat ilyen párhuzamossága nem gyorsította, hanem nehezítette előrehaladásunkat.* Ma már tisztán állhat előttünk, hogy a

*legfőbb, életbevágóan fontos*

feladat számunkra a mezőgazdasági termelés fejlesztése. Tehát mindent meg kell tennünk, ami a termelés fej-

lesztését szolgálja, és semmit nem tehetünk meg, ami a termelésben visszaesést okoz. Ebből az is következik, hogy az egyéni gazdaságok termelésének is fejlődnie kell, és hogy mezőgazdaságunk szocialista átalakulásának olyan úton kell haladnia, amely lépésről lépésre elősegíti az új technika alkalmazását és a termelés szintjének emelkedését. Előrehaladásunk döntő tényezője, hogy ez a megítélés ma már elfogadott a párt- és állami vezetésben is.

A mi viszonyaink között mind a technika fejlesztése, mind a szükséges üzemi szervezettség elérése a szocialista átalakulás útján haladva, rendkívül nagy feladat. Olyan óriási munka ez, amit csak a gyakorlat és a tudomány együttes munkájával, a politikai és gazdasági tevékenység összhangjával és minden lehetséges erő összpontosításával lehet megvalósítani.

# Választási beszéd*

## Kiskunhalas (1958. október 24.), Kám, Jánoshalma (1958. november 9.)

*Tisztelt Választók!*
*Kedves Elvtársak!*

Köszönöm a bizalmat, hogy a jelölésemet magukévá tették és a kiskunhalasi járás országgyűlési képviselőjelöltjének elfogadtak.

Sajnálom, hogy a jelöléskor annak rendje szerint nem lehettem jelen és így nem volt alkalmam arra, hogy felelhessek azokra a kérdésekre, amiket ilyenkor tisztázni szokás.

Engedjék meg, hogy ezt most megtegyem.

Az országgyűlési és tanácsi választásoknak megvan a napi jelentősége, és megvan a maga történelmi jelentősége. Úgy is fordíthatjuk, hogy személyi és személyek fölötti jelentősége.

1. Nem egészen mindegy az, hogy *ki képvisel egy várost vagy járást* az országgyűlésben és a tanácsokban, van jelentősége annak is, hogy a mindennapi kérdésekben kik hogy fogják fel a feladatokat, milyen megítéléssel és igyekezettel fáradoznak a megoldásukban.
2. *De nagyobb jelentősége a választásoknak, hogy hosszabb lejáratra, történelmi mértékkel mérve* személyektől ha nem is függetlenül, de felettünk – állást foglal a társadalmi fejlődés, az állami élet nagy történelmi kérdésében, hogy merre akarunk haladni. Az első kérdésben, a személyi kérdésben éppen ezért kevesebb mondanivalóm van. Az önök jelölésének megfelelően kész vagyok vállalni azokat a kötelességeket, amelyek az országgyűlési képviselőséggel járnak.

Kötelességem azt is megmondani, hogy milyen módon tudom felfogni e kötelességeket és hogy tudok eleget tenni azoknak.

*Nem politikus poszton vagyok*, hanem tudományos munkahelyen dolgozom. A mezőgazdaság, közgazdasági és üzemgazdasági tudománya a szakmám és mint a MTA Mezőgazdasági Üzemtani Intézete igazgatója mezőgazdaságunk mai problémáinak a mélyreható feltárásán, tudományos megoldásán dolgozunk. Emellett a MTA főtitkára vagyok, tehát a magyar tudományos élet szervezési, tudománypolitikai kérdéseinek a megoldásában való közreműködés a hivatásom. Az is érthető, hogy ez a munkám Budapesthez köt, tehát nem tudok az itteni mindennapi életben részt venni. Ezekhez képest csak ilyen korlátok között tudok képviselői feladataimnak eleget tenni.

Úgy ítélem, hogy ezekből folyóan főleg *két kötelezettséget tudok vállalni.*

*Egyik:* ismereteimmel, tájékozottságommal igyekszem hasznosan közreműködni abban, hogy a helyi gazdasági, társadalmi kérdésekben, elsősorban a mezőgazdaság kérdéseiben a leghelyesebb megoldásokat megtaláljuk. Ehhez nem annyira a helyi ismereteket, hanem az országos viszonyokat és e problémák általános ismeretét tudom nyújtani.

*A másik:* a járás képviseletében országos fórumokon tőlem telhetően igyekszem előmozdítani a közérdekű helyi igények kielégítését.

Úgy gondolom, nem veszik rossz néven, ha mindjárt ezen a választási gyűlésen is ilyen módon szólok hozzá *a választások nagyobb kérdéséhez*, hogy miben foglalunk állást a szavazatainkkal és ez mit jelent hosszabb lejáratra.

Tisztelt Nagygyűlés!

Ezen a választáson nem azon a közelebbi kérdésen van a hangsúly, hogy kik legyenek a képviselők és milyen részletkérdésekben milyen programot tűzünk ki, hanem azon, hogy *történelmi arányokban, a nagy nemzetközi kérdésekben és nemzeti fejlődésünk kérdéseiben* hogy foglalunk állást, mi mellett döntünk, milyen úton akarunk előrehaladni, milyen hatalmat támogatunk.

1. *Ez nem utolsósorban nemzetközi kérdés.*

Milyen úton haladunk, hogy a háború elkerülése érdekében sikeresen cselekedjünk, s milyen nemzetközi kapcsolatokat erősítünk, hogy országunk fejlődése minél biztosabban haladjon.

* Beszédvázlat kézirata, EFB 2966.

Ez a kérdés nagyon világosan van feltéve:
a béketábor
a szocialista országok
az a nemzetközi szolidaritás, ami bennünket összeköt.

Ha van valami, ez az erő, ami a háborút elháríthatja és népünk számára a fejlődés útja, az imperialista erők visszaszorítását garantálhatja.

Összes nemzeti érdekeink ezen az alapon

2. *A másik nagy kérdés, belső fejlődésünk*

Ez is nagyon világosan.

Egyszóval a szocializmus útja. Sok tapasztalatunk már: jó is rossz is. Ezek alapján kezünkben a lehetőség, hogy jól tovább és a MSZMP, Forradalmi Munkás–Paraszt kormány így viszi.

Ennek nagyon sok oldala: iparfejlesztési, kereskedelmi, kulturális, társadalmi, politikai, igazgatási stb. én a mezőgazdaságét szeretném, itt mélyrehatóbban....

3. Itt a kiskunhalasi járásban – s az egész Duna–Tisza közén: a létalap, a nagyobb jólét alapja döntően *a mezőgazdaság.*

Hogy állunk most ezzel – viszonyítva az országoshoz is. Magyarországon egy kh. mezőgazdasági területről általánosan 4200 Ft a termelési érték. Itt valamivel több: 4500 kereken.

*Miből ered ez?*

| | *Kiskunhalas város* | *Kiskunhalasi járás* | *Országos átlag* |
|---|---|---|---|
| Kertészet | 48,1 % | 46,2 % | 21,8 % |
| Sertés | 11,3 % | 9,8 % | 13,4 % |
| Baromfi | 8,9 % | 2,5 % | 8,7 % |
| Marha | 5,6 % | 6,6 % | 12,8 % |

*Tehát a létalap:* szőlő- gyümölcs- sertés-, baromfi-, marha....

Hasonlítsuk 100 évvel ezelőttre: puszta nádas: a juh, a gabona és a marha a termelési érték: kb. ötöde-negyede.

*De ma ez az ...éppenhogy* (Pl. Kecskemét kereken 8000 Ft)

*Tehát ezt sokkal magasabbra kell emelni – ez a jövő*

4. *Hogyan? iparfejlesztés:* élelmiszeripar
építőipar
*kertészet:* szőlő-gyümölcs
zöldség
*állattenyésztés:* sertés-baromfi
marha

*De ehhez megvan-e a belső és export szükséglet?*

a./ *Belső szükséglet:* nagyarányú növekedés
de nem nagyobb termelői áron: 6–12 Ft szőlő,
12–22 bor

Mai fogyasztói gyümölcs-, bor-, baromfiárak

Szükségszerű csökkentés: technika,
termelékenység

csak nálunk nem erősödik úgy, mint a kapitalista országokban

b./ *Exportszükséglet:*

*Általában:* zöldség-, gyümölcs-, baromfifogyasztás növekedése a mi lehetőségünk is, de: minőségben és önköltségben versenyképes.

Ennek lehetőségei: fordítás kézzel, géppel

c./ *Ehhez milyen termelési feltételek?*

*Beruházás:* telepítés, berendezés, gép, építkezés, meliorációk

A múlt században a homok javítás és telepítés is tőkés gazdaságok.

Most még nagyobb tőke. Egyénileg? – Nem.

Társadalmi akkumuláció: állami, városi, községi, üzemi – tsz, egyéni

1./ *Ez az első amiért nem lehet ilyen üzemi viszonyok között*
*Tömegáru-termelés csökkenő önköltséggel,* nagyobb termelékenységgel.
Ehhez technika ... A világban: Nyugat–Kelet Technikai forradalom

2./ *Ez a második, amiért nem lehet ilyen üzemi viszonyok között*
*Emberibb élet, munka, kultúra és kizsákmányolás nélkül*

Ebben nincs engedmény. Amíg az idősebbek ragaszkodnak a régi paraszti élethez, sőt dicsérik a régi életet, a gyerekeik cserben hagyják.

Jánoshalmán 100-ból 40 marad tényleg.

Lélekben a fele

3./ *Ez a harmadik ok, amiért nem lehet a mai üzemi viszonyok között*

4./ *Tehát: szövetkezet*

Ez szubjektív, nehéz. Pláne, ha nehezítettük. Most nincs nehezítés, mégis nehéz.

Egy: a helyzet kényszerítése – jobban akarunk élni!

meggyőződés a tudatban

*Tehát a szocializmus.*

5./ *Mert a választás:* ebben nem új egyik napról a másikra: együtt a néppel.

Van rá garancia? – Igen, az eddigiek.

A jövő rajtunk is : a MSZMP látjuk

a Hazafias Népfront

Én személy szerint, mint agrárközgazda igyekszem mindent elkövetni, hogy a jobb útját leljük.

Ha kiskunhalasi képviselő: az itteniekben is.

# Új vonások mezőgazdaságunk fejlődésében*

*Korunk technikai forradalmának* a főbb eredményei mind az iparban, mind a mezőgazdaságban egyre világosabban bontakoznak ki előttünk, s a technikai fejlődés gazdasági követelményei is mind szembeötlőbbek. A mezőgazdaságban az a legfőbb következmény, hogy a kisárutermelő egyéni-családi kisgazdaságok nem képesek megállani ennek a fejlődésnek a sodrában, s ez nemcsak a mezőgazdaság szocialista átalakulásában jut kifejezésre a népi demokratikus országokban, hanem a tőkés országok mezőgazdaságában is, a termelés koncentrációjában, a nagyüzemek kiterjedésében és a kisgazdaságok felmorzsolódásában.

A mi mezőgazdaságunkban ennek a fejlődésnek a problémái kétszeres súllyal jelentkeznek. Egyrészt maga a technikai fejlesztés követel gyors ütemű előrehaladást, másrészt a fejlődésnek megfelelő üzemi viszonyok – szocialista nagyüzemek – létrehozása vált történelmileg halaszthatatlan feladattá. A mezőgazdaságunk előtt álló kettős feladat vonatkozásában ma már teljesen világos, hogy e két feladat nem egyszerű párhuzamossággal jelentkezik, hanem egymástól elválaszthatatlan, dialektikus egységet képez.

A magyar mezőgazdaság fejlődésének a kérdései napjainkban a termelőszövetkezeti mozgalom nagyarányú fellendülésével összekapcsolva merülnek fel. Az ismeretes mostani szövetkezeti növekedés a mezőgazdaság általános fejlődésének a jelensége a mi viszonyaink között, közelebbről pedig annak a szocialista fejlődésnek a szerves része, amely a szocialista és népi demokratikus országok mezőgazdaságában – a Szovjetunióban, Kínában és az európai demokratikus országokban – napjainkban hatalmas ütemben halad előre.

A mezőgazdaság jelenkori fejlődésének ez a fő vonása, hogy mind a technikai fejlődés, mind a termelésnek nagyobb üzemekben való koncentrálódása gyorsuló ütemben halad előre. Ez általános törvényszerűség, ami gyökeresen eltérő módon, de gyorsuló ütemben halad előre, mind a szocialista, mind a kapitalista fejlődés útján.

*A szocialista és a népi demokratikus országokban* a mezőgazdaság fejlődése nagymértékben meggyorsult, nemcsak abban, hogy a nagyüzemi szövetkezeti gazdálkodásra való áttérés jelentősen előrehaladt, hanem abban is, hogy a szocialista nagyüzemekben mind a technikai fejlődés, mind a nagyüzemi szervezettség magasabb szintre emelkedett.

A Szovjetunióban – mint ismeretes – a múlt évben új lépcsőfokához érkezett a szocialista mezőgazdaság fejlődése, különösen azáltal, hogy a gépeket átadták a kolhozoknak és a beadási kötelezettségeket megszüntették. Emellett azonban a gazdaságosság elvének az érvényre juttatása – az önköltségek csökkentése, a munka termelékenységének a fokozása – előtérbe állította a racionális gazdálkodási rendszer kifejlesztését a kollektív gazdaságokban. S ezen az úton az azóta eltelt rövid idő alatt is szemmel látható imponáló eredményeket ért el a szovjet mezőgazdaság, amint erről a Szovjetunió Kommunista Pártjának múlt év decemberi plénumán számot adhattak.

Nem kisebb jelentőségű az a rendkívül nagyarányú, ugrásszerű fejlődés, ami a kínai mezőgazdaságban mind a termelési színvonal emelkedése, mind az üzemi fejlesztés vonatkozásában napjainkban megy végbe. A kínai népi kommunák a mezőgazdasági termelésnek olyan nagyszabású kereteit hozták létre, amelyek a termelőerők ugrásszerű fejlesztését teszik lehetővé, s ezen keresztül mind a termelés növelését, mind az életszínvonal emelését soha nem látott ütemben viszik előre.

Az európai népi demokratikus országok közül különösen Bulgáriában figyelemre méltó az előrehaladás, és ott is együtthalad a termelés technikai fejlesztése a nagyüzemi keretek sokoldalú fejlesztésével. Mint Todor Zsivkov a Nemzetgyűlés előtt ez év februárjában mondott beszédében kifejezte, Bulgáriában összevonták a termelőszövetkezeteket, és a szövetkezetesített mezőgazdaságban technikai forradalom megy végbe. S emellett elhatározták a kötelező állami beszolgáltatás eltörlését és a gépek átadását a termelőszövetkezeteknek.

*A tőkés országokban* a technikai fejlődés mind szélesebb kiterjedése mellett nemcsak tovább folytatódik a termelés nagyobb üzemekbe való koncentrációja és a kisüzemek felmorzsolódása, hanem az utóbbi években egyre gyorsabb üteművé is válik. A tengerentúli kapitalista országokban ez a folyamat különösen meggyorsult és a gépi nagytermelést folytató üzemek mind nagyobb részt foglalnak el a mezőgazdasági termelésben. Az európai tőkés országokban pedig ez a folyamat különösen a kisebb egyéni-családi gazdaságok kiszorításában nyilvánul meg.

Az Európai Gazdasági Közösség múlt évi stresai konferenciáján a „marginális" üzemekből (az életképesség határán lévő gazdaságokból) felszabaduló munkaerő-felesleg elhelyezéséről tanácskoztak, és egyetértettek abban, hogy a „birtokviszonyok megjavítását" az ipari fejlődéssel párhuzamosan kell megoldani. A vitában leple-

* Magyar Nemzet, 1959. április 12.

zetlenül kifejeződött, hogy „az ökonómiai szempontból rentábilisan nem használható üzemek" problémája a következő évek legnagyobb gondja számukra. Érdemes idézni, hogy milyen érveléssel támasztották alá ezt a gazdaságpolitikát. „Ha meg akarjuk valósítani – mondották – az Európai Gazdasági Közösség célkitűzéseit, vagyis a családi üzem fenntartását – és ezzel együtt a kolhozrendszer elleni harcot is – akkor nem marad más hátra, mint hogy felhasználjuk a kis- és törpeüzemeket a családi gazdaságok gyógyítására, hogy azok zöldágra vergődhessenek". Ehhez az érveléshez nem kell különösebb kommentár, mert elég érthetően kifejezi azt az álláspontot, hogy a termelés koncentrálása, szóval nagyüzemi összpontosítása érdekében feláldozzák a kis- és törpegazdaságokat, sőt egyik-másik országban – elsősorban Svédországban és Nyugat-Németországban – valóságos ellenföldreform-terveket dolgoztak ki, és azokat következetesen hajtják is végre.

*Az elmúlt két évben* mélyreható és nagy jelentőségű változások következtek be a *magyar mezőgazdaságban* is, szintén mind a technikai fejlődésben, mind az üzemi viszonyok szocialista fejlődésében.

A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint az általános fejlődés jellemzi mezőgazdaságunk 1956 utáni időszakát, s ennek az általános fellendülésnek a termelés csaknem minden területén félreismerhetetlen jeleit állapíthatjuk meg. Általában növekedett a termelés, növekedett a mezőgazdasági termékek kivitele, és emellett a belső ellátás is javult, sőt a központi tartalékok mennyisége is emelkedett. Ebben természetesen szerepe van a viszonylag kedvező időjárásnak is, de ezeknek az eredményeknek mégis a párt és kormány gazdaságpolitikája a döntő tényezője.

Növekedett, illetőleg javult az állatállomány összetétele és emelkedett a hozama. A szarvasmarha-állomány ugyan valamelyest csökkent, de a tehenek száma változatlanul maradt, következésképp javult a tehenek aránya és egyben minősége is, amit félreérthetetlenül mutat az, hogy a borjúszaporulat nagyobb volt, mint bármikor az előző évben, hasonlóképpen az egy tehénre jutó tejhozam is. Emellett a sertésállomány kereken 7%-kal, a juhállomány 9,5 %-kal növekedett egy év alatt, s a sertésállományon belül erősen megnövekedett a hús- és keresztezett fajták aránya.

*Ha mezőgazdaságunknak* ezt a jelentékeny arányú és gyors ütemű fejlődését közelebbről tekintjük, *a megelőző időszakhoz képest több új vonást ismerhetünk* fel a technikai fejlődés jellegében is, a termelés irányában is, különösen pedig a szocialista nagyüzemek fejlődésében és legfőképpen a termelőszövetkezeti mozgalom nagyarányú kiszélesedésében. Mindezek az új vonások elválaszthatatlanok a jelenlegi agrárpolitikától, amely elsősorban új és hatékony tényezője mezőgazdasági fejlődésünknek.

*A technikai fejlődést* az jellemzi, hogy mind gépesítés, mind más fejlett technikai módszerek alkalmazása terén nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is új lépéseket tett meg a magyar mezőgazdaság.

A gépek tekintetében ugyan az erőgépek száma csak kisebb mértékben növekedett, viszont jelentősen emelkedett a munkagépek száma és javult az erőgépek összetétele is az Univerzál traktorok javára. A gépesítésnek új vonása, hogy jelentősen megnövekedett a termelőszövetkezetek saját gépállománya, valamint a gépállomások az önelszámoló gazdálkodásra tértek át és ez csökkentette a veszteségüket. Egészében pedig az jellemzi a gépesítés helyzetét, hogy számottevően növekedett a főbb mezőgazdasági munkák gépesítettsége.

A gépesítés előrehaladása mellett a műtrágyázás, a vegyszeres gyomirtószerek és növényvédőszerek használata is erősen megnövekedett, ami arra mutat, hogy a mezőgazdaság technikai fejlődésében világszerte tért hódító kemizálás a mi mezőgazdaságunkban is előrehalad. Ez a fejlődés olyan arányú, hogy az 1957. évi műtrágya-felhasználás 40 %-kal haladta meg az előző évit.

*Kiemelkedő jelentősége* van azoknak a mind szélesebb körű kezdeményezéseknek, amelyek az állattenyésztésben az istállózás, az istállók építése és berendezése tekintetében terjedőben vannak. Sok állami gazdaságban és nem kevés termelőszövetkezetben is, különösen a növendékmarhák és sertések részére, de sok esetben tehenészeteknél is, számos meglepően új és gazdaságos istállókat láthatunk ma már országszerte.

*A mezőgazdaságunk belterjes irányú fejlődését* mutatja a termelés irányának alakulása. Kiterjedt a munkaigényes növények területe, beleértve a szőlőt, gyümölcsöt és zöldségféléket, valamint az ipari növényeket és olyan fontos takarmánynövényeket, mint a kukorica. 1957 volt az az év, amikor megszűnt a szőlőterületek korábbi években folyamatosan tartó csökkenése, és az új telepítések aránya megtöbbszöröződött. Ugyancsak jelentősen kiszélesedett a talajjavítás is.

A szarvasmarha-tenyésztés növekedése, továbbá a sertéstenyésztésnek a hússertéstenyésztés irányába való változása szintén belterjesebbé teszi mezőgazdaságunkat. A baromfitenyésztésben pedig a hagyományos tenyésztési módok mellett új, nagyüzemi baromfifarmok létesülnek. Elsősorban az állami gazdaságokban mind a pecsenyecsirke, mind a tojástermelés számára olyan gyárszerű farmokat létesítettek, amilyenek a Szovjetunióban vagy a fejlett tőkés országokban ismeretesek.

A jövőre nézve különösen nagy fontosságú az az előrehaladás, ami a *termelőszövetkezeti és állami gazdaságok nagyüzemi szervezettségében bekövetkezett.*

1956 után, az ellenforradalmi események dezorganizáló hatásának a leküzdése nyomán a termelőszövetkezetek gazdálkodásának erőteljes fejlődése következett be. Növekedtek az átlaghozamok, mind a közös növénytermelésben, mind a közös állattenyésztésben emelkedett az egy területegységre jutó termelés, fokozódott a saját erőből történt beruházás és végül a szövetkezetek tiszta vagyona is jelentősen gyarapodott. Mindez a fejlettebb, valóban nagyüzemi gazdálkodás alapjainak a megerősödésére utal.

*Még szembetűnőbb* az üzemi fejlődés az állami gazdaságokban. 1957-ben kisebb létszámmal többet termeltek, mint korábban, emelkedett a gépesítés szintje és növekedett a területegységre jutó termelésük. Egyes termelési ágakban pedig különösen szembeötlők a haladás jelei. 1957-ben először érték el az állami gazdaságok, hogy egy tehén átlagos tejhozama meghaladta a 3000 litert és mind a szarvasmarha, mind a sertés hizlalásánál javult a takarmányértékesülés és növekedett a napi súlygyarapodás. A növénytermelésben a legtöbb növénynél csökkent a termékek önköltsége és az állattenyésztés is ez évben lett első ízben jövedelmező, noha az állattartás önköltsége csak a növendékmarhánál, a juhtenyésztésben és a baromfitenyésztésben csökkent. Mindezek eredményeképp jelentősen javult az állami gazdaságok pénzügyi eredménye is.

Az általános mezőgazdasági fejlődés ilyen viszonyai közepette következett be ez év első hónapjaiban a *termelőszövetkezeti mozgalom nagyarányú kiszélesedése.* A szövetkezeti fejlődés eredményeit a március 31-i állapot szerint az jellemzi, hogy az ország megyéi közül háromban (Győr-Sopron, Veszprém és Szolnok megyében) az állami gazdaságokon kívüli szántóterület háromnegyed részét, az ország három megyéjében pedig (Fejér, Somogy és Heves) a felét meghaladta a termelőszövetkezetek közös és háztáji szántóterülete. Ezek az arányok nemcsak azt juttatják kifejezésre, hogy ebben az évben a termelőszövetkezeti mozgalom meghaladta a korábbi években elért kiterjedését, hanem azt is, hogy a fejlődés a korábbiaknál kedvezőbb körülmények között ment végbe.

Az idei szövetkezeti fejlődésnek uralkodó vonása, hogy egy faluban általában egy termelőszövetkezet alakult, illetőleg egy-egy község egész dolgozó parasztsága belépett a meglevő szövetkezetbe. Ez országosan kifejezésre jut abban, hogy míg a szövetkezeti tagok száma és a terület megtöbbszöröződött, maguknak a termelőszövetkezeteknek a száma viszonylag kevéssel emelkedett. A termelőszövetkezeti viszonyokkal szemben ez új helyzetet jelent mind a közös szövetkezeti gazdálkodás alapjainak a lerakásában, mind a falu társadalmi viszonyaiban. Bár a nagyobb üzemi egység több szervezési és vezetési gondot okoz, az egész község gazdasági egysége mégis igen sok, nagyon jelentős előnnyel jár. A tagosítás és a táblák kialakításának hasonlíthatatlan könnyebbsége, a legelők, épületek ésszerűbb kialakítási lehetőségei – ezek a főbb előnyök. Társadalmi szempontból, különösen pedig az egységes kollektív szövetkezeti szellem kialakítása szempontjából szintén igen nagy előny az, hogy a község egész földművelő lakossága – mind a kisparasztság, mind a középparasztság – tagja ugyanannak a termelőszövetkezetnek.

Természetesen ez a helyzet elsősorban a dunántúli és északi megyékre jellemző, ahol viszonylag kisebb települések vannak. Ugyanilyen szövetkezeti falusi egységek az Alföldön, az eltérő települési viszonyok miatt, csak kevés helyen jöhetnek létre.

Általában minden új vagy jelentősen megnövekedett szövetkezetben nagy kérdés, hogy a termelés hogyan indul meg, és már az első évben megmutatkozik-e nagyüzem előnye. Még inkább nagy kérdés ez most, amikor egész járások és megyék tértek át a szövetkezeti gazdálkodásra. Az átalakulással együtt járó elkerülhetetlen zökkenő, hogy a közös munka nem indulhat mindjárt zavartalanul, és az új közös gazdaság üzemi felépítésében is nagyon sok kezdeti nehézséget kell leküzdeni. Van is probléma és nehézség mindenütt az új termelőszövetkezetekben, amelyekkel különböző sikerekkel birkóznak meg az új szövetkezetek. De van néhány olyan jelenség, amely arra mutat, hogy a szövetkezeti mozgalom mostani fellendülése nyomán gyorsabban és eredményesebben indul az új közös gazdálkodás, mint korábban bármikor.

*A tavaszi munkák* mindenütt gyorsan megindultak, és sok helyen időben be is fejezték a szántást, trágyakihordást és a korai vetést. Különösen a dunántúli megyékben olyan árpa-, zab-, lucerna-, lóhere-, cukorrépa-, napraforgóvetéseket lehet látni, amilyenek még soha nem voltak abban a határban.

Ugyancsak nagy a fejlődés a műtrágyahasználatban. Akárhány olyan járás, sőt egész megye van ma, ahol a tavalyi műtrágyamennyiségnek a háromszorosát használják fel ez évben. Általános a szövetkezeti községekben és járásokban, hogy az őszi vetéseket mind feltrágyázták és a tavaszi vetések alá is jelentős műtrágyaadagokat szórtak ki. Sok helyen a község összes rétjét is műtrágyázták, ami eddig soha nem fordult elő. A legtöbb helyen a műtrágya felhasználásában nem a szándék és a munkaerő, hanem a műtrágya mennyisége szab határt.

A korábbi években gyakori volt, hogy az új szövetkezetek termelése átmenetileg külterjesebbé vált. Most e tekintetben is kedvezőbb a helyzet. A trágyázás fokozása mellett, általánosan tapasztalható, hogy a belterjesebb növénykultúrák vetésterületét növelték. A cukorrépa, kukorica, zöldségfélék vetési arányai általában növekedtek és a pillangós takarmányok vetésének a kiterjesztését is legtöbb helyt csak a vetőmag mennyisége korlátozza.

Érthetően nehezebb kérdés a közös állattenyésztés létrehozása és a nagyüzemi állattenyésztés előnyeinek a

gyors realizálása. E tekintetben kell a legtöbb nehézséget leküzdeni és ehhez kell több feltételt előzetesen megteremteni. Azonban a legtöbb új termelőszövetkezetben általában biztató ez a munka is. A takarmányvetések, az istállókról való gondoskodás – átalakítás, építkezés – mindenütt fő gondja az új termelőszövetkezeti tagoknak és vezetőknek, s általános az igyekezet, hogy az állattenyésztés e feltételeit mielőbb megteremtsék.

Egészében az új szövetkezetekben, különösen a termelőszövetkezeti községekben olyan lendülettel indul a közös gazdálkodás, ami új és kedvező jele a további előrehaladásnak. Az évi üzemi terveket nagyrészt elkészítették a szövetkezeti tagok, az új szövetkezeti vezetők és a helyi vezető szervek egyaránt olyan erőfeszítéseket tesznek, hogy a tervek meg is valósuljanak. A sokoldalú állami támogatás természetesen nagymértékben elősegíti ezt.

*Teljesen nyilvánvaló,* hogy mezőgazdaságunk fejlődésének a fentiekben vázolt vonásai nem egy fejlődési szakasz lezárását jelentik, hanem ellenkezőleg, a fejlődés új útjainak a megnyitását, illetőleg kiszélesítését. Éppen ezért rá kell készülnünk, hogy a továbbiak során mind a technikai fejlesztés tekintetében, mind a szocialista nagyüzemek felépítése és magasabb fokra emelése, mind pedig a szocialista üzemek további létrehozása vonatkozásában igen sok olyan problémát kell megoldanunk, amelyek részben általánosak és más országok mezőgazdaságában is jelentkező problémák, részben pedig a mi mezőgazdaságunk sajátosságai. A legfőbb tényezője a további fejlődésnek, hogy a mezőgazdaság szocialista fejlesztése útján sok olyan gazdaságpolitikai, üzemszervezési és technikai tapasztalattal rendelkezünk, amelyek máris a továbbhaladás szilárd lépcsőfokát képviselik, és nem kevés olyannal is, melyek tanulságokkal szolgálnak a jövőre nézve. És ezek a tapasztalatok nem szorítkoznak az irányító párt- és állami szervekre, hanem sok ilyen tapasztalat érlelődött meg és halmozódott fel a dolgozó parasztság körében is. A parasztság történelmi tapasztalata – mondotta a minap Kádár János is – döntő szerepet játszott az eddigi eredmények elérésében. Semmi kétség, hogy a mai és jövőbeli problémák megoldásában is döntő tényező ez.

# A kongresszusról*

*Párttagok és párton kívüliek* között, itthon és külföldön, a szocialista táborban és a nyugati országokban egyaránt rendkívüli érdeklődést keltett és imponáló hatást váltott ki az MSZMP VII. kongresszusa.

A közvetlen politikai okok kézenfekvőek. A hároméves konszolidáció eredményei láttán barát és ellenség egyaránt különös érdeklődéssel várta, hogy a legfelsőbb pártfórum hogyan ítéli meg az elmúlt három évet, vagy továbbmenően a 15 évet, sőt – VII. kongresszusról lévén szó – az elmúlt négy évtizedet.

A kongresszus igen mély és maradandó hatást tett a legszélesebb körökben. Meggyőződésem szerint azért, mert nagyobb időszak távlatában, történeti arányokban mérve volt rendkívül jelentős és a szó teljes értelmében érdekes az, amit a kongresszus kifejezett: az is, hogy a három év gyakorlatában folytatott politika elvi és történelmi igazolást nyert a kongresszuson, az is, hogy ez a politika miben egyező és miben tér el az előző kongresszuson kifejezett politikához viszonyítva az is, hogy ugyanebben az irányban akar továbbhaladni a pártvezetés, és nem utolsósorban az is, hogy ugyanaz a vezetőgárda új erőkkel gyarapodva és látható egységben vezeti tovább a pártot.

A kongresszusnak ezt a jellegét és ezt a történelmi jelentőségét kellett érezni azoknak, akik a társadalom, a gazdasági élet és a kultúra nagyobb vonalú fejlődésének és fejlesztési törekvéseinek a jeleit keresték a kongresszus eseményeiben. Én személy szerint mindenesetre ezt kerestem, úgy is mint a társadalomtudományok művelője és úgy is mint országunk politikai-társadalmi életének közel ötven éve kortársa és egyben-másban cselekvő résztvevője. Mint a kongresszus vendége, ilyen szemlélettel – s nem tagadom, feszült érdeklődéssel – ültem néhány napon keresztül a karzaton, s erről szeretnék néhány széljegyzet szerény keretei között beszámolni.

A *tudományról* sok szó esett a kongresszuson, nemcsak az előadói beszédekben, hanem a küldöttek sorai közül is. Novobátzky Károly kollégám felszólalása pedig egyenesen néhány szállóigévé vált tételt indított útjára a felszólalásában. Egyértelműen az fejeződött ki e megnyilatkozásokban, hogy a tudománynak megtisztelően nagy feladatai vannak a szocialista építésben és általában a modern fejlődésben, s a párt, az ország azt várja a tudósoktól, hogy minél szorosabban kapcsolódjanak az élethez, s kutatómunkájukat a mai élet és a holnapi fejlődés problémáinak a tudományos megoldására irányítsák.

A kongresszus történelmi jelentőségéhez tartozik, hogy az ott kifejezett megállapításokhoz és kívánalmakhoz képest mi jellemzi ma a tudósok munkáját, szubjektív viszonyukat a mai élet problémáihoz, legfőképpen a szocialista építéshez. A lojális nyilatkozatokban, sőt a lelkes helyeslések kifejezésében nincs tényleges különbség a korábbi évekhez képest. De észrevehető a változás a kutatóműhelyekben és a tudós lelkekben. Ma többen és több belső meggyőződéssel közelednek a marxista gondolkozáshoz olyanok is, akik sokáig nagyon távol álltak ettől, és ma a legkülönbözőbb tudományokban keresik a mélyebb kapcsolatot a mai élettel. Nyilvánvaló, hogy ebben a világhelyzet alakulásának is szerepe van, de bizonyosan annak a politikának is, ami a kongresszuson kifejezést nyert.

*A mezőgazdaság kérdése* annyit szerepelt a kongresszuson, hogy már-már mezőgazdasági kongresszusnak vélhette valaki, ahogy a zárószóban Kádár János is megjegyezte. Már csak szakmámnál fogva is érthetően sok érzés és gondolat támadt bennem ezzel kapcsolatban, mégpedig nagyrészt helyeslő és jóleső egyetértés, de jó néhány probléma is, aminek a súlyát különösen kellett érezni a kongresszus emelkedett és felelősségérzetet sugárzó légkörében. De ezek valóban egy mezőgazdasági kongresszusra valók.

Ellenben egy általános politikai mozzanatot szeretnék kiemelni. A kongresszust áthatotta a mezőgazdaság fejlesztése és a parasztság jövője iránti felelősségérzet, s ami ezzel egyértelmű: a mezőgazdaság szocialista átszervezésének az egyértelmű akarata. S ennek a kérdésnek a vitatásában részt vettek munkások, értelmiségiek, termelőszövetkezeti tagok, állami gazdasági dolgozók egyaránt, és a fejtegetésekben újra meg újra visszatért az egyéni gazdálkodók véleményére, helyzetére való hivatkozás. Ezt ítélem én nagyon fontosnak és lényegbevágóan újnak a korábbi évek agrárpolitikájához képest. Mert az fejeződik ki ebben, hogy a mezőgazdaság szocialista átalakítását az egyéni gazdálkodókkal közösen, gondjaikat, véleményüket, elgondolásaikat figyelembe véve lehet sikerre vinni. A bizalomról beszélt Kádár elvtárs, és azt hangsúlyozta, hogy rá kell bízni a szövetkezeti tagokra, kiket választanak vezetőiknek, mert maguknak választják. Úgy éreztem, hogy a kongresszusi teremben kifejezett helyesléshez az egyéni gazdálkodók, a leendő szövetkezeti tagok helyeslése is csatlakozott, és az országban nagyon sokan ki is mondták ezt a rádió mellett.

* Népszabadság, 1959. december 20.

Persze, ez csak egyetlen mozzanata a szocialista mezőgazdaság nagy ügyének. De jellemző és biztató mozzanat.

*A népgazdaság fejlesztése,* a második ötéves terv irányelvei egyik napirendi pontja volt a kongresszusnak. Mind az irányelvek, mind Fock Jenő elvtárs előadói beszéde nagyon sok embert elgondolkoztatnak azóta is országszerte. S éppen ezt az elgondolkozást, fejtörést, a helyes fejlesztés útjának, módjának a latolgatását szeretném kiemelni. Mi már korábban is vitattuk ezt a kérdést az Akadémián, s azóta is szakemberek és nem szakemberek körében állandóan szó esik róla. Vajon miért vált ez ilyen közüggyé a kongresszuson kívül is?

Nyilván azért, mert mindnyájunk legközvetlenebb anyagi érdekeltségéről van szó, arról, hogyan élhetünk jobban és kevesebb gonddal. Igen, de átéltünk már olyan időket, amikor az egyszerű emberek nem alakító felelősséggel töprengtek az ország és a maguk gazdasági jövőjéről, hanem körülbelül úgy, mint az időjárásról. Azt hiszem, azért váltak az irányelvek köztémává és azért serkentenek sokakat Kádár János és Fock Jenő elvtársak szavai gondolkodásra, mert nem fellebbezhetetlen történelmi ítéleteket mondtak ki népgazdaságunk jövőjéről, hanem megalapozott célokat világítottak meg, és feltárták azokat a problémákat is, amelyeket meg kell oldanunk, hogy országunk gazdasági fejlődése egészségesen haladhasson.

Nem arról volt szó például, hogy milyen ipari ország vagyunk, és legyünk, ellenben arról igen, hogy miképpen fejlesszük iparunk szerkezetét, hogy megfelelő arányok alakuljanak ki népgazdaságunkban. És az eddigi fejlődés azt bizonyítja, hogy helyes irányba haladunk. S biztosra vehetjük, hogy a továbbfejlesztés leghelyesebb útját is megtaláljuk, mert a közgazdák százai, a műszaki szakemberek ezrei és az ipari munkások százezrei gondolkoznak és dolgoznak rajta. Így pedig biztosan fejlett ipari országgá leszünk. (Amit én a mezőgazdaságban dolgozók jó részével együtt éppoly türelmetlenül kívánok, mint az iparfejlesztők.)

*A szocialista építés kora* néhány évtized múlva bizonyosan sokkal áttekinthetőbb lesz számunkra és utódaink számára. Ma az átalakulásnak és a leghelyesebb megoldások keresésének az izgalmában élünk, s szubjektív megítélésünkben sokszor elhomályosulnak előttünk a fejlődés nagyon lényeges vonásai is. A kongresszus ebből a szempontból is nagyon tanulságos volt, és hazánk fejlődésének nagyon lényegbevágó vonásait fejezte ki.

A szocialista átalakulás első éveiben nagyon sokak szubjektív megítélésében úgy jelent meg a szocializmus világképe, hogy a történeti fejlődés addigi alakulását meg kell szakítani, el kell tüntetni, és helyébe a szocializmus rendszerének elgondolt vagy átvett formáit kell állítani. Azóta már megtanulhattuk, hogy a forradalmi átalakítás valóban gyökeres változást teremt az összes társadalmi viszonyokban, de ez nem szubjektív elgondolás kérdése, hanem a történetileg folyó élet mezején folytatott harc eredménye a régi és az új között. Nos, a kongresszus tanulságos példatára volt annak, hogy ez a harc hogyan zajlik ma, milyen módon lehet sikerrel haladni, és hogyan nem lehet előre jutni, mi az, amit eddig valóban elértünk és mi az, amit még ezután kell kivívni. És csodálatos – vagy éppen magától érthetődő –, hogy ez a reális történeti talajon folytatott harc a régivel szemben, s ez a változatos formálása az újnak, optimizmussal tölti el nemcsak a szocializmus régi híveit, hanem másokat is.

*Embernek lenni a szó igazi értelmében* – ezt a követelményt állította Kádár János a kommunisták elé. Biztosan nem én voltam az egyedüli a teremben, akire ez a néhány szó és ennek a szuggesztív erejű kifejtése tette a legnagyobb hatást. Biztosan nem, mert amikor később egy külföldi delegáció vezetőjének feltettük a kérdést, hogy milyen benyomást tett rá a kongresszus, ő is külön kiemelte ezt a tételt, s azt az emberi és politikai átélést, amivel erről beszélt Kádár János.

Maga ez a követelmény természetesen nem új elméleti tétel, s nem is új pártszabály. Ha Lenint olvassuk, lépten-nyomon ennek az erkölcsnek és ennek a politikának a lángja csapja meg az embert. És napjainkban is mind több a kommunista vezető, akinél már ezt szoktuk meg, és mind több pártfunkcionáriusnál és egyszerű párttagnál is érezzük ezt. Mégis nagyon jó volt, hogy a kongresszus – és ország-világ – előtt ez elhangzott. Ez a morál kapcsolja össze a kommunistákat mindazokkal a nem kommunistákkal, akik az emberséget és a haladást, a szegénység és a kizsákmányolás megszüntetését akarják, s ez teszi fegyvertársakká őket mindazokkal szemben, akik kevesek uralmát, gazdagságát és embertelenségét védik.

# A háztáji gazdaság néhány kérdéséről*

*Annak idején* a Szovjetunióban azért vált a kolhozmozgalom fő útjává az artyel típusú termelőszövetkezet, mert ez valósította meg legjobban *a közös társadalmi érdekek és az egyéni érdekek összeegyeztetését.* Ezt úgy érte el, hogy a közös gazdaságban egyesítette a földterület és a többi termelőerők zömét, de emellett megmaradt a tagok egyéni gazdálkodásában bizonyos területű föld, kert és állatállomány. Azóta sok tapasztalatot szereztek e téren a Szovjetunióban is, a népi demokratikus országokban is, így mi is a termelőszövetkezeti mozgalom több mint tízéves fejlődése során.

A sokoldalú tapasztalatok és a meg-megújuló viták eredményeképpen ma már egyértelműen leszűrhetjük a tanulságot. Az egyik az, hogy a *történelem igazolta* a kezdeti felfogást, s valóban a szövetkezésnek ez a típusa bizonyult a leghelyesebbnek. A másik pedig az, hogy *elvileg teljesen tisztázódott a közös szövetkezeti gazdaság és a háztáji gazdaság összefüggése.* A Szovjetunióban is, a népi demokratikus országokban is egyértelműen kikristályosodott az a megítélés, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésének a lényege; a termelőerők zömét egyesíteni a közös gazdaságban és itt felépíteni a szocialista nagyüzemet, emellett azonban hosszabb átmeneti időre nem lehet nélkülözni a tagok kisegítő jellegű háztáji gazdaságát, amely elsősorban a háztartási ellátást szolgálja, de egyes esetekben bizonyos árumennyiséget is termel.

Hogy ez így alakult ki, annak több lényegbe vágó oka van. A legfőbbek: a szocialista átszervezésnek ez az útja *politikailag* megkönnyítette az áttérést, a *népgazdasági érdekek* megkövetelik, hogy a termelésnek az a forrása, ami a háztáji gazdaságban van, ne szűnjön meg mindaddig, amíg a közös gazdaságok képesek előállítani a szükséges árumennyiséget, végül a tagok érdeke is azt kívánja, hogy a háztáji termelésből jövedelemkiegészítéshez jussanak, amíg a közös gazdaságból eredő jövedelmük egymagában biztosítja a kívánt életszínvonalat. Mindez szinte magától értetődő, mégis a Szovjetunióban is, nálunk is, igen sok és heves vita zajlott e kérdés körül. Miért? Azért, mert a fejlődés során a dolognak hol az egyik, hol a másik oldala került előtérbe.

*A termelőszövetkezetek* szervezésének kezdeti időszakában azért folyt a harc, hogy a földet és az állatokat bevigyék a közösbe, s ne tartsanak vissza többet, mint amennyit az alapszabály megenged. Ekkor még nem volt számottevő népgazdasági súlya a háztáji termelésnek. Amikor pedig az új közös gazdaságok megszilárdítása, nagyüzemi fejlesztése vált fő kérdéssé, a háztáji gazdaság sok esetben úgy hatott, hogy a munkaerő elvonásával és piaci lehetőségeivel akadályozza a közös gazdaság erősödését. Jelenleg viszont úgy áll a dolog – s ez így van minden országban, ahol a termelőszövetkezetek túlsúlyba kerültek – hogy a *népgazdasági érdekek egyaránt: megkövetelik a közös gazdaság minél gyorsabb fejlesztését, de ezzel együtt a háztáji termelés fenntartását, sőt bizonyos mértékű fejlesztését is.* Ez a kettős követelmény okoz ma gondot sok termelőszövetkezeti vezetőnek és a helyi irányító szervek felelős embereinek. Ezért szükséges és érdemes erről kissé részletesebben szólani.

Hogy áll ez a kérdés *népgazdaságilag?* Mindenekelőtt azt kell figyelembe venni, hogy amikor országosan túlsúlyba kerültek a termelőszövetkezetek – számos megyében pedig teljesen megtörtént a szocialista átalakulás – ezen belül el nem hanyagolható részt képvisel a háztáji föld és állatállomány. (A termelőszövetkezetek közös és háztáji területéből mintegy 12 százalék háztáji, az állatállománynak pedig ennél jóval nagyobb százaléka. S tudni kell, hogy ezek az arányok még a Szovjetunióban sem sokkal kisebbek.) A népgazdasági követelmény pedig az, hogy a második ötéves terv végére a mezőgazdasági termelésben 30–32 százalékos emelkedést érjünk el, ezen belül az állati termékekben 50–55 százalékot. Nyilvánvaló, hogy ilyen többletet csak a közös és háztáji termelés együttesen érhet el, hiszen azt a szintet is, amihez viszonyítunk (1958) a termelőszövetkezetek és az egyéni gazdaságok összessége termelte meg.

*Gondoljuk ezt meg egy-egy község esetében.* Az egész község együttesen termelt 1958-ban bizonyos termény-, illetőleg árumennyiséget. Ugyanennek a községnek 30–32 százalékkal többet kell termelni a második ötéves terv végére, állati termékekből pedig másfélannyit. A közös gazdaság területe és állatállománya pedig – a legkedvezőbb fejlesztés esetén is – kisebb, mint az egész község teljes termelési kapacitása. Tehát a hozamok nagyarányú növekedése mellett sem képes a közös gazdaság egymagában megtermelni azt a többletet, amit az egész község korábbi termelési szintjéhez képest el kell érni. Azt csak együttesen, az egész község érheti el, tehát a közös gazdaság és a háztáji gazdaságok együtt.

Természetesen nem egyformán van ez a különféle termékeknél. *A kenyérgabonát* – és az ebből is szükséges többletet – a közös területen, tehát a korábbinál kisebb területen kell megtermelni. *A kukoricából* szükséges nagyobb mennyiséget viszont már jelentős részben a háztáji földön kell megteremteni. *Az állati termékekből* pe-

* Szabad Föld, 1960. november 27.

dig csak úgy lehet a kívánt nagymértékű növelést elérni, ha a közös gazdaságban a lehető legnagyobb mértékű emelkedés a lehető leggyorsabban bekövetkezik, s emellett a háztáji termelés sem csökken, hanem a lehetőségekhez képest növekszik.

Kérdés azonban, hogy e követelményeket hogyan lehet kielégíteni *üzemileg?* Más szóval: a közös gazdaság nagyüzemi fejlesztését hogy lehet megvalósítani az esetben, ha egyidejűleg nemcsak fenntartani, hanem némely vonatkozásban fejleszteni is kell a háztáji gazdálkodást? Bizonyos, hogy nem egyszerű feladat, azonban nemhogy lehetetlen lenne, hanem az egyetlen járható út.

Nézzük először az *állattenyésztés fejlesztését.* A meglevő közös állatállomány a legtöbb termelőszövetkezetben még nem olyan nagy, hogy annak a szaporulatából el lehetne érni azt a fejlesztést, amit az ötéves terv előír. Viszont a háztáji gazdaságokban igen nagyszámú állatállomány van. Szükségszerű tehát, hogy ebből a forrásból is fejlesszük a közös állattenyésztést. A 3004/1960. sz. kormányhatározat ezért mondja a következőket: *„Az új termelőszövetkezetekben a közös állatállomány megteremtésének alapja és fő forrása a bevitel és a tagok háztáji gazdaságaiból történő közvetlen felvásárlás, a régebben működő termelőszövetkezetekben pedig a közös és háztáji állomány szaporulata legyen."*

Kétségtelenül a legnehezebb a *takarmánykérdés* megoldása. Arról van szó ugyanis, hogy a közös területen annyi takarmányt kell megtermelni, amennyi a közös állattenyésztés maximális fejlesztése mellett a háztáji állomány takarmánybázisának a kiegészítésére is elegendő. Ez a követelmény gyakran feszült helyzetet teremt, de még gyakrabban eltúlozzák. A helyzet ugyanis nem egyforma az egyes állatfajoknál.

*A háztáji állatállomány takarmánybázisa általában három forrásból ered.* (Tehát semmiképpen sem csak a közös gazdaságból.) Egyik a *községi legelő,* akár a legeltetési társulat, akár más szerv kezelésében van. Ez adja a szarvasmarha-állomány tavaszi-nyári zöldtakarmány-szükségletének a nagyobb részét. A másik: a *háztáji terület termése.* Ez kukoricából rendszerint annyi, hogy elegendő a házi szükségleten felül is egy-két hízó és valamennyi baromfi ellátására. A harmadik: a *közös gazdaságból való természetbeni részesedés.* Ennek kell fedezni az árpaszükségletet, a szálastakarmány egy részét és a hízótakarmány kiegészítését az esetben, ha a háztáji gazdaságban több árusertést tartanak, marhát hizlalnak és több baromfit nevelnek. Ide szűkül tehát a közös gazdaság gondja a háztáji állomány takarmányellátásában. Persze, ez is súlyos gond gyakran, azonban sokat enyhít ezen is az az újabb szerződéses konstrukció, amikor bizonyos takarmánymennyiség is jár a háztáji gazdaságból leszerződött állatra. De enélkül is általában megoldható a kérdés, ha a közös gazdaságban ennek figyelembevételével tervezik a takarmánytermelést és a természetbeni juttatást valamilyen alkalmas formában a tagok árutermeléséhez kapcsolják.

Persze, több más olyan kérdés is van a közös és háztáji gazdaság kapcsolatában, aminek a megoldása gondot jelent. A lényeg azonban a többi esetben is az, hogy az ésszerű összeegyeztetés módját kell megtalálni abból kiindulva, hogy elsősorban a közös gazdaság fejlesztését kell szolgálni, s emellett a háztáji termelés indokolt fenntartását, illetőleg fejlesztését is elő kell mozdítani. E tekintetben egy új leckét kell megtanulni, amit mezőgazdaságunk fejlődésének jelenlegi fázisa ad föl. Mégpedig azt, hogy fel kell ismernünk *a közös és a háztáji gazdaság jelenlegi viszonyaink között szükségszerű egységét, kölcsönösen kiegészítő összetartozását.* Korábban főleg a kettő ellentétét, bizonyos ütközését érzékeltük. Ezek most sem szűntek meg, erről sem szabad elfeledkeznünk. Azonban a jelenlegi viszonyok között fontosabb és lényegesebb, hogy a kölcsönösen kiegészítő kapcsolatokat keressük. S ebben az a lényeg, hogy a háztáji termelés forrásait a lehető legnagyobb mértékben igénybe vegyük a közös gazdaság gyarapítására, s emellett – mindaddig, amíg a közös gazdaság a teljes áruszükséglet megteremtésére nem képes – a háztáji gazdaság termelésének, illetőleg árutermelésének a fejlesztésére is fordítson gondot a termelőszövetkezet. Más szóval; a termelőszövetkezet tekintse a maga ügyének tagjai háztáji gazdálkodását is, és azt a népgazdaság és a közös gazdaság érdekeinek szem előtt tartásával irányítsa, szabályozza és gondozza.

*Ezek a mi mai gondjaink* és feladataink. Előre láthatjuk azonban, hogy egy következő időszakban, amikor a szocialista nagyüzemi gazdálkodás magasabb szintjére emelkednek, egészen más lesz a helyzet. Ahogy fejlődik a közös gazdaság, úgy szűkül a háztáji gazdaság szerepe. A jelenlegi időszakban azonban ilyen irányú törekvések mind a népgazdaság, mind a közös gazdaság, mind a tagok szempontjából beláthatatlan bajokat idéznének elő.

# Felszólalás az 1961. évi költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalásán az Országgyűlés 18. ülésén*

1961. február 23.

*Tisztelt Országgyűlés! Kedves Elvtársak!*

Engedjék meg, hogy bevezetőül néhány megjegyzést fűzzek magához a költségvetési tárgyaláshoz. Ez évben nemcsak jó előre megkaptuk a költségvetést, hanem sokoldalúan és különösen részletesen, behatóan meg is tárgyaltuk a bizottságokban és a képviselőcsoportokban. Jóformán minden képviselő két vonatkozásban, külön is foglalkozott a költségvetéssel. Egyszer központi megítélésben, valamennyi ágazat vonatkozásában, máskor pedig területi vonatkozásban, megyéje vagy városa tekintetében. De itt az országgyűlésben is mind a pénzügyminiszter indokolása, mind Friss elvtárs hozzászólása részletes és meggyőző gazdaságpolitikai alátámasztást adott a költségvetésnek.

Ennek alapján itt az országgyűlésben könnyű is, és nehéz is tárgyalni a javaslatot. Könnyű, mert részletesen ismerjük, az összefüggéseket áttekinthetjük, nehéz viszont azért, mert ismervén a költségvetés népgazdasági összefüggéseit, nyilvánvaló, hogy egy-egy részérdeknek vagy egy-egy megye igényének megfelelően nem lehet átalakítani az egész költségvetést. Mégis úgy gondolom, szükséges, hasznos és a jövőre nézve különösen termékeny a további és minél részletesebb vita. Ezt azzal is szeretném alátámasztani, hogy a bizottsági tárgyalások során egy nagyon figyelemre méltó tapasztalatot szerezhettünk. A múlt évi észrevételek ugyanis, amelyek akkor a bizottságokban vagy a plénumban elhangzottak, most a bizottsági vita során újból szőnyegre kerültek, s vagy a pénzügyminiszter valamelyik helyettesétől, vagy a Tervhivatal részéről szinte minden tavaly felvetett kérdésben nagyon komoly és részletes beszámolót, ismertetést kaptunk arról, hogy mi történt abban a kérdésben. Egyik-másik vonatkozásban pedig viszontláttuk a tavalyi tárgyalás során felmerült ajánlásokat, észrevételeket most, az 1961. évi költségvetéssel kapcsolatosan.

Éppen ezért az államigazgatási bizottságban mi arra a következtetésre jutottunk, hogy – ezt a költségvetést elfogadva – különösen a jövő szempontjából kell felvetnünk egyes fontosabb problémákat, hogy megoldásukat az ötéves tervben is és a jövő évi költségvetésekben is elérjük. Ilyen értelemben kívánok néhány észrevételt, illetve javaslatot tenni a tárgyalt költségvetéshez, részben mint Bács-Kiskun megyei képviselő, részben pedig mint az államigazgatási bizottság tagja.

Az egyik ilyen kérdés az állami helyiipar, a tanácsi vállalatok fejlesztésével kapcsolatos. Ezt azért is fel kell vetnem az országgyűlés plénuma előtt, mert ekörül az államigazgatási bizottságban igen komoly és sokoldalú vita folyt.

Ismeretes az elvtársak előtt, hogy 1955, de különösen 1957 óta igen gyors és eredményes fejlődés következett be a tanácsi helyiiparban. Ma már az állami helyiipar, tehát a tanácsi vállalatok elég számottevő részét érik el az ország ipari termelésének. Néhány tájékoztató adat az 1960. évi termelés alapján: mozaik- és cementlapból 12,5%, égetett téglából 25,7%, égetett mészből 18,5%, nyers húsból 44%, kenyérből és péksüteményből 100%, de ha az egész szocialista építőipart nézzük, annak teljes termeléséből is kereken 13% esik a tanácsi helyi iparra. Ez nyilvánvalóvá teszi, hogy itt nem elhanyagolható mennyiségről van szó, mégpedig éppen nagyon fontos területeken, az építőiparban és az ellátást legközvetlenebbül érintő élelmiszeriparban.

Különösen szép, eredményes és nagyarányú volt a fejlődés egyes megyékben, amit azok a helyes központi tervek és intézkedések is megalapoztak, amelyek az elmúlt években születtek. De nyilvánvalóan dicséri ez a helyi vezetők kezdeményezését, lelkesedését és rátermettségét is. Így például Bács megye is azok közé a megyék közé tartozik, ahol a legeredményesebb, a legerőteljesebb volt a fejlődés. Hadd mondjak el emlékeztetőül néhány számot erre vonatkozólag.

A megye tanácsi helyi iparában a könnyűipari termelés értéke az 1953. évi 30 millióról 1960-ra 300 millió forintra emelkedett, az 1961. évi terv pedig 400 millió forint. A fejlődés a faiparban kisebb mértékű, de szintén jelentékeny. Az 1953. évi értékről 1960-ra 54 millió forintra nőtt, a textiliparé pedig 60 millió forintra. Bács megyében igen figyelemre méltóak éppen a tanácsi vállalatok gazdaságossági mutatói is. A legjellemzőbb számba sűrítve az eredményeket, a 100 forint beruházásra eső termelési érték a megye tanácsi vállalataiban a

* Országgyűlés Naplója, Budapest, 1961. 1017–1024.

következőképpen növekedett, 1958-ban 254 forint, 1959-ben 314 forint, 1960-ban pedig 657 forint. De nem lehet elmondani, hogy általában minden megyében ilyen kedvező lenne a tanácsi helyiipar fejlődése. Ez a magyarázata annak, hogy az államigazgatási bizottság vitájában nagyon élénken és sokoldalúan szóba kerültek azok a problémák, amelyek a tanácsi vállalatok fejlődésével kapcsolatban felmerülnek. Ezeknek csak két legfontosabb vonatkozását hoznám a tisztelt országgyűlés elé.

1961. évi költségvetésünk e tekintetben igen jelentős fejlesztést irányoz elő. Számokban ez úgy fest, hogy a helyi vállalatok befizetése 1960-hoz képest a mostani költségvetésben 560 millió forinttal emelkedik, ami 8%-os termelésnövelésen alapszik, s a tervezett önköltségcsökkentés 1,2%. Ez azonkívül, hogy az országos termelésben milyen súllyal jelentkezik, más oldalról nem elhanyagolható mennyiség a tanácsok költségvetési fedezete szempontjából sem. A vállalatok befizetése ugyanis a tanácsi költségvetésben 2,1 milliárd, a forgalmi adó és egyéb befizetések 1 milliárd forinttal jelentkeznek, tehát a 12,5 milliárdos tanácsi költségvetésnek kereken egynegyed része saját vállalataiktól ered.

Ilyen szempontból tehát a kérdés mindkét oldalról komoly figyelmet érdemel. És itt jelentkeznek bizonyos kérdések, amelyeknek – gondolom – itt, az országgyűlés plénuma előtt is helyes hangsúlyt adni.

Az egyik a tanácsi vállalatok működése. Az elismerésre méltó fejlődés ellenére ugyanis nem megnyugtatók az országos átlagmutatók sem, egyes megyékben pedig különösen akadozik a további fejlődés. Csak egy számmal jellemzem azt, ami a munkatermelékenységnek nemhogy nem kielégítő emelkedésére, hanem stagnálására mutat. Az átlagos állományi létszám ugyanis 1960-ban 1959-hez képest 109,5% volt, az egy dolgozóra jutó termelés viszont csak 103,8%. Az építőiparban különben jobb a helyzet országosan.

Ez tehát a tanácsi vállalatok gazdálkodásának olyan általános mutatója, amely önmagában is utal arra, hogy a vállalatok fejlődésében vannak problémák, amelyeknek megoldását kell keresnünk. De a bizottságban éppen nagyon felelős munkahelyet betöltő megyei vezetők tárták fel, hogy főleg milyen okok aggasztják őket és okoznak nehézséget a tanácsi vállalatok olyan irányú fejlődésében, amilyet egész gazdaságpolitikánk nemcsak az állami, a minisztériumi iparra, hanem általában ipari fejlődésünkre vonatkozólag kitűzött.

Hadd soroljam fel, milyen kérdések azok, ahol problémák is, olykor nagyon komoly nehézségek is jelentkeznek. Maga a tanácsi irányító szerv helyzete a tanács többi szerveihez és a vállalatokhoz viszonyítva, a vállalatok szervezettsége, a szakemberek hiánya, egyes helyeken az anyagellátás különböző problémái, és végül különösen a műszaki színvonal. Látható, hogy mindezek éppen abba a körbe vágó kérdések, amelyről Friss elvtárs tegnapi beszédében olyan világosan és félreérthetetlen hangsúllyal kifejezte, hogy gazdasági fejlődésünk milyen irányt követel éppen az üzemek szervezettsége és a műszaki színvonal tekintetében.

Nyilvánvaló, hogy mindaz, amit Friss elvtárs tegnap feltárt, főképpen és döntően a minisztériumi, állami vállalatokra vonatkozik, hiszen azok képviselik termelésünk döntően nagy részét. De éppen a korábban említett okoknál fogva azt gondolom, ebben a szektorban sem hanyagolhatók el ezek a kérdések, annál is kevésbé, mert olyan politikai kihatásuk van, amelyről Pankovits elvtársnő beszélt tegnap, hogy tudniillik a legközvetlenebb, helyi szükségletek kielégítésében, ellátásában elsősorban ezeknek a vállalatoknak a működését érzékeli a lakosság. Az egyik kérdés tehát a vállalati üzemszervezési kérdés.

A másik a tanácsi gazdálkodás forrásai, anyagi alapjai, amelyek döntően befolyásolják ezt a vállalati tevékenységet is. Erről nem szeretnék hosszabban szólni. Pankovitsné elvtársnő tegnap nagyon részletesen és meggyőzően kifejtette ezt, utalva az e téren jelentkező problémákra. Inkább ahhoz szeretnék hozzászólni, ami most itt, az országgyűlési tárgyalás során kétoldalú megvilágításban áll előttünk. Ez a kérdés a tanácsok gazdálkodási alapjai, anyagi forrásai. Nyers elvtárs és Friss elvtárs is megvilágította, éspedig meggyőzően világította meg, hogy mit követel a tervszerű anyaggazdálkodás és a beruházások koncentrálása. Ezen nem is lehet vitatkozni. Pankovitsné elvtársnő viszont – és igen sokan a bizottsági vitákban – megvilágították, mit jelent ezeknek a kommunális alapoknak szűkülése a tanácsok gazdálkodásában és a helyiipar fejlődésében. Nyilvánvaló, hogy mindkét oldalú követelményeknek megfelelően kell és lehet ebben a kérdésben előrehaladni, nyilvánvaló tehát az is, hogy mostani költségvetésünk során ezt a kérdést nem oldhatjuk meg úgy, ahogyan most a kommunális gazdálkodás felvetett problémája a költségvetéssel kapcsolatban felmerült. Nyilvánvalóan tanulságos, hasznos és szükséges azonban ennek a kérdésnek a felvetése az országgyűlés előtt, mert felhívja a figyelmet arra, hogy a második ötéves tervben és a következő évek költségvetésében kielégítő megoldást kell találni e kétoldalú követelmények egybevetésével.

Az államigazgatási bizottság vitájában még két további nagy súlyú probléma merült fel igen erős hangsúllyal: a helyi tanácsok lakásgazdálkodása, valamint az utak és hidak kérdése. Erről sem akarok részletesen beszélni. Bizonyos vonatkozásait Bódi elvtárs nagyon élénken ecsetelte, tehát világosan érzékelhető az elvtársak előtt e kérdés súlya, úgy, ahogyan az egy-egy területen helyileg megjelenik. Az is világos azonban, hogy ezeket a kérdéseket csak egy hosszabb terv tervszerű beruházásai, lakás- és útépítő politikával nyomán lehet megoldani. Erre külön kitért Friss elvtárs, emlékeztetve a lakásépítés kérdéseire, amelyben két-három ötéves terv idő-

szakát igényli a fejlesztési program megvalósítására. Nem is ebben a vonatkozásban említem a kérdést. Inkább figyelembe ajánlom azokat a megítélésem szerint hasznos és fontos megjegyzéseket, amelyek a bizottsági tárgyalás során a lakáskérdéssel kapcsolatban különösen felmerültek, mert magában a lakásépítés tekintetében nyilvánvalóan csak a távlati program útja járható. Ellenben felvetettek olyan kérdéseket a képviselőtársak, amelyeknek figyelembevételével a lakásgazdálkodás több más vonatkozásában talán közelebbről és elég hatékonyan lehetne a megoldást előmozdítani. Így például a felújítás kérdését, a lakások kezelésének a kérdését vetették fel, ahol a térség megóvásával, a felújítás el nem mulasztásával stb. a lakásállomány gyarapítása érdekében viszonylag kevés ráfordítással, főleg szervezőmunkával nyilván lehet eredményt elérni. Vagy felvetették például a bérleti viszonynak több olyan kérdését, amelynek megfontolásával talán a meglevő lakásállomány felhasználásával bizonyos többleteket lehetne elérni.

De úgy ítélem, nem lenne helyes ezeket itt részleteiben az országgyűlés előtt felsorakoztatnom, csak mintegy kiegészítő adalékot vetem fel, hogy a perspektivikus megoldás során ilyen közelebbi és közvetlenebbül járható utakra is rámutattak éppen azok a képviselőtársaim, akik főleg és személyükben küszködnek ilyen helyi problémákkal.

Végül a tudományos kutatások fejlesztéséről engedjenek meg néhány szót. Nyers elvtárs tegnap miniszteri referátumában felelt arra a kérdésre, hogy mekkora összeget fordítunk tudományos kutatásokra, tudniillik 1,6 milliárd forintot. Ez hatalmas összeg az 1961. évi költségvetésnek – amely, mint tudjuk, kereken 76 milliárd – több mint a 2 százaléka. Persze nehéz megítélni, hogy ez az arány, illetve ez a magában véve rendkívül nagy összeg sok vagy kevés. Vannak országok, ahol több és vannak, ahol kevesebb. De az bizonyos, hogy a pontosabb megítéléshez azt is tudnunk kell, azt is számításba kell venni, hogy mit foglal magában az az összeg, amit tudományos ráfordításnak tekintünk és főleg, hogy milyen összetételű, milyen arányban oszlik meg a különböző kutatási ágazatok között.

Enélkül ugyanis szubjektív megítélésre vagyunk utalva. Például ha én úgy nézem a kérdést, mint közgazda vagy az országgyűlés tagja, azt kell mondanom, hogy nagyon sok ez a ráfordítás, egyik-másik célra több is, mint amennyi okvetlenül szükséges lenne. Ha viszont úgy nézem, mint egy kutatóintézet igazgatója vagy az akadémia főtitkára, akkor azt kell mondanom, hogy kevés, olykor nagyon fontos kutatási célokra sem elég. *(Derültség.)*

Világos, hogy ez így tarthatatlan, és ilyen szubjektív megítélésekre utalva nem lehet hatékonyan előbbre vinni tudománypolitikánkat és főleg azokat a kutatásokat, amelyek a népgazdaság fejlődése szempontjából különösen fontosak. A tervszerű tudománypolitikához nyilván elengedhetetlen, hogy ésszerűen és a fontosság sorrendjében fordítsuk anyagi erőinket a kutatásokra, ehhez viszont tudni kell, hogy most mire és mennyit fordítunk. Maguknak a tudományos feladatoknak a kitűzése és sorba állítása tekintetében elég jelentékeny lépést tettünk, illetve éppen most teszünk. Tudniillik az országos távlati tudományos kutatási terv éppen azzal a célkitűzéssel indult el, hogy magukat a kutatási feladatokat tekintsük át, azokat világosan ítéljük meg a népgazdasági szükségletek, az általános társadalmi fejlődés, a szocialista építés mai és különösen jövőbeli követelményei szempontjából. Így született – mint ismeretes az elvtársak előtt – egy olyan indító elhatározás a minisztertanács részéről, amely száznégy kiemelt problémakört határozott meg, amelyek körében ilyen fontosságú kutatásokra van szükség. Másfél éve, hogy ez történt és azóta mindegyik kitűzött problémakörben egy-egy úgynevezett előkészítő bizottság dolgozott körülbelül egy évig az illető szakterület leghozzáértőbb embereiből összeválogatva. Ezek a bizottságok elkészítették külön-külön a maguk programját, a maguk problémakörének a kutatási tervét és most folyik ezeknek az összeegyeztetése. S éppen az összeegyeztetés során nagyon világosan kiderült, hogy egy-egy szakmabeli tudományos gárda megítélése elkerülhetetlenül ki van téve annak a szubjektivitásnak, ahogyan azt az illető szaktudomány művelője látja, aki természetesen mindenekfölött a saját tudományági szempontjait tartja döntőeknek.

Mindamellett nagyon biztatóan halad és eredményt ígér ez a most folyó központi összeegyeztetés. Ennek eredményeképpen – megítélésünk szerint – elérhető, hogy egy objektív alapon nyugvó, az összes irányadó szempontok mérlegelésével kialakított fontossági rendet, illetve szintet lehet megállapítani magukban a kutatási feladatokban.

De ez nyilván csak egyik oldala a sikeres tudományos tervezésnek. A másik oldala az, hogy ehhez évről évre milyen anyagi eszközeink, milyen ráfordításaink vannak, és ami még nehezebb és fontosabb kérdés, jövőre milyen kutatási ágra mennyit fordítsunk abból az 1,6 milliárdból, ami már ez évben is ilyen magas szintű és nyilván a második ötéves terv éveiben – legalábbis gondolom – arányosan egyéb ráfordításokkal növekszik. Ebből a szempontból van jelentősége annak, hogy tudományos ráfordításainkat részletesen lássuk. Ismerjük országos összegezésükben abból a szempontból is, hogy milyen ágakra mennyit fordítunk, mely termelési ág szempontjából fontos tudományos kutatásokat hogyan dotálunk. Másrészt pedig azt is tudjuk, hogy a kutatások közelebbi megoszlása hogyan alakul, milyen szinten mennyi a műszaki fejlesztés, mennyi jut a műszaki fej-

lesztéshez közelebb álló alkalmazott tudományos kutatásokra és mennyi azokra az alapkutatásokra, amelyek a jövő szempontjából, a holnap és a holnapután szempontjából különösen fontosak.

Nyers elvtárs meg tudta mondani nekünk, hogy országos összegében ennyit fordítunk rá. De ennek a részleteiről még nagyon vitatkozunk, hogy milyen összeállításban, milyen módszerrel lehet ezt olyan megbízhatósággal kimutatni, hogy ez a kialakított tudományos feladatokkal egybevetve elfogadható megítélésre adjon alapot. A szándékban nincs hiba, már elég régen minden illetékes szerv állást foglalt amellett, hogy egész költségvetési rendszerünkben alakítsunk ki egy olyan módszert, hogy a tudományra történő ráfordítások egyes részleteikben és végösszegükben is világosan kimutathatók és évről évre követhetők legyenek. Ennek megfelelően a Tervhivatal, a Pénzügyminisztérium, a Tudományos és Felsőoktatási Tanács és idekapcsolódva az Akadémia is dolgozik ezen, de elég nehezen haladunk e téren.

Én úgy ítélem, hogy maguknak a tudományos feladatoknak a kitűzése gyorsabban és biztatóbban halad, mint az a költségvetési, számolási rendszer, amelynek alapján részleteiben tudunk a ráfordítások tényleges számairól és indokolt igényeiről vitatkozni. És itt nem is annyira javaslatot, mint inkább ajánlást vagy kérést intéznénk Nyers elvtárshoz, tudniillik azt hiszem, hogy ilyen kérdésekben a Pénzügyminisztérium fellépése a leghathatósabb, mert végeredményben ott dől el, hogy mire mit fordítunk. Ebből kiindulva ajánlom, hogy a jövő évi költségvetésben már ez a részletes tudományos ráfordítás is kimutatható legyen, mert most mi a bizottságokban nagy fáradsággal keresgéltük, de nem jutottunk dűlőre. A Pénzügyminisztérium belső számításaival természetesen kihozható volt ez a szám, de a helyes, megalapozott további tervezéshez és az igények jogosságának, illetőleg lehetőségeinek elbírálásához erre a részletes számításra feltétlenül szükség van.

Javasolom tehát, hogy ezt már a jövő költségvetés összeállítása során célul tűzze ki a pénzügyminiszter.

Összefoglalóan – mint ahogy előbbi szavaimban is már többször utaltam rá – a beterjesztett költségvetési javaslatot elfogadom, viszont azoknak a javaslatoknak, illetve ajánlásoknak és kéréseknek a megfontolását kérem, melyeket ebben a néhány kérdésben bátor voltam elmondani. *(Taps.)*

# Opponensi vélemény
## Perczel Károly: *A magyarországi regionális tervezés és településhálózat-fejlesztés alapelvei* című kandidátusi értekezéséről*

Perczel Károly kandidátusi értekezése esetében részint igen könnyű az opponens feladata, részint nagyon nehéz. Könnyű annyiban, hogy a választott téma fontosságáról és időszerűségéről, valamint a szerző munkájának önálló és eredeti jellegéről egyértelműen nyilvánithat pozitív véleményt, s ez alapon minden kétség nélkül javasolhatja a kandidátusi fokozat odaítélését. Nehéz azonban a dolga akkor, amikor kimerítően indokolnia kell a véleményét, különösen pedig amikor vitába kell szállnia a szerző erősen vitatható – és ténylegesen is vitatott – tételeivel, illetőleg következtetéseivel.

A szerző elvitathatatlan és kiemelkedő érdeme, hogy a területi tervezésnek és a településhálózat fejlesztésének a szétágazó problémáit egységes rendszerbe fogja össze, s megoldásukra egységes és eredeti koncepciót alkot, amelyet egészen a megvalósításig végiggondol, és tanulmányában ki is fejt. További érdeme, hogy ezt a koncepciót a regionális vizsgálatok országos részletmunkáiban is következetesen érvényesítette – bizonyos mértékben fejlesztette is –, és éveken keresztül igen sok vitában, olykor igen éles vitákban is, szenvedélyesen védelmezte.

E koncepcióban van azonban a tanulmány gyengeségeinek a forrása is, és ebből ered az az éles vita, ami évek óta folyik Perczel Károly és a közgazdák, illetőleg a gazdaságföldrajz művelői között. A kandidátusi értekezés mindenesetre rendszerezett és áttekinthető formában tárja fel a szerző koncepcióját, és alkalmas arra, hogy – az eddigi viták tanulságait is hasznosítva – az alapvető kérdésekre irányítsuk a vitát, és talán éppen az értekezés megvédése során fel is oldjuk a legélesebben ütköző felfogások ellentéteit.

A tanulmány két különálló részre választható, s megítélésem szerint szét is választandó, mert ez magában véve is megkönnyíti a vitatott kérdések megoldását. Az első rész (az I. és II. fejezet) a *regionális tervezés* problémáit tartalmazza, a második rész pedig (a III. és IV. fejezet) a *településhálózat* fejlesztési kérdéseit foglalja össze a közlekedési hálózattal összefüggésben.

*Az első rész* problematikája alapjában véve tervezési-módszertani, és végeredményben gazdaságpolitikai-társadalompolitikai természetű, s két alapvető kérdésben sűríthető össze, amelyek a szerző koncepciójának az alappillérei, s egyben a viták fő anyagát is képezik. Ezek:

- a regionális tervezés és a népgazdasági tervezés összefüggése;
- a régió és a gazdasági körzet problémája.

*A második rész* viszont településtudományi tanulmány, amely a hazai települési hálózat elemzése és kritikája alapján jut el településpolitikai következtetésekhez. Ebben a részben a történetileg kialakult településhálózat megítélésének és a fejlesztendő településkategóriákra vonatkozó következtetéseknek egyes részei problematikusak.

Opponensi véleményemben ebben a rendben igyekszem tömören összefoglalva kifejteni álláspontomat, illetőleg bírálni a szerző felfogását.

### *1.*

*A regionális tervezés és a népgazdasági tervezés összefüggésében* – véleményem szerint – helyesen állítja fel a kérdést a tanulmány:

„...minden országban felmerült a kérdés, hogy előbb készüljön-e a regionális rendezési terv és készítse elő a fejlesztési lehetőségek vizsgálatával a távlati gazdasági tervet, vagy pedig az előbb készült gazdasági terv adjon kötelező direktívákat a regionális rendezéshez; mégis mindenhol előtérbe nyomul a felismerés, hogy a két fajta tervezést külön-külön, de egymásra való állandó kölcsönhatás formájában szükséges végezni és nem az időbeli elsőség kérdése a fontos. Ehelyett meg fog valósulni a gazdasági és rendezési területi tervek szakadatlan kölcsönhatása alapján a komplex regionális területfejlesztés." (7. old.)

Lényegét tekintve azzal így egyet lehet érteni, ahogyan a tervezés két elemét jellemzi Perczel Károly:

„Így a szocialista tervgazdaság tervének két részből: egy műszaki-földrajzi jellegű területfelhasználási és egy gazdasági jellegű fejlesztési részből kell állnia. A népgazdasági tervek szükségszerűen csak globálisan egész termelési ágakra, esetleg egész megyékre, régiókra vonatkozó együttes termelési, gazdaságossági és egyéb tervszámok elérését tűzik ki célul... Tehát az ilyen tervek még nem mutatják meg a létesítmények valóságos együttműködésének módját, a lakosság térbeli eloszlását, valóságos élet- és munkaviszonyait." (25. old.)

* Gépelt kézirat. 1962. január 4. MTA Archívum, TMB 660/97.

A tervezés e két elemének a viszonyára, illetőleg sorrendjére vonatkozóan is el lehet fogadni a szerző megállapítását:

„A regionális tervezésnek ezt a részét tehát azonnal, egyedül a ma ismert adottságok alapján meg lehet kezdeni, még a népgazdasági távlati tervek nélkül is. A regionális tervezésnek ez a része a népgazdasági tervezés előkészítő munkáihoz tartozik. Ha a távlati népgazdasági tervek már meg is lesznek, akkor is megmarad a regionális tervezés előkészítő jellegű szerepe is, mivel a műszaki regionális fejlesztési lehetőségek a távlati terveknél is jóval nagyobb, esetenkint 40–50 éves távlatra kell hogy tekintettel legyenek és így a jövő hipotézis jellegű vizsgálatai mindaddig előzetesen szükségesek, amíg a népgazdasági tervezés a műszaki feltételekhez szükséges távlatokat át nem fogja." (38–39. oldal)

Az a további következtetés azonban, amit a tanulmány mindebből levon, *már súlyos problémákat* vet fel:

„Népgazdasági tervezésnek ezáltal olyan szilárd alapot tudunk szolgáltatni, amilyenre eddig nem támaszkodhatott. A népgazdasági távlati terveket a regionális tervezés e kezdeti részére támaszkodva fogják elkészíteni. A regionális tervezésnek ezt az első fázisát regionális rendezési terv készítésének nevezhetjük, mivel az elsősorban települési és közlekedési rendszer tervét, vagyis az ország egész területének alapvető rendezési koncepcióját tartalmazza." (39. oldal)

E következtetésben véleményem szerint a következő hibák vannak:

*a) A népgazdasági tervek* nemcsak regionális, illetőleg területi elhelyezési tervek, sőt elsősorban nem azok, hanem termelési és termékelosztási tervek, tehát a tervben foglalt fejlesztés lényegét tekintve a népgazdasági tervezés nem támaszkodhat a regionális tervezésre. Csupán a területi elhelyezést illetően támaszkodhat rá, illetőleg pontosabban e tekintetben sem ilyen egyoldalú az összefüggés, hanem *kölcsönös.*

*b) „Az ország egész területének alapvető rendezési koncepciója"* elsősorban és alapvetően *nem területrendezési* probléma, hanem az egész népgazdaság arányainak a kérdése. Másnak kell lennie a regionális rendezésnek aszerint, ha az energiaszükségletet különböző hazai forrásokból elégítjük ki s másnak, ha jelentős részében importból, másképp alakul a területi elhelyezés, ha az ipar szerkezete módosul, s másképpen akkor is, ha a mezőgazdaság termelésében az állattenyésztés-takarmánytermelés vagy az élelmiszernövények termelése kerül túlsúlyra.

*c)* Perczel Károly idézett megállapításai tehát csak *szűkített értelemben* helytállóak. A ténylegesen elvégzett regionális vizsgálatok és az erre alapított regionális rendezési tervek hasznos és értékes adalékok, előzetes tervezési elemek a távlati népgazdasági tervezéshez, de *nem alapozzák meg* azt. Másfelől pedig megalapozott regionális terveket csak a népgazdasági tervek *alapján* lehet kidolgozni. Tehát kölcsönös az összefüggés a kétféle tervezés között. Ezt helyesen meg is mondja a szerző, amikor úgy fogalmaz, hogy *„nem egyik vagy másik tervezés elsőbbsége."* A kölcsönhatás azonban nem egyenlőségi alapon áll fenn, hanem *a népgazdasági tervezés elsőbbségén* nyugszik. Ez az egyik alapvető kérdés, amiben nem fogadható el a szerző álláspontja.

*d)* Ennek ellenére el kell ismerni, hogy az elvégzett regionális vizsgálatok hasznos adalékokat szolgáltatnak a népgazdasági tervezéshez, s még inkább azt, hogy *távlati népgazdasági terv híján,* mind a város- és községrendezéshez, mind az ipari telepítésekhez gyakorlatilag felhasználható alapot nyújtottak. De a szükségből nem lenne helyes elvet csinálni.

## 2.

*A régió és a gazdasági körzet* felfogása a másik ugrópont a szerző koncepciójában.

Perczel Károly a településtudomány szemléletéből indul ki, és innen továbblépve gazdasági körzetként fogalmazza meg a régiót a következőképpen:

„A régió fogalmába az is beletartozik, hogy szerves gazdasági, ellátási és forgalmi rendszert alkotó egységet képező terület, amely alkotórésze az országnak. Minden régió mellett más, hasonló nagyságrendű régióknak is kell lenni, amelyek együttesen alkotják az országot." (67. oldal.)

A régió kritériumának tekinti a szerző, hogy egy centruma legyen, s hogy a különböző szintű régiók hierarchikusan helyezkedjenek el egymás fölött. Így jut el a régiók követelményként felfogott, normatív meghatározásához:

„A regionális tervekben lefektetett jövőbeli állapot olyan régiókat kell hogy tartalmazzon, amelyekben a termelési, a közlekedési, az ellátási területek egybeesnek egymással és a különböző vonzáskörzetekkel, a nagyobb városoknak egyértelmű és világosan meghatározható vonzáskörzete alakul ki, és ahol a közigazgatási határok is az egyértelművé váló vonzáskörzetekkel, ha nem is azonosak, de összhangban vannak. A régiók tehát nem jelenlegi állapotot fejeznek ki." (71. oldal.)

Ezt a gondolatmenetet továbbfejlesztve jut el a szerző a *„szocialista régió"* fogalmához. Ezt ugyan főleg polemikusan jellemzi, de egy összefoglaló fogalmazást is ad:

„...a szocialista régió fogalmához és funkciójához tartozik az is, hogy komplex gazdasági együttműködésnek kell kialakulnia keretén belül. Egy régiónak nem kell kizárólag egyjellegű területből állni, például csak ki-

zárólag ipari, vagy kizárólag mezőgazdasági, vagy kizárólag üdülő jellegű vidékből. Ennek a háromfajta jellegű vidéknek mindenfajta aránya lehetséges egy régión belül. Ez az arány adja a régió sajátos jellegét." (77. oldal.)

Itt van az egész koncepció legkritikusabb pontja. Részletekbe nem bocsátkozva, legalábbis az alábbi ellenvetéseket kell megtenni.

*a) Logikailag* a következő buktató van ebben a gondolatmenetben: lényegében települési hálózatra alapozva konstruál egy régiómodellt a szerző, ezt nagyjában-egészében azonosítja a gazdasági körzettel, majd e „régiókörzet" társadalmi-gazdasági szerkezetét illetően „mindenfajta arányt" lehetségesnek tart. Ez a gondolatfűzés jogosan kiváltja a gazdasági körzetre épülő gazdaságföldrajzi álláspont viharos ellenkezését.

*b)* Kételyeket kell azonban támasztani más oldalról is. *Akár a településhálózati egységként szemlélt régiót vesszük, akár a gazdaságföldrajzi alapon meghatározott gazdasági körzeteket,* mindenképpen felelni kell a következő kérdésekre:

• *általában* milyen méreteket, milyen társadalmi-gazdasági funkciókat és a társadalmi tevékenység milyen szerkezetét kell alapul venni a területi egységek meghatározásánál (mert erre vonatkozóan sem a településtudomány, sem a gazdaságföldrajz részéről még nem kaptunk meggyőző, illetőleg egyértelmű feleletet);

• *Magyarországra vonatkoztatva* pedig az a kérdés, hogy ilyen méretű és ilyen jellegű országban milyen szintű és milyen méretű régiók vagy gazdasági körzetek kialakítása indokolt, s egyáltalán a területi egységek hány szintje ésszerű a termelőerők jelenlegi, illetőleg előrelátható fejlettségi fokán? (Bár erre vonatkozóan Perczel Károly is, a gazdaságföldrajz képviselői is, határozott feleletet adnak.);

*c) A kérdés lényege* ugyanis az, hogy akár 9, akár 10, akár régiónak, akár gazdasági körzetnek nevezett területi egység meghatározása, illetőleg kialakítása valóban megalapozottan indokolható-e hazánkban? Nézetem szerint ezt csak olyan komplex vizsgálat alapján lehet eldönteni, amely kiterjed: a települési, igazgatási, ipari, mezőgazdasági és közlekedési tényezők elemzésére, és mindezeket *népgazdasági összességében* szintetizálja. A tanulmányban kifejtett településtudományi megítélés és az ismert gazdaságföldrajzi következtetés ugyanis, bár lényegében egyezőek egymással, még nem döntik el meggyőzően a kérdést. Semmi esetre sem olyan megalapozottsággal, hogy az ajánlásokat már a gyakorlatban is alkalmazni lehetne.

Nem kisebb kérdések maradnak ugyanis nyitva, mint a következők:

Olyan történetileg kialakult adottságok alapján, mint a centrális közlekedési hálózat, a szocialista nagyipar központos ágazati szervezése, a termékforgalom centralizált technikai berendezése és szervezése stb. *nem amellett szól-e a legtöbb érv, hogy országunkat egyetlen régiónak vagy gazdasági körzetnek tekintsük?*

A technikai fejlődés és a társadalmi munkamegosztás várható előrehaladása mellett *indokolható-e olyan kisebb méretű területi egységek kialakítása,* amelyek mind a technikai berendezések, mind a speciális szakképzettség, szervezettség tekintetében szükségszerűen csak alacsonyabb fokon állhatnak? (Gondoljuk el: 9 régió, 73 alrégió – „nagy járás" – összesen 82 magasabb szintű szervezési-irányítási egység, ilyen kis országban a továbbra is szükséges országos központi szervek mellett!)

Végül *az elgondolt régiók hogyan szervezhetők meg* a szocialista tervgazdaság és az operatív szocialista államigazgatás követelményei szerint? (9–10 kis tervhivatal és kis szakminisztériumok?)

Főleg szervezési-igazgatási meggondolásokon alapszik az az egyéni véleményem, hogy leghelyesebb lenne 20–25 területi egységet kialakítani az efölötti és ez alatti szint kikapcsolásával.

*3.*

A disszertáció *településtudományi fejezeteiben* két elem keveredik: hazai településhálózatunk tudományos elemzése és a regionális koncepció rávetítése a tényleges helyzetre. Ebből folyik, hogy teljesen megalapozott megállapítások erőltetett következtetésekkel váltakoznak a tanulmányban, s végül is e fejezetek inkább a regionális koncepció indokolásának tűnnek, mintsem településtudományi vizsgálatok leszűrt eredményének.

*a) A településhálózat jelenlegi megítélésében* jelentkezik elsősorban ez a kettősség.

Az összegező megállapítások közül vitathatatlanul helytállóak és fontosak az olyanok, mint a dunántúli és északi városok fejlődése és az alföldiek lemaradása, az iparfejlesztés területi aránytalanságai és egyáltalán az egyenetlen fejlettségi szint megállapítása mind a városok, mind a falvak vonatkozásában.

Emellett azonban az olyan megítélések, mint Székesfehérvár, Szolnok vagy Nagykanizsa fejletlenségének a leszögezése, vagy a túlcentralizált közlekedési hálózat negatív megítélése nem objektíve megalapozható ítéletek, hanem a regionális koncepcióból folyó – és nyilvánvalóan erőltetett – következtetések.

Mindamellett elismerendő, hogy a települési hálózatnak nem formális, hanem a gazdasági-társadalmi funkciókat kutató vizsgálata feltétlenül helyes és egyetlen járható útja a településtudományi kutatásnak.

*b) A regionális rendszerben fejlesztendő településkategóriák* rendszerezése és jellemzése alapjában véve szilárdan megalapozott, és fő vonásaiban nem is vitatható.

A vidéki nagyobb városok komplex jellegének a hangsúlyozása, a kisebb vidéki városok kevésbé komplex jellegének a rögzítése és a városhálózat összefüggő rendszerben való fejlesztése kétségtelenül alapvető megállapítások, és nélkülözhetetlenek is a településfejlesztési tervek megalapozásában.

Lényegében a települések hierarchiájáról tett megállapítások is elfogadhatók, azonban a tanulmányban konkrétan rögzített hierarchia és a városok típusainak a közelebbi meghatározása már vitathatók. Ezek ugyanis a regionális koncepció folyományai, ezért túlságosan merev sémák ahhoz, hogy minden esetben a fejlesztés reális kereteit képezhetnék.

*c) A mezőgazdasági településekre vonatkozó megállapítások és következtetések* között már több olyan van, amit alapjaiban vitatni kell.

Mindenekelőtt ilyen a mezőgazdasági települések területhez való kötöttségéről szóló megállapítás a tanulmány 169. oldalán:

„A mezőgazdasági termelés sajátossága pedig éppen az, hogy munkaterülete az egész termelőterület, tehát nem egy összpontosított üzem. Ennek következtében a munkahelyeket nem lehet oly módon összpontosítani, mint az iparnál, hanem szét kell szórni a nagyüzemek művelési területén. A jövőbeli nagyüzemeket az egyes mezőgazdasági üzemegységek központjaiban, majorjaiban elhelyezett adminisztrációs, tárolási és állattenyésztési létesítményekből kiindulva fogják megművelni."

Nem áll ugyanis az, hogy a nagyüzemek területét az üzemegységek központjaiból művelik meg. Éppen ezért nincs is olyan követelmény, hogy az üzemegység egy központból „intenzíven megművelhető területegység legyen." A dolog ugyanis úgy áll, hogy egy kh szántóföldi terület megműveléséhez a legintenzívebb kultúra és a legalacsonyabb fokú gépesítés esetén sem kell 50–60 munkanapnál több termőhelyi munka, gabonafélék és szálastakarmányok esetén pedig 10-nél is kevesebb (s ez a terület 55–56%-a), s a kukoricánál is legfeljebb 20 (s ez a terület további 25–26%-a). És ez az élőmunka-szükséglet a gépesítés előrehaladásával gyorsan csökken. *Nem lehet tehát úgy felfogni, mintha a termőterület állandó munkahely lenne.* Nem állandó munkahely, hanem mind kevesebb munkaidőt kívánó időszaki munkahely, ahova a dolgozóknak nagyobb településekről és viszonylag nagyobb távolságra is megoldható a munkahelyre való kiutaztatása. Éppen ezért nem állítható fel olyan követelmény, hogy a központi majorok dolgozói ne lakjanak több mint 15 km-nyire a munkahelyüktől." (172. oldal.)

További vitakérdés, hogy *a nagy határú alföldi mezővárosokban van-e szükség új falvak létesítésére?* A szerző álláspontja szerint igen.

„A nagy területű mezővárosokban túlságosan koncentrált földművelő lakosság decentralizálása, valamint a tanyai lakosság centralizálása céljából, a városoktól távol eső tanyás területen egyes esetekben 2–3000 fős új falvakat kell létesíteni, más esetekben meglevő kis településeket ilyen méretű szocialista falvakká kell fejleszteni. Az ilyen falvak létesítését sürgetni fogja az a tény is, hogy az alföldi mezővárosok még hosszú ideig nem lesznek felkészülve arra, hogy milliónyi tanyai lakos által való elözönlésüket meg tudják emészteni. Az ehhez szükséges nagyarányú közművesítést vagy házhelyek százezerszámra való létesítését nem tudják kielégíteni. Ezért továbbra is elkerülhetetlen lesz kisebb igényű részleges közművesítést elbíró 2–3000 fős falvak létesítése, amelyek bolygótelepülések szerepét betöltve tehermentesítik a mezővárosokat a fenyegető túlzsúfoltságtól és a túl gyors növekedésből eredő ellátottsági hiányoktól." (187. oldal.)

Ezzel a felfogással két ponton kell vitába szállni. Egyrészt korántsem olyan méretű a közlekedési-utaztatási feladat, mint azt a szerző feltételezi, másrészt a városok befogadóképessége nem olyan szűk, amint azt szintén feltételezi (sok tanyai családnak ma is van háza a városban).

Éppen ezért Perczel Károly felfogásával ellentétben eldöntöttnek tekinthetjük úgy a kérdést, hogy a nagy határú tanyás városokban általában nincs szükség új falvak létesítésére. Ez érvényesül a gyakorlatban is, és ezt igazolják más kutatások is (pl. Perényi). Sőt továbbmenve: a kisfalvas dunántúli és északi körzetekben is a nagyobb mezőgazdasági településekbe való koncentrációt kell a helyes iránynak tartanunk, s éppen ebből a szempontból nagyon értékes Perczel Károlynak az a következtetése, hogy *központi falvakat* kell kijelölni további fejlesztésre.

*4.*

*Végeredményben* tehát elég sok kérdésben – és nem is kisebb-nagyobb részletkérdésekben – vitába kell szállni a jelölt álláspontjával. Ennek ellenére a tanulmány értékes és mindenesetre olyan színvonalú, hogy a kandidátusi fokozat odaítélésére feltétlenül érdemes. Lehetne még több formai és módszeri kifogást is emelni, de úgy ítélem, hogy ez nem lenne helyénvaló.

Ez a disszertáció nem a megkívánható módszerességgel végigvitt részlettanulmány, hanem egy nagyobb vonalú összefoglalás, egy eredeti koncepciónak a bizonyító anyaga. Éppen ezért vált ki sok és éles ellenvetést. Bizonyos azonban, hogy egyrészt elvitathatatlan megállapításokkal és következtetésekkel járul hozzá a tervezés módszertanának és a településtudománynak a gyarapításához, másrészt el nem fogadható tételeivel is előmozdítja a helyes álláspontok kialakítását. És feltétlenül méltánylandó, sőt elismerendő a gondolkodás önállósága és az a bátor kritikai szellem, amellyel más álláspontokat bírál, s a sajátját szenvedélyesen védelmezi.

Éppen ezért javaslom a Bíráló Bizottságnak, hogy a disszertáció alapján olyan javaslatot tegyen a Tudományos Minősítő Bizottságnak, hogy Perczel Károly elvtársnak a kandidátusi fokozatot ítélje oda.

# Felszólalás az 1963. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalásán az Országgyűlés 2. ülésén*

1963. március 25.

*Tisztelt Országgyűlés!*

A Magyar Népköztársaság 1963. évi költségvetéséről benyújtott törvényjavaslatot az országgyűlés több szakbizottsága, majd a terv- és költségvetési bizottság megtárgyalta, és beható megvitatás után a tisztelt Országgyűlésnek elfogadásra ajánlja.

A költségvetési javaslattal hét bizottság foglalkozott, és a bizottsági vitákban 44 képviselőtársunk vett részt. A bizottsági megvitatás eredménye abban összegezhető, hogy mind a költségvetési előirányzatokat, mind a költségvetés alapjául szolgáló népgazdasági terveket, mind azokat a gazdaságpolitikai törekvéseket, amelyeket a költségvetés végrehajtására vonatkozóan a pénzügyminiszter elvtárs kifejtett, illetőleg az indokolás tartalmaz – a bizottságok egyértelműen helyeslik. A bizottságok nem kívántak számszerű módosítást az előterjesztett javaslaton, s ilyet a terv- és költségvetési bizottság sem javasol.

Viszont felvetődött a bizottsági tárgyalásokon számos olyan fontos és időszerű gazdaságpolitikai kérdés, amelyek összefüggenek a költségvetéssel, illetőleg befolyásolják annak végrehajtását. Ezekről a következőkben tájékoztatom röviden a tisztelt Országgyűlést.

Számos kérdés hangzott el a bizottságokban arról, hogy egyes újabb körülmények hogyan befolyásolják a költségvetést, mint például a vízkárok vagy a vállalati mérlegek és a termelőszövetkezeti zárszámadások pontosabb ismerete. Mind a pénzügyminiszter elvtárs a terv- és költségvetési bizottságban, mind a szakminiszterek, illetőleg helyetteseik az egyes bizottságokban, meggyőzően indokolták, hogy e körülmények miatt, bár ezekben jelentkeznek bizonyos nem is egészen jelentéktelen változások, nem lenne helyes változtatni a költségvetési előirányzaton. Egyrészt azért nem, mert a módosulások részben kiegyenlítik egymást, részben pedig olyanok, hogy a költségvetés végrehajtása során operatív intézkedésekkel megoldhatók.

Általános figyelem irányult a bizottságokban arra, hogy a tervezett igen jelentős termelésnövelés a mezőgazdaságban – az indokolás szövegében 14 százalék, most Timár elvtárs expozéjában 12–14 százalék – reálisnak tekinthető-e, mert ez nagymértékben befolyásolja a többi népgazdasági tervek és a költségvetés teljesítését is.

A mezőgazdasági bizottság vitájában a földművelésügyi miniszter elvtárs és a bizottsági tagok egységes véleményeképpen az a megítélés alakult ki, hogy ezt döntően két tényező befolyásolja, s ezek alapján elérhetőnek tekinthető a terv teljesülése. Egyik a gyenge termelőszövetkezetek szervezeti és gazdasági megerősítése. Erre a költségvetés is igen jelentékeny összegeket irányoz elő, de a mezőgazdasági irányító szerveknek is ez központi törekvését képezi, ahogy erről Losonczi elvtárs a bizottságot részletesen tájékoztatta is. És ez a tényező, a gyenge termelőszövetkezetek növekedése, magában véve igen jelentékeny faktora annak, hogy a termelés tervezett növekedése elérhető legyen.

A másik tényező természetesen az időjárás. Közepesen kedvező időjárás már elegendő lenne a terv teljesítéséhez, miután főleg a növénytermelésben kell emelkedniök a hozamoknak. És ez természetesen biztosra nem vehető, de a valószínűsége megvan.

A bizottságban sok olyan fontos feladatot vetettek fel és példáztak a felszólalók, amelyekre a költségvetés végrehajtása során különleges figyelmet kell fordítani, hogy a tervezett eredmény elérhető legyen. Ezekről szólott részletesen Timár Mátyás elvtárs is. A bizottságok tárgyalásain különösen a következőket vették fel: a beruházások koncentrálása, a műszaki fejlesztés különféle feltételeinek javítása, az anyagi érdekeltség olyan irányú fejlesztése, hogy az elősegítse a kitűzött tervek megvalósulását, a különféle fejlesztési intézkedések szorosabb összhangba hozatala stb.

Ezekkel kapcsolatban azt a megállapítást tették a bizottságok, hogy a minisztériumok és az OT vezetői e problémákat reálisan látják és minden felvetett ilyen természetű kérdésben folyamatban lévő tervezésről, intézkedések előkészítéséről vagy megtett intézkedésekről számoltak be a miniszterek, illetőleg helyetteseik.

Felvetettek a bizottsági tagok számos olyan nagy jelentőségű kérdést, amelyek nemcsak az ez évi terveket és a költségvetést érintik, hanem népgazdaságunk további fejlődésére vonatkoznak, mint például a fejlesztési

* Országgyűlés Naplója, Budapest, 1963. 41–45.

tervek szorosabb központi és területi összehangolása, a beruházások komplex megvalósításának a gyorsabbá tétele, az anyagi ösztönzők rendszerének továbbfejlesztése, a tudományos kutatási eredmények gyakorlati megvalósításának a szervezettebbé tétele, egyes árkérdések összehangolt megoldása stb. Mindezek olyan kérdések, amelyekkel szakemberek, közgazdasági, üzemgazdasági és műszaki specialisták és az illetékes irányító szervek rendszeresen foglalkoznak, s megállapítható, hogy lépésről lépésre jutunk is közelebb a kívánatos megoldásokhoz. Ezek azonban nagyrészt bonyolult, sok és tartós erőfeszítést igénylő problémák, tehát ha érthető is a türelmetlenség, az előrehaladás csak fokozatosan lehetséges.

Az erre vonatkozó bizottsági vitákat azzal lehet jellemezni, hogy a legtürelmetlenebb felszólalók is egyetértő álláspontra jutottak, amikor az illetékes gazdasági vezető vagy specialista szakember tájékoztatást adott a szóban forgó probléma megoldása érdekében folyó munkálatokról és az is érzékelhetővé vált, hogy legnagyobbrészt az illetékesek is hasonlóan türelmetlenek. Azt hiszem, hogy gazdasági, társadalmi, sőt politikai fejlődésünknek igen lényeges újabb tényezőjét ismerhetjük fel e jelenségben. Arról van ugyanis szó, hogy az előrehaladást nemcsak az elért eredmények mutatják, hanem a felismert problémák és feladatok is, különösen pedig az a hozzáállás, ahogyan ezek reális megoldását keressük.

Hozzátehetjük, hogy a költségvetés bizottsági tárgyalása igazolta azt a törekvést, ami a bizottságok megalakítása során érvényesült, hogy tudniillik kisebb létszámúak legyenek a bizottságok, viszont nagyobb arányban legyenek bennük az illető szakterület specialistái.

Tisztelt Országgyűlés! Külön kell szólnom a költségvetés mezőgazdasági előirányzatairól, nemcsak azért, mert ez a mesterségem, hanem főképpen azért is, mert ezen a téren új helyzetet és bizonyos vonatkozásban új problémákat kell felismerni. A költségvetés számai szembeötlően mutatják, hogy a mezőgazdaság részesedése a költségvetési előirányzatokban és a beruházási keretekben jelentősen növekedett a múlt évekhez képest. Ezt a mezőgazdasági bizottság egyértelműen örvendetes fejlődésként állapította meg, az efölötti megelégedés azonban nyomban ebből fakadó problémák forrásává is vált.

A korábbi években a mezőgazdaság részéről mindig az volt a fő gondunk, hogy jusson több anyagi eszköz a mezőgazdasági termelés részére. Egyes igények tekintetében ez ma sem szűnt meg – műtrágya, vagy egyes gépek tekintetében –, de most már olyan mértékű anyagi, műszaki forrásokkal rendelkezik a mezőgazdaság, hogy előtérbe kerül az a kérdés, vajon hogyan lehet ezeket a leggazdaságosabban, a leghatékonyabban felhasználni. Egyszerűbben szólva, a szegény ember gondjait kezdik felváltani, vagy pontosabban szólva szaporítani a gyarapodó gazda gondjai; mit, mire fordítsunk, hogy többet és gazdaságosabban termelhessünk.

A terv- és költségvetési bizottságban szóba került, hogy a költségvetési indokolás a mezőgazdaságra vonatkozó további célok meghatározásánál nem elég élesen utal rá erre a körülményre. Így szól ugyanis az indokolás 24. oldalán mintegy az összefoglaló tétele a mezőgazdaságról: „A mezőgazdaság előtt álló legfőbb feladat a termelés nagyarányú fellendítése. Ennek legfőbb feltételét a fejlett agrotechnikai eljárások alkalmazása, a gépesítés, a gazdálkodás belterjességének a fokozása képezi. A tervben foglalt célkitűzések megvalósításának jelentős tartaléka a gazdaságilag meg nem erősödött termelőszövetkezetek megszilárdítása, árutermelésük bővítése."

A bizottsági vitában ezzel kapcsolatban félreérthetetlenül kifejezésre jutott, hogy ennek a célkitűzésnek a másik oldaláról is mind komolyabban kell beszélni, mint ahogy az ipari termelést illetően már ezek vannak előtérben, értve ezen a gazdaságosság, a hatékonyság emelését, a termelékenység növelését, az önköltség csökkentését stb.

Ez tehát a mezőgazdaságban mindinkább előtérbe kerülő új feladatként jelentkezik, mégpedig egyaránt az országos, a megyei vagy a területi termelésirányításban, a gazdaságok vezetésében, s nem utolsósorban a tudományos kutatásokban is. Eddig ugyanis a termelésnek ezek a ráfordítás és hozam arányával összefüggő kérdései meglehetősen háttérbe szorultak, egyébként érthetően. Olyan viszonyok között azonban, amikor a termelés növeléséhez növekvő, szaporodó erőforrások állanak rendelkezésre, akkor természetesen a hatékonyság, a gazdaságosság kérdései, ezek tudományos feldolgozása és gyakorlatban való alkalmazása is, egyaránt nagy súllyal előtérbe kerülnek.

Két nagyon világos példával engedje meg a tisztelt Országgyűlés, hogy erre röviden rávilágítsak. Egyaránt lényegbe vágók ezek a gazdaságossági, hatékonysági mérlegelések abban az esetben is, ha egy erőforrással viszonylagosan bőven rendelkezünk, s akkor is, ha ellenkezőleg, szűken áll rendelkezésre. Mostani költségvetésünk és idei népgazdasági tervünk tükrében két nagyon kézenfekvő példa van erre.

Az öntözési beruházások például viszonylag bőségesek. Viszonylagosnak értem azt, hogy az egyéb feltételekhez mérten bőségesek. Itt tehát az a mérlegelendő, hogy hol és hogyan alkalmazhatók legjobban úgy az öntözési beruházások, hogy az egyéb feltételek megléte is biztosítva legyen, tehát a termelés növekedése a kívánt vagy legalábbis kellő mértékben bekövetkezzék. E tekintetben nem kis problémákról van szó, például arról is, hogy a költségvetés indokolásában szereplő öntözési módok aránya a tapasztalatok szerint nagyon gondos to-

vábbi mérlegelést kíván, s lehet, hogy az arányokban – a tapasztalatok és a kísérleti eredmények alapján – változtatásra lesz szükség.

A másik példa a műtrágya, amelyből viszonylagosan – a többi feltételhez mérten – szűkösen vagyunk. Itt is, illetőleg éppen itt van különös jelentősége annak, hogy hová mennyit fordítsunk, mert ugyanannak a műtrágyaadagnak a hasznosulása lényegesen különbözik egyes kultúrák tekintetében is, de különböző más feltételektől függően is. Így például a búza vagy a rét műtrágyázása messzemenően a leghatékonyabb. Itt lehet a legbiztosabban számítani megfelelően növekedő hozamra. Ezzel szemben például a kukoricánál már kevésbé.

Mindezek a kérdések növekvő súllyal jelentkeznek, annak arányában, ahogy költségvetésünk a mezőgazdaság számára – örvendetesen – nagyobb anyagi erőforrásokat nyit meg. Úgy ítélem, hogy a gyönge termelőszövetkezetek megerősítése mellett ez a másik legfőbb forrása mezőgazdaságunk fejlesztésének.

Tisztelt Országgyűlés! A költségvetési indokolás összegezése élesen kiemeli népgazdaságunk, illetőleg gazdasági fejlődésünk legfontosabb feladatait, melyeket a költségvetés indokolása a következőképpen határoz meg; Az állami költségvetés tervszerű végrehajtása a gazdasági élet minden területén körültekintő, jól előkészített munkát igényel, amely hathatósan elősegíti a második ötéves tervben meghatározott gazdaságpolitikai célkitűzések végrehajtását, valóra váltását. Ennek érdekében továbbra is fokozott erőfeszítéseket kell tenni az élő- és holt munkával való takarékosságra, a termelés és a szükségletek jobb összehangolására, a felesleges készletek felhalmozódásának megakadályozására a népgazdaság minden területén. Vagy a költségvetési indokolás utolsó bekezdése. A népgazdaság fejlesztése terén előttünk álló célkitűzések megoldásának egyik legfontosabb feltételét a gazdasági vezetés színvonalának emelése képezi. Ennek érdekében tovább kell tökéletesíteni az anyagi ösztönzés rendszerét, fokozni kell a tudomány szerepét a gazdasági irányító munkában, jobb üzem- és munkaszervezéssel fel kell tárni a termelő tevékenység és a gazdaságosság tartalékait, az ipar átszervezésének átgondolt végrehajtásával pedig el kell érni a termelőerők hatékonyabb felhasználását.

Minden bizottságban, s összesítve a terv- és költségvetési bizottságban is, a vita teljes mértékben alátámasztotta e célkitűzések szükségességét, és helyességét. Ezek alapján javasolja a terv- és költségvetési bizottság a tisztelt Országgyűlésnek, hogy a benyújtott 1963. évi költségvetést változtatás nélkül fogadja el.

Tisztelt Országgyűlés! Az ügyrend 32. paragrafusának (3) bekezdése alapján a költségvetési törvényjavaslat tárgyalási módjára a terv- és költségvetési bizottság nevében javaslom, hogy az Országgyűlés a költségvetésről szóló törvényjavaslat általános és részletes vitáját együttesen folytassa le. (*Taps.*)

# A háztáji gazdálkodásról*

*A háztáji kérdésben* két dolog volt kivehető a termelőszövetkezeti vezetők szavából. *Az egyik* az, hogy jól megfontolva és a dolog népgazdasági összefüggéseibe is belegondolva, *mindenki elfogadja azt az általános gazdaságpolitikát, amelyet e téren a párt és az állami vezetés követ.* Azt tudniillik, hogy a közös gazdaság fejlesztésének feltétlen elsőbbsége mellett és minden erőfeszítést kifejtve annak előreviteléért – mindaddig, amíg a közös, illetőleg a nagyüzemi termelés nem képes átvenni a kistermelés helyét is – feltétlenül szükség van a háztáji termelésre. Meg kell tehát tartani, sőt bizonyos vonatkozásban erőfeszítést kell tenni fejlesztésére is.

*A másik, ami kiderült:* láthatóan *nehezükre esik azonban a termelőszövetkezeti vezetőknek,* hogy ezt a nem vitatott fő gazdaságpolitikai irányt *teljesen és igazán magukévá tegyék.* Amikor bizalmas beszélgetésben ezekről vitatkozunk, akkor ez érzékelhető is. Utalt is erre *Hodek* elvtárs azzal, hogy a tsz üzemvezetését nehezíti a háztáji gazdaság, még akkor is, ha az alapszabály határain belül van, de még inkább akkor, ha itt-ott túlmegy azon, s hozzá a rádió minden reggel azt mondja, hogy a háztájit ápolni kell, meg a *Népszabadság* is ezt írja.

Én a dologban nem vagyok közvetlenül érdekelt, de sokoldalúan ismerem főleg a népgazdasági összefüggéseit és történeti arányait, s bizonyos áttekintésem más szocialista országokról is van. Éppen ezért szeretném egy kicsit élesebbé, tudatosabbá tenni a termelőszövetkezeti vezetők előtt azt, hogy e tekintetben nem rövid időszakról van szó. Tehát *hosszabb időre bele kell élni magunkat, hogy* – politikai formulával élve – *kétfrontos harcot kell folytatnunk. Egyfelől* szocialista nagyüzem vezetőjének kell lenni és ott a lehető leggyorsabban és leghatékonyabban fejleszteni a termelést, igazi nagyüzemi módon, a költséget csökkentve, a technikai eszközöket kihasználva stb. *A másik oldalon* pedig tudva türni és megbékélni azzal a nehézséggel, amit a háztáji gazdaság léte, a takarmány kiadása, a tagok munkaidejének beosztása stb. jelent, szabályos, normális keretek között is. Nem okosítani akarom én a termelőszövetkezeti vezetőket, csak *felhívni a figyelmüket arra, hogy ez nem pillanatnyi gond, a fejlődésnek nem valami gyorsan elmúló jelensége.* Mégpedig azért nem, mert van a dolognak egy objektív oldala is.

*Egy példával mindenki előtt* teljesen világos lesz, hogy miről van szó. Második ötéves tervünk a mezőgazdaságban 22–23 százalékos termelésnövelést irányoz elő. Azt hinné az ember, hogy a termelőszövetkezeti közös gazdaságban is körülbelül ennyit kellene emelni. Sőt, miután a tsz-ek többsége reálisan tud ennél nagyobb fejlődést elérni, azt lehetne hinni, hogy a tsz-ek túlteljesítik az ötéves tervet, ha teszem azt 30, sőt 40 százalékos össztermelés-növelést érnek el 1965-re.

Erről azonban szó sincs. Ha feltételezzük, hogy 1965-re ugyanannyi lesz a nagyüzemen kívüli – háztáji, egyéni – termelés, mint 1960-ban volt, akkor a szövetkezeti közös gazdaságokban nem 22–23 százalék, hanem feltétlenül 40 százalék feletti emelkedést kell elérni, hogy egészében teljesítsük azt, amit ötéves tervünk előirányzott.

Ezt nemrég *Szolnok* megyére számítottuk ki. Feltételezzük, hogy a háztáji és ezek a még megmaradt egyéni gazdaságok, továbbá a kisegítő gazdaságok, pedagógusföldek és kiskertek 1965-ben ugyanannyit termelnek, mint 1960-ban, akkor Szolnok megyében a tsz-közösben 47 százalékot kell elérni 1960-tól 1965-re. De ugyanezt másutt is vizsgáltuk, Bács-Kiskun megye több területén, s ott 55 százalék jött ki. Ha pedig a nagyüzemen kívüli termelés csökken – ami előre látható –, *akkor a szövetkezeti közös gazdaságoknak nem 40–50, hanem 50–60 százalékkal kell többet termelniük 1965-re, mint 1960-ban termeltek.* Ezért van különleges jelentősége a háztáji termelésnek is!

*Valaki azt mondta a felszólalók közül, hogy mennyivel olcsóbban lehet termelni a közös nagygazdaságokban.* Igen, csakhogy *mennyi hulladékanyag és mennyi „hulladék munkaerő" hasznosul a háztáji termelésben!* A tehén példájával lehet ezt lemérni. Nemrég az agroökonómusok, üzemszervezők értekezletet tartottak *Kecskeméten,* ahol az egyik napon egy teljes napi vitatéma a szarvasmarha volt. Valaki hozzászólásában elmondta, hogy ha szarvasmarha-tenyésztésünk, tejtermelésünk, vágómarha-termelésünk jövőjét nézzük, akkor a következő számokból kell kiindulnunk. *Vegyünk kereken 860 000 tehenet.* Ebből kereken 100 000 tehén van ma állami gazdaságban és 260 ezer van termelőszövetkezeti közös gazdaságban, tehát együtt 360 000 tehén van nagyüzemi tartásban *és 500 000 tehén van azon kívül.* Tudjuk, hogy ötéves tervünkben nincs szarvasmarha létszámemelés előirányozva, a következő ötéves tervben viszont valószínűleg lesz. *De a tejtermelést már ebben az ötéves tervben is növelni akarjuk, a következőben az állományt is.* Tessék tehát elgondolni, hogy a mai 360 000 nagyüzemben tartott tehénből kiindulva kell elérni, hogy egy belátható történelmi távlatban *Magyarországon*

* Magyar Mezőgazdaság, 1963. 20. sz.

*több mint 1 000 000 tehén legyen, s az olyan nagyüzemi körülmények között legyen tartható, amelyek a mai termelést felülmúlják, nemcsak literben, hanem gazdaságosságban is.* Azt hiszem, nem kell külön bizonyítani, hogy akármelyik ágát nézzük is a dolognak, ehhez mindegyikhez *idő és rendkívül nagy erőfeszítés kell,* s hogy sikerüljön, ahhoz a mai nagyüzemen kívüli 500 000 tehénre, illetőleg utódaira is szükség van.

*Itt legtöbbet az istállókról* volt szó, de szerintem nem is az istállóépítés a legfőbb dolog, bár tudom, hogy ez milyen nehéz kérdés. Állítom azonban, hogy *semmivel sem könnyebb a takarmányt megtermelni,* persze nem úgy, hogy két hold föld termését eméssze fel egy számosállat. Ezt 1 holdra, sőt 1 hold alá kell csökkenteni!

Számoljunk azzal is, hogy mindazt a technikai berendezést, amit a gondozás és a tenyésztő munka magasabb fokán az igazi nagyüzem használni tud, nekünk több mint 1 000 000 tehénre meg kell teremtenünk. Nos, ez ha jól megy, rövidebb ideig tart, ha elrontunk valamit, akkor hosszabb ideig. Annyi bizonyos, hogy ennek a jelenlegi 500 000 nagyüzemen kívüli tehénnek a sorsát *majdhogynem egyenként szemmel kell kísérnünk,* hiszen nem tudok olyan tervekről, hogy importálni akarnánk majd üszőket vagy teheneket ahhoz, hogy *valahány év múlva 1 000 000 nagyüzemi tehén álljon a közös istállókban Magyarországon.*

Ezzel a két példával – a Szolnok megyéből idézett számmal és a szarvasmarha-állomány, illetőleg a tehénállomány számszerű viszonyaival – lehet félreérthetetlenül érzékeltetni azt, hogy *minden erővel érvényesíteni kell a közös nagyüzem fejlesztésének elsőbbségét, de nagyon meg kell becsülni a háztáji termelést is.* Teljesen világos ez és így megérthető, hogy politikai vagy gazdaságpolitikai törekvéseink nem a termelőszövetkezeti vezetők helyzetét akarják nehezíteni, hanem a szövetkezeti közös gazdaságok fejlesztésének maximális támogatása mellett az egész termelés növelésére irányulnak.

*A támogatás* és a szövetkezeteinkben végbemenő igazán nagyszerű fejlődés mellett is elég hosszas idő tehát az, ami alatt a szövetkezeti vezetőknek tűrniük kell, *mégpedig megbékélve kell tűrniük a háztáji gazdaság létét, és a tsz-eknek ebbe ilyen kétfrontos munkával kell beletanulniok.* A tsz-elnököknek tehát lelkük egyik felével azon kell lenniök, hogy az ő közös gazdaságuk minél jobban fejlődjék, a másikkal pedig *a falu egészét nézve* arra kell törekedniök, hogy az egész faluban ne legyen kevesebb tehén és ezen az összesen belül *minél biztosabban nőjön a közösben tartott állomány aránya.* De így van ez a kocánál és még néhány növényi terméknél is.

*Az elmondottakban* a felszólalásokban kifejezett felfogással némileg szembeszállva szólaltam fel általános gazdaságpolitikánk védelmében, igyekezve megmagyarázni azt. Ezzel szerettem volna hozzájárulni ahhoz, hogy amikor a *Népszabadságban* vagy a *Magyar Mezőgazdaságban* olvasnak erről egy cikket, vagy a *rádióban* hallanak róla, akkor bosszankodás helyett inkább gondolkozzanak el és szövetkezetük gyakorlatában komolyan szívleljék meg ezt, mert *a háztáji gazdálkodás támogatása lényegbevágó népgazdasági érdek.*

# A népi nemzeti egység útján*

Társadalmunk minden rétegében, szinte naponta elhangzik az a megállapítás, hogy társadalmi viszonyaink oly gyökeresen megváltoztak az elmúlt két évtized alatt, hogy a most felnövő fiatalság el sem tudja képzelni a régit. Annyira nem, hogy – mint egy egyébként jeles fiatal költő kifejezte – már nem is az 1945 előttit, hanem az 1956 előttit tartják gyakran a réginek. Nyomatékosan hangsúlyoznunk kell azonban, hogy az a történelmi változás, amely forradalmian átalakította társadalmunkat, 1945-ben hazánk felszabadulásával és a népi demokratikus fejlődés megindulásával kezdődött s azóta és annak nyomán történt mindaz, amit ma felszabadulásunk után 19 esztendővel oly világosan érzékelünk. Ezen a történelmi korszakon belül csak történeti intermezzo volt az ellenforradalomig vezető helyzet kialakulása és az azt követő tisztulás és megújulás.

Az elmúlt két évtized az az időszak, ami alatt a feudális csökevényekkel terhelt tőkés-földbirtokos uralkodó osztály hatalmát megdöntöttük, s a gyárosok, bankárok és grófok országa helyén a nép hatalmát valósítottuk meg. Ez természetesen nem történhetett meg másként, mint forradalom útján, amelyet a munkásosztály és szervezett politikai ereje, a kommunista párt vitt győzelemre, támaszkodva a dolgozó parasztság és a haladó értelmiség szövetségére. A harcban a proletárdiktatúra egyértelműsége és a néphatalom kivívásának és megtartásának a céltudatos következetessége vezethetett csak sikerre. Nem lehetett másképpen, minthogy a régi kizsákmányoló rendszer megdöntését, a néphatalom kivívását, megszilárdítását és megvédését csak a korábbi uralkodó és kizsákmányoló osztályok elleni harcban értük el. Arról a történelem mond ítéletet, hogy e harcokban milyen történelmi érdemeket szereztek, és milyen hibákat követtek el a kommunisták és szövetségeseik, a harc végigvitele azonban történeti tény, s társadalmunk szocialista építése és berendezése, valamint a népi-nemzeti egység megvalósulásának előrehaladása e harcok eredményein alapszik.

A fejlődés azonban a néphatalom kivívása óta is óriási utat tett meg. A felszabadulás utáni első időszakban a nyílt és következetes harc volt az uralkodó jellemvonása társadalmi fejlődésünknek. Elszánt és kíméletlen harcot folytattunk a régi uralkodó és kizsákmányoló osztály minden rétege ellen (ma már azt is látjuk, hogy túlságosan is szélesre nyitottuk az osztályellenség frontját), s bonyolult és ellentmondásokkal teli harcot folytattunk az értelmiség és középrétegek, különösen a középparasztság szövetségének a megnyeréséért. Ez az időszak drámai körülmények között ért véget és életbevágóan fontos tapasztalatokkal és tanulságokkal járt.

Mindezeket összegezve és hasznosítva alapozta meg a következő időszak politikáját a Magyar Szocialista Munkáspárt és a Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány. Ennek a politikának alapvető tételét így határozta meg az MSZMP VIII. kongresszusa: „A munkásosztály csak a dolgozó nép élén, széles osztályszövetségben vihető győzelemre a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcot." Ezen a pilléren nyugszik mostani történelmi időszakunk politikai, társadalmi és gazdasági fejlődése. Ezen az alapon valósult meg mezőgazdaságunk szocialista átszervezésének a befejezése, az életszínvonal nagyarányú emelkedése és a szocialista demokrácia kibontakozása. S ez a politika teremtette meg a feltételeit annak, hogy a szocialista rendszer alapjain társadalmunk minden osztályának és rétegének a közeledése és összefogása révén fokozatosan megvalósul népünk nemzeti egysége. S ma már az is nyilvánvaló, hogy a népi-nemzeti egység teljes megvalósítása útján nélkülözhetetlen szerepe és feladatai vannak a népfrontmozgalomnak, a kommunisták és a párton kívüliek, a párt és a széles néprétegek közötti kapcsolatok népfrontbizottságokban kialakult keretének.

Mindebből azonban az is következik, hogy még *sok és nagy feladat* áll előttünk azon az úton, amelyen elindultunk s amelyen eddig sikeresen haladtunk előre. Csak a legfőbbeket említve ez alkalommal a következőkre kell utalni.

A népi-nemzeti egység teljes megvalósulása érdekében el kell érnünk *azoknak az osztályoknak és rétegeknek a további közeledését* a munkás–paraszt szövetségen nyugvó nemzeti egységhez, amelyek még bizonyos távolságban állanak ettől. Ilyenek a kispolgárság különféle rétegei és az értelmiség egyes csoportjai. S összefügg ilyen politikai feladatainkkal a volt koalíciós pártok maradványainak a feloldása, továbbá az egyházakkal való kapcsolataink fejlesztése, az állami feladatok megoldásában és a békemozgalom erősítésében, s oly módon is, hogy a nyílt ideológiai vitákat ne kerüljük olyan esetekben, amikor elvtelenség lenne hallgatni ezekről.

Szocialista államunk erősítése, állami és tanácsi szerveink fejlesztése azt követeli, hogy teljes erőnkkel mozdítsuk elő a *szocialista demokratizmus* továbbfejlődését, a demokratikus közszellem erősítését, hogy minél több alkotó erő vegyen részt szocialista intézményeink fejlesztésében.

*A szocializmus gazdasági alapjainak erősítése* azt is megköveteli, hogy a társadalmi tulajdon védelmét és a szocialista munkafegyelem erősítését minden lehető módon alátámasszuk, s azt is, hogy a szocialista állami és

* Népszabadság, 1964. július 28. A megjelent cikk eredeti gépelt szövege. EFB 2951.

szövetkezeti vállalatok belső rendjét, szervezettségét és teljesítőképességét hathatósan tovább növeljük. Mindezt a társadalmi tevékenység kimeríthetetlenül változatos eszközeivel segíthetjük elő.

Végül, de nem utolsóként, *a szocialista eszme és erkölcs* általános társadalmi elismertetéséért és érvényesítéséért kell küzdenünk a társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális élet minden területén s ezen túlmenően a magánélet és a családok körében is.

Nyilvánvaló, hogy mindezek olyan feladatok, amelyek tekintetében határozott szerepe van az állami szerveknek, s szerepe és felelőssége van a vezető pártszerveknek is, az egyes kommunistáknak is. Bizonyos azonban, hogy a legszélesebb rétegekre kiterjedően nélkülözhetetlen szerepe van mindezekben a Népfront-mozgalomnak, a Népfront keretében szerveződő társadalmi tevékenységnek, akciónak. Ilyen sokoldalú és együttes munka viszi előre a szocializmus teljes felépítését s ezzel együtt az ennek alapjain nyugvó népi-nemzeti egység megvalósulását.

# Mit teszünk, mire készülünk?*

*A Hazafias Népfront* 1964 márciusában tartotta a III. kongresszusát. A kongresszusi időszakban erőteljesen felélénkült a népfrontmozgalom tevékenysége, s kiterjedt politikai-társadalmi munkájára felfigyelt az ország közvéleménye. A kongresszusi elhatározások pedig várakozásokat keltettek a népfronttevékenység további erősödése és kiterjedése iránt. Mégis az elmúlt nyáron és őszön viszonylag keveset hallott a közvélemény a népfrontban folyó munkáról, s a mozgalom jelentőségét és szükségességét mutatja, hogy élénk és sokoldalú érdeklődés nyilvánul meg aziránt, hogy *a kongresszus óta mit csinál a Hazafias Népfront?*

Már a korábbi években kialakultak és megszilárdultak azok a politikai-társadalmi feladatok, amelyeket – a pártszervekkel, más társadalmi szervezetekkel és a tanácsokkal együttműködve – folyamatosan és rendszeresen ellátnak a népfrontbizottságok. Ilyen különösen az országgyűlési képviselők és tanácstagok beszámolóinak és egész választókerületi tevékenységének a szervezése a tanácsülések és tanácsi állandó bizottságok munkájában – és az időközi tagválasztásokban – való közreműködés, sokféle akció szervezése a mezőgazdaság fejlesztése, a művelődésügy, a város és községfejlesztés, továbbá különféle helyi források feltárása terén. Ezenkívül az általános politikai információk és véleménycserék, a népek közötti barátság ápolása és egyes rétegek sajátos ügyeivel való folyamatos foglalkozás is állandó és eleven folyama a népfrontmozgalomnak. Ezek azonban jól ismertek, s most nem ezekről, hanem a kongresszus utáni újabb lépésekről szeretnék számot adni.

Akik részt vesznek a népfrontmozgalom munkájában – s ez több százezer aktív résztvevő – azok tudják, hogy a kongresszus utáni időszakban elsősorban *a mozgalom belső élete* élénkült meg. Az országos elnökségben, továbbá a fővárosi, megyei, járási, városi és községi népfrontbizottságokban, valamint a körzeti bizottságokban zajlott sokoldalú tervező- és szervezőmunka annak érdekében, hogy a népfrontmozgalom – a kongresszus nyomán – helyesen alakítsa ki a következő időszakban megvalósítandó munkaprogramját. Úgy ítélhetjük, hogy ez az időszak eredménnyel zárult. Egyértelműen kialakultak – a központban és vidéken – azok *a működési irányok,* amelyekben a népfrontbizottságok elsősorban tevékenykedni kívánnak. Ezek a következők:

- *a szocialista mezőgazdaság fejlesztésének társadalmi*
- *a város- és községfejlesztés, valamint a kommunális tevékenység fejlesztése és eredményesebbé tétele,*
- *a kulturális élet terén a népművelés, a társadalmi-politikai ismeretek fejlesztése és terjesztése,*
- *a nemzetközi kapcsolatok ápolása és a békemozgalmi tevékenység,*
- *s mindezek útján is a szocialista nemzeti egység erősítésének társadalmi-mozgalmi munkája, elsősorban a parasztság és az értelmiség körében.*

Hogy az így elvetett mag milyen termékeny talajra hullott, azt különösen tanúsítják azok a megyénként, illetőleg járásonként szervezett népfronttanácskozások, amelyeket az őszi hónapokban szerveztünk a városi, községi népfrontbizottsági elnökök és titkárok részvételével. De ugyanezt bizonyítja a helyi népfrontbizottságok egész őszi–téli tevékenysége is.

Országosan mintegy ötven helyen jöttek össze november-december folyamán a városi, községi népfrontvezetők és sokakat meglepett, hogy milyen komoly felelősséggel és fáradhatatlan aktivitással tárgyalták meg társadalmunk közérdekű ügyeit. Eleinte sokan úgy gondolták, hogy e tanácskozásokon tanfolyamszerű formában oktatni kell a népfrontmozgalom helyi munkásait, ezért nagy számmal hívtak meg előadókat a járási, megyei pártbizottság és a tanácsok, továbbá a központi szervek részéről. El is hangzott sok és színvonalas előadás, tájékoztatást, feladatismertetés, amit nagyon kevés kivétellel feszült érdeklődés fogadott. De a viták során már általában megváltozott az előadó-hallgató viszony, s mélyreható és felelősségteljes, olykor szenvedélyes beszélgetések, viták alakultak ki a két fél között, egyfelől a megyei központi emberek, másfelől a helyiek között.

Mi volt e nagyon tanulságos eszmecserék tárgya? Bátran lehet mondani, hogy mai életünk minden közérdekű problémája. Mégis ki lehet emelni a következőket. A *gazdaságpolitikai* kérdések általában központi helyet foglaltak el a vitákban, s különösen mélyrehatóan tárgyalták a *népgazdasági tervezés* módszereit, a termelőszövetkezetek és a helyi ellátás kérdéseit. Sokoldalúan vitatták az államigazgatásban és a gazdasági életben tapasztalható *bürokratizmus jelenségeit* és a leküzdésük érdekében szükséges teendőket. De szóba kerültek olyan fontosságú kérdések is, mint *a munkás–paraszt szövetség és a parasztság jövője. A művelődés és iskolázás* ügyei is napirendre kerültek, s felelősségteljes kritikai megjegyzések éppen úgy elhangzottak, mint figyelemre méltó javaslatok is. Meglepően élesen vetődtek fel *a kisközségek és a tanyák problémái,* visszatérően sürgetve az e téren szükséges igazgatási és szervezési intézkedéseket.

Külön ki kell emelni azokat a mélyen elgondolkoztató megjegyzéseket és javaslatokat, amelyek *az ifjúsággal és a munkamorállal* kapcsolatban elhangzottak. Az aggodalom, a felelősségérzet és a türelmetlenség jutott

* Magyar Nemzet, 1965. január 1.

kifejezésre a felszólalásokban. S vegyük figyelembe: akik ezeket felvetették, nem főhivatású népfrontmunkatársak voltak, hanem termelőszövetkezeti tagok, pedagógusok, orvosok, iparban-kereskedelemben-szolgáltatásban dolgozók, tehát szavaikat nem máshoz intézték, hanem a maguk nevében beszéltek, s társadalmi segítséget kértek a maguk törekvéseihez.

Úgy ítéljük, hogy fontos tanulságokat kell e tanácskozásokból levonnunk. Felnőttek az emberek, s *a demokrácia megvalósulását, a demokratizmus fejlődését* kell látnunk e felelősségteljes és nyílt megnyilatkozásokban. De éreznünk kell a türelmetlenség értelmét is: a saját munkájuk gondjaival küzdő emberek társadalmi segítséget, átgondolt és céltudatos intézkedéseket várnak az irányító szervektől. S ami a legfontosabb: a párt és a kormány iránti bizalommal várják ezeket. *A bizalom várakozással és egészséges türelmetlenséggel párosul,* s erre is nagyon élénken kell figyelnünk. S máris tapasztalhatjuk, hogy az 1965. évi népgazdasági tervvel kapcsolatos intézkedések híre *növeli a bizalmat.*

Az ismertetett tanácskozások sűrítve tükrözik a népfrontban folyó életet. De hasonlóan zajlik az élet különkülön a több mint háromezer népfrontbizottság többségében is. Figyelemre méltó képet ad erről a tevékenységről, ha áttekintjük, hogy – az általános tanácskozásokon és a rendszeres tevékenységen kívül – különösen mivel foglalkoztak az őszi és téli hónapokban a községi, városi, járási és megyei népfrontbizottságok.

A legtöbb alkalommal általában a *mezőgazdasági és a termelőszövetkezetek ügyei* kerültek napirendre. Közel ugyanilyen mértékben foglalkoztak a *tanácsok igazgatási, gazdálkodási problémáival,* a kommunális kérdésekkel. Nyomban ezek után következik a *nemzetközi kérdések* tárgyalása és a *békemozgalmi* tevékenység.

Figyelemre méltóan sok esetben vitatták a népfrontbizottságok *az oktatás, a művelődés* különféle kérdéseit, s az olyan általános társadalmi problémákat, mint *az ifjúság és a pályaválasztás* problémái, *a szocialista brigádok* ügye, *a falusi értelmiség* gondjai, *a parasztság társadalmi fejlődése, az öregek* problémái, *a család és a lakás* ügyei, kiterjeszkedve a *lakáskultúra* és *a háziasszonyok* kérdéseire.

Mindezeken kívül nem egy helyen olyan speciális gondokat is napirendre tűztek, mint a *tanyák kérdései,* a bejáró munkások és *a kétlakiság, a cigányság* helyzete, a városban tanulók viszonya a szülőfalujukhoz, *a társadalmi bíróságok* ügyei, *a helytörténet és a helyi múzeumok* kérdése és még tovább is sorolhatnánk.

De vajon mit jelent az, hogy foglalkoztak e kérdésekkel a népfrontbizottságok? Sok mindent, s e téren is figyelemre méltó fejlődésre kell felfigyelnünk. Azt jelenti e társadalmi-gazdasági politikai ügyekkel való foglalkozás, hogy csupán napirendre tűzik és megtárgyalják őket? Ez mindig volt. Most azonban ennél több is történik. Először is olyan irányban, hogy a tárgyalás már örvendetesen sok esetben *kilép az általános megvitatás köréből,* mind többször teszik fel a kérdést, hogy mit akarunk elérni a szóban forgó kérdésben, s mi abban az illető népfrontbizottság *feladata,* s mit kell az illetékes szervekhez(nek) ajánlani. A másik új elem a népfrontfórumokon való tárgyalásokban, hogy igyekeznek összehozni az érdekelteket, hogy ne egyoldalú álláspontokat hangoztassanak, hanem egyeztessék össze a nézeteket is, a követelményeket és a reális lehetőségeket is.

Több is történik azonban, mint egy-egy téma mélyreható megvitatása: nagyszámú és mind több a *kezdeményezés* egy-egy közérdekű kérdés megoldására, túlmenően a községfejlesztési alap felhasználásán. Ilyen kezdeményezések különösen tapasztalhatók helyi művelődésügyi, ellátási, közlekedési kérdések megoldására, lakásépítés előmozdítására és igazgatási ügyek rendezésére. S még egy: a kezdeményezéseket nemcsak elindítják, hanem mind több esetben fáradhatatlanul utána is járnak és még a makacs követelődzés ódiumát is vállalva, szorgalmazzák a cél elérését.

Mindezt úgy is értékelhetjük, hogy *széles körű előkészítő munka* folyik a népfront keretei között további társadalmi-gazdasági feladataink megoldása, a szocialista építés most következendő teendőinek elvégzése érdekében. 1965. évi népgazdasági tervünk már számos nagy és sürgős feladatot tűz ki. Bátran lehet számítani arra, hogy a mostani őszi–téli időszak eszmecseréiben megnyilvánult felelősségérzet, kezdeményező és segítőkészség *eleven és hatékony társadalmi erőként fog hatni 1965. évi terveink teljesítésében.*

Végül tegyük föl azt a kérdést is, hogy mi hajtja e nemcsak nem lankadó, hanem meg-megújuló társadalmi-mozgalmi tevékenységet? Bizonyos, hogy sok minden, de legfőképpen a köz szolgálata, a társadalmi fejlődés előmozdításának a vágya, a szocialista építés előrehaladásáért való felelősségérzés, az az egyre erősödő felismerés, hogy *a közösség érdekeit szolgálni egybeesik az egyéni boldogulással.* De kiket indítanak aktív tevékenységre ezek a felismerések vagy érzések? El kell ismerni, hogy a népfrontmozgalom hivatásos funkcionáriusai is serények és nagyrészt kellő felelősségérzettel és színvonalon végzik a munkájukat. Ők azonban kevesen vannak, s akármennyien is lennének, sokakban képtelenek lennének a népfrontmozgalom eleven erejét felfakasztani. *Sok százezernyi társadalmi munkás a lelke a népfrontmozgalomnak,* s közülük is különösen néhány ezer, akik egy-egy megyében, járásban, városban, községben vagy városi kerületben tekintélyükkel, hozzáértésükkel, társadalmi felelősségérzéssel szószólóivá válnak minden jó ügynek és lankadatlanul fáradoznak egy-egy akció sikeréért. Párttagok és párton kívüliek, országgyűlési képviselők éppen úgy vannak köztük, mint országos hírű személyiségek, termelőszövetkezeti tagok, munkások, pedagógusok, orvosok, agronómusok, mérnökök, háziasszonyok és nyugdíjasok. Tisztelet és elismerés illeti őket, ami legtöbbször kellően meg is nyilvánul irántuk működésük helyi körében is. Az új év alkalmával az ország nyilvánossága előtt tolmácsolom e lelkes hazafiaknak egész népünk tiszteletét, elismerését és jókívánságainkat.

# Ajánlások a gazdaságirányítási rendszer továbbfejlesztésére vonatkozó munkához*

*Az Államgazdasági Bizottság 1964. július 21-i határozata alapján* a magam részéről az alábbi ajánlásokat teszem, illetőleg véleményemet vázolom a gazdasági vezetés átfogó felülvizsgálatával, valamint a továbbfejlesztésre vonatkozó koncepció kidolgozásával kapcsolatban.

## *I. Ajánlások a vizsgált komplexum kezeléséhez*

Az előzetes vita alkalmával is gondot okozott a vizsgálandó komplexum körülhatárolása és a felmerülő problémák bizonyos rendezése. Ezt a kérdést a határozat és a hozzátartozó „Irányelvek" szövege sem oldotta meg, azonban a vizsgálandó problémák felsorolása és a szövegben következetesen használt kifejezések alapot adnak ahhoz, hogy mind a vizsgálatok, mind a megoldási javaslatok szempontjából bizonyos kezelési és megközelítési rendet alakítsunk ki.

A határozat szövege következetesen *„a gazdasági mechanizmus és szervezet"* kifejezést használja, a vizsgálatra vonatkozó irányelveket tartalmazó függelék pedig *„szélesebb értelemben vett mechanizmusról"* beszél. Maguknak a vizsgálandó problémáknak a felsorolása szintén félreérthetetlenül kétféle típusú témákat tartalmaz:

- olyanokat, amelyek a szocialista népgazdaság szervezeti felépítésére, gazdasági intézményeink típusára vonatkoznak (a vállalatok és az irányító szervek típusai, a társadalmi szektorok);
- és olyanokat, amelyek a szűkebb értelemben vett gazdasági mechanizmusra (a tervezés, árak, munkadíjazás-anyagi érdekeltség, anyag- és munkaerő-gazdálkodás stb.) vonatkoznak.

Indokolt tehát olyan következtetés, hogy mind a vizsgálatok, mind a javaslatok kidolgozása során a *problémáknak e két típusát tudatosan megkülönböztessük,* s úgy folytassuk a jelenlegi viszonyok felülvizsgálatára és a megoldási koncepció kialakítására vonatkozó munkát, hogy mindkét irányban módszeresen járjunk el, s a megoldási koncepcióban a kétféle szempont összeegyeztethető legyen.

Van azonban egy *harmadik* típusú problémakör is, ami sem a határozatban, sem függelékében nem szerepel. Ez pedig népgazdaságunk *„anyagi-gazdasági"* problémáit foglalja magában, vagy ahogyan a hasonló csehszlovákiai tanulmányokban nevezik: „a népgazdaság tárgyi problémáit". Miféle problémák ezek? A termelés szerkezete, az ipar és a mezőgazdaság aránya, a nemzeti jövedelem termelése és elosztása, a külkereskedelem, a népesség, a munkaerő és a fogyasztás alakulása, természeti erőforrásaink, a nyersanyag- és energiahelyzet stb.

Nyilvánvaló, hogy ezek más természetűek, mint akár a gazdasági mechanizmus, akár a szervezet, de az is nyilvánvaló, hogy nem függetlenek azoktól; illetőleg a szélesebb értelemben vett mechanizmus leghelyesebb fejlesztési irányait csak a tárgyi problémák megoldási irányaival összhangban találhatjuk meg. (Csehszlovákiában arra a következtetésre jutottak, hogy „a népgazdaság további szerkezeti módosítása" szükséges, viszont „a régi irányítási rendszer ... többé már nem biztosítja a termelés állandó rugalmas szerkezeti változásaihoz szükséges feltételeket".) Hogy ezek a tárgyi, szerkezeti problémák milyen súlyúak, azt a távlati népgazdasági terv hiánya, valamint a III. ötéves terv napjainkban tárgyalt feszültségei és megoldatlanságai igazolják a legjobban.

Mindebből azonban nem következik, hogy a gazdasági irányításra vonatkozóan elindított vizsgálatokat összekeverjük a tárgyi problémákra, népgazdaságunk anyagi-gazdasági kérdéseire vonatkozó tanulmányokkal, más szóval távlati, illetőleg ötéves népgazdasági tervünk kidolgozásának a feladatával. Az azonban igen, hogy nem feledkezhetünk meg összefüggésükről, s a most folyó munkálatok során valamilyen összekapcsolásukról gondoskodjunk.

Mindezeket figyelembe véve, az Államgazdasági Bizottság határozata alapján megindult vizsgálatokra támaszkodó javaslatok kialakításához a következő ajánlásokat teszem.

1. Teljesen nyilvánvaló, hogy az alapvető feladat *„a szűkebb értelemben vett mechanizmus"* vizsgálata és fejlesztése, s amikor „a gazdaságirányítási rendszer átalakításáról" beszélünk, akkor elsősorban ezt értjük, bár nem kizárólag csak ezt.

A 11 munkabizottság anyaga döntően ezt a témakört fogja át, s az általam ismert általános hozzászólások, illetőleg ajánlások is csaknem kizárólag erre a területre vonatkoznak. Ez a témakör szakmailag csaknem teljes

* Sokszorosított kézirat. 1965. május 4. EFB 2953. Kéziraton E. F. megjegyzése: „Bugárné e.-nőnek. E. VI/21."

egészében *közgazdaságtani* természetű, tehát úgy is lehet fogalmazni, hogy a szűkebb értelemben vett mechanizmus gazdaságirányítási rendszerünk közgazdasági problémáit jelenti, s az átalakításra irányuló javaslatok a gazdaságpolitikának így meghatározott zónáját képviselik. Ebben a témakörben – a mezőgazdaság ágazati problémáin túlmenően – én nem folytattam speciális tanulmányokat, azért erre vonatkozóan átfogó ajánlásokat sem tehetek. (Néhány erre vonatkozó gondolatomat, illetőleg megjegyzésemet Bognár József elvtárs felhasználta a maga ajánlásai keretében.)

2. Az eredetileg is napirendre tűzött másik témakör (gazdaságirányítási rendszerünk másik oldala) *gazdasági szervezetünk* kritikai vizsgálata és a korszerűsítésére irányuló javaslatok kidolgozása.

A 11 munkabizottság anyagában mindamellett ez a témakör csak perifériálisan szerepel, s valamelyest részletesebben csupán két bizottság foglalkozik gazdaságirányítási rendszerünk szervezeti problémáival: a 10. (Timár Mátyás) és a 11. (Hegedűs András); ezeken kívül érinti az idevágó problémákat a 2. (Gadó Ottó) és a 3. (Keserű János). Ez a terület – az előbbitől eltérően – szakmailag nem közgazdasági természetű, hanem jogi, szociológiai és főképpen szervezési-igazgatási jellegű. Éppen ezért az ilyen természetű problémákat nem is szokták általában a gazdaságpolitika körébe vonni, bár kétségtelenül ez is a gazdaságpolitika egyik (s nem is elhanyagolható) zónája. (A szocialista átszervezés éveiben súlyának megfelelően előtérbe is kerültek ezek a szervezeti problémák.)

Azért is, mert ebben a tárgykörben folytatok vizsgálódásokat, s azért is, mert gazdaságirányítási rendszerünknek ez az oldala a most folyó munkálatokban eddig háttérbe szorult, erre vonatkozólag teszek bizonyos ajánlásokat a következő részben.

3. A harmadik témakör: *népgazdaságunk ágazati szerkezete,* s az ezzel összefüggő anyagi-gazdasági problémák nem szerepelnek gazdaságirányítási rendszerünk most folyó vizsgálata keretében, viszont ezek a *III. ötéves terv* legfőbb gazdaságpolitikai kérdései. Nem lenne tehát helye ezek bármilyen vonatkozásban való felvetésének. Bizonyos azonban, hogy elhanyagolhatatlan összefüggés van e problémakör és az előbbi kettő között. Az összefüggések vizsgálatát azonban aligha lehetséges másként megszervezni, mint úgy, hogy az elindított módon folyik a „gazdasági mechanizmus és szervezet" tanulmányozása, ezzel párhuzamosan külön folynak a III. ötéves terv munkálatai, s a kettőt néhány alkalmas időpontban kell megfelelően egyeztetni.

## *II. Szocialista népgazdaságunk szervezeti korszerűsítése*

Népgazdaságunk mai szervezeti felépítése lényegében a szocialista átszervezés időszakában alakult ki. Az ipar és az építőipar, a közlekedés és a kereskedelem állami és szövetkezeti vállalatai, valamint ezek közép- és felső irányító szervei, továbbá belső vállalati szervezetünk az államosítást követően alakultak ki (1949–53 között). A mezőgazdaság szocialista nagyüzemi szervezete is kialakult ezekben az években, s a szocialista átszervezés befejezése során (1961-ben) lényegében ezeket a kereteket töltötték ki a belépések.

A szocialista átszervezés után következő időszakban azonban számos lényeges és fontos előrelépés következett be gazdaságpolitikánkban (döntően 1957-től kezdve), amelyek gazdaságirányítási rendszerünk lényegét érintették, s azt sok tekintetben korszerűsítették. Ezek azonban elsősorban a gazdaságpolitikai módszerekre vonatkoztak (az általános politika elvi irányvonala mellett), s kevésbé módosították a szervezeti felépítést. Mindamellett e vonatkozásban is történt néhány lényeges változás. A főbbek ezek közül a következők:

- a gazdaságirányítás bizonyos decentralizálása a tanácsok hatáskörének a növelésével;
- az üzemi tanácsok létrehozása az állami vállalatoknál;
- az ipari átszervezés, a vállalatok jelentős koncentrálásával és irányító szerveik módosításával;
- az állami és a szövetkezeti kereskedelmi vállalatok bizonyos mérvű koncentrálása és szakosítása;
- a termelőszövetkezetekben a közös és a háztáji közötti arányok egyensúlyának a kialakítása;
- az állami és a szövetkezeti gazdaságok méretének bizonyos növekedése;
- a termelőszövetkezetekben az üzemi szervezet, a munkaszervezés és a munkadíjazás változatos megoldásainak a kialakulása;
- a Polgári Törvénykönyv megalkotása, s abban a gazdasági jogviszonyok általános szabályozása;
- a Munka Törvénykönyve módosítása.

Mindezek a lépések, továbbá az általános gazdaságpolitikai változások, amelyek gazdaságpolitikánkban végbementek, az iparban, a kereskedelemben és a közlekedésben nem eredményezték a tulajdonviszonyok, illetőleg a társadalmi szektorok közötti arányok lényeges módosulását. Annál döntőbb viszont a mezőgazdaságban végbement változás: a mezőgazdaság szocialista átszervezésének a lényegében való befejezése.

Végeredményben tehát népgazdaságunkban 15 éve állnak fenn a szocialista tulajdon alapján nyugvó gazdasági intézményeink, de az uralkodóvá lett szocialista szektor, s ezen belül az állami és a szövetkezeti tulajdon arányai sem változtak a mezőgazdaság szocialista átszervezésének a befejezése óta. Ilyen történeti előzmények

után került most napirendre gazdaságirányítási rendszerünk átalakítása, korszerűsítése. Azok az okok, amelyek a szorosabb értelemben vett mechanizmus problémáit felszínre hozták, a gazdasági szervezetben is gyökereznek, tehát a gazdasági mechanizmus korszerűsítése szervezeti fejlesztést is követel.

De ezt szükségszerűnek is kell tartanunk. Amióta szocialista népgazdaságunk szervezeti felépítését kialakítottuk – saját tapasztalatok nélkül, az akkori és ottani körülmények között létrejött szovjet minták alapján –, számos korábbi feltétel megváltozott és számos új tényező alakult ki. Különösen jelentősége van a következőknek:

- szocialista gazdasági intézményeink működése során sokoldalú és most már időben is tekintélyes tapasztalatokat szereztünk;
- általános társadalmi-politikai viszonyaink is lényegesen változtak: intézményeink általában fejlődtek, az életszínvonal emelkedett, társadalmunk politikai-gazdasági tudata változott;
- nagyarányú technikai fejlődés következett be a gazdasági élet minden terén;
- változott, illetőleg növekedett a szakképzettség, mind mérnöki, mind technikusi és szakmunkási szinten;
- változtak a szocialista táboron belül a nemzetközi gazdasági kapcsolatok;
- változtak a szocialista és a tőkés országok közötti gazdasági kapcsolatok, a két világpiac közötti összefüggések;
- s nem utolsósorban fejlődtek azok a társadalomtudományok is, amelyek a szocialista gazdaság történeti tapasztalatait képesek feldolgozni.

Mindezek a tényezők szükségessé és lehetségessé teszik népgazdaságunk szervezeti felépítésének olyan értelmű megvizsgálását, hogy a továbbfejlődés számára fejlesztési irányokat, elérendő célokat tűzhessünk ki, s a fejlesztés útjára és módszereire vonatkozóan is támpontokhoz jussunk.

A szóban forgó problémakör kellő kiterjedésű feldolgozása természetesen nagyobb kollektíva hosszasabb munkáját igényeli, annak ellenére, hogy számos helyzetelemző tanulmány, nagy statisztikai anyag és az érdekelt szaktudományok számottevő kutatási eredménye és kialakult módszere rendelkezésre áll. Éppen ezért meg sem kísérelhetem, hogy a következőkben, akárcsak vázlatosan is, összefoglalva felvessem az e téren felmerülő problémákat, s különösen, hogy megoldásukra kellően megalapozott javaslatokat tegyek. Amire vállalkozhatom, az a következő:

- a megítélésem szerint legfontosabb problémák felvetése;
- a megoldásuk irányára, illetőleg előkészítésére vonatkozó ajánlások;
- javaslatok az e problémakörben elvégzendő és reálisan elvégezhető kritikai vizsgálatokra és megalapozott tervezetek kidolgozására;

Maguk a problémák négy területen merülnek fel:

- a társadalmi szektorok közötti arányok;
- a vállalatok szervezete, típusai, szektoronként;
- az irányító szervek;
- a szervezeti és munkaügyi jogszabályok.

## *1. A társadalmi szektorok arányai*

A szocialista átszervezés időszakában az az elvi gazdaságpolitikai álláspont érvényesült, hogy a szocializmus alapjainak a lerakása döntően a „következetesen szocialista", össznépi tulajdonban álló állami vállalatok létrehozását jelenti. Ez az elvi álláspont természetesen nem is vitatható, azonban ez az elvi irányvonal együttjárt azzal a legtöbbször kimondatlan szemlélettel, hogy a szövetkezeti szektornak csak hosszabb-rövidebb átmeneti időre van helye a szocializmusban. Ez a felfogás azt eredményezte, hogy a szövetkezetek ugyan létrejöttek, több területen azonban bizonyos perifériális helyzetet máig is megőriztek és sem perspektívájuk, sem „egyenjogúságuk" nem tisztázott. Ezzel szemben a szocialista átszervezés óta szerzett tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a szocializmus gazdasági rendszerében fontos és nem nélkülözhető szerepe van a szövetkezeteknek a termelés egyes területein és a kereskedelemben, illetőleg a szolgáltatásokban: (Figyelemre méltó, hogy az SZKP XXII. Kongresszusán nagy figyelmet szenteltek a kolhozszektor perspektíváinak, s a határozat is úgy szólt, hogy „minden módon hasznosítani kell a kolhozrendszerben rejlő lehetőségeket és előnyöket".)

Messze vezetne e probléma politikai gazdaságtani fejtegetése, de még gyakorlati gazdaságpolitikai összefüggéseinek a kifejtése is. Leegyszerűsítve és gyakorlatiasan felfogva így lehetne megfogalmazni a kérdést: *népgazdaságunk adott viszonyai között, a szocialista fejlődés következő időszakában nem alkalmas-e a szövetkezeti szektor nagyobb feladatokra a termelés, a kereskedelem és a szolgáltatások egyes területein, s hogy nincsenek-e kiaknázatlan tartalékaink a szövetkezetek fejlesztésében?*

Népgazdaságunk jelenlegi szerkezete ebből a szempontból a mellékelt *1. táblázatban* jellemzett képet mutatja. Ebből kitűnően ma is jelentős a szövetkezeti szektor szerepe. Igaz, a nettó termelési értéknek csak az 1/5-ét képviseli, de az aktív keresőknek kereken 1/3-át foglalkoztatja. De a kérdésnek csak az egyik oldala az, hogy nem lenne-e ésszerű a szövetkezeti szektor növelése. A másik oldala az, hogy a szövetkezeti szervezet adta lehetőségeket nem lehetne-e jobban gyümölcsöztetni a kezdeményezőkészség, a nagyobb kockázatvállalás és a szükségletekhez való gyorsabb alkalmazkodás vonalán? Nem lehet eleve elutasítani azt a lehetőséget, hogy gazdasági fejlődésünk számára számottevő tartalékokat lehetne ezen az úton feltárni.

És, ha mélyrehatóbb megvizsgálás alapján bebizonyosodnék az ilyen lehetőségek megalapozottsága, akkor előreláthatóan két irányban lehetne előrevinni a fejlesztést: a meglévő szövetkezeti szervezetek szövetkezeti jellegének az erősítésével és a szövetkezetek kiterjesztésével egyes újabb területekre. De egyik irányban sem valami „szövetkezetesítési akció" vagy éppen „szövetkezeti átszervezés" lehetőségét vetem fel. Pontosan arra gondolok, hogy eddigi tapasztalataink alapján, meglévő szövetkezeti szervezeteink ésszerű és megfontolt fejlesztésével lehetne a kívánt irányú előrehaladást elérni, illetőleg a kínálkozó előnyöket realizálni. Annak a feltételezésével, hogy megalapozottan lehetne a jelzett irányban előrehaladni, különösen a következő irányokban kereshetjük a kívánatos fejlesztés útjait.

*A meglevő szövetkezeti szervezetek fejlesztésében:*

- az egyes szövetkezetekben a szövetkezeti demokrácia erősítése (a kezdeményezés, a saját erő felhasználása és a gazdálkodás önállósága terén nagyobb lehetőségek);
- a szövetkezetek irányító szerveinek egységes elvi alapon való rendezése, s önállóságuk és felelősségük egyértelmű kialakítása;
- a szövetkezeti szektor helyének következetes kialakítása a gazdasági mechanizmusban.

*A szövetkezeti tevékenység kiterjesztésének a lehetőségei* elsősorban a következő területeken kereshetők:

- egyes fogyasztási cikkek ipari termelése;
- a mezőgazdasági termékek értékesítése;
- a szolgáltatások számos területe;
- nem utolsósorban a lakásépítő szövetkezetek kifejlesztése terén.

## 2. A vállalati szervezet fejlesztése

Szocialista vállalataink szervezetét létrehozásuk időszakában kétféle tényező alakította ki. Bizonyos vállalatszervezési elvek: a tiszta profilok elve, a méretek növelése, a vállalatvezető egyszemélyi felelőssége és irányító szervének való adminisztratív alárendeltsége stb.; s emellett a történetileg adott helyzethez való alkalmazkodás: a politikai követelmények elsődlegessége, az illető ágazat fejlettsége, a szakképzettség adott szintje stb. Az így létrehozott vállalati szervezeten végbementek bizonyos módosítások, mind a vállalatok méretében és profiljában, mind belső szervezetükben, mind a rájuk vonatkozó jogi szabályozásban, azonban ezek nem terjedtek ki az összes lényeges tapasztalatok és az újabb követelmények következetes érvényesítésére. Kereken 15 évi tapasztalatok birtokában, s a fejlődés szabta igények megközelítő ismeretében ma már napirendre lehet tűzni szocialista vállalataink szervezetének néhány alapvető kérdését. Ezek természetesen lényegesen különböznek egymástól az állami és a szövetkezeti szektorban.

*Az állami szektorban* a következő vállalatszervezési problémákat lehet olyannak ítélni, amelyek megérettek a felvetésre, és előrehaladó megoldásukat a mai feltételek között már sikerrel lehet megkísérelni:

- a vállalati profilok, méretek és típusok;
- a vállalaton belüli egységek kérdése;
- a vállalati vezetőszervek problémája.

*A vállalatok típusairól* a mechanizmus-vizsgálatról szóló „Irányelvek"-ben külön is szó van olyan értelemben, hogy a „termelő és forgalmazó vállalatokat fő típusokba kell sorolni a tevékenységi jellegének, valamint a kapcsolódó területek (vállalatok) struktúrájának alapján". Ez mindenesetre alapvető, nemcsak a mechanizmusba való beilleszkedésük, hanem belső szervezeti felépítésük és az irányító szervükhöz való viszonyuk szempontjából is. Ezt követően azonban arra is szükség van, hogy állami vállalati struktúránk alakulását a profilok és méretek szempontjából is felülvizsgáljuk, s a fejlesztés irányait és kereteit most már a vállalati tevékenység gyakorlata alapján levonható következtetések szerint tűzzük ki. (A vállalati tevékenységet vizsgáló munkacsoport vázlatából nem tűnik ki, hogy ezt a problémát milyen mértékben vizsgálják.)

*A vállalati vezetőszervek* problémája különösen fontossá válik akkor, ha a vállalatok önállósága, döntési felelőssége növekszik. Állami vállalataink vezetése a meghatározatlan időre kinevezett igazgató egyszemélyi

1. táblázat

*A termelés és szolgáltatások megoszlása népgazdasági ágak és társadalmi szektorok szerint (1961–1965)*

| Népgazdasági ágak | Állami | | | Szövetkezeti | | | Magán | | | Összesen | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | Vállalatok száma | Keresők száma, ezer fő | Nemzeti jövedelem, millió Ft | Szövetkezetek száma | Keresők száma, ezer fő | Nemzeti jövedelem, millió Ft | Önállók száma | Keresők száma, ezer fő | Nemzeti jövedelem, millió Ft | Állami és szövetkezeti vállalatok száma | Keresők száma, ezer fő | Nemzeti jövedelem, millió Ft |
| Ipar | 820 | 1 400 | 80 630 | 865 | 155 | 5 461 | (45) | 60 | 2 414 | 1 685 | 1 615 | 88 525 |
| % | 48,7 | 86,7 | 91,1 | 51,3 | 9,6 | 6,2 | (2,7) | 3,7 | 2,7 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |
| Építőipar[1] | 170 | 250 | 10 688 | 280 | 35 | 1 296 | (10) | 20 | 1 177 | 450 | 305 | 14 978 |
| % | 37,8 | 82,0 | 71,4 | 62,2 | 11,5 | 3,6 | (2,2) | 6,5 | 7,9 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |
| Mezőgazdaság | 490 | 310 | 4 678 | 4 060 | 1 150 | 20 696 | (60) | 80 | 1 792 | 4 550 | 1 540 | 30 143 |
| % | 10,8 | 20,1 | 15,5 | 89,2 | 74,7 | 63,7 | (1,3) | 5,2 | 5,9 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |
| Közlekedés és hírközlés | 60 | 305 | 6 878 | 1 | 1 | 125 | (3) | 4 | 124 | 61 | 310 | 7 127 |
| % | 98,4 | 98,4 | 96,5 | 1,6 | 0,3 | 1,8 | (4,9) | 1,3 | 1,7 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |
| Kereskedelem | 415 | 245 | 3 078 | 762 | 90 | 2 238 | (9) | 10 | 140 | 1 177 | 345 | 5 456 |
| % | 35,3 | 71,0 | 56,4 | 64,7 | 26,1 | 41,0 | (0,8) | 2,9 | 2,6 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |
| Egyéb[2] (szolgáltatás) | 300 | 155 | 643 | 540 | 15 | – | (9) | 10 | 550 | 840 | 180 | 1 193 |
| % | 35,7 | 86,1 | 53,9 | 64,3 | 8,3 | – | (1,1) | 5,6 | 46,1 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |
| Összesen | 2 255 | 2 665 | 106 595 | 6 508 | 1 446 | 29 836 | (136) | 184 | 6 179 | 8 763 | 4 295 | 147 422 |
| % | 25,7 | 62,0 | 72,3 | 74,3 | 33,7 | 20,2 | – | 4,3 | 4,2 | 100,0 | 100,0 | 100,0 |

*Forrás:* Az állami vállalatok és szövetkezetek, továbbá keresőik 1965. I.1-ben – KSH külön összeállítása; a nemzeti jövedelem adatai 1961-ben – KSH „A nemzeti jövedelem és a lakosság…" 1962. november

[1] E két népgazdasági ágaztat nemzeti jövedelem szektor számaiban nem szerepel az „egyéb szocialista" (építőipar – 12,1; mezőgazdaság – 9,9 %), de az összesben igen.

[2] Az „egyéb" a vállalatok és keresőik esetében a szolgáltató vállalatokra, a nemzeti jövedelem oszlopaiban „az anyagi termelés egyéb ágaira" vonatkozik.

felelősségének elvére épül fel kezdettől fogva, s ezen a későbbi fejlesztés során sem történt lényeges változás. A tapasztalatok arra mutatnak, hogy a szocialista állami vállalat irányításában szükség van olyan vezetőtestületre, amely nem szünteti meg az igazgató egyszemélyi felelősségét, azonban bizonyos döntések felelősségét megosztja az érdekeltek meghatározott körében. Ezt sem a pártbizottság, sem a szakszervezeti bizottság nem pótolhatja, mert ezeknek a testületeknek más a funkciója. Ilyen vezető testületek kifejlesztéséhez az üzemi tanácsok és a különféle vezetői tanácskozási formák eddigi tapasztalatai már adnak bizonyos támpontokat.

*A vállalaton belüli egységek* jelentősége szintén növekszik a vállalati önállóság növekedésével. A vállalati irányítás szükséges mértékű decentralizálásáról van itt szó, ami az érdekeltségnek és az öntevékeny kezdeményezéseknek előfeltétele. Széles körű állami gazdasági és bizonyos iparvállalati vizsgálatok egyértelműen azt tanúsítják, hogy a vállalatok működése olyan mértékben ér el magasabb szintet, illetőleg tudja kiküszöbölni a működési zavarokat, amilyen mértékben önálló felelősségű és mérhető teljesítményű részegységekre tagozódik, az alegységek vezetésének a megfelelő felelősségével.

Állami vállalataink jogszabályi keretei, a szakirodalom ismeretanyaga és a változatos gyakorlat egyaránt széles alapot ad megalapozott következtetések levonására és a kívánatos fejlesztési irányok kitűzésére.

*A szövetkezeti vállalatok* esetében (ideértve az ipari és mezőgazdasági termelőszövetkezeteket és a földműves-szövetkezeteket) többé-kevésbé hasonló vállalati szervezeti problémák merülnek fel, kivéve a vezetőszervek kérdését. Ez ugyanis lényegében ellenkező előjellel vetődik fel. Arról van szó, hogy a szövetkezetekben a vezető testületek jogilag és elvileg teljes irányító hatáskörrel rendelkeznek (a közgyűlés és az igazgatóság), azonban ténylegesen ennek a hatáskörnek csak egy töredékét tudják érvényesíteni. Itt tehát nem a vezető testületek kifejlesztése a feladat, hanem ezek hatáskörének és felelősségének a reális kialakítása, s ezzel összefüggésben az egyénileg felelős vezetők hatáskörének és felelősségének a pontosabb körülhatárolása. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy a vezető testületek hatáskörét elvileg és szűkebben kell megvonni, ezt azonban ténylegesen érvényre juttatni, az egyéni vezetők felelősségét pedig elvileg és jogilag is nyíltabban és pontosabban kell kifejezni, s ezt a felelősséget a vezető testületek részéről érvényesíteni kell.

Mind az állami, mind a szövetkezeti vállalatok esetében lényegbevágó szervezeti fejlesztésről van szó, azonban mi sem lenne veszedelmesebb, mint valamilyen *átszervezési javaslatokat* tenni vagy ilyeneket követelni. A kívánatos előrehaladás nem egy-egy átszervezési kampánnyal, hanem csak *folyamatos szervezeti fejlesztéssel* érhető el. Ebben a hosszadalmas folyamatban a gyakorlati kezdeményezéseknek, a jogszabályi rendezéseknek és egy-egy esetben felsőbb szintű átszervezési elhatározásoknak is megvan a maga szerepe, a tervszerűség érvényesítésének is megvan a lehetősége, azonban egy csapásra nem lehet e téren tartós és megbízható eredményt elérni.

## *3. A gazdasági irányító szervek*

Népgazdaságunk szervezeti felépítésében itt vannak a legnagyobb súlyú problémák, s a gazdasági mechanizmus rendszerében is a gazdasági irányító szerveknek van a legnagyobb szerepe. Ez érthető a történeti fejlődés menete alapján, hiszen népgazdaságunk szocialista szervezetének a felépítése felülről ment végbe, s elvileg is, gyakorlatilag is nagyfokú centralizáció jutott érvényre. Azok a legfontosabb problémák, amelyek a gazdasági irányító szervekkel kapcsolatban felmerülnek, s amelyek előrehaladó megoldása történetileg időszerűvé vált, megítélésem szerint a következők:

- a szocialista állam gazdasági szervező funkciójának értelmezése;
- az állami vállalatok gazdasági irányító szervei;
- a szövetkezetek irányító szervei.

*A szocialista állam gazdasági szervező funkciója* a termelőeszközök zömének társadalmi tulajdona alapján olyan értelmet nyert, hogy – szemben a tőkés állammal, amely nem gazdálkodik, hanem csak többé-kevésbé szabályozza a gazdasági életet – a szocialista állam közvetlenül gazdasági tevékenységet folytat, tehát vállalatai és azok igazgatási szervei révén szervezi a termelést, a szolgáltatásokat és a forgalmat. Ez – az elvileg nem vitatható álláspont – a gyakorlatban oda vezetett, hogy a szocialista állam *közhatalmi-hatósági funkciói és a tulajdonosi rendelkezési jog gyakorlása* egybeolvadtak, s a kettő megkülönböztetésének a jogosultságát is sokan kétségbe vonják.

Így alakult ki az a helyzet, hogy a gazdasági minisztériumok (kivéve a Földművelésügyi Minisztériumot) lényegében az állami vállalatok központi irányító szervévé (mintegy vezérigazgatóságává) váltak. Ez azzal a következménnyel is járt, hogy nem elsősorban népgazdasági ágazatunk, illetőleg iparágaik minden szektorra kiterjedő állami gazdaságpolitikai irányító szerveiként funkcionálnak, hanem inkább mint a minisztériumi állami ipar igazgatási és érdekképviseleti szervei, amelyek a tanácsi állami ipart és a szövetkezeti ipart nem „sajátjukként" kezelik. Ez még az esetben is így van, ha a tanácsi és szövetkezeti ipar és kereskedelem tekinte-

tében bizonyos hatósági felügyeleti jogokat gyakorolnak. E helyzet következményei azonban mindinkább érzékelhetők, ami különösen abban nyilvánul meg, hogy a minisztériumok mint területük felső állami gazdaságpolitikai irányító szervei nem töltik be kielégítően az összes szektorra kiterjedő országos és általános gazdaságpolitikai funkcióikat. (További probléma e vonatkozásban a legfelső gazdasági irányító szervek funkcionálása – OT, GB, Minisztertanács és a párt Központi Bizottsága szervei –, ezekre azonban nem kívánok kitérni, csupán azt jegyzem meg, hogy a minden szektorra kiterjedő gazdasági szemlélet voltaképpen csak a KB keretében és részben az OT tevékenységében érvényesül.)

E nagyon vázlatosan jellemzett helyzetből mindenesetre le lehet vonni azt a következtetést, hogy az állami közhatalmi-hatósági funkciók és a tulajdonosi rendelkezési-igazgatási jegyek gyakorlásának az összekeverése, illetőleg egybeolvasztása nem bizonyult helyesnek. A szocialista állam gazdasági szervező funkcióját eredményesebben tudja betölteni, ha az irányítás két vonalát külön-külön, természetének megfelelően – és a szükséges mértékben összehangolva – szervezzük meg. Ebből kiindulva a következő fejlesztési irányok szükségességét kell elismerni:

- a gazdasági minisztériumok olyan irányú fejlesztése, hogy területüknek minden szektorra kiterjedő közhatalmi-hatósági irányító szervei legyenek, amelyek felügyeleti-gazdaságpolitikai funkcióikat egyforma felelősséggel látják el minden szektor irányában;
- az állami vállalatok gazdasági irányító szerveit a minisztériumokban vagy alájuk rendelten úgy kell fejleszteni, hogy azok az illető vállalati terület igazgatási és érdekképviseleti szerveiként működhessenek, ne pedig a minisztérium általános gazdaságpolitikai funkcióival azonosuljanak;
- az állami gazdasági irányítás egész szervezetében (Minisztertanács, GB, tanácsok) tudatosan és következetesen meg kell különböztetni a hatósági és operatív gazdasági (vállalatirányítási) funkciókat, s általában külön-külön szervnek kell feladatává tenni egyiket és a másikat; s a két vonal összekapcsolása csak az általános államigazgatási szervek (Minisztertanács, tanácsok és végrehajtó bizottságok), valamint az egyes területek vezetői szintjén (miniszterek, tanácselnökök) valósulhat meg eredményesen.

*Az állami vállalatok gazdasági irányító szerveinek* a rendszere nálunk is kiépült, s idők folyamán több tekintetben módosult. E szervek típusai igen változatosak: trösztök, egyesülések, nagyvállalati központok, minisztériumi iparigazgatóságok és tanácsi szakigazgatási osztályok. Ez a változatosság mindenesetre azzal az előnnyel jár, hogy a legeredményesebb megoldások kifejlesztéséhez többirányú tapasztalatokat szerezhetünk. Egy elem azonban hiányzik a mezőnyből: olyan illetékes szakértői és képviseleti tagokból álló testületek, amelyek az igazgatási szervek mellett mint független és az össznépi tulajdon képviseletében eljáró szervek véleményeznék az illető vállalatcsoport tevékenységét. (Az országgyűlési és tanácsi bizottságok nem töltenek be ilyen szerepet, s kétséges is, hogy betölthetnek-e.) Ilyen szervek létrehozása, legalábbis kísérletek, indokoltak lennének.

Külön probléma a *tanácsi vállalati irányítás.* (A minisztériumi és tanácsi vállalatok jelenlegi megoszlásáról megközelítő képet ad a *2. táblázat.* (Nem érintve azt a kérdést, hogy a tanácsi vállalatok arányának a növelése mennyire lenne indokolt, lényegbevágó vállalati irányítási probléma, hogy a tanácsok keretében milyen irányban fejlesztendők a vállalati irányító szervek, s ezeknek mi legyen a viszonya az illetékes minisztériumhoz. Az előbbi tekintetében a szakigazgatási osztályon kívüli vállalati irányító szervek lehető kifejlesztése mellett kell állást foglalni. Az utóbbi vonatkozásában pedig azt az elvet kell leszögezni, hogy minden tanácsi vállalat irányítási felelőssége kiterjed az illetékes minisztériumra is. Elterjedt felfogás ugyanis, hogy ha a hatásköröket „leadják a tanácsnak", az megszünteti a minisztériumok felelősségét. Ilyen álláspont egyes jogszabályainkban is helyet kapott.

*A szövetkezetek irányító szervei* szintén többfélék, és eltérő jellegűek az állami vállalatok irányító szerveitől. A földműves-szövetkezeteknek járási és megyei alközpontokra épülő szövetkezeti központjuk van, amely szövetkezeti formában működik; az ipari termelőszövetkezeteknek országos központjuk van, amelynek szövetség a jogi formája, a mezőgazdasági termelőszövetkezeteknek viszont nincs szövetkezeti formája, hanem a tanácsok mezőgazdasági szakigazgatási osztályai látják el az irányító szerv szerepét.

Azt vitán felüli követelménynek tekinthetjük, hogy a szövetkezeteknek éppen úgy szükségük van irányító szervre, mint a szocialista állami vállalatoknak, továbbá azt is, hogy az irányító szervhez megfelelő szintű képviseleti testület is hozzátartozik. Viszonyaink között két lényeges probléma merül fel: egyik az, hogy a szövetkezeteknek egységes gazdasági és mozgalmi központjuk indokolt-e (a tőkés országokban nagyrészt külön van); a másik pedig az, hogy lehet-e szövetkezeti központja a mezőgazdasági termelőszövetkezeteknek?

Az előbbi kérdésben aligha lenne helyes a szocialista országokban általában kialakult egységes központ gyakorlatát megváltoztatni. Az viszont indokoltan felvethető, hogy nem lenne- e szükséges az összes szövetkezeti ágakat átfogó mozgalmi-szövetkezetpolitikai központ létrehozása (ilyenre van példa szocialista országokban).

2. táblázat

*A termelő-szolgáltató tevékenység megoszlása társadalmi szektorok, illetve irányító szervek szerint*

*(1963. évi adatok)*

| Népgazdasági ágak | Állami | | | | | | Szövetkezetek | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | minisztériumi | | | tanácsi | | | | | |
| | Vállalatok száma | Telepek száma | Foglalkoztatottak száma | Vállalatok száma | Telepek száma | Foglalkoztatottak száma | Vállalatok száma | Telepek száma | Foglalkoztatottak száma |
| Ipar | 488 | 8 044 | 1 148 833 | 314 | 3 633 | 122 416 | – | 5 212 | 169 311 |
| Építőipar | 100 | – | 208 303 | 70 | – | 31 398 | – | – | 30 484 |
| Mezőgazdaság[1] | 485 | 477 | 310 000 | 5 | – | – | 4 165 | 4 150 | 150 000 |
| Közlekedés és hírközlés[1] | 46 | – | 305 000 | 14 | – | – | 1 | – | 1 000 |
| Kereskedelem[2] | 250 | 3 600 | 49 000 | 150 | 8 900 | 106 000 | – | 5 469 | 90 000 |
| Egyéb (szolgáltatás)[3] | 80 | – | 52 000 | 220 | – | 102 000 | 540 | – | 15 000 |
| Összesen | | 12 121 | 2 073 136 | | 12 533 | 361 814 | | 14 846 | 1 455 795 |

*Forrás:* KSH, Területi Statisztikai Zsebkönyv, 1965., ahol egyéb forrás nincs megjelölve.

[1] E népgazdasági ágakban is van tanácsi szektor, de az jelentéktelen, s nem is szerepel a statisztikában.

[2] A minisztériumi és a tanácsi szektor közötti megoszlás, számított adat a forgalom megoszlása alapján (együtt a boltok és a vendéglátóhelyek, üzemi nélkül).

[3] A két állami szektor közötti megoszlás (adatok híján) megközelítő becslés.

Bonyolultabb a mezőgazdasági termelőszövetkezetek központja problémája. Végeredményben azonban sok nyomós okot lehet felhozni ennek a szükségessége mellett és kevesebbet ellene, éppen ezért elvileg mellette kell állást foglalni. Gyakorlati megvalósításának a módja és az ideje azonban kétségtelenül olyan politikai és gazdaságpolitikai kérdés, ami körültekintő mérlegelést kíván.

Mindazok a problémák, amelyeket a gazdasági irányító szervek vonatkozásában vázlatosan felvetettem, szinte kivétel nélkül olyanok, amelyek szoros összefüggésben vannak a gazdasági mechanizmussal, s ezen túlmenően sok tekintetben egész államigazgatásunkat érintik. Éppen ezért itt sem lehet szó valamilyen egyszeri átszervezési elgondolásról. Ez is folyamatos szervezeti fejlesztési feladat, amelyben azonban kétségtelenül egy-egy törvényhozási, illetőleg átszervezési elhatározásnak van legnagyobb szerepe.

## *4. A szükséges jogi reformok*

A felvetett problémák bármilyen megoldása, de magának a gazdasági mechanizmusnak a fejlesztése is szükségszerűen maga után von bizonyos jogi rendezést, illetőleg az érvényes jogszabályok valamilyen reformját. Nyilvánvalóan ez sem lehet valamilyen jogalkotási kampány, azonban hosszabb időszakra előretekintve feltétlenül számolni kell számos jogterület újból való rendezésével, illetőleg eddig nem szabályozott terület jogszabályainak a megalkotásával.

Általános jogi probléma e vonatkozásában a *gazdasági jog* kérdése. Ilyen jogágazat indokoltságát a magyar jogtudomány művelői elég éles nemzetközi vitában elvetették. Ezt az álláspontot el is lehet fogadni, ezzel azonban a kérdés még nem oldódott meg. *A polgári jog* ugyan átfogja mindazokat a jogviszonyokat, amelyek a gazdasági életben felmerülnek, azonban ezen belül több olyan terület van, amelynek részletesebb szabályozását a gyakorlat feltétlenül igényli. Ilyenek mindenesetre a vállalatok és külön a szövetkezetek intézményi viszonyainak a széles körű jogi szabályozása, továbbá a szerződési-kötelmi jognak az a területe, amely a szocialista vállalatok közötti gazdasági kapcsolatok tömegesen előforduló tipikus eseteit rendezi. Aligha kerülhető ki az, hogy a *vállalati jog* (ideértve a vállalati irányító szervekkel való kapcsolatokat is), mint többé-kevésbé önálló jogágazat, előbb-utóbb egységes feldolgozást nyerjen. Vagy ennek keretében vagy önállóan újabb átfogó rendezést kíván a *szövetkezeti jog is.*

A másik terület, amely belátható időn belül újabb átfogó jogi szabályozást kíván, a *munkajog.* Ennek keretében a mechanizmus átalakításából folyóan mindenesetre újabb rendezést kívánnak a vezetői munkakörök jogszabályai, de maga a munkaviszony jogszabályai is több irányú fejlesztést igényelnek. Külön probléma e vonatkozásban a termelőszövetkezeti munkaviszony sokáig nem halasztható rendezése.

Számos további jogi probléma fog előreláthatóan felmerülni magával a mechanizmussal kapcsolatban is, de még több akkor, ha a felvetett szervezeti problémák részletesebb feldolgozására kerülnek, s a gyakorlati megoldásuk tekintetében is elhatározások születnek.

## *5. Javaslat a szervezeti problémák részletesebb feldolgozására*

A fentiekben vázolt szervezeti problémák és lehetséges megoldási módjuk részletesebb feldolgozása és megalapozott javaslatok kialakítása ahhoz hasonló munkaszervezést kívánna, mint ami a 11 munkabizottság keretében már megvalósult. Erre vonatkozóan azt a javaslatot teszem, hogy a 11 munkabizottság mellett egy 12.-et kellene szervezni, mégpedig nem teljesen újként, hanem összevonva ebben annak a 4 munkabizottságnak a megfelelő tagjait (2., 3., 10. és 11.), akik elsősorban járatosak a szervezési kérdésekben. Ezeken kívül lehetne néhány újabb tagot felkérni, elsősorban a jogászok közül. A 12. munkabizottság vezetését is elláthatná valamelyik már működő munkabizottság elnöke.

# Korreferátum
# Bognár József: *A gazdasági mechanizmus elvi problémái* című előadásához*

MTA Összes-ülése, 1965. november 24.

1. *Néhány interpretáló megjegyzés*
*a) Az időszerűség* – frappáns
*b) Az előadás összefüggése a KB állásfoglalásával*
*Nyers:* „A félreértések és a tudatos zavarkeltés ellen harcunk fő módszere a következő időszakban csakis a reform lényegének széles körű pozitív kifejtése, magyarázata és indokolása lehet." Ez az előadás ilyen: a reform elvi problémáinak a feltárása, az MTA testületében tehát különféle tudományok magas szintű képviselői előtt. Ehhez kettőt: egyes főbb elvi problémái – valóban, a reform konkrét kérdéseibe nem menve bele – arra más út.

*c) Ez közgazdasági előadás,* amely a gazdaságpolitika alapjaira is rávilágít.
*Célja: a reform lényegének a megismertetése* abban

a formában, hogy a kritikai oldala volt az erősebb, de az új modell fő vonásai a Nyers-referátumban; – de azt hiszem, segített a megértésben, bár nem konkrét felvázolás volt, de ez nem is lehet. De nem könnyen érthető, van benne valami szokatlan: eltérés attól is, ami a politikai gazdaságtani szemináriumok előadásmódja, attól is, ami a modern polgári közgazdaságtan témakezelése. Igen, *ez kísérlet* arra, hogy „a gazdasági körforgás és növekedés (az újratermelési folyamat) menetét a szocialista tervgazdaságban leírja, ill. vizsgálja, mégpedig két modell egymás mellé állításával:

- a szocializmus első időszakának központi tervutasításokon alapuló rendszerében
- és a hipotetikusan meghatározott új gazdaságirányítási rendszerben.

Helyeselhető módszer, s a kísérlet lényegében sikerült – de még sok vita és tisztítás kell hozzá.

*d) A „gazdasági mechanizmus" v. „gazdaságirányítási rendszer" és a gazdaságpolitika*

- *az előbbi a szűkebb:* az a szervezettség (az élő szervezetekhez vagy a műszaki automatizmusokhoz hasonlítható rendszer), amely a gazdasági tevékenység menetét meghatározza, ezen belül is az alapvető gazdasági kategóriák – ár, bér stb. – a társadalmi szervezeti formák, tulajdon, igazgatás
- *utóbbi:* a rendszer alakítása és céljainak kitűzése, ill. a célokhoz képest működésének a befolyásolása (korrigálása, serkentése stb.)

*Példa:* a rendszer kérdése az, hogy az árak az érték körül alakulnak-e, vagy attól elszakadnak, de gazdaságpolitikai kérdés az, hogy az ipari és mezőgazdasági árak hogyan.

2. *Egy kritikai kiegészítés:* – a *történetiség* kérdése: arra nem vállalkozott az előadás, hogy a *szocialista tervgazdaság gazdaságirányítási rendszerének a történeti genezisét vizsgálja,* csak utal erre.

Úgy azonban *nem jogos a kritika, hogy ez történetietlen:* két fejlődési állapot modellként való szembeállítása szükséges és nélkülözhetetlen, tehát ez kell.

De *jogos azt kívánni,* hogy a szocialista tervgazdaság gazdaságirányítási rendszerének a fejlődése *miért és milyen történeti pályán haladt.* Amit erről szólt, az helyes, de azt feltárni szép és szükséges feladat, annál inkább, mert a beidegzettség leküzdéséhez ez nélkülözhetetlen. Ehhez a magam részéről: a mezőgazdaságban 1917-ig, 1917–24 közt, 1924–1959, 1959 óta.
Ebben az is: szükségszerű volt-e, ...

3. *Az átmenet kérdéséhez:*
Helyeslem, amit erről mond, de kiegészítem: a tudományos közreműködés ebben nemcsak a közgazdák és a műszakiak ügye, hanem
jogászok, államigazgatási szakemberek, szociológusok is.
Mert fontos szervezeti, társadalmi szervezési problémák: minisztériumok, gazdasági irányító szervek
a vállalatok, a vállalaton belüli viszonyok stb.

4. Tanulságok a tudományos tervezésre:
tudományos irányító szervek a maguk tudománypolitikai tervét: megalapozva,
a kutatóhelyek a magukét,
s ezek között nem a tervutasítás, ill. jóváhagyás a legjobb módszer. Mindkét...felment.

* Hozzászólás kézzel írt vázlata. EFB 2954.

# A helyi tanácsok és a Hazafias Népfront kapcsolatai*

*1.*

*A helyi tanácsok és a HNF kapcsolatainak a fejlődése*

1. *Elvi, politikai és jogi alapok*

Egész politikánk vezető ereje és legfőbb irányítója az MSZMP, ez érvényesül az állami szervek, a tanácsok tevékenységében és a NF mozgalomban is, s ennek a szervezeti formái, mindennapi gyakorlata egyértelműen kialakult

*a)* a NF 1957-ben PB állásfoglalás, VIII. kongresszus és a NF II. és III. kongresszusa.

*„A Hazafias Népfront szerveit minden szinten a Magyar Szocialista Munkáspárt megfelelő szervei vezetik és irányítják. A pártbizottságok és pártvezetőségek a Népfront választott vezetőségeire kötelező érvényű határozatokat nem hoznak, egyes kérdésekben javaslatokat tesznek. A Hazafias Népfront pártirányítása a Népfront választott szerveiben működő kommunista csoportokon és a Népfront szerveiben dolgozó kommunistákon keresztül valósul meg."*

*„A pártszervek, a kommunisták ne idegenkedjenek, ne húzódozzanak a Népfrónttól, támaszkodjanak a Népfront szerveire, igényeljék segítségüket, közreműködésüket minden fontos feladat megoldásához. Karolják fel és támogassák a Népfront helyes akcióit, kezdeményezéseit, használják fel azokat a nagy lehetőségeket, amelyeket a Népfront-mozgalom keretei biztosítanak. Ezért a pártszervek a tömegek közt végzett munka nagy részét a Népfronton keresztül kezdeményezzék és valósítsák meg."*

*„A Hazafias Népfront egyik legfontosabb feladata, hogy biztosítsa a széles dolgozó tömegek részvételét az országos és helyi politikai, gazdasági, kulturális és egyéb kérdések megoldásában. A népfrontnak olyan fórummá kell válni, ahol a dolgozók bátran elmondják véleményüket, javaslatukat, bírálatukat az országos és helyi kérdésekről. A Népfront és szervei karolják fel, támogassák a dolgozók reális, jogos és megvalósítható javaslatait, s lépjenek fel a szociális demagógia, a jogtalan vagy nem megvalósítható követelések ellen."*

*A Hazafias Népfront és a tanácsok kapcsolata*

Az elmúlt 2 év során több megyében Pártbizottság, Tanács VB, HNF bizottság. Ez évben pedig az Országos Tanács titkára; a MTA

tanácsszervek vezetőivel NF megyei elnökökkel, titkárokkal

Ezek nyomán most itt – köszönet

Nem a gondot növelni és igényeket támasztani, hanem segíteni s e tekintetben néhány ajánlást

A *következőket* kívánom tárgyalni:

- a helyi tanácsok és a NF kapcsolatainak fejlődése
- a NF szerepe és közreműködése a tanácsok mint államhatalmi szervek működésében,
- a város- és községgazdálkodási tevékenység
- a helyi szükségletek ellátása
- a közművelődési tevékenység
- az általános mezőgazdaság-fejlesztési kérdések
- a tanácsok, a tsz-ek és a NF

Mindezt: tájékoztatásul is, ajánlásul is, hiszen szövetségesek vagyunk.

*„A Népfrontnak fontos szerepet kell betöltenie államhatalmunk központi és helyi szervei megválasztásának előkészítésében, az országgyűlési és tanácsválasztások lebonyolításában. E választások a Népfront jegyében folynak le. A Népfront bizottságok állást foglalnak, hogy a lakosság jelölőgyűléseinek javaslatai alapján kit fogadnak el a Népfront jelöltjének, kit utasítanak vissza."*

* Előadás a fővárosi, megyei és megyei jogú városi tanács vb-elnökök részére tartott értekezleten. Budapest, 1965. november 26. EFB 599.

*„A népfront segítse elő, hogy az országgyűlési képviselők és a tanácstagok – mint a Népfront jelöltjei és a népfrontpolitika képviselői – szoros kapcsolatban legyenek választóikkal. Tartsanak beszámolókat, fogadóórákat, törődjenek a nép ügyes-bajos dolgaival."*

Mindezek ma már egyértelműen elfogadottak, a gyakorlatban is érvényesülnek, s ilyen viták nem....

Ha valahol mégis felmerülnek olyasmik, hogy a NF ellenzék legyen, „valamiféle II. párt legyen" – ezek kalandos egyéni elképzelések: sem jelentőségük nincs, sem komolyabb formában nem merülnek fel

*b) A tanácsok részéről*

*Az 1954. évi X. „A tanácsokról" szóló törvény ... kimondja, „A tanácsok az államhatalom helyi szervei és egyben a dolgozók legszélesebb tömegszervezetei, amelyek a Hazafias Népfrontra támaszkodva, a dolgozók tömegszerveivel szorosan együttműködve szervezik a lakosságot a társadalmi, gazdasági és kulturális tevékenységben való közvetlen és állandó részvételre."*

*c) Tehát:* ugyanazon feladatok

közös politikai irányítás
vita legfeljebb azon lehet, hogy melyik a „legszélesebb"
NF: *„széles dolgozó tömegek részvétele"*
Tanács: *„legszélesebb tömegszervezet"*

Ezt lehet csűrni, csavarni, ilyen elő is fordul, de a lényeg:
ugyanazon feladatokért
ugyanazon a területen
hasonló módon dolgozni
és együttműködni

2. *A fejlődés és a tapasztalatok*

*a)* A *tanácsok* mind államhatalmi, mind államigazgatási jellegükben egységes helyi állami szervekként, s ez kialakult, fejlődő, ha vannak is problémái.

A NF-tal való kapcsolat szempontjából: a tanácsülések is és állandó bizottságaik is bizonyos jellegű tevékenységeket normálisan betöltik.

Van ugyan egy mélyebbre ható problémájuk: hatáskörük, határozó szerepük köre – de ez nagyobb politikai, államvezetési kérdés, ami most nem ide tartozik.

*b) A NF szerepe és* közreműködése a tanácsi tevékenységben szintén tisztult idők folyamán: párhuzamosságok, ütközések pl. NF akcióbizottságok stb. – tanácsi bizottságok
lakóbizottságok – szavazókörzetek – választókörzetek
kölcsönös tagságok
együttes ülések, ill. tanácskozások

*c) A legfőbb* tapasztalat:
szervezetileg rendezendő, konszolidálódó kapcsolatok
de sok formális elem, s a feladatok, a munka és az együttműködés érdemét tekintve, *nagyon változatos helyzet:*
a fejlődés nem egyenletes
az egyes területek közt is nagy különbség.

*A Hazafias Népfront szervei minden téren legyenek szoros kapcsolatban a tanácsokkal. A politikai munka eszközeivel segítsék a tanácsokat feladataik megoldásában. A Népfront szervek nem irányíthatják a tanácsokat. A tanácsok sem irányíthatják a Népfront szerveket. A maguk eszközeivel minden téren segítsék, támogassák a népfront-mozgalom és szervei munkáját.*

## 2.

*A NF szerepe és közreműködése a tanácsok mint államhatalmi szervek működésében*

1. *A választásokról most nem*
2. *A tanácstagok és a választók, a lakosság kapcsolatai*

Ennek a szervezésében széles körű és formáiban, módszereiben kialakult a NF tevékenysége általában a tanácsi VB-vel összhangban

3. *A tanács állandó bizottságai*

Kritikusabb terület. A mi törekvésünk: nem párhuzamos NF bizottságok, hanem ...az állami bizottságokba. – Viszonylagos sikerrel. Ide NF aktívákat a bizottsági tagokon kívül is.

Ami itt probléma, az az állandó bizottságok szerepe...

pl. a „tervbizottság"

„hatáskörök adása" – kísérletek

4. *A lehetőség* nyitva: PB+VB+NF bizottságok együtt a tanácsülésekre is, az állandó bizottságokban is többet. Ez a demokratizmus és a társadalmi önigazgatás útja. És ez szintenként más-más irányban lehetséges.

*„Egyértelmű szabályt ad" az 1954. évi 16. sz. NET határozat a tanácsülések napirendi tervezetével kapcsolatban. AV VB ugyanis köteles a napirendi pontokat, amelyek felvételét a Népfront helyi bizottsága javasolta.*

*Ez a NET rendelkezés nem ment át széles körben a gyakorlatba.*

3.

*Város- és községfejlesztés*

Az a NF mozgalmi fő terület itt volt a legnagyobb lendület, de most csökkenés

1. *Város és községrendezési tervek*

Az élet sok új problémát (teleknagyság, közművek, állami és magánépítkezés)

A jövő városa és faluja

NF *várospolitikai és községfejlesztési községi bizottság*

(Pl. Gyöngyös)

*A tanyák problémái*

2. *Beruházások, kommunális létesítmények tervezése,* kivitelezési segítség

műszaki aktíva
társadalmi munka } KÖFA

3. Ez akkor is, ha a realizálás lehetősége szűk

*„Az Elnöki Tanács 1964. VIII. 25-én megjelent 21. sz. tvr-e, ami kötelezi a tanácsokat távlati községfejlesztési tervek készítésére. Az évi tervek a távlati tervek operatív részeként foghatók fel. Most a harmadik 5 éves terv időszakára (ezen belül 1966–67-re 2 éves) A tvr többek között előírja*

*a) a községfejlesztési alapból megvalósítható fejlesztési feladatok körét,*

*b) a községfejlesztési hozzájárulás mértékét,*

*c) és azt, hogy a műszaki fedezet megalapozására a népgazdasági tervben 80%-ot kell tervezni (eddig 50% volt)*

*A tvr 16. cikkelye kimondja, hogy „A tanács a községfejlesztési tervet, valamint a községfejlesztési alap költségvetését az állandó bizottságok, a társadalmi szervezetek és a lakosság széles körű bevonásával készíti elő és határozattal állapítja meg."*

4.

*A helyi szükségletek ellátása*

1. *Lakásépítés:* magán, társas

Kiskunhalasi tapasztalatok

2. *Ipari szolgáltatások, javító szolgálat,* fmsz, ktsz, tsz-e, magániparosok, ipari tanulók (egyes szakmák??)

3. *Zöldség-, gyümölcs-, élelmiszerellátás*

tsz – fmsz

háztáji

Kiskert-akciók (Orosháza, Rákospalota)

4. Tanyai ellátás

üzletek, közlekedés

5.

*A művelődésügyi tevékenység*

1. *Oktatás* – beiskolázás

analfabétizmus

az oktatási reform politikai-társadalmi kérdései,

érettségi szakiskolák

2. Az ifjúság pályaválasztása

3. *Ismeretterjesztés*
általános – politikai-gazdasági
a tanácstagok tanfolyama....
a községi NF vezetők tanfolyamai
Klubok
Az egységes népművelési terv, s abban a NF
4. *Tanyai műv. ügy*
iskolák, könyvtár stb.
megszűnik vagy fejlődik
(Pl. Szabolcs!)

*6.*

*Ált. mezőgazdasági fejlesztés*
1. Területi fejl.-i programok
megyei, járási
összes erők koncentrálása
2. Szakoktatás, szakmunkásképzés
FM szervekkel
3. A fiatalok a mg-ban
mg-i értelmiség stb.

*7.*

*A tsz-ek*
Itt a NF többféle kezdeményezett, de nem sokra jutott eddig: szigorúan mozgalmi tevékenységi formában
1. *termelőszövetkezeti szakkörök*
néhány helyen jó, perspektivikus dolog
(Hajdú-Komárom)
2. Gyenge tsz-ek – nem sokra, abbahagytuk
3. Tsz-ek járási tanácskozásai

# Felszólalás az 1966. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalásán az Országgyűlés 22. ülésén*

1966. január 28.

*Tisztelt Országgyűlés!*

Az 1966-os költségvetési év – amint erre a pénzügyminiszteri előadóbeszéd is, és számos, előttem szólott képviselőtársam is több oldalról rámutatott már – nem közönséges folyó év a többi között, hanem bizonyos külön fontossága, kiemelkedő jelentősége van akkor is, ha az előző évekhez viszonyítjuk és akkor is, ha a következőkkel kapcsoljuk össze.

Arról is volt már szó a költségvetés tárgyalása során, hogy a múlt évre visszatekintve több körülmény nehezítette gazdasági helyzetünket. Főleg a természeti csapásokra gondolok. Ugyanakkor új erőtényezők vonultak be gazdálkodásunkba, erőfeszítések, kormányintézkedések történtek a takarékosság, a minőségi törekvések erősítése, a munka termelékenységének növelése, exportnövelő és importcsökkentő beruházások és egyéb gazdasági intézkedések tekintetében. Amint a beszámolóból hallottuk, ennek mutatkoznak is eredményei, tehát a múlt évről mindenképpen komoly tanulságokat hozhattunk át.

A következő évekhez viszonyítva pedig a gazdaságirányítás reformjának, illetőleg a reform most kialakuló kiinduló irányelveinek már ez évben való érvényesítése az, ami külön jelentőséget kölcsönöz ennek a gazdasági évnek, valamint, hogy ebben az évben az 1966. évi népgazdasági tervvel már a harmadik ötéves terv gazdaságfejlesztési programja is megkezdődött.

Ez bőségesen indokolja azt az érdeklődést is, ami széles körben megnyilvánul idei gazdasági évünk iránt, de mindez növeli a döntések felelősségét is. Én először a gazdaságirányítási rendszer reformjával kapcsolatban, illetve annak az idei népgazdasági év tervével való összefüggésben szeretnék néhány elemet kiemelni.

Az ez évi költségvetésben, illetve népgazdasági tervben gazdaságirányítási rendszerünk reformja, bár részeiben még nem elhatározott gazdasági lépés, de irányelvekben már többé-kevésbé kialakultnak tekinthető és mint kiinduló irányelvekkel, már feltétlenül számolhatunk vele. A költségvetés indokolása felsorolja azokat a mechanizmuselemeket, amelyek az idei népgazdasági tervben már érvényesülnek, vagy amelyeknek érvényesülése szerepel a programban.

Ilyeneket sorol fel az indokolás: a kötelező tervmutatók általános csökkentése, az állóeszköz-fenntartási rendszer javítása, a vállalati jogkör bővítése a beruházott eszközök tekintetében, az új szállítási szerződéses rendszer, a befejezett létesítmények alapján történő finanszírozás az építőiparban, a felvásárlási árak emelése a mezőgazdaságban – ehhez hozzátehetjük az amortizációs alap rendszeresítését a termelőszövetkezetekben – általában a premizálási rendszer javítása és a kétéves tervezési rendszer bevezetése a közületeknél. Mindezek – amint az indokolás is összefoglalóan hangsúlyozza – a vállalati önállóság és az anyagi érdekeltség fokozásának célját szolgálják, s ilyen értelemben a gazdálkodás minőségi követelményeinek érvényesítése irányában hatnak.

Közvéleményünk mindezeket helyesli. Teljes mértékben helyeselhetők, indokoltak is, mégis ezeknek az összefüggéseknek néhány részletéhez szeretnék észrevételeket, illetve bizonyos ajánlásokat is tenni.

Mindenekelőtt a termelőszövetkezetek állami támogatásáról szeretnék szólni. Ezt az indokolás 17. oldalán többféle formában találjuk. Egyrészt megismerhetünk egy olyan összeállítást, amely szerint a közép- és hosszú lejáratú hitelek közel 5 milliárd forintos összegéből 90 százalék a tsz-ek támogatását szolgálja. Más vonatkozásban a vissza nem térülő termelőszövetkezeti támogatások összege 4,4 milliárd forint. A termelőszövetkezeti beruházások valamivel több mint 4 milliárd forintos összegén belül pedig állami hitel 2624 millió, állami dotáció 1120 millió és szövetkezeti saját erő 300 millió forint. Másutt az indokolás rámutat arra, hogy ez az 1,1 milliárdos állami dotáció a beruházásban lényegesen csökken az amortizáció bevezetésével, amit maguk a szövetkezetek saját erőből töltenek fel az árbevételi többlet ellenében.

Azért idézem ezeket a számokat, mert a nagy, milliárdos számok láttán jogosan lehet kérdezni – és kérdezik is – hogy ilyen óriási terheket rónak a szövetkezetek a költségvetésre és a mezőgazdaságra? Ennek a kérdésnek az aktualitásával mindnyájan nagyon tisztában vagyunk. Igen, úgy is lehet mondani, hogy ilyen terheket rónak a

* Országgyűlés Naplója, Budapest, 1966. 1467–1477.

költségvetésre, de van ennek másik oldala is. Tudniillik az ilyen támogatás – hogy a megszokott kifejezést használjam – egyik oldala a dolognak, s ezzel szemben a másik oldalon elvonás is érvényesül. Néhány számot erre vonatkozóan is, hogy a dolog egyensúlya a helyére kerüljön, és hogy a magam elfogultságát kikapcsoljam, a „Tények és érvek" kis füzetből veszem a számokat, és arra hivatkozom, amire ott hivatkoznak.

Az Országos Árhivatal szerint 1964-ben a mezőgazdasági árak 26 százalékkal elmaradtak a társadalmi ráfordításoktól. Az 1959. évi termelői árrendezés nyomán viszont 27 százalékkal drágultak a mezőgazdaságban felhasznált ipari termékek és anyagok. Ehhez tudni kell, hogy míg a kisparaszti mezőgazdaság, vagy a kezdetleges szövetkezeti gazdálkodás időszakában mintegy 20 százalékot, pontosabban 15–20 százalékot, addig ma 48–50 százalékot tesz ki a vásárolt ipari termék és anyag a termelésben. Ez általános jelenség minden valamennyire fejlett mezőgazdaságban. Ez pedig azt jelenti, hogy nő a felhasználás aránya, tehát a kívülről vásárolt termelőeszközök, anyagok ára, vagyis a termelés növekedésével nő a veszteség is. Az állami gazdaságokkal szemben sokszor kifejezésre jutó türelmetlenség tehát nem utolsósorban azzal magyarázható, vagy az indokolja, hogy nem érnek el jobb minőségi mutatókat, mert ők több vásárolt anyagot és eszközt felhasználnak, s ezek árszintje nagyobb növekedést jelent a ráfordításokban, mint amit a terméktöbblet hoz, annak ellenére, hogy még korántsem érték el azt a határt, ahol a ráfordítások hozamtöbblete már stagnálni kezdene.

Ennek a másik oldalnak a felidézése szerintem két okból is szükséges a költségvetés tárgyalásánál. Egyrészt, hogy indokolja: az 1966. évi támogatás nem valami szükséghelyzetben gyakorolt kegyesség, hanem egy mechanizmus, adottságok által meghatározott helyzet, amelyben ezeknek tökéletes gazdasági indokoltsága megvan. Másrészt pedig éppen azért, mert ez a jelenlegi mechanizmus viszonyai között előálló megjelenése a dolgoknak, ezért e vonatkozásban különösképpen indokolt a gazdaságirányítás reformja, benne azoknak az áraknak és egyéb összefüggéseknek a felülvizsgálata, amelyek például a termelőszövetkezeti támogatással összefüggnek.

A másik kérdés ezzel kapcsolatban, amiről szólni szeretnék: a mezőgazdaság és az élelmiszeripar kapcsolata. Itt több helyütt az indokolásban találhatunk ilyen adatokat: a mezőgazdasági vállalatok eredményessége nagyon gyenge, mert például az állami gazdaságok 1966. évi tervezett nyeresége 30 millió, és ez azért pozitív, mert tavaly 100 millió mínusz volt. Az élelmiszeripari vállalatoknál pedig nincs ilyen abszolút szám, de e viszonyszámok azt mutatják, hogy jövedelemtöbblettel lehet számolni annak ellenére, hogy a termelés az élelmiszeriparban az ipari átlag alatti előirányzattal szerepel. Ezekkel a számokkal kapcsolatban pedig így tehető fel a kérdés: a mezőgazdasági vállalatok ilyen rosszul, az élelmiszeripari vállalatok pedig ilyen jól gazdálkodnak? Szerintem mindkét ágazatban elég jól gazdálkodnak, de egymáshoz való viszonyuk és viszonyításuk okozza azokat a számokat, amelyeket most az indokolásban olvashatunk. És ez is gazdaságirányítási rendszerünknek, a gazdasági mechanizmus fejlesztésének lényegbevágó kérdése. Annál inkább, mert jól tudjuk, hogy a mezőgazdaság és az élelmiszeripar kivitelünkben milyen kulcshelyzetű, továbbá azt is, hogy a mezőgazdaság fejlesztésének az élelmiszeripar igénye a fő húzóereje, és hogy a belső ellátásban is ezek milyen súllyal jelentkeznek.

A gyakorlat szerencsére alakul is. Tudniillik már mind több vonatkozásban együtt emlegetjük, talán úgy, mintha egy népgazdasági ágazat lenne a mezőgazdaság és termékeinek élelmiszeripari feldolgozása. Szoktak is beszélni a szakirodalomban élelmezésgazdaságról, ami a dolgok objektív összefüggésének tükröződése, és én azt hiszem, meg is vagyok győződve erről, hogy ez a helyes szemlélet, tehát azért is külön figyelmet kell fordítani azokra a szervezeti és árukapcsolatokra, amelyek fennállnak a nyersanyagot termelő mezőgazdaság és az azt feldolgozó élelmiszeripar között. Ezeket a szervezeti dolgokat és a mechanizmusnak ezeket az elemeit még nagyon sok vitában és nagyon körültekintő egyeztetések alapján kell kialakítani, mert nekem az a meggyőződésem, hogy a vitában szerepelt, a vitában általában szereplő megoldások közül kettő bizonyosan nem hozhat kielégítő megoldást. Az egyik a vertikális integrációnak nevezett kooperációnak az a formája, ami a tőkés országokban elterjedt és aminek szószólói vannak a mi viszonyaink között is, bizonyos átalakítással. A másik pedig egyoldalúan kialakított, és a mezőgazdasági termeléstől elszakított nagyipari koncentráció modellje. Nem mintha az ipari koncentráció és az élelmiszeripar sajátosan ipari fejlődése nem ilyen irányba mozoghatna helyesen, hanem az, hogy a vertikális folyamatnak ezt a szakaszát bármikor és bármilyen vonatkozásban is elszakítsuk magától a termelésnek a folyamataitól. Mi úgy szoktuk szervezni, hogy a vertikális összefüggésbe a kereskedelem is beletartozik és ennek a folyamatnak a mechanizmusát kell helyesen alakítanunk, fejlesztenünk, vagy – úgy is mondhatnám – hogy a talpára állítanunk. Annál inkább, mert nemcsak nagyon fontos gazdasági feladat ez, hanem lényegbevágó politikai kihatása is van, a munkás–paraszt szövetségre különösen. Csak abban a legegyszerűbb formában is, hogy az élelmiszeripar körében mit milyen áron vásárolhat a fogyasztó, s amit fizet érte, abból mi jut a termelésre, mi a feldolgozásra és mi a kereskedelemre.

Az új gazdaságirányítási rendszer egyes elemeinek a megvalósításában általában most, ez év elején komoly – és meggyőződésem –, hasznos tapasztalatokat szerezhettünk, amelyek nagyon tanulságosak is. Tudniillik abban a vonatkozásban, hogy egy nyilvánvalóan helyes irányú gazdaságpolitikai lépés, amelynek az elvi és az ál-

talános helyességét a közvélemény széles körei is elismerik. A megvalósítás során találkozunk sok és bonyolult problémával és ezzel kapcsolatban az emberek szubjektív gondjaival. Én azt gondolom, hogy abból a tapasztalatból is, amit most e téren szereztünk, levonhatunk bizonyos következtetéseket.

Az egyik, hogy semmi újság nincs benne, csak újból meggyőződhettünk róla, hogy általános oka, tényezője, magyarázó eleme az ilyen helyzetnek az, hogy minden új a beidegzetthez képest sokkal élénkebb reagálást vált ki és nem könnyen vehető be, még olyan esetben sem, amikor közvetlen kihatása valakire nincs is. De szerintem van néhány közelítő és különleges tanulsága is azoknak a tapasztalatoknak, amelyeket szereztünk.

Egyikként azt emelném ki, hogy az elvi megoldások konkretizálásában – bármilyen helyesek és egyértelműen helyeseltek legyenek is – számolni kell legalább két fontos elemmel. Az egyik a részletmegoldások, a megoldások konkretizáltságának a sikerültsége, a másik pedig a konkrét megoldás indokolása, megértése és összefüggéseinek feltárása. A részletmegoldások sikerültségével vagy kevésbé sikerültségével kapcsolatban Friss elvtárs tegnap utalt egy olyan tényezőre, hogy a helyes irányelvek megvalósításában biztosan lesznek problémák, sőt hibák is, de ezek semmiképpen sem szubjektív törekvésekből vagy szándékból erednek, hanem hozzáértésünk korlátaiból.

Én is úgy ítélem, hogy erre külön érdemes figyelmet fordítani. Ezt most különösen élesen érzékelhettem a fővárosi közlekedési tarifa problémájával kapcsolatban, ami az akadémia közlekedési bizottságában is napirenden szerepel. Amikor erről Sarlós elvtárs nyilatkozott a televízióban, én nagyon pontosan megértettem és azt hittem, részleteiben is érzékelem, hogy arról van szó, hogy egy célzott, meghatározott mértékű tarifaemelést, amelynek az indokoltsága vitán felüli, úgy megvalósítani, hogy az egyben a tarifarendszer mindenféle kérdéseiben is hozzon megoldást. És most, hogy részleteiben találkozunk ezekkel a mondott fórumokon, látszik, hogy a dolog konkrét megoldásában nagyon sok változat lehetséges és nagyon sokféle megoldást lehet találni, még olyat is, amelyik ugyanazt a pénzügyi hatást eléri, de az egyik ilyen relációban kedvezőbb, a másik olyanban. Tehát megjelenik egy egyébként tipikus gazdasági döntési probléma, ahol keresni kell azt a legkedvezőbb megoldást, amely megfelel az elérni kívánt gazdaságpolitikai célnak is, de az illető szolgáltatás javításának, vagy igénybevétele kedvezőbbé tételének, problémái megoldásának a célját is a legmesszebbmenőkig szolgálja.

A szakértők azt mondják, hogy több figyelemre méltó variáció van. Nem részletezem, csak például hoztam arra, hogy ugyanazon elv érvényesítésében, azonos gazdaságpolitikai cél – már a bevétel-kiadások értelmében – mellett is nagyon sok részletvizsgálatra, olyan részleteiben megalapozott döntésre van szükség, amely egy viszonylag legkedvezőbb megoldást talál.

A másik, a konkrét megoldás indokolása, helyességének, indokoltságának, szükségszerűségének az alátámasztása az, amit az irányelvek tudatformálásként is idéz, és amellyel sokféle oldalról találkozunk a Hazafias Népfront munkájában. Egyik példának erre az állatárak és a húsárak kérdését hozhatom, ahol maga a téma önmagában, viszonylag jól megérthető és nagy összefüggéseiben még azok sem vitathatják az érthetőségét és szükségességét, akik számára ez egyébként – és általában széles kör ilyen – nem kedvező anyagi hatásként jelentkezik.

De kapcsolódik hozzá egy olyan kérdés, hogy hogyan függ ez össze a mezőgazdaság támogatásával és így tovább. Szinte kilátástalan küzdelmet kell folytatnunk azoknak az érveknek és összefüggéseknek a kifejtésével, amelyek ebben a vonatkozásban városi körülmények között felmerülnek, mert annyi elem, összefüggés feltárását kell bevetni, hogy érthető legyen, hogy a dolog ne valami indokolatlanként tűnjék fel a mezőgazdaság vonatkozásában.

Újból idézem a kis füzetet a mezőgazdasági termékek felvásárlási árairól: nagyon sokat segít és meggyőződésem, hogy effajta indoklást és magyarázatot éppen ebben a vonatkozásban még jó sokat kell adnunk, mert fedezetlen és sok érthetetlen elem a legjobb hiszemű közelítésben is ilyen értelemben hozzákapcsolódik a kérdéshez. Vagy ilyen a nyugdíjjárulék és a gazdaságirányítási rendszer összefüggése, amiről tegnap Timár elvtárs úgy szólt, hogy ez nem esik bele a jövedelmek differenciálódásának a vonalába, mégis helyesen indokolta, hogy ennek az adott összefüggésben megvan a maga indokoltsága, viszont ugyanakkor a differenciálódás elve az irányelvekben továbbra is érvényben marad, csak az különféle további lépésekben valósul meg.

Az 1966-os költségvetés és a népgazdasági terv összefüggése a harmadik ötéves tervvel – ez a másik kérdéscsoport, amiről szeretnék néhány szót mondani. Az ipar és a mezőgazdaság kapcsolata és arányai tekintetében, érthetően, a mezőgazdasági bizottság, az országgyűlés mezőgazdasági bizottsága nagyon sokoldalúan tárgyalta, vitatta az előterjesztést és hosszú vita eredményeként arra a következtetésre jutott, hogy egyetért, helyesli, a maga részéről a bizottság elfogadja mindazt, ami az 1966-os költségvetésben és mögötte, a népgazdasági tervben van, és az országgyűlésnek elfogadásra ajánlja. Emellett azonban néhány kérdést mint konkrét és mint a jövő szempontjából vizsgálandó kérdést nagyon fontosnak ítélt és az egész vitának az volt a jellemzője, hogy abból indult ki: mi a távlata mezőgazdaságunk fejlesztésének népgazdaságunkban? Mik ennek a feltételei és ebből a szempontból hogyan ítélhető meg az idei év költségvetése és népgazdasági terve?

Itt három probléma volt erősen vitatott: a mezőgazdasági beruházások, a munkaerő és a szakoktatás kérdése, s végül a mezőgazdaság általános népgazdasági helyzete. A mezőgazdasági beruházásokkal kapcsolatban többen fejtegették és a korábbi évekkel is összehasonlították, hogy nem ítélhető kedvezőnek – bár az adott körülmények között szükségszerűen el kell fogadnunk – de mint tendenciát nem lenne helyes elfogadni vagy állandósítani a mezőgazdasági beruházások csökkenését, ahogyan az az 1966-os tervben 1965-höz képest van, sőt már a korábbi években is ez a tendencia lényegében érvényesült.

Különösen aggályosnak ítélték ezt a bizottság tagjai a gépek és alkatrészek vonatkozásában olyan viszonyok között, amikor a munkaerő csökken, s amikor a munkatermelékenység növelése életbevágó érdeke a mezőgazdaság fejlődésének is. De hasonlóan az építkezések és az építőanyag tekintetében, ahol nem a csökkenés, hanem inkább a minőségi problémák izgatták a hozzászólókat és a jól ismert járulékos beruházási probléma, amire a 380 millió forintos növekedés, illetőleg előirányzat – bár növekvő az előirányzat – de nem tűnt olyannak, ami a kívánatos mértékhez képest elegendőnek lenne ítélhető.

Ezek mind nagyon komplex problémák és egyáltalán nem úgy sorolom őket, mint valami mezőgazdasági sérelmet, ellenkezőleg mint olyan problémákat, amelyek mezőgazdaságunk fejlesztése vonatkozásában alapvető fontosságúak és amelyekben a legjobb megoldások megtalálása és a növekedés, az emelés tendenciája mind az ipar, mind a mezőgazdaság részéről, mind a tudomány és mind a gyakorlat részéről messzemenő erőfeszítéseket követel. Még a gépalkatrész-ellátást lehet egyszerű operációs problémának ítélni, tényleg tudjuk, mi kell, vannak is rá határozatok, ezeket meg kellene valósítani. De már a mezőgazdasági gépek szélesebb körű, különösen az építkezéseknél való alkalmazása korántsem ilyen egyszerű, sem műszaki megoldási, sem gazdasági megvalósítások szempontjából.

Csak nagyon röviden utalok arra, hogy a világ bármely országával összehasonlítva mi mérhetetlenül nagy arányban költünk építkezésre, mezőgazdasági építkezésekre. A szocialista országokban általában többet költünk, nemcsak azért, mert pótolni kell a nem használható vagy nagyüzemileg nem használható kisüzemi épületeket, hanem azért is, mert nálunk van olyan konzervatív szemlélet, hogy az épületeknek milyen követelményeknek, masszivitásnak kell megfelelniök. Igaz, ezt az is alátámasztja, hogy amikor megpróbáltunk könnyebb, átmeneti épületeket emelni, azokkal szintén rossz tapasztalatokat szereztünk. De a világon mégis úgy van, hogy minél fejlettebb egy ország ipara és mezőgazdasága, annál könnyebb olcsóbb és kezdetleges – már úgy kezdetleges, hogy mozgatható, rugalmasabb, kisebb költségtételt jelentő – épületeket vagy épületgépeket használni. De ez a dolog nagyon komplikált, mert ott tartunk, hogy még abban sem tudunk egyetérteni, hogy helyes-e szabadon tartani a teheneket vagy nem helyes.

A mérnökök, építészek, tervezők pedig csak akkor tudnak egy szükségletet kielégíteni és a világból a helyes megoldásokat összeszedni, ha ebben legalább állást foglalunk. Ugyanez vonatkozik a takarmányozási rendszerekre stb. Itt az állattenyésztőknek, építészeknek, ökonómusoknak messzemenő kooperációjára és olyan kooperációjára van szükség, amelyet szorítani is kell – az élet is szorítja –, de ehhez még az is kell, hogy az irányító szervek is szorítsák, mert merem állítani, legalábbis arra a következtetésre kell jutni, hogy nincs szükség annyi súlyra és forintra a mezőgazdaság építő szükségleteinek jó megoldásához. Persze, jó előre gyártott elemekre és sok mindenre szükség van.

Rögtön hozzáteszem, mindaddig persze, amíg nincs más technikai megoldás, addig a szükségleteknek megfelelően kell minél többet beruházni, mert a szarvasmarha-tenyésztés érdekei például ezt parancsolóan megkövetelik.

Ugyancsak élénken vitatott volt az emberi tényező problémája a mezőgazdaság fejlődésében, egyrészt az ismert munkaerő-probléma, másrészt pedig a szakoktatás. Itt a vitában természetesen szerepelt a paraszti reálfogyasztás, s a bérből és fizetésből élők közötti diszparitás és ennek alakulása. Ilyen értelemben a legnagyobb helyesléssel és, tegyük hozzá, olyan értelmű szolid helyesléssel találkozott, hogy a terv előirányzatai szerint némileg nagyobb lesz ez évben – ha minden terv szerint megy – a paraszti lakosság reálfogyasztásának növekedése, mint a bérből és fizetésből élőké, de ezt mint helyes tendencia érvényesülését és egyben nem is valami megalapozatlan túlzások hozzákapcsolását fejezte ki a bizottság.

Más szóval, ennek a tempója, ennek a szintközelítésnek a tempója világos, hogy olyan, hogy ezt türelmesen és a termelés, valamint egész népgazdaságunk összességének fejlesztésével együtt lehet megvalósítani.

Most nézzük a szakoktatást! A szakoktatásban általában nehéz probléma merül fel két vonatkozásban. Az egyik a szakmunkásképzés – teljesen hasonlóan az általános szakmunkásképzéshez – a másik pedig a magasabban kvalifikált szakemberek, a főiskolai és technikumi végzettségűek. Itt tudniillik más és más koncepciók vannak forgalomban. A mezőgazdaság oldaláról sem volt teljesen egységes a koncepció, és az általánosan szemlélő szervek, például a bizottsági vitában a Pénzügyminisztérium részéről kifejtett nézetekben sem. A vita a mezőgazdaság szempontjából teljesen konstruktív, mert arra irányul, hogy próbáljuk megalapozottan megkeresni azt

a szükségletet, ami a szakemberek terén a következő időszakban szükséges, és ehhez mérten a képzési módokat minél inkább a termelés érdekeinek megfelelően alakítsuk.

Azok a számok, amelyek a költségvetésben szerepelnek, külön vita tárgyát nem képezték és azokat a bizottság elfogadta.

Végül a harmadik ötéves terv, illetve népgazdaságunk fejlesztése vonatkozásában a mezőgazdaság általános társadalmi, népgazdasági helyzetére vonatkozólag merültek fel problémák, amelyek – úgy gondolom, úgy ítélem meg – ma már széles körben lényegében ismertek. Néhány mozzanatra azonban utaltam, amelyek mégis szükségessé teszik, hogy ezeket behatóbban, sokoldalúbban tárgyaljuk a közvélemény különféle fórumain, mint ahogyan ez meg is indult a folyóiratokban, a Népszabadságban és más napilapokban, a Központi Statisztikai Hivatal közléseiben, az Árhivatal közléseiben. Most már sokkal világosabban és többoldalúbban van módja az érdeklődőnek megismerni mezőgazdaságunk, szocialista mezőgazdaságunk népgazdaságbeli helyzetét, az iparral való összefüggését és így tovább.

Úgy gondolom azonban, hogy ezt éppen az irányelvekben kifejezett elvek realizálása, konkretizálása érdekében, éppen ennek politikai és társadalmi hatásai, helyes kezelése szempontjából még fokoznunk kell és nekem olyan javaslatom lenne, hogy ezt főleg és elsősorban ne mezőgazdasági oldalról tegyük, illetve ne csak erről az oldalról, hanem általános gazdaságpolitikai, sőt ipari fórumok részéről is. Tudniillik, ha mi, mezőgazdák hajtogatjuk szüntelen, úgy tűnhet, hogy itt valami sajátos elfogultságról vagy netán káros paraszti szubjektivitásról van szó. A dolog pszichológiája olyan, hogy ha erre nézve csak a mezőgazdaság oldaláról hangzanak el megállapítások, interpretálások, akkor ez nyilván kevésbé segíti elérni azt a felvilágosító hatást, amire ebben a tekintetben szükség van.

Befejezésül a költségvetés és a népgazdasági terv számaiban tükröződő gazdaságpolitikánk általános társadalmi és politikai kihatásairól szeretnék nagyon röviden szólni. Tavaly télen, egy évvel ezelőtt, amikor minden megyében a népfront bizottságok helyi, községi, városi vezetői pár napos tanácskozásra gyűltek össze és amikor összegeztük annak tapasztalatait és az ott elhangzott nézeteket, az egyik leglényegesebb az volt, hogy társadalmi, gazdasági életünk mindenféle területéről sok komoly, bonyolult probléma merült fel, sok figyelemre méltó megoldási lehetőség, de volt valami olyan igény, ami általános volt. Sőt ehhez fűződő türelmetlenség is, ugyanakkor egy közreműködésre, aktivitásra való készség is, hogy a párt- és államvezetés azokkal a problémákkal szemben, amelyek mindennapi életünkben ismertek és küszködünk velük, azok megoldása érdekében messzebb tekintő koncepcióval álljon elő, hogy az ezek megoldását szolgáló minden türelmetlenség, igény és javító szándék hasznosítható lehessen.

Most viszont, amikor hasonló tanácskozásokról van szó, nem ugyanolyan általánosan, de azért felismerhetően szintén a közvélemény hangjaként kivehető, hogy körülbelül ez megtörtént és a gazdasági irányítás reformja, annak irányelvei ilyen koncepciónak ítélhetők. Hozzá kell tenni azonban, hogy persze az elfogultság és sok egyéb körülmény, ami befolyásolja kinek-kinek a véleményét, olykor ilyen irányba hat és találkozunk olyan esetekkel, hogy valaki tavaly ilyenfélét kívánt és érvelt mellette, most pedig tanakodik és kérdéseket tesz fel, hogy vajon ez az iránya a gazdasági irányítás rendszerének helyes-e vagy nem? De egészében mondhatjuk, hogy azok a gazdaságpolitikai irányelvek, amelyek most 1966-os tervünkben is olyan központi szerepet játszanak, azok a széles közvélemény által igényelt, kívánt koncepciónak felelnek meg lényegében, tartalmában is, tehát minden részlet megvalósításában is. Erről a bázisról lehet és meggyőződésem szerint szükséges is vitatkozni.

Mindezek alapján a magam részéről mély meggyőződéssel helyeslem az irányelveket is, helyeslem azokat az első lépéseket is, amelyek a realizálásra irányulnak. A hozzászólásomban felvetett problémák és ajánlások a további lépések sikeresebbé tételét szolgálják.

A költségvetést elfogadom és az országgyűlésnek elfogadásra ajánlom.

# Javaslat a termelőszövetkezeti demokrácia fejlesztéséhez*

A termelőszövetkezeti demokrácia jelenlegi korlátozott érvényesülésének két fő oka van. Egyik a szövetkezeti önigazgatás elvének el nem ismerése, illetőleg nagyon korlátozott és feltételes érvényesítése; a másik egész gazdasági mechanizmusunk jellege, amely túlságosan központosított és bürokratikus gazdaságirányításra vezet a termelőszövetkezetekkel szemben is.

*A gazdaságirányítás reformjának eddig kialakult irányelvei* alapján megteremtődnek e helyzet megváltoztatásának a feltételei. Ezek a feltételek a következők:

- gazdaságirányítási rendszerünk egészében megváltozik és a *gazdasági eszközökkel* való befolyásolás válik a gazdaságpolitikai irányítás fő vonásává;
- a szövetkezeti szektorban egyértelműen elismertté válik az *önigazgatás elve,* a szövetkezeti demokrácia következetes érvénye;
- a szövetkezetek vállalati jellegének elismerése megadja az alapot ahhoz, hogy a termelőszövetkezetekben is a vállalatszerűen gazdálkodó közös gazdaság következményeit tartsuk szem előtt.

Az eddigi időszakban azonban nemcsak a gazdasági mechanizmus gátolta az önigazgatás megvalósítását, hanem olyan *társadalmi mechanizmus* is kialakult, amely akadályozta a demokratikus szövetkezeti élet kibontakozását. A gazdaságirányítás rendszerének a reformja nyomán tehát külön társadalmi szervezési feladatnak kell tekinteni az önigazgatás kifejlődését gátló „szövetkezeti hagyományok" leküzdését és a szövetkezeti demokrácia intézményeinek és működési elveinek a kialakítását, s a gyakorlatban való fejlesztését.

*Általános politikai és társadalmi feladatnak* kell tehát tekintenünk a termelőszövetkezeti demokrácia meggyökereztetését, s ehhez évek szívós és következetes munkájára van szükség. A termelőszövetkezeti gazdaságok vállalati jellegű fejlesztésével együtt üzemi szervezetüket és üzemvezetésüket olyan irányban kell fejleszteni, hogy kellő szaktudással felszerelt és gazdálkodni tudó vezetésük legyen, s olyan munkarendet és munkafegyelmet kell elérni, amelyben minden munkahelyen érvényesül a tagok felelőssége és érdekeltsége.

## *I.*

*A termelőszövetkezetek üzemvezetése, vállalati vezetése* tekintetében abból kell kiindulni, hogy a termelőszövetkezetek kettős jellegű társulások, illetőleg társadalmi szervezetek. Egyfelől *társaságok,* amelyekben kisárutermelő parasztok egyesítették földjüket és egyéb termelőeszközeiket s mint tulajdonostársak közös gazdaságot hoztak létre, és tagjaik megélhetéséről, társadalmi-gazdasági problémáik megoldásáról gondoskodniok kell. Másfelől pedig a termelőszövetkezetek *mezőgazdasági vállalatok,* amelyeknek – a kollektív tulajdon alapján – a vállalati gazdálkodás feltételei szerint kell eredményes gazdálkodást folytatniok, hogy népgazdasági szerepüket betöltve minél többet, minél gazdaságosabban termeljenek, tagjaiknak munkaalkalmat és megfelelő keresetet biztosítsanak.

A termelőszövetkezetek vállalatszerű gazdálkodása s ennek megfelelő üzemvezetési feladatai tehát azt jelentik, hogy kellő üzemi jövedelmet érjenek el, termelőeszközeikkel ésszerűen gazdálkodjanak s a közös gazdaság üzemi megszervezését ennek megfelelően valósítsák meg. E vállalati cél elérése egyrészt az általános vállalatvezetési és üzemszervezési módszerek helyes alkalmazását, másrészt a kollektív vállalat természetéből folyó sajátosságok figyelembevételét (a tagok egyben tulajdonostársak is, üzemi dolgozók is) követeli meg. E kettős követelményt figyelembe véve a szövetkezetek *belső üzemi szervezetében és vállalati vezetésében* a következők megvalósítására van szükség.

1. *A vállalatvezetési feladatkör és felelősség egyértelmű kialakítása.* Jogszabályaink és a hivatalos gyakorlat szerint *az elnök* egy személyben felelős gazdaságvezető, akinek a felelőssége megoszlik közte és a vezetőség között. A Szovjetunióban ez még határozottabban így van, s ott az elnöktől mindinkább megkívánják a szakképzettséget, s funkcióját mindegy választott igazgatói tisztségként fogják fel.

A gyakorlatban azonban sokkal változatosabb a helyzet. Az alapszabálynak megfelelően minden termelőszövetkezetben van bizonyos szerepe *a vezetőségnek,* de csak kevés helyen tölti be ténylegesen a felelős vezető testület szerepét, s összetétele is inkább „tömegszervezeti" jellegű, nem pedig a gazdaságvezetés felelősségének megfelelő. Ezért mellette rendszerint kialakul az operatív felelősök (agronómus, brigádvezetők) üzemvezetői kollektívája. Ahol valóban vezető testület a vezetőség, ott általában a neve is *igazgatóság.*

* Sokszorosított előterjesztés. 1966. január 30. EFB 2956.

Másik iránya a gyakorlati megoldásnak, hogy az operatív üzemvezetés szerepét *a főagronómus* tölti be, míg az elnök a kifelé való képviselet, a tagsági ügyekkel való foglalkozás és a testületi elnöklés társadalmi vezetői tisztségét látja el. Az esetek egy kisebb részében pedig teljes mértékben betölti az elnök az egyszemélyi vezető szerepet.

Igen tényleges helyzetből kiindulva a *fejlesztés iránya* leghelyesebben a következő lehet:

- a vezetőséget helyesebb *igazgatóságnak* nevezni, s mind összetételében, mind feladatkörében *felelős vezető testületként* kell kezelni (a szövetkezetekben ez világszerte így van);
- *az elnöki tisztséget* nem lehet azonosítani a gazdaságvezetői – igazgatói funkcióval, hanem ezt a szövetkezeti társaság bizalmi vezető funkciójaként kell fejleszteni, amelynek a feladata és felelőssége a szövetkezeti testületek működtetése, a termelőszövetkezet képviselete, a tagsági ügyek intézése és az operatív üzemvezetők felügyelete;
- *a gazdaság operatív üzemvezetőjét* választás vagy szerződéses megbízás útján lényegében igazgatói hatáskörrel kell felruházni, aki az igazgatóságnak, illetőleg az elnöknek tartozik felelősséggel.

2. A szövetkezeti üzemvezetés további megszervezésében *a gazdálkodó üzemi egységek megszervezése és felelős vezetésük* egyértelmű rendezése a feladat.

A kialakult gyakorlatban (az eredeti alapszabályból folyóan) az üzemvezetés messzemenően centralizált, s önállóan megszervezett és felelősen vezetett üzemi egységek csak fokozatosan alakulnak ki (területi üzemegységek, vagy ágazati üzemek). Hazánkban ez a folyamat erőteljesebben halad előre, mint a többi szocialista országban, s ennek a folyamatnak az előmozdítása látszik leghelyesebbnek a jövőre nézve is. Különösen a következőket lehet ajánlani:

- a központi gazdaságvezetőnek alárendelve messzemenő önállósággal helyes megszervezni azokat *az üzemi egységeket,* amelyekben a termelés folyik (akár területi, akár ágazati alapon egy-egy területen folyó teljes termelés, állattenyésztés, szántóföldi termelés, kertészet stb.) s ezek *üzemvezetőinek* a gazdálkodási felelősséget messzemenően ki kell fejleszteni (akár iskolázott szakemberek, akár rátermett parasztemberek töltik be ezt a funkciót);
- nagyobb szövetkezeti gazdaságok szervezetében indokolt egy *harmadik szervezeti-vezetési szint* megszervezése is, amely a termelés műhelyi egységeinek felel meg, s vezetője a művezetőnek megfelelő funkciót tölt be;
- a legalsó szinten indokolt a *munkaszervezeti egységek* megszilárdítása, lényegében a mai jellegükben, mindaddig, amíg a gépesítés magasabb foka nem valósul meg; akkor ugyanis kisebb állandó egységek, illetőleg nagyobb időszaki munkaszervezeti egységek szervezése lép előtérbe.

## II.

*A termelőszövetkezetek mint társadalmi szervezetek* irányításában a közgyűlés a legfőbb szerv, s a közgyűlés különféle bizottságokat is választ. A jogszabályok és a hivatalos felfogás szerint a közgyűlés a gazdaságirányításnak is legfőbb szerve, ez azonban a gyakorlatban igen kevéssé érvényesül, s valójában nem is érvényesíthető. Ezért a közgyűlés szerepének másfajta megfogalmazására lenne szükség.

A közgyűlést egyértelműbben mint az összes társtulajdonosok és a szövetkezeti szervezetbe tartozó összes tagok plénumát kellene tekinteni, amelynek a funkcióit is ehhez képest kell meghatározni. Ilyen alapon körvonalazhatók azok a szövetkezeti ügyek, amelyekben közvetlenül képes állást foglalni a közgyűlés, továbbá azok, amelyekben képviseletet választ. Közvetlen plenáris állásfoglalás ugyanis viszonylag kevés általános érdekű ügyben lehetséges és további ügyek közgyűlés elé vitele eleve formálissá teszi az állásfoglalást.

Így fogva fel a közgyűlés szerepét, *közvetlen közgyűlési hatáskörben* tarthatók az alábbi ügyek:

- a termelőszövetkezetek konstitucionális ügyei: alapítás, egyesülés, megszűnés, név és az alapszabály;
- a normális gazdálkodás körét meghaladó vagyonra vonatkozó döntések mint földek és egyéb ingatlanok elidegenítése vagy szerzése;
- a tagok összes életviszonyait érintő általános ügyek: települések és kommunális intézmények létrehozása vagy megszüntetése, a háztáji és közös használati földek elhatárolása;
- a szövetkezeti jövedelem felosztása, vagy veszteségek viselése;
- alapvető tagsági ügyek: belépés, kilépés, kizárás.

Az egyéb ügyekben csak képviseleti úton képes a közgyűlés érvényesíteni az akaratát, s bizonyos ügyekben fellebbviteli fórumként tud eljárni. Ennek megfelelően sokkal pontosabban meg kell határozni a közgyűlés által választott szervek funkcióját, összetételét és megválasztásuk módját, valamint a közgyűlésnek való felelősségük érvényesítését. A közgyűlés által választandó szervek, illetőleg testületek a következők:

- az elnök,
- az igazgatóság (vezetőség),
- a felügyelő bizottság,
- a kulturális és szociális bizottság,
- a fegyelmi bizottság,
- a háztáji bizottság.

Ezenkívül a közgyűlésnek jogában áll további állandó és szükség szerinti alkalmi bizottságokat kiküldeni, s bármilyen ügyben, ami nem a normális üzemvezetés körébe tartozik, fellebbviteli szinten állást foglalni.

Külön probléma a *küldöttközgyűlés*. A nagyobb termelőszövetkezetekben ez rendszeressé vált, nem utolsósorban azért, mert a közgyűlésnek jelenleg túlságosan széles hatásköre van. Megfontolandó azonban, hogy a küldöttközgyűlés helyett nem lenne-e helyesebb a közgyűlés által létrehozott választmány vagy kisgyűlés létrehozása, amely – bizonyos közgyűlésnek fenntartott ügyek kivételével – a közgyűlés nevében foglalna állást.

A szervezeti keretek ésszerűbb alakítása mellett a termelőszövetkezeteknek mint társadalmi szervezeteknek a működésében döntő kérdés *a szövetkezeti demokrácia* tartalmi érvényesülésének az erősítése. Ez nyilván hosszasabb folyamat, amit általános társadalmi viszonyok is nagymértékben befolyásolnak.

*A termelőszövetkezeteken belül,* a tagok és a szövetkezetek viszonyában, különösen a következők alkalmasak arra, hogy a termelőszövetkezeti demokráciát erősítsék és egyben a tagok felelősségérzetét és munkafegyelmét is fokozzák:

- *a közös gazdaságok szervezeti egységeit* a mai túlzott központosítás csökkentésével úgy kell fejleszteni, hogy olyan kisebb egységekből épüljön fel az üzemi szervezet (termelőegységek, önelszámoló üzemek, brigádok), amelyek nem nagyobbak annál, mint amelyen belül igazi közösségek alakulhatnak ki, s amelyeknek meghatározott termelési feladatuk van, ennek érdekében bizonyos eszközzel gazdálkodhatnak, s az elért eredményben anyagilag is érdekeltek a kollektíva tagjai;
- *a termelőszövetkezeti vezetők megválasztását, illetőleg kiválasztását* minden szinten a tagok kollektív véleményére és bizalmára kell alapozni, s ennek érvényesülését kell megvédeni akár szövetkezetellenes törekvésekkel, akár önző egyéni vagy klikkérdekekkel szemben; ugyanezért szigorú összeférhetetlenségi szabályokat kell alkalmazni;
- *a szövetkezeti vezető testületekben és bizottságokban* helyet kell adni általában a termelőszövetkezet egyes szervezeti egységei képviseletének;
- a termelőszövetkezetek belső társadalmi viszonyainak a szervezője, a demokrácia őre elsősorban a *pártszervezet* lehet, ezért – az általános párttevékenység mellett és az operatív beavatkozások helyett – elsősorban a szövetkezeten belüli emberi-társadalmi kapcsolatokkal szükséges foglalkoznia, őrködnie kell a választások tisztasága fölött, s fel kell lépnie minden közösségellenes magatartással és irányzattal szemben.

A szövetkezeti demokrácia erősödésének a *külső feltételei* döntően attól függenek, hogy a termelőszövetkezeti önigazgatás, illetőleg az állami irányítás-felügyelet hogyan érvényesül. Ez persze a termelőszövetkezetek feletti irányítószervek kérdése.

## *III.*

A termelőszövetkezetek feletti irányítás, illetőleg igazgatás funkcióit jelenleg a tanácsi államigazgatás szervezetébe illeszkedő mezőgazdasági szakigazgatási szervek látják el. Ezzel kapcsolatban hazai tapasztalatunk és más szocialista országok tapasztalatai is amellett szólnak, hogy ez a helyzet a továbbiakban nem tartható fenn, s egyrészt érvényre kell juttatni a termelőszövetkezetek önigazgatásának elvét, másrészt az államigazgatási-hatósági feladatok és az üzemi-gazdasági irányítási funkciók szétválasztása indokolt.

1. *A termelőszövetkezetek államigazgatási-hatósági* irányításának és felügyeletének a szervei kezdettől fogva a tanácsok mezőgazdasági osztályai voltak (a gépállomások átmeneti szerepe mellett), s ez a gyakorlat a Szovjetunióban változott meg először, amikor a *termelési igazgatóságokat* mint közvetlenül a minisztérium alá rendelt szerveket hozták létre (közös szervként a szovhozokra is kiterjedően).

Ekörül ma is mélyreható vita folyik, s a „tanácsi álláspont" az, hogy a termelőszövetkezetekre kiterjedő államigazgatási funkciók nem választhatók el a helyi tanácsoktól. A történeti tapasztalatok alapján ennek a problémának a megoldása eléggé kézenfekvő:

- a termelőszövetkezetekre kiterjedő *mezőgazdasági szakigazgatási és szövetkezeti hatósági felügyeleti hatásköröket* helyesen, az államigazgatás általános rendszere keretében a tanácsi szervek hatáskörében indokolt meghagyni, kiegészítve azzal, hogy ugyane tanácsi mezőgazdasági szakigazgatási szerveknek általános agrárpolitikai feladatokat is el kell látni, tehát ilyen hatáskörüket az állami gazdaságokra, s a termelőszövetkezeteken kívüli mezőgazdasági termelésre kiterjedően is el kell látniok;
- viszont *a termelőszövetkezetek üzemi-gazdasági irányítása* olyan feladat, amit a tanácsi államigazgatás keretében nem lehet kielégítően betölteni, mert elkerülhetetlenül adminisztratív-bürokratikus hivatalnoki parancsolgatássá válik az ilyen termelőszövetkezeti állami irányítás, ezért ennek a funkciónak más szervezeti megoldását kell keresni.

2. *A termelőszövetkezetek önigazgatása* szövetkezeti központok, illetőleg szövetségek szervezésével a termelőszövetkezeteknél mindeddig nem volt elismert a szocialista országokban, annak ellenére, hogy a szövetkezeti mozgalomban világszerte a szövetkezeti központok rendszere általánosan érvényesül s amellett is, hogy a

fogyasztási és a kisipari termelőszövetkezetek esetében a szocialista országokban is elfogadott a szövetkezetek önigazgatási elv alapján nyugvó központjainak a léte.

E téren Romániában következett be az első határozott lépés olyan irányban, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezetek szövetségeinek, illetőleg saját önigazgatási központjainak a létrehozására párthatározatot hoztak 1965-ben.

A gazdaságirányítási rendszer reformjára vonatkozó irányelvek most már nálunk is elismerték a szövetkezeti önigazgatás elvét, tehát nekünk is keresnünk kell az elv érvényesítésének legmegfelelőbb megvalósítási formáját.

*a)* A szövetkezeti mozgalomban világszerte a szövetkezeti központoknak kétféle típusa alakult ki: *mozgalmi központok* és gazdasági funkciókat ellátó *kereskedelmi központok.* (Egy harmadik fontos funkció, az egyes tagszövetkezetek számviteli revíziója, hol az egyik, hol a másik típusú központ feladatkörébe tartozik, hol külön „revíziós központ" keretében látják el.)

A termelőszövetkezetek esetében tehát fontos kérdés, hogy mi milyen megoldást válasszunk? Olyat-é, amely csak mozgalmi-szervezési érdekképviseleti funkciókat lát el, vagy beszerzési-értékesítési kereskedelmi funkciókat is? A román megoldás döntően a szervezési-érdekképviseleti funkciókra szorítkozik, azonban a beszerzés tekintetében kereskedelmi funkciókat is ellát. Nálunk jelenleg a beszerzési funkciókat az FM-hez tarozó állami vállalatok látják el, az értékesítési funkciókat pedig a SZÖVOSZ vállalatai.

*b)* Egyértelműen indokolható, hogy a termelőszövetkezeti önigazgatási szervként hozzuk létre a termelőszövetkezetek szövetségeit, illetőleg központját *mozgalmi-szervezési, érdekképviseleti funkcióknak* az ellátására mint olyan önigazgatási szerveket, amelyek alsóbb szinten a tanácsokhoz, központjuk szintjén pedig az FM-hez kapcsolódnak.

A többféle elképzelés közül azt kell helyesebbnek tartanunk, amely elegendőnek tartja *megyei szintű termelőszövetkezeti szövetségek* létrehozását, s a járási vagy körzeti társulásokat általában mellőzhetőnek tartja, illetőleg ilyeneket csak a megyei szövetség keretében tart létrehozhatóknak.

Ilyen alapon a termelőszövetkezeti szövetségek, illetőleg központok funkciója különösen a következő lehet:

- a termelőszövetkezetek és az állami vállalatok közötti kapcsolatok szervezése;
- a termelőszövetkezetek közötti kooperációk létrehozása és fejlesztése;
- a gyenge termelőszövetkezetek segítése;
- a termelőszövetkezetek közötti tapasztalatcsere szervezése;
- a szaktanácsadás;
- a termelőszövetkezetek jogvédelmének megszervezése, ill. ellátása, valamint a szerződéses jogok és kötelezettségek érvényesítése a termelőszövetkezetekkel szemben is, a velük szerződőkkel szemben is;
- a termelőszövetkezetek és a termelőszövetkezeti tagok közötti viták eldöntéséről való gondoskodás.

*c)* Hogy a létrehozandó termelőszövetkezeti szövetségek töltsenek-e be *kereskedelmi funkciókat,* az különösen körültekintő mérlegelést kíván. Bizonyosra vehető, hogy a beszerzési-kereskedelmi feladatokat az érdekeltek szívesen engednék át szövetkezeti körbe, viszont az értékesítési-feldolgozási feladatokat sokkal kevésbé.

Elvileg kell helyesnek tartanunk, hogy ilyen kereskedelmi funkciókat a létrehozandó termelőszövetkezeti központok csak nagyon óvatosan és fokozatosan vállaljanak, mert ez felel meg saját érdekeiknek is, az állami kereskedelmi és élelmiszeripari érdekeknek is, és mindezeken keresztül a népgazdasági érdekeknek is. Viszont a *számviteli revízió* szerepét mindenképpen vállalniok kell.

*d)* Az ilyen keretek közt létrehozható *termelőszövetkezeti önigazgatási szervek felépítése* mindenképpen két elemből kell hogy álljon: választott határozó szervekből, s ezek apparátusából. Fenntartásuk anyagi eszközei pedig nem eredhetnek más forrásból, mint az egyes termelőszövetkezetek hozzájárulásaiból. Az is nyilvánvaló, hogy a termelőszövetkezetekre vonatkozóan a „központ-kényszert" ki kell mondani.

## *IV.*

Általában a mezőgazdasági termelőszövetkezetek fejlődésének, de különösen szövetkezeti demokráciájuk és önigazgatásuk kifejlődésének *általános társadalmi feltétele* a termelőszövetkezet, mint szocialista társadalmi intézmény és a termelőszövetkezeti tagként folytatott mezőgazdasági foglalkozás társadalmi megbecsülésének, lényegében egyenjogúságának a kivívása.

A szocialista átszervezés időszakában ugyan a közvéleményben bizonyos rangot vívott ki a szocialista mezőgazdaság és a szocialista parasztság, azonban az átszervezést követő években erős visszaesés következett be. (Annak ellenére, hogy szocialista mezőgazdaságunk csak az alaptalan illúziókkal szemben okozott csalódást.) Jelenleg a termelőszövetkezeteket és tagjait a következő társadalmi hátrányok sújtják:

- *mint szövetkezeti szektort* a társadalmi megítélés alacsonyabb színvonalúnak tartja az állami szektornál, s a munkás és alkalmazott rétegek a szövetkezeti parasztságot lényegében a régi egyéni parasztsággal azonosítják;
- *a mezőgazdaság* lebecsülése elsősorban a termelőszövetkezetek alábecsülésében nyilvánul meg, lényegében az összes többi népgazdasági ágak, illetőleg foglalkozásúak részéről;
- *a falu* amúgy is hátrányos társadalmi helyzetét az előbbi megítélések gyakorlati hatása tovább nehezíti és a falusi társadalmi helyzet objektív és szubjektív hátrányai nem csökkenőek, hanem növekvőek.

E helyzet megváltoztatása természetesen sem könnyen, sem gyorsan nem lehetséges. De éppen ezért határozott gazdasági és társadalmi lépésekre van szükség. Ilyenek különösen a következők:

- a mezőgazdaság *gazdasági* hátrányainak a csökkentése (árak, beruházások, azonos szerződéses-piaci feltételek stb.);
- a termelőszövetkezeti munkaviszony garanciáinak a növelése;
- *a falusi életviszonyok* lehető gyorsabb ütemű javítása (lakás, közlekedés, munkafeltételek stb.).

Az ilyen irányú fejlődés jelentékeny részében állami intézkedéseken múlik, de korántsem csak ezeken. Társadalmi tevékenység is szükséges az egyenrangúság szocialista feltételek között való kivívásához. Ilyen irányban ható társadalmi erők vannak is mind a parasztság, mind az értelmiség körében, azonban ezeket különféle korlátok szorítják vissza. Ezek ésszerű lazítása lényegesen hozzájárulna a mezőgazdaság és a falu fejlődéséhez is, a szövetkezeti demokrácia kibontakozásához is.

# A gazdaságirányítás reformja és a népgazdasági ágak közötti kapcsolatok néhány kérdése*

*Itt a kérdésföltevés:* a mechanizmus reformja milyen következményeket és lehetőségeket hoz a mezőgazdaság és a kapcsolódó népgazdasági ágazatok között, különösen a mezőgazdaság és a kereskedelem, illetve élelmiszeripar vonatkozásában?

Magáról a reformról
és az ágazati kapcsolatok néhány kérdéséről

## *I.*

*Maga a reform:*

1. *A mechanizmus*
   - gazdasági kategóriák: ár, bér, nyereség stb.
   - szervezeti viszonyok: vállalati önállóság, vállalati és irányító szervek

Ezekben a fő: az értéktörvény, a gazdaságok, vállalatok piaci helyzete. Ez kihat a mezőgazdaságra, kereskedelemre, élelmiszeriparra.

2. *Népgazdasági ágak közötti arányok, viszonyok*
   az anyagi struktúra
   Ez a gazdaságpolitika más szférája: III. ötéves terv
   iparfejlesztés és mezőgazdaság-fejlesztés
   mezőgazdasági támogatás/ és ipari támogatás } a mg.-él. ipar együtt növekvő súly és fejlődés

3. *Munkás-paraszt életszínvonal – munkás-paraszt szövetség*
   - jövedelmi és kereseti paritás
   - nemzeti jövedelemhez való hozzájárulás
   - a két alapvető osztály: politikai-gazdasági érdekei

## *II.*

*Az ágazatok közti kapcsolatok néhány kérdése*

1. *A többszektorúság*
   *az összes term. a mezőgazdaságban* (1962)

| | | | |
|---|---|---|---|
| (bruttó) | állami szektor | 21% | |
| | szövetkezeti szektor | 67% | |
| | kisegítő-egyéni szektor | 12% | |
| másképpen és kerekítve (1963) | | | |
| | állami gazdaságok | 15% | nettó 7,0% |
| | termelőszövetkezeti közös | 40% | nettó 37,0% |
| | tsz háztáji, kisegítő-egyéni | 45% | nettó 63,0% |

*De ez ágazatonként más-más:*
*zömmel nagyüzemi:* kenyérgabona, ipari növények, egyes zöldségek, juh, szálastakarmány
*fele-fele:* szemes kukorica, egyes zöldségek, sertés, marha
*zömmel kisegítő:* egyes zöldségek, egyes gyümölcsök...

*Ennek jel.-e:* az árukapcsolatokban nem egyszerű partnerek a mezőgazdaság oldaláról
*De a felvásárlás oldaláról sem*
*állami ipar* (hús és konzervgyárak)
*állami kereskedelem* pl. kenyérgabona
*szövetkezeti kereskedelem:* zöldség, burgonya stb.
*szabad piac:* helyi piac

* Előadás a Szövosz-ban 1966. február 23-án. Kézirat. EFB 2955.

2. *Az összes termék és az áruforgalom*
*az összes és ebből áru* (1962)

| | milliárd | % |
|---|---|---|
| összes bruttó termelés | 62,5 | 100,0 |
| üzemi felhasználás | 19,6 | 31,4 |
| személyi fogyasztás | 14,5 | 23,1 |
| áruforgalom | 27,3 | 43,7 |

*A történeti tendenciák*

| *(év)* | *személyi fogyasztás* | *üzemi felhasználás* |
|---|---|---|
| 1958 | 25,5 | 34,3 |
| 1959 | 26,2 | 33,6 |
| 1960 | 24,6 | 34,8 |
| 1961 | 24,1 | 34,3 |
| 1962 | 23,1 | 31,4 |

*Tehát:* a személyi fogyasztás csökkenő már 1/4 alatt
az üzemi fogyasztás csökkenő 1/3 alatt
az áruhányad növekvő 40% felett

*Ez az árumennyiség forrásai szerint* (1962) (csak közp.-i felv.)

| | | |
|---|---|---|
| állami gazdaság | 22,2% | |
| tsz-i közös | 54,1% | |
| tsz-i – háztáji | 17,0% | } 23,7 |
| egyéb | 6,7% | } |

Kerekítve: nagyobbik fele: tsz közös
közel negyede: állami és egyéb

Ez is termékenként nagyon különböző

| | *állami* | *termelőszövetkezeti közös* | *egyéb* |
|---|---|---|---|
| term-ek | 14,5 | 79,5 | 6,0 |
| gyüm. | 22,2 | 26,1 | 51,7 |
| bor | 16,1 | 30,0 | 53,9 |
| állati term. | 27,4 | 42,5 | 29,1 |

A központi és szabad piaci megoszlása (1962)

| | *központi* | *szabad piaci* |
|---|---|---|
| szövetkezeti | 84,7 | 15,3 |
| állami | 83,8 | 16,2 |

*Jel-e:*
- több szektor termel, növekszik a nagyüzemi
- növekedett az áruhányad ebben az élelmiszeripar
- növekszik a felhasznált ipari-kereskedelmi

Tehát: a vertikális kapcsolatok súlya, kiterjedése.

3. *Vertikális kapcsolatok mechanizmusa*
Vert. integ.? – nem helyes áll. – ...
*A mi szocialista tervgazdaságunkban:*
- koncentrált állami élelmiszeripar
- koncentrált állami és szövetkezeti kereskedelem
- többségében koncentrált mezőgazdasági egységek
- és ezek között: szerződéses kooperálás – integráció
(termelési, szállítási stb.)

*Ezzel kapcsolatban a problémák és feladatok*
*a)* Az irányítási reform ált. iránya: decentr.
viszont integráció, szervezett kooperáció
*Helyes ez?* Igen, mert ma külön-külön koncentrálódás, de az ágazatok között a szervezettség nem kielégítő, technokratikus

Önállóbb vállalati gazdálkodás bázisán
vertikális szervezés: ...
termelés-kereskedelem ipar termelők
húsipar – állattenyésztők
kereskedelem

*b) Az ár- és jövedelemparitás*
a mg. értéken alul – kereskedelem-ipar felől
a beszerzési árak fordítva
Az Országgyűlésben: él.i. vállalatok – nyereség bef.
mezőgazdaság támogatása
összfinanszírozás – *fokozatosan*

*c) „Egyenjogúság"*
a szerződésekben
ármeghatározásokban
átvételi feltételekben
viták eldöntésében
szállításokban
Itt nem a kétold. ...

*d) A szervezeti formák:* integrátor

## *III.*

*Néhány gazdaságpolitikai következtetés*

1. *A szövetkezeti kereskedelem szerepe* nem csökkenő, sőt *A szövetkezeti kereskedelem termeltető-integráló szerepe* fejlődő minden termelési szektor irányában
2. *A fmsz–tsz viszony:* a szövetkezeti nagyüzem ellátó-értékesítő szolgáltatása még nem kiforrott
a tsz-önigazgatás – fmsz-önigazgatás problémái
3. *A szövetkezeti kereskedelem >< állami kereskedelem – élelmiszeripar*
munkamegosztás nem kiforrott

# A Népfront feladatai a III. ötéves terv és a gazdasági mechanizmus reformja végrehajtásában*

## *I.*

A feladatok jellege és üteme:

1. *Egységes egészet képező gazdaságpolitikai feladat:*
   - a terv időszakában valósítjuk meg a reformot
   - s a reform a terv megvalósításának eszköze
2. *Az ütem:*
   - most van a terv első éve, most ez előtérben
   - 1968. jan. 1. a reform döntő elemeinek a bevezetése
   - tehát 1967. a reform előkészítésének és propagandájának a fő időszaka
   - 1968–70: a reform és a terv együttes realizálása és a tapasztalatok alapján korrigálása, erősítése (1966. november, IX. Pártkongresszus!)
3. *A feladatok megoszlása*

   *a) állami szervek:*
   - állami népgazdasági ötéves terv(törvény)
   - az 1966. évi terv teljesülése
   - az 1967. évi terv
   - a vállalatok felelősebb, önállóbb tervezése
   - a reform végrehajtásának állami feladatai: eljárások, szervezeti intézkedések, jogszabályok stb.

   Mindezeket: MT, GB, minisztériumok
   tanácsok, tanácsi szakig. szervek
   maguk a vállalatok tsz-ek is

   *b) Pártfeladatok:*
   - az állami feladatok irányítása és ellenőrzése a párhatározatok alapján
   - az általános politikai feladatok
   - a terv és a reform propagandája

   *c) A NF feladatok:*
   - az állami, tanácsi szervekhez
   - és a pártfeladatokhoz kapcsolódva:
     - *ismertetés – propaganda*
     - *társadalmi – politikai mozgósítás*

   *E feladatok körében sajátlagos feladatok és önálló felelősség:*
   - a legszélesebb rétegekre kiterjedő ismertető és mozgalmi munka
   - fő terület: a tanácsok és a mezőgazdasági termelőszövetkezetek

   Mindezek bonyolult társadalmi folyamatok
   - falusi ...
   - a demokrácia a helyi igazgatásban
   - a szövetkezetek
4. *A feladatokra vonatkozó források*
   - KB hat. és Nyers-referátum
   - a III. ötéves tervtörv.

   Kossuth Kiadványok: a II. és III. ötéves tervről
   OT-OMFB – műszaki fejlesztés
   folyamatos AGIT-PROP anyagok
   brossúra a reformról
   a Mechanizmus Munkabizottságok anyaga
   Gazdaságpolitikai tanfolyamok anyaga

   A NF Orsz. Tanácsa június 3-i határozata NF folyamatos anyagok?

* Előadás a Hazafias Népfront megyei titkárainak értekezletén 1966. július 5-én. Kézzel írt vázlat. EFB 2957.

*II.*

*A III. ötéves terv*

1. *A terv fő célkitűzései*

*a törvény*

2. *A terv fő jellemzői:*

*A terv indokolása:*

3. *A terv új vonásai:*

- csak a fő irányok
- a második felében nyitva
- kapcsolódik a mechanizmussal: már most is
- nagyobb helyi vállalati lehetőség és felelősség

4. *NF feladatok*

*a) a terv feladatainak területi-helyi kidolgozásában*

*a megvalósítás társadalmi mozgalomban*

*Ennek a fő területe:* a tanácsok, bizottságok } a lakosság szükségletei

*b) A mezőgazdaság, termelőszövetkezetek*

maga a tsz tervezés
fejlesztési programok
együtt nagyüzemi-háztáji fejlesztése
munkaerő-szakismeret
az általános társadalmi feltételek

Ezekben külön központi szervezés kiadványok nem: Pártbizottságokkal, tanácsi VB-kel

*III.*

*A gazdasági mechanizmus reformja*

1. *A fő politikai feladat:*

*megértetni* társadalmi-politikai jelentőségét

*a vita* ne magáról a koncepcióról, hanem feltételeiről és megvalósításáról

*Alap a KB határozat*

*Ebben a fő elemek:*

2. *Az ismertetésben és propagandában differenciáltság*

- *széles tömegek* előtt: összefüggés az életszínvonallal
- *funkcionáriusok* körében: a politikai-gazdaságpolitikai koncepció és elméleti kérdések
- *operatív vezetői körökben:* az új lehetőségek és követelmények.

3. Az ilyen felkészüléshez a *Párt lehetőség-keretei a NF számára is:*

- a bp-i és megyei pártiskolákon 1967 tavaszán 3–5 hetes tanfolyamok
- a Pártfőiskolán 8–10 napos tanfolyamok propagandisták részére szept. 10-ig
- ez év őszétől propagandista továbbképző: 4–6 hetes a Pártfőiskolán

4. *A NF külön felkészülése*

- *a téli megyei tanácskozások* és ehhez központi anyag és központi előadók is
- *a NF politikai ismeretterjesztése keretében* ez a téma is a legszélesebb körben, ehhez is központi anyag, de miről?
- *előadói csoport* – funkcionáriusoknak külön?

# Az országgyűlési képviselők és tanácstagok választásáról szóló törvényjavaslat szóbeli indoklása az Országgyűlés 27. ülésén*

1966. november 11.

*Tisztelt Országgyűlés! Kedves elvtársak!*

Az országgyűlés jogi, igazgatási és igazságügyi bizottsága a benyújtott törvényjavaslatot megtárgyalta és jelentése a képviselőtársak kezében van. A törvényjavaslat indokolása, hasonlóképpen a bizottsági módosítások indokolása is, az okmányokban, a kézben lévő írásokban benne van. Mégis szükséges szóbeli indokolás is. A bizottsági módosítások indokolását előadói kötelességem bizonyos vonatkozásokban kiegészíteni, de úgy gondolom, az egész törvényjavaslat indokolásához is hasznos néhány kiegészítést, illetőleg megjegyzést fűzni.

Választási rendszerünknek a javaslatban foglalt reformja szükséges, időszerű és jelentős. Éppen ezért a bizottság teljes egyetértéssel, helyesléssel magáévá tette és elfogadásra az országgyűlésnek ajánlja.

Melyek a benyújtási törvényjavaslat elvi, politikai jelentőségű változásai a régi, illetőleg a jelenleg még érvényben lévő választójogi rendszerünkkel szemben? A következők: a lajstromos megyei választókerületek helyett egyéni választókerületek, mégpedig az országgyűlési képviselők választásánál is, mert mint ismeretes, a tanácstagok választásánál ez már a jelenlegi szabályok szerint is így van. A választási szervek bizonyos fejlesztése, a több jelölt elvi lehetősége az országgyűlési képviselő-választásoknál is. A jelölési eljárás fejlesztése, az országgyűlési képviselők visszahívásának a realizálhatósága, s végül teljes elvi és eljárási egység az országgyűlési és a tanácsi választások között. Ezekről külön-külön szeretnék néhány szót szólni.

Az egyéni választókerületek kérdésével kapcsolatban, illetőleg egyáltalán a választókerületek kérdésével kapcsolatban mindenekelőtt érdemes felemlíteni, hogy jelenleg a szocialista országok közül háromban van érvényben lajstromos választási rendszer: nálunk, az NDK-ban és Lengyelországban. Ezek közül azonban a lengyelországi elvileg különbözik attól, ami nálunk jelenleg érvényben van, mert ott kisebb kerületek vannak – átlagosan négy-öt, a határ három és nyolc –, és úgynevezett nyílt lajstrom, ami alatt azt kell érteni, hogy 50 százalékkal több, tehát felével több jelölt szerepel a lista képviselőhelyein. Ott ezt 1952-ben vezették be. Nálunk 1945 óta egyhuzamban a jelenlegi választókerületi rendszer van. De érdemes azt is megjegyezni, hogy a többi szocialista országban is, azt lehet mondani, általános volt a munkás–paraszt hatalom kivívásáért folytatott harcok időszakában, 1945–1950 között a lajstromos rendszer – kivéve a Szovjetuniót, ahol az 1936-os alkotmány óta már egyéni választókerület van, azelőtt pedig a közvetett választás elve érvényesült. Ez volt a nagyobb választókerületekre kiterjedő lajstromok rendszere, s ez pontosan a koalíciók, a pártok közötti megegyezések időszakának a jellegzetes formája volt. Érthetően, mert külön-külön lajstromra vitt választások után a hatalom megszerzésének a későbbi időszakában megegyezések jöttek létre, s a legalkalmasabb technikai formája, hogy így mondjam, a lajstrom volt annak, hogy a kommunista párt és a vele szövetséges pártok megegyezéssel léphessenek a választók elé.

Tehát történelmi szükségszerűségnek tekinthető, hogy mi is letérjünk erről a régi lajstromos rendszerről, és ez a többi szocialista országban is lényegében hasonlóképpen felvetődött. Ha pedig le akarunk térni a lajstromos rendszer jelenlegi formájáról, akkor elvileg két alternatíva van: vagy egyéni választókerület, vagy a lengyelországihoz hasonló kisebb választókerület, de nyílt lajstrommal, úgynevezett nyílt lajstromos választókerület. Egy ideig a jogtudományban folyt is vita, és ma is vannak viták arról, hogy melyik a helyesebb, alkalmasabb. De a mi törvényjavaslatunk előkészítése során már a vita, az előkészítés időszakában eléggé egyértelművé vált, hogy a több érv, a nyomósabb okok az egyéni választókerület mellett szólnak. Ezek ismeretesek a képviselőtársak előtt, a választójoggal kapcsolatos vitákban, közlésekben már sokat szerepeltek, csak utalok rájuk.

A választókkal való kapcsolat közvetlensége, a területi felelősség kidomborodása, a több jelölt elvi lehetősége és egység a tanácsi választásokkal, ahol is már ugyanez a rendszer régebb óta érvényben van. A választási szervek fejlesztése tulajdonképpen eljárási, szervezési, adminisztratív eleme választójogi rendszerünk fejlesztésének, de mégis bizonyos figyelmet érdemelnek azok a változások, amelyek az új, most előterjesztett és elfogadásra javasolt törvényjavaslatban szerepelnek. Ezek a következők; a választási elnökségek nemcsak a választá-

* Országgyűlés Naplója, Budapest, 1966. 1831–1838., 1856.

sok időszakára, hanem az egész ciklus idejére érvényben lesznek – ha elfogadásra kerül a törvény. Ennek a pótválasztások szempontjából van jelentősége, mert nem kell újból létrehozni ezeket. A másik: a választókerületi bizottságok az országgyűlési választókerületekben is létrehozandók – eddig ugyanis csak a tanácsoknál voltak.

Ha ezt a néhány, nem nagy jelentőségű, de mégis figyelmet érdemlő módosítást figyelembe vesszük, akkor kissé teljesebbé válik a választásban eljáró szervek rendszere a mi választásaink során. A következőképpen lehet ezt jellemezni; az országos és tanácsi választási elnökségek igazgatási egységek szerint létesülnek, s az egész megbízatási ciklusra kiterjedően fennállnak és funkciójuk, tevékenységük lényege a választások adminisztratív, irányító és ellenőrző szerepe, döntenek vitás kérdésekben, kifogások esetében stb. A választókerületi bizottságok viszont választókerületenként létesülnek, szintén az egész ciklusra, fő hivatásuk közvetlenül szervezni a választásokat. A szavazatszedő bizottságok pedig szavazókörönként jönnek létre, csak a választások idejére és feladatuk közvetlenül szervezni, lebonyolítani magát a választást.

Ezenkívül választási rendszerünkben változatlanul megmarad a szerepe a már érintett állami szerveknek; az Elnöki Tanácsnak, a Minisztertanácsnak, a tanácsok végrehajtó bizottságainak és a Hazafias Népfront szerveinek is, bár az utóbbi a jelölési eljárásban némileg módosul, nem úgy, hogy korábbi szerepe lényegesen változik, de bizonyos értelemben fejlődik.

A több jelölt állításának elvi lehetősége nagyon fontos eleme ennek a javaslatnak. Az úgynevezett kötött lajstromnál, tehát a mi mindeddig fennállt választási rendszerünkben az országgyűlési képviselő-választások tekintetében ilyen nem volt. A tanácsi választásoknál azonban – éppen az egyéni kerületek léte folytán – igen.

A szocialista demokrácia fejlődése megköveteli, hogy legyen ilyen lehetőség. Ez mint elvi követelmény nem is volt vitatott kérdés, sem a bizottságban, sem a bizottsági tárgyalást megelőző időben. A több jelölt elvi lehetősége azonban mégsem ugyanolyan értelmű a szocialista államban, mint a tőkés országokban. Erre szeretnék néhány szóval kitérni.

A polgári demokráciákban a választás abban dönt, vagy legalábbis foglal állást, hogy milyen politikai pártok kezében legyen az államhatalom. Így van ez akár egymástól gyökeresen eltérő politikai pártok versengenek egymással, például Olaszországban a kommunisták és a kereszténydemokraták, vagy mint az Egyesült Államokban, ahol a demokraták és a republikánusok között alig felismerhető a különbség. Ezekben a rendszerekben ugyanis a lényeg a pártok versengése a szavazatokért, a személyi jelölés csupán a pártok belső ügyeként kerül a választásba. Igaz, hogy ez a lehetőség csak elvi jellegű, mert a történelemben nem volt még példa arra, hogy gyökeres rezsimváltozás jöjjön létre választások útján.

A szocialista demokráciában a munkásosztály és a parasztság, a kommunista párt és szövetségesei forradalmi úton vívták ki a hatalmat, amely a nép nagy többségének létérdekeit szolgáló, saját államhatalma, tehát nem állíthat a választásokon olyan alternatívát a választók elé, hogy milyen más politikai rendszert válasszanak, mert ez közvetlenül vagy közvetve a régi népelnyomó hatalom restaurációjának az útját nyitná meg. A hatalom kérdését mégis a választók elé viszi, de ez példaszerűen szólva népszavazásszerű; igennel felelnek azok, akik a törvényesen állított és a választópolgárok gyűlésein javasolt jelöltekre, a jelöltek bármelyikére adják szavazatukat.

Ezzel – érthetően – más értelmet nyer a mi rendszerünkben a jelölt személye. Az válik konkrét választási kérdéssé, hogy a választók megítélése szerint ugyanazt a politikai rendszert ki képviseli jobban, személy szerint ki alkalmasabb a nép érdekeinek országgyűlési vagy tanácsi képviseletére.

Ezért érthetően megnövekszik a jelölési eljárás szerepe is, és ebből folyik, hogy legtöbbször már a jelölés során kiderül a választók véleménye arról, hogy ki képviselje őket. Szavazásra tehát már csak azt a jelöltet kell vinni, akinek a személyében a jelölés során megegyezett a választópolgárok véleménye, illetve az illetékes népfrontbizottságon belüli vélemény.

Annak ellenére azonban, hogy ilyen szerepe és értelme van a személyi jelölésnek, és hogy legtöbbször már a jelölés során eldől a jelölt személye, a szavazás mégsem formális, mert két lényeges kérdésben nyilvánít véleményt. A szavazás ugyanis állásfoglalás a jelölt által képviselt néphatalom kérdésében és az összes szavazók nyilatkozata a jelölési eljárás során állított jelölt személyére nézve. Ez volt a rendszer 1954 óta a tanácsi választásokon, és ezt terjesztik ki most a képviselő-választásokra is, elvileg tehát a módosítás tulajdonképpen nem új. Mivel azonban az országgyűlési képviselők választására is kiterjed, elvi, politikai jelentősége nyilván nagyon is fontos.

A jelölési eljárás továbbfejlesztése az a következő elem, amelyben némi változás található a javaslatban. Alapjában megmarad a régi jelölési eljárás, de a tervezetbe belekerült néhány olyan módosítás, ami – így lehetne mondani – tisztábbá teszi, továbbfejleszti azt a jelölési eljárást, amely már a gyakorlatban beváltnak tekinthető. Azonkívül a Hazafias Népfront szerepének bizonyos növekedése és felelősségének fokozódása szerepel ezekben a módosításokban. Abban nincs változás, hogy úgy lesz valaki jelölt, hogy az illetékes népfrontszerv jelöltként bejelenti az illetékes választási elnökségnek, illetve tanácstagok esetén a választókerületi bi-

zottságnak. Az idáig vezető út azonban némileg egyértelműbb, tisztább lesz, és inkább alkalmas arra, hogy a választópolgárok akarata érvényesüljön, a jelöltek körüli vitára lehetőség nyíljon.

A változások tulajdonképpen ennek a folyamatnak, a jelölési eljárásnak a pontosítását jelentik. Ezt a következőkben lehet jellemezni. Mindenekelőtt új fogalmazása a törvényjavaslatnak, hogy a választópolgárok gyűlései tesznek javaslatot, olyan gyűlések, amelyeket lakóterületeken, intézményekben, üzemekben, termelőszövetkezetekben, állami gazdaságokban hívnak össze. A gyűléseket – és ez ilyen megfogalmazásban új – a népfront szervezi a választási elnökségek, illetve bizottságok közreműködésével. A jelöltre, tehát azokra, akik majd jelöltként kerülnek bejelentésre, a gyűléseken javaslatot tehetnek a társadalmi szervezetek – ideértve természetesen a pártot, a KISZ-t, a szakszervezetet is –, azután a Népfront, az illető intézmény és végeredményben minden választópolgár. Hogy a gyűléseken kik tehetnek javaslatot a jelöltekre nézve, ezt a törvényjavaslat nem részletezi, csak azt mondja: a gyűlések tesznek javaslatot a jelöltekre. Ezzel kapcsolatban a bizottságban volt is némi vita akörül, nem lenne-e érdemes kifejteni, hogy kik tehetnek javaslatot. Ennek az az indoka, hogy a korábbi választásokon volt ilyen vita például arról, hogy egy választópolgár tehet-e ajánlást, vagy maga a népfrontbizottság tehet-e, illetve annak az intézménynek, ahol a választópolgárok gyűlését tartják, csak a szakszervezete tehet-e, vagy az intézmény hivatali, vagy vállalati vezetése is és így tovább. A bizottságban a vita azzal az eredménnyel jár, hogy a korábban kialakult gyakorlatnak megfelelően az imént felsoroltak mind tehetnek ajánlást, de nem volna helyes ezeket a törvényben felsorolni, mert mint elvi lehetőséget, magától értetődőnek kell tartani, hogy a jelölőgyűlésen a jelöltek állítására a mondottak tehetnek ajánlást.

A jelölési eljárás következő mozzanata; a jelöltre vonatkozó javaslatot, amely az előbbiek szerint a gyűlés vitájában alakul ki mint a választópolgárok javaslata, a gyűlés elnöksége terjeszti az illetékes népfrontbizottsághoz. Ez az eljárás, amely ilyen módon lényegében változatlan, egyes elemeiben azonban pontosabban meghatározott, vitán felül demokratikus jellegű, ugyanakkor ha több javaslatról van szó, lehetőséget ad kellő mérlegelésre, a választópolgárok javaslatainak egyeztetésére, rangsorolására, mégpedig a népfrontbizottságban, ahol döntő súllyal ott vannak a párt képviselői és mellettük a szövetséges párton kívüliek, akik együttesen foglalnak állást.

Van ennek a jelölési eljárásnak egy politikailag fontos mozzanata, mégpedig az, hogy több jelölt esetén voltaképpen milyen helyzet alakul ki a jelölési eljárásban és az agitáció tekintetében. Úgy gondolom ez a következőképpen áll: több jelölt esetén is ugyanannak a politikának a képviselőiről van szó, a jelölés során tehát nem politikai irányzatok versengenek. Ez azt is jelenti, hogy nem a régi korteskedés elevenedik fel – több jelölt esetéről szólok! –, hanem a közös politika érdekében folytatott agitáció kiegészül a személyi alkalmasság és érdemesség demonstrálásával.

A visszahívás kérdése: ez volt az egyetlen kérdés, ami körül a bizottságban többé-kevésbé elvi jelentőségűnek mondható vita folyt. Ennek a vitának az eredménye a törvényjavaslat 57. paragrafusában az a módosítás, hogy a „bármikor visszahívható" szó helyébe a következőt javasoljuk tenni: „amennyiben a megbízatásra méltatlanná vált".

E néhány szó mögött, elvtársak, messzemenő elvi vita van, amit az államjogi tudományban is folytatnak, és a gyakorlatban sem dőlt ez el egészen pontosan. Úgy lehet jellemezni, hogy két szélső felfogás lehetséges és tulajdonképpen létezik is ebben a kérdésben. Az egyik így fogalmazható meg: a választók feltétel nélkül rendelkeznek a megbízatással, tehát bármikor visszahívhatják, teszem: egy felszólalást vagy egy szavazást kifogásolnak a képviselőjüknél és nyomban utána visszahívják, tehát, hogy indokolás nélkül, feltétlenül rendelkeznek vele. A másik pedig: – ennek az álláspontnak is vannak képviselői – a visszahívás intézményére tulajdonképpen nincs szükség, csupán a törvényes érdemi okok alapján szüntethető meg akár a képviselői, akár a tanácstagi megbízatás.

Ismétlem, ez két szélső felfogás, és ezek között mélyreható és messzemenő elvi vita lehetséges, illetőleg a szakirodalomban folyik is.

A bizottság nem ment bele – úgy gondolom, helyesen – ebbe a messzemenő elvi vitába, éppen csak érintette tulajdonképpen a vitát, hanem elfogadta azt az elvi álláspontot, hogy a visszahívásnak megvan a maga helye a szocialista választási rendszerben, ez azonban nem lehet feltétel nélküli jog, hanem valami érdemi, tárgyi megalapozottságának kell lennie. Ezt fejezi ki az a módosítás, amelyet javasolunk a tisztelt Országgyűlésnek elfogadni. Ezzel, ha így elfogadásra kerül ez a módosítás, hogy tudniillik, „ha megbízatásra érdemtelenné válik", akkor a visszahívás tulajdonképpen elég közel kerül a megbízatás összeférhetetlenség alapján történő megszüntetéséhez. Az összeférhetetlenségről ugyanis az alkotmány 11. paragrafusa a következőket mondja: „Minden politikai, gazdasági vagy egyéb tevékenység, illetőleg magatartás, amely ellentétben áll a dolgozók érdekeivel, összeférhetetlen". Ezt az összeférhetetlenséget az országgyűlés vonatkozásában is, a tanácsok vonatkozásában is bizottságok vizsgálják, tárgyalják és indokolt esetben, maga az illető testület állapítja meg, ha erre javaslat érkezik.

Úgy lehetne tehát jellemezni a most javasolt visszahívás politikai tartalmát, jelentőségét, hogy voltaképpen az összeférhetetlenség minősített, politikailag hangsúlyozott formája ez, de tulajdonképpen ahhoz hasonló okok folytán, amik miatt összeférhetetlenség útján megszüntethető vagy meg kell szüntetni egy képviselőnek, illetőleg tanácstagnak a mandátumát.

Végül hatodiknak említettem mint többé-kevésbé elvi jelentőségű módosulást új törvényjavaslatunkban az országgyűlési és tanácsi választások elvi és eljárási egységét. Ebben a kérdésben nem volt vita a bizottságban, vita nélkül magáévá tette a bizottság azt az álláspontot, hogy helyes, szükséges, indokolt ez az egységesítés, és ez teljes következetességgel valósuljon meg a beterjesztett törvényjavaslatban. Ebből folyt néhány szövegezési módosítás, a többi között ki kell emelni különösen azt, ami az 59. paragrafusra vonatkozik, amelyben arról van szó, hogy a megbízatás megszűnési okainak egységes fogalmazását ajánljuk. Az eredeti tervezetben ugyanis az a formula szerepel, hogy az 59. paragrafus felsorolja, mik az országgyűlési képviselői megbízatás megszűnési okai és következő bekezdésében utal arra, hogy a tanácsi megbízatás megszűnésének milyen további oka is lehet. Most ezt egységesen fogalmaztuk éppen annak az egységnek a jegyében, amit a két választási szint közös alapra hozása megkövetelt.

Végül ugyancsak úgy fogható fel mint az országgyűlési és a tanácsi választások teljes elvi és eljárási egységének a kifejezése, hogy a beszámolás rendszerességét kiemeltük. Tehát: volt olyan javaslat, hogy megmondani, vajon évente kétszer köteles beszámolni vagy évente egyszer, de a vita azzal az eredménnyel járt, hogy ezt nem lenne helyes így megkötni, csupán mondjuk ki, hogy rendszeres beszámolási kötelezettség áll fenn, mind országgyűlési, mind tanácsi megbízatás esetén egyaránt.

Ezek lettek volna, tisztelt Országgyűlés, azok a magyarázó, kiegészítő, indokoló észrevételek, amelyeket részint a törvényjavaslat írott indokolásához, részint a bizottsági jelentéshez úgy gondolta, helyes és szükséges hozzáfűzni.

Most engedjenek meg néhány kiegészítő megjegyzést még az egyes módosításokról, amelyeket eddig elvi összefüggésükben nem említettem volna. Így az 5. paragrafus (3) bekezdésének új szövegezését ajánljuk. Első olvasásra talán nem is vehető észre, hogy mi ebben a különbség, ezért szükséges mondanom, utalnom rá, tudniillik az életkor nem szerepel a választói névjegyzékben, amely kifüggesztésre kerül.

A választói névjegyzék összeállítása, a választói jogosultság elbírálása során természetesen szükséges az életkor, hiszen ettől függ a választójog, de a kifüggesztett és nyilvánosan forgatható lajstromokban ne legyen benne az életkor. (*Derültség.*) Az adott erre indokot, hogy bizonyos esetekben, hát kényelmetlen helyzeteket idéz elő a kapu alá kifüggesztett névjegyzék (*derültség*), amelyben ott szerepel az életkor, holott esetleg a lakók más adatokat tudtak. (*Élénk derültség.*) Én azt gondolom, hogy ez férfiaknál is előfordul. (*Élénk derültség.*)

A következő kérdés: megyében működő elvtársak vetették fel, a bizottság vidéki tagjai tettek olyan javaslatot, hogy az eredeti tervezetben túl magasnak tűnik a városokra megállapított tanácstagi választókerületek, következésképpen a tanácstagok száma. Vannak olyan kisebb városok, amelyeknél ez egy aránytalanul nagy testület lenne, tehát az alsó határ lejjebbvitelét javasolták. A bizottság úgy ítélte, ez elfogadható és ilyen értelemben módosító javaslatot teszünk.

Vita volt egy érdekes kérdésben, a 27. paragrafus (2) bekezdésével kapcsolatban. A módosítás itt úgy hangzik, hogy a szavazatszedő bizottság kötelessége, hogy őrködjék a szavazásnak, magának a szavazás leadásának a törvényessége felett. Emögött az a vita van, hogy a választások során olykor többen összegyűlnek a szavazóhelyiségben, mint amennyien a fülkébe bemehetnek, hogy ott ők titkosan a maguk bejegyzését vagy be nem jegyzését megtegyék, valamint az is gyakorlat, hogy a választók többsége nem is kíván bemenni, hiszen nem akar titkolózni, tehát egyszerűen azt mondja: ne kívánják, hogy bemenjek a fülkébe, hanem összehajtom és bedobom úgy a jegyzéket, ahogy kaptam.

A bizottság arra a következtetésre jutott, hogy nem lenne helyes a törvényben itt bármilyen előírást vagy kizárást használni, hanem úgy kell felfogni, hogy a választás titkossága egy tartalmi igény, amelyre vigyázni kell, de a konkrét mozgást nem kell előírni, hogy hogyan történjék a szavazóhelyiségben, ezért úgy gondolta a bizottság, elég, ha utalunk arra, hogy a választás vagy a szavazás törvényessége felett őrködjék a szavazatszedő bizottság.

A 32. paragrafus (2) bekezdésében új fogalmazást javasol a bizottság arra az esetre, amikor a választási elnökségek és a választókerületi bizottságok, valamint a szavazatszedő bizottságok tagjairól és a jelöltekről, illetőleg ennek a két minőségnek az egymást kizáró jellegéről van szó. Még azon is vita folyt, hogy itt vajon stiláris csupán a változtatás vagy nem – én azt hiszem igen, mert az eredeti javaslat is azt szándékolta, hogy ez a két funkció ne legyen lehetséges együtt. Tehát valaki lehet jelölt, de akkor nem lehet választási funkcionárius vagy fordítva: lehet választási funkcionárius, de akkor nem lehet jelölt. Az eredeti fogalmazás azért okozott vitát, mert az úgy hangzik, hogy ha valakit egyszer megválasztanak választási szerv tagjává, akkor az nem lehet jelölt.

A jelenlegi fogalmazás megengedi, hogy jelölt legyen, csak akkor emezt meg kell szüntetni. Tehát egy elvi fogalmazása ugyanannak a dolognak.

Végül – illetőleg még utolsó előtti kérdésként – vita volt azon is, hogy új választásra lesz szükség, mert megszűnik a pótképviselői intézmény – elhalálozás, vagy a képviselői megbízatás bármi okból való megszűnése esetén, s hogyan szóljon a törvény, milyen gyorsan kövesse a pótválasztás a képviselői vagy tanácstagi hely megüresedését? Erre nézve jelenleg a jogszabályok elég rövid határidőt írnak elő, ami a gyakorlatban nem is tartható. Végeredményben most azt javasoljuk, hogy évente kétszer legyen pótválasztás. Tehát fél év legyen az a leghosszabb idő, ameddig üresen maradhat egy képviselői megbízatás, viszont a félév alatt össze kell gyűjteni az üresedési helyeket és egy szervezési akcióval a szükséges pótválasztásokat meg lehet tartani. Volt olyan álláspont, hogy évente csak egyszer. De a bizottság többsége úgy ítélte, hogy nem lehet annyi ideig üresen a képviselői vagy tanácstagi körzet.

Végül bizonyos elvi jelentősége van, de voltaképpen csak szerkesztési probléma a XII. fejezet élére javasolt új cím. Az eredeti cím ugyanis az volt, hogy „visszahívás". Holott ebben a fejezetben a jogszabály a mandátum megszűnésének összes eseteit tárgyalja. A bizottság azt a javaslatot fogadta el, hogy ezt a fejezetet címében nevezzük annak, ami: a képviselői és a tanácstagi megbízatás megszűnésének a fejezete; hozzuk előre a fejezet élére azt a paragrafust, amely általában szabályozza a megszűnés okait, és csak azután következzenek a visszahívásra vonatkozó jogszabályok.

Ennyiben egészítettem ki, illetőleg indokolom a bizottság jelentését. Kérem a tisztelt Országgyűlést, hogy a beterjesztett törvényjavaslatot a jogi, igazgatási és igazságügyi bizottság módosításaival szíveskedjék elfogadni. (*Taps*)

*Tisztelt Országgyűlés!* Két szövegezési javaslat hangzott el, magára a törvénytervezetre azonban csak az egyik. A másik, Oláh György elvtárs javaslata arra vonatkozik, hogy a választókerületek lehetőleg a járási jogú városokat is figyelembe vegyék. Ezt a végrehajtási rendeletbe ajánlotta. A rendelet szerkesztői egyet is értenek vele, tehát ezzel az országgyűlésnek nincs határozni valója.

A másik javaslat – Apró elvtársé – a törvény szövegére vonatkozott, mégpedig annál a pontnál, ahol a bizottság is javaslatot tett. A bizottság javaslatát olyan értelemben javasolja kiegészíteni Apró elvtárs, hogy szerepeljen a visszahívási okok között az is, ha valamilyen oknál fogva valaki nem tud eleget tenni megbízatásának. Tekintettel arra, hogy ez a kiegészítő javaslat ugyanazon a meggondoláson nyugszik, mint amit a bizottság magáévá tett, sőt tulajdonképpen annak kiegészítése, továbbfejlesztése – javaslom az elfogadását.

Elfogadásával a szöveg – a visszahívásra vonatkozó összesítő pont – így hangzanék: a választókerület választóinak döntése alapján az országgyűlési képviselő, illetőleg a tanácstag – és most kezdődik a módosítás –, amennyiben megbízatásának valamilyen oknál fogva nem tud eleget tenni vagy arra méltatlanná vált, visszahívható.

Javaslom ebben a szövegben az elfogadását.

# A IX. kongresszusról*

A Hazafias Népfront Országos Tanácsa párton kívüli tagjai közül számosan mint vendégek voltunk jelen a Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusán. A pártkongresszus nyilvános tanácskozásának öt napján keresztül bőven volt alkalmunk elgondolkozni a pártról és a népfrontról, a párttagokról és a párton kívüliekről, a szocializmus jelenéről és jövőjéről, nemzeti gondjainkról és a világ problémáiról. De nemcsak magunkban gondolkodhattunk mindezekről, hanem egymás közt is eszmét cserélhettünk, s a kongresszusi küldöttekkel és a párt vezetőivel beszélgethettünk.

Kongresszusi eszmélkedéseink alaphangját *Kádár* János referátuma, a párt központi bizottságának idevágó tételei adták meg. Csak a következőket idézem ebből: „Társadalmunk minden nagy feladatának megoldásában cselekvően részt vett és részt vesz a Hazafias Népfront. Sikerrel valósítja meg a kommunisták és a párton kívüliek politikai együttműködését és tömöríti mindazokat a hazafiakat, akik készek tettekkel szolgálni a szocializmus felépítésének nagy nemzeti célját."

„A párt a Hazafias Népfront vezető erejeként, e mozgalom keretében valósítja meg a különböző foglalkozású és hivatásbeli emberek, a nem hívők és a különböző felekezetekhez tartozó hívők, mindazok összefogását, akik felismerve társadalmunk alapvető és közös érdekeit, ma készek együttműködni a haza felvirágoztatásában. A fontos közjogi funkciókkal is felruházott Hazafias Népfront működésére szükség lesz mindaddig, amíg különböző társadalmi osztályok lesznek, ameddig társadalmunk egésze politikailag és világnézetileg teljesen egységes nem lesz."

Nemcsak komoly szavak ezek, hanem a jelenre és a jövőre egyaránt élesen rávilágító határozott állásfoglalások is. Értelmüket röviden úgy is lehet jellemezni, hogy növekszik a Hazafias Népfrontnak mint társadalmi-politikai mozgalomnak a szerepe, amint ezt *Kállai* Gyula hozzászólása egyenesen ki is mondta. Valóban így van, s ez valóban fontos és örvendetes dolog. A kongresszus emelkedett és felelősségteljes légköre azonban alkalmat adott arra is, hogy mélyebben elgondolkozzunk mindezekről.

*Először is a pártról, a kommunisták pártjáról* kell mélyebben elgondolkoznunk, kívülről, a párton kívüliek oldaláról.

A kongresszus tanácskozásaiban központi helyet foglal el a párt szerepének ügye. Érezhető volt a törekvés arra, hogy a párt szervezett ereje is, eszmei biztonsága is növekedjék, s a zajló élet minden problémája közepette szilárdan álljon és utat mutasson. Egyaránt erről szóltak azok a fölszólalások is, amelyek az elért eredményeket méltatták, azok is, amelyek a gondokat, problémákat tárták fel, s ezeket foglalta össze a központi bizottság referátuma is, a legfelelősebb pártvezetők részéről mondott korreferátumok is.

Hogyan értelmezhetik mindezt a párton kívüliek, akik többségben vannak az országban? Ez éppoly lényeges kérdése a párttagok és a párton kívüliek politikai együttműködésének, a szövetségi politikának, a népfrontmozgalomnak, mint a párt álláspontja a párton kívüliek tekintetében. Erről természetesen nem lehetett szó a kongresszuson, de a kongresszus alkalom arra, hogy erről az oldalról is a dolgok mélyére nézzünk.

A párton kívüliek között természetesen sokféle felfogású ember van. Vannak, akiknek a gondolkodása egészen közel áll a kommunistákéhoz és vannak, akiké nagyon eltérő, sőt sok tekintetben ellentétes. De ha számításon kívül hagyjuk azt a „törpe minoritást", akik ellenségesen állnak szemben a kommunisták törekvéseivel, akkor a párton kívüliekről általában elmondható, hogy elismerik a párt történelmi szerepét, politikájának a legfőbb céljait helyeslik, s tekintélye van körükben szervezett erejének, céltudatos politikájának és következetes erőfeszítéseinek. Ez a tekintély és bizalom ugyan nincs híján hullámzásoknak sem, ami olykor erősebb és szélesebb körökre kiterjedő, és társadalmi rétegek szerint is eltérő, de alapjaiban szilárd marad.

Most, a IX. Kongresszus alkalmával is nyilván falun-városon azt figyelték az olvasók és a hallgatók, hogy milyen gondjaikról mit mond a párt. Mi, akik részt vettünk a tanácskozásokon, úgy éreztük, hogy nem csalódhattak a párton kívüliek sem. Közös gondjaink – a nagy nemzeti kérdésektől kezdve a kisebb és nagyobb részgondokig – mind napirendre kerültek, s mindegyikben olyan álláspontot foglalt el a kongresszus, ami legalábbis széles körű egyetértéssel találkozik, számos kérdésben pedig olyan volt a határozat, ami széles tömegek tettekre serkentő, lelkes helyeslését váltotta ki.

Ez utóbbiak közül ki kell emelni azokat, amelyek a mezőgazdaságra és a parasztságra vonatkoznak. Az ipar és a mezőgazdaság arányos fejlesztésének elve, a termelőszövetkezetek gazdasági önállóságának erősítése hitelrendezéssel és a vállalatszerű gazdálkodás feltételeinek a megteremtésével, a termelőszövetkezeti szövetsé-

* Magyar Nemzet, 1966. december 4.

gek létrehozása, a termelőszövetkezeti társadalombiztosítás magasabb szintre emelése és a mezőgazdasági dolgozók személyi jövedelmének emelése – olyan gazdaságpolitikai és társadalompolitikai lépések, amelyeket várt is a parasztság, s amelyek történelmi méretekben is jelentősek.

A kongresszuson tárgyalt kérdések jelentékeny része magára a pártra, a szervezetre, a pártmunkára és az ideológiára vonatkozott. Ezek iránt is teljes figyelem nyilvánult meg a kongresszusi vendégek körében és országszerte is. Érthetően, mert az már benne van a közvéleményünkben, hogy ha a párton belül jól mennek a dolgok, az az egész országnak jó, ha viszont a párton belül baj van, az az egész országnak nagy baj. Nos, a kongresszus egyértelműen és meggyőzően bizonyította, hogy az újjászervezett párt megfelel annak a bizalomnak és várakozásnak, amit az elmúlt évtized során kivívott. Ezt általában mindenki elismeri még akkor is, ha egyik vagy másik vonatkozásban kifogás, elégedetlenség is hangot kap a párton kívüliek körében. Ehhez szeretnék néhány komoly szót fűzni.

Záróbeszédében Kádár János elvtárs is mélyrehatóan foglalkozott a párttagok és párton kívüliek viszonyával. Szavainak a lényege: a párt minden párton kívülit megbecsül, aki a maga helyén derekasan dolgozik, mert ez a haza javát, a szocializmus céljait szolgálja. De ennek fordítottja is van a párton kívüliek oldaláról: hogy ma, fejlődő társadalmi viszonyok között dolgozhatunk és vitatkozhatunk, azt ez a párt vívta ki. Éppen ezért nagyon komolyan meg kell értenie a párton kívülieknek is: a kommunisták pártjának szervezett ereje nélkül nincs néphatalom, nincs általános népjólét, s nemzeti fejlődésünk megbízható előrehaladása. Gondoljunk vissza: mit hoztak népünknek másfajta hatalmak, amelyek régen uralkodtak hazánkban!

*A másik nagy ügyünk, amit előtérbe állított a kongresszus: a Hazafias Népfront.*

*Kállai* Gyula felszólalása fogalmazta meg legáltalánosabban azt az elvi álláspontot, amelyet a Magyar Szocialista Munkáspárt vall a népfrontról:

„Már többször elmondtuk, de kongresszusunkon ismét hangsúlyozni kívánom: a kommunistáknak a nemzeti egységért immár három évtizede folytatott harca bizonyítja, hogy számunkra a népfront nem taktika, hanem politikánk szerves része, amelyet nélkülözhetetlennek tartunk az osztály nélküli társadalom megteremtéséért folytatott küzdelemben."

S hogy mi közelebbről a népfrontpolitika, azt is közérthetően kifejezte: „a nemzeti egység politikájának a kerete és a formája", a párttagok és a párton kívüliek, a különféle rétegekhez tartozók közös tevékenysége a szocializmus programja alapján és a párt vezetésével. Az is kifejezésre jutott a kongresszuson, hogy a népfrontmozgalom szerepe nem csökken, hanem éppen az előttünk álló időszakban növekszik.

Mindez nagyon sokat mond párttagoknak és párton kívülieknek egyaránt. A párttagoknak különösen azt, hogy párttevékenységüket így kiszélesítve fogják fel, a párton kívülieknek pedig, hogy társadalmi-politikai tevékenységükkel, kezdeményezéseikkel, kritikájukkal és javaslataikkal így kapcsolódhatnak ahhoz a politikához, amelynek a vezető ereje és a fő felelőse a párt.

E tekintetben már bőven vannak tapasztalataink is. Sokféle helyzetben, sokféle módon alakult már a népfrontmozgalom tevékenysége. De még korántsem merültek ki a lehetőségek. Biztosra vehetjük, hogy még nagyon sok új formája és módszere fog kialakulni a népfrontos társadalmi-politikai tevékenységnek. Legközelebb a választásokon kell új területekre kiterjeszkedni, majd állami életünk további demokratizálása támaszt újabb igényeket. De a gazdasági mechanizmus reformja is szinte beláthatatlanul sokféle új mozgalmi feladatokat állít elénk.

A nemzetközi helyzet bonyolult és sokféle veszélyekkel terhes, de belpolitikánkban is bőven van gond és feladat. Mindez soraink rendezését, erőink fokozását és felelősségérzetünk növelését követeli. A Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusa ilyen értelmű számvetés és felkészülés volt, s jelentősége a párt szűkebb körében is, népünk szélesebb köreiben is történelmi mércével mérhetően nagy pártkongresszus volt, de minden felelősséget érző, hazafi joggal érezheti úgy, hogy mindnyájunk kongresszusa volt.

# Nyugodt, alkotó légkörben dolgozunk hazánk felvirágoztatásán*

*Tisztelt nagygyűlés! Kedves elvtársak! Tisztelt választópolgárok!*

A Hazafias Népfront Országos Tanácsa nevében tisztelettel és szeretettel köszöntöm választási nagygyűlésünk résztvevőit és rajtuk keresztül az ország minden választópolgárát: nőket és férfiakat, idősebbeket és fiatalabbakat, közöttük külön azokat a fiatalokat, akik ez alkalommal először élnek majd alkotmány adta jogukkal.

Engedjék meg, hogy – élve a megtisztelő lehetőséggel – szóljak néhány szót mostani választásunkról, választási programunkról, különös tekintettel a Hazafias Népfrontra, a népfrontmozgalom szerepére, hivatására.

Az általános választás szocialista országunk kiemelkedő jelentőségű politikai eseménye, amely összegezi és értékeli az elmúlt időszakot, programot állít az ország elé a jövő feladatok tekintetében, s erre vonatkozóan az ország összes választópolgárai nyilvánítanak véleményt.

A Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusa politikánk minden lényeges kérdésében már számadást végzett, és programot tűzött ki, amit – a tapasztalatok szerint – az ország közvéleménye helyeselt és elfogadott. A IX. kongresszus állásfoglalásait, még javaslati formában – előzetesen megtárgyalták olyan társadalmi fórumokon is, ahol a párton kívüliek véleménye is kifejezésre jutott. A kongresszus határozata után pedig még szélesebb körben tárgyalták országszerte a kongresszusi állásfoglalásokat. Megvitatta ezeket a Hazafias Népfront Országos Tanácsa is, és arra az egyértelmű állásfoglalásra jutott, hogy *egyetért e program céljaival, és támogatja megvalósításukat.* Ilyen értelemben fogalmaztuk meg a Hazafias Népfront választási felhívását, amely tömören magában foglalja a párt és a Népfront választási programját.

A jelölőgyűléseken úgy tapasztaltuk, hogy a választópolgárok túlnyomó többsége helyesli ezt a programot: kivételesen hangzott el csak kételkedő vagy ellentmondó vélemény, s a véleménynyilvánítástól tartózkodók száma is nagyon kevés volt. Mégis külön jelentősége van az országgyűlési és tanácsi választásoknak, a március 19-én leadandó szavazatoknak. Miért? Azért, mert akkor a választópolgárok külön-külön véleményt nyilvánítanak e politikáról, s személy szerint szavaznak arról, hogy ezt a politikát és az ő érdekeiket kik képviseljék az országgyűlésben és a tanácsokban.

*Állami életünk fontos eseménye tehát a választás,* amely abban dönt, hogy az országgyűlés és a tanácsok milyen programot valósítanak meg, s kik legyenek azok, akiket a választópolgárok e feladattal megbíznak. A párttagok, a kommunisták már egyszer véleményt nyilvánítottak e programról, amikor meghozták, illetőleg elfogadták a IX. kongresszus határozatait. Most a párton kívüliek is szavaznak erről, s a párttagokkal együtt döntenek az országgyűlési képviselők és a tanácstagok személyéről.

A választások iránt – jelentőségének megfelelően – komoly és nyomatékos a választópolgárok érdeklődése és várakozása. Azt várják – és erre alapszik egyetértő meggyőződésük –, hogy olyan feladatokat tűzzünk országunk elé, amelyek reálisak, megvalósíthatók, s amelyek révén képesek leszünk gazdasági, társadalmi, kulturális problémáink megoldására, hazánk szocialista fejlődésének sikeres előbbrevitelére.

## A párt szövetségi politikája változatlan

Tisztelt nagygyűlés! A jövő iránti bizakodás a múltban és a jelenben gyökerezik. *A politikai program hitelét az adja meg, hogy milyen megtett útra, milyen teljesítményekre hivatkozhatnak azok, akik most a következő időszakra szóló programot ajánlják.* E tekintetben nyilvánvaló és egyértelmű a helyzet, mégis szükséges erről néhány komoly szót szólni.

*Tovább a lenini úton* – ez volt a Magyar Szocialista Munkáspárt IX. kongresszusának jelmondata. A kommunisták számára ez az irány tökéletesen érthető, és nem szorul magyarázatra. A párton kívüliek széles tömegei számára pedig úgy kell értelmeznünk, hogy *a párt továbbra is a népfrontpolitika, a szövetségi politika útján kíván haladni, tehát minden alkotó erőt be kíván vonni a szocialista építés munkájába.* Ez az alapja a népfrontmozgalomnak, s a népi-nemzeti egység erősítésére irányuló párt- és népfrontpolitikának.

A párt és a Népfront politikája tíz év óta töretlenül ilyen irányban halad, s ezt kívánjuk folytatni a jövőben is. Egyértelmű és közérthető program ez, amely megnyerte a széles tömegek bizalmát, s szoros kapcsolatokat és együttműködést hozott létre a párttagok és a párton kívüliek között, mégis felmerült ezzel kapcsolatban két kérdés, amiről beszélni kell.

* Beszéd az MSZMP Budapesti Bizottsága és a HNF Budapesti Bizottsága által 1967. február 22-én rendezett választási nagygyűlésen. Népszabadság, 1967. február 23.

Az egyik az, hogy vajon nem olyan konzervatív politikát jelen-e ez, amely kitér a változó helyzet és a fejlődés nyomán előálló új problémák és feladatok elől? Kevés, ha azt mondjuk, hogy nem ilyen tartalom és szándék jut kifejezésre a bevált irány követésében. *Tényekkel bizonyíthatjuk, hogy a bevált régi irány a legteljesebb mértékben haladó politika,* hiszen ezen az alapon tűztük napirendre a gazdaságirányítás reformját, a szocialista demokrácia továbbfejlesztését, a választójog reformját, az országgyűlés és a tanácsok tevékenységének erősítését s így tovább. A bevált irány további követésének hangsúlyozása tehát kettős értelmű: *gyakrabban a fő irányban akarunk haladni, nem pedig letérni az útról, s tovább akarunk haladni ezen az úton – nem pedig meghátrálni a továbbhaladás feladatai elől.*

A másik kérdés egész szocialista fejlődésünk megítélése, hogy valóban haladunk-e előre, szocialista rendünk fejlődik-e afelé, hogy gazdaságunkat, kultúránkat, népünk életszínvonalát s általában társadalmi viszonyainkat mind közelebb vigye a szocializmus teljes megvalósulásához?

Semmi kétség nem férhet hozzá, hogy ilyen irányban, hatalmas léptekkel haladtunk előre a régi időszakban, a felszabadulás előtti viszonyokhoz képest. De akkor is egyértelmű előrehaladást állapíthatunk meg, ha a szocialista átszervezés első évtizedéhez viszonyítjuk fejlődésünk szintjét és előrehaladásunk ütemét. És kiváltképp jól érzékelhető a fejlődés, ha azt nézzük, hogy az utóbbi évtizedben – amióta a továbbra is folytatni kívánt politikánk irányát követtük – milyen fejlődési utat tettünk meg.

## Nagy és bonyolult feladatokat oldottunk meg

Magunk is tudjuk bizonyítani, hogy sikeresnek bizonyult, bevált ez a politika. A tények magukért beszélnek, s így ítéli meg országunk legszélesebb közvéleménye, a baráti országok állásfoglalása és a világ haladó közvéleménye is. Épp ezért elegendő, ha ez alkalommal csupán kiemeljük az elmúlt évtizedben elért fejlődés néhány vonását. Mindenekelőtt azt, hogy néhány kivételesen nagy és bonyolult feladatot sikerült eredményesen megoldanunk. *Ilyen volt elsősorban a mezőgazdaság szocialista átszervezése.* A legfőbb ebben az, hogy a termelés csökkenése nélkül valósult meg a szövetkezeti átszervezés, továbbá oly módon, hogy az átszervezés után gyorsan konszolidálódott a termelőszövetkezetek nagyobb része, s a mezőgazdasági termelés – viszonylag fogyatékos anyagi-műszaki feltételek mellett – erőteljesen fellendült. Ilyen jelentős eredménynek tekinthetjük azt is, hogy a *gazdaságirányítás rendszerét* – még az általános felülvizsgálat és reform előtt is – fokozatosan olyan irányban alakítottuk, hogy már eddig is lényegesen csökkent a bürokratikus dirigálás, viszont növekedett a gazdálkodó szervek kezdeményezése és felelősségvállalása. Hasonló fejlődés indult meg országunk politikai mechanizmusában is. A helyi hatáskörök növelése, az új választási törvény és általában a túlzott központosítás folyamatos csökkentése a főbb lépései ennek a törekvésnek.

Nem kisebb jelentőségű az a fejlődési folyamat, ami a közgondolkodásban, a társadalmi légkörben végbemegy. A kritikai szellem erősödése és a bátrabb viták kibontakozása magában véve is eredmény, de még inkább ennek a *tartalma.* Az, hogy a szocialista gondolkodástól távol álló nézetek és a szocializmus korábbi fázisában megrekedt felfogások kifejezése mellett *mind erősebb a hangja a haladó szocialista szemléletnek, a korszerű gondolkodásnak,* amely a munkásosztály és a szocialista parasztság társadalmi alapjaira támaszkodik és a szocializmus teljes felépítése felé tekint.

Tudományban, irodalomban, művészetben egyaránt tanúi vagyunk az ilyen irányú fejlődésnek. Ilyen irányban alakul az egész közgondolkodás, a társadalmi közvélemény. Mind többen és bátrabban gondolkoznak társadalmunk közgondjain, s egyre többen vállalják is a felelősséget azért, hogy cselekvően részt vegyenek a közügyek intézésében. Mindez azzal a következménnyel jár, hogy oldottabb és javuló tendenciájú társadalmunk közérzete, annak ellenére és azzal együtt, hogy ilyen légkörben élesebben jelennek meg társadalmunk problémái és ellentmondásai. De éppen ilyen társadalmi légkörben közelebb is jutunk igazi megoldásukhoz.

A legfőbb mindebben az, hogy *szocialista társadalmunk fejlődésének előrehaladó folyamatában élünk,* s ezt a folyamatot akarjuk a továbbiakban is előrevinni. A párt és a Népfront választási programja ennek a fejlődésnek egy állomása, továbbvivő lépcsője. S ez mindent megmond: nem fordulat, hanem *továbbhaladás és előrelépés az eddig követett úton.* Nem kitérés a változó körülmények és a fejlődés nyomán jelentkező problémák és ellentmondások elől, hanem feltárásukra és megoldásukra irányuló eltökélt szándék – támaszkodva eddig szerzett tapasztalatainkra és követve eddig is vallott alapelveinket.

## A népfrontmozgalom mind teljesebben fogja össze társadalmunkat

*Tisztelt nagygyűlés!* Az eddigiekben – mint a Hazafias Népfront szószólója – a párt és a Népfront politikájáról beszéltem, s a mostani választás politikai programját igyekeztem alátámasztani. Engedjék meg, hogy a következőkben magáról a népfrontmozgalomról szóljak néhány szót. Magától értetődő, hogy a párt népfrontpolitikája akkor eredményes, ha társadalmunk minden rétegét, a párton kívüliek széles tömegeit ténylegesen és cselekvően hozzá tudja kapcsolni a szocialista építés programjához.

E téren is következetesen előrehaladó fejlődésről beszélhetünk. Ha úgy teszem fel a kérdést, hogy kiterjed-e ma már a népfrontmozgalom társadalmunk minden rétegére, összefog-e minden alkotóerőt a szocialista nemzeti egység alapján, akkor erre bátran úgy felelhetünk, hogy *igen, egyre nagyobb mértékben, mind teljesebben.*

Fejlődik és erősödik a munkás–paraszt szövetség. A szocialista átszervezés előtt is sok parasztember vett részt a népfrontmozgalomban, s a szocialista átszervezés után is sok szövetkezeti vezető és tag tevékenykedett a közéletben. De a IX. kongresszus és az azt követő agrárpolitikai intézkedések nyomán ehhez képest nagyarányú fellendülés következett be. Termelőszövetkezeti vezetők és egyszerű tagok, kommunisták és párton kívüliek egyaránt megnövekedett felelősséggel és aktivitással lépnek föl minden fórumon: a népfrontbizottságokban, a tanácsokban és a szövetkezeti testületekben. Az utóbbi hónapokban tanúja lehet az ország, hogy a pártkongresszuson, pártértekezleteken, népfronttanácskozásokon, ankétokon milyen szókimondó egyenességgel, milyen felelősségtudattal és milyen színvonalon szólnak hozzá szövetkezeti parasztemberek a közügyekhez, nemcsak a mezőgazdasági dolgokban, hanem akkor is, ha az iparfejlesztésről, az ifjúságról, a tanácsokról vagy a szocialista demokráciáról van szó.

Mindez örvendetes és jó dolog, de aggályok is merülnek fel, s erre annál nagyobb figyelmet kell fordítani, mert éppen az ipari munkásság körében találkozni velük. Nem részesül-e aránytalanul nagy mértékben a parasztság a nemzeti jövedelemből, s egyáltalán, nem kedvez-e gazdaságpolitikánk túlságosan a mezőgazdaságnak az ipar, a bérből és fizetésből élők rovására? – Ez az aggályok lényege. Akik jól ismerik népgazdaságunk viszonyait, tudják, hogy ez az aggály nem megalapozott. De statisztikai adatok és közgazdasági számítások idézése nélkül is eloszlathatók az aggályok. Az egyik, amire nyomatékosan lehet hivatkozni: még a legutóbbi agrárpolitikai intézkedések sem szüntették meg teljesen az ipar és a mezőgazdaság, a bérből és fizetésből élők, valamint a szövetkezeti parasztság közötti aránytalanságokat, csak egy lépést tettek afelé, hogy csökkenjenek a mezőgazdaság, a mezőgazdaságból élők hátrányai. A másik, amire külön fel kell hívni a figyelmet, hogy *a mezőgazdaság és a parasztság javára hozott intézkedések korántsem csak paraszti érdeket, hanem általános népgazdasági, ipari és iparimunkás-érdekeket is szolgálnak.* Mezőgazdasági termelésünk növelése és a mezőgazdaságban dolgozó munkaerő megtartása szükségszerű és elhanyagolhatatlan feltétele az ipar fejlesztésének, külkereskedelmünk javításának és az egész lakosság életszínvonala emelésének.

De mindezt a parasztság is nagyon jól tudja, s ez éppen a Hazafias Népfront Országos Tanácsa legutóbbi ülésén is egyértelműen kifejezésre jutott: elismerés formájában a megtett intézkedésekért, s abban a formában is, hogy a munkás–paraszt szövetség nagyot erősödött a parasztság oldaláról, s ennek kedvező következményei mind gazdasági, mind politikai téren bizonyosan várhatók.

A különféle értelmiségi rétegek kezdettől fogva igen tevékenyek a Népfrontban. De itt is tapasztalható a kiterjedés. Különösen három nagyon fontos értelmiségi réteg – az ipari műszaki értelmiség, a növekvő számú mezőgazdasági szakember, továbbá a közgazdászok, illetőleg egyéb társadalomtudományok művelői – aktivitása erősödött. Nyilvánvalóan a gazdaságirányítás reformjának napirendre kerülése váltotta ki ezt a hatást, de ez csak növeli jelentőségét. Az e részről tapasztalható mozgalmi-politikai aktivitás nyilvánvaló jele annak, hogy a gazdaságirányítás reformjának megvalósításában bővülő társadalmi erőforrásokra is számíthatunk.

Van azonban egy általánosabb oka is, hogy a Népfront keretében társadalmunk minden rétegének összefogása egyre teljesebbé válik: *a szocialista nemzeti egység politikája,* s az azt körülvevő társadalmi légkör lehetővé teszi, hogy aktív részévé váljanak a közéletnek olyanok is, akik nem tagjai valamilyen párt vagy állami, illetőleg tanácsi testületnek. Elsősorban a helyi kommunális ügyekben van ez így, de nagyobb, országos ügyekben is növekszik a hozzászólás és a beleszólás igénye és lehetősége. Elég, ha a gazdaságirányítás reformjának kidolgozására, a termelőszövetkezeti szövetség kialakítására vagy a műszaki fejlesztés koncepcióinak kidolgozására utalok.

Ilyen és ehhez hasonló jelenségek bizonyítják, hogy nemcsak a párt és a Népfront politikája illeszkedik egy folyamatos fejlődés ívelésébe, hanem ennek társadalmi feltételei is fokozatosan bővülnek és szilárdulnak. *Választási programunk tehát nemcsak törekvéseknek és szándékoknak a kifejezése, hanem egy valóságban zajló történeti folyamat továbbvitelének és fejlesztésének a programja.* Ez adja meg a hitelét is, megvalósításának a megalapozottságát is.

## A szocialista demokráciáról

*Kedves elvtársak!* A Hazafias Népfront választási felhívásában tömören megfogalmazott választási program politikánk minden lényeges kérdésére kiterjed. Ezek közül csupán egyről kívánok szólni még néhány szót: *a szocialista demokráciáról.*

E tekintetben sem valami eddig nem létezett, új dologról van szó, hanem arról, hogy a szocialista demokrácia történeti fejlődésének olyan fázisához értünk, amikor társadalmi viszonyaink lehetővé és szükségessé teszik az előrehaladást: intézményeink továbbfejlesztését és közéletünk demokratikus jellegének erősítését. Maga a választási törvény és mostani választásunk is ebbe a folyamatba illeszkedik.

Hogy milyen a szocialista demokrácia kifejlett formája – más szóval a szocializmus teljes felépítése e vonatkozásban –, arra nézve régtől fogva határozott elveink vannak, amelyeket alkotmányunkban is kifejeztünk. De már történeti tapasztalataink és bizonyítékaink is vannak arra nézve, hogy tényleges megvalósítása milyen történeti fejlődés útján halad előre. Vessünk egy pillantást visszafelé, hogy mit értünk el eddig.

A szocializmus kivívásával, a fő termelőeszközök társadalmi tulajdonával és a néphatalom megteremtésével elértük azt, hogy *szocialista társadalmunkban ténylegesen és visszavonhatatlanul megvalósult az emberi egyenjogúság, s megszűnt minden születési, vagyoni vagy foglalkozási kiváltság.* Hogy ez milyen forradalmi tett, azt mi idősebbek, akik már a régi úri Magyarországban is éltünk, a magunk életéből tudjuk, a fiatalabbak pedig olvassanak és kérdezősködjenek ezután, mert nekik is tudni kell, micsoda páratlan vívmány ez ilyen rövid idő alatt, olyan történelmi múlt után, mint a mi nemzetünké. Ma olyan természetes ez, mint a levegő, de mint a levegő értékét, ezt is akkor éreznénk igazán, ha csökkenne körülöttünk vagy éppen veszélybe kerülne.

A másik nagy történeti lépés a szocialista demokrácia megvalósításában *a legszélesebb néprétegek bevonása volt a politikába és a közügyek intézésébe, a népfrontpolitika keretei között,* amikor már a régi uralkodó osztályok hadállásait szétvertük. A közéleti tevékenység kiszélesedése, az önálló kezdeményezések erősödése, a szaktudás és a hozzáértés nagyobb elismerése, s a túlzott központosítás fokozatos enyhítése voltak e fejlődés főbb jelzői.

A társadalmi szükséglet és a fejlődés követelményei azonban újabb igényeket támasztanak. Máris halad előre az a társadalmi folyamat, amely intézményeink szervezeti fejlesztését, intézményeinken belül az eljárások demokratizálását állítja előtérbe. Előrelátható, hogy a gazdaságirányítás reformja tovább erősíti a szocialista demokrácia fejlesztésének lehetőségeit, feltételeit is. *A bürokrácia betegsége ellen is a demokrácia szélesítése és fejlesztése a legfőbb orvosság.*

## Növelni kell az országgyűlés és a tanácsok szerepét

Éppen ezért választási programunknak az a pontja, amely a szocialista demokrácia fejlesztéséről szól, messzemenő jelentőségű s nagyon fontos lépéseket von maga után. Ezek közül csak egyet emeljünk ki ez alkalommal.

Régóta hangoztatjuk, s mindenki egyet is ért ezzel, hogy *az országgyűlés és a tanácsok szerepét és felelősségét növelnünk kell.* De mi ennek a kulcsa? Az, hogy az eléjük kerülő ügyekben legyen lehetőségük az állásfoglalásra, tehát azok az előkészítés olyan fokán kerüljenek tárgyalásra, amikor még alternatívák között lehet választani, mérlegelve a lehetséges megoldások következményeit. Egyszerűbben szólva, azt jelenti ez, hogy nem az apparátus által úgy kidolgozott javaslatokat kell plenáris tárgyalásra előterjeszteni, hogy abban már csak a jóváhagyás lehet az egyetlen reális állásfoglalás. S ahhoz is hozzá kell szoknunk, hogy az előterjesztők tudják elviselni a leszavazást is indokolt esetben. A pártéletben vagy a jól működő termelőszövetkezetben már van ilyen gyakorlat, s tapasztalható, hogy ez mennyire növeli a testületek aktivitását és felelősségét. Szükséges és sokáig nem halasztható lépés tehát az, hogy ilyen irányban fejlesszük az országgyűlés és a tanácsok működését.

*Tisztelt nagygyűlés! Kedves elvtársak!* Nagy eredmények elérése után s nagy feladatok előtt kerül sor a mostani választásra. De van elegendő alap a bizalomra aziránt, hogy *az a politika, amely az eddigi időszakban eredményes volt, képes lesz a következő időszak ma is ismert és még előre nem látott feladatainak a megoldásában is helytállni.*

A legdöntőbb érv fejlődésünk elért foka, s meg nem torpanó előrehaladásunk: veszélyes nemzetközi helyzetben, adottságainkból eredő gazdasági problémákkal küzdve, nehéz politikai örökséget hordozva is konszolidált viszonyok között élünk. Gazdaságunk fejlődik és erősödik, közműveltségünk gazdagodik és szélesedik, társadalmunkban minden dolgozó ember munkája szerint vívhatja ki a helyét, a fiatalabbakról és az idősebbekről, s minden ember egészségéről úgy gondoskodunk, ahogy kevés helyen a világon. S az előttünk álló jövő is biztató: *nyugodt alkotó légkörben dolgozhatunk, szocialista fejlődésünk előbbrevitelén, hazánk felvirágoztatásán.*

Ebben a tudatban szavazhat minden választópolgár *a Hazafias Népfront jelöltjére.*

# Opponensi vélemény
## Kovács Géza: *Gazdaságpolitikai célkitűzések és a mechanizmus* című doktori értekezéséről*

Kovács Géza doktori értekezése gazdaságpolitikai tanulmány, mégpedig ebben a műfajban a legnagyobb igényű: a szocialista gazdaságpolitika szaktudományi koncepciójának a megfogalmazására tesz kísérletet.

Ez a vállalkozás olyan nagy és egyben annyira időszerű, hogy még sikertelenség esetén is elismerés illetné a szerzőt. Egyes részkérdésekre vonatkozó tanulmányokban és az egészre vonatkozó polémiákban ugyanis gazdagok vagyunk, de olyan tudományos munkákban, amelyek a szocialista gazdaságpolitika egész területét fogják át, s szaktudományi egzaktsággal tárgyalják a szocialista gazdaság fejlesztésének a problémáit, korántsem bővelkedünk.

A szerző ugyan nagyon szerényen így fogalmazza meg a szándékát: „E munkában a gazdaságpolitikai célkitűzések és a gazdaság mechanizmusának *szoros, kétoldalú kapcsolatára* igyekeztem felhívni a figyelmet a történelmi tapasztalatok hasznosítása révén. Igyekeztem rámutatni arra is, hogy a kétoldalú, kölcsönös kapcsolatokban *az elsődlegesek, a meghatározóak a gazdaságpolitikai célkitűzések.*" Az értekezés azonban ennél többre vállalkozik és többet is nyújt: általános és az egészre kiterjedő gazdaságpolitikai tanulmány, ami ha nem is teljes, de a lényegre kiterjedő, átfogó jellegű.

Éppen ezért, először a szerző egész koncepcióját kell bírálni, hogy kísérlete sikeréről ítéletet lehessen alkotni.

### *I.*

A tanulmány gondolatmenete ugyan logikus és jól áttekinthető, a szerző kifejezőkészsége is igen jó, mégis az olvasó komoly erőfeszítésére van szükség, hogy felfogja és értelmezze azt a koncepciót, amit a szerző felvázol. Éppen ezért a bírálónak interpretáló szerepet is kell vállalni, hogy maga is, mások is kellő véleményt alkothassanak. (E tekintetben a tézisek csak rövidítik a 300 oldalas értekezést, de nem magyarázzák.)

Kovács Géza koncepciójának a lényege a következő:

- *a szocializmus megvalósulásának a történelmi adottságai* (kevésbé fejlett országok, világháborúk és forradalmi harcok, a tulajdonviszonyok mellett a termelési struktúrára is kiterjedő átalakítás) döntően befolyásolják a követendő politika és gazdaságpolitika útját;
- *a politika és a gazdaságpolitika kapcsolatában a politikának van primátusa,* a politika határozza meg a gazdaságpolitika irányát és kereteit, s a szocialista fejlődés szakaszainak a meghatározásában biztonságosabban mozgunk a termelési viszonyok, mint a termelőerők területén;
- *a politika és a gazdaságpolitika helyességének a kritériuma, hogy megfelel-e a törvények követelményrendszerének,* a törvények tendencia jellegűek és követelményrendszerüknek meghatározott szerkezete alakul ki a fejlődés egyes fázisaiban is, különböző országokban is;
- *a terv* – a törvények alapján – *az előrelátás és a cselekvési program egysége,* amelyben a távolabbi célok tekintetében a politikai és gazdaságpolitikai célok összefonódnak, a közelebbi célok tekintetében a politikai és gazdaságpolitikai programok külön, önálló rendszerbe foglalást igényelnek;
- az alapvető, a kiemelkedő szerepet betöltő törvényeket *„pólustörvényeknek"* nevezi a szerző; ilyenek a szocializmusban: a felhalmozás törvénye és az életszínvonal növekedésének a törvénye;
- a másodlagos célrendszernek, a működő mechanizmusnak a törvényei a *„hordozó törvények"*, ilyenek a szocializmusban az értéktörvény és az „X" törvény (a központi utasítás, az alá- és fölérendeltség stb.);
- *a mechanizmus mozgásiránya* az elsődleges célok alakulásától függ, *üteme* pedig attól, hogy milyen mértékű változások következtek az elsődleges célok elérésében; ennek megfelelően a piaci és a központosított eszközök sokféle kombinációja lehetséges;
- *nem az egyik mechanizmusmodellről a másikra való gyors átállás,* hanem az átállás folyamatossága és az elsődleges gazdaságpolitikai célok szilárd megalapozása a megbízhatóan megalapozott fejlődés útja.

Ez a koncepció több szempontból bírálható és bírálandó is. Én a következők szerint ítélem meg.

* Gépelt kézirat. 1967. október 23. MTA Archívum TMB 80/4.

1. *Megfelel-e e koncepció a gazdaságpolitika mint szaktudomány követelményeinek?* Lényegében igen, s ennek legfőbb kritériumát abban látom, hogy *történeti szemléletű* diszciplínaként fogja fel a művelt tudományterületet. Közelebbről ezt a következők demonstrálják.

A történeti tapasztalatokat elemzi és értékeli, s ebből a szempontból külön figyelemre méltó, hogy a párizsi kommün, a szovjetunióbeli hadikommunizmus és a NEP-korszak, valamint a szovjet ötéves tervek és a népi demokratikus országok régi mechanizmusbeli tapasztalatait éppen úgy szem előtt tartja, mint az új szocialista mechanizmus néhány, már figyelembe vehető tapasztalatát, mint a tőkés országok gazdaságpolitikájának tervgazdasági elemeit.

Minden történeti jelenséget a célok és teljesülésük kettősségében szemlél, tehát következetesen tartja magát a politikai tudományok alapvető természetéhez. Éppen azokat a törvényszerűségeket kutatja, amelyek a politikai és gazdaságpolitikai, az ilyen vagy olyan mechanizmusmodellek között, valamint a fejlődés egyes fázisaiban és egyes országok eltérő viszonyai között érvényesülnek. Szemlélete eltér tehát a politikai gazdaságtan szemléletétől, amely a történeti fejlődés nagyvonalú geneológiáját vizsgálja, s társadalmi-gazdasági rendszerek általános érvényű törvényszerűségeit tárja fel. De nem is köti magát a gazdaságpolitika adott gyakorlatához, illetőleg annak szubjektíve eldöntött cél- és eszközrendszeréhez, hanem azt tudományosan, tehát objektíve vizsgálja.

Végül, következtetéseit és felismeréseit összefüggő rendszerbe állítja, s bár nagyszámú részletprobléma vizsgálatába merül, lényegében mindegyiket egy koncepció összefüggésébe állítja. Még leginkább kihangzanak a tervre vonatkozó fejtegetései, de végeredményben azok is az objektív törvények, az előrelátás és a cselekvési program összefüggésébe illeszkednek.

2. További kérdés, hogy Kovács Géza koncepciójának *a fogalmi rendszere elfogadható-e?* Igen, a szerző fogalmi kategóriái ellen sem emelhető lényegbevágó kifogás.

A koncepció alapvető fogalmai a marxista politikai gazdaságtan kategóriái, ezek lényegébe behatol, s ha olykor meglepő értelmezésben alkalmazza is őket, bázisukról el nem távolodik. (És amennyiben mégis bizonyos eltéréseket érez az olvasó, azok hol a dogmatizmus, hol a revizionizmus irányába látszanak tartani, de végül mindkét „elhajlást" a helyére is teszi, s lényegüket meglepő élességgel jellemzi.)

Alkalmazza a modern polgári közgazdaságtan egyes fogalmait is, hasonlóan a korszerű gazdasági és politikai tudományok mellőzhetetlen kategóriáit is (szociológia, döntéselmélet, információelmélet, pszichológia stb.). És lényegében mindegyiket a maga helyén, s általában elfogadható értelmezésben.

Azt a kifogást sem lehet megalapozottan tenni, hogy feleslegesen sok új fogalmat alkotna, ami pedig leggyakoribb velejárója az eredeti koncepciók alkotására irányuló kísérleteknek. Tulajdonképpen csak két új kategóriát képez: a „pólustörvényekét" és a „hordozó törvényekét", továbbá egy új törvényt iktat be, azt is szerényen csak „X" törvénynek nevezi. És mind meghatározásai, mind az ezekkel való operálás elég szolidak ahhoz, hogy sem tudálékosságnak, sem eredetieskedésnek nem minősíthetők. Ellenkezőleg, ezek az új gondolati elemek elismerést váltanak ki az olvasóból.

3. A legfőbb kérdés azonban az, hogy *érdemében elfogadható-e Kovács Géza koncepciója?* Erre már nem olyan egyszerű a felelet.

A törvényekről általában helyes a szerző felfogása és a párosan szembeállított kétféle törvény szétválasztása is meggyőző. Valóban úgy tűnik, hogy ezekkel a kategóriákkal feltárható a szocialista gazdaságpolitika lényege, s megbízható új ismereteket szerezhetünk ezek révén a cselekvés számára. A helyeslést azonban mégsem lehet elsietni.

Az egyik pont, ahol kétségekkel kell szembenézni: a törvények egyértelmű érvényessége. Az elsődleges célok síkján a felhalmozás és az életszínvonal emelésének egymással szembeállított törvénye még nagyobb ellentmondás nélkül értelmezhető: mindkettőnek önálló tartalma és külön mozgási pályája van, nemcsak ellentétei egymásnak. Az értéktörvény és a vele szembeállított „X" törvény esetében azonban már gyanú támasztható, hogy voltaképpen nem egyszerűen az értéktörvény érvényéről van-e csupán szó, s ahol és amikor ez nem jut érvényre, akkor különféle más hatások érvényesülnek, s ezek közös jellemzője csak az, hogy az értéktörvény ellenében hatnak (ezek egyébként főleg nem gazdasági kategóriák).

De indokolható olyan megítélés, hogy fogadjuk el e két síkon érvényesülő kétféle törvénypárt, s ezek megvilágításában keressük az előrelátó felismeréseket a cselekvési program megalapozásához. Ha azonban ezt feltesszük, akkor egy még nagyobb kétség támad. Ezt körülbelül így lehet megfogalmazni: az így felállított koordinátarendszerben nem fér-e el minden lehetséges összefüggés a célok és az eszközök között, tehát az így felállított törvények alapján juthatunk-e egyáltalán objektív felismeréshez a cselekvés számára? A gyanú onnan támad, hogy az elsődleges célok szintjén is, a „hordozó" mechanizmus szintjén is olyan egymással ellentétesen ható törvényeket tételezünk fel, amelyek *minden* helyzet számára „törvényszerű" magyarázatot adnak, tehát a gazdaságpolitikai döntés és cselekvés számára *semmi* nem marad támpontul. Illetőleg csak annyi, hogy fel kell

ismerni a bonyolult törvényhatások egyediségét és erre alapozni a lehetséges alternatívákat és a döntést. Mivel azonban az „X" törvénybe minden belefér, ami az értéktörvényen kívül esik, mind a helyzetmegítélés, mind a döntés a Kovács-féle „törvénykomplexum" alkalmazása nélkül is körülbelül ugyanolyan érvénnyel lehetséges.

Ez a kétkedés és az opponensi vélemény. Olyan bonyolult és jelentékeny dologról van azonban szó, hogy ilyen egyszerűen ez nem intézhető el. Újabb megközelítésekre és megújuló vitákra van itt szükség, hogy eldönthessük: valóban egy jelentékeny és eredeti felismerésről van-e szó, vagy csak egy figyelemre méltó kísérletről, amely érdekes, hasznos és termékenyítő, de végeredményben mégsem sikerült.

4. Végül, de nem utolsónak azt a kérdést is fel kell tenni, hogy az értekezés koncepciója *nem reformellenes-e?* Az értekezés két helyen tartalmaz olyan fejtegetéseket, amelyek indokolják e kérdés feltevését.

Egyik, szerzőnek a mechanizmusmodellekről alkotott véleménye. A tanulmányban a következő áll: „A működő mechanizmus helyességének vagy helytelenségének azonban nem kritériuma, hogy tisztább vagy vegyesebb jelleg érvényesül-e. Ez annál kevésbé lehet kritérium, mert a hordozó törvények követelményrendszerének a struktúrája végül is erősen meghatározott az elsődleges céloknak megfelelő pólustörvények struktúrája által. Ugyancsak nem lehet a mechanizmus helyességét vagy helytelenségét annak alapján megkülönböztetni, hogy a karakterizált megoldások közül a centralizált vagy a piaci jelleg érvényesül-e. Hiszen mindkét megoldás mögött egyaránt objektív gazdasági törvény van. A mechanizmusmodelleknek fő hibája éppen az, hogy a mozgást iktatja ki a vizsgálatból, helyette állapotot ábrázol". (236–237. oldal.)

Ebben a jellemzésben természetesen van igazság, azonban azt sem a folyamatossággal, sem az átmenet hosszabb vagy rövidebb időszakával, sem a gazdaságpolitikai célok objektív törvényeinek az érvényesülésével nem lehet elhomályosítani, hogy egyik vagy másik mechanizmusmodellről van szó, s a meghaladottat újjal kell felváltani.

A másik a bevezető. Itt a következőképpen fogalmaz a szerző: „Nézetem szerint a gazdaságpolitikai célkitűzések tudományosabb megalapozásának és a gazdasági irányítás továbbfejlesztésének munkálatai Magyarországon részint bizonyos fokig különállóan, részint pedig eltérő ütemben haladtak előre. A két probléma különálló kezelése azok mesterséges szétszakítását is eredményezheti. Ezt egyébként szervezeti oldalról szemlélteti az is, hogy a Magyar Tudományos Akadémia e két témakörrel kapcsolatos munkák koordinálására különbizottságokat alakítottak. E két problémakör szétszakítása mindkét irányban bizonyos fokú egyoldalúságot eredményezhet. Ugyanakkor a szétszakítás következménye, hogy a két feladat megoldása eltérő ütemben halad előre."

Indokolt a két gazdaságpolitikai szféra szétszakítása elleni óvás, de ez szintén nem ok arra, hogy a mechanizmus reformja a gazdaságpolitikai célkitűzések tudományosabb megalapozásával együtt, vagy azt megelőzően ne valósuljon meg. Ennek az indokoltsága és szükségessége önmagában is vitathatatlan.

Mindamellett mégsem mondható, hogy a szerző ellene lenne a mechanizmus reformjának. Mellette van, egész munkája alá is támasztja azt, éppen ezért kell felhívni a figyelmét gondolatmenetének erre a két kifogásolt részére.

*II.*

Az értekezésben foglalt koncepció tehát figyelemreméltóan érdekes és elismerésre méltó, s függetlenül attól jeles tudományos teljesítmény, hogy egészén és egyes részein is vitatkozni kell. A tanulmány emellett részleteiben is gazdag, olyannyira, hogy egy bírálat keretében fel sem lehet sorolni mindazokat, amelyek említésre érdemesek. Csak a legfőbbekre térek ki a következőkben.

1. *A dogmatizmus és a revizionizmus* értelmezését figyelemreméltóan fogalmazza meg a tanulmány: „A revizionizmus és a dogmatizmus rendszerint a törvények követelményrendszerének a szerkezetéhez való viszony – tehát országonként és időbenileg – formájában jelentkezik. Közös vonásuk, hogy mindkét esetben a törvények követelményrendszerének a struktúráján kívül rekedésről van szó, tehát ilyen álláspontok gyakorlatba való átvitele a tudatos fejlődés helyett az ösztönös fejlődést vonja maga után" (33. old.) Azon lehet vitatkozni, hogy éppen a törvények „követelményrendszerének a struktúrájáról" van szó, de az bizonyos, hogy a törvényszerűségek felismerésének objektív bázisától való eltávolodás mindkét szemlélet.

2. *A tervek és a gazdaságpolitika* összefüggését jól sikerült pontossággal fejezi ki a szerző a következőképpen: „...a hosszú távú terv a politikai és gazdaságpolitikai program szöveges és számszerű kifejezője. A középtávú terv pedig a politikai programmal összhangban álló, arra épülő gazdaságpolitikai program szöveges és számszerű kifejezője.

A gazdaságpolitikai program bizonyos vonatkozásai hangsúlyozottan céljellegűek, mások inkább eszköz jellegűek, tehát a célok végrehajtására vonatkoznak. Minél hosszabb időszak tervéről van szó, annál inkább érvényesül a céljelleg a tervben, minél rövidebb az időszak, annál nagyobb szerepet kap az eszközjelleg, az intézkedési, az operatív elem". (44. oldal.)

Mindebben elsősorban az érdemel figyelmet, hogy a terv eszközjellegét is hangsúlyozva, ami különösen a régi mechanizmusban homályosult el.

3. *Hogy cselekvési program vagy prognózis-e* a terv, azt frappánsan fejezi ki a tanulmány erről szóló része: „A dolog lényege éppen abban van, hogy miközben igyekszünk a jövőbeni fejlődésünk lehetséges módját (módjait) meghatározni, egyben kifejezzük azt a szándékunkat, éppen az intézkedéseink körvonalazása révén, hogy a jövőbeni fejlődést nem passzívan akarjuk tudomásul venni, hanem céljainknak megfelelően – természetesen az objektív törvények nyújtotta lehetőségek keretein belül – akarjuk alakítani (a jövő tudatos alakítása nem egyenlő a tervek lebontásával)". (67. oldal.) Ebben a fogalmazásban azt is csak helyeselni lehet, ahogy a prognózist és az alakító szándékot összekapcsolja, s azt is, ahogy a tudatos alakító szándékot és a tervezés mechanizmusát megkülönbözteti.

4. *A progresszív és nem progresszív termelési ágak* megkülönböztetéséről lényegében helyesen problémázik a szerző, de a teljes tisztázásig nem jut el. A következőket írja: „Tulajdonképpen a termelési ágaknak progreszszív és nem progresszív termelési ágakra való bontása önmagában véve nem sokkal gazdagította a marxista újratermelési elméletet. Hiszen ha nem is fogalmazták meg a progresszív termelési ágak átlagosnál gyorsabb ütemű fejlesztésének fontosságát, hangsúlyozták régóta a villamosenergia-termelés, a gépgyártás, vegyipar, az „A" csoport szerepét és ezzel együtt atomizáltan a progresszív termelési ágak jelentőségét is". (123. oldal.) Tovább: „A termelési ágaknak progresszív és nem progresszív termelési ágakra való felosztása azonban mégis hasznos. Egyrészt a progresszív és nem progresszív fejlesztési ágak fejlesztésével kapcsolatos célkitűzések hosszú távú gazdaságfejlesztési elképzelések, de középtávú tervek kimunkálásában is eltérő szerepet kapnak. Másrészt a termelési ágakra való felosztása kiküszöböl olyan jellegű félreértéseket, tévedéseket, amelyek a termelőerők fejlődésének figyelmen kívül hagyásából és az újratermelési elmélet egyes tételeihez való dogmatikus ragaszkodásból táplálkoznak". (123–124. oldal.)

Mindez azonban még így sem teljesen világos. Helyesen hangsúlyozza a tanulmány más helyen azt, hogy „az elmaradottságból való kilábolás hatékony formája a vezető láncszem elvének érvényesítése." Nyilván ez a pontosabb és helyesebb tétel, mint a progresszív és nem progresszív termelési ágak megkülönböztetése, bár annak is van bizonyos tartalma.

5. *A vertikális kapcsolatokról* azt emeli ki a szerző, hogy „a vertikális egymásra épülés mint tény, megjelenhet szervezeti alá- és fölérendeltségben éppen úgy, mint piaci kapcsolatokban. Ez utóbbi esetben a piacon egyenrangú felekként találkozó partnerek egyenrangúságukban a vertikális kapcsolatok hordozói". (127–128. oldal.) Ez igaz, és ennek a hangsúlyozása is helyes, de itt is feltűnik a szerző szemléletének egy olyan eleme, ami gyakran visszatér és ugyanazt a veszélyes tendenciát tartalmazza. Itt abban a formában: *vagy piac vagy szervezeti alá- és fölérendeltség.* Másutt: az új mechanizmusra való átállás elrelativizálása, s tulajdonképpen az „X" törvény feltételezése is. Mindennek olyan kicsengése van, mintha az értéktörvény vagylagos érvényű lenne, a szervezeti alá- és fölérendeltség pedig gazdasági eszközöket pótolhatna. Innen már csak egy lépés a terv lebontása, ezért kifogásolni kell az értekezés ilyen elemeit.

6. Kiemelkedően érdekes és helyes szerzőnek a *vállalatok méretéről* szóló fejtegetése. „A vállalatok fejlődésének azonban – írja – szinte állandó vonása volt, hogy méreteik rendszerint meghaladták a termelőerők fejlettségi fokát. Kiváltképp erőteljesen jelentkezett ez a mezőgazdaságban. A vállalatok meglepően nagy méretei feltehetően két okkal függtek össze. Egyrészt a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vételével. A társadalmasítás általában kedvezett az üzemnagyság növekedésének. Másrészt azzal, hogy az üzemnagyság növelésével igyekeztünk szabad utat nyitni a termelőerők fejlődésének...Ugyanakkor azonban az üzemméret növekedése, a vállalatnagyság növekedése is bizonyos feszültségeket eredményezett. Eleve növekvő igényeket támasztott a vezetés szakképzettségével, a termeléstechnológiák modernizálásával szemben... Az üzem- és vállalatnagyság növekedése hosszabb távon biztosít előnyöket, rövidebb perióduson belül több esetben határozott hátrányokkal jár". (264–265. oldal.) Ehhez még azt is hozzá lehet tenni, hogy ez a jelenség nemcsak a mezőgazdaságban, hanem az iparban is megfigyelhető.

7. *A gazdasági szervezet fejlődéséről* szóló befejező rész egyébként az értekezésnek nem az erősebb hányadához tartozik. Tulajdonképpen hozzátartozik pedig az egész koncepcióhoz, hiszen a gazdasági mechanizmus el nem hanyagolható részét képezi. A gazdaságirányítás rendszerére vonatkozó elemzések során, még inkább a reform előkészítése időszakában nyilvánvalóan feltárult, hogy lényegében háromféle eleme van a mechanizmusnak: a közgazdasági szabályozók, a szervezeti viszonyok és a jogszabályok. Ezek közül nem a leglényegesebbeket ragadja ki a szerző, illetőleg nem is törekszik a legfőbb elemek jellemzésére.

*III.*

Összegezve és értékelve: rendkívül időszerű és nagyigényű feladatra vállalkozott a jelölt. E feladatot ugyan csak részben oldotta meg, de ez is olyan tudományos teljesítmény, ami teljes mértékben megfelel a doktori fokozat követelményeinek, sőt ezenfelül elismerésre méltó.

Lényeges elemekkel járult hozzá a szerző a szocialista gazdaságpolitika szaktudományának a megalapozásához, s ha koncepcióját még további vita próbájának kell is alávetni, teljesítménye így is komoly értékű. Olyan alapmunkálat, amit a gazdaságpolitika művelésében figyelembe kell venni és számos lényeges elemét fel kell használni.

Mindezek alapján javaslom a Bíráló Bizottságnak, hogy Kovács Gézát terjessze elő a Tudományos Minősítő Bizottsághoz a közgazdasági tudományok doktori fokozatára.

# A soron következő gazdaságpolitikai feladatok: a gazdaságirányítás reformja és az 1968. évi népgazdasági terv*

## I.

*Mi történik 1968. január 1-jén?*

Az első kérdés, amire feleletet kell adnunk az, hogy mi történik újévkor. Három dolog: bevezetjük az új mechanizmust, megkezdjük az 1968. évi népgazdasági tervet és – mindkettővel összefüggésben – széles körű árreformot hajtunk végre.

1. *A reform előkészítése*

A reform bevezetése egyben hosszú előkészítő munka befejezését is jelenti. 1964 decemberében történt a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának elhatározása a gazdaságirányítási rendszer átfogó felülvizsgálatáról és reformjáról. A felülvizsgálat lényege az, hogy több munkacsoportban, bizottságban nagyszámú állami és más helyeken dolgozó közgazdász és egyéb szakember működött közre. Munkájuk eredményeként átfogó, részletes felülvizsgálat zajlott le a gazdaságirányítási rendszerrel, röviden szólva a régi mechanizmussal kapcsolatban. Ennek alapján elkészültek a reform kiinduló irányelvei. Ezeket az érdekeltek elég széles köre megismerte – bizonyos összefogott formában a közvélemény is –, a szakértők, a politikailag érdekelt körök egészen részletes formában tanulmányozhatták az irányelveket, úgyhogy azokat a Központi Bizottság rögzítette. Ezt követően alakultak ki az új mechanizmus irányelvei, amelyeket szintén a Központi Bizottság határozott el, hagyott jóvá, s amelyek szintén az előbb említett módon kerültek a közvélemény elé. Így születtek meg az új mechanizmus alapjai, amelyekre támaszkodva ki lehetett dolgozni azt a konkrét rendszert, új szisztémát, amely most, január 1-jén életbe lép. A kidolgozás munkája már megoszlott a párt- és állami szervek között, illetőleg döntő súllyal az állami szervekre hárult. A Gazdasági Bizottság – nyomban a Központi Bizottságnak az irányelvekre vonatkozó határozata után programot készített, amely szerint a szükséges rendszabályokat sorra kidolgozták és azokat az állami fórumokon érvényre emelték. A rendszabályok között szervezeti intézkedések, jogszabályok egyaránt vannak, de kidolgozták azokat a gazdasági szabályozókat is, amelyek majd életbe lépnek, s hivatottak lesznek arra, hogy tervlebontás nélkül valósítsák meg a szocialista tervgazdaságot, realizálják a vállalatok önállóságát.

Az előkészítő munkának ez az utolsó szakasza is befejeződött, tehát három év alatt, 1964 decemberétől – az elhatározástól kezdve – 1967 decemberéig széles körű, megalapozott, tervszerű előkészítő munka zajlott le, aminek eredményeként – szintén terv szerint, nem kapkodva, nem előrehozva és nem halasztva – megtörténik a reform bevezetése.

Vegyük most sorra az előkészítő munkának azt a három fő területét, amelyek szerint az új mechanizmus elemei csoportosíthatók, amelyet az új irányítási és gazdálkodási rendszer összetevőinek mondhatunk, más szóval azokat az eszközöket, amelyek a szocialista tervgazdálkodásnak az eddigitől eltérő módon, nem a tervlebontás és a tervutasítások alapján, hanem a piac bekapcsolásával, az értéktörvény alkalmazásával történő megvalósításához szükségesek. Három ilyen eszköz van, amit meg kell különböztetnünk. Az egyik: a közgazdasági szabályozók, a második: szervezeti reformok, a harmadik pedig: jogszabályok.

*a) A közgazdasági szabályozók* között első az új tervezési módszer. Ezt abban lehet röviden összefoglalni, hogy nem a tervek központból kiinduló lebontásán alapszik. Két szint van: a népgazdasági terv, és a vállalatok önmaguk által kialakított (nem pedig utasítás alapján készült és jóváhagyott) terve, amelyben tehát a vállalatok maguk tervezik – saját tájékozódásuk és elhatározásuk alapján – termelési vagy kereskedelmi programjukat.

*Az új árrendszernek* az a lényege, hogy közelítse meg az értéket, de foglalja magába azokat az állami befolyásolásokat, eltéréseket, preferenciákat is, amelyeket gazdaságpolitikánk az adott körülmények között, az adott termékekkel kapcsolatban szükségesnek tart.

További nagyon fontos közgazdasági szabályozó a *vállalati érdekeltségi rendszer.* Ennek az a lényege, hogy közgazdasági eszközök, gazdasági következmények orientálják a vállalatokat, hogy mit akarjanak csinálni, milyen irányban alakítsák, fejlesszék termelésüket, vagy szolgáltató tevékenységüket. Közismert, hogy a legfőbb ilyen szabályozó eszköz a nyereség, a nettó jövedelem. Ez az, amiben kifejeződik a vállalati gazdálkodás összes relációja, tehát a ráfordítások és a hozamok aránya, a munka termelékenysége, az önköltség és a piac

* Előadás a Hazafias Népfront megyei titkárainak 1967. november 28-án tartott értekezletén. HNF Országos Tanácsa titkárságának sokszorosított kiadványa. 1967. december 1. EFB 2958.

kihasználása. Ez új dolog, mint ahogy a többiekben is számos új elem van, s gyakorlati alkalmazásában elég bonyolult, hiszen tekintettel kell lenni arra, hogy a vállalat érdekelt legyen a nyereségben, de ne csúszhasson olyan nyereséghajszolásba, amely akár a dolgozók, akár a népgazdasági tervek rovására megy. Elég bonyolult rendszer alakul tehát ki az érdekeltségi viszonyok szabályozására. Lényege az, hogy a jövedelemelvonás, az adóztatás, a jövedelem adómentesítése, hitelnyújtás stb. különféle elemei keverednek úgy, hogy az egész népgazdaságra együttesen is azonos elvű szabályozás alakuljon ki, de ezenkívül ágazatonként, területenként a szükséges kedvezéseket, vagy szorításokat is bele lehessen helyezni, hiszen objektíve, a termelés jövedelmezősége szempontjából vállalataink között óriási különbségek vannak. Ha azonos szabályokat állítanánk fel, akkor például a gyógyszeripar olyan jövedelmező lenne, hogy csillagászati számok jönnének ki, számos ágazat pedig olyan veszteséges lenne, hogy megállna az élet. Ezért ebben mindenféle variáció és differenciálás van.

Ugyancsak kidolgozásra került *a szövetkezeti érdekeltségi rendszer.* Szövetkezet alatt értjük a kétféle termelőszövetkezetet (kisipari és mezőgazdasági), továbbá az általános fogyasztási és értékesítő szövetkezetet is. Ezek lényege az, hogy *a szövetkezetek gazdálkodásában is érvényre jusson a vállalati jelleg,* őket is gazdasági szabályok, törvények és kategóriák szerint gazdálkodó vállalatoknak tekintsük. Természetesen társadalmi, szövetkezeti tömegszervezeti jellegük továbbra is elismert, de úgy, hogy emellett a szövetkezeteknek is életképes, jövedelmező, nyereségre törekvő vállalatoknak kell lenniük. Ebből ered, hogy általában elvileg azonos érdekeltségi rendszer érvényesül az állami vállalatok és a szövetkezetek között, mégis azzal a különbséggel, ami a vállalatok kollektív tulajdonosi jellegéből folyik, tehát hogy a jövedelmek felett – az előírt állami korlátozásokon, kedvezéseken túlmenően – maguk a tagok döntenek közgyűlésen és döntésükben van olyan lehetőség, hogy több vonatkozásban eltérjenek az állami vállalatok jövedelem-felhasználásától.

*Az új beruházási rendszer* is elkészült, amelynek célja az, hogy a beruházásokkal való könnyelmű gazdálkodást megszüntesse. Ha ingyen kapja a vállalat a beruházást, akkor könnyebben bánik a pénzzel és a javakkal, mint abban az esetben, ha a beruházást részben vagy egészen neki kell előteremtenie, vagyis a termelésben és a piacon előállítani.

Az új beruházási rendszer fontos eleme a gazdaságosság, ezért egyik célja, hogy minél rövidebb idő alatt megvalósuljanak a beruházások, tehát az az új termelő kapacitás is mielőbb belépjen a gazdasági életbe, amire a beruházás irányul.

A következő: *a külkereskedelmi tevékenység* szabályozása, fenntartva régi elvünket a külkereskedelem monopóliumára vonatkozóan, de megnyitva a lehetőségét annak, hogy vállalatok általában és egyes nagy vállalatok *közvetlenül is* export-import külkereskedelmi tevékenységet folytassanak.

Megváltozik – s erről részletes szabályozás rendelkezik – a termékforgalom rendszere is. Ismeretes, hogy a régi mechanizmusban a termelőeszközök (a nagy termelőeszközök) nem a közönséges kereskedelmi forgalom tárgyai voltak, hanem központi kiutalás, rendelkezés tárgyai. A régi politikai gazdaságtanban még az is vitatott volt, hogy ezek áruknak tekinthetők-e vagy sem, sőt, az uralkodó felfogás az volt, hogy nem áruk. Az új szabályozás azon alapul, hogy a nagy termelőeszközök áru jellege egyértelműen elismert, és kereskedelmi csere tárgyaivá válnak. Ezért a különféle készletező, elosztó vállalatok átalakultak kereskedelmi vállalatokká.

Ugyancsak új rendszer lép életbe a *tanácsi gazdálkodásban* is, aminek az a lényege, hogy a tanácsok a központi állami költségvetésből elhatározott részesedésen túlmenően saját bevételi forrásokkal rendelkeznek, és az e forrásokból befolyó bevételek nagysága függ saját tevékenységüktől, ami annyit jelent, hogy változó, tevékenységüktől függő anyagi eszközök felett rendelkeznek.

Ezek a legfőbb közgazdasági szabályozók, amelyek mindegyike magán viseli az új mechanizmus minden jellemvonását.

*b) A szervezeti reformok* alkotják az új mechanizmus életbe lépő elemeinek másik csoportját. Ezek közül az egyik legnagyobb jelentőségű, hogy *a minisztériumok helyzete, szerepe, funkciója megváltozott.* Korábban bizonyos értelemben vállalati vezérigazgatóságok voltak, amelyek vállalataik irányítását, tervbontását, adminisztratív eszközökkel való dirigálását tekintették fő feladatuknak – bizonyos hatósági állami, közhatalmi állami szerep betöltése mellett. Most ez megváltozott; közvetlenül vállalatirányítási, dirigálási, tervutasítási hatáskörük minimálisra szorult össze, ellenben kibővült közhatalmi, állami hatósági szerepük és egészében mint gazdaságpolitikai szerveknek kell működniük, mégpedig az ágazati felelősség alapján. Minden gazdasági minisztériumra nézve határozatokat hozott a kormány, s e határozatokban szabályozta általában is a minisztériumi ágazati felelősség lényegét, tartalmát, határait, továbbá az egyes minisztériumok konkrét helyzetét. A lényeg az, hogy a polgári állam nyelvén szólva a régi miniszteri felelősség elve új megfogalmazást kapott a szocialista állam minisztériumának ágazati felelősségében. Ez azt jelenti, hogy közvetlenül nem dirigál, de *közvetve az egész ágazat körébe tartozó gazdasági tevékenységért felelős.* Nem azért felelős, hogy mindent előírjon, hanem azért, hogy az ágazat területén a gazdasági tevékenység a népgazdasági tervnek megfelelő irányba haladjon, tehát a minisztérium dolgozzon, manőverezzen, politizáljon, szervezzen azért, hogy a tevékenység a népgazdasági

tervnek megfelelően alakuljon. Ez sokkal bonyolultabb, nehezebb, igényesebb munka, mint a korábbi volt, hiszen a tervet lebontani és szétosztani a vállalatok, üzemek között az esetek többségében egyszerű „rutin"-munka volt. Viszont ehelyett olyan gazdasági szabályozókat alkalmazni, az országosan elhatározott szabályozókkal úgy politizálni, hogy az eredmény a célzott legyen, – ehhez *érteni kell a gazdaságpolitikához.* Más szóval: meg kell tanulni a gazdaságpolitizálást ilyen eszközökkel.

A következő fontos szervezeti intézkedés: *a tsz-szövetségek létrehozása és a másik két szövetkezeti központ megreformálása.* Jelen pillanatban három nagy szövetkezeti központunk van, két régi és egy új. A két régi: a SZÖVOSZ és az OKISZ. Ezek funkciója, helyzete lényegesen megváltozik. Korábban ők is – mint a minisztériumok – tervbontó, tagszövetkezeteiket dirigáló, utasító gazdasági központok voltak. Ugyanakkor rájuk nézve az ágazati minisztériumi felelősség sem érvényesült, mert bizonyos értelemben minisztériumi funkciókat is betöltöttek, amit egyértelműen kifejez az, hogy tervhatóságok voltak. Ez megváltozott, *életbe lép a szövetkezetek önállóságának, önkormányzatának, önigazgatásának elve* és a központok a tagszövetkezetek szükségleteink, a szövetkezeti hálózat általános közös érdekeinek megfelelően ugyanolyan gazdaságpolitikai, szervező, befolyásoló tevékenységet fejthetnek ki, mint a minisztériumok. A harmadik központ, a szövetkezetek új központja – a Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa – már úgy is jött létre, hogy nem került hatáskörébe semmi régi típusú funkció, nem is hierarchikus felső szerve az alsó területi szövetségeknek, hanem elvi, *mozgalmi szövetkezeti központ,* amely ugyanakkor *képviselője az összes szövetkezeteknek.* Ilyen értelemben tehát *partnere az állami szerveknek a szövetkezeti politikában, az agrárpolitikában.*

Jelentős szervezeti *változás történt az állami vállalatok szerveződésében,* abban, hogy milyen irányító vagy képviseleti szervek épüljenek fel a vállalatok felett. Régen is voltak trösztök és egyesülések, de a klasszikus, a vállalat feletti régi irányító szerv a minisztériumi igazgatóság, az iparigazgatóság volt. Azután – azoknak már korábban bekövetkezett alkonya után – uralkodóvá lettek a trösztök, amelyek szintén dirigáló hatáskört gyakoroltak, eszközöket, jövedelmet, beruházásokat osztottak el a vállalatok között. Most, az új mechanizmus kidolgozásánál nagy vita volt arról, hogy ez a trösztípusú irányító szerv megmaradjon-e egyáltalán; illetve uralkodó szervezetként, vagy pedig ennél lazább, vállalat feletti alakulat jöjjön létre? Az az álláspont érvényesült, hogy a trösztök ne maradjanak fenn uralkodó jelleggel (bizonyos eseteket, vonatkozásokat kivéve), s a fő típus, *az új mechanizmusra jellemző vállalat feletti szerv típusa az egyesülés* legyen. Az egyesülésnek az a sajátos jellemvonása, hogy *önkéntes,* tehát a belépő vállalatok elhatározásától függ. Sajátossága továbbá az is, hogy nem rendelkezik vállalati eszközökkel, hanem *összehangol, képvisel, koordinál, szervez,* informál stb., eltérően a régi trösztől. Persze az ilyen egyesülések hatékony gazdasági tevékenysége, szerepe nem egy csapásra, egyik napról a másikra alakul ki, hanem folyamatosan, hosszabb-rövidebb idő alatt. Arra számíthatunk, hogy az új gazdaságirányítási rendszer körülményei kedveznek az ilyen egyesülések kialakulásának és ugyanakkor ezek az alakulatok mind fontosabb szerepet játszanak a gazdasági élet szervezésében, a vállalati tevékenység élénkítésében, rugalmasságának növelésében.

További szervezeti lépés, hogy bizonyos *tárcaközi bizottságok, szervezetek* jöttek létre olyan bonyolult egyeztetési feladatokra, amelyek a minisztériumok, ágazatok, belkereskedelem, külkereskedelem stb. között, vagy szövetkezetek és állami szervek között felmerülnek. Ezeknek sokféle változata van. Elvileg az a fontos, hogy ezek kapcsoló, érdekegyeztető szervezetek vállalatok, minisztériumok, szövetkezeti központok között, sőt olyan vegyes bizottságok is, ahol a vállalati és az állami, minisztériumi érdekeltség is képviseletet kap.

*Végül a tanácsi szervekben is bizonyos átrendezés történt.*
A szakigazgatási osztályok átszerveződtek, így például az élelmezésügyi és a mezőgazdasági osztály összevonása megtörtént és megváltozott az összevont osztály egész feladatköre. Korábbi szövetkezeti irányító szerv jellegét elvesztette és megmaradt hatósági, gazdaságpolitikai, földigazgatási szakigazgatási szervként, viszont a tsz-ek közvetlen érdekképviselete, illetve belső szervezeti, szakmai ügyei a tsz szövetségekhez kerültek át.

*c) A jogszabályok* alkotják a következő csoportot. Három törvény született az előkészítő időszakban: a munkajogi-munkaügyi törvény, a termelőszövetkezeti törvény és a földjogi, földhasználati törvény. Ezek alapvető jellegűek. Közülük az új Munka Törvénykönyvének elvi jelentősége az, hogy a régi Munka Törvénykönyve megváltozott – az új mechanizmus elveinek megfelelően.

*A termelőszövetkezeti törvénynek* ezen túlmenő jelentősége is van: úgy kodifikálja a termelőszövetkezetek tevékenységét, hogy azok mint normális vállalatok működhessenek és egyidejűleg a kollektív tulajdonból folyó szövetkezeti jellegük is érvényre jusson a maga szövetkezeti önkormányzati, önigazgatási mivoltában. Ennyiben ez a törvény lényegesen eltér a régitől és e pillanatban lényegesen eltér minden szocialista ország szövetkezeti törvényétől. Nem úgy, hogy valami különleges lenne benne, hiszen tartalmát más szóval úgy is ki lehetne fejezni, hogy a legjobban megfelel a mezőgazdasági termelőszövetkezetek mai történeti állapotának. *A földjogi törvénynek* azonban van egy még ezen túlmenő alapvető ideológiai, politikai gazdaságtani jelentősége is, amennyiben *elismertté teszi a termelőszövetkezetek tulajdonjogát a földre és ilyen értelemben megszünteti a*

*rangkülönbséget a kétfajta szocialista tulajdon, az össznépi, állami és a kollektív csoport, illetőleg szövetkezeti tulajdon között.* Azok a szándékok, amelyek a pártot és az Országgyűlést az új földjogi törvény megalkotásakor vezették, teljesen egyértelműek: *gazdagítottuk a szocialista tulajdont és közelebb hoztuk a tényleges társadalmi viszonyokhoz.*

Mindezek az előkészítő munkálatok terv szerint, idejében befejeződtek és a reform alapelvei nem változtak meg a részletes kidolgozás során. Az 1968. január 1-jén egységesen és komplex módon életbe lépő gazdaságirányítási reform megfelel azoknak az alapelveknek, amelyeket a Központi Bizottság 1964 decemberében meghatározott.

2. *A reform bevezetése*

A reform bevezetésére vonatkozó dokumentumok két kifejezést használnak. Azt mondják, hogy egy időben és komplex módon lépjen életbe a reform, továbbá, hogy egyszerre és teljes körűen. Egyszerűbben szólva: újévkor voltaképpen tehát egy csapásra megtörténik a bevezetés, életbe lép az új rendszer, életbe lépnek az új jogszabályok és azok a gazdálkodási feltételek, amelyeket a szervezeti viszonyok és a közgazdasági szabályozók meghatároznak. Ezt azonban dialektikusan kell érteni. Az egész reform életbe lép, de mégis, a reform megvalósulásában *kétféle fokozatossággal* is kell számolni. Az egyik az, hogy a bevezetésre kerülő reform az alapelvekhez képest bizonyos szabályozó, fékező elemeket is beiktat, nehogy az átmenet viszonyai között baj, torzulás legyen, például nehogy infláció legyen, nehogy a munkásbérek lemaradjanak az összes többi értékmozgások mögött. Ez az egyik fajta fokozatosság. A másik: *a reform hatásai nem egyszerre jelentkeznek, hanem fokozatosan.* Úgy ítélhető, hogy az egész hátralévő ötéves tervidőszakban, tehát körülbelül hároméves átmeneti időszakra kell felkészülnünk, noha egy csapásra megtörténik az életbeléptetés. 1970-ig tehát a reform hatásainak fokozatos érvényesülésével, s a reform megvalósulásának is bizonyos belső fokozatosságával és újból való igazításaival kell számolnunk.

Egyidejűleg életbe lép az 1968. évi népgazdasági terv is. A harmadik ötéves terv harmadik évében, éppen a közepében leszünk egy olyan ötéves tervidőszaknak, amelyre nézve egy ötéves terv foglalta össze és tűzte ki az ország gazdaságpolitikáját, hiszen a terv nemcsak elképzelt és elgondolt számokat jelent, hanem tartalmazza a kitűzött célokat és az ahhoz rendelt eszközöket, kifejezi egy szocialista ország gazdaságpolitikai programját.

Az 1968. évi terv jellegében, módszerében, tartalmában egyaránt jellegzetesen eltér az előző évek, a régi mechanizmus éveinek tervétől, így az 1967. évi tervtől is. Jellegében, módszerében úgy, hogy nem a tervbontáson alapszik, hanem *már az új mechanizmus szabályozó rendszerére épül,* tehát kitűzi a népgazdasági célokat, megfogalmazza azokat a fő eszközöket és gazdaságpolitikai intézkedéseket, amelyeket a célok érdekében szükséges alkalmazni, de a konkrét gazdálkodást rábízva a vállalatokra, azoknak kell a maguk felelősségére, a maguk veszélyére kidolgozni vállalati, üzemi tervüket. Van változás azonban a tartalomban is. A tartalmi változások a következők: *a terv szerényebb növekedést irányoz elő, mint az 1967. évi.* Ugyanakkor előirányoz, beiktat célokat és eszközöket az irányban, hogy a népgazdaság aránytalanságai, feszültségei ne mélyüljenek tovább. Ez nagyon fontos dolog. Miért nem irányoz elő nagyobb növekedést, noha népgazdaságunk képes lenne erre, sőt, meg is van az a belső tendencia, hogy az ipari termelés jobban növekedjék, több munkást alkalmazzanak, több bért fizessenek ki stb.? Azért, mert *a növekedés csak akkor jó, ha ezzel együtt az aránytalanságok és feszültségek nem növekszenek.* Ha az adott struktúrában a növekedés mélyíti az ellentmondásokat, akkor fékezni kell a növekedést. Ezenkívül természetesen *mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy az aránytalanságok csökkenjenek.* Az 1968. évi tervnek ez a programja.

A gazdaságirányítási reform bevezetésével tehát olyan gazdaságpolitikát kezdünk megvalósítani, amely reálisan megítéli az ország népgazdaságának helyzetét és ebből következően ésszerű irányokat tűz ki, az éves tervben pedig a gazdaságpolitika alkalmazásával ezeket igyekszik érvényesíteni.

Az 1968. évi terv továbbá abban is különbözik a múlt évitől, hogy már szerepel benne a reform hatásainak beszámítása is, tehát bizonyos célokat úgy tűz ki, hogy azok már a régi szerint nem, az új mechanizmusban azonban elérhetők. Ezen túlmenően a terv az átmenet különféle hatásaival is számol. Végül: tartalmaz bizonyos tartalékokat is. Ezek a tartalékok szerények, de arra elegendőek, hogy a legszükségesebb biztonságot nyújtsák.

*A terv fő mutatói.* A Központi Bizottság 1967. november 23–24-i határozatában olvasható: a nemzeti jövedelem 5–6 százalékkal növekszik (ez annyi, mint az 1966. évi terv és kevesebb, mint az 1967. évi tényleges), az ipari termelés 6–7 százalékkal növekszik (alacsonyabb mint az 1967. évi terv, mert ez 8–8,5 százalék), a mezőgazdaság termelése 3–4 százalékkal növekszik (ez az 1966-os szintnek felel meg), a lakosság fogyasztása 5–6 százalékkal nő, az egy főre eső reáljövedelem 3–4 százalékkal, az egy keresőre jutó reálbér másfél-két százalék között növekszik. Új vonása a tervnek – s ez már az új mechanizmus jellegének felel meg –, hogy ilyen -tól-ig határszámosak az előirányzatok, mert a precíz előirányzatok eleve nem lehetnek jók. Ez már számtalanszor bebizonyosodott.

3. *Az árreform*

A reform bevezetése és az 1968. évi terv életbe léptetése mellett ugyancsak január 1-jén történik meg az árreform, ami egyaránt velejárója az új mechanizmusnak és a tervnek is, s mindkettőnek alapvető tényezője. *Kétféle árreform* történik egyszerre: *termelői és fogyasztói árreform.* Nézzük meg közelebbről előbb a termelői árreformot. Célja, hogy az értékhez közelebbi árak lépjenek életbe. Ezt egy csapásra nem lehet megvalósítani, mert felborítaná népgazdaságunk mai egyensúlyi viszonyait, mind bel-, mind pedig külkereskedelmi relációban. Ezért *az árreform* úgy fogható fel – ha nagyon sok cikkre kiterjed is, és elég lényegbevágó is, – mint *első közelítés* mind a termelési értékhez, mind a piaci értékítélethez. Hogy egy példával világítsuk meg: a mezőgazdasági árakat sokkal jobban fel kellene emelni, ahhoz is, hogy a termelési értéknek megfeleljenek, s ahhoz is, hogy a nemzetközi piaci értékítéleteknek, illetve általában a piaci értékítéletnek megfeleljenek. Hiszen közismert, hogy általában a tőkés országokban sokkal magasabb az élelmiszerek ára, mint nálunk. Nem ugorhatunk azonban egyszerre a megfelelő szintre, mert a fogyasztói élelmiszer árat nem növelhetjük, és az állami dotáció növelésének is határai vannak. Az iparcikkek között vannak bizonyos cikkek, amelyeknek árát sokszorosára kellene emelni, és vannak olyanok, amelyeket lényegesen kevésbé, vagy éppen csökkenteni kellene. *A termelői árreform tehát szem előtt tartja az értéket, a nemzetközi forgalmi viszonyokat, továbbá azokat az állami gazdaságpolitikai érdekeket, amelyek egyik vagy másik cikk forgalmához fűződnek, s így kompromisszumos árszintet hoz létre.* Ezeknek az árkompromisszumoknak a kialakításában döntő tényező a devizaszorzó. Mivel minden cikknek nemzetközi külkereskedelmi forgalma van, mindegyikből hozunk be, sokból viszünk ki, tehát döntően befolyásolja a belföldi forgalmat, hogy milyen forint-egyenérték alapján számoljuk a dollárt és a rubelt, a két világpiac nemzetközi valutáját.

Köztudott, hogy a dollárnak 60, a rubelnek 40 forint a külkereskedelmi devizaszorzója.

E kérdéssel kapcsolatban el kell oszlatni egy félreértést: A devizaszorzó nem valutaárfolyam, hanem egészen más. Két ország valutájának az árfolyama az összes termék arányát fejezi ki. A külkereskedelmi devizaszorzó pedig csak a külkereskedelemben részt vevő dolgokét, márpedig a lakbér, a villany ára, a vízdíj stb. nem vesz részt a nemzetközi kereskedelemben. Itt tehát óriási különbség van. Nem igaz az, hogy a dollár valutaárfolyama reálisan 60 forint, mint ahogy az sem igaz, hogy a rubelé 40. Ez csak egy viszonyszám, számítási szint a külkereskedelemben részt vevő javakra vonatkozólag. Hogy ez pontosabban érthető legyen, érdemes megjegyezni néhány más viszonyítást. Ha például a dollárt és a forintot viszonyítjuk, akkor a következő számok érvényesek: külkereskedelmi cserében az említett 60 forint, ami középarányos; a személyi jövedelmek arányai tekintetében már csak 45 forint egy dollár; a teljes fogyasztás értékére nézve pedig csak 20 forint egy dollár. Ha tehát a fogyasztást vesszük, azt, amit az emberek élelmiszerre, lakásra, újságra, iskolára, gyógyszerre költenek, akkor egy dollár már nem ér többet 20 forintnál. Az idegenforgalomban egyébként, ahol főleg fogyasztási javakról, szolgáltatásokról, plusz még néhány dologról van szó, egy dollár 30 forint.

A fogyasztói árreform még mérsékeltebb közelítés a javak értékéhez, piaci értékítéletéhez viszonyítva. Ha radikálisabban érvényesítenénk az érték követelményeit, akkor erősen meg kellene növelni az élelmiszerek és a szolgáltatások árát. A közlekedési díjakat például olyan szintre kellene emelni, mint amilyen szinten Ausztriában vannak, amikor meg kell gondolnia az állampolgárnak, hogy vesz-e egy villamos szakaszjegyet. Viszont nagy mértékben kellene csökkenteni a ruházati és a tartós fogyasztási cikkek árát, mert azok – termelési értékük szerint is és világpiaci értékítélet szerint is – magasabb szinten vannak. Nos, ezt sem lehet egy csapásra megvalósítani, sőt, még annyira sem, mint a termelői árreformban, mert *ha a termelői árreform minden következményét áthárítanánk a fogyasztókra, akkor rossz árstruktúra jönne létre, amely felborítaná a keresetek és az árak mai egyensúlyát. Ezért az árreform alapvető elve, hogy a termelői árreform következményei nem hárulnak át mindenestől a fogyasztói árakra.* Közbelép egy nagyon jelentékeny plusz állami dotáció, hogy sem a hús, sem a kenyér, sem a tej ára ne legyen olyan magas, mint ahogy az az értékviszonyok szerint indokolt lenne. Éppen ezért *az árreform összességében az életszínvonalra viszonylag igen kis hatással lesz.* Ha a teljes kiskereskedelmi forgalmat és az összes szolgáltatásokat egybe vetjük, akkor egy-két százalék közötti összárszint-emelkedésre lehet számítani. Ez azonban – érthetően és szükségszerűen – konkrétan nem így valósul meg, ahogy a globális összesítés mutatja. A célzott tendencia és a várható alakulás is olyan, hogy a nagyobb jövedelemkategóriákban nagyobb változások, nagyobb emelkedések lépnek fel, a kisebb, alacsonyabb jövedelemszint mellett pedig kisebb változások. Az általános hatásról szólva: mivel a terv egy-két százalékos összfogyasztói áremelkedéssel számol, a reáljövedelem- és a reálbér-emelésnek nagyobbnak kell lennie, hogy az életszínvonal-emelkedés a tervezett mértékben valósuljon meg. Éppen ezért a fogyasztói árreformon belül megkülönböztetések vannak. *A hatósági árakban némi csökkenés lesz a fogyasztói árreform során.* Hatósági árszabályozás alá esik az új mechanizmusban az összes fogyasztási cikkek és szolgáltatások 50 százaléka, azaz kereken a fele. Ezek árában némi csökkenés lesz tehát. *A szabad árakban* – ilyen lesz a javak 23 százaléka – *némi emelkedést kalkulálhatunk.* Ezt természetesen precízen előírni nem lehet. A javak fennmaradó 27 százalékának korlátozott

piaci ára lesz, tehát olyan, ahol vagy maximum-minimum, vagy más módon szabályozott határok lesznek, de e *határokon belül a kereslet-kínálat* alakítja ki az árakat. További alapvető vonása az árreformnak, hogy *a lakás, a közlekedés, egyéb alapvető szolgáltatások és alapvető élelmiszerek ára nem változik.*

Ha összevetjük mindazt, ami januártól kezdődően történik, elsősorban arra kell gondolnunk, hogy új árak lépnek életbe, ezzel izgalmak járnak, az árakban továbbra is több mozgás lesz, mint amennyihez hozzászoktunk, hiszen a javak 23 százalékának szabad ára, 27 százalékának korlátozottan szabad ára lesz. Sok vonatkozásban belép a verseny, hozzá kell szoknunk, hogy ugyanaz a cikk itt vagy amott más, egymástól eltérő áron lesz kapható. De ahhoz is hozzá kell szokni, hogy ahogy a kereseteknek a végzett munka szerinti differenciálódása is következménye lesz az új reformnak, úgy az árak változása és különféle rétegekre gyakorolt hatása eltérően fog jelentkezni. Ezért már most szembe kell nézni azzal a feltételezéssel, hogy a beállított szabályozók – hatásuk ismerete alapján – nem kívánnak-e bizonyos igazítást, hogy a tervben előirányzott életszínvonal-növekedés és egyéb tendenciák feltétlenül érvényesüljenek, hiszen ez a szocialista tervgazdaság lényege, s ebben az új mechanizmus sem tesz semmiféle engedményt.

## *II.*

*Mi a reform lényege és ez hogyan valósul meg?*

Eddig arra kérdésre kerestük a választ, hogy mi történik január 1-jén. A következő kérdés: mi a reform lényege, s ez hogyan valósul meg? A kérdést eddig is sokan felvetették, ezután még többen fogják felvetni, azzal együtt, hogy miért volt a reformra szükség. Menjünk sorjában. A reform szükségességét és időszerűségét hogyan kell megítélni? Röviden szólva: a reform elkerülhetetlenül és halaszthatatlanul szükséges, mégpedig azért, mert ha a régi mechanizmus szerint folytatnánk az ország gazdaságpolitikáját, akkor azzal kellene számolnunk, hogy a munka termelékenysége, a termékek minősége nem javulna kielégítő módon. 1967-ben nem javult a munka termelékenysége a tervezettnek megfelelően, s ha így folytatnánk, 1968-ban még kevésbé javulna. A műszaki haladás lassú. Az a műszaki haladás, ami a termékek minősége, a munka termelékenységének növelése szempontjából alapvető, nagyon lassan hatol be a termelés gyakorlatába. Érthetően, mert ha nem muszáj, egy gyár sem vállalja a kockázatot, hogy új technológiára térjen át. A kezdeményezés, az új keresése ösztönzésének korlátozottsága akkora, hogy alapjaiban nyomja rá bélyegét a kezdeményezések, újítások kibontakozására. Mindent összevetve: a gazdasági fejlődés lassúsága tovább tartana. Gazdasági fejlődés alatt értve a növekedést is, és a minőségi mutatók javulását is. 1967 példa arra, hogy a növekedés meg tud gyorsulni, csak olyan következményekkel járhat, amelyek nem kedvezőek. Ezek miatt nem folytatható tovább a régi mechanizmus. Azaz voltaképpen menne még néhány évig, de évről évre nehezebb következményei lennének, s mind nagyobb feladat lenne az átállás egy ösztönzőbb mechanizmusra.

Felvetődik sokakban a kérdés, hogy miért nem lehetett korábban megcsinálni az új mechanizmust. Több ok miatt nem lehetett volna. Ezek közé tartozik az, hogy más nagy feladatok álltak előttünk, továbbá az, hogy az átállást csak komoly előkészítő munka után lehetett napirendre tűzni. Az okok közt említhetjük még azt is, hogy nem árt, ha néhány más ország kezdeti tapasztalatát is ismerjük.

A második kérdéscsoport *a reform lényege, célja, jellege, alapvonásai.* Most, a bevezetés nyugtalanságában mindig készen kell lennünk az effajta kérdésekre adandó válasszal.

Összegezően ilyen fogalmazásokkal jellemezhetjük a reform lényegét:

- „A népgazdasági tervezés és a piac szerves egysége, szocialista tulajdonviszonyok alapján."
- „Két fókusza van az új mechanizmusnak: a gazdasági hatékonyság növelése, az életszínvonal megfelelő emelésével."
- „Jobb, hatékonyabb munka minden területen."
- „Vállalati nyereségre törekvés, de a szocialista morál és a szocialista vívmányok tiszteletben tartásával."
- „Nagyobb anyagi érdekeltség, nagyobb anyagi differenciálódás a személyi jövedelmekben – de a nyerészkedés és a munka nélküli jövedelem elvi korlátozása."

Az új mechanizmus fő vonása tehát *az értéktörvény érvényre juttatása,* az áru és pénzviszonyoknak megfelelő gazdasági mozgás, piaci viszonyok létrehozása, illetőleg kiszélesítése; népgazdasági terv, de nem tervutasítás, hanem gazdasági befolyásolás a piac útján, ennek megfelelően önálló vállalati terv, amely nem lebontása a népgazdasági tervnek, hanem a népgazdasági tervben meghatározott tendenciák, keretek és szabályozók között minden vállalat saját felelősségére és számlájára készített terv. A szövetkezeteknél a szövetkezeti tulajdon és a szövetkezeti önkormányzat, önigazgatás elismerése.

A reform alapelvei, alapvonásai közé tartozik továbbá: *a kereskedelem nagyobb szerepe. Tehát központi elosztások, készletezések helyett: kereskedelem, termelőeszközöknél is, még kiterjedtebb, és még versengőbb kereskedelem a fogyasztási cikkekben.* A verseny meghonosítása és kiszélesítése; végül: *az állami szervek gazdaságpolitikai és állami felelőssége* (nagyobb felelőssége) megváltozott módon. Nem bürokratikus tervbontás,

hanem gazdasági szabályozókkal és szervező munkával való gazdaságpolitikai operálás, a hatósági közhatalmi állami funkciónak is ilyen értelmű gyakorlása. Ezek azok az eszközök, amelyek az új mechanizmus rendszerében megváltoztatják az eddigi gazdaságpolitikai feltételeket.

*Milyen célok megvalósulását várjuk az új mechanizmustól?* Reálisan, objektív összefüggések alapján milyen hatása, eredménye várható a gazdaságirányítás új rendszerének? A hatékonyság növekedése, mert aki a szükségesnél, a gazdaságosnál több eszközt használ fel, az ráfizet; mert aki rossz portékát gyárt, az nem tudja eladni stb. *A műszaki haladás gyorsulását várjuk,* mert aki nem újítja meg termelését, az lemarad a versenyben, és becsukhatja a boltot. *Az önköltség csökkenését* várjuk, mert aki nem takarékoskodik a munkával, anyaggal, az elmarad, és nem tud érvényesülni, kisebb nyereséget ér el, kevesebb prémiumot kap az igazgató, kevesebb alapbéren felüli juttatást kap a dolgozó, végül elégedetlenség lép fel és küldöttségek mennek a minisztériumba, hogy az igazgatót csapják el. *Várjuk versenyképességünk növekedését a nemzetközi piacon,* mert ma nem elegendő a versenyképességünk még azokban a mezőgazdasági és élelmiszeripari cikkekben sem, amelyekkel olyannyira szoktunk dicsekedni. Továbbá: *a gazdaság olyan növekedését, amely az egyensúllyal együtt halad.* Ezt úgy szokták mondani, hogy dinamikus egyensúly. Láttuk ugyanis, hogy 1967-ben a növekedés megvolt, de vele együtt az aránytalanságok is növekszenek, sőt a gazdaság növekedésénél még nagyobb ütemben. Olyan növekedéssel számolunk tehát, amely nem az aránytalanságok növekedését, hanem az egyensúly dinamikus tartását jelenti.

*Mindezek eredményeként várhatjuk az életszínvonal rendszeres és megalapozott emelkedését.* Ez így is igaz, hogy ha nem hajtanánk végre a reformot, akkor életszínvonalunk rendszeres emelésére nem lennénk képesek a jövőben.

Összefoglalva: az említett célok olyanok, amelyekért érdemes az áttérés nehézségeit is vállalni. Világosan kell látnunk, hogy az elhatározott lépésekre azért kerül sor, mert felismertük fejlődésünk alapvető helyzetét, a további előrehaladás következményeit és a konzekvenciákat levontuk.

1968. január elsején ez a reform lép életbe úgy, hogy megvannak benne azok a biztosító eszközök is, amelyek az eltorzulás vagy elcsúszás ellen védelmet nyújtanak. Életbe lépnek tehát az új ösztönzők és hajtóerők, de azok a fékek is, amelyek szükség esetén megakadályozzák a népgazdasági tervtől való lényeges eltérést.

## *III.*

*A reform várható hatásai és feladataink*

A továbbiakban felelnünk kell arra a kérdésre is, hogy milyen hatásokra kell számítanunk a reform bevezetése után?

Az első hatások már érezhetők. Ezek vállalati gazdasági fronton a következők: *nagyfokú aktivitás, kezdeményezőkészség a vállalatoknál, ideértve a szövetkezeteket is;* mindenütt kalkulálnak, piacot kutatnak, kooperációkat „gründolnak" tartalékokat tárnak fel, piaci programokat csinálnak, egyszóval *felpezsdült a vállalati vezetés.* Különösen jól érzékelhető ez a termelőszövetkezetekben, ahol már egy ideje érvényesül az új gazdaságirányítás több eleme: megszűnt a kötelező tervutasítás, a szövetkezeti vezetők nagyobb önállósággal és több felelősséggel irányítják a közös gazdaságot. Mindennek jól látszik kedvező gazdasági, morális, társadalmi haszna a szövetkezetekben és egész népgazdaságunkban. A nagyobb és növekvő önállóság révén számos – korábban gyenge – közös gazdaság kezd megerősödni; régebben a falvakból elvándorolt emberek (fiatalok) visszatérnek a szövetkezetekbe, és a társadalmi köztudatban erősödik a szövetkezeti gazdálkodás tekintélye, megbecsülése. A továbbiakban arra számolhatunk, hogy ezek a jelenségek erősödnek.

De már *bizonyos ellenhatások is* megfigyelhetők: túlzott tartalékolásokra való törekvés, harc a kedvezőbb feltételekért, a kisebb adótételért, s több hitelért, a több behozatali kedvezményért stb., és megfigyelhetők versenykorlátozó törekvések is. Létrejöttek a termelőeszközök kereskedelmi vállalatai is. Ezeknél vagy az történik, hogy a termelő vállalat szabályozza: az ő érdekeit képviselje, vagy ha ezt nem tudja elérni, akkor pedig a termelő vállalatok kartellbe lépnek, hogy megszorítsák a kereskedelmi vállalatot.

A következő hatás: *a lakosság reagálása az árváltozásokra,* az életszínvonalat érintő jelenségekre és egyáltalán az egész új mechanizmusra. Érthető *az újtól való félelem,* a szorongás is, és az, hogy bizonyos következtetések alapján bizonytalanság, aggodalom jelentkezik meglehetősen széles körben. A munkások körében külön jelentkezik az a félelem, hogy a túlzott nyereségre való törekvés a vállalati vezetésben, a Munka Törvénykönyvének megváltoztatása, bizonyos értelemben a bérmozgás lehetősége nem jár-e bizonyos területeken veszélyes következményekkel számára. Látnunk kell továbbá, hogy a hatások és a reagálások különböző területeken, rétegek, helyek, ágazatok szerint eltérőek lesznek, egyik helyen erősebbek, másik helyen kevésbé erősek lesznek. A különféle reagálásokra azt felelhetjük, hogy a reform célja azoknak az ösztönzőknek a beléptetése, amelyek révén jobb, hatékonyabb munka uralkodik el népgazdaságunkban, gyorsabb lehet a növekedés és csökkennek az aránytalanságok. Márpedig ez az alapja az életszínvonal rendszeres, termelésen alapuló emelke-

désének. Ha nem csinálnánk meg a reformot, akkor sem a növekedés, sem az aránytalanságok csökkenése reálisan nem várható, s ez visszahatna az életszínvonalra, mert állandóan csökkenne az életszínvonal emelésének bázisa. Ezért tehát az említett kockázatok és feszültségek ellenére is a reform mellett kell állnunk, mert ezt diktálja az össznépgazdasági érdek és külön-külön minden lakos, együtt az egész lakosság alapvető érdeke is.

Milyen típusú feszültségekre, érdekütközésekre kell felkészülnünk, s kell megtalálnunk az ellenszereket? A lényeg *az általános, népgazdasági és részérdekek összeütközése.* Az általános népgazdasági érdeket kifejezi a terv, be van építve az új mechanizmus rendszerébe. A részérdekek pedig – akár egy vállalat, akár egy ágazat, akár egy dolgozó, igazgató részéről – mint ezzel szembe forduló érdekek jelentkeznek. Lehetségesek ilyenek az állami szervek között, legalábbis a termelők és a kereskedők között, az iparágak között – iparágnak véve a mezőgazdaságot, meg a bányászatot és a könnyűipart is – állami szervek és vállalatok között. Az állami szervek, minisztériumok, az ágazati felelősség és a népgazdasági terv alapján, az új mechanizmus szabályainak megfelelően arra törekszenek, hogy megszorítsák a vállalatot, hogy az nyereséges legyen, de úgy, hogy kevés anyaggal, munkaerővel gazdálkodjék, minél kevesebb import anyagot hozzon be; a vállalat viszont arra törekszik, hogy enyhítse saját érvényesülésének feltételeit, többet hozhasson be, kevesebbet fölözzenek le róla, több állami dotációt kapjon stb. Hasonló *érdekellentétek merülhetnek fel a gazdasági szervek és a fogyasztók között.* Az eladó vállalat érdeke – akár termelő, akár termeltető – hogy jobb árat kapjon, a fogyasztó érdeke pedig az, hogy ne kelljen magasabb árat fizetnie. Felettük lebeg a népgazdasági szabályozás, amely ez érdekeket is befolyásolja, de adott esetben a szabályozásokat kimanőverezik, és előfordulhat mégis valami olyan áremelkedés, vagy olyan piaci eset, amivel szemben fel kell lépni. Érdemes megjegyezni: olyan hatása is lesz az új mechanizmusnak, hogy eddig lényegében kettős érdekeltség volt szocialista népgazdaságunkban, az állam és a lakos érdeke, most pedig *hármas érdekeltség* lesz, *a népgazdaság, a vállalat, és a fogyasztó érdekeltsége.* A vállalati érdeket ugyanis nem lehet minden további nélkül állami képviseletnek tekinteni. Minden vállalatnak önállóan kell gazdálkodnia azok között a versenyszabályok között, amelyeket a mechanizmus tartalmaz. Így kell nyereségre törekednie, hiszen ez a vezetők és a dolgozók érdeke is. Másik oldalon viszont vele szemben áll a fogyasztó és a minisztérium, vagy az az ágazati felelős, akinek kötelessége őrködni a népgazdaság egyensúlya, arányai felett. Hozzá kell tehát szoknunk ehhez a hármas érdekeltséghez.

*Mindezekkel számolva, milyen feladatok állnak előttünk a reform bevezetésének időszakában?*

Az egész folyamatot természetesen a párt irányítja; az irányító szerep és a fő felelősség a pártszervekre, párttestületekre és szervezeteire, a párttagokra hárul. A párt azonban ezt a feladatát is – általános természetének megfelelően – úgy oldja meg, ahogy más feladatait is, tehát *a szövetségi politika alapján, népfrontos alapon, munkamegosztásban és együttműködésben mindenféle párton kívüli faktorokkal.* Mindenekelőtt *új típusú munkamegosztás alakul ki az állami és gazdasági szervekkel.* Korábban a pártirányítás úgy hozzátapadt a tervbontással dolgozó állami irányító szervekhez, hogy azt csaknem a gazdasági élet közvetlen pártirányításának, dirigálásának lehetett felfogni. Ez a pártnak sem áll érdekében, de az egész társadalomnak sem, mert akkor miért felelős az igazgató, ha a felelősséget mindig áthárithatja mondjuk a párttitkárra? Most olyan helyzet alakul ki, hogy a párt a mag felső szintű irányító, ellenőrző funkcióját igyekszik maximálisan betölteni – a mechanizmus efelé vezet – s az állami, gazdasági szervnek a maga önálló és meghatározott önállóságú felelősségével kell dolgoznia. Ez azt is jelenti, hogy *az állami és gazdasági szervek önállósága és felelőssége növekszik, a szakszervezeteknek pedig különleges helyzetük bontakozik ki.* A szakszervezet egyszer tömegszervezet, amely a párt politikájának a dolgozók széles körében való érvényesítését is fő feladatának tartja. Ám a szakszervezet ugyanakkor a dolgozók érdekképviselete is, amelynek tehát szembe kell szállnia adott esetben a vállalat igazgatójával és a munkásérdekeket kell képviselnie. Ez nem könnyű, eddig ez nem így volt, illetőleg a szakszervezetek egyszer-egyszer, nagyon halványan töltötték be ezt a szerepüket.

Egészben véve a párt fő szerepével, fő felelősségével párhuzamosan növekszik az állami, gazdasági szervek, a szakszervezetek felelőssége és szerepe, a társadalmi szervezetek, mozgalmak – köztük a népfrontmozgalom – felelőssége is.

Vizsgáljuk meg röviden, milyen a feladatok jellege, iránya, amelyekre fel kell készülnünk most már mint népfrontnak.

Most, az induláskor az ország politikai testületeiben, a párt, az állami gazdasági élet vezető szerveiben egység kovácsolódott ki a reform mellett. *Arra kell törekednünk, hogy ezt az egységet megtartsuk.* Ez az egyik feladat. A másik: nagyrészt kiszámíthatóak a hatások, legalábbis a hatások iránya, de csak nagyrészt, egészen pontosan nem. Ezért *rendszeres információt kell szerezni a helyzetről, a reagálásokról, hogy tudjuk mihez tartani magunkat, hogy tudjuk mi ellen és mi mellett kell dolgoznunk.* Ezenkívül: *a kezdeti lendületet, ami a gazdasági szerveknél tapasztalható, erősíteni kell,* ugyanakkor fel kell oldani a visszatartó erőket, mert megeshet, hogy ma pezseg az élet a vállalatoknál, de ha majd a gyakorlatban találkoznak mondjuk azzal, hogy bejön a gép, amit kértek, amit terveztek behozni, de így meg úgy meg van adóztatva, vagy lefölözéssel találják szembe

magukat, vagy szorítással, ami már egyenesen a lefojtás határát súrolja, akkor lehetséges, hogy ez a pezsgés gyengül, s közbe kell lépnünk, hogy a visszatartó erőket feloldjuk. *A szükséges kiigazításokat kellő módon és időben kell megtenni,* nem elsietve, mert akkor esetleg nagyon könnyűvé tesszük a vállalatok dolgát egyes kérdésekben, de nem is elkésve, mert akkor kudarcot vallhatunk.

Fontos feladat *a közvélemény helyeslésének kivívása,* illetőleg az, hogy mindent elkövessünk aggodalmaik, félelmeik leküzdéséért. Kellő komolysággal kell tudni interpretálni a jelenségeket, amikor már a reform hatásaként ténylegesen jelentkeznek. *A visszaélésekkel, torzításokkal élesen, következetesen szembe kell szállni,* törvényes adminisztratív, büntető rendőri eszközökkel is, továbbá *a társadalmi közvélemény erejével.* A gazdaságirányítás új rendszere felszínre hoz visszaéléseket is, ezekkel szembe kell szállni állami adminisztratív eszközökkel is, társadalmi morális eszközökkel is.

Ezek előrebocsátása után a népfront-mozgalomra háruló feladatokat nagyon röviden, néhány mondatban a következőkben foglalhatjuk össze: Abból kell kiindulnunk, hogy ezt a nagy nemzeti vállalkozást a párt irányítja. Magától értetődő tehát, hogy *tevékenységünk egyik része, zöme a párt és az állami szervek támogatása a reform bevezetésével kapcsolatos mindenfajta teendőnkben.* Ezen túlmenően a népfrontnak saját szerepe, önálló, népfrontos funkciója is lehet és van, mégpedig az, hogy sajátos mozgalmi eszközeivel beleszóljon azokba a társadalmi folyamatokba, amelyek a reformmal kapcsolatban kialakulnak. Munkánkat működési területünkön, sajátos és fő területünkön kell végeznünk, a falvakban, a városi lakóterületen és az értelmiség körében.

# A népgazdasági és a helyi érdekek az új mechanizmusban*

Az új mechanizmusnak az a lényege, hogy hatékonyabb munkára ösztönözzön. Ezt pedig kétirányú hatással szolgálja: kedvez a jobb, eredményesebb munkának és kedvezőtlen hatással sújtja a rosszabb, kisebb eredményű vagy éppen eredménytelen munkát. Ilyen értelemben szigorúbb, élesebb feltételek között kell megtanulnunk gazdálkodni. A vállalatoknak kevesebb ráfordítással kell tudni nagyobb teljesítményt nyújtani: jobb termékeket, gyorsabb és kielégítőbb szolgáltatásokat; az egyes dolgozóknak pedig külön-külön kezdeményezőbb és odaadóbb munkát kell végezni, hogy a vállalat egész teljesítménye jobb legyen. Mert ha nem ezt teszik, akkor csökken a vállalati nyereség, s ez kihat az egyes dolgozó személyi jövedelmére is.

Az életbe lépő új mechanizmus tehát azt jelenti, hogy a vállalatok is, az egyes dolgozók is felelősebbé válnak, s felelősségük többé-kevésbé közvetlen anyagi érdekeltségükben nyilvánul meg. Ez az az ösztönző, ami a jobb, hatékonyabb munkát fogja serkenteni. Hogy ezek a feltételek a vállalatok számára is, az egyes dolgozók számára is élesebb helyzetet idéznek elő, azzal természetesen számolni kell. De hiszen éppen ezt akartuk! Csak ezen a módon szüntethetők meg a régi mechanizmusban felpanaszolt jelenségek és csak így érhető el népgazdaságunk erőteljesebb fejlődése, a meglevő aránytalanságok leküzdése, pozíciónk javulása a nemzetközi versenyben. Ha nem lépnénk erre az útra, akkor fejlődésünk meglevő gátjai előtt torpannánk meg és végeredményben az életszínvonal rendszeres emelésének az alapjait adnánk fel.

Mindezek alapján érthető meg, hogy a reform sikeres megvalósítása *egész népgazdaságunk érdeke, szocialista fejlődésünk halaszthatatlan követelménye, következésképpen nemzeti előrehaladásunk ügye.*

Azok a gazdálkodási feltételek – az új mechanizmus –, amelyek újévkor életbe lépnek, ezt az általános népgazdasági érdeket szolgálják. Mégpedig nem úgy, hogy a részérdekeket, helyi érdekeket semmibe vennék, hanem úgy, hogy ezeket az egész népgazdasági érdekeknek megfelelő feltételek közé szorítják. Legalábbis jobban, mint eddig, bár még mindig kevésbé, mint az értéktörvény szigorúbb érvényesítése megkívánná. Ez az új helyzet már eddig is kétirányú hatást váltott ki a vállalatok és egyéb gazdálkodó szervek körében, s mindkét fajta hatással a reform bevezetése után is számolnunk kell.

Egyik az, hogy igyekeznek a gazdálkodási feltételeken lazítani, mert szubjektíve úgy érzik, hogy bekövetkező nagyobb gazdálkodási önállóságuk túlságosan szoros feltételek között valósulhat meg. És ebben közösek az állami és a szövetkezeti, ipari, mezőgazdasági és kereskedelmi vállalatok, sőt lényegében ugyanebben a cipőben járnak a helyi tanácsok és vállalataik is. Ez a magatartás az általuk képviselt részérdekek szempontjából teljesen érthető, viszont az új mechanizmus lényege, hogy hatékonyabb munkára ösztönözzön. Ezért az előrehaladásnak csak az az útja járható, hogy a szorosabb feltételeknek megfelelően eredményesebb legyen a gazdálkodás. Az lehetséges, hogy egyik-másik ponton majd igazítani kell a feltételeken, de ez csak kisebb változtatásokat eredményezhet, mert egészében véve nem lehet eltérni a reform jól megfontolt céljától.

Máris érvényesül azonban a célzott kedvező hatás. A vállalatok és helyi gazdálkodó szervek körében nagyarányú kezdeményezőkészség, vállalkozókedv nyilvánul meg. Állami és szövetkezeti vállalatok éppen úgy, mint a helyi tanácsok sokoldalúan kalkulálnak, kooperációkat szerveznek, igyekeznek tartalékaikat feltárni. Ez jó dolog és indokoltan remélhető, hogy ez a lendület tartós lesz, állandó jellegévé válik gazdasági életünknek, ha olykor kisebb-nagyobb megtorpanás nem is kerülhető el.

*De hogyan teremthető meg a szükséges összhang a népgazdasági és helyi érdekek között?* Többféleképpen, de sokban eltérően, mint a régi mechanizmusban.

Mindenesetre szűkül a központi elosztás köre, bár nagymértékben nem zsugorodik össze. Ez azt jelenti, hogy a vállalatok is, a helyi tanácsok is több forrás fölött fognak rendelkezni úgy is, hogy megnyissák és kiaknázzák őket, úgy is, hogy felhasználják. Ez a kör azonban – legalábbis most az indulásnál – nem nagyon tágas, és éppen itt van az első érdekütközés. A vállalatok és a tanácsok – a maguk oldaláról nézve indokoltan – több forrást, kötetlenebb felhasználási lehetőséget és egyáltalán tágasabb gazdálkodási feltételeket kívánnak. Általános népgazdasági érdekből viszont tartani kell a szorosabb feltételeket, mert éppen ez a gazdaságosság és hatékonyság növelésének a legfőbb eszköze. És ebben csak akkor lehet engedni, ha elindulnak azok a gazdasági folyamatok, amelyeket a reform célzott, s a gyakorlatban derül ki, hogy itt vagy ott túlzottan szorító a helyzet, s a tapasztalatok alapján több központi beavatkozásra vagy több helyi – vállalati-tanácsi – önállóságra van szükség.

A másik fő esete a központi és helyi érdekek egyeztetésének, amikor szépen bontakozik ki a helyi kezdeményezés, de hogy az sikerrel járjon, ahhoz általános népgazdasági feltételek szükségesek. Egyik jó példája ennek

* A Csongrád Megyei Hírlap 1967. december 31-i számában megjelent cikk eredeti szövege. EFB 2959.

a mezőgazdasági termelőszövetkezetek sokféle fejlesztési törekvése. Mivel többet és gazdaságosabban kell termelniök, hogy az új mechanizmus feltételei között boldoguljanak, terveznek is sokféle újítást. Egészében véve szinte ugrásszerű termelésnövelést akarnak elérni. Ehhez azonban újabb gépek és vegyi anyagok szükségesek. A termelőszövetkezetekben ezek hatékony felhasználásának minden feltételét igyekeznek megteremteni, de mi lesz, ha nem lesz elegendő használható gép és műtrágya, vegyszeres gyomirtószer és növényvédelmi anyag? Ezért izgulnak most mezőgazdasági nagyüzemeink.

Vagy a másik példa az ipar köréből. Vidéki iparunk nagy része vagy országos nagyvállalat helyi gyáregysége, vagy olyan önálló vállalat, amely országos egyesülés vagy tröszt keretébe tartozik. A helyi egységek törik magukat, hogy helyi, országos és exportszükségleteknek megfelelő gyártmányokat állítsanak elő. Ehhez a maguk körében minden feltételt igyekeznek megteremteni. De ez nem elég, igyekezetük sikeréhez központi feltételekre is szükség van. Mert az a kérdés, hogy ezek meglesznek-e. Körültekintő mérlegelés és központi elhatározás is szükséges ahhoz, hogy ezek a feltételek is megvalósulhassanak.

A harmadik fő esete az országos és helyi érdekek egyeztetésének az, amikor olyan sürgető helyi szükséglet áll fenn, amit helyi forrásokkal nem lehet kielégíteni. Ilyen helyzet főleg két területen fordul elő.

Egyik, a gyenge, mostoha adottságok között gazdálkodó termelőszövetkezetek esete. Ezekre nézve elismert elv, hogy állami dotációval kell önálló gazdálkodásukat elősegíteni. Ez vitán felül helyes és erre az országos elhatározások megvannak. A kérdés az, hogy a központi elhatározásnak megfelelő állami dotációt hova és milyen formában adják. Ezzel kapcsolatban a nagyobb felelősség a központi elosztás oldalán jelentkezik, míg a helyi szervekre a felhasználás hatékonyságának a felelőssége hárul.

A másik fő terület a szociális, kulturális és egészségügyi szükségletek kielégítése. Sok olyan „fehér folt" van még az országban, ahol az ilyen igények kielégítése vitathatatlan általános érdek, viszont a helyi források elégtelenek a szükségletek minimális kielégítéséhez is. Ilyen esetben elkerülhetetlenül központi forrásokra van szükség. Ezek megyei elosztásának felelőssége továbbra is a központi szervekre hárul, viszont a helyi felhalmozás a megyei szervek felelősségét terheli.

Mindebből az a tanulság, hogy a helyi – tanácsi és vállalati – önállóság növekedése nem csökkenti az országos központi felelősséget, csak érvényesítési módszereit változtatja: adminisztratív módszerek helyett gazdaságpolitikai és politikai eszközökkel kell operálniok. A helyi, önállóbban gazdálkodó szerveknek viszont a gazdálkodási lehetősége és a felelőssége is növekszik. Döntően maguknak kell gondoskodniok feladataik megoldásáról, ehhez viszont központi segítségre is számíthatnak, de csökkenő mértékben. A társadalmilag szükséges munkamegosztás és a helyes arányok kialakítása a gyakorlat kérdése. De ezt a gyakorlatot újévtől kezdve el kell kezdeni kialakítani.

Az általános népgazdasági és a helyi – vállalati érdekek ütközésének és egyeztetésének még nagyon sok más változata van. A lényeg azonban az, hogy ezekkel reálisan szembe kell néznünk és a megoldást mind a központi, mind a helyi szervek oldaláról fáradhatatlanul keresnünk kell. Az új mechanizmus azonban mindebben döntő változást hoz. Az ütköző és összeegyeztetendő érdekek is jobban megnyilvánulnak, és reális összeegyeztetésük is sikeresebben megvalósulhat. Ezért szükséges és érdemes vállalni az új, nehezebb, de több eredményt ígérő feladatokat. Ez egész szocialista építésünk és a helyi fejlesztés szempontjából egyaránt új lehetőségeket és új fejlődési perspektívákat teremt.

# A reform küszöbén*

A gazdaságirányítás reformja hároméves előkészületei során a közvélemény széles körében ismertté és elismertté vált a reform célja, s ami ezzel egyértelmű, szükségessége és időszerűsége is. Az is köztudott, hogy e célok elérésének eszköze az új mechanizmus, azért léptetünk életbe újévkor új gazdálkodási feltételeket, hogy közelebb jussunk céljainkhoz. Most, amikor a bevezetés küszöbéhez érkeztünk, már nem is kell ezt hosszasabban magyarázni, de felidézni és utalni rá szükséges, mert csak ezen az alapon foghatók fel helyesen a bevezetés konkrét lépései is, ebből kiindulva oldhatók meg a bevezetés során felmerülő kérdések.

A reform célja, egyszerűen szólva az, hogy többet és jobban termeljünk, hogy ezáltal bővítsük az életszínvonal rendszeres emelésének a forrásait, s ily módon jobban kiaknázzuk a szocialista tulajdonviszonyokban és a szocialista tervgazdaságban rejlő lehetőségeket. E cél elérésének eszköze az új mechanizmus: az értéktörvény fokozott érvényre juttatása, a vállalatok önállóságának és érdekeltségének megvalósítása, az egyes dolgozók anyagi ösztönzésének fokozása, röviden a népgazdasági terv és a piac szerves egysége a szocialista tulajdonviszonyok alapján. Az új mechanizmus fókuszában tehát két alapvető tényező áll: a gazdasági hatékonyság és az életszínvonal emelése. Ha pedig egyetlen magvát keressük a reformnak, az nem más, mint *a jobb, hatékonyabb munka.* Az a konkrét rendszer, ami újévkor életbe lép: a közgazdasági szabályozók, a jogszabályok és a szervezeti intézkedések, mind ezt a célt szolgálják.

Az új mechanizmusnak tehát az a lényege, hogy hatékonyabb munkára ösztönözzön. Ezt pedig kétirányú hatással szolgálja: kedvez a jobb, eredményesebb munkának és kedvezőtlen hatással sújtja a rosszabb, kisebb eredményű vagy éppen eredménytelen munkát. Ilyen értelemben szigorúbb, élesebb feltételek között kell megtanulnunk gazdálkodni. A vállalatoknak kevesebb ráfordítással kell tudni nagyobb teljesítményt nyújtani: jobb termékeket, gyorsabb és kielégítőbb szolgáltatásokat, az egyes dolgozóknak pedig külön-külön kezdeményezőbb és odaadóbb munkát kell végezniök, hogy a vállalat egész teljesítménye jobb legyen. Mert ha nem ezt teszik, akkor csökken a vállalati nyereség, s ez kihat az egyes dolgozó személyi jövedelmére is.

Hogy az új rendszer ezt a hatását kifejthesse, ahhoz elengedhetetlenül szükséges volt az *önálló vállalati felelősség és érdekeltség* beiktatása a szocialista tervgazdaság mechanizmusába. A régi mechanizmus túlságos központosítása mellett ugyanis lényegében két frontja volt a gazdasági életnek. Egyik az állam, a másik a lakosság, úgy is mint dolgozók, úgy is mint fogyasztók összessége. És ebben a helyzetben szükségszerű volt, hogy ha valami hiánycikk lett, akkor az Országos Tervhivatalt tettük felelőssé, s ha valami szolgáltatás nem működött jól, akkor a Belkereskedelmi Minisztériumot vagy a tanácsokat bíráltuk. A régi mechanizmus rendszerében nem is alaptalanul. Ez azonban tarthatatlan. A szükségletek kielégítése és az ehhez szükséges munka nem szervezhető meg annyira centralizáltan, mintha az egész népgazdaság egyetlen vállalat lenne. A változó szükségletek követése és az eszközök hatékony felhasználása reálisan csak vállalati szinten szervezhető meg eredményesen. Ezért tesszük most önálló gazdálkodó szervekké a vállalatokat, mégpedig a népgazdasági terv keretei között, nem pedig úgy, mint a kapitalizmusban, ráhagyva a piac kereslet–kínálat törvényeire, illetőleg a piaci monopóliumok nyereség hajtotta önkényére.

Az új mechanizmusban tehát hármas front alakul ki a gazdasági életben. A szocialista állam – mint a közhatalom képviselője és a döntő termelőeszközök tulajdonosa – meghatározza a gazdasági tevékenység szervezeti kereteit, a gazdálkodás közgazdasági szabályozóit és jogszabályait, s a népgazdasági tervek kitűzésével és végrehajtásával operatív gazdaságpolitikát valósít meg, a vállalatok a meghatározott mechanizmus és az állami gazdaságpolitikai feltételei között gazdálkodnak, az egyes állampolgárok pedig az előbbiekben meghatározott feltételek között dolgoznak a maguk hivatása szerint, s együttesen mint fogyasztók elégítik ki a szükségleteiket. A helyzet ilyen alakulása nevezetes következményekkel jár.

A régi mechanizmusban kényelmesebb volt a helyzet. A kormány a Tervhivatal és a minisztériumok – egyszóval az állam – minden vállalatnak tervet adott, s a vállalati felelősség elmosódása mellett mindenki dolgozott úgy, ahogy, közvetlen és éles érdekeltsége nem volt a munkájában. És ha egy-egy vállalat nehéz helyzetbe került s veszélyben forgott dolgozói foglalkoztatása és bére, akkor a közös forrásokból segített az állam. A fogyasztó pedig minden áruhiány vagy szolgáltatási kifogás esetében a központi szerveket okolhatta. A kialakuló hármas front esetében viszont az eszközök felhasználásáért is, a szükségletek kielégítéséért is az illető vállala-

* Élet és Irodalom, 1967. december 23.

tok válnak felelőssé és fordítva érdekeltekké, hiszen gazdálkodásukon és dolgozóik munkáján múlik az is, hogy a társadalmi szükségletet hogyan elégítik ki s az is, hogy dolgozóik milyen személyi jövedelemhez jutnak.

Az életbe lépő új mechanizmus tehát azt jelenti, hogy a vállalatok is, az egyes dolgozók is felelősebbé válnak, s felelősségük többé-kevésbé közvetlen anyagi érdekeltségükben nyilvánul meg. Ez az az ösztönző, ami a jobb, hatékonyabb munkát fogja serkenteni. Hogy ezek a feltételek a vállalatok számára is, az egyes dolgozók számára is élesebb helyzetet idéznek elő, azzal természetesen számolni kell. De hiszen éppen ezt akartuk! Csak ezen a módon szüntethetők meg a régi mechanizmusban felpanaszolt jelenségek és csak így érhető el népgazdaságunk erőteljesebb fejlődése, a meglévő aránytalanságok leküzdése, pozíciónk javulása a nemzetközi versenyben. Ha nem lépnénk erre az útra, akkor fejlődésünk meglévő gátjai előtt torpannának meg és végeredményben az életszínvonal rendszeres emelésének az alapjait adnánk fel.

Mindezek alapján érthető meg, hogy a reform sikeres megvalósítása egész népgazdaságunk érdeke, szocialista fejlődésünk halaszthatatlan követelménye, következésképpen nemzeti előrehaladásunk ügye. Éppen ezért minden erőt koncentrálnunk kell a siker érdekében, s minden olyan hatással szembe kell szállnunk, ami a reform megvalósítását akadályozza.

*A közvetlen harci feladat az,* hogy az új mechanizmus konkrét rendszerében meghatározott gazdálkodási feltételeket elfogadjuk és elfogadtassuk. Hol van ellenhatás ezekkel szemben? Mindenekelőtt a vállalatoknál. Túlságosan szigorúaknak tartják magukra nézve az új gazdálkodási feltételeket, s mindent elkövetnek azért, hogy lazítsanak rajta. És van visszahatás a vállalatok dolgozói körében is, akik minél nagyobb személyi jövedelmüket biztosabbá igyekeznek tenni, illetőleg az eredményességtől függő részesedés kulcsát kifogásolják a vállalati vezetőknél. Mindkét ellenhatás teljesen érthető, csak éppen nem fogadható el. A vállalatok új gazdálkodási feltételei még korántsem olyan szigorúak, mint amilyeneket a piac értékítélete megszabna. Az életbe lépő új feltételek sokat enyhítenek ezen, éppen azért, hogy az új mechanizmus bevezetése minél kisebb zökkenővel járjon. A vállalati dolgozók esetében szintén nagyon mérsékelt a szigorítás, ugyanakkor jelentékenyen kiterjed a jobb munka nagyobb elismerése. Itt is az átmenet körültekintő rendszabályairól van szó.

Érvényesül azonban a reform fellendítő hatása is. A vállalati tevékenységben nagyfokú aktivitás, kezdeményezőkészség bontakozik ki. Állami és szövetkezeti vállalatok sokoldalúan kalkulálnak, piacokat kutatnak, kooperációkat szerveznek és igyekeznek tartalékaikat feltárni. Ez jó dolog, s azt mutatja, hogy a szorosabb új gazdasági feltételek alapjában véve helyesen hatnak, a jobb gazdálkodásra késztetik a vállalatokat.

Mindaz, amit a reform bevezetésével megteszünk, feltétlenül és minimálisan szükséges ahhoz, hogy a reform fellendítő hatása kibontakozhassék. Ez pedig olyan népgazdasági érdek, közvetve mindenki érdeke, hogy megvalósításáért nemzeti összefogásra van szükség. A közös nagy célok érdekében kell szembeszállni a részérdekek szubjektív képviseletével s az általánosabb objektív követelményeket kell szembeállítanunk ezekkel. A feltételek megvannak hozzá, hogy a reform bevezetését sikerrel megvalósítsuk, s ahhoz is, hogy kedvezőtlen hatásait, illetőleg veszélyeit a legkisebbre csökkentsük. Ez döntően gazdaságpolitikai akció, amit azonban általános politikai indokok is kellően alátámasztanak.

A reform megvalósulása nyomán azonban fel kell ismernünk *egy hosszabb távú társadalmi-politikai feladatot is.* Közvéleményünkben ez már napirendre is került, s az erre vonatkozó eltérő nézetek *Veres Péter* cikkében, *Bognár József* hozzászólásában és *Rényi Péter* mindkettőjükkel vitázó cikkében jutottak kifejezésre a Népszabadság hasábjain. És tapasztalhatjuk, hogy ezek az aggodalmak és remények széles körben jelentkeznek. Miről van tulajdonképpen szó?

Arról, hogy vajon a reform nagyobb egyéni és vállalati kezdeményezésre ösztönző hatásai nem vezetnek-e élesebb érdekharcokra, a „kollektivista gondolkozás" lazulására, az önzés és anyagiasság elhatalmasodására? *Veres Péternek* igaza van abban, hogy „a szocialista társadalomhoz kollektivista közgondolkozás, közérzület és közmagatartás kell." *Rényi Péternek* pedig abban kell igazat adni, hogy „nem bízhatjuk az új társadalom szellemi életét, az új közgondolkodás sorsát egyes-egyedül a gazdasági automatizmusokra", bár elismeri, hogy „az egyéni és a közérdek közelítése az új mechanizmusban bizonyára nagy pluszt jelent majd a szocialista tudat fejlesztésében."

A kérdés ilyen felvetéséből is kiderül, hogy bonyolult és nagy problémáról van szó, s ennek megfelelően sokoldalú, hosszan tartó és nagy a feladat is, amivel szembe kell néznünk. Éppen ezért nagyon körültekintően kell kezelnünk a problémát is, a megoldásra irányuló feladatokat is.

*Először is* ne tévesszük szem elől, hogy ez a kérdés nem most, a gazdasági reform során merül fel. Emlékezzünk vissza, hogy milyen élénk és széles körű vita zajlott le 1962-ben az Új Írás hasábjain az életszínvonal emelkedése és az ezzel összefüggő kulturális, morális, illetőleg politikai kérdések körül. Majd 1965-ben az Élet és Irodalomban volt hosszú vita a munkáról, aminek megfogalmazásában is ugyanaz volt a témája, mint amiről most beszélünk. Az 1965. évi népgazdasági terv során már egyértelmű volt a követelmény: „a népgazdaság minden területén a munka hatékonyságának a növelése az elsőrendű feladat." És már akkor kezdtünk bevezetni

egyes gazdasági ösztönzőket, s akkor is arról vitatkoztunk főképpen, hogy a jobb munkának milyen gazdasági és társadalmi feltételei vannak. S akkor ilyen következtetésre jutottunk: „A gazdaságirányítás rendszerének a javításáig is, azután is elvi politikai elhatározások és ez alapon kifejtett párt- és állami szervezőtevékenység mellett nélkülözhetetlen és pótolhatatlan a társadalmi tevékenység." *A kérdés tehát a régi mechanizmusban is kérdés volt,* csak most abban az új formában jelenik meg, hogy az új mechanizmus nyomán milyen társadalmi következményekkel kell számolnunk, s azokkal kapcsolatban milyen társadalmi tevékenységet kell kifejtenünk?

*Másodszor,* gondoljunk arra is, hogy a szocialista átszervezés során hogyan érvényesítettük a szocializmus alapelvét: „mindenki képességei szerint és mindenkinek munkája szerint". Eléggé kommunisztikus felfogásban: a képességek kifejtésére nem adtunk elég alkalmat a régi mechanizmusban, az elosztásban pedig oly mérvű egyenlősdit teremtettünk, ami eléggé eltávolodott attól, hogy mindenki munkája szerint részesedjék a javakból. Amikor tehát az új mechanizmus most nagyobb kezdeményezésre ösztönöz és közvetlenebb kapcsolatot teremt a végzett munka és a személyi jövedelem között, nem eltávolodik a szocializmus alapelvétől, hanem közeledik hozzá. Ha tehát a reformmal problémákat idézünk elő, a gazdasági tevékenység társadalmi kihatásaiban, akkor az nem írható mindenestől az új mechanizmus számlájára. A szocialista építés egész történelmi korszakának a problémája ez, ami fennállt a régi mechanizmus feltételei között és változott formában jelentkezik az új mechanizmus nyomán.

*Harmadszor,* arról se feledkezzünk meg, hogy most milyen nemzetközi viszonyok között élünk. Megteremtettük és megszilárdítottuk a szocialista tulajdont, új társadalmi viszonyokat hoztunk létre, s békés együttélésben, más szóval versenyben vagyunk a másik világgal. Ilyen körülmények között szocialista társadalmunknak nemcsak elveihez kell következetesen hűségesnek lenni, hanem versenyképesnek is kell bizonyulni, fölényét a világban is, a mi társadalmunk tagjainak a tudatában is ki kell vívni. Ehhez pedig az szükséges, hogy gazdasági életünkben megvalósítsuk a reformot, egyéb társadalmi vonatkozásokban pedig képesek legyünk ennek a hatásait szocialista módon kezelni.

Nem kisebb tehát az előttünk álló hosszabb távú társadalmi-politikai feladat, mint az, hogy élesebben ösztönző anyagi érdekeltség, szélesebben differenciálódó személyi jövedelmek mellett is sikeresen megküzdjünk az önzés és az anyagiasság veszélyével, s a kollektív érzület, a szocialista magatartás morálját nem kisebb, hanem nagyobb mértékben uralkodóvá tegyük az új mechanizmus feltételei között. Itt valóban nem kis problémákról és valóban nagy feladatokról van szó. De közelebbről milyen hatásokkal és milyen feladatokkal kell számolnunk?

*A vállalati érdekeltség* olyan irányban hat, hogy minél több nyereséget érjenek el, mert ettől függ növekedésük, alapjaik bővítése és ebben érdekeltek a vállalati kollektíva tagjai is. Ez alapjaiban véve jó dolog, illetőleg elkerülhetetlenül szükséges, mert csak az ilyen éles érdekeltség szorítja rá őket a helyes gazdálkodásra, a tartalékok feltárására, a termékeik iránt megnyilvánuló kereslet minél jobb kielégítésére. És mindebben versenybe kerülnek a külső és belső versenytársakkal szemben, s ha nem érik el a társadalmilag szükséges szintet, akkor lemaradnak. Éppen ezért mindent meg fognak tenni boldogulásuk érdekében, tehát lehetséges, hogy egyik-másik meg nem engedhető eszközhöz is nyúl. Egyik ilyen mód, ha dolgozóin, a munkafeltételeken és a munkásjóléti intézményeken akar elsősorban takarékoskodni; ezzel a szakszervezetnek és az egész társadalomnak szembe kell szállnia. Másik, hogy partnereit, a fogyasztókat vagy más vállalatokat akar megrövidíteni; ez ellen is szembe kell szállni, mégpedig nemcsak az üzleti tisztesség, hanem a szocialista piac tisztessége nevében. Más esetekben a monopolhelyzet körülbástyázására és a versenytársak kiszorítására fognak törekedni egyes vállalatok, az ilyen törekvéseket is meg kell tudnunk fékezni.

Az eszközök, amelyekkel sikerrel legyőzhetjük az ilyen tendenciákat, nagyon sokfélék és mindegyiket szükséges alkalmaznunk a maga helyén. A legfőbbek:

- gazdasági eszközök, amelyeket az operatív gazdaságpolitika alkalmazhat a szocialista vállalati morált be nem tartó vállalatokkal szemben (ezek között gazdasági bírságok is!);
- adminisztratív eszközök, büntetés, kedvezményelvonás, jogosítványelvonás és a felelős személyek büntetőjogi felelősségre vonása;
- a társadalmi ellenőrzés eszközei; nyilvános elmarasztalás, kritikai fellépés a vállalati kollektíva belső fórumain, a vétkes személyek egyéni megbírálása, a közvélemény és az illetékes szervek figyelmének a felhívása stb.;
- a közvélemény nyomása, csoportos és egyéni fellépés minden meg nem engedhető jelenséggel szemben;
- és végül, de nem utoljára, a megelőzés: társadalmi nyomással, állami rászorítással, példával, neveléssel elejét venni minden olyan „vállalati politikának, ami szocialista társadalomban meg nem engedhető".

De másik oldala is van a dolognak: *nem szabad lefékeznünk és elfojtanunk az ösztönzést és a kezdeményezést, mert akkor a célt veszélyeztetnénk, amiért az új mechanizmust bevezetjük.* És a határ nem is olyan egyértelmű, hiszen korábbi beidegzettségeink vannak, s olykor olyanok miatt is lehet méltatlankodás, ami megengedhető, sőt hasznos eleme az élesebb versenynek. Az eligazodáshoz csak elvi támpontot lelhetünk; ami jobb munkát, nagyobb teljesítményt és az eszközök hatékonyabb felhasználását, illetőleg a szükségletek jobb kielégítését eredményezi, az általában jó és hasznos (ha csak azok jogos érdekeit nem sérti, akik munkájukkal közreműködtek). Viszont elítélendő és üldözendő minden olyan üzleti manőverezés, ami munka nélküli jövedelmet, többletteljesítmény nélküli többletjövedelmet vagy a versenytársak, illetőleg a fogyasztók megtévesztését szolgálja (ellenben nagyon is megengedhető a tisztességes reklám és a termelő vállalatok értékesítő tevékenységének a fejlesztése.)

*Növekszik az egyéni érdekeltség* is, ami együtt jár a személyi jövedelmek nagyobb differenciálódásával – ez a másik veszélyfront. A több és a jobb munka, a nagyobb vállalkozókészség és a bátrabb kockázatvállalás olyan termelőerők, amiket a szocializmus rendszerében is honorálunk, sőt serkentenünk kell. Ezért az ilyen úton szerzett nagyobb személyi jövedelmet el kell ismerni és előre kilátásba is kell helyezni. Itt azonban „kétfrontos harc"-ra van szükség.

Az egyik, maga a nagyobb személyi jövedelmek elismerésével szemben megnyilvánuló ellenállás leküzdése. Az ugyanis a helyzet, hogy a szocialista országok között szinte mi nivelláltuk legjobban a kereseteket, s most például elég makacs az elégedetlenség a vállalati nyereségben való 80–50–15 százalékos részesedési határok körül, a vezetők, a középbeosztásúak és a fizikai dolgozók között. Pedig ezt meg kell szokni, mert a vezető- és szervezőmunkának, a speciális szaktudásnak olyan értéke van az egész kollektíva számára, hogy azt érdemes és szükséges jobban megfizetni. (Persze itt nem egyszerűen az oklevél megfizetéséről, hanem a ténylegesen nyújtott vezetői-szervezői teljesítmények honorálásáról van szó). Érdemes megjegyezni, hogy a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben már megszokták ezt a tagok, s egy-egy sikeresen dolgozó szakvezetőnek szívesen fizetnek a maguk részesedésének többszörösét elérő munkadíjat – akár van egyetemi oklevél, akár nincs –, mert tapasztalták, hogy a maguk számára is megéri.

A másik, a nehezebb front az önző és pénzhajhászó anyagiasság leküzdése. Mert amíg egyfelől helyes és szükséges, hogy a szocialista társadalom is nagyobb fizetéssel honorálja a nagyobb teljesítményt, addig másfelől nem tűrheti el, hogy önző, anyagias közgondolkodás uralkodjon el tagjai körében. A modell világos: a munka, a nagyobb teljesítmény legyen a hajtóerő, s a munka legyen az emberek célja, ambíciója, becsülete és ehhez járuljon az anyagi elismerés a teljesítmények után. Hogy ezt lehet általános társadalmi mércévé tenni, arra bizonyíték az így dolgozó munkások, parasztok és értelmiségiek tömege. De nem lehetnek illúzióink. Sem a szocialista társadalomban általában, sem az új mechanizmusban nem számíthatunk arra, hogy ez általában így lesz. Ez spontánul, magától nem következik be, ehhez következetes nevelőmunka, állandó társadalmi befolyásolás, a közvélemény élénk reagálása, a jó példák uralkodóvá válása, és a rossz példák társadalmi elítélése szükséges. És ebben minden társadalmi nevelő hatásnak szerepe van, iskolának, irodalomnak, tudománynak, művészetnek és a társasélet sokféle megnyilvánulásának.

A reformért tehát küzdeni kell. Sikerre kell vinni a bevezetés közelebbi harci feladatát és fel kell sorakoztatnunk a hosszabb távú társadalmi-politikai feladatra, hogy tartósan elérjük a reform minden nem kedvező hatását. A cél és a feladat azonban olyan nagy, hogy érdemes érte síkraszállni, minden hazafiúi érzés és minden szocializmust építő szándék méltó terét lelheti ebben a nagy vállalkozásban.

# Nemzeti egység a reformért*

A gazdaságirányítás reformja egész népgazdaságunk érdeke, szocialista fejlődésünk időszerű követelménye, következésképpen nemzeti előrehaladásunk ügye.

A reform célja a jobb, hatékonyabb munka és az ennek alapján rendszeresen emelkedő életszínvonal olyan közös érdek, amelyben társadalmunk minden rétege és országunk minden része egyaránt érdekelt. Ez ad alapot arra, hogy a reform végrehajtása széles nemzeti összefogásra támaszkodjék és viszont maga az új mechanizmus a szocialista nemzeti egység erősítésének a tényezőjévé váljék.

A célok és az irányelvek tekintetében egységes a helyeslés minden népgazdasági ágazat és minden dolgozó réteg a maga számára is vár valamit a reformtól: gyorsabb fejlődést, a munkafeltételek és az életviszonyok javulását, munkája növekvő hatékonyságát, s ennek nyomán emelkedő társadalmi megbecsülését. E várakozások jogosak és megalapozottak, azonban teljesülésük nem azonnali és nem zavartalan. A reform hatásai csak néhány év alatt bontakoznak ki s az átmenet időszakában az új feltételek szokatlanságával is meg kell birkózni, egyes érdekütközések és fáziskülönbségek feloldását is meg kell találni, hogy népgazdaságunk dinamikus egyensúlyát elérjük és folyamatosan tartsuk.

Ezért most, a bevezetés időszakában különösen törekednünk kell arra, hogy az indulás egységét az átmenet körülményei között is megtartsuk, s a felmerülő problémákat úgy oldjuk meg, hogy azok a gazdasági mechanizmus objektív alakulásával is, szubjektíve a tudatokban is, erősítsék a közös érdeket, a szocialista nemzeti egységet. És ez most már a reform nyomán sokkal nagyobb mértékben társadalmi ügy, mint a régi mechanizmusban. Nem csökken ugyan a központi elhatározások és intézkedések szerepe, azonban ezek mellett megnő a vállalatok, a vállalati kollektívák, a fogyasztók és együttesen az egész társadalmi közvélemény befolyása, érdekeltsége és felelőssége is. Amíg korábban minden hiány, aránytalanság vagy lemaradás esetén a központi szerveket okolhattuk, most megoszlik a felelősség: ki-ki a saját vállalatát és a saját munkáját is közvetlenebbül felelősnek kell hogy érezze.

Ebből a szempontból is döntő jelentősége van a *munkás–paraszt szövetségnek.* És éppen e tekintetben válik közvetlenebbé az érdekközösség, illetőleg a kölcsönös érdekeltség. A régi mechanizmusban a központi előírások és elosztások szinte teljes mértékben megszabták az ipari és mezőgazdasági munka kapcsolatát, az ipari és a mezőgazdasági termékek cseréjét. Egyszerűbben szólva: ha az élelmiszerpiacon hiányzott valami vagy drága volt, nem igazságosan róhatta meg a városi fogyasztó közvetlenül a szövetkezeti parasztságot, mert kritikájának a nagyobb súlya a tervezőket, a szerződtető és forgalmazó vállalatokat, s a mezőgazdaság termelőeszközökkel való ellátásában felelős szerveket illette. És fordítva is: ha nincs elég jó gép, hiányzik valami gépalkatrész, vagy kevés a szállítóeszköz és a csomagolóanyag, akkor a szövetkezetek tagjai nem hibáztathatták közvetlenül azokat a munkásokat, akik előállítják ezeket, hiszen közben igazgatóságok, kereskedelmi vállalatok, export-import szervek müködtek közre, s döntően ezeknél dőlt el az ipari termékek termelése és forgalma.

Korszerű gazdaságban, a mi szocialista viszonyaink között sem működhetnek azonban közvetlen munka- és termékkapcsolatok, a vállalati és vállalat feletti gazdaságpolitikai szervek szerepe és felelőssége nemcsak nem kapcsolható ki, hanem növekvő. Emellett azonban a piaci kapcsolatok kiterjedése révén és azáltal, hogy a dolgozók az ipari állami vállalatnál is, a szövetkezeti mezőgazdasági vállalatnál is érdekeltebbé válnak a gazdálkodásba, növekszik a kölcsönös gazdasági kapcsolatok és a társadalmi viszonyokért való felelősségük. Vaskosabban mondva, a munkás–paraszt szövetségét olykor saját vállalatvezetésükkel szemben is vagy éppen a maguk pillanatnyi érdeke ellenére is kell tudni képviselnünk a gyárakban és a mezőgazdasági nagyüzemekben dolgozóknak.

Az új mechanizmusnak van azonban egy döntő jellemvonása. Azáltal, hogy az értéktörvényt fokozottabban érvényre juttatja, a részérdekeket objektíve jobban összekapcsolja az általános társadalmi érdekkel. Hogy az ipar több és jobb terméket állítson elő, s azt minél olcsóbban, ahhoz vállalati érdek is, dolgozói érdeke is mind közvetlenebbül fűződik. Hasonlóképpen, hogy a mezőgazdaság is többet és kisebb költséggel termeljen, ahhoz szintén vállalati és dolgozói érdek egyaránt mindjobban kapcsolódik. Az ilyen irányban növekvő érdekeltség ugyan nem tünteti el az olykori érdekütközéseket, azonban azáltal, hogy az új mechanizmus feltételei között jobban felszínre hozza, feloldásukat is jobban lehetővé teszi. Ez alapon pedig az ipari és mezőgazdasági érdekek egyeztetése is, a politikai-társadalmi tudatok összhangja is sikeresebben és nagyobb mértékben megvalósítható.

* Magyar Nemzet, 1967. december 31.

*A munkásosztály* alapvető és elemi érdeke mindaz, amit a reform kitűzött: általános szocialista fejlődésünk erősítése, iparunk versenyképességének a növelése hazai és külföldi piacon egyaránt, a vállalatok nyereségben való érdekeltté tétele, a vállalati dolgozók érdekeltsége a vállalat eredményében stb. Ugyanez az egész lakosságnak is az ipari termékek minden fogyasztójának érdeke. Ez a saját és különös munkásérdek, két vonatkozásban különösen élesen kapcsolódik az általános társadalmi, közös nemzeti érdekhez.

Egyik az iparfejlesztéshez fűződő érdekeink. A legközvetlenebb mezőgazdasági érdekekkel esik egybe, hogy gépiparunk és vegyiparunk gyorsan fejlődjék, mert a korszerű mezőgazdaságnak létfeltétele a kellő mennyiségű és minőségű ipari anyag és termelőeszköz. E vonatkozásban a közös és kölcsönös érdek olyan súlyú, hogy csupán ez elegendő a nyilvánvaló érdekközösség erősítéséhez. Emellett azonban közös külkereskedelmi érdek is van: minél többet és kedvezőbben exportál mezőgazdaságunk és élelmiszeriparunk – a belső szükséglet kielégítése mellett –, annál több anyagot és gépet, műszert importálhatunk az ipar javára és fordítva, minél többet és kedvezőbben exportál iparunk, annál többet importálhatunk a mezőgazdaság javára is.

A másik, a munkásosztály társadalmi-politikai vezető szerepe, szervezett erejének a növelése szocialista építésünkben, nemzeti fejlődésünkben. A reform nélkülözhetetlen lépcsője előrehaladásunknak, de megvalósításának is, szocialista rendszerünket fejlesztő hatásának is a munkásosztály szervezett ereje a garanciája. Erre a garanciára pedig a parasztságnak is, értelmiségünknek is, társadalmunk minden rétegének szüksége van.

*A parasztságnak* némileg különleges helyzete van a reform vonatkozásában. Mégpedig azért, mert a mezőgazdaságban a reform számos eleme már korábban megvalósult, s már fokozatosan beletanulnak a termelőszövetkezetek az új mechanizmus feltételei között való gazdálkodásba. A nagyobb önállóság, a vállalatszerű gazdálkodás, a tagok közvetlenebb érdekeltsége a szövetkezeti gazdálkodás eredményében, olyan tényezők, amelyekben a termelőszövetkezetek már előbbre vannak. A szövetkezeti földtulajdon elismerése, a termelőszövetkezetek szövetségeinek a létrehozása, továbbá a társadalombiztosítás fejlesztése, valamint az áraknak az értékhez való közelítése pedig olyan elemek, amelyek a szövetkezeti gazdálkodás szocialista jellegét erősítik és a parasztság, valamint a mezőgazdaság társadalmi megbecsülését erősítik. Annak elismerése pedig, hogy a parasztság életszínvonalát és életkörülményeit belátható időn belül az ipari munkásság szintjére kell emelni, olyan perspektíva, ami ösztönző a reform megvalósításában és hatásai kibontakoztatásában.

Mindamellett az új mechanizmus a mezőgazdaság és a parasztság számára is sok új feladatot állít és nagyobb erőfeszítést igényel. Eközben számos és nehéz problémát is meg kell oldani, azonban egészében véve érvényesül a reform ösztönző ereje és mind a mezőgazdasági-ipari kapcsolatok, mind a munkás–paraszt szövetség társadalmi-politikai összefüggései biztató távlatokat nyitnak meg. Ez más szóval azt jelenti, hogy a közös célok vonzása és hajtóereje a parasztság körében is érvényesül.

*Az értelmiség* az a réteg, amelynek körében legélénkebb volt a régi mechanizmus kritikája. Most, a reform küszöbén, a vállalkozókészség és a várakozás magatartásuk általános jellemzője. De természetesen, amilyen változatosak az értelmiségi munkaterületek, olyan változatos ez a magatartás. Az alkotó kezdeményezés nagyobb lehetőségei általános helyeslést váltanak ki és egyben nagyobb ösztönzést gyakorolnak. A verseny fokozódása és a bürokratikus kényelmesség megszorításai viszont aggodalmakat keltenek. És különösen figyelemre méltó, hogy a szocialista haladással legjobban együttérző értelmiségi rétegek és csoportok morális és kulturális veszélyektől tartanak olyan értelemben, hogy a nagyobb gazdasági érdekeltség és ösztönzés nem adnak-e tápot az önző és anyagias közgondolkodás eluralkodásának.

Mindezek teljesen érthetőek, de ugyanolyan nyilvánvaló, hogy mindegyik értelmiségi magatartásnak van kifutási lehetősége, illetőleg pozitív előjelű kibontakozása a reform nyomán. A legfőbb az, hogy sem alaptalan illúziók nem uralkodtak el, sem komolyabb ellenállás nem fejlődött ki értelmiségünkben a reformmal kapcsolatosan. Ez főleg annak köszönhető, hogy hosszú előkészítő munka és érlelődési folyamat előzte meg a reform bevezetését.

Összességében tehát az a jellemző társadalmunkra a reform bevezetésének a kezdetén, hogy a célok tekintetében az egység és a helyeslés uralkodik, az új mechanizmus egyes kihatásai tekintetében aggodalom és szorongás is van, azonban ezeknél erősebb az aktív erőfeszítés, a kezdeményezőkészség és a rákészülés komoly izgalma. A nemzeti egység tehát a reform megvalósításában is biztatóan alakul. Törvényszerűen így alakul, de nem spontán és önmagától, a társadalom aktív erőinek energikus hatást kell kifejtenie ilyen irányban. E téren a népfrontmozgalomnak is különösen fontos és mozgalmi természetének megfelelő sajátos feladatai vannak.

# A szegedi fiatalok kollégiumáról, a márciusi frontról, a Bolyai-, Györffy- és a népi kollégiumokról*

Nekem ugyanolyan rövid idő alatt, mint Mód elvtársnak – kezdte *Erdei Ferenc* akadémikus –, még több kollégiumról kell beszélnem. Mindenekelőtt arról a már említett néhány kollégiumi mozgalomról, amelyben diákként vagy nevelőként vettem részt vagy legalábbis olyan közreműködésben, amellyel 1944-ben kiérdemeltem, hogy az akkori Újmagyarság c. lap hírhedt főszerkesztője, Milotai, vezércikkében az ifjúság megrontójának nevezett. Ez akkor nagyon büszkévé tett engem. Mintha a történelemben ilyen titulussal már sokkal jelesebb személyiségeket is illettek volna.

Nagyon röviden még néhány szót arról a korról, amelyről már Mód elvtárs is szólott, s amelynek fő jellemzője kétségtelenül a nagy gazdasági válság hatása volt. A mai fiatalok nehezen is tudnák elképzelni, hogyan is festett egy olyan igazi nagy válság a tőkés világban. Olyan félelmes volt ennek a válságnak a hatása, hogy pl. egy bizonyos Károlyi gróf a kapitalizmus alkonyáról írt könyvet megdöbbenésében. Együtt járt a válsággal a fasizmus előretörése, ezzel párhuzamosan a kommunista párt megélénkült tevékenysége, majd a népfrontpolitika kibontakozása. Ezek általában a helyzet európai jellemvonásai voltak. Nálunk még súlyosbította mindezt a feudálisan terhelt, korhadt rendszer, a másik oldalon pedig hárommillió koldus. A kommunisták illegalitásban voltak, a törvényesen működő ellenzéki pártok korlátozott tevékenységi lehetőséggel rendelkeztek. Ilyen körülmények között több kisebb-nagyobb haladó mozgalom bukkant fel. Ilyen volt végeredményben a falukutató vagy népi mozgalom is. Ezek együttesen határozták meg azt a környezetet, légkört, politikai atmoszférát, amelyben a kollégiumi mozgalom s a diákmozgalmak is dolgoztak.

A szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma sajátságos képződmény volt. Pontosan azokban az években indult, amikor az Eötvös-kollégiumról mondottak történetek. Eredetileg tanyai, agrár settlementó-mozgalomnak nevezték. Budai György kollégánk volt a szervezője, kezdeményezője, egy professzor fia, aki később jeles, haladó gondolkodású grafikus lett. Ebben a mozgalomban különböző egyetemisták tömörültek. Együttvéve sem voltunk sokan, kb. 20–25-en, ha bőven számolom, és a perifériát is beleveszem. Viszont nagyon élénk aktivitás bontakozott ki ebben a körben: falukutató kiszállások, előadások, kiállítások, kiadványok, vita-előadások a szegedi munkásotthonban és a Viharsarok különböző helyein. A legtöbbször a tanyavilágban mozogtunk mint kultúrát közvetítő vándordiákok, akik magunk is tanultunk. A legkülönbözőbb világnézetűek akadtak közöttünk: haladó katolikusoktól kommunistákig. Még azt sem lehet mondani, hogy valamiféle narodnyik-népies jellege lett volna az egésznek, inkább határozott népfrontos törekvéseket tartalmazott, anélkül, hogy a „népfront" kifejezést használtuk volna. Tehát radikális polgári mozgalomnak számíthatott. Így például *Gáspár Zoltán* feledhetetlen barátunk, igazi radikális polgár volt, akiben én mint népfi, voltaképp a francia forradalmárok még élő példáját láttam és tiszteltem. Az egészben az az érdekes, hogy egy kis aktív mag volt ez, széles kihatással, amelyben – bár tisztázatlan politikai nézetek is éltek –, határozottan érvényesültek antifasiszta, haladó törekvések, sőt különféle áttételekkel a kommunista párt befolyása is. Ez pl. határozottan kifejezésre jutott *Radnóti Miklós* esetében, akinek ezek a kiszállások a tömegekkel, a munkásokkal, a parasztokkal való megismerkedés élményét is adták.

A mi egyetemista társasági tevékenységünk nagyobb részben az egyetemen kívül zajlott le. Eljártunk a munkásotthonokba, ahol szociáldemokraták, kommunisták és egyszerű munkás-szakszervezeti tagok voltak együtt, vagy falura mentünk, kulturális előadásokat szerveztünk, de ezekben az előadásokban mindig közvetítettünk valamilyen politikai gondolatot is, így hamarosan kivívtuk a rendőrség érdeklődését.

*Erdei elvtárs ezután a Bolyai- és Györffy-kollégiumokkal kapcsolatos élményeit idézte.*

– A Bolyai-kollégium szervezésekor én már nem voltam diák. Szegeden elvégeztem az egyetemet, s falukutató íróként kerültem kapcsolatba a Bolyai-kollégium fiataljaival. Mint idősebb, kicsit kívülről jól megfigyelhettem, hogy mi is történt itt voltaképpen. Ez a kollégium egész más eredetű volt, mint az Eötvös, amiről Mód elvtárs beszélt. Itt az volt a kiinduló gondolat, hogy egyetemre juthassanak azok a szegény parasztgyerekek, akik másként nem juthattak volna egyetemre.

* A szocialista kollégiummá fejlesztés útján. Budapest, FEPEKUKI, 1968. 77–82.

*Erdei elvtárs ezután utalt arra, hogy a Bolyai-kollégiumban kezdetben még nem volt egységes ideológia. Reformista gondolatok keveredtek – legalábbis a kollégium patrónusai részéről – a középosztály felfrissítését célzó törekvésekkel, de voltak a fiatalok között olyanok is, akik már ekkor kapcsolatban voltak a munkásmozgalommal és a párttal. Pl. Gyenes Antal és Hegedűs András elvtárs. A többség számára a kollégium az értelmiséggé válás útját jelentette. Már itt, de még inkább a Györffy-kollégiumban elindult a politikai nézetek érlelődésének a folyamata is. Olyan kohókká váltak ezek a kollégiumok, ahol a különböző nézetek összekapcsolódtak, és hónapról hónapra tört előre a baloldali gondolkodás, érlelődött az egyértelmű antifasiszta magatartás s a marxista gondolkodás.*

– Én a Királyi Pál utcában emlékszem a legnevezetesebb vitára – folytatta Erdei elvtárs – Feleségemmel együtt jártunk oda, ott is ismerkedtünk meg. Heves vitákban cseréltük ki tapasztalatainkat, s mire észrevettük, megállapíthattuk, hogy íme, már csak hárman, már csak ketten vannak, akik még ellenállnak a marxizmusnak, sőt a végén már csak egy maradt. Végül uralkodóvá vált a végső eredményben marxista bázisú és a munkásmozgalommal szolidáris köztudat a kollégiumban, bár sohasem pusztult ki később sem a jobb értelemben vett népi-paraszti elem a gondolkodásukból.

– Mi volt a kollégium tevékenysége? – Amikor a Györffy-kollégium még csak egyedülálló magként létezett, a belső, kollektív élet és a rendszeres politizálás jelentette a tevékenység zömét. Ez akkor is megmaradt, amikor a kollégium aktivitása fokozódott, mert ebben volt tulajdonképpeni ereje. A kollégiumi élet kollektív megszervezése egészen az ún. szobaszövetkezetekig (alapközösségekig) a közös erőforrások kollektív bölcsesség útján való felhasználása – ebben rejlett az az erő, amiből azután mozgalom lett a felszabadulás után, amikor létrejött a népi kollégiumok széles hálózata. Különösen kezdetben, 1944-ben, Debrecenben lehetett jól érzékelni, hogy milyen energia rejlik ebben a kezdeményezésben. Amikor ugyanis Debrecenben meghoztuk a rendeletet a földreformról, és március 15-e után az akkor már felszabadult megyékben embereket kerestünk, akiket földosztó biztosként küldhettünk ki, ezek többsége Györffy-kollégista volt. Valahonnan előkerültek. Ki Kárpátaljáról, ki valahonnan máshonnan a bujdosásból, és bizony nagyon sok grófi földet elosztottak. Nagyon ügyesen és nagyon szívből végezték ezt a feladatot. Támogattuk őket hivatalos eszközökkel is. Amikor kezdetben én voltam a belügyminiszter, akkor én is segítettem házat foglalni nekik, kollégiumok számára, amikor pedig Rajk lett a belügyminiszter, ő még többet tett értük, külföldi utakat is biztosított részükre stb. Így aztán gombamódra nőttek ki a földből a népi kollégiumok, széles hálózattá fejlődtek. Helyrehozhatatlan kár, hogy a személyi kultusz felszámolta őket. Hiszen a kommunista párt hű szövetségesei voltak a kollégisták személy szerint és kollektívan is. Igaz, hogy hangot kapott a mozgalomban néhány meggondolatlan nézet is, mégis súlyos hiba volt felszámolni azt az értékes tőkét, ami a mozgalomban összekovácsolódott.

– S most néhány szót arról, ami tanulságul szolgálhat a mának, mint figyelemre méltó örökség. – *Az aktív kollégiumi élet mintáját* látom a népi kollégiumokban, egy olyan kollégiumi élet mintáját, amelyben az élet minden megnyilvánulásának sajátos dinamikája, kollektív íze, sava, borsa van, a kollektív együttélésnek romantikával telített, egészen kalandos és az ősi, történelmi példákat követő módjai tűnnek fel. Nagyon színes, érdekes, kollektív életet éltek, még akkor is, ha egyikük-másikuk házas volt. Így szert tettek a szocialista együttélésnek mindenfajta tapasztalataira.

– A szakmai munka, a tanulás kétségtelenül nem volt erős oldala a Györffy-kollégiumnak, bár a szélesebb körű népi kollégiumi mozgalom idején már ez a munka is mind jobban előtérbe került.

*A Márciusi Fronttal kapcsolatos élményeit idézve Erdei elvtárs utalt a Front zászlóbontására 1938-ban, a Nemzeti Múzeumnak ugyanazon a párkányán, amelyen 90 évvel ezelőtt Petőfiék, az akkori márciusi fiatalok bontottak zászlót. A Front a különféle kisebb-nagyobb haladó diákszervezeteket átfogó tömegmozgalomként indult, de belekapcsolódtak a diákokon kívül mások is. Erdei elvtárs elmondta, hogy pl. Debrecenben különösen kiszélesült a mozgalom, s itt a kommunisták szerepe is nagyobb volt benne. Tehát széles körű demokratikus diákmozgalomról volt szó, széles körű demokratikus összefogásról, nemcsak kommunistákkal, hanem a* kommunistákkal az élén. *Az 1938-ban felolvasott 12 pont létrehozásában közreműködött Kállai Gyula, Mód Aladár és sok más akkori kommunista. Ezt a diákmozgalmat össze lehetne hasonlítani azzal, ahogyan ma a francia, angol, amerikai egyetemeken tüntetnek a diákok Vietnam érdekében, az amerikai agresszió ellen, széles, nagy frontban tömörítve a különféle kisebb-nagyobb csoportokat, aktuális történelmi feladatokra.*

– Ilyenfajta *belpolitikai* feladat ma nincs – folytatta Erdei elvtárs, – de azt gondolom, elképzelhető a szocialista építésnek olyan nagy vállalkozása, amelyben ilyesmi lehetséges. Nemzetközi kérdésekben különösen elképzelhető ez, mert ha a mi diákjainknak nem is kell harcolniuk a rendőrökkel úgy, mint a párizsiaknak vagy az amerikai egyetemistáknak, mégis lehetnek olyan harci formák, amelyekkel a mi diákságunk is bizonyos erőt, eltökéltséget vagy összefogást mutathat bizonyos nemzetközi ügyekben.

*Befejezve visszaemlékezését, Erdei elvtárs újból kifejezte sajnálatát a népi kollégiumi mozgalom megszüntetése miatt. Utalt arra, hogy ő sokat vitatkozott és harcolt a NÉKOSZ vezető embereivel, mert nem értett egyet egyes törekvéseikkel, így pl. a „kitűnőek iskolájával" sem, mégis különös megrendülés volt számára a mozgalom megszüntetése.*

– Akkor úgy éreztem – mondotta –, hogy elvágtam valamit. Egy olyan történeti hagyományt, ami még ma is él. Nem múlik el hát, hogy ne találkozzam Vásárhelyen vagy Székesfehérvárott, középiskolában, egyetemeken vagy az akadémián olyannal, aki népi kollégista volt. Érdekes, valahogyan mindig kiderül, hogy a politizáló készségnek, a nemzeti haladásnak és a szocializmus és a nemzet ügye összekapcsolásának népi vonása rendszerint felismerhető bennük. Ebből fakadnak kritizálható vonásaik is, de végeredményben olyan erő volt ez a mozgalom, amely nagyon sok kimüvelt emberfőt adott a mai vezető gárdának. Sajnos, nem volt egyenes folytatása, s most a minisztérium illetékeseinek mindent össze kell kötözni, hogy a megváltozott körülmények között ilyesvalami legyen. Kár, hogy ennek nem volt egyenes folytatása.

# Fél évvel a kongresszus után*

A Hazafias Népfront IV. kongresszusa komoly hatást keltett a közvéleményben és olyan megítélés alakult ki a kongresszus résztvevőiben, hogy a kongresszusi összegezés és előremutatás fel fogja eleveníteni a népfrontmozgalom tevékenységét. Azóta több mint fél év telt el, tehát jogosan feltehetjük a kérdést, vajon teljesülőben vannak-é ezek a várakozások, és lehet-é tapasztalni a kongresszus hatását országszerte a népfrontmozgalomban. Határozott igennel felelhetünk erre, ez a hatás többféleképpen is megnyilvánul.

Mindenekelőtt abban, hogy közkézen forog a kongresszus anyaga s ezek állandó témái a különféle népfronttestületeknek és mozgalmi összejöveteleknek. Ez magában véve természetesen még keveset mond, hiszen rendszerint így van ez minden kongresszus anyagával. Mégis úgy tapasztaljuk, hogy az érdeklődés és komolyság, amivel ma is tárgyalják a kongresszusi dokumentumokat, ahogyan vitatkoznak róla, az valamivel több a szokásosnál.

Határozottan észlelhető bizonyos mozgalmi-szervezési fellendülés. Ez különösen megnyilvánul a szervezettebb együttműködésben a többi társadalmi szervezetekkel és ez gyakrabban mint korábban, közös akciókra is vezet. Az az eddigi tapasztalat, hogy bevált a képviseleti elv érvényesítése, s magukban a népfrontbizottságokban – együtt lévén a különféle társadalmi szervezetek képviselői – sok közös témát hasznosan megtárgyalnak és ez sokszor közös tevékenység kezdeményezésére vezet. Nagy buzgalommal szervezik meg több helyen a különféle társadalmi bizottságokat, mégpedig olyan változatos programokkal, olyan sokféle tevékenységi formában és területen, hogy ezt már magában véve a mozgalom gyarapodásának ítélhetjük. Az is szembeötlő, hogy sok helyen új vagy korábban háttérbe szorult területekre is kiterjed a mozgalmi tevékenység, mégpedig nagyrészt az érdekeltek kezdeményezésére.

Egyértelmű tehát az a tapasztalat, hogy a kongresszus hatása tovább hullámzik. A mozgalom mintegy aszszimilálta a kongresszus anyagát és sokféle olyan folyamat indult meg, amely a kongresszusi célkitűzések realizálását szolgálja. De vajon tartalma szerint mire irányul ez a felélénkült mozgalmi tevékenység?

*A szocialista demokrácia* témaköre foglalkoztatja elsősorban a népfrontbizottságokat is és a népfrontmozgalomban aktívan tevékenykedők szélesebb körét is. Különösképpen arra irányul az érdeklődés, hogy elvileg és a társadalmi tevékenység módszerei tekintetében voltaképpen mi is a szocialista demokrácia, hogyan viszonyul a polgári demokráciához és a demokratizálódás hogyan halad előre jelenlegi társadalmi életünkben. Emlékezetes, hogy a kongresszuson ekörül volt a legtöbb vita, s ez azóta is folytatódott a népfront központi testületeiben. Most pedig azt tapasztaljuk, hogy a területi és helyi népfronttestületekben és azok határain túl messze továbbterjed ez a vitakedv; rendkívül változatos formában, nagyon sok oldalról vitatják e témakört. Korai lenne még arról beszélni, hogy ez már valami elvi tisztázáshoz is vezetett volna, de a vitatkozó kedv és az útkeresés gazdagsága nyilvánvaló. Nagyon élénk, sőt izgalommal teli az az érdeklődés, amivel legkülönbözőbb társadalmi körökből hozzászólnak e kérdésekhez és általánosnak mondható az a felelősségérzet is, amivel a vitákon és eszmecseréken részt vesznek. Figyelmet érdemel a vitatkozó, eszmetisztázó tanácskozásoknak az a jellemvonása is, hogy társadalmunk minden köréből részt vesznek a vitában. Nagy érdeklődést és aktivitást tanúsítanak a pártapparátus és az államigazgatás munkatársai és talán a legnagyobb számban vesznek részt a tudomány és oktatás képviselői, de nem kevesen kapcsolódnak be a gazdasági élet köréből és olyan funkciót nem viselők is, akik a termelés különféle területein dolgoznak.

Ennek a sokoldalú megközelítésnek az eredménye, hogy a szocialista demokrácia bonyolult kérdései kezdenek szélesebb körben világosabbá válni. Eredmény az is, hogy élénk és kritikus figyelemmel vitatják azt a gyakorlatot, ami állami szerveinkben és testületeinkben, gazdasági egységekben és a különféle társadalmi szervezetben meghonosult. Ezt még ki kell egészítenünk azzal, hogy a pártdemokrácia megnyilvánulásai szélesebb körökre is élénken kihatnak.

Az általános érdeklődésen túlmenően a legtöbb figyelem *a tanácsok gyakorlati munkájára* irányul, arra, hogy e testületekben hogyan alakul a szocialista demokrácia gyakorlata. E téren is sokféle új kezdeményezés észlelhető és annyi máris szembeötlő, hogy szélesebb és gazdagabb az együttműködés, illetőleg a munkamegosztás a tanácsok és a népfrontbizottságok között. A kongresszuson ezt úgy fejeztük ki, hogy legyen a népfront a tanácsok politikai tömegbázisa. Ezt a kérdést feszegetik legtöbbet és ennek megvalósításában keresik legélénkebben a járható utakat. S kedvező e folyamatok kibontakozásában az, hogy a gazdasági reform nyomán növekedett a tanácsi gazdálkodás önállósága. Ez magánban véve is szükségessé teszi, hogy ne hozzanak a végre-

* A Magyar Nemzetnek szánt, de el nem küldött cikk gépelt kézirata. 1968. október. EFB 2960.

hajtó-bizottságok szűk körén belül az egész lakosságra kiható döntéseket, hanem azokat szélesebb társadalmi körben tárgyalják meg.

Persze a helyzet nagyon változatos és meglehetősen egyenetlen. Megyei és városi szinten csaknem kivétel nélkül kölcsönös a kezdeményezés mind tanácsi, mind népfront részről. A járásokban és a községekben azonban még elég sok helyen tartózkodás és értetlenség nyilvánul meg. De nagyon érdekes és nem véletlen, hogy ahol jól működik a tanács, ahol virágzó kommunális tevékenység folyik, ott nagyon jó az együttműködés. Ilyen helyeken már megtestesül a kongresszuson hangoztatott elv, hogy valóban a tanácsok politikai tömegbázisává válik a népfront. S ilyen helyeken a tanácsi vezetők nemcsak tudatában vannak e munkamegosztás előnyös hatásának, hanem maguk is mindent elkövetnek szélesítése, gyarapítása érdekében.

A másik terület ami felé a demokratizmus törekvései irányulnak: *a mezőgazdasági termelőszövetkezetek.* A kongresszus óta tartott különféle tanácskozásokon teljesen új módon vetik fel ezt a kérdést. Körülbelül úgy, hogy termelőszövetkezeteink üzemi-gazdálkodási szervezete megerősödött, vállalati tevékenysége az új mechanizmusban erőteljesen fejlődő, s a nemrég létrehozott termelőszövetkezeti szövetségek a szövetkezetek gazdasági ügyeit kellőképpen felszínen tartják és fáradoznak is az előrehaladás érdekében. Viszont a termelőszövetkezetek emberi-társadalmi viszonyainak nincs gazdája, pedig ezek is éppen elég problémát vetnek fel és tennivaló van ezek körében is. Ezért most a legjobban működő népfrontbizottságok arra törekszenek – együttműködést keresve a termelőszövetkezeti szövetségekkel –, hogy a termelőszövetkezetek társadalmi tevékenységébe kapcsolódjanak be, illetőleg a területekre terjesszék ki a népfront mozgalmi munkáját. Vonatkozik ez általában a szövetkezeti demokrácia különféle módokon való bátorítására, a szövetkezeti bizottságok tevékenységének erősítésére és a szövetkezeti közvélemény formálására. Nem kis helyet foglal el ebben az érdeklődésben a tagok társadalmi, politikai nevelése, valamint a szövetkezeten belüli kulturális tevékenység támogatása. Ez még éppen csak kezdet, jóformán most kerülnek felszínre ezek a törekvések, de néhány megyében máris érdekes, figyelemre méltó, feltétlenül hasznos tevékenység kezd kibontakozni.

*Az általános társadalmi demokrácia* terén is élénkül és bővül a népfront mozgalmi tevékenysége. A népfront régtől fogva olyan fórum, ahol társadalmi életünk legkülönbözőbb kérdései kerülnek napirendre és ezek formálják a közvéleményt. Mindig elégedetlenek vagyunk azonban azzal, hogy nincs elég folytatása e vitáknak és a vitákban kialakuló nézetek kevéssé befolyásolják a tényleges társadalmi cselekvést, a széles körű gyakorlatot. Most éppen ezen a ponton van előrelépés. Lépten-nyomon tapasztaljuk, hogy a népfront vitafórumoknak akkor is van hatása, ha nem valami konkrét javaslatot alakítanak ki és azokat nem is terjesztik formálisan valamilyen döntésre, intézkedésre hivatott szervhez. Maga a vita, a nézetek tisztázása, a közvélemény alakítása, egyben a törekvések realizálásának a kezdete is. Konkrétan ez úgy nyilvánul meg, hogy a tanácsok plénumán, bizottságokban és a végrehajtó-bizottságok döntéseiben rendre hozzájárulnak e közvélemény-formáló tanácskozások a lakosság nagyobb részének a véleményével egyező elhatározásokhoz.

A társadalmi demokrácia fejlesztésének másik figyelemre méltó területe a különféle társadalmi egyesületek, társaságok létrehozása, régiek feleleventése és általában tevékenységük gyarapítása. Erősen növekszik a különféle klubok, körök, társaságok száma s ezek különféle szálakon kapcsolódnak a népfrontbizottságokhoz. Sok esetben a népfrontbizottságok tudatosan is szervezik ezeket, de bárhogy is szerveződnek, a népfrontbizottságok keresik velük a mozgalmi kapcsolatokat. Úgy ítélhető, hogy e téren nagyon hasznos társadalmi-szervező tevékenység bontakozik ki és ez társadalmunk demokratizálásában nagyobb szerepet játszik, mint ahogy ezt korábban gondoltuk.

*A szocialista hazafiság* problémája az a másik témakör, amiben láthatóan megélénkült a népfront mozgalmi tevékenysége. Itt is az elvi problémák állnak előtérben, s nagyon sok helyen és sokféleképpen vitatják ezeket. Milyen kérdések állnak az érdeklődés középpontjában? Olyanok, mint a hazaszeretet korszerű értelmezése, a hazafiság és a szocialista tudat összefüggése, a szocialista nemzet és a munkásmozgalom nemzetköziségének a problémája és utolsósorban mai politikai és társadalmi fejlődésünk kapcsolata nemzeti történelmünkhöz.

Nemzeti történelmünk szemléletének kérdései különösen felszínre kerülnek most *az évfordulók* kapcsán. Az 50 éves jubileum nagy eseményeire való emlékezés során is, felszabadulásunk 25 éves évfordulójával kapcsolatban is eszmei, politikai érdeklődés támadt fel és az emberek igénylik a múlt mélyreható feltárását és értelmezését. Ez a forrása annak, hogy az évfordulók megünneplése most már nagyon sok helyen nemcsak egy-egy rendezvény formális szervezőmunkájában testesül meg, hanem különféle módon mélyebbre is hatolnak a visszaemlékezések. Így például élénk helyi viták alakulnak ki a polgári forradalom és a tanácsköztársaság létrejöttének és az elbukás körülményeinek értelmezésében és annak az összefüggésnek a firtatásában, ami a mai korszak és az 50 év előtti között fennáll. S még egy figyelemre méltó formája van az évfordulók megünneplésének: sok helyen komoly és igényes vállalkozásokat szerveznek az ünneplés kellő demonstrálására. Számos kommunális intézmény létrehozása, utcák, városok és falurészek vagy egész falvak és városok képének a csinosítása, rendbehozása fűződik ezekhez az évforduló ünnepségekhez.

Természetesen nem meglepő, hogy éppen e két fő irányban tapasztalható a népfrontmozgalom felélénkülése, kiszélesedése. Hiszen ez a kettő volt a kongresszus vezérfonala is és nem véletlenül. A kongresszust úgy készítettük elő, hogy az egész népfrontmozgalom köréből igyekeztünk összegyűjteni az érdeklődés anyagát. Emellett vezető testületeink fórumain magunk is azon fáradoztunk, hogy a történelmi helyzet és fejlődésünk következő időszakának szem előtt tartásával alakítsuk ki a kongresszus fő mondanivalóit. Egy fél év után úgy tűnik, hogy ez lényegében sikerült. A kongresszus helyesen összegezte a népfrontmozgalom és egész társadalmunk legfőbb olyan problémáit, amelyekben a Hazafias Népfrontnak elsősorban felelősséget és szerepet kell vállalnia. A kongresszus után pedig a népfrontmozgalom széles körére visszasugároztak a kongresszuson kitűzött célok.

Nem lenne azonban teljes a kép, ha nem fordítanánk figyelmet arra is, hogy nem csökkent, sőt tovább erősödött *a nemzetközi kérdések* iránti érdeklődés a népfrontmozgalomban. Az utóbbi hónapok nemzetközi eseményei ezt teljesen érthetővé teszik és ezek sok esetben még háttérbe is szorítják a népfrontmozgalom belső társadalmi tevékenységét. A kettő között azonban összefüggés van, s az összekapcsolódás érezhető is a mozgalmi tevékenység csaknem minden területén.

Nem kell tehát elégedetlenkednünk, bár a megelégedésre sincs semmi okunk. A jellemzett felélénkülés csak arra ad biztos alapot, hogy helyes irányban haladunk és kongresszusi törekvéseink megvalósításában érdekes, ügyes és hasznos kezdeményezések vannak kibontakozóban. Bátran haladhatunk tehát tovább ebben az irányban.

# Magyarország, 1968*

A most váltó években sorra következnek egymás után történelmünk korszakot jelző, 50 és 25 éves évfordulói. Ezek az évfordulók és a rájuk való visszaemlékezések napjainkat is történelmi távlatba állítják. Élesebben és érthetőbben láthatjuk és ítélhetjük magunkat, ha 1968-at és 1969-et, 1918-cal, 1919-cel és 1945-tel vetjük egybe. Így szemlélve nemcsak az tárul elénk, hogy mi történt hazánkban 1968-ban, hanem az is, hogy hol tartunk ma, 25 évvel 1945 és 50 évvel 1918–19 után. S mindez legérzékletesebben közgondolkodásunk mostani alakulásában tükröződik.

Történelmi mértékkel mérve napjaink legfőbb jellemzője, hogy most fordulunk országunk felszabadulásának és megújhodásának 25. és a szocializmus korszakának 20. évébe, ami egybeesik az első magyar szocialista forradalom 50. évével. Ilyen távlatból nézve történelmi súlyt kap az a kérdés, hogy hol tartunk ma?

Még nagyobb a nyomaték az így feltett kérdésre, ha azt is hozzátesszük, hogy milyen történeti feltételek között élünk ma. Korunk legfőbb jellemzői között mindenesetre fel kell sorolnunk a következőket. A tudományos-technikai forradalom kibontakozása már-már mérhetetlenül meggyorsította a termelőerők fejlődését és a mi szocialista társadalmunk a fejlett tőkés országok „ipari társadalmával", „fogyasztói társadalmával" él együtt és van versenyben. Az urbanizáció folyamata elárasztotta a világot, és mi is a város és a falu közötti lényeges különbségek megszűnésének a korszakába léptünk, amit egyébként nemcsak előre láttunk, hanem programunkba is vettünk. És mindez a két világ együttélése és harca közepette megy végbe, olyan viszonyok között, amikor a harmadik világ léte és fejlődése is beleszól korunk történelmének alakulásába, s a két világon belül is feszültségek alakultak ki.

Ilyen korban élünk, s akár egykori költőnket idézhetjük másfél évszázad távlatából: „Forr a világ bús tengere, óh magyar..." Ehhez mérten kell felismernünk közgondolkodásunk alakulásának, szocialista nemzetünk mai közérzetének legfőbb meghatározóját: *több mint egy évtizede a folyamatos fejlődés viszonyai között élünk, és az egyenes vonalú előrehaladás útján* járunk. Amilyen ritkák az ilyen évtizedek a történelemben – a miénkben különösen – annyira értékesek. Ez az a történelmi háttér, amit oda kell állítanunk az elmúlt 1968. év hazai társadalmi-politikai eseményei és jelenségei mögé.

Ha most 1968-ban közgondolkodásunk alakulásának különösen figyelemre méltó jeleit keressük, akkor oly sok ilyet találunk, hogy nehéz kiválasztani közülük a legjellemzőbbeket. Maradjunk hát a fontosabbak szűkszavú felsorolásánál.

Bizonyosan a *gazdaságirányítás reformja* a legfőbb. Az első év végén úgy értékelhetjük ezt, hogy sikeres volt az áttérés és az indulás, ennek nyomán már érzékelhetjük gazdasági fellendülésünk első jeleit. De nem kevésbé figyelemre méltóak a gazdasági reform társadalmi hatásai: a közgazdasági szemlélet növekvő érvényesülése, az a felismerés közvéleményünkben, hogy a gazdasági tevékenység a politika fő területe, a szocialista építés előrehaladásának legfőbb mértéke a munka termelékenységének a növelése, a termékeink mind jobb értékesülése a hazai szükségletek kielégítésében is, a külföldi piacokon is.

*Politikai életünkben* sem kevés azonban a különös figyelmet érdemlő jelenség. Az MSZMP Központi Bizottsága számos nagy jelentőségű belpolitikai és külpolitikai kérdést tárgyalt az év során. Nemcsak az az érdekes ebben, hogy miket határozott, hanem az is, hogy a közvélemény hogyan fogta fel. Először is mindig várakozás előzte meg ezeket, de milyen várakozás! Nem a szorongás, hogy valami váratlan történik. Hanem a reménykedés, hogy következetesen megy tovább az a politika, amit társadalmunk zöme, lényegében egésze, elfogadott. S mivel ebben egyszer sem volt csalódás, növekedett a bizalom. Másodszor az a nevezetes, hogy a párt döntéseit valahányszor szélesebb közvélemény követte, s ebben eleinte kételyek és ellentmondások is kifejezésre jutottak, de a végeredmény mindig a nagy többség helyeslése lett. Nem kisebb dologról van itt szó, mint arról, hogy a párt vezető szerepe ténylegesen és az adott társadalmi szituáció körülményei között az éppen meglévő ellentmondások feloldása, illetőleg leküzdése útján érvényesült. Hogy ez az „igazi" és hogy ennek mekkora értéke van egész társadalmunk fejlődésében, azt sokféle tapasztalat nyomán tanulta megbecsülni közvéleményünk.

A Hazafias Népfront fórumain is voltak olyan események, amelyek közgondolkodásunk alakulásában bizonyos szerepet töltöttek be. Az áprilisban tartott IV. kongresszus élénk visszhangot keltett és ez még ma sem ült el. Csak egy mondatot idézzünk fel a kongresszus állásfoglalásából: „A nemzeti egység úgy valósul meg, hogy társadalmunk minden jelentősebb országos és helyi kérdésében nyílt véleménycsere, a társadalmi és nemzeti érdekeknek megfelelő érdekegyeztetés folyik és a közgondolkodás nemzeti felelősségérzete érvényesül." Az azóta eltelt idő bizonyítja, hogy ez a folyamat előrehaladó és szélesedő. A Hazafias Népfront Elnökségében,

* Magyar Nemzet, 1968. december 24.

területi és helyi bizottságaiban állandósult a nyílt véleménycsere, folyamatos az érdekegyeztetés és éppen azáltal jut érvényre az igazi felelősségérzet.

Az országgyűlés ülései hasonló vonásokat mutatnak. Mennyivel nyíltabbak és oldottabbak ma a felszólalások, mint még néhány évvel ezelőtt is, bár megelégedve még mindig nem lehetünk. Azt, hogy mennyire kezd már az ország legfelső szintű nyílt állami fórumává válni az országgyűlés, éppen a fejlődés dinamikája mutatja. Mennyire hiányozna már, ha akár egy fél évig nem ülne össze! Hasonló folyamat halad előre a helyi tanácsok szintjén is. Korábban a tanácsi végrehajtó bizottság lényegében tájékoztatott és bejelentett, és megelégedett a passzív helyesléssel is. Ma pedig már küzd az aktív helyeslésért, valamint a tanácsi plénum, s rajta keresztül a közvélemény megnyeréséért. S mindenki előtt világos, hogy a kommunista célokat csak széles körű társadalmi aktivitással lehet elérni.

Társadalmi életünk sokféle kötetlenebb fórumain még nyilvánvalóbban nyomon követhető közgondolkodásunk alakulása a most elmúló esztendőben. Csak néhány főbb területre vessünk egy-egy tekintetet. A szakszervezetek legfőbb problémája az üzemi demokrácia fejlesztése, továbbá a dolgozók érdekvédelme, a döntési, egyetértési és kifogásolási jog érvényesítésével a vállalatvezetés egyes intézkedéseivel szemben. A szövetkezetekben pedig általános fellendülés tapasztalható, s szövetségeikben a felpezsdülés, az élénk vita és a kezdeményezés sokféle jele észlelhető. Talán legszembeötlőbb ez a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben, ahol nemcsak egy különösen érdekes és fontos szocialista intézményünk felnövekedésének, hanem parasztságunk társadalmi fejlődésének is tanúi lehetünk.

*A szellemi kultúra és az értelmiségi rétegek körében* változatosabb a kép: társadalmi fejlődésünk pozitív vonásai is, a feszítő problémák élessége is jobban kifejezésre jut. S nehéz lenne eldönteni, hogy a humántársadalmi vagy a műszaki-természettudományos, illetőleg a műszaki-gazdasági értelmiségi rétegek aktivitása-e a nagyobb. Élénk vagy éppen éles viták folynak a szociológia, a történettudomány, a gazdaságpolitika, az irodalom és egynéhány művészet mezején, s mivel számos tudományág területén ez még nem így van, a Tudományos Akadémia éppen most emelte fel a szavát a szubjektív érdekeltségből folyó megalkuvás és alkalmazkodás ellen és a kritikai felelősség érvényesítése érdekében. A képhez az is hozzátartozik, hogy folyóirataink ban, tudományos és ismeretterjesztő társaságainkban, s nem kevésbé a rádió és televízió nyilvánossága előtt mennyi vita folyik: általában a műveltségről, külön a munkásosztály műveltségéről, a falu és a parasztság fejlődéséről, szellemi tőkénk helyzetéről és problémáiról, az oktatásról és az ifjúságról, a gyorsuló időről, a biológiai forradalomról, a demográfiai robbanásról, az urbanizációról és még sok minden másról.

Mind e viták magukban véve is jellemzőek, de még érdekesebb az, amit e viták általános vonásaként, illetőleg közös alapjaiként felismerhetünk. S e felismeréshez nem is kell különös igyekezet, sem politikai szándék, vagy tudományos ambíció: ez szinte magától értetődően tárul fel. Ezt fejezi ki az Élet és Irodalom vitazáró cikke a szellemi tőkéről folytatott eszmecserében. Ez a vitazáró sok más vitának a tanulságait is pontosan összegezi, ezért érdemes néhány főbb tételét idézni:

„A szellemi élet sajátságos integrációja megy végbe." „E végső fokon, mondhatni, politikai jellegű és indítékú integráció számára mind kedvezőbb a légkör."

„...a vita állásfoglalásai úgyszólván egyértelműek:

- a termelés és a társadalom,
- a szervezés és az ideológia,
- az intézmények és az erkölcs

szempontjai és igényei nem egymástól függetlenül, vagy egymással szemben, hanem együtt és egységben jelentkeznek."

„...éppen e technokrata korban a közgazdaság, a statisztika, a kibernetika gyors hódításainak a periódusában találkoznak vagy találkoznak újra a marxizmus évszázados, sokak által elavultnak hitt gondolataival. S éppen írók és irodalmárok fogalmazásában."

Ha e vitákon túlmenően szélesebb körre kiterjedően akarjuk jellemezni közgondolkozásunk alakulását, akkor azt kell mindehhez hozzátennünk, hogy a kisebb-nagyobb körű vitában tenger sok probléma vetődik fel, köztük nagy és nyomasztó, sőt félelmetes problémák is. Mégis, nem a pesszimizmus a viták alaphangja. Ellenkezőleg, a bizakodás abban, hogy minél komolyabban feltárjuk ezeket, annál inkább képesek vagyunk megoldásokra is. Ismét az Élet és Irodalom vitazáró cikkét idézve: „A fényes szellők korszakának (ez) a gyakori idézgetése, mintha már nemcsak nosztalgikus elemeket tartalmazna a megismételhetetlen ifjúságról. Hanem új, fényes, vitorláinkba fogható szelek közeledtének előérzetét is."

De végül is mi mostani közgondolkodásunk tartalma, mozgási tendenciája? Nagyon óvatosan és szolidan fogalmazva is merhetjük az alábbiakat megállapítani.

A folyamatos építés problémázó és vitatkozó, de határozottan előrenéző légkörében élünk. *A szocializmus teljes felépítésének a korszaka ez,* amit elv és eszme világít meg, amit történeti tapasztalatok és a realitás perspektívái is meghatároznak.

Nyugtalanító eseményekkel, ellentmondásokkal és konfliktusokkal terhes a jelenkori történelem, de a mi társadalmunk viszonylag nyugodtan reagál ezekre. Mi a kulcsa ennek? Nyilván az, hogy társadalmunk, elismert és bizalmat élvező vezető ereje, olyan elvi platformot, következetes haladási irányt képvisel és érvényesít, amely több mint egy évtized próbáját kiállta.

A magunk és a világ problémáiban a mi szocialista társadalmunkban a *nyílt szembenézés magatartása* vált uralkodóvá. Nem lázban élünk, hanem gondolkodva építünk; a dolgoknak nemcsak egyik vagy másik oldala világosodik meg közvéleményünk előtt. Az elv és a tapasztalat, a kívánt cél és a hozzávaló eszközök dialektikus egysége és kettőssége szinte gyakorlatunkká válik már. A gazdasági reformot évekig készítettük elő, s most ugyanaz folyik tudománypolitikánk formálásában, vagy távlati népgazdasági tervünk kidolgozásában.

Közvéleményük a *kritikus pontok és a veszélyek* felismerését és kezelését is mind jobban megtanulja. A párt kétfrontos harca egész társadalmunk magatartásává kezd válni. Szocialista eszméink megvalósításában a történeti valóság mind mélyebbre hatoló megismerése és törekvéseink ehhez való igazítása általános modellé lesz. Így közelítünk társadalmunk ma felszínen lévő, kritikus kérdéseihez is, akár a születések arányáról, akár a fiatalság bűnözéséről és egyéb deformációról, akár a munkamorálról vagy éppen a bürokráciáról van szó.

És mindez *milyen teljesítményekre* vezetett eddig? Nem kevés, amit elértünk, s ezek közé kell számítani mindazoknak a veszélyeknek az elkerülését is, amelyek bekövetkezhettek volna. De még fontosabb ennél, hogy javulnak kilátásaink társadalmunk jövőbeli teljesítményei iránt akár a gazdasági eredményekről, akár társadalmi-politikai fejlődésünkről, akár kulturális-szellemi teljesítményekről van szó.

Újabb „fényes szellők" közeledtét érezhetjük tehát? Hogy a szellők mennyire fényesednek meg, azt a történelemre kell bíznunk. De hogy legjobb erőink kibontakozásának és legnemesebb törekvéseink valóraváltásának a feltételei növekedőek, azt nem alaptalanul mondhatjuk. Ez pedig hideg fővel felfogott meggyőződéshez is, szívvel-lélekkel átélt lelkesedéshez is elegendő alap.

# Reform és a társadalom*

*Párt-, állami és szakszervezeti* fórumok vizsgálták és értékelték a gazdaságirányítás reformjának első évi gazdaságpolitikai és általános politikai hatását. A mérleg egyértelműen pozitív. S a mérleget az hitelesíti legjobban, hogy a számadások reálisan feltárták gazdasági életünk hosszabb és rövidebb lejáratú problémáit is. Ezek nagyobbrészt a korábbi időszakból, a régi mechanizmusból erednek, de elkerülhetetlenül az új mechanizmus nyomán is támadnak problémák. Éppen gazdasági életünk megoldandó feladataira tekintettel határozottan arra a következtetésre kellett jutni, hogy a IX. kongresszus határozatainak megfelelően, tovább kell dolgozni a gazdasági reform elveinek érvényesítésével a harmadik ötéves terv teljesítéséért.

Ez tehát a mi szilárd és eredményesnek mutatkozó gazdaságpolitikánk. További kérdés azonban, hogy a gazdaságirányításnak milyen társadalmi hatásait tapasztalhatjuk? Egy év nagyon kevés ennek a megítéléséhez, ezért ez még nem is kerülhetett napirendre. Bizonyos jelenségeket és tendenciákat azonban megfigyelhetünk, s érdemes ezekre máris figyelmet fordítanunk.

Kezdjük ott, hogy milyen várakozások előzték meg a reformot, s azokat hogyan igazolta vagy cáfolta meg az első évi tapasztalat.

A legfőbb, amit társadalmunk a reformtól várt, az, hogy ösztönző hatást fejt ki a vállalatokra, hogy bátrabban kezdeményezzenek, termelési és szolgáltatási tevékenységüket jobban ráirányítsák a szükségletekre, jobb minőséget és nagyobb választékot érjenek el, a hazai szükségleteket is jobban kielégítsék és az exportlehetőségeket is jobban kihasználják. E tekintetben kétségtelenül már érezhető a reform kedvező hatása. Korántsem beszélhetünk még megelégedésről, de mindenki érzi, hogy „megmozdult a front". Több és jobb áru s új szolgáltatások jelentek meg, a kezdeményezés és a fellendülés jelei érzékelhetők az állami vállalatok működésében is, de talán még inkább a szövetkezeti vállalatoknál. E tekintetben nem következett be csalódás, ellenkezőleg, kezdenek teljesülni a várakozások.

Az egyes dolgozók helyzetét illetően pedig azt várta a közvélemény, hogy olyan ösztönző hatás érvényesül, amely fokozottabban megbecsüli a jobb munkát és nagyobb mértékben növekszik azok személyi jövedelme, akik odaadóbban dolgoznak és bátrabban kezdeményeznek. Ebből is teljesült valami. Vannak példák erre, s ezek száma növekszik. Nem mondhatjuk azonban, hogy ez a tendencia általánosan érvényesül, mert ellenállással is meg kell küzdeni. Azzal is, ami még a gazdasági mechanizmusban benne van, s azzal is, ami társadalmunkban beidegződött. Elég csak arra hivatkozni, hogy a keresetek érdem szerinti differenciálásával szemben milyen könnyen fel-feltámad egy-egy esetben a közhangulat.

*Voltak azonban* aggályos várakozások is. Így mindenekelőtt az, nehogy kisebb vagy nagyobb körben a foglalkoztatottság csökkenjen, továbbá nehogy veszélybe kerüljenek azok a társadalmi juttatások, amelyeket a korábbi időszak szociális vívmányaiként szokott meg társadalmunk. És különösen az, hogy életszínvonal-emelkedésében ne következzék be törés. Ezeket az aggodalmakat a reform első éve nem igazolta. Nem következetek be azok a hatások, amelyektől sokan féltek, s az aggályos várakozásokat a közvéleményben mindinkább a bizakodás váltja fel. Indokoltan. Gazdasági reformunk lényege és fő célja, hogy az életszínvonal állandó és megbízható emelkedését alapozza meg, s egy év is elegendő volt annak a bebizonyítására, hogy ez a tendencia kezdettől fogva érvényesül. Azonban a gazdasági élet objektív törvényszerűségeit nem hághatjuk át. A vállalatok jobb gazdálkodására és termelékenyebb munkára való ösztönzése és az egyes dolgozók jobb munkára való serkentése döntően az anyagi érdekeltség útján lehetséges, tehát az eddigieknél nagyobb jövedelmi differenciáltságot kell megszoknunk. Ez pedig nemhogy ellentétes lenne a szocializmus elveivel, hanem éppen ellenkezőleg annak felel meg: „kinek-kinek munkája szerint".

Gazdasági reformunk társadalmi hatásai tehát eléggé bonyolultak, de több irányban világosan felismerhetők és egészükben véve kedvezőek a szocialista fejlődés irányába esők. Lássuk ezeket néhány vonatkozásban közelebbről.

Kezd érvényesülni és napról napra erősödik a közgazdasági szemlélet. Ennek az a lényege, hogy fokozatosan feloldódik társadalmunkban az a régi beidegződés, hogy elegendő a felülről megkapott terveket elfogadni és többé-kevésbé teljesíteni. Mind szélesebb körben felülkerekedik az a reálisabb szemlélet, hogy minden gazdálkodó szervnek és kollektívának magának is felelősséget kell vállalnia azért, amit maga elé tűz és azért is, milyen gazdaságosan végzi a munkáját. S ez sok mindent jelent.

* Észak-Magyarország, 1968. december 24.

A vállalati vezetésben a szükségletek a piaci lehetőségek és az adott vagy előteremthető feltételek felelős egybevetésével kell kitűzni a közelebbi és távolabbi vállalati terveket, s ezért a felelősséget senkire nem lehet áthárítani. Az MSZMP KB december 4-i ülésén azt állapította meg, hogy „A gazdasági vezetők, a vállalatok és a szövetkezetek nagy részében képesnek bizonyultak arra, hogy önállóan megoldják a vezetés nagyobb felelősséggel járó feladatait." Továbbá azt is, hogy „Az új irányítási rendszer mind a vezetők, mind a kollektívák részéről egyre szélesebb körben, s növekvő mértékben vált ki olyan törekvéseket, amelyek a gazdálkodás jobb megszervezésére, a korszerűség fokozására, a jövedelmezőségre irányulnak."

*A vállalatok dolgozói körében* pedig azt jelenti ez, hogy nem lehetnek közömbösek vállalatuk tervei teljesítésében, mert az egyéni érdekeltségük körébe vág. A közgazdasági szemlélet az ő esetükben azt jelenti, hogy munkájuk, annak a feltételei és a munkájuk utáni személyi jövedelmük nem függetleníthető a vállalati eredménytől, tehát abban érdekelten kell végezni a maguk munkáját. Az új mechanizmusban ez élesebben jelentkezik, mint a régiben, tehát eszerint kell cselekedni és dolgozni. Ez a felismerés és az ehhez való igazodás láthatóan halad előre az állami vállalatokban is, a szövetkezetekben is.

A műszaki fejlesztésben is tör előre a közgazdasági szemlélet. Itt az az új elem, hogy nem lehet csak műszaki szemléletben gondolkozni, akár a mérnökök, akár a szakmunkások részéről. Meg kell tanulni, hogy a nagyobb gazdasági eredmény, a jobb minőség a cél, tehát a műszaki fejlesztésnek ezt kell szolgálnia, s a magasabb műszaki színvonalra törekvés kötelező, mert jobb gazdasági eredményt csak ezúton lehet elérni. E szemlélet térhódítása az oktatásban, a tudományos kutatásban és az üzemekben egyaránt megfigyelhető.

A reform nyomán szocialista tervgazdaságunk demokratikus elemei is erősödnek.

Maga az a tény, hogy az elhatározások felelőssége a központi szervekről több ezer állami és szövetkezeti vállalatra szélesedett, döntő jelentőségű. Úgy is mondhatjuk, hogy a régi mechanizmusban néhány száz ember viselte annak felelősségét, hogy milyen népgazdasági tervet tűzünk ki, míg az új mechanizmusban a gazdasági vezetők tízezernyi gárdájára szélesedett ki a gazdasági tervezés felelőssége.

De ugyanezen az alapon a dolgozók milliói is érdekeltebbé váltak a gazdasági döntésekben a maguk munkája eredményében is. Ezzel reális alapot kapott a dolgozók széles körének a bevonása a gazdasági vezetésbe. A szocialista demokráciának ez az előretörése egyaránt érzékelhető az állami vállalatoknál, a szövetkezetekben és a helyi tanácsok gazdálkodásában.

*A gazdasági élet* demokratizálódása természetesen egész társadalmi életünkre is kihat. Úgy is lehet mondani, hogy a gazdasági tevékenység társadalmunk általános politikai ügyévé válik. Az MSZMP KB-a december 4-i ülésének a határozatában ez áll: „A Központi Bizottság ezúton is hangsúlyozza, hogy a párt munkájában, harcában a szocialista építés jelenlegi szakaszában döntő a gazdasági munka." Ez természetesen nemcsak a kommunistákra vonatkozik. Egész társadalmunk számára a gazdasági fejlődés a fő politikai kérdés és gazdasági fejlődésünkben a szocialista politika, a szocialista demokrácia a fejlődés fő tényezője.

# A népfrontmozgalom kapcsolata a helyi tanácsokkal*

Ez a kapcsolat kezdettől fogva erős és sokoldalú, de kezdettől fogva nincs híjával problémáknak sem. A Hazafias Népfront tavalyi, IV. kongresszusa óta új törekvések kezdenek kibontakozni, s a mostani időszakban a régi és újabb problémák megoldására is kilátás nyílik.

## Szélesedő, felelősségteljes vita

A kongresszus után a szocialista demokrácia témaköre foglalkoztatja elsősorban a népfrontbizottságokat is és a népfrontmozgalomban aktívan tevékenykedők szélesebb körét is. Különösképpen arra irányul az érdeklődés, hogy elvileg és a társadalmi tevékenység módszerei tekintetében voltaképpen mi is a szocialista demokrácia, hogyan viszonyul a polgári demokráciához és a demokratizálódás hogyan halad előre jelenlegi társadalmi életünkben. Emlékezetes, hogy a kongresszuson e körül volt a legtöbb vita, s ez azóta is folytatódott a népfront központi testületeiben. Most pedig azt tapasztaljuk, hogy a területi és helyi népfronttestületekben és azok határain túl, messze továbbterjed ez a vitakedv. Korai lenne még arról beszélni, hogy ez már valami elvi tisztázáshoz is vezetett volna, de a vitatkozókedv nagyon élénk, sőt izgalommal teli és általánosnak mondható az a felelősségérzet is, amivel a legkülönbözőbb társadalmi körökből hozzászólnak e kérdésekhez. Nagy érdeklődést és aktivitást tapasztalnak a pártapparátus és az államigazgatás munkatársai és talán a legnagyobb számban a tudomány és oktatás képviselői, de sokan kapcsolódnak be a gazdasági élet köréből és a termelés különféle területeiről olyanok is, akik nem viselnek funkciót.

Ennek a sokoldalú megközelítésnek az eredménye, hogy a szocialista demokrácia bonyolult kérdései kezdenek szélesebb körben világosabbá válni. Eredmény az is, hogy élénk és kritikus figyelemmel vitatják az állami szerveinkben és testületeinkben, különösen a tanácsokban, gazdasági egységekben és a különféle társadalmi szervezetekben meghonosult gyakorlatot. Ezt még ki kell egészítenünk azzal, hogy a pártdemokrácia megnyilvánulásai szélesebb körökre is élénken kihatnak.

Az általános érdeklődésen túlmenően a legtöbb figyelem a tanácsok gyakorlati munkájára irányul, arra, hogy e testületekben hogyan alakul a szocialista demokrácia gyakorlata. E téren is sokféle új kezdeményezés észlelhető és annyi máris szembeötlő, hogy szélesebb és gazdagabb az együttműködés, illetőleg a munkamegosztás a tanácsok és a népfrontbizottságok között. A kongresszuson ezt úgy fejeztük ki, hogy legyen a népfront a tanácsok politikai tömegbázisa. Ezt a kérdést feszegetik legtöbbet és ennek megvalósításában keresik legélénkebben a járható utakat. S kedvező e folyamatok kibontakozásában az, hogy a gazdasági reform nyomán növekedett a tanácsi gazdálkodás önállósága. Ez magában véve is szükségessé teszi, hogy ne hozzanak a végrehajtó bizottságok szűk körén belül az egész lakosságra kiható döntéseket, hanem azokat szélesebb társadalmi körben tárgyalják meg.

## Váljék a Népfront a tanácsok szocialista tömegbázisává.

Persze a helyzet nagyon változatos és meglehetősen egyenetlen. Megyei és városi szinten csaknem kivétel nélkül kölcsönös a kezdeményezés mind a tanács, mind a népfront részéről. A járásokban és községekben azonban még elég sok helyen tapasztalható tartózkodás és értetlenség. De nagyon érdekes és nem véletlen, hogy ahol jól működik a tanács, ahol virágzó kommunális tevékenység folyik, ott nagyon jó az együttműködés. Ilyen helyeken már valóban a tanácsok politikai tömegbázisává válik a népfront. S ilyen helyeken a tanácsi vezetők nemcsak tudatában vannak e munkamegosztás előnyös hatásának, hanem maguk is mindent elkövetnek szélesítése és gyorsítása érdekében.

## Az együttműködés újabb formái

A tanácsok és a népfront kapcsolatának vannak elterjedt és kialakult formái. Ilyenek: a tanács végrehajtó bizottsága és a népfrontbizottság elnöksége, valamint a tanács és a népfrontbizottság együttes ülése, közös képviselet egymás ülésén, egyeztetett munkaterv és sokoldalú kölcsönös egyéni tájékoztatás. Most új együttműködési formák is kezdenek kibontakozni. Ilyennek tekinthető a Fővárosi Tanács és népfrontbizottság közös megállapodása, a tanácstagok és a népfrontaktívák újabb körzeti együttműködésének országszerte tapasztalható példái és még számos újabb kezdeményezés.

Különösen figyelmet érdemel, hogy az elvi álláspontok is kezdenek tisztulni. E tekintetben azonban még korántsem alakult ki egységes szemlélet. De odáig már eljutottunk, hogy erre megérett a helyzet, tehát a következő időszakban a párt-, tanácsi és népfrontszervek az egyértelmű elvi megoldás kilátásával országos szinten napirendre tűzhetik e kérdéseket.

* Tanácsok Lapja, 1969. január 4.

# Rajk László és a népfront*

Húsz év az események megítélésében is, a szerepet vivő személyek pályájának az áttekintésében is kellő történelmi távlatot ad. Ilyen szemlélettel kísérlem meg a *Rajk Lászlóra* való visszaemlékezést, általában egész személyiségére is, de különösen politikusi pályájának a népfronttal, a népfrontos politikával való kapcsolataira.

## *1.*

*Rajk László nevével* 1933 májusában találkoztam először.

*Seres Józseffel* voltunk együtt akkor a szegedi katonai börtönben, őt a KIMSZ diákmozgalmával kapcsolatos szervezkedésben való részvétel miatt ítélték kétévi börtönre. *Rajk László* irányította ezt a szervezkedést, s kapcsolatba került ezzel a Kiskunfélegyházi Tanítóképző haladó diákcsoportja, amelybe *Darvas József*, *Békés István*, *Székely Béla*, a *Seres fivérek* és mások is tartoztak. *Seres József* ellen mint tényleges szolgálatát teljesítő katona ellen folytatták az eljárást, s ennek során különösen a *Rajk Lászlóval* és *Birki Ágnessel* való kapcsolataikat firtatta a rendőrség is, a bíróság is.

Én nem kerültem közvetlen kapcsolatba ezzel a szervezkedéssel; engem a katonai szolgálatom alatt tanúsított egyéni magatartásom miatt ítéltek el (két hónapra). Az eszmei kapcsolat azonban megvolt a KIMSZ diákmozgalma és az én makói-szegedi tevékenységem között. Részt vettem a Szegedi Fiatalok mozgalmában, s Makón is, Szegeden is kiterjedt munkásmozgalmi kapcsolataim voltak. Akkorra már megjelent két tanulmányom, egyik Királyhegyes község társadalomrajza a Századunk című folyóiratban, a másik a tanyarendszerről a „Népünk és Nyelvünk" című szegedi folyóiratban, s ezek mellett számos egyetemi szemináriumi dolgozatban juttattam kifejezésre az akkori rendszerrel szembenálló felfogásomat.

A börtönviszonyok olyanok voltak akkor a szegedi Béke utcában (elsősorban Radnai főfoglár jóvoltából), hogy *Seres Józseffel* végeláthatatlan eszmélkedéseket folytathattunk a bennünket izgató világnézeti és politikai kérdésekről. Mikről vitatkoztunk? A világ fejlődéséről, a nemzeti és nemzetközi dilemmájáról, a demokráciáról és a proletárdiktatúráról, a munkásmozgalomról, a parasztságnak és az értelmiségnek a hozzá való viszonyáról, a Szovjetunióról és a történelem várható alakulásáról. S mindebben jelképes jelentőséget kapott *Rajk László* személye, azé a magyar értelmiségi fiatalemberé, aki hozzánk hasonló származással a nemzetközi munkásmozgalom életre-halálra szóló harcosa lett.

Persze nehéz ma már szétválasztani az akkori vélekedéseket és a mai történelmi távlatból már felismert összefüggéseket, de talán nem is szükséges ez. A történelem távlatában ugyanarról a történeti szituációról van szó, továbbá arról, hogy azt a helyzetet szubjektíve hogyan fogtuk fel és milyen magatartásra szántuk el magunkat az adott helyzetben.

A nagy gazdasági válság évei voltak azok, s minden valamennyire is értelmes és a társadalom, a nép iránt felelősséget érző fiatalember előtt nyilvánvaló volt, hogy a Horthy-rendszer, ez a feudális maradványokkal körmönfontan átszőtt kapitalista rezsim a velejéig rothadt, ebben semmi tisztességes szándék nem találhatja meg a jövőjét, s ezzel szembe kell szállni. Igen, de hol a kiút? Hogy ebben állást foglaljunk, olyan nagy kérdésekben kellett döntésre jutni, mint az, hogy nemzeti vagy nemzetközi, polgári demokrácia vagy proletárdiktatúra, s végeredményben az, hogy a munkásmozgalom útja vagy parasztmozgalom, illetőleg valamilyen más népi-nemzeti összefogás politikája. Ezeket vitattuk mi ott keresztül-kasul a szegedi Béke utcában, s e vitáink során nyert jelképes jelentőséget *Rajk László*.

Akkor mi nagyon keveset tudtunk még róla, de amit sejtettünk, az később igaznak bizonyult. Éppen olyan népbeli származású értelmiségi fiatalember volt, mint mi, mi indította mégis arra, hogy a nemzetközi munkásmozgalom katonája legyen? Ez volt a magva a mi problémázásainknak is, az általa jelképezett politikai magatartás titkának is.

*Rajk József* székelyudvarhelyi csizmadiamester tizenhárom gyermeke és tíz fia közül volt az egyik, aki 1909-ben született. Törvénye volt az akkori társadalmi mozgásnak, hogy valamire való iparos gyermekei közül értelmiségi pályára is menjenek, s vastagon mondva „urak legyenek" a gyermekek közül. Rajkéknál is így volt: Lajos orvos, Jenő mérnök, Endre és Gyula tisztviselő lett. S utóbbiak közül Endre annyira asszimilálódott a Horthy-rendszer „úri középosztályába", hogy később a nyilas uralom idején államtitkár lett. Nem elvontan érdekes ez a probléma, hiszen *Lenin* is a cári Oroszország értelmiségi családjában született, nem is szólva *Marx*ról és *Engels*ről, vagy *Lukács György* és *Révai József* is a magyar kapitalizmusban felnőtt polgárcsaládok gyermekei. A kérdés az, hogy a harmincas évek válságkorszakában egy tipikus magyar „népi családi" pályavo-

* A meg nem jelent Rajk László-emlékkönyv részére. 1969. április 30.. Gépelt kézirat, EFB 2961.

nalából hogyan és miért tört ki a legtehetségesebb fiú, s lett a munkásmozgalom harcosa és hivatásos forradalmár?

Fűződött ehhez egy másik kérdés is. Hogy a Horthy-rendszert a történelem pusztulásra ítélte, s a magyar népnek más, nagyobb távlatú úton kell léte és felemelkedése lehetőségeit megtalálni, az számomra első eszmélésemtől kezdve egyértelműen nyilvánvaló volt. Az is, hogy a mi népi-nemzeti jövőnket csak a munkásmozgalommal összefüggésben kereshetjük, s ez itt Kelet-Európában nem lehet független a Szovjetuniótól. Ezért már akkor, 1933-ban is biztosan tudtam, hogy népünk jövője szempontjából döntő szerepe van annak, vajon menynyien és kik törik ezt az utat a munkásmozgalom és a Szovjetunió felé. Bizonyos nosztalgiával néztem akkor a jugoszlávok, bolgárok, lengyelek és csehszlovákok felé, akik közül népes munkás–paraszt és értelmiségi gárdák léptek erre az útra, s úgy éreztem, hogy mi magyarok ebben végzetesen lemaradtunk.

Ez a rossz érzésem később sem szűnt meg, amikor már az új élet megkezdődött hazánkban, és az emigrációban harcoló gárda visszatért az országba. És ezt lelkiismereti kérdésként nagyon sokszor magamnak is feltettem: vajon én magam miért nem léptem elhatározóan erre az útra? Ma már tudom, hogy akkor a harmincas években is, később a második világháború harcaiban is többen voltak ilyenek, mint ahogyan azt a szovjet emigrációból hazatért vezetőgárda ezt beállította. *Rajk László* tragikus sorsa, *Rácz Gyula* félreállítása és sok más későbbi mellőzése arra is világot vet, hogy az ilyen útra tért magyar hazafiak és forradalmárok sorsa később nagyon is súlyos problémává fajult.

De akkor 1933-ban még mindez elvi politikai probléma volt, s mint ilyenről vitatkoztunk ott a szegedi Béke utcában. s *Rajk László*ról is csak annyit tudtunk, hogy olyan értelmiségi pályatársunk, aki a munkásmozgalomhoz való egyértelmű és annak minden következményét vállaló csatlakozás képviselője. Ő testesítette meg számunkra mindazokkal a nagy világnézeti és politikai problémákkal való szembenézést, amelyekkel mi is viaskodtunk, s az ő állásfoglalása és harcba szállása volt az a példa, ami akkor is hatott ránk, ha éppen azt az utat nem is követtük.

## 2.

*Rajk Lászlóval személyesen* 1945 májusában találkoztam. Akkor már tudtam róla, hogy milyen szerepet töltött be az illegális Kommunista Pártban, a Magyar Front szervezésében és a spanyol fronton. Érthető érdeklődéssel és rokonszenvvel fordultam feléje, és ez mindmáig meg is maradt, beleértve perbefogása és elítéltetése számomra is kritikus korszakát is. Ez az eleve rokonszenves kapcsolat befolyásolja ma is a személyiségéről alkotott megítélésemet. Mégis azt hiszem, hogy ez objektíve sem torzít, mert a szubjektív benyomások lénye igazi jellemvonásait érzékelték.

Legelőször a *NÉKOSZ ügyében* kerültünk bensőségesebb kapcsolatba. Én magam – feleségemmel, Majlát Jolánnal együtt – a kezdet kezdetétől fogva közreműködtem a Györffy-kolllégium alakításában, majd később a népi kollégiumi hálózat kiépítésében. Amikor *Rajk* hazajött, már javában „fújtak a fényes szellők", s a kollégisták serényen fáradoztak a földosztásban és újabb kollégiumok szervezésében, s még sok minden másban. A Györffy-kollégium Apponyi téri és a Petőfi-kollégium budai otthona, s az idősebb kollégisták Rege-beli szállása egyaránt hajléka volt a minden újnak és ígéretesnek, ami akkor a felszabadulás nyomán elindult. (Hogy ezt a lényeget vétette el Jancsó Miklós filmje!?)

Joggal hihettük, hogy *Rajk László* , ha megismeri, lényegében fogja fel e különös és példa nélkül álló ifjúsági mozgalmat, s teljes lelkesedéssel fog melléjük állni. Így is történt. Amikor – közreműködésünkkel is – megismerte őket, legfőbb patrónusuk lett, s anyagiakkal is, szervezési tanácsokkal is szüntelenül támogatta őket, s közöttük emberi kapcsolataiban is feloldódott.

Ez azonban koránt sem volt egészen egyszerű dolog. A népi kollégisták között voltak kommunisták és hozzájuk nagyon közel álló parasztpártiak, de párton kívüliek is. A legfőbb azonban az, hogy a kollégiumi légkör nem a KIMSZ-beli ifjúkommunisták világa volt, s egyáltalán nem illeszkedett bele a pártszerű szervezeti keretek egyikébe sem. Sajátságos történeti képződmény volt ez, amelyben messzemenően érvényesült a Kommunista Párt befolyása, de kifejezésre jutott benne az akkori magyar társadalom sok olyan vonása is, ami egyébként nem kapott teret a munkásmozgalomban. „Parasztfőiskolásoknak" nevezték magukat eleinte, s az volt a mottójuk, hogy megőrizve paraszti származásuk jegyeit, váljanak értelmiségiekké. Ebből kiindulva érthetően nagyrészt a népi irodalom olvasói és szószólói voltak, s különféle módon részt is vettek a népies mozgalom mindenféle megnyilvánulásaiban. „Narodnyikok" voltak abban az értelmezésben, ahogyan *Révai József* megkülönböztette ezt az oroszországi narodnyikoktól.

*Rajk László* ifjúsági mozgalmi tevékenységét korábban egészen más légkörben folytatta, tehát nem magától értetődő, hogy NÉKOSZ-mozgalommal olyan bensőséges kapcsolatba került. Viszont mi ezen barátkoztunk össze legjobban. De ennek is megvan a magyarázata. A munkás–paraszt szövetség, az értelmiségi hivatás belső kapcsolata a két nagy termelőosztállyal, a magyar hazafiság, más szóval nemzeti létünk feltételei a nemzetközi szolidaritásban – ezek voltak azok az eszmei kapcsok, amelyek a NÉKOSZ-szal is, egymással is különösen összekötöttek bennünket. S *Rajk László* tragédiájához tartozik, hogy e kapcsolatát a trockizmus vádjának alá-

támasztásához használták fel, s lényegében azzal vádolták, hogy külön hatalmi aspirációja érdekében szervezte ezt az ifjú gárdát.

*A közigazgatás megtisztítása és újjászervezése* volt viszont az a téma, amelyben *Rajk László* egyéniségének olyan oldalát ismertem meg, ami számomra idegen és vitára késztető volt.

Ismeretes, hogy *Rajk* 1946 márciusában lett belügyminiszter, s részletes tervet dolgozott ki a közigazgatás megtisztítására és reformjára, s ez volt egyik fő tevékenysége a Belügyminisztériumban. Éles kritikai és a hatalmi viszonyok minden illúziótól mentes szemlélete érvényesült ezekben az elgondolásokban, s ennek megfelelő következetességgel és könyörtelen élességgel szállt szembe a Kisgazdapárt ellenkező álláspontjával. S ebben volt valami félelmetes az én számomra.

Én magam a felszabadulás előtt is foglalkoztam a közigazgatással, és belügyminiszterségem alatt is ezzel foglalkoztam legbehatóbban. A Parasztpárt részéről 1945–1946-ban is, később is javaslatokat tettünk a közigazgatás reformjára, a „népi önkormányzat" kifejlesztésére. (Akkor még a szovjet típusú tanácsok létrehozása nem került napirendre.) Mi volt, ami bennünket, s személy szerint engem vezetett? Két dolog. Egyik, hogy a közigazgatás szervezete és eljárási mechanizmusa a történeti fejlődés törvényeinek van alávetve, s mégoly forradalmi átszervezés sem képes semmivé tenni a történeti előzményeket (a cári igazgatás sok formai eleme is átment a szovjet államigazgatásba). A másik, hogy a közigazgatási rendszer ugyan döntő eszköze a hatalomnak, azonban ugyanakkor az állampolgárok ügyeinek is a legfőbb intézője, tehát távlatilag az is lényegbevágó és a hatalom szempontjából is döntő, hogy milyen ez a közigazgatás, és objektív érvénnyel hogyan intézi a lakosság ügyeit. Ilyen forrásokból fakadt a város-megyék alakítására és a népi önkormányzat kifejlesztésére irányuló meg-megújuló kezdeményezésem. S általában több-kevesebb megértéssel vettem tudomásul, hogy a hatalom megszerzéséért és konszolidálásáért harcoló politikában teljes érzéketlenség nyilvánul meg e törekvésekkel szemben.

Meglepett és fájdalmasan érintett azonban, hogy *Rajk László* is hasonlóan kezelte e meggyőződésem szerint elhanyagolhatatlan és a hatalom szempontjából is fontos összefüggéseket. A közigazgatás területi kérdéseiben a választáson megnyilvánult szavazati arányoknak a pillanatnyi hatalmi szempontból való értékelése, az önkormányzati testületek szerepének alábecsülése, továbbá a szakszerűség teljes elutasítása a közigazgatási tevékenységben – mindezek nem kis aggodalommal töltöttek el. Akkor is megértettem, ma is megértem, hogy a hatalomért vívott harcban nem lehet árnyalatokra figyelni, de azt is tudom, hogy a közigazgatásnak objektív törvényei vannak, s minél jobban figyelembe veszi ezeket a hatalmi célszerűségeket, annál tartósabb támasza lesz a közigazgatás a hatalomnak.

Az erről folytatott vitákban mindenesetre megismertem *Rajk László*nak egy fontos tulajdonságát: a hatalmi viszonyok pontos érzékelésére és a kellő harcba szállásra való képességét. Ez másoknak is, nekem is imponált, s mint nagyon becses politikusi tulajdonságra tisztelettel néztünk erre. A szorongó érzést és a lappangó nyugtalanságot nekem az okozta, hogy az érzékeny politikai célszerűség mögött éppen a közigazgatás kérdésében nem jutott elegendő hely a tárgyi-tartalmi megfontolásoknak. Igaz, más vonatkozásokban ezeknek is volt szerepe az ő színes egyéniségében.

*A pártkoalíció harcaiban* szinte elejétől végig egy porondon küzdöttünk, s ezekben tanultam meg tisztelni *Rajk László*nak egy másik, talán mindennél fontosabb tulajdonságát: a nyílt harcra való készséget és az ebben való erejét. Ma visszatekintve különösen értékes politikai és morális erőnek ítélem ezt. A pártközi viták, sokszor végletekig éles csatáiban hányszor éreztem azt, hogy amikor *Rákosi Mátyás* taktikai eszközökhöz folyamodott, *Rajk László* akkor is nyílt és éles vitákba bocsátkozott. Ma már jobban megértjük, hogy általában ez utóbbi fellépés és harcmodor volt az előbbre vivő, és a politikai partnerek között ez vitt közelebb a megoldások megtalálásához. És az sem elhanyagolható, hogy ez fejlesztette a demokratikus légkört. Néhány emlékezetes példát erre.

Amikor 1945–1946 telén a közigazgatás megtisztítása került napirendre, rendkívül élessé vált a harc, nemcsak a Kisgazdapárt jobboldalával, hanem *Nagy Ferenc* miniszterelnökkel is. S ez a harc több fronton folyt: *Rajk* mint belügyminiszter harcolt a kormányon belül a miniszterelnökkel, a Parlamentben pedig szembeszállt az egész jobboldallal, s a pártközi értekezleteken nemcsak a kisgazdapárti ellenállással, hanem a szociáldemokrata és parasztpárti fenntartásokkal is meg kellett küzdenie. Fényesen vívta ezt a harcot, és imponáló erőt mutatott e nyílt összeütközésben érvelése logikusságában is, fellépése szenvedélyességében is.

1946 végén került napvilágra a Magyar Közösség szervezkedése. Olyan politikai per volt ez, amelyben a legális politikai harc és az illegális szervezkedés elemei keveredtek, s a politikai és adminisztratív fellépés együttes ereje nyilvánult meg az ellene való baloldali akcióban. Ebben a kényes helyzetben a Parlament parasztképviselői előtt adott nyilvános tájékoztatót a belügyminiszter e szervezkedésről. A háromórás beszédben a nyílt hang, a módszeres dokumentálás és a meggyőző érvelés elérte a célját: a parasztképviselők többsége meggyőződött, hogy komoly veszedelem fenyegeti népi demokratikus fejlődésünket.

Végül, a választójog 1947. évi reformjával kapcsolatos vitákat idézem még fel. Arról volt szó, hogy választójog-korlátozást kellett végrehajtani (amit 1945-ben elmulasztottunk, pedig amire akkor polgári demokratikus oldalról is eléggé felhívták a figyelmünket) a fasiszta múltú személyek választójogának a megvonásával.

Ez 1945-ben még simán ment volna, 1947-ben azonban már politikai-harci kérdést csinált belőle a jobboldal. A nyomás ebben is elsősorban a javaslatot tevő belügyminiszterre, *Rajk László*ra nehezedett. Hosszú és elkeseredett pártközi vitákban kellett helytállnia, s ebben sem hagyta cserben nyílt vitakészsége. Nemcsak elfogadtatni sikerült a választójogból való kizárásokat, hanem széles közvélemény helyeslő meggyőződését is sikerült elérni.

Összegezve a *Rajk László* egyéniségéről nyert közvetlen benyomásaimat, azt tudom mondani, hogy amilyen következetes kommunista volt, éppolyan meggyőző erejű demokrata is; sommásan szólva: népfrontos kommunista.

*3.*

A diákmozgalomban, a szakszervezeti munkában és a spanyol harcokban kezdettől fogva a nemzeti történelmünk iránti fogékonyságról és a demokratikus összefogás iránti érzékről tett bizonyságot *Rajk László.*

A spanyol szabadságharc bukása után a francia internálótáborokban az előadások, szemináriumi viták és újságcikkek során egyik fő témája volt *Petőfi* és *Kossuth* tevékenysége a magyar szabadságharcban. 1939 májusában a Gurs-i tábor sokszorosított lapjában (*idézve: Strassenreiter Erzsébet–Sipos Péter: Rajk László [1909–1949]. Párttörténeti Közlemények, 1969. márciusi számában*) pedig ezt írta: „Magyarország döntő napokat él át... függetlensége forog kockán... Ma a KP minden egyes tagjának, a munkásosztály minden fiának, de különösen nekünk, akik részt vettünk a spanyol nép harcában, okulnunk kell az elmúlt 20 év tapasztalataiból, hogy a munkásosztály megtalálhassa a módját annak, hogy szövetségesével, a dolgozó parasztsággal, és segítőtársával, a városi intelligenciával és kispolgársággal összezárhassa egységét a szabad, független, demokratikus népi Magyarországért." (158. old.)

E népfrontos hajlama teljes mértékben kibontakozott 1944 őszén, amikor a Békepárt vezetői ismét a Kommunista Párt nevével kezdték meg a függetlenségi, antifasiszta front szervezését. Magyar Front létrehozása és tevékenysége során a munkásegység megszilárdításában és az akkori ellenzéki pártok egységfrontjának a megteremtésében fáradhatatlan volt *Rajk László.* Amint *Kállai Gyula* írja: „A munkáspártok együttműködésének szerződéserejű okmányba rögzítésén túl a Kommunista Párt arra törekedett, hogy a Magyar Frontot élő organizmussá fejlesszék, amely nem csupán az antifasiszta pártok felső szintű összekötő szerve, hanem tömegeket is mozgatni képes, az egész országot behálózó szervezet. Fontos előrelépést jelentett e tekintetben a Magyar Front intéző bizottságának létrejötte és helyi szervezeteinek fokozatos kiépülése." (Uo. 161–162. old.)

És egyenesen tovább folytatta ezt a vonalat akkor is, amikor a börtönök és az elhurcoltatás után, 1945. május 13-án visszaérkezett a már felszabadult országba. Május 15-én a Budapesti Törvényhatósági Bizottság ülésén szólalt fel először, s ott a következőket mondotta: „Ha a demokratikus pártok egységének szelleme megvalósul, úgy képesek leszünk az országot és a fővárosát nemcsak szabaddá, de boldoggá is tenni." (Uo. 166. old.)

A május 20–21-i országos pártkonferencián részletesen is kifejtette a demokratikus nemzeti összefogás politikájáról vallott nézeteit: „...ma, amikor az ország gazdasági újjáépítéséről van szó, ez a feladat éppúgy nem lehet a munkásosztály egyesegyedüli ügye, mint ahogy nem tudhattuk volna az ország felszabadítását csak a munkásosztálynak segítségével elérni. Ez is a nemzet teljes erejének összefogását követeli."

Az illegális Kommunista Párt közelmúlt harcainak tapasztalataira hivatkozva, részletesen elemezte a baloldali szektásság veszélyét. A legsúlyosabb és legveszélyesebb tehertételnek ítélte „a baloldali szektárius álláspontot", amelyet „ha kellő időben nem tudunk kigyomlálni – mondotta –, s nem tudunk maradéktalanul kiirtani pártunk soraiból, akkor bizony igen komoly nehézségek fognak visszahullani a pártra, a munkásosztályra és az egész magyar népre". Nem értett egyet azokkal, akik – mint az illegalitásban – most is „balról" támadták a pártot, opportunistának minősítették a kitűzött programot, mert az közvetlen célként nem a proletárdiktatúra jelszavát írta zászlajára. (Uo. 167. old.)

Felszólalásában bizonyította a Horthy-korszakban működő illegális és a felszabadulás utáni legális Kommunista Párt tevékenységének szerves összefüggését, a politikai vonalvezetés folyamatosságát. „Hogy ma bizonyos mértékben egy fiatal, szabad és demokratikus Magyarországról beszélhetünk, hogy ma a problémáknak már egész seregét sikerült megoldani, a kapott segítségen kívül ez annak is köszönhető – hogy ha részleteiben követtünk is el hibákat –, de nagyban és egészében az illegális Kommunista Párt politikai irányvonala helyes volt... Hogy ma sikerült a problémákat megoldani, azt annak köszönhetjük, hogy annak a nemzeti összefogásnak, amiről ma beszélünk, az illegális Kommunista Párt már nemcsak lerakta az alapjait, hanem bizonyos mértékig meg is szilárdította. Elsősorban összefogtunk a Szociáldemokrata Párttal, a szakszervezetekkel és másodsorban a Független Kisgazda, valamint a Nemzeti Parasztpárttal." (Uo. 167–168. old.)

Alapállásából következett, hogy haladéktalanul bekapcsolódott a nemzeti bizottságok tevékenységébe is. 1945 augusztusában ő tett javaslatot az Országos Nemzeti Bizottság létrehozására. Előterjesztésében hangsúlyozta, hogy a nemzeti bizottságok hatásköre, működési területe a központi államhatalom kiépítésével megváltozott ugyan, de a nemzeti bizottságok még nem merítették ki objektív lehetőségeiket, és meghatározott szere-

pet tölthetnek be a nemzeti demokratikus erők összefogása, az újjáépítés megvalósítása terén. Rámutatott, hogy egy központi vezető szerv létrehozása nagy segítséget nyújthat a helyi nemzeti bizottságoknak, irányt adhat tevékenységük kibontakozásához. (Uo. 168. old.)

Az 1945-ös választások után megalakult a *Tildy* Zoltán vezette új kormány kormányprogramjának a nemzetgyűlési vitájában *Rajk László* volt az MKP vezérszónoka. Hangsúlyozta, hogy az MKP változatlanul kitart a nemzeti összefogás politikája mellett, és rámutatott arra is, hogy „a munkásegység a nemzeti egységnek az a szilárd gerince, amely összefogja a magyar nép demokratikus erőit". Az ország demokratizálását nemcsak belpolitikai, hanem külpolitikai szempontból is alapvető nemzeti érdeknek tekintette, hangsúlyozván, hogy „Magyarország nemzetközi súlya olyan mértékben fog megnőni, amilyen mértékben szilárdul meg a demokratikus rend". (Uo. 171. old.)

*Rajk László* 1946. március 20-tól 1948. augusztus 8-ig volt belügyminiszter, s ez idő alatt egyben az MKP egyik vezető funkcionáriusa volt, s az 1947. évi választáson a második helyen szerepelt az országos listán. Ez idő alatt mind a saját pártja életében, mind a pártkoalícióban, mind az államéletben kiemelkedő szerepet töltött be, s politikai szereplése korábbi vonalán haladt előre, azzal a változással, hogy mind élesebb pártközi harcok középpontjába került és mind szenvedélyesebb küzdelmet folytatott a népi demokratikus fejlődés kibontakozásáért.

Ebben az időszakban a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front volt a felszabadult ország politikai életének az összefogó kerete, ami 1944. december 3-án alakult meg Szegeden, a Magyar Front utódaként. Pártkoalíció volt ez, amely olyan széles nemzeti összefogást valósított meg, hogy ezen belül a demokratikus átalakulás legáltalánosabb kérdéseiben valóban összefogás jött létre, viszont ezen belül alapvető osztályellentétek és a politikai fejlődés perspektíváira vonatkozóan gyökeres szembenállás feszítette a koalíció egységét. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban megtestesülő demokratikus szövetség keretein belül tehát kezdettől fogva a harc is folyt a demokratikus fejlődés útja és célja kérdései körül.

1944–1945 telén és 1945 tavaszán – amikor *Rajk László* még nem tért haza – az volt a helyzet, hogy a Kommunista Párt vezetésében egységes volt az álláspont a továbbhaladás demokratikus útja kérdésében, viszont a polgári erők még nem szerveződtek meg annyira, hogy a népi demokrácia vagy a polgári demokrácia alternatívája reálisan napirendre kerülhetett volna. A felszabadulás hónapjai voltak ezek, amikor a nemzeti bizottságok helyi néphatalma és a földreform előkészítése és végrehajtása voltak a politikai élet legfőbb meghatározói.

1945 nyarán került napirendre a kérdés másik oldala: a demokratikus úton haladva hogyan lehet megteremteni a szocializmus kivívását megalapozó népi demokratikus viszonyokat? Emellett azonban a proletárdiktatúra és a demokrácia alternatívája sem került le véglegesen napirendről a Kommunista Párt soraiban.

Ezekben a kérdésekben változatos elvi és gyakorlati viták bontakoztak ki a kommunisták körében is, a koalíciós pártok között is. Mégis ez az egész időszak – a szegedi és debreceni indulástól kezdve a fordulat évéig, 1948-ig – egységes volt abban, hogy a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front keretében létrehozott pártkoalíció alapján demokratikus úton valósítottuk meg az újjáépítést, s a jobboldallal szemben a kommunisták vezetésével a baloldali erők a népi demokrácia rendszerét alakították ki, ami megnyitotta az útját a szocialista átszervezésnek.

Ennek az időszaknak a harcait és elvi-politikai vitáit azóta részletesen feldolgozták a politikai történészek (Összefoglalóan: A Kommunista Párt szövetségi politikája (1936–1962) című kötetben (Kossuth Könyvkiadó, 1966), s ezen belül különösen *Ságvári Ágnes:* A szövetségi politika kérdései Magyarországon a szocialista forradalom győzelméért vívott harcban (1944–1948), továbbá *Zsilák András:* A magyar társadalom osztályszerkezetének alakulása a szocializmus építésének kezdeti időszakában és a Magyar Dolgozók Pártja szövetségi politikájának főbb vonásai (1949–1956).), néhány elemét azonban fel kell idézni éppen a népfront alakulása szempontjából is, de *Rajk László* szerepe szempontjából is.

A Magyar Kommunista Párt vezetése részéről elsősorban *Révai Józsefre* kell utalni, aki 1946-ban így fogalmazott: korábban a kommunisták véleménye az volt – mondotta *Révai* –, hogy csak proletárforradalom, proletárdiktatúra útján lehet eljutni a szocializmusig. Ez az álláspont válaszfal volt a szociáldemokrácia és a kommunizmus között. „Ez a kérdésfeltevés – ez az ellentét a szociáldemokrácia és a kommunizmus között – is kezd lekerülni a történelem napirendjéről. Ma új történelmi helyzettel állunk szemben." *Rákosi* 1947 novemberében még kategorikusabban fogalmazott: „A kommunisták a szocializmushoz vezető utat az első világháború után csak úgy képzelték el, mint ahogy az a Szovjetunióban történt. A fasizmus szétzúzása után azonban egy sor országban a népi demokratikus erők előretörése olyan változásokat idézett elő, amelyek valószínűvé teszik, hogy ezekben az országokban a fejlődés a szocializmusba való belenövéshez vezet." 1948 tavaszán a párt Politikai Bizottságának két tagja is szinte egy időben jelentette ki, hogy Magyarországon nincs proletárdiktatúra, hanem népi demokrácia van, s a népi demokratikus út nyilvánvalóan nem a proletárdiktatúra útja. (Idézve Zsilák András hivatkozott cikkéből; 204–205. old.)

Ez az álláspont 1946-ban szovjet részről, illetőleg nemzetközi fórumon is megerősítést nyert. 1946-ban, a forradalmi fejlődés irányának, a népi állam jellegének tisztázása céljából az SZKP és más kommunista pártok vezetőinek megbeszélésein *Sztálin* kifejtette, hogy a népi demokratikus országok olyan speciális úton juthatnak el a szocializmushoz, „amelynek nem szükségszerűen kell a szovjet rendszeren és a proletárdiktatúrán keresztül vezetnie." Ez a nézet vált azután uralkodóvá a népi demokratikus országokban. 1946. november 30-án az LMP és az LSZP varsói aktívaülésén *W. Gomulka* is saját lengyel fejlődési útról beszélt, s ezen az úton – mondotta – „nincsen szükség a munkásosztály diktatúrájára", s ezt mindjárt összekapcsolta azzal a gondolattal, hogy a hatalmat a szorosan „együttműködő demokratikus pártok széles körének kell gyakorolnia". (Uo. 204. old.)

Mindebből az a lényeg, hogy az 1945. és 1948. évek közötti korszak a népi demokratikus rendszer kialakulásának az időszaka az európai szocialista országokban. Továbbá az, hogy ekkor a népfrontpolitika pártkoalíció formájában valósult meg. Hogyan vett részt e demokratikus harcokban *Rajk László?* Egyéniségének és politikai szerepének az a legfőbb vonása, hogy fáradhatatlanul és teljes odaadással küzdött e fronton, és a nevezetes az, hogy egyforma élességgel a demokratikus útért is, ezen belül a népi demokrácia rendszeréért is és különösen a népi demokratikus államhatalom megszervezéséért is.

A demokratikus útért. Ismeretes, hogy milyen fontos szerepe volt a munkásegység megteremtésében. *Rajk László* a két munkáspárt együttműködését a koalíció szilárd alapjának tekintette, ezért fellépett a kommunisták körében uralkodó szociáldemokrata-ellenes magatartás ellen. Ugyanakkor az együttműködés elvi alapjának a kommunista politika és ideológia önálló megnyilvánulását tekintette. „Az együttműködés lényegét nem a közös nagygyűlések képezik, hanem a kommunista ideológia hatása, kisugárzása a másik pártra is... Nem szabad azt hinni, hogy pártvonalunk kisugárzó hatását az együttműködés érdekében vissza kell tartani...". (Strassenreiter Erzsébet–Sipos Péter idézett cikke, 170. old.)

Ugyanez a népfrontos-demokratikus felfogása jutott kifejezésre a *Demény*-ügyben is. *Rajk* fontos politikai megbizatást teljesített 1945–1946 fordulóján a *Demény*-ügy tisztázásával. A frakció egyes vezetői nem tartották be az 1944 novemberében kötött megállapodást, és a felszabadulás után folytatták „baloldali" jelszavakkal kísérletező támadásaikat az MKP irányvonala ellen. (Uo. 173. old.)

Azt pedig személyes tapasztalataimból tudom, hogy milyen igyekezetet és rugalmasságot tanúsított a két agrárpárttal kapcsolatban. Mindig éles vitáink voltak ekörül, de mindig volt közös elvi alapunk: a munkás–paraszt szövetség. Ez alapon a földreform végrehajtása és a kisparaszti érdekek honorálása, valamint a szövetkezeti perspektíva megalapozása egyaránt összekötő kapocs volt közöttünk.

De amilyen készséget és rugalmasságot tanúsított *Rajk* a demokratikus együttműködés érdekében, éppen olyan szenvedélyes és kérlelhetetlen volt a népi demokratikus irány kiharcolásában a polgári demokratikus próbálkozásokkal szemben. Az MKP 1946. szeptemberi III. kongresszusán felszólalásában többek között a következőket mondotta: „...megállottunk félúton, mert ha nem is vagyunk egyszerűen polgári demokrácia, de nem vagyunk még népi demokrácia sem... mi, a Magyar Kommunista Párt, s velünk együtt a nemzet túlnyomó nagy többségét kitevő dolgozó magyar nép, a népi demokrácia javára dönt... ha a fejlődést, az előbbre jutást szépszerével nem lehet biztosítani... akkor a nép nagy ügye kötelez bennünket olyasféle fájdalmas operáció végrehajtására is, mint a B-lista volt". (Uo. 176. old.)

A pártközi értekezletek vitáiról, s azokban *Rajk László* fellépéséről már szóltam. De hozzá kell tennem itt azt is, hogy összes benyomásaim és minden emlékezetem szerint ő „elemében volt" ebben az időszakban, s az akkori pártközi harcok minden frontján szenvedélyesen, éles logikával és nagyrészt sikerrel, de legalábbis tiszteletet kiváltó eredménnyel küzdött.

Mindenekelőtt a demokratikus nemzeti összefogásért. Korábbi vonalához híven minden haladó erő összefogásáért küzdött, ezen belül különösképpen a munkásegységért és a munkás–paraszt szövetségért. És ez az együttműködésért való erőfeszítés nem kis önfegyelmet és politikus eltökéltséget követelt akkor, ha figyelembe vesszük, hogy milyen szociáldemokrata, kisgazda- és részben parasztpárti partnerekkel szemben kellett ezt a magatartást tanúsítania. Én magam hányszor voltam tanúja – illetőleg részese – éles fellépésének, olykor szenvedélyes kitörésének, s legalább ugyanannyiszor fegyelmezettségének és rugalmas alkalmazkodásának.

Nem kevésbé volt azonban következetesen célratörő a demokratikus összefogáson belül a népi demokratikus irányvonal kiharcolásáért. Sőt, valójában ebben volt a legélesebb és a legszenvedélyesebb. Csak két helyzetet idézek fel ezzel kapcsolatban. Az egyik az a parlamenti jelenet, amikor 1946-ban *Ham Tibor* interpellációjában az egyházi ifjúsági egyesületek betiltásáról szóló belügyminiszteri rendelet visszavonását követelte, s a kisgazdapárti padsorokból ütemesen zúgták, hogy „mondjon le!", akkor *Rajk László* nemcsak nyugodtan állta ezt a támadást, hanem a meggyőződés biztonságát sugározta ez a nyugalma, mint aki éppen a támadás nyomán újból meggyőződött arról, hogy biztosan igaza van. A másik az 1947-es választáskor történt, amikor a választás napján felkerestük őt belügyminiszteri hivatalában. Michelangeloi kép volt, amikor ránk rivallt: „Ti is a kék cédulák miatt jöttök?" Tudta, hogy jó barátok és őszinte szövetségesek vagyunk, mégis *szembeszállt* velünk, mert

a népi demokratikus hatalom *érdekében* harcolt, s ebben a valóban nem is igazán komoly ügyben teljes erővel szállt szembe a gyanúsításokkal.

Végül, de nem utolsósorban, fáradhatatlanul harcolt a népi államhatalom erősítéséért. S erre mint belügyminiszternek bőven volt alkalma. A főbb törekvései e harcának: a rendőrség megerősítéséért nyomban belügyminiszteri kinevezése után 1946-ban, a közigazgatás megtisztításáért és reformjáért még ugyanazon évben, a köztársaságellenes összeesküvés leleplezéséért és általában azért, hogy a Belügyminisztérium a népi demokrácia állami szerve legyen. Ezért szinte minden fronton harcolnia kellett, s nem utolsósorban egyéni erőfeszítésén múlott, hogy ez a törekvése végül is sikerrel járt. 1948 augusztusában úgy hagyta ott belügyminiszteri hivatalát, hogy az lényegében a néphatalom állami szervének a funkcióját betölteni képes állami szerv lett, sőt e szerepét részben már be is töltötte.

*4.*

*Rajk László* 1949. március 15-én az újjászervezett népfrontnak, a Magyar Függetlenségi Népfrontnak a főtitkára lett. Az idáig vezető út azonban már nem volt egyenes.

A fordulat évében lényeges változások következtek be a pártkoalíció helyzetében és szerepében. A legjobb, ha erre vonatkozóan *Zsilák Andrást,* a történetírót idézem.

„Az 1947–1948-as évek fordulóján bekövetkezett hatalmi eltolódás, a koalícióban, elsősorban a koalíció jobboldalán álló Kisgazdapártban meginduló erőteljes balratolódás, és a két munkáspárt egyesülésének előkészületei, majd tényleges egyesülésük, a koalíciós pártok együttműködésének új feltételeit teremtették meg. A szocializmus építésének napirendre kerülésével a nemzeti erők összefogásának korábbi programja és az összefogás formája is elavult. Ez szükségessé, a koalíciós pártokban megkezdődött határozott balratolódás pedig lehetővé tette a népfrontmozgalom új tartalommal való megtöltését és szervezeti átalakítását. »Most, amikor a koalíciós pártok vezetése demokratikus kezekbe ment át – mondotta *Rákosi Mátyás* 1948. január 10-én az MKP III. országos értekezletén –, új lehetőségek nyílnak meg a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front számára, most valóban a népi demokrácia eleven tömegszervezeteivé válhatnak, és új demokratikus tartalommal megtöltve végezheti mindazokat a funkciókat, amelyekre régi összetételüknél fogva alkalmatlanok voltak«. (i.m. 198–199. old.)

1948 januárjában pedig *Révai József* fejtette ki erre vonatkozó véleményét. Ennek a lényege arra a kérdésre vonatkozott, hogy a szocializmus felé való haladás összefér-e a többpártrendszerrel. Felelete igen volt, azonban a következő fenntartásokkal: „1. ha a szövetséges pártokból sikerül a kizsákmányoló osztályok képviselőit eltávolítani és befolyásukat kiküszöbölni; 2. ha sikerül a pártmarakodás helyébe a közös munkát tenni és még inkább megszilárdítani a munkásosztály vezető szerepét. *Révai József* e fenntartásokat mint általános érvényes elveket hangsúlyozta, a konkrét magyarországi helyzetet pedig úgy ítélte meg, hogy megértek a szocializmus felé való haladáshoz szükséges hatalmi és kormányzati egység feltételei. „A tapasztalat azt mutatja – mondotta –, hogy a korábbi széthúzó koalíció helyére olyan koalíció lépett, amely nem zavarja, hanem lehetővé teszi a kormányzat politikai egységét." Ennek az egységnek legfőbb biztosítéka az új Függetlenségi Front, amelyből kiszorulnak a burzsoázia képviselői, s gerince és alapja a munkásosztály és a dolgozó parasztság lesz, a munkásosztály vezetésével." (I.m. 199. old.)

Ebben a szellemben indult meg már 1948 elején a függetlenségi front átalakításának, a népfrontmozgalom új program alapján történő kiszélesítésének s egyúttal a koalíciós pártok egységfrontja megszilárdításának eszmei-politikai előkészítése. A függetlenségi front átszervezésének, pontosabban tömegszervezetté való átalakításának terve elsősorban azt a törekvést fejezte ki, hogy a pártok koalícióját népi-nemzeti összefogássá szélesítsék.

1948 őszén kezdődött a népfront megalakításának gyakorlati előkészítése. Szeptember 10-én az MDP, az FKP, az NPP és a szakszervezetek képviselőinek értekezletén szűkebb bizottságot alakítottak azzal a feladattal, hogy dolgozza ki a népfront programtervezetét és tárgyaljon a népfrontban részt venni óhajtó pártokkal és szervezetekkel. 1949. január közepére elkészült a programszerű nyilatkozattervezet, majd az MDP, az FKP, az NPP, a Szaktanács, a DÉFOSZ, az MNDSZ, és a MINSZ képviselőinek február elsejei értekezlete kimondta a Magyar Függetlenségi Népfront megalakítását, és megválasztotta a népfront ideiglenes Országos Tanácsát. Február 23-án a Független Magyar Demokrata Párt és a Radikális Demokrata Pártszövetség is csatlakozott a népfronthoz. Közben, január 29-én, a Magyar Függetlenségi Népfront megalakulásával kapcsolatban az Országos Nemzeti Bizottság kimondta az ország összes nemzeti bizottságainak feloszlatását, a Minisztertanács pedig február 4-én hozott határozatában a nemzeti bizottságok jogait az HFNF megfelelő szerveire ruházta át. Március 15-én az HFNF első kongresszusa megerősítette a február 1-i értekezlet döntését, megválasztotta az Országos Tanács 81, illetve az elnökség 11 tagját.

Ezen a kongresszuson választották meg az újjászervezett népfront főtitkárának *Rajk Lászlót.* Az a folyamat azonban, amely idáig vezetett, tovább is haladt és bizonyos vonatkozásban az ellenkezőjére fordult. Ismét idé-

zem *Zsilák András* jellemzését erről a helyzetről: „Látszólag tehát az események a demokratikus pártok jogainak tiszteletben tartásával, a széles népi-nemzeti összefogás jegyében zajlottak le. Valójában az, ami 1949 tavaszán végbement, már megsértése volt azoknak az egészében helyes, a magyar realitással számot vető gazdasági és társadalompolitikai elveknek, amelyeket a párt 1947–1948 fordulóján dolgozott ki és hirdetett meg.

1948–1949 fordulóján – elsősorban zárt üléseken – még gyakran hangzottak el különböző, egymásnak ellentmondó nyilatkozatok a demokratikus pártok létjogosultságát és ezzel összefüggésben a népfront szerepét és jelentőségét illetően. Kimutatható azonban, hogy a fordulat az MDP népfrontpolitikájában már 1948 végén megtörtént.

A Központi Vezetőség 1948. november 27-i ülésén elhangzott beszámolóban *Rákosi* ugyan már arról beszélt, hogy a koalíciós pártok most »már négy esztendő tapasztalatai alapján... egyre jobban közelednek a gyakorlati tennivalók terén pártunkhoz. Ez nemcsak a Nemzeti Parasztpártra vonatkozik, hanem a Kisgazdapártra is. A Kisgazdapárt kenesei értekezlete megmutatta, hogy ez a párt is megérti a szocializmus építésének szükségességét«. Zárszavában azonban már azt hangsúlyozta, hogy mennyire veszélyes a Kisgazdapárt mozgolódása, s hogy a kenesei értekezletek határozatai is a Kisgazdapárt kettős lelkületéről tanúskodnak, és a demokratikus pártok elsatnyítását sürgette. Látni kell – mondotta a fentiek tanulságait összegezve *Rákosi* –, »hogy a mi stratégiánk komplikált. Szövetségben vagyunk, és ugyanakkor a szövetségesek likvidálására is irányt kell venni... Az ember csinál valamit, és ugyanakkor az ellenkezőjét is csinálja.«

A Központi Vezetőség 1949. március 5-i ülésén – közvetlenül a népfrontkongresszus összehívása előtt –, határozott formában megfogalmazódott az a felfogás, hogy a demokratikus pártok puszta léte állandó tartalékot jelent az ellenség számára, s hogy e pártok éppen ezért nem annyira összekapcsolják a munkásosztályt szövetségeseivel, mint inkább elválasztják tőlük, ezért létük több kárt okoz a demokráciának, mint hasznot. A népfrontot tehát nem úgy kell felfogni, mint a demokratikus pártok tevékenységét összefogó szervet, hanem mint „a szomszédpártok" elsatnyításának eszközét. Ezt a szerepet szánták többek között az 1949. évi országgyűlési választásoknak is. *Rákosi* a választások előkészületeiről szólva határozottan kijelentette, hogy az új választások egyik célja »csökkenteni a polgári pártok jelentőségét és meggyorsítani elhalásukat, likvidálásukat«. A választások után a kérdéssel foglalkozva, *Rákosi* elutasította az olyan elméletet, mely szerint a demokratikus pártokat nem lehet addig megszüntetni, amíg tömegbázisuk van. Ha elfogadnánk ezt az elméletet – mondotta –, meg kellene várnunk, amíg ezek a pártok természetes halállal kimúlnak, márpedig »mi természetesen nem fogunk várni addig, amíg az utolsó kisgazda is rájön arra, hogy nem kell pártszervezet«.

Úgy tűnhet, hogy *Rákosi* a demokratikus pártok tevékenységének megszüntetését azért szorgalmazta, hogy a népfrontot mielőbb az MDP és a párton kívüli tömegek blokkjává, a széles népi-nemzeti összefogás pártok nélküli mozgalmává lehessen fejleszteni. Az MDP vezetőségének azonban nem voltak ilyen céljai, amit bizonyít a párton kívüliség fogalmának *Rákosi*-féle értelmezése is. Közismert, hogy az „éberségi" kampány légkörében nemcsak azok lettek gyanús elemek *Rákosi*ék szemében, akik valamilyen párthoz vagy szervezethez tartoztak és aktív politikai tevékenységet folytattak, hanem a párton kívüliek passzív tömegei is." (I. m. 201–203. old.)

E fordulatnak természetesen nemzetközi okai is voltak. 1948 nyarán került sor a korábbi álláspont felülvizsgálására, s ebben döntő szerepet játszott a tájékoztató Iroda 1948. évi ülésén hozott, a Jugoszláv Kommunista Párt tevékenységét elítélő határozat. Bár a Tájékoztató Iroda ülése látszólag a JUKP vezetőinek egyes konkrét kérdésekben elkövetett hibáit bírálta, a határozat azonban a szocializmusba való átmenet népi demokratikus útja és a proletárdiktatúra közötti ellentmondásról korábban vallott nézetek revideálását jelentette. Az új nézetek szerint továbbra is láttak ellentmondást a kettő között, de ezt a vélt ellentmondást most már úgy tartották megoldhatónak, ha nem a proletárdiktatúra szükségességét, hanem a szocializmusba való átmenet népi demokratikus útjának lehetőségét teszik kérdésessé.

Ez alapon alakult ki a Kommunista Párt vezetésében az az álláspont, amely a proletárdiktatúra kérdését közvetlenül felvetette és ennek megfelelően a népfrontpolitika felülvizsgálatát napirendre tűzte. A nézetek változására vonatkozóan ismét a történetírót kell idéznem: „Az ellentmondás feltételezése a szocializmusba való átmenet népi demokratikus útja és a proletárdiktatúra között már 1946-ban is abból a dogmatikus felfogásból fakadt, hogy a proletárdiktatúra társadalmi bázisa, funkcióinak gyakorlása, a hatalmi szervek felépítésének mechanizmusa – függetlenül a megváltozott nemzetközi erőviszonyoktól és az adott ország belső helyzetétől – olyan kell hogy legyen, mint amilyen a Szovjetunióban volt. Ezért 1946-ban a vélt ellentmondást úgy oldották meg, hogy a népi demokratikus fejlődés útját választva, tagadták a proletárdiktatúra megteremtésének szükségességét. Ez az elméleti tévedés, átmenetileg pozitívan hatott a párt politikájának és egész gyakorlatának alakulására, mivel arra késztette a pártvezetést, hogy a realitásokat figyelembe véve, önálló politika kidolgozására törekedjék." (I. m. 205. old.)

Majd tovább: „Azt, hogy Magyarországon proletárdiktatúra van, először 1948 szeptemberében az MDP országos oktatási konferenciáján *Révai József* fejtette ki. Bár *Révai* kerülte a »proletárdiktatúra« kifejezést, álla-

munk funkcióiról szólva hangsúlyozta, hogy a népi demokratikus állam »történelmileg a kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmeneti korszak államtípusához tartozik, vele rokon«. 1948 végén *Gerő Ernő*, *Rákosi Mátyás* és *Révai József* a Politikai Bizottság tagjaihoz írt feljegyzéseikben már egyértelműen fogalmazták meg, hogy a mi államunk a proletáriátus diktatúrájának állama. *Rákosi Mátyás* 1949 januárjában a „Szabad Nép"-ben közölt cikkében összefoglalta a népi demokratikus államunk jellegéről kialakult nézeteket, majd a Központi Vezetőség márciusi ülése megerősítette a cikkben foglaltakat, hangsúlyozva, hogy a népi demokrácia proletárdiktatúra szovjet forma nélkül. Már itt meg kell jegyezni, hogy 1. a szovjet forma hiányát nem úgy fogták fel, hogy a proletárdiktatúra Magyarországon csupán formailag különbözik a szovjet rendszertől, hanem funkcióinak gyakorlását illetően is. 2. A »proletárdiktatúra szovjet forma nélkül« fogalom mögött nem az említett különbségek alapján a szükséges és sajátos következtetésekre való törekvés húzódott meg. Ellenkezőleg. Az a nézet vált uralkodóvá, hogy a különbségek tulajdonképpen azért vannak, mert nálunk a proletárdiktatúra még nem tökéletes, »még magán viseli eredetének tojáshéjait«, s hogy éppen ezért »közelednie kell a proletárdiktatúra szovjet típusához«. Ez egyébként azt is jelentette, hogy ha már nálunk proletárdiktatúra van, amely ugyan még nem olyan, mint ami a Szovjetunióban megvalósult, de olyanná kell válnia, akkor a szocialista társadalom építése egész gyakorlatának is azonosnak kell lennie a Szovjetunióban alkalmazott gyakorlattal." (I. m. 206–207. old.)

Ilyen körülmények között foglalt állást *Rajk László* is a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége 1949. március 5-i ülésén a népfront kérdésében a következőképpen: „A népfront túlbecsülése nagyobb hiba, mint lebecsülése. Az Országos Tanács és a helyi népi bizottságok nem... valamiféle vezérkar szerepét fogják betölteni, amely vezeti, irányítja, utasítja a népfrontba tömörült összes pártokat és szervezeteket... Ez a pártok konzerválását, mesterséges életben tartását jelentené, azáltal, hogy mi magunk növelnénk tekintélyüket és népszerűségüket. Mi erre az útra nem léphetünk rá, ez lépés lenne visszafelé... A népfront ideiglenes és átmeneti jellegű." (Strassenreiter Erzsébet–Sipos Péter i. m. 180–181. old.)

Nagy kérdés, hogy *Rajk László* miért nem tartott ki pártja többi vezetőivel együtt közös, 1948. évi felfogása mellett, s miért csatlakozott ehhez a megváltozott, kifelé viszont nem deklarált álláspontho? A közvetlen összefüggéseket már nagyon nehéz feltárni, de azt indokoltan fel lehet tételezni, hogy ebben már szerepe volt a személye ellen megnyilvánuló bizalmatlanságnak is, ami gyors ütemben tragikus fejleményekhez vezetett.

*Rajk László* az 1949. májusi választásokon még az MDP egyik jelentékeny politikusaként szerepelt. A Győr-Sopron-Moson megyei választókerület listavezetője, a népfront országos lajstromán a negyedik helyet foglalta el. A választások eredményét *Károlyi Mihály*hoz 1949. május 16-án írott levelében „teljes győzelem"-ként értékelte, hangsúlyozta, hogy ez „hatalmas megerősödése demokráciánknak és nagy reményeket nyújt további problémáink megoldására."

Az optimista hangvétel aligha juttatta kifejezésre azt, amit *Rajk László* ebben az időben valószínűleg már tudott, hogy fokozódik a személyével szemben a pártvezetőség egyes tagjai által szított bizalmatlanság. *Rajk László* növekvő népszerűsége és tekintélye féltékennyé tette mindenekelőtt *Farkas Mihály*t. A bizalmatlanság légkörének kialakítására kedvező alkalmat nyújtott a Belügyminisztérium hatásköre kérdésében kialakult vita – mint erre a felelős beosztású kortársak emlékeznek. *Rajk* és a tárcájához csak formálisan tartozó államvédelmi szervek vezetője, *Péter Gábor* között hatásköri súrlódások merültek fel, amelyekben *Farkas Mihály* az utóbbit támogatta. A vita folytatásaként *Rajkot* már 1947 decemberében pártellenes magatartással gyanúsították. Bár ekkor még ezt a vádaskodást a Titkárság visszautasította, *Rákosi* javasolta, hogy *Rajkot* helyezzék el a Belügyminisztériumból.

1949-ben azonban továbbfejlődött a gyanakvás. A Jugoszláviával való szakítás kiélezett légkörében megpecsételődött *Rajk László* sorsa: 1949. június 16-án azt közölte a Szabad Nép, hogy kizárták a párt soraiból, s ezt követően megindult ellene az eljárás.

Nézzük a dátumokat:

- 1949. március 5-én csatlakozik a népfrontra vonatkozó megváltozott álláspontho;
- 1949. március 15-én az újjászervezett népfront főtitkárává választják;
- 1949 májusában a választáson az országos lista negyedik helyén szerepel (1947-ben a második volt!) és a Győr-Sopron-Moson megyei választókerület listavezetője;
- 1949 júniusában a „leleplezését" hozzák nyilvánosságra.

Nyilvánvaló, hogy ez a néhány hónap a drámai végkifejlés időszaka volt *Rajk László* számára, tehát állásfoglalásában más tényezők is szerepet játszottak, mint korábbi tevékenysége és meggyőződése.

Most már történelmi távlatból nézve az is nyilvánvaló, hogy a népfront történetileg változott új szerepére vonatkozóan az 1948. évi korábbi – és az egész pártvezetés által vallott – felfogás volt a helyes, nem pedig az 1949-ben megmásított és ténylegesen érvényre juttatott álláspont. A történeti tényeket azonban nem lehet megváltoztatni, viszont hozzá kell tenni, hogy az így kezdődött időszak a népfront számára a formális létezés átmeneti helyzetét idézte elő, e népfront főtitkára, *Rajk László* számára pedig a mártírhalált juttatta osztályrészül.

# Nyilatkozat a kongresszusról*

*Erdei Ferenc* akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára

Engem természetesen – sok más probléma mellett – főként az foglalkoztatott, ahogyan a tudomány problémái a kongresszuson szerepeltek. E tekintetben a leglényegesebbnek azt tartom, hogy a kongresszuson nem sematikusan, nem valami egyetemes formulaként szerepelt a tudomány mint termelőerő, hanem differenciáltan és dialektikus megközelítésben. Tehát úgy is, hogy a tudományos-technikai forradalom a termelőerők gyors fejlődésének a döntő tényezőjeként lépett a történelem színpadára; úgy is, hogy a műszaki fejlődés a társadalmi viszonyok tudományos vizsgálatát állítja előtérbe, tehát növekszik a társadalomtudományok szerepe; s úgy is, hogy politikánk tudományos megalapozása újból különös hangsúlyt kap.

Másodszor azt emelem ki, hogy a szocializmus társadalmi-politikai bázisán kapott hangsúlyt a tudomány, tehát a politika, a társadalom, az ember elsődlegessége került előtérbe. Más szóval: a szocializmus alapvető eszméi jelentek meg a tudományban is, híven a tudományos világnézet hagyományaihoz. Ez másfelől azt is jelenti, hogy nem valami technokrata világkép vagy futurológus eszmélkedés formáját öltötte a tudományokról való gondolkodás.

És harmadszor: semmiféle dogmatizmus (vagy „ellendogmatizmus") nem kapott megerősítést ezen a kongresszuson. Híven a kétfrontos harc alapállásához, a Központi Bizottság referátumában Leninnek ezeket a tételeit emelte ki Kádár elvtárs: „a marxizmus nem holt dogma..., hanem a cselekvés vezérfonala"; továbbá „ami a marxizmus élő lelke: a konkrét helyzet konkrét elemzése".

*A kongresszuson a társadalomtudományok ideológiai és a történeti valóságot feltáró-elemző szerepéről egyaránt szó volt. Erdei elvtárs mint párton kívüli tudós hogyan ítéli ezt meg?*

Valóban párton kívüli vagyok, de mint a társadalomtudományok művelője, a „marxista–leninista iskolához" tartozom. Ez más szóval azt is jelenti, hogy párttagsági kötelék nélkül is meggyőződéses híve vagyok a dialektikus történelmi materializmus világnézetének és társadalomtudományi irányzatának. Ebből a helyzetemből folyik, hogy úgy érzem, tárgyilagosan érzékelem a társadalomtudományok kettős szerepét: ideológiai és valóságfeltáró oldalát.

És éppen ebből a pozícióból nézve döntő jelentőségűnek tartom a történeti valóság feltárását, éppen a megvalósult szocializmus feltételei között. Ez az ugrópont a mi szocialista társadalmunk jövő fejlődése szempontjából is, a világ másik fele szempontjából, a szocializmus térhódítása szempontjából is.

Ezzel korántsem becsülöm le a szocializmus eszméinek, a marxista ideológiának a jelentőségét. Csak azt hangsúlyozom – s ilyen értelemben szólaltam is fel a kongresszuson –, hogy szocialista társadalmunk történeti tapasztalatainak a tudományos ismerete, tehát önismeretünk éppen olyan lényegbevágó, mint eszméink hangoztatása és követése. Nem vagy-vagy ez a kettő, hanem együtt egész és érvényes.

*Így fogva fel a társadalomtudományok szerepét, felmerül az a probléma, hogy szocialista társadalmunk közvéleménye képes-e széles körben befogadni ezt a kettős szemléletet?*

Véleményem szerint ez nem megy könnyen, mert nem is könnyű dolog. Eszméink és absztrakcióink gyakran kerülnek szembe a konkrét történeti valósággal, s ilyenkor könnyebb egyik vagy másik megközelítést választani, mint belemenni a kettő dialektikus egységének a feszültségébe. Tehát könnyebb vagy az ideológia apologetikus védelmezése – még illúziók árán is –, vagy könnyebb revideálni az ideológiát, s a történetileg adott valót emelni általános érvényre. Mindkettőre bőven van példa. Csakhogy mindkettő zsákutca, s ebből csak Lenin csillaga mutat kiutat: „a konkrét helyzet konkrét elemzése".
Csak ez a járható és reményteljes út. A , kongresszus legfőbb jelentőségének – és az MSZMP legfőbb érdemének – tartom, hogy ezt a csillagot követi. Ahogy fel volt írva a kongresszusi terem mennyezetére: „Tovább a lenini úton."

*És az egész kongresszusról mi a véleménye?*

Az, hogy történelmi tett volt ez. Több szempontból.

* *Társadalmi Szemle, 1970. 12. sz. 98–99.*

Először azzal, hogy ugyanazon – tehát több mint egy évtizede fogant – politikát vitte töretlenül és sikeresen tovább ennyire és ilyen gyorsan változó világban. Ez az eredeti beállás fényes igazolása.

Másodszor, az állandóság és változatlanság mellett minden lényeges változást asszimilált ez a politika, s tudott felelni az újként felmerült kérdésekre: mint a munkás–paraszt szövetség mindkét oldali erősítése, a jövedelmi aránytalanságok csökkentésének a reális útja, a nők egyenjogúsága és társadalmi megbecsülése; az életszínvonal emelkedése, a „fogyasztói társadalom" és a „munka társadalma" szembeállítása stb.

És végül, de nem utolsósorban, a kongresszus megszervezése és politikai vonalvezetése. Vannak érdekütközések és ebből folyó szubjektív indulatok társadalmunkban, amelyek – ha lépésről lépésre nem oldanánk fel őket, veszélyeztetnék a szocialista nemzeti egységet és az egyensúlyt. Hangot is kaptak ezek a kongresszusi előkészítés során: a mezőgazdasági szövetkezeti elégedetlenség is, de még inkább a munkás-alkalmazotti érdekek mellett és a személyi jövedelmek differenciálódása ellen való fellépés. És mégsem következett be semmiféle fordulat. Ez annak a bizonysága, hogy a szocialista Magyarország vezetése, vezetőereje, az MSZMP képes megőrizni a munkáshatalom és szövetségesei szocialista nemzeti egységét. Óriási dolog ez, s nemcsak a kongresszus, hanem az egész nemzet szavazott e politika mellett. Sőt, a baráti szocialista országok s még az ellenfelek is tisztelettel ismerték ezt el. Ezt tartom a X. kongresszus legnagyobb jelentőségének.

*Mi köze ennek a tudományhoz?*

Az, hogy *ez tudományosan megalapozott politika,* akkor is, ha ebben még vajmi kevés a tudományok tényleges közreműködése.

# Ünnepi beszéd a Hazafias Népfront Országos Tanácsa szegedi emlékülésén 1969. december 3-án, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front megalakulásának 25. évfordulóján*

*Tisztelt Ünnepi ülés! Kedves Elvtársak!*

Huszonöt évvel ezelőtt, 1944. december 3-án ezen a helyen alakult meg a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front. Akkor a felszabadulás drámai élménye és az új Magyarország felépítésének a hazafiúi gerjedelme töltött el bennünket. „Lesz magyar újjászületés!" – hirdették a kommunisták, s ebben a szándékban egyesültek akkor a más pártbeliek és párton kívüli hazafiak is.

Személy szerint én október 24-én érkeztem Szegedre. Budapesten már átéltünk egy hetet a Szálasi-uralom dermesztő rémnapjaiból, s a Magyar Front ösztönzésével és útmutatásával indultunk el Kunszentmiklós és Kiskunhalas felé a fronton keresztül.

Drámai napok és hetek voltak azok, s átéltük a történelem új hajnalának minden izgalmát. Kiskunhalas határában hallottuk először apátfalvai parasztember szájából, hogy „szabad földön vagyunk", a város alatt fogtunk először kezet szovjet katonával; Szegeden tervezgettünk először régi elvtársakkal és barátokkal, hogy miképpen kezdjük az új életet; Maroslelle akkori püspöki birtokán beszéltünk először uradalmi cselédekkel arról, hogy a földet hogyan osztjuk fel; Makón régi szövetkezeti társakkal elkezdtük az igazi szövetkezeti munkát, s üzembe indítottuk a volt egykéz-szövetkezet konzervgyárát, hogy a Szovjet Hadsereg ellátásához járuljunk hozzá. Makón éltük meg a felszabadult nép első mozdulásait: pártot szerveztünk, Nemzeti Bizottságot alakítottunk, oroszul tanultunk és a néphatalom képviselőinek éreztük magunkat.

Szegeden pedig – a szegedi elvtársakkal és a Magyar Kommunista Párt Külföldi Bizottsága tagjaival találkozva – közös akarattal a nemzeti újjászületés demokratikus összefogásának a gondolatával fogtunk hozzá a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front szervezéséhez. Megindítottuk a Dél-Magyarország című napilapot mint a Függetlenségi Front szószólóját. Mi minden történt ott a szerkesztőségben! Rádión vettük a frontok eseményeiről szóló híreket, önkéntes riportereink számoltak be az új élet kezdő lépéseiről, Szegeden és vidékén; a bori rézbányából, tanyai bujdosásból és a harcok színhelyeiről jöttek egymás után elvtársak, honfitársak és barátok, s mi boldogok voltunk, hogy a bőséges termés évében étellel-itallal, s az új élet megkezdésének a cselekvő munkájával fogadhattuk őket.

Így értük meg 1944. december 3-át, amikor ezen a helyen kihirdettük a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front megalakítását és országos szervezkedésének a megindítását.

Azóta 25 év telt el. Éltünk a történelem adta lehetőséggel: új demokratikus népi államot építettünk fel, megalapoztuk a szocializmust és ma úgy tekinthetünk vissza az elmúlt negyedszázadra, hogy új országot építettünk fel, megvalósítottuk a nép uralmát, s a népfrontban megtestesült népi-nemzeti egység kiállta a történelem próbáját. Formájában változott a 25 év alatt, de lényegében állandósult és erősödött: a kommunisták és párton kívüliek összefogását, az osztályok szövetségét valósítja meg, most már nem az ország romokból való újjáépítésére, hanem a szocializmus teljes felépítésére.

Emlékezzünk most a 25 évvel ezelőtti időszakra is, az azóta eltelt történelmi korszakra is, de nézzünk előre a történelmi jövőbe is.

Maga a felszabadulás volt a nagy sorsfordulónk, erre kell elsősorban és legfőképpen emlékeznünk. A puszta tényt nagyon egyszerű szavakkal idézhetjük: 1944 szeptemberében léptek először Magyarország földjére a felszabadító szovjet csapatok, decemberre már az ország keleti felén véget vetettek a nemzetpusztító fasiszta uralomnak és 1945. április 4-re egész országunk területét megszabadították a hitleri német hadseregtől, s magyar nyilas csatlósaitól. Így szabadult fel hazánk, s így nyílt meg az útja az új világnak, a népi Magyarország felépítésének.

De miért volt ez felszabadulás, és mi volt a felszabadító nagy élmény ebben, amire nagyon jól kell emlékeznünk nekünk, akik átéltük és részt vettünk benne, s nagyon nyomatékosan kell emlékeztetnünk azokat, akik azóta nőttek fel?

Történeti mértékkel mérve mai életünk kiindulópontja ez, s minden régi itt végződik, s minden új itt kezdődik. Tudtuk és éreztük ezt akkor is? Igen, tudtuk és éreztük, ha nem is mindenki és nem is egyértelműen. Olyan

* Előadás gépelt kézirata. EFB 2962.

keveset tudtunk a Szovjetunióról és a szocializmusról, s annyi ijesztőt hirdettek azelőtt és akkor róla, hogy a nagy fordulat sokakból nemcsak a felszabadulás érzését váltotta ki, hanem a kétség és az aggodalom érzését is. A felszabadító és a baráti gesztusok légiója új kilátás ablakait tárta ki, s ha aggódva és kétségekkel küzdve is, de már az első napokban az egész dolgozó nép kezdte felismerni a felszabadulás felemelő távlatait, s napról napra mindinkább a magáénak ismerte meg az elnyert szabadságot. Így érezte ezt a munkásosztály és a szegényparasztság, s nem kis részben együtt érzett velük az értelmiség is.

Negyedszázad távlatában ma már tisztán és fényesen világít előttünk azoknak a nagy időknek az emléke: új fejezete kezdődött akkor nemzetünk történelmének. Azóta új korszakban élünk, megváltozott a világ körülöttünk, új ország, új nép lépett a régi helyébe, s nemzetünk új helyet foglal el a világban. Jogos öntudattal tekinthetünk tehát vissza most az ünnepi emlékezés napjaiban az elmúlt negyedszázad alatt megtett útra. 1944 őszén és telén olyan korszaka kezdődött hazánk történetének, ami történelmi méretekben még csak kezdetén tart. És minden reményünk jogos, hogy ebben a korszakban a felszabadult nép országa, a szocialista népek közösségébe tartozó Magyarország történelme legnagyobbra törő fejezetét fogja megvalósítani.

Hogy igazán felfogjuk mai történeti helyzetünk értelmét és jelentőségét, gondoljunk vissza nemzeti történetünk korábbi korszakaira: mennyi befejezetlenség, mennyi nagy szándék elbukása, s az elnyomás milyen kietlen évtizedei váltották egymást csak az újabb kor századaiban is!

A múlt század első évtizedeiben támadt fel először az az általános nemzeti törekvés, hogy Magyarország kiemelkedjék a nemzeti elnyomottság és a társadalmi elmaradottság állapotából, s rálépve a korszerű haladás útjára, egyenrangú tagjává váljék a művelt és haladó nemzetek társaságának. Ez a reformkor pezsgésbe hozta az elavult feudális rendszer béklyóiban élő nép minden rétegét, s a társadalmi haladás és a nemzeti függetlenség kivívására törő szándék forradalomban és szabadságharcban tört ki, s ez az élethalálharc kivívta a haladó emberiség megbecsülését. De elbukott a harc, s az aradi vértanúk mellett a nép legjobbjainak a tízezrei pusztultak el vagy kerestek új hazát. És ezzel történelmünknek egy nagyszerű korszaka ért drámai véget.

A következő több mint félévszázados korszak történelmi mérlege: egyfelől a földesurak, főpapok, bankárok és gyárosok szövetsége egymással és a Habsburg uralkodóházzal; másfelől a kizsákmányoló elnyomással szemben a munkásmozgalom kifejlődése és hősies harcai, a szegényparasztság zendülései és sztrájkjai, tömeges kivándorlás, majd a következmény: a Habsburg-birodalom érdekeiért való háború, a háború elvesztése és az egész rendszer bukása.

A Habsburg-birodalom összeomlása után függetlenné vált az ország, s előbb a polgári forradalom zászlaja alatt, majd a szocialista forradalom kivívásával nyílt új korszak Magyarország történetében. E rövid forradalmi korszakban elemi erővel tört fel az ország átalakításának az igénye, s a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eszméitől vezéreltetve a munkásosztály, a parasztság egy része és a haladó értelmiség mindent átható forradalmi erővel kezdett hozzá a független, demokratikus és szocialista Magyarország felépítéséhez: a Tanácsköztársaság megteremtéséhez.

A hazai és a nemzetközi reakció azonban ezt a forradalmi erőfeszítést is vérbe fojtotta. Győzött az ellenforradalom, s az ellenforradalmi rendszer visszaállította a régi gazdasági és társadalmi rendszert, újból a reakció uralmának a korszaka borult az országra. Az ország függetlenségét a kor legreakciósabb hatalmaival való szövetségnek áldozta fel az uralkodó osztály, s a demokratikus fejlődésért harcoló népi erőket kegyetlenül üldözte, köztük legkegyetlenebbül a munkásmozgalom meg nem alkuvó harcosait, a kommunistákat.

Ez a korszak is törvényszerűen háborúba torkollott, s a hitleri fasizmus veresége szabadította meg hazánkat ettől a reakciós uralomtól, s a szovjet hadsereg és a Hitler-ellenes szövetség győzelme vetett véget a rosszemlékű korszaknak, a tartósult ellenforradalmi rendszernek.

Most, felszabadulásunk 25 éves évfordulóján, jogos öntudattal gondolhatunk új korszakunk eddigi időszakára: történelmi arányú eredményeivel is, kudarcaiból szerzett tapasztalatainkkal is, olyan korszaka ez hazánk történetének, amely megszakította az elbukások és elnyomás százados váltakozását, s most olyan jövőt ígér népünknek, hogy mindent meg tudunk valósítani, amit az előző forradalmi és reformkorszakok megkíséreltek, s ezenfelül azt is teljesíteni tudjuk, amit korunkban nekünk, a ma élő nemzedéknek kell felismerni és elvégezni.

Valamikor úgy mondtuk: „élni tudtunk a szabadsággal". Most másképpen kell mondanunk: megtanultuk az új korszak történelmi leckéjét. Megismertük a szocializmus eszméjének történelmi arculatát, felfogtuk nemzeti létünk feltételeit és távlatait: tapasztalatokat szereztünk az új világ felépítésének és berendezésének járható és nem járható útjairól, s mind többet tudunk arról, hogy hogyan kell tervezni és építeni a szocialista termelést és kultúrát, az állami és társadalmi intézményeket. És legfőképpen: megteremtettük a szocialista népi-nemzeti egység alapjait, megalapoztuk társadalmunk minden osztályának és rétegének együttműködését, a közösen vállalt célért: a szocializmus megvalósításáért. Ami kezdetben csak a kommunisták és a kommunista párt ügye volt, az már nemzeti üggyé lett, s az ma is elöljáró, s az irányítás felelősségének a súlyát hordozó marxista–leninista párttal együtt halad és együtt dolgozik az egész nép túlnyomó többsége.

Tisztelt Ünnepi ülés!

A múltra való visszaemlékezés csak akkor erőforrása a jövőnek is, ha nemcsak felidézzük a múlt eseményeit és hangulatát, hanem okait is kutatjuk annak, ami akkor és azóta történt. Felszabadulásunknak és a felszabadult ország fejlődésének három döntő tényezőjét mindenesetre fel kell ismernünk:

- a szocialista Szovjetunió léte és ereje, majd a szocialista országok közössége az a legfőbb erő, ami felszabadulásunknak, majd a felszabadult ország fejlődésének az alapja;
- a magyar munkásmozgalom, a magyar kommunisták pártjának a céltudatossága, megújulásra képes vezető ereje és a történelem alakulásának a megítélésében tanúsított biztonsága az a legfőbb belső erő, amely nemzeti fejlődésünket előreviszi;
- és végül, de nem utolsósorban, az a titka negyedszázados fejlődésünknek, hogy a munkásosztály és a kommunisták, valamint a nemzet egyéb haladó erői: parasztok, értelmiségiek és általában minden hazafias haladó erő között tartós és szilárd szövetséget sikerült létrehozni.

Ennek az utóbbinak a messze ható és előremutató megnyilvánulása volt a *Magyar Nemzeti Függetlenségi Front megalakulása itt Szegeden 1944. december 3-án.*

A magyar kommunisták háború alatti harca volt a szegedi esemény előzménye. A második világháború kezdete óta a fasizmus és a háború ellen úgy szállt síkra a Kommunista Párt, hogy széles nemzeti összefogást hirdetett, s munkások, parasztok és értelmiségiek szövetségét szervezte e nemzeti függetlenség és a demokratikus haladás kivívására. És ez a harc eredményes volt, már a felszabadulás előtt tömegbázist teremtett. És hogy ez nem alkalmi taktika volt, azt a felszabadulás utáni események is, a Magyar Szocialista Munkáspárt mai népfront-politikája is tanúsítja.

A Magyar Kommunista Párt 1944. novemberi programjavaslata ilyen felhívást tartalmazott:

„A Magyar Kommunista Párt felhívja az összes demokratikus pártokat, szervezeteket és csoportokat, a Független Kisgazdapártot, a Szociáldemokrata Pártot, a Nemzeti Parasztpártot, a szakszervezeteket, a parasztszövetséget, a partizánosztagokat, a Magyar Függetlenségi Front bizottságait és tekintet nélkül pártállásra minden hazafit, hogy foglaljanak állást e program mellett, melyet a kommunista párt a magyar nép elé terjeszt, mint a nemzeti összefogás és a nemzeti megújhodás alapját.

Célunk: a haza megmentése! Harcba hívjuk a nemzetet e program megvalósításáért!"

És nem volt pusztába kiáltó szó: minden haladó és hazafias erő megmozdult erre a felhívásra. A debreceni Néplap ezt írta: „A kommunista párt javaslatával tanúságot tett reálpolitikai érzékéről és a nemzet sorsa iránt érzett felelősségérzetéről. Mindenütt nagy örömmel üdvözölték a javaslatot, mely alapját képezheti a politikai fejlődésnek és élő megnyilatkozása lenne a demokratikus erők összefogásának. Mindenki egyetért abban, hogy országépítés csak akkor lehetséges, ha levonjuk a jelen helyzetünkből adódó konzekvenciákat. A Vörös Hadsereg felszabadította országunk nagy részét, kiverheti a németeket, de belső felszabadításunkat csak magunk végezhetjük el. Ezt a belső felszabadítást szolgálja az egységjavaslat. Lesz magyar újjászületés"...

Jól emlékezzünk: nemzeti talpraállásunknak és népi demokratikus fejlődésünknek döntő tényezője volt ez. A helyzet megítélésében, a jövő alakításának a gondolataiban és az újjászületés forró érzéseiben egyesültek a haladó és hazafias erők, s elszánt harci készséggel fordultak szembe a múlttal, a reakció frontjával. Ez a legfőbb értelme 1944-nek és 1945-nek s a felszabadulást megelőző politikai harcainknak: ez az a nagy történelmi tőkénk, amire most emlékezünk is, amit folyamatosan őrzünk és gyarapítunk is.

Hazánkban a népfront-mozgalom szervezett megindulása 1941-ben kezdődött. A főbb események és megnyilvánulásai a következők voltak: a Népszava karácsonyi száma 1941-ben, a Magyar Történelmi Emlékbizottság megalakulása 1942-ben, majd ugyanakkor a Nemzeti Felszabadító Bizottság létrehozása. Mindezeket a fasizmus elleni harcban a kommunisták kezdeményezték és szervezték, de részt vettek benne a baloldali szociáldemokraták, a Kisgazdapárt haladó tagjai és a Parasztpárt képviselői is. Ezek az első népfront tömörülések részben pártszövetségként, részben a haladó erők mozgalmi szövetkezése formájában jöttek létre.

Ami 1944. december 3-án történt Szegeden, az a népi-nemzeti egység új feltételek közt való szélesebb megvalósulása volt. A felszabadulás nyomán megújult demokratikus fejlődés útján a történelem megerősítette mindazt, amiért a kommunisták pártja küzdött szövetségben más pártbeli és párton kívüli hazafiakkal. A szegedi újjászerveződés továbbfejlesztette és továbbvitte a Horthy-korszakban kezdett harcot.

Azóta ez a politikai szövetség lett a demokratikus forradalmi vívmányoknak és a szocialista alapok lerakásának is, szocialista fejlődésünknek is a társadalmi-politikai bázisa. És ma is ez politikánk alapja. A történelem igazolta azt a politikát, az akkori és mostani kétkedőkkel szemben.

Huszonöt évvel ezelőtt ezen a helyen a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt, a Kisgazdapárt és a Nemzeti Parasztpárt népfront jellegű koalíciós pártszövetség formájában lett folytatója elődjének a Magyar Frontnak – a szakszervezetek csatlakozásával –, amelyhez Budapest felszabadítása után a Polgári Demokrata Párt is csatlakozott. Ez a pártkoalíció társadalmi-politikai tartalmát

tekintve osztályszövetség volt: dolgozó osztályok és rétegek frontja a nagybirtokos-tőkés osztállyal szemben. Ezen belül is folyt azonban osztályharc a munkásosztály és szövetségesei, valamint a koalíciós pártok egy részében is jelen lévő tőkés osztályérdekek képviselői között. Ez a belső ellentét később harcokra is vezetett.

Ilyen kezdetek után fejlődött ki felszabadult országunk népfront-mozgalma igen változatos szervezeti formák és többféle politikai törekvések változásain keresztül.

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártok koalíciója volt az ország demokratikus átalakításának és újjáépítésének a programjával, de olyan módon, hogy a pártok külön listával indultak a két első választásokon – 1945-ben és 1947-ben viszont a kormány a Front koalíciós kormánya volt. Ennek megfelelően a Függetlenségi Front tulajdonképpen a pártközi értekezletek egyezkedéseiben valósult meg. A helyi politikai életben azonban kezdetben a nemzeti bizottságok valóságos népfrontszervek voltak, amelyekben kommunisták és más pártbeliek összefogása nyilvánult meg a régi hatalom bázisainak a szétverése és az új néphatalom megszervezése céljával. Lényegében ugyanilyen jellegű népi szervek voltak a földosztó bizottságok is.

Ezekben a harcokban a „ki kit győz le?" kérdések a dolgozó osztályok javára dőlt el. A tőkés osztályok elvesztették pozícióikat, megerősödött a munkás–paraszt szövetség, megnövekedett a Kommunista Párt tömegbefolyása, egyesült a két munkáspárt. Az osztályharc ilyen kimenetele teremtette meg a feltételeket a szocialista átszervezés napirendre tűzésére. Mindez kihatott a népfront szervezeti formájára is. Az az álláspont jutott érvényre, amely túlhaladottnak ítélte az addigi pártkoalíciót, s ezt az osztályszövetség közvetlenebb formája váltotta fel. 1949-ben a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front Magyar Függetlenségi Népfronttá alakult át. Ennek az egyesült Munkáspárt – a Magyar Dolgozók Pártja – mellett a két agrárpárt, a Polgári Demokrata Párt – ez egyben megszűnésük kezdete is volt – és a különféle társadalmi szervezetek lettek a tagjai. Ez a népfront jellegű politikai szövetség már lényegében elvesztette pártkoalíció jellegét és a munkás–paraszt szövetség lett a politikai bázisa, abban a formában, hogy az egyesült munkáspárt vezetésével szövetkeztek benne a szocialista átszervezéssel egyetértő politikai erők. Ennek megfelelően a választásokon egységes listával indult az így átszerveződött népfront, s a többi pártok tevékenysége fokozatosan meg is szűnt. Ez a népfronttömörülés azonban a személyi kultusz viszonyai között és az ekkor eluralkodott dogmatizmus következtében teljesen formálissá vált, mert az egyesült munkáspárt szövetségi politikája torzulást szenvedett.

1953-ban a politikai hibák és a törvénysértések feltárása nyomán állott elő ismét olyan helyzet, amikor a népfrontmozgalom újjászerveződhetett: 1954-ben alakult meg a Hazafias Népfront, s ez év októberében tartotta első kongresszusát. Ez szintén nem pártkoalíció volt, hanem a különféle társadalmi szervezetek és egyes személyek tömörülése a Magyar Dolgozók Pártja köré a szocialista építés programja alapján. Az akkori hatalmi harcok eredményeként azonban a népfrontmozgalom nem tudott konszolidálódni, mind jellege, mind politikai alapjai tekintetében ellentétes tendenciák ütköztek össze keretei között, s olyan irányzat is érvényre jutott benne, hogy a párton kívüliek szervezetévé, lényegében a párt ellenzékévé váljék. A reakciós erők a maguk politikai céljai szolgálatába próbálták állítani a népfrontot.

1957-ben – az ellenforradalom leverése után, – teremtett tiszta helyzetet a Magyar Szocialista Munkáspárt határozott állásfoglalása: a népfront nem a párton kívüliek szervezete, nem is tömegszervezet, hanem széles demokratikus társadalmi, politikai tömegmozgalom, amely mint, a népi-nemzeti egység kifejezője, összekapcsolja a tömegszervezeteket, társadalmi-kulturális szerveket, de szélesebb is e szerveknél, s hatása terjedjen ki a szervezetlen hazafias tömegekre is. Ebben az állásfoglalásban a párt népfront politikája, szövetségi politikája jutott kifejezésre, s egyben a népfront létjogosultságának elismerése a szocializmus felépítésének időszakában.

Ez a politika vetette meg az alapját mai népfrontmozgalmunknak, s azóta ezen az alapon bontakozott ki a Hazafias Népfront tevékenysége, ez alapon tisztult fokozatosan szerepe, s ilyen jellegében vált szocialista társadalmunk állandósult intézményévé.

## Tisztelt Országos Tanács!

Bátran elmondhatjuk, hogy a negyedszázad során – a visszaesések és az ezzel járó kudarcok ellenére is – gyarapítottuk és továbbfejlesztettük ezt a népfrontpolitikát. A néphatalom kivívása, megvédése és megszilárdítása: a szocialista társadalmunk fejlesztése és ezen az alapon elért nemzeti előrehaladásunk egyértelműen bizonyítják, hogy hazánkban sikeresen valósítjuk meg azt a népfrontpolitikát, amelyet a munkásosztály és pártja kezdeményezett, s amelyhez társadalmunk mind szélesebb körei csatlakoztak.

A nemzeti egység politikája ez, amely a szocializmus alapjain teremti meg a munkásosztály, a parasztság, továbbá az értelmiségi és egyéb rétegek szövetségét a szocializmus teljes felépítése, hazánk békéjének és függetlenségének a védelme, nemzeti fejlődésünk fellendítése céljával. Ez a politika következetesen érvényesült az elmúlt időszakban, s ez alapon működött és fejlődött népfrontmozgalmunk.

Hogy eredményes volt ez a politika, azt különösen bizonyítja, hogy nemzeti fejlődésünk nagy történelmi jelentőségű feladatait sikerült eredményesen megoldanunk. Ilyen volt elsősorban a néphatalom megvédése és

megszilárdítása, továbbá a mezőgazdaság szocialista átszervezése. A szocialista átszervezés nagy történelmi lépését úgy tettük meg, hogy az a termelés csökkenése nélkül valósult meg, továbbá oly módon, hogy az átszervezés után gyorsan konszolidálódott a termelőszövetkezetek nagyobb része, s a mezőgazdasági termelés – viszonylag fogyatékos anyagi-műszaki feltételek mellett – erőteljesen fellendült. Ilyen jelentőségű a gazdaságirányítás reformja is, amely növeli a gazdálkodó szervek kezdeményezését és felelősségvállalását, gyarapítja népgazdaságunk erőforrásait. Hasonló fejlődés van kibontakozóban országunk politikai életében is. A helyi hatáskörök növelése, az új választási törvény és általában az állami és társadalmi szervek önállóságának és felelősségének a növelése a főbb lépései ennek a törekvésnek.

Nem kisebb jelentőségű az a fejlődési folyamat, ami a közgondolkodásban, a társadalmi légkörben végbemegy. A kritikai szellem erősödése és a bátrabb viták kibontakozása magában véve is eredmény, de még inkább ennek a tartalma, jellege. A szocialista gondolkodástól távol álló nézetek és a szocializmus korábbi fázisában megrekedt felfogások is kifejezésre jutnak közvéleményünkben, azonban ezekkel szemben mind erősebb a hangja a haladó demokratikus szocialista szemléletnek. Tudományban, irodalomban, művészetben, egész közgondolkodásunkban és a társadalmi közvéleményben tanúi vagyunk az ilyen irányú fejlődésnek. Mind többen és bátrabban gondolkoznak társadalmunk közgondjain, s egyre többen vállalják a felelősséget is azért, hogy cselekvőbben részt vegyenek a közügyek intézésében. Mindez azzal a következménnyel jár, hogy oldottabb és javuló tendenciájú társadalmunk közérzete, annak ellenére és azzal együtt, hogy ilyen légkörben élesebben jelennek meg társadalmunk problémái és ellentmondásai is. De éppen ilyen társadalmi légkörben közelebb is jutunk igazi megoldásukhoz.

A legfőbb mindebben az, hogy szocialista társadalmunk fejlődésének előrehaladó folyamatában élünk, s ezt a folyamatot akarjuk a továbbiakban is előrevinni. A Hazafias Népfront IV. Kongresszusa is ennek a fejlődésnek volt egyik állomása, továbbvivő lépcsője, továbbhaladás és feljebblépés az eddig követett úton. Ugyanakkor nem kitérés a változó körülmények és az előrehaladó fejlődés nyomán jelentkező problémák és ellentmondások elől, hanem feltárásukra és megoldásukra irányuló eltökélt szándék, támaszkodva eddig szerzett tapasztalatainkra és követve eddig is vallott alapelveinket.

És most ez alapon kell szembenéznünk a jövő feladataival. Elegendő alapunk van ahhoz, hogy bátran tekintsünk előre és ingadozás nélkül haladjunk előre a kipróbált úton.

*Jelenlegi időszakban gazdasági fejlődésünk* a politikai fejlődés legfőbb frontja is. Gazdasági irányítási rendszerünk reformját sikeresen megkezdtük. Most az van soron, hogy a reformot következetesen és folyamatosan fejlesztve vigyük tovább. El kell érnünk, hogy gazdaságunk hatékonysága gyorsan és jelentősen növekedjék, javítsuk versenyképességünket a külföldi piacokon és jobban kielégítsük a hazai szükségleteket. Mindezt csak egy úton érhetjük el: gazdasági reformunk következetes végrehajtásával és ésszerű fejlesztésével. Ehhez tartozik az is, hogy tovább növeljük a szocialista vállalatok önállóságát és kezdeményezését, az egyes dolgozók jobb munkájának a növekvő honorálását, továbbá azt is, hogy gazdaságirányító szerveink megtanulják a gazdaságpolitikai befolyásolás legalkalmasabb módszereit. Együttvéve azt a szocialista elvet kell jobban megvalósítani, hogy „ki-ki képességei szerint és ki-ki munkája szerint", valamint azt, hogy a szocialista tervgazdaság előnyeit a piaci hatások érvényesítésén keresztül kell teljesebben kiaknáznunk.

A kezdet biztató, s azon múlik a további siker, hogy következetesen haladjunk tovább a megkezdett úton. Az életszínvonal szükséges és kívánatos további emelését csak termelésünk fejlesztésével, mennyiségének és hatékonyságának emelésével érhetjük el. Ez pedig több és jobb munkát, nagyobb munkafegyelmet, s egyben a korszerű tudomány és technika mind nagyobb mértékű alkalmazását, s a szaktudás emelését követeli meg. Mindennek a gazdaságpolitikai útja: a gazdaságirányítás reformjának a következetes továbbvitele, eddigi kedvező hatásainak a fokozása, és egyes kedvezőtlen hatásainak erélyes leküzdése.

A *szocialista demokrácia* továbbfejlesztése és teljes kibontakoztatása a másik nagy törekvésünk. Nagy lépéseket tettünk már ennek az útján is; maga a gazdaságirányítás reformja is döntő tényezője ennek.

Az 1967. évi választásokat is mint a szocialista demokrácia fejlesztésének egyik fontos történeti állomását értékelhetjük. A legfőbb jelentősége az volt, hogy állami életünkben a demokratizálás fontos lépését tettük meg. A megítélés egyértelmű: a választások sikere a bizalom általános megnyilvánulása volt a párt politikája, a Hazafias Népfront választási felhívásában kifejtett programja mellett. A választások során javult a társadalmi szervek együttműködése, növekedett a Hazafias Népfront szerepe, önállósága és kezdeményezőkészsége.

Az új törvényt általános helyeslés fogadta az általa biztosított lehetőségeket azonban még nem aknáztuk ki eléggé. Mindenesetre kiterjedt és értékes tapasztalatokat szereztünk, s e tapasztalataink a demokratizmus további kiszélesítésére, választási gyakorlatunk fejlesztésére bíztatnak.

A választásokat követően megélénkült a népfront tevékenysége az újjáválasztott testületekben, az országgyűlésben és tanácsokban is, továbbá az egyéni választókerületekben végzett képviselői és tanácstagi tevékenység megszervezésében is. Most már elismertté és gyakorlattá vált, hogy a Hazafias Népfront tevékenysége az

államhatalmi szervekkel kapcsolatban nemcsak a választásokra terjed ki, hanem a választások között is a választók és választottak közötti kapcsolat fenntartására és a közvetítésére az államhatalmi szervektől a választókhoz és fordítva.

A Hazafias Népfront egyik legfőbb feladata, hogy tömegpolitikai bázisa legyen az államhatalom helyi szerveinek és az eddiginél gyakrabban éljen észrevételező, bíráló és javaslattevő jogával, s a szocialista demokrácia fejlesztésének állandó tényezőjévé váljék.

A szocialista demokrácia kifejlesztése azonban nem korlátozható az állami életre, szocialista társadalmunk fejlesztése sok és részben új feladatokat állít elénk társadalmunk egész kiterjedésében. Már történeti tapasztalataink és bizonyítékaink is vannak arra nézve, hogy a szocialista demokrácia tényleges megvalósítása milyen történeti fejlődés útján halad előre a társadalmi élet egyes területein. Szemünk előtt és közreműködésünkkel halad előre az a társadalmi folyamat, amely intézményeink szervezeti fejlesztését, intézményeinken belül az eljárások demokratizálását állítja előtérbe. Előre látható, hogy a gazdaságirányítás reformja tovább erősíti a szocialista demokrácia fejlesztésének a lehetőségeit is, feltételeit is. És a bürokrácia betegsége ellen is a demokrácia szélesítése és fejlesztése a legfőbb orvosság.

A szocialista demokrácia továbbfejlesztésében tehát sok tennivalónk van még az állami tevékenység terén a központi és a tanácsi szervekben, a gazdasági életben és a társadalmi tevékenység minden területén, és nem utolsósorban az emberek gondolkodásában. És mindebben fáradozni szintén egyik fő feladata a Hazafias Népfrontnak.

## Tisztelt Ünnepi ülés!

A mi mai népfrontmozgalmunk őrzi is azt a nemzeti tőkét, amit a felszabadulás időszakában megalapoztunk, s tovább is fejleszti azt. Őrzi és ápolja abban, hogy a nemzeti összefogás, a népi-nemzeti egység szövetségi politikáját visszük tovább. És továbbfejlesztjük abban, hogy a szocialista nemzeti egység gyarapításán és fejlesztésén fáradozunk, s a munkás–paraszt szövetséget is, a többi haladó rétegekkel való szövetséget is erősítjük a szocializmus építésének e programja alapján.

Mindebben a Magyar Szocialista Munkáspárt következetes és elvi alapokon nyugvó marxista–leninista politikája a szilárd alap és az elismert vezető erő. Ez a politika válságos helyzetekben is szilárdnak és rugalmasnak bizonyult és tévedések vagy torzulások kiigazítására is volt elegendő ereje. Ez teremtett eddig is bizalmat iránta társadalmunk legszélesebb köreiben, s ennek a hitelét teremtette meg a jövőre nézve is.

A 25 évvel ezelőtti eseményekre való visszaemlékezés időszakában él most az ország. Az évforduló eddigi eseményei azt bizonyítják, hogy jól emlékezik népünk felszabadulásának és új élete kezdetének immár történelmi eseményére. A szocialista hazaszeretet bőven buzgó forrása lett az évforduló, s a szocialista nemzeti egység történelmi értelmet nyer napjainkban társadalmunk legszélesebb köreiben, s ez egyben a mai politikánk iránti bizalomnak és a jövő iránti bizakodásnak a forrása.

A bizalomnak és a jövőnk iránti reménykedésnek ebben a légkörében emlékezünk vissza a felszabadulásra és az azóta eltelt negyedszázadra. Bizton remélhetjük: a felszabadulásunkkal kezdődő korszak első 25 éve csak kezdete hazánk új történelmének. A szocialista rendszerünk továbbfejlődése és népünk alkotókészségének teljes kibontakozása lesz a nagy műve nemzeti történelmünk új korszakának; annak a kornak, amelyben mi élünk és dolgozunk, s amelyben gyermekeink élnek és folytatják a mi munkánkat.

# Választási beszéd Makón 1971. április 15-én*

*Tisztelt Választási Gyűlés! Kedves Hallgatóim!*

Szívből üdvözlöm Makó város választóit és megköszönöm a bizalmukat, hogy újból országgyűlési képviselőjüknek jelöltek. Ennek megfelelően most vissza is szeretnék tekinteni az elmúlt időszakra, s a jövőről és abban elvégzendő dolgainkról is szólni itt a nagygyűlés színe előtt, országos és helyi viszonylatban egyaránt.

Nemzetünk most szocialista fejlődésének nevezetes szakában tart. Véget ért az országgyűlés 1967–1971. évi ciklusa, s erre az időszakra esik harmadik ötéves népgazdasági tervünk teljesítése 1966–1970-ben. Hasonlóan egybeeső új időszak kezdődik is ebben az évben: az országgyűlés új ciklusa és népgazdaságunk negyedik ötéves terve.

Mindez szervesen beilleszkedik fejlődésünk fő irányába, nagyobb vonalú ívelésébe: felszabadult országunk negyedszázados évfordulóját értük meg, megvalósítottuk és megvédtük társadalmunk szocialista rendszerét, és azt szüntelenül továbbépítjük. Konszolidált és folyamatosan előrehaladó fejlődés útján járunk, ez hazánk jelenkori történelmének a fő jellemzője. A szocializmus megvalósítása, s a megvalósult társadalmi rendszer felnövekedése, állandó érése és változatos továbbépülése halad előre. Eközben harcolnunk is kellett: ellenerőkkel, önmagunk gyengeségeivel, felismert tévedéseinkkel, s olykor pályahelyesbítő indításokra is szükség volt. De mindez együtt a mi történetünk, s az benne a legbecsesebb, hogy jó nyomon járunk: amit elértünk, az nem véletlen sikerülés, és amit most programba veszünk, az nem jámbor óhajtozás. A Magyar Népköztársaságban olyan politikát követünk, amely bevált, sikeresnek bizonyult, mert megfelel a szocializmus általános elveinek éppen úgy, mint társadalmunk itteni és mostani követelményeinek.

Országunk külpolitikája ebben az időszakban is a szocialista országok közötti szolidaritáson, s a béke és a haladás melletti elkötelezettségen alapult, s eredményes is volt. Biztosítani tudtuk békés fejlődésünket, nehéz nemzetközi viták megoldásához nyújtottunk segédkezet, s belpolitikai eredményeinkkel is alátámasztva nagyot nőtt országunk nemzetközi megbecsülése.

Most zárult az SZKP XXIV. kongresszusa, s a tél elején volt az MSZMP X. kongresszusa. Természetesen más a jelentősége egy világhatalom és a vezető szocialista állam pártkongresszusának, de jóleső érzés, hogy mennyi összhang van a két kongresszus megnyilatkozásaiban. S ebben az a legfőbb, hogy ennyi közös van a szocialista országok között, s a mi külpolitikánk a Szovjetunióhoz és a többi szocialista országhoz fűződő, elvi alapokon nyugvó szövetségre támaszkodik. Elvi alapja van tehát külpolitikánknak, ezért lettünk tényezővé a nemzetközi politikában. Ezért szálltunk síkra az indokínai népek szabadságharca mellett, az arab államok sérthetetlenségéért, s nem utolsósorban Európa biztonságáért. Ily alapon a mi nemzetközi fellépésünk nemcsak egy kis ország hangját jelenti, hanem a béke és a haladás fő erőivel szolidáris álláspont hangsúlyát.

Belpolitikánk alapja pedig az osztályszövetség, a népfrontpolitika. Hazánkban munkáshatalom van, de ez a munkás–paraszt szövetség pillérén nyugszik, és az összes dolgozó osztályokat és rétegeket magában foglaló szocialista-nemzeti egységre támaszkodik. Politikánknak ezt a jellegét különösen igazolta a történelem. Krízis mindig akkor következett be, amikor ez a népfrontpolitika csorbát szenvedett. De éppen mert ezt a történelmi leckét nagyon jól megtanultuk, ilyen krízist az utóbbi időszakban nem értünk meg. Nem, mert politikánkban volt elég eszmei és szervező erő, hogy a szövetségi politika épségét megóvja.

A most záruló négy-, illetőleg ötéves időszakban sok és jelentékeny lépést tettünk éppen ez alapon előre. Ám ez nem jelenti azt, hogy ne lettek volna gondjaink és problémáink is ebben az időszakban. Nagyon is voltak; olyanok is, amelyek saját cselekvéseink következményei, s olyanok is, mint a tiszai nagy árvíz, amelyet elemi csapásként kellett elviselnünk. *Politikánk erejét mutatja, hogy megrokkanás nélkül elviseltük a bajokat,* s negatív tapasztalatainkból is tudtunk tanulni. Továbbá az, hogy kellő időben felismertük társadalmunk legfőbb problémáit, s erőket vetettünk be azok megoldására. Végeredményben nem is kedvező körülmények között egészében véve elértük kitűzött céljainkat, sőt fontos területeken túlteljesítettük terveinket.

Ezért nem kezdődik most, 1971-ben új szakasz a Magyar Népköztársaság politikájában, a Hazafias Népfront Választási Felhívásában. A következő időszakra szóló programunk szerves folytatása eddig vitt politikánknak: abban, hogy az elért eredményekre épít, s abban is, hogy a felismert elmaradásokat vagy feszültségeket állítja előtérbe.

* Erdei Ferenc válogatott írásai és beszédei. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1973. 419–437.

Továbbra is *elsődlegesek gazdaságpolitikai feladatain:* de most már magasabb lépcsőre kell hágnunk, meghaladva eddigi törekvéseinket magasabb szintű feladatokat kell megoldani, s egyben olyanokat is, amelyekben bizony a harmadik ötéves terv időszakában elmaradtunk szándékainktól. *„A negyedik ötéves terv időszakában – a törvény szavaival szólva – a gazdaságpolitika fő irányvonala a termelés hatékonyságának erőteljes növelése"* Ez különösképpen a *munka termelékenységének* emelését, a *fejlesztési eszközök hatékonyabb felhasználását, a nemzetközi munkamegosztásban való részvételünk fokozását, a szervezés és a vezetés színvonalának emelését és végeredményben a tudományos eredmények hatékonyabb felhasználását* jelenti.

Az országgyűlés következő ciklusára és a negyedik ötéves terv időszakára *ez a gazdasági programunk. De ehhez szervesen hozzátartozik a társadalmi-politikai program is:* a munkás–paraszt szövetség és a szélesebb osztályszövetség alapján, a szocialista nemzeti egység bázisán az államélet, a szocialista demokrácia továbbfejlesztése. Ez a másik központi feladatunk, s ha gazdasági fejlődésünknek a termelés hatékonysága a döntő láncszeme, úgy társadalmi-politikai fejlődésünknek a szocialista demokrácia az alappillére. És ez egyaránt vonatkozik országgyűlésünk és kormányzati szerveink tevékenységére éppen úgy, mint a tanácsok működésére, s egész társadalmi és közéletünkre. Nem utolsósorban része a szocialista demokrácia fejlesztésének a *bürokrácia elleni sikeres fellépés is.* A hivatal hatalmaskodása és packázásai ellen a mi szocialista társadalmunk sincs eleve biztosítva, csak a demokratikus ellenőrzés és irányítás fejlesztésével, valamint hivatalaink munkájának a javításával tudunk úrrá lenni felette: a szakszerűség növelésével. a közhivatali gárda felelősségérzetének, képzettségének és közhivatali moráljának a fejlesztésével.

Ilyen méretű program megvalósításához nem elég a jó szándék, s a bármily elszánt vállalkozókedv. E célok oly magas fokú követelményeket támasztanak, hogy kellő feltételek nélkül nem kecsegtet a siker. A mi szocialista társadalmunkban megvannak azok a feltételek, amelyek garantálni képesek kitűzött programunk megvalósítását.

## Tisztelt Nagygyűlés!

Korunk a tudományos-technikai forradalom kora. Ez hasonlít is az első ipari forradalomhoz, amely a szocializmus alapjait teremtette meg, s el is tér attól. Akkor az ipar termelőerőinek a viharos ütemű fejlődéséről volt szó, most viszont a termelőerők egész komplexuma viharos fejlődésében van, ami mindenre kihat: a közlekedésre, a mezőgazdaságra, a tömegkommunikációra, a települési viszonyokra, s végkövetkezményeiben az emberi élet természeti feltételeire, a levegőre, a vízre, a növényzetre, a lakóhelyre és a táplálkozásra, a munkahelyekre és a munkafeltételekre is.

E robbanásszerű műszaki fejlődés viszonyai között kell nekünk fejleszteni szocialista rendszerünket. Nem kisebb követelményt állít elénk most a történelem, minthogy a termelékenység és hatékonyság növelésében versenyre keljünk a fejlett ipari tőkés országokkal, az emberek közötti viszonyok tekintetében pedig múljuk felül őket: az embernek ember által való kizsákmányolását megszüntetve győzzük le az elembertelenedést és elidegenedést is, s teremtsünk olyan emberek közötti viszonyokat, amelyben megszűnik a nyomor, csökken a betegség terhe, megszűnik a tudatlanság és a szolgaság, s az emberek békében és egymás megbecsülésében élnek.

Korunkban is az ipar fejlődése teremti meg a társadalmi fejlődés anyagi eszközeit, sőt még jobban, mint bármikor. Az ipar fejlődése tehát a haladás döntő tényezője, ezért mondják úgy is, hogy korunkban ipari társadalom jön létre. Akár használjuk azonban ezt a kifejezést, akár nem, a mi országunk is iparosult, s döntően iparunk fejlődésétől függ a jövőnk. A szocialista iparosítás, illetőleg iparszervezés korszakában megteremtettük a magyar ipar alapjait, ami nem kis dolog volt. Most azonban semmivel sem kisebb az előttünk álló újabb iparfejlesztési feladat: *tegyük iparunkat versenyképessé.* Közepesen fejlett ország vagyunk, s iparunk is ilyen. Arra természetesen nem is gondolhatunk, hogy iparunk valamennyi terméke felvegye a versenyt a legfejlettebb ipari országokéval. Az az életbevágó követelménye fejlődésünknek, hogy kulcsfontosságú ágazatokban elérjük a versenyképességet. A törvény szavait idézve „folytatódjék a korszerű termelési és gyártmánystruktúra kialakítása".

*Ez azonban éppenséggel nem jelenti azt, hogy most már elhanyagolhatnánk a mezőgazdaságot, illetőleg az élelmiszeripart.* Százalékosan csökken az élelmiszergazdaság részesedése a népgazdaságban, de nem csökken politikai jelentősége, mert a lakosság élelmiszerellátásáról van szó; és nem csökken gazdaságpolitikai jelentősége, mert népgazdaságunk alapvető külkereskedelmi érdekeiről és a munkaerő foglalkoztatásáról van szó. Erről semmi esetre sem szabad elfeledkeznünk.

*És az is hozzátartozik gazdasági fejlődésünk helyes megítéléséhez, hogy mezőgazdaságunk eddigi fejlődését is helyesen ítéljük meg.* E tekintetben is töretlen volt a fejlődés ívelése hazánkban: *úgy valósítottuk meg a mezőgazdaság szocialista átszervezését, hogy a termelés eközben sem csökkent, utána pedig meggyorsult a növekedés üteme;* mind a belső ellátásban, mind az agrár-külkereskedelem aktív egyenlegének a növelésében évről évre tartja az emelkedést. *Ezt azért is hangsúlyozni kell, mert a mezőgazdaság szocialista átszervezése a szoci-*

*alista építés legnehezebb feladataihoz tartozik, továbbá azért is, mert a Magyar Népköztársaság, tehát a munkásállam agrárpolitikája különösen tanulságos utat tett meg a földreformtól máig. Minderre a következő időszakban is gondolnunk kell.*

A szövetkezeti átszervezés befejezése után mezőgazdaságunk fejlődése fokozatosan meggyorsult és figyelemre méltó eredményeket ért el, mégpedig csökkenő mezőgazdasági népességgel. 1960-ban népességünkből az aktív keresők 38%-a dolgozott a mezőgazdaságban, 1970-ben pedig már csak 24%. Ugyanakkor a mezőgazdasági termelőszövetkezetek száma az átszervezés időszakában 5000 körül mozgott, 1970-re pedig kevesebb, mint a felére, 2442-re csökkent. Az állami gazdaságok száma szintén kisebb, területük pedig nagyobb lett. Tehát a mezőgazdasági népesség gyors ütemű csökkenése és a szocialista nagygazdaságok méreteinek a növekedése mellett fejlődött mezőgazdaságunk. És valóban fejlődött, mert egymás után oldódtak meg olyan ellátási kérdések, amelyek korábban nyitva maradtak.

Mindenekelőtt a gabonakérdés. 1965 óta – nem növekvő területen – akkora gabonatermésünk van, hogy – az idei évtől eltekintve – többé nem szorulunk importra. Ugyancsak erősen megnövekedett abraktakarmánytermelésünk; úgyannyira, hogy csak kiegészítő abrakfélék behozatala maradt továbbra is szükséges. Mindez csak a nagyüzemek keretei között vált lehetségessé: a talajmunkák általános javításával, a műtrágyahasználat nagyarányú fokozásával, és új, nagyobb teljesítményű növényfajták általános elterjesztésével. Emellett kertészeti termelésünk néhány ága és az öntözéses gazdálkodás is nagyot fejlődött, és mindezekre a bázisokra támaszkodva élelmiszeripari termelésünk szintje töretlenül emelkedett.

A sikeres *agrárpolitikánknak számos figyelemre méltó jellemvonása a jövőre nézve is tanulságos.* Mindenekelőtt az, hogy *szilárd politikai bázisa volt a munkás–paraszt szövetség, s az MSZMP történelmi érdeme, hogy következetes fáradozással helyreállította a munkás–paraszt szövetség szilárdságát, ami a személyi kultusz időszakában bizony nagyon meglazult. Másik fontos* általános vonása e politikának, hogy a szocialista átszervezés befejezésével együtt *nem engedte áldozatul esni a szövetkezeti tagok kisegítő-háztáji gazdaságát.* Ez is politikai kérdés volt, amelynek messzemenőek voltak a gazdaságpolitikai kihatásai. Az MSZMP szilárd elvi alapon és következetes gyakorlati szervezőmunkával elérte, hogy a szocialista nagygazdaságok gyors ütemű fejlesztése mellett az egész mezőgazdasági termelésnek akkor közel a felét, a paraszti jövedelemnek pedig sokáig a felét kitevő kisegítő-háztáji termelés nem esett nagymértékben vissza. Ez lényegesen hozzájárult a termelés töretlen növeléséhez és a paraszti reáljövedelem emelkedéséhez.

A IX. pártkongresszus azt a politikai célt tűzte ki, hogy a parasztság jövedelemszintje lehető gyors ütemben közelítsen a munkás-alkalmazotti jövedelmekhez. Ezt a célt azóta elértük. A Központi Statisztikai Hivatalnak a harmadik ötéves népgazdasági tervről szóló jelentése így jellemzi ezt a helyzetet. „A harmadik ötéves tervidőszakban a munkások és alkalmazottak egy főre jutó összes reáljövedelme évi átlagban majdnem *6%-kal, a parasztságé több, mint 7%-kal emelkedett, és az 1970. évi színvonal a munkás-alkalmazotti népességnél 31%-kal, a parasztságnál 41%-kal volt magasabb, mint 1965-ben.*" Ez hatalmas eredmény, s ez is az MSZMP politikájának történelmi érdeme.

Nem kisebbíti ezt, csupán a jövő számára szükséges figyelmeztetés, ha ezt ki kell egészítenünk néhány vonással. Mindenekelőtt, hogy ez a kiegyenlítődés a reáljövedelem szintjében következett be. Jól tudjuk, hogy az életszínvonalnak még számos olyan eleme van, ami a falun és a mezőgazdaságban sokkal kedvezőtlenebb. Továbbá ugyanazon reáljövedelmi szint mögött a parasztságnál lényegesen több munka van, mert magában foglalja a háztáji gazdálkodást, illetve az abból eredő jövedelmet is, tehát nem nyolcórás munkanapnak vagy éppen ötnapos munkahétnek az eredménye.

Javult a mezőgazdaság közgazdasági környezete is az elmúlt időszakban. A gazdaságirányítás új rendszerének a legfőbb elemei hamarabb megvalósultak, mint általában, s viszonylag gyors ütemben megteremtődtek az önálló vállalati gazdálkodás feltételei a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben. A nagyösszegű hitelrendezés, az amortizáció helyreállítása és a többlépcsős termelői áremelés, valamint az egyes termékekre kialakított dotációk rendszere, illetőleg a termelőszövetkezeti támogatási és ösztönzési rendszerek voltak még fontosabb összetevői a gazdaságirányítás reformja nyomán kialakult közgazdasági környezetnek.

1969-ben a legfejlettebb országokéhoz hasonlítható rekordteljesítményeket is elért mezőgazdaságunk, bár az állattenyésztés még nem fejlődött a kívánt szintre, a baromfit kivéve. Az 1970. év azonban próbára tette mezőgazdaságunkat, s ez az év agrárpolitikából is leckét adott. A gazdaságirányítás reformja, a vállalati gazdálkodás megszilárdulása és általában a gazdálkodási színvonal emelkedése ellenére a belvizek és az árvíz miatt számottevő termőterület esett ki vagy károsodott, a különben szép termést ígérő búzában milliárdos károkat idézett elő a gombafertőzés, hasonlóan a kukoricában a szeptemberi fagy. És a közgazdasági környezet is romlott a mezőgazdaság számára, mert a ráfordítások költségei jelentősen megnövekedtek.

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek 1970. évi zárszámadásai jellemzik ezt a szigorúbbá vált helyzetet. A 2442 termelőszövetkezet közül 401 zárt veszteséggel, további 126 pedig alaphiánnyal, együttesen tehát 427-

nek lett negatív a gazdálkodási eredménye. Pedig a termelőszövetkezetek nagyon igyekeztek, s halmozott bruttó termelési értékük – a súlyos károk ellenére – csupán 2%-kal maradt el az 1969. évi rekordszinttől. A termelési költségek azonban országosan 11%-kal emelkedtek, ezen belül az anyagköltségek 17, a közterhek 13%-kal. Ennek a következménye, hogy a közös gazdaságok bruttó jövedelme országosan 18%-kal – ezen belül Szabolcs-Szatmárban 33, Békésben 41, Hajdú-Biharban 38, Borsodban 30, Szolnokban 31 és Csongrádban 26%-kal – csökkent. Következésképp az elosztható jövedelem is az 1969. évinél kevesebb, bár érthetően minden tartalékukat kimerítették a szövetkezetek. (Országosan 4%-kal esett az elosztott jövedelem, de a csökkenés Békésben és Szabolcsban közel 14%-ot, Csongrádban pedig közel 9%-ot ért el.)

Az indulás ilyen körülményei között tűztük mezőgazdaságunk elé azt az *ötéves tervet, hogy a termelés az előző öt évhez viszonyítva 15–16 %-kal emelkedjék,* s különösképpen növekedjék a hústermelés, és általában növekedjék az élelmiszeripari termelés mennyisége és választéka. Mindezt a munka termelékenységének és a ráfordítások hatékonyságának a növelésével kell elérnünk. E cél elérése a legnagyobb erőfeszítést követeli a mezőgazdasági nagyüzemektől, akkor is, ha a háztáji termelés szintjének a fenntartásáért mindent elkövetünk. Szocialista nagygazdaságainknak a vállalati gazdálkodás magasabb iskoláját kell elérni, és agrárpolitikánknak is olyan rugalmasságot kell tanúsítani, mint a korábbiakban tette.

Az ötéves népgazdasági tervben kitűzött feladat *nagyarányú technikai korszerűsítést követel,* pontosabban annak a korszerűsítési folyamatnak a továbbvitelét, ami országszerte elindult. Hogy mezőgazdaságunk termelő berendezéseit egészében véve korszerűbbre kicseréljük, ahhoz mindenesetre hosszabb idő kell. Hogy mennyire hosszabb vagy rövidebb mégis, az attól függ, miképpen tudjuk megteremteni a műszaki feltételeket a hazai iparban és a termelőeszközök importjában, továbbá a közgazdasági feltételeket a gazdaságok saját erejében és a gazdaságpolitikai szabályozókban, illetőleg állami támogatásokban. Máris érezhető, hogy az új technológiákra való átváltásnak ezek a feltételei állnak a középpontjában mezőgazdasági, illetőleg élelmiszer-gazdasági fejlődésünknek.

Különösen áll ez a fő feladatra, az állattenyésztés, a hústermelés fejlesztésére. Itt van szükség a legtöbb új beruházásra, s e téren a legtöbb a pótolnivaló is. A helyzet szoros, de a kilátások biztatóak, s gazdaságpolitikánk sokoldalúan ösztönzi a fejlődést.

Mindenekelőtt továbbra is *serkentenünk kell a háztáji állattenyésztést és -hizlalást,* s ebben a termelőszövetkezeteknek is mind több termelésszervező és értékesítést előmozdító szerepet kell vállalni. És itt is van tere elég nagyfokú korszerűsítésnek. A lényeg az, hogy a technológia korszerűbb és kevésbé korszerűbb változatait – az adott feltételeknek megfelelően – egyaránt támogatnunk kell.

De a szocialista nagyüzemekben sem lehet egy csapásra bevezetni a legkorszerűbb technológiát, illetőleg berendezéseit. Egynéhány ágazatban még nem is forrott ki olyan iparszerű technológia, amit bátran lehetne általában alkalmazni. De ahol van is ilyen, a technikai teljesítőkészség, illetőleg a közgazdasági feltételek szabnak határt, nem is beszélve a beletanuláshoz szükséges időről. Éppen ezért a nagygazdaságokban is még mindaddig, amíg nem pótolhatók, meg kell becsülni az egyszerűbb technológiát, a nem legkorszerűbb berendezéseket.

Tulajdonképpen hasonló a helyzet a növénytermelésben is, különösen a kertészetben, ideértve a szántóföldi zöldségtermelést is. Egyfelől szűkül a munkaerőbázis és a hatékonyság növelése is gépesítést és a vegyszerek alkalmazását sürgeti. Másfelől viszont a beruházási igények és a folyamatos ráfordításokkal járó költségek olyan tetemesek, hogy csak fokozatosan lehet előrehaladni. Ilyen körülmények között mindent meg kell tennünk a korszerű technológiák alkalmazásáért, ameddig csak engedik a feltételek, viszont a hátramaradó részen a hagyományos berendezéseket és módszereket is meg kell becsülni. Termelőszövetkezeteink vezetői és tagjai éppen mostanában tanulták meg, hogy milyen szoros mérlegelést kell végezniük: tartalékot is kell gyűjteni, saját erőt is kell teremteni a korszerű technológiára való átváltáshoz, ugyanakkor a kockázatok vállalásában is mértéket kell tartani.

Mezőgazdaságunk fejlesztése ma már korántsem a nyersanyagok megtermelését jelenti, hanem az élelmiszerek készáru-ellátását. Ezért van szó világszerte összefüggő élelmiszer-gazdasági ágazatról, *a mezőgazdasági és az élelmiszeripari üzemek vertikális integrációjáról.* (Így van ez nálunk is, és talán legjobban kifejeződik ez abban, hogy egységes minisztériuma van ennek az egész területnek, s a tanácsoknál is közös osztálya.)

Az ilyen vertikális integrációknak még nincsenek teljesen kiforrott formái, de az élet azt mutatja, hogy *minden változat reményteljes,* mindegyikből fejlődhet ki jól működő forma, akár egy gazdaságon belüli feldolgozó-kiegészítő üzemekről, akár vállalatok társulásáról, akár ciklust átfogó kombinátokról, termelő-feldolgozó-forgalmazó egységek létrehozásáról van szó. *Gazdaságpolitikánk megnyitotta az utat e fejlődésnek,* s ennek a jelenlegi helyzetben is, de a következő időszakban még inkább nagy szerepe van az élelmiszertermelés emelkedésében, a hazai ellátás javulásában és az export növekedésében. Fontos tényezője tehát ez kitűzött tervünk teljesítéséhez.

*Az indulás tapasztalatai* – különösen a múlt évi károsodások és visszaesések – *arra mutatnak, hogy a mostani első évben nagy erőfeszítésekre van szükség minden szinten.* Legelőször a *gazdaságokban,* a vállalatvezetésben és a dolgozó tagok részéről, azután a *helyi szakigazgatásban és a kommunális ellátásban,* de nem utoljára az *országos gazdaságpolitikában.* Ha már minden erő feszül és mégsem mozdul az ügy, akkor országos fellépésre, *a szükséges helyen való engedésre van szükség.* Agrárpolitikánk egész eddigi pályája a garancia arra, hogy a szükséges rugalmasságra ezután is számítanunk lehet. Most legutóbb a veszteséges szövetkezetek szanálása is példa erre.

## Tisztelt Nagygyűlés! Kedves Elvtársak!

A legmesszebbmenő állami támogatás, illetőleg gazdaságpolitikai ösztönzés mellett is az előrehaladás sorsa elsősorban a szövetkezetekben dől el. És éppen a mezőgazdaságban a döntő szektor ez. De ahol nincs ekkora súlya, jelentősége a szövetkezeteknek, ott is elhanyagolhatatlan a szerepük. *Ezért általában a szövetkezetekről külön is szeretnék néhány szót szólni.*

A szocializmus rendszerében sohasem volt teljesen idegen a szövetkezeti mozgalom, de eleinte elég sokáig nehezen találta meg a helyét a szocializmus intézményei között. Később fokozatosan nagyobb szerephez jutottak a szövetkezetek minden szocialista országban. Különösen nagy volt a fejlődés hazánkban, s egyben a legmesszebbmenően következetes volt nálunk a szövetkezetek beilleszkedése. Az MSZMP külön figyelmet fordított a szocialista szövetkezetpolitikai elvek fejlesztésére, és azok realizálására előbb a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben, majd hasonlóan a fogyasztási és ipari, illetőleg egyéb szövetkezetek terén is.

A gazdaságirányítás során kerültek előtérbe a szövetkezetpolitikai elvek, s szövetkezeti mozgalmunk tervszerű fejlesztése is akkor indult meg.

Bizonyos jelentőséget mindig tulajdonítottunk a szövetkezeteknek, mégis eleinte szocialista rendszerünk alárendelt, kiegészítő részeként fogták fel sokan. A mezőgazdasági és ipari termelőszövetkezeteknél sokáig háttérbe szorult a szövetkezetei jelleg, az egyéb szövetkezetek fejlődését pedig sok minden korlátozta. Amikor azonban a gazdaságirányítás hatékonyabb rendszerét kerestük, fel kellett ismerni, hogy a szövetkezetek milyen életképes és fontos kiegészítői a szocializmus rendszerének.

És azt is fel kellett ismernünk, hogy a szövetkezetek milyen fontos szerepet töltenek be szocialista rendszerünkben, s együttvéve milyen számottevő a részesedésük. 1969-ben a hazánkban működő mintegy 11 000 vállalatnak a fele szövetkezeti vállalat, s ez a szektor túlnyomó részt képviseli a mezőgazdaságban, de az iparban és a kereskedelemben sem elhanyagolható: a mezőgazdaság aktív keresőinek 70%-a, a kereskedelmieknek 27%-a és az építőipari keresők 12%-a dolgozik a szövetkezetekben.

A gazdaságirányítás reformja ráirányította a figyelmet a szövetkezetek szerepére és egyben új fejlődési lehetőségeket teremtett a szocialista népgazdaságba szervesebben beilleszkedő szövetkezeti mozgalom számára. *Nyilvánvalóvá lett, hogy a szövetkezet nagyon alkalmas forma az össztársadalmi, népgazdasági, a vállalati-szövetkezeti csoportérdekek és az egyéni érdekek összeegyeztetésére.* Ez alapon a *reform bevezetése utáni* időszakban *szövetkezeti fellendülés* következett be hazánkban, s a szövetkezetek elöl jártak az új gazdasági mechanizmus adta fejlődési lehetőségek realizálásában.

Az is velejárt ezzel a fejlődéssel, hogy a szövetkezetek növekedtek, s új működési területeken is kezd kifejlődni a szövetkezeti mozgalom. Ilyen a lakásépítés, a termékértékesítés és -feldolgozás, valamint a speciális szolgáltatások teljesítése. És a növekedés jele, hogy sok esetben sikeres társulásokat hoznak létre a szövetkezetek egymás között is, más vállalatokkal is. A fellendült szövetkezeti tevékenység jótékony hatása érezhető is belső ellátásunkban éppúgy, mint az exportban.

*De éri kifogás is a szövetkezeteket, s a közvélemény egy részében nem nagyon tesznek különbséget a haszonleső kalmárkodás és a szövetkezetek piaci tevékenysége között.* Ez nem egészen új dolog. *A szocialista átszervezés kezdeti időszakában az volt a szövetkezetek háttérbe szorításának a politikai alapja: „nehogy napról napra szüljék a kapitalizmust".* Nem szülték, sőt nagyon is pozitívan értékelhető a szocialista fejlődés szempontjából is, amit működési területükön elértek. Most is hasonló a helyzet: működésük fő iránya a nagyobb hatékonyság felé halad, *a szükségletre való termelést valósítja meg, döntően saját erővel és saját kockázatra gazdálkodik,* tehát éppen azokon a pontokon erősíti szocialista népgazdaságunkat, ahol a legjobban szükséges. Hibás törekvések, sőt olykor vétkes kalmárkodások is előfordulnak, ezekkel szemben természetesen fel kell lépnünk – nem utolsósorban maguknak a szövetkezeteknek, amint azt teszik is –, de nagyon vigyázzunk, nehogy a fürdővízzel a gyereket is kiöntsük. Egyszer már majdnem cselekedtünk így, s ma nagy szerencsének tartjuk, hogy még fejlődésünk kezdetibb szakaszán sem követtünk el ilyet.

A fejlett és a szocialista intézmények rendszerébe illeszkedő szövetkezeti mozgalom nem a szövetkezetek érdekeltségi körére szorítkozó ügy, hanem szocialista rendszerünk egész fejlődésének, demokratikus jellegének fontos mutatója és velejárója.

Gazdasági tevékenységünket tekintve olyan területeken töltenek be nélkülözhetetlen szerepet, ahol az állami vállalatok mozgása nehézkesebb. A mezőgazdaságban, az építőiparban és a különféle szolgáltatásokban van különösen ilyen helyzet, s a szövetkezeti tevékenység újabb kiterjedése is ilyen zónák felé halad (speciális szolgáltatások, építkezés stb.). Ide tartozik az is, hogy szövetkezeteink általában kisebb vagy közepes vállalatok, s ennek fontossága van népgazdaságunk szerkezetében: állami vállalataink nagyobb méretei mellett hiányoznának a szükségleteket rugalmasabban és gyorsabban követni képes kisebb vállalatok.

Szövetkezeti mozgalmunk fejlődésére is az a jellemző, ami egész szocialista társadalmunkra: fokozatosan tisztultak a szövetkezeti elvek és számos ponton helyesbítettünk is régebbi nézeteket, ahogyan a történeti tapasztalatok megtanítottak bennünket az illúziók eloszlatására és a reális lehetőségek és szükségletek felismerésére. Ilyenformán a szocialista szövetkezeti elmélet gazdagodása is bekövetkezett a mi szövetkezeti mozgalmunkban.

Mindennek nemzetközi kihatásai is vannak. Mint ismeretes, az első ipari forradalom után – szinte párhuzamosan a munkásmozgalom politikájával – világszerte kibontakozott a szövetkezeti mozgalom, s a sokféle fogyasztási, beszerző-értékesítő, hitel-, lakásépítő stb. szövetkezet egységes nemzetközi szervezetet hozott létre: a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségét. Nos, ez a szövetség nehezen fogadta be a szocialista országok különböző szövetkezeteit. Legkönnyebben befogadta a fogyasztási szövetkezeteket, de különösen a termelőszövetkezeteket és a különféle szövetségeket politikai-elvi kifogások hangoztatásával kirekesztette. Nos, e téren is nagyot léptünk előre, Mert legutóbb a termelőszövetkezetek Országos Tanácsát s ezzel mezőgazdasági termelőszövetkezeti hálózatunkat is felvette tagjai sorába a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége. Ebben az a kiemelkedő, hogy a mezőgazdasági szövetkezeti kollektív gazdálkodás köréből eddig elsőnek a mi termelőszövetkezeteink tagsága vált elismertté. Ezzel mindhárom szövetkezeti hálózatunk – A SZÖVOSZ és az OKISZ is, valamint összefogó reprezentatív fórumunk, az Országos Szövetkezeti Tanács – nemzetközileg is elismert. Ez természetesen jelentősen hozzájárul a magyar szocialista szövetkezeti mozgalom nemzetközi megbecsülésének a gyarapodásához is.

Szép eredményekkel dicsekedhetünk tehát szövetkezeti mozgalmunkban, de nem kevesek a feladatok sem, amelyeket a negyedik ötéves tervben kitűzött népgazdasági célok érdekében a szövetkezeteknek is meg kell valósítaniok. A munkatermelékenység és a hatékonyság emelése, a műszaki korszerűsítés és a szervezeti-vezetési fejlesztés a szövetkezetek jövője számára is meghatározó. S a kellő előrehaladáshoz maguknak a szövetkezeteknek is, de az állami gazdaságpolitikának is hozzá kell járulni.

Maguk a szövetkezetek felnövőben vannak. Az elmúlt időszak lendületében megsokszorozódtak a szövetkezetek saját erői: a szövetkezeti demokrácia megerősödött, a vezetés az önálló vállalati gazdálkodás alapján felelősségteljesebb lett, s az ellenőrzés hatékonyságát is növelik a tagok részéről is, a szövetségek részéről is. Van erő a mi szövetkezeteinkben a következő időszak feladataihoz is. Ahogy az elmúlt időszakban képesek voltak jól és gyorsan realizálni a gazdaságirányítási rendszer reformja által megteremtett lehetőségeket, úgy most e gazdaságpolitika magasabb szintjén mindinkább remény van rá, hogy az új, nagyobb lehetőségeket is képesek lesznek realizálni. Ehhez persze az állam támogató ösztönzése is kell, de nyilván erre is számíthatunk.

Egy nagy állami támogatás mindenesetre biztosra vehető: az új, egységes szövetkezeti törvény megalkotása. Ez a törvény egyaránt gyümölcse lesz az új gazdaságpolitikának és a szocialista demokrácia fejlesztésének. Nemzetközileg példa nélküli lesz ez a szövetkezeti törvény, amely a szocialista szövetkezetek elvileg egységes rendszerébe foglalja a fogyasztási szövetkezeteket, s mezőgazdasági és ipari szövetkezeteket, továbbá az egyéb szövetkezeti típusokat. Az előkészítés biztatóan halad előre, s hogy nagyon fogas kodifikálási feladatokat is sikerült megoldani, abban a szövetkezeti mozgalom gyakorlatának és a különféle szövetkezeti tudományoknak egyaránt nagy szerepe van. A legfőbb erő mégis, amely a törvényt is, egész szövetkezeti mozgalmunkat is viszi előre, az a szövetkezeti politika, amely általános politikánkkal összhangban, szilárd elvi következetességgel, de a pozitív és negatív történeti tapasztalatokat hasznosítva töretlenül halad előre.

## Tisztelt Nagygyűlés! Kedves Hallgatóim!

Országos vonatkozásokban beszéltem eddig, de végül is makói képviselőjelölt vagyok, s a makói választók szavazatait szeretném elnyerni, beszélnem kell tehát *Makóról is.*

Elég szorongató volt a helyzet 1967-ben, amikor új országgyűlési képviselőt és új tanácsot választott a város. A legnagyobb vízgondokkal küzdött Makó, megkezdett fontos kommunális beruházások jövője bizonytalanná vált, és komolyan vetődött fel a kérdés, hogy miképpen fog boldogulni a város az akkor még jövőbeli új gazdasági mechanizmus feltételei között? Most már visszafelé tekintve elmondhatjuk, hogy elértünk valamit: a város helyzete alapjaiban megváltozott, s követte ezt a közhangulat kedvező fordulása is. Sokat és részletesen lehetne erről beszélni, de az illendőség is azt kívánja, hogy csak tömören és a legfőbbeket mondjam el e négy év munkájáról.

Legelőször arról kell beszélnem, hogy hogyan nyúltunk a feladatokhoz, mert nyomasztóan sok nehezedett ránk és mind sürgős volt. Rendezni kellett sorainkat és erőfeszítéseinket. Persze, azzal a jó reménységgel indultunk, hogy a harmadik ötéves terv, az országos politika és a megyei vezetés segíteni fogja törekvéseinket. Nem csalódtunk ebben, de mégiscsak nekünk kellett megfogni a dolog végét. Már a program kialakításánál is elosztottuk a szerepeket. Az új városi tanács és végrehajtó-bizottsága a helyi erőket vette alapul és közvetlenül a megyei szervekkel tartotta a kapcsolatot. Valódi önkormányzati szellem szabadult így fel, s a párt élére állt a demokratikus városi életnek és a várospolitika gondjait kivitte a nép elé. Ezért sikerült azokat megoldani. A megyei párt- és tanácsi szervek messzemenően támogatták e törekvéseket. *És mit csinált a képviselő? Nyilvános népgyűlést keveset tartott, de annál több belső tanácskozáson buzgólkodott itt Makón is, Szegeden is, a fővárosban is. Inaszakadtáig volt tennivalója a képviselőnek,* de kedvező volt az alapállás: volt kinek segíteni. Amit én mozgattam a központi szerveknél, azt itt helyben jól megfogták és sikerre vitték.

Kezdettől máig zavartalan együttműködésünk során hamarosan nyilvánvalóvá lett, hogy *két alapvető tényezője van a város fejlesztésének: az egyik a társadalmi-gazdasági szerkezet* korszerű fejlesztése, ami lényegében az *iparosítást jelenti,* a másik, körültekintő *városrendezési terv alapján a kommunális fejlesztés* reális és ésszerű kialakítása. És azt is meg kellett értenünk, hogy e kettőnek párhuzamosan kell haladni. Hálásan emlékezem meg arról, hogy szervező, tervező, városrendező, szociológus és igazgatási kollegáim messzemenő segítséget nyújtottak mérlegeléseinkhez is helyben, Szegeden és Makón egyaránt. S külön kiemelem a fővárosba elszármazott makóiak határtalan segítőkészségét.

A város *iparosítása nehéz* feladatnak bizonyult, mert Makó ipari várossá fejlesztése még egyáltalán nem volt elfogadott irányzat. És azon is gondolkoznunk kellett, hogy *milyen ésszerű profilja legyen a város iparának.* A szorongató helyzetben, amikor az volt a döntő, hogy legyen új ipari munkahely, végül is minden lehetséges iparfejlesztési alkalmat megragadtunk: a már idetelepült ipar bővítését és újabbak idetelepítését, minisztériumi, tanácsi és szövetkezeti ipart egyaránt. Az erőfeszítések sikerrel jártak, s az elmúlt ciklusban annyi új ipari munkahely létesült a városban, hogy az lekötötte a teljes helyi munkaerő-felesleget. Ennek pedig messzemenő kihatása lett az is, hogy csökkent az elvándorlás és a fiatalok arányának a növekedésével ismét pozitívra fordult a természetes szaporulat. Az 1970. évi népszámlálás eredménye fogja pontosan megmutatni, hogy a város aktív keresői közül a mezőgazdaságban vagy az iparban dolgoznak-e többen, mert a különbség már nem nagy, s Makó átalakult mezőgazdasági-ipari várossá.

A *városrendezési terv és a kommunális fejlesztés* programja is nagyon sok *nehéz problémát* vetett fel. Legjobban szorított *a vízellátás és a lakásépítés,* de sorban egymás után sorakoztak a követelmények a *városközpont kiformálása, utak-terek-piacok rendezése, a belső és az átmenő forgalom helyes vezetése* és a forgalmi szolgáltatások, a *Maros-part rendezési* feladatai stb. tekintetében. Még nem mondhatjuk el, hogy megoldottuk ezeket, de nagy eredménynek tartom, hogy városrendezési problémáinkat a történeti fejlődés reális alapjaira helyeztük, a város közéleti fórumán nyilvános vita tárgyává tettük.

Nagy eseménye volt a most záruló ciklusnak *a jubileumi év. Makó, az első felszabadult magyar város* hírét és becsületét mindenféleképpen igyekeztünk gyarapítani, s a visszatekintő emlékezést a jövő fejlődés szolgálatába állítani. Úgy vélem, illően emlékeztünk meg népgyűléseken, nyilvános ünnepségeken, könyvben, folyóiratban, televízióban, rádióban egyaránt. Azt pedig biztosan tudom, hogy ezek hozzájárultak a város jó híréhez és növelték a makóiak önbizalmát.

Nevezetes volt az elmúlt ciklus a nagy *árvíz* következtében is. Pontosabban, a nagy árvíz volt a legsúlyosabb megpróbáltatása a városnak, de emellett még a belvíz is ismételten rongálta a város jelentős területét. Az *árvízi védekezés és kitelepülés* drámai eseményei még mindnyájunk élénk emlékezetében élnek, s nem is halványulnak el egyhamar. Tanulsága is volt a megpróbáltatásnak. Én csak azt emelem most ki ezek közül, hogy a város minden rendű és rangú választott vezetői jól kiállták az árvíz próbáját, s szinte kivétel nélkül a helyükön maradtak, s megnövekedett bizalom nyilvánul meg irántuk a jövő időszakra is. Nem hallgathatom itt el baráti és bajtársi fájdalmam afölött, hogy immár nincs közöttünk Bíró Sándor, az Úttörő Termelőszövetkezet tragikusan elhunyt elnöke.

Szerénytelenség nélkül merem azt mondani, hogy az *elmúlt ciklus során megfordult a város sorsa.* Az élet felelt igennel arra a kérdésre, hogy lesz-e még virágzó kisváros Makó. Újból elindult ezen az úton. Ez azonban nem kisebb, hanem nagyobb feladatokat állít az új tanácsbeli és országgyűlési jelöltek elé. Ezek közül a legfőbbeket és a következőképpen ítélem meg.

*A városi ipar konszolidálása* és a makói munkásosztály kibontakozása az egyik nagy feladat, amit a város vezetésének el kell érnie. Főképpen arról van itt szó, hogy az eddigi véletlenszerű, szükség szülte növekedés nyomán *ésszerűen kialakított ipari profilja legyen* a városnak, amely versenyképesen tud felsorakozni régebbi ipari városok mellé. *A munkásosztály társadalmi fejlődésében pedig az* a lényeg, hogy *a munkásélet makói ha-*

*gyományain és osztályharcos mozgalmi tapasztalatain a szocialista társadalom korszerű követelményeinek megfelelő modern munkásosztály jöjjön létre.*

*Ezzel az ipari-társadalmi feladattal egy sorba állítandó a mezőgazdaság korszerűsítése és a parasztság társadalmi emelkedése.* Közelebbről, az állattenyésztés és különösen a hagyma korszerű kultúráját kell létrehozni, hogy a modern, szocialista élelmiszergazdaság korszakában ez a két híres makói ágazat az iparszerű mezőgazdaság szintén bontakozzék ki. Hústermelő és hagymatermelő ipart kell kifejlesztenünk Makón – így is lehet mondani ezt. És ez nem egyszerű dolog. Az új technika iránti szenvedély és a hagyományos ismeretek megbecsülése egyaránt kell hozzá. Türelmetlenség is, meg türelem is, mert egy csapásra – még egy ötéves tervidőszak alatt sem – nem lehet átváltani az új technológiára, viszont a maximumot meg kell tenni. És ez éppen a sertés- és a szarvasmarha-tenyésztésben, s a hagymatermelésben különösen kritikus. A mostani ötéves tervben mindenesetre döntő lépést kell tenni, s ehhez az állami és városi szerveknek, a gazdaságoknak, valamint a kutatási és oktató intézményeknek egyaránt meg kell feszíteni az erejüket. Mindez azzal is jár, hogy *immár megszilárdult termelőszövetkezeti gazdaságainknak okosan gazdálkodó vállalatokként kell továbbfejlődniök, vezetőinek és tagjainak pedig az új, iparszerű technológia és az arra való rátérés mestereivé kell válniok, s minél több iskolázott fiatalt is soraik közé kell fogadniok.*

Az általános városrendezési terv és a kommunális tevékenység fejlesztésében döntő lépést kell tenni a következő ciklusban. Megvannak a feltételek ahhoz, hogy *időálló, perspektivikus városrendezési terv készüljön;* olyan, amely a következő évtizedekben szilárd alapja legyen a városépítésnek. Ahhoz is megvannak a feltételek, hogy az új városközpont lényegében véve kiépüljön. S reményünk van arra, hogy az köveiben és növényeiben, épületeinek és forgalmi ereinek a rendjében is, a korszerű városi igényeknek is megfelel és a hagyományokat is megőrzi. Hadd mondjak köszönetet mindazoknak, akik a minisztériumokban és tervezőirodákban ehhez hathatós segítséget nyújtottak nekünk.

És nagyon *sok új lakást kell építeni* a következő időszakban. Reális terv van arra, hogy a negyedik ötéves tervben ezer lakás épüljön Makón. Úgy tervezhető, hogy ennek a fele állami és OTP forrásokból épülhet, a másik fele pedig magánerőből, illetőleg támogatott szövetkezeti összefogással. A lakásépítő szövetkezet már létre is jött. Ezért is köszönet a közreműködőknek.

Sok, szép lehetőség áll előttünk *a közművelődés terén, az idegenforgalomban is,* s különösen annak következtében, hogy határátkelőhely lettünk. Másfelől viszont nyomasztó gondokat is kell enyhíteni a következő időszakban a lakásépítésen kívül a vízellátásban, a csatornázásban, a közműveltség gyarapításában, a viszonylag nagyszámú idősebbek gondozásában és különféle egészségügyi szolgáltatásokban.

Az új tanácsi és országgyűlési jelölteknek minderre fel kell készülniök. Nehéz, de megtisztelő feladatokat kell vállalniok, s a jelen helyzet és a múlt tapasztalatai helyi értelemben is biztosítékai a sikernek. Semmi csodát nem kell tennünk itt Makón sem, csak magasabb szinten és bátrabban folytatni azt, amit az elmúlt időszakban tettünk.

Én személy szerint vállalok ebből annyit, amennyit az előrehaladó kor és a próbára tett egészségi állapot megenged, s biztosra veszem, hogy jelölttársaim még többet vállalnak.

Kövesse siker országos és helyi politikánkat, a választók adják a Hazafias Népfront Választási Felhívásában foglalt programhoz megerősítő helyeslésüket, és nélkülözhetetlen segítségüket!

# Utószó

## A tudós és a politikus Közép-Kelet-Európában: Erdei Ferenc (Kulcsár Kálmán)

Erdei Ferenc összegyűjtött művei kiadásának lezárásaként valamiféle értékelés kívánkozik. Erdei Ferenc életműve – mint minden más hasonló – önmagáért beszél, s éppen összegyűjtött munkái jelzik azt a sokrétűséget, amely szinte kizár mindenfajta „egy szempontú" értékelést, hiszen elemezni kell mint szociológust, agrárközgazdászt, közigazgatási és szövetkezeti szakembert, írót, tudományszervezőt, politikust. Ez azonban nyilvánvalóan lehetetlen. Értékelését tehát munkássága két legfontosabb – bár az egyes tudományágak munkásságát absztraháló – tényezőre: a tudósra és a politikusra „egyszerűsítem le", és ebből következően csatolom a politikai írásait tartalmazó kötetekhez.

### *I.*

Erdei Ferenc a Magyar Szocialista Munkáspárt X. Kongresszusán mondotta a következőket: *„A történeti valóság megismerése sokszor illúziókat rombol.* Egyéni és partikuláris (csoport- és apparátusbeli) szubjektivitásokba ütközik, s a valóság olykor általános elvi tételeinkkel vagy éppen nagyon tisztelt eszményeinkkel is szembekerül. Mindezt el kell viselni ahhoz, hogy igazi ismerethez és önismerethez jussunk és szocialista politikánkat a történeti realitások ösvényein vezethessük." (Erdei, 1980/b. 232. old.)

A tudósról és a politikusról gondolkodva tulajdonképpen ebből a néhány szóból kiindulva fogalmazhatom meg azt, amit mindkettő számára elengedhetetlennek tartok: az illúzióktól való elszakadást, az illúziók rombolását, vagy másképpen mondva: a mítosz megmagyarázásának – illetőleg ami ezzel egyet jelent –, oszlatásának kötelességét. S ennek a sokszor problémaként jelentkező „feladatnak" Közép-Kelet-Európában különös jelentősége van.

Történetileg igazolt, hogy a mítosszá vált és kövesült ismeretek hatékonyan tartják vissza az emberi gondolkodást, nehezítik, esetenkint időlegesen megakadályozzák a tudomány fejlődését még akkor is, ha a mítosz elemeiben – legalábbis egykor – helyes ismereteket tartalmazott. És nem kevésbé meggyőzően igazolja a történelem azt is, hogy az illúzióra és mítoszra épül politika zsákutcába visz. Az illúzió és a mítosz persze sokféle formában megjelenhet. Kötődhet egyéni érzésvilághoz, azzá válhatnak magukat túlélt ideológiai elemek, rögződhetnek a nemzeti tudatba, és sorolhatnám még a formákat. Általában azonban – és ezt is jól látta Erdei Ferenc – *érdektartalmuk* is van, réteg-, szervezet-, csoport- és egyéni érdekek fűződhetnek hozzájuk. Az illúziók, a mítoszok tudományos megközelítése, különösképpen eltakarításuk az ismeretek fejlődésének vagy a reális politika kibontakozásának útjából, tehát többnyire nem csupán absztrakt elvek, nézetek, berögződött érzések elleni küzdelmet jelent, hanem valamilyen formában és mértékben érdekeket is érint, érdekeket is sérthet.

Az igazi tudós és a jó politikus alakját egyaránt jellemzi a *szembenállás* az illúziókkal, a mítoszokkal (még akkor is, ha az utóbbi esetleg eszközként kénytelen használni őket). E vonás különösen erőteljesen mutatkozhat meg, ha a tudós és a politikus egy személyben ölt testet, mint Erdei Ferenc alakjában is. Ilyenkor a tudósi, a kutatói törekvések eredményei, a kutatói mítosz- és illúziórombolás segítik a politikust is a történelmi realitások felismerésében, és a realitásoknak megfelelő cselekvési módozatok kimunkálásában.

Erdei Ferenc élete utolsó – és igazában már csak halála után „létrejött" – munkájának előszavában írta, hogy egész életében készült arra, ami 1945-ben bekövetkezett „az egész világon is, e hazában is". S amit azóta tett, „az is mind annak a folytatása, szükségszerű vagy alkalomszerű folytatása, amit 1945-ben tett, s amire a megelőző években készült". (Erdei, 1974. 7. old.) Tudósi és politikusi alkatának, életpályájának kulcsa tehát – saját szavai szerint – az 1945 előtti időszakban keresendő. A „neobarokk" illúziókkal, vágyálmokkal teli Magyarországán, a bukott forradalmak után, „a világ válságos alakulásának" hatásai közt valamiféle kiutat kereső gondolkodó-író nemzedék világában, amelyről Németh László azt írta, hogy ez a „nemzedék csinálta meg a magyar világnézetet". Ennek a nemzedéknek „kiindulópontja még az volt, hogy szabad elhatározásunktól függ: milyen lesz a társadalmunk." A történelem azonban – folytatja Németh László – a fejünkre nőtt, s együtt csinál az egész Európának jövendőt. Sokkal kevesebb lesz, amit választhatunk és sokkal több, amit készen kapunk." (Németh, 1980, 796–797. old.) Ebben a felismerésben már bennfoglaltatik az az elem, amelyet „közép-kelet-európai helyzettudatnak" nevezhetünk, s amely önmagában is több tényezőből áll össze.

E probléma megértése – a tudós és a politikus helye és lehetőségei Közép-Kelet-Európában – azonban messzebbre vezet, még akkor is, ha a kérdést végül is csak Erdei Ferenc alakjával, tevékenységével összefüg-

gésben is próbálom megválaszolni. A kérdés tulajdonképpen a magyar társadalomtudomány – s minthogy Erdei Ferencről van szó, elsősorban – a szociológia történetszemléletének egy sajátos eleméhez, *a tudatos társadalmi változás külső és belső „mintájának" és tényezőinek jelentőségéhez és az ebből adódó politikai felfogáshoz visz el.*

## II.

A külső minta és követése, az ellene való védekezés összefüggései, a saját modell kimunkálása, illetőleg a társadalomnak a belső tényezőkre való építése a magyar történelem több fordulópontján játszott már igen fontos szerepet.

A közép-kelet-európai régió sajátos történeti fejlődésével – elsősorban a feudalizmus sok tekintetben későbbi és másként való kibontakozásától kezdődő megkésettség, a maga társadalmi strukturális és politikai összefüggéseivel, a modernizáció sajátos feltételeivel és következményeivel[1] – kapcsolatos jelenség ugyanis, hogy a régió társadalmi változásai jelentős mértékben *nem szervesen* következtek magának a társadalomnak fejlődéséből, hanem egészében vagy részben *külső tényezők* hatására. Hozzátehetem – és ez ismét összefügg e régió történetével, a „fogadó közeg" sajátos viszonyaival, jelenségeivel, kialakult társadalmi struktúrájával – hogy a külső hatás *belső* következményei nemegyszer további késedelemmel, ebből is következően torzultan és már eleve nem a korabeli nyugat-európai szintnek megfelelően bontakoztak ki.[2] A társadalmi változás külső és belső tényezőinek, e tényezők egymásra hatásának, a külső minta követésének és az ellene való védekezésnek tehát e régió országaiban történetileg különös jelentősége volt, és ez a jelentőség ma sem hagyható figyelmen kívül.

A kelet-közép-európai fejlődés elmaradottsága, sajátosságai, különösképpen az a körülmény, hogy a lényeges társadalmi változások (még a modernizációs folyamatot megelőzően is) általában valamiképpen külső tényezők hatására és külső mintát követve következtek be, sajátos feltételrendszert jelentettek a szociológia számára is. A magyar szociológia fejlődésének fordulópontjait ebben a kontextusban azért vizsgálhatjuk a régió egészére érvényesnek tekintett hipotézisek kereteiben, mert – úgy tűnik – legfontosabb momentumaiban a magyar fejlődés ebből a szempontból valóban tipikus a kelet-közép-európai fejlődésre még akkor is, ha a korábbi és XX. századi magyar történelem sajátosságai a régió egészéhez képest bizonyos különbségeket is teremtettek.[3]

A magyar szociológia fejlődésének néhány – máig is ható – sajátosságát lényegében már Bolgár Elek meghatározta abban a képben, amelyet a századunk első évtizedében, tehát a szociológia magyarországi megjelenését nem sokkal követően rajzolt. És ezek közül a legfontosabb a szociológia *politikai funkciójának* hangsúlya.[4]

A szociológia ilyen hangsúlyozott politikai funkcióját annak idején Bolgár Elek is a speciális magyar viszonyokra vezette vissza, hiszen a szociológia szaktudományos kifejlődésének, tudományos intézményesülésének és ezzel professzionalizálódásának, a politikai területről a tudományos organizációkba, a kutatási tevékenységbe és az oktatásba való kerülésének megvannak a maga feltételei. E feltételek közül néhányat – ha nem is mindig pontosan, de a magyar fejlődés számára is plasztikusan – fogalmazott meg Alvin Gouldner a következőkben: Csak ott és akkor, amidőn a „kereskedelmi indusztrializmus" intézményi előfeltételeit teljesen megteremtették: csak amikor a középosztály már biztossá vált a „régi elit" restaurációjának lehetetlensége felől, és éppen ezért a múltat már nem érezte fenyegetésnek, a jövőre nézve pedig nem hitt a radikális változás szükségességében – csak akkor hagyhatja el a középosztály „a kulturális maradvány" elméletét, amely a jelen feszültségeit az archaikussá vált régi intézmények jelenlétével magyarázza. (Gouldner, 1971.) Ha ebben a megfogalmazásban benne is rejlik a szociológia történeti szemléletének és ezzel ismerete korlátozottságának eleme is,[5] amellyel semmiképpen sem érthetek egyet, mégis olyan feltételrendszert ragad meg, amely világosan és szervesen kibontakozott a nyugati fejlett országokban, ám amely hosszabb ideig egyáltalán nem, és később is – a megkésettségen túl is más körülmények között és más módon – alakult a kelet-közép-európai régióban.

A magyar szociológia úttörői a 19. század végén tűntek fel, éspedig elsősorban a jogtudomány keretein belül. Nagyon érdekes probléma, hogy a polgári fejlődés tiszta jogi kereteinek a 19. század első felében való kibontakozását Németországban is lassító, Magyarországon pedig még a század második felében is nehezítő *történeti jogi gondolkodás* bizonyos elemeiben mennyiben készítette elő a jogszociológia kialakulását általában is, Magyarországon pedig különösen a szociológia térhódítását.[6] A történeti jogi gondolkodás – amelynek az organikus fejlődést képviselő eleme hatott instruktív módon a szerves evolúciót központi gondolatként kezelő biológiai és különösképpen spenceri szociológia elterjedésére Magyarországon – társadalmi funkciójában bizonyos fokig a tradicionális jogszemléletet és ezzel legalábbis bizonyos tradicionális társadalmi viszonyok továbbélését segítette. A történeti jogi gondolkodásnak az evolúció gondolatát hordozó eleme azonban a századforduló körül kialakuló magyar szociológiában már nem csupán tartalmában, hanem társadalmi funkciójában is átalakult, és a fejlődés folytonosságának gondolatával, az unilineáris evolúció következményeinek hangsúlyozásával már a Magyarországon elmaradt, sok vonatkozásban hiányos polgári fejlődés kiteljesedését mozdította

elő, és társulva a polgári fejlődést igenlő politikai erőkkel, szembekerült az adott társadalmi és hatalmi struktúrát védő hivatalos tudománnyal.

A fejlődés unilineáris felfogásából, és ennek megfelelően a polgári társadalom tudatos erősítésének igényéből azonban közvetlenül adódott *a nyugati fejlődés, a nyugati gazdasági-társadalmi-politikai* rendszer mintaként való felfogása és elfogadása. A „minta" értelmezésében természetesen láthatók különbségek és időbeni szakaszoknak megfelelő eltérések a század eleji magyar szociológia (és hátterét képező polgári radikális szellemi mozgalom) alakulásában. Gratz Gusztáv pl. 1905-ben figyelmeztette a Huszadik Század körül tömörülő fiatal szociológusokat, hogy a „haladás nem képzelhető el úgy, ha valaki egyszerűen francia vagy német vagy olasz eszméket, szóval haladottabb kultúrák eszméit pur et simple ide akarja plántálni és az eszmék továbbfejlesztésén akar dolgozni, mielőtt ezek nálunk gyökeret vertek volna", hanem azt kell vizsgálni, hogy „a mi hazai viszonyaink mellett, a bennünket foglalkoztató kérdések szempontjából, számolva a mi kultúrállapotainkkal és a nálunk létező különös nehézségekkel, minő új politikát lehetne és kellene folytatni, hogy bajainkat megszüntessük".[7]

Ezt követően azután a magyar szociológia valóban igyekezett közelebb kerülni kutatásaiban is a hazai valósághoz, jó néhány tanulmány készült – ha nem is a korabeli szociológia színvonalán, hanem inkább szociográfikus jelleggel[8] – egy-egy társadalmi probléma megismerése érdekében. 1910-ben azután megszületett a polgári radikális szociológia vezető alakjának, Jászi Oszkárnak megállapítása, miszerint „ma még itt Magyarországon nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is más erők dolgoznak, mint külföldön: hogy a mi legközelebbi szükségszerű – mert egyedül lehetséges – feladatunk... a magyar jogállam és ipari kapitalizmus alapjainak lerakása." (Jászi, 1910.) A *„ma még"* kitétel azonban jelzi, hogy a „nyugat-európai Magyarország" mint eszménykép, mint minta megmaradt ugyan, ám előbb szükséges a polgári demokratikus társadalmi berendezkedés gazdasági és politikai alapjainak (a feudális földbirtokrendszer megszüntetése, az általános választójog, a közigazgatás és a bíráskodás demokratizálása, új munkás- és nemzetiségi törvények stb.) megteremtése, és ez tudatos politikai küzdelmet igényel. Így azután általánosabb érvénnyel is elfogadható a radikális mozgalommal összefüggő szociológiára az, amit a Magyarország története c. kézikönyvben Szabó Miklós megállapít (Hanák, 1978, 896. old.) éspedig Somló Bódog „állami beavatkozás és Individualizmus" művével kapcsolatban, miszerint „a nemesi liberalizmus nem tudatosított modernizációs ideológiája helyére az új időszaknak megfelelően tudatosított liberális modernizációs felfogást" állított.

Ennek a *„mintakövető"* szociológiának és a hozzá kapcsolódó politikának kettős jellegzetessége volt: egyrészt a nyugati szociológiában kifejlesztett elméleteket, módszereket kívánta terjeszteni és adaptálni a hazai problémák kutatására (mint említettem, bizonyos megkésettséggel és sajátos szelekcióval, Max Weber neve pl. alig jelenik meg a korabeli szociológiai művekben), másrészt, és ez a fontosabb, *a politikai cél a társadalomnak a nyugati minta szerinti modernizálása volt.*

Az első világháború befejezésének időszakában azonban világossá vált, hogy a nyugati minta szerinti fejlődés az adott szituációban nem lehetséges. Felesleges volna azon elmélkedni, mi történt volna, „ha" az 1918. évi októberi, ún. őszirózsás forradalom (amely egyébként maga is ismét külső tényező, nevezetesen a vesztett háborúval járó következmények folytán vált lehetségessé) végül is stabil polgári köztársaságot, a nyugati mintára épített politikai rendszert teremthetett volna, s nem csupán néhány hónapig kísérletezhet, míg újbóli külső tényező, az antant hatalmak állandó nyomása olyan helyzetet alakított ki, hogy ez a kísérlet félbemaradt. Felesleges ezen elmélkedni, már csak azért is, mert éppen *e régió történeti fejlődéséhez tartozott és tartozik a külső tényezők állandó és a belső feltételeket alakító hatása.* A történetietlen szemlélet tehát éppen az ettől való elvonatkoztatás lenne.

A forradalmat megelőző szociológia „mintakövető" magatartása tulajdonképpen mindkét vonatkozásban lehetetlenül. Legalábbis átmenetileg követhetetlen volt a nyugati szociológia is, az 1919. évi tanácsköztársaság néhány hónapjában ideológiai okokból, később pedig a szociológia mint kifejezés is „gyanúsan hangzott", szinte rokon értelművé vált a szocializmussal. A tanácsköztársaság politikai rendszere az Oroszországban kialakuló szocialista politikai rendszer mintáját látta maga előtt, nyilvánvalóan elutasítva a nyugati típusú gazdasági és társadalmi fejlődést is. A tanácsköztársaság bukása után pedig a tradicionális társadalmi és államrend visszaállításával – igaz, egyes elemeiben előrehaladva – a modernizáció folyamata mégis általánosan lelassult.

A két világháború között magyar társadalomban, a harmincas évek elején a szociológia is más jelleggel és bizonyos fokig más funkcióval jelent meg. Igaz, a politikai funkció hangsúlya megmaradt, ám nem a mintakövetés, hanem éppen ellenkezőleg, az *endogén erőkre támaszkodó társadalomalakítás,* és ezzel összefüggésben a *külső mintákkal szembeni védekezés* került előtérbe.

A védekezés alapja jelentős részben éppen az 1918–19. évi két forradalom hibáiból, tévedéseiből és bukásából adódott. Az „idegen"-nel szembeni védekező attitűdnek talán II. József reformtörekvéseivel vagy a bukott szabadságharcot követő császári integráló intézkedésekkel való szinte országos méretű szembenállás óta nem

volt ekkora hangsúlya Magyarországon, mint a két világháború között. A védekezésnek természetesen különböző tartalma lehetett és volt is. A tradicionális rend védelmétől, azaz a mozdulatlanságtól, egészen a „magyarnak" tekintett viszonyok, kultúra, sőt faj – paradox módon egyes tekintetben éppen külső mintát követő – védelméig. Az a „védekezés" azonban, amely a két világháború közötti legtipikusabb magyar szociológiai mozgalmában megmutatkozott, „mintateremtő" védekezés volt a külsővel, az idegennek tartottal szemben.

Kérdés, mi okozta ezt – a korábbi magyar történelemben alig-alig megmutatkozott – jelenséget, és ami egyúttal tulajdonképpen jelentős fordulatot is jelzett a magyar társadalom modernizációjának folyamatában? Ezúttal ugyanis nem csupán a belső problémák feltárásán volt a hangsúly, még csak nem is az endogén erőkre támaszkodó változások mérlegelésén, hanem a külső mintát követő fejlődés elutasításán, *a belső modell kimunkálásán.*

A sok lehetséges tényező egyes összefüggéseire már utaltam – bár itt hangsúlyozottan kell említeni az ún. történelmi osztályok, különösen a nagybirtokosok és bizonyos fokig a nagytőkések reformot sem tűrő konzervatív magatartását,[9] mások pedig a vonatkozó irodalomban is jól feltártak.[10] Ezek: a proletárforradalomból való kiábrándulás, a munkásosztály történelmi szereplehetőségének – legalábbis magyarországi lehetőségeinek – megkérdőjelezése, a marxista emigrációban és a hazai mozgalomban is eluralkodott szektás jelenségek, a magyar társadalom problémáinak sok tekintetben doktrinér szemlélete[11] stb. Így, ha valamilyen hatás meg is maradt a korábbi radikális polgári szemléletű szociológiából, a két világháború között a magyar társadalom megismerése és megváltoztatására is irányuló törekvés más úton járva, más központi probléma köré szerveződve indult meg.

Ez a probléma abból adódott, hogy a Trianoni békeszerződés utáni magyar társadalomban, ha lehet, még inkább meghatározó jellegű volt az a körülmény, hogy a megművelt földek egyharmada a földtulajdonosok 3,5%-ának kezében volt, hogy az 1930. évi népszámlálás adatai szerint a lakosság 53%-a a mezőgazdaságban dolgozott, 63,7%-a falun lakott. (1900-hoz képest tehát még 5%-kal sem halad előre az urbanizáció folyamata, nem is szólva a városok urbanizációs szintjének alacsony voltáról.) Ez, a parasztság túlnyomó arányával jellemezhető társadalom, a meglévő földbirtokszerkezetből következően általában is nehéz helyzetben volt. A mezőgazdaság modernizációja is megrekedt, az iparfejlődés távolról sem tudta felszívni a felesleges mezőgazdasági munkaerőt, a településszerkezet és az urbanizációs szint elmaradott volt, a közigazgatás – bár történtek változások a szakszerűség érdekében – jelentős mértékben tradicionális jellegű maradt stb. Ugyanerre az időre viszont gyakorlatilag befejeződőben volt a nyugati társadalmakban a parasztság polgárosodása, joggal írhatta Erdei Ferenc, hogy „valóságos" parasztok ma már csak Európa keleti országaiban vannak. Többnyire eltűntek a tradicionális jellegű falvak stb. A „valóságos" parasztság, a tradicionális paraszttársadalom, egyik szerveződési egységével, a faluval együtt, azonban Európa keleti felén is válságba került, ám anélkül, hogy – a társadalom modernizációjának megrekedése folytán – az itteni parasztság számára lehetségessé vált volna a polgárosodás nyugati útja.

A harmincas években több csoportban is szerveződő, saját fejlődése során is változó falukutató mozgalom (népi írók mozgalma, szociográfus mozgalom stb. néven is ismeretes) történelemszemlélete ugyan több szempontból is differenciált volt, és mint említettem, változott is a harmincas évek közepétől a negyvenes évek elejéig, néhány jellemző vonás azonban mindegyik esetében megállapítható volt. Ezek – csak felsorolásszerűen – a következők.

- A parasztkérdés (pontosabban a földkérdés) megoldása mint központi probléma, a társadalomnak a parasztságra épített újjászervezése, éspedig többféle változatban: kapitalizálódás-polgárosodás, telepítés, szövetkezeti és kert-Magyarország, népfőiskolák a parasztvezetés kiépítésére, agrárszocialista elképzelések stb.
- A nemzeti és társadalmi értékeknek a parasztság közösségi értékeiből való kibontására, újjáteremtésére irányuló törekvések (bár a paraszti polgárosodás és a közösségi értékek megmaradásának ellentmondását már akkor is felismerték[12]).
- Sajátos illúzió, amely két formában is jelentkezett. Egyik formában a múltba vetítődött, és egy nosztalgikus-romantikus parasztságot és faluképet őrzött, a jelenlegi válság tényezőit – legalább részben – a régi falusi közösség és tradicionális rend felbomlásában látva. A másik formában – éppen ellenkezőleg – a parasztság polgárosodásának folyamatához fűzött illúzióként mutatkozott, ha esetenként kétségekkel, látva ugyanis, hogy a polgárosodás és a tradicionális közösségi értékek összeegyeztetése lehetetlen. (A dolog természetéből következik, hogy ez a második típusú illúzió rezignációt is szült.[13]) az illúzió egy sajátos formájaként jelentkezett – legalábbis a negyvenes évekig – a magyar társadalom fejlődési lehetőségeinek az európai gazdasági, társadalmi és politikai folyamatokból elszakított megítélése is.
- A magyar és idegen ellentétpár jelenléte, éspedig sokféle változatban élő faji, kulturális stb. dichotómia, a legjobbaknál együtt a „nemzeti elzárkózással" való szembenállással is.[14]

- A valóság feltárásához fűzött túlzott várakozás, amely csak azért nem tartható az illúzió egy tiszta változatának, mert a magyar társadalmi fejlődés sajátosságai folytán a valóság puszta feltárása szinte mindig politikai hangsúlyt kapott (nem egyszer büntetőjogilag is megtorolt módon). Az illúzórikus elem ebben a várakozásban kettős gyökerű: egyrészt az a hallgatólagos – ám máig kísértő – felfogás, miszerint a társadalom problémái, tágabban a magyar társadalom eltorzult fejlődése valamilyen társadalmi osztály, réteg, csoport „bűne" csupán, illetőleg tudatlanságra vezethető vissza, így a valóságra való „rádöbbentés" önmagában is hatékony.[15] A társadalmi tényfeltárás tehát eleve politikai értékű.[16]
- Végül mindezen közös vonások *következményeként* a külső minta elutasítása, a sajátos magyar fejlődés kimunkálásának igénye. Ennek az igénynek egyben *politikai* forrása és következménye a konzervatív társadalmi reformtörekvések[17] és a marxista szocialista fejlődés típusának elutasítása.

A mozgalom fejlődése során, a negyvenes években már világosan megmutatkozott, hogy – nem utolsósorban a szociográfiai feltáró munka eredményeire is alapozva, illetőleg az eredményeknek éppen történeti szemléletű értékelése folytán[18] és nyilvánvalóan nem függetlenül a második világháború eseményeinek alakulásától és politikai hatásától sem – a mozgalom szemléletének éppen két legfontosabb elemében (a parasztságra való kizárólagos vagy elsősorbani támaszkodásban és sokrétű illúziók elfogadásában) lényeges változás következett be. Az 1943. évben a Soli Deo Gloria szervezet által megrendezett szárszói konferencia legfontosabb előadásaiban – különböző érzelmi és politikai hangsúllyal ugyan – már világosan látták egyrészt a magyar társadalom fejlődésének jó néhány igen fontos történelmi sajátosságát,[19] bizonyos fokig azokat az erőket is, amelyek ebben a fejlődésben munkálkodtak, másrészt és ez talán a legfontosabb: a külső körülmények, a külső politikai viszonyok szerepének jelentőségét.

Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a falukutató mozgalom, a szociográfia formájában jelentkező magyar szociológia eljutott a modernizációs folyamat *külső* tényezőinek felismeréséig, ha ezeket a tényezőket esetleg bizalmatlanul is szemlélték, és annak meglátásáig is, hogy a külső hatás folytán, a külső minta hatása is elkerülhetetlen a magyar társadalom további fejlődésében. Németh László megfogalmazásában: „Az az „üdvösség", amellyel Európa fog megajándékozni, nem az lesz, amely társadalmunk halk folyamataiban készül." (Németh, 1943, 46. old.) Vagy – ahogyan már idéztem – „A történelem a fejünkre nőtt, s együtt kínál az egész Európának jövendőt. Sokkal kevesebb lesz, amit választhatunk, és sokkal több, amit készen kapunk."[20] Erdei Ferenc, amidőn utal arra, hogy „ténylegesen milyen kifejlés jöhet, az külső politikai alakulásoktól *is* függ", azt is megállapítja: az átalakulásnak a belső viszonyokban is (van) egy komoly tényezője, az nevezetesen, hogy az átalakulás szakában a parasztság és az értelmiség milyen erővé és tényezővé fejlődik a munkásság mellett. Hogy lesz-e ilyen társadalomépítés, az azon múlik, hogy a parasztság milyen erővel tud benne részt venni. Hogy pedig tartós és fejlődésképes társadalom épül-e, az elsősorban azon múlik, hogy a parasztság mennyi történeti tőkét visz bele. (Erdei, 1943. 56. old.)

Talán ellentmondásosnak tűnő módon, éppen az ország regionális környezete fontosságának felismerésével a „közép-kelet-európai helyzettudat" reálisabb kialakulásával lehetett végül is a magyar társadalom jelenségeit nemcsak a régió történeti társadalmi viszonyaiba, hanem a kontinens egészébe is behelyezve megközelíteni. Ismét Németh Lászlót idézem: „Európainak kell lennünk természetes, de úgy, ahogy a franciák vagy az angolok: a helyhez illően. Nekik nyugat, nekünk kelet-európaian". (Ágak és gyökerek) „Nyugaton nincs nép ahogy nálunk, Keleten pedig nincs igazi nemzeti. A környező népek azonos »embertelen keverék«, csak arányokban különböznek; a közös történelem okán »tejtestvérek«. Vállalnunk kell sorsukat, a kölcsönösség szellemében." (Grezsa, 1980, 30. old.)

## *III.*

Ahogy ezt a történelemszemléletet nem kis mértékben a politikai helyzet változása alakította egyre reálisabbá – jóllehet hordozóiban az aktivitásnak és a rezignáltságnak különböző mértékű keverékével –, politikailag úgy került egyre inkább előtérbe a külső minta jelentősége is, éspedig a második világháborút követő nemzetközi helyzet összefüggéseiből következően a társadalomépítés szovjet modelljének egyre erősödő hatása, és egyúttal e mintához való *viszony* kérdése is. A „fordulat évének" időszakában (1948) a népi mozgalomnak azon képviselői, akik nem látván lehetőséget legalább egy sajátos „népi szocializmus" megvalósítására, és elhagyták az országot, kívül kerültek a hazai politika sodrából, természetesen elestek attól a lehetőségtől is, hogy tevőlegesen avatkozzanak be a magyar társadalomépítés menetébe, és kíséreljék meg érvényre juttatni társadalom- és történetfelfogásuk politikai következményeit. A kérdés azonban számunkra most az, hogyan alakult azok politikai tevékenysége, akik tevőleges részt vállaltak az új társadalom felépítésében, s különösen: hogyan és milyen tényezők formálták Erdei Ferenc tudósi és politikusi alkatát.

Ismeretes, hogy a magyar társadalom építése – kissé leegyszerűsítve – 1957-ig sok tekintetben nem sajátosságainak megfelelően ment végbe, a külső mintának ismét jelentős, a magyar történelemben talán alig néhány esetben tapasztalt jelentős szerep jutott a társadalom alakításában.

Több helyütt kifejtettem már, itt tehát elegendő egy rövid összefoglalás arról a szituációról és következményeiről, amely a második világháborút követő években a társadalmi változás külső és belső tényezőinek összjátékát oly sajátossá formálták Magyarországon.

A második világháború befejezésére kialakult történeti-politikai szituációból következett, hogy Magyarországon a társadalom régi struktúrájának széttörése külső erő hatására következett be, és ez a hatás a háború befejezése után is jelen volt. Ez akkor is igaz, ha a társadalmi struktúra válságának, sőt bizonyos fokú bomlásának jelei korábban is, különösképpen a háború folyamán már mutatkoztak, illetőleg ha 1945-től kezdődően a hagyományos társadalmi-politikai rend belső forradalmi jellegű felszámolásának tényezői is egyre nagyobb szerepet kaphattak. A belső forradalmi folyamat azonban – rövid átmenet után és az adott szituációban szinte törvényszerűen – *külső modellt* követett az új társadalom felépítésében. Ez a modell – a szovjet modell – eredendően és lényeges vonásaiban a közép-kelet-európai társadalmakéhoz hasonló társadalmi-gazdasági elmaradottság körülményei között alakult ki ugyan, más vonásaiban azonban az oroszországi sajátosságokhoz kapcsolódott. Ezek a sajátosságok *egyrészt* a modellt létrehozó ország, ti. Oroszország nagyságában, gazdasági lehetőségeiben, kulturális viszonyaiban, közlekedési adottságaiban, nemzetiségi összetételében, politikai és közigazgatási hagyományaiban stb. a magyartól erősen különböző viszonyaiban mutatkoztak, *másrészt* e viszonyokhoz többé-kevésbé kötődő politikai körülményekben, amelyek jelentős mértékben meghatározták a társadalomépítés kialakult koncepcióját. A modell, általános vonásait tekintve, tehát alkalmas lehetett a közép-kelet-európai társadalmak – köztük Magyarország – modernizációs folyamatának „meglökésére", egyes vonásai azonban annyira kötődtek a sok tekintetben más oroszországi viszonyokhoz, hogy *változtatás nélküli* követése szükségképpen diszfunkcionális következményekkel is járt. A változtatás nélküli, azaz a szovjetunióbeli és a hazai adottságok, összefüggések összetevő értékelését elmulasztó, mechanikus jellegű átvétel a szituációból fakadó kötöttségeken túl részben az akkori hazai politikai vezetés beállítottságára, részben arra az ideológiára vezethető vissza, amely ennek a modellnek minden elemét a szocialista társadalmi-politikai rendszere alapvető sajátosságának fogta fel. Így azonosult pl. a szocialista iparfejlesztés az alapanyag- és nehézipar fejlesztésével, a harmincas évek szovjet parasztpolitikája a szocialista parasztpolitikával, a szovjet mezőgazdasági nagyüzemek struktúrája és szervezeti sajátosságai a szocialista mezőgazdaság szervezetével stb.

A külső minta mechanikus átvétele, a hazai adottságoknak meg nem felelő elemeinek érvényesítése is jelentősen nehezítette a politikailag egyébként sem könnyű viszonyokat, és ezzel részben és feleslegesen élezte a modernizáció folyamatában amúgy is elkerülhetetlen konfliktusokat, részben pedig egyébként elkerülhető konfliktusok forrásává vált. Ezen túl azonban olyan – ma már sok tekintetben irreverzíbilis – elemeket épített be a gazdaságba, társadalomba, politikai rendszerbe, amelyek annak idején sem voltak problémamentesek, ma pedig kimondottan nehezítik a modernizáció további menetét. Ezek egy része a változás szempontjából kedvezőtlen ideológiai elemként is bekerült és él a közgondolkodásban.[21] Mindezek a tényezők visszafogták, esetenkint eltorzították a modernizáció folyamata szempontjából lényeges belső tényezőket, illetőleg hatásukat.

Márpedig a modernizáció távolról sem az egyszer már elért és statikusan felfogott fejlettségi szintet jelent. Azaz nem csupán olyan gazdasági struktúrát és termelési szintet, amelyben az ipar vagy éppen a nehézipar aránya nagy; nem csupán olyan mezőgazdaságot, amely korszerű technikával dolgozva csökkenti az élőmunkát; nem csupán olyan településstruktúrát, amelyre az urbanizáció fokozódása jellemző; nem csupán az iskolai végzettség magasabb szintjét, az infrastruktúra fejlettségét, hatékony közigazgatást stb. *Az eredményes modernizáció olyan gazdasági struktúrában mutatkozik meg, amely az adott ország feltételeire épülve képes a változó, külső körülményeknek megfelelően is átalakulva rugalmasan működni;* olyan társadalmi struktúrát alakít ki, amely – minden összetevőjében – bázis lehet a folyamat továbbhaladása számára; olyan politikai rendszert „igényel", s ez a közép-kelet-európai régióban történetileg különösen fontos, amely képes a változások következményeképpen adaptálódni az új viszonyokhoz, s ezzel belső elemeiben is, valamint a környezettel kapcsolatos input és output összefüggéseiben is átalakulni; röviden: *a változások belső tényezőinek folyamatos működését,* azaz *a modernizáció önmozgását biztosító feltételek kialakulását.*

Mindebből az következik, hogy a modernizációs folyamat akkor lehet igazán sikeres, ha a külső hatás lökőerejének elmúltával, sőt az esetleges kedvezőtlen külső körülmények ellenére is, maga a társadalom rendelkezik azokkal az alapokkal, amelyek a szükséges társadalmi-gazdasági változásokat biztosítják, amelyek folytán a modernizáció is „önmozgássá" válik. Ez azonban csak akkor következhet be, ha a társadalomépítésbe megfelelően beépülnek azok az „endogén" tényezők, amelyek a társadalom sajátosságait és ezek következményeit az esetleg átvett külső minta hazai realizálásában is képesek érvényesíteni, különben a modernizációs fo-

lyamat is eltorzulhat, következményeiben diszfunkcionálissá válhat, komoly, esetleg a politikai eszközeivel nehezen feloldható konfliktusok, feszültségek keletkezhetnek.

A népi mozgalom (és e mozgalom ideológiáját egyszersmind megalapozó és tükröző) szociológia politikailag aktív képviselőinek feladata lehetett volna az endogén erők érvényesülésének elősegítése, a magyar sajátosságok érvényre juttatása. Ismert, hogy ez nem történt meg, az adott szituációban a közép-kelet-európai régió különös sajátosságai egyaránt háttérbe szorították az általános európai és az egyedi magyar sajátosságokat. Az adott szituáció jelentősége hangsúlyos, mert aligha fogadható el az a leegyszerűsített szemlélet, miszerint az egyéni félelem, megalkuvás, karriervágy lett volna a kizárólagos forrása az említett feladat megvalósítása elmaradásának.

A kérdést könnyebb fogalmazni, mint megválaszolni, különösen tekintetbe véve a korszak történetének tulajdonképpeni feltáratlanságát. Néhány hipotézis megfogalmazására azonban Erdei Ferenc alakjával és tevékenységével kapcsolatban mégis vállalkozni kell.

## *IV.*

Vajon hogyan látta a tudósnak és politikusnak induló Erdei Ferenc e világnézetet formáló nemzedék tagjaként a magyar világot és Európát, mennyire élt benne ez a „közép-kelet-európai helyzettudat"? S minthogy változtatni akart a magyar társadalmon, vajon mit látott: a szabad választás illúzióját, a történelmi kényszerűséget vagy valamiféle magyar modell alkotásának és követésének lehetőségét? A válasz leegyszerűsítve: Erdei Ferenc kezdettől törekedett arra, hogy kerülje az illúziókat, mint tudós a társadalomban és a történelemben valóban ható mechanizmusokat kereste, amelyeket a politikusnak ismernie kell és számba vennie. Mint látjuk majd, ebben a törekvésében, a második világháborút követő években – az adott történeti helyzetből adódóan – inkább egyes valóságos tényezők illúzióként, irracionális elemként való felfogása tűnt problematikusnak, mintsem az illúziókhoz, mítoszokhoz való ragaszkodás.

A politika meghatározott társadalmi-történeti helyzetben és objektiválódott keretekben kialakuló és változó gyakorlat ugyan, aligha tagadható azonban benne a személyes, sőt emocionális tényezőnek gyakran jelentős szerepe. A személyes tényező nemcsak a politikai gyakorlatban kifejezett, hanem esetenként nyomon követhető az elméletben is, noha a politikai eszmék racionális megfogalmazása általában elrejti ezt az elemet, s nehezen felismerhetővé változtatja.

Erdei Ferenc politikusi – és tudósi – gondolkodásának kezdetén ez a személyes, sőt emocionális elem teljesen világos: a parasztsághoz való kötődés. Ám világos az is, hogy illúzióktól, mítoszoktól megszabaduló gondolkodása összefér a szűkebb környezetében, paraszti családban kialakult érzelmi kötöttséggel, és nem a romantikus parasztképként él benne a gyermekkori, családi háttere, hanem a paraszti, családi kisüzem realitásában és egyidejűleg a „legmelegebb emberi közösség" valóságában.[22] Írásai, Nyugat-Európából küldött levelei, naplójegyzetei, és különösen a Parasztok c. könyve példázza, hogy a politikus Erdei Ferenc társadalomkutató munkássága révén tudta függetleníteni magát a parasztság romantikus képétől. Ez a tudósi munkásság *könyörtelenül vitt el* a parasztságban és az egész társadalomban működő mechanizmusok felismeréséig, s ez a könyörtelen logika – ha az érzelmi kötöttség visszatérően átvilággik is írásaiban – nem engedett teret és helyet a politikában sem az illúzióknak és a mítoszoknak.

A parasztság romantikus képétől, esetenkint idealizálásától való függetlenülése éppen a két világháború közötti időszakban igen nagy jelentőségű volt. Tudományosan azért, mert a paraszti lét valóságának feltárását, a parasztság és a társadalom egésze „viszonyának" megértését, végül is tehát társadalomban való tájékozódást éppen úgy akadályozta az idealizáló „romantika", mint a paraszti társadalomban csak a „nyomor szenzációját" látó szemléletét. Politikailag pedig azért volt jelentős a paraszti társadalom helyzetét reálisan értékelő szemlélete, mert – ahogyan ezt maga megfogalmazta – a parasztság válságát már csak a paraszti lét meghaladásával lehetett megszüntetni. Márpedig a paraszti lét meghaladása az adott kor és társadalom viszonyai között – amelyek strukturálisan visszafogták még a mezőgazdaság modernizálását is, nem szólva a társadalom egészének fejlődéséről (Kulcsár, 1980. 80–81. old.) – csak az egész társadalom struktúrájának átalakításával – s ami ezzel egyet jelentett –, az adott hatalmi viszonyok megváltoztatásával volt elérhető. „Az építés és a szabadság ott kezdődik – írta Erdei Ferenc –, ahol a világ nem paraszt." (Erdei, 1974, 212. old.)

A legszemélyesebb kötelékeket is magában foglaló parasztvilág társadalmi sajátosságainak reális feltárása, egyúttal az ettől a világtól való elszakadás bátorságát is megalapozta. Nem úgy, mintha Erdei Ferenc valaha is tagadta volna paraszt mivoltát: hitt az emberben, aki paraszt, de tagadta a parasztsorsot. Ám elszakadt a paraszti társadalomtól mint társadalmi modelltől. Bibó István írta 1940-ben: „...a Parasztok tartalmazza a leszámolást az idillikus, természeti környezetben élő egészséges és a társadalom erőtartalékát jelentő parasztság illúziójával. Az egész mű hitelének a legnagyobb támasza és erőssége az, hogy amennyire történeti és társadalmi analízis, ugyanannyira személyes vallomás is.... Teljességgel szemben áll Erdei azzal a parasztromantikával,

amely a parasztságot parasztminőségben akarja politikai hatalomhoz juttatni, s egy parasztországtól, a paraszt-életforma általánossá tételétől várja a társadalom válságának megoldását." (Bibó, 1940, 509. old.)

A korszak illúziói azonban nem csupán a paraszti világot lengték körül, akár a Szabó Dezső-i értelemben vett „romlatlanságban", akár a „pusztulásában", hanem a magyar történelmet, a magyar társadalmat is. S a „neobarokk" világban nem lekicsinylendő tudományos teljesítmény volt a magyar társadalom strukturáltságának, és e strukturáltság történeti összetevőinek feltárása. Politikai bátorságot igényelt már e tudományos munka puszta elvégzése is, nem is szólva eredményei akár egy részének is közzétételéről, még inkább a politikai tanulság levonása a mindennapi politikai-közéleti cselekvésben.

Ostorozták többen is, akkor és régebben is, tudósok és költők is a magyar társadalom, a magyar nép, a magyar „faj" hibáit, hiszen a „magyar ugaron" élve vagy élni próbálva igazán nem volt nehéz (és tegyük hozzá ma sem az, amidőn már az ugart szántogatjuk, dudváit irtogatjuk) meglátni a hiányosságokat, sőt a történelmi méretű hibákat, alkalomvesztéseket és kényszereket sem. Ez azonban még mindig elviselhető volt, amíg társulhatott mellé egy másik Ady-sor: „megrajonglak buta tűzben". Jászi Oszkár a húszas évek végén ugyan már látta, hogy a Szekfű Gyula által csokorba kötött „magyar bűnök" – a hiúság, az önhittség, a rövid életű lelkesedés, öncsalás, a megalománia, a valóság figyelmen kívül hagyása, s a tehetetlenség és a produktív munka megvetése, amelyek a magyar történelem tragédiáiban közrehatottak volna – távolról sem valamilyen misztikus faji alkat megnyilvánulásai, hanem a magyar fejlődésre jellemző, háborúkkal telített feudális fejlődés társadalmi-gazdasági és intellektuális tényeinek következményei.[23] Ennek a fejlődésnek társadalmi összefüggései mégis homályban maradtak, mígnem Erdei Ferenc meg nem írta – hosszú előtanulmányok után – talán legkiérleltebb művét, a még töredékesen is a magyar szociológiai irodalom egyik legfontosabb termékét, „A magyar társadalom a két világháború között" c. egészében csak halála után közzétett tanulmányát.

E tanulmány alapján teljesen világossá vált a politikus Erdei Ferenc útja is. A magyar paraszttársadalom c. könyve befejezéseként 1942-ben még csak azt írta a magyar parasztság nemzeti vezető szerepének eszméjéről, hogy az inkább romantikus program, „mint reális politikai törekvés" és „akik még ma is ezt az eszmét képviselik, azok már nem nemzeti tényezők, hanem olyan paraszt eredetű írók és politizálók, akik a kor népi eszméjét ...úgy értelmezik, hogy a parasztságnak, mint a legtisztább népiségű rétegnek kell megteremteni a népi nemzeti társadalmat." (Erdei, 1980/a 163. old.) A magyar társadalomfejlődés egészének számbavétele után, 1943-ban, a nevezetes szárszói konferencián azonban társadalmunk további fejlődését meghatározó tényezőket már a munkásság és a parasztság összefogásában, valamint az értelmiséggel való szövetkezésben látta. Már említettem: világos volt számára az is, hogy fejlődésünkben „külső" tényezők hatnak, így azután az is, hogy ténylegesen milyen „kifejlés jöhet, az természetesen külső politikai alakulásoktól is függ".

A történelem „egyszer megkezdődött – írta néhány évvel később Erdei Ferenc –, s azóta folyvást abból formálódik, módosul. Mindig öröklődik az új nemzedékre, s azok mindig alakítanak rajta. S nem szabadulhatunk tőle, olyan, mint az ár." S levonja a következtetést is: „A társadalom állapotán épp ezért nem szabadon, ötletszerűen, tetszés szerint változtathatunk. Vannak a történelemben kifejlődött társadalmi formák, keretek, csak ezekből kiindulva, ezek tekintetbevételével tudjuk módosítani. De még ez a módosítás sem tetszésszerű. Vannak szabályai, törvényei annak, hogy mit és hogyan lehet módosítani. *Ez a politika.* (Erdei, 1980, 373. old.) Ma szinte közhelyként hangzanak ezek a szavak. Ne feledjük azonban, hogy Erdei Ferenc az imént idézett mondatokat 1946-ban írta, a Nemzeti Parasztpárt alelnökeként, abban az időben, amidőn azt énekeltük: „holnapra megforgatjuk az egész világot!", s olyan társadalomban, amelyben a messianisztikus politikai alkat többnyire nagyobb visszhangra talált történetileg is, mint a józan megfontoltság.

Hogy a „történelmileg kifejlődött társadalmi formák, keretek" jelentőségét milyen történeti távlatban értette, arra egy fiatalkori levélrészlet ad igazolást és példát. Elmaradt angliai útjáról szóló levelében (Berlin, 1936. II. 8.) olvasható: „Már-már végbizonyosság lesz előttem, hogy a különböző európai népek állama és társadalma egészen más megoldottságot s megállapodottságot mutat. S ugyanilyen végbizonyosságnak tetszik az is, hogy különböző korokban és különböző rétegek produkálhatnak olyan alapvonásaiban többé nem változik, ellenben terebélyesedik, komplikálódik, szóval tágul, fejlődik."

„Aligha téved az ember, ha e vonalban Angliát jelöli meg úgy, mint amelyben legrégebben lerakatott ez az alap, és pedig bölcs urak által akképpen, hogy a dicsőséges forradalommal a polgárság is helyet kapott a terebélyben, majd pár száz év múlva a munkásság is, minden szocializmusával együtt belefészkelt. Ilyen nincs több. S az eredmény az, hogy ma az angol társadalom olyan tökéletes konvenciórendszert fejlesztett ki, mely teljesen biztosított a »fölforgatás« ellen. Mindenre van precedens. S az élet minden vonalán olyan simára épített utak vannak, hogy az angol ember otthon nem lehet forradalmár. Zárójelben persze ehhez a »garantált« kifejlődéshez a gyarmatok adták meg a gazdasági lehetőséget, s meglepetés ebből folyóan csak innen érheti őket. Én inkább azt kívánom, hogy érje, mint nem, de ez nem fontos most."

„Hasonló az eset Franciaországgal és Belgiummal, nemkülönben a nyugati agrár indusztriális államokkal, ahol viszont a polgárság cselekedett így, de hagyjuk most az átmeneteket."

„S a másik oldalon Oroszország. cári abszolutizmus, papír vékonyságú polgárság, ugyanilyen ipari proletariátus, mérhetetlen tömegű parasztság. Itt azután más ki nem fejlődött, mint egy úri »magaskultúra« balettel és télikerttel, s e »konvenciórendszer« hajszálcsöveivel szemben mérhetetlen tömegben hömpölygött a polgári proletár és paraszt elintézetlen kérdéseinek és erőinek folyama. Itt aztán nem következhetett más, mint forradalom. Új alap."

Ez valóban a közép-kelet-európai helyzettudat egyik jelentős összetevőjének, a már jellemzett sajátos történeti fejlődésnek és következményeinek korai felismerése, sőt egy ma kiteljesedő világméretű problémának, az endogén fejlődés és a külső a nyugati fejlődés mintájához való viszony problémájának megsejtése is.

Ahogyan Erdei Ferenc előtt világos volt a történeti méretű fejlődési sajátosságok jelentősége, éppen úgy látta a földrajzi-politikai szituáció közvetlenebb következményeit is. Nemzedékének nem egy képviselőjével szemben ugyanis számba vette az Európában, a világban kialakult politikai helyzet következményeit, és azt is, hogy ezek a körülmények is történeti időszakoktól függően változó súllyal és összefüggésekkel a közép-kelet-európai helyzettudat összetevői. Politikusi magatartásában kétségtelenül tükröződik a már a szárszói beszédben megjelenő felismerés, az ugyanis, hogy „Közép-Európa keleti szélén" társadalmunk alakítása nem független a külső világ hatalmi-politikai viszonyaitól sem. Azt is tudta, hiszen mesterien írta le a magyar társadalom belső viszonyai és a külső hatások által formált rétegződésének alakulását, érdekviszonyainak valóságát, hogy a társadalomalakítás is politikai küzdelem, s hogy milyen társadalmat építünk, az egyrészt a külső tényezőktől egyáltalán nem elválasztható politikai küzdelem eredménye, másrészt a történeti adottságoktól függ.

Erdei Ferenc tudta, hogy a történelemben nincs „tiszta lap". A társadalom alakítása messzire vezető folyamatoktól formált viszonyok között, a történelmi múltba vezető berögzöttségekkel való küzdelemben (és e küzdelemben nem egyszer alulmaradva) megy végbe. Olyan történetileg alakult társadalmi közegben tehát, amely nem csupán aktívan fogadja a hatást, nem csupán visszahat, éspedig rétegződési, érdek- stb. viszonyainak megfelelően többféleképpen, hanem amely valamiképpen az „alakítókban" is működik, és *amelyben az eszmék maguk is alakulnak.* S hadd említsem itt: sokszor felmerült már, többféle magyarázattal is, miért éppen Lenin fogta meg Erdei Ferencet a marxizmus klasszikusai közül? Talán egyik magyarázat ez is lehet: ő volt az, akinek agyában és munkásságában szűkebben az oroszországi, tágabban a kelet-közép-európai történeti társadalmi viszonyoknak megfelelően fejlődött tovább a marxizmus mint politikai eszme. Több helyütt célzott erre már egészen korai írásaiban is, hadd utaljak ezúttal csak a már idézett levelére, amely szerint „Lenin zseni és orosz, aki fölfogott mindent a világból és hazája felől s végtelenig fejleszthető alapokat rakott le."

A közép-kelet-európai helyzettudat az adott viszonyok, feltételek, szituáció racionális politikai értékeléseként való kifejeződéséből azonban hiányzott valami, s ez összefügg azzal, amire korábban céloztam: adott és valóságos tényezők irracionálisnak tekintésével, illúzióként, mítoszként való felfogásával. Erdei Ferenc testvéröccse, fejlődésének, vívódásainak tanúja írta: „Később, élete utolsó évtizedéből visszatekintve a hőskorra, észrevette, hogy a saját akkori állásfoglalásaiból mégis hiányzott valami, amire pedig szükség van a szocialista nemzeti érdekek szolgálatában. Igaz, hogy a legfőbb nemzeti érdek a társadalmi haladás, de ez nem valósulhat meg teljesen anélkül, hogy az egy nyelvet beszélők közös és jogos emberi igényeit, meg az általuk lakott föld – ország – természeti adottságait figyelembe ne vennék...A tapasztalatok nyomán megértette, hogy a nemzet sorsával való külön törődés hiánya végsőleg a társadalmi haladást akadályozza."[24] Erdei Ferenc azonban közvetlenül is utal erre a problémára: „Én magam Veres Péter nemzeti gondjait értettem meg legnehezebben, ma viszont nagyon is tisztelem." (Erdei, 1978, 94. old.)

Hogy ez az elem miért szorult háttérbe gondolkodásában és cselekvésében (saját tanúsága szerint is), vagy miért nem formálódott tudatossá, illetőleg tudatosabbá, még teljesen nem tisztázott. Sejtések persze vannak. Vas Istvánnak van egy éles szemű megfigyelése, amidőn profétikusnak tartja Németh László „Kisebbségben" írott következő mondatát: „A magyarság a kelet-európai förgetegben kerülhet hol felül, hol alul, véghelyzete nagyjából az lesz (amint érdeke is az), ami a szomszéd népeké. Isten éppúgy együtt tárgyalja őt a Südostraum többi népeivel, mint a német politikai irodalom". E mű beteljesült gondolatait említve Vas István így folytatja: „A sok átvezető vonal közül a legföltűnőbb a kelet-európai...a Kisebbségben meghökkentő gondolataitól, ha nem is egyenes, de következetes út vezetett a Szovjetunió elfogadásához – nem is: tényeken alapuló tiszteletéhez." (Vas, 1981. 459–460. old.) Ez a részleteiben természetesen tovább elemezhető és finomítható gondolatmenet valamit megvilágíthat. Éspedig azt a sajátos magatartást, amely éppen a kelet- vagy közép-kelet-európai helyzettudatot leginkább hordozó népi származású értelmiség és politikusgárda akkori gondolkodásában is időlegesen háttérbe szorította, a régióra jellemző sajátosságokkal elfedte a *hazai* sajátosságok jelentőségét. Vagy legalábbis megkönnyítette – gondolatilag és pszichikailag – nem csupán az adott történeti helyzet következményeinek, de ezek között a társadalomépítés külső mintájának további elemzés nélküli elfogadását is.[25]

Ez a sejtés, ha valóságot takar, persze csak egy lehet az összetevők közül. Közrehathatott a forradalmi helyzetekben nemegyszer megjelentő sajátosan „racionálisnak" tekintett gondolkodás is, amely *csak* az ésszerűnek tekintett, akart, kívánt célokat látja, így szükségképpen nem vagy kevéssé számol a megvalósítani kívánt koncepció szempontjából mellékesnek vagy éppen irracionálisnak tekintett jelenségekkel, tényezőkkel, elemekkel. Innen, hogy ez a „racionalitás" végül is irracionális, s innen, hogy a racionalitás szintjén jelentkező absztrakt humanizmus társadalmi méretekben sértheti a humánumot. (Az illúziókkal, mítoszokkal leszámoló, racionális, politikai cselekvés ugyanis megszabadul az ezekből fakadó érzelmi kötelékektől, „elfogultságoktól", de mindig tartalmaz valamelyes kockázatot is: valóságosan ható tényezők figyelmen kívül hagyását, irracionálisnak tekintett, ám élő és ható elemek következményeinek elhanyagolását, amelyek végül is jelentős társadalmi problémákat okozhatnak, s meghiúsíthatják vagy megnehezítik a „legracionálisabban" elgondolt koncepció megvalósítását is.) Végül nem választható el a nemzeti tényező időleges elhanyagolása Erdei Ferenc gondolkodásában sem az ún. „személyi kultusz" politikájától, belső társadalmi és külső politikai összefüggéseitől. Ez azonban már bővebb elemzést igényel itt is.

A tudós és a politikus Erdei Ferenc a felszabadulást követő évekig általában együtt haladt. Tudósként 35 éves korára valóban életmű méretű munkássággal a háta mögött, politikusként pedig a történelmi lehetőségek tisztánlátásával és a korlátok sejtésével. Majd bekövetkezett a kérdőjelekkel teli időszak, amely időszak problémáinak teljes összefüggésrendszerét igazi kutatások hiányában mélységeiben nem is ismerjük, az ún. személyi kultusz időszaka. A kérdőjelek jelentős része valóban megválaszolatlanul áll a visszatekintővel szemben, de távolról sem csak és semmiképpen sem elsősorban Erdei Ferenc munkásságával kapcsolatban, amelynek alakulása csak az adott kontextusba helyezve, az adott szituációból érthető meg, s nem szinte a mai helyzetet visszavetítve.

A kérdőjelek természetesen – éppen a vonatkozó kutatások és a korszak ismeretének hiányában – különösen sokasodnak azok számára, akik nem élték át azokat az éveket. Noha – hadd hangsúlyozzam ezt nyomatékkal – az átélés maga még távolról sem ad igazi, a lényegi folyamatokig hatoló ismereteket. Felteszik azonban a kérdéseket Erdei Ferenc személyes szerepével szemben is: a parasztpárt felbomlásától kezdve, a tanyapolitika kialakításán keresztül, a termelőszövetkezeti mozgalom erőltetéséig. (Gombár, 1980, 72–75. old.) Ám e kérdésekre itt és most, különösen a korszak alapos feltárása nélkül aligha felelhetünk. Két kérdést azonban megkísérlek, ha nem is megválaszolni, legalább elemezni.

Az első, vajon az a felkészülési folyamat, amelyről Erdei Ferenc maga beszélt, és amely kutatói pályájának kétségtelenül legragyogóbb korszakát jelentette, az 1945-öt követő évtizedre gondolva, mire készítette fel? Az ún. személyi kultusz politikai gyakorlatára bizonyosan nem. Ő maga, szinte vádolta magát, amiért gondolatilag, szociológiai és történeti tudásban, de politikai előrelátásban sem volt felkészülve a személyi kultusz időszakára. „Egy valami...tökéletesen hiányzott az én gondolkodásomból is, gondolom, a többiekéből is: olyasmiknek a sejtése, ami később a »személyi kultusz« címet kapta. Hogy a néphatalom és a szocializmus kivívása olyan dogmatizmus, voluntarizmus és személyi önkény torzulásait ölthesse, amint az bekövetkezett, arra nem voltak érzékszerveink, ezért is lettünk olyan vakok és bénák vele szemben. Ez persze se nem mentség, se nem elmarasztalás, csak kegyetlen valóság. És történelmi lecke."[26] Ez a vallomás azért is érdekes, mert – furcsán hangzik talán –, de „negatív értelemben", pontosabban abban az értelemben, ahogyan akkor, tehát rövid távon *nem* következett be, látta a jövőt, a „történelmi jövőt", azaz látta társadalomépítésünk jó néhány alapfeltételét. Gondoljunk csak az imént idézett szárszói beszédre, és tegyünk fel kérdéseket. Hogyan valósult meg a munkásság és parasztság Erdei Ferenc által igényelt összefogása ezekben az években? Bevihette a parasztság „történelmi tőkéjét a társadalomépítésbe? Mennyire érvényesülhetett az értelmiség szaktudása ebben az építési folyamatban?

Közelebbi vizsgálódás nélkül is valamennyi kérdésre úgy felelhetünk: bizonyos mértékig igen, de ez egyúttal azt is jelenti, hogy más, éspedig nem jelentéktelen vonatkozásokban nem. Itt is „volt törés, de ebben is helyreigazított a történelem." (Erdei, 1978, 98. old.) Lássunk egyetlen problémát. Mit kezdhetett a parasztság azzal a bizonyos „történeti tőkéjével" ezekben az években? Erdei Ferenc is világosan látta, hogy a felszabadulás utáni mezőgazdaság helyreállítása, akárcsak háború előtti szint elérése is, *csak* földreform útján lehetséges. Csak a kisüzemi, családi parasztgazdaság oldhatja meg a közvetlen gazdasági problémákat. Ezzel a parasztság több évszázados földéhségének kielégítése mint politikai tőke, szaktudása, szorgalma, „új gazda boldogsága" pedig mint gazdasági tőke hasznosul. Ám az is világos volt előtte, hogy a földreform széttörhette ugyan a mezőgazdaság és egész ország fejlődését akadályozó földbirtokstruktúrát, ma úgy mondhatjuk, megnyitotta az utat a mezőgazdaság modernizálása felé, *de a földreform által teremtett kisgazdaságokon ez a modernizálás nem mehet végbe.* Hiszen a földreform után a gazdaságok több mint 77%-a 6 hektár alatti területű volt, illetve 84%-ot meghaladó a 12 hektár alatti gazdaságok aránya. (Az ennél nagyobb gazdaságok csak a szántóterület alig valamivel több mint 21%-át művelték meg.) Ez a jelentős mértékben felaprózódott földterület szinte magától igényelte a szövetkezést, ha nem is az azonnali, és nem is a feltételek hiányában erőltetett termelőszövetkezeti

mozgalmat. Az átmeneti formákat hasznosító és lassúbb ütemű szövetkezeti mozgalomban a parasztság „történeti tőkéje" bizonyosan jobban beépült volna a társadalmunk fejlődésébe. Mint tudjuk, nem így történt. A gyors kollektivizálás kísérletét maga Erdei Ferenc is politikai okokkal,[27] köztük külső tényezőkkel magyarázta, minthogy a gazdaságpolitikai helyzet éppenséggel ellene szólt, közvetlen és távolabbi politikai következményei pedig károsak voltak. Így azonban az életképes magángazdaságok felvirágoztatása elmaradt, a szövetkezet más formáinak közvetítő szerepét elhanyagolták, a háztáji gazdaságok – elvi jelentőségük elismerése mellett – a gyakorlatban távolról sem bontakozhattak ki, ellenben a begyűjtési politika, az erőszakos kollektivizálás, a kulákokkal szembeni politika *taszító* hatásának és gyors iparosítás munkaerőt *vonzó* hatásának engedve a magyar parasztság ebben az időszakban végül is nemhogy nem értékesíthette azt a történelmi tőkéjét, amely később – bár már szükségképpen alacsonyabb szinten – a hatvanas-hetvenes évek mezőgazdasági fejlődésének egyik mozgatóerőjévé vált, hanem jelentős mértékben elhagyta a mezőgazdaságot. Éspedig akkor, amidőn munkaerejére és mint politikai stabilizáló tényezőre egyaránt szükség lett volna.[28]

Az ötvenes évek mezőgazdasági politikájának alakulásában, e politika torzulásaiban közreható tényezők egy része már ismert. Erdei Ferenc azonban olyan tényezőre mutatott rá, amelyet eddig nem elemeztünk megfelelően: „A paraszti élet objektív történelmi-társadalmi valósága az oka, hogy a munkásmozgalomban s a szocializmus bázisán annyi nehezen emészthető problémát vet fel a parasztság." (Erdei, 1978, 94. old.) Ennek a tényezőnek a jelentősége érthetővé válik, ha arra gondolunk, hogy – különösképpen a fordulat éve után – a hazai legfelsőbb politikai vezetés, akár összetétele, hiányos hazai ismeretei és gyakorlati tapasztalata következtében sem igen ismerhette mélyen „a paraszti élet objektív történelmi-társadalmi valóságát", és éppen ezért aligha lehetett receptív az Erdei- vagy Veres Péter-féle politikusok ismereteivel szemben. A visszahatás azután – akár az értetlenség formájában vagy a hangsúlyok különbségeiben és különösen, ha az a marxizmus nevében és a szocialista társadalom politikai tapasztalatain látszott alapulni – elbátortalanítóan hathatott a probléma értői számára is, megnehezítette, sőt lehetetlenítette célkitűzéseik elfogadtatását és megvalósítását. Nem feledhető az sem, hogy a parasztság objektíve is csökkenő nagyságú társadalmi rétegként jelentkezett a szocialista építés folyamatában (mint ahogy egyébként csökkent a parasztság vagy a mezőgazdasági fizikai dolgozók aránya a modernizálódás folyamatának minden változatában). Az Erdei Ferenc által később (1966-ban) megfogalmazott kérdés már 1949-ben is indokolt volt. „A technikai fejlődés, az ezzel járó gyökeres átalakulás problémája, és az, hogy a jövő iparosult társadalmában mennyi, milyen arányú falusi és paraszti lakosság találja meg helyét?" (Erdei, 1978, 86. old.)

A válasz erre a kérdésre az ötvenes évek politikai kontextusában sajátosan fogalmazódott meg. A gyors iparosítás, a „vas és az acél országa" bűvöletében nemcsak a parasztság került periférikus helyzetbe a jövő távlataiban és a jelen küzdelmeiben egyaránt, hanem a mezőgazdaság is. A munkásmozgalomban már korábban is megmutatkozott, s bizonyos fokig érthető sajátosság (hogy ugyanis meghatározó jövőképből kiindulva a parasztság és a mezőgazdaság problémáját – Lenin kivételével – nem értékelte valóságos jelentőségének megfelelően, még inkább felerősödött az ötvenes években. Kevés és szűkös lehetőség nyílott tehát az ország adottságainak megfelelő mezőgazdasági politika számára. Hadd tegyem hozzá, hogy az akkor élő koncepció még ma, a sikeresnek bizonyult mezőgazdasági politika idején is vissza-visszatér egy-egy elemében, és megmegkérdőjelezi éppen ezt az országunk feltételeinek megfelelő mezőgazdasági politikát, szinte nosztalgiával valamiféle absztrakt, éppen adottságainktól elszakadt iparfejlesztés iránt.

Történelmi méretekben tehát Erdei Ferenc felkészült a mezőgazdaság modernizálódásának és a társadalomépítéssel való szerves összefüggésének menetére. Látta a parasztság serepének lehetőségeit, e szerep kibontakoztatásának feltételeit is, sőt követelményeit a társadalomépítés egészére. Amire *nem* készült fel, az a torzult politika volt, amely végül is a fordulat éve körül és után kialakult. Valljuk meg azonban utólag is, erre inkább más típusú, politikatudományi kutatások alapján lehetett volna valamennyire is következtetni, olyan kutatások alapján, amelyeket abban a helyzetben és a rendelkezésre álló információk birtokában aligha végezhetett volna el bárki is. Így nem maradt számára már, mint a bizonyos mértékű visszavonulás, illetve tenni azt, amit lehetett, amire lehetőség nyílott az adott körülmények között, és ez természetesen sok megalkuvással, kompromisszummal, saját eszméi és a valóságos politikai lehetőségek konfrontációjából adódó nehéz döntésekkel járt. Hogy mi volt a szükségszerű a kompromisszumokból, vagy mi volt egy esetleges személyes visszavonulás lehetősége, s mik lettek volna következményei, ezt a további kutatások dönthetik el.

Ami Erdei Ferenc magatartását illeti, pontosabban azt az alapelvet, amely magatartását megmagyarázhatja egy előadásvázlatából érthetjük meg. 1947-ben a Györffy-kollégiumban Széchenyi életpályáját taglaló előadás számára készült konceptusról van szó. Széchenyit úgy jellemezte – most ne vitassuk minden összefüggésben helyesen-e –, mint aki „mély, nagy, igaz, szép" eszméket alkotott a nép, a magyarság, a nemzet sorsa felől, amely induláskor politikai erő, előrevivő tényező volt, „de a valóságos társadalmi mozgalmak és harcok kifejlődésekor: visszahúzódás az eszmék igazságaiba és szépségeibe...Nem reakció, mert nem a régi rend...De nem

is a harc szellemi, politikai szolgálata, mert visszahúzódik, félreáll, és nem vállalja azt, ami folyik, ámbár kívánta és részt vett az indításban. A nagy egyéniség tehát „vagy történelemformáló erő lesz, ha követi, vagy tragikus nagyság, akinek tisztelet és akitől tanulni lehet, de a történelem átmegy rajta, ha visszahúzódik."

Úgy gondolom, Erdei Ferenc nem kívánt félreállni, visszahúzódni. Éspedig nem csupán politikusi múltja, dinamikus egyénisége miatt, hanem talán elsősorban azért nem, mert mint *tudós* ismerte a társadalmat, mozgásának összefüggéseit, a politika jelenségeit, s mert sokkal inkább elkötelezve érezte magát népéhez, mintsem önnön „folttalansága" érdekében távolból szemlélje sorsát.

Számomra egy bizonyosnak tűnik. Erdei Ferenc végül is a *„megtartás"* – és ami szorosan kapcsolódik hozzá: a mérték – politikusa volt ebben az időszakban is. Annak a politikának követője, amelyet Veres Péter egyszer Arany János és Deák Ferenc nevével fémjelzett, de amely nevekhez még néhány nagy politikust is hozzásorolhatunk. Hadd említsem itt csak Bethlen Gábort, akinek nevét viselte az a mozgalom, amelyből a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma, Erdei Ferenc első szellemi műhelye kinőtt. Ebben az írásban már többször hivatkoztam Németh Lászlóra, szabad legyen tennem még egyszer. Bethlen Gáborról, a számító, a „szögletesfejű", polgár szabású fejedelemről, aki „rendelkezik, ahol rendelkeznie kell, s megalázkodik, ahol alázattal vásárolják a békét", aki „erényes egészben, de börtönbe téteti, aki megköti magát az erénybe, amikor az ország java becstelenséget parancsol. Jó keresztény, de ő maga veszi meg Lippát és Jenőt a töröknek, hogy a többi Erdély békében maradhasson." Nos erről a sajnos ritka magyar s politikus típusról írta Németh László: „Nagy magyar tanítás..., amit a délibábos vér elpusztít, megépíti a bölcs számítás; kicsi népben nem az a nagy, aki nagy vihart támaszt, hanem aki népe elől a nagy vihart el tudja fogni." (Németh, 1970, 532. old.)

Nem akarom persze Erdei Ferencet Bethlen Gáborhoz hasonlítani, történetietlen is lenne, hiszen a politikában sem nem azonos szituációban, s nem is a politika azonos szintjén cselekedtek, a „vihar" elfogásához pedig önmaga nem is lehetett elég. Ám a tanítás érvényes marad, és Erdei Ferenc esetében is annyi, hogy a *„megtartás" politikája,* amely egyébként mélyen bennrejlik a népi-szociográfiai mozgalom történelemszemléletében, eredményeiben is hosszú távon mutatkozik meg. Így bizonyos értelemben joggal állíthatta Erdei Ferenc a magyar mezőgazdaság modernizációjának első sikerét látva (1966-ban): „Ami ma falvainkban, termelőszövetkezeteinkben folyik – merem mondani –, tulajdonképpen népi alkotás. Az új viszonyok teremtette helyzetek, föladatok fölismerése, azok megoldása figyelemreméltóan gazdagon és biztatóan bontakozik ki országunkban..." (Erdei, 1978. 87. old.) A „népi" jelző itt a belső lehetőségekre épülő, s sok szempontból „a parasztság évszázados tőkéje" tartalmát jelentő tényezők[29] kibontását jelentő gyakorlatot fedi, amely egyébként – megváltozott történeti-társadalmi helyzetben – ismét aktuálissá tette a társadalomépítés külső és belső elemeinek és összefüggéseinek problémáját nem egy párt, nem egy réteg, nem is egy eszme töretlen megtartásán, hanem országos hatásában és hosszú távon mérhetjük.

Ha azonban Erdei Ferenc politikusi pályáját ebben az időszakban értékeljük, még egy kérdőjel mindenképpen – különösen az elmondottak után – válaszra vár: „Parasztpolitikus voltam és az is maradtam" – vallotta. Valóban az volt, valóban az maradt?

Parasztpolitikusként indult. Tudományos kutatómunkája, a magyar társadalom fejlődéséről adott elemzése és elemzéséből következő távlat elfogadása, és ebben az irányban való cselekvése azonban arra mutat, hogy nem maradt csak parasztpolitikus. És ez egyáltalán nem érinti hűségét a parasztsághoz, nem lett „fajtája árulójává", nem tagadta meg az „embert" mint parasztot" saját magában sem. Magyar politikus volt. Az ország méreteiben, egész társadalom fejlődésében „népben-nemzetben" gondolkodott.

A magyar társadalomépítés sajátosságait jelentős részben a parasztság helye, szerepe, vagy mondjuk pontosabban: a mezőgazdaság modernizálódásának mikéntje adja és adta meg a szocialista társadalom fejlődésében is. Így a parasztkérdésben való állásfoglalás döntő mértékben meghatározta a politikus közelítését a társadalom építésének egészéhez is.

S ezzel eljutottunk az írás kezdetén már felvillantott problémáig. Mik a magyar társadalomépítés sajátos lehetőségei a „készen" kapott keretekben?

A harmincas évektől kezdődően szokásos használni a „magyar modell" kifejezést. Ez későbbi, Németh László-i értelemben a „nagy rendeződésbe való beilleszkedés", a történelemben az egész európai fejlődésben kibontakozott feltételekhez való alkalmazkodás mellett a „jelleg", a „szín", a „minőség", a „jövő" őrzése, s általánosan szólva, mint „műhely", „a nyugati módszerek kitágítása, ráhangolása a nyugati fejlődésből kimaradt, némely tekintetben szegényebb, másban pedig gazdagabb nemzeti lelkére, az új világcivilizáció humán alapjaira." (Németh, 1980, 813. old.) Németh László ezt az elvont fogalmazást Bartók nevével kívánta érthetőbbé tenni, amely a művészetekben valóban „visszanyúlás ahhoz az egyetemes mondandókat hordozó hagyományhoz, amelyet még nem szabdaltak szét és telítettek álérzelmekkel az újkori nacionalizmusok." (Grezsa, 1979, 71. old.) S a kapcsolat itt könnyen jelezhető Erdei Ferenc törekvéseivel, hiszen ő maga is Bartókra hivatkozik, a

„kilátások sejtetőjére", aki „az ősit és a modernet, a parasztit és az urbánus világot fogta valahogy szintézisbe." (Erdei, 1978, 238. old.)

Ez a megfogalmazás, és mindaz, amit ismerünk, a „bartóki modellből",[30] mint a „magyar modell" egyik tartalmi összetevőjéről közvetlen iránymutatás lehet ugyan a művészetek számára, publicisztikai szinten is elegendő, de hogyan hasznosítsa a társadalomtudós, és *hogyan hasznosulhat a társadalomépítésben?*

Azt hiszem, Erdei Ferenc továbbjutott a „bartóki modell" tanulságainak a társadalomépítés nem ugyan „magyar modelljében", de magyar módjában való felhasználásában, mint ahogy az jelenleg még ismert lehet. Gondolkodásának irányát két rövid idézettel szeretném jelezni. Mi „hosszabb történeti korszaknak is folytatói vagyunk – írja – mint az ötven év, amire éppen mostanában (1968) emlékezünk...a legmaibb politikai törekvéseink is történelmi gyökerűek." Vagy a nemzeti jellegről szólva: „...irodalmunkról vagy művészetünkről nem is kell külön beszélni. De népgazdaságunkról is. Ez éppen csak a mi népgazdaságunk. Olyan sajátosságai, olyan adottságai, olyan előnyei és olyan hátrányai vannak, ami csak a mienk, és problémáival csak mi birkózhatunk meg." (Erdei, 1978, 261–262. old.)

Társadalomépítésünk sajátos történeti feladatainak, feltételeinek és lehetőségeinek kutatása azonban – némely, nemegyszer túlságosan általános megállapításon túl – még várat magára. Tisztáznunk kell, mit jelentenek a társadalomépítés magyar sajátosságai, merre vezetnek gyökerei. Még keresni kell benne a „bartóki modell" helyét, értelmezni kell e „modell" társadalmi összefüggéseit, ha a mindennapi építő munkában hasznosítható következtetésekhez kívánunk jutni.

De vajon nem bogozgatunk-e itt valaminő álproblémát? Vajon nem jelentkeznek-e ezek a szavak „magyar modell", „bartóki modell" csak a harmincas-negyvenes évekből itt ragadt kifejezéseket, maguk is illuzórikus tartalommal, nem fűződnek-e a „harmadik út" víziójához?

Nem hinném. Ez a „modell" meghatározott történeti talajon keletkezett, történetileg kialakult problémára kísérel meg választ formálni. A „közép-kelet-európai helyzettudat"-nak van ugyanis még egy nagyon jelentős összetevője, amiből sok más, első pillanatra érthetetlennek tűnő jelenség is következik. S ez, e régió fejlődésének „megkésettsége", ebből következően „mássá" fejlődése, s mindezzel összefüggésben a modernizációs folyamat jelentősége és sajátos történeti tartalma. Ez a probléma itt nem elemezhető – másutt már megkíséreltem (Kulcsár, 1981) –, de annyit meg kell említeni, hogy a „bartóki modell" útkeresése, problémamegoldó próbálkozása, minthogy e fejlődés valóságos kérdésfeltevéseihez tapad egyáltalán nem valamilyen tetszetős, ám mesterségesen konstruált „jelenség". S talán nem is csak régiónk szempontjából tanulságos. Ismét idézem Erdei Ferencet: „Meggyőződésem, hogy Bartók géniusza perspektíva, kiút, a sors föloldásának lehetősége a harmadik világ számára is. Bartók az egész fejlődésben elmaradt világ számára érvényes...kifejezésmódja az emberről, az emberi világról, kultúráról szóló látomása a harmadik világban, a sorra, egymás után felfejlődő országok kultúrájában és társadalmában is nagyon fontos szerepet játszhat talán." (Erdei, 1978, 261–262. old.) Valóban, a harmadik világ társadalmaiban a kérdés nem csak a sajátos kulturális értékek megőrzése és beépítése a kialakuló társadalomban, hanem a *modernizáció és az endogén fejlődés összefüggés* a világ jelenlegi adottságai, feltételei között.[31] Az tehát, amit Erdei Ferenc és nemzedéktársai megfogalmaztak Magyarországra, és amelyet a szocialista társadalomfejlődés egyes szakaszaiban különböző sikerrel ugyan, megoldani törekedtek. S amelynek sajátos összefüggései – tudományban és gyakorlatban egyaránt – különös élességgel mutatkoznak a hetvenes évektől napjainkban is.

Mindebből annyi világos, hogy a probléma nem csupán kelet-európai gyökerű, nem is csak régiónk történetileg kialakult sajátosságai tartják életben, hanem – ha tetszik – világméretű. Ám még mindig megmarad a kérdés: vajon a „saját" keresése és a kultúrába, társadalomépítésbe való beépítésnek törekvése, azzal, hogy ez bizonyos fokig az „elmaradottság", a „megkésettség" és az ebből fakadó „másság"[32] ideológiai következménye, s vele együtt az „identitás" keresése nem jelent-e (csupán, vagy elsősorban?) sajátos védekezési reflexet napjaink modernizációs folyamatának egyik fontos összetevője, a már kialakult külső mintával szemben? Vajon a „nyugati" minta (értve ezen a kifejezésen most az ún. fejlett világ gazdasági-technikai-társadalmi fejlődésének egészét) diszfunkcionális következményei mennyire indokolják a mintától való elfordulást, és mennyiben jelentenek (esetleg és csupán) ürügyet a történetileg hosszabb folyamatok következményeinek érvényesülése vagy érvényesítése számára? Végül, vajon a „nyugati" organikus társadalomfejlődés milyen „viszonyban" van – gazdaságilag, kulturálisan, politikailag – történelmi sajátosságaival?

Sok a kérdés, s többnyire még kérdés formájában is leegyszerűsítettek. Két állítást azonban megkockáztatnék. A sajátosságok – gazdaságiak, társadalmiak, kulturálisak, akárcsak a politikai kultúra formájában is – bizonyosan nem hagyhatók figyelmen kívül. Mint feltételrendszer különösen nem, mint a társadalomépítés céljaiba, módjába, gyakorlatába beépült elemek pedig feltehetően nem, hiszen ezek sem fogalmazhatók meg – a maguk teljességében – valamiféle minta alapján. De hogy mennyire, milyen módon, milyen hatással, milyen sajá-

tos összefüggésekkel a gazdaság, a társadalom és a kultúra területén – és ez a második, talán vérszegény állítás –, éppen úgy elemzést, kutatást igénylő kérdés, mint az egész röviden érintett problémakör.

Erdei Ferenc a már többször hivatkozott fiatalkori levelében Lenin zsenialitását éppen a marxizmusnak oroszországi viszonyokra való konkretizálásában és szükségképpeni továbbfejlesztésében látta: „végtelenig fejleszthető alapokat rakott le". Ezek az alapok – jelentős részükben – régiónk általános feltételeire épülnek, továbbfejleszthetőségük azonban az időbeni változásból, a lerakott alapok következményeiből, s az adott társadalom sajátosságaiból összeálló új, és állandóan megújuló feltételrendszer *koncepcionális* megragadásától, a szükséges következtetések levonásától függ. Hazai fejlődésünkben problémát okozott (s ez egyes következményeiben ma is jelen van) néhány az azonossági viszonyok egyediségére és bizonyos történeti helyzet összefüggéseire épült vonás általánosként való felfogása, s előrelendítő tényezőnek mutatkozott, az általános alapokra épített, de a sajátosságainknak, fejlődésünk következményeinek és a változott történeti feltételeknek értékeléséből levont, sajátos koncepcióknak kialakítása és érvényesítése. S ebben Erdei Ferencnek – nem csupán elméleti, hanem gyakorlati szerepe is volt.

## *V.*

És itt akár be is fejezhetném írásomat. Ám eddig a tudós Erdei Ferenc hatásáról kíséreltem meg szólni a politikusra. Vajon a politikus Erdei Ferenc hogyan befolyásolta a tudóst? A kérdés talán furcsán hangzik, úgy, mintha politikai nézeteink tudományos igazolására való törekvést keresnék munkásságában. Nem erről van szó. A politikus Erdei Ferenc megtanulta a gyakorlatban, mit jelent a tudományos tételek konfrontálódása a valósággal, de nem csak ezt. Megtanulta – ha lett volna egyáltalán kétsége ebben a tekintetben, vagy ha ez korábban problémaként egyáltalán felmerült számára –, hogy a hosszú távon sikeres politika a tudományos valóságfeltárás alapján kialakított következtetésekre épülhet. Ezért azután vállalni kell a történeti valóság megismerését, vállalni kell az illúziók, mítoszok megkérdőjelezését, még ha ezek az illúziók és mítoszok érdekekhez tapadnak is, ha elemzésük, eloszlatásuk érdekeket is sért. A társadalomtudománynak – írta – „fel kell tárnia a társadalom és fejlődése objektív valóságát, s ebben törvényszerűségeket kell felismernie, amelyek viszonylag ritkán egyeznek a szereplők szubjektív ítéleteivel. Itt lépten-nyomon jelentkezik a konfliktus: meddig és mennyiben legyen hű a tudomány művelője kutatásai objektív eredményeihez és mennyiben engedjen egyéni-poltikai meggyőződésének." A kutató belső konfliktusa – Erdei Ferenc jól látta – a marxizmus alapján feloldható. A feloldás azonban – ha szabad így mondani – *történeti méretű*. A rövid távú, a napi konfliktusok annál is kevésbé kerülhetők el, mert – hogy ismét idézzem – „a természettudós fehér köpenyét mindig a megilletődött tiszteletadás övezi... ezzel szemben társadalomtudós civil ruhája – akár jogász, közgazdász, szociológus vagy történész – vörös posztó a társadalom számára: lelkesedést és dicsőítést éppúgy kiválthat, mint elkeseredett dühöt és felháborodott szembenállást. Nehéz tehát a társadalomtudományokat művelni..." (Erdei, 1980, 328. old.)

Nagy tapasztalat, a politikusi és kutatói gyakorlat sokféle tanulsága rejlik ezekben a mondatokban, és szinte azt hihetnénk, rezignált belenyugvás is. Mi sem állt azonban távolabb Erdei Ferenctől. Nemcsak azért, mert az idézett szövegrész után néhány mondattal már arról ír, hogy ismerni kell ugyan a társadalom- és természettudomány helyzetének kettősségét, de törekedni kell feloldására, hanem elsősorban azért, mert éppen abban az évben –halála előtti évben – mikor e szavakat írta, az Akadémia főtitkáraként, tehát tudósként és politikusként nyilatkozatokban, vezető és szervező munkában, kutatásban és írásban egyaránt küzdött azért, amit elkerülhetetlennek látott a további fejlődés számára: tudomány bekapcsolásáért a társadalomvezetésébe és társadalomépítésbe.

## *Irodalom*


*Berend T. Iván – Ránki György (szerk.)*: Gazdasági elmaradottság. Kiutak és kudarcok a XIX. századi Európában. Budapest, 1979.

*Bibó István*: Erdei Ferenc munkássága a magyar parasztság válságának irodalmában. Társadalomtudomány. 1940. XX. évf. 509. old.

*Bibó István*: A kelet-európai kisállamok nyomorúsága. Budapest, 1946.

*Bolgár Elek*: Entwicklung und Literatur der Soziologie in Ungarn. Monatschrift für Soziologie. 1909. Mai.

*Erdei Ferenc*: Parasztok. Budapest, 1938. (Összegyűjtött műveiben, 1973.)

*Erdei Ferenc*: Emberül élni. Budapest, 1974.

*Erdei Ferenc*: Művekkel élő társadalom. Budapest, 1978.

*Erdei Ferenc*: A magyar társadalomról. Budapest, 1980/a.

*Erdei Ferenc*: Tudomány, politikai, kutatásirányítási és szervezéstudományi tanulmányok. Bp. 1980/b

*Grezsa Ferenc*: Németh László vásárhelyi korszaka. Budapest, 1979.

*Grezsa Ferenc*: A történelem vonzásában. Alföld, 1980. 12. sz.

*Gombár Csaba*: Az államférfi Erdei Ferenc. Tiszatáj, 1980

*Gouldner, Alvin*: Nov. 12. The Coming Crisis of Western Sociology. London, 1971.

*Hanák Péter (szerk.)*: Magyarország története. Budapest, 1978.

*Huszár Tibor*: Történelem és szociológia. Budapest, 1979.

*Illyés Gyula*: Puszták népe.

*Jászi Oszkár*: A Habsburg Monarchia felbomlása. Budapest, 1983.

*Király István*: Eszmei problémák Németh László műveiben 1945. előtt. I–II. Kortárs, 1982. 7–8. sz.

*Kovács Imre*: A néma forradalom. Budapest

*Kulcsár Kálmán*: A szociológiai gondolkodás fejlődése. Budapest, 1966, 1972.

*Kulcsár Kálmán*: A jogszociológia alapjai. Budapest, 1976.

*Kulcsár Kálmán*: A mai magyar társadalom. Budapest 1980, 1982.

*Kulcsár Kálmán*: A modernizáció – a fogalom és a valóság. Magyar Tudomány, 1989. 6. sz.

*Kulcsár Kálmán*: A politika és a jogalkotás Közép-Kelet-Európában. Magyar Tudomány, 2. sz. 1983/a.

*Kulcsár Kálmán*: A társadalmi változások és a modernizáció Magyarországon. Társadalomkutatás, 1. sz. 1983/b.

*Lackó Miklós*: Válságok – választások. Budapest, 1975.

*Lackó Miklós*: Szerep és mű. Budapest, 1981.

*Litván György – Szűcs László*: A szociológia első magyar műhelye. Budapest, 1973.

*Makkai László*: Feudalizmus és az eredeti jellegzetességek Európában. Történelmi Szemle, 1976. 1–2. sz.

*Márkus István*: Az utóparasztság arcképéhez. Szociológia, 1973. 1. sz.

*Némedi Dénes*: A „polgárosodás" a népi szociográfiában. Szociológia. 1978. 3. sz.

*Némedi Dénes*: A szintézis keresése. Erdei Ferenc szociológiája a 40-es évek első felében. Szociológia, 1978. 4. sz.

*Némedi Dénes*: A népi szociográfia 1930–1938. (kézirat) Budapest, 1982.

*Németh László*: A minőség forradalma. Budapest, 1940.

*Németh László*: Előadás. In: Szárszó, Budapest, 1943.

*Németh László*: Két nemzedék. Budapest, 1970.

*Németh László*: Megmentett gondolatok. Budapest, 1975.

*Németh László*: Utolsó széttekintés. Budapest, 1980.

*Papp Zsolt*: Bibó István – Társadalomelemzés és politika. Kritika, 1980. 11. sz.

*Ránki György (szerk.)*: Magyarország története. 1918–1919, 1919–1945. Budapest, 1976.

*Szárszó*. Az 1943. évi balatonszárszói Magyar Élet-Tábor előadás- és megbeszélés sorozata. Budapest, 1943.

*Szűcs Jenő*: Vázlat Európa három történeti régiójáról. Történelmi Szemle, 1981. 3. sz.

*Szabó Zoltán*: Cifra nyomorúság. Budapest, é.n.

*Szabó Zoltán*: A tardi helyzet. Budapest, é.n.

*Vas István*: Miért vijjog a saskeselyű. Budapest, 1981.

*Jegyzetek*

[1] L. a vonatkozó történeti irodalomra is: *Kulcsár*, 1981., vagy *Kulcsár*, 1983/a., b.

[2] L. erre az újabb történeti irodalomból: *Bibó*, 1946; *Makkai*, 1976: *Szücs*, 1981.

[3] L. erre *Berend–Ránki*, 1979.

[4] Bolgár Elek a lipcsei Monatschrift für Soziologie Sorozatában számolt be a fiatal magyar szociológia fejlődéséről. L. *Bolgár*, 1909.

[5] A szociológia fejlődésének egy szakaszában, a 20. század első felében, szinte a 70-es évekig a történeti szemlélet háttérbe vonult. L. erre *Kulcsár* 1966. A legutóbbi két szociológiai világkongresszuson már határozottan megmutatkozott a történetiség iránti igény.

[6] A történeti jogi gondolkodás egy jelenség, a jog esetében felfedte a társadalmi kötöttséget, a jog esetében is a valóság és valóságos összefüggés felé irányítva a figyelmet, ha esetleg a felismerés a 19. század elején romantikus burokban is jelentkezett. (*Kulcsár* 1976, 43. és köv. old.)

[7] Gratz Gusztáv levelét idézi *Litván – Szücs* 1973., 17. old.

[8] A magyar szociográfia a korabeli nyugati szociológiától elsősorban leíró jellegében, egy-egy kérdés vagy település stb. extenzív, sokszor publicisztikai megközelítésében különbözött, így inkább esettanulmány volt.

[9] A két világháború közötti reformkonzervatizmus legfeljebb a társadalom egy-egy elemén kívánt változtatni, éspedig a „középosztályra" támaszkodva. Ld. *Ránki*, 1976. 819. és köv. old.; *Lackó*, 1975. 330. és köv. old.

[10] L. pl. *Lackó*, 1975. 149. és köv. old.; valamint *Lackó* 1981.

[11] E doktrinér és „szektás" politika legfontosabb tényezője a polgári-demokratikus átmenet elutasítása volt közvetlen célul a proletárdiktatúrát jelölvén meg. L. *Lackó*, 1975. 184. és köv. old.; *Ránki*, 1976. 566. és köv. old.

[12] Megjelenik ez a probléma Kovács Imre: Néma forradalom c. munkájában és kísért Illyés Gyula Puszták népe c., valamint Szabó Zoltán Cifra nyomorúság és A tardi helyzet c. könyvében is. A problémát legújabban egy fiatal szociológus bontotta ki A népi szociográfia c. kandidátusi értekezésében. L. *Némedi*, 1982. (kézirat)

[13] Itt meg kell jegyezni, hogy a magyarság helyét és helyzetét európai szemlélettel figyelő Németh László kezdettől fogva nem tudott hinni a „romlatlan népben", a tradicionális közösségi formákban, amelyekből kiindulva feleletet lehet találni a ma problémáira is. (*Lackó*, 1981. 190., 210–211. old.) Ez a szkepszis, amely mégiscsak párosult a magyar társadalom és történelem sajátosságainak, a nyugatitól eltérő vonásainak felismerésével, a külső minták elutasításával, a két világháború között és tulajdonképpen azóta is egyszerre váltja ki mindkét szélsőség gyanúját és fenntartásait. A „Sznobok és parasztok" c. írásának mondanivalója így sok szempontból ma is aktuális. (*Németh*, 1940.)

[14] Lackó Miklós elemzése szerint Németh László szakadt el következetesen ettől az ideológiától és gondolta át mélyebben a magyarság és a modernség kapcsolatát és ellentmondásait. (*Lackó*, 1981, 190. old.) A „nemzeti elzárkózással" való szembenállás Németh Lászlónál jól megfért az identitáskeresés elemével és a puszta másolás elutasításával. Ezért is bírálta pl. Kazinczyt. L. *Király*, 1982. 1147 és köv. old.

[15] Némedi Dénes elemzése szerint ez a magatartás a népi szociográfia különböző csoportjaira egyaránt jellemző volt, Erdei Ferencre, Szabó Zoltánra éppen úgy, mint Veres Péterre.

[16] Huszár Tibor Erdei Ferenc kéziratos hagyatékában talált megjegyzésekre támaszkodva írja, hogy Erdei „a maga részéről evidenciának tekinti, hogy minden társadalmi tényvizsgálat összefüggésben áll politikai törekvésekkel, bár igazán hasznos akkor lehet, ha a tények tárgyilagos feltárására, és ismereteinek minél szigorúbb értékmentességére törekszik." (*Huszár*, 1979. 394–395. old.)

[17] Ismeretes, hogy a harmincas évek elején Gömbös Gyula magyar miniszterelnök reformtörekvései egy nagyon rövid időre felkeltették a népi mozgalom képviselőinek érdeklődését. Valóságos együttműködés azonban ebből nem alakult ki, és a félig-meddig előlegezett bizalom a kormány reformpolitikája iránt (amely nagyon kevéssé volt igazán reform az adott társadalmi kontextusban sem) átadta a helyét a kiábrándulásnak. L. erre *Lackó* 1975. 52–170. old.

[18] A történeti szemlélettel folytatott szociológiai munka eredményességére kitűnő példa Erdei Ferenc sokáig kéziratban maradt elemzése a két világháború közötti magyar társadalomról, vagy az 1942-ben megjelent kitűnő könyve: A magyar paraszttársadalom. (*Erdei*, 1980/a)

[19] A szárszói konferencián, a korabeli ellenzéki értelmiség és ifjúság jelentős képviselői tárgyalták meg a magyar társadalom lehetőségeit. A konferencia előadásai és a vita rövidített szövege még 1943-ban megjelent Püski Sándor kiadásában: Szárszó, Budapest, 1943.

[20] Németh László 1969-ben Pápán elmondott beszédében, nemzedékét és teljesítményét értékelve mondotta ezt korábbani – s nemzedéktársaival osztott – illúzióival szemben. (*Németh,* 1980. 796. old.)

[21] L. *Kulcsár,* 1980., *Kulcsár* 1983/b.

[22] Csak példaképpen ilyen a szaktudás háttérbe szorulása politikai elemmel szemben; az értelmiség és általában a szellemi munka szerepének megítélése, amely egyrészt gyökeresen más politikai helyzetből fakadt, másrészt sok tekintetben még az 1949. évben az aktív keresők közt elfoglalt 9%-át tükrözi, holott ez az arány 1980-ban már szinte 30% volt; ilyen a nagyüzemek (és ezzel a nagyüzemi munkásság) különleges szerepe, amely mesterségesen hozott létre nem organikus egységet jelentő nagy szervezeteket, amelyek éppen túlhierarchizált és bürokratikus szerkezetükkel képtelenek a szükséges adaptációra stb.

[23] L. *Erdei* 1974. 564. old.; vagy: *Erdei* 1978. 234. old. Erdei így folytatta ezt a gondolatot „[ez a család], miközben nagyon értékes formációja az ember életének és a termelés megszervezésének, ugyanakkor súlyos emberi-társadalmi lehetetlenségei vannak, melyek miatt önmagában hordja megsemmisülése elemeit."

[24] L. *Jászi,* 1983, 326. old. Itt jegyzem meg, hogy a sajátos magyar „politikai kultúra" történeti összetevői elemzésére Bibó István is vállalkozott. L. erre *Papp,* 1980. 13. old.

[25] L. erre Erdei Sándor: Erdei Ferenc élete. – in: *Erdei,* 1974. 642–643. old.

[26] Erdei Sándor utal arra, hogy bátyja saját magát is hibáztatta, hogy nem végeztük el „a mi adottságaink, sajátos társadalmi-gazdasági gondjaink és bajaink részletes marxista elemzését, ami nélkül pedig a legragyogóbb példa követése sem vezethet jóra." (*Erdei,* 1974. 642. old.)

[27] *Erdei,* 1978. 98. old. Erdei a szárszói konferenciára emlékezve írta e sorokat, a „többiek" kifejezés tehát nyilvánvalóan a konferencia résztvevőire vonatkozik.

[28] Erdei Ferenc arra is utal, hogy nem csupán gazdaságpolitikai indok nem volt 1949-ben a mezőgazdaság átszervezésére, de a „politikai-pszichológiai helyzet" sem volt megfelelő, hiszen előtte még kommunista párt is támogatta a paraszti kisgazdaságokat, a környező országokban is, a fordulat túlságosan gyakran jött. (*Erdei,* 1974. 294. old.)

[29] Ezzel összefüggésben Erdei Ferenc ismét igazat adott Veres Péternek, akivel „A paraszti jövendő" c. könyve kapcsán annak idején vitába keveredett. „Akkor sem volt kétségem és ma sincsen, hogy megvolt a magam igaza. A fordulat történeti távlatát tekintve Veres Péter is elismerte ezt később „Próbatétel" címen megjelent írásaiban. Én meg most ismerem el, hogy a parasztság és a falu szocialista átalakulásának lényegbevágó részletkérdéseiben éppen elég igazsága volt neki is. Ma mint a szocialista mezőgazdaság szaktudományának művelője, nagyon jól tudom, hogy az egyéni és közös munka Veres Péter-i ismerete nem nélkülözhető, a történelem nem hagyta ezeket félretolni. A családi művelés, a háztáji gazdaság és a kisebb kollektívák érdekeltsége, s az egyéni érdekeltség nem nélkülözhető elemei a szocialista mezőgazdaságnak, s nélkülük a belátható jövőben sem boldogulni." – *Erdei,* 1978. 92–93. old.

[30] Ezzel összefüggésben helyénvalónak tűnik idézni Király István értékelését Németh László történelemszemléletéről: „Harmadik utas elképzeléseiben éppen ezért (elég csak utalni a legtöbbet vitatottra, a szárszói beszédre, annak nem kívülről, felülről, de öntörvényűen, alulról történő szocialista fejlődés igenlésére) ott rejlett...mindig egy részigazság is. Nemcsak a tévesztett utakat vetette el benne egy erős, nem békélő kritikai látás, de a lehetséges, helyes megoldások hibáit, gyengeségeit is kiugratta az utópiák erkölcsi legyenje. Túlemelt ez azokon a kompromisszumokon, melyeket az adottságok korlátai közé szorított, cél és út egységét felmérő, reálisan látó valóságvállalás, ha nem is igazolt, de nem kerülhetett el." (*Király,* 1982. 1302–1303. old.) Ez az értékelés jelzi a politikailag aktívnak maradt „népiesek" magatartásának bizonyos összetevőjét is, ám azt is, történelemszemléletük melyik eleme vált végül is napjainkban hangsúlyossá.

[31] L. *Németh,* 1975. 70–71. old.

[32] Király István a „bartóki szintézis" ilyen tartalmát találóan nevezi „történelmi tartásnak". (*Király,* 1982. 1151. old.)

# Az Erdei Ferenc *Összegyűjtött Művei* sorozatban közreadott válogatott művek összesített jegyzéke

(Összeállította: GROZDITS JUDIT)

Az Erdei Ferenc műveit publikáló életműsorozat lezárásaként időrendben szerkesztett jegyzékbe foglaltuk összes a közreadott kötetekben megjelent válogatott írások és beszédek címét annak érdekében, hogy történeti egységében is áttekinthetővé váljék Erdei Ferenc munkássága. A sorozat egyes kötetei ugyanis tématerületek szerinti bontásban tartalmazzák a szellemi hagyatékot, ez leegyszerűsíti a szakemberek számára az őket közvetlenül érdeklő munkák elérését. *A teljes életmű áttekintéséhez, a sokrétű szellemi szféra egymásba fonódásának, egymásra épülésének felismeréséhez, a komplex értelmezésű társadalompolitikusi munkásság megértéséhez és feltárásához viszont nélkülözhetetlen az időrendbeli látás is, illetve az ilyen megközelítésű meditatív elemzés.* Ezt hivatott elősegíteni a sorozatban közreadott válogatott művek időrendi jegyzéke.

A keletkezés időpontját pontosan megadó, illetve a folyóiratokban, újságokban megjelent, s így megbízhatóan datálható írások címeit kronológiai helyükön, a csak évszámmal ellátottakat az egyes esztendők elején közöljük. A művek címét és bibliográfiai adatait az azokat tartalmazó életmű-sorozatbeli kötetek címrövidítése és oldalszáma követi. Nem tüntethetjük fel azonban minden kéziratos anyag lelőhelyét, mivel az Erdei-hagyatékot ma már más intézmények őrzik, mint a sorozat egyes köteteinek megjelenésekor. 1987. január 6-án ugyanis Erdei Ferenc hagyatékát átvette az MTA Archívuma, ahonnan a kéziratok xerox másolatai (EFB jelzet) átkerültek a makói József Attila Múzeumba.

*Az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent Erdei Ferenc Összegyűjtött Művei sorozat kötetei*

*Parasztok.* Athenaeum, 1938. (Hasonmás kiadás. 1973)
Bevezető: Köpeczi Béla; Utószó: Kulcsár Kálmán

*Magyar falu.* Athenaeum, 1940. (Hasonmás kiadás. 1974)
Utószó: Kulcsár Kálmán

*Magyar város.* Athenaeum, 1939. (Hasonmás kiadás. 1974)
Utószó: Kulcsár Kálmán

*Magyar tanyák.* Athenaeum, 1941. (Hasonmás kiadás. 1976)
Utószó: Kulcsár Kálmán

*Agrárgazdasági tanulmányok 1–3.* 1976
Szerkesztette és az utószót írta: Fekete Ferenc _____ AT/1–3.

*Futóhomok.* Athenaeum, 1937; Gondolat Kiadó, 1957.
(Hasonmás kiadás. 1977)
Utószó:

*Mezőgazdaság és szövetkezet.* Akadémiai Kiadó, 1959.
(Hasonmás kiadás. 1977)
Utószó: _____ MSZ

*Településpolitika, közigazgatás, urbanizáció.* 1977
Szerkesztette: Halász József–Kovács István;
Utószó: Halász József _____ TKU

*Város és vidéke.* Szépirodalmi Könyvkiadó, 1971.
(Hasonmás kiadás. 1977)
Utószó:

*Művekkel élő társadalom.* 1978
Szerkesztette és az utószót írta: Erdei Sándor _____ MÉT

*Szövetkezeti írások 1–2.*
Szerkesztette és az utószót írta: Fekete Ferenc _____ SZI/1–2.

*A magyar társadalomról.* 1980
Szerkesztette és az utószót írta: Kulcsár Kálmán _____ AMT

*Tudománypolitikai, kutatásirányítási és szervezéstudományi tanulmányok.* 1980
Szerkesztette: Tőkés Ottó; Utószó: Köpeczi Béla _____ TKSZT

*Történelem és társadalomkutatás.* 1984
Szerkesztette és az utószót írta: Kulcsár Kálmán _____ TT

*Agrárproblémák 1–3.* 1985–1986
Szerkesztette: Fekete Ferenc–Dzur Magdolna;
Utószó: Romány Pál _____ Ap/1–3.

*Politikai írások 1–3.* 1988–1989
Szerkesztette és az utószót írta: Kulcsár Kálmán _____ PI/1–3.

## 1930

Pusztul-e a magyarság?
*1930-as évek eleje. Kéziratos feljegyzés* _____ TT 326–327

## 1931

Királyhegyes művelődési-gazdasági és társadalmi rajza
*Századunk, 1931. 1. sz. 25–35.* _____ TKU 41–53

## 1932

Gondolatok a pályáról
*1931–1932. Kéziratos feljegyzéstöredékek* _____ TT 321–325

A makói tanyarendszer
*Népünk és Nyelvünk, 1932. 4–6. füz. 81–91; 7–10. füz. 140–148; 11–12. füz. 193–198.* TKU 241–268

## 1934

A makói parasztság társadalomrajza (Csanádvármegyei könyvtár 26.)
*Csanád Vármegye Közönsége, 1934. 1–61.* _____ AMT 9–69

Makó társadalomrajza. (1934–1936)
*Makó, 1982. (A Makói Múzeum Füzetei 27)* _____ TT 347–436

## 1935

Magyar gazdaságtudomány
*Magyarságtudomány, 1935. 2. sz. 137–148.* _____ TKSZT 13–26

Területi csoportok egy mezőváros társadalmában. Adalékok Makó társadalomrajzához
*Népünk és Nyelvünk, 1935. 7–12. füz. 244–252.* _____ TKU 55–64

A társadalomkutatás (falukutatás) irányai
*1935. május 31. Kézirat.* ____ TT 328–339

Müncheni útinapló. Budapest–München. 1935. november 16.–december 8.
*Töredékes kézirat* ____ PÍ/1.31–35

Müncheni levél. II. Az emberek
*1935. november 24. Makói Újság, 1935. december 1.* ____ PÍ/1.38–39

Levél Bibó Istvánnak
*München, 1935. november 29. Tiszatáj, 1980. 12. sz. 49–50.* ____ PÍ/1.36–37

Müncheni levél. III. Urak és a többiek
*Kézirat. (1935)* ____ PÍ/1.40–42

Müncheni levél. V. A művekkel való élés
*Makói Újság, 1935. december 14.* ____ PÍ/1.43–44

Müncheni levél. VI. A tudomány
*Makói Újság, 1935. december 15.* ____ PÍ/1.45–47

Müncheni levél. VII. Nyugat– Makó
*1935. december 19. Várospolitikai Szemle, 1937. 5. sz.* ____ PÍ/1.48–50

Napló és levélrészletek (1935–1936)
*Kézirat* ____ AMT 71–82

## 1936

Adalékok a városok gazdaságtanához
*Tér és Forma, 1936. 1. sz. 2–3.* ____ TT 307–310

Levél Erdei Sándornak
*Aresa, 1936. január 2. Kézirat* ____ PÍ/1.51–52

Nyugati levelek. Parasztok
*Altdorf, 1936. január 9. Várospolitikai Szemle, 1938. január 22.* ____ PÍ/1.53–54

Levél Erdei Sándornak
*Hága, 1936. január 22. Gépelt kézirat.* ____ PÍ/1.55–57

Levél Erdei Sándornak
*Bréda, 1936. január 29. Gépelt kézirat.* ____ PÍ/1.58–59

Levél Erdei Sándornak
*Berlin, 1936. február 6. Gépelt kézirat.* ____ PÍ/1.60–62

Levél Erdei Sándornak
*Berlin, 1936. február 7. Gépelt kézirat.* ____ PÍ/1.63–65

Levél Erdei Sándornak
*Berlin, 1936. február 8. Gépelt kézirat.* ____ PÍ/1.66–68

Levél Erdei Sándornak
*Berlin, 1936. február 9. Gépelt kézirat.* ____ PÍ/1.69–70

Levél Erdei Sándornak
*Berlin, 1936. február 12. Gépelt kézirat.* ____ PÍ/1.71

Levél Bibó Istvánnak
*Calbe, 1936. február 15. Tiszatáj, 1980. 12. sz. 56–58.* ____ PÍ/1.72–75

Levél a Makói Hagymakertészek Egyesületének
*Calbe, 1936. február 16. Kézirat.* ____ PÍ/1.76–78

Levél Erdei Sándornak
*Calbe, 1936. február 17. Gépelt kézirat.* PÍ/1.79–81

Levél Bibó Istvánnak
*1936. február 18. Tiszatáj, 1980. 12. sz. 58–59.* PÍ/1.82–83

A tanyakutatás gazdaságelméleti fogalmai
*Magyarságtudomány, 1936. 1. sz. 143–154; 2. sz. 251–263.* TKU 269–295

Utazás a hagyma körül. I. Termelési viszonyok
*Makói Újság, 1936. április 12.* PÍ/1.84–86

Utazás a hagyma körül. II. A szövetkezeti értékesítés. III. Feladatok
*Makói Újság, 1936. április 23.* PÍ/1.87–90

Tanulmányi jelentés
*1936. június. Kézirat.* TT 340–345

## 1937

*Futóhomok*
Athenaeum kiadás, 1937. (Hasonmás kiadás. 1977)

Szövetkezetek és az alföldi parasztság
*Fiatalok Országútján, 1937. 8. sz. 207–210.* PÍ/1.107–112

A Márciusi Front kiáltványa. 1937. március 15.
*Várospolitikai Szemle, Makó, 1937. november 12.* PÍ/1.91–93

Nemcsak a hagymáról híres már Makó...
*Makói Független Újság, 1937. május 27.* PÍ/1.94–96

Másképpen is lehet hagymát termelni...
*Makói Független Újság, 1937. május 30.* PÍ/1.97–99

Vidékre...
*Makói Független Újság, 1937. június 5.* PÍ/1.100

Nem igaz az, ...
*Makói Független Újság, 1937. június 6.* PÍ/1.100

Hogyan lehet igazi szövetkezetet csinálni...
*Makói Független Újság, 1937. június 6.* PÍ/1.101–102

A parasztság németországi divatja
*Makói Független Újság, 1937. június 20.* PÍ/1.103–104

A makói hagymakertészek szövetkezeti kísérletei
*Makói Független Újság, 1937. július 14–17.* SZÍ/1.9–18

Nyílt levél a hagymakertészekhez
*Makói Független Újság, 1937. július 18.* PÍ/1.105–106

A nép
*Várospolitikai Szemle, 1937. augusztus 22.* PÍ/1.113–114

Az őszi politikai szezon elé
*Várospolitikai Szemle, 1937. augusztus 22.* PÍ/1.115–116

Kísértetek
*Várospolitikai Szemle, 1937. szeptember 24.* PÍ/1.117–118

Alkotó gazdák az Alföldön
*1937. október 16. Rádióelőadás kézirata.* TT 157–164

Kilátástalan topogás a magyar politikai életben

*Várospolitikai Szemle, 1937. november 12.* _____ PÍ/1.119–121

Miről van szó, ha „szövetkezeti rendszerről" beszélünk?

*Új szellem, 1937. november 15.* _____ SZÍ/1.19–21

Parasztok

*A Válasz matinéján tartott előadás. Budapest, 1937. november 21. Kézirat.* _____ MÉT 13–15

A szabadság politikája

*Válasz, 1937. 12. sz. 717–721.* _____ MÉT 16–19

## 1938

*Parasztok*

Athenaeum kiadás, 1938. (Hasonmás kiadás 1973.)

Vallomás egy útról, melyet sohase tettem meg

*Az „Egyedül vagyunk" pályázatára beküldött, de nem közölt cikk. (1938) Kézirat. (A kéziraton Erdei Ferenc írásával: 1943)* _____ TT 448–452

Könyvismertetés Bierbauer Virgil: A magyar építészet története című könyvéről

*Válasz, 1938. 1. sz. 53–54.* _____ TKU 505–506

A hagyma legendája

*Délmagyarország, 1938. január 1.* _____ PÍ/1.122–124

Tiltakozunk!

*Várospolitikai Szemle, 1938. január 22.* _____ PÍ/1.125–126

Egy szociográfus vallomása

*Az Egyetemi Körben tartott előadás vázlata. 1938. február 7. Kézirat.* _____ TT 453–455

Tessedik Sámuel: Szarvasi nevezetességek

*Kelet Népe, 1938. 7. sz. 70–71.* _____ MÉT 197–198

Az őstermelés városrendezési vonatkozásai

*1938. szeptember 7. Kézirat Bierbauer Virgil: A magyar városrendezés kézikönyve c. kötete számára.* _____ TT 311–318

Irodalom vagy politika?

*Délmagyarország, 1938. december 25.* _____ MÉT 20–21

Kinek a városa Szeged? Adalékok Nagyszeged eszméjéhez és vidéki észrevételek Szeged nagyvárosi szerepléséről

*Délmagyarország, 1938. december 25.* _____ TKU 65–67

Apátfalva. (Egy falu kultúrszociográfiája)

*(1938–1941) Kézirattöredék.* _____ TT 437–441

A magyar parasztság helyzete és szerepe a világesemények sodrában.

*Előadásvázlat. (1938–1941) Kézirat.* _____ TT 81–83

Szociográfia

*Előadásvázlat. (1938–1941) Kézirat.* _____ TT 442–443

## 1939

*Magyar város*
Athenaeum kiadás, 1939. (Hasonmás kiadás 1974.)

Kossuth Lajos az üzente
*Erdei Ferenc–Féja Géza–Illyés Gyula–Ortutay Gyula–Szabó Zoltán: Régi magyarok. Budapest, Mefhosz Könyvkiadó, 1939. 5–46.* ____ PÍ/1.127–172

A magyar falu világa
*Szigetszentmiklós. (1939 körül) Gépelt kézirat.* ____ TT 270–278

Város – falu – tanya
*A Hódmezővásárhelyen tartott előadás vázlata. 1939. február 23. Kézirat.* ____ TT 247–248

Veres Péter: Szocializmus, nacionalizmus
*Kelet Népe, 1939. 5. sz. 317–319.* ____ PÍ/1.173–174

Kiss Lajos: A szegény ember élete
*Kelet Népe, 1939. 5. sz. 319–320.* ____ MÉT 151–152

Visszatért magyarok közt. Felvidéki napló 1939 nyaráról
*Kelet Népe, 1939. 7. sz. 23–27.* ____ PÍ/1.175–181

## 1940

*Magyar falu*
Athenaeum kiadás, 1940. (Hasonmás kiadás 1974.)

A parasztság költője
*Kelet Népe, 1940. 2. sz. 3–4.* ____ MÉT 22–26

Át kell alakítani a magyar mezőgazdaságot? Levél egy aranykalászos gazdához
*Kis Újság, 1940. január 14.* ____ PÍ/1.182–186

Hogyan is kell termelni? Második levél egy aranykalászos gazdához
*Kis Újság, 1940. január 21.* ____ PÍ/1.187–190

Magyar példa két táj tükrében
*Kelet Népe, 1940. 3. sz. 5–7.* ____ TT 249–255

Nézzük hát azokat a híres szövetkezeteket! Levél egy tanácstalan szövetkezőhöz
*Kis Újság, 1940. február 11.* ____ PÍ/1.191–194

Miért érdemes szövetkezni? Második levél egy tanácstalan szövetkezőhöz
*Kis Újság, 1940. február 18.* ____ PÍ/1.195–198

Jegyzetek a népfőiskola mozgalomhoz
*Kelet Népe, 1940. 6. sz. 10–12.* ____ MÉT 199–202

Mire való nálunk a népfőiskola?
*Kelet Népe, 1940. 9. sz. 1–2.* ____ MÉT 203–207

A város és a falu szintézise
*Társadalomtudomány, 1940. 2. sz. 156–168.* ____ TT 293–306

A jobbágykor s a ma parasztkultúrája
*Kelet Népe, 1940. 13. sz. 5–6.* ____ MÉT 113–115

Vidéki jegyzetek
*Kelet Népe, 1940. 17. sz. 4–5.* ____ MÉT 153–158

## 1941

*Magyar tanyák*
Athenaeum kiadás, 1941. (Hasonmás kiadás 1976.)

A magyar város
*Szigetszentmiklós, 1941. Kézirat.* _____ TKU 68–106

A tanyás települések földrajzi szemlélete
*Földrajzi Közlemények, 1941. 2. sz. 103–113.* _____ TT 257–269

A magyar úri rend romlásáról
*Kelet Népe, 1941. 1. sz. 3–4.* _____ MÉT 27–30

Menekülés a faluból
*Előadásvázlat. 1941. február 11. Kézirat.* _____ TT 279–281

Vita a parasztság körül
*Társadalomtudomány, 1941. 1. sz. 124–132.* _____ TT 141–150

A reformkorszak epilógusa
*Kelet Népe, 1941. 6. sz. 3–4.* _____ MÉT31–34

Hőskorunk
*Kelet Népe, 1941. 8. sz. 3–4.* _____ MÉT 35–39

Társadalomrajzi felvétel
*Előadásvázlat. Kézirat. 1941–1942. Párttörténeti Intézet Archívuma, 302. f. 1/7/134.* ____ TT 456–457

## 1942

A magyar paraszttársadalom
*(Magyarságismeret 5. A Budapesti Kir. Magyar Pázmány Péter Tudományos egyetem Bölcsészeti Karának Magyarságtudományi Intézete. 2. kiadás.) Franklin, 1942. 1–170.* __ AMT 83–252

Tessedik Sámuel, a magyar önismeret úttörője
*Hitel (Kolozsvár), 1942. 2. sz. 116–117.* _____ TT 445–447

Hans F. K. Günther: Das Bauerntum als Lebens- und Gemeinschaftsform. 1939. (Könyvismertetés)
*Társadalomtudomány, 1942. 2. sz. 284–288.* _____ TT 151–156

Parasztságunk legújabb alakulása
*Hitel (Kolozsvár), 1942. 4. sz. 211–224.* _____ TT 85–100

Kertmagyarország felé. Jegyzetek Somogyi Imre könyvéhez
*Sorsunk, 1942. 6. sz. 457–463.* _____ Ap/1.209–217

Történelem és szociológia
*Társadalomtudomány, 1942. 4–5. sz. 463–496.* _____ TT 9–44

A túlfejlett kisbirtokrendszer példája. A paraszti termelőmód tanulságos fejlődése Nagykőrösön
*Népszava, 1942. december 25.* _____ PÍ/1.199–203

## 1943

A magyar földkérdés
*Szárszó. Az 1943. évi balatonszárszói Magyar Élet Tábor előadás- és megbeszéléssorozata. Budapest, Magyar Élet kiadás, 1943. 173–177.* _____ PÍ/1.219–225

A magyar társadalom
*Szárszó. Az 1943. évi Balatonszárszói Magyar Élet Tábor előadás- és megbeszéléssorozata. Budapest, Magyar Élet kiadás, 1943. 12–36.* _____ AMT 347–372

A paraszti társadalom
*A magyar nép. Szerk.: Bartucz Lajos. A művelődés könyvtára 9. Budapest, 1943. Singer és Wolfner. 114–135.* _____ AMT 253–275

Vitazáró beszéd
*Szárszó. Az 1943. évi balatonszárszói Magyar Élet Tábor előadás- és megbeszélés-sorozata. Budapest, Magyar Élet kiadás, 1943. 79–82.* _____ PÍ/1.213–218

Elvek, gondolatok. Kolozsvár
*Termés, 1943. (nyár) 87–91.* _____ PÍ/1.205–211

Magyar társadalom – népi irodalom
*Előadásvázlat. 1943. július. Kézirat.* _____ T 458–459

A szabad parasztság kialakulása
*Sorsunk, 1943. 9. sz. 687–697.* _____ TT 57–69

A magyar társadalom a két háború között. I–II. (1943–1944)
*(Valóság, 1976. 4. sz. 23–53., 5. sz. 36–58.)* _____ AMT 291–346

## 1944

Néhány szó a parasztság politikai mozgalmáról
*Szabad Szó, 1944. február 6.* _____ PÍ/1.226–227

A magyar mezőgazdaság korszerűsítése
*Magyar Nemzet, 1944. február 6.* _____ PÍ/1.228–233

Budapest felé néz az ország
*Délmagyarország, 1944. november 19.* _____ PÍ/1.238–241

Fölszabadulásunk
*Délmagyarország, 1944. november 21.* _____ Í/1.242–243

A földreform történelmi szüksége
*Délmagyarország, 1944. november 26.* _____ PÍ/1.244–246

A régi törvények
*Délmagyarország, 1944. december 8.* _____ PÍ/1.247

Paraszt és kommunista
*Délmagyarország, 1944. december 10.* _____ PÍ/1.248–249

Sorsdöntő napok
*Délmagyarország, 1944. december 17.* _____ PÍ/1.250–251

Felszólalás a Nemzeti Parasztpárt képviseletében az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1. ülésén. Debrecen, 1944. december 21. (Részletek)
*Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója, 1946. 10–12.* _____ PÍ/1.252–254

A népi önkormányzat útján
*Délmagyarország, 1944. december 31.* _____ TKU 347–349

## 1945

Szövetkezetek
*Sarló kiadás (1945), 3–93.* _____ SZÍ/1.23–113

A magyar értelmiség útja
*Új Szellemi Front. Budapest, Szikra, 1945. 33–38.* ---------- PÍ/1.259–266

A népi mozgalom fejlődése
*Előadás valószínűleg gyorsírásból áttett kézirata (1945)* ---------- PÍ/1.361–374

A szabad parasztság első korszaka
*Szabadegyetemi előadás vázlata. 1945. Kézirat.* ---------- TT 70–75

A Nemzeti Parasztpárt földreformjavaslata
*Délmagyarország, 1945. január 14.* ---------- PÍ/1.255–258

Erdei Ferenc belügyminiszter nyilatkozata a rendőrség újjászervezéséről és a közbiztonság megszilárdításáról
*Délmagyarország, 1945. február 9.* ---------- PÍ/1.267–268

Beszéd a debreceni népgyűlésen. 1945. február 25.
*Gépelt kézirat* ---------- PÍ/1.269–272

A földreform küszöbén
*Debreceni Szabad Szó, 1945. március 12.* ---------- PÍ/1.273–279

Megkezdődött...
*Debreceni Szabad Szó, 1945. március 19.* ---------- PÍ/1.280–283

Beszéd a Nemzeti Parasztpárt szegedi nagygyűlésén. 1945. március 25.
*Beszédvázlat kézirata.* ---------- PÍ/1.284–287

Túlbuzgó tisztogatás a tudományban
*Szabad Szó, 1945. április 28.* ---------- TKSZT 27–28

A magyar agrárdemokrácia fejlődési lehetőségei
*Előadás az újjászerveződött Társadalomtudományi Társaságban 1945. május 9-én. Valóság, 1980. 4. sz. 1–12.* ---------- PÍ/1.289–302

Beszéd az orosházi népgyűlésen. 1945. május 20.
*Az Orosházán és Békéscsabán elhangzott beszéd kézirata* ---------- PÍ/1.303–305

A belügyi kormányzat feladatairól
*Rádióelőadás 1945. május 30-án. Gépelt kézirat* ---------- PÍ/1.306–308

Népi demokrácia
*Előadás a Pázmány Péter Tudományegyetemen 1945 júniusában. Demokrácia. Budapest, Pázmány Péter Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, 1945. 7–12.* ---------- PÍ/1.319–326

Beszéd a Györffy-kollégium kongresszusának záróülésén. 1945. június 1.
*PTI Archívuma 302. f. 1/74.* ---------- PÍ/1.309–311

A szabad munka fél éve
*Előadás a Parasztpárt titkári értekezletén 1945. június 5-én. Gépelt kézirat* ---------- PÍ/1.327–328

A rendőrség az új demokráciában
*Erdei Ferenc belügyminiszter 1945. június 20-i sajtófogadáson elhangzott beszédének gyorsírói jegyzete* ---------- PÍ/1.312–317

A szakszervezeti munkáról
*Beszéd a Belügyminisztérium szakszervezeti ülésén 1945. július 30-án. Gyorsírói jegyzet korrigált szövege* ---------- PÍ/1.329–334

A rendőrségről és a közigazgatásról
*Beszéd a pécsi nagygyűlésen 1945. augusztus 8-án. Gyorsírói jegyzet gépelt szövege.* ---------- PÍ/1.335–345

Választásra készülve
*Beszéd a Nemzeti Parasztpárt 1945. augusztus 30-i titkári értekezletén. Gépelt kézirat.* ---------- PÍ/1.346–347

Felszólalás a választójogi törvényjavaslat vitájában az Ideiglenes Nemzetgyűlés ülésén. 1945. szeptember 12.
*Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója, 1946. 129–130.* _____ PÍ/1.348–350

Beszéd az új választójogi törvény elfogadásakor az Ideiglenes Nemzetgyűlés ülésén. 1945. szeptember 13.
*Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója, 1946. 146–148.* _____ PÍ/1.351–354

A közigazgatás újjáépítése
*Szabad Szó, 1945. szeptember 23.* _____ TKU 353–355

Választás után – új feladatok előtt
*Szabad Szó, 1945. november 22.* _____ PÍ/1.355–357

Hajnali házkutatás. Áttörtük a frontot
*Új Szó, 1945. december 1.* _____ PÍ/1.234–237

Új érdekképviseleti rendszert
*Paraszt Újság, 1945. december 16.* _____ PÍ/1.358–360

A politikai pártok
*Pártiskolai előadás. 1945. december 30. Gépelt kézirat.* _____ PÍ/1.375–381

## 1946

Hozzászólás Lukács György előadásához
*Lukács György: Népi írók a mérlegen. (Az MKP politikai akadémiája 6.) Budapest, Szikra Könyvkiadó, 1946. 36–41.* _____ MÉT 40–43

A mezőgazdasági érdekképviselet
*Parasztnaptár, 1946. 33–38.* _____ PÍ/1.487–490

A földhöz jutott parasztság szövetkezetei, 1946.
*A földhöz jutott parasztság sorsa. Budapest, Sarló kiadás, 1947.* _____ Ap/2.317–327

Paraszt szomszédaink
*Paraszt Újság, 1946. 49–50. sz.* _____ PÍ/1.484–486

A közigazgatási reform problémái
*Fórum, 1946. 1. sz. 86–94.* _____ TKU 381–390

Társadalom – történelem – politika
*A Nemzeti Parasztpárt pártiskoláján 1946. január 4-én tartott előadás vázlata. Kézirat* AMT 373–376

A téli pártélet
*Pártértesítő, 1946. január 8. Kézirat* _____ PÍ/1.382–385

Hozzászólás a házszabálytervezethez a Nemzetgyűlés ülésén. 1946. január 25.
*Nemzetgyűlés Naplója, 1946. január 25. 230–234.* _____ PÍ/1.386–389

A szövetkezeti mozgalom és a földműves-szövetkezek
*Fórum, 1946. 2. sz. 164–177.* _____ SZÍ/1.115–129

Éljen a Magyar Köztársaság
*Szabad Szó, 1946. február 2.* _____ PÍ/1.390–393

A B-lista és a közigazgatás reformja
*Szabad Szó, 1946. február 10.* _____ TKU 356–359

Felszólalás a Nagy Ferenc vezette kormány programjának vitáján a Nemzetgyűlés ülésén. 1946. február 12.
*Nemzetgyűlés Naplója, 1946. február 12. 464–473.* _____ PÍ/1.394–402

Beszéd a Nemzeti Parasztpárt első Országos Kongresszusán. 1946. március 10.
*Hiányos gyorsírói jegyzet szövege. PTI Archívuma, 284. f. 2. ő. e. 55–66.* _____ PÍ/1.403–412

Tanuló parasztság
*1946. március 14. Gépelt kézirat.* ____ PÍ/1.413–416

Erdei Ferenccel, a Parasztpárt alelnökével aktuális problémákról beszélget a rádió munkatársa, Vajna János
*1946. március 29. Gépelt kézirat.* ____ PÍ/1.417–421

Tavaszi beszélgetés Erdei Ferenccel a parasztság fejlődéséről és az értelmiség válságáról
*Szabad Szó, 1946. április 7. Örvös Lajos interjúja.* ____ PÍ/1.422–424

Még néhány szó a parasztegységről
*Szabad Szó, 1946. április 21.* ____ PÍ/1.425–428

Parasztság és a B-lista
*Paraszt Újság, 1946. április 21.* ____ PÍ/1.429–431

Tanya? Kolhoz? Kert?
*A Budapesti Partizán Szövetségben tartott előadás vázlata. 1946. április 27. Kézirat.* ____ TT 282–283

Felszólalás a Nemzetgyűlés ülésén. 1946. május 7.
*Nemzetgyűlés Naplója, 1946. 924–928.* ____ PÍ/1.432–436

A parasztság jövője
*A Fórum Klubban tartott előadás kéziratos vázlata. Budapest, 1946. június 6.* ____ AMT 277–278

A koalíció próbája
*Szabad Szó, 1946. június 9.* ____ PÍ/1.437–441

Itt az ideje a közigazgatási reformnak
*Szabad Szó, 1946. június 29.* ____ TKU 360–362

Népi önkormányzatokat az úri vármegye helyébe!
*Szabad Szó, 1946. július 8.* ____ KU 363–368

A magyar közigazgatás reformja. A Nemzeti Parasztpárt javaslata
*Szabad Szó, 1946. július 14.* ____ TKU 369–375

A válság elsimulóban
*Parasztpárti Híradó, 1946. július 18.* ____ PÍ/1.442–444

Gyökeres (közigazgatási) reformra van szükség
*Paraszt Újság, 1946. július 21.* ____ PÍ/1.445–446

A Nemzeti Parasztpárt ideológiája
*Előadás a pártiskolán 1946. július 24-én. Beszédvázlat kézirata* ____ PÍ/1.447–449

A stabilizáció küszöbére érkeztünk
*Előadás az MNDSZ-ben 1946. július 26-án. Gépelt kézirat* ____ PÍ/1.450–452

A stabilizáció második szakasza
*Előadás az MNDSZ-ben 1946. augusztus 11-én. Gépelt kézirat* ____ PÍ/1.453–454

A földmíves-szövetkezetek útja
*Földmíves-szövetkezetek Lapja, 1946. szeptember 10.* ____ PÍ/1.455–456

A közigazgatási reform és a vármegyei rendszer
*Szabad Szó, 1946. szeptember 25.* ____ TKU 376–380

Válság vagy egyetértés
*Fórum, 1946. november. 243–250.* ____ PÍ/1.471–480

Parasztok a válságban
*Szabad Szó, 1946. november 1.* ____ PÍ/1.457–460

Felszólalás a Nemzeti Parasztpárt Országos Nagyválasztmányának ülésén. 1946. november 2.
*Jegyzőkönyv gépelt kézirata. PTI Archívuma, 284. f. 3. ö. e. 63–67.* ____ PÍ/1.461–464

Jelentkeznek a szövetkezetek
*Paraszt Ujság, 1946. november 3.* _____ PÍ/1.467–469

A nagyválasztmányi gyűlés elé
*Paraszt Újság, 1946. november 3.* _____ PÍ/1.465–466

A termelőtől a fogyasztóig
*Szabad Szó, 1946. november 17.* _____ PÍ/1.481–483

Szakszerűség vagy úri restauráció
*A Népi Ifjúsági Szövetség egyetemi csoportja részére 1946. november 26-án tartott előadás kéziratos vázlata* _____ AMT 377

A szövetkezeti törvény elé
*Szabad Szó, 1946. december 7.* _____ PÍ/1.491–494

## 1947

A földhöz jutott parasztság sorsa
*Budapest, Sarló kiadás, 1947.* _____ PÍ/2.

A parasztság történelmi útja
*Parasztnaptár, 1947. 65–66.* _____ PÍ/2.

A szövetkezeti egység problémái
*Szövetkezeti Élet, 1947. 7. sz. 13–16.* _____ PÍ/2.

Demokrácia, népi demokrácia, szocializmus
*Pártiskolai előadás hibás gépelt kézirata. 1947. január* _____ PÍ/2.

Népi szervek
*1947. január Gépelt kézirat.* _____ PÍ/2.

Figyelmeztető jelek
*Szabad Szó, 1947. január 12.* _____ PÍ/2.

Az összeesküvők politikája és a harmadik út ideológiája
*Fórum, 1947. február. 93–104.* _____ PÍ/2.

„Elsősegélyre van szükségük a Földmíves-szövetkezeteknek"
*Földmíves-szövetkezetek Lapja, 1947. február 15.* _____ PÍ/2.

Felszólalás a belügyi tárca költségvetési vitáján a Nemzetgyűlés 101. ülésén. 1947. február 26.
*Nemzetgyűlés Naplója, V. 1952. 1024–1029.* _____ PÍ/2.

A parasztság politikai fejlődése
*Fórum, 1947. 3. sz. 195–200.* _____ AMT 279–284

Polgári demokrácia és fasizmus
*Fórum, 1947. 4. sz. 241–247.* _____ PÍ/2.

A parasztság útja
*Szabad Szó, 1947. március 2.* _____ PÍ/2.

Hozzászólás a földművelésügyi tárca költségvetésének vitáján a Nemzetgyűlés 107. ülésén. 1947. március 7.
*Nemzetgyűlés Naplója, 1947. 484–488.* _____ PÍ/2.

Alkalmas-e a magyar parasztság a szövetkezeti gazdálkodásra? Erdei Ferenc FOK elnök nyilatkozata
*Szövetkezés, 1947. március 7. K. M. interjúja* _____ PÍ/2.

A magyar parasztság a felszabadulás után
*Az Újvidéki Magyar Szó részére készült riport. 1947. március 10. Kézirat.* _____ TT 101–105

Széchenyi
*A Györffy-kollégiumban tartott előadás kéziratos vázlata. 1947. március 22.* ---------- PÍ/2.

Az egységes parasztpárt politikája. Nyilatkozat a Békés c. lap számára
*1947. március 22. Gépelt kézirat. Rövidítve megjelent: Békés, 1947. március 23.* ---------- PÍ/2.

A hároméves terv védelmében
*Szabad Szó, 1947. április 6.* ---------- PÍ/2.

Versengés a parasztságért
*Paraszt Ujság, 1947. április 8.* ---------- PÍ/2.

Az országos nagyválasztmány elé
*Szabad Szó, 1947. április 27.* ---------- PÍ/2.

Főtitkári jelentés
*Az 1947. május 4-i Országos Nagyválasztmányi ülésre készített főtitkári jelentés kézírásos vázlata. PTI Archívuma, 284/f. 4. ö. e./32–36.* ---------- PÍ/2.

Az országos nagyválasztmány mérlege
*Szabad Szó, 1947. május 7.* ---------- PÍ/2.

Marxizmus és magyar szociográfiája
*Az Eötvös Kollégiumban tartott előadás vázlata. 1947. május 12. Kézirat.* ---------- TT 460

Szövetkezeti szervezkedés nélkül a magyar parasztság nem lesz életképes. Erdei Ferenc nyilatkozata a paraszti gazdálkodás perspektíváiról
*Demokrácia, 1947. május 18.* ---------- PÍ/2.

Mi a parasztdemokrácia?
*Szabad Szó, 1947. május 25.* ---------- PÍ/2.

„Nélkülünk nincs demokrácia"
*Szabad Szó, 1947. június 5.* ---------- PÍ/2.

Új falukutatás
*Tovább, 1947. június 6.* ---------- TT 461–467

Felszólalás a Dinnyés-kormány programjának vitáján a Nemzetgyűlés 128. ülésén. 1947. június 11.
*Nemzetgyűlés Naplója, VII. 1952. 822–830.* ---------- PÍ/2.

Az Egyközpontnak a termelőszövetkezeti munkát is szolgálnia kell
*Földmíves-szövetkezetek Lapja, 1947. június 14.* ---------- PÍ/2.

A Nemzeti Parasztpárt története
*1947. június 15. Gépelt kézirat.* ---------- PÍ/2.

Választások elé
*Szabad Szó, 1947. június 29.* ---------- PÍ/2.

Felszólalás a hároméves terv vitáján a Nemzetgyűlés 137. ülésén. 1947. július 1.
*Nemzetgyűlés Naplója, VIII. 1952. 264–269.* ---------- PÍ/2.

A parasztság szakszervezeti mozgalma
*A Szabad Szónak szánt cikk gépelt kézirata. 1947. július 8.* ---------- PÍ/2.

Néppel a népért
*Szabad Szó, 1947. július 27.* ---------- PÍ/2.

Váctól – Bajáig az ország legégetőbb gondjai
*A Paraszt Ujságnak küldött cikk gépelt kézirata. 1947. augusztus 21.* ---------- PÍ/2.

Két év tanulságai
*1947. augusztus 24. Beszédvázlat gépelt kézirata.* ---------- PÍ/2.

Mégis megyünk előre
*Szabad Szó, 1947. augusztus 24.* ---------- PÍ/2.

A választási harc tűzpróbája
*Szabad Szó, 1947. augusztus 29.* ____ PÍ/2.

Nem vagyunk többé kis párt
*Szabad Szó, 1947. augusztus 30.* ____ PÍ/2.

A magyar parasztdemokráciáért
*Szabad Szó, 1947. augusztus 31.* ____ PÍ/2.

Jól vizsgáztunk
*A Szabad Szónak küldött cikk gépelt kézirata. 1947. szeptember 3.* ____ PÍ/2.

A szövetkezetekért
*Szabad Szó, 1947. szeptember 13.* ____ PÍ/2.

A mi felelősségünk
*Szabad Szó, 1947. szeptember 21.* ____ PÍ/2.

A kormányprogram és a kormány munkája
*Szabad Szó, 1947. október 5.* ____ PÍ/2.

Felszólalás a Dinnyés-kormány programjának vitáján az Országgyűlés 7. ülésén. 1947. október 10.
*Nemzetgyűlés Naplója, VIII. 1952. 254–277.* ____ PÍ/2.

Józan parasztésszel
*Szabad Szó, 1947. november 1.* ____ PÍ/2.

A Nemzeti Parasztpárt Országos Nagyválasztmánya
*Paraszt Ujság, 1947. november 2.* ____ PÍ/2.

Rendezzük végre közös dolgainkat
*Szabad Szó, 1947. november 30.* ____ PÍ/2.

József Attila
*Szabad Szó, 1947. december 4.* ____ MÉT 44

A magyar falu új arca
*A Budapesti Partizán Szövetségben tartott előadás vázlata. 1947. december 11. Kézirat.* ___ TT 284

Múlt és jövő
*Szabad Szó, 1947. december 25.* ____ PÍ/2.

## 1948

Bartók Béla
*Zenei Szemle, 1948. 8. sz. 393–395.* ____ MÉT 116–117

Feljegyzés a településhálózat kérdéseiről
*1948. Kéziratos feljegyzés.* ____ TKU 107–108

A magyar parasztság egy éve
*Parasztnaptár, 1948. 29–31.* ____ PÍ/2.

A társadalomkutatás új feladatai Kelet-Európában
*A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége honismereti tanfolyamán 1948. január 5-én tartott előadás vázlata. Kézirat* ____ TSZK 29–31

A társadalomkutatás új feladatai
*Előadás a Népi Kollégiumok Országos Szövetsége honismereti tanfolyamán, 1948. január 5. Gépelt kézirat rövidített szövege* ____ MÉT 208–212

Közeledés vagy együttműködés? Válasz Bognár József cikkére
*Szabad Szó, 1948. január 11.* ____ PÍ/2.

A magyar szövetkezeti mozgalom új útjai
*Az NPP szövetkezeti ülésén elhangzott előadás és zárszó. 1948. február 1. Budapest, Sarló kiadás, 1948.* PÍ/2.

Tisztázzuk a helyzetet. Válasz Z. Nagy Ferenc beszédjére
*Szabad Szónak küldött, nem közölt cikk gépelt kézirata. 1948. február 18.* PÍ/2.

A 48-as jobbágyfelszabadítás
*Fórum, 1948. 3. sz. 182–190.* T 47–56

Felszólalás az 1947/48. évi állami költségvetés vitáján az Országgyűlés 57. ülésén. 1948. március 2.
*Országgyűlés Naplója, III. 1948. 1093–1107.* PÍ/2.

Erdei Ferenc főtitkári jelentése
*A Nemzeti Parasztpárt VI. országos pártgyűlésén. 1948. április 4–5. Budapest, 1948. 52–84.* PÍ/2.

A mezőgazdasági kérdés
*1948. április 15. Gépelt kézirat.* PÍ/2.

A paraszti jövendő
*Fórum, 1948. 7. sz. 547–562.* T 165–182

Felszólalás az iskolák államosításának vitáján az országgyűlés 73. ülésén. 1948. június 16.
*Országgyűlés Naplója, 1948. 516–525.* PÍ/2.

A parasztság útja
*Szabad Szó, 1948. július 25.* PÍ/2.

A hároméves terv a mezőgazdaságban
*Szabad Szó, 1948. augusztus 1.* PÍ/2.

Főtitkári beszámoló a Nemzeti Parasztpárt országos értekezletén. 1948. szeptember 14.
*Újult erővel régi céljainkért. Budapest, 1948. 19–40.* PÍ/2.

Parasztok és kulákok
*Szabad Szó, 1948. szeptember 26.* PÍ/2.

Hozzászólás a paraszтház építési akcióról folyó vitához
*1948. szeptember 30. Kézirat.* TKU 507–510

Az egészséges, korszerű paraszтházról. Újabb érdekes hozzászólás a Szabad Szó paraszтház-akciójához
*Szabad Szó, 1948. október 10.* TKU 511–514

A népi kollégiumi mozgalom ügyében
*Szabad Szó, 1948. október 10.* PÍ/2.

A szakszervezetek példája és a dolgozó parasztok új szövetsége
*Szabad Szó, 1948. október 17.* PÍ/2.

Szervezhető-e a magyar nép?
*Makó, 1948. október 28. Gépelt kézirat.* PÍ/2.

A FÉKOSZ és az UFOSZ egyesüléséhez
*Fórum, 1948. 11. sz. 878–882.* PÍ/2.

A következő lépések a szövetkezeti mozgalomban
*Uj Világ, 1948. november 19.* PÍ/2.

Főtitkári jelentés a Nemzeti Parasztpárt vezetőségi értekezletén. 1948. november 30.
*Hiányos gépelt kézirat* PÍ/2.

Beszéd a Nemzeti Parasztpárt nagy-budapesti szervezete új otthonának felavatásán. 1948. december 4.
*Gépelt kézirat* PÍ/2.

A termelőszövetkezetek három típusáról
*Szabad Szó, 1948. december 19.* ____ PÍ/2.

A magyar mezőgazdaság és parasztság fejlődése
*1948. december 30. Kézirat.* ____ TT 107–137

A tanyarendezés elvei
*Kézírásos jegyzetanyag, „saját jegyzet 1948. nov. 1949. ápr." megjelöléssel* ____ TKU 301

## 1949

Mi tűzte napirendre a szövetkezeti kérdést a népi demokráciánkban?
*Szövetkezetek Kiskönyvtára, a Magyar Országos Szövetkezeti Központ Oktatási Osztályának kiadványa. Budapest, 1949. 5–29.* ____ Ap/2.329–355

A szövetkezeti mozgalom a népi demokráciákban
*Szövetkezetek Kiskönyvtára, a Magyar Országos Szövetkezeti Központ Oktatási Osztályának kiadványa. Budapest, 1949. 3–28.* ____ Ap/2.357–384

A szövetkezeti kérdés Magyarországon
*Magyar–Szovjet Közgazdasági Szemle, 1949. január. 25–32.* ____ PÍ/2.

Szövetkezeti feladataink 1949-ben
*Szövetkezet, 1949. január 1.* ____ PÍ/2.

Eredmények és feladatok
*Szabad Szó, 1949. január 1.* ____ PÍ/2.

Szakemberek – értelmiség a demokratikus fejlődésben
*Baja, 1949. január 12. Előadás kéziratos vázlata.* ____ AMT 379–380

A DÉFOSZ az új Függetlenségi Frontban
*Szabad Föld, 1949. január 23.* ____ PÍ/2.

A falu fejlődésének perspektívája
*A református papok tanfolyamán tartott előadás vázlata. 1949. február 8. Kézirat.* ____ TT 285–286

Mi a tanyakérdés lényege
*Erdei Ferencnek, a Tanyai Tanács elnökének nyilatkozata a tanyakérdésről. 1949. február 10. Kézirat* ____ TKU 296–300

A tanyakérdés megoldása
*Szabad Szó, 1949. február 13.* ____ TKU 302–305

Felszólalás a Magyar Függetlenségi Népfront első országos kongresszusán. 1949. március 15.
*A Magyar Függetlenségi Népfronttal hazánk felvirágoztatásáért. Budapest, Magyar Függetlenségi Népfront, 1949. 34–40.* ____ PÍ/2.

A harmadik választás
*Fórum, 1949. április. 361–365.* ____ PÍ/2.

Miért választunk, miről kell döntenünk?
*Szabad Szó, 1949. április 17.* ____ PÍ/2.

A Népfront győzelme szövetkezeti mozgalmunk győzelmét is jelenti
*Szövetkezet, 1949. május 21.* ____ PÍ/2.

A munka kormánya
*Szabad Föld, 1949. június 19.* ____ PÍ/2.

A II. világháború előtti magyar mezőgazdaságról, a földreformról és a népi demokratikus agrárpolitikáról. Válasz Arrigo Jacchia olasz újságíró kérdéseire
*1949. június 28. Interjú kézirata.* ____ Ap/2.13–18

A földműves-szövetkezetek Országos Küldöttgyűlése
*Szabad Szó, 1949. augusztus 7.* ____ PÍ/2.

Felszólalás a földreform és a telepítés befejezését rendező törvényjavaslat tárgyalásán az Országgyűlés 9. ülésén. 1949. augusztus 16.
*Országgyűlés Naplója, I. 1950. 159–162.* ____ PÍ/2.

Mezőgazdasági jogalkotási feladataink az 5 éves terv során
*1949. október 24. Gépelt kézirat.* ____ PÍ/2.

Felszólalás a földművelésügyi minisztérium 1950. évi költségvetésének tárgyalásán az Országgyűlés 22. ülésén. 1949. december 19.
*Országgyűlés Naplója, I. 1950. 706–716. (Részletek.)* ____ PÍ/2.

Szövetkezeti feladataink az ötéves terv első évében
*Szövetkezet, 1949. december 31.* ____ PÍ/2.

## 1950

A termelőszövetkezeti mozgalom továbbfejlesztéséért (1950)
*Erdei Ferenc: Szövetkezeti úton. Válogatott cikkek és beszédek. Budapest, Szikra Könyvkiadó, 1956. 356–384, 394–410.* ____ Ap/2.403–449

Mezőgazdasági termelésünk fejlesztésének legfőbb feladatai az ötéves terv első évében
*Magyar Mezőgazdaság, 1950. január 1.* ____ PÍ/2.

Újévi számadás
*Szabad Szó, 1950. január 1.* ____ PÍ/2.

Megnyitóbeszéd a termelőszövetkezeti csoportok és gépállomások küldötteinek első országos tanácskozásán (1950. január 24.)
*Erdei Ferenc: Szövetkezeti úton. Válogatott cikkek és beszédek. Budapest, Szikra Könyvkiadó, 1956. 150–158.* ____ Ap/2.385–394

A termelőszövetkezetek jogi problémái
*Debreceni előadás gépelt kézirata. Debrecen, 1950. március 26.* ____ PÍ/2.

A mezőgazdasági szakoktatás ötéves terve
*Előadás az Agrártudományi Egyetem közgyűlésén 1950. április 5-én. Hiányos gyorsírói jegyzőkönyv korrigált és rövidített szövege* ____ Ap/3.9–16

A mezőgazdasági igazgatás a tanácsrendszerben
*Állam és Közigazgatás, 1950. 4–5. sz. 273–278.* ____ TKU 391–398

A Szovjetunióban járt parasztküldöttség tanulmányútjának eredményei
*Társadalmi Szemle, 1950. 10. sz. 819–823.* ____ Ap/2.27–33

Felszólalás a földművelésügyi tárca költségvetésének tárgyalásán az Országgyűlés 35. ülésén. 1950. december 7.
*Országgyűlési Értesítő, 1950. 365–373.* ____ PÍ/2.

## 1951

A tanyarendszer kérdései a mezőgazdaság szocialista átszervezésével kapcsolatban
*A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának Közleményei, 1951. I. köt. 3–4. sz. 133–146.* ____ TKU 307–322

A termelőszövetkezeti mozgalom helyzete és perspektívái
*Az MDP Pártfőiskolájának előadásai 9. Budapest, Szikra Könyvkiadó, 1951.* ____ PÍ/2.

Szocialista falvaink kérdései
*Előadásvázlat gépelt kézirata. 1951. március 30.* ____ PÍ/2.

Előadás a Tiszántúli Református Egyházkerület közgyűlésén a főgondnoki tisztség elfoglalása alkalmából. 1951. április 25.
*Debrecen, 1951. április 25. Gépelt kézirat.* _____ PÍ/2.

A tanácsok feladatai termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlesztésében
*Előadás a Belügyminisztérium Oktatási Osztályán 1951. november 21-én. Gépelt kézirat* _____ PÍ/2.

Főgondnoki megnyitó beszéd a Tiszántúli Egyházkerület közgyűlésén. 1951. december 13.
*Református Egyház, 1952. 1. sz. 3–5.* _____ PÍ/2.

## 1952

Termelőszövetkezeti községek és városok kérdései.
*(A Magyar Dolgozók Pártja Politikai Akadémiáján 1952. február 8-án tartott előadás)*
*(A Magyar Dolgozók Pártja Politikai Akadémiája 3.) Budapest, Szikra Könyvkiadó, 1952. 1–32.* _____ SZÍ/2.97–128

Mezőgazdaságunk néhány alapvető kérdéséről
*Szabad Föld, 1952. június 22.* _____ Ap/1.218–221

## 1953

Móricz Zsigmond pályája
*Móricz Zsigmond: Életem regénye. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1953. 5–18.* _____ MÉT 45–53

A 19. Kongresszus útmutatása mezőgazdasági tudományunk fejlesztésére
*Előadás a Magyar Tudományos Akadémián. MTA Agrártudományok Osztályának Közleményei, 1953. 3–4. sz. 345–361.* _____ Ap/3.17–35

## 1954

Mezőgazdaságunk új fejlődése
*Előadás az Országos Esperesi konferencián 1954. február 24-én. Református Egyház, 1954. 4. sz. 8–12.* _____ PÍ/3.

Hozzászólás a polgári perrendtartást módosító törvényjavaslat tárgyalásán, az Országgyűlés 10. ülésén. 1954. június 19.
*Országgyűlés Naplója, 1954. 440–446.* _____ PÍ/3.

Hozzászólás a tanácsokról szóló törvényjavaslat tárgyalásán, 1954. szeptember 22-én
*Országgyűlési Értesítő, 1954. szeptember 22. 543–553.* _____ TKU 399–407

Néhány szó a nagyüzemi gazdálkodásról
*Szabad Nép, 1954. szeptember 26.* _____ Ap/2.404–412

A jó és rossz példákról
*Szabad Nép, 1954. szeptember 29.* _____ Ap/2.413–422

A népfront-mozgalom feladatairól – a Hazafias Népfront és a tanácsok kapcsolatáról
*Szabad Nép, 1954. október 15.* _____ PÍ/3.

A fokozatosság kérdéséről
*Szabad Nép, 1954. október 16.* _____ Ap/2.422–432

A Hazafias Népfront kongresszusa előtt
*Irodalmi Újság, 1954. október 23.* _____ PÍ/3.

A háztáji gazdaságról
*Szabad Nép, 1954. október 28.* _____ PÍ/3.

A háztáji gazdaság kérdései
*Magyar–Szovjet Közgazdasági Szemle, 1954. 8–9. sz. 676–707.* SZÍ/1.267–299

Válasz a háztáji gazdaság vitájában elhangzottakra (1954. november)
*Erdei Ferenc: Szövetkezeti úton. Válogatott cikkek és beszédek. Budapest, Szikra Könyvkiadó, 1956. 336–355.* Ap/2.471–491

Hozzászólás a kecskeméti nagygyűlésen. 1954. november 7.
*Gépelt kézirat* PÍ/3.

## 1955

A fokozatosság szerepe termelőszövetkezeti mozgalmunkban
*Kincses Kalendárium, Szabadság Lapkiadó Vállalat, 1955. 125–131.* Ap/2.451–459

Szövetkezeti mozgalmunk új esztendeje
*Szabad Nép, 1955. január 9.* PÍ/3.

Észrevételek Kolta János: A mezőgazdaság szocialista átszervezésének településföldrajzi problémái című előadásához
*Budapest, 1955. január 19. Kézirat* TKU 109–111

Beszéd a végegyházi Szabadság Termelőszövetkezetben a Minisztertanács és a Termelőszövetkezeti Tanács vándorzászlajának átadása alkalmából, 1955. március 26.
*Erdei Ferenc: Szövetkezeti úton. Válogatott cikkek és beszédek. Budapest, Szikra Könyvkiadó, 1956.* Ap/2.433–449

Tízéves szabadságunk
*Szabad Föld, 1955. április 4.* PÍ/3.

Felszólalás az 1955. évi állami költségvetés, a költségvetésről és az 1954. évi költségvetés végrehajtásáról szóló jelentés törvényjavaslatának tárgyalásán az országgyűlés 18. ülésén. 1955. április 21.
*Országgyűlés Naplója, 1955. 813–824.* PÍ/3.

A mezőgazdaság állami irányítása
*1955. augusztus 30. Kézirat (facsimile)* PÍ/3.

Beszéd a kenyérgabona-termelési tanácskozáson 1955. szeptember 10-én
*Kiváló kenyérgabona-termelők országos tanácskozása a nagyobb terméseredményekért. 1955. szeptember 10–11. Budapest, Földművelésügyi Minisztérium Kísérletügyi és Propaganda Főigazgatóság, 1955. 5–22.* Ap/1.279–298

A kukoricatermelés néhány kérdéséről
*Közgazdasági Szemle, 1955. 11. sz. 1295–1309.* Ap/1.299–315

Kukoricatermelésünk továbbfejlesztésének kérdései
*Kézirat. 1955. december.* Ap/1.316–335

## 1956

Előszó
*Erdei Ferenc: Szövetkezeti úton. Válogatott cikkek és beszédek. Budapest, Szikra Könyvkiadó, 1956. 5–9.* Ap/2.395–401

A XX. kongresszus útmutatása agrárgazdasági és üzemszervezési tudományos munkánk számára
*Agrárgazdasági és Üzemszervezési Közlemények, 1956. 1. sz. 1–9.* TKSZT 351–361

A változás krónikái
*Az új élet útján. Budapest, Mezőgazdasági Könyvkiadó, 1956, 3–7.* MÉT 159–162

Lírai földrajz
*Befejezetlen kézirat a szerző hagyatékából, 1956.* _____ MÉT 267–273

Mezőgazdaságunk időszerű kérdései
*Előadás a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen 1956. február 15-én. Kézirat* _ Ap/2.34–48

A tudomány és a technika forradalmasító hatása a mezőgazdaságban
*Társadalmi Szemle, 1956. 3. sz. 62–81.* _____ TKSZT 363–383

A termelőszövetkezeti mozgalom és a közös gazdaságok felépítése
*Társadalmi Szemle, 1956. 5. sz. 13–33.* _____ SZÍ/2.9–31

Alkotó vita a mezőgazdaság irányelveiről
*Szabad Nép, 1956. május 27.* _____ PÍ/3.

A racionalizálással kapcsolatban tisztázandó elvi kérdések
*1956. július 12–13. Kézirat* _____ TKU 408–411

Gazdasági helyzetismertetés
*A debreceni előadásvázlat kézirata. 1956. augusztus 16.* _____ PÍ/3.

A politikai helyzetről, a mezőgazdaság átalakításáról és a közigazgatás egyszerűsítéséről
*Beszédvázlat kézirata. Kaposvár, 1956. augusztus 16.* _____ PÍ/3.

A gazdasági élet állami irányítása
*Előadásvázlat kézirata. 1956. október 1.* _____ PÍ/3.

A mezőgazdasági termelés legfőbb kérdéseit vitatta meg az országgyűlés mezőgazdasági bizottsága
*Magyar Nemzet, 1956. október 23.* _____ PÍ/3.

## 1957

Szövetkezet vagy egyéni gazdaság?
*Nagy Kalendárium, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1957. 61–64.* _____ PÍ/3.

Az Agrártudományok Osztályának tevékenysége a mezőgazdaság időszerű kérdéseivel kapcsolatban
*Magyar Tudomány, 1957. 5–6. sz. 197–204.* _____ TKSZT 241–250

Hozzászólás az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló törvényjavaslat tárgyalásán, 1957. június 6-án
*Országgyűlési Értesítő, 1957. június 6. 2050–2054.* _____ TKU 412–415

A mezőgazdasági termelés alakulása
*Népszabadság, 1957. június 25.* _____ PÍ/3.

A termelőszövetkezeti munkadíjazás és jövedelemelosztás kérdéséhez
*Közgazdasági Szemle, 1957. 7. sz. 731–744.* _____ SZÍ/2.33–48

A belterjes gazdálkodás fejlesztésének kérdései a Nagykunságban
*Gazdálkodás, 1957. 3. sz. 3–13.* _____ Ap/1.461–473

## 1958

Felszólalás egy vitában
*Vita a népi írókról. Az Irodalomtörténeti Intézet kiadványa. Sokszorosított kézirat. 1958. 54–58.* _____ MÉT 54–58

A mezőgazdasági termelés belterjessége
*MTA Agrártudományok Osztályának Közleményei, 13 (1958) 267–298.* _____ AT/1.1–34

A tudományos kutatás tervezési módszere
*1958. Kézirat.* TKSZT 251–268

Opponensi vélemény Nagy László: A háztáji gazdaságok a népi demokráciákban című kandidátusi értekezéséről
*1958. február 5. Kézirat, MTA TMB 910/523.* Ap/2.492–498

Hozzászólás a hároméves terv törvényjavaslatához
*Országgyűlés Naplója, 1958. június 20. 2653–2659.* TKSZT 32–37

Sertéstenyésztésünk alapjai és iránya
*Gazdálkodás, 1958. 3. sz. 51–53.* Ap/1.411–415

Választási beszéd. Kiskunhalas (1958. október 24.) Kám, Jánoshalma (1958. november 9.)
*Beszédvázlat kézirata* PÍ/3.

A magyar tudomány helyzete és fejlesztésének főbb irányai
*Magyar Tudomány, 1958. 11–12. sz. 495–513.* TKSZT 39–59

A területi probléma. (Megoldási vázlat)
*1958. november. Kézirat.* Ap/1.529–534

## 1959

*Mezőgazdaság és szövetkezet*
Akadémiai Kiadó, 1959. (Hasonmás kiadás 1977.)

A mezőgazdaság területi kérdései
*Erdei–Csete–Márton: A termelési körzetek és a specializáció a mezőgazdaságban. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1959. 5–100.* AT/1.171–268

Mezőgazdaságunk települési-üzemi viszonyai
*Erdei–Csete–Márton: A termelési körzetek és a specializáció a mezőgazdaságban. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1959. 321–337.* AT/1.269–287

Mezőgazdasági termelésünk elhelyezésének népgazdasági kérdései
*Erdei–Csete–Márton: A termelési körzetek és a specializáció a mezőgazdaságban. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1959. 355–368. Források: 409–414.* AT/1.289–310

Előszó
*George S. Wheeler: Az Amerikai Egyesült Államok mezőgazdasága. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959. 5–10.* Ap/1.193–200

A népsűrűség egyes kérdései és az agrárnépsűrűség alakulása
*Demográfia, 1959. 1. sz. 12–27.* TT 183–199

A tudomány fejlesztése a Szovjetunió hétéves tervében
*Népszabadság, 1959. január 18.* TKSZT 60–62

Baromfitenyésztésünk üzemi problémái
*Baromfitenyésztés, 1959. 2. sz. 4–7.* Ap/1.416–424

A „családi farm" a jelenkori tőkés mezőgazdaságban
*Közgazdasági Szemle, 1959. 2. sz. 128–146.* Ap/1.163–182

Új vonások mezőgazdaságunk fejlődésében
*Magyar Nemzet, 1959. április 12.* PÍ/3.

A kétlakiság helyzete és problémái
*1959. április–május. Kézirat.* Ap/2.49–88

A Közgazdaságtudományi Intézet első Évkönyve. (I. Agrárgazdasági tanulmányok)
*Közgazdasági Szemle, 1959. 5. sz. 559–562.* Ap/3.37–42

Az alföldi művészet mai kérdéséhez
*Előadás Hódmezővásárhelyen, 1959. május 30. Kézirat* _____ MÉT 118–125

A tudomány eredményei és feladatai mezőgazdaságunk szocialista fejlődésében
*1959. június. Kézirat.* _____ TKSZT 63–75

Előadás a szolnoki Öntözési Ankéton
*1959. június 4. Kézirat.* _____ Ap/1.252–261

A tudományos kutatómunka feladatai a mezőgazdasági termelés továbbfejlesztésében
*1959. július 31. Kézirat.* _____ TKSZT 384–393

A mezőgazdaság átalakulása
*Gazdálkodás, 1959. 3. sz. 1–8.* _____ Ap/2.89–98

A fűszerpaprika népgazdasági jelentősége
*A Szegeden rendezett Paprika-ankét előadásának kézirata. 1959. szeptember 23.* _____ Ap/1.404–410

A mezőgazdaság és a technika fejlődése
*Valóság, 1959. 4. sz. 13–19.* _____ Ap/1.223–231

Az építészet „építészeten kívüli" problémái
*A Magyar Építőművészek Szövetsége Mesteriskoláján 1959. október 24-én elhangzott előadás kézirata* _____ TKU 515–518

Kukoricatermelésünk legújabb fejlődése
*Gazdálkodás, 1959. 4. sz. 1–8.* _____ Ap/1.337–346

A kongresszusról
*Népszabadság, 1959. december 20.* _____ PÍ/3.

## 1960

Gyermekeinket is emlékeztessük
*Parasztsors, parasztgond 1919–1944.*
*A Magyar Történelmi Társulat és a Hazafias Népfront Könyvtára. 1960. 3–5.* _____ MÉT 163–164

Specializáció az állami gazdaságokban. Hozzászólás az állami gazdaságok 1960. évi bábolnai Termelési Ankétján
*Az Állami Gazdaságok Termelési Ankétjai 1960. Bábolna (Szerk.: Simon-Ruszinkó Gábor.) Budapest, Földművelésügyi Minisztérium Állami Gazdaságok Főigazgatósága, 1961. 383–395.* _____ Ap/1.558–565

A tudomány szerepéről és feladatairól
*Valóság, 1960. 1. sz. 1–10.* _____ TKSZT 77–88

A termelőszövetkezetek állami irányításának fejlesztése, 1960–1962
*A kutatás teljes anyaga és zárótanulmánya. 1960. január 11. Kézirat.* _____ TKU 417–459

Regionális fejlesztési terv
*Tervtanulmány vázlat. Budapest, 1960. január 13. Kézirat.* _____ TKU 112–118

Az országos távlati tudományos kutatási terv kidolgozása és a kutatások koordinálása
*Magyar Tudomány, 1960. 2. sz. 49–61.* _____ TKSZT 269–283

Hogyan segíti a tudomány a mezőgazdaság szocialista fejlődését
*Nyilatkozat. Magyar Nemzet, 1960. március 1.* _____ TKSZT 394–396

A református egyházról
*Neue Zeit, 1960. március 29.* _____ MÉT 213

Emlékezés 1945-re
*Élet és Irodalom, 1960. 14. sz. 3–4.* _____ MÉT 245–250

Az Elnökség beszámolója az Akadémia 1960. évi közgyűlésén
*Magyar Tudomány, 1960. 5–6. sz. 299–326.* TKSZT 89–118

Opponensi vélemény Bognár József: Keresletelmélet és keresletkutatás a szocializmusban című doktori értekezéséről
*1960. június 15. Kézirat, MTA TMB 901/435.* Ap/3.43–49

A szocialista falu néhány társadalmi-gazdasági problémája
*A Magyar Építőművészek Szövetsége székházában 1960. november 4-én elhangzott előadás kézirata* TKU 119–127

A háztáji gazdaság néhány kérdéséről
*Szabad Föld, 1960. november 27.* PÍ/3.

A szakközépiskolák és a szakkáder-képzés kérdéseiről
*Magyar Tudomány, 1960. 12. sz. 721–723.* TKSZT 119–122

## 1961

Üzemszervezési kérdések a szocialista mezőgazdasági nagyüzemben
*Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961.* Ap/3.55–163

A mezőgazdasági termelés elhelyezésének és specializálásának közgazdasági és üzemgazdasági kérdései. Előadás és válasz a Magyar Közgazdasági Társaság Mezőgazdasági Szakosztályának 1961. január 25-i ankétján
*Területi elhelyezés és üzemi specializálás a mezőgazdaságban. (Szerk.: Vági Ferenc.)*
*Budapest, Mezőgazdasági Kiadó, 1961. 13–38, 147–154.* Ap/1.493–528

Az alföldi mezővárosok városfejlesztési problémái
*Földrajzi Közlemények, 1961. 3. sz. 201–216.* TKU 131–148

A mai agrárgazdaságtan főbb irányai és hazai fejlődése
*MTA Agrártudományok Osztályának Közleményei, 1961. 4. sz. 385–399.* TKSZT 397–413

A makói Úttörő Termelőszövetkezet
*Hazai kis tükör. Magyar írók országjárása 1960-ban. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1961. 237–254.* Ap/2.571–590

A mezőgazdaság jelenkori fejlődésének főbb jellemzői
*Valóság, 1961. 2. sz. 12–19.* Ap/1.183–191

Feljegyzés a Tudományos és Felsőoktatási Tanács részére az előkészítő bizottságok által készített tervtanulmányok felülvizsgálatáról
*1961. február 14. Kézirat.* TKSZT 284–290

Felszólalás az 1961. évi költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalásán az Országgyűlés 18. ülésén. 1961. február 23.
*Országgyűlés Naplója, 1961. 1017–1024.* PÍ/3.

A Szolnok megyei településhálózat fejlesztése. Erdei Ferenc hozzászólása
*Jászkunság, 1961. 3–4. sz. 178–180.* TKU 128–130

Opponensi vélemény Beér János: A helyi tanácsok kialakulása és fejlődése Magyarországon című doktori értekezéséről
*1961. május 24. Kézirat, MTA TMB 15323/II/51/1961.* TKU 460–469

Opponensi vélemény Madas András: A faimport viszonylagos csökkentését biztosító feladatok és azok megoldása a népgazdaság legfontosabb ágazataiban a távlati fejlesztési terv időszakában (1960–1975) című kandidátusi értekezéséről
*1961. május 30. Kézirat, MTA TMB 710/523.* Ap/3.50–54

Németh László: Sajkódi esték
*Élet és Irodalom, 1961. 23. sz.* MÉT 59–61

Van-e helyük Budapesten a mezőgazdasági kutatóintézeteknek?
*Magyar Nemzet, 1961. július 16.* TKSZT 414–416

Az üzemgazdasági kutatások eredményei és feladatai a szövetkezeti termelés fejlesztésében
*Válasz a Magyar Távirati Iroda munkatársának kérdéseire. 1961. július 25. Kézirat.* Ap/3.164–167

Milyen segítséget nyújtanak a tudományok a szövetkezetek fejlesztéséhez?
*MTI Belföldi Hírek, 1961. augusztus 8.* SZÍ/2.129–130

Darvas József két gyűjteményes kötete
*Kortárs, 1961. 9. sz. 461–463.* MÉT 62–65

Kritikusi rosszkedv?
*Élet és Irodalom, 1961. 39. sz. 11.* MÉT 66–69

Az Üzemszervezési kérdések a szocialista mezőgazdasági nagyüzemben című kiadványról
*Beszélgetés az MTI munkatársával. Kézirat. 1961. szeptember 15.* Ap/3.168–170

Opponensi vélemény Földes Iván: A termelőszövetkezetek állami irányítása című kandidátusi értekezéséről
*1961. szeptember 25. MTA TMB 905/459.* Ap/2.464–469

Az SZKP programtervezete és a szocialista mezőgazdaság fejlődése
*Népszabadság, 1961. szeptember 26. Erdei Ferenc válogatott írásai és beszédei. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1973. 48–52.* Ap/2.99–104

## 1962

A termelőszövetkezeti üzemszervezés gyakorlati kézikönyve
*Budapest, Akadémiai Kiadó, 1962. VII–XXII.* Ap/2.553–570

Nagykörös város mezőgazdasági fejlesztése. (A távlati mezőgazdasági tervezés módszere)
*Budapest, Akadémiai Kiadó, 1962. 5–39, 71–159.* Ap/3.171–309

Előszó
*Sebestyén József: Matematikai módszerek alkalmazása a mezőgazdasági termelés vizsgálatában. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1962. 5–6.* Ap/3.311–314

A mezőgazdasági termelés területi elhelyezése és üzemi szakosítása
*Társadalmi Szemle, 1962. 1. sz. 55–69.* Ap/1.475–491

Opponensi vélemény Perczel Károly: A magyarországi regionális tervezés és településhálózat-fejlesztés alapelvei című kandidátusi értekezéséről
*1962. január 4. MTA TMB 660/97.* PÍ/3.

A tudomány szerepe és jelentősége a 22. kongresszus tükrében
*Magyar Tudomány, 1962. 2. sz. 63–69.* TKSZT 123–131

Az üzemi és munkaszervezet újabb alakulása a termelőszövetkezetekben
*Gazdálkodás, 1962. 1. sz. 5–21.* SZÍ/2.49–67

A mezőgazdaság tudományos tájékoztatás szerepe a kutatásban és a termelésben
*Az Országos Mezőgazdasági Könyvtárban tartott előadás vázlata. 1962. március 5. Kézirat.* TKSZT 417–419

Tudomány és gazdálkodás
*Népszabadság, 1962. március 25.* TKSZT 133–135

A termelőszövetkezeti gazdaságok állami irányítása
*Közgazdasági Szemle, 1962. 4. sz. 420–440.* SZÍ/2.195–216

Opponensi vélemény Petőházi Gábor: Az állami gazdaságok szakosításának lehetőségei című kandidátusi értekezéséről
*1962. augusztus 12. MTA TMB 714/551.* Ap/1.566–573

Akadémiai hozzászólások a kongresszusi Irányelvekhez
*Magyar Tudomány, 1962. 10. sz. 655–657.* _____ TKSZT 137–141

A mezőgazdasági termelés belterjességének elméleti és gyakorlati kérdései
*Közgazdasági Szemle, 10. sz. [1962] 1162–1181.* _____ AT/1.35–55

A szakosítás kérdéséhez
*1962. október 16. Kézirat.* _____ Ap/1.574–578

A vezetés, az üzemi és munkaszervezet kérdéséhez
*1962. október 16. Kézirat.* _____ Ap/2.511–514

Mi lesz a tanyákkal?
*Népszabadság, 1962. november 3.* _____ TKU 323–326

Mai szemmel
*A Magyar Rádióban 1962. november 13-án elhangzott nyilatkozat magnószalagról gépelt szövege* _____ TKSZT 142–145

Bírálat Komló László: A háztáji gazdaság közgazdasági kérdései című kutatási beszámolójáról
*1962. november 20. Kézirat.* _____ Ap/2.499–501

A mezőgazdasági technika fejlettségéről, a hazai és a világszínvonal problémáiról
*A Magyar Újságírók Országos Szövetségében 1962. december 5-én tartott előadás vázlata. Kézirat.* _____ Ap/1.232–251

A homoki gazdálkodás jövője
*Előadás a balástyai Mezőgazdasági Ankéton 1962. december 8-án. Jegyzőkönyv alapján készült szöveg* _____ Ap/1.268–278

A gazdasági vezetés megjavításáról
*1962. december 20. Kézirat, szövegrészlet.* _____ TKSZT 439–443

## 1963

A belterjesség értelmezése, jelentősége és vizsgálata
*Erdei–Csete–Márton: A mezőgazdaság belterjessége. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1963. 31–54.* _____ AT/1.57–82

A belterjesség és a belterjesítés fogalma
*Erdei–Csete–Márton: A mezőgazdaság belterjessége. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1963. 55–83.* _____ AT/1.83–113

A belterjesítés technikai és ökonómiai problémái
*Erdei–Csete–Márton: A mezőgazdaság belterjessége. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1963. 101–153.* _____ AT/1.115–169

Egy különös falukutatás története
*A valóság vonzásában. Szerk.: Gondos Ernő. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó. 1963, 300–324.* _____ TKU 13–38

A hazafias-nemzeti ideológiáról
*A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Osztályának Közleményei, 1963. 3. sz. 314–318.* _____ MÉT 251–256

Szocializmus és életszínvonal
*Kritika, 1963. 1. sz. 4–16.* _____ MÉT 165–181

A családi művelés mint a kollektív munka egyik szervezési formája
*Gazdálkodás, 1963. 1. sz. 21–30.* _____ SZÍ/2.69–80

Kodály Zoltán köszöntése
*Magyar Tudomány, 1963. 2. sz. 79–83.* _____ MÉT 126–131

Az Agrártudományok Osztályának januári osztályvezetőségi ülése
*Magyar Tudomány, 1963. 3. sz. 209–210.* TKSZT 291–294

Újabb üzemszervezési tapasztalatok a szocialista mezőgazdasági nagyüzemekben
*Közgazdasági Szemle, 1963. 3. sz. 257–271.* Ap/2.105–121

Felszólalás az 1963. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalásán az Országgyűlés 2. ülésén. 1963. március 25.
*Országgyűlés Naplója, 1963. 41–45.* PÍ/3.

A családi művelés mint a kollektív munka egyik szervezési formája (Társszerző: Tóth Dezső)
*Kertészet és Szőlészet, 1963. 8. sz. 5–6.* Ap/2.502–506

A vidéki kultúráról és Makóról
*Népművelés, 1963. 4. sz. 5–7.* MÉT 214–219

A háztáji gazdálkodásról
*Magyar Mezőgazdaság, 1963. 20. sz.* PÍ/3.

Az Elnökség beszámolója
*Elhangzott az Akadémia 1963. évi közgyűlésén. Magyar Tudomány, 1963. 5. sz. 303–323.* TKSZT 147–169

A mezőgazdaság ágazati rendszere
*Statisztikai Szemle, 1963. 5. sz. 451–462.* Ap/1.425–438

Enese László–Losonczi Mihály–Tóth Tibor: Üzemszervezési módszerek a Barcsi Vörös Csillag Termelőszövetkezetben. (Mezőgazdasági Kiadó, 1963.)
*Gazdálkodás, 1963. 3. sz. 91–92.* Ap/2.549–552

Hozzászólás a „hatékonyság" kérdéséhez
*Gazdálkodás, 1963. 5. sz. 73–77.* Ap/3.315–321

A szocialista falu
*Kézirásos jegyzetanyag a szegedi, 1963. június 8-án tartott ankéthoz* TKU 519

Az Akadémia szerepe és feladatai az ország tudományos életében
*1963. szeptember 1. Kézirat.* TKSZT 170–184

A tudományos ismeretterjesztés és szaktanácsadás a szocialista mezőgazdaságban
*Előadás a TIT konferenciáján. 1963. szeptember 9. Kézirat.* Ap/3.322–330

A korszerű műveltségről
*Kortárs, 1963. 11. sz. 1715.* MÉT 220–221

A szocialista magyar mezőgazdaság sikereinek és nehézségeinek forrásairól
*A Magyar Újságírók Országos Szövetségében 1963. november 22-én tartott előadás és konzultáció kézirata.* Ap/2.147–164

Tudomány, gyakorlat – és más kérdések
*Élet és Irodalom, 1963. november 23.* TKSZT 185–189

A biológiai, technikai és ökonómiai kutatások összefüggése a mezőgazdasági tudományokban
*Magyar Tudomány, 1963. 12. sz. 803–807.* TKSZT 421–427

Opponensi vélemény Mód Aladárné: A parasztság jövedelmi rétegződése Magyarországon című kandidátusi értekezéséről
*1963. december 9. MTA TMB 755/945.* Ap/2.122–129

## 1964

Erdei Ferenc–Bocsor Géza–Kiss Gábor–Varga Gyula: Távlati üzemi tervezés a mezőgazdaságban. (Solt község és a Szikra Termelőszövetkezet gazdasági fejlesztése)
*Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964. 5–6, 73–77, 117–128, 173–175.* Ap/3.451–475

A mezőgazdasági népesség gazdasági-társadalmi viszonyainak alakulása a felszabadulás után
*Tanulmányok a mai faluról (szerk.: Zsarnóczai Sándor) Budapest, Kossuth Kiadó, 1964. 13–51.* 201–241

Ajánlás az olvasónak
*Komló László: Ipari mezőgazdaság felé. Franciaországi útinapló. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1964. 11–13.* Ap/1.201–205

Előszó Simó Tibor: Szőlő-gyümölcstermelő szakszövetkezetek a Kiskőrösi járásban című tanulmányához
*A Szövetkezeti Kutató és Üzemszervezési Iroda sokszorosított kiadványa. 1964. 1–5.* Ap/2.522–525

Hajónapló a „Gyula" tanyahajó tiszai útjáról
*1964. Kézirat.* MÉT 274–285

A falukutatásról
*Az MTA Történettudományi Intézetében tartott előadás vázlata. 1964. január 6. Kézirat.* TT 468–469

Lektori vélemény Nagy László: szövetkezeti elvek a szocializmusban című munkájáról
*1964. február 10. Kézirat.* Ap/2.515–521

Elmélet és gyakorlat
*Népszava, 1964. március 22.* TKSZT 190–192

Jövedelemrészesedés és munkaszervezés
*Szabad Föld, 1964. március 29.* Ap/ 2.507–510

A mai irodalmi szociográfiáról
*Kortárs, 1964. 5. sz. 831–834.* MÉT 70–75

Egy régi települési probléma új megoldása
*Valóság, 1964. 6. sz. 1–9.* TKU 149–159

A vezetés és igazgatás korszerű tudományos megalapozása és a vezetőképzés gyakorlata
*Részletek az MTA Szervezéstudományi Bizottságának Erdei Ferenc által összeállított vitaanyagából. Sokszorosított kézirat. 1964. június. I–VI., 1–20.* TKSZT 444–457

A vásárhelyi művészetről
*Megnyitó beszéd a Vásárhelyi Tárlaton, a Nemzeti Galériában, 1964. július 4. Kézirat* MÉT 132–135

A népi nemzeti egység útján
*Népszabadság, 1964. július 28. A cikk gépelt szövege* PÍ/3.

Hozzászólás Balogh István: Különleges növénykultúrák a magyar mezőgazdaságban a kapitalizmus korában (1850–1945) című előadásához. Agrártörténeti Konferencia. Nyíregyháza, 1964. szeptember 29.
*1964. szeptember 17. Kézirat.* Ap/1.347–348

A szocialista mezőgazdaság fejlődése
*Gazdálkodás, 1964. 5. sz. 1–16.* Ap/2.165–182

Polgárok és kispolgárok a szocialista társadalomban
*A Fiatal Művészek Klubjában 1964. november 13-án tartott előadás kéziratos vázlata* AMT 381–382

## 1965

Egy termelőszövetkezet 1963-ban
*Mérföldkő. 1945–1965. Budapest, Corvina Könyvkiadó, 1965. 313–318.* Ap/2.591–598

Előszó
*Önköltség a szocialista mezőgazdaságban. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1965. 11–12.* AT/2.1–4

Költség- és jövedelemmutatók és -számítási rendszerek
*Önköltség a szocialista mezőgazdaságban. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1965. 471–488.* AT/2.5–24

A költség- és jövedelemmutatók felhasználása
*Önköltség a szocialista mezőgazdaságban. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1965. 502–513.* AT/2.25–37

Költségtervezés és költségprognózis
*Önköltség a szocialista mezőgazdaságban. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1965. 530–535. Források: 575–577.* AT/2.59–69

A mezőgazdasági szervezéstudomány néhány elméleti kérdése
*Üzemszervezési és Gazdasági Intézetek Évkönyve, 1965. 15–29.* TKSZT 471–487

A számítási alapok és a számítási eljárások
*Önköltség a szocialista mezőgazdaságban. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1965. 513–530.* AT/2.39–58

Kézműipar, háziipar, népi iparművészet
*Szövetkezeti Hírlap, 1965. 2. sz. 1.* MÉT 139–140

Tegyük fel a kérdéseket!
*Élet és Irodalom, 1965. 3. sz. 3–4.* MÉT 182–189

Mit teszünk, mire készülünk?
*Magyar Nemzet, 1965. január 1.* PÍ/3.

A tanyavilág két évtizede
*Népszabadság, 1965. január 16.* TKU 327–330

Válasz a Roľnicke noviny (Bratislava) napilap kérdéseire
*1965. március 6. Erdei Ferenc válogatott írásai és beszédei. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1973. 391–392.* Ap/3.497–500

Agrárfejlődésünk a felszabadulás után
*Közgazdasági Szemle, 1965. 4. sz. 414–423.* Ap/2.191–201

A társadalmi vezetés korszerű tudományos megalapozása a szocializmusban
*Részletek. Valóság, 1965. 4. sz. 20–29.* TKSZT 459–469

Tudomány és mezőgazdasági termelés
*Magyar Tudomány, 1965. 4. sz. 279–281.* TKSZT 193–197

A szegényparasztság útja a Szántó Kovács-mozgalomtól napjainkig
*A Hódmezővásárhelyen tartott előadás kézirata. 1965. április 22.* TT 76–80

Ajánlások a gazdaságirányítási rendszer továbbfejlesztésére vonatkozó munkához
*Sokszorosított kézirat. 1965. május 4.* PÍ/3.

Vélemények a közgazdaságtudomány legfontosabb feladatairól az MSZMP KB ideológiai irányelvei alapján
*Közgazdasági Szemle, 1965. 6. sz. 661.* TKSZT 199–201

Magyarország szocialista mezőgazdasága
*Magyar Hírek, 1965. július 15.* Ap/2.183–190

Hét megye tanyai gondjai
*Magyar Nemzet, 1965. július 18.* TKU 331–335

Kohán György kiállítása
*Kortárs, 1965. 8. sz. 1336–1337.* MÉT 136–138

A gyenge és erős termelőszövetkezetekről és a gazdaságirányítás rendszeréről
*Magyar Mezőgazdaság, 1965. 35. sz. 3–4.* Ap/2.526–530

A parasztság társadalmi változásai Magyarországon
*Magyar Hírek, 1965. szeptember 1.* TT 242–246

Az agrárértelmiség szerepe társadalmi életünkben
*Az MSZMP Pest megyei Bizottságán 1965. október 11-én tartott előadás kéziratos vázlata* AMT 383–385

Ember és világ tükre
*Kritika, 1965. 11. sz. 37–38.* _____ MÉT 76–77

Javaslat a termelőszövetkezeti demokrácia fejlesztésére
*1965. november 1. Kézirat.* _____ Ap/2.531–534

Opponensi vélemény Markos György: Magyarország gazdasági földrajza című doktori értekezésként benyújtott könyvéről
*1965. november 16. Kézirat. MTH TMB 146–835/64.* _____ TKU 470–478

A termelőszövetkezeti tagok anyagi érdekeltségéről
*Hozzászólás az MSZMP KB 1965. november 18–20-i ülésén. Jegyzőkönyv Erdei Ferenc válogatott írásai és beszédei. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1973. 147–150.* _____ Ap/2.543–548

Korreferátum Bognár József: A gazdasági mechanizmus elvi problémái című előadásához. MTA Összes-ülése, 1965. november 24.
*Hozzászólás vázlata* _____ PÍ/3.

A helyi tanácsok és a Hazafias Népfront kapcsolatai
*Előadás a fővárosi, megyei jogú városi tanács vb-elnökök részére tartott értekezleten. Budapest, 1965. november 26.* _____ PÍ/3.

Titko Csernokolev
*Gazdálkodás, 1965. 4. sz. 93–94.* _____ Ap/3.493–496

Történelmi lecke a tanyákról
*Kortárs, 1965. 12. sz. 1966–1972.* _____ TKU 337–344

Gazdaságirányítási rendszerünk reformja és a termelőszövetkezetek
*Magyar Mezőgazdaság, 1965. 51. sz. 3–4.* _____ Ap/2.535–539

Szakosítás a szocialista mezőgazdaságban. (Kutatási eredmények és gyakorlati tapasztalatok)
*A Közgazdasági Társaság Mezőgazdasági Szakosztályának és a Magyar Agrártudományi Egyesület Agrárgazdasági Társaságának vitaülésén tartott előadás kézirata. 1965. december 9.* _____ Ap/1.535–557

## 1966

A mezőgazdasági üzemszervezés néhány elméleti és gyakorlati kérdése
*Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.* _____ Ap/3.331–449

Bevezetés
*Erdei–Enese–Kalocsay: Üzemi szervezet és üzemvezetés a szocialista mezőgazdaságban. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1966. 9–29.* _____ AT/3.121–143

Üzemi szervezet a mezőgazdaságban
*Erdei–Enese–Kalocsay: Üzemi szervezet és üzemvezetés a szocialista mezőgazdaságban. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1966. 31–74.* _____ AT/3.145–190

A szocialista nagyüzemek létrehozása és fejlődése
*Erdei–Enese–Kalocsay: Üzemi szervezet és üzemvezetés a szocialista mezőgazdaságban. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1966. 104–157.* _____ AT/3.191–245

A szocialista nagygazdaságok népgazdasági irányítása
*Erdei–Enese–Kalocsay: Üzemi szervezet és üzemvezetés a szocialista mezőgazdaságban. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1966. 371–428. Idézett forrásmunkák: 429–434.* _____ AT/3.247–312

Tömörkény István
*Tömörkény emlékkönyv. Szeged, 1966. 367–369.* _____ MÉT 78–80

Előszó
*Burgert Róbert: Üzemvezetési problémák az állami gazdaságokban. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966. (A nagyüzemi gazdálkodás kérdései) 9–10.* AT/3.313–316

A termelőszövetkezetek történeti fejlődésének néhány jellemzője
*Párttörténeti Közlemények, 1966. 1. sz. 25–41.* SZÍ/1.131–149

Felszólalás az 1966. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalásán az Országgyűlés 22. Ülésén. 1966. január 28.
*Országgyűlés Naplója, 1966. 1467–1477.* PÍ/3.

Javaslat a termelőszövetkezeti demokrácia fejlesztéséhez
*Sokszorosított előterjesztés. 1966. január 30.* PÍ/3.

Mezőgazdasági szakközépiskola avatása Makón
*A beszéd kézírásos vázlatának fényképe. 1966. február 18.* Ap/3.477-482

A gazdaságirányítás reformja és a népgazdasági ágak közötti kapcsolatok néhány kérdése
*Előadás a SZÖVOSZ-ban 1966. február 23-án. Kézirat.* PÍ/3.

A termelőszövetkezetek állami irányításának változásai a szocialista országokban
*Gazdálkodás, 1966. 3. sz. 1–12.* SZÍ/2.217–230

A szervezéstudomány elméleti problémái a szocializmusban
*Az MTA Szervezéstudományi Bizottsága 1966. március 22-i ankétjának vitaanyaga. Sokszorosított kézirat. 1–33.* TKSZT 488–518

Tóth László emlékezete
*Kecskemét, 1966. május 17. Kézirat* MÉT 222–227

A ma vagy a holnap lakása. Erdei Ferenc és építészek eszmecseréje az urbanizációról
*Magyar Nemzet, 1966. május 24.* TKU 520–521

Opponensi vélemény Mendöl Tibor: Általános településföldrajz című doktori értekezésként benyújtott művéről
*Budapest, 1966. június 5. Kézirat, MTA TMB 145 018/67.* TKU 160–166

A népfront feladatai a III. ötéves terv és a gazdasági mechanizmus reformja végrehajtásában
*Előadás a Hazafias Népfront megyei titkárainak értekezletén 1966. július 5-én. Kézzel írt vázlat* PÍ/3.

Feljegyzés a Zöldségszükséglet és zöldségtermelés című könyv (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1967) kéziratának lektori véleményéről Cselőtei László és Erdős Sándor részére.
*1966. július 26. Kézirat, rövidített szöveg.* Ap/1.354–355

A mezőgazdaság szocialista átszervezése és az irodalom
*Rádió-előadás, 1966. október 7. Kézirat. Magyar Rádió Archívuma* MÉT 81–87

Tudósok fóruma
*A Magyar Rádióban 1966. október 19-én elhangzott nyilatkozat magnószalagról gépelt szövege* TKSZT 202–206

A szolnoki tanyavilágról
*Rádiónyilatkozat, 1966. november 8. Kézirat* TKU 336

Az országgyűlési képviselők és tanácstagok választásáról szóló törvényjavaslat szóbeli indoklása az Országgyűlés 27. ülésén. 1966. november 11.
*Országgyűlés Naplója, 1966. 1831–1838; 1856* PÍ/3.

Feltárni és értelmezni életünk törvényszerűségeit
*Népszava, 1966. november 22.* TKSZT 207–209

Előadói beszéd az országgyűlési képviselők és tanácstagok választásáról szóló törvény tárgyalásán
*Állam és Igazgatás, 1966. 12. sz. 1057–1064.* TKU 479–488

A tudományos műhely szervezési problémái
*Magyar Tudomány, 1966. 12. sz. 727–735.* TKSZT 295–305

IX. kongresszusról
*Magyar Nemzet, 1966. december 4.* PÍ/3.

## 1967

A mezőgazdaság helye a nap alatt
*Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.* Ap/1.11–147

Az 1966. évi hagymatermelés és -értékesítés tanulságai
*Agrárgazdasági Kutató Intézet Közlései. Sokszorosított kézirat. 1967.* Ap/1.370–388

Bevezetés
*Zöldségszükséglet és zöldségtermelés. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1967. 5–13.* AT/2.71–81

A zöldségfélék elhatárolása és csoportosítása
*Zöldségszükséglet és zöldségtermelés. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1967. 15–29.* AT/2.83–99

A zöldségtermelés mérete, megoszlása és területi elhelyezkedése
*Zöldségszükséglet és zöldségtermelés. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1967. 93–165. Mellékletek: 304–327.* AT/2.101–201

A zöldségtermelés üzemi megszervezése
*Zöldségszükséglet és zöldségtermelés. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1967. 167–216.* AT/2.203–343

A rácalmási Népfront Tsz
*Gazdálkodás, 1967. 1. sz. 44–47.* SZÍ/2.137–141

A szentesi Árpád Tsz
*Gazdálkodás, 1967. 1. sz. 41–43.* SZÍ/2.131–135

Tíz év szervezési tapasztalatai az Agrárgazdasági Kutató Intézetben
*Tudományszervezési Tájékoztató, 1967. 1. sz. 5–23.* TKSZT 306–323

Új üzemi formák
*A mezőgazdaság helye a nap alatt. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967. (Korunk tudománya) 124–127.* AT/3.317–321

Veres Péter köszöntése
*Kortárs, 1967. 1. sz. 63–67.* MÉT 91–96

Nyugodt, alkotó légkörben dolgozunk hazánk felvirágoztatásán
*Beszéd az MSZMP Budapesti Bizottsága és a HNF Budapesti Bizottsága által 1967. február 22-én rendezett választási nagygyűlésén. Népszabadság, 1967. február 23.* PÍ/3.

Egy nagy értékű kis könyvről. Nagy László: A termelőszövetkezeti tagokkal kötött munka-megállapodásokról
*Gazdálkodás, 1967. 3. sz. 58–62.* SZÍ/2.189–194

A városiasodásról és az iparosodásról. Beszélgetés dr. Erdei Ferenc akadémikussal
*Népszabadság, 1967. április 8.* TKU 523–526

Záróbeszéd
*A Termelőszövetkezetek Országos Kongresszusa 1967. április 20–22. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1967. 80–90.* SZÍ/2.231–242

Vidéki városaink néhány városfejlesztési problémája
*Kézzel írt jegyzetek a Magyar Urbanisztikai Társaságban 1967. április 27-én elhangzott hozzászóláshoz* TKU 522

A falusi lakosság rétegződésének új vonásai a szocialista mezőgazdaságban
*A Magyar Újságírók Országos Szövetségében tartott előadás vázlata. 1967. április 28. Kézirat.* _____ TT 287–292

A szervezés és vezetés egyes kérdései az új mechanizmusban
*A Gépipari Tudományos Egyesületben tartott előadás vázlata. 1967. április 28. Kézirat* _____ TKSZT 519–520

A szervezés és vezetés egyes kérdései az új mechanizmusban
*A Gépipari Tudományos Egyesületben tartott előadás kézzel írt vázlata (fakszimile), 1967. április 28.* _____ TKSZT 551–552

A háztáji és kisegítő gazdaságok helye a szocialista mezőgazdaságban
*Tudomány és Mezőgazdaság, 1967. 3. sz. 1–8.* _____ SZÍ/1.301–310

Szakszerűség és demokrácia
*Társadalmi Szemle, 1967. 5. sz. 3–14.* _____ TKU 489–502

Zöldségtermelésünk gazdaságos fejlesztése
*Kertészet és Szőlészet, 1967. 9. sz. 3.* _____ Ap/1.360–362

Élelmezés és mezőgazdaság
*Kortárs, 1967. 6. sz. 973–983.* _____ Ap/1.149–161

Az érthetetlen irodalom kérdéséhez
*Nagyvilág, 1967. 7. sz. 1084–1085.* _____ MÉT 88–90

A hagymatermelés fellendülése Lengyelországban
*Kertészet és Szőlészet, 1967. 14. sz. 6–7.* _____ Ap/1.398–403

A tudomány és a gyakorlat új típusú kapcsolatai
*Magyar Mezőgazdaság, 1967. 39. sz. 7.* _____ TKSZT 428–430

Hozzászólás a mezőgazdasági termelőszövetkezetekről, valamint a földtulajdon és a földhasználat továbbfejlesztéséről szóló törvényjavaslat tárgyalásán, 1967. szeptember 28-án
*Országgyűlési Értesítő, 1967. szeptember 28. 395–400.* _____ SZÍ/1.315–319

Opponensi vélemény Kovács Géza: Gazdaságpolitikai célkitűzések és a mechanizmus című doktori értekezéséről
*1967. október 23. Gépelt kézirat* _____ PÍ/3.

A nemzeti problematika
*Magyar Nemzet, 1967. október 1.* _____ MÉT 257–260

Feljegyzés vöröshagyma-termelésünk helyzetéről és fejlesztéséről
*1967. október 30. Kézirat.* _____ Ap/1.389–397

Hagymatermelésünk korszerűsítése
*Kertészet és Szőlészet, 1967. 21.sz. 21–22.* _____ Ap/1.366–369

Zöldségtermelésünk fejlesztéséről
*Kertészet és Szőlészet, 1967. 22. sz. 3–4.* _____ Ap/1.356–359

Észrevételek a MÉM tudománypolitikai irányelveinek a tervezetéhez
*Kézirat. 1967. november 1. Agrárgazdasági Kutató Intézet Irattára, XI/8–80/1967.* _ TKSZT 210–213

A szövetkezeti központok, szövetségek jellege és problémái
*Budapest, 1967. november 20. Kézirat* _____ SZÍ/2.159–178

Melléklet „A szövetkezeti központok, szövetségek jellege és problémái" c. tanulmányhoz
*[1967] Kézirat* _____ SZÍ/2.179–188

Egy termelőszövetkezeti elnök regényes életrajza
*Népszabadság, 1967. november 25.* _____ SZÍ/1.321–324

Megújulásra képes a vásárhelyi hagyomány
*Tiszatáj, 1967. 12. sz. 1183–1185.* _____ MÉT 141–144

A soron következő gazdaságpolitikai feladatok: a gazdaságirányítás reformja és az 1968. évi népgazdasági terv
*Előadás a Hazafias Népfront megyei titkárainak 1967. november 28-án tartott értekezletén. HNF Országos Tanácsa titkárságának sokszorosított kiadványa. 1967. december 1.* PÍ/3.

A népgazdasági és a helyi érdekek az új mechanizmusban
*A Csongrád Megyei Hírlap 1967. december 31-i számában megjelent cikk eredeti szövege* PÍ/3.

A reform küszöbén
*Élet és Irodalom, 1967. december 23.* PÍ/3.

Nemzeti egység a reformért
*Magyar Nemzet, 1967. december 31.* PÍ/3.

## 1968

Gondolatok tudományos irányítási rendszerünk reformjához
*1968. április 2. Kézirat.* TKSZT 214–220

Korszerűen a magyarságról
*Rádióbeszélgetés Rapcsányi Lászlóval, 1968. Magyar Rádió Archívuma* MÉT 261–266

A munkásosztály műveltségéről
*Népszava, 1968. szeptember 29.* MÉT 228–230

A szegedi fiatalok kollégiumáról, a Márciusi Frontról, a Bolyai-, Györffy- és a népi kollégiumokról
*A szocialista kollégiummá fejlesztés útján. Budapest, Felsőoktatási Pedagógiai Kutatási Központ, 1968. 77–82.* PÍ/3.

Találkozás és búcsú
*1968. Kézirat.* MÉT 145–146

Egy szocialista intézményünk tanulságos fejlődése
*Kritika, 1968. 2. sz. 3–14.* SZÍ/1.151–164

A szövetkezetek elméleti kérdései
*Társadalmi Szemle, 1968. 2. sz. 27–39.* SZÍ/1.219–233

A bárdudvarnoki Munkásőr Termelőszövetkezet
*Gazdálkodás, 1968. 3. sz. 45–48.* SZÍ/2.151–156

A homokszentgyörgyi Zöld Mező Termelőszövetkezet
*Gazdálkodás, 1968. 3. sz. 41–45.* SZÍ/2.143–149

Több nemzedék egy fedél alatt
*Nők Lapja, 1968. 9. sz. 3–4.* MÉT 190–193

Emlékezés Szárszóra
*Kortárs, 1968. 8. sz. 1298–1299.* MÉT 97–98

Hej, Nagykőrös, híres város
*Kortárs, 1968. 8. sz. 1274–1279.* TKU 167–173

Fél évvel a kongresszus után
*A Magyar Nemzetnek szánt, de el nem küldött cikk gépelt kézirata. 1968. október* PÍ/3.

A tudomány szerepe és új feladatai a mezőgazdasági termelés fejlesztésében
*Nyilatkozat. Népszabadság, 1968. október 6.* TKSZT 431–433

Feljegyzés a Javaslat a zöldségtermesztés termelőberendezéseinek korszerűsítésére című tanulmányról, – Sebestyén József és Kiss Imréné részére.
*1968. október 9. Kézirat.* Ap/1.363–365

Feljegyzés „A mezőgazdaságra, élelmiszeriparra, valamint az erdészetre és faiparra vonatkozó gazdasági kutatások helyzete és fejlesztési kérdései" című előterjesztéshez
*Kézirat. 1968. október 31. Agrárgazdasági Kutató Intézet Irattára, XI/7–32/1968.* TKSZT 434–435

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek differenciáltsága
*Közgazdasági Szemle, 1968. 11. sz. 1282–1295.* SzÍ/2.81–95

Szövetkezeti fellendülés
*Szövetkezet, 1968. 48. sz. 1.* Ap/2.460–463

Lektori vélemény Bene László „A vezetés tudományos megalapozása" című tanulmányáról
*Kézirat, szövegrészlet. 1968. november 15.* TKSZT 521–526

A termelőszövetkezet a falu gazdasági és társadalmi egysége
*1968. november 21. Kézirat.* AMT 285–287

A szövetkezeti vita összegezése
*Társadalmi Szemle, 1968. 12. sz. 71–82.* SZÍ/1.235–248

Új jelenségek és tendenciák szocialista mezőgazdaságunkban
*Magyar Mezőgazdaság, 1968. 52. sz. 3–4.* Ap/2.303–306

Magyarország, 1968
*Magyar Nemzet, 1968. december 24.* PÍ/3.

Reform és társadalom
*Északmagyarország, 1968. december 24.* PÍ/3.

## 1969

Ady Endre
*1969. Kézirat.* MÉT 99–100

Erdei Ferenc életműv̈ázlata PÍ/1.17–26

Makó város történeti pályája
*Makó az első felszabadult magyar város. Szerk.: Tamasi Mihály. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1969. 3–49.* TKU 183–231

Urbanisztika, építészet
*Valóság, 1969, 1. sz. 40–41.* TKU 527–529

A Valóság tíz évéhez
*Valóság, 1969. 1. sz. 7–8.* MÉT 231–233

A népfrontmozgalom kapcsolata a helyi tanácsokkal
*Tanácsok Lapja, 1969. január 4.* PÍ/3.

A mezőgazdasági termelőszövetkezetek néhány társadalmi kérdése
*Valóság, 1969. 2. sz. 74–89.* SZÍ/1.249–265

Érdekeltségi rendszerek az élelmiszergazdaságban
*Gazdaság, 1969. 2. sz. 20–34.* Ap/2.131–146

A háztáji gazdaságok jövője
*Népszabadság, 1969. április 25.* SZÍ/1.311–314

Rajk László és a népfront
*A meg nem jelent Rajk László-emlékkönyv részére írt tanulmány gépelt kézirata. 1969. április 30.* PÍ/3.

Vélemény és ajánlás az MTA szervezeti reformjához
*1969. augusztus 2. Kézirat.* TKSZT 221–223

Makó további fejlődéséért. Interjú dr. Erdei Ferenccel, a város országgyűlési képviselőjével
*Csongrád Megyei Hírlap, 1969. augusztus 9.* TKU 179–181

„Szeged helye és szerepe az ország életében." Erdei Ferenc nyilatkozata a Tiszatájnak
*Tiszatáj, 1969. 9. sz. 818–820.* _____ TKU 175–178

Röpülj páva
*A „Röpülj páva!" népdalverseny megnyitója a televízióban, 1969. október 12. Kézirat* ___ MÉT 147–148

A szövetkezeti kereskedelemről
*Feljegyzés Molnár Frigyes részére. Kézirat. 1969. november 10.* _____ Ap/2.540–542

Ünnepi beszéd a Hazafias Népfront Országos Tanácsa szegedi emlékülésén 1969. december 3-án, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front megalakulásának 25. évfordulóján
*Előadás gépelt kézirata* _____ PÍ/3.

Mezőgazdaságunk következő évtizede
*Készült a Központi Sajtószolgálat részére. Kézirat. 1969. december 9.* _____ Ap/2.307–308

Opponensi vélemény Csizmadia Ernő: Az intenzív gazdasági fejlődés és a mezőgazdaság című doktori értekezéséről
*1969. december 9. Kézirat. MTA TMB 165/2.* _____ Ap/3.483–492

## 1970

*Város és vidéke*
Szépirodalmi Könyvkiadó, 1970. (Hasonmás kiadás 1977.)

A magyar mezőgazdaság 25 éves fejlődése (Társszerző: Fazekas Béla)
*25 év. Ipar, mezőgazdaság, életszínvonal, kultúra. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1970. 117–214.* _____ Ap/2.203–302

A szövetkezeti mozgalom időszerű elméleti kérdései
*Az MSZMP agrárpolitikájának fő vonásai. Az MSZMP Központi Bizottsága Politikai Főiskolájának tankönyve. Kossuth – Mezőgazdasági Kiadó, 1970. 297–355.* _____ SZÍ/1.325–385

Erdei Ferenc előszava [1970]
*Berend T. Iván–Szuhay Miklós: Emberül élni. Budapest, Gondolat Kiadó, 1974. 7–8.* _____ PÍ/1.27–30

A belterjességi fogalom közgazdasági-agrárgazdasági értelmezése
*Ethnographia, 1970. 2–4. sz. 167–184.* _____ Ap/1.441–460

Gondolatok a tudományszervezés problémáiról
*Tudományszervezési Tájékoztató, 1970. 2. sz. 7–23.* _____ TKSZT 324–338

A felszabadított hazánk belügyi igazgatásának kialakításáról
*Belügyi Szemle, 1970. 1. sz. 41–42.* _____ TKU 350–352

Gazdaságpolitikai koncepciók és a vidék társadalmi struktúrája
*A Magyar Újságírók Országos Szövetsége Oktatási Központja továbbképző tanfolyamán 1970. január 8-án tartott előadás vázlata. Kézirat* _____ 232–237

Ady, Bartók, Lenin
*Rádióbeszélgetés Huszár Tiborral, 1970. január 16. Kézirat. Magyar Rádió Archívuma* _____ MÉT 237–242

Erdei Ferenc intézeti igazgató előadói beszéde
*Az Agrárgazdasági Kutató Intézet jubileumi ülése 1970. február 28. MTA KESZ Sokszorosító, 1970. 13–30.* _____ AT/3.323–342

Felszólalás az Akadémia 1970. évi nyilvános közgyűlésének záróülésén
*Magyar Tudomány, 1970. 3. sz. 169–170.* _____ TKSZT 225–228

A magyar falu 25 év múlva
*1970. március 24. Kézirat.* _____ TKU 530

A lenini „Szövetkezeti tervről"
*Szövetkezet, 1970. 16. sz. 1. 3.* _____ Ap/2.311–316

A magyar kertészet 25 éve
*Kertészet és Szőlészet, 1970. 7. sz. 195–196.* _____ Ap/1.349–353

Egy tanulságos történeti tanulmány a földreformról. Donáth Ferenc könyvéről
*Valóság, 1970. 5. sz. 99–103.* _____ Ap/2.19–25

A magyar mezőgazdaságban folyó tudományos kutatások fejlődése
*1970. szeptember 1. Kézirat.* _____ TKSZT 339–341

Város és vidéke
*Társadalmi Szemle, 1970. 10. sz. 25–35.* _____ TKU 531–543

Opponensi vélemény Tóth Mihály: Az öntözés gazdaságossága című doktori értekezéséről
*1970. október 6. Kézirat.* _____ Ap/1.262–267

Nyilatkozatok a kongresszusról
*Társadalmi Szemle, 1970. 12. sz.* _____ PÍ/3.

Terv a mezőgazdasági termelőszövetkezetek tudományos vizsgálatára
*1970. december 4. Erdei Ferenc válogatott írásai és beszédei. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1973. 225–228.* _____ SZÍ/2.243–248

Négy évtized. Beszélgetés Erdei Ferenccel szövetkezeti munkásságáról
*Népszabadság, 1970. december 18.* _____ SZÍ/2.249–252

## 1971

Lenin és a magyar termelőszövetkezeti mozgalom
*Szövetkezeti Kutató Intézet. Évkönyv 1971. Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1971. 9–26.* _____ SZÍ/1.387–406

A magyar termelőszövetkezetek
*Bulgária és Magyarország termelőszövetkezetei MTA KESZ Sokszorosító, 1971. (Agrárgazdasági Kutató Intézet füzetei 12.) 109–146. Melléklet: II/1–12.* _____ SZÍ/1.165–215

Búcsú Szabó Páltól
*Kortárs, 1971. 1. sz. 3–4.* _____ MÉT 101–102

Németh László hetven éves
*Irodalomtörténet, 1971. 1. sz. 130–145.* _____ MÉT 103–110

A távlati tudományos kutatási tervről és a társadalomtudományokról
*Magyar Tudomány, 1971. 1. sz. 6–10.* _____ TKSZT 229–234

Készül a távlati tudományos kutatási terv
*Magyar Hírlap, 1971. január 1.* _____ TKSZT 342–347

Hozzászólás a társadalomtudományok oktatásához
*Aczél György felkérésére készített hozzászólás. 1971. március 31. Kézirat.* _____ TKSZT 235–237

Választási beszéd Makón, 1971. április 15-én
*Erdei Ferenc válogatott írásai és beszédei. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1973. 419–437.* _____ PÍ/3.

## 1972

Előszó egy helytörténeti kötethez
*Tanulmányok a ráckevei járás múltjából. Ráckeve, 1972. 3–6.* _____ MÉT 234–236

# TARTALOM


A parasztság történelmi útja ..... 5
A földhöz jutott parasztság sorsa ..... 6
Demokrácia, népi demokrácia, szocializmus ..... 15
Népi szervek ..... 20
Figyelmeztető jelek ..... 24
Az összeesküvők politikája és a harmadik út ideológiája ..... 26
Felszólalás a belügyi tárca költségvetési vitáján a Nemzetgyűlés 101. ülésén ..... 34
„Elsősegélyre van szükségük a földmíves-szövetkezeteknek" ..... 38
Hozzászólás a földművelésügyi tárca költségvetésének vitáján a Nemzetgyűlés 107. ülésén ..... 40
Alkalmas-e a magyar parasztság a szövetkezeti gazdálkodásra? Erdei Ferenc FOK elnök nyilatkozata ..... 43
A szövetkezeti egység problémái ..... 45
Széchenyi ..... 49
A parasztság útja ..... 51
Az egységes Parasztpárt politikája ..... 54
Polgári demokrácia és fasizmus ..... 56
A hároméves terv védelmében ..... 60
Versengés a parasztságért ..... 62
Az országos nagyválasztmány elé ..... 64
Főtitkári jelentés ..... 66
Az országos nagyválasztmány mérlege ..... 69
Szövetkezeti szervezkedés nélkül a magyar parasztság nem lesz életképes. Erdei Ferenc nyilatkozata a paraszti gazdálkodás perspektíváiról ..... 71
Mi a parasztdemokrácia? ..... 73
„Nélkülünk nincs demokrácia" ..... 75
Felszólalás a Dinnyés-kormány programjának vitáján a Nemzetgyűlés 128. ülésén ..... 77
Az egyközpontnak a termelőszövetkezeti munkát is szolgálnia kell ..... 82
A nemzeti parasztpárt története ..... 85
Választások elé ..... 92
Felszólalás a hároméves terv vitáján a Nemzetgyűlés 137. ülésén ..... 95
A parasztság szakszervezeti mozgalma ..... 98
Néppel a népért! ..... 99
Váctól Bajáig az ország legégetőbb gondjai ..... 101
Két év tanulságai ..... 104
Mégis megyünk előre ..... 107
A választási harc tűzpróbája ..... 110
Nem vagyunk többé kis párt! ..... 112
A magyar parasztdemokráciáért ..... 113
Jól vizsgáztunk ..... 115
A szövetkezetekért ..... 116
A mi felelősségünk ..... 117
A kormányprogram és a kormány munkája ..... 118
Felszólalás a Dinnyés-kormány programjának vitáján az országgyűlés 7. ülésén ..... 120
Józan parasztésszel ..... 133
A Nemzeti Parasztpárt Országos Nagyválasztmánya ..... 135
Rendezzük végre közös dolgainkat ..... 136
Múlt és jövő ..... 137
A magyar parasztság egy éve ..... 140
Közeledés vagy együttműködés? Válasz Bognár József cikkére ..... 142
Tisztázzuk a helyzetet Válasz Z. Nagy Ferenc beszédjére ..... 144
Felszólalás az 1947/48. évi állami költségvetés vitáján az Országgyűlés 57. ülésén ..... 146

A magyar szövetkezeti mozgalom új útjai ... 155
A mezőgazdasági kérdés ... 166
Erdei Ferenc főtitkári jelentése ... 168
Felszólalás az iskolák államosításának vitáján az Országgyűlés 73. ülésén ... 186
A parasztság útja ... 192
A hároméves terv a mezőgazdaságban ... 194
Főtitkári beszámoló a Nemzeti Parasztpárt országos értekezletén ... 196
Parasztok és kulákok ... 204
A népi kollégiumi mozgalom ügyében ... 208
A szakszervezetek példája és a dolgozó parasztok új szövetsége ... 211
Szervezhető-e a magyar nép? ... 214
A FÉKOSZ és az UFOSZ egyesüléséhez ... 217
A következő lépések a szövetkezeti mozgalomban ... 221
Főtitkári jelentés a Nemzeti Parasztpárt vezetőségi értekezletén ... 224
Beszéd a Nemzeti Parasztpárt nagy-budapesti szervezete új otthonának felavatásán ... 239
A termelőszövetkezetek három típusáról ... 243
Szövetkezeti feladataink 1949-ben ... 245
Eredmények és feladatok ... 247
A szövetkezeti kérdés Magyarországon ... 250
A DÉFOSZ az új függetlenségi frontban ... 255
Felszólalás a Magyar Függetlenségi Népfront első országos kongresszusán ... 257
A harmadik választás ... 260
Miért választunk, miről kell döntenünk? ... 263
A Népfront győzelme szövetkezeti mozgalmunk győzelmét is jelenti ... 266
A munka kormánya ... 268
A földműves-szövetkezetek országos küldöttgyűlése ... 270
Felszólalás a földreform és a telepítés befejezését rendező törvényjavaslat tárgyalásán az Országgyűlés 9. ülésén ... 272
Mezőgazdasági jogalkotási feladataink az 5 éves terv során ... 274
Felszólalás a Földművelésügyi Minisztérium 1950. évi költségvetésének tárgyalásán az Országgyűlés 22. ülésén ... 279
Szövetkezeti feladataink az ötéves terv első évében ... 284
Mezőgazdasági termelésünk fejlesztésének legfőbb feladatai az ötéves terv első évében ... 288
Újévi számadás ... 291
A termelőszövetkezetek jogi problémái ... 293
Felszólalás a földművelésügyi tárca költségvetésének tárgyalásain az Országgyűlés 35. ülésén ... 299
Szocialista falvaink kérdései ... 304
Előadás a Tiszántúli Református Egyházkerület közgyűlésén a főgondnoki tisztség elfoglalása alkalmából ... 311
A termelőszövetkezeti mozgalom helyzete és perspektívái ... 318
A tanácsok feladatai termelőszövetkezeti mozgalmunk fejlesztésében ... 327
Főgondnoki megnyitó beszéd a Tiszántúli Egyházkerület közgyűlésén ... 338
Hozzászólás a polgári perrendtartást módosító törvényjavaslat tárgyalásán az országgyűlés 10. ülésén ... 341
A népfront-mozgalom feladatairól – a Hazafias Népfront és a tanácsok kapcsolatáról ... 345
A Hazafias Népfront kongresszusa előtt ... 347
Mezőgazdaságunk új fejlődése ... 350
A háztáji gazdaságról ... 356
Hozzászólás a kecskeméti nagygyűlésen ... 360
Szövetkezeti mozgalmunk új esztendeje ... 364
Tízéves szabadságunk ... 367
Felszólalás az 1955. évi állami költségvetés, a költségvetésről és az 1954. évi költségvetés végrehajtásáról szóló jelentés törvényjavaslatának tárgyalásán az Országgyűlés 18. ülésén ... 370
A mezőgazdaság állami irányítása ... 376
Alkotó vita a mezőgazdaság irányelveiről ... 377
Gazdasági helyzetismertetés ... 380
A politikai helyzetről, a mezőgazdaság átalakításáról és a közigazgatás egyszerűsítéséről ... 384

A gazdasági élet állami irányítása... 387
A mezőgazdasági termelés legfőbb kérdéseit vitatta meg az országgyűlés mezőgazdasági bizottsága 389
Szövetkezet vagy egyéni gazdaság? 393
A mezőgazdasági termelés alakulása 397
Választási beszéd 401
Új vonások mezőgazdaságunk fejlődésében 404
A kongresszusról 408
A háztáji gazdaság néhány kérdéséről 410
Felszólalás az 1961. évi költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalásán az Országgyűlés 18. ülésén 412
Opponensi vélemény Perczel Károly: *A magyarországi regionális tervezés és településhálózat-fejlesztés alapelvei* című kandidátusi értekezéséről 416
Felszólalás az 1963. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalásán az Országgyűlés 2. ülésén 420
A háztáji gazdálkodásról 423
A népi nemzeti egység útján 425
Mit teszünk, mire készülünk? 427
Ajánlások a gazdaságirányítási rendszer továbbfejlesztésére vonatkozó munkához 429
Korreferátum Bognár József: *A gazdasági mechanizmus elvi problémái* című előadásához 438
A helyi tanácsok és a Hazafias Népfront kapcsolatai 439
Felszólalás az 1966. évi állami költségvetésről szóló törvényjavaslat tárgyalásán az Országgyűlés 22. ülésén 443
Javaslat a termelőszövetkezeti demokrácia fejlesztéséhez 448
A gazdaságirányítás reformja és a népgazdasági ágak közötti kapcsolatok néhány kérdése 453
A Népfront feladatai a III. ötéves terv és a gazdasági mechanizmus reformja végrehajtásában 456
Az országgyűlési képviselők és tanácstagok választásáról szóló törvényjavaslat szóbeli indoklása az Országgyűlés 27. ülésén 458
A IX. kongresszusról 463
Nyugodt, alkotó légkörben dolgozunk hazánk felvirágoztatásán 465
Opponensi vélemény Kovács Géza: *Gazdaságpolitikai célkitűzések és a mechanizmus* című doktori értekezéséről 469
A soron következő gazdaságpolitikai feladatok: a gazdaságirányítás reformja és az 1968. évi népgazdasági terv 474
A népgazdasági és a helyi érdekek az új mechanizmusban 483
A reform küszöbén 485
Nemzeti egység a reformért 489
A szegedi fiatalok kollégiumáról, a márciusi frontról, a Bolyai-, Györffy- és a népi kollégiumokról 491
Fél évvel a kongresszus után 494
Magyarország, 1968 497
Reform és a társadalom 500
A népfrontmozgalom kapcsolata a helyi tanácsokkal 502
Rajk László és a népfront 503
Nyilatkozat a kongresszusról 512
Ünnepi beszéd a Hazafias Népfront Országos Tanácsa szegedi emlékülésén 1969. december 3-án, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front megalakulásának 25. évfordulóján 514
Választási beszéd Makón 1971. április 15-én 520

Kulcsár Kálmán: Utószó 528

Az Erdei Ferenc *Összegyűjtött Művei* sorozatban közreadott válogatott művek összesített jegyzéke (Összeállította: Grozdits Judit) 545

Bibliotheca Academiae Scientiarum Hungaricae
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ca 3000.—

507606